Del. Br: 01-10/163

ŠKOLSKI PROGRAM

OŠ "Adi Endre"
MALI IĐOŠ

2026/2031

Ady Endre
Általános Iskola
1770 — 2026
Osnovna škola
„Adi Endre"
Kishegyes-Mali Iđoš

Osnovna Škola "Adi Endre"
Mali Iđoš, Glavna ulica 27.
Tel: 024/ 4730-002
Faks: 024/ 4731-202
e-mail: kishegyes@adyskola.edu.rs
Ime i prezime direktora:
Valentin Filep

SADRŽAJ
ŠKOLSKI PROGRAM OOŠ „Adi Endre“, Mali Iđoš
2026/2031

1. ŠKOLSKI PROGRAM – OSNOVNI PODACI I OPŠTI DEO

1.1. Osnovni podaci o školi
1.2. Pravni okvir i osnov za izradu školskog programa
1.3. Ciljevi osnovnog obrazovanja i vaspitanja
1.4. Opšte međupredmetne kompetencije
1.5. Opšti ishodi osnovnog obrazovanja i vaspitanja
1.6. Opšta uputstva za ostvarivanje programa nastave i učenja
1.7. Stimulativno okruženje za učenje
1.8. Međupredmetni pristup nastavi i učenju
1.9. Opšte uputstvo za ostvarivanje vannastavnih aktivnosti

2. PROGRAMI NASTAVE I UČENJA – PRVI CIKLUS

2.1. Plan nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja
2.2. Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole
2.2.1. Opšte uputstvo za ostvarivanje programa
2.2.2. Ciljevi, kompetencije i ishodi osnovnog obrazovanja i vaspitanja
2.2.3. Specifičnost konteksta u kome se ostvaruje plan i program prvog razreda
2.2.4. Stimulativno okruženje za učenje
2.2.5. Međupredmetni pristup nastavi i učenju
2.2.6. Karakteristike programa obaveznih predmeta i opšta uputstva
2.2.7. Vannastavne aktivnosti
2.3. Programi obaveznih nastavnih predmeta – prvi razred
2.3.1. Srpski jezik
2.3.2. Mađarski jezik
2.3.3. Strani jezik
2.3.4. Matematika
2.3.5. Svet oko nas
2.3.6. Likovna kultura
2.3.7. Muzička kultura
2.3.8. Fizičko i zdravstveno vaspitanje
2.3.9. Digitalni svet
2.4. Izborni programi – prvi razred
2.5. Hor i ostali oblici obrazovno-vaspitnog rada

3. PROGRAMI NASTAVE I UČENJA – DRUGI, TREĆI I ČETVRTI RAZRED

3.1. Drugi razred – obavezni nastavni predmeti
3.2. Drugi razred – izborni programi
3.3. Drugi razred – mađarski jezik sa elementima nacionalne kulture
3.4. Treći razred – obavezni nastavni predmeti
3.5. Treći razred – izborni programi
3.6. Treći razred – mađarski jezik sa elementima nacionalne kulture
3.7. Četvrti razred – nastavni program i obavezni predmeti
3.8. Četvrti razred – izborni nastavni predmeti

4. PROGRAMI NASTAVE I UČENJA – PETI I ŠESTI RAZRED

4.1. Plan nastave i učenja za peti i šesti razred
4.2. Opšte uputstvo za ostvarivanje programa
4.3. Ciljevi, kompetencije i ishodi osnovnog obrazovanja i vaspitanja
4.4. Stimulativno okruženje za učenje
4.5. Međupredmetni pristup nastavi i učenju
4.6. Slobodne nastavne aktivnosti

4.7. Vannastavne aktivnosti
4.8. Srpski jezik i književnost
4.8.1. Standardi obrazovnih postignuća
4.8.2. Književnost
4.8.3. Jezik
4.8.4. Jezička kultura
4.9. Strani jezik
4.9.1. Jezički sadržaji
4.10. Likovna kultura
4.11. Muzička kultura
4.12. Istorija
4.13. Geografija
4.14. Matematika
4.14.1. Osnovni nivo
4.14.2. Geometrija i merenje
4.14.3. Srednji nivo
4.14.4. Napredni nivo
4.15. Informatika i računarstvo
4.16. Fizičko i zdravstveno vaspitanje
4.17. Izborni predmeti i drugi strani jezik
4.18. Preporuke za pripremu individualnog obrazovnog plana
4.19. Način prilagođavanja programa od značaja za nacionalnu manjinu
4.20. Hor i orkestar
4.21. Ostali oblici obrazovno-vaspitnog rada
5. PROGRAMI NASTAVE I UČENJA – SEDMI RAZRED
5.1. Srpski jezik i književnost – VII razred
5.2. Srpski kao nematernji jezik
5.3. Mađarski jezik sa elementima nacionalne kulture
5.4. Matematika – VII razred
5.4.1. Realni brojevi
5.4.2. Pitagorina teorema
5.4.3. Celi algebarski izrazi
5.4.4. Mnogougao
5.4.5. Krug
5.4.6. Obrada podataka
5.5. Biologija – VII razred
5.6. Hemija – VII razred
5.7. Fizika – VII razred
5.8. Tehnika i tehnologija – VII razred
5.9. Informatika i računarstvo – VII razred
5.10. Likovna kultura – VII razred
5.11. Muzička kultura – VII razred
5.12. Istorija – VII razred
5.13. Geografija – VII razred
5.14. Fizičko i zdravstveno vaspitanje – VII razred
5.15. Prilagođavanje programa učenicima kojima je potrebna dodatna podrška
5.16. Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje
6. PROGRAMI NASTAVE I UČENJA – OSMI RAZRED
6.1. Srpski jezik – VIII razred
6.1.1. Svrha, ciljevi i zadaci programa
6.1.2. Srpski jezik – ciljevi i zadaci
6.1.3. Sadržaji programa

6.1.4. Operativni plan rada
6.1.5. Plan evaluacije i ocenjivanja
6.2. Engleski jezik – VIII razred
6.3. Likovna kultura – VIII razred
6.4. Muzička kultura – VIII razred
6.5. Fizika – VIII razred
6.5.1. Planirani broj časova po temama i vreme realizacije
6.5.2. Sadržaji programa nastave i učenja
6.5.3. Plan ostvarivanja ishoda po temama
6.5.4. Međupredmetne kompetencije
6.5.5. Pregled standarda postignuća učenika
6.5.6. Način i postupci ostvarivanja nastave i učenja
6.5.7. Dopunska nastava i dodatni rad
6.6. Biologija – VIII razred
6.6.1. Pravni osnov izrade programa
6.6.2. Globalni plan rada i godišnji fond časova
6.6.3. Operativni plan nastave i učenja po temama
6.7. Hemija – VIII razred
6.7.1. Cilj nastavnog predmeta
6.7.2. Tematske celine
6.7.3. Praćenje i vrednovanje nastave i učenja
6.7.4. Plan dopunske, dodatne i pripremne nastave
6.8. Tehnika i tehnologija – VIII razred
6.9. Fizičko i zdravstveno vaspitanje – VIII razred
6.10. Informatika i računarstvo – VIII razred
6.11. Plan evaluacije i kriterijumi ocenjivanja
6.12. Prilagođavanje programa učenicima kojima je potrebna dodatna podrška
7. IZBORNI PREDMETI I PROGRAMI
7.1. Pravni okvir i opšti ciljevi obrazovanja
7.2. Verska nastava – Pravoslavni katihizis
7.3. Građansko vaspitanje
7.4. Italijanski jezik – drugi strani jezik
7.5. Ruski jezik – drugi strani jezik
7.6. Sistem vrednovanja i ocenjivanja učenika
7.7. Prilagođavanje programa (IOP i dodatna podrška)
8. ZAVRŠNE ODREDBE I PODRŠKA REALIZACIJI PROGRAMA
8.1. Kriterijumi i postupci ocenjivanja
8.2. Praćenje i vrednovanje nastave i učenja
8.3. Dopunska i dodatna nastava
8.4. Individualni obrazovni planovi i dodatna obrazovna podrška
8.5. Povezivanje sadržaja sa drugim predmetima i međupredmetne kompetencije
8.6. Planovi rada, evidencija i pedagoška dokumentacija

Na osnovu člana 119. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020, 129/2021, 92/2023 i 19/2025) i člana 35. Statuta Osnovne škole „Adi Endre'' iz Malog Iđoša, broj: 01-10/42 , 01-10/80 od 29.03.2018, i 01-10/57 od 09.06.2025. godine, na predlog Nastavničkog veća, Školski odbor je na svojoj sednici 15.09.2026. godine doneo:

ŠKOLSKI PROGRAM
ZA PERIOD 2027-2031

1. UVOD

1.1. POLAZNE OSNOVE RADA

Školski program zasnovan je na Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja na Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja («Službeni glasnik R. Srbije», broj RS", br. *88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon, 6/2020, 129/2021, 92/2023 i 19/2025*),Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju *("Sl. glasnik RS", br. 55/2013, 101/2017, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon, 129/2021 i 92/2023*), Pravilnicima o nastavnom planu i programu razreda osnovne škole, sugestijama datim od strane nadležnih prosvetnih organa, izvršenim analizama na kraju školske 2025/2026. g., Razvojnim planom škole izrađen za period 2022-2027.g i iskustvima stečenim u prethodnom periodu.

Školski program je dokument na osnovu kojeg se ostvaruje razvojni plan i ukupan obrazovno-vaspitni rad u školi (Član 27., Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju).

1.2. CILJEVI OBRAZOVANJA I VASPITANJA

1) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog deteta, učenika i odraslog, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;

2) sticanje kvalitetnih znanja, veština i stavova koje su svima neophodne za lično ostvarenje i razvoj, inkluziju i zaposlenje i sticanje i razvijanje osnovnih kompetencija u pogledu komunikacije na maternjem jeziku, komunikacije na stranim jezicima, matematičke pismenosti i osnovnih kompetencija u nauci i tehnologiji, digitalne kompetencije, kompetencije učenja kako se uči, međuljudske i građanske kompetencije i kulturnog izražavanja;

3) razvoj stvaralačkih sposobnosti, kreativnosti, estetske percepcije i ukusa;

4) razvoj sposobnosti pronalaženja, analiziranja, primene i saopštavanja informacija, uz vešto i efikasno korišćenje informaciono-komunikacionih tehnologija;

5) osposobljavanje za rešavanje problema, povezivanje i primenu znanja i veština u daljem obrazovanju, profesionalnom radu i svakodnevnom životu radi unapređivanja ličnog života i ekonomskog, socijalnog i demokratskog razvoja društva;

6) razvoj motivacije za učenje, osposobljavanje za samostalno učenje, učenje i obrazovanje tokom celog života i uključivanje u međunarodne obrazovne i profesionalne procese;

7) razvoj svesti o sebi, samoinicijative, sposobnosti samovrednovanja i izražavanja svog mišljenja;

8) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i

budućeg života;

9) osposobljavanje za rad i zanimanje stvaranjem stručnih kompetencija, u skladu sa zahtevima zanimanja, potrebama tržišta rada, razvojem savremene nauke, ekonomije, tehnike i tehnologije;

10) razvoj i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;

11) razvoj svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine, ekološke etike i zaštite životinja;

12) razvoj sposobnosti komuniciranja, dijaloga, osećanja solidarnosti, kvalitetne i efikasne saradnje sa drugima i sposobnosti za timski rad i negovanje drugarstva i prijateljstva;

13) razvijanje sposobnosti za ulogu odgovornog građanina, za život u demokratski uređenom i humanom društvu zasnovanom na poštovanju ljudskih i građanskih prava, prava na različitost i brizi za druge, kao i osnovnih vrednosti pravde, istine, slobode, poštenja i lične odgovornosti;

14) formiranje stavova, uverenja i sistema vrednosti, razvoj ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti državi Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i svog jezika, tradicije i kulture srpskog naroda, nacionalnih manjina i etničkih zajednica, drugih naroda, razvijanje multikulturalizma, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;

15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, tolerancije i uvažavanje različitosti;

1.3. ŠKOLA I NJENA OKOLINA

USLOVI RADA ŠKOLE »ADI ENDRE«

Osnovna škola je smeštena u jednom bloku sa tri zgrade. Najveća zgrada je izgrađena 1968. godine, u njoj se nalazi 9 učionica, kabinet za fiziku i hemiju, kabinet za biologiju, zbornica, kancelarije i biblioteka. Ukupna površina te zgrade je 1405,71 m^2. Zajedno sa ovom zgradom nalazi se i fiskulturna sala, koja je izgrađena 1973. godine. Fiskulturna sala ima površinu od 617,52 m^2, gledalište 174 m^2, ostale prostorije (svlačionica, kupatilo, kancelarija i magacin) 27,672 m^2 i toalet za učenike 36,828 m^2.

Pored ove zgrade nalazi se jedna zgrada koja je izgrađena 1956. godine. U toj zgradi nalazi se šest učionica i jedna prostorija za smeštaj učila i hol za stalne izložbe. Ukupna površina te zgrade je 654,19 m^2. Ova zgrada je tokom 2000. godine adaptirana.

Treća zgrada je građena 1915. godine. U toj zgradi se nalazi školska i učenička radionica, mlečna kuhinja, trpezarija, kabinet za likovno vaspitanje i muzičku kulturu i magacin. Ta zgrada je 2026. godine potpuno renovirana . Ukupna površina 623,20 m^2.

Grejna površina je 3383 m^2.

Dvorište škole je betonirano, nedostaju nam zelene površine. Površina dvorišta je 966,12 m^2.

2026.godine je urađena adaptacija i rekonstrukcija elektroinstalacije i gromobrana škole.

Naša opština je jedna od najsiromašnijih opština u Vojvodini. Minimalne materijalne mogućnosti opštine iziskuju velike napore da se u školi obezbede normalni uslovi za rad. U skladu sa mogućnostima trudimo se da nabavimo neophodna nastavna sredstva i školsku opremu. Tokom prošlih godina uspeli smo renovirati sanitarne čvorove i uvesti vodu u svaku učionicu, cela škola već ima PVC stolariju. Postavili prečistač za vodu, ali voda ni ovako nije ispravna za piće, što je slučaj i sa seoskim vodovodom. Obnovili smo nameštaj (stolovi i stolica) u veći broj učionica, i svremenom na vreme nabavimo i nova nastvana sredstva (2025 godine 15 tableta za nastavu) Škola ima dobru saradnju sa lokalnom samoupravom, bibliotekom, institucijama, Big Chikom, Domom zdravlja, Domom kulture, Mesnom Zajednicom, kao i sa inostranim školama (Bekešsentandraš, Budimpešta, Išaseg).

1.4. ORGANIZACIJA RADA ŠKOLE

Radimo na osnovu Pravilnika o kalendaru obrazovno – vaspitog rada za osnovne škole sa sedištem na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine.

RAD U SMENAMA

Nastava se odvija u dve smene. Prepodnevna smena radi od 7.30 do 12.55 časova, a popodnevna smena od 13.00 do 18.25 časova

DEŽURSTVO

Pre početka i u toku nastave u školi je organizovano dežurstvo nastavnika.

RAD ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

Đačka i nastavnička biblioteka raspolaže fondom od 10 800 knjiga i 3770 komada raznih materijala.

ĐAČKA KUHINJA

Škola raspolaže sa kuhinjom u kojoj se priprema i distribuira užina za učenike. Škola ima trpezariju i tako učenici užinaju po normativu predviđenim uslovima.

HOR I ORKESTAR

U školi ima hor . Hor se sastaje nedeljno a po potrebi (priredba, takmičenja) i više puta.

KOREKTIVNO-PEDAGOŠKI RAD

Da bi se omogućilo svakom učeniku sa lakšim smetnjama u razvoju, napredovanje u skladu sa mogućnostima sačinjen je program korektivnog rada koji sadrži sledeće sadržaje:

- identifikacija učenika sa smetnjama u razvoju
- formiranje grupa koja će raditi po posebnom programu rada
- uspostavljanje saradnje sa specijalistima
- izrada i koordinacija IOP -a

Nosioci realizacije sadržaja korektivno-pedagoškog rada su: odeljenjski starešina, nastavnici, pedagog, psiholog, lekar, neuropsihijatar, logoped, reedukator po potrebi.

PRIPREMNI OBRAZOVNI RAD

Škola će u avgustu organizovati ovaj vid rada sa 10 časova po predmetu za učenike koji su upućeni na polaganje popravnog ispita.

PRIPREMNA NASTAVA ZA ZAVRŠNI ISPIT

Pripremna nastava za završni ispit se organizuje za učenike 8. razreda tokom drugog polugodišta osmog razreda, a deset dana pre polaganja ispita najmanje dva časa dnevno. Cilj pripremne nastave je da još bolje pripremi učenike za uspešno polaganje završnog ispita .

2. NASTAVNI PLAN OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

OBAVEZNI I IZBORNI PREDMETI

Niži razredi

Obavezni predmeti od 1- 4 razred

		1. razred		2. razred		3. razred		4.razred	
	Naziv predmeta	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje

1.	Maternji jezik	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Matematika	5	180	5	180	5	180	5	180
3.	Srpski jezik kao nematernji[1]	2	72	2	72	3	108	3	108
4.	Strani jezik (engleski)	2	72	2	72	2	72	2	72
5.	Svet oko nas	2	72	2	72	-	-	-	-
6.	Priroda i društvo	-	-	-	-	2	72	2	72
7.	Muzička kultura	1	36	1	36	1	36	1	36
8.	Likovna kultura	1	36	2	72	2	72	2	72
9.	Digitalni svet	1	36	1	36	-	-	-	-
10.	Fizičko vaspitanje	2	72	2	72	2	72	2	72
✷✷	Zdravstveno vaspitanje	1	36	1	36	1	36	1	36
	Ukupno:	20	720	21	756	21	756	21	756
	Ukupno✷:	22	792	23	828	24	864	24	864

[1] za učenike koji uče na mađarskom nastavnom jeziku

✷ ukupan fond časova za učenike koji uče na mađarskom nastavnom jeziku

✷✷Nastavnik razredne nastave realizuje predložene teme iz oblasti zdravstvenog vaspitanja shodno uzrasnom i obrazovnom nivou učenika i integrisanim tematskim planiranjem kroz obavezne i izborne predmete - videti Preporuke za ostvarivanje programa zdravstvenog vaspitanja, koje su sastavni deo ovog pravilnika.

Izborni predmeti od 1- 4 razred

Naziv predmeta	1. razred		2. razred		3. razred		4.razred	
	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje
Verska nastava/građansko vaspitanje	1	36	1	36	1	36	1	36
Maternji jezik sa elementima nacionalnog kulture	2	72	2	72	2	72	2	72

Viši razredi

Obavezni predmeti od 5- 8 razred

	Naziv predmeta	5. razred		6. razred		7. razred		8.razred	
		Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje
1.	Maternji jezik	5	180	4	144	4	144	4	136
2.	Matematika	4	144	4	144	4	144	4	144
3.	Srpski jezik kao nematernji[1]	3	108	3	108	3	108	2	68
4.	Strani jezik (engleski)	2	72	2	72	2	72	2	68
5.	Geografija	1	36	2	72	2	72	2	68
6.	Istorija	1	36	2	72	2	72	2	68
7.	Biologija	2	72	2	72	2	72	2	68
8.	Fizika	-	-	2	72	2	72	2	68

9.	Hemija	-	-	-	-	2	72	2	68
11.	Tehnika i tehnologija	2	72	2	72	2	72	2	68
12.	Informatika i računarstvo	1	36	1	36	1	36	1	34
13.	Muzička kultura	2	72	1	36	1	36	1	34
14.	Likovna kultura	2	72	1	36	1	36	1	34
16.	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	2	72	2	72	2	72	2	68
	Obavezne fizičke aktivnosti[2]	-	54	-	54	-	54	-	54
	Ukupno:	24	918	25	954	27	1026	26	892
	Ukupno✷:	27	1026	28	1062	30	1134	28	960

[1] za učenike koji uče na mađarskom nastavnom jeziku
[2] obavezne fizičke aktivnosti realizuju se u okviru predmeta fizičko i zdravstveno vaspitanje
✷ ukupan broj časova za učenike koji uče na mađarskom nastavnom jeziku

Izborni predmeti od 5- 8 razred

		5. razred		6. razred		7. razred		8.razred	
	Naziv predmeta	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje
1.	Verska nastava/građansko vaspitanje	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	Strani jezik (nemački)	2	72	2	72	2	72	2	68
3.	Maternji jezik sa elementima nacionalne kulture	2	72	2	72	2	72	2	72
4.	Hor	1	36	1	36	1	36	1	34

Ostali oblici obrazovno – vaspitnog rada

	OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	5. razred		6. razred		7.razred		8.razred	
		Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje	Fond časova nedeljno	Fond časova godišnje
1.	Čas odeljenjskog starešine	1	36	1	36	1	36	1	34
2.	**Slobodne nastavne aktivnosti**	1	36	1	36	1	36	1	34
	Društvene, tehničke, humanitarne, sportske I kulturne aktivnosti	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	34-68
	Ekskurzija	Do 2 dana godišnje		Do 2 dana godišnje		Do 2 dana godišnje		Do 3 dana godišnje	

3. PROGRAME OBAVEZNIH I IZBORNIH PREDMETA PO RAZREDIMA, SA NAČINIMA I POSTUPCIMA ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик Мађарски језик[1]	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Српски језик као нематерњи[2]	2	72	2	72	3	108	3	108
3.	Страни језик	2	72	2	72	2	72	2	72
4.	Математика	5	180	5	180	5	180	5	180
5.	Свет око нас	2	72	2	72	-	-	-	-
6.	Природа и друштво	-	-	-	-	2	72	2	72
7.	Ликовна култура	1	36	2	72	2	72	2	72
8.	Музичка култура	1	36	1	36	1	36	1	36
9.	Физичко и здравствено васпитање	3	108	3	108	3	108	3	108
10.	Дигитални свет	1	36	1	36	1	36	1	36
У К У П Н О: А		20–22*	720–792*	21–23*	756–828*	21–24*	756–864*	21–24*	756–864*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ								
1	Верска настава/ Грађанско васпитање[3]	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе [4]	2	72	2	72	2	72	2	72
3.	Српски као страни језик[5]	2	72	2	72	2	72	2	72
У К У П Н О: Б		1–3*	36–108*	1–3*	36–108*	1–3*	36–108*	1–3*	36–108*
У К У П Н О: А + Б		21–23*	756–828*	22–24*	792–864*	22–25*	792–900*	22–25*	792–900*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети и изборни програми

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**
1.	Редовна настава	21–23*	756–828*	22–24*	792–864*	22–25*	792–900*	22–25*	792–900*
2.	Допунска настава	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Додатна настава					1	36	1	36
4.	Настава у природи**	7–10 дана годишње		7–10 дана годишње		7–10 дана годишње		7–10 дана годишње	

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПРВИ РАЗРЕД		ДРУГИ РАЗРЕД		ТРЕЋИ РАЗРЕД		ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	
		нед.	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**	**нед.**	**год.**
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Ваннаставне активности[6]	1–2	36–72	1–2	36–72	1–2	36–72	1–2	36–72
3.	Екскурзија	1–3 дана годишње		1–3 дана годишње		1–3 дана годишње		1–3 дана годишње	

1 Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

2 Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

3 Ученик бира један од понуђених изборних предмета.

4 Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај предмет али није у обавези.

5 Ученик који је страни држављанин може да изабере овај предмет али није у обавези. Програм наставе и учења Српског као страног језика остварује се у складу са Правилником о програму наставе и учења за предмет Српски као страни језик („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 11/19).

6 Школа реализује ваннаставне активности у области науке, технике, културе, уметности, медија и спорта.

* Број часова за ученике припаднике националних мањина

** Настава у природи организује се у складу са одговарајућим правилником.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

План и програм наставе и учења за први разред припремљен је у складу са Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18, 10/19, 6/20, 129/21, 92/23 и 19/25), Законом о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр. 55/13, 10/17, 10/19, 129/21, 92/23 и 19/25) и Правилником о Националном оквиру образовања и васпитања („Службени гласник РС”, број 98/17). С обзиром на то да се реализује на почетку основношколског образовања и васпитања ученика, има посебно место и значај за њихово увођење у образовни систем који треба да обезбеди континуитет у односу на предшколско васпитање и образовање и наставак школовања. Да би се то постигло, неопходно је да сви елементи плана наставе и учења буду тако конципирани и реализовани да доприносе достизању циљева, остваривању исхода и развоју компетенција у основном образовању и васпитању. Као помоћ наставницима да сагледају план наставе и учења за први разред као целину свих елемената и сопствено место и функцију у њему, припремљено је ово опште упутство. У њему су наведени циљеви, компетенције и исходи основног образовања и васпитања, специфичности остваривања плана и програма у првом разреду, затим појашњење о значају стварања стимулативног окружења за учење и међупредметног повезивања. У наставку упутства дате су основне карактеристике програма обавезних предмета оријентисаних на остваривање исхода и развој компетенција, као и смернице за остваривање ваннаставних активности.

ЦИЉЕВИ, КОМПЕТЕНЦИЈЕ И ИСХОДИ У ОСНОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ

Члан 14. Закона о основама система образовања и васпитања прописује да образовно-васпитни рад школе обухвата наставне и ваннаставне активности, што значи да програме свих активности по разредима треба посматрати као делове целине од осам разреда који здружено доприносе развоју и остваривању циљева, компетенција и исхода дефинисаних у Закону о основном образовању и васпитању. Циљеви, исходи и компетенције који су наведени у наставку текста представљају главне смернице у раду наставницима који остварују план и програм наставе и учења првог разреда јер иако раде са ученицима који су тек уписали основну школу, неопходно је имати у виду у ком правцу треба да иде њихов развој. То значи, на пример, да већ у првом разреду треба имати у виду циљ оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања иако делује да је то за ученике далека будућност. Неопходно је постићи континуитет интегрисаних образовних и васпитних утицаја како би се обезбедила добробит и подршка целовитом развоју ученика.

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА КРАЈ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Оријентација ка општим међупредметним компетенцијама и кључним компетенцијама треба да обезбеди динамичније и ангажованије комбиновање знања, вештина и ставова релевантних за различите реалне контексте који захтевају њихову функционалну примену. Опште међупредметне компетенције за крај основног образовања и васпитања заснивају се на кључним компетенцијама наведеним у Закону о основама система образовања и васпитања, развијају се кроз наставу свих предмета и активности, применљиве су у различитим ситуацијама и контекстима при решавању различитих проблема и задатака и неопходне су свим ученицима за лично остварење и развој, укључивање у друштвене токове и запошљавање и чине основу за целоживотно учење.

Опште међупредметне компетенције за крај основног образовања и васпитања су:

1) компетенција за учење;

2) одговорно учешће у демократском друштву;

3) естетичка компетенција;

4) комуникација;

5) одговоран однос према околини;

6) одговоран однос према здрављу;

7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8) рад са подацима и информацијама;

9) решавање проблема;

10) сарадња;

11) дигитална компетенција.

ИСХОДИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Исходи су смернице у ком правцу и како треба радити са ученицима да би се остварили циљеви и развиле међупредметне компетенције основног образовања и васпитања. Ово су општи исходи који се остварују ако се остваре сви дефинисани исходи нижег нивоа наведени у програмима обавезних и изборних предмета, као и ваннаставних активности.

Након завршетка основног образовања и васпитања, ученици ће:

1) имати усвојен интегрисани систем научно заснованих знања о природи и друштву и бити способни да тако стечена знања примењују и размењују;

2) умети да ефикасно усмено и писмено комуницирају на српском, односно на српском и језику националне мањине и најмање једном страном језику користећи се разноврсним вербалним, визуелним и симболичким средствима;

3) бити функционално писмени у математичком, научном и финансијском домену;

4) умети да ефикасно и критички користе научна знања и технологију, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и животној средини;

5) бити способни да разумеју различите форме уметничког изражавања и да их користе за сопствено изражавање;

6) бити оспособљени за самостално учење;

7) бити способни да прикупљају, анализирају и критички процењују информације;

8) моћи да идентификују и решавају проблеме и доносе одлуке користећи критичко и креативно мишљење и релевантна знања;

9) бити спремни да прихвате изазове и промене уз одговоран однос према себи и својим активностима;

10) бити одговорни према сопственом здрављу и његовом очувању, примењивати усвојене здравствене навике неопходне за активан и здрав животни стил;

11) умети да препознају и уваже људска и дечја права и бити способни да активно учествују у њиховом остваривању;

12) имати развијено осећање припадности сопственој породици, нацији и култури, познавати сопствену традицију и доприносити њеном очувању и развоју;

13) знати и поштовати традицију, идентитет и културу других заједница и бити способни да сарађују са њиховим припадницима;

14) бити способни да ефикасно и конструктивно раде као чланови тима, групе, организације и заједнице.

II
СПЕЦИФИЧНОСТ КОНТЕКСТА У КОМЕ СЕ ОСТВАРУЈЕ ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРВОГ РАЗРЕДА

Главна специфичност контекста у коме се остварује овај програм огледа се у чињеници да њиме започиње основно образовање и васпитање деце и да има посебан значај не само за њих и њихове родитеље већ и за цео образовни систем. Упис у први разред основне школе представља велику новину у животу седмогодишњег детета која се огледа у његовом когнитивном, емоционалном и социјалном функционисању. Школа је нова средина за дете и први месеци су период адаптације на нове особе, нове обавезе, другачија правила понашања, организацију рада, простор.

Узраст од седме до осме године карактерише интензиван психофизички раст и развој детета, при чему темпо тих промена није код сваког детета исти. За већину ученика захтеви које школа поставља пред њих делују подстицајно на њихов укупан развој, али одређеном броју ученика ови захтеви могу бити извор узнемирења и нелагодности, што ће се свакако одразити на њихово понашање и трајање адаптације, као и на почетно школско постигнуће. Зато је неопходно да наставник пажљиво опсервира сваког појединачног ученика и да прати како се одвија прилагођавање (на колектив, школска правила, захтеве...), како би могао да пружи одговарајућу помоћ и подршку у складу са индивидуалним потребама детета јер разлике међу њима могу бити велике. За почетак, разлика у узрасту између најмлађег и најстаријег ученика у одељењу може бити скоро годину дана; затим, неки ученици су ишли у вртић већ од своје друге године, док други имају искуство само са предшколским припремним програмом; неки ученици већ знају да читају и пишу слова, други су на почетку процеса овладавања тим знањем. Осим тога, ученици се разликују и по социо-економском статусу породице, као и по способностима и интересовањима, а неретко се у одељењу налазе и ученици који се школују по индивидуалном образовном плану. Свако одељење представља хетерогену групу и потребно је време да се формира ученички

колектив и развије осећај припадности одељењу, што је предуслов за даљи развој ученика. Из ових разлога, време и труд које наставници улажу у активности усмерене на адаптацију ученика на школско окружење не треба посматрати као фактор који негативно утиче на реализацију предвиђених садржаја, већ као стратешку инвестицију која доприноси бољем функционисању ученика у школи, њиховој академској успешности и социјалном развоју. У тим активностима се треба ослонити на концепт предшколског васпитања и образовања „Године узлета", како би се успоставила континуирана веза између дететовог искуства пре основне школе, када је учење било интегрисано, холистичко и истраживачки оријентисано, и окружења основне школе, где се наставни садржаји организују по појединачним предметима, активности се одвијају у оквиру часова, а ученичко постигнуће се прати и процењује. На почетку првог разреда не треба потенцирати разлике које постоје између предшколског и основношколског образовања – напротив, потребно је наставити са подстицањем радозналости, самосталности, сарадљивости и инсистирати на повезивању наставних садржаја са искуством стеченим у породици и заједници.

У свим програмима наставе и учења за први разред потенцира се учење од познатог ка мање познатом, од локалног ка глобалном и даје се довољно простора да се садржаји обрађују кроз игру, интегрисано, креативно. У прилог томе иде и описно оцењивање, које је са разлогом предвиђено само за ученике првог разреда. Треба имати на уму да је некада важнији процес сарадње међу ученицима током рада на неком задатку него коначан исход тог рада. Исто тако, посебну пажњу треба посветити развоју међупредметних компетенција код ученика јер оне имају ширу примену у различитим школским и ваншколским активностима у односу на усвајање чињеничног знања. Поред учења, централне активности ученика у првом разреду су и даље игра и дружење. Слично као и у предшколском периоду, деца имају потребу за кретањем и физичком активношћу па је за њих мирно седење на столици 45 минута веома изазовно. Овај изазов се може превазићи комбиновањем различитих активности, применом партиципативних метода рада и употребом атрактивних дидактичких средстава.

У контексту интелектуалног развоја, ово је период када се формирају основне операције мишљења. Анализа појава и ствари сада је значајно систематичнија, при чему дете, поред тренутне ситуације, користи и претходно искуство. Синтеза је сада мисаона активност која се све више користи. Дете може да упоређује појаве и објекте и да доноси закључке о њиховим сличностима и разликама. Постоји реверзибилност операција (могу се одвијати у супротном смеру), конзервација материје, масе и запремине, класификација (груписање елемената по сличности) и серијација (груписање, класификовање елемената по њиховим разликама). Захваљујући овим операцијама, дечије мишљење је све независније од тренутне ситуације, али не у потпуности, јер још увек није развијено апстрактно мишљење. У складу с тим, наставник прилагођава методе рада и одабир дидактичких средстава.

Дете све више открива и разуме узрочно-последичне везе, али ће проћи још времена до потпуног овладавања том релацијом. Процес уопштавања још увек није у потпуности развијен јер дете придаје значај појавним, мање битним, а не суштинским својствима. Постоје велике индивидуалне разлике у погледу критичности дечијег мишљења, јер је критичко мишљење условљено не само интелигенцијом већ и претходним искуством. Деца која нису подстицана на такво мишљење ређе га исказују. Критичко мишљење се подстиче тако што се тражи од детета да разликује битно од небитног, да аргументује, поставља питања и инсистира се на проблемској настави у којој се тражи мишљење, а не само репродукција садржаја.

У овом узрасту памћење се такође унапређује и ученици се све мање ослањају на механичко, а све више на осмишљено памћење. Диференцијација чулне осетљивости је све боља. Пажња је дужа, а повећава се и њен обим. Међутим, и даље се пажња може лако омести, чак и небитним дражима, јер ученик у том периоду још увек нема механизме да се дубоко концентрише.

Говор детета се у периоду од седме до осме године интензивно развија. Оно свакодневно проширује речник и ужива у томе. Све јасније изражава своје мишљење, жеље, потребе, интересовања, а спрега развоја мишљења и говора је све јача. У школи се подстиче и усмени и писани говор тако да ученик на крају првог разреда може успешно да преприча прочитан текст или да опише лично искуство. Развој говора доприноси и социјализацији, јер дете све више времена проводи у разговору са особама из свог окружења.

Што се тиче социјалних односа, дете се ослобађа социјалног егоцентризма. Раздваја своју тачку гледишта од тачке гледишта других и координише их, па стога постаје способно да сарађује и у већој мери саосећа са другима. То се види у говору где нема више „монолога", већ дете расправља, разговара, слуша. Ослобађање од егоцентризма је на двоструком плану – социјалном и интелектуалном, јер се и мишљење од интуитивног претвара у логично, мада је још увек везано за конкретне ситуације. Дете све више ужива у дружењу у пару или малој групи, најчешће полно уједначеној.

У сфери индивидуалне акције, број импулсивних реакција детета значајно се смањује. Дете на узрасту од седам–осам година почиње да размишља пре него што предузме одређену активност, што раније није било могуће због ограничене перспективе и немогућности разматрања алтернативних решења. Појављују се алтернативе у мишљењу, што се онда рефлектује и на понашање.

Емоционални живот детета у овом периоду је све богатији, што је праћено даљом диференцијацијом осећања која су у односу на предшколски период стабилнија, али се и даље лако мењају. Доминира ведро расположење и деца више не реагују искључиво на личне непријатности, већ испољавају емпатију и осећај за правду, односно смета им и неправда нанета другима. Социјализација утиче и на начин испољавања осећања.

На пример, дете све више контролише импулсе, стрпљивије чека свој ред, а емоционалне реакције попут плача у присуству вршњака постају све ређе јер се не сматрају социјално адекватним у датом контексту.

Полазак у први разред се често повезује са формирањем радних навика код ученика, које су од значаја и за касније школовање. Оне се формирају постепено и имају везе са начином рада наставника у школи, као и подршком родитеља код куће. Најчешћа грешка код формирања радних навика јесте неуважавање индивидуалних разлика у погледу начина учења, услова потребних за учење, времена израде домаћих задатака и слично. Због тога је добро да током првог разреда ученици буду у прилици да и у школи и код куће испробају различите начине учења и обављања школских задатака и на тај начин идентификују приступе који им највише одговарају, односно дају најбоље резултате. Без обзира на ове потенцијалне разлике у процесу формирања радних навика, увек треба инсистирати на осамостаљивању ученика у организовању времена, одржавању школског прибора (нпр. да сами пакују школску торбу), начину на који ће учити, као и развоју реалне процене сопствених постигнућа. Осим тога, важно је развијати свест ученика о важности радних навика, њиховој сврси и значају. Заправо, ако се подстицање радних навика не повеже са мотивацијом за учење, ученици ће их механички прихватити, уз могуће стварање отпора према учењу и изостајање жељених ефеката учења.

Када се говори о радним навикама, увек се намеће и питање поткрепљивања пожељних образаца код ученика, односно успешног сузбијања непожељних.

Поткрепљења су потребна, али морају бити адекватна, правовремена и заслужена. Одсуство поткрепљења може проузроковати штету, исто као и претерано награђивање детета за сваку ситницу. Подразумева се да очекивања наставника и родитеља/старатеља треба да буду усаглашена са могућностима ученика, као и да је непожељан сваки вид поређења између ученика.

Питање употребе савремене технологије у раду са ученицима првог разреда веома је значајно. С једне стране, савремено друштво захтева одређени ниво дигиталне писмености, али новија истраживања показују да прерана и претерана употреба дигиталних уређаја има непожељне последице (тешкоће у читању, успорен развој графомоторичких способности, отежано разумевање граматичких правила, смањена способност одржавање пажње). У плану наставе и учења за први разред постоји обавезан предмет *дигитални свет*, који је сасвим довољна основа за увођење ученика у ту област. За све остале школске садржаје треба умерено користити нове технологије, искључиво у едукативне сврхе и као замену за одређена дидактичка средства. Пожељно је да по овом питању школа и родитељи усагласе приступ.

Иако је полазак у први разред захтеван и за ученике и за њихове наставнике и родитеље, увођење детета у школски систем има и позитивну страну. Овај процес је саставни део одрастања и представља прилику и изазов да ученици јачају капацитет за прилагођавање на промене, што је значајна вештина за касније сналажење у животу. Почеци су увек тешки и деци треба омогућити да се самостално суочавају са препрекама, чак и када имају променљиве успехе, јер је то пут ка осамостаљивању и преузимању обавеза и одговорности. Посебну пажњу треба посветити ученицима који имају изражене тешкоће са прилагођавањем на први разред, а које су најчешће повезане са променама изван школског окружења (развод родитеља, рођење брата или сестре, губитак блиске особе и др.). Да би се ученицима пружила адекватна подршка у првом разреду, најважније је пажљиво пратити сваког ученика и уважавати индивидуалне разлике међу њима, као и успоставити сарадњу између наставника, стручних сарадника школе и родитеља. Уколико тешкоће ученика превазилазе капацитет школе да помогне, неопходно је, у сарадњи са родитељима, обезбедити и спољну мрежу подршке.

III
СТИМУЛАТИВНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА УЧЕЊЕ

Програми наставе и учења за први разред припремљени су у складу са концептом учења као целоживотног процеса изградње компетенција. Настава није пуко преношење знања, нити су ученици пасивни примаоци тог знања чија је једина улога да га запамте и репродукују. Учење је централни процес у наставном окружењу и организује се кроз следеће аспекте: стицање, разумевање и систематизацију знања, примену и проширивање знања путем развоја вештина, развијање способности за сарадњу и живот у заједници, као и развијање компетенција за целоживотно учење.

Савремени приступ учењу заснива се на полазишту да је учење процес активне конструкције знања у одређеном контексту. Овај процес се одвија у интеракцији са конкретном физичком средином и социјалним окружењем, путем развијања односа размене и сарадње са наставницима и другим ученицима.

Учење и подучавање почивају на следећим принципима:

- употреба разноврсних метода (истраживачких, пројектних, партиципативних, кооперативних) које обезбеђују искуство у различитим активностима учења ученика; подстицање мотивације и самосталности у учењу, као и колаборативног учења;

- ослањање на индивидуалне способности ученика, развој самопоштовања и осећања компетентности;

- успостављање веза између животног искуства ученика са активностима и садржајима учења у школи;

- уважавање индивидуалних карактеристика, образовних потреба, могућности, интересовања и различитих услова и околности у којима се ученици развијају и образују;

- неговање и подстицање критичког мишљења, креативности и иницијативе како би се ученицима омогућило да донесу адекватне одлуке у различитим областима свакодневног живота и живота у установи;

- постављање очекивања у зони наредног развоја ученика; организовање активности и избор садржаја и материјала који побуђују радозналост;

- подстицање солидарности, толеранције, етике и бриге, поштовање других и одговорност за сопствено понашање ради формирања личног система вредности као темеља позитивних односа са другима, здраве породице и друштва у целини.

Подршка настави оријентисаној на учење подразумева стварање окружења које обезбеђује сваком ученику да напредује у достизању стандарда и остваривању исхода. Окружење се посматра у ширем смислу као: физичко окружење (простор, опрема, број ученика), емоционално окружење (осећања и потребе ученика и наставника), социјално окружење (међусобни однос ученика и однос између ученика и наставника, као и односи између наставника и родитеља) и сазнајно окружење, које је у највећој мери одређено очекивањима у погледу ученичких постигнућа и разликама међу ученицима у њиховим почетним знањима и вештинама.

Окружење за учење, које је у највећој мери повезано са етосом који се негује у школи, препознаје се по следећим кључним аспектима:

1) **сарадња** – постоји сталан проток информација између свих учесника образовног процеса, подржавају се заједничке активности и конструктивне дискусије, уз међусобно поштовање и уважавање;

2) **осећај припадности** – постоји осећај припадности школи/одељењу/групи, осећај да се ту добија емоционална подршка и да деца/ученици себе виде као вредног члана заједнице;

3) **ефикасност** – постоји свест о повезаности уложеног напора и времена и постигнутих ефеката; нема очекивања да се ствари мењају и постижу ефекти без личног ангажовања;

4) **усмереност на циљеве** – окружење је сврсисходно, окренуто је ка остваривању циљева, исхода, компетенција; нема несврсисходних активности.

Унапређивање сарадње, осећаја припадности, ефикасности и усмерености на циљеве није у надлежности једне особе, већ је заједничка активност запослених у школи и ученика. која доводи до подстицајне атмосфере у којој се сви добро осећају. У концепту наставе оријентисане на учење траже се нове компетенције наставника и проширује се њихова одговорност. Подучавање је комплексан задатак који подразумева интеракцију са великим бројем ученика у различитим ситуацијама. Знање предметних садржаја није довољан предуслов за успешно вођење наставе. Ученичко постигнуће директно је повезано са компетенцијама наставника на више нивоа. Очекује се да наставник подстиче сваког ученика да се активније укључује у сопствени процес учења. Тиме кључна компетенција наставника постаје стварање стимулативног окружења за учење, подстицање мотивације ученика и пружање подршке ученицима да управљају сопственим учењем, као и да развијају вештине решавања проблема. На нивоу одељења долази до изражаја компетенција наставника да управља групом у којој постоје различите потребе, способности, интересовања, а често и различито културно и религијско наслеђе. Од наставника се очекује да обезбеди интеграцију групе користећи разлике као предности.

IV
МЕЂУПРЕДМЕТНИ ПРИСТУП НАСТАВИ И УЧЕЊУ

Једна од основних карактеристика првог циклуса основног образовања и васпитања јесте чињеница да наставу већине предмета реализује један наставник. Такав концепт има бројне предности. Пре свега, обезбеђује наставнику да пажљиво прати функционисање ученика у различитим школским активностима, као и њихово напредовање и постигнућа. Осим тога, омогућава успостављање квалитетне емоционалне везе између ученика и наставника, што је од изузетног значаја за осећај безбедности и припадања школи. Додатна предност овог концепта огледа се у томе да наставник лакше може да осмисли и реализује наставу која подстиче међупредметно повезивање. Оваква организација наставе води изградњи знања, вештина, ставова (компетенција) који су чвршће повезани са различитим аспектима стварног живота, који је увек интердисциплинаран. Интегративно учење подразумева сагледавање различитих димензија једног проблема са различитих страна.

Мозак најбоље усваја и памти информације када се оне могу повезати у смислену мрежу значења у ширем контексту. **Појединачни предмети** (српски језик, математика, свет око нас, ликовна и музичка култура, физичко и здравствено васпитање, дигитални свет, грађанско васпитање) омогућавају дубинско проучавање и фокусираност на конкретне садржаје програма, а интегративни приступ доноси ширину контекста, промену перспективе и примену знања из једне области у другој, што води ка развоју функционалног знања.

За те потребе могу се користити часови обавезних и изборних предмета, као и ваннаставне активности. Уколико је потребно, може се остварити сарадња са наставницима који реализују грађанско васпитање, верску наставу или страни језик. У питању је приступ који захтева од наставника промишљање и детаљно планирање, а од ученика активно учешће, али заузврат пружа велики допринос остваривању циљева, општих исхода и међупредметних компетенција. Да би се то остварило, наставник треба да прати напредовање ученика у међупредметном повезивању и да их награди добром оценом ако, на пример, критички промишљају, поставе

добро питање, аргументују или нешто правилно доведу у везу.

Међупредметни приступ се може остварити кроз различите форме рада са ученицима. Често се користи у реализацији пројектне или тематске наставе, али су могући и други начини рада који су мање сложени и краће трају. У оквиру ваннаставних активности могу се, на пример, осмислити представе које се базирају на међупредметном приступу. Такође, међупредметно повезивање погодно је користити током реализације екскурзије и наставе у природи у тзв. условима ситуационог учења.

Пројектна настава, настала под утицајем Пијажеових истраживања из области развојне психологије, почива на идеји да појединац знање конструише на основу искуства. За разлику од стандардне наставе, „учионица" у којој се спроводи пројектна настава је оријентисана на простор и контекст у коме ученици могу да сарађују и истражују проблеме и изазове из света који их окружује и који су увек интердисциплинарни. Уместо преношења чињеница, у први план долазе процеси истраживања, упитаности и активне сарадње како би се решио неки изазов или проблем. Такав начин рада повећава разумевање наставног садржаја, његову ширу примену и повезаност са другим садржајима и контекстом.

Тематска настава је слична јер такође почива на међупредметном приступу, али не захтева решавање неког проблема. Она се заснива на одабиру теме која се обрађује из перспективе различитих предмета, а може се реализовати, на пример, у току једног дана или целе недеље, у оквиру редовне наставе или на настави у природи. Комбиновање различитих садржаја и начина рада на једној истој теми има мотивационо дејство на ученике и омогућава да се она сагледа из различитих углова.

Теме које захтевају међупредметни приступ препознају се по томе што се односе на садржаје који су потребни свима, широко су применљиви и доводе се у везу са квалитетом живота појединца и друштва у целости. У питању су теме које се односе на здравље, безбедност, демократију, национални идентитет, одрживи развој, зелену транзицију, интеркултурност, дигитално грађанство, предузетништво и медијску писменост.

Рад на наведеним темама подразумева ангажовање наставника ван оквира једног предмета, додатну припрему и коришћење различитих ресурса. За неке од ових тема припремљени су приручници који олакшавају припрему међупредметног приступа.

На сајту **www.zuov.gov.rs/izdanja-zavod/** доступни су следећи приручници: Водич за имплементацију Референтног оквира компетенција за безбедно учешће у саобраћају у образовно-васпитни рад са децом и ученицима (2024); Смернице за интеграцију Референтног оквира компетенција за демократску културу (2022); Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености (2022, допуњено издање); Неговање културе српског народа и развијање националног идентитета (2021); Приручник за наставнике грађанског васпитања у основној школи (2020); Оквир дигиталних компетенција – наставник за дигитално доба (2019).

У неким од наведених приручника могу се наћи компетенције које су детаљно описане преко листе исхода у области знања, вештина, ставова, вредности у оквиру теме којом се баве. Исходи су најбоља смерница наставнику у ком правцу треба креирати наставу и учење, као и међупредметно повезивање. Следе примери како је то урађено за теме безбедно учешће у саобраћају, демократска култура и интеркултурност.

КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА БЕЗБЕДНО УЧЕШЋЕ У САОБРАЋАЈУ

Компетенције за безбедно учешће у саобраћају представљају скуп функционално интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које треба да поседује сваки ученик по завршетку основне школе. Оне почивају на унутрашњим капацитетима особе, али се о њиховом постојању закључује на основу спољашњих манифестација, на пример: како прелази улицу, да ли ставља сигурносни појас, да ли користи заштитну опрему кад вози бицикл и др. Референтни оквир обједињује те компетенције и за сваку од њих даје дескрипторе, односно описе који се односе на конкретно понашање које се може уочити код ученика.

КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ДЕМОКРАТСКУ КУЛТУРУ

Компетенције из групе вредности дефинишу се као општа веровања које појединци имају о жељеним циљевима којима треба да се тежи у животу. Оне мотивишу активности и служе као водећа начела за доношење одлуке како да се поступи. Компетенције из групе ставови дефинишу се као укупна ментална оријентација коју појединац усваја према некоме или нечему (на пример, особи, групи, институцији, проблему, догађају, симболу). Ставови се обично састоје од четири компоненте: веровања или мишљења о објекту става, емоција или осећања према објекту, процене (било позитивне или негативне) објекта и тенденције одређеног понашања према том објекту. Под компетенцијама из групе *вештине* подразумева се способност да се примене сложени, добро организовани обрасци размишљања или понашања на прилагодљив начин како би се постигла нека конкретна сврха или циљ. Компетенције из групе знање и критичко разумевање дефинишу се као целина

информација које поседује нека особа, а разумевање је схватање и уважавање значења. Термин критичко разумевање користи се у циљу истицања потребе за схватањем и уважавањем значења у контексту демократских процеса и интеркултурног дијалога, уз подстицање активног размишљања о ономе што се разуме и тумачи, као и критичке процене тих тумачења (насупрот аутоматском, уобичајеном и непромишљеном тумачењу).

Приручник Смернице за интеграцију Референтног оквира компетенција за демократску културу илуструје начине на које се компетенције за демократску културу могу развијати кроз различите предмете, у складу са узрасним и развојним карактеристикама ученика. На конкретним примерима представљен је принцип по којем се компетенције могу континуирано развијати и усавршавати кроз све предмете и све видове наставе. Поред тога, наглашено је да компетенције за демократску културу нису само садржај већ и методологија учења и подучавања. Већина датих примера може послужити као основ за осмишљавање активности које се могу реализовати на часовима других предмета, као и приликом реализације интегративне или пројектне наставе.

ИНТЕРКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Полазишта интеркултурног образовања су:

- културна припадност представља важно идентитетско упориште сваког појединца и, као таква, заслужује пуну и једнаку пажњу и подршку;

- културе нису једнообразне целине, већ су изнутра флуидне, разнолике и отворене;

- све културе, посебно оне које настањују исти животни простор, имају заједничке елементе и сличне одлике које омогућавају комуникацију и међусобно разумевање њихових припадника;

- ове заједничке карактеристике представљају основ за културну размену и међусобно прожимање, оснажују узајамну заинтересованост и уважавање те могу допринети активном учешћу свих група у друштвеном животу шире заједнице, независно од њихових културних специфичности.

Интеркултурна компетенција укључује комбинацију вредности, ставова, вештина, знања и критичког разумевања који се примењују у пракси и омогућавају појединцу да:

- разуме и поштује људе другачије културне припадности;

- реагује примерено, делотворно и са поштовањем у интеракцији са припадницима других култура;

- успостави позитивне и конструктивне односе са особама другачије културне припадности.

Исходи за крај првог циклуса основног образовања и васпитања Као резултат интеркултурног учења ученик је у стању да:

- покаже одговорно, хумано и уважавајуће понашање према другима;

- изрази своје потребе на примерен начин и уважи потребе и осећања других;

- препозна своје особености и различитости у односу на друге, као и особености и различитости других, и уважи их;

- користи основне форме учтивог обраћања;

- пружи подршку вршњаку коме је потребна;

- изнесе свој став и прихвати да други имају право да заступају другачије мишљење;

- испољи поштовање према сопственом и туђем раду;

- испољи вештине сарадње у заједничким активностима;

- користи појмове праведно-неправедно;

- примени знања о дечијим правима у понашању;

- опише културни догађај којем је присуствовао;

- активно слуша друге;

- препозна опасности од насиља како за себе тако и за друге;

- реши конфликте на миран начин;

- одговорно се односи према културно-историјском наслеђу;

- заузме став и брани га;

- препозна разлике међу вршњацима као прилику да уче једни од других.

-

V
КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА И ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

Појединачни програми наставе и учења обавезних предмета засновани су на општим циљевима, међупредметним компетенцијама и исходима основног образовања и васпитања, као и стандардима постигнућа по предметима. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај.

Структура програма свих предмета је конципирана на исти начин. На почетку је циљ наставе и учења предмета за први циклус основног образовања и васпитања, након којег следе стандарди образовних постигнућа ученика за конкретан предмет, дати за крај обавезног образовања и васпитања, док су у табели испод наведени предметни исходи за крај првог разреда и кључни појмови садржаја. Испод табеле следи Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма које се надовезује на ово упутство и изражава специфичности конкретног програма.

Циљ је дат као кратак, али прецизан исказ који изражава шта се жели постићи код ученика конкретним програмом предмета и кореспондира са исходима и кључним појмовима садржаја. У формулацији се користи израз циљ наставе и учења како би се нагласило да се циљ односи на оно што ради наставник (настава) и оно што ради ученик (учење). Циљ прожима целину програма, јер је путоказ и за избор шта се ради и како се ради са ученицима.

Следећи део програма чине **стандарди постигнућа ученика** за одређени предмет. Преко стандарда се циљеви преводе на конкретнији ниво који описује постигнућа ученика, стечена знања, вештине и умења. Основна карактеристика стандарда образовних постигнућа јесте то што су дефинисани у терминима мерљивог понашања ученика.

Полазиште за њихово дефинисање представљају кључне компетенције, описане као неопходне за активан, сврсисходан и задовољавајући професионални и лични живот појединца:

1. Компетенција писмености;
2. Вишејезична компетенција;
3. Математичка компетенција и компетенције у природним наукама, технологији и инжењерству;
4. Дигитална компетенција;
5. Лична, социјална и компетенција учења;
6. Грађанска компетенција;
7. Компетенција за предузетништво и
8. Компетенција културне свести и изражавања.

Структура стандарда постигнућа ученика је иста за све предмете. На почетку је наведена општа предметна компетенција, затим три специфичне предметне компетенције – **СПК 1, СПК 2 и СПК 3 (на три нивоа).** СПК 1 обухвата предметна знања и описује шта је то што очекујемо од ученика да зна на крају образовног циклуса, односно, која су најважнија знања у одређеном наставном предмету. СПК 2 описује начине сазнавања, односно како се долази до знања у одређеном наставном предмету. СПК 3 описује примену и значај предмета, односно даје одговоре на питање зашто су нам потребна знања и вештине одређеног предмета.

У оквиру сваког од три нивоа дата је табела која садржи исходе образовног циклуса за све три специфичне предметне компетенције. Исходи образовног циклуса дефинишу очекиване резултате рада у оквиру датог наставног предмета на крају образовног циклуса. Они операционализују три специфичне предметне компетенције тако што дефинишу конкретна предметна знања, начине сазнавања и њихову примену. На тај начин, исходи образовног циклуса представљају конкретизацију специфичних предметних компетенција и треба да служе као критеријуми за процену постигнућа ученика у развоју специфичних предметних компетенција.

За разлику од циља и стандарда постигнућа ученика који су дати за крај образовног циклуса, **листа исхода** програма предмета у табели односи се на крај конкретног разреда, у овом случају првог разреда. Важно је направити разлику између исхода образовног циклуса, који дефинишу очекиване резултате **на крају образовног циклуса** и исхода програма, који представљају очекиване резултате за **крај разреда**. Исходи програма показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је усвојио, развио, по завршетку реализације конкретног програма обавезног предмета. Остваривање свих исхода програма по предметима и разредима обезбеђује достизање прокламованих стандарда постигнућа, као и циљева основног образовања и васпитања. Исходи се формулишу помоћу тзв. активних глагола који указују на сложеност захтева – од једноставнијих, попут памћења, разумевања и примене, до сложенијих као што су анализа, евалуација и креирање. Формулација исхода је важна јер она

наставнику даје смерницу за планирање ученичких активности и проверу да ли је исход остварен. Неки од таквих глагола и израза су: истражи, формулише, одреди место, користи, прикаже, интерпретира, процени, предвиди, избегава, посматра из различитих перспектива, повеже, препозна, решава, примени, анализира, реконструише, промовише, представи идеју, креира, коригује, направи, пронађе и отклони грешке, учествује, рангира, наведе, идентификује, опише, дискутује, демонстрира, сортира, графички представи. Не користе се глаголи као што су – зна, познаје, разуме, јер то није ни мерљиво ни проверљиво. Једини изузетак је коришћење глагола *разумети* за формулисање исхода страног језика, јер тај глагол у контексту страног језика има сасвим другачије значење него у осталим предметима и врло је лако проверљив (нпр. одговарајућа реакција ученика, давање одговора итд.).

Оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних тако и кључних и међупредметних. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност, односно остваривање једног исхода доприноси остваривању других. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења и до њих се долази радом на различитим садржајима током целе школске године. Неки исходи имају велику трансферну вредност, јер се односе на вештине које су широко употребљиве у оквиру конкретног предмета. Такав је, на пример, исход *опише поступак решавања задатака.* За остваривање неких исхода може бити важнији начин на који се ради са ученицима него сам садржај. То се посебно односи на исходе који се тичу развоја компетенције рад на подацима и сарадња (нпр. исход: чита и користи податке представљене табеларно или графички (стубичасти дијаграм и сликовни дијаграм)). Такви исходи присутни су у програмима различитих предмета, што одговара концепту по коме се међупредметне компетенције развијају интердисциплинарно.

Садржај програма је дат у табели преко кључних појмова у оквиру неколико области/тема. Такав приступ писању садржаја, преко кључних појмова, омогућава:

- трансфер знања, јер су кључни појмови универзални и могу се применити у различитим контекстима, док су садржаји често ограничени на конкретне теме;

- развој компетенција, јер кључни појмови подстичу развој вештина попут анализе, синтезе и решавања проблема, што је основа за учење током целог живота;

- прилагођавање променама, јер у свету који се брзо мења, разумевање основних концепата омогућава ученицима да се лакше прилагоде новим информацијама и ситуацијама;

- фокус на разумевање, јер кључни појмови помажу ученицима да изграде дубље разумевање материје и повежу различите аспекте градива, што је суштина образовања.

Дубину и ширину обрађивања неког садржаја одређују исходи. То значи да се исти садржај може обрађивати више пута, у различитим разредима, па чак и у различитим предметима, али на различити начин, у складу са датим исходима програма. Ближе смернице о раду на садржају предмета налазе се у делу програма у коме је дато дидактичко-методичко упутство. Ту се наводе и информације о хоризонталној и вертикалној корелацији са другим садржајима, као и идеје за непосредни рад са ученицима при обради садржаја.

Планирање наставе и учења

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу професионалну аутономију у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати оперативне планове. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и средину у којој се школа налази.

Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Приликом планирања треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је ипак за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Неки исходи су мање општи, а неки су општији и у процесу планирања часова наставник их „уситњава”. На пример, исход ученик ће бити у стању да сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак, разложен на ситније исходе на нивоу часова може да гласи:

- сабира и одузима у блоку бројева од 0 до 5;

- сабира и одузима у блоку бројева од 0 до 10;

- сабира и одузима једноцифрене бројеве у блоку бројева од 0 до 20;

- сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак.

У планирању и припремању наставе, наставник планира не само своје, већ и активности ученика. Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности. Поред уџбеника, као једног од извора знања, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања.

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања напредовања ученика у остваривању исхода.

Остваривање наставе и учења

Важна карактеристика наставе оријентисане на остваривање исхода јесте њена усмереност на учење у школи.

Ученик треба да учи:

- **смислено:** повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;

- **проблемски**: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- **дивергентно:** предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

- **критички:** поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

- **кооперативно:** у сарадњи са наставником и другим ученицима; путем дискусије и размене мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати вештине које ће му бити потребне за наставак школовања и у свакодневном животу. За пуно разумевање програма оријентисаних на исходе треба имати у виду да је знање нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане, јер је оно полазна основа за стицање умења, вештина, ставова и вредности.

Остваривање програма треба да обезбеди самостално регулисање вештина учења и развој компетенције којима се оно што је научено у школи повезује са свакодневним животом, што је значајан искорак у односу на примање готових форми знања. **То значи да, поред класичних облика подучавања који подразумевају традиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстративне методе, нагласак треба да буде и на следећем:**

- помоћи ученицима да освесте начин на који уче и тумаче наставне садржаје;

- освестити стратегије за усмеравање пажње, памћење и активирање запамћених садржаја и помоћи им да их примене;

- развијати различите стратегије учења;

- узети у обзир различита предзнања ученика;

- контекстуализовати нове садржаје (навођењем примера или трагањем са ученицима за њиховим примерима и ситуацијама из живота), чиме ће се олакшати њихово учење и стварање система појмова, као и развијати критичко мишљење;

- подстицати ситуацијско-искуствено учење путем решавања проблема;

- презентовати садржаје који се обрађују коришћењем различитих чулних модалитета;

- осмишљавати учење (ученици треба да схвате његову сврху);

- подстицати самосталност ученика у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење, када они лично преузимају иницијативу у одређивању потреба и извора учења и изван учионице (програмирана настава, проблемска настава, самостални истраживачки рад);

- подстицати и вредновати постављање питања, чак и више од одговора који би се односили на просту репродукцију садржаја;

- неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења;

- користити у настави и следеће препоручене активности и технике рада: симулације, радионице, играње улога, дискусије, дебате, пројекти/пројектна настава, есеји, реаговање на одређене теме, анализа медијских информација.

Предложене активности, технике, облике рада и наставне методе треба мењати и комбиновати да не би дошло до засићења.

Праћење и вредновање наставе и учења

У настави оријентисаној ка остваривању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и рад наставника. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа и у начину на који ученици учествују у раду, како прикупљају податке, како аргументују, вреднују, документују итд.

Праћење напредовања ученика у првом разреду има своје специфичности јер се ученици први пут сусрећу са концептом вредновања постигнућа и уводе у нови начин учења по предметима. Међутим, и у тим околностима може се спровести нека врста иницијалне процене која је наставнику потребна како би планирао свој рад и како би могао да прати напредовање сваког ученика. Процена неће бити спроведена на начин како се то ради у старијим разредима, већ ће се одвијати путем разговора са ученицима, игре, опсервације. С једне стране, наставник ће процењивати неке способности, знања и умења ученика. На пример, процена фонда речи, структуре реченице, усвојеност појма броја и неких основних математичких релација (веће, мање и сл.), развијеност графомоторике и претчиталачке вештине или сналажење у простору.

С друге стране, процењиваће колико је ученик самосталан, како следи инструкције, како одржава пажњу, како влада прибором за писање или колико је физички спретан. Трећа област процене тиче се интеракције ученика са другом децом, емоционалне стабилности, прихватања неуспеха, степена сарадљивости. Све то заједно представља почетну тачку у односу на коју ће наставник процењивати напредовање сваког појединачног ученика.

Вредновање напредовања ученика одвија се у складу са Правилником о оцењивању у основном образовању и васпитању. Специфичност првог разреда је то што се ученици описно оцењују из обавезних и изборних предмета. Описно оцењивање кореспондира са листом предметних исхода и мора да садржи неколико елемената. Први показује шта је ученик постигао (наводи се исход из програма или операционализовани исход који из њега произлази) и у ком степену (нпр. у потпуности, делимично, у мањој мери). Други елемент оцене указује који је следећи корак или развојна потреба ученика, односно шта је потребно да би се унапредило постигнуће. Трећи елемент се тиче запажања наставника о томе колико је ученик активан на часу, да ли поставља питања, да ли се јавља да одговара, да ли помаже другим ученицима и сл. На тај начин, ученик и родитељи добијају јаснију слику о напредовању него што би то било помоћу нумеричког оцењивања.

У току праћења и вредновања напредовања ученика, треба користити разноврсне технике јер то редукује монотонију, мотивише ученике, смањује напетост, омогућава индивидуализацију. Ученици се оснажују за самооцењивање и постављање личних циљева током процеса учења, чиме се отварају другачије перспективе у организацији наставе и расте постигнуће ученика. На коначну оцену утичу и они аспекти учења/постигнућа до којих традиционални облици оцењивања не допиру.

У процесу оцењивања, пожељно је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке), као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа, потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења, које воде ка остваривању прописаних исхода и достизању стандарда постигнућа ученика.

Активности којима се може подстицати самовредновање ученика су: упознавање ученика са програмом рада и очекиваним исходима; укључивање ученика у процес дефинисања критеријума за оцењивање; иницијална самопроцена знања ученика на почетку године на основу које се врши процена напретка током године; писмене провере знања које траже од ученика да сами процене успешност и заслужену оцену; касније анализирање самопроцене и оцене наставника; вршњачка процена успешности, постављање циљева за наредни период и одређивање аспеката учења које треба да унапреде. Све наведено треба прилагодити узрасту ученика

и спровести тако да то не буде обесхрабрујуће за њих.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика и процес наставе и учења већ и сопствени рад, како би унапређивао наставни процес.

VI
ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СВИХ ПРОГРАМА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Ваннаставне активности су облик активности које школа планира, организује, остварује и вреднује ради достизања циљева образовања и васпитања и развоја компетенција, а које ученици самостално и добровољно бирају. Њихова форма наставницима пружа могућност да упознају и задовоље потребе и интересовања ученика, али и више од тога – да побуде нова интересовања. Планом је предвиђен фонд од једног часа недељно.

Кључни елементи ваннаставних активности су: богатство понуде (разноврсност), слобода избора, могућност ученика да буду главни носиоци активности и утичу на њихово креирање и начин рада. Уколико постоји било какав притисак на ученике да се укључе у ваннаставне активности које их не интересују, или се оне пак остварују на начин сличан класичној настави у којој је наставник најактивнији, угрожен је њихов смисао и сврха.

Ваннаставне активности су „огледало школе" и поуздан показатељ квалитета установе. При избору школе, родитељи се у великој мери руководе и информацијама које су добили о ваннаставним активностима јер су заинтересовани да њихова деца што квалитетније проводе време после наставе, у условима који су контролисани, безбедни, без захтева за додатним путовањем и трошковима.

Сврха ваннаставних активности

Ваннаставне активности имају велики потенцијал да допринесу остваривању Законом одређених општих циљева образовања и васпитања јер се одвијају у различитим областима, на различитим садржајима, кроз различите форме рада и утичу на:

- развој различитих аспеката личности (когнитивни, морални, естетски, физички, социјални, емоционални);
- повезивање, проширивање и продубљивање знања, развој вештина и навика стечених у школи и свакодневном животу (посебно развој општих и међупредметних компетенција);
- бољи однос према школи, школским обавезама, ученичком колективу, наставницима;
- већу укљученост и прихваћеност ученика;
- сврсисходније коришћење слободног времена;
- подстицање ученичких потенцијала и реализацију њихових интересовања;
- оспособљавање за комуникацију, интеракцију и сарадњу;
- партиципацију, иницијативност, предузимљивост;
- превенцију непожељних облика понашања;
- упознавање других и другачијих, јачање толеранције на различитост.

Најважнија специфичност ваннаставних активности (посматрано у односу на наставу обавезних предмета), која се одражава и на њихову сврху, јесте изборност. Имајући у виду захтеве који се пред ученике постављају по окончању школовања, потребно је, још док су у школи, ојачати њихове капацитете да самостално праве изборе преиспитујући сопствене потребе, могућности, интересовања. Образовни систем је крут и често није „по мери" ученика. Укључивањем што већег броја ученика у активности које они могу бирати, па и креирати, систем постаје флексибилнији и осетљивији за разлике које природно постоје међу ученицима. Уз поштовање изборности слободних наставних активности, ученици ће бити мотивисанији за школска дешавања, укључујући и обавезне предмете.

Ваннаставне активности отварају и могућност да се ученицима који нису интегрисани и прихваћени у школи (ово је посебно важно за ученике првог разреда) пружи оно што им је најпотребније − да буду укључени у вршњачку заједницу без притиска процењивања и оцењивања и да буду успешни без поређења са другим ученицима. Вршњачка одбаченост је прилично поуздан предиктор тешкоћа попут слабог школског постигнућа, неоправданог изостајања, отежаног прилагођавања, проблема у понашању. Прихваћеност и ојачано самопоуздање биће довољни да многи такви ученици поправе свој школски успех и понашање. Искуство показује да је за одбачене ученике, укључујући и даровите ученике који подбацују, сигурнији пут за успех решити њихов вршњачки статус у одељењу, него им давати допунску/ додатну наставу или неки други вид помоћи попут индивидуализације захтева, јер то и даље „подржава" одбаченост, односно неукљученост.

Тежиште ваннаставних активности за први разред

С обзиром на то да се ваннаставне активности остварују током целокупног основног и средњег школовања, потребно је уважити разлике које постоје између ученика различитог узраста, њихових потреба, могућности, знања, вештина, интересовања, степена самосталности.

За ученике првог разреда тежиште ваннаставних активности треба да буде на социјализацији, психомоторном развоју, упознавању сопствених мисли и осећања и њиховом изражавању (посебно креативном), упознавању окружења по моделу од познатог ка мање познатом, од локалног ка глобалном. Доминирају активности које се остварују путем игре, покрета и креативних захтева. Ваннаставне активности се спроводе уз значајну помоћ и подршку наставника.

Принципи ваннаставних активности

Ради осигурања квалитета ваннаставних активности, потребно је, приликом њиховог планирања и остваривања придржавати се правила која се могу назвати и принципима. Програми ваннаставних активности треба да буду:

СВЕОБУХВАТНИ – односе се на све ученике независно од школског успеха, пола, материјалног статуса, оцене из владања, и треба да допринесу већој укључености и прихваћености ученика без сегрегације. Ово се односи и на ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и на даровите ученике;

ИНТЕГРАЛНИ – саставни су део школског живота, видљиви су у школским документима, распореду рада школе, обезбеђени су простор и средства, остварују се кроз сарадњу са различитим установама;

КОНТИНУИРАНИ – у складу са бројем часова предвиђеним планом (један час недељно) остварују се континуирано, а не само поводом неких датума, јубилеја, прослава. То не значи нужно да ће ученици сваке недеље имати час ваннаставних активности (погледати принцип флексибилност), али је неопходно обезбедити извесну континуираност без већих пауза;

ПАРТИЦИПАТИВНИ – остварују се кроз партиципативне начине рада, траже пуну активност ученика, као и других учесника ако их има (родитељи, локална самоуправа, представници установа). Наставник је координатор, медијатор, мотиватор и, кад су у питању ученици првог разреда, помагач. Ученици учествују и у креирању садржаја и начина остваривања ваннаставних активности у складу са узрастом;

ПЛАНИРАНИ – планирају се на сличан начин као и наставне активности, али су флексибилнији, посебно у динамици рада;

ДОКУМЕНТОВАНИ – потребно је бележити како се ваннаставне активности реализују (најчешће су то фотографије и видео-снимци). По њиховом окончању, ученици треба да припреме кратак извештај о томе како су радили, као и процену шта је могло боље или другачије. У документовању, тежиште није на продуктима, већ на процесу рада и евалуацији. Неке ваннаставне активности имају продукте који се могу презентовати (нпр. представа, утакмица, производ), а уколико то није случај (нпр. хуманитарна активност), могу се, на пример, организовати изложба, прилог у локалним медијима и сл;

ТРАНСПАРЕНТНИ – видљиви су у животу школе (у школским документима, у холу или на сајту школе, у локалним медијима). Информације о свим ваннаставним активностима које се остварују у школи доступне су свим ученицима независно од разреда који похађају, као и њиховим родитељима или сарадницима школе;

ПРИЛАГОДЉИВИ – не понављају се стално исти програми (нису анахрони), креирају се нови који могу бити слични, али прилагођени новом контексту, новим генерацијама, новим технологијама. Ученици учествују у њиховом креирању, што омогућава да увек буду прилагођени њиховим потребама;

СМИСЛЕНИ – адекватан су одговор на потребе ученика, родитеља, локалне средине, друштва;

РАЗНОВРСНИ – задовољавају различите потребе и интересовања ученика. Разноврсни су по форми, садржају и начину остваривања;

ФЛЕКСИБИЛНИ – прилагодљиви су у различитим сегментима, као што су: динамика рада – не мора да буде сваке недеље једнак број часова; број наставника – неку ваннаставну активност могу да остварују два или више наставника; место остваривања – учионица, двориште или неко место ван школе, уз сагласност родитеља; састав ученика – ученици једног одељења, разреда, више разреда; спољни сарадници – родитељи, баке, деке, бивши ученици, угледни појединци, представници институција.

Области ваннаставних активности

Ваннаставне активности могуће је остварити у великом броју области, практично у свим које су предмет ученичких интересовања. У складу са Правилником о стандардима квалитета рада установе, школа има обавезу да прати и идентификује ученичка интересовања и да на њих „одговори” осмишљавањем нових наставних активности. Оне се често могу спроводити интегрисано у различитим областима (нпр. хуманитарна активност која се остварује кроз спортски турнир, изложбу цртежа ученика и продају ученичких рукотворина). Активности могу бити хуманитарне, креативне, спортске, културне и интеркултурне, у области технике, науке, предузетништва, професионалног развоја.

Форме остваривања ваннаставних активности

Као што су области у којима се могу остваривати ваннаставне активности бројне, постоји и много могућих форми рада. Најчешће се ваннаставне активности остварују у форми: представе, квиза, изложбе, турнира, прављења рукотворина, сајма, припреме школског часописа, такмичења, посета, сређивања школе, пројеката, учења вештина, сарадње са другим школама, сарадње са институцијама.

Ваннаставне активности могу бити истовремено у више области, а могу бити остварене и путем више различитих форми које се могу комбиновати. Богатство форме може се видети у **Бази успешних примера ваннаставних активности**, која је настала као резултат конкурса који је Завод расписао и налази се на сајту www.zuov.gov.rs.

Именовање ваннаставних активности остављено је школама. Иако је уобичајено да се користе изрази као што су драмска, рецитаторска или спортска секција, школе имају могућност да своје ваннаставне активности називају и другачијим именом.

Планирање, организација, евиденција, праћење и вредновање ваннаставних активности

Успех ваннаставних активности, мерен, пре свега, разноврсношћу понуде, бројем укључених ученика и степеном њиховог задовољства, директно је повезан са начином како их установа планира, организује, остварује, подржава, евидентира, евалуира.

Планирање

Као и код обавезних предмета, процес планирања представља важну ставку у успеху ваннаставних активности. Може се рећи да је њихово планирање захтевније јер не постоји унапред припремљен програм по коме се ради, не постоје унапред дефинисани стандарди ни исходи, нити уџбеници и наставна средства. Због свега тога и специфичности форме рада, планирање ваннаставних активности захтева флексибилност, али са јасном свешћу које крупне активности треба спровести, којом динамиком и са којим очекиваним исходима. Остваривати ваннаставне активности без плана са наведеним елементима није професионално оправдано и своди се на импровизацију.

У процесу планирања, први корак је дефинисање циља ваннаставне активности и исхода које треба остварити. Циљ указује на коначан резултат и обично садржи информацију о томе шта треба развијати код ученика (нпр. креативност) и главну активност (нпр. припрема представе, новогодишњег вашара). За разлику од циља, исходи су искази који говоре шта ће ученици знати, умети по окончању ваннаставне активности. Њихов број не треба да буде велики, али исходи морају бити реалистични (одговарају узрасту ученика, условима, ресурсима, планираној активности) и мерљиви, или бар проверљиви. Они могу бити на различитим нивоима, али је за ваннаставне активности најприродније да буду на нивоу примене.

На пример, ако је ваннаставна активност припрема представе, исходи могу бити следећи:

Ученик ће на крају ваннаставне активности бити у стању да:

- предложи тему или текст представе;
- изговори текст своје улоге;
- одабере одговарајући костим за улогу коју игра;
- сарађује са другим ученицима у припреми представе.

Са овим исходима треба да буде унапред упознат сваки ученик који одабере ту ваннаставну активност. Исходи су важни јер су основ за планирање, за праћење напредовања ученика, као и за процену да ли се ваннаставна активност успешно одвијала.

Организација

При осмишљавању понуде ваннаставних активности, школа води рачуна о узрасним карактеристикама ученика, њиховим интересовањима, ресурсима школе и локалне заједнице, актуелним догађајима на локалном и глобалном нивоу (обележавање важних догађаја и сл.). Ученици треба да знају да могу учествовати у предлагању и креирању ваннаставних активности. Школа предузима активности којима мотивише ученике да се у што већем броју укључе у ваннаставне активности и искористе своје право на избор. Потребно је више различитих акција, и у дужем временском периоду, како би сви ученици били информисани.

Школа информише ученике и њихове родитеље о понуди ваннаставних активности и на различите начине их промовише (час одељењског старешине, родитељски састанак, сајт школе, локална телевизија, сајмови, изложбе), при чему је најсврсисходније да ученици, односно родитељи, информишу једни друге. Оптимално је да један ученик не учествује у више ваннаставних активности да оне не би постале оптерећење и обавеза. Ученицима треба пружити помоћ да направе избор и посвете се једној активности.

Ваннаставне активности могуће је остварити у великом броју области, практично у свим које су предмет ученичких интересовања. У складу са Правилником о стандардима квалитета рада установе, школа има обавезу да прати и идентификује ученичка интересовања и да на њих „одговори” осмишљавањем нових наставних

активности. Оне се често могу спроводити интегрисано у различитим областима (нпр. хуманитарна активност која се остварује кроз спортски турнир, изложбу цртежа ученика и продају ученичких рукотворина). Активности могу бити хуманитарне, креативне, спортске, културне и интеркултурне, у области технике, науке, предузетништва, професионалног развоја.

За школу и наставнике, организација ваннаставних активности често јесте изазов јер, за разлику од редовне наставе, окупља ученике различитих одељења, а често и разреда. Посебан изазов је реализовати ваннаставне активности које окупљају ученике различитих разреда, али је то добра прилика да се ученици међусобно боље упознају и да старији ученици помажу млађим. Ваннаставне активности свакако не треба да угрозе наставу обавезних предмета, али ни обрнуто, јер тек здружено обезбеђују квалитет образовно-васпитног процеса. Распоред остваривања ваннаставних активности мора бити унапред припремљен и свима познат (наставницима, ученицима, њиховим родитељима, спољним сарадницима), како не би дошло до преклапања. Организација подразумева да школа, као и за редовну наставу, води рачуна о одговарајућем простору и средствима за остваривање ваннаставних активности.

Евиденција

У установи се води одговарајућа евиденција о ваннаставним активностима. Електронски дневник пружа могућности да се води евиденција о сваком појединачном ученику и учешћу у ваннаставним активностима, односно напредовању, као и да се види „лична карта" ваннаставних активности школе, каква је понуда и колики је број ученика укључен. Уколико се из евиденције види да је мали број ученика укључен у ваннаставне активности, или да су то углавном ученици са одличним школским успехом, или да је осипање ученика током школске године велико, то је знак да школа треба другачије да осмишљава, планира, остварује и промовише ваннаставне активности.

Праћење и вредновање

Праћење и вредновање ефеката ваннаставних активности одвија се на два нивоа. Један се односи на конкретног ученика и групу, а други на школу и део је самовредновања установе. Иако ваннаставне активности нису обавезне, не оцењују се и не улазе у школски успех, важно је да постоји траг о томе какво је било учешће ученика и да ли су постигнути очекивани исходи, у чему су ученици били успешни, каква су њихова интересовања, како сарађују са другим ученицима, да ли имају иницијативу, да ли показују идеје, колико су истрајни, креативни. За неке ученике ће успех у ваннаставним активностима бити подстицај да упишу нпр. музичку школу или да се баве неким спортом.

У процесу праћења и вредновања учешћа ученика у ваннаставним активностима, главни ослонац су исходи који су унапред дефинисани и ученицима познати. У питању је процес који спроводи наставник, али је важно да се током ваннаставних активности ученици оспособе да и сами прате и вреднују, и то не само сопствено учешће већ и учешће целе групе. Постоје бројни показатељи преко којих се може процењивати квалитет учешћа у ваннаставним активностима уз уважавање разлика које природно постоје у зависности од тога у којој су области и у којој форми се остварују. Било би добро да наставник унапред и заједно са ученицима направи неке врсте евалуационих листи како би се тај процес одвијао континуирано, а не само на крају ваннаставне активности.

Праћење и вредновање је важно и због планирања будућих ваннаставних активности, као и мотивисања ученика да у што већој мери допринесу њиховом креирању. У ваннаставним активностима могуће је пратити и вредновати продукте активности (представа, изложба, сајам, акција, часопис, спортски догађај), али и процесе који воде до њих. Ту се могу пратити показатељи као што су: да ли ученик користи различите изворе информација; да ли доводи у везу избор активности са циљем активности; да ли показује креативност у осмишљавању активности; колико пажљиво прикупља податке; да ли се придржава процедура; да ли правилно обрађује податке; да ли довољно вежба, да ли је мотивисан за учешће. Треба имати у виду да су процеси важнији од продуката и потребно је пратити и вредновати учешће и сарадњу ученика у процесу. То је важно за развој међупредметних компетенција и има велику трансферну вредност, јер се може употребити и у другим активностима као што су редовна настава и свакодневни живот.

Школа прати и вреднује укупне ефекте у овој области као део самоевалуације. Главни показатељи квалитета ваннаставних активности су разноврсност понуде и број укључених ученика. Наставници припремају појединачне извештаје о свом раду у ваннаставним активностима, на основу чега се припрема извештај на нивоу школе. Он је саставни део годишњег извештаја о раду школе који садржи релевантне информације о остварености ваннаставних активности у односу на годишњи план рада. Те информације су основ за унапређивање будућег рада у овој области.

ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА

СРПСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за писање, читање и тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности.

Стандарди образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања и васпитања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици овладавају вештинама слушања и говорења, читања и писања. Користе ћириличко и латиничко писмо. Разумеју улогу језика као средства комуникације и учења, као део националног идентитета и културе. У комуникацији поштују саговорника и бирају речи, усвајају општеприхваћене друштвене норме. Овладавају знањем српског стандардног језика. Стварају писане и усмене текстове различитог садржаја, структуре и намене. Читају ради уживања, да би учили, да би се сналазили у свакодневном животу, неговали традицију и културу српског народа, развијали интеркултуралност. Читају естетски вредне текстове српске и светске књижевности за децу и релевантне информативне текстове у складу са узрастом и интересовањима. Проширују фонд речи и израза, као и опсег њиховог значења. Воле и чувају свој језик користећи речи и изразе српскога језика у различитим комуникативним ситуацијама и дигиталном окружењу. Одговорно користе различите медије за учење српског језика, водећи рачуна о безбедности. Разумеју значај учења других језика. Пружају подршку вршњацима који уче српски језик као нематерњи. Постављају краткорочне циљеве учења, праве планове и истрајавају у њиховој реализацији и траже подршку.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Учествују у разговору. Говоре и пишу логично се изражавајући реченицама једноставне структуре. Уредно и читко пишу слова и бројеве. Читају с разумевањем уметничке и неуметничке текстове. Препознају формалне одлике поезије, прозе и драме. У једноставним примерима уочавају одређена граматичка правила која се односе на реченицу и врсте речи.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Слушају саговорнике, на постављена питања дају одговоре потпуним реченицама. Састављају реченице и текстове једноставне структуре у говору и писању. Читају различите врсте уметничких и неуметничких текстова и упознају њихове основне одлике. Проналазе и репродукују експлицитне информације у тексту и на основу тога стварају мапе ума. Одговарају на питања о утисцима, ликовима, догађајима, месту и времену радње у књижевноуметничком тексту. У једноставним примерима издвајају одређена граматичка правила која се односе на реченицу и врсте речи у њима. Уче самостално и у сарадњи са вршњацима, у пару и групи.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Слушају и говоре уважавајући саговорнике. Користе знања из језика како би се изражавали писаним и усменим путем у свакодневном животу. Читају да би уживали, сазнавали и учили. Доносе директне закључке, износе своје ставове о прочитаним текстовима и повезују са личним искуствима. Користе и примењују информације и сазнања у свакодневним животним ситуацијама. Развијају способност емпатије, заинтересовани су за учешће и допринос заједничким активностима. Воле српски језик и доживљавају га као део свог идентитета.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Основни ниво

СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- СРП.ОО1.О.1.1. Знају све гласове и слова ћириличког и латиничког писма, као и значења речи и фразеологизама које користе у свакодневном говору и писању. - СРП.ОО1.О.1.2. Почињу реченицу великим словом, завршавају је одговарајућим интерпункцијским знаком, употребљавају велико почетно слово у једноставнијим примерима. - СРП.ОО1.О.1.3. Познају основна начела вођења разговора и форме учтивог обраћања, препознају говор мржње као негативну појаву.	- СРП.ОО1.О.2.1. Изговарају све гласове и пишу сва слова оба писма поштујући језичку норму у говору и писању; употребљавају речи и изразе у одговарајућем контексту. - СРП.ОО1.О.2.2. Пишу кратким, потпуним реченицама једноставне структуре. - СРП.ОО1.О.2.3. Постављају питања, траже и дају објашњења, учтиво прихватају или одбијају, захваљују се или се извињавају. - СРП.ОО1.О.2.4. Прате дати план,	- СРП.ОО1.О.3.1. Разговетно и јасно говоре тако да их саговорник разуме и писано се изражавају у одговарајућим ситуацијама. - СРП.ОО1.О.3.2. Пишу кратке поруке, текстове и попуњавају једноставне обрасце. - СРП.ОО1.О.3.3. Пажљиво слушају саговорнике, постављају питања у складу са својим потребама, поштују правила уљудног опхођења, без говора мржње. - СРП.ОО1.О.3.4. Веродостојно

- СРП.ОО1.О.1.4. Вођено препричавају, причају и описују на задату тему. - СРП.ОО1.О.1.5. Владају техником читања ћириличког и латиничког текста и разумеју информације експлицитно исказане у краћим уметничким и неуметничким текстовима (линеарним и нелинеарним) идентификујући речи и изразе који су им непознати. - СРП.ОО1.О.1.6. Уз помоћ наставника, разликују врсте текстова. - СРП.ОО1.О.1.7. Процењују садржај прочитаног текста на основу сопственог доживљаја, уочавају ликове, догађаје, време и место у књижевном тексту. СРП.ОО1.О.1.8. Препознају врсте речи и подврсте именица (заједничке и властите) у низу; препознају службу субјекта, предиката и прилошких одредби за место и време у једноставним реченицама; препознају врсте реченица по комуникативној функцији.	предлажу и бележе идеје за усмено и писано изражавање. - СРП.ОО1.О.2.5. Издвајају и репродукују информације експлицитно исказане у краћим текстовима као и непознате речи и изразе, траже објашњење у доступним изворима. - СРП.ОО1.О.2.6. Читањем текстова упознају основне одлике и функције различитих врста текстова. - СРП.ОО1.О.2.7. Изражавају својим речима читалачки доживљај идентификујући осећања која текст покреће у њима; одговарају на питања у вези са ликовима, догађајима, местом и временом радње, доживљавајући грешке током рада као фазе учења. СРП.ОО1.О.2.8. Уочавају заједничке одлике издвојених речи и закључују којој врсти припадају; закључују о заједничким одликама главних функција речи у реченици и реченица у комуникативном контексту.	препричавају и описују оно што су прочитали, видели или чули. - СРП.ОО1.О.3.5. Изводе директне закључке о догађајима, поступцима и осећањима ликова и размењују их са вршњацима; проширују фонд речи мање фреквентним речима ради квалитетнијег изражавања и разумевања других. - СРП.ОО1.О.3.6. Користе информације из различитих врста текстова у свакодневном животу. - СРП.ОО1.О.3.7. Износе лични доживљај прочитаног текста; повезују поступке ликова са животним искуством преиспитујући своје поступке; развијају отпорност и самопоуздање. - СРП.ОО1.О.3.8. Користе знања из језика како би се јасно изражавали писаним и усменим путем; доживљавају језик као део свог идентитета и као основу за учење других језика.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Користе језик као низ могућности које им служе у усменом и писаном изражавању: препричавају, описују, причају и учествују у разговору. Поштују језичку норму и правописна правила. Течно и с разумевањем читају уметничке и неуметничке текстове. Проналазе и повезују битне информације у различитим врстама текстова. Познају садржинске и формалне елементе уметничког и неуметничког текста. Овладавају граматичким појмовима и језичким законитостима.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Говоре и пишу стварајући правилно структуриране реченице и текстове, поштујући језичку норму. У разговору постављају одговарајућа питања и образлажу своје идеје уважавајући саговорнике. Читајући повезују експлицитне информације и проналазе имплицитне информације у тексту. Прикупљају додатне информације из различитих извора. Представљају линеарни текст у одговарајућој нелинеарној форми и обрнуто. Разумеју информације приказане илустрацијама и фотографијама. Вођено анализирају књижевна дела користећи одговарајуће књижевне термине. Исказују и објашњавају своје утиске, доживљаје и мишљења о прочитаном тексту. Уочавају и издвајају у реченицама примере одређених граматичких појмова и правила. Учествују у дискусијама и дебатама, уче кроз пројекте, проблемске и креативне задатке, драматизације и игре улога.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Изражавају се правилно, јасно и примерено комуникативној ситуацији писаним и усменим путем. Користе основне граматичке термине како би разумели и примењивали правописна правила и учили друге језике. Размењују своја запажања, мисли, осећања и закључке о прочитаним текстовима и посетама културним догађајима. Спознају да читање пружа могућност за учење, развијање интелектуалних и језичких капацитета, лични развој. Упознају свој читалачки сензибилитет, негују читалачке навике и љубав према читању. Поштују вредности националне културе и култура других народа. Користе табеле, графиконе, дијаграме и мапе у контексту, као и информације садржане у илустрацијама и на фотографијама. Представљају резултате свог језичког стваралаштва, формирају се у друштвено активне, еколошки свесне и одговорне личности које цене здравље и безбедност. Разумеју важност вршњачке размене и подршке.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- СРП.ОО1.С.1.1. Читају и казују текст одговарајућом динамиком. - СРП.ОО1.С.1.2. Познају значења речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, књигама из лектире и сл.) и идентификују оно што им је непознато. - СРП.ОО1.С.1.3. Усмено и писано препричавају, причају, описују и учествују у разговору на задату тему; у писаном изражавању примењују правописна правила. - СРП.ОО1.С.1.4. У кратким цртама образлажу своје идеје. - СРП.ОО1.С.1.5. Идентификују битне информације у линеарном и нелинеарном тексту. - СРП.ОО1.С.1.6. Разликују основне делове текста и књиге (наслов, пасус, име аутора; садржај, речник) и именују формалне елементе уметничких и неуметничких текстова (пасус, стих, строфа, рима, опис, приповедање, дијалог).	- СРП.ОО1.С.2.1. Течно читају и природно казују текст одговарајућим темпом и интонацијом, правилно наглашавајући речи у реченици, поштујући смисао текста. - СРП.ОО1.С.2.2. Одређују значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и контекста у којем су употребљени, издвајају делове текста који су им нејасни, траже објашњење и прикупљају додатне информације из различитих извора. - СРП.ОО1.С.2.3. Држе се теме, јасно структурирају излагање (уводни, средишњи и завршни део); пишу јасним и потпуним реченицама, исправљају своје грешке. - СРП.ОО1.С.2.4. Описују како су дошли до идеје, зашто је та идеја добра и како се може реализовати. - СРП.ОО1.С.2.5. Издвајају, упоређују и повезују битне информације исказане у различитим деловима текста, као и различитим врстама текстова; представљају информације на различите начине.	- СРП.ОО1.С.3.1. Користе вештине читања (читање у себи, читање с оловком у руци, летимично читање...) и казивања у свакодневном животу, учествују у културним догађајима у школи и заједници. - СРП.ОО1.С.3.2. У свакодневној комуникацији користе одговарајуће речи и фразеологизме; уважавају саговорнике. - СРП.ОО1.С.3.3. Правилно пишу и говоре на одговарајућу тему у различитим комуникативним ситуацијама/дигиталном окружењу. - СРП.ОО1.С.3.4. Слободно изражавају своје идеје у различитим комуникативним ситуацијама, одговорно се односе према интелектуалној својини. - СРП.ОО1.С.3.5. Размењују информације и закључке у вези са различитим врстама текстова; процењују квалитет информација и примереност илустрација

		које прате текст; користе табеле, графиконе, дијаграме и мапе у контексту. - СРП.ОО1.С.3.6. Сналазе се у литератури и другим изворима сазнања.
- СРП.ОО1.С.1.7. Разликују књижевне врсте (бајка, басна, песма, прича, приповетка, роман, драмски текст, кратке народне умотворине); разликују народну од ауторске књижевности. - СРП.ОО1.С.1.8. Одређују садржинске елементе књижевноуметничког текста (тему, главне и споредне ликове, догађаје, време и место…). - СРП.ОО1.С.1.9. Примењују стратегије читања и разумевања прочитаног. - СРП.ОО1.С.1.10. Издвајају и именују поређење и персонификацију у тексту. - СРП.ОО1.С.1.11. Одређују врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе) и подврсте речи (властите, заједничке и градивне именице; описне, присвојне и градивне придеве; личне заменице; основне и редне бројеве) и препознају збирне именице; разликују граматичке категорије глагола и глаголско време, као и граматичке категорије именица, бројева, придева и заменица. - СРП.ОО1.С.1.12. У простој реченици одређују субјекат, глаголски предикат и прилошке одредбе за време, место и начин исказане речју или скупом речи; одређују врсте реченица по комуникативној функцији (обавештајне, упитне, заповедне, узвичне) и по облику. - СРП.ОО1.С.1.13. Препознају односе антонимије, синонимије, хипонимије/хиперонимије, хомонимије; владају основним творбеним обрасцима (нпр. грађење умањеница)..	- СРП.ОО1.С.2.6. Проналазе информације користећи основне делове текста и књиге и издвајају тражене формалне елементе уметничког и неуметничког текста. - СРП.ОО1.С.2.7. Уочавају специфичности конкретних књижевних дела и закључују о основним одликама књижевних врста. - СРП.ОО1.С.2.8. Анализирају догађаје, поступке, осећања и односе међу ликовима у књижевноуметничком тексту; одређују тему. - СРП.ОО1.С.2.9. Прате и предвиђају даљи ток радње, преиспитују претпоставке, повезују очигледне узроке и последице, поткрепљују своје закључке позивајући се на текст. - СРП.ОО1.С.2.10. Истражују функцију поређења и персонификације у тексту и на основу тога разумеју његов смисао. - СРП.ОО1.С.2.11. У реченици/тексту уочавају и издвајају одговарајуће примере речи, а затим индуктивно и по аналогији закључују о одликама врсте и подврсте којој припадају (користе табеле, праве мапе ума…); мењају облике речи према задатим критеријумима (лице, број и род). - СРП.ОО1.С.2.12. Рашчлањују реченицу издвајајући реченичне чланове; састављају реченице различите по комуникативној функцији и облику. - СРП.ОО1.С.2.13. Кроз игру спарују и групишу задате речи препознајући лексичке односе међу њима; примењују основне творбене обрасце.	- СРП.ОО1.С.3.7. Књижевна дела која самостално читају, разумеју у одговарајућем жанровском кључу. - СРП.ОО1.С.3.8. Формирају етичке и естетско-емоционалне вредности, развијају емпатију. - СРП.ОО1.С.3.9. Проналазе решења за животне ситуације свесни веза између узрока и последица (одговоран однос према здрављу, безбедност, друштвено ангажовање, еколошка свест итд.). - СРП.ОО1.С.3.10. Развијају машту и истражују могућности језичко-стилског обликовања мисли и идеја. - СРП.ОО1.С.3.11. Користе знања из језика како би се јасно и правилно изражавали писаним и усменим путем и учили друге језике. - СРП.ОО1.С.3.12. Користе различите врсте реченица сходно комуникативној ситуацији; граде свој стил изражавања у свакодневном говору, писању и језичком стваралаштву играјући се могућностима варирања редоследа речи у реченици. - СРП.ОО1.С.3.13. Језички израз усклађују са контекстом.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Стваралачки примењују језичке вештине у говору и писању. Тумаче текст, критички читају и аргументују своје ставове. Познају најзначајније ствараоце из српске и светске књижевности за децу и њихова дела. Користе књижевне и граматичке термине.
СПК 2: Састављају усмени и писани текст интегришући језичке вештине којима владају. Читају и дискутују о прочитаним текстовима и медијским садржајима. Анализирају књижевна дела и интегришу елементе издвојене анализом. Критички процењују сврху текста, визуелних и интерактивних информација из различитих извора. - Разговарају о истакнутим вредностима, износе и преиспитују аргументе. Уче кроз истраживачке активности и креативно писање.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Говоре и пишу негујући аутентичност и слободу личног изражавања у складу са комуникативном ситуацијом. Радо читају и развијају своје образовне потребе у мултимедијалном окружењу. Критички приступају истраживању различитих извора информација. Износе и преиспитују своје мишљење и спремни су да уваже другачија мишљења. Развијају и негују животне вредности. Разумеју важност националне културе и идентитета у интеркултуралном контексту.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- СРП.ОО1.Н.1.1. Умеју аргументовано и на занимљив начин да почну, развију и заврше своје усмено и писано излагање користећи богат фонд речи у јасним и потпуним реченицама. - СРП.ОО1.Н.1.2. Читају и критички промишљају, издвајају и повезују релевантне изворе и информације, уочавају различите перспективе и гледишта аутора, као и сврху текста. - СРП.ОО1.Н.1.3. Именују књижевне врсте и наводе њихове одлике; познају најзначајније ствараоце и њихова дела. - СРП.ОО1.Н.1.4. Тумаче и интегришу догађаје, поступке, особине, главне идеје, мисли и осећања; прате развој ликова у књижевноуметничком тексту. - СРП.ОО1.Н.1.5. Препознају фигуративну употребу језика у књижевноуметничком тексту и свакодневној комуникацији (нпр. пренесено значење). - СРП.ОО1.Н.1.6. Именују врсте и подврсте речи, именују граматичке категорије глагола и глаголско време, као и граматичке категорије именица, бројева, придева и заменица; именују субјекат, глаголски предикат и прилошке одредбе за време, место и начин.	- СРП.ОО1.Н.2.1. Усмено и писано излагање обогаћују детаљима, образлажу своје ставове. - СРП.ОО1.Н.2.2. Промишљају о комплексним информацијама из различитих делова текста и различитих извора, раздвајају чињенице од интерпретације, процењују релевантност, упоређују, тумаче и интегришу информације приказане на различите начине (графикон, дијаграм, илустрација, фотографија, звук и анимација). - СРП.ОО1.Н.2.3. Образлажу одлике књижевне врсте у конкретном делу. - СРП.ОО1.Н.2.4. Уочавају сложеност ликова и узрочно-последичне везе међу догађајима, изводе закључке о догађајима, намерама, поступцима и осећањима ликова, објашњавају чиме су мотивисани поступци и осећања ликова и своје ставове поткрепљују доказима из текста. - СРП.ОО1.Н.2.5. Тумаче фигуративну употребу језика. - СРП.ОО1.Н.2.6. Анализирају реченицу/текст издвајајући врсте и подврсте речи, састављају реченице према задатим синтаксичким критеријумима.	- СРП.ОО1.Н.3.1. Слободно и аутентично исказују своје мисли у говору и писању придобијајући пажњу других. - СРП.ОО1.Н.3.2. Изводе сложеније закључке да би процењивали садржај и сврху текста, да би предвиђали, описивали, упоређивали, објашњавали, повезивали и обједињавали; критички се односе према изворима информација водећи рачуна о релевантности информација и безбедности на интернету. - СРП.ОО1.Н.3.3. Бирају текстове према интересовањима, уживају у читању и граде своје читалачко искуство. - СРП.ОО1.Н.3.4. Решавају проблеме, упоређују и образлажу догађаје кроз процену узрока и последица у свакодневном животу; формирају се као моралне личности које познају и негују општеприхваћене људске и друштвене вредности. - СРП.ОО1.Н.3.5. Користе језик као низ могућности у изражавању, употребљавајући речи и изразе у основном и фигуративном значењу. - СРП.ОО1.Н.3.6. Стилски овладавају реченицом у свакодневном говору и писању, користе знања из језика у стваралачком изражавању, као и приликом учења страних језика.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**5 часова**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- разликује све гласове у изговору; - изведе гласовну анализу и синтезу речи; - правилно држи оловку и има развијену графомоторику; - разликује глас и слово; - повеже изговорени глас и његов графички знак – слово; - правилно пише сва штампана слова ћирилице; - пише писана слова ћирилице и правилно их повезује у речима; - правилно препише речи, реченице и краће текстове; - запише речи и реченице читко и уредно; - користи различите врсте читања (гласно, тихо, штафетно);	ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ Припремни период. Учење читања и писања. Усавршавање читања и писања.

- активно слуша интерпретативно читање књижевних текстова и разуме њихов садржај; - чита и разуме садржај књижевних и некњижевних текстова; - искаже утисак и опише свој доживљај о прочитаном књижевном тексту; - разликује основне делове текста и књиге: наслов, име аутора, садржај; - упозна и усвоји нове речи и изразе читајући различите текстове; - уочи основне одлике песме, приче и драмског текста и именује наведене књижевне врсте; - препозна загонетку, открива начине одгонетања и разуме везу између загонетке и одгонетке; - препозна и именује басну на основу њених основних одлика; - именује стих и строфу и разуме основну разлику између њих; - одреди време и место радње у тексту и главни догађај; - издвоји ликове, наведе њихове особине и изрази мишљење о њиховим поступцима, разликујући добре од лоших; - препозна основно осећање у књижевном тексту; - самостално чита дела из домаће лектире; - користи читанку и сналази се у њеним садржајима; - искаже утисак о краткој луткарској форми; - разликује глас, реч и реченицу; - почне реченицу великим словом и заврши је одговарајућим интерпункцијским знаком; - употреби велико почетно слово у писању имена, презимена и надимака; - примени основна начела вођења разговора и користи форме учтивог обраћања; - правилно се изрази у свакодневном говору и употреби речи у одговарајућем контексту; – искаже потпуним реченицама комуникативну поруку и своје мишљење; – вођено усмено преприча, прича и описује; – напамет говори краће књижевне текстове; – пажљиво слуша саговорника, разуме и репродукује основни садржај одслушаног; – усмено и писмено одговори на питања и поставља питања; – пише кратким, потпуним реченицама једноставне структуре; – пише речи и реченице по диктату; –пише реченице које спаја у краћу целину; –проналази и репродукује основне информације експлицитно дате у тексту; – учествује у сценском извођењу; – позајми, чита и врати књиге из библиотеке.	**КЊИЖЕВНОСТ** Умеће читања и разумевања прочитаног. Лектира (школска и домаћа). Поезија. • Проза. • Драма. Књижевнотеоријск и појмови. **ЈЕЗИК** Граматика. Правопис. **ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА** Говорење. Слушање. Писање. Читање.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм предмета Српски језик у првом разреду основне школе чине четири предметне области: Почетно читање и писање, Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима је следећа: Почетно читање и писање – 95 часова, Књижевност – 45 часова, Језик – 5 часова и Језичка култура – 35 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Настава почетног читања и писања изводи се у првом и другом полугодишту првог разреда основне школе. Почетно читање и писање реализује се као засебна област, али обухвата и садржаје из Књижевности, Језика и Језичке културе.

Припремни период

Припремни период је део системског описмењавања. Учитељ ово време користи да се упозна са предзнањима и интересовањима ученика, као и да припреми ученике за почетно читање и писање. Кроз активности у којима се прожимају различите области, учитељи стичу увиде у способности ученика да усмеравају пажњу и опажају, разговарају, причају, препричавају, спретно рукују прибором за писање, спроводе гласовну анализу и синтезу, препознају одређена слова. Такође, они проверавају да ли и у којој мери ученици читају и пишу.

Опажање, визуелно и акустичко подстицање, важно је за развој културе слушања, неговање пажње, концентрације и правилног говора. Зависно од чула којим се примају утисци, опажање ће бити визуелно, акустичко или тактилно. Усмеравање пажње односиће се на уочавање целине и детаља, запажања и одабирања значајних појединости, њиховог поређења, уочавања међусобних односа и динамике (покрети, јачина и брзина итд.), развоја аналитичког опажања.

Визуелни подстицаји везиваће се најпре за најближе окружење (учионица, двориште школе), а касније ће се проширивати на околину. Ученици могу посматрати предмете, људе, животиње, објекте из околине, слике, фотографије, могу уочавати обрасце, облике, боје. У оквиру предложака треба да опажају, увиђају, упоређују и разликују различите линије и положаје линија (елементе слова).

Акустичко подстицање ученика почиње заједничким слушањем онога што говоре учитељи, други ученици, глумци и спикери. Важно је усмеравати ученике да пажљиво слушају говорника и саговорника. Оснаживање вештине слушања могуће је повезати са облицима невербалне комуникације (мимиком и гестовима који прате говор и активно слушање). У акустичке подстицаје могуће је укључити звукове из природе и окружења.

Комуникативне способности подстичу се кроз разговорне (и ситуационе) игре и активности у оквиру којих се оснажује сналажење ученика у свакодневној говорној пракси уз коришћење одговарајућих форми учтивог обраћања: поздрављање (добро јутро, добар дан, довиђења), захваљивање, извињавање, молба. Способности усменог изражавања подстичу се кроз причање (на пример, на основу доживљаја или маште, посматрања слика или низа слика) и препричавање (на пример слушани текст, познате приче, анимирани филм) разговетним говором и правилним изговором. Учитељи треба да воде рачуна о правилној артикулацији гласова. Посебну пажњу треба усмерити на изговор гласова ђ, ћ; џ, ч; л, р; ј, љ, с, ш. О евентуалном неправилном изговору гласова потребно је информисати родитеље и упутити их на консултације с логопедом. Уколико се у говору ученика јаве неправилни облици речи, дијалекатске и жаргонске карактеристике говора, благонаклоно их треба упознати са одговарајућом алтернативом која је у складу с нормом.

Посебну пажњу у припремном периоду треба посветити унапређивању фонолошке свести ученика и развијању осећаја за основне говорне јединице. Гласовна анализа спроводи се кроз растављање речи на гласове и уочавање позиције гласова у речи која је изговорена, али и позиције слова у речи која је написана. У избору примера полази се од једносложних речи без сугласничких спојева, а затим се примери усложњавају. Упоредо с гласовном анализом организују се и вежбе гласовне синтезе. Од скупа гласова граде се речи њиховим сливањем у целину. Одређују се реч и реченица у низу, састављају реченице од предложених речи. У овом периоду се слова, речи и реченице графички представљају (тачка, линија, кружић) како би их ученици повезали са говорним јединицама.

Подстицање развоја фине моторике започиње игроликим утицањем на спретност покрета шаке, што се може интегрисати у активности у оквиру часова физичког и здравственог васпитања и ликовне културе. Препоручује се везивање пертли, чворова на канапу, закопчавање дугмади, коришћење маказа, низање перли, цртање и писање линија, сналажење у равни (горњи део папира, лева страна папира итд.). Ученике треба усмеравати на правилно коришћење прибора за писање и на правилно држање тела – положај тела у односу на сто и на угао писања, удаљеност од стола. Графомоторички подстицаји у најужем смислу односе се на писање елемената слова. То може бити цртање у слободној равни, употпуњавање постојећих цртежа произвољним или задатим

елементима или тематски мотивисано писање елемената слова у оквиру различитих линијских система. Треба усмеравати ученике да линије пишу без подизања руке, из једног потеза, тако што ће рука бити опуштена. Доминантан смер повлачења линија требало би да буде слева надесно, као и одозго надоле. Графомоторичке вежбе требало би интегрисати са осталим активностима разговора, причања, слушања, посматрања и сл. С обзиром на природу припремног периода, грешке и непрецизности требало би уважавати као развојне фазе, а употребу гумице свести на најмању меру. Ученике треба подржати у свим њиховим покушајима и позивати их да не журе, већ да активности изводе својим темпом. Сви предложени подстицаји могу се спроводити кроз игру, решавање проблема, покретање педагошких ситуација, организовање вежби, али и кроз симулацију одређених животних ситуација итд.

Учење читања и писања

Настава почетног читања и писања се изводи уз примену принципа индивидуализације јер ученици имају различита предзнања. Постоје ученици који знају да читају и пишу, али и они који шчитавају, препознају сва или поједина слова, као и ученици који до поласка у школу нису упознати са словима. Из тог разлога, потребно је пратити напредак ученика и наставу организовати на више нивоа, како би свако што боље напредовао према сопственом темпу и могућностима.

Дидактичко-методичка организација наставе почетног читања и писања зависи од много фактора (најважнији је онај који се односи на предзнања ученика).

Учитељи бирају поступак који ће користити у настави почетног читања и писања – комбинацију монографског и групног поступка, групни или комплексни поступак. Почетно читање и писање савладава се применом гласовне аналитичко-синтетичке методе, уколико се читање и писање уче монографским и/или групним поступком. Такође, описмењавање ученика у настави почетног читања и писања се може организовати и по комплексном поступку. Ученици који почетно читање и писање уче по монографском и/или групном поступку користиће буквар, док ће се почетницом служити ученици који читање и писање уче по комплексном поступку.

Приликом обраде штампаних слова почиње се од гласа. Ученици у овом периоду најпре треба да разликују гласове у изговору, а након тога усвајају појам гласа, разликују глас и слово и повезују изговорени глас и његов графички знак – слово.

Ученици уче да пишу штампана и писана слова, речи и реченице; цифре (у корелацији са наставом математике). Учитељи са ученицима могу обрадити прво сва штампана, потом писана слова, или упоредо, групе штампаних па групе писаних слова. Код учења писаних слова посебну пажњу би требало посветити графичком увезивању слова у речима. Појединачно писање слова се ограничава на један до два реда у свесци. Писање се увежбава кроз писање слова, речи, реченица, преписивање, допуњавање реченица, састављање реченица (на основу слике, задатих речи, низа слика...), одговарање на питања, диктате и самостално писање реченица и краћих текстуалних целина. Ученици вежбају писање и тако што писаним словима преписује текст записан штампаним словима и обратно. У раду се тежи графички правилном и лепом писању: појединачних слова, речи и реченица. Ученици се упућује на уредност кроз тежњу да слова буду приближно исте величине, да размак између слова у речима и између самих речи буде уједначен и равномеран. Средства за писање, у зависности од поступка по коме се ученици описмењавају, могу бити: графитна оловка, пенкало, фломастери, оловке у боји. Свеска у којој пишу може бити без линија (уз подметач), на уске и широке празнине, а може бити и свеска са квадратном мрежом. Дневна оптерећеност писањем прилагођава се ученицима. Радно окружење и распоред седења у клупи зависиће од тога да ли ученик пише левом или десном руком, а подразумева се да деснорука деца пишу десном, а леворука левом руком. Хигијенске, техничке и практичне навике везане за читање и писање (правилно седење и држање тела, функционална употреба прибора за писање, удаљеност текста од очију је 30 центиметара и сл.) подстичу се и остварују систематично и доследно.

Како се читање и писање уче упоредо, на сваком часу, ученици, поред писања, читају слова, речи, реченице и текстове. У овом периоду ученици треба да шчитавају, односно читају одговарајуће текстове. Почиње се од текстова у којима су заступљена само научена слова, осим када се ради по комплексном поступку. Како би се њихов садржај обогатио, речи које садрже необрађена слова замењују се у тексту одговарајућом илустрацијом. Када ученици савладају сва слова, прелази се на читање кратких разноврсних текстова. И у овом периоду важно је проверити степен разумевања, те је ученицима неопходно постављати питања у вези са прочитаним. У току читања ученици се усмеравају да правилно изговарају све гласове и правилно наглашавају речи и реченице. У том настојању треба обратити пажњу на индивидуалне способности ученика. Сваки ученик чита својим темпом и напредује према својим способностима. При учењу читања могу се користити игре словима и речима, језичке игре (ребуси, испуњалке, укрштене речи), текстови у којима су поједине речи представљене сликом. Ученици тако упознају нове

садржаје, ситуације их више мотивишу, а атмосфера постаје пријатна и опуштена. Важно је подстицати ученике да свакодневно читају код куће. Значајно је сарађивати са родитељима ученика и пружити им неопходне информације везане за читање: мотивација деце, удаљеност текста од очију, читање деци, заједничко читање, самостално читање у свакодневним животним ситуацијама, игре читања (цедуље са упутством за проналажење сакривених предмета, проналажење књиге на полици на основу наслова и сл.).

Корелација са другим областима остварује се кроз садржаје који су за то погодни. То се пре свега односи на усмено изражавање, диктат, писмено одговарање на питања, читање књижевних текстова са разумевањем и употребу основних правописних правила (писање великог слова, интерпункција).

Усавршавање читања и писања

Читање се усавршава на текстовима који су примерени узрасту ученика, кратки, динамични, интересантни. У тај избор спадају и текстови школске и домаће лектире. Ученици треба да читају различите текстове – књижевне и некњижевне – ради уживања и забаве, решавања проблема, проналажења информација, примене упутстава (на пример, рецепт за палачинке). Уколико је реч о добрим читачима, учитељи им могу припремити или препоручити додатну литературу. У зависности од врсте текста и савладаности вештине читања, на часовима се спроводе и различите врсте читања – гласно, тихо (у себи), штафетно, флексибилно, по улогама, логичко.

Посебну пажњу би требало обратити на разумевање прочитаних речи, реченица и текстова. Провера прочитаног може се реализовати проналажењем чињеница у тексту, извођењем директних закључака, усменим и писменим одговарањем на мањи број питања (уз поштовање ограничења дневне оптерећености ученика писањем), решавањем задатака повезивањем, одређивањем редоследа и избором понуђених одговора, допуњавањем. Редовним читањем и писањем ученици аутоматизују ове две вештине.

КЊИЖЕВНОСТ

Настава књижевности у првом разреду превасходно је у функцији описмењавања, али је неопходно ученике систематично и поступно уводити у свет књижевности. Они треба да откривају тај свет, да схватају начине на који он функционише и да увиђају да је у том свету све могуће. Важно је приволети их да у тај свет уђу, а када се једном у њему нађу, онда је све много лакше. Зато је на овом узрасту најважније да се ученицима што више чита, да се оснажују и храбре у самосталном читању и да се о делима разговара. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз разговоре о прочитаном и о ономе на шта их прочитано наводи да мисле (разговори о самом тексту и на основу текста) ученици се уче култури дијалога, критичком промишљању, разложној анализи, увезивању чињеница и доношењу закључака, аргументовању ставова, слушању и разумевању другачијег мишљења.
Читањем, уживањем у прочитаном, пробуђеним осећањима и способношћу да их искажу они се васпитавају за књижевност и кроз књижевност, упознајући себе, друге, живот и свет уопште. Посебно је важно што књижевност гради осећај за лепо и вредно, васпитава укус, развија емпатију тако што се ученици уживљавају у естетски свет дела и емотивно га проживљавају. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Настава књижевности реализује се кроз садржаје који су у програму дати у виду **лектире** и **књижевнотеоријских појмова**. Лектиру чине одабрана дела за читање у настави (школска лектира) и самостално, код куће (домаћа лектира).

ШКОЛСКА ЛЕКТИРА

Текстови у буквару за читање и разумевање прочитаног

Десанка Максимовић, „Првак”

Душан Радовић, „Срећна

Нова година” Бранислав

Цветковић: „Симина

азбука” Перо Зубац, „Добар

друг ти вреди више”

Народна прича, „Свети

Сава и ђаци” Јован

Јовановић Змај, „Зимска

песма”

Текстови у читанци

Поезија

Народна песма, „Ја сам чудо

видео” Десанка Максимовић,

„Хвалисави зечеви”

Гвидо Тартаља, „Китова беба”, „Мрави”,

„Постеља за зеку” – обједињено Бранко Ћопић,

„Јежева кућица” (читање у наставцима)

Љубивоје Ршумовић, „Десет

љутих гусара” Душко

Трифуновић, „Два јарца”

Стеван Раичковић,

„Цртанка” Воја

Царић, „Пролеће”

Химна „Боже правде” (одломак)

Проза

„Голуб и пчела”

„Лисица и гавран”, по Езопу

„Два јарца”, „Две козе”, по

Доситеју Обрадовићу Лав

Николајевич Толстој, „Два друга”

Драган Лукић, „Јоца вози

тролејбус” Душан

Радовић, „Прича о малом

прсту”

Влада Стојиљковић, „Како сам купио кишобран”

Избор из ауторских загонетки (Десанка Максимовић, *Загонетке лаке за прваке ђаке*, загонетке Григора Витеза и Бране Цветковића)

Драмски текстови

Душан Радовић, *Тужибаба*

Александар Поповић, *Неће увек да буде први*

Бора Ољачић, *Први дан у*

школи Љубиша Ћокић,

Побуна играчака

Популарни и информативни текстови

Милан Шипка, „Буквар”

Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Свети Сава, Вук Стефановић Караџић, знаменита личност наше школе и др.)

ДОМАЋА ЛЕКТИРА

Јован Јовановић Змај, избор из поезије за децу („Волим”, „Пачија школа”,

„Материна маза”, „Купање” и друге по избору) Избор из басни („Цврчак и мрави”,

„Лисица и рода”, „Лав и миш” и друге по избору)

Избор из сликовница за децу.

Део лектире су и текстови намењени за вежбање читања и разумевање прочитаног и препоручује се да се нађу у буквару, односно почетници. Ови текстови читају се у првом полугодишту, а њихова обрада представља разумевање прочитаног, схватање чињеница изнетих у тексту и њихово повезивање, али и основно упознавање природе књижевности саме. **Вештина читања и разумевања прочитаног** изграђује се постепено кроз школовање и са тим се започиње од првог разреда. Ученици слушају и читају књижевне и некњижевне текстове, а учитељ, након читања сваког текста поставља питања у вези са прочитаним. Све ово остварује се и у оквиру области Језичка култура. Вођени питањима о прочитаном садржају, ученици развијају способност да као одговоре формулишу реченице и краће говорне исказе, зависно од индивидуалних способности. Ученици усвајају нове речи и богате свој речнички фонд читајући различите текстове, књижевне и некњижевне. Како би разумели текст, ученици се подстичу да издвоје непознате и мање познате речи и изразе у тексту и да траже објашњење у читанци, од вршњака или учитеља.

Текстови у читанци се обрађују у другом полугодишту, када ученици већ знају да читају и пишу и када се ове способности даље изграђују и усавршавају. Тада се поред читања и основног разумевања тежи и књижевној анализи прилагођеној могућностима ученика, у складу са основним циљевима наставе српског језика и исходима учења.

Књижевна дела су у списку школске лектире разврстана на поезију, прозу и драмске текстове и ученици треба да уоче њихову формалну различитост (стих – проза – текст писан по улогама), и на интуитивном нивоу неке од њихових основних генолошких карактеристике (на пример, одсуство фабуле у лирском делу, ритмичност стихова или низање догађаја у епском и драмском делу). Појмове задате програмом (песма, прича, басна, загонетка и друго) ученик треба да познаје на нивоу именовања и кроз издвајање њихових елементарних карактеристика.

Поезија као одељак у програму обухвата песме и књижевнотеоријске појмове. Ученик треба да именује стих и строфу и разуме основну разлику између њих, те да препозна песму на основу графичке структуре и разликује је од приче (басне) и драмског текста. Читањем лирских песама ученици поступно уочавају доживљавају мелодичност и уче како да песме изражајно читају, а поједине и рецитују. Такође, ученик треба да разликује основни тон у песмама, да се на другачији начин чита, рецитује или пева песма у којој преовлађује шаљив тон од химне или, на пример, песме у којој се описује природа. У првом разреду обрађује се, на нивоу основног разумевања, део текста државне химне „Боже правде” који се најчешће изводи на различитим свечаностима (прве две строфе и последња два стиха последње строфе). Овим садржајем остварује се и лепа веза са наставом музичке културе и света око нас.

Прозу у програму за први разред чине једноставни, кратки текстови, засновани на хронолошком низању догађаја, те ученик треба да одреди где се и када дешава радња, шта је главни догађај, и да разуме узрочно-последични распоред догађаја, односно да увиди шта се у фабулативном току десило прво, шта следеће, шта је претходило неком догађају, а шта из њега следи. Ученик треба да препозна и именује жанр басне као приче са пренесеним значењем (без увођења појма алегорије), да схвата да су у баснама ликови животиње, али да оне не говоре о свету животиња и опстанку у природи, већ да говоре о људима, њиховим особинама и свету у ком живимо. Коначно, ученик треба да буде у стању да разуме пренесено значење басне и издвоји њену поуку. Пошто се у овом узрасту интегрални текст басне неретко адаптира, скраћује, у исходима нису наведени структурни жанровски елементи басне **(фабула и поука)**, поготово што поука у народној басни и код неких аутора није издвојена.

Загонетке су кратка језичко-значењска форма и у првом разреду за обраду су предвиђене ауторске загонетке. Важно је да ученик препозна загонетку као засебну књижевну врсту, да разуме начине одгонетања и њено значење. Такође, на интуитивном нивоу да схвата пренесено значење загонетке и разуме везу између загонетке и одгонетке (чак и када је сам не одгонетне). За ученике загонетка и загонетање треба да представља језичку и мисаону забавну игру, у којој је сам процес одгонетања знатно важнији од откривања тачне одгонетке.

Драма као књижевни род веома је занимљив ученицима првог разреда. Ученици уочавају форму драмског текста, баш као и форму поезије и прозе, односно, на основу графичког изгледа већ јасно разликују овај књижевни род. У првом разреду је довољно да схвате да је драмски текст написан по улогама и да се обично изводи у позоришту, да разликују речи које изговарају ликови од речи у заградама. Не треба уводити појмове *лица* и *дидаскалије*, већ ове елементе текста објашњавати описно. У првом разреду, ученици се упознају и са кратком луткарском формом и исказују утиске о одгледаном сценском извођењу.

Током читања и обраде драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (сценски наступ, драмска игра, луткарска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, коментарисање драматизованих одломака). Сценски се изводе драмски текстови из школске лектире и драматизовани текстови. Ученици се подстичу да учествују у сценском извођењу текста и то: драмским текстовима, сценским играма, играма улога или оживљавањем лутке. Од великог је значаја њихово учествовање у драмским играма које подразумеју охрабривање говорних импровизација и примену сценске лутке. Притом ученици усвајају и правила понашања у позоришту у оквиру васпитног деловања школе.

Стицању читалачких навика знатно доприноси и читање **домаће лектире**. У првом разреду часови домаће лектире реализују се у другом полугодишту, када се ученици оспособљавају да самостално читају дела из овог корпуса. Пошто су у првом разреду у питању збирке (песама Јована Јовановића Змаја, као и басни), корисно је (али није нужно) да се у читанци нађе неки текст из тих збирки којим би учитељ најавио рад на домаћој лектири и којим би се ученици мотивисали за даље читање већег броја текстова у збирци или целе збирке. Важно је да ученици читају књиге, збирке песама, прича, басни и да стварају личну библиотеку, те је добро да се издавачи интересују за објављивање комплета лектире за сваки разред. Избор из сликовница за децу треба правити у односу на постојећи фонд у школској, месној или одељењској библиотеци. Битна одлике домаће лектире јесте самостално читање и припремање ученика за час по усмереним задацима.
Неопходно је благовремено најавити читање домаће лектире како би ученици на време набавили књигу. Важно је да учитељ истовремено подели и задатке за усмерено читање како би ученици већ приликом првог читања пратили текстове према датим задацима.

У програму за први разред јавља се и појам **читање у наставцима** што представља читање текста на више часова, у неколико дана. Приликом организације оваквог читања потребно је одабрати погодно место за прекид, место које код ученика изазива знатижељу и ишчекивање за даље читање. Након прекида или пре читања наставка, могу се испитати и ученичка предвиђања даљих догађаја. Читање текста у наставцима изводи се на примеру *Јежеве кућице* Бранка Ћопића, што подразумева да учитељ, према плану који сам осмисли и одговарајућом динамиком, чита део по део Ћопићевог текста и разговара са ученицима о прочитаном на неколико планираних часова мотивишући их да дело читају и сами.

Уколико текстове прати одредница **обједињено**, то значи да се та дела у уџбеницима налазе на једној или на повезаним странама и да се читају и обрађују на једном часу. У овом програму то се чини код песама Гвида Тартаље које су кратке, садржински и тематски веома сличне те их је могуће обрадити за један школски час.

Зависно од ситуације у одељењу, услова рада у школи и наставних потреба, учитељ може да проширује наведене спискове школске и домаће лектире додатним текстовима, уз услов да при томе води рачуна о њиховој идејно-естетској вредности, примерености узрасним могућностима ученика и потребама савремене наставе матерњег језика. Уколико учитељ располаже довољним фондом часова за наставу књижевности, може самостално или у договору са ученицима да бира ове текстове. Исто тако је важно да има увид у оно што ученици сами, по сопственом избору, читају код куће и да о томе са њима повремено води разговоре о прочитаном штиву.

Поред књижевних, у школској лектири се налазе и **некњижевни текстови**, који се такође користе за усавршавање читања и писања, као и за упознавање знаменитих личности наше културе и традиције. Ученици се, уз помоћ учитеља, оспособљавају да читају и разумеју садржај текстова, проналазе и повезују информације у њима.

Програмом се предвиђа да се систематично и поступно усвајају следећи **књижевнотеоријски појмови**:

- песма;
- стих;
- строфа;
- прича;
- догађај; место и време збивања;
- књижевни лик – изглед, основне особине и поступци;
- драмски текст за децу;
- басна;
- загонетка.

Како се ради о специфичном узрасту ученика, важно их је постепено уводити у основне појмове о књижевности. Усвајање књижевних појмова не подразумева учење дефиниција, већ њихово именовање и описно образлагање појма, као и уочавање његове улоге у тексту.

Уз активно слушање, а потом и самостално читање једноставних књижевних и осталих врста текстова ученици се оспособљавају и да садржаје доводе у везу са илустрацијама и фотографијама, које прате књижевни, популарни и информативни текст. Такође, потребно је да ученици разликују основне делове текста и књиге: наслов, име аутора, садржај. Ученици до краја првог разреда треба да знају да користе читанку и сналазе се у њеним

садржајима.

У намери да се ученици од првог разреда навикавају на читање лектире у обавезном и слободном избору, успоставља се сарадња са школским библиотекаром. Такође, неколико часова се током године може реализовати у школској библиотеци. Пожељно је да учитељ заједно са ученицима организује одељењску библиотеку јер се тако унапређује самостално читање ученика као и брига о очувању књига. Овакво коришћење и размена књига подразумева један део у учионици са полицама или, сасвим једноставно, са разнобојним кутијама или пластичним корпама у којима су књиге и сликовнице које ученици доносе од куће након читања и остављају другима за даља читања и позајмљивања. Тако уче да је стварање једне колективне библиотеке важно, да кроз размену књига и упознавањем истих садржаја стварају своју малу заједницу, уче да правилно користе и чувају књиге. То је увек добар кутак да се у њему проведе одмор или неки други тренутак слободног времена.

Сликовнице и часописи за децу су изузетно важно штиво за ученике првог разреда. Приликом избора сликовница треба водити рачуна о адаптацији текста, тематици, порукама и илустрацијама. Могу се користити часописи из фонда школске или одељењске библиотеке. Ученике треба упознати са формом часописа, са њиховим најразличитијим садржајима – књижевним текстовима, ученичким радовима, квизовима, језичким играма, стриповима и друго. Ови садржаји углавном не застаревају и зато се у настави могу користити и стари дечји часописи, који више не излазе, али које ученици имају у личним (породичним), школским и другим библиотекама.

ЈЕЗИК

У настави Језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на језичка правила и граматичке норме већ и на њихову функцију.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем у свим предметним областима. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција.

У оквиру свих предметних области (Почетно читање и писање, Књижевност, Језичка култура) ученици запажају језичке појаве без њиховог именовања. Тако се поставља основа за проширивање језичких садржаја у старијим разредима.

Потребно је указивати на разликовну функцију гласа у оквиру речи (нпр. ђак, џак). Тако се посредно скреће пажња на важност правилног писања слова, односно правилног изговарања гласова.

Елементарне основе из граматике ученици стичу уочавајући реч као језичку јединицу између гласа и реченице. Речи треба уочавати и изоловано и у оквиру реченице. У писању треба скренути пажњу на то да је реч у реченици одвојена белинама са обе стране, а у говору учитељ треба да нагласи правилан акценат неке речи (уколико је ученици погрешно изговарају).

Реченице треба уочавати, кад год је то могуће, у оквиру текста. У писању посебно треба скренути пажњу на то да реченице почињу великим словом и завршавају се тачком, знаком питања или знаком узвика (на овај начин се повезују граматика и правопис). Када се реченица изговара, ученицима се скреће пажња на њену интонацију, нарочито ако се ради о питању.

Правопис

Правописна правила ученици савладавају путем систематских вежбања. Ова вежбања треба да буду разноврсна и треба их организовати што чешће.

У оквиру правилне употребе великог слова потребно је обрадити писање властитих имена, презимена и надимака, и то у изолованим примерима и у оквиру реченице. Када је у питању име школе коју ученици похађају, треба да буду оспособљени да га самостално правилно препишу. Такође, потребно је ученике оспособити да пишу велико слово на почетку реченице и одговарајући интерпункцијски знак на крају (тачку, знак питања или знак узвика).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област Језичка култура обухвата развијање основне писмености ученика, односно усавршавање **говорења**, **слушања**, **читања** и **писања**. Ове четири програмске подобласти усмерене су на неговање културе говора, писменог изражавања, богаћење речника и развијање комуникативних способности ученика. У настави се подобласти преклапају, па се тако и методички садржаји заједнички постављају. Наставни рад у области *Језичка култура* реализује су у прожимању са другим областима предмета, као и кроз самосталне наставне јединице.

Говорење се развија кроз разговор, читање и богаћење речника, усмено изражавање и рецитовање и изговарање напамет научених текстова. Ученици се упознају са основним начелима комуникације, кроз слободни, односно друштвени разговор, где примењују и користе форме учтивог обраћања. У вођеном разговору о тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. У току разговора потребно је упућивати ученике да се изражавају потпуним реченицама,

да пренесу комуникативну поруку и своје мишљење. Богаћење речника ученика остварује се тако што они усвајају нове речи и нова значења исте речи првенствено из правилног говора, као и кроз слушање и читање књижевних и некњижевних текстова. Ученици се упућују да речи употребљавају у одговарајућем контексту и правилно се изражавају у свакодневном говору.

Усмено изражавање се реализује вођено, кроз говорне вежбе, уз помоћ датог или заједничког плана. План помаже ученицима да осмисле садржину говора, али не треба спутавати оне који могу да говоре самостално са индивидуалним планом, па и без њега. Препоручени облици јесу: препричавање, причање и описивање. Усмено се препричава краћи текст из буквара, читанке, часописа за децу, илустрованих енциклопедија. Врсте причања обухватају причање о слици или по низу слика, по задатим речима (одредницама) и о доживљајима. Описују се годишња доба, предмети и бића. Ученици се подстичу да напамет говоре краће књижевне текстове у функцији правилног говора, богаћења речника и стваралачког изражавања. Говоре се напамет научене одабране песме, уз увођење ученика у правила рецитовања. Такође, могу се напамет научити и говорити кратки одломци из прича и делови драмског текста (говор лица). Зато треба пажљиво одабрати шта ће ученици учити напамет, а неки од критеријума су уметничка вредност текста и његова прилагођеност узрасту.

Слушање је важна активност у комуникацији. Ученици се у разговору упућују да пажљиво и културно слушају саговорнике. У наставном контексту ученици слушају шта други говоре, разумеју основни садржај одслушаног и то потврђују репродуковањем слушне поруке. Пажљиво слушање практикује се и у симулираним ситуацијама (разговорне и ситуационе игре). Игре за развијање слушне пажње изводе се у наставном контексту: пажљиво слушање са задатком, на пример, Препознај ко говори, Слушај како говорим (тихо, брзо), Чујем глас т. Ученици слушају читање разноврсних текстова и на различите начине показују да су их разумели тако што репродукују информације из њих.

Пошто се заврши настава почетног читања и писања, наставља се рад на самосталном **писању** и читању. Ученици писмено одговарају на једноставна питања о сопственом искуству, бићима, предметима, појавама, сликама, као и на питања о књижевном и некњижевном тексту. Такође, записују наслов слике или наслове слика у низу као и самосталне или повезане реченице на основу њих. Учење самосталног писања текста почиње спајањем више реченица у целину. Према својим способностима ученик ће написати две, три повезане реченице или краћи текст. Ученици пишу о свом искуству, о доживљају, о слици или по низу слика.

Препоручује се вођено писмено препричавање краћег текста и то, прво, у виду одговора на дата питања (план са питањима), потом, уз помоћ простог плана текста.

Диктат спада у вежбе слушања и писања, где се развија језичко повезивање изговорене и записане речи. Препоручене врсте су: диктат као једноставна вежба за унапређивање писања, диктат са предусретањем грешака и изборни диктат.

У писању се примењују научена правописна правила. Потребно је да се правопис доследно примењује већ у периоду почетног читања и писања. Ученици се упућују и да бирају адекватне речи, употребљавају нове речи и изразе.

Читање се увежбава на делима школске и домаће лектире и на другим књижевним и некњижевним текстовима. Ученици читају уџбеничке и вануџбеничке нелинеарне текстове и текстове са практичном наменом. Потребно је практиковати следеће врсте читања: гласно читање (целог текста, штафетно, флексибилно, драмског текста по улогама); тихо читање (*у себи*). Разумевање текста показује се проналажењем, репродуковањем и повезивањем основних информација експлицитно датих у тексту, помоћу подстицаја или питања. Такође, усмеравају се да повежу илустрације или фотографије које иду уз текст који читају.

Стицању читалачких навика доприноси одлазак ученика у библиотеку и успостављање сарадње са библиотекаром. Потребно је да ученици знају како да се понашају у библиотеци, на који начин се позајмљују, чувају и враћају књиге.

Језичка култура ученика негује се кроз **језичке вежбе** као и реализацијом **језичких игара**. Ове активности могу се организовати као самостални час или у оквиру других предметних области. Језичке вежбе реализују се тако да доприносе богаћењу речника и унапређивању језичког израза ученика. Посебно су погодне фонолошке, лексичке и синтаксичке вежбе. На крају вежбања, потребно их је укључити у шири контекст, на пример, лексичке у синтаксичке. Језичке игре не треба мешати са језичким вежбама и важно је организовати их као забавне активности. То могу бити разговорне или ситуационе, односно стварносне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара. Такође, могу се одабрати и преметаљке, ребуси, палиндроми, допуњалке, једноставне укрштене речи. Све језичке вежбе и игре могу се реализовати у оквиру једног целог часа или као његов део. Врсте језичких вежби и игара потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја.

MAĐARSKI JEZIK

MAGYAR NYELV (ELSŐ OSZTÁLY)

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**első**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
- megkülönbözteti a hangot és a betűt; a kimondott és leírt szavakat és mondatokat; - elsajátítja az olvasás és az írás alapvető technikáit; - megérti az elolvasottakat; - aktívan figyelemmel kíséri és megérti a szépirodalmi szöveget felolvasás közben;	**KEZDŐ OLVASÁS- ÉS ÍRÁSTANÍTÁS**	Hang és betű; nyomtatott és írott betűk. A szó és mondat, mint a beszéd és az írás egységei. Szövegek, melyek tartalmazzák az elsajátítandó betűt/betűpárt. Különböző típusú szövegek, amelyeket nyomtatott vagy írott betűkkel írtak. Nyelvi játékok. Analitikus-szintetikus gyakorlatok; szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok; motorikus gyakorlatok. Írás (másolás, önálló írás, tollbamondás) Olvasás (összeolvasás, hangos és néma olvasás); az életkornak megfelelő rövid, nagyobb betűnagyságú mesék, történetek; az elolvasott szöveg megértést ellenőrző kérdések. A hangok kiejtése és írása (pl.: *j-ly, b-p-d; gy-ty, g-k, v-f*).
- felismeri a verset, a mesét és a drámai szöveget; - meghatározza a szöveg cselekményét, annak helyét és idejét (Betartja a cselekmény időrendi sorrendjét.); - felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és a negatív tulajdonságaik alapján; - kifejti a szepirodalmi szövegről és a szereplők viselkedéséről alkotott véleményét; - felismeri a találós kérdést, és megérti annak jelentését; - felismeri a tanmesét, és megérti annak jelentését; - megkülönbözteti a betűt, a szót és a mondatot; - helyesen, megfelelő hangsúllyal és hanglejtéssel ejti ki (mondja ki) a rövid, teljes mondatokat és az egyszerű szerkezeteket, illetve megfelelő írásjeleket tesz a leírt mondat végére; - helyesen alkalmazza a nagybetűt; - illedelmesen vesz részt az irányított és a szabadon folytatott beszélgetésben; - szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; - történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján; - szóbeli leírást ad a közvetlen környezetében	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet** Zelk Zoltán: *Ákombákom* Weöres Sándor: *Varázslók/Haragosi /A manó* Domonkos István: *Képzeljétek*/*Mendegélt két legényke* Gazdag Erzsi: *Mesebolt* Kassák Lajos: *Testvérkék* Nemes Nagy Ágnes: *Születésnap* Csoóri Sándor: *Tavaszi bodzavers/*Nemes Nagy Ágnes: *Gesztenyefalevél*/*Tavaszi felhők* Tóth Krisztina: *Vombat/Tobzocska/Nagy mara* Varró Dániel: *Andris beszélget az állatokkal (részlet)* Kányádi Sándor: *Róka-mondóka* Kadlót Nikolett: *Puszimeghajtás*/Kiss Ottó: *Nagypapa nem ért a számítógéphez* Lászlóffy Aladár: *Áll a bál* Petőcz András: *Egérvár* Böndör Pál: *Milyen hosszú egy esztendő?/* Fekete Vince: *Csigabánat*/Csukás István: *Sün-mese* Csík Mónika: *Gombócoló* Visky András: *Aranylevél/*Kányádi Sándor: *Őszvégi játék* **Próza** Népmese: *A kis gida* Csukás István: *Süsü (részlet)* Mészöly Miklós: *A tíz testvér*

található tárgyakról; - megfelelő szavakat használ a beszédében; az új szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; - kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; - részt vesz a színpadi előadásban; - figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és illedelmesen kapcsolódik be a beszélgetésbe; - meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; - figyelemmel kíséri az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során, megérti és átéli azt; - alkalmazza az alapvető helyesírási szabályokat; - olvashatóan és pontosan ír; írása tiszta; - írásban válaszol a feltett kérdésekre; - kisebb egységet alkot összefüggő mondatok összekapcsolásával; - tollbamondást ír, alkalmazva a tanult helyesírási szabályokat; - alkalmazza a néma és a hangos olvasás technikáját nyomtatott és írott betűs szövegen; - megérti az elolvasott irodalmi és ismeretterjesztő szöveget; - megtalálja a szövegben explicit módon kifejezett információkat.			Mészöly Miklós: *A kiskutya meg a szamár* Népmese: *A róka és a kacsák* Magyar népmese: *A sajtot osztó róka* Lackfi János: *A világ legrövidebb meséi (részlet)* Lev Tolsztoj: *Az oroszlán és az egér* Darvasi László: *A ceruza ellensége (Pálcika ha elindul akkor aztán zsupsz, részlet)* Lázár Ervin: *A lyukas zokni* Janikovszky Éva: *Ha én felnőtt volnék* Magyar népmese: *A hiú király* Magyar népmese: *A cibere* Móricz Zsigmond: *A török és a tehenek* **Népköltészeti alkotások:** köszöntők, sorolók, mondókák, találós kérdések, közmondások, szólások, népi gyermekjátékok. **Drámai szövegek** Ludwik Jerzy Kern: *A zsiráf a fényképésznél* Kínai népmese: *A vándorló ajándék* **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből **HÁZI OLVASMÁNY** - Első meséim (válogatás) - Válogatás a mai gyermekirodalom meséiből és verseiből **Irodalomelméleti fogalmak:** - vers; - mese; - a cselekmény; helyeés ideje; - a mű szereplője - külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; - drámai szöveg a gyerekeknek; - tréfás vers; - tanmese; - találós kérdés.
	NYELV **Nyelvtan, helyesírás és nyelvhelyesség**		A mondat; szó; betű, hang; szöveg. A betű és a hang jelentésmódosító szerepe a szavakban. A közlő, kérdő és felszólító mondatok. A mondatkezdő nagybetű és a tulajdonnevek helyes írásmódja: személynév, állatnév, településnév és az utcájuk neve, az iskola neve. Helyes aláírás (családnév, személynév). A mondatvégi írásjelek: pont, kérdőjel és felkiáltójel.
	NYELVIKULTÚRA	**Beszéd**	Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). A beszélgetés szabályai. Szóbeli üzenet. Elmesélés, elbeszélés és leírás. Az irodalmi szöveg előadása. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szókincsfejlesztés: szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Beszélgetések, szituációs és nyelvi játékok.
		Figyelmes hallgatás	Valós vagy szimulált helyzetek. A hallgatás üzenete. Audiovizuális lejegyzések. A meghallgatást, másokra figyelést fejlesztő játékok.
		Írás	Kérdésfeltevés saját tapasztalattal kapcsolatosan,

			tárgyakról, jelenségekről, képekről, irodalmi és nem irodalmi szövegekről. Írásos üzenet. Rövid, összefüggő mondatokból álló szöveg; saját élményről, tapasztalatról, képről, képsorról, irodalmi szövegről. Tollbamondásra alkalmas mondatok/rövid szövegek.
		Olvasás	Irodalmi szövegek. Gyakorlatias szövegek: meghívó, utasítás, vásárlási lista stb. Nemlineáris szövegek: táblázat, órarend, képregény, belépőjegy stb. Ismeretterjesztő szövegek: 1. Mérei Ferenc - V. Binét Ágnes: *Ablak - zsiráf* (gyermekenciklopédia); 2. Az illedelmes viselkedés szabályai (illemtan).

A tanterv megvalósításának módja: Kezdő olvasás és írástanítás a képolvasással kezdődik,felmérjük a tanulók betűismeretét,gyakoroltatjuk a hanganalizis-szintézist és betűelemek vázolását. Az olvasási készség elsajátítása a betűtanulással párhuzamossan történik. A betűk megismerésével,az 1és 2tagú szavak olvasásával a tanulók jussanak el a mondatok olvasásáig. A nyelvtan és helyesírás szorosan kapcsolódik az írástanításhoz. Az irodalomnál fontos szerepet foglal el az olvasás,a szövegértés és szövegelemzés. A kifejezőkészséget artikulációs gyakorlatokkal fejlesztjük.

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**

PROGRAM A
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj	**Cilj** učenja *srpskog kao nematernjeg jezika* jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ISHODI Po završenoj oblasti /temi učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/ TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i verbalno koristi predviđeni leksički fond; - imenuje predmete i bića iz bliskog okruženja; - iskaže radnju koja se dešava u momentu govorenja; - razume osnovne prostorne odnose;	JEZIK	Oko 150 punoznačnih i pomoćnih reči; Prezent glagola u 1, 2. i 3. licu jednine (potvrdni i odrični oblik); Prosta rečenica sa imenskim delom predikata; Lične zamenice 1, 2. i 3. lica jednine u funkciji subjekta; Prosta rečenica sa glagolskim predikatom; Imenice u lokativu jednine sa predlozima *u* i *na* uz glagol *jesam* - na nivou razumevanja;
- razume sadržaj kratke literarne forme; - napamet kazuje kratke pesme (i prigodne, adaptirane dijaloge); - ilustruje tekst koji mu je pročitan, ističući neke od motiva (uz pomoć auditivnih i	KNJIŽEVNOST	Dečije razbrajalice i igre: "Ringe, ringe raja" "Eci, peci, pec" "1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, izašao beli mesec" "Danas nam je divan dan" (rođendanska pesma) DuškoTrifunović: "Voće" (odlomak), ili: "Kruška, jabuka, šljiva" (nepoznati autor - pesma koja se peva) Ljubivoje Ršumović: "Slon"

<table>
<tr><td>vizuelnih sredstava);</td><td></td><td colspan="2">"Deda Mraze" ("Preko brda, preko brega..." - nepoznat autor)</td></tr>
<tr><td rowspan="11">- razume polako i jasno izgovorena jednostavna pitanja koja se odnose na ličnu identifikaciju i identifikaciju predmeta i osoba iz neposrednog okruženja;
- postavi jednostavno pitanje (Ko je ovo/to?, Šta je ovo/to?) ili odgovori na njega;
- adekvatno koristi osnovne izraze za pozdravljanje;
- predstavi se i traži istu informaciju od sagovornika.</td><td rowspan="11">JEZIČKA KULTURA</td><td>Osnovni sadržaji tematskih oblasti:</td><td>Preporučena leksika</td></tr>
<tr><td>I. Lično predstavljanje:
osnovne informacije o sebi - ime i prezime</td><td>zvati se</td></tr>
<tr><td>II. Porodica:
članovi uže porodice</td><td>mama, tata, dečak, devojčica, brat, sestra, baba, deda, porodica</td></tr>
<tr><td>III. Život u kući: kuća/stan, osnovne prostorije, osnovni nameštaj, rođendan</td><td>kuća, soba, kuhinja, kupatilo, vrata, prozor, spavati, sto, ormar, krevet, velik, mali,
gledati, kuvati, rođendan, torta, slaviti, srećan, izvoli, hvala, godina</td></tr>
<tr><td>IV. Hrana i piće:
osnovne namirnice</td><td>voda, hleb, mleko, meso, jaje, jesti, piti, sok, čokolada, jabuka, banana, pomorandža</td></tr>
<tr><td>V. Odeća i obuća:
osnovni odevni predmeti i obuća</td><td>majica, pantalone, suknja, haljina, cipele, patike, čarape</td></tr>
<tr><td>VI. Obrazovanje:
učionica, osnovni školski pribor</td><td>škola, učenik, učenica, učionica, čas, učitelj, učiteljica, deca, drug, drugarica, ići, stajati, sedeti, učiti, čitati, pisati, crtati, pevati, bojiti, torba, knjiga, sveska, olovka, bojica, gumica, rezač, tabla, kreda, klupa, stolica</td></tr>
<tr><td>VII. Priroda:
doba dana, biljke i životinje (tipični primeri iz okruženja)</td><td>noć, mesec, sunce, pas, mačka, ptica, riba, cvet, drvo, trava, lep</td></tr>
<tr><td>VIII. Sport i igre:
igra, igračke</td><td>igrati se, trčati, lopta, lutka, automobil</td></tr>
<tr><td>IX. Naselja, saobraćaj i javni objekti:
selo, grad</td><td>selo, grad, ulica, park, raditi</td></tr>
<tr><td>X. Netematizovana leksika:
dani u nedelji, brojevi do 10,osnovne boje, pomoćni glagol, lične zamenice, pokazne zamenice, predlozi, veznici, prilozi, upitne reči, rečce</td><td>ponedeljak, utorak, sreda, četvrtak, petak, subota, nedelja; jedan, dva, tri, četiri, pet, šest, sedam, osam, devet, deset; žuta, plava, crvena, zelena, crna, bela; sam, si, je; ja, ti, on, ona; ovo, to; u, na; i; tu, sada; ko, šta, kako (se zoveš), gde; li, da, ne</td></tr>
<tr><td>XI. Komunikativni modeli:
pozdravljanje, predstavljanje</td><td>zdravo, doviđenja, dobar dan</td></tr>
</table>

Način ostvarivanja programa: Učitelj treba da motiviše učenike za učestvovanje interakcijama i drugim aktivnostima koje se odvijaju na srpskom kao nematernjem jeziku. Povezivanjem tematike i aktivnosti sa tematikom i aktivnostima u dečijem vrtiću deci se omogućuje postepeni prelaz sa igromnih aktivnosti na aktivnosti koje su usmerene na svesno sticanje komunikativnih veština na nematernjem jeziku. Igrovne aktivnosti motivišu decu za učestvovanje u procesu usvajanja komunikativni veština na srpskom jeziku. Radnja i govor se prvo sinhronizuju. Deca se lakše uključuju u verbalne interakcije. Ako pogreše učitelj će ih ispraviti, ponoviti detetov iskaz jezičkih korektno. Pevanje uz pokret i igru donosi najbolje rezultate. Nastava se povezuje i sa životom i radom u školi uz pomoć očigledi sredstava.

СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења *страног језика* јесте да ученик усвајањем функционалних вештина и знања о језичком систему и култури развије комуникативну компетенцију и општу, функционалну и дигиталну писменост и оспособи се за усмену, писану и мултимодалну комуникацију; изгради свест о поштовању културних и индивидуалних различитости, формира критичко мишљење и вредносне ставове, унапређује креативност и стратегије учења и рада у контексту целоживотног учења.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**2 часа**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја
- изговори с релативном тачношћу већину гласова, гласовних комбинација, интонацијских и ритмичких схема циљног језика; - понови говор наставника и језичке садржаје из аутентичних (аудио и аудио-визуелних) извора, поштујући већину најједноставнијих артикулацијских, интонацијских и прозодијских правила; - изражајно рецитује имитативно увежбане кратке (римоване) стихове и најкраће поетске форме;	**Фонетско-фонолошки и артикулацијско-прозодијски језички елементи**
- разуме глобални садржај најједноставнијих рецитација, песмица и прича за децу, уз вербална и невербална појашњења наставника; - користи ограничени спектар најфреквентнијих, узрасно адекватних и комуникационо примерених напамет научених лексичких целина и фраза на познате теме, из домена личног искуства.	**Основе аудирања (активног слушања)** **Најосновнија усмена продукција**
- разуме најједноставније поздраве приликом састајања и растајања и реагује на њих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; - упути најједноставније поздраве приликом састајања и растајања; - препозна најосновнија правила учтивости приликом поздрављања и отпоздрављања;	**Поздрављање и отпоздрављање**
– разуме најједноставније изразе који се односе на представљање себе и других; - представи себе и друге користећи најосновнија језичка средства; - разуме најједноставнија питања личне природе и одговори на њих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; постави најосновнија питања личне природе;	**Представљање себе и других** **Пружање најосновнијих информација о себи** **Размена најосновнијих информација личне природе**
– разуме најједноставнија, кратка и позната упутства и налоге уз евентуалну визуелну подршку и/или гестикулацију и реагује на њих; – упути кратка и најосновнија имитативно усвојена упутства;	**Разумевање најосновнијих упутстава и налога и реаговање на њих** **Упућивање најосновнијих упутстава и налога**

- разуме кратке, најједноставније формулисане позиве за учешће у заједничкој активности и реагује на њих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; - упути позиве за учешће у заједничкој активности и реагује на позиве које добија од других, користећи најосновнија језичка средства и моделе учтивости у познатом и увежбаваном контексту;	**Разумевање најосновнијих позива за учешће у заједничкој активности и реаговање на њих** **Упућивање најосновнијих позива за учешће у заједничкој активности**
- разуме најједноставније формулисане молбе, изразе захвалности и извињења у узрасно примереним комуникативним ситуацијама и реагује на њих користећи прикладна вербална и/или невербална средства; - упути најједноставније молбе, изразе захвалности и извињења користећи најосновније моделе учтивости;	**Разумевање најосновнијих молби, израза захвалности и извињења и реаговање на њих** **Упућивање најосновнијих израза захвалности и извињења**
- разуме најједноставније изразе који се користе приликом честитања рођендана и најзначајнијих празника; - одговори на честитање користећи најосновнија вербална и/или невербална средства; - упути најједноставније изразе честитања у познатим и увежбаваним ситуацијама користећи најосновније моделе учтивости;	**Разумевање најосновнијих израза честитања и реаговање на њих** **Упућивање најосновнијих израза честитања**
- разуме називе ствари, места и бића из познатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра; - разуме најједноставније исказе у вези с најосновнијим карактеристикама ствари, бића и места из познатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра; - именује ствари, места и бића из познатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра; - наведе најосновније карактеристике ствари, бића и места из познатог, увежбаваног и узрасно примереног тематског спектра користећи најједноставнија језичка средства;	**Разумевање најједноставнијих исказа у вези с карактеристикама ствари, бића и места** **Именовање ствари, места, бића и њихових најосновнијих карактеристика**
- разуме уобичајене, познате и увежбаване изразе у вези са основним потребама, осетима и осећањима, исказане најједноставнијим језичким средствима; - реагује на уобичајене, познате и увежбаване изразе у вези са основним потребама, осетима и осећањима, користећи прикладна вербална и/или невербална средства којима исказује подршку и емпатију; - изрази најосновније потребе, осете и осећања користећи уобичајена, позната и увежбавана језичка средства;	**Разумевање најосновнијих израза личних потреба, осета и осећања и реаговање на њих** **Исказивање најосновнијих личних потреба, осета и осећања**
- разуме најједноставније исказе у вези с положајем ствари и бића у простору; - тражи и пружи најједноставнија обавештења у вези с положајем у простору користећи позната, увежбавана језичка средства;	**Разумевање најједноставнијих исказа у вези с положајем у простору** **Исказивање најосновнијих положаја у простору**
- разуме најједноставније исказе у вези с припадањем и поседовањем и по потреби реагује на њих; - формулише најосновније исказе у вези с припадањем и поседовањем користећи позната, увежбавана језичка средства;	**Разумевање најједноставнијих исказа у вези с припадањем и поседовањем** **Изражавање припадања и поседовања**
- разуме најједноставније формулисане исказе којима се изражава допадање и недопадање; - изрази допадање и недопадање користећи најосновнија, позната и увежбавана вербална и/или одговарајућа невербална средства.	Разумевање најједноставнијих исказа у вези с допадањем и недопадањем Изражавање допадања и недопадања

ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Језичке активности на раном узрасту подразумевају превасходно аудирање (активно слушање), понављање садржаја и интеракцију између ученика и наставника.

Наставницима се посебно препоручују следеће активности за рад са ученицима:

- Реаговање на усмени подстицај саговорника (наставника, вршњака и др.), као и на друге стимулусе – визуелне (слике, постере, флешкартице, анимације) и аудитивне (ономатопеје, звучне ефекте, музику).

- Слушање кратких, најједноставнијих текстова у којима саговорници успостављају контакт при сусрету и представљају се; представљање себе и других особа, присутних и одсутних, најједноставнијим језичким средствима.

- Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање кратких, најједноставнијих упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).

- Слушање кратких, најједноставнијих позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење); упућивање и прихватање или одбијање позива на заједничку активност употребом најједноставнијих вербалних и одговарајућих невербалних средстава комуникације (нпр. климање/одмахивање главом, осмех, покрет руком).

- Слушање најједноставнијих исказа којима се изражава молба, захвалност и извињење, тражи помоћ или обавештење.

- Упућивање најједноставнијег одговора на исказану молбу, захвалност и извињење, вербалним и/или невербалним средствима (мимика, гестови); изражавање молбе, захвалности и извињења најједноставнијим језичким средствима.

- Слушање кратких, најједноставнијих устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких и најједноставнијих пригодних честитки.

- Слушање кратких, најједноставнијих исказа који се односе на број, боју, облик и димензије ствари, бића и места; формулисање кратких, најједноставнијих карактеристика ствари, бића и места у вези с њиховим бројем, бојом, обликом, димензијама.

- Слушање кратких, најједноставнијих исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање сопствених потреба, осета и осећања најједноставнијим језичким средствима, као и емпатично реаговање на туђа.

- Слушање кратких, најједноставнијих текстова којима се описује положај у простору; тражење и пружање информација о положају у простору најједноставнијим језичким средствима.

- Слушање кратких, најједноставнијих текстова у којима се изражава припадање и поседовање и реаговање на њих; исказивање припадања и поседовања најједноставнијим језичким средствима.

- Слушање кратких, најједноставнијих текстова у којима се изражава допадање и недопадање и реаговање на њих; исказивање допадања и недопадања најједноставнијим језичким средствима.

Препоручује се да се активности слушања у што већој мери заснивају на аутентичним узрасно примереним аудио и аудио-визуелним изворима, и по потреби, обухватају и (хорско) понављање садржаја. На тај начин, ученици не само да усвајају нове речи и изразе већ и активно увежбавају изговор речи и израза, реченични ритам и интонацију.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА У ПРВОМ И ДРУГОМ РАЗРЕДУ

Напомена: Тематске области су оквирне и прилагођавају се динамици наставног процеса и циљној групи, исте су за све језике, прожимају се и надограђују у првом и другом разреду основног образовања и васпитања. У другом разреду обнављају се и проширују лингвистичка знања, навике и умења, као и екстралингвистичке представе у вези са одређеном темом. Теме се обрађују у складу са интересовањима и потребама ученика, при чему се имају у виду савремени токови у настави страних језика, тако да свака тема представља конкретан ситуациони контекст прилагођен узрасту деце.

1. Дете и његов свет

Лични идентитет: име, презиме, узраст.

Физички изглед: делови тела, физичке карактеристике.

Животне навике: лична хигијена; (здрава) исхрана, оброци, омиљене намирнице; физичке активности, спорт, разонода, хобији. Одећа: одећа, обућа, одевни додаци.

Потребе и осећања: најосновније телесне потребе и емоције. Стамбени простор: просторије у дому, намештај, личне ствари.

Породица и пријатељи: чланови уже и шире породице, пријатељи.

2. Дете и његово непосредно окружење

Школа: наставници, школски другови, школски простор и прибор.

Свет природе: биљке, животиње, кућни љубимци, нежива природа, временске прилике, очување животне средине. Насеља: град, село, улица, парк, зграде и институције, превозна средства.

3. Друштво, уметност, стваралаштво

Србија, моја домовина: основна обележја.

Прославе и празници: рођендани, најзначајнији празници и прославе.

Књижевност за децу: прилагођене бајке, приче, најједноставније поетске форме, стрип (осим традиционалних писаних форми, сви наведени књижевни жанрови могу се обрађивати у мултимодалном облику).

Бића из маште: виле и вилењаци, патуљци, принцезе и принчеви, змајеви. Музика: дечје песме.

Игре за децу: друштвене игре, игре у затвореном и на отвореном простору, игре на часу.

Језички садржаји:

ЕНГЛЕСК И ЈЕЗИК

Фонетика

Гласовни систем

Интонација

Именице

Правилна множина именица

Заменице

Личне заменице у функцији субјекта

Показне заменице – *this,*

that

Придеви

Присвојни придеви

Бројеви

Основни бројеви (1–10)

Глаголи

The Present Simple Tense (*be, want, like*)

Have got за давање описа и изражавање поседовања Модални глагол *can* за изражавање молбе и предлога Императив

Предлози

Основни предлози за изражавање положаја и просторних односа – *in, on*

Прилози

Основни прилози за изражавање положаја и просторних односа – *here, there*

Упитне речи

Питања са *Who/What/Where/How (old)*

Реченица:

Потврдна, одрична и упитна реченица

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика

Гласовни систем италијанског језика Интонација

Именице

Властите и заједничке именице

Заменице

Личне заменице у функцији субјекта: *io, tu, lui, lei, Lei*

Придеви

Присвојни придеви: *mio, tuo, suo*

Описни придеви

Показни придев *questo* **Бројеви**

Основни бројеви (1–10)

Глаголи

Садашње време најфреквентнијих глагола

Заповедни начин глагола који се користе у учионици 2. лице једнине и множине Модални глаголи potere и volere у 1. и 2. лицу једнине за изражавање молбе и предлога

Предлози

Основни предлози за изражавање положаја и просторних односа: *dietro, davanti*

Прилози: *sì, no, bene, male,*

su, giù, qui, lì **Упитне речи**:

chi, che cosa, dove, come

Реченица

Потврдна и одрична

реченица Упитна

реченица

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Фонетика

Гласовни

систем

Интонациј

а **Именице**

Једнина и множина именица (рецептивно)

Заменице

Личне заменице у функцији

субјекта Употреба личних

заменица у номинативу

Употреба личних заменица у акузативу.

(рецептивно) Употреба показне

заменице *das*

Придеви

Употреба придева као именског дела предиката уз глагол *sein*

Члан

Употреба одређеног, неодређеног, негационог, присвојног члана у номинативу

(продуктивно) и акузативу(рецептивно) Употреба посесивног генитива –

продуктивно

Изражавање припадности предлогом von + датив (рецептивно)

Бројеви

Основни бројеви (1–10)

Глаголи

Презент слабих глагола и најфреквентнијих јаких глагола (*sein, haben, heißen, kommen,*

wohnen, *lieben, spielen, essen, fahren...*) Употреба модалних глагола у презенту (*möchten,*

können, mögen)

Императив

Императив – потврдни и одрични облици 2. лица једнине и множине

Предлози и прилози

Основни предлози и прилози за изражавање положаја и просторних односа – *hier, da, dort, in, auf*

Упитне речи

Употреба упитних заменица и прилога (*Wer?Was?Wo?Woher? Wie?Wann?*)

Реченице

Исказна и упитна реченица – положај

глагола/ред речи Употреба негационе

партикуле *nicht*

Ред речи у исказној, упитној и узвичној реченици

РУСКИ ЈЕЗИК

Фонетика с прозодијом

Гласовни
систем.

Интонација
.

Именице

Властите и заједничке
именице.

Акузатив и локатив с
предлозима *в* и *на*.

Глаголи

Садашње време

фреквентних глагола.

Заповедни начин

фреквентних глагола.

Садашње време глагола

хотеть и любить. Безлична

употреба глагола

нравиться.

Придеви

Род, број и слагање с именицама.

Заменице и прилози

Личне заменице (номинатив, датив, акузатив): *я, мне, меня.*

Присвојне заменице: *мой,*

твой, наш, ваш. Упитне

речи: *кто, как, сколько, где,*

куда. Показни прилог *это.*

Предикатив

и

Предикатив

можно.

Бројеви

Основни бројеви (1−10).

Реченица

Просте
реченице.

Безличне
реченице.

Општа

негација.

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Фонетика

Гласовни

систем

Интонациј

а **Именице**

Род именица

Придеви

Род најфреквентнијих придева који се односе

на величину и боје Упитни придев *quel* у

устаљеним упитним реченицама

Детерминанти

Одређени и неодређени члан (рецептивно)

Партитивни члан у најфреквентнијим изразима који се

односе на храну (рецептивно) Основни бројеви (1–10)

Присвојни детерминанти (*mon/ma, ton/ta, son/sa*)

Заменице

Ненаглашене личне заменице у функцији субјекта у једнини

Презентативи (*c'est, il y a, voilà*)

Глаголи

Презент индикатива најфреквентнијих правилних

глагола у једнини Презент индикатива помоћних

глагола *avoir* и *être* у једнини

Презент индикатива неправилних глагола *faire,*

vouloir у једнини (рецептивно) Презент индикатива

глагола *s'appeler* у једнини

Императив најфреквентнијих правилних глагола у једнини

који се користе у учионици Кондиционал презента у 1.

лицу једнине глагола *vouloir* (рецептивно)

Инфинитивне конструкције с глаголом *aimer*

Прилози

Потврдни и одрични прилози *oui/non*

Предлози

Најфреквентнији предлози *à, dans, sous, sur* (рецептивно)

Реченица

Узвичне реченице

Тотално питање постављено интонацијом и упитним изразом *est-ce*

que у најједноставнијим питањима Питања са заменицама *qui* и *que* у

најједноставнијим питањима (рецептивно)

Најједноставнија питања с *qu'est-ce que* и упитним речима *comment, où* (рецептивно)

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика:

Гласовни систем шпанског језика

Именице:

Властите и заједничке

именице

Род и број именица

Придеви:

Описни придеви

(род и број)

Слагање придева уз

именицу

Детерминанти:

Посесиви *mi/mis, tu/tus, su/sus*

Демонстративи *este, esta; aquel, aquella;* Неутрум *esto, aquello*

Основни бројеви до 10

Заменице:

Личне заменице у служби субјекта

Упитне заменице *qué, quién, cuál, cómo, dónde, de dónde, cuántos (años)*

Глаголи:

Индикатив презента глагола *ser, estar, tener, llamarse, gustar, venir, vivir, beber, comer*

Глагол *poder* за изражавање

молбе и предлога Императив

(потврдни облици) у 2. лицу

једнине **Предлози:**

Предлози за место *en, sobre*

Прилози:

Прилози за место

aquí, allí

Афирмативно *sí*

Негативно *no*

Реченица:

Потврдна и одрична реченица

Упитна реченица (тотално и парцијално питање)

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм предмета страни језик у првом и другом разреду основне школе усмерен је ка развоју функционалних знања и заснива се на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности аудирања (активног слушања) и (раз)говора посматрају се интегративно и организују уз примену мултимодалних стратегија, које укључују аудио-визуелне материјале, игру, покрет, плес, пантомиму, цртање. Ове стратегије комбинују различите канале преноса значења (реч, слику, звук, покрет) и чине неодвојиву компоненту аутентичне комуникације у настави страног језика за млађи узраст.

Треба имати у виду да се исходи разликују и остварују различитом динамиком, уз разноврсне активности и начине рада. Стога се приликом планирања наставе и учења руководи управо остваривањем исхода, а садржајима уџбеника се приступа селективно и у складу с предвиђеним исходима. С обзиром на то да је уџбеник само помоћно наставно средство које не одређује садржаје предмета, наставник упућује ученике и на друге изворе информисања, стицања и развијања знања и вештина. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, делимично и невербалне), формално и садржински централну позицију програма заузимају управо комуникативне функције (наведене у десној колони горње табеле – Тема и кључни појмови садржаја).

На основу комуникативних функција дефинисане су језичке активности помоћу којих се оне могу остварити, а које укључују постепено усавршавање способности разумевања говора и интерактивног усменог изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи учења, теме и кључни појмови дефинисани су као опште лингвистичке категорије те су формулације идентичне за све стране језике. Како би се олакшала операционализација ових елемената, дати су језички садржаји за сваки појединачни језик, који илуструју најфреквентније и узрасно најадекватније могућности вербалне рецепције и продукције.

У комуникативно-интерактивном приступу настави језик се посматра превасходно као средство споразумевања и интеркултурног комуникативног делања. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ обухвата исходе и теме и кључне појмове садржаја, који представљају основне комуникативне функције, и пружа основу за планирање наставе страних језика. На основу овог оквира, посебно су издвојене језичке активности које оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Овај приступ заснива се на доследној примени следећих смерница:

- Циљни језик користи се у учионици у пажљиво осмишљеним контекстима, у атмосфери сарадње и заједништва; знања ученика мере се јасно дефинисаним критеријумима комуникативне и ситуационе примерености, при чему се узор не тражи искључиво у изворном говорнику;
- Примарни је фокус на разумевању значења језичке поруке, укључујући њене (интер)културне, васпитне и социјалне аспекте;
- Настава је заснована на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње организује се путем индивидуалних и групних активности или активности у пару, које укључују решавање проблема и израду различитих задатака у стварном и/или виртуелном окружењу, с јасно дефинисаним контекстом, циљем, исходима и поступком;
- Наставник охрабрује и подстиче ученике да спонтано усвајају језичке моделе користећи их у узрасно примереним комуникативним ситуацијама, без граматичких објашњења;
- Ученици усвајају језички садржај сврсисходним и осмишљеним учествовањем у комуникацији, при чему се посматрају као одговорни, креативни и активни учесници у наставном процесу;
- Наставни материјали само су један од извора активности и требало би да буду допуњени аутентичним додатним садржајима;
- Пројектни задаци омогућавају повезивање с другим наставним предметима и подстичу когнитивни развој, критичко мишљење, креативност, мотивацију ученика, као и њихову међусобну сарадњу.

ПРЕПОРУЧЕНЕ АКТИВНОСТИ И ТЕХНИКЕ РАДА

Током часа препоручује се динамично смењивање техника и активности, чије би трајање требало прилагодити степену интересовања и ангажовања деце.

Ученици најбоље уче када су активни учесници у процесу учења, тачније када истражују, откривају, примењују ново знање и повезују га са свакодневним животом. У наставку следе предлози активности и техника рада које подстичу радозналост, мотивацију, ангажовање, ефикасније усвајање језичких садржаја:

- Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или праћење аудио и видео записа. Ово подразумева активности као што су: слушај и покажи, обоји, повежи, заокружи, нумериши, пронађи, обележи, као и активности у вези с радом у учионици, попут нацртај, исеци, отвори/затвори свеску/књигу и слично;

- Слушање текстова, песмица и прича и извођење покрета, гестова и пантомиме, као и креирање кратких драмских представа. Покрет и драмске активности омогућавају ученицима да уче спонтано и интерактивно, јер подстичу креативност, комуникацију и самопоуздање. Они чине учење динамичнијим и доприносе дуготрајнијем памћењу;

- Мини-дијалози, играње улога, симулације. Ове и сличне активности изводе се у паровима, мањим и већим групама у складу с датом комуникативном ситуацијом;

- Узрасно примерене игровне активности у складу с дидактичким захтевима у различитим фазама часа (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, обраду или увежбавање језичке грађе);

- Квизови (класични, дигитални или са аудио-визуелним садржајем), активности с дигиталним бојанкама, картицама, игрице у дигиталном формату;

- Мануелне и пројектне активности − израда честитки, предмета, сликовних постера, цртежа и њихово презентовање. Ове активности нису само средство за креативно изражавање већ имају дубљи утицај на когнитивни, моторички, социјални и емоционални развој ученика.

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ АКТИВНОСТИ У ПРВОМ И У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Предности наставе страног језика у првом и другом разреду основне школе у вези су са специфичностима усвајања језика на раном узрасту. Важно је истаћи да се рано усвајање језика не заснива на аналитичком процесу учења. У прилог томе говори теза да ученици у том добу не могу схватити симболичке и апстрактне појмове, као и да све до десете године не могу у потпуности савладати синтаксу матерњег језика. Дакле, усвајање страног језика одвија се на сличан начин на који се усваја матерњи језик и то тако да дете користи страни језик искључиво у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима. Међу вишеструким предностима учења страног језика на овом узрасту издвајају се:

- **неурофизиолошке:** захваљујући развојним специфичностима мозга, као и флексибилности говорних органа, рано учење страног језика погодује свеукупним когнитивним постигнућима. Ове особености омогућавају лакше усвајање фонетских елемената, акцента, изговора, интонације, као и синтаксичких образаца;

- **психолошке:** код ученика се развија мотивација будући да углавном деца на раном узрасту осећају мањи страх од грешке приликом употребе новог језика, растерећеније учествују у игри и излажу пред групом, што ће свакако зависити и од њихових индивидуалних разлика;

- **образовне:** учење страног језика позитивно утиче на когнитивни развој детета и прихватање другог и другачијег.

С тим у вези, многи стручњаци из области теорије усвајања језика препоручују да почетак учења страних језика буде период пре пубертета, односно од седме године живота. Дете у овој доби одлично опонаша изговор страног језика, и то на комплетном прозодијском плану – фонеме, ритам, интонацијске обрасце. Наставна пракса потврђује тезу да дете у периоду од седме до једанаесте године може да савлада изговор страног језика без икаквог акцента уколико је довољно често изложено страном језику. У каснијем животном периоду то постаје скоро па недостижан циљ. Управо је из овог разлога важно омогућити учење страних језика на раном узрасту уз помоћ адекватних стратегија и техника за рани узраст.

Учење страног језика на раном узрасту представља специфичан процес који се не може упоредити са учењем ниједног другог школског предмета те се стога препоручује наставницима да омогуће ученицима да се путем страног језика развијају интелектуално, афективно и моторички. На пример, приликом усвајања лексике ученици на раном узрасту имају одређена ограничења те је усвајање речи које означавају појмове који су ученицима непознати или у културном смислу далеки знатно сложеније од памћења речи за блиске појмове. Стога је препоручљиво да наставник врши селекцију лексичког садржаја у складу са овим критеријумима. Такође, изузетно је важан и афективни однос ученика према појмовима, нпр. ученици лакше запамте називе омиљених боја него боја које не воле. Још једна специфична особина ученика на раном узрасту јесте њихова способност концентрације на одређену активност. Она је најчешће веома кратка и у просеку траје до десет минута након чега им активност постаје досадна и не могу је више пратити. Ученици доживљавају игру као

природан облик учења те је пожељно да већина наставних активности буде обликована као игра у којој ће деца активно учествовати и покретом и језичким изразом. Из наведених разлога, у настави се препоручује примена методе тотални физички одговор (енгл. Total physical response) јер подразумева употребу покрета, језичког изражавања, песме, плеса, мимике. Поред свега наведеног, и емоционални аспект има релевантну улогу у настави: ученици треба да воле оно што раде, а свака активност која има привид игре и забаве, уз покрете, музику, плес и песму, доприноси њиховој мотивацији и ангажовању.

С обзиром на то да програм наставе и учења страног језика у првом и другом разреду основне школе не предвиђа писање и читање, као ни експлицитна објашњења граматичких правила, ово је драгоцен период за подстицање и навикавање ученика да од самог почетка у свакодневним ситуацијама усмене комуникације у учионици и ван ње спонтано примењују научене речи и изразе (нпр. Поздрављање наставника на страном језику у учионици, али и ван ње). Таква спонтана комуникација помаже ученицима да се ослободе говорних блокада које могу настати изван услова симулираних у учионици, при сусрету с говорницима страног језика. Уколико би се ученици навикавали на другачији модел, тј. Искључиву или доминантну примену матерњег језика у интеракцији с наставником или вршњаком, касније би било знатно теже изменити ову праксу.

Следећи корак, на којем такође треба инсистирати од самог почетка учења страног језика, јесте такозвани „језик учионице”. Сва кратка и једноставна упутства у настави која се често понављају треба да буду на страном језику уз обавезну одговарајућу гестикулацију (нпр. ако наставник каже *слушај*, пожељно је да демонстрира ту активност стављајући руку иза уха). Нека упутства наставник у почетку може да изговара паралелно на страном и на матерњем језику с тенденцијом да постепено изоставља матерњи језик, пратећи да ли ученици препознају њихово значење на страном језику.

Поред ових спонтаних облика учења, потребно је увести и језичке садржаје који нису део уобичајене интеракције на часу. За овакве облике учења потребно је користити предмете и бића из непосредног окружења, слике, картице, постере и остале расположиве материјале. За њихово савладавање потребно је инсистирати на заједничким групним комуникативним активностима. За садржаје који не представљају „језик учионице" и не понављају се често препоручују се активности усмене репродукције и контролисане продукције; тиме се ученицима омогућава већи број понављања ради лакшег и бржег меморисања и стицања самопоуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције с малим варијацијама модела, у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Такође се подстиче интеракција с другим ученицима, која се, као назнака будућих активности медијације, може реализовати давањем упутстава на матерњем језику **(нпр. питај друга или другарицу како се зове и колико година има, шта воли/не воли да једе; одговори на питања друга/другарице и сл***.)*, или увођењем покрета као невербалног средства комуникације.

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему предложени језички садржаји служе као општа смерница у настави и могу се у мањој мери прилагодити или допунити у складу с расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је истаћи да развој стратегија учења прати когнитивни и језички развој ученика. На раном узрасту, употреба стратегија учења у тесној је вези с језичким нивоом ученика. Наиме, млађи ученици располажу ограниченим речником, не поседују формално знање о језичким структурама и имају мање животног искуства те у већој мери користе стратегије разумевања и употребе језика. Стога је веома важно приликом планирања стратегија и активности имати у виду узрасне, когнитивне и карактерне особине ученика (интересовања, стилови учења, способност издвајања информација, интровертност, екстровертност и сл.).

Изнад свега, неопходно је да наставници промишљеним стратегијама и усмереним активностима континуирано подстичу мотивацију код ученика како би већ у овом периоду раног учења развили љубав и ентузијазам за учење страних језика.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

Препорука је да наставници, кад год је то могуће, препознају и укључе претходна искуства и знања ученика у наставни процес, повезујући их с новим садржајима у складу са цикличном прогресијом рада. Поред тога, важно је имати у виду различите стилове учења, због чега је разноврсност активности и наставних средстава кључна за презентовање и увежбавање језичких садржаја.

Визуелна наставна средства (картице, слике, постери, стварни предмети из окружења, видео-материјали) веома су ефикасна у процесу усвајања новог вокабулара. При презентовању нових речи путем слике, аудио и видео записа, пантомиме и сличних метода, важно је да ученици више пута чују нову реч, понове је и самостално изговоре у тренутку када осете да су спремни за то. Хорско понављање има посебну улогу у изградњи осећаја сигурности, јер ученици нису јавно изложени и немају страх од грешке, који може бити изражен у овом узрасту. Визуелна средства такође доприносе бољем разумевању и памћењу нових речи и појмова, чинећи процес учења динамичнијим и конкретнијим.

Пантомима и **метода потпуног физичког одговора** веома су делотворне технике и посебно се препоручују не само на овом узрасту већ и касније. Посебно су погодне за ученике кинестетичког стила учења, јер омогућавају превођење изговорене речи у покрет и обрнуто. Ове технике су погодне за увођење и увежбавање различитих врста речи, као што су именице (нпр. делови тела, животиње, играчке), глаголи (нпр. устати, сести, подићи, спустити неки предмет) и придеви који описују стања и осећања (нпр. срећан, тужан, гладан, жедан).

Претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште, јесте **одговарајућа контекстуализација**. Другим речима, усвајање језичких садржаја биће ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, током обраде појмова који се односе на животињски свет, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да ученици током једног школског часа могу да усвоје у просеку пет до седам нових речи.

Дијалошки модели препоручују се као полазиште за имитативне активности јер су веома ефикасни у развијању усмене продукције. Наиме, уколико међу ученицима не постоји спонтана језичка интеракција, наставник може користити различита помоћна средства (нпр. лутке, маске, костиме и сл.) и на тај начин креирати одговарајући дијалошки модел. На пример, наставник се може обраћати ученицима с лутком у руци која поставља питања. Ученици ће врло брзо и лако научити како да одговоре на питања, али и како да их поставе. Приликом језичке продукције потребно је обезбедити подстицајно окружење у којем су ученици ослобођени страха од говора, а активности морају бити прилагођене њиховим способностима, потребама и интересовањима, што ће их мотивисати да активно учествују у наставном процесу.

Пројектне активности подстичу мотивацију ученика, јер омогућавају одговорно ангажовање у решавању задатака у пару или групи, развијајући тако социјалне компетенције, сарадњу, предузимљивост и креативност. Погодне су за рад у одељењима са ученицима различитих способности и стилова учења. Уз пажљиву организацију рада, оне омогућавају ангажовање свих ученика, укључујући и оне интровертније. С обзиром на то да је финална фаза рада усмено презентовање резултата свих чланова група, препорука је да се ове

активности што чешће организују. Поред тога, пројектне активности пружају прилику ученицима да учествују у избору тема и задатака, што представља важан мотивациони фактор за учење не само страних језика већ и других наставних предмета.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту, чиме се његова употреба „оживљава“ и приближава реалним комуникацијским ситуацијама. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, у томе што:

- Ученици не само да уче страни језик на занимљив начин већ путем интеракције и различитих улога које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју креативности, маште, критичког и дивергентног мишљења);

- Ученици сарађују и усвајају језик смисленом интеракцијом на циљном језику и развијају когнитивне, комуникативне и социјалне вештине;

- Сви ученици могу да учествују, односно сваки ученик добија улогу коју може да „изнесе” те су зато погодне за рад са ученицима различитих способности и различитих стилова учења (визуелни, аудитивни, кинестетички);

- **Повећавају и одржавају мотивацију и самопоуздање;**

- **Оријентисане су ка ученику те наставник има мање доминантну улогу.**

Социокултурну компетенцију, као скуп знања о свету, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и говорних заједница циљног језика, треба развијати од самог почетка учења страног језика. Та су знања неопходна за успешну комуникацију у конкретним ситуацијама и активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна комуникативна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика, односно говорних заједница у којима се ученик креће. Интеркултурна комуникативна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става ученика према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура, које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепено увођење социокултурних садржаја (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси развоју интеркултурне личности, јачањем свести о вредности различитих култура и развијањем способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Читање и писање су необавезне активности у другом разреду. Иницијално читање и писање могу бити понуђени као опција само ученицима који то желе и већ имају одређено искуство у употреби латиничког писма. Активности се одвијају на основном нивоу (допуњавање речи недостајућим словом, читање појединачних речи и једноставних реченица и сл.), али не подразумевају самостално писање или диктате. Оне имају споредну улогу на часу и не могу да се оцењују.

На овом узрасном нивоу, **граматички садржаји** не обрађују се експлицитно, већ је учење фокусирано на усвајање језичких модела и структура који су потребни за успешну комуникацију. Граматички садржаји посматрају се с функционалног аспекта те се примењују елементи који су неопходни за остваривање комуникативних циљева. У процесу наставе страног језика, треба превасходно развијати комуникативне компетенције путем активности слушања и говора, усмереним ка јасно утврђеним циљевима и исходима.

ДВОЈЕЗИЧНА И ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНА НАСТАВА: СМЕРНИЦЕ ЗА ДУГОРОЧНО ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

У складу с карактеристикама усвајања страног језика и смерницама за рад са ученицима на раном узрасту, издвајамо и препоруке савремене наставе у вези с двојезичном и интердисциплинарном наставом у првом образовно-васпитном циклусу.

Двојезична настава (***CLIL − Content and Language Integrated Learning***) означава интегративно усвајање страног (нематерњег) језика заједно са садржајима других наставних предмета.

У савременој литератури истичу се бројне предности CLIL образовног модела, међу којима се издвајају следеће: 1) ученици су у великој мери изложени страном језику на нивоу и у облику који је у складу с наставним садржајем и њиховим потребама; 2) језик се подучава у контексту садржаја, а не у изолованим фрагментима те ученици имају бројне прилике да на страном језику не само слушају и обрађују садржаје већ и да их анализирају у двојезичном контексту; 3) постепено увођење сложених наставних материјала омогућава ученицима да се ослањају на постојећа знања како би усвојили нове језичке и нејезичке садржаје; 4) ученици су изложени сложеним когнитивним подстицајима и укључени су у захтевне активности које подстичу унутрашњу мотивацију; 5) обједињавање садржаја других наставних предмета и језика подстиче примену и развој различитих когнитивних стратегија; 6) усвајање језика и садржаја омогућава флексибилност и прилагодљивост програма наставе и учења и активности; 7) настава је усмерена ка ученику, коме се даје већа могућност у избору тема и активности.

У раном периоду учења овај модел наставе је познат као „имерзиони“ модел (**immersion, енгл. –**

урањање/потапање), који подразумева употребу страног језика у аутентичном контексту у којем су ученици свесни да слушају и користе страни језик, али је притом њихова пажња усмерена пре свега на употребу језика у активностима као што су игра, песма, цртање и сл. Поред лудичких активности, препоручује се и пројектна настава (енгл. *project-based learning*), у којој се страни језик користи као посредник за обраду одређених тема у оквиру нејезичких предмета. У случају када је страни језик посредни инструмент у двојезичној настави заснованој на **CLIL** приступу, посебно се истиче његов позитиван утицај на мотивацију ученика за учење страног језика, као и на повећање њиховог самопоуздања у продукцији. Посебан значај за овај облик наставе има Гарднерова теорија вишеструке интелигенције, јер се приликом подучавања неког нејезичког предмета на страном језику наставник мора ослањати на више типова интелигенције у раду са ученицима. Тако се, на пример, истовремено с линвистичком интелигенцијом, која преовладава у настави језика, подједнако подстиче и развој других типова интелигенције (музичке, логичко-математичке, просторне и др.), у зависности од наставног предмета.

Контекстуализовани и аутентични материјали представљају једну од специфичности двојезичне наставе засноване на **CLIL** приступу јер обједињују садржаје нејезичких предмета и страни језик. Неопходно је да материјали буду прилагођени језичком нивоу ученика како би се ојачало и развило самопоуздање ученика, али и пружио ученицима увид у сопствено напредовање и развој језичких компетенција. У планирању и организовању двојезичне наставе у основној школи, препоручују се предметни садржаји који су когнитивно мање захтевни, попут музичке и ликовне културе и других области у којима не доминирају вербални садржаји, као тематика блиска личном искуству ученика.

Неопходно је да наставник презентује садржаје у контексту, да се ослања на претходна искуства ученика, као и да користи визуелна средства, гестове и аутентичне материјале из свакодневног живота ученика.

КАКО СЕ ПРАТИ И ВРЕДНУЈЕ РАЗВОЈ ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Праћење напредовања и вредновање постигнућа ученика остварује се континуирано, у складу с Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Наставник може успешно пратити напредовање својих ученика на основу интеракције с њима. Редовно праћење напредовања ученика на раном узрасту спроводи се путем узрасно примерених активности као што су игре, песме, физички одговори на упутства на страном језику, и реализује се у складу с начелима формативног вредновања постигнућа ученика. Важно је, такође, да наставник предочи ученицима, на њима разумљив начин, да је учење језика континуиран процес који подразумева периоде бржег и споријег напредовања. Истовремено, наставник треба да нагласи да редован рад увек доноси позитиван резултат, као и да познавање страних језика пружа бројне могућности попут упознавања других култура, дружења, путовања и слично.

Приликом праћења напредовања и вредновања постигнућа ученика у прва два разреда првог циклуса потребно је имати у виду узрасно-развојне карактеристике ученика, као и следеће специфичности наставе страног језика на овом узрасту:

- Фокус наставе је на глобалном разумевању садржаја, усвајању основних језичких структура и континуираном увежбавању фонетско-фонолошких и артикулацијско-прозодијских језичких елемената;

- Начини праћења и вредновања постигнућа ученика не треба да се разликују од уобичајених активности на часу, јер су праћење и вредновање саставни део наставног процеса, а не изоловане активности које стварају нелагодност и утичу на праву слику напредовања ученика. Вреднује се оно што ученици знају и могу, на основу критеријума оцењивања који су усклађени с таквим начином евалуације;

- Позитивно интонирана повратна информација може значајно утицати на мотивацију ученика и даље учење страних језика. Истичући јаке стране и остварени напредак, наставник ствара стимулативно окружење за учење у којем се ученик осећа сигурно и охрабрено. Такав приступ доприноси развоју самопоуздања и позитивног става према учењу;

- Током активности сензибилизације на нови страни језик и усвајања нових језичких структура очекивано је да ученици праве грешке које су саставни део развојног процеса. Наставник процењује када и како треба да исправи ученика водећи рачуна да тиме не наруши ток комуникације и не утиче негативно на мотивацију и самопоуздање. Како би се избегао страх од грешке, наставник треба да подстиче, подржава и вреднује сваки облик усменог изражавања и ангажовања ученика;

- Процес самопроцене и вршњачког вредновања може се реализовати на различите начине у оквиру наставног процеса:

- Ученици могу да износе и размењују своја запажања о реализованим активностима, уоченим потешкоћама истепену постигнућа. Важно је да приликом вршњачког вредновања наставник ученицима пружи конкретне примере и јасне смернице како би њихове повратне информације и препоруке биле конструктивне, подржавајуће и усмерене ка унапређивању знања;

- Научене појмове ученици могу да категоришу према степену савладаности (нпр. успешно, делимично успешно, потребна ми је помоћ), уз подршку наставника који их охрабрује и усмерава;

- Израда паноа који приказују напредак одељења представља технику самопроцене која уједно има

позитиван утицај на социјални развој ученика. Ова активност омогућава ученицима да визуелно прате сопствени напредак у односу на вршњаке, подстиче сарадњу и осећај припадности. Истовремено, доприноси кохерентности, осећају заједништва и подршке унутар вршњачке групе, стварању подстицајне атмосфере и развијању свести о значају колективног напретка, што је посебно важно у првом разреду.

Активности путем којих се реализује континуирано праћење и вредновање постигнућа ученика на часовима страних језика у првом и другом разреду укључују следеће:

1. **Разумевање говора** може се пратити и вредновати путем свих активности слушања аудио-записа или путем активности које захтевају интеракцију ученик–наставник или ученик–ученик. Од ученика се нужно не очекује да реагује вербално, већ је довољан невербални сигнал разумевања, као што су гест, мимика или показивање/означавање/нумерисање одговарајуће слике.

2. **Усмено изражавање и интеракција** могу се вредновати путем индивидуалних активности ученика, као и путем активности у пару или групи. Наставник прати следеће: изговор гласова страног језика; способност понављања увежбаних лексичких јединица, краћих израза, најједноставнијих реченица; реаговање на постављена најједноставнија питања уз мање несигурности у изговору које не ремете смисао изреченог; учествовање у хорском певању, рецитовању и понављању реченица или самостално певање и рецитовање; ангажовање или преузимање иницијативе у једноставним играма (игре по улогама, друштвене игре, игре с картицама, интерактивне игре, игре меморије или игре на образовним апликацијама).

3. **Усвајање вокабулара** може се пратити и вредновати путем активности повезивања речи са сликама, покретима или другим невербалним облицима комуникације, али и путем свих активности које су наведене у оквиру праћења и вредновања усменог изражавања.

4. **Учешће у активностима на часу** прати се и вреднује ради оснаживања мотивације и самопоуздања ученика и праћено је похваљивањем сваког напретка, чак и најмањег, уз наглашавање успеха и занемаривање евентуалних грешака у изражавању.

МАТЕМАТИКА

Циљ учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, стиче основе математичке писмености, развија основе апстрактног, критичког и креативног мишљења, позитивне ставове према математици и способност да примени стечена знања и вештине у другим наставним предметима, даљем школовању, решавању проблема из свакодневног живота и доношењу одлука.

Стандарди образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања и васпитања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици усвајају основне математичке појмове, знања и вештине, стичу почетну математичку писменост и развијају основе апстрактног мишљења, што представља основу за наставак образовања. Оспособљени су да усмено и писмено комуницирају користећи математички језик. Решавају проблеме из свакодневног живота, користећи математику, индивидуално или у сарадњи са другима. Развијају истраживачки дух и креативност. Мотивисани су да уче, напредују и изграђују позитивне ставове према математици. Развијају основе математичко-логичког резоновања. Уочавају примену математичких знања у другим областима људске делатности (екологија, здравље, култура, финансије, предузетништво…). Одговорно користе дигиталне технологије и податке за учење и решавање проблема. Користе дате податке за извођење закључака.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици су овладали основним појмовима у вези са природним бројевима и одређују вредности једноставнијих израза, што чини најнужнија знања потребна за свакодневни живот и даље школовање. Познају својства природних бројева (паран, непаран, највећи, најмањи, претходни, следећи број). Уочавају правило за формирање једноставног започетог низа и одређују недостајући члан. Разумеју појам разломка чији је бројилац 1. Користе мерне јединице да изразе различите величине. Овладали су техником решавања простих једначина. Као основ за развој просторног резоновања, именују геометријске објекте у равни и простору и уочавају њихове односе у равни.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици су развили основне вештине комуникације уз коришћење математичких симбола. Анализирају положаје објеката у окружењу. Користе геометријски прибор за цртање једноставнијих геометријских објеката у квадратној мрежи и одређивање њихових мерних карактеристика. Разликују основне геометријске објекте и њихова својства. Решавају задатке једноставног познатог контекста. Класификују задате податке, умеју да одреде шта се од њих очекује. Примењују једноставне математичке процедуре приликом решавања задатака.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици уочавају математичке правилности и користе математичка знања при решавању једноставних проблема из свакодневног живота. Знања из мерења и геометрије, ученици користе при оријентисању у простору, одређивању положаја и односа објеката у окружењу и одређивању основних мерних карактеристика једноставнијих објеката из непосредног окружења. Доносе одлуке у вези са једноставнијим проблемима који се односе на потрошњу и друге видове рационализације. Примењују знања о бројевима при једноставнијим рачунањима. Читају и користе податке који су приказани табеларно и графички.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	***Ученици:***	***Ученици:***
– MAT.OO1.O.1.1. Читају, записују и упоређују природне бројеве и приказују их на датој бројевној правој.	- MAT.OO1.O.2.1. Правилно употребљавају математичке симболе. - MAT.OO1.O.2.2. Анализирају међусобни положај објеката у простору.	- MAT.OO1.O.3.1. Решавају једноставну проблемску ситуацију коришћењем израза са једном рачунском операцијом. - MAT.OO1.O.3.2. Одређују положаје, односе и смер кретања објеката у окружењу.
- MAT.OO1.O.1.2. Одређују природни број са датим својством (паран, непаран, највећи, најмањи, претходни, следећи број) и одређују следеће чланове започетог једноставног бројевног низа. - MAT.OO1.O.1.3. Рачунају вредност бројевног израза са највише две операције сабирања и одузимања у оквиру прве хиљаде. - MAT.OO1.O.1.4. Множе и деле без остатка двоцифрене и троцифрене бројеве једноцифреним. - MAT.OO1.O.1.5. Решавају једначине са једном операцијом у оквиру прве хиљаде. - MAT.OO1.O.1.6. Читају, записују и упоређују разломке облика ($n \leq 10$), препознају њихов сликовни приказ и одређују део целине (половину, трећину ... десетину). - MAT.OO1.O.1.7. Именују геометријске објекте у равни и простору. - MAT.OO1.O.1.8. Уочавају и именују делове од којих је сложен геометријски објекат; - MAT.OO1.O.1.9. Уочавају међусобне односе два геометријска објекта у равни (паралелност, нормалност, припадност). - MAT.OO1.O.1.10. Користе јединице за мерење дужине, масе, времена и запремине течности и изражавају дужине претварањем веће јединице у мању.	- MAT.OO1.O.2.3. Цртају геометријске облике помоћу лењира. - MAT.OO1.O.2.4. Мере дужину дужи мерним инструментом и површину фигуре нестандардном јединицом мере. - MAT.OO1.O.2.5. Упоређују и класификују геометријске објекте према својствима. - MAT.OO1.O.2.6. Закључују шта се од њих очекује у математичком захтеву једноставног познатог контекста. - MAT.OO1.O.2.7. Примењују једноставне математичке процедуре (директна примена правила, извођење познатих процедура...) при решавању математичких захтева једноставног познатог контекста. - MAT.OO1.O.2.8. Анализирају и уочавају правилност код датих бројчаних и других података.	- MAT.OO1.O.3.3. Одређују димензије и површину дводимензионалних објеката у окружењу, при чему за површину користе нестандардне јединице мере. - MAT.OO1.O.3.4. Изражавају одређену суму новца преко различитих апоена и рачунају са новцем у једноставним ситуацијама. - MAT.OO1.O.3.5. Читају податке са једноставнијих графикона и табела и дијаграма који се односе на свакодневне животне ситуације.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици су овладали својствима природних бројева, уочавају правило за формирање започетог низа бројева, одређују вредности израза и решавају једначине, чиме се оспособљавају за математичко моделовање проблема. Користе разломке за изражавање делова целине и децимални запис броја у контексту мерења дужине.
Претварају јединице мере из већих у мање и одређују квантитативна својства фигура у равни и површину коцке и квадра. Уочавају подударност и симетричност фигура. Користе својства геометријских објеката при решавању задатака.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици су развили основне вештине комуникације математичким језиком и математичким симболима. Анализирају задатак или проблем који решавају, формулишу питања и рашчлањују проблем на мање целине. Приликом решавања задатака издвајају битне податке, примењују процедуре, процењују тачност решења и изводе одговарајуће закључке. Конструишу основне математичке објекте у равни. Анализирају својства објеката у простору помоћу њихових мрежа. Користећи усвојена знања, ученици истражују самостално или са вршњацима и откривају могућности математике.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици примењују математичка знања и начине закључивања при проучавању природних и друштвених појава и процеса, као и проблема из других наставних предмета. Моделују проблем математичким записом и бирају поступак за његово решавање. Решавају проблем и образлажу решење, користећи одговарајући језик и симболе. Анализом геометријских карактеристика (симетричност и подударност) објеката у окружењу развијају естетичку компетенцију. Знање о бројевима, променљивим величинама и мерама ученици примењују при процењивању, поређењу и мерењу различитих величина. Користе и графички приказују податке приликом решавања једноставних реалистичних ситуација.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Средњи ниво

СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- MAT.OO1.C.1.1. Користе својства природних бројева (паран, непаран, највећи, најмањи, претходни, следећи број) и одређују следеће чланове започетог бројевног низа. - MAT.OO1.C.1.2. Одређују месну вредност цифре, као и десетицу, стотину и хиљаду најближу датом броју. - MAT.OO1.C.1.3. Решавају једначине са највише две операције. - MAT.OO1.C.1.4. Читају, записују и упоређују разломке облика $\frac{a}{b}$, $a, b \leq 10$, $a \leq b$, који имају исте имениоце или бројиоце и препознају сликовни приказ разломака. - MAT.OO1.C.1.4. Читају, записују и упоређују децималне записе бројева са највише две децимале. - MAT.OO1.C.1.5. Користе својства геометријских објеката у равни и простору (квадрат, правоугаоник, троугао, круг, квадар, коцка) при решавању задатака. - MAT.OO1.C.1.6. Претварају мере за мерење масе, времена и запремине течности из већих мерних јединица у мање. - MAT.OO1.C.1.7. Одређују обим троугла, квадрата и правоугаоника. - MAT.OO1.C.1.8. Одређују површину квадрата, правоугаоника, коцке и квадра. - MAT.OO1.C.1.9. Уочавају подударне и симетричне фигуре.	- MAT.OO1.C.2.1. Издвајају битне податке из текста задатка и креирају одговарајући математички запис. - MAT.OO1.C.2.2. Процењују тачност решења (провера начина закључивања и тачности спровођења поступака). - MAT.OO1.C.2.3. Доносе и формулишу закључке који се односе на математички захтев познатог контекста, уз коришћење математичког језика. - MAT.OO1.C.2.4. Решавање проблема своде на решавање мањих целина. - MAT.OO1.C.2.5. Уочавају и цртају различите врсте углова. - MAT.OO1.C.2.6. Конструишу квадрат, правоугаоник и троугао, ако су дате дужине страница и кружницу датог полупречника. - MAT.OO1.C.2.7. Користе мрежу коцке и квадра при извођењу закључака о њиховим својствима. - MAT.OO1.C.2.8. Допуњавају дати цртеж тако да добијена фигура буде симетрична у односу на дату праву и одређују осу симетрије. - MAT.OO1.C.2.9. Радећи самостално или са вршњацима проширују математичка знања.	- MAT.OO1.C.3.1. Користе математички језик и симболе и формирају математички запис при решавању једноставних проблемских ситуација. - MAT.OO1.C.3.2. Мере дужину и резултат мерења записују коришћењем природних бројева или бројева у децималном запису. - MAT.OO1.C.3.3. Користе мерне јединице за мерење времена, масе, запремине течности и дужину и пореде дате величине у једноставним ситуацијама. - MAT.OO1.C.3.4. Рачунају са новцем у сложенијим ситуацијама. - MAT.OO1.C.3.5. Представљају дате податке графички и табеларно и преводе их из једне у другу форму. - MAT.OO1.C.3.6. Користе податке приказане графички или табеларно у решавању једноставних ситуација. - MAT.OO1.C.3.7. Уочавају симетричност и подударност објеката у окружењу.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици примењују својства природних бројева и операција при одређивању вредности сложенијих израза и решавању једначина у проблемским задацима. Решавају једноставне неједначине. Одређују део целине. Сабирају и одузимају

разломке истих именилаца и бројеве у децималном запису са истим бројем децимала. Претварају јединице мере и одређују квантитативна својства сложенијих фигура у равни и запремину коцке и квадра.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици су овладали основним вештинама комуникације математичким језиком и употребом математичких симбола. Математички моделују податке који су дати визуелно или у тексту. Упоређују различите врсте информација, изводе закључке у циљу решавања математичких задатака и проблема из свакодневног живота. Дискутују о тачности тврдњи и начинима решавања задатка или проблема. Анализирају туђа решења и образлажу своја. Користе дигиталне алате за проналажење и представљање решења.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици примењују сложенија знања и вештине засноване на математичком закључивању при решавању проблема. Знања о бројевима, променљивим величинама и мерама ученици примењују при процењивању, поређењу и мерењу, као и при одређивању квантитативних својстава. Анализирају проблеме, бирају стратегије за њихово решавање и образлажу решење. Одређују сва решења и траже оптимално решење проблема из свакодневног живота, како би активно доприносили добробити друштва (рационализација потрошње, унапређивање еколошких услова живота, здравља, развој финансијске писмености и др.). Презентују решење, тумаче га и дискутују о њему. На основу анализе графички и табеларно приказаних података из медија и других извора изводе закључке.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	***Ученици:***	***Ученици:***
- MAT.OO1.H.1.1. Израчунавају бројевну вредност израза са више операција, поштујући приоритет. - MAT.OO1.H.1.2. Решавају проблемске задатке применом својстава природних бројева и операција (укључујући и дељивост и садржавање). - MAT.OO1.H.1.3. Решавају неједначине са једном операцијом. - MAT.OO1.H.1.4. Претварају мере за мерење површине и запремине из већих мерних јединица у мање. - MAT.OO1.H.1.5. Израчунавају обим и површину сложених фигура у равни. - MAT.OO1.H.1.6. Израчунавају запремину коцке и квадра. - MAT.OO1.H.1.7. Претварају мере за мерење дужине, масе, времена, запремине течности. - MAT.OO1.H.1.8. Сабирају и одузимају разломке облика $\frac{a}{b}$, $a, b \leq 10$, $a \leq b$, који имају исте имениоце. - MAT.OO1.H.1.9. Сабирају и одузимају бројеве у децималном запису са истим бројем децимала (облика 1,23 + 2,54 или 3,59 – 1,25). - 0150MAT.OO1.H.1.10. Израчунавају део $\frac{a}{b}$ ($b \leq 10$, $a < b$) неке целине.	- MAT.OO1.H.2.1. Креирају математички запис на основу података датих текстуално и визуелно у сложенијим ситуацијама. - MAT.OO1.H.2.2. Образлажу начин закључивања, уз коришћење шема, графичких приказа, цртежа и модела по потреби. - MAT.OO1.H.2.3. Анализирају „логичност” решења с обзиром на природу проблема. - MAT.OO1.H.2.4. Изводе закључке повезивањем знања о геометријским објектима, мерењу и рачунским операцијама. - MAT.OO1.H.2.5. Користе дигиталне алате за проналажење и представљање решења.	- MAT.OO1.H.3.1. Математички моделују реалистичне проблемске ситуације из различитих области (екологија, здравље, култура, финансије, предузетништво…). - MAT.OO1.H.3.2. Примењују геометријске методе решавања задатака (метод дужи, метод правоугаоника…) - MAT.OO1.H.3.3. Користе мерне јединице за мерење времена, масе, запремине течности и дужине и пореде дате величине у сложенијим ситуацијама. - MAT.OO1.H.3.4. Користе процењивање приликом мерења, рачунања и решавања проблемских задатака. - MAT.OO1.H.3.5. Изводе закључке користећи и упоређујући податке приказане графички или табеларно.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**5 часова**
Годишњи фонд часова	**180 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- одреди међусобни положај предмета и бића, као и њихов положај у односу на тло; - упореди предмете и бића по величини; - одреди смер кретања предмета и бића; - уочи и именује геометријске облике предмета из непосредне околине; - именује геометријска тела и фигуре; - групише предмете и бића са заједничким својством; - сложи/разложи фигуру која се састоји од познатих облика; - разликује криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију; - одреди положај тачке у односу на линију; - црта праву линију и дуж помоћу лењира; - броји унапред и уназад, укључујући и бројање са прескоком; - прочита, запише, упореди и уреди бројеве прве стотине;	**ГЕОМЕТРИЈА** Положај и величина предмета и бића. Смер кретања. Геометријска тела. Геометријске фигуре. Тачка, линија и дуж.

- прикаже бројеве прве стотине на бројевној правој; - одреди највећи и најмањи број међу датим бројевима; - користи редне бројеве; - разликује парне и непарне бројеве; - одреди претходник и следбеник датог броја; - користи појмове: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика; - сабира и одузима два једноцифрена броја не записујући поступак; - сабира и одузима до 100 без прелаза преко десетице; - растави број на сабирке и примени замену места и здруживање сабирака ради лакшег рачунања; - открије непознати број у једнакостима с једном операцијом; - реши текстуални задатак са једном операцијом; - разликује новчане апоене до 100 динара и упореди њихову вредност; - уочи правило и одреди следећи члан започетог низа;	**БРОЈЕВИ** Бројање, број и бројевна права. Бројеви од 0 до 20. Сабирање и одузимање у блоку бројева до 20. Својства сабирања. Откривање непознатог броја. Бројеви до 100. Сабирање и одузимање у блоку бројева до 100 без прелаза преко десетице. Динар, кованице и новчанице до 100 динара.
- чита и користи податке представљене табеларно или графички (стубичасти дијаграм и сликовни дијаграм); - измери дужину задатом, нестандардном јединицом мере;	**МЕРЕЊЕ И МЕРЕ** Мерење дужине нестандардним јединицама мере.
– користи математички језик и симболе; - издваја битне податке из текста задатка и креира одговарајући математички запис; - реши проблемски задатак из реалног контекста; - опише поступак решавања задатка;	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Основа за писање исхода и избор кључних појмова садржаја били су програми математике за основну школу, стандарди постигнућа ученика за крај првог циклуса и за крај обавезног основног образовања, међупредметне компетенције, циљ учења математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Најважнији ослонац наставницима у њиховој свакодневној пракси су исходи, јер они указују на то за шта би ученици требало да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина, и комуникацију математичким језиком. Сваки исход представља један степеник који води ка достизању образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су нпр. комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да осмишљава, подстиче и плански усмерава активност ученика. При обради нових садржаја требало би се ослањати на постојећа искуства и знања ученика, које треба ставити у позицију да самостално изводе закључке коришћењем математичко-логичког резоновања, индукције, дедукције и аналогије. Избор задатака би требало да буде разноврстан: поред задатака за увежбавање, ученици би требало да добијају задатке за рад у групи, чиме се подстиче вршњачко учење, сарадња и комуникација. Кроз погодно изабране примере треба ученике оспособљавати да математички моделују проблемске ситуације и да развијају стратегије за њихово решавање.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да у овом узрасту, различите игролике активности у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Игра је основна активност и контекст математичког сазнања у предшколском периоду. Поласком у школу не нестаје потреба за игром. Због тога је важно да се у првом циклусу ученицима омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности. Поред тога, игролике активности значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

Значајну улогу у настави математике имају и домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника), анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

Кроз наставу математике је потребно код ученика развијати самопоуздање, истрајност, креативност, критичко мишљење, уважавање различитих приступа при решавању проблема, способност структурираног размишљања и анализе, радозналост и заинтересованост за истраживање.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Предложени редослед тема није обавезујући за наставнике, већ само представља један од могућих модела. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, обнављање и продубљивање, проверавање и систематизација градива) водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Геометрија (27)

Бројеви

(146)

Мерење и

мере (7)

Предложени редослед реализације тема:

1. Геометрија – Положај и величина предмета и бића. Смер кретања. Геометријска тела. Геометријске фигуре;
2. Бројеви – Бројеви до 10 и број 0, сабирање и одузимање у блоку бројева до 10;
3. Геометрија – Линије;
4. Бројеви – Бројеви до 20, сабирање и одузимање у блоку бројева до 20;

5. Мерење и мере;

6. Бројеви – Бројеви до 100, сабирање и одузимање у блоку бројева до 100 (без преласка десетице).

ГЕОМЕТРИЈА

Положај и величина предмета и бића. Смер кретања

Почетно геометријско сазнање заснива се на систематском посматрању и описивању предмета у окружењу и на сликовним приказима, уочавањем и поређењем њихових облика. Сваки реалан објекат заузима један део простора и има одређени положај у простору. Развој опажања простора подразумева уочавање предмета и бића у окружењу као и њихових међусобних односа.

Чулно-искуствено сазнање објеката у окружењу обухвата почетно сагледавање димензија и положаја објеката, као и једноставне дедукције о њиховим односима. Просторни односи укључују односе величине и односе положаја предмета и бића. Међусобни односи предмета и бића у простору исказани просторним релацијама изграђују се посматрањем, манипулисањем објектима (практична просторна оријентација), именовањем и мисаоним издвајањем уочених односа.

Просторне релације ученици усвајају у односу на себе, у односу на друга бића и предмете, и у односу на тло. Ученици уочавају положај предмета и бића, и упоређују их по положају (испред, иза; испод, изнад; горе, доле; у, на, ван; између, лево, десно; са исте стране, са супротних страна; усправно, водоравно).
Уочавају се и истичу међусобно супротни односи: испред – иза, испод – изнад, горе – доле, лево – десно, са исте стране – са супротних страна. Игролике активности треба користити у циљу уочавања односа и увежбавања практичне оријентације ученика у простору, на мапи и у табели.

Именовањем смера кретања: налево, надесно, нагоре, надоле указује се на правац и смер кретања објекта. Због тога се смерови кретања упознају непосредно након усвајања терминологије везане за положаје предмета и бића у простору.

Након почетног интуитивног упоређивања објеката истог облика према величини (веће, мање), прелази се на упоређивање предмета по димензијама: дужини (дуже, краће), висини (више, ниже) и ширини (шире, уже). Поређење/процена се врши „одока" или упоређивањем реалних предмета (оловка, лењир и слично).
Важно је указати на повезаност одговарајућих релација (нпр. оловка је дужа од гумице, па је дакле гумица краћа од оловке). Поред тога, треба упоређивати и више предмета према једној димензији (нпр. одређивање најширег предмета) и доносити логичке закључке (нпр. плава оловка је дужа од црвене оловке, а црвена оловка је дужа од зелене оловке, онда је плава оловка дужа од зелене оловке; плава оловка је најдужа).

Геометријска тела. Геометријске фигуре

Основу сазнања о облику предмета чини посматрање и класификација на основу уочених особина. Одбацивањем свих осталих одредница реалних објеката (материјал, боја итд.), ученици формирају појам геометријског тела и геометријске фигуре. Уочавањем сличности и разлика омогућава се класификација објеката, при чему се формирају скупови објеката са заједничким својством. Разматра се да ли неки објекат припада именованом скупу и набрајају сви његови елементи.

Почетна сазнања о геометријским телима и фигурама стичу се поступно, најпре сагледавањем, препознавањем и именовањем, а затим и мисаоним формирањем геометријског појма. У фази препознавања и стицања представа ученици фигуру перципирају као целовит лик и од осталих је разликују по облику. Кораци у поучавању о геометријским телима и касније геометријским фигурама су: посматрање предмета из непосредне околине, показивање модела који имају облик одговарајућег геометријског облика, графичко илустровање појма помоћу цртежа.

На почетку треба увести облике који су ученицима тог узраста најближи и познати из свакодневног живота: облик лопте и коцке, затим квадра и ваљка, и на крају пирамиде и купе. Треба користити очигледна наставна средства: играчке, предмете који се налазе у учионици и слично (нпр. лопта и коцка за игру, гумица, сунђер, креда, фломастер), као и моделе геометријских тела и фигура.

Геометријске фигуре квадрат, правоугаоник, круг и троугао уводе се уочавањем страна геометријских тела. Оваквим приступом, ученици прво упознају геометријска тела, а затим се уводе нови облици као делови претходно упознатих облика.

Корисне су практична манипулација (моделовање, сецкање, лепљење, преклапање фигура), цртање геометријских фигура коришћењем шаблона (нпр. лењира са геометријским облицима), као и цртање слободном руком помоћу квадратне или тачкасте мреже. У обради садржаја, пожељно је да наставник користи информационе технологије.

Линије

Праве и криве линије треба увести као линије којима су оивичене геометријске фигуре, а затим проширити на појмове отворене и затворене криве линије и изломљене линије. Тачку треба увести као пресек две линије. Уочава се да тачка може да припада отвореној линији или да јој не припада. У случају затворене линије примећује се да тачка може да припада линији, да буде у њеној унутрашњој или у спољашњој области. Ученике

треба научити да разликују и цртају криву, праву, изломљену, затворену и отворену линију, као и да уоче унутрашњу и спољашњу област ограничену затвореном линијом.

Дуж се уводи као део праве линије ограничен са две тачке. Уочава се да је дуж најкраће растојање између две тачке. За обележавање тачака треба користити слова *A*, *E*, *O*, *T*, *M* и *J*.

Као модел за праве и криве линије (отворене и затворене) може се користити канап или конац. На пример, затезањем канапа добија се модел праве линије, а спајањем крајева канапа модел затворене криве линије. Укрштањем два конца или канапа, у пресеку се добија тачка.

Примери активности за остваривање појединих исхода:

1. Описивање положаја објекта у односу на више других објеката (физички представљених или на слици) у сложенијој реалистичној ситуацији.
2. Описивање редоследа објеката у датом низу посматраном из различитих позиција нпр. навођење објеката од последњег до првог у низу.
3. Игролика активност откривања позиције предмета. Група ученика проналази сакривен предмет на основу података који се тичу оријентације које добијају од друге групе (лево од зелене пернице, испод столице и слично).
4. Описивање путање од једне до друге тачке на мапи (у лавиринту), уцртавање путање на мапи (у лавиринту) или прелажење пута од једне до друге позиције према упутству.
5. Прављење модела геометријске фигуре од сламчица или модела геометријског тела помоћу штапића и куглица од пластелина.
6. Допуњавање или састављање одређене фигуре (нпр. танграм, колаж).
7. Издвајање предмета са одређеним својством из колекције предмета.
8. Откривање следећег члана низа састављеног од геометријских облика, уз објашњење како се дошло до закључка.
9. Уочавање, издвајање и исцртавање геометријских облика на фотографијама или илустрацијама (нпр. грађевине, шара ћилима).
10. Цртање слике или доцртавање започете слике у квадратној или тачкастој мрежи према датом упутству.
11. Игролике активности у дворишту. На пример, игра „У, на, ван”: ученици заузимају одговарајући положај у односу на линије које су исцртане у школском дворишту/сали. Касније се прави запис у свесци, представљањем цртежом ситуације из дворишта, цртањем линија и тачки.

БРОЈЕВИ

Бројање, број и бројевна права

Развој појма броја и бројевног низа је наставак сазнања о бројевима, које је стечено у припремном предшколском програму. Изграђивање појма броја обухвата: бројање, визуелне представе појма броја, визуелну кореспонденцију једнакобројних колекција објеката, увођење цифарског записа, одређивање претходника и следбеника, уочавање места броја у бројевном низу и на бројевној правој, као и структуре броја.

Број до кога се долази бројањем визуализује се на различите начине (на бројевној правој, скуповно, дијаграмима, бројевним сликама). На почетку је значајна манипулација очигледним средствима у циљу издвајања колекције објеката (жетона, штапића, картица, прстију) и бројања.

Уводи се приказивање бројева помоћу тачака на бројевној правој. За дати број уочава се претходник – број који је за једна мањи од датог броја и следбеник – број који је за један већи од датог броја. Уочава се да сваки број има свог следбеника. Упоређују се парови бројева и утврђује највећи и најмањи број међу издвојеним бројевима. Упоређивање бројева олакшано је уочавањем места броја у бројевном низу. Сазнање о бројевном низу развија се кроз активности пребројавања објеката и бића (конкретних или сликовних представа), бројања унапред и уназад, секвенцијално, у задатим интервалима, визуелизацијом на бројевној правој.

За увођење појма редног броја, парног и непарног броја користе се реалне ситуације.

Бројеви од 0 до 20

Бројеви се уводе у блоковима: до 5 (укључујући и број 0), прва десетица, друга десетица, прва стотина. Кораци у развоју сазнања о броју су: бројање, пребројавање објеката из окружења или на сликама уз физичко или графичко издвајање или визуелно уочавање група одговарајућих једнакобројних скупова објеката, упознавање бројевне слике, симбола, начина писања симбола и правилног изговора, упоређивање бројева (<, >, =), упознавање места броја у бројевном низу, уочавање структуре броја. Након формирања појма десетице, бројеви друге десетице се уводе уз визуелне представе у којима се истиче десетица чиме се олакшава уочавање структуре броја и објашњавање операција сабирања и одузимања. (На пример, да би се представио број 12, користи се „стубић” од 10 квадрата и поред њега још 2 квадрата сложена један на други.)

Поред наведених примарних начина разумевања појма броја, бројеви се користе и у контексту мерења

(мерни бројеви). На овом нивоу, ученици треба да броје у активностима мерења. На пример, мере дужину пута бројем корака, пресипањем воде броје колико мањих посуда воде је садржано у већој посуди и обратно. При активностима мерења се не уводе стандардне јединице мере. Резултати мерења се уписују табеларно ради упознавања са оваквим начином записивања података.

Сабирање и одузимање у блоку бројева до 20

У оквиру поучавања бројева прве десетице уводе се операције сабирања и одузимања кроз разматрање одговарајућих примера, полазећи од конкретних ситуација, преко сликовних представа до симболичног записа. Разноврсни типови задатака помажу у развоју разумевања рачунских операција сабирања и одузимања и препознавања проблемских ситуација које се решавају сабирањем или одузимањем. Због тога је важно да се ученицима пружи искуство решавања задатака: придруживања, издвајања, комбиновања, поређења и друго.

Визуелно представљање сабирања на бројевној правој се остварује добројавањем, а за одузимање одбројавањем. Бројевним дијаграмима и бројевним сликама се подстиче разумевање појмова сабирања и одузимања и њихових веза, након чега се увежбава сабирање и одузимање у блоковима бројева.

Својства замена места сабирака и здруживање сабирака уводе се пре обраде бројева друге десетице јер се користе при извођењу сабирања у блоку до 20. За илустрацију правила користе се реалне ситуације, очигледна средства као и визуелни прикази. При обради сабирања и одузимања у блоку бројева до 20 упознају се случајеви са и без преласка десетице (11 + 2, 8 + 3, 16 – 4, 12 – 5).

Један од важних циљева је спонтано запамћивање таблица сабирања и одузимања до 20, због чега треба предвидети довољно времена и различитих активности за увежбавање и стицање сигурности рачунања.

Разматрају се и случајеви сабирања у којима је један од сабирака непознат број. На основу добро савладане таблице сабирања и одузимања ученици откривају непознати сабирак. Затим се разматрају случајеви одузимања у којима је непознат умањилац, а онда и случајеви када је непознат умањеник. У једначинама се не уводи слово као ознака за непознати број већ „држачи места”.

Ово је погодан тренутак за решавање задатака са теразијама, у којима је циљ успостављање равнотеже тасова. На почетку се уводе једноставни задаци у којима су и на једном и на другом тасу ваге исти предмети (нпр. На једном тасу су 3 куглице, на другом тасу 5 куглица. Колико куглица треба додати на први тас да би тасови стајали у равнотежи?). Након тога се могу увести и сложенији задаци у којима су на тасовима различити предмети (нпр. На првој слици је вага са тасовима у равнотежи, при чему је на једном тасу једна куглица, а на другом једна коцка. На другој слици са вагом у равнотежи су на једном тасу две куглице, а на другом тасу ваљак. На трећој слици је на једном тасу ваљак, а на другом треба доцртати одговарајући број коцки.). Овакви задаци доприносе развоју логичког мишљења и идеје решавања једначине, а представљају и увод у мерење масе, које се обрађује у наредним разредима.

Бројеви до 100. Сабирање и одузимање у блоку бројева до 100 без прелаза преко десетице

Приликом представљања бројева прве стотине на бројевној правој истичу се десетице и назначавају бројеви између њих. Број 100 визуелно се представља као квадрат (квадратна мрежа) чије су димензије 10´10, као логично проширење већ уведених визуелних представа бројева у блоку бројева до 20.

Сабирање и одузимање до 100 обухвата: сабирање и одузимање десетица, сабирање и одузимање двоцифреног броја и јединица (24 + 5, 29 – 7), сабирање и одузимање двоцифреног броја и вишеструке десетице (57 + 30, 57 – 30), као и сабирање и одузимање двоцифрених бројева без преласка (32 + 43, 84 – 31).
Поступци се заснивају на већ упознатим поступцима у блоку бројева до 20.

Почевши од блока бројева до 10, ученици се подстичу да правилно користе математички језик користећи знаке +, –, =, <, > и термине: сабирак, збир, умањеник, умањилац, разлика, претходник, следбеник, паран, непаран, мањи од и већи од. Анализом структуре двоцифрених бројева уочавају се десетице и јединице, и користи одговарајући запис (нпр. 5Д 3Ј).

Математичке садржаје треба повезивати са садржајима и активностима других предмета као и животним ситуацијама. На пример, пребројавање објеката или оријентација у простору са предметом свет око нас; увежбавање таблице сабирања или коришћење редних бројева може да се реализује и на часовима физичког и здравственог васпитања, давањем инструкција за кретање коришћењем математичких појмова или једноставних задатака (нпр. после трећег чучња скочи два пута и слично).

Комбинаторни задаци или задаци одређивања следећег члана низа уочавањем правилности посебно су подстицајни за развој математичко-логичког мишљења.
Решавање проблемских задатака веома је важан сегмент наставе, јер омогућава повезивање и примену математичких знања у реалистичним ситуацијама. Моделовање проблема у математички запис, уз коришћење графичког приказа, омогућава ученицима да немеханички приступају задацима.

Динар, кованице и новчанице до 100 динара

У оквиру теме Бројеви, ученици треба да упознају и кованице и папирне новчанице (до 100 динара), што представља почетак оспособљавања за коришћење новца у свакодневном животу. Увођење новчаних апоена треба да прати увођење блокова бројева: до 10, до 20 и до 100. Задаци са новцем из свакодневног живота помажу да се, поред исхода који се односе на новац, остваре и исходи који се односе на природне бројеве.

Већина исхода ове теме се остварује спирално, јер се исходи који се остваре у оквиру првог блока бројева,

касније само проширују на остале блокове бројева.

Примери активности за остваривање појединих исходаПочетне активности треба да се односе на бројање (бројање унапред, уназад и са прескоком), јер полазимо од формирања појма броја, након чега прелазимо на формирање бројевног низа, а затим на пребројавање предмета исте врсте. Резултате пребројавања ученици приказују табелом (нпр. уписивањем „цртица" у табелу, односно бројева када науче запис бројева).

1. Читање података из једноставнијих стубичастих и сликовних дијаграма и табела.
2. Повезивање редних бројева и просторних прилога нпр. први одозго, трећи одоздо, други слева, први здесна.
3. Упоређивање и размена новца, рачунање са новцем, приказивање датог новчаног износа најмањим могућим бројем кованица/новчаница.
4. Разлагање броја на могуће сабирке у реалистичним ситуацијама (на пример: У кутији се налази 10 плавих и црвених куглица. Колико може бити црвених, а колико плавих куглица у кутији? Решење треба записати у табели.). Кроз ову активност ученици увиђају да задатак може да има више решења.
5. Одређивање следећег члана у задатом бројевном низу.
6. Игролика активност: откривање броја или бројевне шифре на основу упутства.

МЕРЕЊЕ И МЕРЕ

У оквиру ове теме, кроз практичне активности треба упознати ученике са концептом мерења дужине, без увођења стандардних јединица мере. Ове активности обухватају мерење дужине различитих предмета истом јединицом мере (нпр. сламком, спајалицом, корацима) и мерење једног предмета коришћењем различитих јединица мере. На овом нивоу, ученици треба да: измере задате дужине надовезивањем и пребројавањем јединичних мера, прикажу резултате мерења у табели и упореде дужине.

Примери активности за остваривање појединих исхода:

1. Игролике активности као проширење игре „Царе царе господаре". Један ученик одређује правац, дужину корака (нпр. два слоновска корака налево), а остали ученици се крећу према упутству.
2. Ученици процењују дужину неког објекта у нестандардној јединици, а затим мерењем проверавају процену.
3. На основу мерења дужине (нпр. клупе) различитим јединицама мере (нпр. оловком и лактом) процењују и експериментално проверавају колико је дужих, а колико краћих мера садржано у дужини која се мери.

Одређени број часова на крају школске години треба одвојити за систематизацију и повезивање градива. На овим часовима треба задавати текстуалне, проблемске задатке, задатке са геометријским приказом аритметичких задатака, текстуалне задатке у којима су дати и подаци који нису битни за решавање, логички задаци са одричним реченицама. Циљ оваквих часова је да се код ученика развија способност решавања проблема и логичко-комбинаторно мишљење.

СВЕТ ОКО НАС

Циљ наставе и учења предмета свет око нас јесте да ученик упознаје себе, своје природно и друштвено окружење и развија способности за активан и одговоран живот у њему, као и вредности које су усмерене ка изградњи личног и националног идентитета и неговању интеркултуралности.

Стандарди образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања и васпитања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Учењем предмета Природа и друштво ученици стичу знања о појавама, променама и процесима у природи и друштву, уочавају њихову повезаност и међузависност; развијају вештине и формирају ставове и вредности који им омогућавају да упознају себе и свет који их окружује и развијају способности за активан и одговоран живот. Подстиче се изградња личног, културног и националног идентитета, уз истовремено уважавање других, као и друштвеног и природног окружења; формирају се елементарни научни појмови и постепено гради основа за систем појмова из природних, друштвених и техничко-технолошких наука, чиме се стварају темељи за наставак образовања. Ученици се кроз различите врсте вођених активности, а уз уважавање њиховог претходног искуства, оспособљавају да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе, чиме се подстиче њихова природна радозналост и негује жеља за сазнавањем и откривањем. Кроз истраживачки рад, ученици развијају вештине критичког мишљења и решавања проблема, самостално закључивање, креативност и иновативност. Оспособљавају се да, у процесу сазнавања, користе релевантне изворе информација, а прикупљене податке представљају на различите начине, укључујући и коришћење ИКТ-а. Ученици излажу идеје и дискутују о њима, уз поштовање и међусобно уважавање, чиме развијају сараднички дух и унапређују способност комуникације.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Ученици усвајају базичне научне појмове који омогућавају разумевање појава и процеса у природи и друштву. Уочавају, препознају и именују појаве и процесе у природи (биљни и животињски свет, материјали, облици рељефа, појављивање воде у природи, кретање и друго), користећи одговарајућу терминологију. Издвајају и кратко описују кључне друштвене појаве (друштвене групе, личности, догађаје, насеља и друго) у садашњости и прошлости користећи изворе информација који су примерени узрасту ученика. Описују здраве стилове живота (исхрана, физичка активност и боравак у природи, хигијена, коришћење дигиталних уређаја), очигледне примере утицаја човека на природу и мере заштите људи и окружења.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Ученици користе идеје, искуства и стечена знања о природним и друштвеним феноменима и уче у складу са природом науке из које потиче одређени садржај. Знања о природном и друштвеном окружењу граде непосредним посматрањем, знања о физичким и хемијским феноменима кроз учешће у вођеним огледима/ експериментима, а знања о прошлости посматрањем и анализом једноставног историјског извора. Коришћењем географске карте, ученици идентификују кључне географске објекте Србије. Радозналост ученика развија се подстицањем да постављају питања о појавама које их окружују. Приликом прикупљања података и/или презентовања оног што су сазнали користе ИКТ на примерен начин, уз подршку учитеља. Уче самостално, у пару или у групи, поштујући правила заједничког рада, уз уважавање мишљења других.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Ученици примењују усвојена знања о природи и друштву и стечене вештине као основу за адекватно и одговорно понашање у свакодневним ситуацијама. Формирају здраве животне навике и одговоран однос према себи, другима и животној средини. Оријентишу се у времену при планирању и извршавању сопствених активности. Оријентишу се у простору и безбедно се крећу у свом непосредном окружењу. Учествују у активностима којима се промовише и негује културно-историјско наслеђе, уз уважавање и поштовање различитости и на тај начин развијају лични, културни и национални идентитет. Показују интересовање за различите научне области чиме се ствара основа за наставак основног образовања и васпитања.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	***Ученици:***	***Ученици:***
- ПД.ОО1.О.1.1. Препознају и именују ко и шта чини живу и неживу природу и разликују их од производа људског рада. - ПД.ОО1.О.1.2. Класификују жива бића према следећим критеријумима: изглед, начин исхране, кретања и размножавања, станиште/животна заједница којој припадају. - ПД.ОО1.О.1.3. На очигледним примерима препознају значај природе за живот човека и разликују повољно и неповољно деловање човека на очување природе. - ПД.ОО1.О.1.4. Именују природне ресурсе и кратко објашњавају њихову употребну вредност. - ПД.ОО1.О.1.5. Одређују облике рељефа и облике појављивања воде у окружењу. - ПД.ОО1.О.1.6. Разликују и именују облике кретања тела и очигледне факторе који утичу на то кретање.	- ПД.ОО1.О.2.1. Постављају питања о природним и друштвеним појавама и процесима. - ПД.ОО1.О.2.2. Користе препоручени извор информација за прикупљање података о природним и друштвеним феноменима. - ПД.ОО1.О.2.3. Описују природне и друштвене појаве и процесе на основу непосредног посматрања. - ПД.ОО1.О.2.4. Изводе једноставне огледе/ експерименте на основу упутства. - ПД.ОО1.О.2.5. Проналазе кључне географске објекте на карти Србије. - ПД.ОО1.О.2.6. Описују сегмент живота у прошлости на основу тумачења једноставног историјског извора.	- ПД.ОО1.О.3.1. Испољавају радозналост за свет који их окружује, односно за различите научне области. - ПД.ОО1.О.3.2. Усвајају навике које доприносе безбедности, заштити и очувању животне средине, сопственог здравља и здравља других. - ПД.ОО1.О.3.3. Оријентишу се у времену користећи часовник и календар и у непосредном окружењу помоћу карактеристичних објеката. - ПД.ОО1.О.3.4. Уважавају индивидуалне и културне особености и поштују различитости међу људима. - ПД.ОО1.О.3.5. Учествују у заједничким активностима на нивоу школе и локалне заједнице.

- ПД.ОО1.О.1.7. Препознају и именују различите материјале и њихова основна својства (укључујући и воду, ваздух и земљиште). - ПД.ОО1.О.1.8. Наводе и кратко описују основне одреднице државе Србије, најважније догађаје, појаве и личности из прошлости Србије. - ПД.ОО1.О.1.9. Идентификују друштвене групе којима припадају и наводе правила понашања, права и обавезе које имају као чланови тих група. - ПД.ОО1.О.1.10. Наводе поступке за очување и унапређивање људског здравља. - ПД.ОО1.О.1.11. Идентификују изворе опасности по живот и здравље људи и објашњавају основне мере заштите.	– ПД.ОО1.О.2.7. Учествују у тимском раду, уважавајући мишљење других.	

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Користећи претходно стечена знања и вештине уочавају разноврсност појава у природи и друштву. Разумеју природне циклусе: животни циклус, смена дана и ноћи, смена годишњих доба, кружење воде у природи и друго. Разумевање кључних појмова ученицима омогућава да објашњавају процесе, доводе у везу промене у природи и друштву и појаве које се дешавају као последице тих процеса и промена. На очигледним примерима уочавају и објашњавају међусобне позитивне и негативне утицаје човека и природе. Разумевање промена које су се десиле у прошлости се базира на томе да ученици сагледају повезаност прошлости са њиховим садашњим животом кроз примере који су им блиски – начин живота, традиција, називи улица, празници итд.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Ученици користе и комбинују више извора информација (непосредно окружење, историјске изворе, географску карту итд.), укључујући и дигиталне ресурсе, за формулисање објашњења и закључака о природним и друштвеним феноменима, уз подршку учитеља. Прикупљају податке користећи опрему, мерне инструменте и мерне јединице примерене узрасту ученика. Ток истраживања, односно сазнања до којих долазе систематизују у форми белешке на изабрани начин – речима или сликовно. Умеју да одреде факторе чије се дејство прати/мери током посматрања или огледа/експеримента. До информација о простору на коме живе ученици долазе коришћењем географске карте. Комбиновањем информација из једноставних историјских извора долазе до сазнања о прошлости. Примењују одговарајуће стратегије учења што се види приликом представљања резултата истраживања на изабрани начин, уз могућност коришћења ИКТ-а. Сарађују са другим ученицима у процесу конструкције знања.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Ученици изражавају ставове на прихватљив начин и показују развијену свест о важности очувања природних и друштвених ресурса. Износе идеје и доносе закључке користећи научне чињенице, чиме се доприноси развијању основа логичког и критичког мишљења. Оријентишу се и безбедно крећу у ширем простору, користећи план насеља, географску карту Србије и превозна средства. Сарадњом са другима унапређују комуникационе вештине и развијају толеранцију.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ПД.ОО1.С.1.1. Објашњавају повезаност живе и неживе природе на очигледним примерима. - ПД.ОО1.С.1.2. Речима или сликом објашњавају међусобну повезаност живих бића у животној заједници. - ПД.ОО1.С.1.3. Препознају еколошку оправданост употребе обновљивих ресурса и рационалног коришћења необновљивих ресурса на једноставним примерима. - ПД.ОО1.С.1.4. Повезују својства и промене материјала са њиховом употребом у свакодневном животу. - ПД.ОО1.С.1.5. Идентификују мање очигледне факторе који утичу на кретање тела (средина, отпор ваздуха	- ПД.ОО1.С.2.1. У процесу сазнавања упоређују своја искуства са научним чињеницама. - ПД.ОО1.С.2.2. Прате и објашњавају једноставне природне и друштвене појаве и процесе и на основу тога доносе закључке. - ПД.ОО1.С.2.3. Користе различите изворе информација, мерне инструменте и другу опрему за прикупљање података и креирају белешку о природним и друштвеним феноменима по задатој структури - ПД.ОО1.С.2.4. Представљају спроведено истраживање – писано, усмено, помоћу ленте времена и/или цртежом, укључујући и коришћење ИКТ-а. - ПД.ОО1.С.2.5. Одређују факторе чије се дејство мери или контролише током огледа/експеримента.	- ПД.ОО1.С.3.1. Користе научне чињенице приликом изношења идеја и закључака. - ПД.ОО1.С.3.2. Бирају и примењују поступке којима чувају природно окружење и културно наслеђе. - ПД.ОО1.С.3.3. Оријентишу се у простору користећи план насеља и географску карту.

приликом падања). - ПД.ОО1.С.1.6. На различите начине представљају редослед којим су се јављале важне појаве, личности и историјски догађаји. - ПД.ОО1.С.1.7. Објашњавају везу између прошлости и садашњости на примерима из свакодневног живота.	- ПД.ОО1.С.2.6. Користећи карту Србије описују географске карактеристике простора. - ПД.ОО1.С.2.7. Прикупљају податке о прошлости помоћу различитих историјских извора и на основу тога формулишу краћа објашњења.	- ПД.ОО1.С.3.4. Препознају своју улогу у различитим друштвеним групама прихватајући права и обавезе.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Ученици повезују стечена знања и искуства о природним и друштвеним процесима и појавама. На тај начин уочавају узрочно-последичне односе у природном и друштвеном окружењу и објашњавају их користећи аргументе и терминологију на начин примерен узрасту. На очигледним примерима доводе у везу и процењују значај међусобног утицаја човека и природе, како повољан, тако и неповољан, као и могуће последице у будућности. Разликују узроке од последица кључних историјских догађаја, објашњавају и процењују утицај тих догађаја на савремени начин живота и данашњу државу.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Ученици интегришу стара и нова сазнања примењујући напредне стратегије учења, групишући прикупљене или дате податке и уочавајући обрасце и односе међу тим подацима, на основу чега формулишу закључке. Тиме се оспособљавају да самостално одвајају битно од небитног током учења. Различите изворе информација (текстове, слике, географску карту Србије, графиконе, табеле, огледе/експерименте и друго), користе за прикупљање података о узрочно-последичним везама у природи и друштву. Преузимају иницијативу приликом креирања и/или реализовања истраживачких активности – самостално и/или у сарадњи са другим ученицима. Дискутују о спроведеном истраживању са другим ученицима и наставником, поштујући правила активног слушања и аргументовања, чиме развијају способност вредновања процеса и резултата рада.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Ученици темеље закључке и одлуке на усвојеним знањима и поткрепљују их аргументима заснованим на научним чињеницама. Испитивањем и разумевањем узрочно-последичних односа у појавама и процесима у природи и друштву стварају основу за даље развијање научне писмености. Презентују своје идеје другима, спремни су да се укључе у дискусију и прихвате другачије аргументе као начин увођења у научну комуникацију. Иницирају и покрећу акције примерене узрасту које имају за циљ промовисање и очување културно-историјског наслеђа и здравих стилова живота. Тако развијају одговорност према себи и другима, као и одговорност према природи, друштвеним и природним ресурсима.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај првог циклуса основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	***Ученици:***	***Ученици:***
– ПД.ОО1.Н.1.1. Објашњавају узрочно-последичне односе у конкретним природним процесима и појавама.	– ПД.ОО1.Н.2.1. Групишу/класификују прикупљене податке и у дискусији са другим ученицима доносе закључке.	– ПД.ОО1.Н.3.1. Аргументују своје идеје и доносе закључке о процесима и појавама у природи и друштву који су засновани на научним чињеницама.

- ПД.ОО1.Н.1.2. Разликују узроке од последица важних догађаја који су се десили у прошлости и објашњавају утицај тих догађаја на садашњост. - ПД.ОО1.Н.1.3. На примерима блиским њиховом искуству процењују утицај природних процеса на друштвена збивања, као и друштвених збивања на промене у природи. - ПД.ОО1.Н.1.4. Аргументују еколошку оправданост употребе обновљивих ресурса и рационалног коришћења необновљивих ресурса.	- ПД.ОО1.Н.2.2. Анализирају једноставно приказане податке и информације (табеле, графикони) да би уочили обрасце и односе у изучаваним феноменима. - ПД.ОО1.Н.2.3. Осмишљавају једноставан експеримент на основу кога се може доћи до закључка о истраживаном феномену. - ПД.ОО1.Н.2.4. Користе карту Србије за објашњавање повезаности природно-географских карактеристика Србије са размештајем становништва, изгледом насеља и делатностима људи.	- ПД.ОО1.Н.3.2. Решавају проблеме и доносе одговорне одлуке у свакодневним животним ситуацијама употребом стечених знања. - ПД.ОО1.Н.3.3. Предлажу акције у оквиру школе и локалне заједнице и доприносе њиховој реализацији.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**2 часа**
Годишњи фонд часова	**72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- препозна и искаже радост, тугу, страх и бес уважавајући себе и друге; - правовремено и примерено ситуацији искаже своје основне животне потребе за храном, водом, сном и одласком у тоалет; - уважи различитости својих вршњака и других људи; - идентификује групе људи којима припада (породица, вршњаци, одељење, разред, школска заједница) и своју улогу у њима; - поштује договорена правила понашања у школи и прихвата последице ако их прекрши; - сарађује са вршњацима у заједничким активностима; - чува своју, школску и имовину других; - опише породичне и школске празнике и своју улогу у њима; - препозна заставу Републике Србије и примерено се понаша приликом интонирања химне; - бира поступке и активности који су у складу са очувањем људског здравља; - опише својим речима пример неке опасне ситуације из непосредног окружења; - прати инструкције одраслих у случају изложености дејству природних непогода: поплава, земљотрес, пожар;	**ЈА И ДРУГИ** Основна осећања Основне животне потребе Сличности и разлике међу људима Породични дом, школа Групе људи Правила понашања Породични и школски празници Застава и химна Републике Србије
- примени правила безбедног понашања на путу од куће до школе приликом кретања улицом са и без тротоара и преласка улице; - разликује и именује различите начине покретања и кретања тела на примерима из непосредног окружења; - одреди ко или шта покреће тело на једноставним примерима из окружења; - се оријентише у простору помоћу просторних одредница: напред-назад, лево-десно, горе-доле и карактеристичних објеката;	**ЗДРАВЉЕ И БЕЗБЕДНОСТ** Здрав начин живота Опасне ситуације Безбедно понашање у саобраћају
- одреди време својих активности помоћу временских одредница: пре, сада, после; јуче, данас, сутра, прекјуче, прекосутра, дани у недељи; делови дана, обданица и ноћ; - представи догађај или личност из прошлости породице користећи једноставан историјски извор; - опише занимања и послове чланова породице и запослених у школи на основу посматрања и/или разговора са њима;	**КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ И ВРЕМЕНУ** Покретање и кретање тела Сналажење у простору Сналажење у времену Прошлост породице
- одреди од којих материјала су направљени предмети из окружења; - одреди и именује својства материјала посматрањем и опипавањем предмета; - препозна позитивне и негативне примере штедње воде и одлагања отпада у непосредном окружењу; - штеди воду и одложи отпад на предвиђено место; - препозна и именује елементе живе и неживе природе и разликује их од	**ЧОВЕК РАДИ И СТВАРА** Занимања Материјали, средства за рад и производи људског рада Основна својства

производа људског рада; - испитује својства воде, земљишта и ваздуха једноставним огледима на основу упутства; - препозна облике појављивања воде у непосредном окружењу: поток, река, бара, језеро, падавине;	материјала Штедња воде и одлагање употребљених материјала (отпад)
- препозна изглед терена у непосредном окружењу: равница, брдо, планина; - уочава разноврсност биљака и животиња на примерима из непосредног окружења; - препозна и именује спољашње делове тела биљака; - разликује главу, труп и удове као делове тела животиња и човека; - објасни улогу чула вида, слуха, мириса, укуса и додира у његовом свакодневном функционисању и сазнавању окружења; - препозна значај сунчеве светлости и топлоте, земљишта, воде и ваздуха за жива бића на очигледним примерима; - својим понашањем доприноси заштити и очувању радног и природног окружења; - поставља питања о појавама из непосредног окружења.	**РАЗНОВРСНОСТ ПРИРОДЕ** Жива и нежива природа Сунчева светлост и топлота, земљиште, вода и ваздух и њихова својства Вода у природи Изглед терена у непосредном окружењу Гајене и самоникле биљке, домаће и дивље животиње Изглед и делови тела биљака Изглед и делови тела животиња Изглед и делови тела човека Основна чула човека Значај сунчеве светлости и топлоте, земљишта, воде и ваздуха за живот живих бића Одговоран однос човека према животној средини

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм предмета свет око нас задржао је досадашњи завичајни принцип (принцип животне близине) који одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у наредна три разреда просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и непосредног окружења ученика – дом, школа, насеље/део насеља у коме ученик живи. У II разреду просторни оквир се проширује на насеље са околином, у III разреду на крај у којем ученици живе[1] и заокружује се у IV разреду државом Србијом.

Завичајни принцип овом предмету обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из дететовог окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет свет око нас подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у првом разреду – непосредно окружење. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај добробити живљења међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем њихових искустава и знања. Ученици у школу долазе са идејама о свету, себи и свему другом што их окружује. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима у настави буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово непосредно свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју сложеност, разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост, негује жеља за сазнавањем и откривањем појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Приликом планирања треба имати у виду и то да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности садржаја и не представља обавезан редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ учитељу да их креира. Учитељ има могућност да, у складу са узрастом ученика и имајући у виду програмом одређене исходе, изабере и неке додатне садржаје, уколико сматра да су примерени окружењу у ком ученици живе и/или да одговарају њиховим интересовањима.

Ученике треба подстицати да постављају питања о појавама из непосредног окружења као и да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака

---

1 КРАЈ је географска целина већа од насеља, обично ограничена природним границама као што су реке или планине.

даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе, с тим да треба постепено повећавати ниво захтева и самосталности ученика.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог предмета, заснована је на повезаности различитих појава и процеса. Због тога садржаји света око нас, а касније и природе и друштва, морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања оквира за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је спирално-узлазни модел**,** а у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да ће се иста тематика из разреда у разред проширивати, продубљивати и посматрати са различитих аспеката.
Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је управо да код ученика осветли и креира ту целовиту слику, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде повезан и са логиком и методологијом научне

дисциплине одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног експеримента, итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) садржаја унутар света око нас и касније, природе и друштва. Важно је да се, кад је могуће, приступи корелацији и интегрисаном приступу исходима учења и садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Тако се, на пример, исходи о здрављу, кретању, правилима понашања, могу функционално остваривати и приликом реализације физичког и здравственог васпитања; они о својствима материјала кроз повезивање са ликовном културом. Исходи: сарађује са вршњацима у заједничким активностима; својим понашањем доприноси заштити и очувању радног и природног окружења; постави питања о појавама из непосредног окружења по својој природи превазилазе оквире овог предмета и остварују се кроз различите наставне и ваннаставне активности. Због природе садржаја и датих исхода, пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодне: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

У остваривању програма предмета свет око нас учитељима се препоручује коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења/контекста у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце и ненаметљив подстицај, вођење и подршку учитеља. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света око нас, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета свет око нас су: посматрање (уочавање видних карактеристика); праћење (континуирано посматрање ради запажања промена); описивање; процењивање; сакупљање (прављење колекција, збирки); груписање (уочавање сличности и различитости ради класификовања); експериментисање (огледи у чијем извођењу ученик учествује); бележење (текстуално, графичко и симболичко); презентовање (представљање искустава, сазнања); дискутовање (разговор о појавама и процесима о којима се учи); играње (едукативне и спонтане игре); практиковање (у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду).

У наставку упутства дате су смернице за остваривање програма по темама

Ја и други

Полазак у први разред је важан, а уједно и веома осетљив период за дете. Ново, школско окружење је пуно различитих изазова за лични, емоционални и социјални развој детета. Веома је важно да управо ова чињеница буде оквир наставних активности којима се, на темељу искустава, вештина и знања која су стекли током предшколског периода, ученици уводе у предмет *свет око нас*. Овакав приступ је нарочито значајан у оквиру теме *Ја и други* која се односи на ученика као друштвено биће у друштвеним групама којима припада (породица, школа, вршњаци). Кључни појмови садржаја ове теме су оквир за планирање и остваривање наставе који се конкретизују у зависности од особености средине у којој ученици живе (град или село, ужа или шира породица, мања или већа школа, број ученика у школи, односно одељењу и бројне друге специфичности).

Исходи који се односе на осећања, потребе и уважавање различитости су у значајној мери повезани са садржајем грађанског васпитања, али и другим предметима и осталим облицима образовно-васпитног рада (час одељењског старешине и ваннаставне активности), као и са другим темама у оквиру предмета свет око нас. Стварањем различитих наставних ситуација (радионице, игролике наставне активности и сл.), којима се остварује ова група исхода, ученике треба подстицати да препознају основна осећања (радост, тугу, страх и бес) код себе и других и искажу их на различите начине (мимиком, речима, цртежом, адекватном реакцијом уз међусобно уважавање). Када је реч о основним животним потребама, ту се првенствено мисли на физиолошке потребе наведене у исходу, које су заједничке за све људе, као и на одређена правила понашања која омогућавају и исказивање и задовољавање тих потреба. Размишљање и дискусија, не само о својим потребама, већ и уважавање потреба и осећања других, као и уважавање различитости (по полу, узрасту, боји косе/очију, интересовањима, способностима), представља једну од суштинских васпитних компоненти предмета.

Исходи који се односе на групе људи и правила понашања имају две димензије. Прва се односи на породични дом и школу као амбијент у коме ученици бораве, на просторије и изглед породичног дома, односно школе. Друга димензија исхода је усмерена на односе/улоге у породици (дете/деца, родитељ/родитељи/старатељи, бабе и деде) и у различитим групама којима припадају у оквиру школе (одељење, разред, вршњаци), и у којима имају неку улогу (члан одељењске заједнице, редар, члан секције и сл.). У првом разреду акценат је на правилима понашања,

док ће се у наредним разредима фокус померити на дуализам права и обавеза.
Осмишљавањем активности које омогућавају активно учешће ученика у договарању правила понашања у одељењу, доприноси се прихватању договорених правила од стране ученика и значајно утиче на остваривање васпитне улоге предмета. Посматрањем и описивањем послова којима се одрасли баве у породици и школи успоставља се веза са темом Човек ради и ствара (занимања).

Описивањем своје улоге у оквиру породичних (на пример, рођендан, Нова година и сл.) и школских празника (Дан школе, школска слава), као и амбијента у коме се они одвијају, ученици систематизују претходна искуства везана за породичне празнике. Своја искуства и доживљај празника ученици обогаћују кроз сарадњу са другим ученицима и одраслима у организовању заједничких активности на нивоу одељења (прославе рођендана или новогодишње прославе), односно на нивоу школе, кроз учешће на школским приредбама.

Ученике би требало упутити да уоче заставу Републике Србије на школској згради, да се присете и опишу ситуације када су видели заставу Републике Србије (на пример, на спортским такмичењима). Кроз присећање на први час при поласку у школу, разговарати са ученицима о понашању током интонирања химне. Школске приредбе су погодне ситуације за подсећање, увежбавање и проверу усвојених правила понашања при извођењу химне. На овом узрасту, не треба објашњавати значење државних симбола, захтевати од ученика описивање заставе, учење целовитог текста химне. О овим садржајима биће речи у старијим разредима и у оквиру других предмета.

Здравље и безбедност

Ова тема усмерена је ка очувању здравља ученика кроз превентивне активности, које подразумевају здравствене и безбедносне процедуре примерене узрасту ученика првог разреда. Ово су први кораци у оспособљавању ученика да препознају и да, уз подршку и инструкције одраслих, адекватно реагују у потенцијално опасним ситуацијама по њихово здравље и живот, у кући, школи, непосредном окружењу. Посебну пажњу потребно је обратити на безбедност ученика у саобраћају, као најопаснијем окружењу за ученике, првенствено на његово оспособљавање за безбедно кретање од куће до школе. Подршку у реализацији ових садржаја учитељи могу наћи у Водичу за имплементацију референтног оквира компетенција за безбедно учешће у саобраћају у образовно-васпитни рад са децом и ученицима.

Садржаји којима се остварује исход бира поступке и активности који су у складу са очувањем људског здравља директно се односе на развијање навика здравог живљења. На овом узрасту акценат је на одржавању личне хигијене (чистоћа тела, чистоћа одеће и обуће), хигијени простора (породичног дома и школе), адекватном одевању у складу са временским приликама, здравој исхрани и редовном уносу воде. Усвојене навике у вези са очувањем здравља се манифестују кроз одговарајуће поступке у свакодневним ситуацијама у породици, школи, али и ван учионице, а нарочито током боравка ученика на настави у природи. Треба имати у виду да се садржаји ове теме проширују у другом разреду, када се говори и о важности боравка у природи, о физичкој активности и квалитетном сну.

Опасне ситуације односе се на опасности у непосредном окружењу (породични дом и школа), укључујући и природне непогоде и ситуације у саобраћају. Ово не морају бити појединачне наставне јединице, већ се овим садржајима треба бавити и онда када се укаже одговарајућа прилика. О тој ситуацији и њеним последицама се разговара, уз закључак шта је требало да се уради да до тога не дође. Кад год је могуће, из дате ситуације треба извући одговарајуће правило понашања (на пример, по учионици и ходницима школе ходамо, јер уколико трчимо можемо повредити себе и друге). Када је реч о природним непогодама, важно је упутити ученике да прате инструкције одраслих. Повремено се у току године могу организовати вежбе правилног реаговања у датој ситуацији. У овом контексту треба увек имати на уму да се од ученика на овом узрасту не очекује да самостално реагују у потенцијално опасним ситуацијама већ да се ослањају на чланове породице и школске заједнице.

Од велике важности је да сваки ученик овлада правилима безбедног понашања у саобраћају у свом непосредном окружењу и примењује их на путу од куће до школе. Овај исход најбоље се достиже помоћу практичних активности у безбедним условима за ученика. Погодни, у том смислу, могу бити полигони, симулиране активности у учионици, школском дворишту, фискултурној сали, као и гледање и анализа прилагођених мултимедијалних садржаја. Једна од активности која би допринела остваривању овог исхода, може бити да се заједно са ученицима са безбедног места (кроз прозор учионице, из дворишта школе) посматра улица, раскрсница, понашање људи о чему се са ученицима разговара (шта су приметили; ко је поштовао правила и сл.). Ситуације у којима се организовано излази из школског дворишта могу бити прилике за претходно подсећање, али и демонстрирање, увежбавање и проверавање поштовања правила безбедног понашања у саобраћају. Овај исход остварује се у корелацији са кључним појмовима теме Кретање и оријентација у простору и времену.

Кретање и оријентација у простору и времену

Садржаји у оквиру ове теме су такви да о њима ученици имају свакодневно непосредно искуство, а задатак учитеља је да та несистематизована искуствена знања буду освешћена и да омогуће ученику безбедно кретање и сналажење у непосредном окружењу.

Увођење у садржаје о кретању тела требало би да се базира на искуству ученика и разноврсним примерима покретања и кретања тела (хода, скаче, трчи, пада, лети, плива, котрља се, клизи…). Под појмом тела

подразумевају се и жива бића и предмети (животиње, људи, превозна средства, играчке и сл.). Када је реч о покретању и кретању тела, не треба дефинисати ове појмове, већ кроз конкретне примере јасно именовати начине покретања и кретања тела која су блиска искуству ученика – на пример, лопту сам покренула тако што сам је шутнула ногом, а затим се лопта котрљала; сестра је погурала моје санке, па сам се спустила, клизећи низ брдо. Часови физичког и здравственог васпитања посебно су погодни за препознавање, именовање и практиковање различитих начина (по)кретања тела. Различити примери покретања и кретања могу да се покажу и помоћу слике, а ученици именују како се тело приказано на слици креће и како се могло покренути (на пример, слика детета које вуче санке на горе; дете које вози бицикл).

Садржаје који се односе на кретање и сналажење у простору коришћењем просторних одредница (напред-назад, лево-десно, горе-доле) и карактеристичних објеката пожељно је практично истраживати, како у учионици тако и ван ње и повезати их са наставом математике у којој се упознају исти појмови. Карактеристични објекти у непосредном окружењу могу да буду објекти које је изградио човек (споменик, сеоска продавница, зграда необичног облика и сл.) или природни објекти (високо дрво, стена, поток и сл.). Функионално коришћење просторних одредница може се повезати са описивањем безбедног кретања ученика од куће до школе.

Исход учења који се односи на сналажење у времену конципиран је тако да се полази од основних, временски ближих појмова (делови дана; сада, пре, после; прекјуче, јуче, данас, сутра, прекосутра; дани у недељи), који су потребни ученику за планирање и реализовање свакодневних активности. Важно је код ученика освестити цикличност у смењивању наведених временских одредница – смена: обданице и ноћи, делова дана и дана у седмици. Касније ће се појам цикличности јављати и у различитим природним појавама (животни циклус живих бића, ланац исхране, кружење воде у природи итд.), што је у складу са основним принципима и законима природних наука. Овај исход је прилика за увођење ученика у праћење протока времена. У том смислу, распоред часова који ученици користе свакодневно представља добро наставно средство да се готово све наведене временске одреднице сагледају кроз сопствене активности које се понављају. У наредним разредима, ученик ће користити неке друге начине за планирање, праћење и бележење времена – дневни распоред активности, календар, ленту времена.

Ученици се уводе у разумевање прошлости кроз представљање онога што је ученику најближе – његове породице. У другом разреду, пређи ће се на прошлост насеља у коме ученици живе, у трећем ће акценат бити на разликовању врста историјских извора у контексту прошлости краја, а четврти разред ће заокружити тему прошлости кроз упознавање историје Србије. Ученик, заједно са члановима породице, може да изабере неки предмет из прошлости који се данас не користи **(део одеће/обуће, стару играчку),** или стару фотографију и да разговарају о томе. Уколико је у прилици, ученик доноси изабрани предмет на час (или његову фотографију, цртеж), или стару фотографију. Кратко описује другима шта је донето – назив предмета, за шта се користио; ко је личност са фотографије – њено име, чиме се бавила, по чему је занимљива и сл. Не треба називати донете предмете историјским изворима, тај појам ће се увести касније, већ је фокус на томе шта сазнајемо о прошлости породице на основу тог предмета и на основу разговора са члановима породице, као и зашто чувамо те предмете/фотографије. Неговање породичне традиције је основа на којој ће се развијати даље учење о културном наслеђу у оквиру насеља, краја, државе, као и народа којем ученик припада, што чини упориште за формирање идентитета ученика.

Човек ради и ствара

Ова тема говори о човеку као о свесном бићу које ради и ствара. Представљањем разноликих занимања, у складу са конкретним околностима, ствара се база за разумевање појма делатности у наредним разредима. На садржаје о занимањима надовезује се увођење појма материјали, јер се током обављања различитих послова материјали обрађују и прерађују како би се створило оно што људи користе у свакодневном животу. Развијање одговорног односа према искоришћеним материјалима/производима кроз одлагање отпада на предвиђена места представља значајан и континуиран циљ коме се тежи. Веза природа–материјал–производ–отпад показује целовитост природних и друштвених феномена.

Имајући у виду две просторне упоришне тачке – породични дом и школу, од ученика се очекује да именује занимања чланова своје породице и школског особља, опише послове које обављају (Шта је посао чистачица? Шта оне користе док раде? Чему им то служи?) и кроз разговор сагледају значај тог занимања (Шта је посао учитеља? Шта би се догодило уколико у школи не би постојао домар?). До информација о занимањима људи из породице и школе ученик долази кроз разговор са одраслима и посматрањем обављања њихових послова.

Када је реч о материјалима, у првом разреду акценат је на препознавању, именовању, упоређивању материјала који се користе у свакодневном животу (дрво, камен, метал, стакло, гума, пластика, папир, тканина) и основних, непосредно чулно доступних својстава (тврдо–меко, провидно–непровидно, храпаво–глатко), док ће се у наредним разредима изучавати сложенија својства. Пожељно је кренути од једноставних примера предмета направљених од једног материјала (на пример, пешкир, гумица за теглу, свеска), а затим обратити пажњу на предмете из окружења направљене од више материјала (на пример, школска клупа или столица). Садржаји о материјалима су такви да омогућавају висок ниво активности ученика приликом њиховог савладавања, односно коришћење различитих чула за њихово упознавање, бележење уоченог, извођење огледа, описивање итд. Материјале треба довести у везу са предметима који су од њих направљени, повезујући својства материјала са употребном вредношћу предмета, пажљивом употребом и одлагањем искоришћених производа и амбалаже (отпад) на одговарајућа места. Акценат је на томе да ученици практикују одлагање

отпада на предвиђена места (канте, контејнери), уз указивање на позитивне и негативне примере одлагања отпада у учениковом непосредном окружењу (изглед школског дворишта након великог одмора; разбацано смеће по тротоару или у парку, препуне/испражњене канте/ контејнери и сл.) и разговор са ученицима о уоченом. Може се организовати акција чишћења примерена ученицима првог разреда (прикупљање опалог грања и лишћа, фарбање канти за ђубре у школском дворишту) уз мере опреза и коришћење одговарајуће опреме).

Разноврсност природе

Ова тема и припадајући исходи учења ослањају се на искуство ученика о природи, кроз појединачне примере биљака и животиња, познавања сопственог тела, као и различите манифестације неживе природе са којима су долазили у додир. Улога света око нас у првом разреду је да та појединачна, често изолована искуства систематизује и створи основу за креирање елементарног система појмова:

У првом разреду, акценат је на елементима живе и неживе природе и њиховом узајамном дејству – и то првенствено дејству неживе на живу природу, јер је та повезаност очигледнија, те због тога примеренија млађем узрасту. У старијим разредима, овај систем појмова ће се надограђивати, уз дубље разумевање њихових међусобних односа.

Од првог разреда ученике треба постепено уводити у различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Непосредно посматрање и учествовање у једноставним огледима на основу упутства, представља истраживачке активности погодне за ову тему.

Разликовање природе од производа људског рада је основни захтев у првом разреду, а у старијим разредима ће се успоставити веза између природе и производа људског рада преко (порекла) материјала који се користе за израду ових производа, њиховог рационалног коришћења, правилног одлагања и рециклаже тих материјала у функцији очувања природе. У првом разреду ученици кроз разноврсне задатке треба да се оспособе да појединачне примере (биљака, животиња, облика појављивања воде и сл.) именују и сврстају у одговарајућу групу (на пример, маслачак је биљка, припада живој природи; киша је вода, припада неживој природи).

Приликом изучавања елемената неживе природе, примарно је уочавање њихових појавних облика у непосредном окружењу и чулима доступних својстава.
Ученици у првом разреду треба да користе различита чула за упознавање својстава неживе природе, изводе огледе, описују и бележе уочено.

Када је реч о појединачним елементима неживе природе, основна својства воде о којима се говори су: укус, мирис, провидност, растварање појединих материјала (кроз поређење растворљивости песка, пиринча, шећера, темпере или других доступних материјала). Провидност, мирис, кретање су својства ваздуха која су у фокусу, док се земљиште упознаје кроз истраживање његове боје, растреситости и влажности. Сунце се сагледава кроз два аспекта – светлост и топлоту. Утицај сунчеве светлости ученици треба да истраже кроз сопствено искуство упоређујући видљивост током светлог и тамног дела дана, као и своје активности током обданице и ноћи. Утицај сунчеве топлоте ученици спознају повезивањем временских прилика са сопственим одевањем, посматрањем и упоређивањем промена на биљкама и животињама.

Прва знања о облицима рељефа и облицима појављивања воде у природи ученици стичу директним посматрањем непосредног окружења. Акценат је на ономе што ученик може да уочи у непосредном окружењу, а не на увођењу и дефинисању појмова поток, река, бара, језеро, падавине, равница, брдо и планина. Уколико ученик живи у равничарском крају у коме не може да види узвишења, учитељ може показати слику неког узвишења, са фокусом на уочавању разлика у односу на терен који се налази у његовом непосредном окружењу (код нас је равно, а на слици су узвишења). Слично може да се уради уколико ученик у непосредном окружењу има само поток/реку или само језеро/бару. За ову сврху могу се, уместо сликовних извора, користити и заједничка искуства ученика (екскурзије, настава у природи) током којих су ученици имали прилику да виде другачије воде или изглед терена у односу на простор где живе. Од падавина, у првом разреду је фокус само на киши и снегу, док ће се остале врсте падавина увести касније када ученици упознају различита агрегатна стања воде и процес кружења воде у природи.

Појмови који се односе на живи свет надограђују се постепено, од препознавања и именовања биљака и животиња које су карактеристичне за непосредно окружење ученика, преко карактеристика које су базиране на спољашњем изгледу (делови тела у првом разреду), ка апстрактнијим формама у другом разреду (животни процеси заједнички за сва жива бића, функција делова биљака и животиња). Дакле, ученици у првом разреду треба да уоче да се различите врсте биљака/ животиња међусобно разликују и на тај начин увиде да у живом свету постоји разноврсност. Као прву класификацију користити поделу биљака на самоникле и гајене, односно животиња на домаће и дивље, уз навођење одговарајућих примера из непосредног окружења. Када је реч о наведеним класификацијама не треба их повезивати са стаништем/стаништима на којем ова жива бића живе (шума, ливада, река и сл.), већ је акценат на разноврсности живих бића и (не)постојању човека као фактора који обезбеђује неке од услова за живот: (пре)храну, воду и место за живот.

Делови тела које ученик разликује код човека су глава, труп, удови (руке и ноге). Код животиња треба инсистирати на истим телесним сегментима, а примери треба да буду из групе инсеката, риба, птица и сисара. Код биљака делови које ученици треба да препознају и именују су корен, стабло, лист и цвет, као и плод и семе. За плод и семе треба се базирати на примерима воћа и поврћа присутних у исхрани. У млађим разредима се проучава само пет основних чула и ова тема може да се повеже са испитивањем својстава воде, ваздуха и земљишта, као и са другим темама/кључним појмовима (основна својства материјала, безбедно понашање у саобраћају). Ученици треба да објасне на примерима ситуација из свакодневног живота на који начин им чула помажу да упознају свет који их окружује.

Учење о значају елемената неживе природе за биљке, животиње и људе не треба да се сведе на вербализовану форму да је све у природи повезано, да без сунчеве светлости и топлоте, воде, ваздуха и земљишта жива бића не би опстала. Уместо тога, ученици у свакодневном животу или кроз огледе треба да уоче ову повезаност – на пример, то како се осећамо и шта радимо када смо жедни треба упоредити са значајем заливања биљака или остављањем чиније са водом за животиње (кућне љубимце или дивље животиње из непосредног окружења), током топлих дана. Тиме се подстиче и развијање емпатије према свим живим бићима, кроз разумевање да су им основне потребе заједничке. Такође, једноставни огледи могу да буду начин да се покаже значај неживе за живу природу – на пример, упоредити изглед биљке која је била изложена сунчевој светлости са њеним изгледом када је остављена неколико дана у мраку. Важно је да ниједан од огледа које планирамо у ову сврху не нанесе патњу живим бићима или њихово угинуће. Као што је већ истакнуто, и жива бића утичу на своје окружење, али не треба инсистирати на томе на овом узрасту.

Концепт одрживог развоја и активно учешће ученика у заштити животне средине заједнички су и за свет око нас и за природу и друштво. У првом разреду акценат треба да буде на подстицању ученика да у свакодневним активностима (у школи и ван ње) примењују неке од основних принципа рационалне потрошње – штеде воду, одлажу отпад на предвиђена места, не угрожавају биљке и негују их, брину о добробити животиња уз помоћ одраслих. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу навика које се манифестују кроз одговарајуће поступање у конкретним ситуацијама, усвојених вредности и ставова.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења ликовне културе је да ученик кроз ликовни рад овлада основама ликовног језика и оспособи се за комуникацију визуелним средствима, да континуирано развија стваралачко мишљење, естетске критеријуме, афинитет и позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа, ради личног развоја и продуктивног учешћа у савременом свету.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**1 час**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- користи прибор и материјал за ликовно обликовање на безбедан начин; - изрази, ликовним радом, своје искуство, машту, емоције и естетски доживљај; - направи украсни/употребни предмет у вези празника и/или прославе; - испољава спремност да сарађује са вршњацима током обликовања заједничког ликовног рада; - опише ликове и радњу на примерима ликовних уметничких дела; - искаже зашто му се приказана ликовна уметничка дела свиђају или не свиђају; - прича о садржају свог ликовног рада на основу траженог услова.	**ЛИКОВНА КУЛТУРА** Уметничка занимања - сликар и вајар. Уметнички занат – израђивач накита. Установе културе – галерија и музеј. **ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ** Цртање. Сликање. Вајање. Отискивање. Прављење. **ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ** Машта и стварност. Естетски доживљаји. Читање и доживљај ликовног дела.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Израз визуелне уметности користи се у програму ликовне културе као синоним за ликовне уметности и обухвата и примењену уметност, уметничке занате, као и светски признате самоуке уметнике и њихова дела (независно од тога како су њихова дела категорисана).

У упутству за остваривање наставе и учења наведени су ликовни појмови, које ученици треба да користе у разговору, ради богаћења језика, а важно је да разумеју значење појма у визуелним уметностима.

У програму је предложено више ликовних задатака и активности него што је реално изводљиво у односу на фонд часова и период привикавања деце на својство ученика. Предлози су дати само као смернице наставнику, а наставник бира неке од понуђених предлога или самостално смишља задатке и активности. Међу предлозима су и поједине активности које су ученици имали у вртићу, у млађој групи. Неке од ових активности могу да се понове у првом разреду, с тим да морају имати појачане захтеве, у складу са циљем предмета.

Развијање визуелног опажања

Визуелно опажање је стручни израз за вештину која се не развија спонтано, већ учењем, кроз пажљиво вођени процес. Фазе процеса су описане у стручној литератури на српском језику, али није описано довољно конкретних вежби и задатака у вези развијања ове вештине. Визуелно опажање је неопходно у свакодневном животу и свим занимањима, због безбедности, стручног обављања посла, развијања креативних идеја, разумевања савременог света, доношења исправних одлука, развијања позитивних односа са другим људима, личног развоја... Вештина визуелног опажања је у највећој мери повезана са начином размишљања, те се развија дуготрајно, у складу са развојем ученика.

У програму за први разред предложени су задаци и активности ученика који развијају визуелно опажање, уместо кључних појмова из теорије обликовања, који се могу протумачити и као теоријски садржаји (нпр. светлост и сенка).

Теорија форме

Теорија форме није егзактна наука, нити теорија у правом смислу речи. У питању су размишљања уметника о ликовним композицијама и њиховим елементима, на основу сопствене ликовне праксе, посматрања природе, урбаних средина, уметничких дела и, донекле, научних сазнања из природних наука. Размишљања уметника се разликују, не постоји општеприхваћени договор о томе шта јесу, а шта нису ликовни елементи, већ се теорији форме приступа као отвореном дијалогу. Поједини искази уметника су доскочице и не треба их користити у првом циклусу, посебно не као објашњења ликовних појмова. Размишљања уметника о ликовним елементима и начелима/принципима компоновања процењују се на основу тога у којој мери су логична и јасна.

Као и у другим земљама, програм ликовне културе за основну школу обухвата садржаје из теорије форме. У питању су сложени садржаји, те се објашњавају тек у старијим разредима и то на елементарном нивоу, јер ученици основне школе немају потребна предзнања и ликовну праксу да би могли смислено да дискутују о сложеним садржајима. Када је реч о теорији форме, углавном не постоје тачни и нетачни одговори, који би могли да се процене тестовима знања.

Од првог разреда основне школе уче се ликовни елементи око којих не постоје неслагања: линија, облик, боја, текстура и валер (светлина). Учење је искуствено, кроз ликовну праксу, а по завршетку ликовног рада, наставник не објашњава теорију, већ је потребно да ученици разговарају о свом раду. Циљ је да ученици постепено развијају свест о различитим стваралачким процесима, који се могу применити у бројним ситуацијама, не само у уметности. Наставник процењује вербално изражавање о ликовном раду, конструкцију реченица, правилну употребу ликовних појмова за дати разред, начин на који је ученик дошао до идеје за ликовни рад, начин размишљања о свом и радовима других ученика...

Планирање наставе и учења

Специфичност предмета ликовна култура представља планирање мотивационог разговора и визуелних мотивационих садржаја, који су неизоставни увод у ликовне активности. Треба имати у виду да се појам инспирација односи на унутрашњу потребу и подсвесни подстицај за стварање, а појам мотивација на спољашњи подстицај. Одговорност наставника је да мотивише ученике на стваралачки рад и у ситуацијама када ученик или ученици немају вољу за радом, услед околности на које не могу да утичу.

Мотивациони разговор може бити вођени разговор између наставника и ученика о темама које су блиске ученицима и њиховим интересовањима, о садржајима које су учили у настави других предмета, о појавама у окружењу, насељу, природи... које свакодневно виђају, а не размишљају о њима; о емоцијама, хуманости и др. Мотивациони разговор може обухватати и анегдоту коју наставник одабере, кратку причу, пословицу, изреку, загонетку, питање за размишљање...

У првом разреду визуелни мотивациони садржаји су већином дела визуелних уметника. У програму је објашњен приступ ликовним делима као подстицају за стварање оригиналног ликовног рада, који се успешно примењује у свету (у настави и у радионицама музеја). Кључно је да се ученици не наводе на покушај копирања/имитирања дела, јер такав захтев није смислен и реално изводљив.

Теме и кључни појмови у оквиру тема **не реализују се редоследом** који је приказан у табели. Наставник смишља наставне јединице тако да се динамично смењују различите технике и активности ученика и, када је то логично, повезују са више кључних појмова датих у табели. Примера ради, у првој теми је наведен кључни појам *вајар*, а у другој *вајање*, те је логично да оба појма буду обухваћена истом наставном јединицом.

Пожељно је планирати наставне јединице у корелацији са наставом других предмета, али не по сваку цену, већ онда када је могуће да веза буде очигледна и ученицима.

Најважнији дидактички принципи које треба имати у виду приликом планирања наставних јединица су: принцип очигледности, принцип релевантности, принцип поступности и принцип активности и развоја (што не значи да је потребно изоставити или занемарити остале принципе).

Остваривање наставе и учења

Настава је индивидуализована, када се реализују индивидуални ликовни радови. Током обликовања ликовног рада, наставник обилази ученике, посматра процес реализације, одговара на питања и даје савете, уколико је потребно. Пре почетка сваке наставне јединице, ученицима се мора најавити сврха задатка.

У првом разреду нема теоријских садржаја које наставник предаје. Учење се одвија искуствено, кроз ликовне игре, ликовне задатке, ликовне експерименте, вежбе опажања, решавање проблема, покушаје и грешке и разговор. Учење на грешкама је веома важно, али треба имати у виду да је ефикасно само ако ученик самостално уочи грешку, у смислу да није успео да реализује оно што је желео. Наставник треба да упути ученике да не бацају ликовне радове које сматрају неуспешним. Понекад је процена ученика погрешна, јер је планирао рад који је далеко изнад узрасних могућности, због чега је незадовољан резултатом, иако је рад успешан. Радови који су оштећени случајним проливањем боје или на други непланирани начин, могу се искористити за колаж или другу технику.

Најважнија карактеристика наставе *ликовне културе* у првом разреду је слободно, неспутано изражавање. Из тог разлога, ученици могу да се изражавају разноврсним прибором и материјалом, а једина ограничења се односе на то да не купују скупи прибор и материјал, као ни комплет боја које садрже цијан и магенту (како би се омогућило постепено објашњавање основних боја). Неспутано изражавање подразумева да ученици првог разреда не треба да се фокусирају на то да не прљају руке, одећу, радну површину и просторију, што су захтеви за наредне разреде. Наставник треба да обрати пажњу на то да ученици безбедно користе прибор и материјал.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Тема обухвата појмове из културе. Појмови се могу објаснити пре или по завршетку ликовних активности ученика. Ликовни задаци и активности ученика у вези појединих кључних појмова ове теме предложени су у другој и трећој теми.

Кључни појам: уметничка занимања - сликар и вајар.

Појам сликар се објашњава уз визуелни пример сликарског атељеа и 1–2 уметничке слике, само на примеру штафелајног сликарства (зидно сликарство је предвиђено за старије разреде), без објашњења сликарских материјала и техника. Појам вајар се објашњава уз визуелни пример вајарског атељеа и скулптура, без објашњења техника, алата и поступака обликовања вајарских материјала. Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: атеље, уметничка слика, скулптура, штафелај.

У првом разреду се не очекује да ученици памте имена

уметника и називе уметничких дела. Предлог визуелних

примера (фотографије)

- Сликарски атеље: атеље Паје Јовановића и Уроша Предића;
- Вајарски атеље: (дечији), атеље Томе Росандића;
- Примери штафелајних слика: *Мона Лиза*, Леонардо да Винчи; *Сунцокрети*, Ван Гог;
- Примери скулптура: *Играли се коњи врани (а са њима див јунаци),* Тома Росандић; *Вук Караџић,* Петар Убавкић.

Кључни појам: уметнички занат – израђивач накита.

Ликовне уметности су стваралачке и од уметника се очекује стварање уникатног дела, оригиналност и иновативност. Уметнички занати се разликују по томе што занатлија не израђује једно уникатно дело или производе у мањем тиражу. Занатлија може да осмисли уникатни дизајн и да надаље израђује исти производ у већој количини, све док постоји потражња за тим производом. Такође, може да израђује производе према дизајну који је осмислио неко други. Поједини производи уметничких заната израђују се традиционално вековима, без потребе за иновирањем дизајна.

Израда накита је један од најстаријих уметничких заната и предложен је у програму за први разред зато што се накит израђује од бројних материјала и комбинацијом материјала. Ученици су у вртићу низали шупље макароне правећи огрлице одређене намене, углавном као поклон за мајку или неку другу драгу женску особу. Ова активност може да се понови у првом разреду, уз другачије захтеве: да се нижу обојене шупље макароне различитих облика, како би се распоредом боја и облика дошло до уникатног дизајна огрлице или наруквице (у случају наруквице, макароне се нижу помоћу округлог ластиша). Макароне могу да се нижу и помоћу свилене украсне траке, канапа у боји, трака тканина и сл. Такође, могу да се комбинују са перлицама које ученици сами праве од самосушеће масе. Осим огрлица и наруквица, ученици могу да праве привеске, брошеве, оглавља за венчања, појасеве и друге украсне одевне додатке комбиновањем различитих материјала, спајањем (различитим врстама нешкодљивих лепака, хефталицом за децу, спајалицама, везивањем, чачкалицама, алкицама...). Задаци у вези овог појма имају циљ да ученици осмисле дизајн предмета, који се разликује од радова других ученика, да спајају различите материјале, учећи на покушајима, грешкама и међувршњачком разменом идеја о начину спајања. Наставник може да помаже саветима и предлозима, као и да демонстрира спајање различитих материјала, али не и да даје инструкције за рад (корак по корак) или да учествује у изради. Задаци овог типа развијају моторику, вештину сарадње, креативност, а најважније је да подстичу интелектуални развој ученика, те се могу понављати у сваком разреду (уз веће захтеве).

Наставник не показује визуелне примере, али може да исприча кратку и занимљиву причу о историји накита, као подстицај за стваралачки рад.

Кључни појам: установе културе – галерија и музеј.

Појам галерија је потребно објаснити у контексту физичке просторије која је намењена за излагање и продају уметничких дела. Појам музеј је потребно објаснити у контексту грађевине која је намењена чувању и излагању уметничких дела, при чему је важније да ученици виде унутрашњост музеја, него саму зграду.

Најважније правило приликом посете галерији и музеју је да се не оштећују изложена дела и то правило важи за све галерије и музеје. Из тог разлога, неке установе захтевају да се школске торбе оставе на гардероби/улазу или да се ранчеви носе спреда. У првом разреду је најважније да ученици разумеју зашто је важно да се изложена дела не оштете. Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: уметничка галерија, музеј уметности, изложба.

Предлог визуелних садржаја (фотографије)

- Галерија матице српске
- Народни

музеј

Предлог

активности

- Учествовање у ликовној радионици музеја (програм договора школа и музејски педагог);
- Учествовање у једној од постојећих виртуелних радионица музеја, за дати узраст;
- Излет (посета галерији или музеју изван места пребивалишта);

- Посета виртуелном музеју (на школском часу);
- Организовање изложбе у холу школе (излажу се ликовни радови ученика првог разреда, при чему је важно истаћи да школски хол није галерија, јер није намењен излагању и продаји уметничких дела).

ЛИКОВНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Приликом планирања цртачких, сликарских, вајарских, графичких и комбинованих техника и поступака, наставник узима у обзир услове у школи, као и материјалне могућности свих ученика у одељењу.

Кључни појам: цртање

У првом разреду цртежи могу бити једнобојни и вишебојни линијски, као и обојени линијски цртеж, али се ови термини не објашњавају, већ се обезбеђује слободно изражавање, како задатим, тако и прибором/материјалом који ученик самостално одабере или бира у договору са паром/тимом/одељењем.

Линија се објашњава као траг који оставља цртачки прибор или материјал на подлози. Не препоручују се објашњења која могу збунити ученике *(линија је низ тачака; линија је тачка која је кренула у шетњу...) Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: цртеж, линија, уске и широке линије, светле и тамне линије.*

Предлог цртачких активности, прибора и материјала

- **Цртање школским кредама у боји, на бетону у школском дворишту.** Ова активност је такмичарског типа између школа, која се повремено организује на нивоу општине. Тимови које школа одабере броје три до пет ученика. Црта се у обележеном пољу већег формата, на задату тему. Ликовне теме које се уобичајено задају су из свакодневног живота (нпр. На плажи; У шуми; У парку; Игре на снегу, Пролећни дан...) или маште (нпр. Град будућности; Необична башта...). Оцењује се композиција, чији квалитет у највећој мери зависи од успешне или неуспешне сарадње чланова тима. Основна функција задатка је развијање компетенције за сарадњу. Тимови који се формирају у оквиру одељења, не такмиче се међусобно, али се могу такмичити са тимовима других одељења и сами оцењивати радове, с идејом да одаберу тим који ће представљати школу;

- **Цртање школским кредама у боји, на традиционалној школској табли.** Ова активност се сврстава у ликовни експеримент, у који је укључено цело одељење. Наставник дели одељење на мање групе, које наизменично цртају на табли различите мотиве. Ликовне теме које су погодне за ову активност су у вези групе (нпр. Ја и моје одељење, На игралишту...) или маште (нпр. Необична бића). Такође, активност се може реализовати без задате или предложене ликовне теме. Ученици, по својој жељи и потреби, могу цртати бића, објекте из природе, природне појаве, предмете, машине... По завршетку рада, одељење смишља назив рада или причу (покушај да се различити мотиви повежу, независно од тога да ли је веза смислена или није, при чему се очекује и духовитост, што је још један показатељ креативности);

- **Цртање четком и једном течном бојом, на већем формату** (хамер, натрон папир, пак-папир, тањи картон...)**.** Овај тип задатка доприноси томе да ученик
„ослободи руку”, односно да се ослободи страха од грешке и да слободно повлачи потезе, што је важно за обликовање успешних ликовних радова. Уједно, то је и једна од графомоторичких вежби. Подлоге већег формата се постављају хоризонтално на поду школског хола или у школском дворишту, а могу се и залепити на паное или зидове. Четкице треба да буду ширег облог или пљоснатог врха, а уколико је дршка кратка, може се продужити лепљењем гранчице, дрвеног округлог штапића, дршке варјаче..., широким селотејпом;

- **Цртање фломастерима.** Фломастери остављају траг исте ширине и светлине и не доприносе развијању ликовног сензибилитета, али се користе у првом разреду, јер многи ученици имају јаку мотивацију да се изражавају овим прибором, углавном због интензивних боја и једноставног руковања. У понуди су фломастери различитих својстава: фломастери чији траг може да се опере; фломастери чији траг бледи када је цртеж изложен светлости (цртеж с временом нестаје); перманентни фломастери; дупли фломастери (са ширим и ужим врхом); фломастери са ефектима (металик, шљокице, са мирисом...). За први разред се препоручују стандардни школски фломастери на воденој бази. Када се истроше, од језгра потопљеног у воду (у тегли) може се добити течна боја за сликање;

- **Цртање оловкама у боји.** За први разред се препоручују школске бојице, до 12 комада у паковању, а пожељно је одабрати еколошке или антибактеријске бојице;

- **Цртање уљаним пастелом.** Треба имати у виду да је уљани пастел мекши од воштаног, не замара руку, може оставити траг на различитим подлогама.
Воштане боје треба користити само за поједине технике, у наредним разредима;

- **Цртање графитном оловком за цртање (HB-3B).** Ученици не треба да користе техничке оловке, које нису намењене слободном повлачењу потеза.

У првом разреду наставник не објашњава правилно држање прибора за цртање, јер је прво потребно да ученици усвоје навику правилног држања прибора за писање.

Предлог ликовних тема и активности за индивидуални рад

- **Ликовне теме којима ученик жели да представи себе и своја интересовања** (Моја соба; Моја породица; Мој хоби; Пријатељ из детињства; Мој друг/ другарица и ја; Мој кућни љубимац; Омиљена играчка; Кад порастем желим да будем; Омиљена игра...). Препорука је да наставник предложи више тема, а да сваки ученик одабере ону која га мотивише на стваралачки рад и којом жели да се представи, како се не би нашао у неповољној ситуацији (нпр. задата тема је Авантуре са летовања, а ученик није имао могућности да иде на летовање и принуђен је за измишља како се не би издвајао);

- **Ликовне теме које садрже један појам** (нпр. Пријатељство; Прослава; Супротности; Страх; Радост; Кретање; Биљка...). Приликом задавања тема овог типа, неопходан је мотивациони разговор и провера да ли сви ученици разумеју појам.

Кључни појам: сликање

Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: дводимензионални облици,

геометријски облици, светло и тамно, колаж Предлог сликарских активности, прибора и

материјала

1) Слика случај. Ученицима се може објаснити да поједини уметници користе случајност када стварају, односно да користе поступке којима се добија непланирани резултат. Слике се не стварају у потпуности случајно. Уметник планира рад тако што бира поступак и боје и одлучује када је рад довршен. Очигледан пример оваквог начина стварања су слике Џексона Полока. Наставник бира (или смишља) једну игролику активност. Могуће игролике активности су сличне активностима за предшколски узраст: сликање прскањем и поливањем боје на хоризонтално постављеном папиру већег формата (нпр. хамер); сликање котрљањем кликера умочених у боју; дување боје сламчицом; разливање течних боја на укосо постављеном глатком папиру... Препорука је да се активности реализују у пару или групи;

2) Сликање на папиру из блока, четкицом и бојама које могу да се разређују водом (акварел боје, темпера, течне боје); индивидуални рад. Ликовну тему задаје наставник или нуди 2-4 тема од којих ученик бира једну;

3) Сликање импровизованим прибором и бојом (акварел или темпера): парче картона, гранчице, сунђер, штапић за сладолед, штапић за роштиљ, прибор за јело... Код ове активности ученици користе више објеката као прибор за обликовање једног ликовног рада;

4) Сликање према уметничкој слици. Предлог дела: Замак и сунце, Пол Кле. Ово дело је предложено јер је очигледан пример сликања геометријских облика. Кључни поступак који је примењен у овом делу је комбиновање боја и дводимензионалних геометријских облика, како би се креирао садржај слике који подсећа на град или замак, при чему боје не одражавају стварност. Исти поступак могу да користе ученици да би креирали другачији садржај ликовног рада (Башта; Њива; Парк; Кућице за птице...). Геометријске облике цртају/сликају без употребе лењира. Као подстицај за овај тип задатка (компоновање дводимензионалним геометријским облицима) могу послужити и дела Василија Кандинског (Студија боје, квадрат са концентричним круговима; Жуто, црвено, плаво; Композиција X; Црно и љубичасто; Плава слика...);

5) Сликање према стилу уметника. Предлог визуелних мотивационих садржаја: дела Јајои Кусаме, после шездесетих година прошлог века (сликање туфнама). Наставник може да прикаже више радова, али су најважнији примери слике биљака и животиња. Задатак је у вези сликања измишљене визуелне текстуре. Није нужно да ученици сликају туфнама, могу да одаберу било који једноставан облик, који ће варирати у величини и боји да би насликали занимљиву измишљену текстуру познатих бића и предмета;

6) Сликање бачене сенке. Наставник може да објасни да бачена сенка једног предмета или бића мења облик у зависности од осветљења (може да прикаже фотографије или да демонстрира). Сликање бачене сенке играчке је активност за предшколски узраст, а која у првом разреду може да се понови уз додатне захтеве. На пример, сликање бачене сенке играчке при осветљењу под различитим угловима (ученик може да користи батеријску лампу, мобилни телефон, да помера играчку...) како би на истом папиру добио више облика сенке истог предмета. Препорука је да се свака бачена сенка ослика једном основном бојом, да се облици сенке делимично преклапају, како би се на преклопима формирале изведене боје. Наставник не објашњава примарне и секундарне боје, ученици треба самостално да истражују;

7) Сликање светлим и тамним бојама. Код овог типа задатка наставник задаје тему која мотивише ученике да самостално одаберу боје које сматрају светлим и тамним. На пример, тема Обданица и ноћ реализује се на папиру из блока, подељеном на две половине (једна за дан, друга за ноћ). Ученици могу да сликају призор из природе (нпр. дрво), из окружења (улицу, собу, учионицу...) или да сликају комбинацијом мрља (без одређеног мотива), како би одабрали боје које их асоцирају на дан и ноћ;

8) Колаж техника. Погодна је за све ликовне теме, а препорука је да се користе различите врсте папира, фолија, тканина..., али не фотографије, илустрације из часописа и сл.

Кључни појам: вајање

Ликовни појмови који надограђују кључни појам су: тродимензионални облици, моделовање,

меки материјали, комбиновани материјали Предлог материјала

- Моделовање меком масом за моделовање, као што су пластелин, глинамол, **ДАС** маса, **ФИМО** маса..., као и маса/тесто које ученици праве од јестивих састојака;

- Обликовање комбиновањем меке масе за моделовање и чврстих објеката (ситни метални делови, објекти из природе, чачкалице, танка жица, канап...).

Кључни појам: отискивање

Већина графичких техника није погодна за рад у основној школи, па се у првом разреду примењују сродне активности, које обухватају ручно отискивање (без пресе и израђивања матрице). Препорука је да се индивидуални радови споје у одељењски рад.

Предлог активности

- **Отискивање обојеног лишћа**. Код овог задатка циљ није да се један лист отисне на папир, већ да се формира композиција отискивањем различитог лишћа или истог листа на који ученик наноси другачије боје;

- **Монотипија.** Монотипија је графичка техника код које се добија само један отисак. Ученик слика густим наносом боје на папиру, картону или другој подлози и отискује слику на празан папир, пре него што се боја осуши. Уколико се слика на посудама за једнократну употребу или амбалажи од стиропора или пластике, могу се добити и до 3 отиска;

- **Симетрични отисак.** Поступак је пресавијање папира на пола, наношење боје на једну половину, преклапање половина и трљање, тако да се добије симетрични отисак. Сам поступак је намењен деци предшколског узраста, а у првом разреду је потребно применити технику асоцијације (једна од техника за развијање креативности). Осушени отисак треба да се доради (цртачким или сликарским прибором) тако да се прикаже познати облик на који мрља асоцира ученика;

- **Отискивање воћем/поврћем** (нпр. половина лимуна, пресечена главица лука, пресечена паприка...). Задатак се реализује у пару или групи од 3 ученика.
Ученици једне групе могу да отискују различито воће и поврће, отисци могу да се преклапају, подлога (папир) може претходно бити осликана... Циљ је да се реализују занимљиве композиције, а да се ликовни радови група разликују. Чланови једне групе могу да се унапред договоре које воће/поврће ће донети и које боје ће користити;

- **Отискивање текстуре** (нпр. чипка, парче грубе тканине, Лего коцкице...). И код овог задатка циљ је да се обликује занимљива и оригинална композиција.
Задатак се може реализовати индивидуално.

Кључни појам: прављење

Термин прављење (или израда) не обухвата нужно стваралачке активности. Односи се на прављење украса, играчака, поклона, паковања за поклоне..., које се реализује према инструкцијама наставника, а наставник демонстрира израду по фазама. Радови ученика могу да буду исти или слични. Акценат је на техничком извођењу. Важно је да ученици науче да самостално праве одређене украсе или предмете, а у слободном времену могу да смишљају оригинални дизајн, уколико су довољно заинтересовани. Активности у вези овог појма се реализују уочи празника и прослава.

ВИЗУЕЛНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Кључни појам: машта и стварност

У првом и другом разреду ученици уче да разликују машту и стварност, у настави српског језика и ликовне културе. Ликовне теме се реализују материјалом и прибором који одабере наставник.

Предлог ликовних тема

- **Када би слово било животиња изгледало би овако**... (задати велико штампано слово);

- **Када бих имао/имала робота изгледао би овако...;**

- **Чудовишта.** Приликом реализације ове активности, наставник прво разговара са ученицима о томе шта су то чудовишта, да ли су страшна или смешна, да ли су лепа или ружна, где су видели чудовишта (анимирани филм, књига за децу, игрица...), да ли су некада сањали чудовиште, да ли у стварности постоје чудовишта...;

- **Свет наопачке** (цртање или сликање улице, предела, учионице...постављањем бића и предмета у немогуће положаје);

- **Моја авантура** (измишљена);

- **Догодило ми се** (стварни догађај по избору ученика);

- **Бића.** Цртање, сликање и вајање реалних бића по сећању. Наставник показује фотографију или снимак, указује на облик, боје и шаре, највише до пет минута (поступак за развијање визуелног опажања и памћења).

Кључни појам: естетски доживљаји

У првом разреду, садржаји у вези овог појма односе се на ликовно изражавање индивидуалног доживљаја природе. Наставник може да укаже на то да само поједини уметници настоје да верно прикажу природу, већина уметника изражава свој доживљај природе.

Предлог мотивационих визуелних садржаја

- Природне појаве (киша, олуја, сунчани дан, снег, топло, хладно...);
- Боје и шаре објеката у природи (различите врсте камена);
- Дивље животиње (боје и шаре);
- Биљке (облици и боје);
- Необични облици у природи Србије (Ђавоља варош, долина Увца, водопад Прскало, Росомачки лонци...);
- Пејзажи Саве Шумановића и Надежде Петровић.

Кључни појам: читање и доживљај ликовног дела

Свако уметничко дело има комуникативну функцију, аутор дела нешто саопштава публици/корисницама у садашњем и будућем времену. Комуникативна функција дела визуелних уметности се не објашњава у првом разреду, већ се ученици постепено уводе у читање једноставних садржаја ликовних дела, описивање утисака о делу и самостални избор садржаја свог ликовног рада.

У првом разреду читање садржаја уметничког дела се реализује без навођења назива дела. Ученицима је потребно омогућити да слободно изражавају и размењују мишљења, без исправљања ако погреше.

Приликом изражавања индивидуалног утиска о делу, довољно је да ученици укратко кажу зашто им се приказано уметничко дело свиђа или не свиђа, реченицом (нпр. Свиђају ми се боје, Волим животиње, Подсећа ме на...), а не придевом (лепо, ружно, страшно, весело...).

Усмене активности у вези овог појма могу да се реализују током целе школске године, на приказаним примерима уметничких дела у оквиру других тема или као посебна наставна јединица, где наставник показује примере уметничких дела најпознатијих сликара и вајара, почев од дела националних уметника.

Предлог визуелних садржаја

- Урош Предић: *Надурена девојчица; Сироче на мајчином гробу*;
- Мило Милуновић: *Рањена чапља, Борба бикова*;
- Бора Барух: *Париски бескућник, Циркус*;
- Симеон Роксандић: *Дечак који вади трн, Дечак који игра кликере*;
- Јован Солдатовић: *Борба јелена, Човек и пас*;
- Сава Шумановић: *Купачи у чамцу на води, Три девојчице у игри, Вејавица, Гушчарица;*
- Коста Хакман: *Аутопортрет са хармоником, Боса у башти...*

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање наставе и учења планира се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању и Општим упутством за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе.

У настави ликовне културе препоручени елементи за оцењивање у првом разреду, поред остварености исхода, обухватају следеће аспекте:

- **Однос према раду:** активан је на часу, безбедно користи материјал и прибор.
- **Однос према себи:** поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду и истрајан у извршавању задатака.
- **Однос према другима:** спреман је да сарађује са другима, да размењује идеје и да помогне.

Разумевање: разуме задатак и ликовне појмове.

Вербално изражавање: јасно и кратко образлаже свој рад, идеје и утиске о уметничким делима из области визуелних уметности.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења музичке културе је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**1 час**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- опише својим речима утиске о слушаном делу; - разликује звук/тон, певање/свирање, хор/један певач/ група певача, оркестар/један свирач/група свирача; - препозна певачке гласове и музичке инструменте по боји и музичке изражајне елементе; - повеже музичко дело са њему познатим догађајима а боју гласа и инструмента са карактером дела; - одреди музички почетак и крај музичког примера и понављање теме/ карактеристичног мотива у слушаном делу; - примени одговарајући положај тела и начин дисања у циљу достизања технике певања; - опонаша звуке из окружења; - изговара бројалице и брзалице у ритму користећи тело у комбинацији са покретом; - пева по слуху уз покрет различите музичке садржаје; - повеже почетне тонове песама-модела и једноставних наменских песама са бојама а ритам са графичким приказом; - свира на дечјим ритмичким инструментима; - осмисли и изведе ритмичку пратњу за бројалице/песме; - објасни својим речима доживљај свог и туђег извођења;	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ Звук Тон: боја, трајање, јачина, висина Инструментална музика Вокална музика Музичка прича Музички бонтон Култура слушања (бука) ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ Ритам Техника певања Бројалице, брзалице Певање по слуху уз покрет Дидактичке игре Свирање ритмичких инструмената
- примени принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; - направи дечје ритмичке инструменте; - изражава се различитим ликовним техникама инспирисан музичким примером који слуша; - користи музичке обрасце у креирању музичких целина кроз певање и покрет; - изабере према литерарном садржају одговарајући музички садржај; - користи самостално или уз помоћ одраслих, доступне носиоце звука; - учествује у школским приредбама и манифестацијама - примењује договорена правила понашања у току слушања и извођења музике; - својим речима опише утицај прегласне музике на здравље.	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО Илустрација музичких дела Импровизација Тело као инструмент Израда ритмичких инструмената Музичка питања и одговори Музичка драматизација

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Природа саме музике, па и предмета *музичка култура* указује на стално прожимање и садејство свих области и тема које су предвиђене програмом. Поштујући принцип поступности и примерености узрасту учење музике мора пратити искуства ученика стечена у средини у којој живе (породица и школа).

Настава подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче фину менталну комбинаторику драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, као и одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник остварује наставу и учење користећи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационих технологија као и развијених модела мултимедијалне наставе. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања.

Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој. На пример, извођење бројалице уз покрет води ка свирању на дечјим ритмичким инструментима. Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упозоравати на неопходност естетске хигијене. Веома је важно усмеравати ученика на самоспознају да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма.

Специфичност бављења музиком подразумева и упознавање са основним правилима понашања у току

слушања и извођења музике (музички бонтон). Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- **Слушање музике**
- **Извођење музике**
- **Музичко стваралаштво**
- **СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**

Теме се реализују кроз следеће садржаје:

- уметничка музика у цртаним и анимираним филмовима; однос звук-лик, музика-радња
- композиције које илуструју различита осећања
- звук и тон (извори)
- звуци тела (пулс, куцање срца, дисање...); звуци из природе и окружења; звучни знак (школско звоно, аутомобилска сирена...)
- тон: боја (различити гласови и инструменти), трајање (кратак-дуг), јачина (гласан-тих), висина (висок-дубок); тишина и одсуство звука
- композиције које илуструју различите боје људског гласа и инструмената
- музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар)
- различити жанрови везани за ситуације значајне за ученике (празници, приредбе, свечаности, рођендани, венчања, новогодишње и божићне песме...)
- музичка прича
- карактер дела и елементи музичке изражајности (условљеност)
- музички бонтон

- музика и здравље.

-

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика, као и њиховим предзнањима и интересовањима.

Добра вербална припрема (интересантна прича или илустрација) и примерени захтеви који се постављају пред ученике су први корак при усмеравању пажње ученицима на одређени музички садржај и развијање активног слушања. Назив композиције не треба саопштити јер се тиме нарушава непосредан доживљај композиције. У зависности од структуре одељења и артикулације часа зависе и задаци за слушање као и број слушања исте композиције. Веома је важно да наставник добро познаје дело које ће ученици слушати.

Приликом првог слушања музике ученик износи своје утиске о слушаном делу. Наставник помаже ученицима да своје утиске ставе у контекст основних елемената музичког дела – брзине, јачине, боје инструмента или певачких гласова, групног или појединачног музицирања или повезивања литерарног садржаја песме са музичким. Доводећи у везу елементе музичког дела са карактером самог дела ученик се развија у смеру активног слушања музике, а добро вођеном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

Препоручене композиције за слушање

Химне

1. Светосавска химна
2. Државна химна
3. Школска химна

Народне песме

Ерско коло
Васино коло
„Копа цура виноград”
„Синоћ кад је пао мрак”
„Кад те видим на сокаку” – староградска
„Оj Бадњаче, Бадњаче”
„Чаробна фрула” – Бора Дугић

Песме за децу

„Како се прелази улица” – Бранко Милићевић
„Седмица” – Миња Субота
„Ивин воз” – Влада и Гиле
„Ал је леп овај свет” – Стеван Ст. Мокрањац и Александар Кораћ
„Учимо да бројимо” – Бранко Милићевић
„Слон лепотан Дондолан” – Драган Лаковић
„Бубамара” – Никола Вукомановић
„Заклео се бумбар” – Мирко Шоуц
„Страшан лав” – С. Барић
„Успорите поред школе” – хор Чаролија
„Пажљивко” – хор Чаролија
„Другарство” –Драган Лаковић
„Све је пошло наопачке” – Миодраг Илић-Бели
„Јануарске звезде” – Миодраг Илић-Бели

„Успаванка за Аћима” – Миодраг Илић-Бели

„Успаванка” – Бранко Милићевић

„Најлепша мама на свету” – Александар Кораћ

„Пролеће у шуми” – дечја песма из Финске

„Кад си срећан” – дечја песма

„Деца су украс света” – Миња Субота

„Лептирићу шаренићу” – дечја песма

„Ишли смо у Африку” – Миња Субота

Домаћи композитори

„Ђачка заклетва” – Никола Грбић-Грба

„Медведова женидба” – Л. Димитријевић

„Смејалица” – Дејан Деспић

„У Будиму граду” – Стеван Ст. Мокрањац

„Песма о одјеку” – Миодраг Илић-Бели

Страни композитори

„Скерцандо” – Карл Орф

„Радецки марш” – Јохан Штраус

„Хумореска” – Антоњин Дворжак

„Бумбаров лет” – Николај Римски-Корсаков

„Карневал животиња” (Слон, Кенгури, Кавез за птице, Кокошке и петлови) – Камиј Сен-Санс

„Валцер, оп. 69 бр.2” – Фредерик Шопен

„Успаванка” – Јоханес Брамс

„Крцко Орашчић (Кинески плес, Игра шећерне виле)” – Чајковски

„Абецеда” – Волфганг А. Моцарт

„Пчелица” – Франц

Шуберт Менует, Ге-

дур – Бах

„Док месец сја” – Жан Батист Лили

„Звончићи” – Џејмс
Пјерпонт

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Теме се реализују кроз следеће садржаје:

- изговор бројалице у ритму уз покрет – пљескање, пуцкетање прстима, корачање, дланом о надланицу, ударом о клупу
- звучне ономатопеје и илустрације
- држање тела и дисање – правилан начин певања
- правилна дикција – изговарање брзалица и бројалица
- певање песама по слуху различитог садржаја и карактера
- певање песама уз покрет – песме уз игру и народне песме
- певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова уз боју (до-црвено, ре-наранџасто, ми-жуто, фа-зелено и сол-плаво)
- музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар)
- дечји ритмички инструменти и начина свирања на њима
- свирање по слуху пратње уз бројалице и песме – пулс, ритам, груписање удара
- певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре,

музичке драматизације

- свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука
- свирање графички представљеног ритма
- музички бонтон.

Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику.

Бројалице и брзалице

Говорни ритам је један од садржаја битан за поставку ритмичке проблематике. Учењем и извођењем брзалица и бројалица развијају се дикција и ритмичке способности, те су оне припрема за свирање на дечјим инструментима.

За упознавање са музичким метром треба одабрати бројалице и песме које у својој ритмичкој структури садрже претежно јединицу бројања. При избору бројалица и брзалица морамо обратити пажњу на то да се текст правилно изговара, а да се акценти литерарног текста (говорни акценти), поклапају са музичким, односно метричким акцентом. На тај начин ће ученици у другој фази процеса музичког описмењавања доћи до закључка да ли се броји до два, три или четири.

Слогови се изговарају прецизно, у ритму и прате покретом (пљескање, пуцкетање прстима, корачање...). Певане бројалице и брзалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне како за почетак часа, тако и као уводна активност пре певања песама.

Певање

Певање је најприступачнији вид музичког извођења кроз које се поред опште музичких, развијају и вокалне способности и вештине. Избор песме, односно текста треба да задовољи васпитне, образовне, естетске и узрасне критеријуме.

Пре почетка певања потребно је обрадити текст песме а затим спровести кратке вежбе правилног дисања и држања тела. Вежбе дисања су важне за загревање гласница, правилан рад дијафрагме, отварање дисајних путева и опуштање грла.

Вежбе дисања

1. Прва вежба би требало да подразумева дубоке удахе и симулацију зевања како би се опустило грло.
2. Код следеће вежбе ученици треба да удахну кроз нос, а потом издахну на уста бројећи до четири, као да желе да угасе свећу. Важно је да „дишу стомаком" уместо грудима (могу да положе руке на стомак и да удишу тако да им стомаци „расту").
3. Затим удахну кроз нос, изброје до четири и издишу кроз уста, тј. зубе, изговарајући „сссссс", први пут тихо, а затим гласно, контролишући брзину издисаја.
4. Поновити вежбу тако што глас „С" изговарају испрекидано. Варијанта ове вежбе за активирање дијафрагме је опонашање псећег дахтања, смеха Деда Мраза („Хо, хо, хо... ") или испрекидано дување у замишљену свећу.

Пре почетка певања обавезно је распевавање јер је потребно да се опусти мишић који држи гласну жицу. У супротном је вибрирање гласне жице неконтролисано и производи лош квалитет звука, а и мишић који је држи се напреже и спречава гласну жицу да вибрира како треба.

Вежбе распевавања

1. Распевавање почиње певањем вокала (а, е, и, о, у) или кратких слогова на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје. Увек почети од тонова средњег певачког регистра хора (то је најчешће це^1).
2. Тонови и мотиви се могу певати и брзим издувавањем ваздуха кроз спојене усне, тако да трепере.
3. Препоручује се и певање једноставних мотива (на пример на слоговима „ио" или „мио"), секвенцираних поступно наниже па навише (дијатонски и хроматски).
4. Једна од вежби за ширење обима гласа је повезивање тонова у распону октаве глисандом, навише и наниже (це^1-ге^1-це^1-ге$_1$-це^1), као сирена.
5. За распевавање се могу користити и једноставне песме или модели, као и делови песама.

Рад на песми почиње демонстрацијом. Песма се учи по деловима, а затим спаја у целину. Посебно је важно водити рачуна да се акценти литерарног текста (говорни акценти), поклапају са музичким, односно метричким акцентом. Песму треба певати неколико пута заједно (цело одељење), како би се она утврдила, а ученици

ослободили. Потом је треба изводити у мањим групама и на крају појединачно (ако неко жели од ученика).

Потребно је увек инсистирати на изражајном извођењу песме као и на интеракцији ученика кроз одређени музички дијалог ако се ради о групном музицирању.

Једноставни модели и наменске песме чији се почеци везују за боје, служе за стварање звучног фонда и представа и неопходна су основа за поставку музичке писмености (до-црвено, ре-наранџасто, ми-жуто, фа-зелено и сол-плаво – Rainbow метода учења свирања). Модели се уче по слуху и везују за боје на нивоу информације.

Кроз извођење народних, музичких и дидактичких игара, пожељно је што чешће повезивати покрет и певање.

Свирање

Свирање на дечјим ритмичким и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, Орфов инструментаријум, инструменти које ученици праве по узору на Орфове), представља активно музицирање, које има директан утицај на развој музичких и моторичких способности ученика.

Најпогоднији музички садржај за увођење ученика у свирање јесу бројалице којима се развија осећај за ритам и заједничко музицирање. Након савладане бројалице уз јасан и тачан изговор текста наставник са ученицима прелази на свирање. Започињемо га најједноставнијим аранжманима, водећи притом рачуна да укључимо све ученике. Наставник ученицима демонстрира све деонице покретом и свирањем на ритмичким инструментима, а ученици га посматрају и потом имитирају.

У почетној фази пожељно је користити само две врсте инструмента (на пример: штапиће и бубањ) а касније и већи број ритмичких инструмената.

Употреба и начин увођења ових инструмената у настави следи дидактички принцип поступности. Први ритмички инструмент који ученик користи јесте његово тело: дланови, ходање у ритму и то:

- извођење пулса (проток основних ритмичких јединица);

- извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама, па се као такав једноставно учи по слуху);

- груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту. На пример, уз бројалицу „Гусен, гусеница” ударом о клупу изводити прву јединицу а пљескањем другу, и/или инструментима – бубњићем прву, а штапићима, на пример, другу у такту;

- ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом („Цин, цин, цин”, „ток, ток, ток”, „трас”, „бум”...).

Веома је важно поставити јасна правила пре почетка свирања, а нарочито упутити ученике на правилно коришћење инструмената у смислу неговања квалитетног звука. Ученицима треба дати прилику да се опробају на свим инструментима (али не на истом часу), уз давање мишљења о сопственом и туђем свирању.

Кроз свирање ученици развијају осећај за лепо, ритам, динамику, темпо, те стичу способност меморисања музичких целина, примењујући музичку писменост.
Док активно музицирају соло, групно и/или у школском оркестру развијају осећање личне вредности, као и личну одговорност за успех читавог колектива.

Музичко извођење – свирање, увод је у музичко стваралаштво ученика у млађим разредима основне школе.

Препоручене композиције за певање

и свирање Химне

Државна

химна

Светосавска

химна

Школска химна

Народне песме

На крај села

жута кућа Ми

идемо преко

поља Игра коло

Ја посејах

лан Јеж

Ситна је киша

падала Божић,

Божић благи дан

Дечје песме

„Ђачка заклетва” – Никола Грбић-Грба

„Коњ има чет’ри ноге” – Зорислава М. Васиљевић

„Петлић” – Емил Главник

„Кад су срећан” – анониман аутор

„Ишли смо у Африку” – Миња Субота

„Разболе се лисица” – Миња Субота

„Вуче, вуче бубо лења” – Радослав Граић

„Певај како говориш” – Биљана Јеремић

„Зец копа репу” – Зорислава М. Васиљевић

„Јежева успаванка” – Никола Вукомановић

„Саобраћајац” – Надежда Хиба

„Рођенданска песма” – непознати аутор

„Авантуре малога Ју Ју” – Петар Бергамо

„Ау, што је школа згодна” – Миња Субота

„Није лако бубамарцу” – Арсен Дедић

„Брате Иво” – непознати аутор

„Букварци” – Божидар Станчић

„Ивин воз” – Александар Кораћ

„Летња песма” – Станко Коруновић

„Звук и тон” – Зорислава М. Васиљевић

„Телефонијада” – Јован Адамов

„Деда Мразе, не скрећи са стазе” – Александар Кораћ

„Први снег” – Божидар Станчић

„Пада снежак” – Станко Коруновић

Музичке игре

„Рибар” – Владимир Томерлин

„Иде маца поред тебе” – Зорислава М. Васиљевић

„Зец и репа” – Зорислава М. Васиљевић

„Песма у колу” – словачка народна песма

„Берем, берем грожђе”

„Васино коло”

„Медвед бере јагоде”

„Коларићу панићу”

„Плива патка преко Саве”

„Дуње

ранке”

Бројали

це

Мачка

Иш’о меда у

дућан Лептир

и цвет

Два се петла

побише Еци

пеци пец

Ен тен

тини Ко

ко ко ко

да

Ластавиц

а

Бумбари

Дечак и

птица

Свирање на дечјим инструментима

„Иде мали меца” – Д. Марковић

„Пада Снежак” – Станиша Коруновић

„Ен тен тини”

„Боц, боц иглицама”

„На крај села жута кућа”

„Плива патка преко Саве”

„Пишем, пишем петнаест”

„Магарац и кукавица”

„Модели”

„Добро јутро, добар дан” – Татјана Дробни

„Ресаво водо ладна”

„Ми идемо преко поља”

„Фабрика бомбона” – Мирјана Живковић

„Сол ми дај”

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Теме се реализују кроз следеће садржаје:

- ликовно изражавање на музичке теме
- израда дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала
- опонашање звукова из непосредне околине и природе спонтаном или договореном импровизацијом
- креирање сопствених покрета уз музику која се изводи или слуша
- стварање звучних ефеката и једноставне ритмичке пратње користећи различите изворе звука
- бирање инструмената на основу звука и стварање једноставне ритмичке пратње уз бројалице, песме и музичке игре
- стварање мањих ритмичких целина на основу музичког искуства – изговором у ритму, различитим покретима, предметима и дечјим ритмичким инструментима
- стварање музичких питања и одговора на дечјим ритмичким инструментима
- музичке допуњалке
- ритмизовање бројалица, брзалица, причалица
- стварање једноставне мелодије на краћи текст
- бирање познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација за стварање звучне приче – праћење литерарног текста

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

Специфичности у праћењу и вредновању наставе и учења за предмет музичка култура

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет *музичка култура* синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу описног оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Важни фактори за праћење музичког развоја и описно оцењивање сваког ученика укључују ниво његових постигнућа у односу на дефинисане исходе, рад, ангажованост, кооперативност, интересовање, став, умеће и креативност. Тако се могу добити различите описне оцене за исте задатке, јер се конкретни резултати упоређују са индивидуалним могућностима ученика. Описне оцене се формирају на основу постигнућа али и односа ученика према раду, активности на часу, урађених задатака, учешћа у групним радовима, извођењима, пројектима, приредбама, манифестацијама и др.

Главни критеријум за процес праћења и процењивања је начин ученичке партиципације у музичком догађају, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како изводи и ствара музику користећи сопствене потенцијале и постојеће знање.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове према извођењу и стваралаштву, способност концентрације, квалитета перцепције и начин размишљања приликом слушања.

Вредновање области „Музичко стваралаштво” даје предност стваралачком ангажовању ученика, а не квалитету насталог дела, јер су чак и најскромније импровизације и креативни изрази педагошки оправдани.

Процес учења на сваком часу треба да обухвати све области, а посматрање ученика у живом контакту са музиком пружа увид у квалитет учења и вредновање постигнутих исхода. Теоријско знање треба да има примену у музичком изражавању и контакту са музиком. Проверу елемената музичке писмености треба радити на одговарајућем музичком примеру.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења физичког и здравственог васпитања је да ученик континуирано развија физичку писменост унапређујући физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**3 часа**
Годишњи фонд часова	**108 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
– изведе једноставне, двоставне опште припремне вежбе – вежбе обликовања; - правилно изведе вежбе – разноврсна природна и изведена кретања; - користи усвојене моторичке вештине у игри и различитим ситуацијама; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – правилно држи тело; – правилно дише приликом вежбања; – изведе вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; – игра дечји и народни плес; – користи основне називе покрета и вежбања; – поштује правила понашања у просторима за вежбање; – поштује мере безбедности током вежбања; – одговорно чува објекте, справе и реквизите у просторима за вежбање; – поштује правила игре; – навија фер и бодри учеснике у игри; – правилно прихвати победу и пораз; – уредно одлаже своје ствари у простору за пресвлачење; – наведе делове свога тела и опише њихову улогу; – уочи промену у расту код себе и других; – разликује правилно од неправилног држања тела;	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ** Вежбе снаге и покретљивости, развој издржљивости, координације, брзине. Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности **МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ** Ходања, трчања, скакања, бацања, пузања, вишења, пењања, упори, вежбе на тлу, вежбе равнотеже, вежбе са реквизитима. Полигон. **Плес и ритмика** Ходање и трчање са променом ритма, темпа и динамике уз пљесак и уз музичку пратњу Галоп напред Дечији поскок Њихање и кружење вијачом или траком Суножни скокови кроз вијачу са окретањем напред Народно коло по избору

- уочи разлику између здравог и болесног стања организма; - примењује здравствено-хигијенске мере при вежбању и после вежбања; - одржава личну хигијену; - учествује у одржавању простора у коме живи и борави; - пере воће и поврће пре конзумирања; - схвати значај здраве исхране.	
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА **Култура вежбања и** **играња** Основни термини у вежбању Безбедно вежбање Чувам своје и туђе ствари Правила елементарних игара Победа и пораз Фер спортско навијање **Здравствено васпитање** Моје тело Растем о Видим, чујем, осећам Моје здравље Брига о здрављу – редовни прегледи Лична хигијена Хигијена простора у коме живим Хигијена простора у коме вежбам Животне намирнице и правилна исхрана

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Концепција физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних активности и самосталног вежбања ученика, као основне претпоставке за остваривање циља кроз остваривање исхода програма.

У процесу реализације физичког и здравственог васпитања неопходно је да ученик развија **физичку писменост** која обухвата не само моторичке вештине и способности, већ и мотивацију, знање, разумевање као и ставове неопходне за бављење сврсисходним физичким активностима током целог живота.

У складу са савременим схватањима улоге школе и наставника у образовно-васпитном процесу, да би се достигао циљ физичког и здравственог васпитања, неопходно је да наставник предузме следеће кораке:

- Да омогући сваком ученику да се осећа безбедно (и пријатно) током наставе физичког васпитања, али и да јасно дефинише правила (шта очекује од ученика, а шта им даје заузврат);

- Да упозна сваког ученика, његову личност (психосоцијалне карактеристике), навике у вежбању, физичке

способности, интересовања, како би могао да му прилагоди приступ у планирању активности, не само у настави него и ван ње;

- Да на примерима и акцијама (практичним и очигледним активностима) континуирано наглашава важност одговарајуће физичке активности (физичког вежбања) и моторичких способности, као и здравих навика (одговарајућа исхрана, хигијена, одмор и др.);

- Да научи ученике разноврсне вештине, технике, начине и правила кретања у спорту и рекреацији и да им унапређује физичке способности (нарочито оне које су повезане са добрим здрављем) и подстакне их да самостално вежбају;

- Да повеже вештине, технике и физичке активности које се обрађују током наставе са реалним животом ученика ван школе (где, када и како се те и сличне активности могу упражњавати) и научи их да прате показатеље сопствене физичке активности ван школе;

- Да нађе начине за добијање повратне информације о ефикасности претходних акција на бављење ученика физичким вежбањем (физичком активношћу) ван наставе физичког и здравственог васпитања, као и на њихова теоријска знања, уверења, ставове о важности доживотног бављења физичком активношћу.

Садржаји који се реализују у настави физичког и здравственог васпитања служе да бисмо ученике научили вредностима физичког вежбања (зашто вежбати) и начинима физичког вежбања (како вежбати), у складу са њиховим индивидуалним способностима. Исходи програма се могу остварити на различите начине, коришћењем наведених вежбања, као и других које наставник изабере, у складу са предзнањима, способностима и интересовањима ученика, као и материјално-техничким условима за реализацију наставе.

Програм првог разреда базиран је на знањима, вештинама, ставовима и вредностима усвојеним током предшколског васпитања и образовања.

Настава физичког и здравственог васпитања уважава индивидуалне карактеристике ученика, које се узимају као критеријум за диференцирани приступ, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика, на олакшане или проширене садржаје у наставној и ваннаставној организацији рада.

Одређене програмске садржаје потребно је реализовати према полу.

Програм наставе и учења првог разреда базиран је на континуитету усвојених знања, вештина, ставова и вредности из предшколског васпитања и образовања.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. часови физичког и

здравственог васпитања; Б.

слободне активности;

В. недеља школског спорта;

Г. активности у природи (крос, спортски дан, излети,

зимовање, летовање ...); Д. школска такмичења;

Ђ. корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

I. Физичке способности

На свим часовима, као и на другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

- развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

- подстицање ученика на самостално вежбање;

- учвршћивање правилног држања тела.

Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности врши се на почетку и на крају школске године.

II. Моторичке вештине

Усвајање моторичких вештина, остварује се кроз примену обавезних и препоручених програмских садржаја примењујући основне дидактичко-методичке принципе и методе рада неопходне за остваривање постављених исхода.

Усвојене моторичке вештине треба да омогуће ученицима њихову примену у свакодневним и специфичним животним ситуацијама. Стицање и усавршавање моторичких вештина је континуирани процес у складу са психо-физичким способностима ученика.

Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се слична вежбања али лакша од предвиђених или предвежбе. Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се препоручени садржаји. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

III. Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу.

Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна тема обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на: неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Стручно веће првог разреда и саставни је део годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);
- ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће првог разреда заједно са Стручним већем наставника физичког и здравственог васпитања, као и другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике и рачунарства...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- излет;
- крос се организује минимум једном у току школске године;
- зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);
- летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Стручно веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника физичког и здравственог васпитања.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике првог разреда организује и спроводи такмичења из најмање једне елементарне игре или полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Стручно веће првог разреда у сарадњи са Стручним већем наставника физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са наставним планом и програмом, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у савладавању градива;

- смањене физичке способности;

- лоше држање тела;

- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних обавезних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја код ученика;

- саветовање ученика и родитеља;

- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник физичког и здравственог васпитања уз присуство наставника који реализује разредну наставну у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацији са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

- прате игру и усвајају правила игре, на часу или ванчасовним активностима,

- направе едукативни постер или цртеж са спортског догађаја,

- на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од

практичног дела наставе По завршетку теме

ученик ће бити у стању да:

- Наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

- Примени основна здравствено-хигијенска правила;

- Учествује у организацији активности предвиђених програмом.

Планирање васпитано-образовног рада

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани као резултати учења на крају сваког разреда, током планирања рада потребно је одредити временску динамику у односу на бављење појединим исходима током школске године. Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе:

1. Ходање и трчање;

2. Скакања и прескакања;

3. Бацања и хватања;

4. Вишења, упори и пењања;

5. Вежбе на тлу;

6. Вежбе равнотеже;

7. Вежбе реквизитима;

8. Плес и ритмика;

9. Полигони

Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова.

Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

Наставне теме Вежбе на тлу и Вежбе равнотеже остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они које наставник бира и реализује у раду са ученицима (групама или појединцима), који су савладали основне садржаје, узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе ученика и услове за рад.

Физичке способности

При планирању вежбања у главној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге

- без и са реквизитима,

- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости

- без и са реквизитима,

- уз коришћење справа,

3. Развој издржљивости

- трчање,

- елементарне игре,

- вежбање уз музику,

- плес.

4. Развој координације

- извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине

- једноставне и сложене кретне структуре изводити максималним интензитетом из различитих почетних положаја, изазване различитим чулним надражајима (старт из различитих положаја – реакција на различите звукове и сигнале итд.),

- штафетне игре,

- извођење вежби максималном брзином.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

Тестирање и праћење физичког развоја и моторичких способности

Ученицима првог и другог разреда прати се и мери се висина и маса тела у складу са Приручником за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016).

Додатне тестове за праћење физичког и моторичког развоја наставник може реализовати уколико сматра да је то неопходно за планирање и праћење процеса наставе и учења и праћење индивидуалног развоја и напретка ученика.

Неки од тестова које наставник може користити са ученицима првог и другог разреда су:

- За брзину: Трчање из високог старта на 30 метара;
- За процену координационо-кретних способности „чунасто" трчање 3x10 метара;
- За процену брзинско снажних способности (експлозивне снаге): скок у даљ из места;
- За процену издржљивости: трчање 6 минута (брзо ходање);
- За оцену гипкости (флексибилности): претклон напред из положаја седа;
- За оцену снаге: згибови из виса лежећег (мешовити згиб);
- Издржај у згибу подхватом;
- Подизање трупа из лежања за 30 секунди;
- За оцену равнотеже: Фламинго баланс тест.

Моторичке вештине

1. Ходање и трчање

Ходање са опружањем потколенице стајне ноге уз правилно држање тела и са радом руку, кратким и дугим корацима, у различитом ритму, уз правилно постављање стопала (користити обележене линије на спортским теренима); на прстима, уз узручење са истезањем тела.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена (користити препреке - палице и вијаче, мердевине поређане на једном делу сале или спољних терена), са забацивањем потколенице; брзо трчање са поласком из стајања, лежања, упора чучећег и другим начинима поласка.

Елементарне игре са различитим облицима ходања и трчања.

2. Скакања и прескакања

Поскоци у месту: суножним одскоком и суножним доскоком са опружањем тела, лево-десно, напред-назад, у доскок разножно и поново суножно; са вијачом (са међупоскоком и без међупоскока); једноножним одскоком и доскоком на једну ногу, са опружањем тела, лево-десно, напред-назад. Скок суножним одскоком пруженим телом са окретом за 90° и суножним доскоком. Суножним наскок на повишену површину (до висине шведске клупе), на наслагане струњаче или горњу површину шведског сандука. Скок удаљ, уз правилан замах рукама, амортизацију и завршни положај.

Поскоци у кретању: после неколико корака, једноножни поскок једном, после неколико корака, једноножни поскок другом ногом и наизменично; после неколико корака једноножни одскок и меки суножни доскок до почучња („да се не чује"). Поновити исто после неколико трчећих корака. Једноножни наскок на повишену површину чеоним и бочним залетом (два оквира шведског сандука, ниска греда, коцка) и суножни доскок на меку површину. Скакање преко поређаних вијача једноножним и суножним одскоком. Школица, игра „ластиша".

Скокови удаљ: повезати залет од неколико трчећих корака са једноножним одскоком са обележеног простора (шира површина, или линије) и доскок на меку површину (струњача за скок у вис, песак).

Скокови увис: из залета право једноножним одскоком прескочити вијачу или ластиш, ноге погрчити и меко суножно доскочити (у групи од три до четири ученика); прескочити ластиш (постављен по ширини) са истовременим поласком два до три ученика.

Вежбе **(**скакања и прескакања**)** упором рукама: Боком поред шведске клупе, упор и суножним одскоком наскок у упор чучећи, исто, прескочити клупу. Прескакање дуге вијаче која се окреће: појединачно из места, са уласком и изласком према могућностима ученика.

Елементарне игре уз коришћење различитих облика скакања и прескакања.

3. Бацања и хватања

Бацање лоптице (левом и десном руком) из места и у даљ и у циљ (оквир од шведског сандука, обележени циљ на зиду, квадрати од вијача на рукометном голу...). Вежбе поновити у ходању и лаганом трчању.

Бацање лопте увис и после њеног одбијања од тла, хватање обема рукама: уз цео окрет, после пљеска рукама, затварања очију, чучња, седа...; закотрљати лоту по тлу и хватањем је подићи обема рукама.

Вођење лопте у месту и ходању (левом и

десном руком). Додавање лопте у паровима,

у месту, са груди и изнад главе.

Елементарне игре са вођењем и додавањем лопте и гађањем у циљ.

4. Вишења, упори и пењања

Пузања по струњачи на различите начине (лицем према тлу, леђима на тлу...)

Пењање: уз рипстол, уз морнарске лествe, чеоно,

наизменичним прехватањем, пењање. Провлачење кроз

окна шведског сандука, клупе и реквизита (обруч) и др.

Пењање и спуштање на и са различитих справа.

Вишења: у вису лежећем опруженим телом, помицање улево и удесно. Помицања у вису слободном. Вис активни на свим справама на којима се вис може извести.

Упор активни на тлу и на свим справама, на којима се упор може извести.

5. **Вежбе на тлу**

Реализују се кроз обавезне и

препоручене садржаје. Основни

садржаји

Клек, усправ без помоћи руку; клек суножни на струњаче, клек једноножни, усправ; кретање у упору чучећем и упору склоњено, лицем и леђима ка тлу; из чучња, малим одразом доскок прво на руке, а затим на стопала у упор чучећи („жабљи поскоци”). Клек, узручење, заклон.

Повалька на леђима. Став на лопатицама („свећа”), грчењем и обухватом колена повалька низ косу површину.

Колут напред, из чучња у чучањ, низ косу површину (на рипстолу окачене

шведске клупе и прекривене струњачама). Колут напред, из чучња у чучањ, и из

чучња до става усправно и узручења.

Повалька на стомаку (лежање на трбуху, обухватити рукама скочне

зглобове - повалька). Комбинацију на тлу од следећих вежби:

– најмање четири такта вежби обликовања, колут напред до става усправно, окрет у успону на обе ноге за 180°, чучањ, став на лопатицама, став усправно и два дечја поскока.

Проширени садржаји

Колут назад из чучња у чучањ, низ косу

површину; Одељењско такмичење са

задатом комбинацијом вежби;

6. **Вежбе равнотеже**

Ходање по линији напред са правилним постављањем стопала (гимнастичким кораком), и уназад са опруженом упорном ногом, краћим корацима, корацима у успону и са различитим положајем руку (о бок, одручење, узручење).

Ходање по широком делу шведске клупе:

напред - одручење; уназад са опружањем упорне ноге, узручење; устрану: из става спетног, руке о бок, ходање корацима са привлачењем до става спетног и узручења, зибом почучњем, корак устрану - одручити, став спетни, узручити.

Лагано трчање на предњем делу стопала са правилним држањем тела, рукама о бок или у одручењу (шведска клупа и ниска греда).

Научити комбинацију од вежби: из става спетног на почетку шведске клупе, трчање до половине клупе, одручити; став: једна нога иза друге, узручити, одручити; ходање до краја клупе, одручити, став: једна нога иза

друге узручити; ходање уназад до половине клупе, једна нога иза друге, руке о бок; окрет за 90° ходање устрану корацима са привлачењем зибом почучњем, одручити; на крају греде став спетни, узручити, саскок, предручити, став спетни, приручити, завршити леђима према клупи. Ако школа нема клупу или греду, комбинацију научити на тлу, на линији.

7. Вежбе са реквизитима

Вежбе реквизитима користити приликом савладавања следећих садржаја:

– Вежбе обликовања са палицом, обручем, вијачом и другим реквизитима

Трчања, поскоци и скокови - вијаче, палице и обручи поређани на краћем и дужем одстојању: прескакање кратке и дуге вијаче; ритмичке вежбе; коцке: пењање и силажење са коцке нагазним кораком и суножним доскоком у чучањ и почучањ; суножни наскок на коцку и доскок у чучањ и почучањ; чуњеви и обручи: вијугаво трчање.

Дизање и ношење: предмета и реквизита (коцка, медицинка..) на различите начине;

постављање и скупљање предмета и реквизита. Елементарне игре са коришћењем палица,

вијача, обруча, коцки и чуњева.

8. Плес и ритмика

Ритмичко ходање и трчање са променом ритма, темпа уз пљесак и одговарајућу музичку пратњу. Кретања са променом положаја руку, ногу и трупа. Галоп напред и странце. Дечји поскок. Сачинити састав од научених елемената уз музичку пратњу.

Вијача: њихање и кружење вијачом или траком у бочној и чеоној равни; суножни скокови кроз вијачу са обртањем напред. Повезати ова два елемента као обавезни састав.

Плесови: „Ја посејах лан” и

„Дуње ранке”. Једно коло по

избору.

9. Полигони

Комбиновани полигон са задацима на тлу уз коришћење справа и реквизита

(провлачења, ношења, котрљања...) Комбиновани полигон са елементима пењања

(на шведски сандук, рипстол, шведска клупа..)

Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у

школи или објектима ван ње. Програм наставе пливања садржи:

- обуку непливача
- игре на води

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који спроводи разредну наставу у том одељењу.

Физичка и здравствена култура

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме Култура вежбања и играња и Здравствено васпитање.

Култура вежбања и играња

Основни термини у вежбању

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежби и упознати их са утицајем примењених вежби на организам.

Вежбам безбедно

Упознати ученика са правилима понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током вежбања.

Чувам своје и туђе ствари

Формирање свести о потреби чувања како својих тако и туђих ствари.

Правила елементарних игара

Усвајање основних правила елементарних игара које се на часу реализују. Развијање свети о потреби поштовања правила игара, као и последицама њиховог непоштовања.

Некад изгубим, а некада победим

Неговање такмичарског духа. Прихватање победе и пораза на социјално прихватљив начин (без ругања и ниподаштавања противника...).

Навијам фер

Подстицање ученика да приликом игре или такмичења поштују своју и противничку екипу и награде сваки леп потез и поступак учесника у игри.

Здравствено васпитање

Упознај своје тело

Ученици именују делове тела и схватају њихову улогу. Могућности свог тела ученици показују кроз вежбање. Нагласити значај физичке активности и физичког и здравственог васпитања као предмета.

И ја растем

Проширивање ученичких знања о сопственом расту и развоју. Оспособљавање да уоче одређене промене током досадашњег развоја.

Видим, чујем, осећам

Упознавање ученика са одређеним чулима и њиховим улогама, која у великој меру утичу на правилно извођење физичких вежби, али и њиховим улогама у свакодневном животу путем којих унапређујемо сопствено здравље.

Моје здравље

Развој свести о потреби да се буде здрав и шта значи здравље за човека. Неопходно је да уоче разлике између здравог и болесног стања организма.

Ко све брине о мом здрављу

Заједнички сагледати ко све и на који начин брине о њиховом здрављу.

Тражим помоћ

На основу претходних искустава ученика утврдити у којим околностима, када и од кога треба тражити помоћ.

Лична хигијена

Формирање свести о значају одржавања личне

хигијене пре и после вежбања. Стварање навике да се

опрема за физичко вежбање уредно одржава и чува.

Хигијена простора у коме живим

Подизање свести о томе да о простору у коме живе треба самостално да брину (одржавају чистим и уредним) јер на тај начин чувају своје здравље.

Хигијена простора у коме вежбам

Формирање навике да се хигијена простора у коме ученик вежба уредно одржава и чува (сала, свлачионице, игралишта...)

Животне намирнице и правилна исхрана

Упознавање ученика са основама правилне исхране.

Дидактичко-методички елементи

Основне

карактеристике

часова: – јасноћа

наставног садржаја;

- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;

- избор рационалних облика и метода рада;

- избор вежби оптималне образовне вредности;

- функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

У дидактичкој четвороделној подели треба да преовладају игре, али и садржаји који захтевају прецизност извођења, а којима претходе тачна упутства учитеља.

Наставник треба да прати ток рада и указује на грешке, како би садржаји, претежно природног карактера, дали добру основу за усвајање садржаја са конвенционално сложенијом биомеханичком структуром, који се планирају за наредне разреде.

Праћење, вредновање и оцењивање

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- Стање физичких способности;

- Стање здравља и хигијенских навика;

- Достигнути ниво савладаности моторичких вештина (напредак у усавршавању технике);

- Однос према раду.

Оцењивање се врши описно, на основу нивоа остварености предвиђених исхода и степена ангажовања ученика, личног напретка и сл. у складу са правилником о оцењивању.

Описни квалификативи распоређују се у три нивоа, којим се одређује степен укупног психофизичког статуса ученика и нивоа остварености исхода:

Први ниво

1. **Стање физичких способности**

Ученик има висок степен развијености физичких способности на основу оцене:

а) координације (манипулативне);

- осећај понашања тела у простору, у цикличним кретањима и у повезивању једноставних покрета у целину;

- правилно изводи комплекс од осам вежби обликовања без реквизита;

- лако и брзо савладава вежбе на тлу;

- лако и у једнаком ритму савладава трчање преко поређаних препрека;

- без прекида, неколико пута понови вођење лопте са

додавањем једном или обема рукама. б) гипкости – раменог

појаса, кичме и зглоба кука и ногу

- покрете трупа, руку и ногу изводи меко уз оптималну пруженост и амплитуде (заклони, водоравни и дубоки претклон, висока заножења, предножења и одножења...);

в) равнотеже

- на суженим површинама (линијама, шведској клупи, ниској греди или ставовима на једној нози)

покрете изводе без поремећаја тежишта тела; г) експлозивне снаге

- поскоке, скокове и прескакања изводи са оптималним опружањем у свим зглобовима ногу и при том постиже већу висину лета.

2. **Стање здравља и хигијенске навике**

Ученик има висок степен развијености хигијенских навика и оптималан здравствени статус када:

- правилно расте, не показује видљиве знаке умора приликом вежбања, нема постуралне поремећаје ни телесне деформитете, има нормално развијен свод стопала и уредног је општег изгледа;

- је његов телесни развој у складу са узрастом;

- има уредну опрему за вежбање и у потпуности усвојене хигијенске навике;

3. **Достигнути ниво савладаности моторичких вештина (напредак у усавршавању технике):**

Ученик има висок степен развијености моторичких вештина уколико је успешно савладао друга кретања и захтеве предвиђене проширеним садржајима, или је савладао додатне (нове) садржаје на слободним

активностима, који нису предвиђени за редовне часове физичког и здравственог васпитања

4. **Однос према раду**

Ученик има позитиван активан однос према раду уколико је редован и активан на часовима и ако се ангажује у слободним активностима. Ученик је у потпуности остварио већину исхода предвиђених за први разред.

Други ниво

Ученик има задовољавајући степен: развијености физичких способности, здравственог стања и хигијенских навика, савладаности моторичких вештина и однос према раду, ако значајно не одступа од критеријума наведених за први нивоу.

Ученик има мање недостатке у расту, функционалним способностима, у правилном положају кичменог ступа, у одржавању опреме за вежбање и осталим хигијенским навикама.

Ученик на овом нивоу достигао је предвиђене исходе уз одређене потешкоће (навести најбитније), има позитиван однос према раду ако је редован и активан на свим, или на већини часова.

Трећи ниво

Ученик делимично или потпуно одступања од критеријума наведених за први ниво.

Ученик има веће недостатке у расту, функционалним способностима, правилном положају кичменог стуба. Не носи редовно и не одржава опрему за вежбање и има недовољно развијене хигијенске навике.

Делимично је достигао, или у потпуности није достигао већину предвиђених исхода и није заинтересован за вежбање и не показује напредак.

Праћење, вредновање и оцењивање постигнутих резултата и достигнућа ученика врши се током целе године на основу чега наставник добија потпуну слику о његовом психофизичком статусу. Наставник може да унесе и још нека своја запажања која нису предвиђена овим тематским целинама, ако је то у интересу ученика.

На крају сваке оцене, наставник треба да наведе које су могуће препоруке за даљи напредак и укључи родитеље, поготову ако је психофизичко стање ученика незадовољавајуће.

Педагошка документација

- Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;

- Планови рада физичког и здравственог васпитања: план рада стручног већа, годишњи план (по темама са бројем часова), месечни оперативни план, план ванчасовних и ваншколских активности и праћење њихове реализације.

- Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући: временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичко-методичку структуру часова, запажања након часа;

- Радни картон: наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи: податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у писаној, а по могућности и електронској форми.

ДИГИТАЛНИ СВЕТ

Циљ наставе и учења предмета дигитални свет је развијање дигиталне компетенције ученика ради њиховог оспособљавања за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развој алгоритамског начина размишљања.

Разред	**први**

Недељни фонд часова	**1 час**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
– препозна уобичајене примене дигиталних технологија у свакодневном животу, у школи и ван ње; – наведе предности примене технологије користећи примере из стварног живота;	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО** Дигитална технологија
– опише безбедносна и друга правила за коришћење дигиталних уређаја чијом применом се чува здравље и смањује негативан утицај на животну средину; – опише правилно руковање дигиталним уређајима којим се продужава њихов век трајања и штите сачувани подаци; – препозна личне податке у комуникацији помоћу дигиталних уређаја; – опише безбедан начин комуникације помоћу дигиталних уређаја; – успешно спроведе поступак описан алгоритмом којим се решава једноставан проблем; – пронађе грешку у алгоритму којим се решава једноставан проблем; – упореди алгоритме који решавају исти проблем и одабере најпогоднији, објашњавајући свој избор; – доведе у везу алгоритам и понашање дигиталног уређаја.	**БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА** Дигитални уређаји Одговорно руковање Безбедност Подаци о личности Комуникација **АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА** Алгоритам

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе, које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за први разред основне школе, и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Предмет дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика првог разреда основне школе. Програм наставе и учења за први разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: Дигитално друштво, Безбедно коришћење дигиталних уређаја и Алгоритамски начин размишљања.

Остваривање наведених исхода захтева темељну припрему наставника за реализацију наставе предмета *дигитални свет*, која уважава техничке услове конкретне школе, различите нивое предзнања ученика, као и њихове индивидуалне потребе.

Настава може бити организована у рачунарском кабинету, уколико школа располаже таквим простором, али и у учионици у којој је на располагању бар један рачунар или други дигитални уређај који користи наставник. Како већина ученика вероватно има искуства са коришћењем дигиталних уређаја, изузетно је важно да наставник та искуства препозна, уважи и на њима гради даље учење. Чак и на овом узрасту ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не подразумева да су и компетентни у овој области.

Посебна пажња мора бити посвећена укључивању свих ученика у активности учења. Ученицима који немају приступ дигиталним уређајима код куће потребно је обезбедити прилике за стицања искуства коришћења школских уређаја током наставе или у терминима пре, односно после редовних часова, у договору са школом. На тај начин не само да се омогућава равноправно учешће свих ученика у настави, већ се и развија свест о томе да приступ технологији није подједнако доступан свима, чиме се активно доприноси смањењу дигиталног јаза и подстицању дигиталне солидарности у оквиру школске заједнице.

Дигитално друштво (препоручени број часова 14)

Настава предмета дигитални свет треба да буде организована тако да ученици буду у прилици да дубље разумеју живот у дигиталном друштву. Дигитална технологија је свуда – у кући, школи, саобраћају, здравству, трговини и др. Она има различите појавне облике и различите функције. Важно је да ученици увиде колико је дигитална технологија присутна у свакодневном животу и раду људи, колико олакшава живот и унапређује га. Ученике кроз разговор треба подстаћи да наведу ситуације из свакодневног живота у којима они и њихове породице користе дигиталну технологију. Од изузетног је значаја да **сваки** ученик добије прилику да исприча своје искуство Наставник може да помогне ученицима усмеравајући дискусију ка примерима из локалног контекста, а затим и ка оним за које сматра да су познати свим ученицима, попут гледања цртаних филмова, слушања музике, играња образовних видео-игрица примерених узрасту, употребе навигације, електронског плаћања рачуна, скенирања производа у продавници и др.

Разговор о занимањима људи добро је почети од занимања њихових родитеља, а затим наставити са занимањима која су ученицима позната. Навести ученике да истакну на које начине се наведени послови обављају, да ли се у тим пословима користе дигитални уређаји и на који начин. Након тога са ученицима разговарати о начину на који су се та занимања обављала некада, када није било дигиталних уређаја. Кроз ове активности треба омогућити ученицима да уоче колико су дигитални уређаји допринели да одређене послове обављамо лакше и брже (учење у школи помоћу рачунара, издавање електронских рецепата уместо папирних, лекарски прегледи – ултразвук, електронски дневник и др.). Примере треба прилагодити искуству које се може очекивати међу ученицима у конкретном одељењу.
Посебну пажњу посветити аспектима у којима употреба дигиталне технологије доприноси очувању животне средине (мања потреба за папиром значи мање сече стабала, мање нарушавања природне равнотеже која настаје узгојем брзорастућег дрвећа потребног индустрији папира и сл.). Код свих ученика треба развијати позитиван однос према смислено употребљеној дигиталној технологији. У корелацији са предметом *свет око нас*, ученицима се на часовима дигиталног света могу веома лепо приближити одређена занимања која су унапређена дигиталном технологијом.

Коришћењем дигиталних уређаја у настави свих наставних предмета, наставник показује ученицима колико нам они помажу да одређене наставне садржаје боље и лакше усвојимо. Употребом дигиталних уређаја за слушање музике и звукова из природе, гледање образовних филмова и слика, виртуелне посете музејима и сличним активностима ученицима се приближавају садржаји који се обрађују и на очигледан начин показује потенцијал дигиталне технологије за учење. Цртањем геометријских фигура и тела у програму за цртање ученици могу веома добро уочити разлику како између појединих геометријских фигура, тако и између геометријских фигура и тела. Шетња градом коришћењем дигиталних мапа помоћи ће ученицима да боље

упознају град у коме живе и његове знаменитости, али и многе друге градове земље и света. То ће уједно дати прилику да се направи разлика између села и града, између малог града и велеграда. Пре реализације наставе у природи или једнодневних излета добро је посетити неку од постојећих веб-презентација о местима која ће ученици посетити. На тај начин, наставник пружа ученицима прилику да упореде доживљај поднебља и културне баштине посредством дигиталног уређаја и уживо. Уколико постоје могућности у школи ученици могу играти и одређене едукативне видео-игрице примерене узрасту ученика. То су игрице која се могу односити на сабирање и одузимање бројева до 10, препознавање почетног слова нацртаног предмета или бића, дописивање одговарајућих слова у речи, разврставање домаћих и дивљих животиња и др. На тај начин ученицима ће се дати прилика да практично примене дигитални уређај и боље га упознају.

Када је усвајање наставних садржаја у питању, корисна је и употреба дигиталног уџбеника, ако је то могуће, који пружа више могућности од традиционалног. Уколико за то постоје могућности наставник може и да обучи ученике за његову примену. У том случају добро је да ученици упореде папирни и дигитални уџбеник и да уоче предности и мане дигиталних уџбеника.

Безбедно коришћење дигиталних уређаја (препоручени број часова 12)

Између осталог, безбедно коришћење дигиталних уређаја подразумева одговоран однос према свом здрављу, животној средини и самом дигиталном уређају.

Наставник не дефинише појам дигитални уређај већ подсећа ученике да су, кроз разговор о занимањима, разменили искуства о пословима у којима се користи дигитална технологија. Подстиче ученике да наведу да се у тим пословима најчешће користе десктоп, лаптоп или таблет рачунари (кажемо и компјутери). Истиче да се, поред ових уређаја, око нас се налазе и многи други предмети који садрже рачунаре - телефони, савремене играчке роботи, затим фрижидери, клима уређаји, веш-машине и наводи њихове предности. Наставник напомиње да такве уређаје једним именом зовемо дигитални уређаји. Разговара са ученицима о дигиталним уређајима које они користе подстичући их да наведу у које сврхе их користе и колико времена проводе у описаним активностима.

Најчешћи здравствени проблеми проузроковани прекомерним коришћењем дигиталних уређаја последица су неправилног положаја тела, предугог седења, гледања у екран без спорадичне промене фокуса и негативног утицаја плавог светла екрана на сан. Наставник треба да демонстрира и, заједно са ученицима примени начине коришћења дигиталних уређаја на безбедан начин по здравље. Добро би било и да заједно излистају неке од здравствених ризика, разговарају о томе колико времена проводе испред екрана, направе одговарајући постер и окаче га у учионици.

Правилно одлагање покварених дигиталних уређаја је важно питање за очување здраве животне средине. Стари или покварени дигитални уређаји не смеју се одлагати заједно са осталим отпадом због своје токсичности.

Да би нам дигитални уређаји што дуже трајали и подаци који се на њима налазе били сигурни, морамо да рукујемо њима на одговарајући начин. Ученике треба упознати са неколико важних принципа физичке заштите дигиталног уређаја (не доводити уређај у контакт са течностима, посебно слатким пићима, штитити га од прашине, излагања прекомерној топлоти, било због вишесатне употребе или остављања на сунцу или пећи и сл.). Поред физичке заштите, дигитални уређај треба обезбедити од неовлашћеног приступа (јака лозинка). На тај начин обезбеђујемо да подаци које чувамо буду доступни само нама.

Питања попут: Како људи комуницирају? Како дигитални уређаји доприносе брзини и лакоћи комуникације? Како данас комуницирамо са особама које су физички удаљене, живе у различитим деловима света? Да ли је могуће комуницирати коришћењем сваког дигиталног уређаја? Који су предуслови за комуникацију помоћу дигиталних уређаја? добра су полазна тачка за размену искустава када су у питању видови комуникације путем дигиталних уређаја и без њих. Комуникација лицем у лице, разговор посредством фиксне телефоније неки су од традиционалних начина комуникације. Мобилни телефон је дигитални уређај помоћу кога можемо увек да комуницирамо (ако имамо домет и платили смо рачун).

Да ли је то случај и са таблетом, лаптоп и десктоп рачунаром? У овом контексту, наставник треба да искористи прилику да са ученицима разговара и о интернету, без инсистирања на дефинисању појма. За комуникацију помоћу ових уређаја неопходан нам је приступ интернету и одговарајући програми. Наставник треба да упозна ученике са могућностима комуникације на релацији човек - дигитални уређај (паметни фрижидер, машина за прање веша, клима-уређај).

Указати на чињеницу да нису све особе које користе интернет добронамерне. Постоје људи који могу да угрозе имовину, па и животе других корисника интернета. У том смислу, треба приказати одабране видео-записе који адекватно третирају неке од најчешћих појава из спектра догађаја који настају откривањем података о личности (име и презиме, адреса становања, број телефона, фотографија, идентитет на интернету). На пример, наставник може да прикаже ученицима епизоде Крађа и Лажни идентитет из серијала Све боје интернета, који се налази на званичном YouTube каналу РТС-а, и са ученицима дискутује о поступцима ликова и њиховим последицама. Од изузетног значаја је да ученици схвате који подаци спадају у податке о личности, као и на које начине их људи најчешће чине доступним на интернету. Више информација о безбедном коришћењу интернета код деце узраста 4–8 година (стручне текстове, цртане филмове за децу, итд.) наставник може да пронађе и на: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/.

Посебну пажњу треба посветити чињеници да људи своје личне податке чине доступним добровољно (најчешће из незнања или наивности). Наставник треба да покрене дискусију о непримереној комуникацији (говор мржње, вређање, омаловажавање), као и о ризичној комуникацији (контакт са непознатим особама) у реалном животу. Затим, треба да помогне ученицима да формирају ставове који се подједнако односе на комуникацију у онлајн и офлајн свету. Такође, наставник треба да подстакне ученике да наведу ситуације у којима су се срели са различитим врстама непримереног садржаја у реалном животу и нагласи да је слична ситуација у онлајн свету. Неопходно је да, током разговора са ученицима, непрестано наглашава да они не треба да се осећају беспомоћно ако се нађу у сличним ситуацијама, већ да постоје особе и институције којима треба правовремено да се обрате и од којих ће добити адекватну заштиту:

- **родитељ/други законски заступник**
- **наставник, педагог, психолог, директор**
- **https://pametnoibezbedno.gov.rs/**
- **Телефон: 19833**
- **Форма: https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijavi-problem/245**

Напомена: Линкови ка садржајима који се налазе на интернету могу бити промењени од стране њихових власника.

Алгоритамски начин размишљања (препоручени број часова: 10)

Наставник треба да уведе термин алгоритам и да га ученицима протумачи као упутство за решавање неког проблема или извођење неког поступка (без инсистирања на дефинисању). Да би се избегло увођење термина дефиницијом, термин се може увести након реализације активности која даје пример алгоритма.

Рад са ученицима треба да се заснива на осмишљеним активностима у којима се задају и спроводе инструкције засноване на унапред представљеним симболима. Активност може да се реализује без дигиталног уређаја или уз помоћ дигиталног уређаја (што је занимљивије ученицима). Симболи могу да се исказују говорним језиком или сликама, у непосредној интеракцији између ученика, у интеракцији ученика са наставником или у непосредној интеракцији ученика са дигиталним уређајем.

Наставник може да започне тему приказом ситуације, представљањем симбола и предложеним алгоритмом у форми низа могућих корака.

У наставку је конкретан пример начина приказа ситуације и одређивања могућих корака, где се управља пчелицом уз могућност да интеракција обухвата дигитални уређај (пчелицу-робота).

Ученике треба ставити у ситуацију да добију упутство прво за делимично познате и њима смислене задатке и поступе у складу са њим. Потребно је да наставник осмисли симболе, а ученици треба да изврше дати алгоритам.

Тестирање ваљаности алгоритма, исправљање грешака, осмишљавање и тестирање унапређеног решења драгоцени су тренуци учења. (Само ученик који је свестан чињенице да пут до успеха може бити вијугав има добре изгледе да постане успешан.) У том смислу, наставник често треба да поставља ученике у ситуације да разматрају унапред креиране алгоритме (упутства) за решавање одређених задатака, да у више наврата откривају грешке и исправљају их, све док не дођу не само до најбољег, већ и до најефикаснијег решења.

Како би ученици јасно повезали алгоритам са понашањем дигиталног уређаја, наставник треба да им прикаже једноставан алгоритам (на табли), а затим и да им демонстрира како се дигитални уређај понаша у складу са тим алгоритмом. У циљу остваривања предвиђеног исхода, најбоље је да наставник користи унапред програмираног робота или други физички дигитални уређај (попут микробита) и демонстрира ученицима његово понашање. Уколико се наставник одлучи за примену уређај миробит он може да користи примере из приручника https://petlja.org/biblioteka/r/kursevi/microbit_osnovni.

Уколико наставник располаже роботима или, за узраст ученика одговарајућим физичким дигиталним уређајима, препоручено је да и ученици искусе управљање њиховим понашањем, у складу са симболима исказаним алгоритмом.

Уколико наставник не располаже дигиталним уређајем, сасвим је прихватљиво да се реализују активности у којима се инструкције односе на понашање ученика или на предмет који се ручно помера. Пожељно је да ти алгоритми буду повезани са наставним садржајем других предмета (математика, матерњи језик и сл.). У наставку је конкретан пример начина приказа ситуације и одређивања могућих корака.

Један ученик добија алгоритам. Он наглас прочита први корак, спроводи га и онда прелази на следећи. Остали ученици прате шта он ради.

Корак 1: Иди до прве клупе у средњем реду.

Корак 2: Уколико је број папирића који се налази на клупи паран покупи их и однеси на катедру.
Корак 3: Иди до треће клупе до прозора.
Корак 4: Уколико је број папирића који се налази на клупи паран покупи их и однеси на катедру.
Корак 5: Иди до четврте клупе у реду до врата.
Корак 6: Уколико је број папирића који се налази на клупи паран покупи их и однеси на катедру.
Корак 7: Изброј папириће који се налазе на катедри.
Корак 8: Гласно реци колико има папирића на катедри.

Након успешно спроведеног алгоритма, наставник тражи од свих ученика да размисле и покушају да опишу проблем који овај алгоритам решава . Заједно закључују да нам дати алгоритам даје увид у укупан број папирића који су се налазили на клупама са парним бројем папирића. Наставник даје изазов за ученике: Да ли је могуће да изменимо постојећи алгоритам тако да нам он саопшти и на колико клупа се налазио паран број папирића?
У групама деца раде на изменама алгоритма. Уколико је изазов претежак, наставник им даје 3 алгоритма од којих је један тачан, а они их тестирају. На крају, свака група представља решење за које сматра да је тачно. Тестирају се решења свих група.

Могу се користити и примери из радне свеске која је доступна на веб страни https://petlja.org/net.kabinet/prvi .

ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва.

Разред	**први**
Недељни фонд часова	**1 час**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
– наведе у чему је успешан и у чему жели да напредује; – уочи међусобне разлике и сличности са другим ученицима у одељењу; – се понаша на начин који не угрожава потребе, права и осећања других; – препозна код себе и других основна осећања и правилно их именује; – препозна примере поштовања и кршења права детета у свом окружењу, причама, филмовима; – преиспита своје поступке и прихвати да не мора увек да буде у праву; – тражи помоћ у ситуацијама кршења својих и туђих права; – разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима, дигиталном окружењу; - комуницира слушајући саговорника и тражи објашњење онога што не разуме; - слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвати да други могу имати другачије мишљење; - сарађује и преузима различите улоге у групи/тиму; - договара се и одлучује у доношењу одељењских правила и да се понаша у складу са њима; - својим речима образложи неопходност правила која регулишу живот у заједници; - препозна добре стране свог одељења и оно што би требало променити/побољшати; - учествује у изради плана једноставне акције; - са другим ученицима изводи и документује једноставну акцију; - доприноси промоцији акције; - на једноставан начин вреднује изведену акцију.	**ЉУДСКА ПРАВА** **Ја и други у одељењу** Лични идентитет. Моје особине (врлине, таленти, интересовања). Наше сличности и разлике. Осећања. Препознавање и именовање осећања. Права детета. Жеље, потребе и права. Кршење и заштита права. **ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО** **Одељење/група као заједница** Одељење као заједница. Вредности одељења. Правила у одељењу и њихова функција. **ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ** **Комуникација и сарадња** Слушање/неслушање. Изношење мишљења. **ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ** **Акција одељења** **Акција** Планирање и извођење једноставне акције у одељењу/групи.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Грађанско васпитање, као предмет, део је ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и конципиран је у складу са 20 компетенција за демократску културу које се односе на ставове, вредности, знања и вештине. Смернице за остваривање овог програма дате су у Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за први разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности. Ова два упутства се допуњују и заједно дају наставнику целовиту слику о овом програму, начину планирања и остваривања, као и о праћењу и вредновању напредовања ученика. Осим тога, додатну помоћ наставници могу добити консултујући следеће материјале који су доступни у електронској форми на сајтовима Министарства просвете и Завода за унапређивање образовања и васпитања. То су сет од 3 књиге Савета Европе Референтни оквир компетенција за демократску културу (РОКДК); Приручник за наставнике грађанског васпитања у првом циклусу основног образовања и васпитања; приручник Образовање за дигитално грађанство; материјали за реализацију грађанског васпитања разврстани по врстама права, као и приручник за наставнике Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености.

Програм предмета грађанско васпитање, у првом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по моделу спирале што значи да су кључни појмови садржаја у сва четири разреда дати у четири исте области: Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза. Оне се спирално развијају, односно садржаји се из разреда у разред проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Типичан пример таквог исхода су они који се односе на комуникацију која ће се доследно развијати у свим разредима и кроз све садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, поштовање различитости, препознавање сопствених и туђих осећања, различитих видова дискриминације, јачање сарадљивости као и са другим исходима који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја.

Кључни појмови по темама за прва четири разреда конципирани су аналогно предмету свет око нас у коме се ученици у процесу сазнавања полако воде од непосредног окружења (породица, одељење) ка широј друштвеној средини (школа, окружење, држава, свет).

У програму су наведени кључни појмови садржаја које наставник може да допуњује према конкретним потребама одељења и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити, јер они исказују дубину и ширину рада на неком садржају. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља предмета. Између исхода, како у оквиру једне, тако и у више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и на њима ће се радити и у разредима који следе. Највећи број исхода се односи на вештине. На пример, од ученика се очекује да на крају првог разреда уме, на једноставан начин, да вреднује изведену акцију или да даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење или да разликује добру и лошу комуникацију у сопственом искуству, ближем окружењу, књижевним делима, филмовима, дигиталном окружењу.

Остваривање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Имајући у виду да ученици првог разреда долазе са искуством из припремног предшколског програма где је доминантно сазнавање кроз игру и овде треба методску окосницу предмета да чине интерактивне радионице, структуриране игровне активности обједињене око главне теме. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Нагласак је на процесу откривања и сазнавања о себи и другима кроз размену. Осим тога, важно је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове

изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем. За овај предмет важно је обезбедити такав начин седења ученика који омогућава свим учесницима да виде једни друге, окренути лицем у лице.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма у којој се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Ученици треба унапред да се упознају са корацима у планирању и извођењу акције а то су избор теме / проблема / активности којом ће се бавити акција; одређивање циља и израда плана акције (подела улога, договор о роковима, начину реализације); извођење и документовање акције (видео, фотографије, текстови и сл.); промоција акције на нивоу школе (приказивање другим одељењима, родитељима и сл., прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу); вредновање акције (чиме смо задовољни, шта је могло бити боље). Акција треба да буде мала и изводљива, али да има све кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће да наставе са радом и јасно указивати да су и неуспеле акције добре јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Ово је посебно важно за први разред јер се очекује да ученици, из разреда у разред, напредују у примени наученог кроз реализацију тематске целине која се односи на грађански активизам.
Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити једноставне акције у корист права детета, а на нивоу одељења/групе. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост ученика у овај сегмент живота и рада школе веома значајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати, водећи рачуна о потребама сваког ученика обухваћеног инклузивним образовањем.

Као што је већ речено, грађанско васпитање као предмет је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је тесно повезано и са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе који такође треба да допринесу развоју компетенција за демократску културу. Најјача корелација је са српским језиком и предметом свет око нас где се може користити тематско планирање. Сарадња се може остварити и са предметом дигитални свет јер програм грађанског васпитања за први разред предвиђа и садржај и исход који се односи на комуникацију у дигиталном окружењу.

Како је грађанско васпитање изборни предмет он се најчешће реализује са ученицима из различитих одељења и зато је потребно уложити додатни напор да се направи групна кохезија. Многи садржаји програма су погодни за јачање добрих односа у групи, а посебно активности на планирању и извођењу заједничких акција.

У овом предмету продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Могу се користи при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За реализацију предмета и остваривање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Он подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике првог разреда који су још увек у великој мери фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења.

Оцењивање ученика у грађанском васпитању је усаглашено са Правилником о оцењивању у основној школи и ученицима првог разреда је блиско јер се описно оцењују из свих предмета.

1. ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

1.1. Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине наставник разредне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник. 5.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима За ученике са изузетним способностима припрема се индивидуални образовни план, програм и начин рада којим се утврђује обогаћен начин образовања и васпитања који садржи: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са образложењем за одступање; 5) програм по предметима, прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада.

2. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

2.1. Начин прилагођавања програма предмета од значаја за националну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (свет око нас, музичка култура и ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

3. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Те активности могу се реализовати по програму које је сама школа развила, али могу се користити и програми који су претходно донети као изборни (нпр. чувари природе, рука у тесту, народна традиција). Сврха ових активности је подршка прилагођавању ученика првог разреда на школску средину и заједницу, као и задовољавање/проширивање њихових интересовања, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго. Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру ваннаставних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на који је могуће то остварити као што су: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго. За ученике овог узраста важно је да родитељи буду упознати са активностима које школа нуди и помогну да њихова деца изаберу оне које им највише одговарају.

ХОР

Хор је, као ваннаставна активност, важан чинилац у културном и јавном животу школе. Са примереним музичким програмом хор представља незаобилазан саставни део школских манифестација, прослава и културних манифестација. Певање у хору у великој мери доприноси смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља уопште. Потврђено је да ученици који певају у хору показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, певање у хору подстиче и доживотну љубав према музици. Свака основна школа је у обавези да организује рад хора. У зависности од броја ученика и њихових певачких способности, могу се формирати одељењски хор, разредни хор и/или хор млађих, то јест старијих разреда основне школе. Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Учешће у хору развија дечји глас, правилно држање, дисање, интонацију, изговор и артикулацију. Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности појединца за успех целе групе, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању. Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет једногласних и двогласних композиција, а cappella или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности и примереног литерарног садржаја. Наставник формира хор на основу провере слуха и гласовних могућности ученика, дикције и осећаја за ритам. Код сваког ученика наставник треба да пронађе његов природни певачки регистар и опсег на основу чега врши поделу на певачке гласове (први и други, односно горњи и доњи) за извођење двогласних композиција. На часовима хора, наставник треба да укаже на важност држања тела, дисања и правилног изговора гласова. Услов правилног дисања је правилно држање тела. Крајњи циљ је природно и синхронизовано певање и уједначен звук хора. Вежбе дисања су важне за загревање гласница, отварање дисајних путева и опуштање грла. Практикују се пре вежби певања и значајне су за регулисање даха у току певања. На пример: 1. Опуштање грла – ученици треба дубоко да удахну и симулирају зевање. 2. Код следеће вежбе треба да удахну кроз нос, а потом и издахну на уста бројећи до четири, као да желе да угасе свећу.

Важно је да „дишу стомаком" уместо грудима (могу да положе руке на стомак и да удишу тако да им стомаци „расту"). 3. Затим удахну кроз нос, изброје до четири и издишу кроз уста, тј. зубе, изговарајући 'сссссс', први пут тихо, а затим гласно. 4. Поновити вежбу тако што глас 'с' изговарају испрекидано. Варијанта ове вежбе за активирање дијафрагме је опонашање смеха Деда Мраза ('Хо, хо, хо...') или испрекидано дување у замишљену свећу. Вежбе распевавања доприносе квалитету певања и прецизном интонирању, чак и у почетним фазама. Како је певање и техничка вештина, распевавање може помоћи развоју дечијих гласова. Наставник треба да буде креативан и користити вокализе које ће бити забавне деци, јер основни циљ јесте да заволе певање. На пример: 1. Распевавање почиње певањем вокала (а, е, и, о, у) или кратких слогова на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје. Увек почети од тонова средњег певачког регистра хора (то је најчешће це1). 2. Тонови и мотиви се могу певати и брзим издувавањем ваздуха кроз спојене усне, тако да трепере. 3. Препоручује се и певање једноставних мотива (на пример на слоговима „ио" или „мио"), секвенцираних поступно наниже па навише (дијатонски и хроматски). 4. Једна од вежби за ширење обима гласа је повезивање тонова у распону октаве глисандом, навише и наниже (це1– ге1– це1– ге1– це1), као сирена. 5. За распевавање се могу користити и једноставне песме или модели, као и делови песама. Вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Правилном интонирању могу помоћи и визуелни знакови, на које деца одлично реагују. На пример, покретима руку нагоре и надоле можемо давати знак деци да се мелодија креће навише или наниже.

Обрада песме

На самом почетку треба бирати лакше песме које имају једноставне речи и мелодију. Код обраде нове песме најпре се приступа анализи текста. Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговетан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. За вежбање дикције препоручује се и певање слогова или одговарајућег текста на истој тонској висини. Следи усвајање мелодије у фрагментима. Уколико је композиција

двогласна, ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима, све док свака група не буде интонативно сигурна. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обратити пажњу на динамику и агогику.

Важно је да се у хору постигне једнака интонација, почев од првог тона песме. Наставник изведе тон који деца треба да понављају док не отпевају тачно. Наставља са различитим тоновима у тоналитету песме. Оваква врста имитације помаже деци да науче како да 'чују' тон и ускладе своје гласове да би га тачно интерпретирала. Ученицима треба јасно ставити до знања да је важно да слушају једно друго, нарочито код унисоног певања. Уколико не чују ученика поред себе, значи да певају прегласно. Уколико се уз певање изводи и кореографија, добро је покрете увежбати пре текста. Већ од прве пробе хора треба упутити ученике на правила понашања: нема причања у току извођења, жвакања жвака, треба да стоје право (мада их не можемо спречити да се врпоље). Ако ученици правила усвоје на пробама, лакше ће их поштовати на концертима. Незаобилазни су и детаљи везани за избор одеће за наступе, уласка на сцену, распореда стајања, поклањања, изласка на и са сцене...

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ У ХОРУ У ПРВОМ РАЗРЕДУ

Химне

Државна
химна
Химна
Светом Сави
Химна
школе

Дечје песме

„Свиђу опет румена свануђа" – Миња Субота

„Од школе и књиге" – Миња Субота

„Боле, Боле, не бој се школе" – Миња Субота

„Ласте" – Бранко Милићевић

„Бројалица" – Момчило Бајагић – Бајага

„Док месец сја" – Жан Батист Лили

„Молимо за фину тишину" – Александар Кораћ

„За свако чудо" – Константин Бабић

„Коњски реп” – Константин Бабић

„Врабац” – Константин Бабић

„Сањалица Маца” – Мирко Шоуц

„Јесен” – Мирко Шоуц

„Ал је леп овај свет” – Александар Кораћ

„Јануарске звезде” – Миодраг Илић-Бели

„Свитац” – Петар Озгијан

„Анђели певају” – Милан Ђурђевић

„Киша” – хор Перпетум Џезиле

Народне песме

„Киша пада”

„Дуње ранке”

„Кажи мени ђаче, ученице”

„Ој, Бадњаче, Бадњаче”

PROGRAM NASTAVE I UČENJA
ZA DRUGI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI

Naziv predmeta	**SRPSKI JEZIK**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**drugi**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razlikuje književne vrste: pesmu, priču, basnu, bajku, dramski tekst; - odredi glavni događaj, vreme i mesto dešavanja u pročitanom tekstu; - odredi redosled događaja u tekstu; - uoči glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; - razlikuje stih i strofu; - uoči stihove koji se rimuju; - objasni značenje poslovice i pouke koju uočava u basni; - navede jednostavne primere poređenja iz tekstova i svakodnevnog života; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; - izražajno recituje pesmu; - izvodi dramske tekstove; - iznosi svoje mišljenje o tekstu; - razlikuje glas i slog i prepozna samoglasnike i suglasnike; - razlikuje vrste reči u tipičnim slučajevima; - određuje osnovne gramatičke kategorije imenica i glagola; - razlikuje rečenice po obliku i značenju; - poštuje i primenjuje osnovna pravopisna	**KNJIŽEVNOST**	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Poezija** Narodna pesma: *Da vam pevam što istina nije/Mišja moba* Narodna pesma: *Majka Jova u ruži rodila/Sanak ide niz ulicu* Jovan Jovanović Zmaj: *Prolećnica/Hvala* Vojislav Ilić: *Prvi sneg* Branko Ćopić: *Oglasi "Šumskih novina"* (odlomci), *Bolesnik na tri sprata* Dušan Radović: *Lepo je sve što je malo, Mama* Dragan Lukić: *Škola, Ravnoteža* Miroslav Antić: *Tajna* Duško Trifunović: *Dva jarca* Grigor Vitez: *Dohvati mi, tata, mjesec* Aleksandar Sergejevič Puškin: *Bajka o ribaru i ribici* (čitanje u nastavcima) **Proza** Narodna priča: *Sveti Sava, otac i sin/Sveti Sava i otac i mati sa malim detetom* Narodna priča: *Sedam prutova* Narodna basna: *Bik i zec/Konj i magarac* Dositej Obradović: *Pas i njegova senka/Konj i magare* Desanka Maksimović: *Bajka o labudu* Grozdana Olujić: *Šarenorepa* Gradimir Stojković: *Deda Miloje* Mirjana Stefanović: *Zlatne ribice ne prave štetu* Đani Rodari: *Kad dedica ne zna da priča priče* Su Ju Đin: *Svitac traži prijatelja* Feliks Salten: *Bambi* (odlomak po izboru) **Dramski tekstovi** Aleksandar Popović: *Dva pisma* Ana Milovanović: *Slatka matematika* Gvido Tartalja: *Ocene* Tode Nikoletić: *Šuma život znači* **Popularni i informativni tekstovi** Izbor iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu o značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti i kulture (Dositej Obradović (basnopisac), Nikola Tesla (priče iz detinjstva), znamenita zavičajna ličnost i dr.) **DOMAĆA LEKTIRA** 1. Izbor iz kratkih narodnih umotvorina (zagonetke, poslovice, brzalice, pitalice, razbrajalice) 2. Hans Kristijan Andersen: *Princeza na zrnu graška, Carevo novo odelo,*

pravila; - vlada osnovnom tehnikom čitanja i pisanja latiničkog teksta; - pronađe eksplicitno iskazane informacije u jednostavnom tekstu (linearnom i nelinearnom); - koristi različite oblike usmenog i pismenog izražavanja: prepričavanje, pričanje, opisivanje; - pravilno sastavi dužu i potpunu rečenicu i spoji više rečenica u kraću celinu; - učestvuje u razgovoru i pažljivo sluša sagovornika; - razlikuje osnovne delove teksta (naslov, pasus, ime autora, sadržaj); - izražajno čita ćirilički tekst.		*Devojčica sa šibicama* 3. Desanka Maksimović: *Ako je verovati mojoj baki*, *Prsten na morskom dnu*, *Bajka o trešnji*, *Slikarka zima*, *Kako su pužu ukrali kuću*, *Tri patuljka*, *Čika-Mraz*, *Božić-batini crteži*, *Trave govore bakinim glasom*, *Oraščići-palčići*, *Kći vilinog konjica* (tri bajke po izboru učenika) 4. Ljubivoje Ršumović, izbor iz zbirke pesama *Ma šta mi reče* (*Jednog dana*, *Dr*, *Deset ljutih gusara*, *Išli smo u Afriku*, *Ako želiš mišice, Utorak veče ma šta mi reče*, *Ima jedan, Telefonijada, Dete, Vuče vuče bubo lenja, Vuk i ovca*) 5. Dragomir Đorđević, izbor pesama (*Kad sam bio mali*, *Babe su nam sjajne*, *Recept za dedu*, *Sve su majke*, *Ja sam bio srećno dete*, *Jednom davno ko zna kada*, *Prvoaprilska pesma*, *Mi imamo maštu*, *Tajanstvena pesma*, *Biti pekar to je sjajno*, *Uspon jednog lava*, *Stonoga*, *Veštice su samo trik*) 6. Izbor iz kratkih priča za decu: Branko Stevanović, *Priča iz ormana*, Vesna Vidojević Gajević, *Brkljača*, Dejan Aleksić, *Jednom je jedan dečko zevnuo*. **Književni pojmovi:** - stih, strofa, rima; - narodna uspavanka; - basna; - bajka; - tema, mesto i vreme zbivanja, redosled događaja; - glavni i sporedni lik (izgled, osnovne osobine i postupci); - lica u dramskom tekstu za decu.
	JEZIK **Gramatika, pravopis i ortoepija**	Glas i slog; samoglasnici i suglasnici. Vrste reči: imenice (vlastite i zajedničke); rod i broj imenica; glagoli; glagolska vremena: prošlo, sadašnje, buduće vreme; potvrdni i odrični glagolski oblici; pridevi (opisni); brojevi (osnovni i redni). Rečenice: obaveštajne, upitne, zapovedne i uzvične. Potvrdne i odrične rečenice. Veliko slovo: pisanje naziva država, gradova i sela (jednočlanih i višečlanih) i jednočlanih geografskih naziva. Spojeno i odvojeno pisanje reči: pisanje rečce *li* i rečce *ne* uz glagole. Interpunkcija: tačka (na kraju rečenice i iza rednog broja); dve tačke i zapeta u nabrajanju; pisanje datuma arapskim i rimskim ciframa. Pisanje skraćenica: (merne jedinice i opšte skraćenice *OŠ, br., itd., str.* i *npr.*).
	JEZIČKA KULTURA	Drugo pismo (latinica): štampana i pisana slova. Razumevanje pročitanog kroz odgovore na pitanja. Plan za prepričavanje kratkih tekstova (lirskih, epskih, dramskih) sastavljen od uopštenih pitanja. Plan opisivanja na osnovu neposrednog posmatranja. Pravopisne vežbe: prepisivanje, diktat i samostalno pisanje. Jezičke vežbe: zagonetke, rebusi, ukrštene reči, osmosmerke, asocijacije, sastavljanje rečenica, proširivanje zadatih rečenica. Leksičko-semantičke vežbe: dopunjavanje rečenica, opis bića i predmeta. Scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta.

Način ostvarivanja programa: Za usavršavanje čitanja i pisanja koriste se sistematika vežbanja: glasno čitanje protumačenog teksta iz čitanke ili šire lektire, uz analitičku i kritičku procenu takvog čitanja: tiho čitanje teksta i neposredno pre razgovora o njemu; čitanje po ulogama. Učenje drugog pisma, odnosno latinice, treba ostvariti u drugom polugodištu drugog razreda. Pravopis se savlađuje putem sistematskih vežbanja elementarnih i složenih koje se organizuju često različitim oblicima pismenih vežbi.Jezičku kulturu realizovati kroz osnovne oblike usmenog i pismenog izražavanja, prepričavanja i pričanja.

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és

	írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**Második**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/TÉMA**	**TARTALOM**
- ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; - megérti a szöveg szó szerinti jelentését; - elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; - meghatározza a szöveg témáját; - képes a szöveg alapján következtetések levonására; - önálló véleményt formál a szövegről és a hősök magatartásformájáról; - meghatározza a számára kevésbé érthető szövegrészeket; - megkülönbözteti a prózát és a verset; - meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték; - felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; - meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; - felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét.	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** Balázs Imre József: *A mese/*Cseh Katalin: *Meghatározás* Fecske Csaba: *Jó leszek/A nagymamánál* Cseh Katalin: *Esti kérdések* Kányádi Sándor: *Őszvégi játék* Király Levente: *Kiszámoló* Kiss Ottó: *Állatos album* Kollár Árpád: *Milyen madár* Kovács András Ferenc: *Kanásznóta* Molnár Krisztina Rita: *Lecke* Tolna Éva: *Ünnep* Tóth Krisztina: *Kobra* Visky András: *Aranylevél* Nemes Nagy Ágnes: *Lila fecske* József Attila: *De szeretnék...* Nemes Nagy Ágnes: *Mi van a titkos úton?* Weöres Sándor: *A kutya-tár* Petőfi Sándor: *Anyám tyúkja* Tamkó Sirató Károly: *Mondjam még?* Tandori Dezső: *Az asztal* Zelk Zoltán: *Varázskréta* Varró Dániel: *Miért üres a postaláda mostanába?* Kányádi Sándor: *Három kérdezgető* **Próza:** Janikovszky Éva: *Már megint (részletek)* May Szilvia: *A Fásli Utcai Állatkórház* Csukás István: *Süsü, a sárkány (részlet)* Janikovszky Éva: *Már iskolás vagyok* Lázár Ervin: *A kék meg a sárga* Népmese: *Kutya akart lenni* Kolozsvári Grandpierre Emil: *A pecsenye* Népmese: *Három kívánság/A halász és a nagyravágyó felesége* Podolszki József nyomán: *A másik zöld malac* Népmese: *A róka és a gólya* Gárdonyi Géza nyomán: *Micó* Gyurkovics Tibor: *A nagy fehér bohóc* Tersánszky Józsi Jenő: *Életmentés* Lev Tolsztoj: *A két barát* Zelk Zoltán: *Párácska* Német tanító mese: *A molnár, a fia meg a szamár* Hans Christian Andersen: *Borsószemhercegkisasszony* Darvasi László: *A nem varázslás* **Népköltészeti alkotások:** mondóka, közmondás, szólás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték. **Drámai szövegek:** Karinthy Ferenc nyomán: *Adagolás*

			Dušan Radović: *Nebáncsvirág* **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből.. **HÁZI OLVASMÁNY** Válogatás a vajdasági és a magyar gyermekirodalom gyöngyszemeiből. A Geronimo Stilton könyvek közül tetszőlegesen legalább egy választható. Népmesegyűjtemények (válogatás) **Irodalomelméleti fogalmak:** - vers; - megszemélyesítés; - hasonlat; - mese; - a cselekmény; helye és ideje; - a mű szereplője - külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; - drámai szöveg a gyerekeknek; - párbeszéd; - tréfás vers; - a humor; - tanmese; - találós kérdés.
- Ismeri a hang, a szó és a mondat fogalmát; - felismeri, használja az ellentétes jelentésű és a rokon értelmű szavakat; - felismeri a szótövet és a toldalékot; - helyesen leválasztja a szótagot; - helyesen ejti és írja a kiejtéstől eltérő helyesírású szavakat; - megkülönbözteti az alapvető szófajokat egymástól; - felismeri a hang és a betű egymáshoz való viszonyát; - ismeri az ábécét, betűrendbe sorolja a szavakat; - megfigyeli a hangok időtartamát; helyesírása tükrözi a hangok hosszúságát; - felismeri a mondatfajták modalitását.	**NYELV** **Nyelvtan, helyesírás és nyelvhelyesség**		Szituációs játékok, nyelvi játékok, különböző szövegek, illetve egyéb indukciós nyelvi anyag alkalmazása. Kötelezően induktív megközelítési mód választása és használata a tanítói munkában. Az egyeditől, azaz a tanuló ismereteitől, nyelvhasználati tapasztalataitól kiindulva történik az általánosítás, majd a szabály, illetve a meghatározás megfogalmazása. Szóbeli közlések és írásbeli szövegek felhasználásával vezetjük rá a tanulókat a nyelvi és nyelvhasználati jelenségek megfigyeléséhez, tudatosításához. Csoportmunka és páros munka alkalmazása a nyelvi indukciós anyag megfigyeléséhez: a szavak szerkezetének megfigyelése. Közös elemzés és általánosítás a szavak szófaji jellegzetességének megfigyeléséhez. A hang és a betű kapcsolata az ly helyesírási vonatkozásaihoz és a hanghosszúságok jelöléséhez kapcsolódóan. A betűrend ismeretének fontossága példákon keresztül: a névsor. A szövegfeldolgozással korreláció kialakítása ajánlott egy-egy nyelvtani jelenség megfigyelésekor. Élőszavas történetmesélés, szituációs párbeszéd alkalmazása a mondatok modalitásának megfigyeltetése céljából. A mondatvégi írásjelek helyesírása. A helyesírási ismeretek elsajátítása nyelvtani és nyelvhasználati ismeretekkel, valamint az egyéb anyanyelvi készségek kialakításával párhuzamosan történik.
- A mondatokat helyesen hangsúlyozza; - a beszédszüneteket betartva, megfelelő hangerővel és tempóval beszél;	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Beszélgetés, a beszélgetés szabályai. Elmesélés, elbeszélés kép/képsor vagy saját/közös élmény alapján. Az események időrendi sorrendjével kapcsolatos

- történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján, betartva az időrendi sorrendet; - egyszerűen és érthetően tudja kifejezni gondolatait, ötleteit, érzelmeit és állásfoglalását a számára ismert eseményről, témáról; - szóbeli, 4-5 mondatos leírást ad a közvetlen környezetében található tárgyakról, növényekről, állatokról; - képes közös terv alapján adott témáról, tárgyról rövid szóbeli közlésre; - kerüli a szóismétlést; - az új szavakat, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; - kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; - rövid jelenetekben szerepel; - alkalmazni tudja a kommunikáció nyelvi fordulatait a szerepjátékokban és a mindennapi élethelyzetekben.			gyakorlatok. Irodalmi és ismeretterjesztő szövegek, események előadása. Közös terv készítése és a rövid szóbeli közlés előkészítése. Rokon értelmű szavak gyűjtése és alkalmazásuk. Iskolai és házi olvasmány. Versek, prózarészletek. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szituációs játékok.
- Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; - meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; - megérti a felolvasott ismeretterjesztő szöveget; - átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során.		**Befogadás**	Valós szituáció. Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.
- Eszközhasználat szintjén tud nyomtatott és írott betűkkel írni; - képes a mondatok helyes megszerkesztésére és a tartalmilag összetartozó mondatok összekapcsolására; - tud rövid üzeneteket írni; - ügyel a szórendre, a különböző mondatfajták helyes használatára; - le tudja írni a szöveg tartalmát kérdések segítségével vagy azok nélkül; - összefüggő mondatokat ír, és betartja az időrendi sorrendet; - 4-6 mondatos történetet ír közös vagy egyéni élmény alapján; - közös terv alapján adott témáról, tárgyról, növényről, állatról írásban összefüggő mondatokat alkot; - kerüli a szóismétlést; - az új szavakat, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat megfelelő módon építi be		**Írás**	Másolás, tollbamondás, közös (élő) fogalmazás lejegyzése. Hibás szórendű mondat javítása. Gondolattérkép készítése és alkalmazása. A mondatfajták kommunikációs szerepe. Iskolai és házi olvasmány. Kép, képsor, megadott szavak. Hiányos vázlat kiegészítése. Vázlat, vázlatkészítés, címadás. Tartalmilag összefüggő mondatok írása. Iskolai és házi olvasmány. Megfigyelés, anyaggyűjtés. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Szólások, szóláshasonlatok jelentése. Önellenőrzés, javítás.

szókincsébe; - képes saját szövegének javítására.			

A tanterv megvalósításának módja: A szóbeli közlés minden tanórán megnyilvánuló tevékenység, ezért fontos a gondolatok, érzelmek, ötletek, vélemények egyszerű és érthető megfogalmazása és elmondása. A nyelvi kommunikációban nagy szerepe van az írásbeli kifejező – készségnek, ezért a szókincsbővítő feladatoknak hangsúlyosan jelen kell lenniük minden órán. A tanulók nyelvi fejlődésének folyamatában fontos szerepet játszik az olvasás, szövegértés és a szövegértelmezés. Ezért sokat kell gyakoroltatni a szövegértő hangos és néma olvasást a tanulókkal. A szövegértő olvasás nagybani fejlődését elősegíti a szituációs olvasás. A szerepjátékokon keresztül lehetőséget biztosítunk a gyerekek kreativitásának a megnyilvánulására, érzelmeik szabad kinyilvánítására. A szövegértelmezés folyamatában a lényeges összefüggéseket kell megismertetni a tanulókkal. Jól megválasztott szövegek által megértik, hogy van átvitt értelmű beszéd. Minden új szöveg lehetőséget nyújt, valamely irodalomelméleti fogalom kialakítására, elmélyítésére. A meglévő hangtani és mondattani ismeretket gyakorlás útján el kell mélyíteni, és új ismeretekkel bővíteni. Ezáltal a tanulók az év végére képesek lesznek nyelvhelyességi szempontból, rövid korrekt szövegek alkotására. A helyesírási tudnivalók megismerésére és elsajátítására minden alkalmat meg kell ragadni a tanórák, folyamán. Az írás –technika folyamatos gyakorlása útján tudjuk elérni az írás tempó gyorsulását. Az anyagrészek szoros kapcsolatban állnak, kiegészítik egymást, a következetes megoldásukkal a tanulók az év folyamán eleget tehetnek az elvárásoknak.

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**

PROGRAM A

ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj	**Cilj** nastave i učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	**drugi**
Godišnji fond časova	**72 časova**

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnom razredu i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - predmetima i bićima iz bliskog okruženja pripisuje tipične osobine; - iskaže radnju koja se dešava u trenutku govorenja (sva tri lica i oba broja); - sastavi rečenice sa pravim objektom; - iskaže osnovne prostorne odnose;	JEZIK	Oko 150 novih punoznačnih I pomoćnih reči. Gramatički sadržaji iz prethodnog razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici). Prosta rečenica sa pridevom u imenskom delu predikata; Imenica u akuzativu bez Predloga. Imenica u lokativu sa predlozima *u* i *na.* Imenica u akuzativu sa predlozima *u* i *na* sa glagolom *ići.* Prezent glagola za sva tri lica i oba broja. Lične zamenice 1, 2. i 3. lica množine u funkciji subjekta. Prisvojne zamenice za 1. i 2. lice jednine sva tri roda u funkciji atributa i imenskog dela predikata.
- sluša i razume kratke pesme i odabrane odlomke proznih tekstova; - napamet kazuje kratke pesme i odabrane dijaloge; - uočava melodiju reči koje se	KNJIŽEVNOST	"Kad si srećan" (internacionalna pesma, UNICEF) Dušan Radović; "Najbolja mama na svetu" (prva strofa i refren) Dragan Lukić: "On", "Lepo dete" Jovan Jovanović Zmaj: "Zimska pesma" (odlomak) **Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika),**

rimuju; - ilustruje tekst koji mu je pročitan, ističući neke od motiva (uz pomoć audio i vizuelnih sredstava);		**nastavnik bira još jedan do dva teksta koja nisu na ovoj listi.**
- razume polako i jasno izgovorena jednostavna pitanja i informacije vezane za svakodnevne aktivnosti; - predstavi sebe i članove svoje porodice i traži iste informacije od sagovornika; - čita pojedinačne reči i kratke rečenice sa poznatom leksikom i gramatikom; - piše štampanim slovima pismom koje je blisko njegovom maternjem jeziku (ćirilica ili latinica).	JEZIČKA KULTURA	**I Lično predstavljanje:** osnovne informacije o sebi **-** adresa, telefonski broj **II Porodica i ljudi u okruženju:** članovi porodice **III Život u kući:** delovi kuće/stana; prostorije; dvorište; Nova godina **IV Hrana i piće:** osnovni obroci i osnovno posuđe **V Odeća i obuća:** odevni predmeti i obuća **VI Zdravlje:** osnovni delovi tela **VII Obrazovanje:** prostorije u školi (učionica), školski nameštaj, školski pribor **VIII Priroda:** meseci u godini; domaće životinje **IX Sport i igre:** dečje igre **X Naselja, saobraćaj i javni objekti:** osnovna prevozna sredstva; prodavnica, pijaca **XI Nematizovana leksika:** nazivi meseci, brojevi do 20 **XII Komunikativni modeli:** persiranje; čestitanje i zahvaljivanje; molba

Način ostvarivanja programa: Metodičkim pristupom i izborom tema bliske deci ranog školskog uzrasta,i aktuelne na početku školovanja,učiteljica treba da motiviše učenike za učestvovanje u interakcijama i drugim aktivnostima koje se odvijaju na srpskom kao nematernjem jeziku. Povezivanjem tematike i aktivnosti sa tematikom i aktivnostima u dečjem vrtiću deci se omogućuje postepeni prelaz sa igrovnih aktivnosti na aktivnosti koje su,manje ili više,usmerene na svesno sticanje komunikativnih veština na nematernjem jeziku. Igrovne aktivnosti povećavaju motivaciju dece za učestvovanje u procesu usvajanja komunikativnih veština na srpskom jeziku. Radnja i govor se prvo sinhronizuje tj.pokazuje to što kazuje. Deca se lakše uključuju u verbalne interakcije na nematernjem jeziku kada se ne pribojavaju da će ako pogreše učiteljica ispraviti zato će učitelj ponoviti detetov iskaz jezički korektno. Pevanje uz pokret i igru donosi najbolje rezultate. Nastava se povezuje i sa životom i radom u školu uz pomoć očiglednih sredstava.Pošto je u toku proces opismenjavanjana maternjem jeziku, te okolnosti se takođe koriste kao tema interakcijena srpskom jeziku kao i sa svim ostalim predmetima.

Naziv predmeta	**STRANI JEZIK – ENGLESKI JEZIK**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju je da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu komunikaciju i stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	**drugi** (prvi strani jezik)
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE**	**JEZIČKE AKTIVNOSTI** (u komunikativnim funkcijama)
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući najjednostavnija jezička sredstva; - predstavi sebe i drugog; - razume jasno postavljena jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih; - razume kratka i jednostavna uputstva i naloge i reaguje na	POZDRAVLJANJE	*Hi! Hello. Good morning/afternoon/evening/night. How are you? I'm fine, thank you, and you? Goodbye. Bye. See you (later/tomorrow). Have a nice day/weekend! Thanks, same to you!* Reagovanje na usmeni impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično); uspostavljanje kontakta pri susretu i usmeno izražavanje

njih; - daje kratka i jednostavna uputstva i naloge; - razume poziv i reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost; - razume kratke i jednostavne molbe i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe; - iskaže i prihvati zahvalnost i izvinjenje na jednostavan način; - razume jednostavno iskazane čestitke i odgovara na njih; - uputi jednostavne čestitke; - prepozna i imenuje bića, predmete i mesta iz neposrednog okruženja; - razume jednostavne opise bića, predmeta i mesta; - opiše bića, predmete i mesta koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume svakodnevne iskaze u vezi sa neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja kratkim i jednostavnim jezičkim sredstvima; - razume jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži kratka i jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru; - razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na hronološko i meteorološko vreme - razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i daje jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje; - razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima; - razume jednostavne iskaze koji		prikladnih pozdrava prilikom rastanka.
	PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	*My name's Maria /I'm Maria. What's your name? What's your phone number? It's... This is my friend. His name's/name is Marko. Maria, this is Barbara. Barbara, this is Maria. This is Miss Ivona. She's my teacher. That is Mr Jones. He's a doctor. Who's this/that? It's my father. Is this your family? She's not my sister, she's my friend. Who's in the picture? It's my brother. His name's* *Milan. How old is he? He's 12.* Slušanje kratkih i jednostavnih tekstova u kojima se neko predstavlja; predstavljanje sebe i drugih osoba, prisutnih i odsutnih.
	RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	*Let's start/begin. Are you ready? Quiet, please. Listen to me! Look! Look at me/the picture! Sit down. Stand up. Turn around. Jump. Say hello/goodbye to your friend. Open/Close your books/notebooks. Put down your pencils. Pick up the rubber. Wash your hands. Open the window, please. Come in/over /here/to the board. Give me your book, please. Don't do that. Listen and say/chant/sing/do/number/find /match/draw/paint/repeat… Cut out/stick/point to... Colour the door yellow. Count from … to …. My turn now.Touch your eyes. Move your body. Put on your T-shirt. Take off your shoes. Hurry up! Quick! Watch out! I understand /I don't understand. I'm finished.* Slušanje naloga i uputstava i reagovanje na njih; davanje kratkih i jednostavnih uputstava (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično).
	POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	*Let's play football /the memory game/go to the park/sing. It's time for lunch/school! Come and play with me! Come to my birthday party. Cool! Super! Great! OK. All right. Sorry, I can't.* Slušanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje...); upućivanje i prihvatanje/odbijanje poziva na zajedničku aktivnost, uz korišćenje najjednostavnijih izraza.
	ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	*Can /May I have an apple, please? Yes, here you are. Thank you/Thank you, Maria /Thanks. You're welcome. No, sorry/Not now/No, you can't. Can you help me, please? Can/May I have some water, please? Can/May I go to the toilet/go out/come in? Excuse me, Teacher, …? I can't see. Can you move, please? Sorry, can you repeat that, please? I'm sorry I'm late. It's OK. No problem.*

se odnose na izražavanje sposobnosti; - traži informaciju o tuđim sposobnostima i saopšti šta on/ona ili neko drugi može/ne može/ume/ne ume da uradi; - razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na brojeve i količine.		Slušanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog odgovora na iskazanu molbu; izražavanje i prihvatanje molbi, zahvalnosti i izvinjenja.
	ČESTITANJE	*Happy birthday to you! Here's a present for you! It's New Year's Eve. Happy New Year! It's Christmas Eve. Merry Christmas! It's Valentine's Day! Happy Valentine's Day! Happy Easter! Thanks, same to you! Hurray!* Slušanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan; reagovanje na upućenu čestitku i upućivanje kratkih prigodnih čestitki.
	OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	*What's this/that? It's a/an… Is it a/an…? It's not a pen, it's a pencil. It's not short, it's long. What colour is it?It's grey. The crayon is grey. She's got a small nose and big blue eyes. She's wearing a white dress. I've got two hands and two feet. Has he got four legs? No, hehasn't, he's got two legs. This is my house. It's got big windows. Has it got a garden? There's a park/toyshop/supermarket in my town. There are two playgrounds, too.* Slušanje kraćih jednostavnih opisa bića, predmeta i mesta u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih opisa bića, predmeta i mesta; traženje i davanje informacija u vezi sa opisom bića, predmeta i mesta.
	ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	*I'm not thirsty, I'm hungry. Here's a sandwich for you. Do you want some water? Yes, please. I want fruit. No, thank you. I'm so happy/sad! Are you hot/cold?* *The Present Simple Tense (be, want)* Slušanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje svojih potreba, oseta i osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa.
	ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	*Where's my dad? Is he in the house? No, he's in the garage. Where's your dog? It's in the garden. Where's my bag? It's under the chair/in the wardrobe. Where's the toilet? It's here/over there.* Slušanje kratkih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuje položaj u prostoru; usmeno traženje i davanje informacija o položaju u prostoru.
	ISKAZIVANJE VREMENA	*What day is it today? It's Monday. It's cold and rainy today.* *The Present Simple Tense* glagola *to be*

		Pitanja sa *What* Slušanje jednostavnih iskaza u vezi sa hronološkim vremenom i meteorološkim prilikama; usmeno traženje i davanje informacija o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama u užem komunikativnom kontekstu.
	IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA	*This is my ball. Is that your bike?I've got a dog. Have you got a pet? He/She's got two brothers. Who's got a /an...? Here's your pen.* Slušanje kratkih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno iskazivanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja.
	IZRAŽAVANJE DOPADANJA/NEDOPADANJA	*Do you like orange juice? Yes, I do. /No, I don't. I like fish and chips, but I don't like chicken or rice. Do you like games? I love my family.* *The Present Simple Tense* glagola *like/love.* Slušanje kratkih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno iskazivanje slaganja/neslaganja, dopadanja/nedopadanja
	IZRAŽAVANJE SPOSOBNOSTI	*Ican/can't sing. I can draw, but I can't read. Can you swim? Yes, I can. No, I can't. No, but I can run This is my parrot. It can talk. A penguin can't fly.* Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o sposobnostima; postavljanje pitanja u vezi sa sposobnostima i odgovaranje na njih, usmeno.
	IZRAŽAVANJE KOLIČINE I BROJEVA	*How many balls? 15 balls.* Osnovni brojevi do 20. Pravilna množina imenica. Pitanja sa How many. Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o količini nečega; postavljanje pitanja u vezi s količinom i odgovaranje na njih, usmeno.

Način ostvarivanja programa: Uobličavanje i poimanje ličnih autentičnih doživljaja učenika kroz govor u grupi i nastavnikom, imenovanje predmeta i situacija i ličnosti iz neposrednog i daljeg okruženja učenika. Vežbanje pisanja i čitanja kao i govora na relaciji nastavnik - učenik i učenik- učenik. Aktivnosti i dogovor o pravilima kojih treba da se pridržavaju učesnici. Raspored sedenja (po mogućstvu u krug) koji omogućuje svim učesnicima razmene da vide jedni druge.

Naziv predmeta	**MATEMATIKA**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni

	stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- odredi desetice najbliže datom broju; - usmeno sabira i oduzima brojeve do 100; - koristi pojmove činilac, proizvod, deljenik, delilac, količnik, sadržalac; - primeni zamenu mesta i združivanje sabiraka i činilaca radi lakšeg računanja; - usmeno množi i deli u okviru prve stotine; - izračuna vrednost brojevnog izraza sa najviše dve operacije; - reši tekstualni zadatak postavljanjem izraza sa najviše dve računske operacije i proveri tačnost rešenja; - odredi nepoznati broj u jednačini sa jednom aritmetičkom operacijom; - odredi delove (oblika $\frac{1}{n}$) date veličine; - izrazi određenu sumu novca preko različitih apoena; - pročita broj zapisan rimskim ciframa i napiše dati broj rimskim ciframa; - prikaže manji broj podataka u tablici i stubičastim dijagramom; - uoči pravilo i odredi sledeći član započetog niza;	**BROJEVI**	Prvi deo Sabiranje i oduzimanje sa prelaskom. Zamena mesta i združivanje sabiraka. Veza sabiranja i oduzimanja. Jednačine sa jednom operacijom (sabiranje ili oduzimanje). Rimske cifre I, V, X, L, C Drugi deo Množenje i deljenje (tablično) Nula i jedinica kao činioci; nula kao deljenik. Zamena mesta i združivanje činilaca. Treći deo Redosled računskih operacija. Množenje i deljenje zbira i razlike brojem. Veza množenja i deljenja. Jednačine sa jednom operacijom (množenje ili deljenje). Brojevni izrazi. Formiranje izraza na osnovu realističnih situacija. Razlomci oblika $\frac{1}{n}$, $1 \leq n \leq 10$, vizuelno i simboličko predstavljanje.
- razlikuje duž, polupravu i pravu; - odredi dužinu izlomljene linije (grafički i računski); - odredi obim geometrijske figure; - nacrta pravougaonik, kvadrat i trougao na kvadratnoj mreži i tačkastoj mreži; - uoči podudarne figure na datom crtežu; - uoči simetrične figure; - dopuni dati crtež tako da dobijena figura bude simetrična u odnosu na datu pravu;	**GEOMETRIJA**	Prvi deo Duž, prava i poluprava. Tačka i prava. Otvorena i zatvorena izlomljena linija. Grafičko nadovezivanje duži. Dužina izlomljene linije. Obim geometrijskih figura bez upotrebe formula. Drugi deo Crtanje pravougaonika, kvadrata i trougla na kvadratnoj mreži, na tačkastoj mreži. Simetrične figure. Podudarnost figura (intuitivno).

- izrazi dužinu u različitim jedinicama za merenje dužine; - izmeri dužinu duži i nacrta duž date dužine - čita i zapiše vreme sa časovnika; - koristi jedinice za vreme u jednostavnim situacijama	**MERENJE I MERE**	Merenje dužine standardnim mernim jedinicama (m, dm, cm). Merenje vremena (dan, mesec, godina, čas, minut).

Način ostvarivanja programa: Program matematike predviđa da učenici postupno upoznaju brojeve prirodnog niza i broj nula; Izdvajanjem različitih kolekcija objekata vrši se prebrojavanje i zapisivanje brojeva ciframa čime se uči "aritmetička azbuka" i ističe nezavisnost broja; Uzastopno brojanje navodi ih na otkrivanje zakonitosti formiranja niza brojeva; Posle obrade operacija sabiranja i oduzimanja uvode se operacije množenja i deljenja. Učenici prvo upoznaju svojstva operacije, a zatim objašnjavanje načina računanja; operacije se vrše usmeno. Učenici najpre upoznaju oblike geometrijskih tela. Zatim najprostije geometrijske figure: linije, tačku, duž, pa tek onda pravougaonik, kvadrat, ugao trougao, krug, prava, ravan, kvadar,kocka.

Naziv predmeta	**SVET OKO NAS**		
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Sveta oko nas jeste upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu.		
Razred	**drugi**		
Godišnji fond časova	**72 časa**		
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**		**SADRŽAJI**
- identifikuje grupe ljudi kojima pripada i svoju ulogu u njima; - ostvari prava i izvrši obaveze u odnosu na pravila ponašanja u grupama kojima pripada; - se ponaša tako da uvažava različitosti drugih ljudi; - prihvati posledice kada prekrši pravila ponašanja grupe; - sarađuje sa drugima u grupi na zajedničkim aktivnostima; - razlikuje potrebe od želja na jednostavnim primerima iz sopstvenog života; - prepozna grb, zastavu i himnu Republike Srbije i primereno se ponaša prema simbolima; - odredi tip naselja na osnovu njegovih karakteristika; - poveže ličnu higijenu, boravak u prirodi, fizičku aktivnost i raznovrsnu ishranu sa očuvanjem zdravlja; - održava ličnu higijenu - ruku, zuba i čulnih organa; - primeni pravila kulturnog i bezbednog ponašanja u saobraćaju i prevoznim sredstvima u naselju sa okolinom; - bezbedno postupa pre i tokom vremenskih nepogoda; - istezanjem, savijanjem i sabijanjem odredi svojstva materijala; - odabere materijale koji svojim	**NASELJE SA OKOLINOM**	**Drugi i ja**	Grupe ljudi: rodbina, (van)školska zajednica, stanovnici naselja. Prava i obaveze članova grupa. Odnos potreba i želja. Pravila ponašanja pojedinaca i grupa. Porodični, školski i praznici naselja.
		Kultura življenja	Simboli Republike Srbije: grb, zastava i himna. Tipovi naselja: selo, grad. Zdrav način života: higijena tela, raznovrsna ishrana, broj obroka, boravak u prirodi i fizička aktivnost. Vrste saobraćaja (kopneni, vodni i vazdušni i odgovarajuća prevozna sredstva). Bezbedno ponašanje u saobraćaju u naselju (kretanje ulicom i putem bez trotoara, prelaženje ulice i puta bez pešačkog prelaza. Pravila ponašanja u prevoznim sredstvima (automobil i javni prevoz). Vremenske nepogode (oluja, grad, mećava) i bezbedno ponašanje u zatvorenom i na otvorenom prostoru.
		Čovek stvara	Materijali (drvo, kamen, metal, staklo, guma, plastika, papir, tkanina, glina/plastelin) i proizvodi ljudskog rada. Elastičnost materijala. Svojstva materijala određuju njihovu upotrebu. Nova namena predmeta napravljenih od različitih materijala. Zanimanja ljudi u gradu i selu.
		Kretanje i	Različiti oblici kretanja tela (hoda, skače, trči,

svojstvima najviše odgovaraju upotrebi predmeta; - pronađe novu namenu korišćenim predmetima; - navodi primere različitih oblika kretanja u okruženju; - odabere način kretanja tela, uzimajući u obzir oblik tela, vrstu podloge i sredinu u kojoj se telo kreće; - izmeri rastojanje koje telo pređe tokom svog kretanja; - pronađe traženi objekat u naselju pomoću adrese/karakterističnih objekata; - imenuje zanimanja ljudi u svom naselju sa okolinom; - odredi vreme pomoću časovnika i kalendara koristeći vremenske odrednice: sat, dan, sedmicu, mesec, godinu; - zabeleži i pročita podatke iz ličnog života pomoću lente vremena; - razlikuje oblike reljefa u svom naselju i okolini; - razlikuje oblike i delove površinskih voda u svom naselju i okolini; - identifikuje zajedničke osobine živih bića na primerima iz okruženja; - poveže delove tela živih bića sa njihovom ulogom/ulogama; - razvrsta biljke iz okruženja na osnovu izgleda lista i stabla; - razvrsta životinje iz okruženja na osnovu načina života i načina ishrane; - navede primere koji pokazuju značaj biljaka i životinja za čoveka; - štedljivo troši proizvode koje koristi u svakodnevnim situacijama; - razvrsta otpad na predviđena mesta; - neguje i svojim ponašanjem ne ugrožava biljke i životinje u okruženju; - prepozna primere povezanosti živih bića sa uslovima za život; - poveže promene u prirodi i aktivnosti ljudi sa godišnjim dobima; - izvede jednostavne oglede prateći uputstva; - poveže rezultate rada sa uloženim trudom.		**orijentacija u prostoru i vremenu**	pada, leti, pliva, kotrlja se, klizi). Uticaj oblika tela, podloge i sredine na kretanje po ravnoj podlozi i pređeno rastojanje tela. Snalaženje u naselju pomoću adrese (ulica, kućni broj) i karakterističnih objekata. Snalaženje u vremenu u odnosu na vremenske odrednice: minut, sat, dan, sedmica, mesec, godina, datum, godišnja doba. Sredstva za merenje vremena: časovnik, kalendar, lenta vremena.
		Raznovrsnost prirode	Reljef i oblici reljefa: uzvišenja, (brdo, planina) udubljenja (doline, kotline) i ravnice. Reljef u naselju i okolini. Oblici pojavljivanja vode: površinske vode (tekuće, stajaće) i njihovi delovi (izvor, tok, korito, obala). Površinske vode u naselju i okolini. Zajedničke osobine živih bića (disanje, ishrana, rast, ostavljanje potomstva). Funkcije (uloga) delova tela živih bića. Raznovrsnost biljaka u okruženju (zeljaste i drvenaste; lišćarske i četinarske). Raznovrsnost životinja u okolini (domaće i divlje; biljojedi, mesojedi i svaštojedi). Značaj biljaka i životinja za čoveka. Uloga čoveka u očuvanju prirode (štednja proizvoda koji se koriste u svakodnevnom životu, razvrstavanje otpada na predviđena mesta, briga o biljkama i životinjama). Sunčeva svetlost i toplota, voda, vazduh i zemljište - neophodni uslovi za život. Promene u prirodi i aktivnosti ljudi u zavisnosti od godišnjih doba.

Način ostvarivanja programa: Program predmeta Svet oko nas zadržao je postojeći okvir, nastavni plan od 72 časa godišnje ili dva časa nedeljno po razredu. Ponuđeni broj časova je orjentacioni vodič kroz realizaciju navedenih sadržaja programa u procesu nastave. Osnovna interakcija nastave predmeta Svet oko nas nije samo na usvajanju programskih sadržaja već na podsticanju razvojnih potencijala deteta. Navedeni sadržaji su usmereni na razvoj intelektualnih, psihofizičkih i socij alno-afektivnih sfera ličnosti deteta.

Naziv predmeta	**LIKOVNA KULTURA**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i

	estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.
Razred	**drugi**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- koristi materijal i pribor na bezbedan i odgovoran način; - izrazi, odabranim materijalom i tehnikama svoje emocije, maštu, sećanja i zamisli; - koristi jednostavne informacije i odabrana likovna dela kao podsticaj za stvaralački rad; - izražava, svetlim ili tamnim bojama, svoj doživljaj umetničkog dela; - identifikuje istaknuti deo celine i vizuelne suprotnosti u svom okruženju; - preoblikuje, samostalno ili u saradnji sa drugima, materijale i predmete za reciklažu; - tumači jednostavne vizuelne informacije koje opaža u svakodnevnom životu; - izražava mimikom i/ili telom različita raspoloženja, pokrete i kretanja; - upoređuje svoj i tuđ estetski doživljaj prostora, dizajna i umetničkih dela; - povezuje umetničko zanimanje i odgovarajuće produkte; - pruži osnovne informacije o odabranom muzeju; - razmatra, u grupi, šta i kako je učio/la i gde ta znanja može primeniti.	**OBLICI**	Oblici (svetlost kao uslov za opažanje oblika; vizuelne karakteristike prirodnih i veštačkih oblika; dizajn predmeta za svakodnevnu upotrebu). Suprotnosti (obojeno i bezbojno, jednostavno i složeno, ispupčeno i udubljeno, bliže i dalje...). Oblik i celina (istaknuti deo celine; vezivanje i spajanje oblika).
	SPORAZUMEVANJE	Tumačenje (neverbalno i vizuelno izražavanje; sadržaj vizuelnih informacija). Slika i reč (redosled radnje u stripu; znaci; lepo pisanje; čestitke).
	LIKOVNE IGRE	Boja (svetle i tamne boje; boja i oblik; boja i zvuk). Zamišljanja (stvarnost i mašta).
	PROSTOR	Prostor (oblikovanje prostora - škola, učionica, soba; muzej). Kretanje (kretanje jednog oblika u prostoru; kretanje više oblika u prostoru). Scena (maske, kostimi, rekviziti).

Način ostvarivanja programa: Posmatranjem, opažanjem i uočavanjem neponovnjivosti prirode proizaći će potreba za očuvanjem prirode i simboličan izraz karakterističnih elemenata koji će označiti prirodu učenika; Zahtev prilagoditi uzrastu učenika (mogućnostima) čime će biti zadovoljen elementaran zahtev za predviđeno vreme, do dva časa, da učenik završi svoj rad; Voditi razgovor sa učenicima kako bi svaki učenik, pre početka rada, došao do svoje ideje, a na osnovu sadržaja koje se nudi; Učenik će stvarati sopstvene ideje ; ispoljiće svoju kreativnost Predvideti oko 60% obrade novog gradiva i 40% vežbanja. Utvrditi identifikaciju sadržaja, nivo zahteva za učenike; U procesu motivisanja voditi razgovor o predviđenim sadržajima čime će se ostvariti uslovi(oslanjajući se na znanje učenika stečena u drugim oblastima) da svaki učenik pronađe svoju temu za rad; Učenik treba da istražuje, da se trudi da reši problem, a time bude kreativan.

Naziv predmeta	**MUZIČKA KULTURA**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Muzičke kulture je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulture svoga i drugih naroda.
Razred	**drugi**

Godišnji fond časova	**36 časova**	
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- objasni svojim rečima utiske o slušanom delu, osobine tona, doživljaj preglasne muzike i njenog uticaja na telo; - razlikuje različite instrumente po boji zvuka i izražajnim mogućnostima; - izdvoji osnovne muzičke izražajne elemente; - prepozna muzičku temu ili karakteristični motiv koji se ponavlja u slušanom delu; - povezuje karakter dela sa izražajnim muzičkim elementima i instrumentima; - izgovara brojalice u ritmu, uz pokret;	SLUŠANJE MUZIKE	Umetnička muzika u crtanim i animiranim filmovima. Odnos zvuk-lik, muzika-radnja. Kompozicije koje ilustruju različita osećanja. Zvuk i ton (izvori) - zvuci iz prirode i okruženja. Ton: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje (kratak-dug), jačina (glasan-tih), visina (visok-dubok). Kompozicije koje ilustruju različite boje ljudskog glasa i instrumenata. Muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa, dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar). Različiti žanrovi vezani za situacije značajne u životu učenika. Muzička priča. Kompozicije različitog karaktera i elementi muzičke izražajnosti (melodijska linija, tempo, ritam, dinamika). Muzički bonton. Muzika i zdravlje. Nosioci zvuka (cede plejer, računar...).
- peva po sluhu pesme različitog sadržaja i raspoloženja; - izvodi uz pokret muzičke i tradicionalne igre; - primenjuje pravilan način pevanja i dogovorena pravila ponašanja u grupnom pevanju i sviranju; - svira po sluhu ritmičku pratnju uz brojalice i pesme, jednostavne aranžmane, sviračke deonice u muzičkim igrama; - povezuje početne tonove pesama-modela i jednostavnih namenskih pesama sa bojama; - povezuje ritam sa grafičkim prikazom; - objašnjava svojim rečima doživljaj svog i tuđeg izvođenja; - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama;	IZVOĐENJE MUZIKE	Izgovor brojalice u ritmu uz pokret. Zvučne onomatopeje i ilustracije Pravilan način pevanja - držanje tela i disanje. Pravilna dikcija - izgovaranje brzalica i brojalica. Pevanje pesama po sluhu različitog sadržaja i karaktera. Pevanje pesama uz pokret - pesme uz igru i narodne pesme. Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova uz boju (a^1 bela, ha^1 ljubičasta boja). Dečji i alternativni instrumenti i načini sviranja na njima. Instrumentalna pratnja po sluhu uz brojalice i pesme - puls, ritam, grupisanje udara. Pevanje i izvođenje muzičkih igara uz sviranje na dečjim instrumentima - pesme uz igru, didaktičke igre, muzičke dramatizacije. Sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim ritmičkim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka. Muzički bonton.
- napravi dečje ritmičke instrumente; - osmisli pokrete uz muziku; - osmisli ritmičku pratnju za brojalice, pesme i muzičke igre pomoću različitih izvora zvuka; - osmisli odgovor na muzičko pitanje; - osmisli jednostavnu melodiju na kraći zadati tekst; - prema literarnom sadržaju izabere od ponuđenih, odgovarajući muzički sadržaj; - poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; - koristi samostalno ili uz pomoć	MUZIČKO STVARALAŠTVO	Izrada dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala. Kreiranje sopstvenih pokreta uz muziku. Stvaranje jednostavne ritmičke pratnje korišćenjem različitih izvora zvuka. Muzička pitanja i odgovori i muzička dopunjalka. Stvaranje zvučne priče od poznatih muzičkih sadržaja, zvučnih onomatopeja i ilustracija na kraći literarni tekst.

odraslih, dostupne nosioce zvuka.		

Način ostvarivanja programa: Ostvarivanje sledećih aktivnosti: Pevanje i sviranje uz postupno usvaj anje i upoznavanje ritmičkih struktura, muzičkog pisma i intonacije. Slušanje muzike i usvajanje osnovnih pojmova iz opšte muzičke kulture. Aktivnosti u muzičkom stvaralaštvu. Povezivanjem muzičkih sadržaja sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta.

Naziv predmeta	**FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE**		
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.		
Razred	**drugi**		
Godišnji fond časova	**108 časova**		
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**		**SADRŽAJI**
- primeni jednostavne, dvostavne opštepripremne vežbe (vežbe oblikovanja); - pravilno izvodi vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; - kombinuje usvojene motoričke veštine u igri i svakodnevnom životu; - održava ravnotežu u različitim kretanjima; - razlikuje pravilno od nepravilnog držanja tela; - uspostavi pravilno držanje tela; - pravilno diše tokom vežbanja; - izvede kretanja, vežbe i kratke sastave uz muzičku pratnju; - izvede dečji i narodni ples; - koristi osnovnu terminologiju vežbanja; - poštuje pravila ponašanja u i na prostorima za vežbanje; - poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; - odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima u prostorima za vežbanje; - poštuje pravila igre; - navija i bodri učesnike u igri na način kojim nikoga ne vređa; - prihvati pobedu i poraz kao sastavni deo igre i takmičenja; - uredno odlaže svoje stvari	FIZIČKE SPOSOBNOSTI		Vežbe za razvoj snage. Vežbe za razvoj pokretljivosti. Vežbe za razvoj izdržljivosti. Vežbe za razvoj brzine. Vežbe za razvoj koordinacije.
	MOTORIČKE VEŠTINE	Hodanje i trčanje	Hodanje: - kratkim koracima, - dugim koracima, - u različitom ritmu, - hodanje opružanjem stajne noge, - hodanje sa rekvizitom, - hodanje sa promenom pravca i smera, - hodanje kombinovano sa različitim pokretima, - hodanje preko niskih prepreka, - elementarne igre sa hodanjem. Tehnika trčanja: - trčanje preko prepreka, - trčanje sa promenom ritma, - trčanje sa promenom pravca i smera, - brzo trčanje startom iz različitih početnih položaja, - trčanje 30 m - elementarne igre sa trčanjem.
		Skakanja i preskakanja	Preskakanje vijača, palica i drugih rekvizita poređanih na tlu jednonožnim i sunožnim odskokom. Kombinacije skokova, Skok udalj i uvis iz mesta i zaleta. Skok sa povišene površine. Pripremne vežbe za preskok: igre uz korišćenje različitih oblika skakanja i preskakanja.
		Bacanja i hvatanja	Hodanje i trčanje sa kotrljanjem lopte. Bacanje loptice iz mesta u daljinu i u cilj. Bacanje loptice iz kretanja. Bacanje lopte uvis bez i sa okreom za 360°. Vođenje lopte jednom i drugom rukom u

pre i nakon vežbanja; - uočava ulogu delova tela u vežbanju; - uoči promene u rastu kod sebe i drugih; - prepozna sopstveno bolesno stanje i ne vežba kada je bolestan; - primenjuje zdravstveno-higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja; - održava ličnu higijenu; - učestvuje u održavanju prostora u kome živi i boravi; - navede vrste namirnica u ishrani; - prepoznaje vezu vežbanja i unosa vode; - poveže hodanje i trčanje sa pozitivnim uticajem na zdravlje; - prepozna lepotu pokreta u vežbanju; - se pridržava pravila vežbanja; - vrednuje uspeh u vežbanju;			mestu i kretanju. Dodavanje lopte jednom i drugom rukom. Vođenje lopte u hodanju i trčanju. Gađanje loptom u improvizovani koš, niski koš i gol. Elementarne igre sa vođenjem, dodavanjem i gađanjem loptom u cilj. Štafetne igre i druge elementarne igre loptom (vođenje, hvatanje, dodavanje).
		Puzanja, višenja, upori i penjanja	Pomicanje na dohvatnom vratilu sa pogrčenim nogama u visu prednjem. Pomicanje u visu prednjem okretanjem za 180°, sa ukrštenim hvatom. Njihanje uz pomoć. **Prošireni sadržaji** Uzmak koracima uz kosu površinu. Bočno penjanje uz lestve sa naizmeničnim prehvatanjem i opiranjem istovremeno obema nogama.
		Vežbe na tlu	**Osnovni sadržaji** Dva povezana koluta napred. Kolut napred i skok pruženim telom. Kolut nazad iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu. Kolut nazad. Sastav od naučenih elemenata. Igre usvojenih vežbi. **Prošireni sadržaji** Kolut napred iz upora stojećeg opruženih nogu. Kolut preko lopte. Odeljenjsko takmičenje sa zadatom kombinacijom vežbi.
		Vežbe ravnoteže	**Osnovni sadržaji** Mala vaga na tlu, klupi i niskoj gredi. Hodanje privlačenjem na celom stopalu i uspon. Hodanje opružanjem stajne i prednoženjem zamajne noge. Hodanje unazad na gredi. Sastav iz prvog razreda dopuniti naučenim vežbama. **Prošireni sadržaji** Naskok korakom na gredu. Čučanj i okret u čučnju za 90° i 180°. Sastav iz prvog razreda dopuniti vežbama hodanjem unazad i okretom u čučnju za 180°. Odeljensko takmičenje.
		Vežbe sa rekvizitima	Vežbe oblikovanja sarekvizitima. Trčanja, poskoci i skokovi uz korišćenje rekvizita. Preskakanje vijače na različite načine. Dizanje i nošenje predmeta i rekvizita na

			različite načine. Elementarne igre sa rekvizitima. Igre sa lastišom. Poligon i elementarne igre uz korišćenje rekvizita
		Ples i Ritimika	**Osnovni sadržaji** Narodno kolo i dečiji ples po izboru. Povezivanje elemenata iz prvog razreda u kompoziciju - sastav. Osnovni ritmički pokreti sa rekvizitima. **Proširени sadržaji** Preskakanje vijače unazad. Kombinovano preskakanje vijače napred-nazad. Hodanje i trčanje sa bacanjem i hvatanjem lopte i obruča. Vežba sa vijačom
		Poligoni	Kobinovani poligon od usvojenih veština (vežbi).
	FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA	Kultura vežbanja i igranja	Osnovni termini u vežbanju. Vežbam bezbedno. Čuvam svoje i tuđe stvari. Pravila elementarnih igara. Nekad izgubim, a nekada pobedim. Navijam pristojno.
		Zdravstveno vaspitanje	Moje zdravlje i vežbanje. Mišići, zglobovi i kosti moga tela. Telesni razvoj.. Lična higijena. Higijena prostora za vežbanje. "Šareni-raznovrsni obrok" - pravilna ishrana. Značaj vode za organizam i vežbanje.

Način ostvarivanja programa: Programska koncepcija fizičkog vaspitanja u osnovnoj školi zasniva se na jedinstvu nastavnih, vančasovnih i vanškolskih organizovanih oblika rada, kao osnovne predpostavke za ostvarivanje cilja fizičkog vaspitanja. Program fizičkog vaspitanja pretpostavlja da se kroz razvijanje fizičkih sposobnosti i sticanje mnoštva raznovrsnih znanja i umenja, učenici osposobljavaju za osposobljavaju za potreba i sklonosti, u krajnjem za korišćenje fizičkog vežbanja u svakodnevnom životu.

Naziv predmeta	**DIGITALNI SVET**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja predmeta Digitalni svet jeste razvijanje digitalne kompetencije učenika neophodne za bezbednu i pravilnu upotrebu digitalnih uređaja za učenje, komunikaciju, saradnju i razvijanje osnova algoritamskog načina razmišljanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- uporedi način na koji uči u školi sa onlajn učenjem putem školske platforme; - koristi školsku platformu za onlajn učenje (uz pomoć nastavnika i/ili roditelja/zakonskog zastupnika); - samostalno koristi digitalne udžbenike za učenje; - kreira, čuva i ponovo uređuje digitalnu sliku	**DIGITALNO DRUŠTVO**	Učenje putem školske platforme za onlajn učenje. Učenje uz pomoć digitalnih udžbenika. Kreativno grafičko izražavanje korišćenjem digitalnog uređaja. Umrežavanje digitalnih uređaja i prilike za razmenu materijala, komunikaciju i zajednički rad koji iz umrežavanja proizilaze.

(samostalno i/ili uz pomoć nastavnika) koristeći odgovarajuću aplikaciju; - svojim rečima objasni pojam pokretne slike; - kreira elemente pokretne slike; - kreira jednostavan grafički digitalni materijal namenjen poznatoj publici; - svojim rečima objasni zbog čega digitalne uređaje povezujemo na mreže, uključujući internet; - navede mogućnosti za razmenu materijala, komunikaciju i zajednički rad (učenje) koje su nastale zahvaljujući umrežavanju digitalnih uređaja; - objasni dobitke i rizike koji proizilaze iz komunikacije putem digitalnih uređaja; - razlikuje neprihvatljivo od prihvatljivog ponašanja pri komunikaciji na internetu; - reaguje na odgovarajući način ako dođe u dodir sa neprimerenim digitalnim sadržajem, nepoznatim, zlonamernim osobama ili osobama koje komuniciraju na neprihvatljiv način; - navede neke od načina na koje korisnici digitalnih uređaja ostavljaju lične podatke u digitalnom okruženju; - organizuje sopstveno učenje u onlajn okruženju na način koji ne ugrožava zdravlje i ličnu bezbednost, kao i sigurnost digitalnog uređaja;	**BEZBEDNO KORIŠĆENJE DIGITALNIH UREĐAJA**	Dobici i rizici koji proizilaze iz komunikacije putem digitalnih uređaja. Ponašanje na internetu - internet bonton. Ostavljanje ličnih podataka pri korišćenju digitalnih uređaja. Primerena reakcija u slučaju kontakta sa neprimerenim digitalnim sadržajem**,** nepoznatim, zlonamernim osobama ili osobama koje komuniciraju na neprihvatljiv način. Organizacija vremena i uslova za rad pri onlajn učenju. Korišćenje digitalnih uređaja i zaštita životne sredine.
- predloži načine odlaganja elektronskog otpada koji ne ugrožavaju životnu sredinu; - svojim rečima objasni pojam algoritam; - analizira jednostavan poznati postupak koji sadrži ponavljanja određenih radnji i predstavi ga algoritamski; - kreira odgovarajući računarski program u vizuelnom programskom jeziku; - analizira jednostavan program kreiran u vizuelnom programskom jeziku i objasni šta i na koji način taj program radi; - uoči i ispravi grešku u jednostavnom programu, proveri valjanost novog rešenja i po potrebi ga dodatno popravi (samostalno ili saradnički); - kreira program u vizuelnom programskom jeziku kojim upravlja ponašanjem raspoloživog fizičkog digitalnog uređaja.	**ALGORITAMSKI NAČIN RAZMIŠLJANJA**	Razlaganje problema na manje celine. Osmišljavanje algoritama linijske i ciklične strukture koji vodi do rešenja jednostavnog problema. Kreiranje računarskog programa u vizuelnom programskom jeziku. Analiza postojećeg programa kreiranog u vizuelnom programskom jeziku i tumačenje funkcije blokova od kojih je sačinjen. Upravljanje ponašanjem fizičkog digitalnog uređaja kreiranjem programa u vizuelnom programskom jeziku. Uočavanje i ispravljanje grešaka u programu.

Način ostvarivanja programa: Predmet Digitalni svet namenjen je razvijanju digitalne kompetencije kod učenika drugog razreda osnovne škole. Program nastave i učenja za drugi razred orijentisan je na proces učenja i ostvarivanje ishoda. Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći predmet Digitalni svet. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika, koji su grupisani u tri nastavne teme: *Digitalno društvo*, *Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja* i *Algoritamski način razmišljanja*.

IZBORNI PROGRAMI

Naziv programa	**GRAĐANSKO VASPITANJE**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja programa Građansko vaspitanje je podsticanje razvoja ličnosti koja je odgovorna prema svojim pravima i pravima drugih, otvorena za dogovor i saradnju i spremna da aktivno učestvuje u životu školske zajednice, uvažavajući principe, procedure i vrednosti demokratskog društva.
Razred	**drugi**

Godišnji fond časova	**36 časova**	
ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razlikuje ponašanja pojedinaca koja doprinose ili ometaju funkcionisanje i napredovanje grupe; - uspostavlja, gradi i čuva uspešne odnose sa članovima grupe kojoj pripada; - iskaže svoja osećanja i potrebe na način koji ne ugrožava druge; - prepozna i uvaži osećanja i potrebe drugih; - navede i svojim rečima objasni osnovna prava deteta sadržana u Konvenciji o dečjim pravima; - prihvata i obrazlaže na primerima iz života da svako dete ima ista prava bez obzira na različitosti; - prepozna situacije kršenja svojih i tuđih prava i pokazuje spremnost da traži pomoć; - se dogovara i odlučuje u donošenju pravila grupe i da se ponaša u skladu sa njima; - navodi primere međusobne povezanosti prava i odgovornosti; - razlikuje nenasilnu od nasilne komunikacije među članovima grupe na primerima iz svakodnevnog života, iz književnih dela koje čita i filmova koje gleda; - sasluša izlaganje sagovornika bez upadica i sa uvažavanjem; - daje i prihvata predloge vodeći računa o interesu svih strana u sukobu; - predstavi šta sadrži i čemu služi Pravilnik o bezbednosti učenika njegove škole; - se ponaša u skladu sa Pravilnikom o bezbednosti učenika; - navodi primere odgovornosti odraslih i učenika za bezbednost u školi; - prepoznaje prednosti, rizike i opasnosti po sebe i druge i odgovorno postupa pri korišćenju mobilnog telefona i interneta; - sarađuje i preuzima različite uloge na osnovu dogovora u grupi; - iznosi mišljenje, obrazlaže ideje, daje predloge koji mogu unaprediti bezbednost učenika u školi; - učestvuje u izradi plana	**LJUDSKA PRAVA** **Ja i drugi u različitim grupama**	**Grupni identitet** Ko smo mi - sličnosti i razlike? Grupe kojima pripadamo (porodica, odeljenje, škola, sportski klub, muzička škola...). Od čega zavisi funkcionisanje i napredak grupe: komunikacija, saradnja, uzajamno podržavanje, bliskost. Ponašanja pojedinaca koja ojačavaju ili ometaju odnose u grupi. **Osećanja** Izražavanje sopstvenih osećanja. Osećanja drugih, kako ih prepoznajemo i uvažavamo. Veza osećanja sa mislima i ponašanjima. **Potrebe i prava** Moje potrebe i potrebe drugih. Osećanja, potrebe, vrednosti i način njihovog ostvarivanja. Veza sa pravima. **Prava deteta** Konvencija o dečjim pravima. Različiti smo, ali su nam prava ista. Ljudska prava važe svuda i za svakog. **Kršenje i zaštita prava** Nisam posmatrač, reagujem na situacije kršenja prava dece u odeljenju i školi. Znam kako i kome da se obratim za pomoć.
	DEMOKRATSKO DRUŠTVO **Škola kao zajednica**	**Škola kao zajednica** **Vrednosti** škole kao zajednice - ravnopravnost, odgovornost, solidarnost, briga za druge, tolerantnost, pravednost, poštenje. **Pravila** u školi i njihova funkcija. **Odgovornosti** učenika i odraslih za funkcionisanje škole kao zajednice. **Odnosi u zajednici** Kako radim sam, a kako u grupi? Šta u školi radimo zajedno? U čemu smo dobri? U čemu bismo mogli biti bolji? Kako komuniciramo u grupi? Nasilna i nenasilna komunikacija. **Sukobi** Uzroci sukoba i šta sa njima. Sukob iz ugla onog drugog. Posredovanje u sukobu. Konstruktivno rešavanje sukoba.
	PROCESI U SAVREMENOM SVETU **Škola kao bezbedno mesto**	**Bezbednost učenika u školi** Učenici imaju pravo na zaštitu i bezbednost. Pravilnik škole o bezbednosti učenika. Bezbednost učenika u školi i školskom dvorištu, na putu između kuće i škole, van škole - na izletu i na nastavi u prirodi. Bezbednost učenika je odgovornost svih - zaposlenih u školi, učenika, roditelja, institucija van škole.

jednostavne akcije; - sa drugim učenicima izvodi i dokumentuje jednostavnu akciju; - doprinosi promociji akcije; - na jednostavan način vrednuje izvedenu akciju.		Bezbedno i nebezbedno ponašanje na internetu. Odgovorna upotreba mobilnog telefona.
	GRAĐANSKI AKTIVIZAM **Škola kao bezbedno mesto za sve**	**Kako učiniti školu bezbednim mestom za sve - planiranje i izvođenje jednostavne akcije.** Koraci u planiranju i izvođenju akcije. Izbor teme/problema/aktivnosti kojom ćemo se baviti. Određivanje cilja i izrada plana akcije - podela uloga, dogovor o rokovima, načinu realizacije. Izvođenje i dokumentovanje akcije - video-snimci fotografije, tekstovi i sl. Promocija akcije na nivou škole - prikazivanje drugim odeljenjima, roditeljima i sl., pravljenje postera ili panoa, objavljivanje priloga u školskom listu. Vrednovanje akcije - čime smo zadovoljni, šta je moglo biti bolje.

Način ostvarivanja programa: Uobličavanje i poimanje ličnih autentičnih doživljaja učenika kroz razmenu u grupi, a ne prenošenje gotovih znanja, tuđih uvida. Kroz igru ostvaruju i istražuju raznovrsna divergentna rešenja za probleme sa kojima se suočavaju; Činioci koji su od suštinskog značaja za kvalitetnu i razvojno podsticajnu razmenu:

1. Jasno artikulisanje cilja aktivnosti i dogovor o pravilima kojih treba da se pridržavaju učesnici
2. Raspored sedenja (po mogućstvu u krug) koji omogućuje svim učesnicima razmene da vide jedni druge;
3. Aktivnosti tako koncipirati da podstiču i održe interesovanja i saznajnu motivaciju učenika
4. Optimalan broj učenika je od 10 do15.
5. Nastava se izvodi po redosledu nastavnih jedinica.

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV - ANYANYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL**
Cél	A *magyar nyelv - anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	**Második**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/TÉMA**		**TARTALOM**
- Elsajátítja a helyes kiejtést, hangsúlyt, hanglejtést; - pontosan artikulál, beszéde tagolt, érthető és közepes tempójú; - helyesen ejti ki a rövid és a hosszú magán- és mássalhangzókat; - alapszinten képes verbális kommunikációra; - rövid szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; - kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást, drámai szöveget, gyermekverset; - képes egyszerű beszédszituációk eljátszására; - a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát).	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Az életkornak megfelelő rövid mesék, történetek. Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Nyelvi játékok. Beszélgetések, szituációs játékok. Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Hibás szórendű mondatok javítása. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Önellenőrzés, közös javítás.
- Figyelmesen hallgatja		**Befogadás**	Valós vagy szimulált helyzetek.

beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; - meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; - megérti a felolvasott, rövid ismeretterjesztő szöveget; - átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során.		Szóbeli közlés befogadása. Felolvasott szöveg befogadása Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.
- Felismeri a verset és a mesét; - meghatározza a szöveg témáját; - meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; - meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; - felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; - képes rövid szöveget értelmezni; - felismeri a rímet.	**IRODALOM**	**Választható és adaptálható** **ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** Balázs Imre József: *A mese/*Cseh Katalin: *Meghatározás* Fecske Csaba: *Jó leszek/A nagymamánál* Kovács András Ferenc: *Kanásznóta* Tolna Éva: *Ünnep* Tóth Krisztina: *Kobra* Nemes Nagy Ágnes: *Lila fecske* József Attila: *De szeretnék...* Nemes Nagy Ágnes: *Mi van a titkos úton?* Weöres Sándor: *A kutya-tár* Tamkó Sirató Károly: *Mondjam még?* Kányádi Sándor: *Három kérdezgető*
		Próza: Janikovszky Éva: *Már megint (részletek)* May Szilvia: *A Fásli Utcai Állatkórház* Csukás István: *Süsü, a sárkány (részlet)* Janikovszky Éva: *Már iskolás vagyok* Lázár Ervin: *A Kék meg a Sárga* Népmese: *Kutya akart lenni* Kolozsvári Grandpierre Emil: *A pecsenye* Népmese: *A róka és a gólya* Darvasi László: Pálcika, ha elindul (*A nem varázslás)* **Népköltészeti alkotások:** mondóka, közmondás, szólás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték. **Drámai szöveg:** Dušan Radović: *Nebáncsvirág* **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. **Irodalomelméleti fogalmak:** - vers; - mese; - a cselekmény; helye és ideje; - a mű szereplője - külső és belső tulajdonságai és cselekedetei.
- Megkülönbözteti és megnevezi a hangot, a szót és a mondatot; - odafigyel a helyes szórendre; - kérdő mondatokat tud szerkeszteni; - a főnevek többes számát helyesen használja; - a helyhatározó ragokat megfelelően használja.	**NYELVTAN**	Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. Hallás után befogadott mesével, történettel kapcsolatban rövid mondat megfogalmazása, szereplők nevének felsorolása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Ismert történetekkel kapcsolatban kérdés megfogalmazása. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban.

A tanterv megvalósításának módja: Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése. . A második osztályban figyelmet kell fordítani a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére. Az alapozás lényege, hogy a tanulók viszonylag fejlett beszédalap birtokába jussanak. Ezért beszédüket a szó, a mondat és a szöveg szintjén egyaránt fejlesztjük, és a fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használjuk ki, hanem a szövegelemzés és a nyelvhelyesség nyújtotta lehetőségeket is.

Tantárgy:	**HITOKTATÁS - KATOLIKUS HITTAN**
Évi óraszám:	**36**
Osztály:	**Második**

TÉMA	**CÉLOK**	**EREDMÉNYEK** A téma feldolgozása után a tanuló:	**A TÉMÁKON BELÜLI AJÁNLOTT TARTALOM**	**AJÁNLOTT MÓDSZEREK**
I ÚJRA EGYÜTT	• Fejleszteni a barátság szellemét, a bizalmat és a tiszteletet a hittanos- és az osztályközösségben. • Megtanulni elfogadni, hogy mindannyian testvérek vagyunk, tisztelnünk és szeretnünk kell egymást a családban és az iskolában	• megérti és készen áll a közösségre • jobban érti a "barát" és "barátság" fogalmát • felismeri barátait • nyitottabb és készebb a Jézussal és másokkal való barátságra	**1.** Közösséget és barátságot építünk	• A nyári élmények elmesélése • Barátsággal kapcsolatos élmények rajzolása • Dramatizációs játékok, melyek barátságra ösztönöznek minket • Éneklés: "A mi hű barátunk, Jézus"
II EMBEREK ISTEN ÚTJÁN	• Megismerni az Ószövetség nagy alakjait és Istennel való kapcsolatukat (Ábrahám, Jákob, egyiptomi József) • A bibliai személyeken keresztül megnyílni Isten felé és hallgatni üzenetét • A bibliai egyéniségeken keresztül elvezetni a gyerekeket a hit alapjaihoz és az Istenre való ráhagyatkozáshoz • Felfedezni Ábrahám és József történetén keresztül, hogyan vezeti Isten azokat, akik benne bíznak	• érti, hogy hinni, azt jelenti, megbízni valakiben • az Istennel való barátságot szövetségként éli meg (baráti megegyezés) • felismeri az irigységből fakadó rosszat • felismeri, hogy Isten képes a rosszat is jóra fordítani • megérti a megbocsájtás jelentőségét • felismer néhány konkrét nehézséget az életben és szabadabban kifejezi élményeit • megérti Isten segítségének fontosságát a mindennapi életben • hálás Isten segítségéért és vezetéséért	**2.** Ábrahám hisz Istennek **3.** Isten megjutalmazza Ábrahámot hitéért (három látogató, Izsák születése) **4.** Mindannyian testvérek vagyunk, még ha különbözünk is (Jákob és Ézsau) **5.** Isten szövetséget köt - barátság Jákobbal **6.** Hitünk által mi is Ábrahám, Izsák és Jákob leszármazottai vagyunk **7.** Egyiptomi József és testvérei **8.** A testvérek igazságtalanok Józseffel **9.** Isten jóra fordítja a rosszat **10.** József megbocsájt testvéreinek **11.** Isten szeret és vezet minket életünkön keresztül **12.** A feldolgozott tanegységek ismétlése és rendszerezése	• Mesélés a Gyermekbiblia képei alapján • A témához kapcsolódó diafilmek, prezentációk használata • Egyes élmények lerajzolása • Beszélgetésre és a benyomások minél ügyesebb kifejezésre való ösztönzés • A témához illő feladatlapok használata
III	• Belátni, hogy életünk során	• összekapcsolja	**13.** Az emberek	• Beszélgetés a családban és

JÉZUS - ISTEN AJÁNDÉKA A FÖLDNEK ÉS AZ EMBEREKNEK	mindig várunk valamit • Megérteni, hogy a keresztények számára a karácsony Jézus e világra jövetelét jelenti, és hogy Isten azért küldte Őt a földre, hogy irántunk való szeretetét és közelségét kifejezze • Megismerni Jézust, mint a názáreti család tagját • Megérteni, hogy Jézus az egész emberiség megmentése érdekében jött a földre • Aktív részvétel az ádventi és karácsonyi ünneplésben és szokásokba • plébániai közösség karácsonyi ünneplésében való aktív részvétel	saját várakozását a Jézus eljövetelére való várakozással • lassan kezdi megérteni Jézus születésének jelentését az emberiség üdvözítése szempontjából • megismeri Jézust a Szentcsalád meghittségében • megérti és elfogadja a karácsonyi ünnepkör szokásait, jeleit és szimbólumait • felismeri, hogy a karácsony az ajándékozás ideje és ő maga is szeretne megajándékozni másokat	reményben és várakozásban élnek **14.** Jézus a várt Megváltó - Isten Fia **15.** A bölcsek Jézust keresik - Vízkereszt **16.** Karácsony a szeretet ünnepe **17.** Az én ajándékom a Kisjézusnak (felkészülés a karácsonyi ünnepre)	környezetben bekövetkező fontos eseményekre való várakozásról - Kontraszképek rajzolása • Szent Miklós megismerése - dramatizáció • A hitoktató elbeszélése és magyarázata - a Messiás kifejezés és a karácsonyi történések • Ádventi és karácsonyi énekek éneklése, karácsonyi jelenet eljátszása • Alkalomhoz illő gyermeki ajándékok készítése
IV ISTENNEL AZ ÉLET ÚTJÁN	• Megismerni a parancsolatokat, mint Isten útmutatásait az ember jóléte érdekében: élet, boldogság, szabadság minden ember számára • Megismerni és elfogadni Istent mint életünk első és alapvető igazságát • Megérteni az élet és a szeretet alapvató értékeit a családban és másokkal szemben • Megtanulni tisztelni mások testét, véleményét és életét • Megtanulni együttérzéssel és tisztelettel kezelni az élet különböző területeit (személyes dolgok, gondolatok...) • Megérteni az "igazság" szó jelentését az ember életében • Megérteni és elfogadni, hogy az igazmondás, és nem a hazugság, a közösség egyik alapköve	• elfogadja a Tízparancsolatot, mint Isten útmutatását minden ember és a világ jóléte érdekében • elfogadja az élet alapvető értékeit és a szeretet jelentőségét a családban és másokkal szemben • felfogja mások tiszteletének jelentőségét, hogy fontos a másik ember testének és gondolatainak tiszteletben tartása • készen áll Isten parancsainak megőrzésére és betartására • megérti és elfogadja az igazságot, mint a közösség egyik alapkövét • tiszteletben tartja és toleránsan viszonyul azokhoz, akik esetleg más véleményen vannak, vagy másképpen gondolkoznak	**18.** Út a Mennyei Atyához **19.** Csak egyetlen igaz Isten van **20.** Tiszteld Isten nevét **21.** Vasárnap - az Úr napja **22.** Egymás kölcsönös tisztelete a családban **23.** Óvd az élet ajándékát **24.** Igazságban élj: Ne lopj és másét ne kívánd **25.** Szavaid és tetteid legyenek igazak **26.** A feldolgozott tanítási egységek ismétlése	• A parancsolatok magyarázata a tanulók mindennapi tapasztalatai és szükségletei alapján - aktualizáció • az egyes parancsolatok szinpadi kifejezése • Kollázs a következő témára: "Óvd az életet - veszélyeztesd az életet" • Beszélgetés "Igazság és hazugság" témáról • Diapozitívek, filmek, rövid prezentációk a parancsolatokról • Társasjáték: "Ne mérgelődj ember" a Tízparancsolat szabályai alapján

		• mint őjobban megbecsüli a saját és mások tulajdonát		
V JÉZUS FELTÁRJA EMBEREK IRÁNTI SZERETETÉT	• Tudomást venni az élet világos (pozitív) és sötét (negatív) oldaláról is • Belátni, hogy szebben és jobban élünk, ha egymásnak kölcsönösen segítünk • Megtanulni változtatni a viselkedésünkön és tanulni a saját hibáinkból • Megismerni, hogy Jézus szerette az embereket és a világot, és miattunk, emberek miatt vállalta a keresztutat és a szenvedést • Átérezni Jézus feltámadásának erejét és jelentőségét az emberek üdvössége szempontjából • Megérteni, hogy a Virágvasárnaptól Húsvétig tartó liturgikus ünnepekkor Jézust ünnepeljük, aki legyőzte a rosszat, a bűnt és a halált • Megnyílni a húsvéti örömhírnek	• belátja, hogy az emberek fájdalmat és szenvedést okoznak egymásnak, ezért változniuk kell • megérti, hogy Jézus halála, az ***Igaz*** halála, aki minden ember bűnéért hal meg • felismeri a Jézus feltámadásából fakadó reményt és győzelmet az Evangélium alapján • felismeri a nagyböjti és húsvéti idő jeleit és szimbólumait • megérti és elfogadja a feltámadás örömének, a békének és a szeretetnek jeleit a mindennapi életben • húsvét örömhírét énekkel is kifejezi	**27.** Virágvasárnap - Jézus bevonulása Jeruzsálembe **28.** Jézus szeretetből szenved és hal meg a kereszten **29.** Jézus feltámadt a halottak közül **30.** Asszonyok Jézus sírjánál **31.** Jézus békét és örömet hoz - Jézus megjelenik az apostoloknak **32.** Jézus halálának és feltámadásának liturgikus kifejezései és keresztény szimbólumai	• Szülőkkel való beszélgetés az örömről és a bánatról és a tapasztalatok kifejtése • Szituációs játék, pantomim • Átélést segítő gyakorlatok: Hogyan érzem magam, mikor valakivel szemben jó vagyok, valakinek segítek • Jézus szenvedéséről és feltámadásáról szóló bibliaia szövegek magyarázata • Közös kollázs készítése nagyböjt és húsvét témájára • Nagyböjti és húsvéti énekek éneklése • Diapozitívek, prezentációk bemutatása
VI SZÉP AMIKOR A TESTVÉREK EGYÜTT VANNAK	• Felismerni, hogy a közösségben és a közösségért tenni kell és szeretetből élni másokért (pl. az anyai szeretet) • Megérteni és elismerni, hogy közösségben élni csak akkor lehet, ha mindenki tartja magát a közös élet szabályaihoz • Megismerni, mit vár tőlünk Jézus, mikor arra hív minket, hogy bocsássunk meg egymásnak és mindig a jót cselekedjük • Megérteni, hogy az ima Istennel való beszélgetés, a hálánk, a kölcsönös odafigyelésünk és a szeretetünk jele	• belátja, hogy senki sem élhet egyedül • megérti és elfogadja az élet közös "játékszabályait", melyekre szükség van, ha elégedett szeretne lenni • megérti, hogy a másokkal szemben elkövetett bűn Isten előtt is bűn imádsággal fejezi ki magát	**33.** Jézus barátja mindent jól csinál **34.** Bocsáss meg testvérednek és légy boldog **35.** Az imádság összeköti az embereket	• Az aranyszabály és a népi mondás összehasonlítása: "Amit nem szeretnél, hogy mások veled tegyenek..." • Fogalmak magyarázata: bűn, bűnösség, hiba, közösség megsértése • Drámajáték vagy pantomim • Saját imádságok szerkesztése közös találkozásokra
VII ÖRÖMÜNK ÉS HÁLÁNK	• Felébreszteni a hálát az iskolaév során kapott ajándékokért: az élet, a tanulás, a barátság, a közösség ajándékáért • Felismerni a kötődés és a közösség jeleit • Megtanulni örülni a Jézustól kapott életnek és ezt az örömöt megélni és átadni mindenkinek	• Kifejezi hálaját Isten és az emberek iránt	**36.** Istennel az élet örömeibe	• Beszélgetés a témáról • Hálaadó imádság szerkesztése a tanuló által átélt jóságért, szeretetért és törődésért • Az öröm és a hála zene általi kifejezése • Beszélgetés a közelgő ünnepekről, szünetről, hogyan eltölteni azt...

	az ünnepek idején			

Naziv predmeta	**VERSKA NASTAVA - REFORMATSKA VERONAUKA**
Cilj	**Ciljevi** nastave verskog vaspitanja reformatske hrišćanske crkve u ovom razredu su: - sticanje znanja o Bogu na osnovu biblijskog sadržaja, - upoznavanje biblijskih priča (potop i spasenje Noja i njegove porodice...), - shvatanje da postoje vrednosti koje su dostupne isključivo preko verovanja, - sticanje predstava o grehu, kazni i o milosti Božjoj, - sticanje znanja o Isusu Hristu, - razumevanje da je slanje Izbavitelja od strane Boga potvrda njegove ljubavi prema čoveku.
Razred	**drugi**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
steknu predstavu o Bogu na osnovu biblijskog teksta; - prepoznaju Božje delo u svemu što je stvoreno; - prepoznaju Božju brigu i ljubav prema svakom stvorenju, čoveku; - shvate da postoje vrednosti koje su dostupne ne samo preko intelekta, nego i preko verovanja; - shvate da je Biblija najvažnija knjiga za sve hrišćane i da je najvažniji izvor odgovora za sva životna pitanja; - prepoznaju istinu kroz veru u Boga: živeće pod Njegovom večnom zaštitom; - prepoznaju ljubav Božju prema njima lično u liku Isusa Hrista.	NOJE I POTOP	1.Noje i potop 2.Građenje kule u vavilonu 3.Nadtavak teme iz predhodnog časa 4.Šta znači ime hrišćanin 5.Ponavljanje 6. avramovo pozivanje
	AVRAMOVO POZIVANJE	7.Avramov poslušnost 8.Isav i Jakov 9.Jakova prevara 10.Jakov san 11. Ponavljanje 12. Ponavljanje 13.Mudraci sa istoka
	KO JE ISUS KRIST	14.12.godišnji Isus u crkvi u Jerusalimu 15. Isusovo krštenje 16. svadba u Kanu 17.Utišavanje oluje na moru 18.Lazarevo vaskrsenje i Isusovo priljateljstvo 19.Priča o milostivom Samaritanu 20.Neverni Toma 21. Ponavljanje
	MOLITVA	22.Priče o Josifu I deo 23.Priče o Josifu II deo 24.Priče o Josifu III deo 25.Priče o Josifu IV deo 26.Priče o Josifu V deo 27.Priče o Josifu VI deo 28.Ponavljanje 29.Apostolsko verovanje 30.Molitve – prilikom ulaza u crkvu 31.Ponavljanje na kraju školske godine 32. Ponavljanje na kraju školske godine 33. Ponavljanje na kraju školske godine

		34. Ponavljanje na kraju školske godine 35. Ponavljanje na kraju školske godine 36. Ponavljanje na kraju školske godine

Način ostvarivanja programa: Iz doživljenih iskustava prelazi se na istine, iz kojih se potom vraća na svakodnevnu njihovu primenu. Kratko ponavljanje sadržaja predhodnog sata, i posebno osvetljavanje onoga što će poslužiti kao temelj za aktuakni sat. Nakon postavljanja culja prelazi se na obradu novih nastavnih sadržaja, gde se zapravo obj ašnjava učeniku, što to znači da „smo u zajednici s Bogom", ističući što to znači za nas i za ljude oko nas. Ovako usvojeno gradivo, u skladu sa odgojnim ciljem, mora naći svoju primenu u životu učenika. Razgovara se zašto zahvaliti Bogu za roditelje, braću i prijatelje. Ovakva spoznaja i dečje iskustvo se oslanjaju na njegov doživljaj i na tekst Svetog Pisma.

Naziv predmeta	**VERSKA NASTAVA - ISLAMSKA VERONAUKA**
Cilj	**Ciljevi** nastave islamskog vjeronauka (ilmudina) u ovom razredu jesu da upozna učenika sa: - osnovnim vrijednostima koje treba cijeniti i kojima se treba okititi u svome životu; - osnovnim postulatima vjere islama; - načinom obavljanja i sastavnim dijelovima namaza (dnevne molitve); - značenjem posta i njegovim vrijednostima; - značenjem hadža (hodočašća Kabe), to jest petog islamskog šarta; - najvažnijim vjerskim ustanovama u našoj zemlji i odabranim danima koje muslimani praznično obilježavaju;
Razred	**drugi**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- uoči vrijednost zajednice i složnog zajedničkog življenja; - uoči vrijednost vjerovanja u jednog Boga, Stvoritelja ljudi i Njegove poslanike, koje je slao ljudima da im ukažu na pravi put; - uoči važnost zekata (materijalnog davanja kojim bogati muslimani trebaju pomoći siromašne); - uoči vrijednost posta (uzdržavanja od unošenja hrane i pića od zore pa do zalaska sunca); - shvati šta je post i koja je njegova vrijednost; - nauči koji su sastavni dijelovi posta; - shvati šta je hadž (hodočašće Kabe); - shvati šta je Kaba, koja je njena	Uvod	upoznavanje učenika sa sadržajima ovog razreda, sa udžbenikom i načinom rada
	Jedinstvo među muslimanima	upoznavanje sa vrijednostima jedinstva i sloge među ljudima koji su neophodni za prosperitet cijelog čovječanstva
	Rad je ibadet	rad je Bogu drago djelo koje On cijeni i nagrađuje onoga ko iskreno radi, ne zakidajući ostale oko sebe
	Božiji poslanik A. S. uzor svim muslimanima	upoznavanje sa vrlinama Božijeg Poslanika koje trebaju biti i naše vrline
	Kako sam došao na ovaj svijet	razjašnjenje dileme oko čovjekovog dolaska na svijet
	Kako i koliko vjerujem	način preispitivanja našeg vjerovanja i čvrstine ubjeđenja Uzvišenog Gospodara u kojeg vjerujemo

važnost i šta ona predstavlja; - upozna način islamskog obilježavanja praznika; - upozna najvažnije ustanove i institucije muslimana na ovim prostorima i njihov značaj; - upozna najznačajnije datume (praznike) koje muslimani obilježavaju.	Shvatanje prednosti Allahu dž. Š.	upoznavanje kroz priču sa značenjem i vjerovanjem u predanost Bogu
	Čovjek Allahovo dž. Š. najljepše stvorenje	obrada priče koja ukazuje da je čovjek najljepše Allahovo stvorenje
	Čuvanje od grijeha	upoznavanje kroz priču "Hodžin ćulahg" sa obaveznošću čuvanja od griješenja i pokuđenošću griješenja
	Jedino Allah zna skriveno	obrada priče koja ukazuje na to da je samo Allah dž. š. Sveznajući i da niko drugi ne poznaje ono što je skriveno u čovjeku
	Ponosiš li se svojim imenom	upoznavanje učenika sa značenjima i vrijednostima njihovih islamskih imena
	Čistoća u kući i van nje	obrada priče koja ukazuje na važnost čistoće kod čovjeka kao i njegovom okruženju
	Islamski šarti	obrada islamskih šartova - uvjeta da bi neko mogao biti musliman
	Namaski šarti	šta je potrebno izvršiti da bi namaz molitva bio ispravan).
	Uzimanje abdesta	upoznavanje sa načinom uzimanja abdesta - vjerskog pranja prije namaza
	Okretanje prema kibli	značenje kible i važnost okretanja prema njoj u namazu
	Sastavni dijelovi namaza	upoznavanje sa sastavnim dijelovima namaza kao i namazima koje musliman mora obavljati
	Postite bićete zdravi	značenje i vrijednosti posta u mjesecu Ramazanu
	Hadž	upoznavanje sa sastavnim dijelovima hadža - hodočašća Mekke - i njegovom važnošću uz obradu kuranskog poglavlja EL -KEVSER
	Islamski Mubarek dani	koje je to dane musliman dužan svječano obilježiti u toku jedne godine, obrada kuranskog poglavlja EL -KAFIRUN

	Islam u našoj zemlji	upoznavanje sa islamskim dragocjenostima u našoj zemlji i drugim vjersko-prosvjetnim ustanovama u njoj

Način ostvarivanja programa: Vjerska nastava je zajedničko djelo vjeroučitelja i učenika. Polazište je konkretna stvarnost. Iz doživljenih iskustava prelazi se na istine iz kojih se potom vraća na svakodnevnu njihovu primjenu. Ovakav način saznanja ima svoj red: upoznavanje (obrada novih sadržaja), ponavljanje, primjena i provjeravanje, sređivanje (sistematizacija). To je makrostruktura ovakvog načina saznanja. Međutim, i ovi dijelovi imaju svoju mikrostrukturu. Tako, na primjer: način saznanja poseduje sljedeće stupnjeve: postavljanje cilja, motivisanje, obrada novih nastavnih sadržaja, učenje. Treba imati pred očima fizionomiju grupe i pojedinca, a takođe u okviru časa na kojem se obrađuju novi sadržaji, vrši se primjena i obnavljanje obrađenog gradiva.

PROGRAM NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI

Naziv predmeta **SRPSKI JEZIK**

Cilj **Cilj** učenja Srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.

Razred **treći**

Godišnji fond časova **180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- čita sa razumevanjem različite tekstove; – opiše svoj doživljaj pročitanih književnih dela; – iznese svoje mišljenje o tekstu; – razlikuje književne vrste: lirsku i epsku pesmu, priču, basnu, bajku, roman i dramski tekst; – odredi temu, redosled događaja, vreme i mesto dešavanja u pročitanom tekstu;	**KNJIŽEVNOST**	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Lirska poezija** 1. Dušan Kostić: Septembar 2. Grigor Vitez: Kakve je boje potok/ Desanka Maksimović: Vožnja 3. Dušan Vasiljev: Zima 4. Miroslav Antić: Šta je najveće/ F. G. Lorka: Luckasta pesma 5. Dragan Lukić: Svakoga dana/

– imenuje glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozi- tivne i negativne osobine; – uoči osnovne odlike lirske pesme (stih, strofa i rima); – razume preneseno značenje poslovice i basne i njihovu poučnost; – razume ideje književnog dela; – uoči osnovne odlike narodne bajke; – razlikuje narodnu od autorske bajke; – predstavi glavne osobine junaka; – uoči osnovne odlike narodne epske pesme; – uoči poređenje u književnom delu i razume njegovu ulogu; – razlikuje opis od pripovedanja u književnom delu; – pokaže primere dijaloga u pesmi, priči i dramskom tekstu; – uoči humor u književnom delu; – čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; – izražajno recituje pesmu i čita prozni tekst; – izvodi dramske tekstove; – razlikuje vrste (i podvrste) reči u tipičnim slučajevima; – odredi osnovne gramatičke kategorije imenica, prideva i glagola; – primenjuje osnovna pravopisna pravila; – jasno i razgovetno izgovori obaveštajnu, upitnu i zapovednu rečenicu, poštujući odgovarajuću intonaciju i logički akce-		Šta je otac 6. Branislav Crnčević: Ljutito meče/ Ljubivoje Ršumović: Aždaja svome čedu tepa 7. Milovan Danojlić: Ljubavna pesma 8. Ljubivoje Ršumović: Domovina sebrani lepotom 9. Himna Svetome Savi 10. Branko Stevanović: Zanimanje Marka Kraljevića **Epska poezija** 11. Narodne pesme: Marko Kraljević i beg Kostadin, Oranje Marka Kraljevića **Proza** 1. La Fonten: Cvrčak i mrav/Ezop: Kornjača i zec 2. Narodna pripovetka: Sveti Sava i seljak bez sreće 3. Narodna bajka: Čardak ni na nebu ni na zemlji 4. Narodna pripovetka: Svijetu se ne može ugoditi 5. Branko Ćopić: Izokrenuta priča 6. Oskar Vajld: Sebični džin 7. Svetlana Velmar Janković: Zlatno jagnje (odlomak) 8. Branko V. Radičević: Priča o dečaku i Mesecu 9. Ijan Makjuen: Reč-dve o Piteru (odlomak) 10. Johana Špiri: Hajdi (odlomak) 11. Narodna bajka: Baš-Čelik (čitanje u nastavcima) 12. Jasminka Petrović: Od čitanja se raste (čitanje u nastavcima) Dramski tekstovi 1. Dušan Radović: A zašto on vežba 2. Aleksandar Popović: Led se topi 3. Jovanka Jorgačević: Nikad dva dobra

nat, pauze, brzinu i tempo; – spoji više rečenica u kraću i dužu celinu; – prepričava, priča i opisuje i na sažet i na opširan način; – izveštava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačno- sti, objektivnosti i sažetosti; – varira jezički izraz; – popuni jednostavan obrazac u koji unosi osnovne lične podatke; – razlikuje formalni od neformalnog govora (komunikacije); – učestvuje u razgovoru poštujući uobičajena pravila komuni- kacije i pažljivo sluša sagovornika.		4. Laza Lazić: Suđenje **Popularni i informativni tekstovi** Izbor iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu o značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti i kulture (Mileva Ajnštajn, Mihailo Pupin), znamenita zavičajna ličnost i dr. DOMAĆA LEKTIRA 1. Branko Ćopić: Doživljaji Mačka Toše 2. Izbor iz poezije Dušana Radovića (Zamislite, Da li mi ve- rujete, Strašan lav, Kad je bio mrak, Tužne đačke ispovesti, Zdravica, Plavi zec i druge pesme) 3. Braća Grim: Bajke (po izboru) Književni pojmovi: – lirska pesma, – himna, – epska pesma, – narodna bajka, – roman, – poređenje, – personifikacija (na nivou prepoznavanja), – opis, – dijalog, – pripovedanje, – epski junak, – dramska radnja
	JEZIK **Gramatika, pravopis**	Vrste reči:

	i ortoepija	imenice (gradivne, zbirne); pridevi (prisvojni, gradivni); rod i broj prideva; zamenice (lične zamenice); glagoli; lice i broj glagola. Podela reči na kraju reda (granica na samoglasnik). Upravni govor (prvi i drugi model). Neupravni govor. Veliko slovo: pisanje imena naroda, višečlanih geografskih naziva (planina, reka, jezera, mora i sl.), praznika, naslova knjiga i časopisa; Pisanje prisvojnih prideva izvedenih od vlastitih imena (sufiksi: -ov, -ev, -in; -ski, -čki, -ški). Rečca ne uz imenice i prideve. Navodnici (u upravnom govoru, naslovima dela, nazivima škola). Suglasnik j (između samoglasnika i-o i o-i). Skraćenice (merne jedinice za masu, dužinu, vreme i zapreminu tečnosti).
	JEZIČKA KULTURA	Kraći i duži tekstovi – književni i neknjiževni, kao i neli- nearni tekstovi. Pričanje o događajima i doživljajima, stvarnim i izmišljenim (usmeno i pisano). Opisivanje ljudi, životinja i prirode (planski pristup) – usmeno i pisano. Različite komunikativne situacije (komunikacija sa

		odraslima i sa vršnjacima; u školi, u prodavnici, telefonski razgovor, pozdravljanja, čestitanja i sl.). Bogaćenje rečnika: reči istog ili sličnog značenja; reči suprotnog značenja; reči koje znače nešto umanjeno i uvećano (uz odgovarajuće tekstove iz lektire). Pravopisne vežbe: vežbe dopunjavanja i izbora pravilnog obli- ka reči; diktat, autodiktat. Jezičke vežbe: proširivanje i dopunjavanje rečenica razli- čitim vrstama reči, promena reda reči u rečenici, promena dužine rečenice. Leksičko-semantičke vežbe: reči koji pripadaju različitim tematskim skupovima; reči suprotnog značanja ali iste vrste i istog roda i broja, promena gramatičkog lica u tekstu; osnovno i preneseno značenje reči i drugo. Stilske vežbe: sastavljanje priča na osnovu zadatih reči; sažimanje ili proširivanje poznate priče (teksta), menjanje kraja priče (teksta); nastavljanje priče na osnovu datog početka; promena stanovišta (npr. uvesti u tekst nove likove; smestiti bajku u daleku budućnost...). Govorne vežbe: recitovanje, izražajno čitanje, scensko prikazi-

		vanje dramskog/dramatizovanog teksta i sl.

Način ostvarivanja programa: Za usavršavanje čitanja i pisanja koriste se:
Glasno čitanje protumačenog teksta iz čitanke ili lektire, uz analitičku i kritičku procenu takvog čitanja.
Tiho čitanje teksta neposredno pre razgovora o njemu.Čitanje po ulogama. Pravopis se savladava pomoću raznih vrsta pismenih vežbi kroz elementarna i složenija sistematska vežbanja. Jezička kultura realizuje se kroz osnovne oblike pismenog i usmenog izražavanja, pričanja i prepričavanja.

MAĐARSKI JEZIK

MAGYAR NYELV

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**harmadik**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
- ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; – elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; – felismeri a szöveg átvitt értelmét; – felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét; – meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; – képes a szereplők tetteinek és magatartásformáinak értelmezésére az adott szövegre hivatkozva; – felismeri a szövegen belüli ok-okozati összefüggéseket, előzményeket és következményeket; – véleményezi a szöveghez kapcsolódó illusztráció-válogatást; – különbséget tesz a leíró és elbeszélő közlésmód között, felismeri a párbeszédet; – megkülönbözteti a prózát és a verset; – felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; – megérti a szépirodalmi szövegekben az alakzatok szerepét (hasonlat, megszemélyesítés); – képes a különböző jelrendszerek segítségével megjelenített információk	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** Petőfi Sándor: Itt van az ősz, itt van újra Petőfi Sándor: Füstbement terv és Lackfi János: Nagyobb a füstje József Attila: Altató Vörös István: Ébresztő Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt Juhász Ferenc: A kertekre leszállt a dér Szabó Lőrinc: Esik a hó Lackfi János: Szitál a por Jung Károly: Szülőföld Nagy László: Dióverés Weöres Sándor: Csiribiri Vörös István: Cserebere Tótfalusi István: Sóderparti Turbuly Lilla: Két pici pióca Markó Béla: A hold fogyókúrája Tolna Éva: Ünnep Tandori Dezső: A kép Kosztolányi Dezső: A játék Lackfi János és Vörös István Apám kakasa c. kötetéből A játék c. versre írt változatok **Próza:** Finy Perta: A mesetündér és a szegény asszony (A fűszerkatona, részlet)

befogadására (pl. szöveg, táblázat, grafikon stb.). − meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték; − A szövegben megjelenő felkiáltó, felszólító és óhajtó mondatokban felismeri a beszélő szándékát. − Helyesen használja a rokon értelmű szavakat, a többjelentésű, azonos alakú szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat. − Megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket és történéseket. − Az igeidőket helyesen használja beszédben és írásban. − Az igekötőket szerepük és írásmódjuk tekintetében megfigyeli, és helyesen, tudatosan alkalmazza őket. − A főnév fajtáit csoportosítja, megnevezi. Többes számú főneveket alkot. − A tulajdonnevek csoportjait egymástól megkülönbözteti: személyneveket, állatneveket, földrajzi neveket, intézmények nevét, márkaneveket, címeket. Helyesírásukat elsajátítja. − A melléknév szerepét felismeri a nyelvhasználatban. − A névmásokat (személyes, mutató, kérdő) alkalmazza a beszédben, megérti a szövegben. − A mondatvégi írásjeleket helyesen használja az egyszerű mondatok végén. − A helyesírási szabályokat alkalmazza különböző írástevékenységekben: különböző igeidők, ragos és kiejtéstől eltérő írásmódú igék esetében; felszólítást kifejező igealakok esetében; igekötős igék esetében; tulajdonnevek, fokozott melléknevek és számnevek esetében; ragos névszók esetében; névutós szerkezetek esetében; betűvel írt számnevek, a keltezés többféle formájának esetében. − A hosszú hangokat jelöli a melléknevek végén.		Varga Katalin: A hold ruhája Magyar népmese: Az eltolt templom Magyar monda: Mátyás király meg a juhász Népi történet: Zsebre dugott kézzel... Janikovszky Éva: Kire ütött ez a gyerek? Móricz Zsigmond: A nehéz négykrajcáros Móra Ferenc: Fityók Mirnics Zsuzsa: Valaki jár a kertben Lázár Ervin: Öregapó madarai Mikszáth Kálmán: Madárfészek Áprily Lajos: Meteorológusok A kőleves (népmese) La Fontaine: A nyúl meg a teknős A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese) Az égig érő paszuly (népmese) Mit gondolt Kinizsi Pál a maga fejéről? (monda) Zelk Zoltán: Köd és fény Gyurkovics Tibor: Rád nem lehet számítani Lackfi János: A nagy autóbambulás Darvasi László: Daru Dénes (Pálcika, ha elindul, részlet) József Jolán: A város peremén **Népköltészeti alkotások:** Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. **Drámai szövegek:** − Válogatás a a gyermeklapok szövegeiből. **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** − Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. **HÁZI OLVASMÁNY** − Lázár Ervin: A négyszögletű kerek erdő − Válogatás a vajdasági mondakincsből − Mesegyűjtemények (válogatás népmesék és műmesék közül). **Irodalomelméleti fogalmak:** − vers; − rím; − hasonlat, megszemélyesítés, metafora; − mese (népmese, műmese); − a cselekmény; helye és ideje; − a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; − drámai szöveg a gyerekeknek; − elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; − tréfás vers; − a humor; − tanmese; -találós kérdés
	NYELV	Szerepjátékok, párbeszédek, szituációk

− Megkülönbözteti a főnév -t toldalékát (ragját) és a múlt idő jelét. − A j hangot pontosan jelöli a tanult szófajok körében. A mondanivalóját logikusan fejti ki; − képes a szóbeli szövegalkotásra, az alap-, valamint a járulékos információk elkülönítésére; − képes korának megfelelően rövid, tömör szöveg elmondására; − beszédmódját a kommunikációs szituációnak megfelelően alkalmazza; − ügyel a szövegszerkesztésre, a szerkezeti egységekre; − történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján, betartva az időrendi sorrendet; − képes az önálló szóbeli szövegalkotásra vázlat alapján (tömörítve vagy részletezve), vagy vázlat nélkül; − egyszerűen és érthetően tudja kifejezni gondolatait, önálló ötleteit, érzelmeit és állásfoglalását a számára ismert eseményről, témáról; − képes közös terv alapján adott témáról, tárgyról, az olvasmányok (narratív és informatív) tartalmáról rövid szóbeli közlésre; − képes szóbeli leírást adni a közvetlen környezetében található tárgyakról, növényekről, állatokról; − közlését képes egyéni módon kezdeni és befejezni; − kerüli a szóismétlést; − az új szavakat, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; − kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; − rövid jelenetekben szerepel. Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; − meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; − megérti a felolvasott ismeretterjesztő szöveget; − átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során és néma olvasáskor. Nehézség nélkül használja az írott betűket; − képes vázlatot írni, és a vázlat alapján gondolatait rendezni; − címet tud adni megadott témához; − tudja, hogy írásának a címről kell szólnia, és a mondanivalót időrendben kell közölnie; − fogalmazásának (gondolatsorának) minden lényeges elemet kell tartalmaznia; − képes üdvözletek, meghívók, képeslapok megírására; − képes önálló szövegek precíz tagolására (bevezetés, tárgyalás, befejezés), az új bekezdések alkalmazására; − képes egy adott téma kifejtésére, ügyel a logikus szövegszerkesztésre és a részletek kellő kidolgozására;	**Nyelvtan, helyesírás és nyelvhelyesség** **NYELVIKULTÚRA**	dramatizálása, dramatizálás szöveg alapján. Szóbeli és írásbeli fogalmazás. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Saját élmény megfogalmazása, leírása: elbeszélés írása. Üzenet írása, levél írása. Hibás szövegek javítása. Csoportmunka. Projektmunka A szövegfeldolgozás folyamán a nyelvi megformáltság jelentéshordozó szerepének figyelembe vétele. **Szóbeli közlés:** Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Elmesélés, elbeszélés kép/képsor vagy saját/közös élmény alapján. Irodalmi és ismeretterjesztő szövegek, események előadása. Az események időrendi sorrendjével kapcsolatos gyakorlatok. Közös vagy egyéni terv készítése és a rövid szóbeli közlés előkészítése. A beszélgetés szabályai. Időrend. Rokon értelmű szavak alkalmazása. Összefüggő mondatok. Szituációs játékok. Iskolai és házi olvasmány, egyéni vagy közös élmény. Jelenetek előadása és bábozás. Az anyaggyűjtés módjai. Motiváció és kreativitás. Rokon értelmű szavak gyűjtése és alkalmazásuk. A szituációs játékok, valamint a mesék és mondák dramatizálása. Versek, prózarészletek. Dráma - és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. **Befogadás:** Valós szituáció. Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.

– korának megfelelő szókinccsel rendelkezik, kerüli a szóismétlést, használja a rokon értelmű szavakat; – képes saját szövegeinek javítására (kijavítja a nyelvi és helyesírási hibákat, kritikus szemléletmóddal közelít írásához).		Néma olvasás. **Írásbeli szövegalkotás:** Másolás, tollbamondás, közös fogalmazás lejegyzése. Vázlat, gondolattérkép készítése és alkalmazása. Irodalmi szöveg megfigyelése, Címadási gyakorlatok. A cím és a tartalom kapcsolata. Az események időrendje. Vázlat, vázlatkészítés, címadás. Fogalmazás írása. Iskolai és házi feladat. Üdvözlőlap, képeslap, meghívó. A fogalmazás részei. Anyaggyűjtés. Párbeszéd. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Szólások, szóláshasonlatok jelentése. Önellenőrzés, javítás.

A tanterv megvalósításának módja: A 3. osztályos nyelvtani anyag gerincét az új szófaji ismeretek alkotják az ige, a főnév, a melléknév és a határozott névelő használatáról, továbbá megismerkednek a mondat fő részeivel. A helyesírás tananyagánál tovább gyakoroltatjuk a helyes interpunkciót, s az írásban nem jelölt hangváltozásokra hívjuk fel a figyelmet. Az irodalomórákon továbbra is fejlesztjük a szövegértő néma olvasást és a kifejező hangosolvasást. A szóbeli közlés minden tanórán megnyilvánul.Az írásbeliszövegalkotás tanításánál megismerik a fogalmazás lépéseit: a téma kiválasztását, a címadás lényegét, az anyaggyűjtés módjait, az anyag elrendezésének módjait.

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**

PROGRAM A
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj	**Cilj** učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste ospobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**108 časova**

ISHODI Po završenoj oblasti /temi učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/ TEMA**	**SADRŽAJI**
– razume i koristi predviđeni leksički fond; – razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethod- nim razredima i proširuje ih novim	JEZIK	Oko 150 novih punoznačnih i pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i

jezičkim sadržajima; – iskaže radnju u prošlosti; – razume kratke pesme i odabrane odlomke proznih tekstova, po potrebi adaptirane; – napamet kazuje kratke pesme i kraće literarne forme;		novoj leksici); Perfekat glagola (sva tri lica i oba broja); Prisvojne zamenice za treće lice jednine sva tri roda; Prilozi sada, danas i juče.
– uoči melodiju stiha i odredi reči koje se rimuju; – ilustruje tekst koji sluša, ističući neke od motiva (uz pomoć audio i vizuelnih sredstava); – izdvoji glavni događaj u književnom tekstu; - razume polako i jasno izgovorena jednostavna pitanja i informacije o sadašnjim i prošlim događajima; – učestvuje u kratkom dijalogu s vršnjacima i odraslima u skladu s tematskim oblastima i preporučenom lekskom; – čita naglas poznate linearne i nelinearne tekstove; – piše kratke forme štampanim i pisanim slovima pismom koje je blisko njegovom	KNJIŽEVNOST	J. J. Zmaj: „Ala je lep ovaj svet” Dragan Lukić: „Mamino srce” Narodna priča: „Deda i repa” Narodna priča: „Zec i kornjača” Vlada Stojiljković: „Crno-belo” Miroslav Antić: „Gozba” Narodna pesma: „Na kraj sela žuta kuća” (pesma koja se peva) Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još jedan do dva teksta koja nisu na ovoj listi.

maternjem jeziku (ćirilica ili latinica) poštujući ortografsku normu.	JEZIČKA KULTURA	**Osnovni sadržaji tematskih oblasti:** **I. Lično predstavljanje:** osnovne informacije o sebi - ime i prezime **II. Porodica i ljudi u okruženju:** osnovne informacije o članovima uže porodice **III. Život u kući:** delovi nameštaja prema prostorijama u kući/stanu; uobičajene dnevne aktivnosti (ustajanje, doručak, odlazak u školu, slobod- ne aktivnosti...) **IV. Hrana i piće:** obroci, voće, povrće, posuđe **V. Odeća i obuća:** odevanje prema godišnjim dobima **VI. Zdravlje:** delovi tela, održavanje lične higijene; pribor za ličnu higijenu **VII. Obrazovanje:** školski predmeti, ocenjivanje; čas i odmor; raspored časova **VIII. Priroda:** godišnja doba – atmosferske pojave; kućni ljubimci **IX. Sport i igre:** dečije, društvene i kompjuterske igre **X. Naselja, saobraćaj i javni objekti:** prevozna sredstva; ambulanta/dom zdravlja, apoteka **XI. Nematizovana leksika:** brojevi do 100, sabiranje i oduzimanje, izvedene boje, prisvojne zamenice, predlozi, veznici, prilozi, upitne reči, rečce

		XII. Komunikativni modeli: upoznavanje; želja; nuđenje; prihvatanje/neprihvatanje ponuđenog

Način ostvarivanja programa: Gramatički sadržaji se usvajau postupno, selektivno i skladu sa uzrastom. Pravopis se savlađuje putem sistematskim vežbanja, elementarnih i složenih, koje se organizuju kroz različite oblike pismenog vežbanja. Izražajno čitanje se neguje sistematski uz stalno povećavanje zahteva.

Naziv predmeta	**STRANI JEZIK**
Cilj	**Cilj** učenja Stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju jeste da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu, a od trećeg razreda i pisanu komunikaciju, i da stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ENGLESKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA** **Komunikativne funkcije**	**SADRŽAJI**
-pozdravi i otpozdravi, primenjujući jednostavna jezička sredstva; – predstavi sebe i drugog; – razume jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih; – razume jednostavna uputstva i naloge i reaguje na njih;	**POZDRAVLJANJE**	**Jezičke aktivnosti** **u komunikativnim situacijama** Reagovanje na usmeni i pisani impuls sagovornika (nastavnika,vršnjaka, i slično); usmeno i pisano izražavanje prikladnih pozdrava.
	PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	**Jezičke aktivnosti** **u komunikativnim situacijama** Slušanje kratkih i jednostavnih tekstova u kojima se neko predstavlja; predstavljanje sebe i drugih osoba, prisutnih i odsutnih.
	RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	**Jezičke aktivnosti** **u komunikativnim situacijama** Slušanje naloga i uputstava i reagovanje na njih; davanje kratkih i jednostavnih uputstava (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje

– saopšti jednostavna uputstva i naloge; – razume poziv na zajedničku aktivnost i na prikladan način reaguje na njega; – uputi poziv na zajedničku aktivnost;		razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično).
	POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	**Jezičke aktivnosti** **u komunikativnim situacijama** Slušanje kratkih jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje...); upućivanje i prihvatanje/odbijanje poziva na zajedničku aktivnost, uz korišćenje najjednostavnijih izraza.
– razume kratke i jednostavne molbe i reaguje na njih; – uputi kratke i jednostavne molbe; – iskaže i prihvati zahvalnost i izvinjenje na jednostavan način	**ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA**	**Jezičke aktivnosti** **u komunikativnim situacijama** Slušanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje jednostavnog, usmenog odgovora na iskazanu molbu; izražavanje i prihvatanje molbi, zahvalnosti i izvinjenja.
	ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	**Jezičke aktivnosti** **u komunikativnim situacijama** Slušanje kratkih i jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan; reagovanje na upućenu čestitku i upućivanje kratkih prigodnih čestitki.
	OPISIVANJE ŽIVIH BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	**Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama** Slušanje kraćih jednostavnih opisa živih bića, predmeta i mesta u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih usmenih opisa živih bića, predmeta i mesta.
	ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	**Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama** Slušanje iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje svojih potreba, oseta i osećanja i (empatično) reagovanje na tuđa.
	ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	**Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama** Slušanje kratkih tekstova u kojima se na jednostavan način opisuje položaj u prostoru; usmeno traženje i davanje informacija o položaju u prostoru.
	ISKAZIVANJE VREMENA	**Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama** Slušanje jednostavnih iskaza u vezi sa hronološkim vremenom i meteorološkim prilikama; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/NEPOSEDOVANJA	**Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama** Slušanje kratkih tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno iskazivanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja.
	IZRAŽAVANJE DOPADANJA/NEDOPADANJA	**Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama** Slušanje tekstova s jednostavnim iskazima za

		izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja/neslaganja,dopadanja/nedopadanja korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI SADAŠNJOSTI	**Jezičke aktivnosti u komunikativnim situacijama** Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o broju i količini nečega; saopštavanje broja i količine, postavljanje pitanja i odgovaranje na njih, usmeno i pisano, korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.

Način ostvarivanja programa: Uobličavanje i poimanje ličnih autentičnih doživljaja učenika kroz govor u grupi i nastavnikom, imenovanje predmeta i situacija i ličnosti iz neposrednog i daljeg okruženja učenika. Vežbanje pisanja i čitanja kao i govora na relaciji nastavnik – učenik i učenik – učenik. aktivnosti i dogovor o pravilima kojih trebada se pridržavaju učesnici. 2. Raspored sedenja (po mogućstvu u krug) koji omogućuje svim učesnicima razmene davide jedni druge.

Naziv predmeta	**MATEMATIKA**
Cilj	**Cilj** učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pročita, zapiše i uporedi brojeve prve hiljade i prikaže ih na brojevnoj pravoj; – pročita broj zapisan rimskim ciframa i napiše dati broj rimskim ciframa (do 1.000); – izvrši četiri osnovne računske operacije, pismeno i usmeno (do 1.000); – podeli broj brojem prve desetice, sa i bez ostatka, i proveri rezultat; – proceni vrednost izraza sa jednom računskom operacijom; – izračuna vrednost brojevnog izraza sa najviše tri računske operacije; – odredi desetice i stotine najbliže datom broju; – reši jednačinu sa jednom računskom operacijom;	**BROJEVI**	Brojevi prve hiljade. Sabiranje i oduzimanje (usmeni i pismeni postupak). Množenje jednocifrenim brojevima i brojem 10 i deljenje brojevima prve desetice sa i bez ostatka (usmeni i pismeni postupak). Zavisnost rezultata od promene komponenata. Jednačine oblika: a + x = b, a – x = b, x – a = b, a × x = b. Nejednačine oblika: a ± x < b, a ± x > b, x – a < b, x – a > b. Rimske cifre D, M. Upoređivanje razlomaka sa jednakim imeniocima. Decimalni zapis broja sa jednom decimalom.

– odredi i zapiše skup rešenja nejednačine sa sabiranjem i oduzimanjem; – reši problemski zadatak koristeći brojevni izraz ili jednačinu; – uporedi razlomke oblika sa jednakim imeniocima; – rezultat merenja dužine zapiše decimalnim brojem sa jednom decimalom; – uoči i rečima opiše pravilo za nastajanje brojevnog niza; – čita i koristi podatke predstavljene tabelarno ili grafički (stubičasti dijagram i slikovni dijagram);	**GEOMETRIJA**	Uzajamni položaji pravih (paralelne prave i prave koje se seku). Ugao, vrste uglova. Trougao, vrste trouglova. Kružnica i krug. Pravougaonik i kvadrat. Obim trougla, kvadrata i pravougaonika. Crtanje paralelnih i normalnih pravih pomoću lenjira. Konstrukcije trougla i kružnice. Preslikavanje geometrijskih figura na kvadratnoj mreži.
– crta paralelne i normalne prave, pravougaonik i kvadrat; – konstruiše trougao i krug; – imenuje elemente ugla, pravougaonika, kvadrata, trougla i kruga; – razlikuje vrste uglova i trouglova; – odredi obim pravougaonika, kvadrata i trougla, primenom obrasca; – opiše osobine pravougaonika i kvadrata; – preslika geometrijsku figuru u kvadratnoj ili tačkastoj mreži na osnovu zadatog uputstva; – koristi geometrijski pribor i softverske alate za crtanje; – čita, uporedi i pretvara jedinice za merenje dužine, mase, zapremine tečnosti i vremena; – uporedi veličine (dužina, masa, zapremina tečnosti i vreme); – izmeri površinu geometrijske figure zadatom merom (pravougaonikom, kvadratom i trouglom); – primenjuje koncept merenja u	**MERENJE I MERE**	Merenje mase (kg, g, t). Merenje vremena (decenija, vek, sekund). Merenje dužine (mm, km). Merenje zapremine tečnosti (l, dl, cl, ml, hl). Merenje površine geometrijskih figura zadatom merom.

jednostavnim realnim situacijama.		

Način ostvarivanja programa: Program matematike predviđa da učenici postupno upoznaju upotrebu reči skup i elemenat i simbole za skup i pripadnost. brojeve prirodnog niza i broj nula; Izdvaj anjem različitih kolekcija objekata vrši se prebrojavanje i zapisivanje brojeva ciframa čime se uči "aritmetička azbuka" i ističe nezavisnost broja; Uzastopno broj anje navodi ih na otkrivanje zakonitosti formiranja nizabrojeva; Posle obrade operacija sabiranja i oduzimanja uvode se operacije množenja i deljenja Učenici prvo upoznaju svojstva operacije, a zatim objašnjavanje načina računanja; operacije se vrše usmeno. Učenici najpre upoznaju oblike geometrijskih tela. Zatim najprostije geometrijske figure: linije, tačku, duž, pa tek onda pravougaonik, kvadrat, ugao, trougao, krug, prava, ravan, kvadar,kocka.

Naziv predmeta	**PRIRODA I DRUŠTVO**
Cilj	**Cilj** učenja Prirode i društva jeste upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
-identifikuje oblike reljefa i površinskih voda u svom kraju; – odredi položaj zadatog objekta u odnosu na istaknute oblike reljefa i površinske vode u svom kraju; – ilustruje primerima kako reljef i površinske vode utiču na život ljudi u kraju; – primeni pravila društveno prihvatljivog ponašanja poštujući prava, obaveze i različitosti među ljudima; – poveže različita zanimanja i delatnosti sa potrebama ljudi u kraju u kome živi; – poveže vrste i značaj saobraćaja u svom kraju sa potrebama ljudi; – primeni pravila bezbednog ponašanja u saobraćaju; – razlikuje čvrsto, tečno i gasovito stanje vode u prirodi i svakodnevnom životu; – poveže temperaturne promene sa promenama zapremine i kretanja vazduha; – očita vrednosti temperature vode, vazduha i tela pomoću termometra; – prikaže veze među živim bićima u različitim životnim zajednicama pomoću lanaca ishrane; – ilustruje primerima odgovoran i neodgovoran odnos čoveka prema životnoj sredini; – primeni postupke (mere) zaštite od zaraznih	**PRIRODA,** **ČOVEK,** **DRUŠTVO**	Oblici reljefa: uzvišenja (podnožje, strane, obronci, vrh), ravnice i udubljenja. Reljef u mom kraju. Površinske vode: reka i njene pritoke (leva i desna obala); bara i jezero. Površinske vode u mom kraja. Grupe ljudi: stanovnici i narodi kraja (prava i obaveze; običa- ji; suživot). Proizvodne i neproizvodne delatnosti i njihova međuzavisnost. Selo i grad, njihova povezanost, zavisnost i međuuslovljenost. Značaj i uloga saobraćaja. Putnički, teretni i informacioni saobraćaj. Bezbedno ponašanje učenika na saobraćajnicama u kraju. Oprema za bezbednu vožnju rolera, trotineta i bicikla. Tečno, gasovito i čvrsto stanje vode. Kruženje vode u prirodi. Promene pri zagrevanju i hlađenju vazduha (promena temperatu-

bolesti; – se orijentiše u prostoru pomoću kompasa i orijentira iz prirode/okruženja; – opiše put kojim se može stići od jedne do druge tačke pomoću plana naselja; – identifikuje geografske objekte u svom kraju koristeći geografsku kartu Republike Srbije; – koristi vremenske odrednice (godina, decenija, vek) u svakodnevnim situacijama i prilikom opisivanja događaja iz prošlosti; – prikupi i predstavi podatke o prošlosti porodice i kraja; – poveže jačinu delovanja na telo sa njegovim pređenim rastojanjem; – dovodi u vezu brzinu padanja tela sa njegovim oblikom; – razlikuje prirodne i veštačke izvore svetlosti; – poveže promenu veličine i položaja senke sa promenom položaja izvora svetlosti; – poveže promenu jačine zvuka sa promenom udaljenosti od njegovog izvora; – razlikuje povratne i nepovratne promene materijala; – uoči sličnosti i razlike među tečnostima – teče, promenljivost oblika; providnost, boja, gustina; – odabere materijale koji po toplotnoj provodljivosti najviše odgovaraju upotrebi u svakodnevnom životu; – objasni kako reciklaža pomaže očuvanju prirode; – izvede jednostavne oglede/eksperimente i poveže rezultat sa objašnjenjem/zaključkom; – sarađuje sa drugima u grupi na zajedničkim aktivnostima; – predstavi rezultate istraživanja (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, Power Point prezentacijom i/ili crtežom i dr); -poveže rezultate rada sa uloženim trudom		re, zapremina i kretanje vazduha). Merenje temperature vode, vazduha i tela. Uslovi za život, lanac ishrane i međusobni uticaji u životnim zajednicama: • Kopnene životne zajednice: šume, livade i pašnjaci; • Vodene životne zajednice: bare, jezera i reke. Kultivisane životne zajednice: voćnjaci, povrtnjaci, njive i parkovi. Značaj i zaštita zemljišta i kopnenih životnih zajednica. Značaj i zaštita voda i vodenih životnih zajednica. Životne zajednice u mom kraju i čovekov odnos prema njima. Načini prenošenja i mere zaštite od zaraznih bolesti (grip, zarazna žutica, varičele) i bolesti koje prenose životinje (krpelji, vaške)
	ORIJENTACIJA U PROSTORU I VREMENU	Glavne strane sveta. Umanjeno prikazivanje objekata i prikazivanje iz ,,ptičije” perspektive. Plan naselja. Geografska karta Republike Srbije: kartografske boje, karto- grafski znaci). Moj kraj na geografskoj karti Republike Srbije. Vremenske odrednice (datum, godina, decenija i vek).
	PROŠLOST	Istorijski izvori (materijalni, pisani i usmeni).

		Sadašnjost, prošlost, budućnost: događaji, ljudi i promene u mom kraju. Porodična prošlost (preci i potomci) i znameniti ljudi kraja. Način života danas i u prošlosti – zanimanja, odevanje, ishrana, dečije igre.
	KRETANJE	Kretanje tela po putanji (pravolinijsko i krivolinijsko). Uticaj jačine delovanja na pređeno rastojanje tela. Dejstvo Zemljine teže – padanje tela. Uticaj oblika tela na brzinu padanja. Izvori svetlosti (prirodni i veštački). Kako nastaje senka – oblik i veličina senke. Kretanje proizvodi zvuk: treperenje zategnute žice, glasnih žica; različiti zvuci u prirodi. Zvuk kao informacija. Zašti- ta od buke.
	MATERIJALI	Promene materijala: povratne (istezanje, savijanje, širenje/ skupljanje; isparavanje, kondenzovanje, topljenje/očvršćavanje) i nepovratne (sagorevanje, rđanje). Sličnosti i razlike među tečnostima (voda, ulje, deterdžent za pranje sudova, med, mleko, sok od limuna). Voda i druge tečnosti kao rastvarači. Zavisnost brzine ras- tvaranja od usitnjenosti materijala, temperature tečnosti i mešanja.

		Toplotna provodljivost materijala. Vazduh kao toplotni izolator u prirodi i svakodnevnom životu (krzno i perje; slojevito oblačenje, vunene rukavice, građevin- ski blokovi, termos-boca). Značaj reciklaže. Razvrstavanje otpada od plastike, stakla, papira, metala. Racionalna potrošnja. Međusobni uticaj čoveka i okruženja (način na koji čovek menja okruženje), uticaj na zdravlje i život kroz pravila ponašanja koji doprinose održivom razvoju.

Način ostvarivanja programa: Program predmeta priroda i društvozadržao je postojeći okvir, nastavni plan od 72 časa godišnje ili dva časa nedeljno po razredu. Ponuđeni broj časova je orjentacioni vodič kroz realizaciju navedenih sadržaja programa u procesu nastave. Osnovna interakcija nastave predmeta, nije samo na usvajanju programskih sadržaja već na podsticanju razvojnih potencijala deteta. Navedeni sadržaji su usmereni na razvoj intelektualnih, psihofizičkih i socij alno-afektivnih sfera ličnosti deteta.

Naziv predmeta	**MUZIČKA KULTURA**
Cilj	**Cilj** učenja Muzičke kulture je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulture svoga i drugih naroda.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svoja osećanja u vezi sa slušanjem muzike; – primenjuje pravilan način držanja tela i disanja pri pevanju; – izgovara brojalice u ritmu, uz pokret; – peva po sluhu i sa notnog teksta pesme različitog	**SLUŠANJE MUZIKE**	Kompozicije različitog karaktera i elementi muzičke izražaj- nosti (melodijska linija, tempo, ritam, dinamika). Osobine tona: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje, jačina, tonske visine. Muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa,

sadržaja i raspoloženja; – navede osobine tona i osnovne muzičke izražajne elemente; – razlikuje instrumente po boji zvuka i izražajnim mogućno- stima;		dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar). Različiti žanrovi vezani za uobičajene situacije u životu. Muzička priča. Filmska muzika. Muzički bonton. Muzika i zdravlje. Digitalizacija.
– povezuje karakter dela sa izborom instrumenta i muzičkim izražajnim elementima; – prepozna muzičku temu ili karakteristični motiv koji se ponavlja u slušanom delu; – povezuje početne tonove pesama – modela i jednostavnih namenskih pesama sa tonskom visinom; – komunicira sa drugima kroz izvođenje tradicionalnih i muzičkih igara uz pokret; – svira po sluhu i iz notnog teksta ritmičku i melodijsku pratnju; – osmisli i izvede jednostavnu ritmičku i melodijsku pratnju; – osmisli muzički odgovor na muzičko pitanje; – osmisli jednostavnu melodiju na kraći zadati tekst; – izabere odgovarajući muzički sadržaj(od	**IZVOĐENJE MUZIKE**	Didaktičke muzičke igre. Pravilan način pevanja – držanje tela i disanje. Pravilna dikcija. Pevanje pesama po sluhu različitog sadržaja i karaktera Pevanje pesama uz pokret. Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova u tonskom opsegu od ha do ce2. Pevanje i sviranje pesama iz notnog teksta. Dečji i alternativni instrumenti i načini sviranja na njima. Instrumentalna pratnja po sluhu. Pevanje i izvođenje muzičkih igara uz sviranje na dečjim instrumentima – pesme uz igru, didaktičke igre, muzičke dramatizacije. Sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim ritmičkim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka. Muzički bonton. Osobine tona: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje (notna trajanja), jačina (dinamičke oznake – piano, forte, kre- šendo i dekrešendo), tonske visine (od ce1 do ge1).

ponuđenih) prema literarnom sadržaju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvo- đenju muzike; – komentariše svoje i tuđe izvođenje muzike; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama.		Elementi muzičkog pisma: linijski sistem, violinski ključ, trajanje tonova (polovina, četvrtina, osmina note i odgovaraju- će pauze) u taktu 2/4. Jedinica brojanja. Taktiranje u 2/4 taktu.
	MUZIČKO STVARALAŠTVO	Stvaranje jednostavne ritmičke i melodijske (jednostavne) pratnje. Muzička pitanja i odgovori i muzička dopunjalka. Stvaranje zvučne priče od poznatih muzičkih sadržaja, zvučnih onomatopeja i ilustracija na kraći literarni tekst (učenje u kontekstu).

Način ostvarivanja programa: Nastava muzičke kulture ostvaruje se prožimanjem sledećih aktivnosti:
Pevanje i sviranje uz postupno usvajanje i upoznavanje ritmičkih struktura, muzičkog pisma i intonacije.
Slušanje muzike i usvajanje osnovnih pojmova iz opšte muzičke kulture; Aktivnosti u muzičkom Stvaralaštvu.
Povezivanjem muzičkih sadržaja sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta.

Naziv predmeta	**LIKOVNA KULTURA**
	Cilj učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– poštuje instrukcije za pripremanje, korišćenje, održavanje i odlaganje materijala i pribora; – poveže umetničko zanimanje i umetnički zanat sa odgovarajućim produktom; – preoblikuje, samostalno ili u saradnji sa drugima, ambalažu i predmete za reciklažu menjajući im upotrebnu funkciju; – izrazi svoje doživljaje, emocije, imaginaciju i zapažanja odabranim materijalom,	**MATERIJALI**	Svojstva materijala. Svojstva materijala za likovno obliko- vanje – tvrdoća, elastičnost, rastvorljivost ili postojanost (promene u toku sušenja, u kontaktu sa svetlošću, u kontaktu sa različitim supstancama i podlogama...), materijali koji mogu

priborom i tehnikama; – koristi odabrane podatke i informacije kao podsticaj za stvaralački rad; – protumači jednostavne vizuelne informacije i poruke iz svakodnevnog života; – ukaže na sličnosti i razlike koje opaža u umetničkim delima i tradiciji različitih naroda; – izrazi odabrane sadržaje izrazom lica, položajem tela,pokretima ili kretanjem; – rasporedi oblike, boje, linije i/ili teksture kreirajući originalne kompozicije; – razgovara sa vršnjacima o doživljaju prostora, dizajna, umetničkih i učeničkih radova, uvažavajući različitosti; – učestvuje u oblikovanju i uređenju prostora u školi, kod kuće ili u okruženju; – razmatra, u grupi, šta i kako je učio/la i gde ta znanja može primeniti.		da se koriste kao alatke (pera, krzno, dlaka, lišće, drvca...). Iz- gled materijala – osnovne i izvedene boje, prirodne i stvorene teksture. Tehnike. Odnos materijala, likovne tehnike i ideje. Proizvodi umetničkih zanata (nakit, umetničke lutke, šeširi, tapiserije, ćilimi, oslikani tekstil, sobne svetiljke i senila, grnčarija, duborez, gravure...). Značaj recikliranja, umetnička reciklaža.
	SPORAZUMEVANJE	Govor tela. Pogled, izraz lica, držanje tela, gest i kretanje, odnos verbalne i neverbalne komunikacije. Tumačenje vizuelnih informacija. Vizuelne karakteristike bi- ljaka i životinja, znaci, simboli, uniforme, zastave, nošnje... Pejzaž, portret, autoportret. Slika, tekst, zvuk. Kratki animirani filmovi, reklame, bilbordi... Lepo pisanje – plakat, pozivnice, čestitke...
	KOMPOZICIJA	Kompozicija. Dvodimenzionalne i trodimenzionalne kompozi- cije, organizacija kompozicije, ravnoteža. Ornament. Tradicionalna i savremena upotreba ornamenata, simetrija.
	PROSTOR	Oblici u prostoru. Nepokretni objekti u otvorenom i zatvore- nom prostoru (spomenici, umetnička dela, eksponati...). Kom- pozicija u prostoru – postavka

		izložbe, uređenje prostorije, uređenje škole, uređenje okoline u lokalnoj zajednici... Optičke iluzije na dvodimenzionalnoj podlozi, specijalni efekti na sceni, u filmovima, igricama... Kretanje. Pokret i kretanje u prirodi, okruženju i umetničkim delima

Način ostvarivanja programa: Posmatranjem, opažanjem i uočavanjem neponovnjivosti prirode proizaći će potrba za očuvanjem prirode i simboličan izraz karakterističnih elemenata koji će označiti prirodu učenika; Zahtev prilagoditi uzrastu učenika (mogućnostima) čime će biti zadovoljen elementaran zahtev za predviđeno vreme, do dva časa, da učenik završi svoj rad; Voditi razgovor sa učenicima kako bi svaki učenik, pre početka rada,došao do svoje ideje, a na osnovu sadržaja koje se nudi; Učenik ć stvarati sopstvene ideje ; ispoljiće svoju kreativnost. Predvideti oko 60% obrade novog gradiva i 40% vežbanja. Utvrditi identifikaciju sadržaja, nivo zahteva za učenike; U procesu motivisanja voditi razgovor o predviđenim sadržajima čime će se ostvariti uslovi(oslanjajući se na znanje učenika stečena u drugim oblastima) da svaki učenik pronađe svoju temu za rad; Učenik treba da istražuje, da se trudi da reši problem, a time bude kreativan.

Naziv predmeta	**FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE**	
Cilj	**Cilj** učenja Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.	
Razred	**treći**	
Godišnji fond časova	**108 časova**	
ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primeni jednostavne, dvostavne opštepripremne vežbe (vežbe oblikovanja); – pravilno izvodi vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; – kombinuje usvojene motoričke veštine u igri i svakodnevnom životu; – održava ravnotežu u različitim kretanjima; – koriguje sopstveno držanja tela na osnovu saveta nastavnika;	**FIZIČKE SPOSOBNOSTI**	Osnovni sadržaji Vežbe za razvoj snage sa i bez rekvizita. Vežbe za razvoj pokretljivosti sa i bez rekvizita. Vežbe za razvoj aerobne izdržljivosti. Vežbe za razvoj brzine i eksplozivne snage. Vežbe za razvoj koordinacije. Primena nacionalne baterije testova za praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti.
	MOTORIČKE	**Atletika**

– pravilno drži telo; – pravilno podiže, nosi i spušta teret; – izvede kretanja, vežbe i – sastave uz muzičku pratnju; – izvede dečji i narodni ples; – koristi terminologiju vežbanja; – poštuje pravila ponašanja na vežbalištima; – poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; – odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima; – primeni pravila igre; – navija i bodri učesnike u igri na način kojim nikoga ne vređa; – prihvati pobedu i poraz kao sastavni deo igre i takmičenja; – uredno odlaže svoje stvari pre i nakon vežbanja i u drugim situacijama; – pravilno izvodi i kontroliše pokrete u različitim kretanjima; – prati promene u težini i visini kod sebe i drugih; – prepozna zdravstveno stanje kada ne treba da vežba; – primenjuje higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja i drugim životnim situacijama; – uredno održava prostor u kome živi i boravi; – koristi zdrave namirnice u ishrani; – povezuje različita vežbanja sa njihovim uticajem na zdravlje; – prepozna lepotu pokreta u vežbanju; – se pridržava pravila vežbanja;	**VEŠTINE** **SPORT I** **SPORTSKE** **DISCIPLINE**	Tehnika trčanja. Istrajno trčanje. Skok udalj zgrčnom tehnikom. Bacanje loptice iz zaleta. Skok uvis prekoračnom tehnikom. **Sportska gimnastika** Vežbe na tlu: vežbe i kombinacije. Preskoci i skokovi. Vežbe u visu, vežbe u uporu i vežbe i vežbe promenama visova i upora. Vežbe ravnoteže na švedskoj klupi i niskoj gredi. **Osnove timskih, sportskih i elementarnih igara** Između četiri vatre Mini-rukomet. Futsal – „mali fudbal”. **Ples i ritmika** Vežbe sa vijačom. Vežbe sa loptom. Narodno kolo „Savila se bela loza vinova”. Narodno kolo iz kraja u kojem se škola nalazi. **Plivanje** Prilagođavanje na vodenu sredinu i osnovna obuka plivanja **Poligoni** Poligon u skladu sa realizovanim motoričkim sadržajima
	FIZIČKA I	**Kultura vežbanja i igranja**

– vrednuje sopstvena i tuđa postignuća u vežbanju.	**ZDRAVSTVENA** **KULTURA**	Osnovna pravila: Između četiri vatre, Mini-rukometa i Futsala. Ponašanje prema ostalim učesnicima u igri (prema sudiji, igračima suprotne i sopstvene ekipe). Čuvanje i održavanje materijalnih dobara. Postavljanje, sklanjanje i čuvanje sprava i rekvizita neophodnih za vežbanje. „Ferplej" (navijanje, pobeda, poraz). Porodica i vežbanje. Vežbanje kao deo dnevnih aktivnosti. **Zdrastveno vaspitanje** Moje srce – puls. Disanje i vežbanje. Higijena prostora za vežbanje. Značaj voća i povrća u ishrani. Značaj vode za organizam i vežbanje. Postupanje u slučaju povrede.

Način ostvarivanja programa: Programska koncepcija fizičkog vaspitanja u osnovnoj školi zasniva se na jedinstvu nastavnih, vančasovnih i vanškolskih organizovanih oblika rada, kao osnovne predpostavke za ostvarivanje cilja fizičkog vaspitanja. Program fizičkog vaspitanja pretpostavlja da se kroz razvijanje fizičkih sposobnosti i sticanje mnoštva raznovrsnih znanja i umenja, učenici osposobljavaju za zadovoljenje individualnih potreba i sklonosti, u krajnjem za korišćenje fizičkog vežbanja u svakodnevnom životu.

IZBORNI PROGRAMI

Naziv predmeta	**GRAĐANSKO VASPITANJE**
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Građanskog vaspitanja je podsticanje razvoja ličnosti koja je odgovorna prema svojim pravima i pravima drugih, otvorena za dogovor i saradnju i spremna da aktivno učestvuje u životu školske i lokalne zajednice, uvažavajući principe, procedure i vrednosti demokratskog društva.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
– svojim ponašanjem pokazuje da prihvata različitost drugih; – prepoznaje u svom okruženju primere nejednakog postupanja prema nekoj osobi ili grupi na osnovu nekog njihovog ličnog svojstva; – se ponaša na način koji uvažava sopstvene i tuđe potrebe, prava i osećanja u svakodnevnim situacijama; – prepoznaje primere solidarnosti u svom okruženju, pričama,filmovima; – ukaže vršnjacima na osobe ili grupe u svom okruženju kojima je potrebna pomoć i podrška; – objasni razliku između saosećanja, solidarnosti i sažaljenja na datom primeru; – ukaže na uprošćeno, pojednostavljeno, generalizovano i najčešće netačno prikazivanje nekoga na prikazanim primerima; – navede nekoliko institucija u svom okruženju koje brinu o potrebama i pravima građana, posebno dece; – navede šta bi voleo da ima u svojoj lokalnoj zajednici što sada nedostaje; – traži pomoć u situacijama kršenja svojih ili tuđih prava; – navede jedno udruženje građana u svom okruženju i opiše čime se bavi; – opiše na koje sve načine deca njegovih/njenih godina mogu da brinu o svojoj lokalnoj zajednici;	**LJUDSKA PRAVA svi različiti a svi ravnopravni**	**Različitost** Život u zajednici u kojoj bi svi ljudi bili isti (po polu,uzrastu, veri, nacionalnosti, obrazovanju, interesovanju).Različitost kao bogatstvo jedne društvene zajednice.Otvorenost i zatvorenost za različitosti.Različitosti u našoj lokalnoj zajednici. **Ravnopravnost muškaraca i žena** Uvažavanje razlika uz jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Dečaci i devojčice – sličnosti i razlike, ista prava imogućnosti. **Osetljive društvene grupe** Grupe kojima je usled specifičnih razlika potrebna dodatna podrška kako bi imale iste šanse i mogle ravnopravno da se uključe u život zajednice i ostvare svoje potrebe i prava. **Stereotipi i predrasude** Uprošćeno, pojednostavljeno, generalizovano i najčešće netačno prikazivanje nekoga (svi dečaci su, sve devojčice su, svi Romi su). Negativno mišljenje pojedinaca o nekome ko se ne poznajedovoljno. Stereotipi i predrasude kao osnov za diskriminaciju. **Diskriminacija** Nejednako postupanje prema osobi ili nekoj grupi na osnovu nekog njihovog ličnog svojstva (pol, uzrast, vera, nacionalnost, obrazovanje, invaliditet), što za posledicu ima narušavanje njihovih prava i dostojanstva.Jednako postupanje prema nejednakima kao vid diskriminacije.Etiketiranje, ružni nadimci kao vid diskriminacije.
	DEMOKRATSKO DRUŠTVO Jai drugi u lokalnoj zajednici	**Lokalna zajednica** Mesto gde građani zadovoljavaju najveći broj svojih potreba i ostvaruju najveći broj svojih prava. Potrebe i prava koje deca zadovoljavaju u lokalnoj zajednici – za obrazovanjem, zdravstvenom zaštitom, odmorom, igrom, učestvovanjem u sportskim, kulurnim i umetničkim aktivnostima. **Komunalne usluge** Usluge od opšteg interesa za sve građane lokalne zajednice– voda, prevoz, putevi, parking, otpad, osvetljenje, parkovi,pijace, dimničari. **Institucije i organizacije**

– pažljivo sluša sagovornika, slobodno iznosi mišljenje, obrazlaže ideje, daje predloge i prihvata da drugi mogu imati drugačije mišljenje; – ispoljava zainteresovanost za saradnju i učešće u grupnom radu; – zajedno sa ostalim učenicima učestvuje u pronalaženju osoba kojima je potrebna pomoć, u izradi plana i realizaciji akcije, njenoj promociji i vrednovanju.		Lokalne zajednice u oblasti obrazovanja, kulture, zdravlja, sporta i rekreacije, očuvanja okoline,bezbednosti, verske organizacije.Aktivnosti i doprinos udruženja građana u lokalnoj zajednici. **Naša lokalna zajednica** Briga naše lokalne zajednice o potrebama i pravima svojih građana,.Briga naše lokalne zajednice o deci različitih svojstava (pol,uzrast, siromaštvo, zdravlje).Dostupnost sadržaja u našem okruženju slepim ili gluvim osobama, roditeljima sa dečijim kolicima ili osobama u invalidskim kolicima (pešački prelazi, škola, dom zdravlja, prodavnica, prevoz).Briga dece o svojoj lokalnoj zajednici – o otpadu, biljkama i životinjama, spomenicima kulture, umetničkim delima, potrošnji vode, pružanje pomoći onima kojima je to potrebno.Udruženje građana u našem okruženju nekad i sad.
	PROCESI U SAVREMENOM SVETU **Snaga uzajamne pomoći**	**Solidarnost** Potreba uzajamne brige i odgovornosti među ljudima. Lažna solidarnost.Razlika između saosećanja, sažaljenja i solidarnosti.Primeri akcija solidarnosti u našoj lokalnoj zajednici (mobe,dobrovoljno davanje krvi i humanitarne akcije za lečenje bolesnih, SMS akcije prikupljanja novca).Situacije u kojima svakome može biti potrebna pomoć (bolest,siromaštvo, ratovi, poplave, zemljotresi, požari, migracije). Mediji kao podrška solidarnosti. **Volontiranje** Dobrovoljno angažovanje pojedinaca i grupa u pružanju pomoći ljudima, životinjama, biljkama.Motivi volontera – verovanje u snagu uzajamne pomoći, čovekoljublje i humanost. Volonterske akcije učenika/učenica škole u lokalnoj zajednici (čišćenje javnih površina, sađenje biljaka, pomoć starim ljudima, udomljavanje napuštenih kućnih ljubimaca).Aktivnosti volontera Crvenog krsta u našoj lokalnoj zajednici.
	GRAĐANSKI AKTIVIZAM **Akcija solidarnosti u lokalnoj zajednici**	Planiranje i izvođenje akcije solidarnosti u lokalnoj zajednici.Utvrđivanje kome je u zajednici potrebna pomoć.Određivanje cilja akcije.Priprema plana akcije – podela uloga, dogovor o rokovima,načinu realizacije.Izvođenje i dokumentovanje akcije –video, fotografije, tekstovi i sl.Promocija akcije na nivou škole –prikazivanje drugim odeljenjima, roditeljima i sl., pravljenje postera ili panoa, objavljivanje priloga u školskom listu.Vrednovanje akcije – čime smo zadovoljni, šta je moglo biti bolje.

Način ostvarivanja programa: Uobličavanje i poimanje ličnih autentičnih doživljaja učenika kroz razmenu u grupi, a ne prenošenje gotovih znanja, tuđih uvida. Kroz igru ostvaruju i istražuju raznovrsna divergentna rešenja za probleme sa kojima se suočavaju; Činioci koji su od suštinskog značaja za kvalitetnu i razvojno podsticajnu razmenu:

1. Jasno artikulisanje cilja aktivnosti i dogovor o pravilima kojih treba da se pridržavaju učesnici
2. Raspored sedenja (po mogucnosti u krug) koji omogucuje svim ucesnicima razmene da vide jedni druge

MATERNJI JEZICI SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV - anyanyelvápolás**
Cél	A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	**harmadik**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**		**TARTALOM**
Megérti az elolvasott, kimondott mondatokat; – alapszinten képes verbális kommunikációra; – meg tudja nevezni a szöveg szereplőit, a cselekmény helyét és idejét; – rövid szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; – képes rövidebb szövegek alkotására; – kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást, drámai szöveget, gyermekverset; – képes egyszerű beszédszituációk eljátszására; – a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát).	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Az életkornak megfelelő rövid mesék, történetek. Vázlat. Nyelvi játékok. Beszélgetések, szituációs játékok. Élménybeszámoló, egy szöveg tartalmának elmesélése. Dráma-és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szituációs játék. Hibás szórendű mondatok javítása. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Önellenőrzés, közös javítás.
– Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; – meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; – megérti a felolvasott, rövid ismeretterjesztő szöveget; – átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során.		**Befogadás**	Valós vagy szimulált helyzetek. Szóbeli közlés befogadása. Felolvasott szöveg befogadása. Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.
– Elsajátította a magyar ábécé betűit; – eszközhasználat szintjén tud nyomtatott és írott betűkkel írni; – képes a mondatok helyes megszerkesztésére és a tartalmilag összetartozó mondatok összekapcsolására; – tud rövid üzeneteket írni; – ügyel a szórendre, a különböző mondatfajták helyes használatára; – le tudja írni a rövid szöveg tartalmát kérdések segítségével vagy azok nélkül; – összefüggő mondatokat ír, és betartja az időrendi sorrendet; – 4-6 mondatos elbeszélő fogalmazást ír közös vagy egyéni élmény alapján; – közös terv alapján adott		**Írás**	Másolás, tollbamondás, közös fogalmazás lejegyzése. Hibás szórendű mondat javítása. Gondolattérkép készítése és alkalmazása. Vázlatkészítés. A mondatfajták kommunikációs szerepe. Iskolai és házi olvasmány. Kép, képsor, megadott szavak. Hiányos vázlat kiegészítése. Tartalmilag összefüggő mondatok írása. A cím és a tartalom kapcsolata. Szerkezeti egységek. Iskolai és házi olvasmány. Megfigyelés, anyaggyűjtés. Vázlat, vázlatkészítés, címadás. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Szólások, szóláshasonlatok jelentése. Önellenőrzés, javítás.

témáról, tárgyról, növényről, állatról írásban összefüggő mondatokat alkot; – kerüli a szóismétlést; – az új szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; – képes saját szövegének javítására.			
– Felismeri a verset, az elbeszélést és a mesét (tanmese és tündérmese); – meghatározza a szöveg témáját; – meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; – meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; – elsajátítja a hangos és néma olvasás technikáját; – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; – képes rövid szöveget értelmezni; – felismeri a rímet.	**IRODALOM**		**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** Petőfi Sándor: Füstbement terv – József Attila: Altató – Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt – Devecseri Gábor: Tavaszhívogató – Szabó Lőrinc: Esik a hó – Nagy László: Dióverés **Próza:** – Mikszáth Kálmán: Madárfészek – A kőleves (népmese) – La Fontaine: A nyúl meg a teknős – A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese) – Az égig érő paszuly (népmese) – Mit gondolt Kinizsi Pál a maga fejéről? (monda) – Gyurkovics Tibor: Rád nem lehet számítani – Adaptált szövegek **Népköltészeti alkotások:** Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. **Drámai szövegek:** drámai szövegek gyermeklapokból **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek:** A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. **Irodalomelméleti fogalmak:** – vers (versszak, verssor); – mese (tündérmese, állatmese); – párbeszéd, dráma; – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei.
– Felismeri, megkülönbözteti és alkalmazza a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat a beszédben és az írásban; – helyesen használja a megtanult rokon értelmű szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat; – odafigyel a helyes szórendre; – megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket, történéseket; – a mondatvégi írásjeleket helyesen használja az egyszerű mondatok végén; – helyesen használja az igeidőket beszédben és írásban; – felismeri a köznevet és a tulajdonnevet, és helyesen írja le őket; – képes többes számú főneveket alkotni;	**NYELVTAN**		Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Mondókák, versek hangosan történő felolvasása. A hosszú magánhangzók és mássalhangzók minél pontosabb kiejtésének begyakorlása. Beszélgetés. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Nyelvhelyességi gyakorlatok. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Hibás szövegek javítása. Üzenet írása. Saját élmény megfogalmazása, leírása. Helyesírási gyakorlatok.

– alkalmazni tudja a melléknevet a nyelvhasználatban; – megérti a névmások (személyes, mutató, kérdő) alkalmazását a beszédben és a szövegben; – A hosszú magánhangzókat és mássalhangzókat helyesen használja írásban. – a j hangot biztonságosan jelöli a tanult szófajok körében.		

A tanterv megvalósításának módja: A nyelvi kifejezőkészség közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a tanító/tanár a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogja fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítaná. Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése. A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

Naziv predmeta	**VERSKA NASTAVA – KATOLIČKA VERONAUKA**
Cilj	**Cilj** nastave Veronauka je da u skladu sa župskom katehezom pomogne detetu aktivnije uključenje u liturgijsku zajednici. Naime, u ovoj dobi se djeca pripuštaju, koja to žele, prvoj pričesti. Među njima dakle nastaje jedno osobito zajedništvo koje nije više samo razredno nego „stolno", to znači zajedništvo oko oltara. Kako je sama pričest po naravi komunitarni sakramenat i izgrađuje zajedništvo sa Bogom i ljudima, odgojni cilj je ugraditi preko veronauka radost druženja i u Crkvi oko oltara. Cilj je da dijete nauči kako Bog deli sebe kao kruh drugima, da i mi budemo kruh drugima.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
• da izrazi potrebu zajedništva, suradnje i pomaganja među učenicima • da zauzme stav poštovanja i zajedništva • da prihvati s poštovanjem razlike kao puta u izgradnji dobrih međuljudskih odnosa u školi i razredu • da uoči Božju brigu za izraelski narod • da shvati da Bog traži od čovjeka suradnju • da shvati kako je Bog prisutan u životima ljudi • da usvoji značenje riječi "Jahve" • da uoči djelovanje Božje po ljudima u	**I** **NAŠI VERONAUČNI SUSRETI**	1. Opet smo zajedno - znakovi ljubavi i dobrote
	II **BOG JE NAŠ SPASITELJ**	2. Vidio sam vašu nevolju (Izrael u egipatskom sužanjstvu) 3. Bog se objavljuje Mojsiju 4. Deset egipatskih zala 5. Pashalna noć 6. Prijelaz preko Crvenog mora i izlazak 7. Bog hrani svoj narod u pustinji 8. Bog daje Deset zapovijedi 9. Isusov zakon ljubavi 10. Ponavljanje i sistematizacija

svijetu		obrađenih nastavnih tema
• da razumije pojam pustinje u Starom zavjetu • da razumije zapovijedi kao pomoć za uspjeh u životu • da spozna ljubav kao temelj života i ljudske sreće da uoči Božju dobrotu prema ljudima koja se iskazuje preko ljudi • da bolje shvati Marijinu suradnju u povijesti spasenja • da prepozna Božje zajedništvo s čovjekom po rođenju Isusa Krista • da bolje shvati novi Savez, prijateljevanje s Bogom na nov način da razume neke nove pojmove: Prvorođenac, Spasitelj • da predoči društvene prilike vremena u kojem je živio Isus Krist • da se otvori prema vrijednostima mira, pomirenja, opraštanja i tolerancije • da prepozna životna iskustva koja doprinose jačanju odnosa Boga i čovjeka	**III** **BOG JE DOŠAO MEĐU LJUDE**	11. Znakovi Božje dobrote - Sv. Nikola znak čudesne Božje ljubavi prema čovjeku 12. Naviještaj Isusova rođenja Mariji 13. Radost Marije i Elizabete 14. Bog postaje čovjekom - rođenje Spasitelja svijeta 15. Isus - Spasitelj svih ljudi (poklon kraljeva) 16. Iznad svakog čovjeka sjaji zvijezda 17. Ponavljanje i sistematizacija obrađenih nastavnih tema
	IV **ISUS POZIVA NA POMIRENJE**	18. Ljudi i njihova krivnja 19. Naši grijesi i Božje mislosrđe - prispodoba o dobrom ocu (Lk 15) 20. Isus daje priliku za novi početak - Zakej (Lk 19) 21. Sakrament pomirenja - kao put obraćenja 22. Isusova smrt i uskrsnuće temelj oproštenja - Uskrsli darovatelj mira 23. Ponavljanje i sistematizacija obrađene nastavne teme
• da pristupi sakramentu pomirenja • da razumije i prihvati Kristovu žrtvu na križu za spas čovječanstva • da prihvati sakrament pomirenja kao osobni susret s Bogom dobrim Ocem da uoči kako ono što je dato u prirodi može imati i dodatno značenje za čovjeka • da shvati odnos Posljednje večere i Kristove smrti na križu, ali i prepoznavanju po lomljenju kruha na putu u Emaus • da uoči važnost vjerovanja u Kristovu prisutnost u prilikama kruha i vina • da budnije i svjesnije sudjeluje na	**V** **U EUHARISTIJI - ISUS JE MEĐU NAMA**	24. Kruh je više od kruha - Isusovo darivanje kruha (Iv 6,1-13) 25. Vino je više od vina - Kana Galilejska (Iv 2,1- 12) 26. Isusova Posljednja večera (Lk 22,19-20; Iv 6,51) 27. Prepoznaše ga po lomljenju kruha - Emaus (Lk 24,13-35) 28. Naše slavlje svete mise 29. Prisutnost Isusa Krista u kruhu i vinu 30. Podijeli svoj kruh s gladnima 31. Priprava na prvu pričest 32. Slavlje prve svete pričesti u župnoj zajednic

misnim slavljima • da bolje shvati značenje deljenja i sam poželi to činiti • da razumije euharistiju kao izvor zajedništva Crkve • da sudjeluje s razumijevanjem u slavlju Prve pričesti da bolje razume Božju prisutnost u sakramentima Crkve • da bude otvoren za susret s Isusom u molitvi, sakramentima pomirenja i euharistije • da svedoči Isusovu dobrotu u susretima s drugima i u uzajamnom pomaganju	**VI** **BOG NAS LJUBI**	33. Isus je uvijek među nama 34. Isus je prisutan u sakramentima 35. Na praznicima svjedočimo Isusovu dobrotu 36. Ponavljanje i sistematizacija obrađene nastavne teme

Način ostvarivanja programa: Iz doživljenih iskustava prelazi se na istine, iz kojih se potom vraća na svakodnevnu njihovu primjenu. Kratko ponavljanje sadržaja predhodnog sata, i posebno osvjetljavanje onoga što će poslužiti kao temelj za aktualni sat. Nakon postavljanja cilja, prelazi se na obradu novih nastavnih sadržaja, gdje se zapravo objašnjava učeniku, što to znači da „smo u zajednici s Bogom",ističući što to znači za nas i za ljude oko nas. Ovako usvojeno gradivo, u skladu sa odgojnim ciljem, mora naći svoju primjenu u životu učenika. Razgovara se zašto i kako treba zahvaliti Bogu za roditelje, braću i prijatelje. Ovakva spoznaj a i dječje iskustvo se oslanjaju na njegov doživljaj i na tekst Svetog Pisma.

Naziv predmeta	**VERSKA NASTAVA – REFORMATSKA VERONAUKA**
Cilj	**Cilj** nastave versko vaspitanje Reformatorske hrišćanske crkve jeste vrednovanje vjerskih i socijalnih datosti u kršćanstvu i ljudskoj zajednici sa naglaskom na odgovorno stvaranje boljega svijeta. Mlade vodimo onim stavovima i istinama koje naučava Katekizam Katoličke crkve. Ovdje donosimo samo naslove pojedinih nastavnih tema i jedinica.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**

Misao vodilja nastave versko vaspitanje trećeg razreda jeste izgradnja kompletne i odgovorne osobe u odnosu prema sebi, prema vjerskim vrednotama, prema drugim ljudima i konačno da se osjeća pozvanim da te vrednote ne samo spoznaje i govori nego i potvrđuje životom. Teme omogućuju mladom čovjeku samokontrolu, upućuju ga na izvor nadahnuća, odgajaju za izgradnju pravilnih stavova prema drugima i konačno upućuju na funkcionalnost vjere u njegovom životu.	Stari zavjet. Novi zavjet. Rođenje Mojsija. Misija Mojsijeva. Zadaci Mojsija. Bog dodeli zadatke Mojsiju. Pretnje o desetom patnju. Pasha. Udaljivanje od Božje milosti. Mojsijeva opomena. Misija Isusa Navina. Zauzimanje države (Israela). Vreme sudije. Značajnije sudije. Gedeon kao sudija i vojskovođa. Pobeda Gedeona nad madijanima. Život Samsona. Pad Samsona Smrt Samsona. Samuil. Samuilova poslušnost. Davidova hrabrost. Tajna Davidove pobede. David kao kralj. David kao autor dela psalme. Isus se sprema ući u Jerusalim. Učenici nađu magarca. Narod dočeka Isusa kao kralja. Strogost Isusa. Zapovest Isusa. Juda se dogovorio sa vojnicima o izdaji Isusa. Izdaja. Šta znači sveta večera? Zašto je Isus želeo da verni primaju svetu večeru? Borba u Getsimaniji. Jakov, Jovan i Petar. Isus pred Pilatom. Lažne tužbe protiv Isusa. Apostolsko verovanje ima tri dela: 1. Govori o Bogu Ocu i o stvorenju. 2. Govori o Bogu Sinu i našem spasenju. 3. Govori o Bogu Duhu Svetom i o našem posvećenju. Gde se održava bogosluženje (mesto)? Po čemu raspoznajemo crkve?	1.Neka saznanje (opšte) iz svetog pisma I deo 2.Iz koliko delova sastoji sveto Pismo? 3.Mojsije I deo 4.Mojsije II deo 5.Mojsije III deo 6.Ponavljanje 7.Ponavljanje 8.Deset zapovesti(Zakon Božji) 9.Zlatno tele 10.Misija Isusa Navina 11.vreme sudije 12.Gedeon 13.Samson 14.Ponavljanje 15.Ponavljanje 16.Samuil 17.David i Goliat 18.David 19.Ponavljanje 20.Ponavljanje 21.Isusov ulazak u Jerusalim 22.Čišćenje hrama 23.Juda 24.Sveta večera 25.Borba u Gesimaniji 26.Isus pred Pilatom 27.Ponavljanje 28.Ponavljanje 29.Apostolsko verovanje 30.Molitve – prilikom ulaza u crkvu 31.Molitve – prilikom izlaska iz crkve 32.bogosluženje reformatske crkve 33.Ponavljanje na kraju školske godine 34. Ponavljanje na kraju školske godine 35. Ponavljanje na kraju školske godine 36. Ponavljanje na kraju školske godine

Način ostvarivanja programa: Verska nastava je zajedničko delo veroučitelja i veroučenika. Polazište nastave je konkretna stvarnost. Iz doživljenih iskustava prelazi se na istine, iz kojih se potom vraća na svakodnevnu njihovu primenu. Ovakav način saznanja ima vlastiti red: upoznavanje (obrada novih sadržaja), ponavljanje, primena i proveravanje, sređivanje (sistematizacija). To je makro struktura ovakvog načina saznanja. Međutim, i ovi delovi imaju svoju strukturu. Primer: način saznanja poseduje sledeće stupnjeve: postavljanje cilja, motivisanje, obrada novih nastavnih sadržaja, učenje, induktivni i deduktivni zaključci, tačni i netačni dokazi, formulisanje zapamćenih činjenica... U primeni sadržaj ima sledeće delove: problem, postavljanje cilja, rešavanje problema, zadatka, upoznavanje prilika i uvežbavanje. Kod saznavanja, pred očima treba imati fizionomiju grupe i pojedinca. U okviru časa obrade novog nastavnog gradiva vrši se primena, ponavljanje i vrednovanje obrađenog gradiva.

Naziv predmeta	**VERSKA NASTAVA - ISLAMSKA VERONAUKA**
Cilj	**Cilj** nastave islamske vjeronauke u osnovnom obrazovanju i vaspitanju je da pruži učeniku osnovni vjernički pogled na svijet, sa posebnim naglaskom na vjernički praktični život, a takođe i budući vječni život. To znači da djeca na način primjeren njihovom uzrastu upoznaju vlastitu vjeru u njenoj duhovnoj, moralnoj, socijalnoj, misionarskoj i drugim dimenzijama. Izlaganje vjerskog viđenja i postojanja svijeta obavlja se u otvorenom i tolerantnom dijalogu sa ostalim naukama i teorijama.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- upoznaju šta treba da učine prije namaza, - znaju koje su radnje sastavni dio namaza, - upoznaju način obavljanja jutarnje molitve, - upoznaju vrste jela i pića koje musliman smije jesti, - upoznaju način ponašanja muslimana pri jelu i piću, - upoznaju dokaz da je Uzvišeni Allah stvorio prirodu, - upoznaju Kur'anske sure koje ukazuju na važnost vremena, - upoznaju način uzimanja abdesta.	UVOD	1. Upoznavanje učenika sa nastavnim programom ovog razreda 2. Poslušnost roditeljima je naredba Uzvišenog Gospodara
	NAMAZ	3. Namaski šartovi-priprema za namaz 4. Namaski ruknovi-sastavni dijelovi namaza 5. Tri pravila o klanjanju dnevnih namaza 6. Obnavljanje pređenog gradiva 7. Sabah namaz (jutarnja molitva)
	ISHRANA MUSLIMANA	8. Muslimani jedu zdravu i čistu hranu 9. Ponašanje pri jelu i piću 10. Obnavljanje pređenog gradiva 11. Alah dž.š. je Stvoritelj prirode 12. Muhamed a.s. u plemenu Benu

		Sad 13. Alah dž.š. je stvorio čovjeka u najljepšem obliku 14. Obnavljanje gradiva 15. Važnost vremena u životu vjernika 16. Alah dž.š. se kune vremenom 17. Svaki posao ima svoje vrijeme 18. Obnavljanje gradiva 19. Način uzimanja abdesta (vjersko pranje prije molitve) 20. Način stajanja u namazu 21. Način odijevanja osobe koja obavlja namaz 22. Obnavljanje gradiva 23. Podne namaz 24. Muhamed a.s. kod svog amidže 25. Alah je stvorio dan i noć, sunce, mjesec i zvijezde 26. Obnavljanje gradiva 27. Dužnosti prema samom sebi 28. Bog sve vidi 29. Ikindija namaz 30. Obnavljanje gradiva 31. Musliman je muslimanu brat 32. Akšam namaz 33. Jacija namaz 34. Obnavljanje gradiva 35. Obnavljanje gradiva 36. Obnavljanje gradiva

Način ostvarivanja programa: Vjerska nastava je zajedničko djelo vjeroučitelja i učenika. Polazište je konkretna stvarnost.

Iz doživljenih iskustava prelazi se na istine iz kojih se potom vraća na svakodnevnu njihovu primjenu. Ovakav način saznanja ima svoj red: upoznavanje (obrada novih sadržaja), ponavljanje, primjena i provjeravanje, sređivanje (sistematizacija). To je makro struktura ovakvog načina saznanja. Međutim, i ovi dijelovi imaju svoju mikro strukturu. Tako, na primjer: način saznanja posjeduje sljedeće stupnjeve: postavljanje cilja, motivisanje, obrada novih nastavnih sadržaja, učenje. Treba imati pred očima fizionomiju grupe i pojedinca, a takođe u okviru časa na kojem se obrađuju novi sadržaji, vrši se primjena i obnavljanje obrađenog gradiva.

Naziv predmeta	**ČUVARI PRIRODE**
Cilj	**Cilj** Razvijanje svesti o potrebi i mogućnostima ličnog angažovanja u zaštiti životne sredine, usvajanje i primena principa održivosti, etičnosti i prava budućih generacija na očuvanu životnu sredinu.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razumevanje pojava vezanih za neposrednu životnu sredinu; - prepoznavanje negativnih pojava u čovekovom odnosu prema životnoj sredini (kvalitet vode, vazduha, zemljišta, hrane, biljnog i životinjskog sveta);	**ŽIVOTNA SREDINA**	- Povezivanje osnovnih elemenata životne sredine i njihov značaj. - Uticaj čoveka na životnu sredinu (kvalitet vazduha, vode, zemljišta...). - Pravila ponašanja u prirodi.
- uočavanje uzročno-posledičnih veza u životnoj sredini; - uočavanje uzročno-posledičnih veza u životnoj sredini izvođenjem jednostavnih ogleda; - vaspitavanje učenika da čuva i uređuje prostor u kome živi i uči;	**PRIRODNE POJAVE I PROMENE U ŽIVOTNOJ SREDINI**	- Prirodne pojave i promene u neposrednoj životnoj sredini. - Uočavanje (prirodnih) promena na živoj prirodi u neposrednoj okolini. - Veze između životinja i biljaka, staništa i načina života; lanci ishrane.
- sticanje navika odgovornog ponašanja prema životinjama; - razvijanje interesovanja i sposobnosti za aktivno upoznavanje i čuvanje životne sredine; - rešavanje jednostavnih problem-situacija - samostalno i u timu; - razvijanje pravilnog stava i kritičkog mišljenja.	**ZAGAĐIVANJE ŽIVOTNE SREDINE**	- Zagađivanje vode (izvori, posledice i zaštita). - Zagađivanje vazduha (izvori, posledice i zaštita). - Zagađivanje zemljišta (izvori, posledice i zaštita). - Buka (izvori, posledice i zaštita). - Posmatranje i istraživanje izvora zagađivanja životne sredine (aktivno istraživanje u neposrednoj okolini). - Istraživanje promena u neposrednoj okolini (uzročno-posledične veze) preko jednostavnih ogleda.
	ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	- Aktivno upoznavanje i zaštita životne sredine (organizovanje aktivnosti Čuvara prirode van učionice). - Najčešće ugrožene biljke i životinje i njihova

		zaštita. - Odgovoran odnos prema životinjama (kućni ljubimci, psi lutalice...). - Čuvanje i uređivanje životnog i radnog prostora (akcija). - Sakupljanje i razdvajanje otpada (akcija). - Pravilan odnos prema sebi i životnoj sredini. - Pravo na zdravu životnu sredinu, kritički i otvoren stav (saradnja sa lokalnom sredinom, društvom za zaštitu životne sredine, društvom za zaštitu životinja...).

Način ostvarivanja programa: Svrha izbornog predmeta Čuvari prirode je upoznavanje i razumevanje pojma životne sredine, interdisciplinarnog pristupa u zaštiti sa težnjom za njenim očuvanjem i unapređenjem sadašnje i buduće generacije. Aktivnosti su kreativne, istraživačkog tipa i razvijaju radoznalost sa elementima kritičkog i logičkog mišljenja. Nastavnikima slobodu da realizaciju nastavnih sadržaja ne vezuje za časovni sistem stoga čas može biti u funkciji programskih sadržaja.

Naziv predmeta	**RUKA U TESTU**
	Cilj razvijanje osnovnih pojmova iz prirodnih nauka i njihovo povezivanje, razvijanje radoznalosti i istraživakih sposobnosti, i razvijanje osnovnih elemenata logičkog i kritičkog mišljenja
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
-formiranje elementarnih naučnih pojmova iz prirodnih nauka, -razvijanje dečjih interesovanja i intelektualne aktivnosti, -uočavanje uzročno-posledičnih veza između pojava i procesa u okruženju i izvedenim ogledima, -rešavanje jednostavnih problem-situacija, samoatalno i u timu, -prepoznavanje opasnosti i uslova za bezbedan rad.	Priroda-čovek-društvo Materijali i njihova upotreba Ljudska delatnost Kretanje u prostoru i vremenu	Ispitajmo neka svojstva vazduha, vode i smeša (rastvora), ili onoga što udišemo, pijemo i jedemo. Da li je boca prazna? Vetrokaz. Mali zamrzivač. Kako sačuvati led. Vodena turbina. Potopi jedrenjak. Pliva - tone jaje. Napravi magnet. Da li voda provodi električnu struju? Da li će zajedno da padnu na zemlju (klikeri različitih veličina, jednake kocke od drveta, plastike i stiropora...)? Šta najbrže pada: list, loptica ili avion - sve od

		hartije? Kako nam pomaže Zemljina teža? Merenje vremena. Peščani sat.

Način ostvarivanja programa: Učenicima treba pružiti priliku da promišljaju i razvijaju intelektualnu aktivnost i veštine u procesu upoznavanja i razumevanja pojava u prirodi, zadovolje svoju radoznalost na različite načine: posmatranjem, istraživanjem, kroz samostalnu aktivnost.

NASTAVNI PROGRAM
ZA ČETVRTI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA
OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI

Naziv predmeta **SRPSKI JEZIK**

Cilj **Cilj** nastave srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika na kojem će se usmeno i pismeno pravilno izražavati, da upoznaju, dožive i osposobe se da tumače odabrana književna dela, pozorišna, filmska i druga umetnička ostvarenja iz srpske i svetske baštine.

Razred **četvrti**

Godišnji fond časova **180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
-prepoznaje književne rodove -. prepoznaje književne vrste -određuje glavni događaj i likove u književnoumetničkom tekstu -. određuje vreme i mesto dešavanja radnje -razlikuje lirsku od epske pesme - određuje folkorne forme -prepoznaje subjekat i glagolski predikat prepoznaje rimu, stih i strofu u lirskoj pesmi -određuje karakteristične osobine, osećanja, izgled i postupke likova kao i njihove odnose -uočava vezu među događajima -razlikuje pripovedanje od dijaloga i opisivanja -razume figurativnu upotrebu jezika u književnoumetničkom tekstu -tumači osobine, ponašanje i postupke likova pozivajući se na tekst -uočava uzročno-posledične veze	**KNJIŽEVNOST**	**LEKTIRA** ***Lirika*** Narodna pesma: *Nadžnjeva se momak i devojka* Narodna pesma: *Jelenče* Jovan Jovanović Zmaj: *Ciganin hvali svoga konja* Vojislav Ilić: *Jesen* Desanka Maksimović: *Paukovo delo* Dušan Radović: *Plavi zec* Dragan Lukić: *Drug drugu* Miroslav Antić: *Junačka pesma* Branislav Crnčević: *Mrav dobra srca* Branko Ćopić: *Mjesec i njegova baka* Stevan Raičković: *Ka da to bude*

među događajima u tekstu -tumači ideje u književnoumetničkom tekstu i argumentuje ih -. prepoznaje vrste reči -prepoznaje gramatičke kategorije promenljivih reči -prepoznaje vrste rečenica -prepoznaje antonimiju -. poznaje značenje reči i frazeoloizama koji se upotrebljavaju u svakodnevnoj komunikaciji - upotrebljava veliko slovo -koristi skroman fond reči i pravilno ih upotrebljava -piše čestitku, pozivnicu, razglednicu -određuje vrste reči -prepoznaje podvrste reči - prepoznaje lice, broj i rod ličnih zamenica -prepoznaje gramatičke kategorije glagola -prepoznaje subjekat i glagolski predikat -određuje rečenice različite po komunikativnoj funkciji i obliku -sastavlja rečenice različite po komunikativnoj funkciji i obliku -prepoznaje sinonimiju -poznaje značenje reči i frazeologizama koji se javljaju u školskim tekstovima -upotrebljava veliko slovo -piše pismo i ume da ga adresira -imenuje vrste i podvrste reči -ume da promeni oblik promenljivih reči prema zadatom kriterijumu -piše jasnim, potpunim i dobro oblikovanim rečenicama -koristi bogat fonda reči -priča na zadatu temu -obrazlaže ideje -argumentuje svoj stav -određuje osnovnu temu teksta -razume doslovno značenje teksta -razlikuje književnoumetnički od informativnog teksta - procenjuje sadržaj teksta na osnovu zadatog kriterijuma -prepoznaje figurativno značenje u tekstuiznosi svoj stav o sadržaju teksta -izvodi jednostavne zaključke na osnovu teksta		Milovan Danojlić: *Trešnja u cvetu* Dobrica Erić: *Svitac pšeničar i vodeničar* Ljubivoje Ršumović: *Aždaja svome čedu tepa* Izbor iz poezije Milovana Danojlića Federiko Garsija Lorka: *Luckasta pesma* **Epika** Narodna pesma: *Jetrvica adamsko koleno* Narodna pesma: *Stari Vujadin* Narodna pripovetka: *Međed, svinja i lisica* Narodna bajka: *Pepeljuga* Narodna priča: *Najbolje zadužbine* Janko Veselinović: *Grad* Isidora Sekulić: *Pozno jesenje jutro* Miroslav Demak: *Violina* Branislav Nušić: *Prva ljubav* Branko V. Radičević: *Priča o dečaku i Mesecu* Branislav Crnčević: *Bosonogi i nebo* Grozdana Olujić: *Oldanini vrtovi* i druge bajke (izbor) Svetlana Velmar-Janković: *Knjiga za Marka (Zlatno jagnje, Stefanovo drvo)* Hans Kristijan Andersen: *Ružno pače* Rene Gijo: *Bela Griva* Luis Kerol: *Alisa u zemlji čuda* Braća Grim: *Trnova ružica* Antoan de Sent Egziperi: *Mali princ* (odlomak) Mihael Ende: *Beskrajna priča* (odlomak) **Drama** Gvido Tartalja: *Podela uloga*

-iznosi svoj stav o sadržaju teksta i obrazlaže zašto mu se dopada/ ne dopada, zbog čega mu je zanimljiv/nezanimljiv -izvodi složenije zaključke na osnovu teksta -objašnjava događaje i postupke likova u tekstu		Aleksandar Popović: *Pepeljuga* Dobrica Erić: *Čik, da pogodite zbog čega su se posvađali dva zlatna brata* *Dopunski izbor* Pored navedenih dela, nastavnik i učenici slobodno biraju najmanje tri, a najviše još pet dela za obradu. *Naučno-popularni i informativni tekstovi* Milutin Milanković: *Kroz vasionu i vekove* (odlomak) Mihajlo Pupin: *Od pašnjaka do naučenjaka* (odlomak) Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za decu. **Književni pojmovi** *Lirika* Osnovni motiv i sporedni motivi u lirskoj pesmi. Vizuelni i auditivni elementi u pesničkoj slici. Pesnička slika kao činilac kompozicije lirske pesme. Dužina stiha prema broju slogova - prepoznavanje. Ponavljanja u stihu, strofi, pesmi - funkcija. Personifikacija kao stilsko sredstvo. Slikovitost kao obeležje pesničkog jezika. Običajne narodne lirske pesme - osnovna obeležja. Lirska pesma - osnovna obeležja. *Epika* Tema i ideja u epskom delu. Fabula: hronološki redosled događaja, elementi fabule (uvod, zaplet, rasplet). Odnosi među likovima; osnovni tipovi (vrste) karakterizacije. Pripovedač, pripovedanje; dijalog, monolog, opis u epskom delu. Priča i roman - razlike. Roman za decu - osnovna obeležja. *Drama* Likovi u dramskom delu. Remarke (didaskalije). Dramska radnja - način razvijanja radnje. Dramski tekstovi za decu.
	JEZIK **Gramatika, pravopis i ortoepija**	**Gramatika** Obnavljanje i utvrđivanje znanja usvojenih u prethodnim razredima. Uočavanje reči koje u govoru i pisanju menjaju svoj osnovni oblik (promenljive reči) - bez definicija i zahteva za promenom po padežima i vremenima. Uočavanje reči koje zadržavaju svoj osnovni oblik u svim situacijama (nepromenljive reči) bez imenovanja vrsta tih reči. *Rečenica* - pojam glagolskog predikata (lični glagolski oblik); uočavanje reči i grupe reči (sintagma) u funkciji objekta i priloških odredaba za

		mesto, vreme i način. Pojam subjekta; uočavanje reči u funkciji atributa uz imenicu i imeničkog skupa reči (imenička sintagma). Red rečeničnih članova u rečenici. *Imenice* - zbirne i gradivne; rod i broj - pojam i prepoznavanje. *Pridevi* - prisvojni i gradivni - uočavanje značenja, roda i broja u rečenici. *Zamenice* - lične; rod i broj ličnih zamenica; lična zamenica u funkciji subjekta u rečenici - pojam i prepoznavanje. *Brojevi* - glavni (osnovni) i redni - pojam i prepoznavanje u rečenici. *Glagoli* - pojam i osnovna značenja prezenta, perfekta i futura; vežbe u rečenici zamenom glagolskih oblika u vremenu, licu i broju. Upravni i neupravni govor. Utvrđivanje i sistematizacija sadržaja obrađenih od I do IV razreda. **Pravopis** Upotreba velikog slova u pisanju: imena država i pokrajina i njihovih stanovnika; imena naselja (gradova, sela) i njihovih stanovnika. Pisanje upravnog i neupravnog govora (sva tri modela). Navodnici. Zagrada. Pisanje prisvojnih prideva izvedenih od vlastitih imena (-ov / -ev, -in / -ski). Pisanje suglasnika j u pridevskim oblicima na -ski, i u ličnim imenima i prezimenima. Pisanje skraćenica tipa: itd., sl., npr. i skraćenica koje označavaju imena država. Ponavljanje, uvežbavanje i proveravanje osposobljenosti učenika za primenu obrađenih pravopisnih pravila. **Ortoepija** Uočavanje naglašenih i nenaglašenih reči: vežbe u izgovaranju akcenatskih celina. Vežbe za otklanjanje grešaka koje se javljaju u govoru učenika. Izgovor svih suglasnika i glasovnih grupa u skladu sa književnojezičkom normom č, ć, dž, đ, h; - ds - (ljudskih), - io, - ao itd. Vežbe za otklanjanje grešaka koje se javljaju u govoru i pisanju učenika. Uočavanje diferencijalne (distinktivne) funkcije akcenta u rečima istog glasovnog sastava, a različitog akcenta.
	JEZIČKA KULTURA	**Prepričavanje** teksta sa promenom gramatičkog lica. Prepričavanje sa izmenom završetka fabule. Prepričavanje teksta u celini i po delovima - po datom planu, po zajednički i samostalno sačinjenom planu. **Pričanje** u dijaloškoj formi; unošenje dijaloga, upravnog govora u strukturu kazivanja - po zajednički i samostalno sačinjenom planu. Pričanje prema samostalno odabranoj temi. Nastavljanje priče inspirisane datim početkom. Sastavljanje priče po slobodnom izboru motiva.

		Opisivanje slika koje prikazuju pejzaže, enterijere, portrete. Opisivanje složenijih odnosa među predmetima, bićima i pojavama. **Izveštavanje** o obavljenom ili neobavljenom zadatku u školi ili kod kuće - u obliku odgovora na pitanja. **Usmena i pismena vežbanja** *Ortoepske vežbe:* uvežbavanje pravilnog izgovora reči, iskaza, rečenica, poslovica, brzalica, zagonetaka, pitalica, kraćih tekstova; slušanje zvučnih zapisa, kazivanje napamet lirskih i epskih tekstova; snimanje kazivanja i čitanja, analiza snimka i vrednovanje. *Diktati:* sa dopunjavanjem, izborni, slobodni, kontrolni diktat. *Leksičke i semantičke vežbe:* građenje reči - formiranje porodica reči; iznalaženje sinonima i antonima, uočavanje semantičke funkcije akcenta; neknjiževne reči i tuđice - njihova zamena jezičkim standardom; osnovno i preneseno značenje reči. *Sintaksičke i stilske vežbe:* sastavljanje i pisanje rečenica prema posmatranim predmetima, slici i zadanim rečima; sastavljanje i pisanje pitanja o tematskoj celini u tekstu, na slici, u filmu; pisanje odgovora na ta pitanja. Prepisivanje rečenica u cilju savladavanja pravopisnih pravila. Korišćenje umetničkih, naučnopopularnih i učeničkih tekstova kao podsticaja za slikovito kazivanje. Vežbe za bogaćenje rečnika i traženje pogodnog izraza. Uopšteno i konkretno kazivanje. Promena gledišta. Uočavanje i otklanjanje beznačajnih pojedinosti i suvišnih reči u tekstu i govoru. Otklanjanje praznoslovlja i tuđica. Otklanjanje nejasnosti i dvosmislenosti. Uvežbavanje tehnike izrade pismenog sastava: analiza teme, određivanje njenog težišta; posmatranje, uočavanje i izbor građe; raspoređivanje pojedinosti; elementi kompozicije. Osam domaćih pismenih zadataka i njihova analiza na času. Četiri školska pismena zadatka - po dva u prvom i drugom polugodištu. Jedan čas za izradu i dva časa za analizu zadataka i pisanje poboljšane verzije sastava.

Način ostvarivanja programa: U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Za usavršavanje čitanja i pisanja koriste se:
Glasno čitanje protumačenog teksta iz čitanke ili lektire, uz analitičku i kritičku procenu takvog čitanja
Tiho čitanje teksta neposredno pre razgovora o njemu. Čitanje po ulogama. Jezička kultura realizuje se kroz osnovne oblike pismenog i usmenog izražavanja, pričanja i prepričavanja. Pravopis se savladava putem sistematskih vežbanja, elementarnim i složenim, koja se organizuju često, raznovrsno i različitim oblicima pismenih vežbi.

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**

PROGRAM A
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj	**Cilj** učenja *srpskog kao nematernjeg jezika* jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**108 časova**

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - iskaže radnju u budućnosti; - razume molbu, zahtev i nalog; - sastavi rečenice s nepravim objektom; - koristi frekventne odredbe za uzrok i način;	JEZIK	Oko 150 novih punoznačnih i pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici); Futur I glagola (sva tri lica i oba broja); Imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola); Imenica u dativu u funkciji nepravog objekta uz glagole davanja i govorenja; Prisvojne zamenice za sva tri lica jednine i množine - slaganje s imenicom u jednini; Prilozi *sutra*, *ujutru*, *uveče;* Uzročna rečenica s veznicima *jer* i *zato što* (na nivou razumevanja); Frekventni prilozi za način; Tvorba imenica sa značenjem vršioca radnje, imaoca zanimanja izvedene sufiksima: *-ar*, *-ac*, *-ač*; Imenice koje označavaju žensku osobu izvedene sufiksima: *-ica*, *-ka*;
- razume kratke pesme i odabrane odlomke proznih tekstova, po potrebi adaptirane; - napamet kazuje kratke pesme i kraće literarne forme; - uoči melodiju stiha i odredi reči koje se rimuju; - izdvoji glavni događaj u književnom tekstu; - opiše jednostavnim iskazima karakteristične osobine književnog junaka;	KNJIŽEVNOST	Narodna priča: "Cvrčak i mrav" Momčilo Tešić: "Ruke" Ljubivoje Ršumović: "Imam pravo" Vojislav Stanojčić: "Deda i unuk" Ivan Pudlo: "Dva solitera" Selimir V. Milosavljević: "Domaći zadatak" Dositej Obradović: "Pas i njegova senka" (adaptacija) Dušan Radović: "Tužibaba" Velimir Milošević: "Najdraža šetnja" Dragan Lukić: "Fifi"; "Svejedno" Izbor iz časopisa za decu **Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi.** **Nastavnik bira 7 tekstova za obradu.**
- razume informacije, zahteve i naloge izgovorene razgovetno i sporim tempom ili napisane; - učestvuje u dijalogu na zadatu temu usklađenu s tematskim oblastima; - čita u sebi s razumevanjem kratke linearne i nelinearne tekstove s poznatom leksikom i gramatikom;	JEZIČKA KULTURA	**I. Lično predstavljanje:** osnovne informacije o sebi - mesec rođenja, uzrast, mesto i ulica stanovanja **II. Porodica i ljudi u okruženju:** članovi šire porodice i osnovne informacije o njima **III. Život u kući:** prostor u kome se uči i odmara;radni dani i vikend; podela poslova i obaveza u porodici **IV. Hrana i piće:**

- piše kratak tekst (ćirilicom ili latinicom) u skladu s predviđenom ortografskom normom.		izbor hrane i pića, voće i povrće, poslastice **V. Odeća i obuća:** odevni predmeti za određene prilike (svečana i sportska odeća) **VI. Zdravlje:** lekarski pregled i intervencije; najčešće bolesti **VII. Obrazovanje:** učenje i školske obaveze; izlet, ekskurzija **VIII. Priroda:** domaće i divlje životinje; osnovni geografski pojmovi, strane sveta **IX. Sport i igre:** sportovi i osnovna sportska oprema **X. Naselja, saobraćaj i javni objekti:** delovi grada; na putu do škole, učesnici u saobraćaju; pekara, poslastičarnica **XI. Netematizovana leksika:** prisvojne zamenice; veznici, prilozi, upitnezamenice i zamenički prilozi, rečce **XII. Komunikativni modeli:** davanje i traženje informacija; zahtev; dopadanje/nedopadanje; traženje dopuštenja; privlačenje pažnje

Način ostvarivanja programa: Gramatički sadržaji se usvajaju postupno, selektivno i skladu sa uzrastom. Pravopis se savlađuje putem sistematskim vežbanja, elementarnih i složenih, koje se organizuju kroz različite oblike pismenog vežbanja. Izražajno čitanje se neguje sistematski uz stalno povećavanje zahteva.

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV/МАЂАРСКИ ЈЕЗИК**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**negyedik**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; – elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; – felismeri a szöveg átvitt értelmét; – felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét; – meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; – képes a szereplők tetteinek és magatartásformáinak	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** 1. Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz 2. Vörös István: Téli zaj 3. Lackfi János: Nyári pixelek 4. SzabóLőrinc: Hajnali rigók 5. Vörös István: Hajnali rugók 6. WeöresSándor: Galagonya 7. Fehér Ferenc: Bácskai tájkép 8. Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban 9. Kányádi Sándor: Hallgat az erdő 10. József Attila: Betlehemi királyok 11. Vörös István: Elek, Benő meg a lányrabló sárkány 12. Pilinszky János: A nap születése (részletek) 13. Juhász Ferenc: Nagymama 14. Nemes Nagy Ágnes: Bors néni beszélget a cipővel 15. Tóth Krisztina: Rozsomák

értelmezésére az adott szövegre hivatkozva; – felismeri a szövegen belüli ok-okozati összefüggéseket, előzményeket és következményeket; – az irodalmi műben képes önállóan meglátni a problémákat; – véleményezi a szöveghez kapcsolódó illusztráció-válogatást; – különbséget tesz a leíró és elbeszélő közlésmód között, felismeri a párbeszédet; – megkülönbözteti a prózát és a verset; – felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; – megérti a szépirodalmi szövegekben az alakzatok szerepét (hasonlat, megszemélyesítés); – az irodalmi műveket össze tudja hasonlítani műfajuk és témájuk alapján; – felfedezi az irodalmi művek és más művészeti alkotások kapcsolatát; – képes a különböző jelrendszerek segítségével megjelenített információk befogadására (pl. szöveg, táblázat, grafikon stb.); – értelmezi az egyszerűbb nem lineáris szövegeket, – ismeri az alapvető olvasási stratégiákat; – meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték.		**Próza:** 1. Örkény István: Nápolyi 2. Kosztolányi Dezső: Tükörponty 3. Janikovszky Éva: Dani meg a csuka 4. Kontra Ferenc: A halász meg a fiai (részlet) 5. Lázár Ervin: Megértik-e az állatok az emberi beszédet? 6. Áprily Lajos: Az őz 7. Lázár Ervin: Nagyapa meg a csillagok 8. Fekete István: A bizonyítvány 9. Gyurkovics Tibor: Az én barátom 10. Kányádi Sándor: A kis fiú hiányzik 11. Csukás István: Tapintat és egyéb lelki finomságok 12. Kosztolányi Dezső: Az állatok beszéde 13. Lackfi János: Málnafolt 14. Mészöly Miklós: A torony meséje 15. Janikovszky Éva: Már megint (részlet) **Drámai szövegek:** 1. Mátyás király meg az igazmondó juhász 2. Tasnádi Emese: Duplavé, a vízimanó (részlet) 3. Válogatás a gyermeklapok szövegeiből. **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** (válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből) • ismert írókról, költőkről, festőművészekről és tudósokról; • hazánk természeti szépségeiről és kulturális értékeiről; • érdekes tájakról, emberekről, hagyományokról; • illemtan. **HÁZI OLVASMÁNY:** (a felsorolt művek közül legalább négy kerüljön feldolgozásra) 1. Berg Judit: Rumini 2. Lackfi János: Málnafagyi 3. Geronimo Stilton történetei (pl. Egy bajuszmeresztő hétvége, Nosztregerusz titokzatos kézirata stb.) 4. Békés Pál: A Félőlény 5. Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen. Muhi András és a pacák birodalma 6. Lázár Ervin: Négyszögletű Kerek Erdő 7. J. K. Rowling: Harry Potter és a bölcsek köve 8. Fekete István: Vuk KIEGÉSZÍTŐ IRODALOM: (a felsorolt művek közül három kerülhet feldolgozásra) 1. Csoóri Sándor: Kicsi néném (részlet) 2. Nemes Nagy Ágnes: Minden kedden 3. Kukorelly Endre: Legszeb 4. Fecske Csaba: Ha Laurával beszélgetek 5. Janikovszky Éva: Örülj, hogy lány! (részlet) 6. Janikovszky Éva: Örülj, hogy fiú! (részlet) 7. Csáki szalmája (magyar monda)

		8. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 9. A rátóti csikótojás (magyar népmese) 10. Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese) 11. Zelk Zoltán: Rajzpapír **Irodalomelméleti fogalmak:** – vers; – rím; – refrén; – hasonlat, megszemélyesítés, hangutánzás; – metafora; – mese (népmese, műmese); – monda; – a cselekmény; helye és ideje; – a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; – drámai szöveg a gyerekeknek; – elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; – tréfás vers; – a humor, gúny, irónia; – tanmese; állatmese; – találós kérdés.
– A felkiáltó, felszólító és óhajtó mondatokat felismeri a szóbeli és írott szövegekben, megfelelő módon használja őket szóban és írásban. – Felismeri és megkülönbözteti az igeidőket és -módokat. – Az igeidőket és igemódokat funkciójuk szerint használja beszédben és írásban. – Az igekötőket szerepük és írásmódjuk tekintetében megfigyeli, és helyesen, tudatosan alkalmazza őket. – A szavakat szerkezetük és jelentésük alapján osztályozza, jelentésük szerint használja a rokon értelmű, a többjelentésű, az azonos alakú és az ellentétes jelentésű szavakat. A szóalkotás különböző módjait felismeri és alkalmazza. – A főnév fajtáit csoportosítja, megnevezi. – A tulajdonnevek csoportjait egymástól megkülönbözteti. – A névutókat felismeri és használja. – A határozott és határozatlan számnevet, illetve a számnevek fajtáit felismeri és megfelelően használja.	**NYELV** **Nyelvtan és helyesírás**	Szerepjátékok, párbeszédek, szituációk dramatizálása, dramatizálás szöveg alapján. Szóbeli és írásbeli fogalmazás. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Saját élmény megfogalmazása, leírása: elbeszélés írása. Üzenet írása, levél írása. Hibás szövegek javítása. Csoportmunka. Projektmunka. A szövegfeldolgozás folyamán a nyelvi megformáltság jelentéshordozó szerepének figyelembevétele. Alternatívák alkalmazása a tartalmak szóbeli és írásbeli megfogalmazásában. Játék az alternatívákkal. A vicc nyelvi mozgatórugói. Nyelvi jelenségek megfigyeltetése, tapasztalatcsere. A média nyelvének új, szokatlan elemei. Nyelvi játék. Szövegminták használata a nyelvtani egységek működésének megfigyeléséhez. A szövegértés és a megfelelő szóhasználat, nyelvtani forma használatának összefüggései.

– A melléknév szerepét felismeri a nyelvhasználatban. – A névmásokat (személyes, mutató, kérdő) alkalmazza a beszédben, megérti a szövegben. – A helyesírási szabályokat alkalmazza különböző írástevékenységekben: különböző igeidők, ragos és kiejtéstől eltérő írásmódú igék esetében; felszólítást kifejező igealakok esetében; igekötős igék esetében; tulajdonnevek, fokozott melléknevek és számnevek esetében; ragos névszók esetében; névutós szerkezetek esetében; betűvel írt számnevek, a keltezés többféle formájának esetében.		Vetélkedő, csoportmunka. Házi verseny.
– alkalmazza az alapvető szóbeli és írásbeli kifejezésmódot: tartalom elmondásakor, elbeszéléskor és leíráskor; – tud vázlatot írni, szükség esetén azt megváltoztatni és tartalmilag átszerkeszteni a szöveget; – alkalmazza az azonos és a rokon értelmű, valamint az ellentétes jelentésű szavakat; – felismeri a mindennapi szóhasználatban a szavak, közmondások, szólások jelentését; – a lineáris és nem lineáris szövegben megtalálja az információkat, és azok alapján következtetéseket von le; – ismeri az anyaggyűjtés módjait (megfigyelés, emlékezés, képzelet és olvasás); – elbeszélő fogalmazást vagy leírást tud készíteni; – képeslapot, üdvözlőlapot fogalmaz meg; – tud magánlevelet írni és megcímezni; – leírást készít tárgyról, növényről, állatról és személyről; – kifejezésmódját a kommunikációs helyzetnek (formális és nem formális) megfelelően választja meg; – helyesen tagolja a szöveget, makroszerkezeti egységekre tudja osztani.	**NYELVI KULTÚRA**	A szóbeli és az írásbeli kifejezés formái: a teljes szöveg vagy egy részlet tartalmának elbeszélése (megadott vázlat segítségével); a párbeszéd alkalmazása szóbeli közléskor és a fogalmazásban. Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás; párbeszéd; a nagybetű és az írásjelek; a számnevek. Vázlat. A feladott témának megfelelően szóbeli vagy írásbeli szövegek alkotása: leírás, elbeszélés, párbeszéd. Az azonos jelentésű vagy rokonértelmű szavak (felismerése az irodalmi alkotások példáján) alkalmazása a gyakorlatokban; Közmondások és szólás(hasonlat)ok alkalmazása a mindennapi beszédben és írásban. Irodalmi és nem irodalmi szövegek (lineáris és nem lineáris) a szókincs gyarapításának szolgálatában. A tárgyak, személyek és jelenségek közötti viszony leírása; a természet, tárgy ismert személy vagy mesehős leírása. Szókincsfejlesztő gyakorlatok: szólánc alkotása; tárgykörös szógyűjtés. Nyelvi gyakorlatok: mondatok kiegészítése; mondatbővítés; keresztrejtvény; asszociációk. Képeslap, üdvözlőlap. Levél és címzés. Megszólítás a levélben és a keltezés. Az anyaggyűjtés módjai. A leírás előkészítése. Leírás. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Beszédgyakorlatok: versmondás, kifejező olvasás,

		dramatizált szöveg előadása, elbeszélés vagy mese tartalmának elmondása, színpadi előadás stb. A cím és a bekezdés. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Két iskolai dolgozat – egy az első, egy pedig a második félévben.

A tanterv megvalósításának módja: A szóbeli közlés minden tanórán megnyilvánuló tevékenység, ezért fontos a gondolatok, érzelmek, ötletek, vélemények érthető megfogalmazása és elmondása. A tanulóknak minél több alkalmat kell biztosítani a szóbeli megnyilvánulásra. S ilyenkor azt is el kell várnunk, hogy a hallgatósággal kommunikációs kapcsolatot teremtsenek. A nyelvi kommunikációban nagy szerepe van az írásbeli kifejező – készségnek, ezért a szókincsbővítő feladatoknak hangsúlyosan jelen kell lenniük minden órán. Az előző években már megismert anyaggyűjtési módok folyamatos önálló használatára kell bízatni a tanulókat.
Emellett írásaikban meg kell, hogy jelenjenek a szinonimák, megszemélyesítések, hasonlatok, párbeszédek...
A mondattani alapismeretek a stílus fejlesztését kell, hogy szolgálják. A nyelvtan és helyesírás egyre összetettebb jelenségeinek megismerése és begyakorlása az írásbeli kommunikáció értelemzavaró hibáinak elkerülését hivatott szolgálni. Fontos tudatosítani az interpunkciós jelek helyes használatát. A szövegfeldolgozó órákon tovább is az irodalmi esztétikumnak kell dominálni. Válogatott szövegekkel kell megismertetni a tanulókat. Szolgálják ezek a szövegek a hangos és néma olvasás gyakorlását, gyakoroltatását, ellenőrzését.
A szerepjátékokon keresztül lehetőséget biztosítunk a gyerekek kreativitásának megnyilvánulására, érzelmeik szabad kinyilvánítására.

Naziv predmeta	**STRANI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave stranog jezika na mlađem školskom uzrastu je da osposobi učenika da na stranom jeziku komunicira na osnovnom nivou u usmenom i pisanom obliku o temama iz njegovog okruženja. U isto vreme, nastava stranih jezika treba da: - podstakne razvijanje svesti o sopstvenom napredovanju radi jačanja motivacije za učenje jezika; - olakša razumevanje drugih i različitih kultura i tradicija; - stimuliše maštu, kreativnost i radoznalost; - podstiče zadovoljstvo korišćenja stranog jezika.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ENGLESKI JEZIK

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA** **Komunikativne funkcije**	**SADRŽAJI**
-Učenik razume i reaguje na kraći usmeni tekst u vezi sa poznatim temama. -Učenik čita sa razumevanjem kratke pisane i ilustrovane tekstove u vezi sa poznatim temama. -Učenik samostalno usmeno izražava sadržaje u vezi sa poznatim temama. -Učenik u pisanoj formi izražava kraće sadržaje u vezi sa poznatim temama, poštujući pravila pisanog koda.	**Škola**	- sklonosti prema predmetima, aktivnosti i teme po predmetima, školski dan
	Ja i moji drugovi	- hobi, zajedničke aktivnosti, solidarnost i tolerancija (pomoć drugu/drugarici, pozajmljivanje stvari, užine, podela odgovornosti)
	Porodica i blisko okruženje	- slobodno vreme u porodici, porodična putovanja i izleti - podela poslova i obaveza u porodici - opis i osobine životinja; odnos prema životinjama
	Praznici	- proslave i manifestacije u okviru škole i van nje (Dan škole, takmičenja, revije...)
	Moj dom	- dnevni raspored aktivnosti tokom radnih dana i vikendom (učenje, igre, obaveze...)

-Učenik ostvaruje komunikaciju i sa sagovornicima razmenjuje informacije u vezi sa poznatim temama poštujući sociokulturne norme komunikacije. -Prepoznaje osnovne principe gramatičke i sociolingvističke kompetencije uočavajući značaj ličnog zalaganja u procesu učenja stranog jezika. -razume opšti sadržaj kratkih i prilagođenih tekstova posle nekoliko slušanja; - razume kraće dijaloge (do 5 replika / pitanja i odgovora), prilagođene priče i pesme u okviru tema predviđenih programom, koje čuje uživo, ili sa audio-vizuelnih zapisa i adekvatno reaguje na pojedinačne delove usmenih poruka izdvajajući bitne informacije (datum, vreme, mesto, osobe, količinu...); - razume i reaguje na odgovarajući način na usmene poruke u vezi sa ličnim iskustvom i sa aktivnostima na času (poziv na igru, zapovest, uputstvo, događaj iz neposredne prošlosti i planovi za budućnost itd.). - razume kraći tekst (do 50 reči), napisane reči i rečenice sastavljene uglavnom od poznatih jezičkih elemenata (reči i jezičke strukture predviđene programom); - razume osnovna značenja kratkih pisanih i ilustrovanih tekstova o poznatim temama; - razume i reaguje na odgovarajući način na pisane poruke u vezi sa ličnim iskustvom i sa aktivnostima na času (poziv na igru, zapovest, uputstvo, događaj iz neposredne prošlosti i planovi za budućnost itd.). - razgovetno izgovara glasove, akcentuje reči, poštuje ritam i intonaciju; - samostalno daje informacije o sebi i okruženju; - opisuje u nekoliko rečenica poznatu radnju ili situaciju, prepričava opšti sadržaj pročitanog ili saslušanog teksta, koristeći usvojene jezičke elemente i	**Ishrana**	- obroci van kuće (restoran, užina u školi, kupovina u supermarketu...
	Odeća	- odevni predmeti za određene prilike (formalno i neformalno odevanje) - narodna nošnja zemalja čiji se jezik izučava
	Okruženje	- susedski odnosi - ekologija, odnos prema čovekovoj okolini
	Ostalo	- znamenitosti zemalja čiji se jezik uči - prigodna dečja priča ili bajka - brojevi do 1.000 - iskazivanje vremena (detaljno) - korišćenje novca Program za četvrti razred podrazumeva komunikativne funkcije kao i u prethodnom razredu. One se usložnjavaju leksičkim i gramatičkim sadržajima predviđenim nastavnim programom. Sadržaj komunikativnih funkcija može biti jednostavan ili složen u zavisnosti od ciljne grupe (uzrast, nivo jezičkih kompetencija, nivo obrazovanja). U nastavi stranih jezika sadržaj komunikativnih funkcija zavisiće od nastavnog programa. Iako su komunikativne funkcije iste kao u prethodnom razredu, one su strukturalno i leksički u skladu sa programom za strane jezike za četvrti
	Gramatički sadržaji sa primerima	1. Upotreba određenog i neodređenog člana u rečeničnom kontekstu (osnovni principi i najčešće kombinacije) - i receptivno i produktivno: I have a new book. The book is very interesting. 2. Slaganje imenica i zamenica sa glagolima u licu i broju (osnovni principi i najčešće kombinacije) - i receptivno i produktivno: I speak, you speak, he/she/it speaks, etc. Do you speak English? Does she speak English? 3. Oblici ličnih zamenica - i receptivno i produktivno (bez gramatičkih objašnjenja ukoliko učenici na njima ne insistiraju): I, you, he/she/it, we, you, they, me, you, him/her/it, us, you, them 4. a) Receptivno i produktivno: - The Simple Present Tense, the Present Continuous Tense She goes to school every day. They are watching TV

strukture. - u stvarnim i simuliranim govornim situacijama sa sagovornicima razmenjuje iskaze u vezi sa kontekstom učionice, aktivnostima u učionici, svakodnevnim aktivnostima i dogovorima (u sadašnjosti i budućnosti), kao i događajima iz neposredne prošlosti; - razmenjuje informacije o hronološkom i meteorološkom vremenu; - učestvuje u komunikaciji (u paru, u grupi itd.) poštujući sociokulturne norme komunikacije (traži reč, ne prekida sagovornika, pažljivo sluša druge...); - prepoznaje kad nešto ne razume, postavlja pitanja i traži razjašnjenja. - dopunjava i piše rečenice i kraće tekstove (do 5 rečenica, odnosno 20 reči), čiju koherentnost i koheziju postiže koristeći jezičke elemente predviđene programom i u vezi sa poznatim pisanim tekstom ili vizuelnim podsticajem, koristeći poznate tematske i jezičke elemente; - prepričava tekst, piše čestitku ili razglednicu, poruku, pozivnicu i dr.; - popunjava formular ili prijavu (ime, prezime, ulica i broj, mesto i poštanski broj, datum rođenja). - prepoznaje i koristi predviđene gramatičke sadržaje (glagolska vremena: sadašnje, prošlo i buduće vreme u jasno kontekstualizovanim strukturama, odnosno bez teorijskog objašnjavanja i insistiranja na apsolutnoj gramatičkoj tačnosti); - poštuje red reči u rečenici; - koristi jezik u skladu sa nivoom formalnosti komunikativne situacije (npr. forme učtivosti); - razume vezu između sopstvenog zalaganja i postignuća u jezičkim aktivnostima.		now. - Prošlo vreme, samo određeni broj najfrekventnijih glagola i receptivno i produktivno, kao kompletne fraze (bez gramatičkih objašnjenja ukoliko učenici na njima ne insistiraju: The Past Simple Tense, the Present Perfect Tense She made a cake yesterday. She has never been in London. - Buduće vreme pomoću going to i the Future Tense: I am going to see my grandparents. They will come tomorrow. b) Osnovni glagolski izrazi - receptivno i produktivno: I am hungry. He is cold. They are feeling thirst. I like cooking. v) Najčešći modalni glagoli - receptivno i produktivno (bez gramatičkih objašnjenja ukoliko učenici ne insistiraju): must, can, may I must go. You mustn't touch it! Can I sit here? I had to go earlier. g) Imperativ - receptivno i produktivno kao kompletne fraze (bez gramatičkih objašnjenja ukoliko učenici na njima ne insistiraju) Come in. Stop talking. Let's go. d) Bezlične konstrukcije sa infinitivom It is important to study English.

Način ostvarivanja programa: Kroz nastavu stranih jezika učenik bogati sebe upoznavajući drugog, stiče svest o značaju sopstvenog jezika i kulture u kontaktu sa drugim jezicima. Učenik razvija radoznalost, istraživački duh i otvorenost prema

komunikaciji sa govornicima drugim jezika. Pored toga, učenik uočava značaj ličnog zalaganja u procesu učenja stranog jezika.

Naziv predmeta	**MATEMATIKA**
Cilj	Da učenici usvoje elementarna matematička znanja koja su potrebna za shvatanje pojava i zavisnosti u životu i društvu; da osposobi učenike za primenu usvojenih matematičkih znanja u rešavanju raznovrsnih zadataka iz životne prakse, za uspešno nastavljanje matematičkog obrazovanja i samoobrazovanja; kao i doprinese razvijanju mentalnih sposobnosti, svestranom razvitku ličnosti učenika.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- uspešno savladaju čitanje i pisanje prirodnih brojeva u dekadnom brojevnom sistemu; - upoznaju skup prirodnih brojeva; - nauče da prirodne brojeve prikazuju tačkama brojevne poluprave; - umeju da čitaju i zapisuju pomoću slova osnovna svojstva računskih operacija; - upoznaju i uočavaju zavisnost između rezultata i komponenata operacije (na primerima); - primenjuju upoznata svojstva računskih operacija pri transformisanju izraza i u slučaju računskih olakšica; - znaju da čitaju, sastavljaju i izračunavaju vrednost izraza sa više operacija; - znaju da rešavaju jednostavnije jednačine i nejednačine (upoznatih oblika) u skupu prirodnih brojeva; - uspešno rešavaju zadatke date u tekstualnoj formi; - upoznaju razlomke (navedene u programu), njihovo čitanje,	**Skup prirodnih brojeva**	Pisanje i čitanje prirodnih brojeva u dekadnom sistemu. Brojevna poluprava. Razlomci oblika $\frac{a}{b}$ *(a < b* i *b ≤ 10).* Računske operacije u skupu prirodnih brojeva i njihova osnovna svojstva (izražena formulom). Zavisnost zbira, razlike i proizvoda od članova. Izrazi sa više operacija. Jednačine i nejednačine ranije upoznatih oblika. Rešavanje tekstualnih zadataka.
	Merenje i mere	Mere za površinu.
	Površina	Površina pravougaonika i kvadrata. Površina kocke i kvadra.

pisanje i značenje, uz korišćenje odgovarajućih termina; - znaju da crtaju mreže i prave modele kocke i kvadra; - upoznaju jedinice za površinu i primenjuju ih pri izračunavanju površine kvadrata, pravougaonika, kvadra i kocke.		

Način ostvarivanja programa: Program matematike predviđa da učenici postupno upoznaju upotrebu reči skup i elemenat i simbole za skup i pripadnost. brojeve prirodnog niza i broj nula; Izdvajanjem različitih kolekcija objekata vrši se prebrojavanje i zapisivanje brojeva ciframa čime se uči "aritmetička azbuka" i ističe nezavisnost broja; Uzastopno brojanje navodi ih na otkrivanje zakonitosti formiranja niza brojeva; Posle obrade operacija sabiranja i oduzimanja uvode se operacije množenja i deljenja Učenici prvo upoznaju svojstva operacije, a zatim objašnjavanje načina računanja; operacije se vrše usmeno Učenici najpre upoznaju oblike

Naziv predmeta	**PRIRODA I DRUŠTVO**
Cilj	Upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu. Razvijanje osnovnih pojmova o prirodnom i društvenom okruženju i povezivanje tih pojmova. Razvijanje sposobnosti zapažanja osnovnih svostava objekata, pojava i procesa u okruženju i uočavanje njihove povezanosti. Razvijanje osnovnih elemenata logičkog mišljenja. Usvajanje civilizacijskih tekovina i upoznavanje mogućnosti njihovog racionalnog korišćenja i dograđivanja. Razvijanja ekološke svesti i navika zdravog življenja.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
-zna geografski položaj i osnovne odrednice države Srbije -ume da pronađe osnovne informacije na geografskoj karti Srbije -ume da čita geografsku kartu primenjujući znanja o stranama sveta i značenju kartografskih znakova -zna koje ljudske delatnosti postoje i njihovu ulogu -razlikuje obnovljive i neobnovljive prirodne resurse -razume ekološku opravdanost upotrebe obnovljivih resursa i racionalnog korišćenja neobnovljivih resursa -zna da svojstva materijala određuju njihovu upotrebu -zna promene materijala -ume da prepozna kretanje tela u različitim pojavama -razlikuje materijale koji su dobri	MOJA DOMOVINA DEO SVETA	- Osnovne odrednice države (teritorija, stanovništvo, simboli ...). - Osnovne odrednice države Srbije (teritorija, granice, stanovništvo, glavni grad, simboli). - Razvoj moderne srpske države (period devetnaestog i dvadesetog veka). - Strateški položaj Srbije - fizičko-geografski i saobraćajno-geografski (u državnoj zajednici SCG, na Balkanskom poluostrvu, Evropi i svetu). - Prirodno-geografske odlike Srbije: *reljef, vode i klima* naše domovine. *Reljef* (Panonska nizija, nizije u dolinama reka i kotlina, brdsko-planinski predeli, najveće planine) *vode* (najduže reke, slivovi, prirodna i veštačka jezera, banje) *klima* (odlike umerene klime). - Ugrožena i zaštićena područja u Srbiji (nacionalni parkovi, rezervati spomenici

provodnici toplote i elektriciteta -razlikuje promene materijala pri kojima nastaju drugi materijali -zna da kretanje tela zavisiod sile koja na njega deluje,vrste podloge i oblika tela -primenjuje znanje o promenama materijala za objašnjenje pojava u svom okruženju -razlikuje staništa prema uslovima života i živim bićima u njima -razume međusobnu zavisnost živih bića u životnoj zajednici -zna šta je dobrobit životinja -razume povezanost žive i nežive prirode na manje očiglednim primerima - zna koji su glavni izvori opasnosti po zdravlje i život ljudi i osnovne mere zaštite -zna postupke za očuvanje i unapređivanje ljudskog zdravlja -zna koja su prava i obaveze članova u različitim društvenim grupama -razume da se prava i obavaze članova društvenih grupa međusobno dopunjuju - zna najvažnije događaje, pojave i ličnosti iz prošlosti -zna osnovne informacije o načinu života ljudi u prošlosti -prepoznaje osnovna kulturna i društvena obeležja različitih istorijskih perioda -prepoznaje na osnovu karakterističnih istorijskih izvora o kom periodu ili ličnosti je reč -zna šta je prethodilo, a šta je usledilo nakon važnih istorijskih događaja i pojava		prirode). - Stanovništvo Srbije: prirodno kretanje stanovništva (broj, gustina naseljenosti, migracije); strukture stanovništva (starosna, obrazovna; nacionalna, verska, jezička ...). - Građenje demokratskih odnosa (upoznati pravila koja regulišu uzajamna prava i obaveze države i građana). - Očuvanje nacionalnog identiteta i ugrađivanje u svetsku kulturnu baštinu (negovanje identiteta, razvijanje tolerancije i svesti o pripadnosti multietničkom, multikulturalnom i multikonfesionalnom svetu). - Mi smo deca jednog Sveta - *Konvencija o pravima deteta* (OUN, UNICEF, UNESKO, SAVET EVROPE "Radost Evrope"...)
	SUSRET SA PRIRODOM	*Biljni i životinjski svet u Srbiji* - Grupisanje živog sveta na osnovu sličnosti i razlika (podela na carstva); - Flora naše zemlje (značaj, tipične, retke i ugrožene biljke; raznovrsnost, bogatstvo, zaštita, revitalizacija); - Fauna naše zemlje (značaj, tipične, retke i ugrožene životinje; raznovrsnost, bogatstvo, zaštita, revitalizacija); - Domaće životinje i gajene biljke (značaj, potrebe i mogućnosti; potencijali za proizvodnju zdrave hrane); - Prirodne pojave, prilagođavanje: posmatranje, zapažanje, praćenje i beleženje na različite načine nekih adaptivnih promena i ponašanja (rađanje, cvetanje, plodonošenje, linjanje - mitarenje, seobe...). *Čovek deo prirode* - Čovek, deo prirode - svesno i društveno biće. - Spoznaja sebe, uočavanje polne različitosti. - Osnovi zdravog življenja - kako mogu da utičem na kvalitet života (ishrana, higijena, odevanje, stanovanje, zdravstvena kultura...). - Odgovoran odnos prema sebi i drugima (vršnjacima, starim licima, bolesnim licima, kućnim ljubimcima, napuštenim životinjama...)
	ISTRAŽUJEMO PRIRODNE POJAVE	*Istraživanje i uočavanje uzročno-posledičnih veza*, izdvajanje parametara, njihov međusobni odnos, ogled - Pravila koja važe za sva kretanja (pokretanje, zaustavljanje, promena brzine...); sistematizacija dosadašnjih znanja i provera parametara. - Šta i kako utiče na pređeno rastojanje

		nekog predmeta; padanje različitih predmeta; klizanje i kotrljanje naniže; šta utiče na brzinu kretanja klatna? - Od čega zavisi veličina senke? - Kako visina vazdušnog stuba (nivo vode u čaši) utiče na visinu zvuka? *Ispitivanje svojstava materijal* - Materijali i njihova svojstva: *mehanička, toplotna, električna, magnetna, rastvorljivost.* - Koji se predmeti (materijali) najbolje naelektrišu, a koji najbolje provode električnu struju. Kako to utvrditi? - Kako povećati ili smanjiti dejstvo magneta? - Materijali i svetlosna propustljivost. - Koji materijali najbolje provode toplotu? - Ispitivanje rastvorljivosti materijala (uočavanje razlika u rastvorljivosti čvrstih, tečnih i gasovitih materijala u vodi). - Smeše - identifikovanje i opisivanje smeša u okruženju (voda u prirodi, vazduh, zemljište, hrana...). - Razdvajanje sastojaka smeše različitim postupcima, koji se biraju na osnovu svojstava sastojaka (prosejavanjem, ceđenjem, isparavanjem vode iz rastvora...). *Promene materijala* - Povratne i nepovratne promene materijala. - Identifikovanje promena materijala pri kojima nastaju drugi materijali, različitih svojstava (sagorevanje, rđanje, truljenje, kuvanje...). - Sagorevanje materijala - vazduh (kiseonik), zapažanje promena pri sagorevanju. - Zapaljivi materijali, oznake za zapaljive materijale; opasnost i zaštita od požara, gašenje požara. *Gde sve zapažamo i koristimo ono što smo naučili o*: različitim oblicima kretanja, električnim pojavama, magnetima, svetlosnim pojavama, različitim svojstvima i promenama materijala
	RAD, ENERGIJA, PROIZVODNJA I POTROŠNJA	- Rad - svesna aktivnost čoveka (porediti rad ljudi i aktivnosti različitih životinja). - Uticaj prirodnih i društvenih faktora na život i rad ljudi. - Prirodna bogatstva i njihovo korišćenje (resursi, tehnologije, proizvodi, racionalna proizvodnja i potrošnja, reciklaža, revitalizacija). - Resursi: vode, goriva, rude i minerali, zemljište, šume, biljni i životinjski svet. - Prirodne sirovine - primena: (kuhinjska so, gips, mermer...).

		- Prerada prirodnih sirovina - tehnologije dobijanja metala, papira, gume... Prerada vode i dobijanje zdrave hrane. - Sunce, vazduh, voda - obnovljivi izvori energije. - Ugalj, nafta, gas - neobnovljivi izvori energije, zaštita životne sredine. - Nedovoljno iskorišćeni i ekološki izvori energije. - Delatnosti ljudi u različitim krajevima Srbije (ravničarskim, kotlinskim, brdsko-planinskim; selu i gradu). - Proizvodnja i usluge, plasman i tržište, ponuda i potražnja, trgovina i potrošnja (marketing). - Rad, proizvodnja, potrošnja i održivi razvoj (uvideti veze između korišćenja resursa, primenjenih tehnologija i održivog razvoja).
	OSVRT UNAZAD - PROŠLOST	- Tragovi prošlosti (pratiti tragove prošlosti: svoje i svoje porodice, naselja - kraja u kome živim). - Vremenska lenta (vremenski odrediti vekove, konstatovati neke tipične karakteristike vekova). - Lociranje događaja - datuma (snalaziti se na vremenskoj lenti: locirati događaje, datume; odrediti vreme, životno doba svojih roditelja i njihovih predaka; odrediti neke poznate savremenike, na vremenskoj lenti obeležiti životni period nekih znamenitih (poznatih) ličnosti i odrediti njihove savremenike iz istih i različitih oblasti kao i prethodnike i sledbenike iz istih oblasti (likovne stvaraoce, muzičke, književnike, sportiste, glumce...). - Hronologija različitih naučnih otkrića (recimo iz oblasti medicine u prošlom veku). - Način života u srednjem veku - informisati se o različitim životnim situacijama ljudi u srednjem veku na teritoriji Srbije: selo - grad, život nekad i sad (stanovanje, ishrana, rad, dečije igre, školovanje, ponašanje, ratovanje...). - Prošlost srpskog naroda (upoznati se sa značajnim događajima iz nacionalne prošlosti: seobe Srba, prostor na kome su Srbi živeli, Prvi i Drugi srpski ustanak...). - Uočiti vezu između istorijskih zbivanja u svetu i kod nas (Prvi i Drugi svetski rat...). - Stvaranje što objektivnije slike o događajima iz prošlosti korišćenjem različitih istorijskih izvora. - Na vremenskoj lenti hronološki odrediti razvoj (*kontinuitet i diskontinuitet*) države Srbije i upoznati se sa njenim vladarima, počev od loze Nemanjića pa sve do danas.

Način ostvarivanja programa: Predmet u 4. razredu predstavlja programski kontinuitet integrisanog nastavnog predmeta iz prva tri razreda osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Nastavlja razvojnu koncepciju uzlaznih spiralnih krugova u građenju pojmova, usvajanju znanja, umenja, stavovi iz vrednosti iz integrativnih oblastih priroda i društva. Program će se ostvarivati: posmatranje opisivanje, procenjivanje, grupisanje, praćenje, beleženje, praktikovanja, eksperimentisanje, istraživanje, sakupljanje, stvaranje, oblici, anbientalnog učenja, korišćenje izvora informacija.

Naziv predmeta	**MUZIČKA KULTURA**
Cilj	Razvijanje interesovanja, muzičke osetljivosti i kreativnosti. Osposobljavanje za razumevanje mogućnosti muzičkog izražavanja. Razvijanje osetljivosti za muzičke vrednosti upoznavanjem muzičke tradicije i kulture svog i drugih naroda.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**36**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
pevaju pesme po sluhu; - pevaju pesme solmizacijom; - obrade proste i složene taktove; - usvajaju osnove muzičke pismenosti; - sviraju na dečjim muzičkim instrumentima; - izvode dečje, narodne i umetničke igre; - improvizuju melodije na zadani tekst; - upoznaju zvuke raznih instrumenata; - slušaju vredna dela umetničke i narodne muzike.	**IZVOĐENJE MUZIKE**	a) Pevanje - Pevanje pesama (učenje po sluhu i učenje pesme sa notnog teksta) različitog sadržaja i raspoloženja, tradicionalne i umetničke muzike, koje su primerene glasovnim mogućnostima i uzrastu učenika. Poželjno je povezivanje sadržaja pesama sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta (učenici i škola, godišnja doba, praznici i običaji, zavičaj i domovina, priroda i okolina, životinje...). - Pevanje i izvođenje muzičkih igara (igre uz pokret, didaktičke igre). - Pevanje namenskih pesama kao zvučna priprema za postavku muzičke pismenosti. b) Sviranje - Sviranje pratnje za brojalice, pesme, igre na ritmičkim dečjim instrumentima. - Sviranje pesama na melodijskim instrumentima Orfovog instrumentarijuma. - Na osnovu iskustva u izvođenju muzike, prepoznati i svirati delove pesama.
	SLUŠANJE MUZIKE	- Slušanje vokalno-instrumentalnih kompozicija za decu i kratkih instrumentalnih kompozicija različitog sadržaja, oblika i raspoloženja, kao i muzičkih priča. - Slušanje narodnih pesama i igara. U slušanim primerima prepoznati različite tonske boje (glasove i instrumente), različit tempo, dinamičke razlike, različita raspoloženja na osnovu izražajnih elemenata, kao i kompoziciju koju su slušali, a na osnovu karakterističnog odlomka. Osposobljavati učenike da uoče vrednosti i ulogu muzike u svakodnevnom životu.
	STVARANJE MUZIKE	- Ritmičkim i zvučnim efektima kreirati jednostavne pratnje za brojalice, pesme, priče, stihove, muzičke igre, koristeći pri tom različite izvore zvuka (glas, telo, Orfov instrumentarijum). - Kreiranje pokreta uz muziku koju pevaju ili slušaju učenici. - Smišljanje muzičkih pitanja i odgovora, ritmička dopunjalka, melodijska dopunjalka, melodijska dopunjalka sa potpisanim tekstom, sastavljanje melodije od ponuđenih dvotaktnih motiva. - Improvizacija melodije na zadani tekst. - Improvizovanje dijaloga na melodijskim instrumentima Orfovog

		instrumentarijuma.

Način ostvarivanja programa: Nastava muzičkog vaspitanja teži ka svesnom usvajanju znanja i veština tako da muzička umetnost postane potreba svake ličnosti. Usvajanjem veštine čitanja nota pomogućava se učenicima lakše i tačnije pevanje melodija, kao i aktivnost ticanje informacija osviraju na pojedinim instrumentima. Poželjno je povezivanje muzičkih sadržaja sa sadržajima ostalih nastavnih predmeta ukoliko je to moguće ostvariti. Treba da bude aktivno učešće učenika na času i da bude doživljaj za učenike. Nastava treba da se odvija u vedroj i radnoj atmosferi.
Raznim oblicima rada: izvođenjem muzike, pevanjem, sviranjem kroz upoznavanjem muzičkih dela, slušanjem narodne i umetničke muzike, kroz izvođenjem muzičkih igara, kroz uvođenje u muzičku pismenost, kroz dečje muzičko stvaralaštvo. Tehnikama i očiglednim sredstvima učenicima se prenose znanja i kombinuju razne metode u nastavi.

Naziv predmeta	**LIKOVNA KULTURA**
Cilj	Sposobnost za opažanje oblika, veličina, svetlina, boja, položaja oblika. Razvija pamćenje povezivanje opaženih informacija. Učenici koriste tehnike i sredstva likovno-vizuelno izražavanje. Sposobnost za prepoznavanje tradicionalne, moderne umetnosti. Razvijati za samostalno izražavanje korišćenje primenih tehnika i sredstva. Ljubav prema vrednostima izraženim u delima svih oblika umetnosti. Stvara interesovanje i potrebu za posećivanje izložbi, galerija, muzeja, kulturnih dobara. Osetljivost za likovne i vizualne vrednosti. Razvijati motorike sposobnosti učenika. Razvijanje senzibileta za lepo pisanje.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razlikuju i povezuju dvodimenzionalne i trodimenzionalne oblike; - grade iskustva i kriterijume prema zahtevima programa, likovnih umetnosti i likovnih pojava u životu; - usvoje znanja o boji, likovnim tehnikama i kreativno praktično rade sa odnosima boja; - usklade likovni rad sa drugim medijima (zvukom, pokretom, literarnim izrazom i scenskim ambijentima);	**I KOLAŽ, FROTAŽ, DEKOLAŽ I ASAMBLAŽ**	(površinski i trodimenzionalni kolaž) (6+4) 1. Kolaž (dvodimenzionalni - površinski kolaž) Pojmovi: kolaž, frotaž, dekolaž, asamblaž 2. Frotaž (površinske igre) 3. Dekolaž (naslojavanje, docrtavanje, doslikavanje...) 4. Asamblaž (trodimenzionalni kolaž, instalacije, prošireni mediji...)
- prepoznaju likovne tehnike.	**II VEZIVANJE OBLIKA U TRODIMENZIONALNOM PROSTORU I U RAVNI (6+4)**	Komponovanje apstraktnih oblika u prostoru prema položenoj, kosoj ili uspravnoj liniji Organizacija bojenih oblika u

		odnosu na ravan u prostoru Organizacija trodimenzionalnih oblika u prostoru i na ravni Pojmovi: akvarel, pastel, tempera
	III SLIKARSKI MATERIJALI I TEHNIKE (6+4)	Karakteristike akvarel tehnike Karakteristike pastelnih boja i kreda u boji (suvi pastel i voštani pastel) Karakteristike tempera boja Pojmovi: materijali i tehnike
	IV OSNOVNE I IZVEDENE BOJE (6+4)	Crvena + žuta = narandžasta Crvena + plava = ljubičasta Žuta + plava = zelena Pojmovi: osnovne boje, izvedene boje
	V LINIJA, POVRŠINA, VOLUMEN, BOJA, PROSTOR (16+8)	1. Linija - prostor 2. Površina - prostor 3. Volumen - prostor 4. Boja - prostor 5. Linija, površina, volumen, boja - prostor Pojmovi: volumen
	VI AMBIJENT - SCENSKI PROSTOR (6+4)	1. Idejna rešenja za izradu maski 2. Izrada maski 3. Izrada scene 4. Predlog za koreografiju, muziku, kostim 5. Izrada scene 6. Realizacija po grupama ili u celini Pojmovi: ambijent i scenski prostor

Način ostvarivanja programa: Uvođenje učenika u nova iskurstva. Samostalni radovi. Kolaž- šaljive teme Dekolaž i asamblaž Prikazivanje oblika prema karakterističnim linijama. Upoznavanje tehnike akvarel i gvaž Da usvoje znanja o boji, likovnim tehnikama i kreativnom rade sa osnovnim i izvedenim bojama Povezivanje

učenikovih iskustva o linijama, površinama i volumenu u određenom prostoru Učenici sami otkrivaju bogatstvo prirode.

Naziv predmeta	**FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE**
Cilj	**Cilj** fizičkog i zdravstvenog vaspitanja jeste da raznovrsnim i sistematskim motoričkim aktivnostima, u povezanosti sa ostalim vaspitno-obrazovnim područjima, doprinese integralnom razvoju ličnosti učenika (kognitivnom, afektivnom, motoričkom), razvoju motoričkih sposobnosti, sticanju, usavršavanju i primeni motoričkih umenja, navika i neophodnih teorijskih znanja u svakodnevnim i specifičnim uslovima života i rada.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**108 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primeni jednostavne, dvostavne opštepripremne vežbe (vežbe oblikovanja); – pravilno izvodi vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; – kombinuje usvojene motoričke veštine u igri i svakodnevnom životu; – održava ravnotežu u različitim kretanjima; – koriguje sopstveno držanja tela na osnovu saveta nastavnika; – pravilno drži telo; – pravilno podiže, nosi i spušta teret; – izvede kretanja, vežbe i – sastave uz muzičku pratnju; – izvede dečji i narodni ples; – koristi terminologiju vežbanja; – poštuje pravila ponašanja na vežbalištima; – poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; – odgovorno se odnosi prema	**MOTORIČKE** **VEŠTINE** **SPORT I** **SPORTSKE** **DISCIPLINE**	**Atletika** **Tehnika trčanja:** Rad na tehnici trčanja u mestu i u kretanju. Rad ruku sa savijenim laktovima (napred, napred šaka do visine brade, a nazad 5 do 10 cm iza zgloba kuka). Stopala paralelna i trči se na prednjem delu stopala. Trup uspravan, glava podignuta i disanje slobodno (na nos i na usta). Varijanta trčanja: napred, bočno i leđima okrenuti u pravcu kretanja. Trčanje kraćim i dužim korakom (uz nagib trči se kratkim korakom i na prednjem delu stopala). Kod kros trčanja i na slobodnim površinama (trava, šuma i sl.) obratiti pažnju na neravnine zbog mogućih povreda. Savlađivanje brzog trčanja kroz ubrzanja (2 do 3 ubrzanja na 30-40 m). Tehnika visokog i niskog starta. Sprint na deonicama do 50 m. Za razvoj izdržljivosti koristiti intervalni metod rada, umerenog intenziteta (npr. na stazi dužine najviše do 800 metara naizmenično 100 m trčanja, 100 m hodanja, ili u ukupnom trajanju od 5 do 10 minuta). **Skok uvis** Usavršavanje prekoračene tehnike na većim visinama. **Skok udalj** Usavršavanje tehnike zgrčne i predvežbe za tehniku uvinuća. **Bacanje** Bacanje loptice od 200 grama u dalj jačom i slabijom rukom, tehnikom iz mesta i tehnikom iz zaleta. Bacanje medicinke od 2 kg. Sa dve i jednom

objektima, spravama i rekvizitima; – primeni pravila igre; – navija i bodri učesnike u igri na način kojim nikoga ne vređa; – prihvati pobedu i poraz kao sastavni deo igre i takmičenja; – uredno odlaže svoje stvari pre i nakon vežbanja i u drugim situacijama; – pravilno izvodi i kontroliše pokrete u različitim kretanjima; – prati promene u težini i visini kod sebe i drugih; – prepozna zdravstveno stanje kada ne treba da vežba; – primenjuje higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja i drugim životnim situacijama; – uredno održava prostor u kome živi i boravi; – koristi zdrave namirnice u ishrani; – povezuje različita vežbanja sa njihovim uticajem na zdravlje; – prepozna lepotu pokreta u vežbanju; – se pridržava pravila vežbanja; – vrednuje sopstvena i tuđa postignuća u vežbanju.		rukom na različite načine (napred, uvis i nazad preko glave). **Štafetno trčanje** Igre, deonice do 20 m sa dodirom (ruka dodirne rame, leđa, ruku). **Vežbe na tlu i spravama** Tlo Preskok Dvovisinski razboj Greda Paralelni razboj Vratilo Krugovi Konj sa hvataljkama **Osnove timskih, sportskih i elementarnih igara** Ponoviti vežbe osnovnih stavova iz prethodnog razreda i kombinovati sa raznim varijantama situacija igre. **Rukomet:** ponoviti osnovne vežbe držanja lopte, hvatanja i dodavanja. Vežbe osnova tehnike kombinovati sa vežbama situacije u igri; šutiranje iz mesta posle vođenja i zaustavljanja; skok - šut (za naprednije). Igru 3:3 usavršiti sa konkretnim zadatkom iz osnova taktike u odbrani i napadu. **Košarka:** ponoviti vežbe rukovanja loptom i usložnjavati vežbama "žongliranja"; vežbe hvatanja i dodavanja ponoviti i dalje ih primeriti situaciji njihove primene u osnovnoj taktici odbrane i napada; šutiranje ispod koša posle vođenja i zaustavljanja sa leve i desne strane ; dvokorak (za naprednije). Igra 3:3 sa konkretnim zadatkom iz osnova taktike u odbrani i napadu. **Odbojka:** ponoviti vežbe dodavanja prstima iz prethodnog razreda;za naprednije učenike: primena tehnike u nekoliko situacija igre; dodavanje preko glave i bočno. Igra preko niže mreže (lastiša) na smanjenom terenu 2:2 sa primenom osnovne tehnike i za naprednije učenike 3:3 iz osnovne taktike u napadu i odbrani. **Fudbal:** vođenje lopte pravolinijsko i sa promenom pravca; primanje lopte i dodavanje lopte različitim delovima

		stopala; šutiranje; oduzimanje lopte; igra sa osnovnim pravilima za mali fudbal. **Ritmička gimnastika i narodni plesovi** Obnoviti program iz prethodnog razreda. Povezati različite pokrete ruku, trupa i nogu u kompleks vežbi oblikovanja. **Ravnoteže** usponom na dve i jednoj nozi. **Okreti** za 180° i 360° osloncem na dve i jednoj nozi. **Skokovi:** visoko-daleki skok i povezivanje sa galopom. **Vijača:** povezivanje galopa sa dečjim poskokom i elementima iz prethodnog razreda. **Lopta:** bacanja i hvatanja povezati sa ravnotežama, okretima i skokovima i dopuniti obavezni sastav iz trećeg razreda ovim elementima. **Obruč:** zamasi u bočnoj i čeonoj ravni sa prehvatanjem i niskim izbacivanjem iz ruke u ruku u mestu i kretanju (korakom, trčeći korakom i dečjim poskokom). **Plesovi:** Srpsko kolo. Jedno kolo iz kraja u kojem se nalazi škola.
	FIZIČKA I **ZDRAVSTVENA** **KULTURA**	**Kultura vežbanja i igranja** Vežbanje kao deo dnevnih aktivnosti. **Zdrastveno vaspitanje** - tvoja fizička forma, - lična higijena i higijena zdravlja, - pravilna ishrana, - pravilan ritam rada i odmora, - prva pomoć. -pravilno držanje tela, lična higijena i higijena zdravlja, pravilna ishrana, ritam rada i odmora.

Način ostvarivanja programa: Učenje ispravnog disanja i pravilnog držanja tela, gradivo odrađivati postupno i u skladu sa dinamikom razvoju sposobnosti i interesa za određene programske jedinice.

IZBORNI NASTAVNI PREDMETI

Naziv predmeta	**GRAĐANSKO VASPITANJE**
Cilj	**Opšti cilj predmeta** je podsticanje razvoja ličnosti i socijalnog saznanja kod učenika IV razreda osnovne škole. Ovaj predmet treba da pruži učenicima mogućnost da postanu aktivni učesnici u procesu obrazovanja i vaspitanja, i da izgrade saznanja, umenja, sposobnosti i vrednosti neophodne za formiranje autonomne, kompetentne, odgovorne i kreativne ličnosti, otvorene za dogovor i saradnju, koja poštuje i sebe i druge.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– svojim ponašanjem pokazuje da prihvata različitost drugih; – prepoznaje u svom okruženju primere nejednakog postupanja prema nekoj osobi ili grupi na osnovu nekog njihovog ličnog svojstva; – se ponaša na način koji uvažava sopstvene i tuđe potrebe, prava i osećanja u svakodnevnim situacijama; – prepoznaje primere solidarnosti u svom okruženju, pričama,filmovima; – ukaže vršnjacima na osobe ili grupe u svom okruženju kojima je potrebna pomoć i podrška; – objasni razliku između saosećanja, solidarnosti i sažaljenja na datom primeru; – ukaže na uprošćeno, pojednostavljeno, generalizovano i najčešće netačno prikazivanje nekoga na prikazanim primerima; – navede nekoliko institucija u svom okruženju koje brinu o potrebama i pravima građana, posebno dece; – navede šta bi voleo da ima u svojoj lokalnoj zajednici što sada nedostaje; – traži pomoć u situacijama kršenja svojih ili tuđih prava; – navede jedno udruženje građana u svom okruženju i opiše čime se bavi; – opiše na koje sve načine deca	**I Tema:** Podsticanje grupnog rada, dogovaranja i saradnje sa vršnjacima i odraslima	**1.** *Roditeljski sastanak* - susret roditelja, nastavnika i učenika. Razmena o uzajamnim očekivanjima, potrebama, zahtevima, teškoćama u vezi sa ostvarivanjem programa građanskog vaspitanja, **2.** *Uvodni čas* - upoznavanje učenika sa sadržajem predmeta i načinom rada.
	II Tema: Dečja prava su univerzalna, jednaka za sve	**1.** *Drvo dečijih prava* - uvođenje ljudskih i dečjih prava u razred, podsećanje na ono što već znaju o pravima i razmatranje značaja ovih prava za sopstveni život. **2.** *Pravimo reklamni štand konvencije o dečijim pravima* - učenici detaljno proučavaju jedno pravo za koje se opredele dogovaranjem, analiziraju tekst, istražuju način simboličkog prikazivanja. Uče se da objasne svoj izbor, da ga javno prezentuju u stvarnoj situaciji. **3.** *Svi različiti* - svi jednaki - učenici će naučiti da se upoznaju međusobno i da razlike prihvate kao bogatstvo **4.** *Nepravda je kad...* - kroz igru sastavljanja slagalice simuliraju nepravdu. Postaju svesni svoje reakcije na nepravdu i shvataju značaj saradnje za rešenje problema. **5.** *Stavovi o pravdi* - povezivanje prava sa dužnostima; prihvatanje da pravedno za jednog nije uvek nužno pravedno i za drugog
	III Tema: Zajedno stvaramo demokratsku atmosferu u našem razredu, školi	**1.** *Prava, dužnosti, pravila* - uvođenje učenika u demokratski način dogovaranja oko zajedničkih pravila, shvatanje međusobne povezanosti prava, dužnosti, pravila, zakona **2.** *Uloga pravilnika, kućnog reda škole* - podsticanje učenika da odaberu vrednosti u okvirima ljudskih/dečjih prava; da ih razmatraju, upoređuju, da ih se pridržavaju. Pomoći deci da dođu do rešenja: kad je teško da poštuju pravila... **3.** *Svi mi imamo predrasude* - učenici preispituju postojanje predrasuda i stereotipa vezanih za uzrast, pol, nacionalnost. Uče se da uvide uzročno-posledičnu vezu između postojanja predrasuda i kršenja prava drugih. Uče se da prepoznaju sukob različitih vrednosti. **4.** *Da sam čarobnjak, ja bih* - podstaći učenike da stvaraju

njegovih/njenih godina mogu da brinu o svojoj lokalnoj zajednici; – pažljivo sluša sagovornika, slobodno iznosi mišljenje, obrazlaže ideje, daje predloge i prihvata da drugi mogu imati drugačije mišljenje; – ispoljava zainteresovanost za saradnju i učešće u grupnom radu; – zajedno sa ostalim učenicima učestvuje u pronalaženju osoba kojima je potrebna pomoć, u izradi plana i realizaciji akcije, njenoj promociji i vrednovanju.		vizije sa značenjem, da kreiraju svet u kojem se poštuju prava, u kojem se prihvataju odgovornosti, prevazilaze stereotipi, prihvataju različitosti kao bogatstvo... **5.** *Stavovi o moći* - pomoći učenicima da prepoznaju vrednosti koje podržavaju dečja/ljudska prava i razvijaju demokratske odnose. Pomoći učenicima da prepoznaju nametanje volje jednoga ili grupice u odnosu na zajedničko dogovaranje i da sagledaju posledice jednog i drugog načina ponašanja po zajednički život.
	IV Tema: Živim demokratiju, demokratska akcija	**1.** *Sukobi i prevazilaženje sukoba, pregovaranje* - upoznavanje učenika sa konstruktivnim načinom za rešavanje međuljudskih sukoba, koji je primenljiv u raznim situacijama. **2.** *Timski rad* - stavljanje učenika u situaciju u kojoj uviđaju prednost timskog rada, način funkcionisanja u timu, uloge svakog od članova tima. **3.** *Da se čuje naš glas* - ohrabriti učenike da izlistaju situacije u školi za koje smatraju da ne podržavaju ili krše njihova prava na igru, razvoj, zdravlje... **4.** *Delujemo jedinstveno* - upoznavanje i vođenje učenika sa i kroz demokratske procedure odlučivanja, radi dolaženja do zajedničkog rešenja problema za koji se svi zalažu **5.** *Argumentujemo i zastupamo naše interese* - uče se prikupljanju podataka/argumenata, zastupanju, javnom nastupanju **6.** *Tražimo zakon za...* - planiranje i sprovođenje akcije za rešavanje problema koji su odabrali
	V Tema: Ljudsko biće je deo celog sveta, razvijanje ekološke svesti	**1.** *Međuzavisnost* - razumevanje sveta kao sistema u kome su svi elementi - ljudi, događaji, mesta - međusobno povezani **2.** *Mreža života* - međuzavisnost postoji i u prirodi **3.** *Brinemo o biljkama i životinjama* - kako brinemo o biljkama i životinjama, kakva je naša odgovornost prema njima
	VI Tema: Evaluacija	**1.** *Ja pre, ja posle* - učenici se podstiču da sami procene program koji su prošli, kao i sopstveno napredovanje. **2.** *Prezentacija* rezultata rada roditeljima.

Način ostvarivanja programa: Bitne **metodičke** odrednice obrazovno-vaspitnog rada su:
- iskustveno učenje, tj. uobličavanje i poimanje ličnih, autentičnih doživljaja i stavova učenika kroz razmenu u grupi a ne prenošenje gotovih znanja;
- igrovni kontekst, tj. da kroz igru istražuju raznovrsna rešenja za probleme sa kojima se suočavaju; Kako je u predmetu građansko vaspitanje - saznanje o sebi i drugima važno da učenici stiču znanja, usvajaju vrednosti i razvijaju primerene veštine učeći sa drugima i uz njihovu pomoć, programom su predviđeni sledeći oblici obrazovno-vaspitnog rada:
- rad u paru,
- rad u grupi,
- razmena u velikoj grupi - odeljenju,
- rad celog razreda,
- individualni rad.

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV – ANYANYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL**
Cél	A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.

Osztály	**negyedik**	
Évi óraszám	**72 óra**	
KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– Felismeri a verset, az elbeszélést és a mesét (tanmese és tündérmese); – meghatározza a szöveg témáját; – meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; – meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; – elsajátítja a hangos és néma olvasás technikáját; – felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; – képes rövid szöveget értelmezni; – felismeri a versszakot, a verssort és a rímet.	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** 1. Nemes Nagy Ágnes: Nyári rajz 2. Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen (versrészletek) 3. WeöresSándor: Galagonya 4. Fehér Ferenc: Bácskai tájkép 5. Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban 6. József Attila: Betlehemi királyok 7. Tóth Krisztina: Állatságok (versválogatás) **Próza:** 1. Kosztolányi Dezső: Tükörponty 2. Janikovszky Éva: Dani meg a csuka 3. Gyurkovics Tibor: Az én barátom 4. Kányádi Sándor: A kisfiú hiányzik 5. Csukás István: Tapintat és egyéb lelki finomságok 6. Darvasi László: Daru Dénes 7. Lackfi János: Málnafolt 8. Csoóri Sándor: Kicsi néném (részlet) 9. JanikovszkyÉva: Örülj, hogy lány! (részlet) 10. JanikovszkyÉva: Örülj, hogy fiú! (részlet) **Népköltészeti alkotások:** Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. **Drámai szövegek:** • Mátyás király meg az igazmondó juhász • drámai szövegek gyermeklapokból **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** • A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. • Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. KIEGÉSZÍTŐ IRODALOM: (a felsorolt művek közül három kerülhet feldolgozásra) 1. Juhász Ferenc: Nagymama 2. Dušan Radović: A szőke nyuszi 3. Csáki szalmája (magyar monda) 4. Mátyás király meg az igazmondó juhász 5. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 6. A rátóti csikótojás (magyar népmese) 7. Az állatok nyelvén tudó juhász (magyar népmese) 8. Weöres Sándor: Suttog a fenyves 9. Domonkos István: Eperfa 10. A tulipánná változott királyfi (magyar népmese) 11. Fekete István: A bizonyítvány **Irodalomelméleti fogalmak:** • vers;

		• rím; • hasonlat, megszemélyesítés, • metafora; • mese (népmese, műmese); • a cselekmény; helye és ideje; • a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; • drámai szöveg a gyerekeknek; • elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; • tréfás vers; • a humor; • tanmese; • találós kérdés.
– Felismeri, megkülönbözteti és alkalmazza a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat a beszédben és az írásban; – helyesen használja a megtanult rokon értelmű szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat; – odafigyel a helyes szórendre; – megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket, történéseket; – az igekötőket megfelelően használja; – helyesen használja az igeidőket beszédben és írásban; – felismeri a köznevet és a tulajdonnevet, és helyesen írja le őket; – képes többes számú főneveket alkotni; – alkalmazni tudja a melléknevet a nyelvhasználatban; – megérti a névmások (személyes, mutató, kérdő) alkalmazását a beszédben és a szövegben; – a hosszú magánhangzókat és mássalhangzókat helyesen használja írásban; – a j hangot biztonságosan jelöli a tanult szófajok körében.	**NYELV** **Nyelvtan és helyesírás**	Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Mondókák, versek hangosan történő felolvasása. A hosszú magánhangzók és mássalhangzók minél pontosabb kiejtésének begyakorlása. Beszélgetés. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Nyelvhelyességi gyakorlatok. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Hibás szövegek javítása. Üzenet írása. Saját élmény megfogalmazása, leírása. Helyesírási gyakorlatok.
– Alkalmazza az alapvető szóbeli kifejezésmódot tartalom elmondásakor és, elbeszéléskor; – írása eléri az automatizáltság kezdeti fokát;		A szóbeli és az írásbeli kifejezés formái: teljes szöveg vagy egy részlet tartalmának elbeszélése (megadott vázlat segítségével). Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás; a nagybetű és az írásjelek.

– verset mond, kifejezően olvas, képes dramatizált szöveg reprodukálására, eljátszására; – alkalmazza az elsajátított rokon értelmű, valamint az ellentétes jelentésű szavakat; – felismeri a mindennapi szóhasználatban a szavak jelentését; – a lineáris szövegben megtalálja az ismeretlen kifejezéseket, fontos információkat; – képes szavakat, kifejezéseket gyűjteni megadott témával kapcsolatban; – képes mondatokat alkotni adott szavakkal, kifejezésekkel; – kifejezésmódját a kommunikációs helyzetnek megfelelően választja meg; – elbeszélő fogalmazást tud készíteni élmény alapján, vagy egy szöveg tartalmáról; – képes életkorának és nyelvi szintjének megfelelő tömörséggel kifejezni gondolatait; – helyesen tagolja a szöveget, makroszerkezeti egységekre tudja osztani; – levelet és képeslapot, üdvözlőlapot tud megfogalmazni.	**NYELVI KULTÚRA**	Beszédgyakorlatok: versmondás, kifejező olvasás, dramatizált szöveg előadása, elbeszélés vagy mese tartalmának elmondása, színpadi előadás stb. A rokonértelmű szavak felismerése, és alkalmazása a gyakorlatokban; Az új szavak beépítése a mindennapi beszédbe és írásba. Szituatív beszédhelyzetek dramatizálása. Irodalmi és nem irodalmi szövegek. Szókincsfejlesztő gyakorlatok: szólánc alkotása; tárgykörös szógyűjtés. Nyelvi gyakorlatok: mondatok kiegészítése; mondatbővítés; ötsoros; keresztrejtvény; asszociációs játékok. Írásbeli és szóbeli gyakorlatok. A cím és a bekezdés. Bevezetés, tárgyalás, befejezés. Elbeszélő fogalmazás. Iskolai és házi feladatok: Rövidebb 10-12 mondatos fogalmazás. A levél, üdvözlőlap, képeslap formai jegyei. A megszólítás. A címzés.

A tanterv megvalósításának módja: . A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált, a tanulók számára érthető szövegeket lát elő, melyeket önállóan olvasnak,

így könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset a mesétől, valamint fel kell ismernie a tündérmesét és az állatmesét.

Képek és indukciós szövegek kapcsán mondatokat és kérdéseket fogalmaznak meg, majd összetett, illetve egyszerű bővített mondatokkal történetet mesélnek el. Megadott szavakból mondatokat alkotnak, a szórendre figyelnek, annak jelentőségét felismerik. Szavakat gyűjtenek adott témával kapcsolatban. A kérdésekre válaszokat fogalmaznak meg.

Tantárgy:	**HITOKTATÁS - KATOLIKUS HITTAN**
Évi óraszám:	**36**
Osztály:	**Negyedik**

TÉMA	**CÉLOK**	**EREDMÉNYEK** A téma feldolgozása után a tanuló:	**A TÉMÁKON BELÜLI AJÁNLOTT TARTALOM**	**AJÁNLOTT MÓDSZEREK**
I **KÖZÖS TALÁLKOZÁSAINK**	• Közösség és kötődés kiépítése az iskolai hittanos csoportban	• a hittanos közösség értékes tagjának tekinti magát	**1.** Hívekként és testvérekként találkozunk	• Nyári élménybeszámoló, különös figyelmet fordítva az Istennel és egyházzal kapcsolatos élményekre • Bevezetés a témákba
II **A SZENTSÉGEK - AZ ISTENNEL ÉS EMBEREKKEL VALÓ TALÁLKOZÁS JELEI**	• Felismerni a jelek és szimbólumok jelentését • Megérteni a szentségeket, mint a megváltás jeleit • Kiemelten megismerni a beavatás szentségeinek értelmét és jelentését • Megélni a szentségeket, mint a találkozás jeleit és az Istennel és másokkal való új élet jeleit • Belátni a keresztény életnek az újdonságát és erejét (átmenet a régiből az újba), mely a szentségekben valósul meg • A szentségi élethez való tudatosabb és felelősségteljesebb hozzáállás kiépítése és ápolása	• megérti a jelek és szimbólumok jelentőségét saját életére nézve • olvassa a jelek és szimbólumok nyelvét • Jobban megérti a bibliai szimbólumokat és azok jelentését • összekapcsolja az egyes jellegzetes szimbólumokat és gesztusokat a megfelelő szentségekkel • meg tudja nevezni mind a hét szentséget és meg tudja magyarázni mindegyik alapvető jelentését • saját szentségi életét mgerősíti	**2.** Jelek és szimbólumok az életben **3.** A szentségek - Jézus ajándékai **4.** Keresztelés: új életre születés **5.** A bérmálás szentsége - Lélekkel megerősítve **6.** Oltáriszentség: új közösségre hívás **7.** A megbékélés és bűnbánat szentsége **8.** Betegek kenete **9.** Egyházi rend - meghívás és szolgálat **10.** Házasság - a szeretet és a hűség ígérete **11.** Ismétlés és a feldolgozott témakör rendszerezése	• A mindennapi életben megtalálható jelek felfedezése és magyarázata • Beszélgetés arról, mi lenne a következménye, ha az emberek nem ismernék ezeket a jeleket • A szimbólumok magyarázata • Diapozitívok és képek bemutatása • Bibliai szövegekből való képek kiemelése és magyarázata • Meditáció, elmélkedés szentkép előtt • Templomlátogatás, a liturgikus tér felfedezése
III **ISTEN KÜLDÖTTEI HÍVNAK MINKET**	• Különböző személyek példáján keresztül megérezni, mi mindent kezdeményezhet Isten hangja az emberben • Megismerni a saját választási - és döntési lehetőségeinket és összefüggésbe hozni a felelősséggel • Megérteni ádvent hívását, mint az újszülött	• megérti, hogy szabad választási lehetősége van és felelősségteljesebb • megérti, hogy ádvent az újszülött Krisztussal való személyes találkozásra hív • felfogja, hogy Jézus minden ember és nemzet megváltásáért született meg	**12.** Meghallani Isten hívó szavát - A pusztába kiáltó szó **13.** Ádvent - az Újszülöttel való találkozásra hív **14.** Mária kiválasztása és válasza: "Legyen nekem a Te Igéd szerint" **15.**Krisztus minden emberért és a föld	• Témákhoz illő különböző bibliai szövegek olvasása, elmesélése, elemzése és bemutatása • Egyéni és csoportos munka a bibliai és más szövegeken • A "hit" fogalmának, mint az emberi élet és alkotóképesség feltételének elemzése és

	Megváltóval való találkozásra szóló hívást és döntést • Megtanulni felismerni mások problémáit és szolidárisan segíteni azok megoldásában • Felfogni Jézus születését, mint hívást a megtérésre • Isten üzenetének környezetünkben való híredetése által hozzájárulni karácsony öröméhez • Megérteni Jézus Krisztus Istenfiúságát	• elfogadja karácsony ünneplésének különböző formáit a különböző kultúrákban • nyitott másokkal és a másmilyen emberekkel szemben, tisztelettel fordul feléjük • megnyílik Jézus születésének örömteli liturgikus megünneplése felé	minden népéért született **16.** Mindenütt Betlehem **17.** Csillag a föld felett - karácsony ünnepe és a fény ünnepe más népeknél (Hanuka)	magyarázata • Bibliai események szini előadása • Ádventi kalendárium készítése • Rövid fogalmazás írása a témára: "Jézus minden emberhez jön: fehérekhez és feketékhez, szegényekhez és gazdagokhoz, azokhoz, akik keresik és azokhoz is, akik elutasítják Őt
IV ISTEN SZAVAI SZERINT ÉLNI JÓ	• Megismerni Jézus Krisztus Jordán folyóban történt keresztelkedését, mint nyilvános működésének kezdetét, valamint a Mennyei Atya közelségét és tanúságtételét • Megérteni Krisztus tanítását, viselkedését és tetteit a zsidó nép vallási szokásaival összefüggésben • Megismerni és tapasztalni Krisztus szavainak erejét • Felismerni nagyszüleink, szüleink életét és hagyományait, valamint hitét, mint belső örökséget, melyet tovább adnak a fiatal generációknak	• felismeri Jézus különleges emberi mivoltát és különleges kapcsolatát a Mennyei Atyával • úgy tekint Jézus nyilvános működésére, mint a Mennyei Atya emberekhez való közelségére • felismeri annak jelentőségét, hogy Jézus tanítványai vagyünk • elfogadja Jézus néhány tanítását • belátja elődei hittapasztalatainak fontosságát életére nézve megérti az imádságnak, mint Istennel való beszélgetésnek fontosságát, hogy vele együtt haladhasson az élet útján	**18.** Jézus megkeresztelkedése - "Ez az én szeretett Fiam - Őt hallgassátok" (Lk 3,21) **19.** Jézus összegyűjti tanítványit **20.** Jézus fontos ember - a megszállott meggyógyítása (Jn 5,5) **21.** Jézus életre tanít **22.** Jézus az élő Isten Fia - Péter tanúsága hitéről (Mt 16,13) **23.** Istennel haladni az élet útján	• A Jézus keresztelkedéséről szóló bibliai szövegek olvasása és magyarázata • Magyarázat: Isten egyszülött Fia • munka fényképekkel • Panó készítése • Bibliai szövegek csoportokban történő feldolgozása • Magyarázat diapozitívok felhasználásával
V KÖVETJÜK JÉZUS MŰVÉT	• Megérteni és elfogadni az áldozat (lemondás, böjt) kötelezettségét és parancsát, mint utat önmagunk, mások és Isten felé • Megérteni Jézus keresztútját, mint az emberek iránti szeretetének jelét • Úgy értelmezni a halált, mint az emberi élet részét és átmenetet az Istennel való örök	• felismeri a szenvedés különböző formáit, melyek a gyerekeket és az embereket sujtják • többet imádkozik felebarátai szükségleteiért • megérti a keresztút üzenetét • elfogadja Krisztus halálát és feltámadását, mint az emberiség	**24.** Hinni Isten szeretetében és tenni a jót - Nagyböjt **25.** Jézus keresztútján járni **26.** Krisztus feltámadása - az élet győzelme és ünneplése **27.** Jézus feltámadásának tanui **28,** Ismétlés és a feldolgozott témakör rendszerezése	• "Beszélő képek" módszere a szenvedés témájának megközelítéséhez • A keresztút közös kialakítása rajzokkal • Kollázs készítése: az élet győzelme • Tempera: húsvét örömének és üzenetének szinekkel történő kifejezése • Krisztus feltámadásának szini bemutatása

	közösségbe • Megérteni és elfogadni húsvét titkát, mint az új életre való felhívást	megváltásának alapvető eseményét • elfogadja Krisztus feltámadását, mint életének újdonságát • megéli húsvét ünnepének örömét		• Húsvéti énekeket éneklünk • Tánc és pantomim, mint a szomorúság és a boldogság jele a kövtkező témára: "Húsvét hajnalának világossága"
VI KRISZTUS EGYHÁZÁT ÉPÍTJÜK	• Megérteni a béke és közösség üzenetét • Megérteni, hogy a Szentlélek vezeti és építi ki az egyházat és az embereket • Megtanulni, hogy Krisztus egyházában különböző nemzetiségű, nyelvű, kultúrájú és szokású emberek élnek • Megismerni és elfogadni Jézus Krisztus imáját, hogy mindannyian egyek legyünk • Megismerni néhány fontosabb egyházi szolgálatot és feladatot • Megnyílni a Szentléleknek és megengedni, hogy Ő működjön bennünk az emberekkel való találkozásaink során	• megérti a béke és a közösség üzenetét az emberek között és saját életében • megérti, hogyan működik a Szentlélek • felismeri néhány Lélektől kapott ajándékát és készen áll a Krisztus közösségében való aktív részvételre • érti a kifejezéseket: "Jézus Krisztushoz és az egyházhoz tartozni" és "minden keresztény egysége" • elfogadja a más vallású és hitű embereket	**29.** Salom - békesség nektek (Jn 20, 19-23) **30.** A Te Lelked vezérli a világot (ApCsel 5) **31.** Az etiópiaiak megkeresztelkedése (ApCsel 8, 26) **32.** Az egyházban találhatók meg a Szentlélek ajándékai és a sokféle feladat (Róm 12) **33.** Együtt építjük Krisztus egyházát **34.** Egy Krisztus - különböző egyházak **35.** Add nekünk Lelkedet, Urunk **36.** A feldolgozott tanítási egységek ismétlése és a tanulók tudásának felmérése	• Bibliai szövegek feldolgozása előre elkészített kérdések alapján • Kollázs: "Az egyház Jézus híveinek közössége" • A Szentlélek az emberek életére gyakorolt hatásának magyarázata és annak színekkel való kifejezése • A Szentlélek hívásának leírása • Kérdőív a tudás felmérésére

Naziv predmeta	**VERSKA NASTAVA - REFORMATSKA VERONAUKA**
Cilj	**Cilj** nastave versko vaspitanje je da učenici budu ojačani u veri, da se Bog stara o čoveku i opštenito, a i preko svog naroda, pozvanu i okupljenu u Crkvi. Najviše se starao za nas, kad je dao svog jedinorođenog Sina, Isusa, za žrtvu za naše grehove. Ali Isusova žrtva je bila u stvari pobeda nad smrću, koju pobedu ćemo okusiti i tako ulaziti u život večni.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
	UVOD	- Upoznavanje učenika sa sadržajima programa verskog vaspitanja Reformatske hrišćanske crkve za IV razred osnovne škole.
	SVETO PISMO JE PUTOKAZ ZA HRIŠĆANE	- Pokazuje staranje Boga preko Starog zaveta;

-steknu predstavu o Bogu na osnovu biblijskog teksta; - prepoznaju Božje delo u svemu što je stvoreno; - prepoznaju Božju brigu i ljubav prema svakom stvorenju, čoveku;		- Proroci kao instrumenti Božjeg staranja o narodu Starog zaveta; - Upozorenje proroka; - Poslušnost naroda na upozorenje: put ka oproštaju; - Posledice odbijanja Božje poruke preko proroka.
- shvate da postoje vrednosti koje su dostupne ne samo preko intelekta, nego i preko verovanja; - shvate da je Biblija najvažnija knjiga za sve hrišćane i da je najvažniji izvor odgovora za sva životna pitanja; - prepoznaju istinu kroz veru u Boga: živeće pod Njegovom večnom zaštitom; - prepoznaju ljubav Božju prema njima lično u liku Isusa Hrista.	SAVRŠENA IZJAVA BOGA PREKO SVOJE UTELOVLJENE REČI	- Isus je najsavršeniji informator za nas o Bogu; - Isus poziva svoje učenike da im poveri najvažnije informacije o Bogu; - Isus pokazuje na pogrešna učenja svojih savremenika; - Isus prikazuje Boga ne samo preko reči, nego preko čudesa; - Isus uči i pojedince.
	ISUS NAS UČI KAKO DA IZGRADIMO BRATSKU ZAJEDNICU	-Priprema za život u zajednici Crkve: pokajanje; - Bog neće odbiti nikoga, koji dolazi kod Njega preko Isusa Hrista; - Kako Bog prašta nama, tako i mi moramo da oprostimo našim bližnjima; - Isus nas aktivira za dobra dela.

Način ostvarivanja programa: Deca moraju da zaključe: pravo bratstvo i pravi mir sa bližnjima je jedino mogući, ako smo u živoj vezi sa Gospodarom Crkve, sa Isusom Hristom. I za decu i za veroučitelje najvažnije je da se osećaju članovima porodice Boga, preko Isusa Hrista. I da to nije samo vremenska, nego večna zajednica, koja ne zavisi samo od ljudi, od verskih praznika i časa veronauke, nego postepeno obuhvata i pokriva i svakodnevnicu i rečju celu večnost.

Naziv predmeta	**VERSKA NASTAVA - ISLAMSKA VERONAUKA**
Cilj	**Cilj** nastave islamske vjeronauke (ilmudin) u četvrtom razredu jeste da učenike upozna sa činjenicom da su oni društvena bića koja znaju cijeniti osnovne vrijednosti u životu na ovome svijetu, te da u praksi Poslanika Muhameda a.s. nalaze odgovor za svoje probleme i uzor za svoj odnos prema onome što ih okružuje.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završenom razredu učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**

Zadaci nastave islamske vjeronauke (ilmudin) su da kod učenika: - razvija svijest o Bogu kao Stvoritelju i ljudima kao najsavršenijim stvorenjima; - razvija sposobnost o vrednovanju kulture i civilizacije u kojoj žive, te shvatanje razloga uspona i padova u istoriji čovječanstva;	PORODICA I DRUŠTVO	- uloga i važnost porodice u islamu; - odnos prema roditeljima; - odnos prema braći i sestrama; - odnos prema ostalim članovima rodbine; - odnos prema siročadima (djeci koja su bez roditelja); - odnos prema zajednici u kojoj se živi; - kakav je bio odnos Muhameda a.s. prema svojoj porodici; - kakvi su bili unuci Muhameda a.s; - koje su osnovne dužnosti roditelja prema djeci.
- razvije sposobnost za odgovorno oblikovanje zajedničkog života sa drugima.	ŽIVOT POSLANIKA MUHAMEDA A.S.	- u kakvim prilikama je rođen i gdje je živio Poslanik a.s; - šta je dovelo do iseljavanja prvih muslimana u Abesiniju; - koja je vrijednost i uloga strpljenja u pozivanju na put spasa; - zašto je jedan period u životu Poslanika a.s. prozvan "godine tuge"; - šta je hiira (preseljenje iz Meke u Medinu) koji je njen značaj, poruka i pouka; - kako su stanovnici Medine prihvatili islam i muslimane; - šta je dovelo do prvog otvorenog sukoba muslimana i idolopoklonika iz Meke na Bedru; - drugi sukob na Uhudu, i šta je razlog negativnom ishodu na Uhudu; - dogovor na Hudejbiji; - pisma Muhameda a.s. vladarima; - oslobođenje Meke; - oprostni hac Poslanika a.s;

		- koje su glavne poruke sa oprostnog hadža; - preseljenje Poslanika a.s. na ahiret; - kakav je bio Muhamed a.s. kao ličnost; - šta kažu veliki mudri ljudi o Muhamedu a.s.
	NAMAZ (MOLITVA)	- šta je cuma namaz, kad i kako se ona obavlja; - kad i kako se obavlja teravija namaz; - kako se obavlja bajram namaz; - šta kvari namaz; - koja je vrijednost zajedničkog obavljanja namaza; - kako se obavlja cena za namaz; - šta je sehvi secda i kako se ona obavlja.

Način ostvarivanja programa: Predviđeni broj časova za versku nastavu, islamska vjeronauka, vjeroučitelj će iskoristiti tako što će na svakom času kratko ponoviti sadržaje sa prethodnog časa, a zatim će preći na temu koja je predviđena za aktuelni čas. Nakon obrade date teme vjeroučitelj će podsticati učenike na razgovor. Međusobni razgovor učenika, i učenika i vjeroučitelja, ima za cilj da pokaže da li je obrađeni sadržaj usvojen i da li je našao mjesto u praktičnom životu učenika. U ostvarivanju sadržaja programa islamska vjeronauka treba koristiti i udžbenik vjeronauke za četvrti razred osnovne škole autora Refika Ćatića.

Naziv predmeta	**ČUVARI PRIRODE**
Cilj	Osposobljavanje za aktivno upoznavanje stanja životne sredine. Poznavanje čovekovih negativnih uticaja na životnu sredinu. Podsticanje odgovormog odnosa prema svetu oko nas. Osposobljavanje učenika za rešavanje raznih problemskih situacija kako samostalno tako i timski.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Ciljevi i zadaci: - osposobljavanje za aktivno upoznavanje stanja životne sredine;	**ŽIVOTNA SREDINA**	- Snalaženje u prirodi (povratak prirodi, staze u prirodi, znaci orijentacije i ishrana u prirodi). - Istraživanje uzročno-posledičnih veza u životnoj sredini (vazduh,

- poznavanje uzročno-posledičnih veza u životnoj sredini; - poznavanje negativnih uticaja čoveka na životnu sredinu; - ispitivanje uzročno-posledičnih veza u životnoj sredini izvođenjem jednostavnih ogleda; - podsticanje odgovornog odnosa prema živom svetu; - podsticanje odgovornog odnosa za racionalno korišćenje prirodnih bogatstava; - uočavanje različitosti u živom svetu kao uslova za opstanak; - ispitivanje pojava i promena u prirodi; - podsticanje odgovornog, zdravog odnosa prema sebi; - osposobljavanje za rešavanje problemskih situacija samostalno/timski; - osposobljavanje za donošenje pravilnog stava i za kritičko mišljenje.		voda, zemljište i buka). - Aktivno upoznavanje stanja životne sredine izvođenjem jednostavnih ogleda u učionici.
	PRIRODNE POJAVE I PROMENE U ŽIVOTNOJ SREDINI	- Raznovrsnost živog sveta kao uslov za opstanak (biodiverzitet). - Nestajanje vrsta (najčešće ugrožene biljke i životinje). - Kruženje materije i proticanje energije kroz odnose ishrane. - Prirodne pojave i promene u životnoj sredini.
	ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	- Aktivna zaštita životne sredine kroz organizovanje raznih akcija čuvara prirode van učionice (štednja, reciklaža, ozelenjavanje...). - Odgovoran odnos prema životinjama i biljkama. - Pravo na zdravu životnu sredinu, kvalitet života. - Odgovoran odnos prema sebi i životnoj sredini u celini. - Kritički i otvoren stav i saradnja sa lokalnom sredinom, društvom za zaštitu životne sredine, za zaštitu životinja...

Način ostvarivanja programa: Nastavni predmet *Čuvari prirode* ima za cilj podizanje svesti učenika o zdravoj životnoj sredini, kao i produbljivanje znanja o odgovornom odnosu prema životnoj sredini. Podsticanjem učenika da kroz raznolike aktivnosti steknu što jasniju sliku o svetu koji nas okružuje, ostvaruju se i ciljevi ovog nastavnog predmeta.

Naziv predmeta	**RUKA U TESTU**	
Cilj	Negovanje,podsticanje i razvijanje prirodne dečje radoznalosti i traženje odgovora na pitanja šta,kako i zašto -da dete otkriva da je materijalni svet pogodan za istraživanje i postavljanje brojnih pitanja.Ono razvija svoju ličnost , inteligenciju , kritički duh i formira stav prema realnom svetu. Na taj način se menja njegova uloga, od pasivnog posmatrača ono postaje istraživač -podsticanje usmenog i pismenog izražavanja kroz diskusije i zapise o izvedenim ogledima -formiranje i razvijanje osnovnih pojmova i prirodnih nauka i njihovo povezivanje -razvijanje dečjih interesovanja i intelektualne aktivnosti .	
Razred	**četvrti**	
Godišnji fond časova	**36 časova**	
ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**

Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:		
- formiranje i razvijanje osnovnih pojmova iz prirodnih nauka i njihovo povezivanje; - razvijanje sposobnosti za aktivno sticanje znanja o prirodnim pojavama kroz istraživanje; - razvijanje dečjih interesovanja i intelektualne aktivnosti; - razvijanje sposobnosti zapažanja osnovnih svojstava objekata (materijala), pojava i procesa i uočavanje njihove povezanosti; - formulisanje pitanja, postavljanje hipoteza i iskazivanje pretpostavki za rešavanje problema; - razvijanje kritičkog mišljenja kroz posmatranje i eksperiment; - istraživanje i uočavanje uzročno-posledičnih veza pojava i procesa okruženju i u izvedenim ogledima, izdvajanje parametara i uočavanje njihovog odnosa; - rešavanje jednostavnih problem-situacija, samostalno i u timu; - korišćenje naučnog rečnika, primerenog uzrastu, za opisivanje promena svojstava materijala, pojava i procesa i postupaka i koraka u istraživanju; - podsticanje usmenog i pismenog izražavanja kroz diskusije i vođenje eksperimentalne sveske; - razvijanje kritičkog odnosa prema informacijama koje se dobijaju čulima; - prepoznavanje opasnosti i uslova za bezbedan rad.	1.Moja domovina deo sveta 2.Susret sa prirodom 3.Istražujemo prirodne popjave 4.Rad,energija,proizvodnja,potrošnja 5.Osvrt unazad-prošlost	*Istražimo:* Ima li pravila koja važe za sva kretanja. Da li je lakše pomoću strme ravni (podizanje predmeta, savlađivanje uspona). Čemu služi poluga. Prisustvo pritiska vazduha (atmosferskog pritiska). Boca kao barometar. Kako ugasiti užareno drvce. Pritisak u vodi. Kako vodu učiniti bistrom. U kojoj vodi sapun bolje peni (kišnica, voda sa česme, morska voda). Kako voda provodi toplotu. Kako napraviti vodeni termometar. U kojoj će posudi čaj najduže ostati topao. Limun kao baterija. Kako su vezane dve sijalice koje svetle ako pri odvrtanju jedne druga ostane da svetli. Kako napraviti kompas. "Strujni" magnet. Kako pomoću ogledala osvetliti deo tela koji je u senci. Šta se događa iza ugla zgrade (periskop). Likovi kod ravnog ogledala (različit položaj predmeta i ogledala). Koji se efekti mogu postići sa dva ravna ogledala.

		Kašika kao ogledalo. Da li nas oči varaju (prelamanje svetlosti). Lupa nam pomaže - kako.

Način ostvarivanja programa: Za ostvarivanje ciljeva i zadataka ovog predmeta važno je da se omogući nastava u kojoj će aktivnosti učenika biti raznovrsne: posmatranje, sakupljanje materijala i podataka, upoređivanje, klasifikovanje, beleženje, zamišljanje i postavljanje ogleda (eksperimenata), objašnjavanje, korišćenje podataka, predstavljanje onog što je viđeno i urađeno, postavljanje jednostavnih modela, diskutovanje rezultata i davanje predloga novih eksperimenata, samostalno i grupno istraživanje. Nastavnik vodi i usmerava učenike u svim etapama istraživačkog rada: prilikom postavljanja pitanja i hipoteza, predlaganja ogleda, njihovog izvođenja i predstavljanja rezultata rada.

6

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19, 6/20, 129/21, 92/23 и 19/25),

Министар просвете доноси

ПРАВИЛНИК

о изменама Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 15/18, 18/18, 3/19, 3/20, 6/20, 17/21, 16/22, 13/23, 14/23, 3/24 и 6/25), део: „ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ И ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА”, замењује се новим делом: „ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ И ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

У делу: „ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА”, пододељци: „1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:” и „2. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА”, замењују се новим поодељцима: „1. ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРВИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ”, „I ЦИЉЕВИ, КОМПЕТЕНЦИЈЕ И ИСХОДИ У ОСНОВНОМ ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ”, „II СПЕЦИФИЧНОСТ КОНТЕКСТА У КОМЕ СЕ ОСТВАРУЈЕ ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПЕТОГ РАЗРЕДА”, „III СТИМУЛАТИВНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА УЧЕЊЕ”, „IV КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА И ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ”, „V КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОГРАМА СЛОБОДНИХ НАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ И ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ” и „VI ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СВИХ ПРОГРАМА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Програми обавезних предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, „СТРАНИ ЈЕЗИК”, „ЛИКОВНА КУЛТУРА”, „МУЗИЧКА КУЛТУРА”, „ИСТОРИЈА”, „ГЕОГРАФИЈА”, „МАТЕМАТИКА”, „БИОЛОГИЈА”, „ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА”, „ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО”, „ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ”, и изборних предмета: „ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ” и „ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК”, замењују се новим програмима обавезних предмета: „СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, „СТРАНИ ЈЕЗИК”, „ЛИКОВНА КУЛТУРА”, „МУЗИЧКА КУЛТУРА”, „ИСТОРИЈА”, „ГЕОГРАФИЈА”, „МАТЕМАТИКА”, „БИОЛОГИЈА”, „ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА”, „ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО”, „ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ”, и изборних предмета: „ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ” и „ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК”, који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се од школске 2027/2028. године.

Број 110-00-14/2026-07

У Београду, 20. фебруара 2025. године

Минис

тар, проф. др **Дејан Вук**

Станковић, с.р.

ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА
ЗА ПЕТИ И ШЕСТИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Ред. број	А. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.
1.	Српски језик и књижевност Мађарски језик[1]	5	180	4	144
2.	Српски као нематерњи језик [2]	3	108	3	108
3.	Страни језик	2	72	2	72
4.	Ликовна култура	2	72	1	36
5.	Музичка култура	2	72	1	36
6.	Историја	1	36	2	72
7.	Географија	1	36	2	72
8.	Физика	-	-	2	72
9.	Математика	4	144	4	144
10.	Биологија	2	72	2	72
11.	Техника и технологија	2	72	2	72
12.	Информатика и рачунарство	1	36	1	36
13.	Физичко и здравствено васпитање	3	108	3	108
У К У П Н О: А		25–28*	900–1008*	26–29*	936–1044*
Ред. број	Б. ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ				
1	Верска настава/ Грађанско васпитање[3]	1	36	1	36
2.	Други страни језик[4]	2	72	2	72
3.	Матерњи језик/говор са елементима националне културе [5]	2	72	2	72
4.	Српски као страни језик[6]	2	72	2	72
У К У П Н О: Б		3–5*	108–180*	3–5*	108–180*
У К У П Н О: А + Б		28–31*	1008–1116*	29–32*	1044–1152*

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни и изборни предмети и активности

Ред. број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.
1.	Редовна настава	28–31*	1008–1116*	29–32*	1044–1152*
2.	Слободне наставне активности[7]	1	36	1	36
3.	Допунска настава	1	36	1	36
4.	Додатна настава	1	36	1	36

Ред. број	ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	ПЕТИ РАЗРЕД		ШЕСТИ РАЗРЕД	
		нед.	год.	нед.	год.
1.	Час одељењског старешине	1	36	1	36
2.	Ваннаставне активности[8]	1	36	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње		До 2 дана годишње	

1 Назив језика националне мањине у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

2 Реализује се у школама у којима се настава одржава на матерњем језику националне мањине.

3 Ученик бира један од понуђених изборних предмета.

4 Ученик бира страни језик са листе страних језика коју нуди школа у складу са својим кадровским могућностима и изучава га до краја другог циклуса.

5 Ученик припадник националне мањине који слуша наставу на српском језику може да изабере овај предмет, али није у обавези.

6 Ученик који је страни држављанин може да изабере овај предмет али није у обавези. Програм наставе и учења Српског као страног језика остварује се у складу са Правилником о програму наставе и учења за предмет Српски као страни језик („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 11/19).

7 Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Ученик обавезно бира једну активност са листе од три слободне наставне активности које школа нуди.

8 Ваннаставне активности могу да буду: друштвене, уметничке, техничке, хуманитарне, културне, као и друге активности у складу са просторним и људским ресурсима школе.

* Број часова за ученике припаднике националних мањина

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

1. ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

План и програм наставе и учења за пети разред припремљен је у складу са Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18, 10/19, 6/20, 129/21, 92/23 и 19/25), Законом о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр. 55/13, 10/17, 10/19, 129/21, 92/23 и 19/25) и Правилником о Националном оквиру образовања и васпитања („Службени гласник РС”, број 98/17). С обзиром на то да је пети разред почетак другог циклуса, када ученици прелазе са разредне на предметну наставу, план и програм има посебно место у образовању ученика, као и у образовном систему који треба да обезбеди континуитет у остваривању циљева основног образовања и васпитања и логичку развојност по вертикали и хоризонтали. Да би се то постигло, неопходно је да сви елементи плана и програма наставе и учења, односно обавезни предмети, изборни програми, слободне наставне активности и ваннаставне активности, буду конципирани и реализовани тако да доприносе достизању циљева, остваривању исхода и развоју општих међупредметних компетенција основног

образовања и васпитања. Ово опште упутство је припремљено као помоћ наставницима да сагледају план и програм наставе и учења за пети разред као целину свих елемената и да увиде сопствену улогу у његовој реализацији. У упутству су наведени циљеви, опште међупредметне компетенције и исходи основног образовања и васпитања, специфичности остваривања плана и програма у петом разреду, и појашњење о значају стварања стимулативног окружења за учење. У наставку упутства дате су основне карактеристике програма обавезних предмета оријентисаних на остваривање исхода и развој компетенција, карактеристике програма слободних

наставних активности и опште упутство за њихово остваривање, као и смернице за остваривање ваннаставних активности.

I
ЦИЉЕВИ, КОМПЕТЕНЦИЈЕ И ИСХОДИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Члан 14. Закона о основама система образовања и васпитања прописује да образовно-васпитни рад школе обухвата наставне и ваннаставне активности, што

значи да програме свих активности по разредима треба посматрати као делове целине од осам разреда који здружено доприносе достизању, развоју и остваривању циљева, компетенција и исхода дефинисаних у Закону о основном образовању и васпитању. Циљеви, исходи и компетенције који су наведени у наставку текста

представљају главне смернице у раду наставницима који остварују план и програм наставе и учења петог разреда.

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компентенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ЗА КРАЈ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Оријентација ка општим међупредметним компетенцијама и кључним компетенцијама треба да обезбеди динамичније и ангажованије комбиновање знања,
вештина и ставова релевантних за различите реалне контексте који захтевају њихову функционалну примену. Опште међупредметне компетенције за крај основног образовања и васпитања заснивају се на кључним компетенцијама наведеним у *Закону о основама система образовања и васпитања*, развијају се кроз наставу свих предмета и активности, применљиве су у различитим ситуацијама и контекстима при решавању различитих проблема и задатака и неопходне су свим ученицима за лично остварење и развој, укључивање у друштвене токове и запошљавање и чине основу за целоживотно учење.

Опште међупредметне компетенције за крај основног образовања и васпитања су:

1) компетенција за учење;

2) одговорно учешће у демократском друштву;

3) естетичка компетенција;

4) комуникација;

5) одговоран однос према околини;

6) одговоран однос према здрављу;

7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;

8) рад са подацима и информацијама;

9) решавање проблема;

10) сарадња;

11) дигитална компетенција.

ИСХОДИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Исходи су смернице у ком правцу и како треба радити са ученицима да би се остварили циљеви и развиле међупредметне компетенције основног образовања и васпитања. Ово су општи исходи који се остварују ако се остваре сви дефинисани исходи нижег ранга наведени у програмима обавезних предмета, изборних програма, слободних наставних активности, ваннаставних активности.

Након завршетка основног образовања и васпитања, ученици ће:

1) имати усвојен интегрисани систем научно заснованих знања о природи и друштву и бити способни да тако стечена знања примењују и размењују;

2) умети да ефикасно усмено и писмено комуницирају на српском, односно на српском и језику националне мањине и најмање једном страном језику користећи се разноврсним вербалним, визуелним и симболичким средствима;

3) бити функционално писмени у математичком, научном и финансијском домену;

4) умети да ефикасно и критички користе научна знања и технологију, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и животној средини;

5) бити способни да разумеју различите форме уметничког изражавања и да их користе за сопствено изражавање;

6) бити оспособљени за самостално учење;

7) бити способни да прикупљају, анализирају и критички процењују информације;

8) моћи да идентификују и решавају проблеме и доносе одлуке користећи критичко и креативно мишљење и релевантна знања;

9) бити спремни да прихвате изазове и промене уз одговоран однос према себи и својим активностима;

10) бити одговорни према сопственом здрављу и његовом очувању, примењивати усвојене здравствене навике неопходне за активан и здрав животни стил;

11) умети да препознају и уваже људска и дечја права и бити способни да активно учествују у њиховом остваривању;

12) имати развијено осећање припадности сопственој породици, нацији и култури, познавати сопствену традицију и доприносити њеном очувању и развоју;

13) знати и поштовати традицију, идентитет и културу других заједница и бити способни да сарађују са њиховим припадницима;

14) бити способни да ефикасно и конструктивно раде као чланови тима, групе, организације и заједнице.

II
СПЕЦИФИЧНОСТ КОНТЕКСТА У КОМЕ СЕ ОСТВАРУЈЕ ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПЕТОГ РАЗРЕДА

Прелазак у пети разред представља велику новину у когнитивном, емоционалном и социјалном функционисању детета од једанаест година, што може, у мањој или већој мери, имати утицаја и на школско постигнуће ученика. Систем то препознаје и уважава, што се огледа у чињеници да се оцене из петог разреда не узимају у обзир при упису у средњу школу. У наставку текста дат је кратак преглед промена на које се ученици у петом разреду постепено прилагођавају и које наставници треба да имају у виду када реализују програме наставе и учења.

Пре свега, прелазак са разредне на предметну наставу, односно растанак од учитеља. Код неке деце могу се појавити несигурност, стрепња, па и страх од непознатог, јер их у петом разреду очекује тринаест нових наставника. Ученици се морају прилагодити захтевима, стилу предавања, начину комуникације, прагу толеранције већег броја наставника.

Следећа, врло захтевна, промена јесте увођење нових предмета. Иако неки од њих природно произлазе из предмета природа и друштво (нпр. историја, географија, биологија), ученицима је потребно неко време да се навикну на њих. Уводе се и предмети који су ученицима потпуно нови, као што су техника и технологија или други страни језик. Зато је важно да наставници постепено уводе ученике у нове предмете, радећи у складу са педагошким принципима од познатог ка мање познатом, од општег ка специфичном и повезујући ново градиво са ученичким школским и ваншколским знањима. Уз ту промену иде и већи број часова на дневном и недељном нивоу, што најчешће доводи до већег замора ученика на почетку петог разреда.

Највећа промена је, ипак, она која се тиче садржаја који се обрађују у оквиру повећаног броја предмета. Садржаји не само да су обимнији, већ захтевају и другачији начин учења, коришћење већег броја ресурса, као и другачији начин одговарања у коме се очекује да ученик покаже богатији речник, правилно склапање дужих реченица, памћење већег броја информација, извођење закључака, предвиђање последица. Осим тога, очекује се и већи степен самосталности ученика у процесу учења. Зато је важно да се са ученицима ради на развоју међупредметне компетенције за учење, односно на унапређивању техника учења и памћења, издвајању најважнијих података, подвлачењу кључних речи, прављењу бележака, сажетака и слично. Овде треба имати у виду да по Пијажеовој теорији когнитивног развоја деца тек у дванаестој години улазе у фазу **формалних операција, када могу** да искористе свој ментални капацитет за извођење логичких процеса, да користе апстракцију за доношење закључака не ослањајући се више искључиво на лично искуство. Стога, захтеве који се односе на апстрактно мишљење на почетку петог разреда треба пажљиво уводити у рад са ученицима, евентуално као зону наредног развоја. У вези са тим је и промена која се тиче оцењивања. Често су прве оцене у петом разреду ниже у односу на оцене у претходним разредима. За поједине ученике је то непријатно искуство, али и подстицај за промену у приступу и начину учења.

За неке ученике прелазак у пети разред може бити обележен још једном променом. Некада се дешава да школа из организационих разлога направи промену у броју одељења тако да се, на пример, од четири одељења четвртог разреда направе три и да се ученици измешају тако да ни једно одељење не остане у истом саставу. Уз све промене у петом разреду о којима је било речи, ова промена у сфери социјалног функционисања детета може да буде прилично узнемиравајућа. Зато наставници треба да посвете посебну пажњу јачању социјалне кохезије одељења и пружању помоћи ученицима који имају проблем да се укључе у колектив и буду прихваћени. Овај захтев постоји и кад нема промене у одељењима јер се услед свих ових промена, као и природних процеса пубертета, у одељењу одвија нова динамика групног живота, па се положај и улоге појединих ученика у групи мењају. У исходима појединих програма често има оних који се односе на оспособљавање ученика за рад у групи и сарадњу. Некада је важније посветити пажњу међусобној сарадњи ученика који раде на неком задатку, него резултатима тог рада.

И на крају, за неку децу прелазак у пети разред значи и прелазак у потпуно нову средину, нову школу. То су деца која су прва четири разреда завршила у сеоским школама које немају други циклус основног образовања и васпитања. Ова деца, поред свих наведених промена, треба да се навикну на потпуно нов простор, нов колектив и на већи утрошак времена за одлазак у школу.

Да би се умањиле последице свих ових промена, важно је припремити ученике за пети разред, у чему водећу улогу имају учитељи и родитељи. Кад ученици пођу у пети разред, њихови предметни наставници и разредни старешина преузимају главну улогу у пружању подршке. Педагог и психолог школе такође треба да пруже помоћ у адаптацији на пети разред, радећи са целим одељењима и индивидуално, са ученицима којима је потребна додатна помоћ и подршка.

Треба нагласити да све ове промене имају и позитивну страну. Оне су саставни део одрастања, прилика су и изазов да ученици јачају капацитет за прилагођавање и отварају могућност за осамостаљивање ученика и њихово преузимање одговорности. Да би се ученицима пружила подршка у петом разреду, најважније је да постоји добра сарадња између наставника који је водио ученике прва четири разреда, предметних наставника, разредног старешине, стручних сарадника школе и родитеља. Уколико тешкоће ученика превазилазе капацитет школе да помогне, неопходно је, у сарадњи са родитељима, обезбедити и спољну мрежу подршке.

III
СТИМУЛАТИВНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА УЧЕЊЕ

Програми наставе и учења за пети разред припремљени су у складу са концептом по коме се учење одређује као целоживотни процес изградње компетенција. Настава није само испоручивање знања, а ученици нису пасивни примаоци тог знања. Учење је кључни појам оног што треба да се дешава у учионици и организује се као: учење ради стицања знања, учење како се делује, учење да се живи заједно и учење за цео живот.

Основно полазиште савременог приступа учењу је да је то процес активне конструкције знања у одређеном контексту. Оно се одвија кроз интеракцију са конкретном физичком средином и социјалним окружењем, путем развијања односа размене и сарадње. Учење и подучавање почивају на:

- разноврсним (истраживачким, пројектним, партиципативним, кооперативним) методама које обезбеђују искуство у различитим активностима учења ученика; подстицању мотивације и самосталности у учењу и учења од других и са другима;

- ослањању на сопствене снаге ученика, развоју самопоштовања и осећања компетентности;

- успостављању веза између животног искуства ученика са активностима и садржајима учења у школи;

- уважавању индивидуалних карактеристика, образовних потреба, могућности, интересовања и различитих услова и околности у којима се ученици развијају и образују;

- неговању и подстицању критичког мишљења, креативности и иницијативе како би се ученицима омогућило да нађу најпогодније начине поступања у различитим областима свакодневног живота и живота у установи;

- постављању очекивања у зони наредног развитка пред сваког ученика; организовању активности и избору садржаја и материјала који побуђују радозналост;

- подстицању солидарности, толеранције, етике бриге, поштовању других и одговорности за сопствено понашање ради формирања личног система вредности као темеља позитивних односа са другима, здраве породице и друштва у целини.

Подршка настави оријентисаној на учење подразумева стварање окружења које обезбеђује сваком ученику да оствари своје пуне потенцијале. Окружење се посматра у ширем смислу као: физичко окружење (простор, опрема, број ученика), емоционално окружење (осећања и потребе ученика и наставника), социјално окружење (међусобни однос ученика и однос између ученика и наставника, као и односи између наставника и родитеља) и сазнајно окружење, које је у највећој
мери одређено очекивањима у погледу ученичких постигнућа и разликама међу ученицима у погледу њихових почетних знања и вештина. Окружење за учење, које је у највећој мери повезано са етосом који се негује у школи, препознаје се по квалитету:

1) сарадње – постоји сталан проток информација између свих учесника образовног процеса, подржавају се заједничке активности и конструктивне дискусије, уз међусобно поштовање и уважавање;

2) припадности – постоји осећај припадности школи/одељењу/групи, осећај да се ту добија емоционална подршку и деца/ученици себе виде као вредног члана заједнице;

3) ефикасности – постоји свест о повезаности уложеног напора и времена и постигнутих ефеката; нема очекивања да се ствари мењају и постижу ефекти без личног ангажмана;

4) усмерености на циљеве – окружење је сврсисходно, окренуто је ка постизању циљева, исхода, компетенција; нема несврсисходних активности.

Унапређивање сарадње, осећаја припадности, ефикасности и усмерености на циљеве није у надлежности једне особе. То је заједничка активност запослених у школи и ученика којом се развија атмосфера у којој се сви добро осећају. У концепту наставе оријентисане на учење траже се нове компетенције наставника и
проширује се њихова одговорност. Подучавање је комплексан задатак који подразумева интеракцију са много ученика у великом броју различитих ситуација. Овладаност предметним садржајем није довољна за успешно вођење наставе. Ученичко постигнуће директно је повезано са компетенцијама наставника, и то на више различитих нивоа. Очекује се да наставник подстиче сваког ученика да се активније укључује у сопствени процес учења. Тиме кључна компетенција наставника
постаје стварање стимулативног окружења за учење, подстицање мотивације ученика и помагање ученицима да управљају сопственим учењем, као и да развијају
вештине решавања проблема. На нивоу одељења долази до изражаја наставникова компетенција да управља групом у којој постоје различите потребе, способности, интересовања, а често и различито културно и религијско наслеђе. Од наставника се очекује да обезбеђује интеграцију групе користећи разлике као предности.

IV
КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА ОБАВЕЗНИХ ПРЕДМЕТА И ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

Појединачни програми наставе и учења обавезних предмета засновани су на општим циљевима, међупредметним компетенцијама и исходима основног
образовања и васпитања, као и стандардима постигнућа по предметима. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај.

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку је циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања, након којег следе стандарди постигнућа ученика за конкретан предмет, дати за крај обавезног образовања и васпитања, док су у табели испод наведени предметни исходи за крај петог разреда и садржај организован у области/теме са кључним појмовима. Испод табеле следи Упутство за дидактичко-методичко
остваривање програма, које се надовезује на ово упутство и изражава специфичности конкретног програма.

Циљ је дат као кратак, али прецизан исказ који изражава шта се жели постићи код ученика конкретним програмом предмета и кореспондира са исходима и кључним појмовима садржаја. У формулацији се користи израз циљ наставе и учења како би се нагласило да се циљ односи на оно што ради наставник (настава) и оно што ради ученик (учење). Циљ прожима целину програма јер је путоказ и за избор шта се ради и како се ради

са ученицима.

Следећи део програма чине **стандарди постигнућа ученика** за одређени предмет. Преко стандарда се циљеви преводе на конкретнији ниво који описује постигнућа ученика, стечена знања, вештине и умења. Основна карактеристика образовних стандарда је то што су дефинисани у терминима мерљивог понашања ученика. Полазиште за њихово дефинисање представљају кључне компетенције, описане као неопходне за активан, сврсисходан и задовољавајући професионални и лични живот појединца. Структура стандарда постигнућа ученика иста је за све предмете. На почетку је наведена општа предметна компетенција (на три нивоа), затим три специфичне предметне компетенције СПК 1, СПК 2 и СПК 3 (такође на три нивоа), а у оквиру сваког од три нивоа је дата табела која садржи исходе образовног циклуса за све три специфичне предметне компетенције. СПК 1 обухвата предметна знања и описује шта је то што очекујемо од ученика да зна на крају образовног циклуса, односно, која су најважнија знања у одређеном наставном предмету. СПК 2 описује начине сазнавања, односно како се долази до знања у одређеном наставном предмету. СПК 3 описује примену и значај предмета, односно даје одговоре на питање зашто су нам потребна знања и вештине одређеног предмета.

За разлику од циља и стандарда постигнућа који су дати за крај основног образовања и васпитања, **листа исхода** програма предмета у табели односи се на крај конкретног разреда, у овом случају петог разреда. Исходи показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је усвојио, развио, по завршетку реализације конкретног програма обавезног предмета. Остваривање свих исхода по предметима и разредима обезбеђује достизање прокламованих стандарда постигнућа, као и циљева основног образовања и васпитања. Формулишу се помоћу тзв. исходовних глагола који указују на сложеност захтева који могу бити од једноставнијих до захтевнијих, односно од захтева који се односе на памћење, разумевање, примену, анализу до сложенијих као што су синтеза, евалуација и креирање. Формулација исхода је важна јер она наставнику даје смерницу за планирање ученичких активности и проверу да ли је исход остварен. Неки од исходовних глагола и израза су: истражи, формулише, одреди место, користи, прикаже, интерпретира, процењује, предвиђа, избегава, посматра из различитих перспектива, повезује, препозна, решава, примењује, анализира, реконструише, промовише, представи идеју, креира, коригује, направи, проналази и отклања грешке, учествује, рангира, наведе, идентификује, опише, дискутује, демонстрира, сортира, графички представи. Не користе се глаголи као што су зна, познаје, разуме, уочава, јер то није ни мерљиво ни проверљиво.

Оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних тако и кључних и међупредметних. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност, односно остваривање једног исхода доприноси остваривању других. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства наставе и учења и до њих се долази радом на различитим садржајима током целе школске године. Неки исходи имају велику трансферну вредност јер се односе на вештине које су широко употребљиве у оквиру конкретног предмета. На пример, такав је исход анализира и образложи поступак решавања задатка. За остваривање неких исхода може бити важнији начин како се ради са ученицима него сам садржај. То се посебно односи на исходе који се тичу развоја компетенције рад на подацима и сарадња (нпр. исход: проналази релевантне податке у различитим изворима и критички их разматра). Такви исходи присутни су у програмима различитих предмета, што одговара концепту по коме се међупредметне компетенције развијају интердисциплинарно.

Садржај програма дат је у табели преко кључних појмова у оквиру неколико области/тема. Такав приступ писању садржаја, преко кључних појмова, омогућава:

- трансфер знања јер су кључни појмови универзални и могу се применити у различитим контекстима, док су садржаји често ограничени на конкретне теме;
- развој компетенција јер кључни појмови подстичу развој вештина попут анализе, синтезе и решавања проблема, што је основа за учење током целог живота;
- прилагођавање променама јер у свету који се брзо мења, разумевање основних концепата омогућава ученицима да се лакше прилагоде новим информацијама и ситуацијама;
- фокус на разумевање јер кључни појмови помажу ученицима да изграде дубље разумевање материје и повежу различите аспекте градива, што је суштина образовања.

Дубину и ширину обрађивања неког садржаја одређују исходи. То значи да се исти садржај може обрађивати више пута, у различитим разредима, па чак и у различитим предметима, али на различити начин у складу са датим исходима програма. Ближе смернице о раду на садржају предмета налазе се у делу програма у коме је дато дидактичко-методичко упутство. Ту се наводе и информације о хоризонталној и вертикалној корелацији са другим садржајима, као и идеје за непосредни рад са ученицима при обради садржаја.

Планирање наставе и учења

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Исходи су главни оријентир наставнику да одреди обим и дубину обраде појединих садржаја, избор својих и ученичких активности, динамику рада, начине праћења и вредновања. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати оперативне планове. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и средину у којој се школа налази.

Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Приликом планирања, треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је ипак за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Неки исходи су мање општи, а неки су општији и у процесу планирања часова наставник их „уситњава". На пример, исход ученик ће бити у стању да примени размеру у једноставним реалним ситуацијама, разложен на ситније исходе на нивоу часова може да гласи:

- одреди размеру датих величина (новац, дужине дужи и слично);
- одреди растојање на карти или у природи на основу размере карте;
- подели дуж дате дужине у задатој размери;
- примени размеру у различитим реалним ситуацијама (одређивање количине течности у мешавинама, подела датог износа новца и слично).

У планирању и припремању наставе, наставник планира не само своје већ и активности ученика на часу. Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности. Поред уџбеника, као једног од извора знања, наставник планира и како ће подстаћи ученике да користе и друге изворе сазнавања.

За успешну наставу и учење важно је планирати и начине праћења и вредновања напредовања ученика у остваривању исхода.

Остваривање наставе и учења

Важна карактеристика наставе оријентисане на остваривање исхода јесте њена усмереност на учење у школи. Ученик треба да учи:

- смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из других предмета;
- проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- кооперативно: у сарадњи са наставником и другим ученицима; путем дискусије и размене мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик ће развијати вештине које ће му бити потребне за наставак школовања и у свакодневном животу. За пуно разумевање програма оријентисаних на исходе треба имати у виду да је знање нужан предуслов било ког вида компетентности, али је важно да се на том нивоу не остане, јер је оно полазна основа за стицање умења, вештина, ставова и вредности.

Вештине	*Примери захтева које наставник може поставити ученицима у циљу развоја вештина*
• *Употреба знања*	• *Искористите у новој ситуацији* • *Примените знања у ситуацији из свог живота* • *Покажите на новом примеру* • *Примените научено тако да предвидите последице* • *Објасните како неки процес/појава/приступ може да утиче на...*
• *Анализа знања*	• *Уредите по задатом критеријуму* • *Утврдите предности и недостатке* • *Упоредите два становишта* • *Утврдите зашто је дошло до неке промене* • *Објасните до којих последица би довела промена у некој варијабли*

• *Вредновање знања (критичко мишљење)*	• *Идентификујте која критика се може упутити...* • *Процените примереност закључака из приказаних података* • *Процените логичку заснованост неког става* • *Утврдите оправданост неке акције или одлуке* • *Изразите свој став* • *Наведите аргументе за свој став*
• *Синтеза знања (стваралачко мишљење)*	• *Планирајте решење* • *Решите проблем* • *Смислите нову примену* • *Осмислите план истраживања неког психолошког проблема* • *Спроведите самосталан пројекат* • *Осмислите начин за...*

Остваривање програма треба да обезбеди самостално регулисање вештина учења и развој компетенције којима се оно што је научено у школи повезује са свакодневним животом, што је значајан искорак уз односу на примање готових форми знања. То значи да, поред класичних облика подучавања који подразумевају традиционалне методе као што су предавање, употреба текстуалне и демонстрационе методе, нагласак треба да буде и на следећем:

- помоћи ученицима да освесте начин на који уче и тумаче наставне садржаје;

- освестити стратегије за усмеравање пажње, памћење и активирање запамћених садржаја и помоћи им да их примене;

- код ученика развијати различите стратегије учења;

- узети у обзир различита предзнања ученика;

- нове садржаје треба контекстуализовати (навођењем примера или трагањем са ученицима за њиховим примерима и ситуацијама из живота), чиме ће се олакшати њихово учење и стварање система појмова, као и развијати критичко мишљење;

- подстицати ситуацијско-искуствено учење кроз решавање проблема;

- садржаје који се обрађују треба презентовати коришћењем различитих чулних моделитета;

- учење треба осмишљавати (ученици треба да схвате његову сврху);

- код ученика би требало подстицати самосталност у трагању за новим информацијама, као и самоусмерено учење, када они лично преузимају иницијативу у одређивању потреба и извора учења и изван учионице (програмирана настава, проблемска настава, самостални истраживачки рад);

- подстицати и вредновати постављање питања, чак и више од одговора који би се односили на просту репродукцију садржаја;

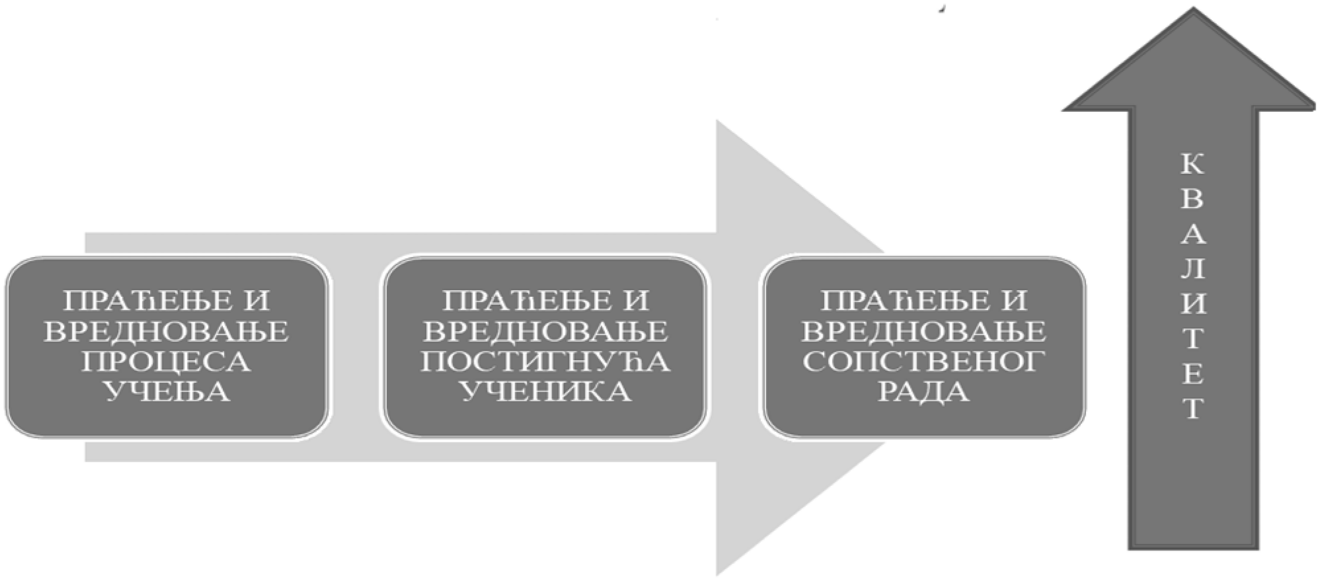
- неговати сарадничко, интерактивно учење уз употребу метода дискусије, вршњачког учења;

- препоручују се и следеће активности и технике рада: симулације, радионице, играње улога, дискусије, дебате, пројекти/пројектна настава, есеји, реаговање на одређене теме, анализа медијских информација;

- препоручује се увођење ИКТ у учење и наставу (препоручени интернет ресурси, различите платформе за учење, друштвене мреже, блогови, форуми). Предложене активности, технике, облике рада и наставне методе треба мењати и комбиновати да не би дошло до засићења.

Праћење и вредновање наставе и учења

У настави оријентисаној ка остваривању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и рад наставника. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа и у начину на који ученици учествују у раду, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Праћење напредовања ученика у петом разреду има своје специфичности јер се уводе нови предмети. Међутим, и у тим околностима треба спровести

иницијалну процену усвојености неких појмова који су битни за предмет иако га ученици до сада нису изучавали. Неки појмови могу бити из ученичког школског

искуства јер су делимично обрађивани у оквиру предмета у прва четири разреда, али могу бити и из ваншколског искуства јер се појмови стичу и кроз свакодневно, неформално учење. На основу анализе иницијалне провере, наставник ће имати довољно информација за планирање ученичких и сопствених активности.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања, као и оцењивање са његовом сврхом:

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

Сврха оцењивања	Могући начини оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дневници рада ученика, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

За сумативно оцењивање знања и вештина, ученици би требало да решавају задатке који садрже аспекте истраживачког рада, новине, захтеве за предвиђање последица, интерпретацију података и слично, тако да могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили.

Формативно (развојно) оцењивање је свакодневно, редовно, процесно, фокусирано на процес учења, а не на постигнуће, укључује и наставника и ученика (самовредновање и учење самовредновања), засновано је на различитим показатељима (различите технике оцењивања), ослоњено на претходно планирање и праћење током дужег периода. Формативно и сумативно оцењивање нису супротстављене нити међусобно независне врсте оцењивања.

У току праћења и вредновања напредовања ученика, треба користити разноврсне технике јер то редукује монотонију, мотивише ученике, смањује напетост, омогућава индивидуализацију; ученици се оснажују за самооцењивање, отварају се другачије перспективе у организацији наставе и расте постигнуће ученика. На коначну оцену утичу и они аспекти учења/постигнућа до којих традиционални облици оцењивања не допиру.

У процесу оцењивања, пожељно је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа, потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Активности којима се може подстицати самовредновање ученика су: упознавање ученика са програмом рада и очекиваним исходима; укључивање ученика у процес дефинисања критеријума за оцењивање; иницијална самопроцена знања ученика на почетку године на основу које се врши процена напретка током године; писмене провере знања које траже од ученика да сами процене успешност и заслужену оцену; касније анализирање самопроцене и оцене наставника; вршњачка процена успешности, постављање циљева за наредни период и одређивање аспеката учења које треба да унапреде.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика и процес наставе и учења већ и сопствени рад како би непрестано унапређивао наставни процес.

V
КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРОГРАМА СЛОБОДНИХ НАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ И ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

Концепт и сврха слободних наставних активности

Слободне наставне активности (у даљем тексту СНА) су део плана наставе и учења који школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Ученици у сваком разреду, од петог до осмог, бирају један од три програма СНА које школа нуди. Они су припремљени у оквиру различитих области (природне и друштвене науке, уметност, техника, спорт) и нису развојно дати по разредима. То значи да ученик не може изабрати један програм и похађати га сва четири разреда. Ученици и њихови родитељи се пре избора упознају са понуђеним програмима на часу одељенског старешине, на родитељском састанку, путем сајта школе, информативних летака и др. Одабрани програми СНА су за ученика обавезни, са фондом од једног часа недељно, а успех се изражава описном оценом и не утиче на општи успех.

Сврха програма СНА је да допринесу остваривању општих исхода образовања и васпитања, развијању кључних и општих међупредметних компетенција потребних за сналажење у свакодневном животу, али и да понуде активности које су у складу са ученичким интересовањима. Концепт по коме ученици у току другог циклуса бирају различите програме СНА у складу је са становиштем да су интересовања ученика у узрасту од једанаест до петнаест година променљива и одражавају њихове развојне потребе да прошире видике, испробају новине, процене сопствене могућности. Промену интересовања код ученика не треба посматрати као вид недоследности и неистрајности. Напротив, треба стварати услове да кроз разноврсну понуду садржаја и активности, ученици тестирају своја интересовања и способности и на основу тога се припреме за будуће изборе, како школске (допринос професионалном развоју ученика) тако и ваншколске. Све активности у којима су ученици у већој мери ангажовани, самостални, слободни да бирају и уче на свој начин, доприносе развоју и испољавању интересовања и индиректно повећању мотивације за школовање и дружење. Те захтеве, СНА својим концептом, испуњавају. Такође, оне доприносе бољем упознавању ученика и њиховој сарадњи, јер се остварују у групама састављеним од ученика из различитих одељења. Да би се остварила оваква сврха, школа треба да обезбеди разноврсност понуде програма и слободу ученицима да их самостално бирају, без притиска да сви ученици једног одељења изаберу исти програм СНА.

Програми слободних наставних активности

Програми СНА садрже циљ, компетенције, исходе, теме, кључне појмове садржаја, упутство за дидактичко-методичко остваривање програма. Школа може понудити ученицима програме који су припремили Завод за унапређивање образовања и васпитања и стручна друштва и који су објављени у Просветном гласнику РС, или програме који се налазе на сајту Завода, као и друге програме које је школа самостално припремила по истом моделу. На пример, наставник неког предмета у другом циклусу основне школе који се у слободно време бави фотографијом може да припреми програм СНА у коме ће ученике водити кроз свет фотографије.

Програм мора да има циљ, компетенције, исходе, теме и кључне појмове садржаја, као и дидактичко-методичко упутство за остваривање програма, а пре него што се понуди ученицима, мора и да прође процедуру одобравања у школи.

Иако у неким програмима СНА постоји природна веза са одговарајућим обавезним предметима, не треба их посматрати као проширивање или продубљивање садржаја тих предмета. Препоручљиво је да у понуди постоје програми који излазе из оквира онога што ученици већ уче у склопу обавезних предмета, нпр. предузетништво, шах, филозофија, фотографија, медији, архитектура, планинарење.

За пети разред, од одобрених програма СНА које је припремио Завод, у понуди су Вежбањем до здравља, Животне вештине и Медијска писменост. Стручна друштва су припремила Домаћинство, Цртање, сликање и вајање, Чувари природе, Музиком кроз живот и Сачувајмо нашу планету. Поред ових програма, школе могу преузети и оне које је Завод за унапређивање образовања и васпитања припремио и који су доступни на сајту www.zuov.gov.rs/sna/. У понуди су, за сад, Вредности и врлине као животни компас I, Драмска уметност, Шах – више од игре. Завод има намеру да прошири понуду ових програма, било да их самостално припреми или да их преузме из школа као примере добре праксе.

Начин остваривања програма и улога наставника

Програми СНА су тако конципирани да у први план стављају активност ученика, повезивање њиховог школског и ваншколског искуства, учење путем решавања проблема, сарадњу и тимски рад, као и употребу савремених технологија у образовне сврхе.

Сваки појединачни програм СНА садржи дидактичко-методичко упутство које, заједно са овим општим упутством, даје комплетну слику о природи конкретног програма и његовом остваривању.

Програми СНА реализују се комбиновањем различитих активности и техника рада, као што су:

презентације, демонстрације, студије случаја, симулације,
играње улога, дебате, рад у малим групама, рад на пројектима, гледање и анализа видео-прилога, креативне радионице, рад у групи на платформама за учење, повезивање са вршњацима из других школа или држава, гостовања стручњака, учење у другим установама, посете разним дешавањима, укључивање у акције.

Потенцира се самосталност ученика у активном начину учења, а улога наставника је превасходно у томе да уведу ученике у тему, представе им кључне појмове
садржаја и подстакну их на активност коју затим усмеравају, прате и вреднују. Уколико је потребно, може се организовати прилагођено кратко предавање које држи наставник или ученик.

Због природе програма и чињенице да се у другом циклусу похађају различите СНА, увођење ученика у тему од изузетне је важности. Наставник треба кратко да представи сваку тему користећи разноврсне материјале које је унапред припремио (филмови, слике, приче, новински текстови), и који имају функцију
мотивисања ученика. Избор подстицаја треба да одговара не само теми већ и узрасту ученика. Добар уводни материјал се препознаје по томе што код ученика изазива радозналост, потребу да о томе разговарају, постављају питања, истражују, износе своје предлоге.

Концепт СНА не базира се на коришћењу посебно припремљених уџбеника. Напротив, ученици се
подстичу да користе што различитије изворе информација и
да према њима имају критички однос. Циљ је јачати ученике да се ослањају на сопствене снаге, да развијају компетенције за рад са подацима. Иако се очекује да ће се ученици у великој мери ослањати на интернет као брз и лако доступан извор информација, треба их охрабривати да користе и друге класичне изворе, као што су књиге, старе фотографије, разговори и др.

Праћење, вредновање и оцењивање

У складу са чланом 61. Закона о основном образовању и васпитању и чланом 7. Правилника о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, СНА се описно оцењују (истиче се, добар и задовољава) и оцена не улази у општи успех ученика. То подразумева да наставник континуирано прати активности ученика и њихов напредак у остваривању исхода и развоју компетенција.

Имајући у виду концепт програма СНА, исходе и компетенције које треба остварити, односно развити, процес праћења и вредновања ученичких постигнућа остварује се на различите начине. Ученици треба унапред да знају шта се и како прати и вреднује.

Наставници могу да припреме материјале за процењивање знања, вештина, ставова, пре и након обраде неке тематске целине, ради објективности утврђивања ученичког напретка. Могу се користити и презентације ученика, продукти њиховог рада, есеји или резултати на тематским квизовима.

Током школске године наставник прати и вреднује и друге показатеље напретка као што су, на пример, начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како брани своје ставове. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује међусобне односе и сарадњу ученика, начин решавања сукоба мишљења,
испољавање иницијативе, превазилажење тешкоћа, критичко мишљење, креативност.

VI
ОПШТЕ УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СВИХ ПРОГРАМА ВАННАСТАВНИХ АКТИВНОСТИ

Ваннаставне активности су облик активности које школа планира, организује, остварује и вреднује ради достизања циљева образовања и васпитања и развоја компетенција, а које ученици самостално и добровољно бирају. Оне су прилика да се ученици, без притиска оцена, додатно образују и развијају. Њихова форма наставницима пружа могућност да упознају и задовоље потребе и интересовања ученика, али и више од тога – да побуде нова интересовања. Планом је предвиђен фонд од једног часа недељно.

Кључни елементи ваннаставних активности су: богатство понуде (разноврсност), слобода избора, могућност ученика да буду главни носиоци активности и утичу на њихово креирање и начин рада. Уколико постоји било какав притисак на ученике да се укључе у ваннаставне активности које их не интересују, или се оне пак остварују на начин сличан класичној настави у којој је наставник најактивнији, угрожен је њихов смисао и сврха. Ученику се не може умањити оцена из обавезног предмета због односа према ваннаставним активностима. Ваннаставне активности нису припрема за такмичење, „продужена рука" неког предмета, активност која се организује само неким поводом (дан школе, школска слава), као ни активност која је намењена селекционираној групи ученика (одлични ученици, ученици који похађају музичку школу или тренирају спорт). Оне нису ни друштвено-користан ни хуманитарни рад који се одређује ученику уз изрицање васпитно-дисциплинске мере.

Ваннаставне активности су „огледало школе" и поуздан показатељ квалитета установе. При избору школе, родитељи се у великој мери руководе и информацијама које су добили о ваннаставним активностима јер су заинтересовани да њихова деца што квалитетније проводе време после наставе, у условима који су контролисани, безбедни, без захтева за додатним путовањем и трошковима.

Сврха ваннаставних активности

Ваннаставне активности имају велики потенцијал да допринесу остваривању Законом одређених општих циљева образовања и васпитања јер се одвијају у различитим областима, на различитим садржајима, кроз различите форме рада и утичу на:

- развој различитих аспеката личности (когнитивни, морални, естетски, физички, социјални, емоционални);
- повезивање, проширивање и продубљивање знања, развој вештина и навика стечених у школи и свакодневном животу (посебно развој општих и међупредметних компетенција);
- подстицање професионалних интересовања и олакшавање доношења одлука које се тичу наставка школовања;
- бољи однос према школи, школским обавезама, ученичком колективу, наставницима;
- већу укљученост и прихваћеност ученика;
- сврсисходније коришћење слободног времена;
- подстицање ученичких потенцијала и реализацију њихових интересовања;
- оспособљавање за комуникацију, интеракцију и сарадњу;
- партиципацију, иницијативност, предузимљивост;
- превенцију непожељних облика понашања;
- упознавање других и другачијих, јачање толеранције на различитост.

Најважнија специфичност ваннаставних активности (посматрано у односу на наставу обавезних предмета), која се одражава и на њихову сврху, јесте изборност. Имајући у виду захтеве који се пред ученике постављају по окончању школовања, потребно је, још док су у школи, ојачати њихове капацитете да самостално праве изборе преиспитујући сопствене потребе, могућности, интересовања. Образовни систем је крут и често није „по мери" ученика. Укључивањем што већег броја ученика у активности које они могу бирати, па и креирати, систем постаје флексибилнији и осетљивији за разлике које природно постоје међу ученицима. Уз поштовање изборности слободних наставних активности, ученици ће бити мотивисанији за школска дешавања, укључујући и обавезне предмете.

Ваннаставне активности отварају и могућност да се ученицима који нису интегрисани и прихваћени у школи пружи оно што им је најпотребније − да буду укључени у вршњачку заједницу без притиска процењивања и оцењивања и да буду успешни без поређења са другим ученицима. Вршњачка одбаченост је прилично поуздан предиктор тешкоћа попут понављања разреда, превременог напуштања школе, неоправданог изостајања, отежаног прилагођавања, проблема у

понашању. Прихваћеност и ојачано самопоуздање биће довољни да многи такви ученици поправе свој школски успех, понашање и не напусте школовање. Искуство показује да је за одбачене ученике, укључујући и даровите ученике који подбацују, сигурнији пут за успех решити њихов вршњачки статус у одељењу, него им давати допунску/ додатну наставу или неки други вид помоћи попут индивидуализације захтева, јер то и даље „подржава" одбаченост, односно неукљученост.

Тежиште ваннаставних активности за пети разред

С обзиром на то да се ваннаставне активности остварују током целокупног основног и средњег школовања, потребно је уважити разлике које постоје између ученика различитог узраста, њихових потреба, могућности, знања, вештина, интересовања, степена самосталности.

За ученике петог разреда тежиште ваннаставних активности треба да буде на интелектуалном, емоционалном, моралном, физичком и социјалном развоју, посебно кроз дружење, пријатељство. Треба да доминирају заједничке активности ученика које изискују сарадњу, толеранцију, поштовање различитости. Активности пред ученике постављају различите интелектуалне захтеве (вербалне, нумеричке, специјалне), промишљање и делање у области одрживог развоја, солидарности, интеркултурности, националне и светске културне баштине и коришћење ИКТ-а. Посебно су значајне све активности које доприносе изградњи нулте толеранције на сваки вид насиља. Ваннаставне активности се спроводе уз делимичну помоћ и подршку наставника и потенцирање самосталности ученика.

Принципи ваннаставних активности

Ради осигурања квалитета ваннаставних активности, потребно је, приликом планирања и остваривања ваннаставних активности, придржавати се правила, која се могу назвати и принципима. Програми ваннаставних активности треба да буду:

СВЕОБУХВАТНИ – односе се на све ученике независно од узраста, школског успеха, пола, материјалног статуса, оцене из владања, и треба да допринесу већој укључености и прихваћености ученика без сегрегације. Ово се односи и на ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и на даровите ученике.

ИНТЕГРАЛНИ – саставни су део школског живота, видљиви су у школским документима, распореду рада школе, обезбеђени су простор и средства, остварују се кроз сарадњу са различитим установама.

КОНТИНУИРАНИ – у складу са бројем часова предвиђеним планом (један или два часа недељно) остварују се континуирано, а не само поводом неких датума, јубилеја, прослава. То не значи нужно да ће ученици сваке недеље имати час ваннаставних активности (погледати принцип флексибилност), али је неопходно обезбедити извесну континуираност без већих пауза.

ПАРТИЦИПАТИВНИ – остварују се кроз партиципативне начине рада, траже пуну активност ученика, као и других учесника ако их има (родитељи, локална самоуправа, представници установа). Наставник је координатор, медијатор, мотиватор и, кад су у питању млађи ученици, помагач. Ученици учествују и у креирању садржаја и начина остваривања ваннаставних активности.

ПЛАНИРАНИ – планирају се на сличан начин као и наставне активности, али су флексибилнији, посебно у динамици рада.

ДОКУМЕНТОВАНИ – потребно је бележити како се оне реализују (најчешће су то фотографије и видео-снимци). По њиховом окончању, ученици треба да припреме извештај о томе како су радили, као и процену шта је могло боље или другачије. У документовању, тежиште није на продуктима, већ на процесу рада и евалуацији. Неке ваннаставне активности имају продукте који се могу презентовати (нпр. представа, утакмица, производ), а уколико то није случај (нпр. хуманитарна активност), могу се, на пример, организовати изложба, прилог у локалним медијима и сл.

ТРАНСПАРЕНТНИ – видљиви су у животу школе (у школским документима, у холу или на сајту школе, у локалним медијима). Информације о свим ваннаставним активностима које се остварују у школи доступне су свим ученицима независно од разреда који похађају, као и њиховим родитељима или сарадницима школе.

ПРИЛАГОДЉИВИ – не понављају се стално исти програми (нису анахрони), креирају се нови који могу бити слични, али прилагођени новом контексту, новим генерацијама, новим технологијама. Ученици учествују у њиховом креирању, што омогућава да увек буду прилагођени њиховим потребама.

СМИСЛЕНИ – адекватан су одговор на потребе ученика, родитеља, локалне средине, друштва.

РАЗНОВРСНИ – задовољавају различите потребе и интересовања ученика. Разноврсни су по форми, садржају и начину остваривања.

ФЛЕКСИБИЛНИ – прилагодљиви су у различитим сегментима, као што су: динамика рада – не мора да буде сваке недеље једнак број часова; број наставника – неку ваннаставну активност могу да остварују два или више наставника (на пример, наставници музичке и ликовне културе и српског језика у припреми мјузикла); место остваривања – учионица, двориште или неко место ван школе, уз сагласност родитеља; састав ученика – ученици једног одељења, разреда, више разреда;

спољни сарадници – родитељи, баке, деке, бивши ученици, угледни појединци, представници институција.

Области ваннаставних активности

Ваннаставне активности могуће је остварити у великом броју области, практично у свим које су предмет ученичких интересовања. У складу са Правилником о

стандардима квалитета рада установе, школа има обавезу да прати и идентификује ученичка интересовања и да на њих „одговори" осмишљавањем нових наставних активности. Оне се често могу спроводити интегрисано у различитим областима (нпр. хуманитарна активност која се остварује кроз спортски турнир, изложбу цртежа ученика и продају ученичких рукотворина). Активности могу бити хуманитарне, креативне, спортске, културне и интеркултурне, у области технике, науке, предузетништва, професионалног развоја.

Форме остваривања ваннаставних активности

Као што су области у којима се могу остваривати ваннаставне активности бројне, постоји и много могућих форми рада. Најчешће се ваннаставне активности

остварују у форми: представе, квиза, изложбе, турнира, прављења рукотворина, сајма, припреме школског часописа, такмичења, посета, сређивања школе, снимања филма, пројеката, учења вештина, сарадње са другим школама, сарадње са институцијама, ученичке задруге.

Ваннаставне активности могу бити истовремено у више области, а могу бити остварене и кроз више различитих форми које се могу комбиновати. Богатство

форме може се видети у **Бази успешних примера ваннаставних активности,** која је настала као резултат конкурса који је Завод расписао и налази се на сајту www.zuov.gov.rs.

Именовање ваннаставних активности остављено је школама. Иако је уобичајено да се користе изрази као што су драмска, рецитаторска или спортска секција, школе имају могућност да своје ваннаставне активности називају и другачијим именом.

Планирање, организација, евиденција, праћење и вредновање ваннаставних активности

Успех ваннаставних активности, мерен, пре свега, разноврсношћу понуде, бројем укључених ученика и степеном њиховог задовољства, директно је повезан са начином како их установа планира, организује, остварује, подржава, евидентира, евалуира.

Планирање

Као и код обавезних предмета, процес планирања представља важну ставку у успеху ваннаставних активности. Може се рећи да је њихово планирање

захтевније јер не постоји унапред припремљен програм по коме се ради, не постоје унапред дефинисани стандарди ни исходи, нити уџбеници и наставна средства. Због свега тога и специфичности форме рада, планирање ваннаставних активности захтева флексибилност, али са јасном свешћу које крупне активности треба спровести, којом динамиком и са којим очекиваним исходима. Остваривати ваннаставне активности без плана са наведеним елементима није професионално оправдано и своди се на импровизацију.

У процесу планирања, први корак је дефинисање циља ваннаставне активности и исхода које треба остварити. Циљ указује на коначан резултат и обично садржи информацију о томе шта треба развијати код ученика (нпр. креативност, предузетништво) и главну активност (нпр. припрема представе, новогодишњег

вашара, школског часописа). За разлику од циља, исходи су искази који говоре шта ће ученици знати, умети по окончању ваннаставне активности. Њихов број не треба да буде велики, али исходи морају бити реалистични (одговарају узрасту ученика, условима, ресурсима, планираној активности) и мерљиви, или бар проверљиви. Они могу бити на различитим нивоима, али је за ваннаставне активности најприродније да буду на нивоу примене. На пример, ако је ваннаставна активност припрема школског часописа, исходи могу бити следећи.

Ученик ће на крају ваннаставне активности бити у стању да:

− предложи тему и садржај текста за часопис;

− напише кратак извештај са догађаја по избору;

− пронађе одговарајућу илустрацију за текст;

− направи интервју са особом по избору;

− исправи правописне и граматичке грешке у тексту;

− предложи правила рада групе и придржава их се;

− процени рад групе; дискутује аргументима.

Са овим исходима треба да буде унапред упознат сваки ученик који одабере ту ваннаставну активност. Исходи су важни јер су основ за планирање, за праћење напредовања ученика, као и за процену да ли се ваннаставна активност успешно одвијала. Они наставнику омогућавају да дефинише сопствене и ученичке активности; да одреди динамику рада; да идентификује са ким ће сарађивати и шта је од материјала потребно. То су елементи на основу којих наставник на почетку школске године припрема глобални план, из ког се даље

развијају месечни планови. Фонд од једног часа недељно може се остварити на различите начине, односно важно је да укупан предвиђен број часова буде реализован у збиру, али не нужно динамиком од једног часа недељно. Такође, неопходно је направити припрему и за сваки сусрет са ученицима, чак и онда када је активност наставника минимална (нпр. ученици се договарају да ли ће за часопис користити цртеже ученика или

слике са интернета, да ли ће направити интервју са неким ко ради у школи или са родитељем, стручњаком у некој области и сл.). По правилу, многе ваннаставне

активности подразумевају да ученици спроводе неку активност и ван школе (нпр. интервју са особом која је најстарији живи ученик школе, али је особа у годинама и не излази из куће или фотографисање улице у близини школе где ученици због паркираних аутомобила морају користити коловоз и сл.). Те активности, иако нису одржане у школи, могу се рачунати као час, јер постоје резултати рада ученика.

Организација

При осмишљавању понуде ваннаставних активности, школа води рачуна о узрасним карактеристикама ученика, њиховим интересовањима, ресурсима школе и локалне заједнице, актуелним догађајима на локалном и глобалном нивоу (обележавање важних догађаја и сл.). Ученици треба да знају да могу учествовати у

предлагању и креирању ваннаставних активности. Школа предузима активности којима мотивише ученике да се у што већем броју укључе у ваннаставне активности и искористе своје право на избор. Потребно је више различитих акција, и у дужем временском периоду, како би сви ученици били информисани. Школа информише ученике и њихове родитеље о понуди ваннаставних активности и на различите начине их промовише (час одељенског старешине, родитељски састанак, сајт школе, локална телевизија, сајмови, изложбе), при чему је најсврсисходније да ученици, односно родитељи, информишу једни друге. Оптимално је да један ученик не

учествује у више ваннаставних активности да оне не би постале оптерећење и обавеза. Ученицима треба пружити помоћ да направе избор и посвете се једној активности.

За школу и наставнике, организација ваннаставних активности често јесте изазов јер, за разлику од редовне наставе, окупља ученике различитих одељења, а често и разреда. Осим тога, динамика рада не мора увек да буде један час недељно и једну ваннаставну активност може водити више наставника, што додатно

компликује распоред. Зато је потребно посебну пажњу посветити организацији која одговара ученицима, школском кадру, ресурсима. Ваннаставне активности свакако не треба да угрозе наставу обавезних предмета, али ни обрнуто, јер тек здружено обезбеђују квалитет образовно-васпитног процеса. Распоред остваривања ваннаставних активности мора бити унапред припремљен и свима познат (наставницима, ученицима, њиховим родитељима, спољним сарадницима) како не би дошло до преклапања. Организација подразумева да школа, као и за редовну наставу, води рачуна о адекватном простору и средствима за остваривање ваннаставних активности.

Евиденција

У установи се води одговарајућа евиденција о ваннаставним активностима. Електронски дневник пружа могућности да се води евиденција о сваком појединачном ученику и учешћу у ваннаставним активностима, односно напредовању, као и да се види „лична карта" ваннаставних активности школе, каква је

понуда и колики је број ученика укључен. Уколико се из евиденције види да је мали број ученика укључен у ваннаставне активности, или да су то углавном ученици са одличним школским успехом, или да је осипање ученика током школске године велико, то је знак да школа треба другачије да осмишљава, планира, остварује и промовише ваннаставне активности.

Праћење и вредновање

Праћење и вредновање ефеката ваннаставних активности одвија се на два нивоа. Један се односи на конкретног ученика и групу, а други на школу и део је самовредновања установе. Иако ваннаставне активности нису обавезне, не оцењују се и не улазе у школски успех, важно је да постоји траг о томе какво је било

учешће ученика и да ли су постигнути очекивани исходи, у чему су ученици били успешни, каква су њихова интересовања, како сарађују са другим ученицима, да ли имају иницијативу, да ли показују предузетничке идеје, да ли се намећу као лидери, колико су истрајни, креативни. Такве информације могу бити од користи за ученике и њихове родитеље, посебно у ситуацији доношења одлуке о наставку школовања. Пракса неких земаља је да се, при упису на факултет, поред оцена и

интервјуа који се обавља са учеником, узима у обзир и опис који даје школа о ангажованости у ваннаставним активностима, јер много говори о професионалним интересовањима тог ученика.

У процесу праћења и вредновања учешћа ученика у ваннаставним активностима, главни ослонац су исходи који су унапред дефинисани и ученицима познати. У питању је процес који спроводи наставник, али је важно да се током ваннаставних активности ученици оспособе да и сами прате и вреднују, и то не само сопствено учешће, већ и учешће целе групе. Постоје бројни показатељи преко којих се може процењивати квалитет учешћа у ваннаставним активностима уз уважавање

разлика које природно постоје у зависности од тога у којој су области и у којој форми се остварују. Било би добро да наставник унапред и заједно са ученицима направи неке врсте евалуационих листи како би се тај процес одвијао континуирано, а не само на крају ваннаставне активности.

Праћење и вредновање је важно и због планирања будућих ваннаставних активности, као и мотивисања ученика да у што већој мери допринесу њиховом креирању. У ваннаставним активностима могуће је пратити и вредновати продукте активности (представа, изложба, сајам, акција, часопис, спортски догађај), али и процесе који воде до њих. Ту се могу пратити показатељи као што су: да ли ученик користи различите изворе информација; да ли доводи у везу избор активности са циљем активности; да ли показује креативност у осмишљавању активности; колико пажљиво прикупља податке; да ли се придржава процедура; да ли правилно обрађује податке; да ли довољно вежба, да ли је мотивисан за учешће. Треба имати у виду да су процеси важнији од продуката и потребно је пратити и вредновати учешће и сарадњу ученика у процесу. То је важно за развој међупредметних компетенција и има велику трансферну вредност јер се може употребити и у другим активностима као што су редовна настава и свакодневни живот.

Школа прати и вреднује укупне ефекте у овој области као део самоевалуације. Главни показатељи квалитета ваннаставних активности су разноврсност понуде и број укључених ученика. Наставници припремају појединачне извештаје о свом раду у ваннаставним активностима, на основу чега се припрема извештај на нивоу школе. Он је саставни део годишњег извештаја школе који садржи релевантне информације о остварености ваннаставних активности у односу на годишњи план рада. Те информације су основ за унапређивање будућег рада у овој области.

2. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљ наставе и учења српског језика и књижевности јесте да се ученик оспособи за одговарајуће усмено или писано изражавање у различитим комуникативним ситуацијама овладавањем основним законитостима српског књижевног језика, да схвати значај језика у изградњи националног идентита, да развије читалачке компетенције тумачењем књижевних дела из српске и светске баштине, уметнички сензибилитет, креативно и критичко мишљење и интеркултуралност.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици говоре и пишу користећи оба писма, дајући предност ћирилици, у различитим комуникативним ситуацијама и дигиталном окружењу, примењујући
књижевнојезичку и правописну норму. Негују културу дијалога и поштују основне норме комуникације. Имају развијен речник и способни су да користе језик да би исказали своје стваралачке могућности.

Примењују основна знања у тумачењу књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине градећи постепено свој естетски укус. Читањем и доживљавањем књижевних дела развијају маштовитост, способност истраживачког посматрања, разумевања себе и других, критичко мишљење; негује се морално просуђивање, емпатија и асоцијативно повезивање. Ученици читају и усмерено приступају тумачењу различитих неуметничких текстова (укључујући дигиталне
изворе и медијске садржаје) како би развијали способност одабира, вредновања и коришћења информација, одговорно се односећи према интелектуалној својини. Безбедно користе информационо-комуникационе технологије у сврхе учења.

Стечена знања из језика и књижевности користе ради даљег учења и усавршавања, као и сналажења у друштвеном животу (решавање проблемских ситуација, сарадња, предузимање иницијативе, развијање одговорног односа према себи и околини и сл.).

У складу са узрастом, разумеју место, улогу и значај језика и књижевности у очувању националног идентитета и традиције, како би неговали културу свог народа и поштовали и уважавали различитости других култура.

Применом знања из српског језика лакше усвајају стране језике.

Примењују разноврсне стратегије учења и функционално повезују садржаје различитих наставних предмета.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици разумеју појам језика, знају којим језиком говоре и препознају место и улогу српског књижевног језика у друштву. Разликују књижевни језик од дијалеката. Примењују књижевнојезичку норму у говору и писању. Имају развијен речник, у складу са узрастом, а речи употребљавају у складу са комуникативном ситуацијом. Умеју да опишу свој доживљај књижевног дела и издвоје тражене информације у неуметничком тексту (линеарном и нелинеарном). Познају
најзначајније ствараоце из националне и светске књижевности и њихова дела из програма. Повезују прочитана књижевна дела предвиђена програмом са њиховим ауторима. Праве разлику између народне и ауторске књижевности. Интерпретирају књижевна дела из програма по задатим критеријумима (самостално или уз помоћ наставника).

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици повезују знања из граматике и правописа са језичким ситуацијама у којима их примењују. Говоре јасно, читају течно, умеју да искажу своје мишљење.
Саговорника слушају пажљиво, уважавајући његово мишљење. Састављају једноставан говорени или писани текст о доживљају књижевног дела, као и о темама из свакодневног живота и света маште. Читају књижевне и неуметничке текстове користећи различите технике читања. Разликују експлицитна и имплицитна значења у различитим врстама текстова. Користе различите изворе сазнавања, пореде информације и вреднују их.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3
Ученици се служе књижевним језиком у различитим комуникативним ситуацијама. Изражавају своје мишљење аргументовано, уважавајући туђе ставове. Бирају одговарајући језички израз у складу са контекстом. Стварају различите врсте текстова. Читају, разумеју и парафразирају књижевне и неуметничке текстове. Користе читалачку писменост и различите стратегије читања и учења. Исказују љубав према књижевности и поштују вредности националне културе и културе других народа. Имају развијене читалачке навике и схватају значај читања за развој сопствене опште културе и знања. Препознају облике вербалне агресије (неучтиво обраћање, непоштовање саговорника, вређање, говор мржње и сл.) као негативну појаву.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

- СРП.ОО.О.1.1. Знају које дијалекатске зоне обухвата српски језик. - СРП.ОО.О.1.2. Разликују самогласнике од сугласника, правилан од неправилног изговора гласа. - СРП.ОО.О.1.3. Разликују промењиве и непромењиве речи, именују врсте речи и разврставају их према основним граматичким категоријама. - СРП.ОО.О.1.4. Разликују просте речи од твореница. - СРП.ОО.О.1.5. Препознају основне реченичне чланове; разликују независне од зависних предикатских реченица; именују врсте независних реченица према њиховој комуникативној функцији. - СРП.ОО.О.1.6. Разумеју значења речи, устаљених израза и фразеологизама са којима се срећу у школским текстовима и свакодневној комуникацији. - СРП.ОО.О.1.7. Уочавају основне лексичке појаве (једнозначност и вишезначност речи) и лексичке односе (синонимију, хомонимију и антонимију). - СРП.ОО.О.1.8. Знају правописна правила и примењују их у једноставнијим примерима. - СРП.ОО.О. 1.9. Разликују формално од неформалног изражавања и повезују начин изражавања са комуникативном ситуацијом. - СРП.ОО.О.1.10. Повезују прочитана књижевна дела са њиховим ауторима; самостално саопштавају основну садржину дела, основну тему, главни мотив дела и његове главне ликове, време и место радње; разликују основне форме казивања. - СРП.ОО.О.1.11. Класификују текстове према различитим критеријумима: књижевни/ некњижевни текст, народна/ауторска књижевност; дело у прози/дело у стиху; књижевни род (епски, лирски, драмски).	- СРП.ОО.О.2.1. Повезују теоријска знања из граматике са класификацијом језичких појава у једноставној језичкој ситуацији. - СРП.ОО.О.2.2. Служи се „Правописом српскога језика” и речницима за решавање језичких и правописних правила. - СРП.ОО.О.2.3. Читају књижевне и неуметничке текстове (линеарне и нелинеарне) и с пажњом и разумевањем слушају једноставније излагање (нпр. предавање уживо или аудио, аудио-визуелно или дигитално излагање) изграђујући навике читања и пажљивог слушања. - СРП.ОО.О.2.4. Исказују свој доживљај о говореном или писаном тексту (нпр. колико им се текст допада, да ли им је занимљив/необичан; које је основно осећање и тон текста и сл.). - СРП.ОО.О.2.5. Повезују садржај књижевног дела са сопственим или туђим искуством. - СРП.ОО.О.2.6. Сажимају и препричавају прозни текст разликујући главно од споредног; интерпретирају текст (описују ликове, поступке, изводе закључке…). - СРП.ОО.О.2.7. Одабирају и прилагођавају комуникативној ситуацији одговарајућа изражајна (вербална и невербална) средства, лексику и облике казивања у писаном и говореном тексту. - СРП.ОО.О.2.8. Уочавају информације у тексту које не разумеју и налазе начине за сазнавање (постављају питања); проналазе информације из текста према задатом критеријуму.	- СРП.ОО.О.3.1. Користе знања из језика како би се правилно, јасно и примерено комуникативној ситуацији изражавали писаним и усменим путем. - СРП.ОО.О.3.2. Умеју да прочитају информацију исказану у различитим облицима (табела, графикон, хипертекст...) и интерпретирају је на различите начине (усмено, писмено, визуелно, дигитално). - СРП.ОО.О.3.3. Пишу примењујући различите форме казивања и различите функционалне стилове. - СРП.ОО.О.3.4. Усклађују одговарајући језички израз са контекстом (укључујући и конструктивну комуникацију у сарадњи са другима, у групи, на друштвеним мрежама и интернету). - СРП.ОО.О.3.5. Изражавају аргументовано своје мишљење у складу са контекстом, уважавајући туђе ставове. - СРП.ОО.О.3.6. Препознају говор мржње и дискриминаторне ставове у свакодневним ситуацијама и у медијима као негативну појаву; поштују личне и културолошке различитости. - СРП.ОО.О.3.7. Користе читалачку писменост (проналазе информације, разумеју опште значење текста, интерпретирају значење текста) као средство за учење других предмета. - СРП.ОО.О.3.8. Примењују различите стратегије читања и прилагођавају их природи текста и сврси читања (информисање, учење, естетски доживљај, забава); читају, разумеју и интерпретирају нелинеарне текстове. - СРП.ОО.О.3.9. Имају развијене читалачке навике и схватају значај читања за развој сопствене опште културе и знања. - СРП.ОО.О.3.10. Разумеју значај књижевности и културе у свом животу; развијају креативност и сопствене стваралачке способности на свим пољима; вреднују књижевност као суштински део националне, европске и светске културе и као средство за промоцију различитих култура. - СРП.ОО.О.3.11. Користе знања из језика и књижевности за учествовање у различитим културним садржајима (приредбе, представе, књижевне вечери, изложбе, перформансе…), реализују унапред осмишљене идеје, учествују у пројектима који се тичу школе и локалне заједнице. - СРП.ОО.О.3.12. Састављају једноставнији говорени или писани текст

		према задатом критеријуму, одговорно се односећи према питањима везаним за интелектуалну својину. - СРП.ОО.О.3.13. Увиђају значај језика у неговању културног и националног идентитета; поштују језике националних мањина у Србији и познају елементе њихове културне баштине и историјског наслеђа.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Ученици знају основне податке о пореклу и развоју књижевног језика, његовој дијалекатској разуђености и положају у европској породици језика. Разликују основне језичке групе у Европи и одређују место српског језика у породици словенских језика. Имају основна знања из различитих области граматике (фонетике, морфологије, синтаксе, лексикологије, стилистике) и правописа и примењују их у говору и писању. Имају развијен речник у складу са образовањем, разликују формално од неформалног изражавања и повезују начин изражавања са комуникативном ситуацијом. При тумачењу књижевног дела уочавају основне тематске, композиционе и језичко-стилске карактеристике епског, лирског и драмског текста. Познају основне књижевне термине и адекватно их примењују у тумачењу књижевних дела. Самостално анализирају издвојен проблем у књижевном и неуметничком тексту.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Ученици повезују информације из различитих области служећи се речницима, приручницима, енциклопедијама и другим изворима информација, укључујући и дигиталне. Своје мишљење о свакодневним темама умеју јасно да формулишу, аргументују и јавно искажу. Састављају логичан и структуриран сложенији говорени или писани текст. Тумаче кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине. Тумаче идејне и формалне елементе књижевног и неуметничког текста. Анализирају издвојен проблем у тексту и умеју да аргументују своје мишљење.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Ученици негују сопствени говор и састављају сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користе основну и секундарну литературу и умеју да препоруче књижевно дело и да образложе свој избор. Примењују основне књижевне термине у тумачењу књижевних дела. Имају развијену читалачку културу, читају ради уметничког доживљаја књижевног дела, знања, богаћења лексичког фонда. Повезују информације из неуметничких текстова поредећи их са личним искуством. Користе знања из језика и књижевности за креирање различитих културних садржаја.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

- СРП.ОО.С.1.1. Разврставају европске језике на основне језичке групе и знају место српског језика у породици словенских језика. - СРП.ОО.С.1.2. Наводе основне етапе у развоју књижевног језика код Срба и најзначајније културноисторијске споменике; класификују дијалекте српског језика. - СРП.ОО.С.1.3. Уочавају евентуалне разлике између свог и књижевног акцентовања речи; умеју да одреде место акцента у речи. - СРП.ОО.С.1.4. Примењују знања о подели гласова и гласовним алтернацијама у свом говору и писању.	- СРП.ОО.С.2.1. Примењују теоријска знања у уочавању, илустровању и анализи граматичких појава у сложенијој језичкој ситуацији. - СРП.ОО.С.2.2. Уочавају и исправљају грешке у свом и туђем тексту у складу са правописном нормом. - СРП.ОО.С.2.3. Користе различите стратегије читања и учења у складу са постављеним циљем. - СРП.ОО.С.2.4. Редовно читају књижевна дела из школског програма и дела по свом слободном избору, стичући читалачке навике и развијајући књижевни/естетски укус. - СРП.ОО.С.2.5. Доживљавају књижевно дело исказујући личне утиске; интерпретирају књижевни и неуметнички текст истичући битне детаље; повезују, упоређују и образлажу своје	- СРП.ОО.С.3.1. Изражавају своје мишљење у школском, приватном, јавном и медијском контексту служећи се књижевним језиком, уз свест о социјалним конвенцијама и културолошким различитостима. - СРП.ОО.С.3.2. Користе изграђене вештине сарадње и културу комуникације, културу сопственог вербалног и невербалног изражавања, као и вештине слушања и поштовања туђег мишљења у различитим аспектима, медијима и комуникацијским ситуацијама. - СРП.ОО.С.3.3. Негују културу свог народа и поштују и уважавају различитости других култура. - СРП.ОО.С.3.4. Користе читалачку писменост (размишљају о тексту и вреднују његов садржај; пореде чињенице и ставове изнете у тексту с властитим представама, траже доказе у тексту и супротстављају их доказима из других извора информација, користећи општа и специфична знања, али и способност апстрактног размишљања) у различитим сферама, (уметничкој, дигиталној, информатичкој, финансијској, здравственој, медијској, научној, математичкој...).
- СРП.ОО.С.1.5. Разликује подврсте променљивих речи и њихове граматичке категорије, као и све глаголске облике (осим имперфекта). - СРП.ОО.С.1.6. Препознају делове твореница (корен, творбену основу, префикс, суфикс) у једноставнијим примерима, развијајући језичко осећање и богатећи свој речник. - СРП.ОО.С.1.7. Уочавају синтагме и умеју да анализирају једноставније реченице грађене по основним моделима; познају врсте зависних реченица и разумеју њихову функцију. - СРП.ОО.С.1.8. Знају и тумаче значења речи и фразеологизама који се јављају у литерарним и медијским текстовима намењеним младима и правилно их употребљавају.	закључке чињеницама из текста и личног искуства. - СРП.ОО.С.2.6. Тумаче узрочно-последичне односе у вези са догађајима у тексту, поступцима и карактеристикама ликова, историјским и друштвеним контекстом, тј. мотивима, стилско језичким средствима у поезији; откривају идејни слој текста. - СРП.ОО.С.2.7. Процењују поступке и особине ликова и тако формирају и преиспитују моралне ставове. - СРП.ОО.С.2.8. Разликују субјективност од објективности у изражавању, чињенице од интерпретација, препознају метафоричност; хумор, иронију, сатиру; препознају сврху и циљ изражавања (пропаганда, манипулација, реклама, информисање…). - СРП.ОО.С.2.9. Организују говорени или писани текст (осмишљавају и преобликују план, структурирају и преуређују садржај, повезују делове у складну говорену или писану целину). - СРП.ОО.С.2.10. Самостално проналазе, повезују информације из текстова из различитих области и користе их у учењу и свакодневним животним ситуацијама.	- СРП.ОО.С.3.5. Проширују интересовање за читање – од различитих неуметничких текстова до књижевности за младе, националне и светске белетристике; умеју да препоруче књигу и да вреднују препоруке других. - СРП.ОО.С.3.6. Разумеју међусобне везе књижевности и културе; обликују своје естетске и етичке ставове уз помоћ литературе. - СРП.ОО.С.3.7. Користе знања из језика и књижевности за креирање и/ или вредновање различитих културних садржаја; спремни су да учествују у самосталним и тимским пројектима; способни су да развију идеју и да је представе препознајући и остварујући личну, друштвену и комерцијалну вредност. - СРП.ОО.С.3.8. Састављају говорене или писане текстове на основу наученог, основне и секундарне литературе; умеју да цитирају и/или парафразирају туђе текстове. - СРП.ОО.С.3.9. Уважавају културну разноликост Србије, цене културну баштину свог завичаја; имају развијене културне потребе, знају како да их искажу и задовоље.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Ученици разумеју функције и значај језика и вишејезичности. Имају детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познају структуру речничког чланка. Владају усменим и писаним облицима потребним за школовање, грађанску и социјалну укљученост. Процењују стилске поступке у књижевном и неуметничком тексту и тумаче њихову улогу у остваривању естетских и значењских одлика различитих врста текстова. Разумеју и успостављају везе између књижевности и других уметности, науке и технологије. Развијају лични, национални и културни идентитет, свест о припадности европском и светском културном наслеђу на основу дела српске и светске књижевности, позоришне и филмске уметности, научне и уметничке баштине и различитих облика медијске културе.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Ученици говоре јавно и пред већим аудиторијумом о темама из језика, књижевности и културе. Уочавају истраживачке и стваралачке могућности у процесу учења језика и књижевности и примењују стечена знања и вештине у свакодневном животу. Истражују карактеристике регистара и стилова везаних за речнике и избор одговарајућих језичких израза. Упоређују информације из различитих дисциплина и медијских извора и критички се односи према њима.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Ученици имају навику и потребу да развијају говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради учешћа у грађанском и друштвеном животу. Прате утицај социоекономских кретања на језик, књижевност, културу и науку; брину о одрживом начину живота у заједници. Негују хумани и критички однос у дијалогу међу културама. Спремни су да преузму одговорност за изборе и одлуке који утичу на лични живот и живот заједнице.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- СРП.ОО.Н.1.1. Разумеју и објашњавају основне функције језика (комуникативну и стваралачку); познају појмове једнојезичности и вишејезичности и знају одговарајуће језичке прилике у Србији. - СРП.ОО.Н.1.2. Умеју да одреде дужину/квантитет акценатског слога и примене правила акцентуације у једноставним примерима (унутрашњи слогови и једносложне речи); - СРП.ОО.Н.1.3. Одређују гласовне алтернације и примењују књижевнојезичку норму у вези са њима. - СРП.ОО.Н.1.4. Проналазе и именују делове речи у вези са облицима речи (граматичку основу и наставак за облик); знају основна значења падежа, именују личне и неличне, просте и сложене глаголске облике и правилно их употребљавају у писању и говору. - СРП.ОО.Н.1.5. Именују основне творбене моделе (префиксација, извођење, слагање) и користе их ради богаћења свог речника. - СРП.ОО.Н.1.6. Анализирају синтагме, предикатске и комуникативне реченице и увиђају њихов међусобни однос у језичком систему; примењују основна правила слагања реченичних чланова. - СРП.ОО.Н.1.7. Одређују значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени; познају и користе метафору и метонимију као лексичке механизме. - СРП.ОО.Н.1.8. Тумаче одлике лирског, епског и драмског у различитим књижевним делима и у	- СРП.ОО.Н.2.1. Анализирају кључне чиниоце структуре књижевног текста (тематске, идејне, стилске, језичке и композиционе особине) користећи књижевнотеоријску терминологију. - СРП.ОО.Н.2.2. Процењују функцију употребљених стилских средстава (стилске фигуре, облици казивања, слојевитост у значењу) у одређеном контексту. - СРП.ОО.Н.2.3. Анализирају проблем, идеју или поруку у књижевном и неуметничком тексту сагледавајући их из различитих перспектива; проналазе аргументе, рангирају и преиспитују њихову вредност и евентуално коригују своје ставове. - СРП.ОО.Н.2.4. Усклађују сврху, садржај и начин излагања са комуникативном ситуацијом. - СРП.ОО.Н.2.5. Састављају различите типове текстова (бирају одговарајуће елементе функционалних стилова и форме казивања) испољавајући оригиналност и креативност. - СРП.ОО.Н.2.6. Истражују и упоређују информације из различитих медијских извора вреднујући поузданост извора и релевантност информација.	- СРП.ОО.Н.3.1. Разумеју и користе могућности језика, истражују и изражавају ставове о себи, као и о друштвеним, културним, моралним, духовним и естетским димензијама људских искустава. - СРП.ОО.Н.3.2. Имају интерактиван однос према медијима; препознају различите врсте медијских манипулација и њихов утицај на обликовање стварности. - СРП.ОО.Н.3.3. Развијају лични стил у вербалном и невербалном изражавању. - СРП.ОО.Н.3.4. Негују позитивне интеракције и сарадњу у тимском раду уз истрајност и проактивност у остваривању циљева; спремни су да учествују у активностима заједнице и друштва. - СРП.ОО.Н.3.6. Уочавају и прате развој и утицај уметности, науке и технологије на писменост и језик; брину о очувању културно-историјских споменика, о безбедности и одрживости животне средине. - СРП.ОО.Н.3.7. Користе читалачку писменост да би објективно и критички разматрали садржај и форму текста, његову структуру, жанр, начин и стил писања; разликују чињенице од интерпретације, као и ауторове евентуалне пристрасности и предрасуде. - СРП.ОО.Н.3.8. Читајући и пишући, проширују своје видике и развијају свој мисаони и емоционални свет, уз спремност да преузму одговорност за изборе и одлуке који утичу на лични живот и живот заједнице.

књижевним врстама на међи (нпр. драмски спев, лирско-епске врсте). - СРП.ОО.Н.1.9. Уочавају и описују језичке, структурне и/или естетске особине књижевног и неуметничког дела и користе их у вредновању књижевног дела и развијању властитог стила изражавања.		- СРП.ОО.Н.3.9. Негују хумани и критички однос према културним различитостима и начину на који се књижевношћу и другим уметностима може доживети и обликовати свет. - СРП.ОО.Н.3.10. Вреднују језик као медиј националне културе, националну културну баштину и културну разноликост Европе и света.

Разред	пети
Недељни фонд часова	5 часова
Годишњи фонд часова	180 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** кључни појмови садржаја програма
– разликује књижевни и некњижевни текст;	**КЊИЖЕВНОСТ**

- чита са разумевањем књижевне и некњижевне текстове; - опише свој доживљај различитих врста књижевних дела и парафразира/протумачи садржај некњижевних дела; - одреди род и врсту књижевног дела; - разликује основне карактеристике народне од основних карактеристика ауторске књижевности; - разликује реалистично и натприродно у књижевном делу; - препознаје елементе композиције лирске песме, епског дела у стиху и у прози и драмског дела; - разликује облике казивања; - разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; - идентификује основно осећање у лирској песми, издвоји тему, главне мотиве, песничке слике и одреди врсту лирске песме; - одреди стилске фигуре и објасни њихову улогу у конкретном књижевноуметничком тексту; - процени основни тон певања, приповедања или драмске радње (шаљив, ведар, тужан и сл.); - одреди тему и мотиве у епском и драмском делу на основу примера из текста; - анализира узрочно-последично низање мотива; - наведе и објасни особине ликова на основу примера из текста; - вреднује поступке ликова и аргументовано износи ставове о томе; - наведе сличности и разлике између уметничке и народне бајке на конкретним примерима; - повеже ликове у епској песми са историјским личностима; - разликује историјске чињенице од фикције; - опише начин живота, веровања, обичаје, догађаје у прошлости представљене у текстовима; - препозна и анализира интеркултуралне вредности у књижевном делу, упоређујући културне специфичности ликова и ситуација са сопственим искуством; - изрази своје мишљење о поштовању различитости у савременом друштву; - препозна у књижевним делима теме и мотиве из корпуса националне културе; - изабере најмање једну књигу/е-књигу месечно и води дневник читања; - упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст; драматизује краћи текст; - разликује променљиве и непроменљиве врсте речи; - одреди врсте именица, придева, именичких заменица, бројева и основне глаголске облике; - разликује категорије рода, броја и падежа именских речи, категорију лица код заменица и глагола, и правилно их конгруира; - одреди граматичку основу и наставак за облик; - правилно употреби облике компарације придева и прилога;	Лирска књижевна дела. Епска књижевна дела. Драмска књижевна дела. Некњижевни текстови. Тем а. Мот ив. Књижевн и лик. Композиц ија. Стих и строфа. Стилске фигуре. Облици казивања. Национална култура. **ЈЕЗИК** **Граматика** Променљиве речи. Граматичке категорије. Непроменљиве речи. Реченични чланови. **Правопис** Велико и мало слово. Интерпункција и правописни знаци. Састављено и растављено писање речи. **ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА** Култура слушања. Култура говорења и богаћење речника. Култура писања и богаћење речника. Вештина читања.

- употреби падежне и глаголске облике у складу са нормом; - одреди глаголски вид (свршени и несвршени) и глаголски род (прелазни, непрелазни и повратни); - одреди презентску и инфинитивну основу; - разликује основне реченичне чланове; - примени правила правописа (школско издање) у писаним задацима, диктатима и самосталним радовима (уз минималан број правописних грешака); - уочи и исправи грешке у свом и туђем тексту у складу са правописном нормом; - слуша пажљиво и с разумевањем једноставнија излагања; - учествује у дијалогу/вођеном разговору поштујући правила комуникације, саговорнике и другачија мишљења; - напамет говори одабране књижевне текстове или одломке; - изрази се правилно, јасно и примерено комуникативној ситуацији, у писаном и усменом облику, поштујући књижевнојезичку норму; - употреби у говору и писању синониме и антониме богатећи свој речник и разликује књижевне од некњижевних речи; - састави говорени или писани текст о доживљају књижевног дела и на теме из свакодневног живота и света маште; - користи различите облике казивања: дескрипцију (портрет и пејзаж), приповедање у првом и трећем лицу, дијалог; - издвоји делове текста (наслов, пасусе) и организује га у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста); - пронађе експлицитно и имплицитно садржане информације у једноставнијем књижевном и некњижевном тексту примењујући различите технике читања; - изводи закључке на основу информација и идеја садржаних у текстовима и личног искуства; - течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове; - чита једноставне нелинеарне текстове; - сажме и преприча наративни текст разликујући главно од споредног; - сними краћи аудио-визуелни садржај у вези са лектиром; - препозна говор мржње и дискриминаторне ставове у реалном и дигиталном окружењу.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Структура програма наставе и учења српског језика и књижевности произлази из груписања наставних садржаја у три области: Књижевност, Језик и Језичку културу. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима може бити следећа: Књижевност – 70 часова, Језик – 70 часова и Језичка култура – 40 часова. Све три области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Програм је заснован на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета.

КЊИЖЕВНОСТ

Кључни појмови програмских садржаја обрађују се читањем и тумачењем књижевних дела. Укупну лектиру чине дела која припадају различитим књижевним родовима, узевши у обзир и научнопопуларне и информативне текстове. За остваривање исхода наставе књижевности препоручују се следећа дела.

Лирика:

- Бранко Радичевић: „Певам дању, певам ноћу”;

- Душан Васиљев: „Домовина”;

- Алекса Шантић: „Моја отаџбина”;

- Војислав Илић: „Зимско јутро”;

- Десанка Максимовић: „Сребрне плесачице”;

- Пеђа Трајковић: „Кад књиге буду у моди”;

- „Вила зида град”, лирска народна митолошка песма;

- Народне лирске митолошке и породичне песме (избор). Епика:

- „Свети Саво”, епска народна песма;

- „Урош и Мрњавчевићи”, епска народна песма;

- „Ерo с онога свијета”, народна приповетка;

- „Дјевојка цара надмудрила”, народна приповетка;

- „Биберче”, народна бајка;

- Кратке фолклорне форме (питалице, брзалице, пословице, загонетке);

- Бранко Ћопић: „Поход на Мјесец”;

- Милован Глишић: „Прва бразда”;

- Иво Андрић: „Мостови”;

- Данило Киш: „Дечак и пас”;

- Стеван Сремац: „Чича Јордан” (одломак);

- Данијел Дефо: Робинсон Крусо (одломак о изградњи склоништа). Драма:

- Бранислав Нушић: Кирија;

- Душан Радовић: Капетан Џон Пиплфокс (одломак).

Научнопопуларни и информативни текстови:

- Вук Ст. Караџић: „Вила”, „Ала” (одреднице из Српског рјечника);

- Милутин Миланковић: Успомене, доживљаји, сазнања (одломак);

- Милан Шипка: Приче о речима – избор (на пример: „Књига”, „Лектира”, „Штиво”, „Стрип”, „Библиотека”, „Отаџбина”, „Задужбина”, „Ко је коме род”, „Како дува ветар”, „Штапом на поштапалице”, „И цврчи цврчи цврчак”…);

- Избор из енциклопедија и часописа за децу (Даница за младе, Политикин забавник и др.); Домаћа лектира:

- Епске народне песме (о Немањићима и Мрњавчевићима – „Женидба Душанова” (у целости), „Зидање Скадра”, „Женидба краља Вукашина”);

- Бранислав Нушић: Хајдуци;

- Марк Твен: Доживљаји Тома Сојера;

- Ауторске бајке (Гроздана Олујић: „Месечев цвет”, „Небеска река”, „Седефна ружа”, „Златокоса”; Тиодор Росић: „Долина јоргована”; Стеван Раичковић: „Мале бајке”, избор)

- Игор Коларов: Аги и Ема;

- Љубиша Ћокић: Биберче (драма у целости);

- Избор из новије поезије за децу (Александар Вучо, Владимир Андрић, Дејан Алексић, Бранко Стевановић, Момчило Моша Одаловић, Душко Трифуновић, Бранислав Петровић, Игор Коларов, Мирослав Цера Михаиловић, Драган Хамовић).

Главна мерила приликом одабирања књижевноуметничких текстова за Програм наставе и учења за пети разред основне школе јесу њихови естетски квалитети, усклађеност са предвиђеним исходима учења, као и прилагођеност узрасту и рецептивним способностима ученика. Списак дела који је на овај начин састављен не треба наставника да ограничи при избору градива. Лектира према томе може бити обогаћена текстовима на основу чије обраде се остварују исходи учења. Наставник у првом реду води рачуна о томе да сваки књижевноуметнички текст који са ученицима обрађује треба да допринесе остваривању једног или више исхода учења.

Такође, поједина дела са предложеног списка могу да се обраде на нивоу осврта или приказа уколико у

оквиру планираног броја часова за област Књижевност интерпретацију није увек могуће реализовати.

Током обраде књижевних дела ученици се упознају са следећим **књижевнотеоријским појмовима**: књижевни родови (епика, лирика, драма), књижевне врсте – ауторска лирска песма (описна, родољубива), народне лирске песме (митолошке, породичне), епска дела из ауторске и народне књижевности (на нивоу препознавања основних особина – ауторска и народна бајка, ауторска и народна приповетка), кратке фолклорне форме (пословице, загонетке, питалице, брзалице, бројалице), народне епске песме (тематски кругови песама о Немањићима и Мрњавчевићима); тема, мотив, књижевни лик, чин, дидаскалије, радио-драма; облици казивања – описивање (портрет, пејзаж), приповедање (у 1. и 3. лицу), дијалог; врста строфе према броју стихова у лирској песми (катрен), врста стиха по броју слогова (десетерац и осмерац), појам риме; стилске фигуре – епитет, ономатопеја (у млађим разредима се уче персонификација и поређење).

Смисао препознавања и разумевања значења књижевнотеоријских појмова јесте у томе да ученику олакша приступ књижевном тексту. Није препоручљиво да познавање (или одређивање) књижевнотеоријских појмова буде само себи сврха, већ увек у функцији бољег разумевања фикције.

Усвајање знања о **књижевним родовима** не треба да происходи из књижевнотеоријских образложења и дефиниција. Препоручљиво је да наставник подстиче препознавање и коментарисање основних одлика књижевних родова (лирика – изношење личних осећања, сажетост, сликовитост; стих и строфа; епика – приповедање, приказивање догађаја, ликови као носиоци радње; драма – сценско извођење, подела на чинове, дијалози). Након уочавања особина текста који је предмет обраде, наставник са ученицима може да разграничи појмове књижевних родова. Под функционалним знањем подразумеваће се оно које ће омогућити ученику да у даљим проучавањима самостално одреди припадност текстова који су предмет обраде одређеном књижевном роду.

Ни ученичко знање о **књижевноуметничким врстама** какве су, у првом реду, лирска песма, роман, прича (приповетка) и драма, не треба да буде априорно везано за књижевнотеоријску терминологију, односно нефункционално подређено усвајању дефиниција. Насупрот томе, препоручљиво је да наставник подстиче ученике да уочавају и коментаришу стилске, композиционе, тематско-мотивске особености на основу којих одређују књижевну врсту текстова из лектире. Примера ради, очекује се да ученици као кључне одлике ауторске лирике, а тиме и лирске песме као књижевне врсте, запазе, доживе и тумаче осећајност, лични доживљај и сликовитост. Није потребно за свако појединачно дело одређивати књижевни род и врсту, него одређени књижевнотеоријски појам објаснити само на репрезентативном делу.

Читањем и тумачењем остварења из корпуса **краће ауторске прозе** (ауторске бајке, приповетке) ученици се упознају са неким од њених општих формалних и структурних обележја, као што су наративност, тематско-мотивски склоп, књижевни ликови и сл. Приповедна проза омогућава достизање бројних исхода (нпр. описивање и саопштавање сопственог доживљаја књижевног текста, препознавање основног тона приповедања, анализирање узрочно-последичног низања мотива, навођење и објашњавање особина ликова на основу примера из текста).

Сасвим поредиво са наставним тумачењем приповедака, предложени **романи** пружају могућност објашњавања тематско-мотивског устројства наративног текста у спрези са композиционо-структурним јединицама (поглавље). Будући да је роман међу најизазовнијим жанровима за наставну интерпретацију, неопходно је да наставник приступ овој књижевној врсти заснује на одговарајућим интеграционим чиниоцима тумачења. Они зависе од поетичких карактеристика конкретног романа као наставне јединице, а отуда и од исхода учења који се за њу дају везати. Обраду романа нарочито је неопходно утемељити на читалачким доживљајима ученика, односно на активацији тзв. доживљајног контекста, који ће подстаћи интерпретативни дијалог у учионици.

Анализирањем романа и приповедака реализују се и исходи везани за књижевне ликове. Ученици уочавају главне и споредне ликове, тумаче њихове поступке, издвајају позитивне и негативне особине, објашњавају мотиве њиховог понашања, одређују њихове животне ставове и сл. Не мање важно је и унапређивање вештине читања и разумевања прочитаног на приповедној прози као предлошку подједнако значајном као и некњижевни текстови.

При наставној обради **драмских текстова** ученицима се указује на оно што је најважније за драмско стваралаштво: извођење на сцени или у формату радио-драме/аудио-драме. Препоручује се да наставници са ученицима у току школске године погледају бар једну позоришну или луткарску представу (уживо или на снимку), да послушају више радио-драма или да тумачење текста радио-драме пропрате целовитим аудио-записом или инсертима. Разумевању уметности глуме и сценске игре као пољу актуелизације драмског текста свакако може допринети изражајно-интерпретативно читање или казивање по улогама. Том приликом би

ваљало указати ученицима и на разлику између постављања драмског текста на сцену или његовог извођења у аудио-формату и адаптације, односно драматизације – чији је предмет епски или лирски текст. Ученици, уз помоћ наставникових смерница, могу да напишу крађу драматизацију на основу прочитаног текста.

Значајан део садржаја програма чине дела наше **народне (усмене) књижевности.** У историји српске књижевности народна књижевност укључује дела која представљају неизоставни део светске књижевне и културне баштине. Епске народне песме развијају осећање националног идентитета и дају примере узвишеног етичког поступања у најтежим историјским и друштвеним околностима. Будући да носе суму колективног народног памћења и искуства, предвиђено је њихово

читање и обрада у целини. У основи наставне обраде породичних лирских народних песама стоји сагледавање традиционалних породичних односа и вредности,

узајамна љубав, поштовање и оданост. Маштовитим представљањем небеских тела, природних појава и натприродних бића у лирским митолошким песмама изражава се јединство човека и света који га окружује. Читањем народне (усмене) бајке ученици треба да препознају најелементарније жанровске одлике: натприродно,

формулативни (стереотипни) почетак и завршетак, неодређеност времена и простора, епизоде, позитивни/негативни ликови, а кроз сукоб добра и зла и поступке јунака упознају неговање општехуманистичких вредности. Читање дела народне књижевности открива ученицима богатство и лепоту матерњег језика и истиче важност предмета од националног значаја за свеукупно формирање личности и њихову улогу у друштву.

Препознавање узрочно-последичног везивања догађаја, фабуларног тока, поступака јунака у народној (усменој) епици – у епским песмама и бајкама – може се постићи и поређењем књижевног дела и **стрипа као визуелно-текстуалног медија** (нпр. стрипови Женидба цара Душана, Биберче, Чардак ни на небу ни на

земљи Ђорђа Лобачева). Аутор стрипа одабира кључне догађаје приче, дописује дијалоге, може да користи ономатопеје за звучне ефекте и укупно значење

изграђује визуелном нарацијом. Због тога је подесно упоредити начин на који је одабрано дело преобликовано у стрипу као другом медију. Препоручује се да ученици саставе стрип на основу одломка епског дела по избору.

На темељу обраде, утврђивања или систематизације наставног градива које чине фикционални – прозни или поетски – текстови, по завршеној школској години ученици треба да појме разлику између фигуре аутора и текстуалних категорија **приповедача и лирског субјекта**. Књижевнотеоријски појам лирског субјекта

може бити захтеван ученицима у овом узрасту, па не треба инсистирати на његовом усвајању. Истовремено, у оквиру интерпретативног разговора са учеником могуће је закључити у којој мери је наведена разлика усвојена као функционално знање.

Методички приступ **научнопопуларним делима и информативним текстовима** омогућава уочавање дистинкције између фикционалног (књижевног) и нефикционалног текста (који се заснива на чињеничном, искуственом, а поседује књижевне поступке, као, нпр. Миланковићеве Успомене, доживљаји, сазнања).

Додатно, нефикционални (научнопопуларни) и информативни текстови наведени у Програму пружају знатне могућности за корелативно поступање у настави. Као пример могу послужити одреднице из Српског рјечника Вука Стефановића Караџића („Вила”, „Ала”), чије је читање и анализу умесно повезати са фантастичним

бићима које ученици у петом разреду проналазе у делима народне и ауторске књижевности (народна бајка „Биберче”, епска народна песма „Женидба Душанова”, драма за децу Биберче Љубише Ђокића).

Ученике треба континуирано упућивати да пронађу задате информације у енциклопедијама, краћим информативним текстовима и часописима за децу и

забележе их. Обучавање ученика за коришћење енциклопедија састоји се у наставниковој помоћи приликом ученикова самосталног проналажења појмова и тема према садржају издања. За претраживање онлајн доступних речника и енциклопедија (нпр. Српског рјечника и других дела Вука С. Караџића на сајту Народне

библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске), па и дигиталних библиотека (нпр. Српска дечја дигитална библиотека на сајту Народне библиотеке Србије),

неопходна је помоћ наставника или школског библиотекара. У формату индивидуалног и групног рада може се приступити грађи коју наставник одабира из листова и часописа за децу и омладину (Даница за младе, Политикин забавник и др.) те се ова активност може везати и за друге методичке радње или наставне ситуације.

Предложени текстови из књиге Милана Шипке Приче о речима могу се користити на различитим часовима и у различите сврхе. На овим текстовима може се реализовати исход везан за проналажење информација у некњижевном тексту, при чему као мотивација за читање могу послужити текстови „Књига”, „Лектира”,

„Штиво”, „Антологија”. Текст „Библиотека” може се користити уз лирску песму „Кад књиге буду у моди“, као и препорука ученицима за коришћење услуга библиотека; текстови „Домовина” и „Отаџбина” могу послужити као додатно објашњење уз одговарајуће родољубиве песме, текст „Задужбина” уз епску песму „Свети Саво”, текст „И цврчи цврчи цврчак” приликом обраде или утврђивања појма ономатопеја. Текст „Како

дува ветар” погодан је пример за синониме и богаћење речника на часовима Језичке културе.

Досезање исхода који налаже **препознавање тема и мотива из корпуса националне културе у књижевним текстовима** подразумева подстицање аутентичног односа ученика према националном културном наслеђу, што је истовремено дугорочни циљ из образовног и васпитног домена. У петом разреду у оквиру тумачења књижевних текстова из усмене и писане традиције српске књижевности подстиче се културно памћење у одељењу као колективу, док се ученику као појединцу обезбеђује увид у капитална, амблематска дела српске књижевне баштине („Женидба Душанова”, *Српски рјечник* Вука Стефановића Караџића, „Моја отаџбина” Алексе Шантића, „Домовина” Душана Васиљева итд.). Наставник треба да наводи ученика на жив, стваралачки однос према знаменитим ауторима или њиховим фикционалним творевинама као културним фигурама/садржајима матичне заједнице. Пожељно је да таква наставна тематизација фигура из националне (културне) историје буде праћена увидима у њихово присуство у општој, па и популарној култури.

Читалачке навике, без којих нема дуготрајног унапређивања читалачких компетенција ученика, развијају се на различите начине. Један од њих је редовно читање дела за обраду на часу (препоручује се да и ова дела ученици пре обраде прочитају код куће). Нарочито је битно редовно читање домаће лектире. Обраду дела која су намењена искључиво за читање код куће и у целини (никако на нивоу одломка који је дат у читанкама), ученицима је потребно благовремено најавити и засновати на припремним или истраживачким задацима.

Пожељно је успостављање веза између књижевних дела и њихових **адаптација** у другим медијима (књижевно дело као предложак за стрип, позоришну представу, филм). Ученике треба подстицати да упореде књижевно дело, филм или позоришну представу насталу на основу примарног текста (нпр. роман Аги и Ема и филм Милутина Петровића / истоимена позоришна представа; роман Хајдуци као позоришна представа; Доживљаји Тома Сојера као филм и сл.). Ученици се могу упутити и на друге филмове са сродном тематиком (авантуре дечје дружине, фантастика, одрастање усамљеног детета и сл.)

Читалачке навике могу се поспешити и упућивањем ученика на школску, градску/сеоску **библиотеку**, односно на електронске изворе. Редовно коришћење библиотечког фонда при читању школске и домаће лектире, боравак у библиотечком простору поводом књижевних вечери, трибина, сусрета са писцима, књижевним фестивалима за децу; организовање разговора о прочитаним књигама или другим темама такође доприноси читалачкој култури ученика која ће се дугорочно, у наредним разредима, богатити. Наставници упућују ученике да школску лектиру, енциклопедије, речнике, листове и часописе за децу потраже у библиотеци (дигиталној библиотеци). Ученике треба мотивисати да у библиотеци потраже и друга књижевна дела одговарајућа за њихов узраст, а која могу послужити за писање састава (писмена вежба, писмени задатак или домаћи задатак) нпр. на тему: Представљам вам књигу… То могу бити дела класичне светске дечје књижевности, али и савремена дела:

- Марк Твен: Доживљаји Хаклберија Фина, Краљевић и просјак;
- Џон Р. Р. Толкин: Хобит;
- Жил Верн: Пут у средиште земље;
- Роберт Луис Стивенсон: Острво с благом;
- Лудвиг Рен: Црнац Ноби;
- Никол Лезије: Тајна жутог балона;
- Корнелија Функе: Господар лопова;
- Ивана Нешић: Мисија музеј;
- Владислава Војновић: Приче из главе;
- Весна Алексић: Крокодил пева;
- Бранко Милорадовић: Београдска мумија, Чувари круне цара Душана;
- Дејан Алексић: Кога се тиче како живе приче, Музика тражи уши;
- Дело завичајног аутора по избору…

Мотивација ученика да искаже своје утиске и закључке о прочитаним текстовима може се подстаћи сачињавањем краћег аудио-визуелног садржаја. Ученик може начинити аудио или видео препоруку за читање дела из лектире или изван прописаног списка, представити најзанимљивије епизоде, поступке јунака и слично. У тој активности неопходна је помоћ наставника.

ЈЕЗИК

Граматика

Све садржаје из граматике које су ученици обрадили у млађим разредима основне школе потребно је обновити да би се могли унапредити и проширити новим садржајима.

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могу се знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесте вежбање засновано на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама. Језичке појаве не треба наводити нити приказивати као изоловане (нпр. неповезане речи и смисаоно непотпуне реченице), већ их увек ваља контекстуализовати везивањем за говорне ситуације у којима се могу јасно препознати, издвојити и објаснити њихове карактеристике и функције.

Садржаји

Променљиве речи: именице, заменице, придеви, бројеви, глаголи.

Потребно је поновити садржаје у вези са врстама речи који се уче у млађим разредима.

Именице – значење и врсте (властите, заједничке, збирне, градивне; мисаоне). Промена именица (деклинација): граматичка основа, наставак за облик, појам падежа.

Садржаји о именицама проширују се новом врстом: мисаоним именицама, користећи критеријум опипљивости и неопипљивости. Ученик повезује употребу великог слова са значењским врстама именица (нпр. Србија, Српкиња).

Појам падежа – основна значења и службе: номинатив (вршилац радње; субјекат); генитив (припадање и део нечега); датив (намена и усмереност); акузатив (предмет радње; објекат); вокатив (дозивање, обраћање); инструментал (средство и друштво); локатив (место).

Из млађих разреда потребно је поновити садржаје у вези са променљивим и непроменљивим речима. Потом се уводи појам деклинације као промене карактеристичне за именске речи. Ученици се упућују да на тексту уоче пример исте речи (најбоље именице) која мења облик, да би се потом увео и појам падежа (које је потребно именовати њиховим називима, а не редним бројем). На примерима именских речи ученици треба да препознају граматичку основу и наставак. Препоручује се да се при обради падежа прво уче они који су међусобно условљени (номинатив, акузатив; датив, локатив…). При обради падежних облика потребно је указивати и на одступања од књижевног језика, на типичне грешке које се јављају у усменом и писменом изражавању ученика.

Придеви – значење и врсте придева (описни, присвојни, градивни; месни и временски); род, број, падеж и компарација придева. Слагање придева са именицом у роду, броју и падежу.

Потребно је поновити садржаје у вези са придевима који се уче у млађим разредима.

Садржаји о придевима проширују се новим врстама: месним и временским, као и категоријама падежа и компарације. Обрада придева се повезује са употребом великог и малог слова (нпр. Веснин, Петров, Милошев; нишки, шабачки, новосадски) и са употребом гласа *ј* у придевским облицима (нпр. најјачи, шумадијски).

Заменице – личне заменице: промена, наглашени и ненаглашени (енклитички) облици, употреба личне заменице сваког лица себе, се. Неличне заменице: упитне, одричне, неодређене, опште.

Потребно је поновити садржаје у вези са заменицама који се уче у млађим разредима.

Садржаји о заменицама проширују се личном заменицом за свако лице себе и неличним заменицама, као и категоријом падежа. Неопходно је да наставници скрену пажњу ученицима на употребу одричних заменица у зависним падежима са предлозима (нпр. нико – ни од кога, ништа – ни за шта и сл.).

Бројеви – врсте и употреба: главни (основни, збирни бројеви) и редни бројеви. Потребно је поновити садржаје у вези са бројевима који се уче у млађим разредима.

Садржаји о бројевима проширују се новом врстом – збирним бројевима, као и категоријом падежа основних и редних бројева (треба нагласити да неки основни бројеви немају категорију падежа). Нужно је да наставници повежу обраду бројева са правописним правилом о писању облика бројева, посебно вишечланих (нпр. четири, дванаест, шестсто; двадесет један, шездесет први).

Глаголи – глаголски вид (несвршени и свршени); глаголски род (прелазни, непрелазни и повратни глаголи); глаголски облици (грађење и основно значење): инфинитив (и инфинитивна основа), презент (презентска основа, наглашени и ненаглашени облици презента помоћних глагола), радни глаголски придев, перфекат, футур I.

Потребно је поновити садржаје у вези са глаголима који се уче у млађим разредима.

Садржаји о глаголима проширују се категоријама глаголског вида, глаголског рода и глаголских облика.

Категорија вида подразумева само разликовање
свршеног и несвршеног вида (без увођења подврста). Категорија глаголског рода подразумева само разликовање прелазних, непрелазних и повратних глагола (без увођења подврста). Категорија прелазних глагола повезује се са функцијом правог објекта. У категорији глаголских облика обратити пажњу на њихово грађење и основно значење. Поново се обрађују презент, перфекат, футур I (уз усвајање и коришћење ових уместо термина садашње, прошло и будуће време). Уводе се као
нови садржаји о инфинитиву и радном глаголском придеву и разликовање инфинитивне и презентске основе. Посебно се скреће пажња на наглашене и ненаглашене (енклитичке) презентске облике помоћних глагола. Наставник такође повезује садржаје о глаголским облицима са правописом (спојено и одвојено писање енклитика и речце *не*; писање радног глаголског придева у мушком роду).

Непроменљиве речи: прилози и предлози; везници, речце, узвици.

Садржаји о непроменљивим речима су готово потпуно нови. Детаљније треба обрадити прилоге и предлоге. У обради прилога обрађују се врсте прилога (за место, време, начин, узрок и количину), уз напомену да неки прилози могу имати компарацију. Подела прилога по значењу повезује се са врстама прилошких одредаба, а функцију показивати у реченици. Обрада предлога доводи се у везу са падежима уз које долазе у предлошко-падежним конструкцијама, и то наводећи најфреквентније примере и њихову типичну употребу. На нивоу препознавања треба обрадити везнике, речце и узвике (типични примери и типична употреба; без навођења подврста), уз повезивање са правописним правилом о писању запете.

Реченични чланови – глаголски и именски предикат; граматички субјекат; прави и неправи објекат; прилошке одредбе (за место, време, начин; узрок, количину); атрибут, апозиција.

Потребно је поновити садржаје у вези са реченичним члановима који се уче у млађим разредима.

Садржаји о реченичним члановима проширују се апозицијом као новим чланом. Садржаји о предикату, објекту и прилошким одредбама се проширују њиховим подврстама: уз глаголски предикат уводи се именски предикат; уз објекат уводи се разлика између правог и неправог објекта (прави објекат везује се за акузатив без предлога, а неправи за све остале зависне падеже, и то у типичним случајевима). Садржаји о прилошким одредбама проширује се новим подврстама: прилошком одредбом за узрок и количину.

Правопис

Све садржаје из правописа које су ученици обрадили у млађим разредима основне школе потребно је обновити да би се могли унапредити и проширити новим садржајима. Уз одговарајуће теме у настави граматике усвајају се следећи садржаји из правописа:

- велико слово у вишечланим географским називима; у називима институција, предузећа, установа, организација (типични примери); велико и мало слово у писању присвојних придева;
- заменица Ви из поштовања;
- одрична речца не уз именице, придеве и глаголе;
- речца нај у суперлативу;
- личне заменице с предлозима (са мном, без њега);
- одричне заменице у зависним падежима са предлозима;
- вишечлани основни и редни бројеви;
- радни глаголски придев и футур први (рад**ио**, дош**ао**; радићу, доћи ћу);
- интерпункцијски знаци (запета при писању вокатива и апозиције, узвика, и при набрајању; писање тачке после редних бројева);
- наводници (наслови дела, називи школа и у управном говору);
- црта (уместо наводника у управном говору).

Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања (правописни диктати, исправка грешака у датом тексту, тестови са питањима из правописа итд.). У оквиру правописних вежби пожељно је повремено укључити и питања којима се проверава графија (писана слова: велико и мало ћириличко Ћ, Ђ; велико и мало латиничко Ђ, велико Г, С, Ш итд.). Такође, добро је да наставници подстичу ученике да сами уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. Поред тога, ученици се упућују и на служење правописом и правописним речником (школско издање).

Пожељно је да наставник доноси примерак Правописа на час кад год се обрађују правописне теме (тако би могао појединачно ученицима задавати да пронађу реч у правописном речнику и одреде њен правилан облик или правилно писање).

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Ова наставна област се повезује са обрадом књижевних текстова као репрезентативних образаца

изражавања, а такође и са наставом граматике и правописа. Исто тако, обрада књижевног текста и рад на граматици и правопису књижевног језика укључује и садржаје који доприносе неговању културе усменог и писменог изражавања.

Језичка култура укључује културу слушања, говорења и писања у различитим комуникативним ситуацијама, као и развијање вештине читања.

Култура слушања у настави језичке културе подразумева способност ученика да пажљиво слушају говорени или прочитани садржај и да разумеју информације у њима. Ученике треба навикавати да у дијалогу пажљиво слушају саговорника не прекидајући га, као и да поштују основна правила комуникације и уважавају другачије мишљење. Пре слушања неког текста ученицима се дају адекватни истраживачки задаци, чиме се они оспособљавају за самостално вођење бележака, а дугорочно за структурирање свог говора и текста и развијање вештине активног слушања.

Култура говорења и богаћење речника омогућава ученицима да развију комуникацијске вештине, као и способност организовања мисли и изражавања у вербалној форми. У култури говора код ученика ваља неговати љубазност, уљудност и поштовање саговорника, као и прилагођавање садржаја и стила говора и речника различитим говорним ситуацијама (говорне вежбе засноване на симулацији различитих комуникативних ситуација). Ученици се увежбавају да говоре јасно, са одговарајућом интонацијом, као и да проширују реченице како би их учинили јаснијим и богатијим. Сврсисходно је успоставити корелацију са часовима одељенске заједнице (доношење правила понашања).

Наставник указује на важност правилног говора који се негује спровођењем одређених ортоепских вежбања, и није их потребно реализовати као посебне наставне јединице. Уз коришћење аудио снимака (дигиталних записа), ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор.

Акценат речи, темпо, ритам, реченична интонација и паузе могу се вежбати гласним читањем књижевних и некњижевних текстова. Овакав облик вежбе треба спроводити уз говорење напамет научених одломака у стиху и прози (уз помоћ аудитивних наставних средстава). На погодним примерима ученици се упућују у критеријуме којима се вреднује добар рецитатор или говорник.

Култура говорења се негује и спровођењем лексичко-семантичких и стилских вежби, које имају за циљ богаћење речника: употреба антонима и синонима; разликовање књижевних од некњижевних речи (нпр. тата-ћале, деда-ђед, свеже-тазе итд.).

Култура писања и богаћење речника у настави подразумева израду бележака, састава, домаћих и писмених задатака, писмених вежби и сл.

Писање састава помаже ученицима да развију способност изражавања, размишљања и организације својих идеја. У припреми за писање састава потребно је разјаснити тему, као и врсту састава (опис, нарација…). Пре писања, ученик треба да осмисли основни план који укључује увод (кратко представљање теме), разраду (разрада главних идеја, детаља, информација) и закључак (сумирање кључних мисли, изношење личних ставова о теми). Приликом писања састава ученик води рачуна о јасноћи и прецизности израза, о поштовању књижевнојезичке норме, да реченице, односно мисли и информације исказане реченицама буду складне, повезане и да произилазе једна из друге.

У току школске године ученици раде **четири школска писмена задатка** – по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање побољшане верзије састава). Препорука је да у току школске године буду најмање два писмена задатка заснована на књижевноуметничком стилу: наративни текст о доживљају, нпр. из свакодневног живота или са елементима фантастике, по узору на обрађене бајке и дескриптивни текст – портрет или пејзаж, после обрађених текстова у којима доминира описивање (нпр. „Зимско јутро”, „Сребрне плесачице”, „Мостови” итд.). У описним текстовима ученици треба да користе обрађене стилске фигуре: ономатопеју, епитете (као и оне које су упознали у млађим разредима – поређење и персонификацију). Један писмени задатак може да се заснива на обрађеној лектири (нпр. анализа књижевног лика, односа међу ликовима, њихових поступака – Аги и Ема, Хајдуци; Милош Војиновић, мајка Миона итд.) Једна тема за писмени може да буде и састављање писма. Оспособљавање ученика за писање писма у папирном и електронском облику такође је могуће на темељу вежбе која може бити пропраћена и домаћим задатком – састављање писма рођаку, пријатељу или кућном љубимцу (унутарпредметна корелација са обрадом приповетке „Дечак и пас” Данила Киша, тј. епистоларне деонице у њој).

Кроз писање **домаћих задатака** и **писмених вежби** ученик се оспособљава да се изражава правилно и јасно и у ту сврху наставник може задати започету причу коју ће ученик да доврши или се може понудити десетак реченица са задатком да од њих сачине причу или бајку; наставник може припремити различите слике или фотографије, а ученици треба да изнесу своје утиске, осећања или доживљаје и тако их претворе у своје саставе.

Вештина читања у области Језичка култура може да буде усмерена пре свега на разумевање прочитаног

садржаја. Овај део језичке културе подстиче синтезу стечених знања на часовима језика и књижевности. Ученици се конкретним вежбањима усмеравају да претражују информације у тексту према задатим критеријумима, да препознају његову сврху, да изведу аргументоване закључке након анализе, да разликују главно и споредно у тексту, а као крајњи домет –

формирају свој став о квалитету прочитаног или употребе информације из неког садржаја за решавање конкретних животних ситуација.

Вежбања у овом сегменту језичке културе укључују следеће аспекте читања текста прилагођеног узрасту: проналажење информација у тексту, разумевање

сврхе (бирање адекватног наслова за пасус или краћи текст, читање података из једноставнијих табела, графикона, мапа и сл.), тумачење текста (значење речи у контексту, односи у тексту – главно и споредно, узрок и последица, циљ и средство, супротстављање ставова), вредносни суд о садржају текста (упоређивање два или више краћих текстова)… Такође, ученици се оспособљавају за сналажење у једноставнијим нелинеарним текстовима: распоред часова или дежурстава у школи, улазнице за филм, позориште, концерт, позивница, плакат, табеле и сл.

На примерима репрезентативних књижевних текстова може се увежбавати и проверавати усвојеност књижевнотеоријских појмова, као и тумачење књижевног дела (мотиви, ликови, односи међу ликовима, тематски и идејни слојеви текста, стилске фигуре и њихова функција у тексту и други елементи књижевног текста

предвиђени исходима за овај разред).

Процесу развијања читалачких навика доприноси вођење **дневника читања** као мерљива активност. Наставникова упућеност у динамику сачињавања

дневничких белешки поводом књижевноуметничког штива тако може бити један од критеријума сагледавања ученикове укупне активности, мотивације за рад и

радних навика. Ваљало би да увид у ученików дневник читања подразумева процену његове способности да попуњава претходно формиране рубрике узимајући у

обзир садржаје који су им намењени, да одабира цитате из прочитаног дела, артикулише своје утиске, коментарише поступке, упечатљивост појединих ликова и сл.

Свестрано остваривање програмског циља предмета српски језик и књижевност, односно свих предвиђених исхода учења, подразумева коришћење

одговарајућих наставних средстава – визуелних, аудитивних и аудио-визуелних. Поред уџбеника (штампаног и електронског), као основног и главног наставног средства, сврсисходно је да наставник користи савремене технологије.

СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења страног језика јесте да ученик усвајањем функционалних вештина и знања о језичком систему и култури развије комуникативну

компетенцију и општу, функционалну и дигиталну писменост и оспособи се за усмену, писану и мултимодалну комуникацију; изгради свест о поштовању културних и индивидуалних различитости, формира критичко мишљење и вредносне ставове, унапређује креативност и стратегије учења и рада у контексту целоживотног учења.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Општа предметна компетенција или вишејезична комуникативна компетенција обухвата поседовање свести о језицима као комуникационим средствима, стицање основне језичке писмености и њено континуирано развијање, као и схватање повезаности између језика и култура. Она омогућава ученицима да се користе
језичким средствима у циљу обављања усмене и писане комуникације на језицима које уче, у приватном, јавном и образовном контексту. Поседовање вишејезичне комуникативне компетенције ученицима омогућава проналажење, прикупљање, обрађивање, критичку обраду и коришћење извора и садржаја информација
примерених узрасту, потребама и интересовањима. Знања, умења и ставови који чине вишејезичну комуникативну компетенцију чине основ за развој критичког
мишљења и расуђивања, креативности и естетичког осећаја. Она омогућава ученицима постепено укључивање у разноврсне активности интеркултурног карактера, уз поштовање индивидуалних, групних и колективних идентитета и различитости и развијање емпатије и друштвено одговорног деловања. Учењем страних језика, користећи различите технике, ученици унапређују стратегије учења, развијају функционалну и дигиталну писменост и оспособљавају се за целоживотно учење и

употребу страних језика у разноврсним комуникативним контекстима.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици углавном исправно артикулишу већину гласова и гласовних група, уз ограничења акценатско-интонацијске природе. Ученици исправно записују већину гласова и гласовних комбинација и познају основна правописна правила. Познају најфреквентније основне морфолошке облике и једноставније синтаксичке структуре. Користе ограничени репертоар готових израза и вишечланих конструкција за реализацију основних комуникативних активности у школском и ваншколском контексту. Познају основне стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју вербалне и невербалне елементе једноставних порука на страном језику. Разумеју главне сличности и разлике најфреквентнијих лексичких елемената матерњег и страних језика из
приватног и образовног домена. Ученици поседују основна знања о разликама у свакодневном животу сопствене и културе страног језика и разумеју да су разлике последица сложености и разноликости култура. Познају и разумеју основне појаве и процесе који одликују свакодневицу културâ језика који уче, као и
најзначајније природне и друштвене специфичности културâ језика који уче.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици препознају, разумеју и тумаче вербалне и невербалне садржаје једноставних порука на страном језику и примењују основне стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју важне појмове и једноставне информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у школском и ваншколском контексту и тумаче њихова експлицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, ослањајући се на знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују и повезују језичке, културолошке и друге информације из различитих извора, укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама,
укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања из различитих области личних и образовних интересовања.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у рутинским и увежбаним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју фреквентне речи, изразе, фразе и краће усмене исказе и
једноставне текстове на познате теме, реализују кратке и увежбане видове писане и усмене продукције и интеракције, уз употребу познатих и рутинских фраза и формулација (постављање питања и давање одговора, саопштавање и размена ограниченог спектра информација) у приватном, јавном и образовном домену.
Ученици учествују у основној интеркултурној комуникацији, негујући позитиван и отворен став према различитостима, препознају и избегавају најкритичније табуе и неспоразуме у комуникацији. На једноставан начин приступају обради информација и развијају функционалну и дигиталну писменост и основне стратегије учења и рада.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

- СЈ1.ОО.О.1.1. Познају основне интонацијске схеме и углавном разумљиво изговарају већину гласова и најчешће гласовне групе уз интерференцију и друга одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што може да отежава разумљивост порука и комуникацију. - СЈ1.ОО.О.1.2. Познају важнија правописна правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које могу да ометају разумевање. - СЈ1.ОО.О.1.3. Познају и користе ограничен репертоар најфреквентнијих основних правила и образаца за грађење граматичких облика променљивих врста речи (нпр. облике правилне множине именица или основне просте облике за време код глагола), уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију. - СЈ1.ОО.О.1.4. Познају и повремено користе ограничени репертоар основних и једноставнијих синтаксичких структура (као што су просте и независно сложене реченице), уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију. - СЈ1.ОО.О.1.5. Разумеју и користе најједноставнији и најфреквентнији вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију.	- СЈ1.ОО.О.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања једноставних усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу са комуникативном намером, и то у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета), уз одговарајућу подршку. - СЈ1.ОО.О.2.2. Користе страни језик у једноставној усменој и писаној комуникацији прибегавајући, по потреби, основним стратегијама компензације, планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере, уз одговарајућу подршку и употребу дигиталних алата. - СЈ1.ОО.О.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и користе једноставне текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и процењују њихов значај за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. - СЈ1.ОО.О.2.4. Интерпретирају значења једноставне усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама и изводе закључке о комуникативној намери ослањајући се на типичну невербалну комуникацију, односно основне карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир лексике и сл.).	- СЈ1.ОО.О.3.1. Разумеју фреквентне речи и изразе у јасно контекстуализованом говору, као и у кратким саопштењима на блиске теме. - СЈ1.ОО.О.3.2. Разумеју једноставне усмене савете и упутства која се односе на личне информације, непосредне потребе и блиско окружење уз подршку визуелних елемената (оријентација у простору, употреба апарата, правила игре). - СЈ1.ОО.О.3.3. Разумеју глобални смисао кратких, спорим ритмом изговорених и јасно артикулисаних монолошких прилога уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања. - СЈ1.ОО.О.3.4. Разумеју предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, о познатим/блиским темама, непосредном друштвеном окружењу, природној средини. - СЈ1.ОО.О.3.5. Разумеју основни смисао и појединачне речи, једноставне фразе и предвидљиве конструкције у кратким и једноставнијим рекламним порукама на познате теме, уколико не садрже игру речи или неко конотативно / скривено / метафорично значење. - СЈ1.ОО.О.3.6. Разумеју појединачне речи, једноставне фразе и предвидљиве конструкције у популарној музици. - СЈ1.ОО.О.3.7. Разумеју кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (писма, мејлови, СМС...).

- CJ1.OO.O.1.6. Препознају основне принципе функционисања језичких система и разлике између заједницâ које користе циљни и матерњи језик. - CJ1.OO.O.1.7. Поседују основна знања у вези са властитом и културама језикâ које уче, разумеју најфреквентније појаве и процесе из свакодневне културе и традиције, о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем у оквиру вршњачке групе.	- CJ1.OO.O.2.5. Учествују у интеркултурној комуникацији, размењујући основне информације и ставове у вези са културом свакодневице, уз примену вишејезичних ресурса и уважавање основних правила учтивости. - CJ1.OO.O.2.6. Идентификују и пореде значајне појаве и процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације и одговарајућу подршку. - CJ1.OO.O.2.7. Промишљају улогу језикâ у свакодневним активностима из домена личног интересовања и користе страни језик за проучавање главних природних и друштвених феномена и за релативно успешно решавање задатака у вези са садржајима школских предмета.	- CJ1.OO.O.3.8. Разумеју општи смисао и најважније информације у једноставним врстама текстова прилагођених узрасту и интересовањима (извештаји, огласи, временске прогнозе и сл.) уз одговарајуће илустративне елементе, као и поруке личне природе са неколико суштинских информација (нпр. писма, мејлови итд.). - CJ1.OO.O.3.9. Разумеју општи смисао и важније информације у једноставнијим врстама књижевних текстова прилагођених узрасту и интересовањима (прозни и поетски текстови, кратке приче). - CJ1.OO.O.3.10. Разумеју и проналазе важније информације из инфографикона и других једноставнијих визуелно-текстуалних приказа (табела, дијаграма, мапа, формулара, формула...). - CJ1.OO.O.3.11. Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи из једноставнијих извора информација. - CJ1.OO.O.3.12. Успостављају и накратко одржавају друштвени контакт користећи једноставна језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, размене основних информација о личности и непосредном окружењу, плановима, обавезама, услугама. - CJ1.OO.O.3.13. Користећи једноставна језичка средства, укратко описују или представљају људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности, догађаје, уз помоћ наставника или саговорника и евентуалне краће паузе/застајкивања. - CJ1.OO.O.3.14. Постављају једноставна питања о темама које одговарају личним интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговарају на слична питања саговорника. - CJ1.OO.O.3.15. Постављају и одговарају на питања која се односе на изражавање допадања и недопадања, слагања и неслагања и формулишу љубазне молбе, извињења, упутства и савете, користећи једноставна језичка средства. - CJ1.OO.O.3.16. Пишу једноставне податке о себи и лицима из блиског окружења у обрасцима, упитницима или табелама, повезују неколико исказа у кратак, везани текст о блиским темама и састављају текстове од понуђеног језичког материјала на блиске теме у којима описују себе, своју породицу и непосредно окружење, користећи једноставну лексику и фреквентне кохезивне елементе. - CJ1.OO.O.3.17. Писаним путем достављају/траже основне информације о себи и другима, састављају краће белешке о важним информацијама и тренутним потребама, кратке и једноставне поруке у личном обраћању (нпр. СМС, мејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљују, извињавају или нешто

		честитају. - СЈ1.ОО.О.3.18. На страном језику преносе саговорнику општи смисао и најважније информације краћих и једноставнијих писаних текстова и усмених исказа информативне природе. - СЈ1.ОО.О.3.19. На матерњем језику преносе саговорнику општи смисао и најважније појединости јавних натписа и кратких текстова информативне природе (плаката, транспарената, јеловника...), саопштавају основну тему и најопштији садржај кратког усменог исказа на страном језику.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, уз поштовање акценатско-интонацијске природе, уз евентуалне неправилности које не ометају комуникацију. Познају и примењују фреквентна правописна правила. Записују речи и изразе с релативном ортографском тачношћу, тако да не долази до неспоразума. Познају и користе одређени број сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које повремено
ремете комуникацију. Познају кључне стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју главне сличности и разлике фреквентнијих лексичких елемената и (морфосинтаксичких) конструкција матерњег и страних језика. Познају и разумеју релевантне сличности и разлике између своје и културâ језика који уче и препознају најкритичније табуе и неспоразуме у комуникацији. Ученици поседују најопштија знања о свакодневном животу,

друштву и развоју циљне културе, разумеју утицај основних природних и друштвених појава на процесе у властитој и циљној култури, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици препознају, разумеју и тумаче вербалне и невербалне садржаје једноставнијих порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују кључне стратегије и средства, укључујући дигиталне алате. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимедијалних текстова у школском и ваншколском контексту и разликују њихова експлицитна и/или имплицитна значења.

За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, примењујући по потреби знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују, класификују и повезују језичке, културолошке и друге информације и критички одабирају
различите врсте извора, укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања у приватном и образовном домену.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у уобичајеним, свакодневним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју једноставније писане и усмене исказе, као и кратке текстове о познатим и блиским темама, појавама и догађајима, реализују узрасно и искуствено примерене видове писане и усмене продукције и интеракције (давање и тражење, тј. размена информација о личностима, догађајима, појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења) уз успостављање базичног али ефикасног социјалног контакта. Ученици прихватају разлике које постоје између властите и културе језикâ које уче и умеју да прилагоде понашање основним конвенцијама у комуникацији. Негују став отворености према култури страног језика и поседују основне вештине за критичко истраживање и разумевање појава властите културе и културе (културâ) језика који (које) уче. На сврсисходан начин приступају обради информација и развијају функционалну и дигиталну писменост и адекватне
стратегије учења и рада.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- СЈ1.ОО.С.1.1. Разумљиво изговарају већину гласова и гласовних група, уз могућу интерференцију и друга одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што повремено може да отежава разумљивост порука и комуникацију. - СЈ1.ОО.С.1.2. Познају већину правописних правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које повремено могу да ометају разумевање. - СЈ1.ОО.С.1.3. Познају и користе ограничен репертоар основних правила и образаца за грађење граматичких облика промењљивих врста речи (нпр. облике правилне множине именица или основне просте облике за време код глагола), уз грешке и омашке које повремено могу да ремете комуникацију. - СЈ1.ОО.С.1.4. Познају и користе ограничени репертоар основних и једноставних синтаксичких структура (као што су просте и независно сложене реченице), уз грешке и омашке које могу да повремено ремете комуникацију. - СЈ1.ОО.С.1.5. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које могу повремено да ремете комуникацију. - СЈ1.ОО.С.1.6. Препознају основне принципе функционисања језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, најмаркантније сличности и разлике између заједницâ које користе циљни и матерњи језик.	- СЈ1.ОО.С.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања једноставнијих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу с текстуалном врстом и комуникативном намером, и то у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета). - СЈ1.ОО.С.2.2. Користе страни језик у једноставнијој усменој и писаној комуникацији ослањајући се повремено на стратегије компензације, планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере, уз употребу релевантних дигиталних алата. - СЈ1.ОО.С.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. - СЈ1.ОО.С.2.4. Интерпретирају значења једноставније усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама, постављају основне хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери, ослањајући се на невербалну комуникацију, односно на карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир лексике и сл.). - СЈ1.ОО.С.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања једноставнијих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу с текстуалном врстом и комуникативном намером, и то у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета). - СЈ1.ОО.С.2.2. Користе страни језик у једноставнијој усменој и писаној комуникацији ослањајући се повремено на стратегије компензације, планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере, уз употребу релевантних дигиталних алата.	- СЈ1.ОО.С.3.1. Разумеју основни смисао и кључне појединости у кратким саопштењима на блиске теме. - СЈ1.ОО.С.3.2. Разумеју краће усмене савете, упутства, молбе итд. који се тичу личних потреба и интересовања (нпр. оријентација у простору, сналажење на јавним местима, употреба уређаја и апарата, правила игре и сл.) који су, по потреби, праћени визуелним елементима. - СЈ1.ОО.С.3.3. Разумеју основни смисао и главне информације споријих, јасно артикулисаних монолошких излагања и прича о познатим и узрасно адекватним темама, уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања. - СЈ1.ОО.С.3.4. Разумеју основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника о блиским и познатим темама, уколико се говори разговетно и умереним темпом. - СЈ1.ОО.С.3.5. Разумеју основни смисао и главне информације краћих медијских садржаја (радио и телевизијских емисија, подкаста или других аудио-визуелних записа, као и краћих рекламних порука које не садрже игру речи или неко конотативно/ скривено / метафорично значење) о блиским темама, као и тему и основну поруку кратких телевизијских репортажа и документарних филмова помажући се визуелним информацијама. - СЈ1.ОО.С.3.6. Разумеју општи смисао и фреквентне фразе, формулације и изразе у текстовима популарне музике. - СЈ1.ОО.С.3.7. Разумеју општи смисао и релевантне информације на блиске теме у краћим текстовима једноставне садржине, порукама, писмима, мејловима о познатим и узрасно адекватним темама. - СЈ1.ОО.С.3.8. Разумеју општи смисао, важније идеје и поруке једноставних линеарних и хипертекстуалних врста (адаптирани, поједностављени и скраћени информативни и књижевни текстови, новинске вести, брошуре, проспекти, кратке репортаже, кратки прилози на друштвеним мрежама) са интернета или из других писаних медија у складу са узрастом и интересовањима. - СЈ1.ОО.С.3.9. Разумеју општи смисао, информације, главне идеје и поруке једноставнијих фикционалних прича и других форми из области књижевности за младе прилагођених узрасту и интересовањима. - СЈ1.ОО.С.3.10. Разумеју и селектују потребне информације из инфографикона и других визуелно-текстуалних приказа (табела, дијаграма, мапа, формулара, формула...). - СЈ1.ОО.С.3.11. Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи и потребне информације из једноставнијих извора информација са циљем претраживања (онлајн)

- CJ1.OO.C.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језикâ које уче, разумеју и објашњавају важније појаве и процесе из свакодневне културе и традиције о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.	- CJ1.OO.C.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. - CJ1.OO.C.2.4. Интерпретирају значења једноставније усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама, постављају основне хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери, ослањајући се на невербалну комуникацију, односно на карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир лексике и сл.).	речника, енциклопедија, брошура и интернет страница. - CJ1.OO.C.3.12. Иницирају и/или одржавају разговор и интеракцију са једним саговорником или више саговорника на блиске и познате теме. Уз минималну помоћ саговорника, траже одређени предмет, услугу, објашњење планова и обавеза, повезујући неколико краћих исказа у смислену целину. - CJ1.OO.C.3.13. Описују себе и своје непосредно окружење, школски контекст и приватан живот, свакодневне активности и навике, искуства из прошлости, претходне и планиране активности и догађаје, уз евентуалне краће паузе у говору. На једноставан начин и укратко излажу на задату тему или резимирају краћи текст (прочитан или одслушан), ослањајући се по потреби и на језичка средства која се у њему појављују.
		- CJ1.OO.C.3.14. Постављају неколико повезаних питања у низу, у вези с личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, и одговарају на слична питања саговорника. - CJ1.OO.C.3.15. Исказују допадање и недопадање, слагање и неслагање, молбе и извињења, упутства, захтеве, савете, забране, образлажући своје ставове и мишљење једноставнијим језичким средствима. - CJ1.OO.C.3.16. Састављају краће сажете текстове од неколико повезаних реченица о себи, друштвеном и природном окружењу, аспектима приватног и школског живота, пореде људе, ствари и појаве користећи фреквентне кохезивне елементе. Писаним путем траже и преносе детаљније информације, обавештења или податке о себи и другима. - CJ1.OO.C.3.17. Писаним путем траже и преносе детаљније информације, обавештења или податке о себи и другима, састављају

		једноставна лична и електронска писма, поруке, имејлове у којима се са пријатељима и познаницима договарају о активностима, постављају или одговарају на питања на узрасно релевантне теме. Једноставним језичким средствима описују теме и догађаје из приватног, јавног и образовног домена и препричавају кратке (прочитане и одслушане) текстове, ослањајући се на језичка средства која се у њима појављују. – CJ1.OO.C.3.18. На страном језику саопштавају основне информације добијене од трећег лица или пренете путем писаних или усмених текстова у вези с блиским комуникативним ситуацијама и познатим темама. – CJ1.OO.C.3.19. На матерњем језику преносе саговорнику: тему, општи смисао и најважније информације краћих и једноставнијих писаних текстова (новинских и књижевних) и кратких усмених исказа опште информативне природе, примерене узрасту и интересовањима.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, чак и у тежим и неувежбаним комбинацијама гласова, уз поштовање акценатскоинтонацијске природе, или уз евентуалне мање неправилности које не угрожавају комуникацију. Познају и примењују фреквентна правописна правила. Записују речи и изразе с релативном ортографском тачношћу, тако да не долази до неспоразума. Познају и користе одређени број сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које углавном не ремете комуникацију. Познају различите стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју главне сличности и разлике фреквентних лексичких елемената и (морфосинтаксичких) конструкција матерњег и страних језика. Разумеју, прихватају и знају да објасне разлике које постоје између властите и културâ језика који уче и знају да прилагоде понашање основним конвенцијама. Ученици поседују темељна знања о свакодневном животу, друштву и развоју стране културе, разумеју утицај природних и друштвених појава на процесе у властитој и култури страног језика, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом и другим најближим културама.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Ученици препознају, схватају и интерпретирају вербалне и невербалне садржаје порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују различите стратегије и средства, укључујући дигиталне алате. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимедијалних текстова школском и ваншколском контексту и тумаче њихова експлицитна и/или имплицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, повезујући га са знањима и вештинама из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују, класификују и повезују језичке, културолошке и друге информације и критички приступају различитим врстама извора, укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања у приватном, јавном и образовном домену.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Ученици учествују у разноврсним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју тематски и узрасно адекватне писане и усмене исказе, као и текстове о блиским темама, појавама и догађајима, реализују узрасно примерене видове писане и усмене продукције и интеракције (садржајна размена информација о личностима, догађајима, појавама, исказивање ставова, идеја и мишљења, допадања и недопадања) уз релативно спонтано успостављање ефикасног социјалног контакта. Прихватају и поштују разлике које постоје између властите културе и културе/културâ језика који/које уче и умеју да прилагоде вербално и невербално понашање основним конвенцијама. Негују став отворености и радозналости према култури језика који уче и поседују узрасно адекватне вештине за критичко истраживање и разумевање појава властите културе и културе (културâ) језика који (које) уче. На сврсисходан и делотворан начин приступају обради информација, развијају и унапређују функционалну и дигиталну писменост и комплексније стратегије учења и рада.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

- СЈ1.ОО.Н.1.1. Исправно изговарају већину гласова и гласовних група, уз евентуалне утицаје других језика које користе, првенствено матерњег и повремена одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације). - СЈ1.ОО.Н.1.2. Познају правописна правила и примењују их у писаној продукцији. - СЈ1.ОО.Н.1.3. Познају и користе ограничен репертоар правила и образаца за грађење граматичких облика који укључују и најфреквентнија одступања од морфолошких правила и правила творбе речи. - СЈ1.ОО.Н.1.4. Познају и користе ограничени репертоар основних и фреквентних правилно формираних синтаксичких структура у циљу кохерентне комуникације. - СЈ1.ОО.Н.1.5. Разумеју и користе релативно адекватан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена. - СЈ1.ОО.Н.1.6. Познају основне принципе функционисања језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, важније сличности и разлике између заједницâ које користе циљни и матерњи језик. - СЈ1.ОО.Н.1.7. Поседују темељна знања у вези са властитом и културама језикâ које уче, разумеју, тумаче и пореде појаве и процесе из свакодневне културе и традиције о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.	- СЈ1.ОО.Н.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања различитих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу са текстуалном врстом и комуникативном намером, у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета). - СЈ1.ОО.Н.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији користећи креативно стратегије компензације и примењујући различите стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере, уз употребу релевантних дигиталних алата. - СЈ1.ОО.Н.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост, за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. - СЈ1.ОО.Н.2.4. Интерпретирају значења једноставније усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама, постављају хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери у складу са њеним друштвеним, културним, временским и просторним контекстом. - СЈ1.ОО.Н.2.5. Успостављају интеркултурну комуникацију, размењују релевантне информације и ставове, као и лична уверења у вези са културом свакодневице, уз примену вишејезичних ресурса и уважавање правила учтивости. - СЈ1.ОО.Н.2.6. Идентификују, анализирају и тумаче појаве и процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру личних интересовања и	- СЈ1.ОО.Н.3.1. Разумеју смисао и важне информације у краћим усменим саопштењима на блиске и узрасно релевантне теме. - СЈ1.ОО.Н.3.2. Разумеју усмена упутства, препоруке, савете који се односе на сналажење на јавним местима (нпр. руковање апаратима и уређајима, упозорења, безбедносне информације и сл.) уколико се говори разговетно и умереним темпом. - СЈ1.ОО.Н.3.3. Разумеју основни смисао и релевантне информације јасно артикулисаних монолошких излагања, прича, презентација и предавања на узрасно адекватне и блиске теме (из домена науке, уметности, економије, технологије и осталих области људског деловања), уз одговарајућу визуелну подршку. Идентификују идеје, интерпретације, узрочно-последичне везе, разликују чињенице од мишљења и ставова. - СЈ1.ОО.Н.3.4. Разумеју општи смисао, кључне информације, позиције, идеје и ставове из разговора двоје или више (са)говорника о блиским и познатим темама, уколико се говори разговетно и умереним темпом. - СЈ1.ОО.Н.3.5. Разумеју основни смисао и могу да издвоје главне информације из аутентичних медијских садржаја (подкаста, радио и телевизијских емисија о познатим, друштвено и узрасно адекватним темама – нпр. репортажа, научно-популарних, документарних, играних, анимираних филмова, едукативних садржаја и спотова) које слушају/гледају у смисленим целинама. Разумеју општи смисао и упадљиве детаље рекламних порука и препознају ставове и тачке гледишта изречене у њима, предрасуде, стереотипе, као и различите облике медијске манипулације и убеђивања. - СЈ1.ОО.Н.3.6. Разумеју општи смисао, фреквентне фразе и изразе сложенијих, разговетних текстова популарне музике. - СЈ1.ОО.Н.3.7. Разумеју општи смисао и могу да издвоје релевантне информације у порукама, писмима и имејловима о блиским темама које се односе на различите узрасно адекватне теме и на актуелне друштвено релевантне теме од значаја за њихово непосредно школско окружење, ужу или ширу заједницу. - СЈ1.ОО.Н.3.8. Разумеју општи смисао, идеје, детаље, информације и поруке различитих врста текстова (прилагођени информативни и књижевни текстови, новинске вести, брошуре, проспекти, репортаже, прилози на друштвеним мрежама) са интернета или из других писаних медија у складу са узрастом и интересовањима, откривајући значења непознатих речи и конструкција на основу смисла читавог текста и садржаја појединачних делова. Идентификују идеје, интерпретације, узрочно-последичне везе, разликују чињенице од мишљења, препознају предрасуде, стереотипе, као и најупадљивије начине медијске манипулације и убеђивања. - СЈ1.ОО.Н.3.9. Разумеју општи смисао, детаље, идеје, експлицитно изражена осећања, жеље, расположења и поруке, идентификују и анализирају идеје и ставове аутора, интерпретације, различите перспективе, предрасуде, стереотипе, у узрасно примереним књижевним текстовима и прилагођеним и адаптираним верзијама белетристике за младе. - СЈ1.ОО.Н.3.10. Разумеју, проналазе, селектују, интерпретирају и евалуирају

	садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације.	информације из различитих визуелнотекстуалних приказа (инфографикона, табела, дијаграма, графикона, мапа, формулара, формула...).

	– СЈ1.ОО.Н.2.7. Промишљају улогу језикâ у разноврсним друштвеним активностима и користе страни језик у циљу решавања проблема и повезивање знања у приватном, јавном и образовном домену.	– СЈ1.ОО.Н.3.11. Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи и потребне информације из различитих извора информација критички процењујући релевантност, поузданост и кредибилност извора.
		- СЈ1.ОО.Н.3.12. Спонтано учествују у једноставнијој интеракцији са двоје или више саговорника у оквиру дијалога, дискусија и дебата, разматрају различите перспективе, исказују своје мишљење пружајући објашњења и поткрепљујући га аргументима, излажу ставове и идеје у вези са блиским, релевантним (личним и друштвеним) темама прилагођеним узрасту и интересовањима, поштујући друштвено прихваћене норме комуникације. - СЈ1.ОО.Н.3.13. Релативно течно и с одређеном лакоћом описују себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, искуства/догађаје из прошлости и планове за будућност. Спонтано и детаљно излажу на задату тему (из узрасно и интересно примерених и блиских области људског деловања) и одговарају на питања која се односе на смисао и значај теме, кључне информације и податке, основне поруке и једноставне интерпретације, користећи разноврсна језичка средства. - СЈ1.ОО.Н.3.14. Учествују у неформалном и формалном разговору (нпр. са наставницима, службеним лицима и сл.), постављају по неколико питања у низу (у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама) и одговарају на њих, уз евентуалну помоћ и понављање. - СЈ1.ОО.Н.3.15. Комплекснијим језичким средствима исказују допадање и недопадање, слагање и неслагање, молбе, извињења, упутства, савете, захтеве, забране, упутства; износе образложења, ставове, мишљење, аргументацију, по потреби тражећи помоћ саговорника (вербалним и невербалним средствима). - СЈ1.ОО.Н.3.16. Пишу краће текстове/приче од неколико логички повезаних реченица на реалан или фикционалан начин о узрасно релевантним темама од локалног, националног и глобалног значаја (о себи, аспектима приватног и школског живота као и о друштвеном и природном окружењу). Резимирају и/или парафразирају одслушан или прочитан адаптиран или прилагођен текст (на једноставне и узрасно примерене теме из домена науке, уметности, економије, технологије и осталих области људског деловања), ослањајући се и на језичка средства која се у њему појављују. Описују и тумаче податке из табела, графикона, инфографика, брошура и сл. - СЈ1.ОО.Н.3.17. Прецизно описују искуства, активности и догађаје из садашњости и прошлости у виду дескриптивних и наративних текстова користећи познате сложеније језичке структуре и адекватну лексику. Пишу обична и електронска писма у којима са пријатељима и познаницима договарају активности и обрађују узрасно релевантне теме поштујући друштвено прихваћене норме комуникације, различите културолошке особености и мултикултуралност. Описују себе, околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности, искуства и догађаје, резимирају или препричавају краћи (прочитан или одслушан) текст, у извесној мери користећи и језичка средства која се у њему појављују. - СЈ1.ОО.Н.3.18. На страном језику у сажетом виду

		саопштавају информације добијене од трећег лица или пренете путем писаних или усмених текстова у вези с релативно блиским комуникативним ситуацијама и познатим темама. - СЈ1.ОО.Н.3.19. На матерњем језику саопштавају смисао, тему и детаљније информације усменог исказа или писаног текста (новинског, књижевног, интернет прилога), примереног узрасту и интересовањима, као и информације, упутства, молбе, савете и сл. добијене од трећег лица.

Разред	Пети
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- разуме једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и размену основних личних података; - упути поздрав и отпоздрави поштујући основна правила учтивости; - представи себе и друге у неколико везаних исказа користећи једноставна језичка средства; - размени основне личне податке; - примени прикладне облике ословљавања у основној формалној и неформалној интеракцији уважавајући сличности и разлике у културама свог и циљног језика;	**Поздрављање и отпоздрављање** **Представљање себе и других** **Тражење основних личних података (о саговорницима; о трећим лицима)** **Пружање и размена основних личних података о себи и другима**
- разуме једноставније текстове који се односе на опис живог света, појава, предмета, места, догађаја, доживљаја, стања; - опише живи свет, појаве, предмете, места, догађаје, доживљаје и стања користећи једноставна језичка средства; - упореди карактеристике живог и неживог света користећи једноставна језичка средства; - издвоји кључне појмове у једноставним текстовима у вези с базичним садржајима других наставних предмета; - разуме и тумачи основне информације из узрасно примерених инфографикона и других једноставних текстуалних приказа (табеле, дијаграми, мапе, формулари и сл.).	**Описивање живог света, појава, предмета, места, догађаја, доживљаја, стања** **Поређење елемената живог и неживог света**
- разуме једноставније позиве на заједничке активности, предлоге и савете и реагује на њих уз адекватно образложење и исказ захвалности; - упути позиве на заједничке активности, предлоге и искуствене савете користећи основне функционално прикладне моделе и основна правила учтивости;	**Упућивање позива за учешће у заједничкој активности, предлога, савета** **Прихватање и/или одбијање позива за учешће у заједничкој активности,** **предлога, савета** **Захваљивање на позивима за**

	учешће у заједничкој активности, предлозима, саветима
- разуме конвенционалне молбе, захтеве, изразе захвалности, извињења, жаљења и саосећања, исказане једноставнијим језичким средствима и реагује на њих; - упути конвенционалне молбе, захтеве, изразе захвалности, извињења, жаљења и саосећања, користећи једноставна језичка средства, у складу са основним друштвеним конвенцијама; - разуме једноставније формулисана обавештења у познатим комуникативним ситуацијама; - пружи једноставно формулисана обавештења у познатим комуникативним ситуацијама; - затражи у познатим комуникативним ситуацијама потребно обавештење, користећи једноставна језичка средства;	**Упућивање молби, захтева, обавештења** **Упућивање израза захвалности, извињења, жаљења, саосећања**

- разуме и следи једноставнија упутства у вези са уобичајеним свакодневним ситуацијама из усмених, писаних и електронских извора; - затражи упутства и додатна појашњења користећи једноставна језичка средства; - пружи једноставна упутства и појашњења у вези са уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;	**Тражење и давање упутстава** **Тражење и пружање појашњења за упутства**
- разуме једноставније честитке и позивнице и одговори на њих уз кратак исказ захвалности водећи рачуна о конвенцијама култура циљног језика; - упути једноставне пригодне честитке водећи рачуна о конвенцијама култура циљног језика; - уочи основне сличности и разлике у начину прославе празника, рођендана и значајних догађаја у културама свог и циљног језика;	**Честитање празника и значајних догађаја, честитање на успеху** **Упућивање лепих жеља и узвраћање Захваљивање на честиткама и узвраћање**
- разуме једноставније текстове који садрже основне информације о способностима, умећима, радњама и ситуацијама у садашњости; - опише способности и умећа, радње и ситуације у садашњости у неколико везаних једноставних исказа; - размени појединачне информације или неколико информација у низу које се односе на способности, умећа, радње и ситуације у садашњости;	**Описивање способности, умећа, радњи, ситуација у садашњости**
- разуме једноставније текстове који садрже основне информације о способностима, умећима, радњама и ситуацијама у прошлости; - опише способности, умећа, радње и ситуације у прошлости у неколико везаних једноставних исказа; - размени појединачне информације или неколико информација у низу које се односе на способности, умећа, радње и ситуације у прошлости; - опише историјске догађаје и личности различитих култура користећи једноставна и претходно увежбана језичка средства; - уочи на елементарном нивоу утицај културно-историјских догађаја и појава на лексичке и културолошке елементе матерњег и циљног језика, као и других језика;	**Описивање способности, умећа, радњи, ситуација у прошлости**
- разуме једноставније формулисане изразе којима се описују жеље, планови и намере и реагује на њих; - саопшти своје и туђе жеље, планове и намере користећи једноставна језичка средства; - размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама;	**Исказивање жеља, планова, намера**
- разуме једноставније формулисане свакодневне исказе у вези с непосредним и конкретним потребама, осетима и емоцијама и реагује на њих; - искаже своје и туђе потребе, осете и емоције једноставним језичким средствима; - размени информације у вези са основним потребама, осетима и емоцијама једноставним језичким средствима, показујући толеранцију и саосећајност;	**Исказивање потреба, осета, емоција**
- разуме једноставније формулисане информације и питања која се односе на оријентацију/положај предмета, објеката и бића у простору, правац и смер кретања и одговори на њих; - опише положај предмета, објеката и бића у простору, правац и смер кретања једноставним, по потреби везаним исказима; - размени основне информације о оријентацији/положају предмета, објеката и бића у простору, правцу и смеру кретања;	**Описивање положаја у простору и просторних односа** **Размена информација у вези са оријентацијом у простору** **Исказивање правца и смера кретања**
- разуме једноставнија обавештења о хронолошком времену; - затражи и пружи једноставнија обавештења о хронолошком времену; - опише дневни/недељни распоред активности користећи једноставна језичка средства; - уочи сличности и разлике у исказивању хронолошког времена у културама свог и циљног језика;	**Исказивање времена и сатнице**
- разуме једноставније формулисане информације које се односе на упозорења, правила понашања, права и обавезе у школи и ван ње; - саопшти и размени једноставно формулисане информације које се односе на упозорења, правила понашања, права и обавезе у школи и ван ње; - уочи и, уз евентуалну повремену употребу полазног језика, објасни сличности и разлике у правилима понашања, правима и обавезама деце у својој земљи и у другим земљама;	**Саопштавање упозорења, правила понашања, права, обавеза**

- разуме једноставније формулисане информације које се односе на припадање и поседовање; - затражи информације у вези са припадањем и поседовањем користећи једноставна језичка средства; - саопшти и размени једноставно формулисане информације у вези с припадањем и поседовањем;	**Изражавање припадања и поседовања**
- разуме једноставније исказе којима се изражава допадање и недопадање; - саопшти и размени једноставно формулисане исказе којима се изражава допадање и недопадање уз кратко образложење; - разуме једноставније исказе којима се изражавају интересовања; - саопшти и размени једноставно формулисане исказе о својим и туђим интересовањима уз кратко и једноставно образложење; - саопшти своја интересовања о неким елементима култура циљног језика (у сфери уметности, спорта, слободних активности, свакодневног живота) користећи једноставна језичка средства; - разуме једноставније формулисане садржаје из текстуалних, визуелно-текстуалних и мултимедијалних извора у вези с предметом својих интересовања и селективно их користи у складу с проценом њиховог значаја за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема;	**Изражавање допадања, недопадања, интересовања** **Образлагање допадања, недопадања, интересовања**
- разуме једноставно формулисане исказе којима се изражава мишљење, слагање и неслагање и уочи основне принципе учтиве комуникације и међусобног уважавања; - изрази и размени мишљење, слагање и неслагање, уз евентуално кратко образложење, користећи најједноставнија језичка средства, поштујући принципе учтивости и међусобног уважавања; - затражи додатно појашњење о изнетом мишљењу користећи једноставна језичка средства; - уочи најчешће стереотипе у вези с културама свог и циљног језика; - разуме и размени уобичајене гестове и графичке симболе којима се поткрепљује (не)слагање и (не)допадање у једноставној комуникацији у мултимодалном контексту; - разуме најједноставнија пропратна невербална и паравербална средства за исказивање и поткрепљивање мишљења;	**Изражавање мишљења, слагања и неслагања** **Образлагање мишљења, слагања и неслагања** **Тражење мишљења и додатног појашњења**
- размени информације на циљном језику приликом договарања, преговарања и доношења одлука у интеракцији са саговорницима и у групним активностима, користећи једноставна језичка средства; - представи резултате и производе групног рада користећи једноставна језичка средства;	**Договарање, преговарање, доношење одлука и представљање резултата групног рада**

- разуме једноставније формулисане информације које се односе на количину (основне мерне јединице и амбалажу), димензије и цену; - саопшти и размени информације које се односе на количину (основне мерне јединице и амбалажу), димензије и цену користећи једноставна језичка средства у складу са конвенцијама циљног језика.	**Изражавање количине (мерних јединица и амбалаже), димензија и цена**

ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Савремена настава страних језика подразумева комуникативно-интерактивну парадигму чији је циљ развој комуникативне компетенције у активностима усмене и писане комуникације. Језичке активности се, дакле, односе на сваку употребу језика – било да се ради о слушању, читању, говору или писању – у контексту реалних комуникативних ситуација.

Ученици слушају и читају једноставније текстове различитих жанрова и узрасно примерених функционалних стилова (дијалоге, прилагођене научно-популарне, информативне, инструктивне и књижевне текстове, песме, новинске чланке, нелинеарне текстове, блогове, објаве на друштвеним мрежама и слично), који се односе на програмом предвиђене тематске области, односно комуникативне ситуације.

Ученици размењују информације које се односе на дате комуникативне ситуације у усменој или писаној комуникацији, реагују на тражену/добијену информацију, траже додатна објашњења, договарају се, преговарају, изражавају осећања, саосећање, захвалност, саопштавају своје ставове, мишљења, жеље, планове, описују/пореде бића, места, појаве, догађаје у прошлости и садашњости, сличности и разлике у културама свог и циљног језика, тумаче табеле и графиконе, истражују и презентују резултате својих истраживања користећи различите медије итд.

У комуникацији на страном језику, ученици комбинују конвенционалне медије (штампани медији, ТВ, радио) и информационе технологије како би развили знања и вештине прилагођене изазовима савременог доба и успешно комуницирали у школском и ваншколском контексту.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Тематске области су оквирне и могу се по потреби прилагођавати динамици наставног процеса и циљној групи, исте су за све језике, прожимају се и надограђују у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа у вези с конкретном темом. Теме се бирају у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим приступима у настави страних језика, тако да свака тема чини одређени ситуациони комплекс у оквиру којег се систематски развијају сви аспекти језичке компетенције. Препоручује се да се приликом обраде изабраних тема континуирано ради на продубљивању интеркултурне компетенције, чиме се повезује језички развој с разумевањем различитих аспеката друштвеног живота, вредности и културних конвенција како земаља у којима се говори циљни језик тако и Србије.

ЧОВЕК И ДРУШТВО

Свакодневни живот (свакодневне активности; организација времена и обавеза; слободно време, забава, разонода и хобији; празници, куповина, мода и облачење, животни простор, становање, путовања, транспорт и превозна средства, оријентација у простору и сл.); међуљудски односи (породица, пријатељи, вршњачки односи, односи према старијима, наставницима; конвенције понашања и опхођења, бонтон; солидарност, поштовање и разумевање различитости, толеранција и емпатија, пријатељство, љубав, брига о другоме; вредности, норме, етички и грађански принципи; уважавање различитости (индивидуалних и групних); уверења, ставови, стереотипи и предрасуде; однос према духовности; вербална и невербална комуникација; организација друштвених односа (деца и омладина; права и обавезе; омладинске и волонтерске организације, волонтерски и хуманитарни рад, активизам, помоћ старијима и немоћнима, институције); људи и догађаји (обични људи-хероји, занимљиве животне приче и догађаји).

ОБРАЗОВАЊЕ И СВЕТ РАДА

Школа (школски системи, школски живот; образовање и васпитање, права и обавезе ученика; образовање за све, школске размене у земљи и иностранству, целоживотно учење); свет рада (будућа занимања; пословни односи, улоге и одговорности; радни простор; планирање и организовање посла, начини решавања проблема, предузетничке иницијативе младих, биографије значајних појединаца).

КУЛТУРА, УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

Свет културе и уметности; историја (свет кроз векове, значајни историјски догађаји, историјске личности); живот и дела славних личности из света културе и уметности, жене које су обележиле националну и светску културу и уметност; награде за достигнућа у различитим областима културе и уметности; књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм, стрип; очување материјалне и нематеријалне културне баштине, локалне и међународне акције/организације за очување традиције и заштиту културно-историјских споменика и места.

НАУКА И ТЕХНИКА

Свет науке, научна достигнућа, иновације и нове технологије; живот и дела знаменитих личности из света науке и технике; награде за достигнућа у различитим областима науке и технике; допринос жена у области науке и технике; развој/распрострањеност/примена/ позитивне и негативне стране модерне технологије.

ПРИРОДА И ЕКОЛОГИЈА

Живи свет, географске особености, клима и временске прилике; природни феномени; екосистеми, биодиверзитет, развијање еколошке свести и очување животне средине, утицај човека на животну средину, глобално загревање, климатске промене, обновљиви извори енергије; одговоран однос према биљном и животињском свету, угрожене биљне и животињске врсте, организације/покрети за заштиту природе и животиња.

МЕДИЈИ И КОМУНИКАЦИЈА

Конвенционални/традиционални и нови медији, дигитални свет и савремени облици комуникације и информисања, тражење и провера информација, критичко читање, презентовање пројеката и резултата истраживања, поштовање ауторских права, модерна средства комуникације, медијска култура, информације, лажне
информације и дезинформације, утицај медија на свакодневни приватни и јавни живот.

ЖИВОТНЕ НАВИКЕ И ЗДРАВЉЕ

Здравље (физичко и психичко здравље човека, здраве животне навике, рекреација, животни циклуси); исхрана (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, исхрана и здравље); спорт (спортови, спортске манифестације, позната спортска такмичења, познате личности из света спорта, толеранција, фер-плеј, историјат спортских догађаја, савремени спортски догађаји, млади и спорт).

СРБИЈА И СВЕТ

Србија – моја домовина (традиција, обичаји, прославе, празници, култура различитих мањина, дух заједништва и међусобног уважавања, историјски догађаји, географске карактеристике, становништво, туристичке атракције); свет (заједнички живот народа, глобализам; људи, језици, региони и земље у којима се говори циљни језик, познати градови, знаменитости); интеркултурни контакти (миграције, боравак и живот у иностранству).

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице:

Бројиве и небројиве именице

Правилна множина именица и најчешћи облици неправилне множине; множина именица које се завршавају на *-y* и *-f/fe*; синкретизам једнине и множине

Заменице:

Личне заменице у
функцији субјекта Личне
заменице у функцији
објекта **Детерминатори:**

Одређени и неодређени члан (основне употребе неодређеног члана; употреба одређеног члана са именицама које означавају лица и предмете који су познати
саговорнику и појмове који се сматрају јединственим, уз називе музичких инструмената, редне бројеве, суперлатив придева; употреба/изостављање одређеног члана уз уобичајене географске појмове; нулти члан испред именица у множини и небројивих именица употребљених у општем смислу, испред назива празника и спортова, као и у изразима *have breakfast/lunch…, go to bed, by bike/plane…, at home/work/school…*)

Присвојни придеви

Показни придеви/заменице (*this, that, these, those*)

Кванитификатори (*some, any, no, much, many, a lot of*)

Саксонски генитив са именицом у једнини и множини, као и с више именица у низу

Партитивни генитив (*a carton/box/bag/can/glass/bottle/jar/bowl/bunch/piece/slice/bar/pair of…*) Бројеви (основни бројеви 0–1000, редни бројеви 1–100)

Глаголи:

Егзистенцијално *There is/are*

Have got/Have за изражавање поседовања и давање описа Императив
The Present Simple Tense глагола *to be*

The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи у садашњости, као и утврђених будућих програма и распореда

The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи у садашњости, као и планираних будућих радњи

The Past Simple Tense глагола *to be*, правилних и најчешћих неправилних глагола

Going to (планови, намере), *will* (основне употребе)

Основне употребе модалних глагола *can, could, may, must/mustn't (Not) Have to* за изражавање обавезе и одсуства обавезе

Основни фразални глаголи

Основне употребе глаголске именице и инфинитива глагола

Придеви:

Поређење придева (правилно и неправилно поређење)

Придевско-предлошке фразе – *interested in, good/bad at, crazy about…*

Предлози:

Предлози за изражавање положаја у простору и просторних односа, правца и начина кретања; предлози за изражавање времена

Придеви:

Род и број и слагање придева и именице у роду и броју

Поређење придева (компаративна конструкција са *più/ meno* и предлогом *di)*

Присвојни придеви (*mio, mia, miei, mie, tuo, tua, tuoi, tue*….)

Показни придеви (*questo/quello)* (слагање придева са именицом – рецептивно) Неодређени придеви (*molto, poco, tanto, altrettanto, ogni, tutto*)

Прилози:

Прилози за учесталост – *usually, often…* и њихов положај у реченици Прилози за време и место

Упитне речи:

Питања са *Who/What/When/Where/Which/Whose/Why/How*

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Именице:

Род и број

Члан:

Члан (одређени и неодређени) Партитивни

члан

Употреба члана уз присвојне придеве и именице које означавају сроднике

Заменице:

Личне заменице у служби субјекта

Наглашене и ненаглашене личне заменице за директни и индиректни објекат (рецептивно) Ненаглашене повратне заменице Показне заменице (*questo/quello)*

Упитне речи (*chi, che, che cosa, come, dove di dove, quanto, quando, quale, a chi, di chi*)

Бројеви:

Основни бројеви до 1000 Редни бројеви до 20

Бројеви у служби исказивања датума и хронолошког времена

Глаголи:

Садашње време правилних глагола све три конјугације Садашње време фреквентних неправилних глагола

Садашње време модалних глагола

Садашње време најфреквентнијих инхоативних глагола *(finire, pulire, capire, preferire)*

Садашње време најфреквентнијих повратних глагола Садашње време глагола *piacere*
Изрази са глаголима *avere* и *essere* (*avere fame/freddo/sete/paura/caldo/ fretta/sonno, avere mal di testa/gola, essere bravo a /in)*

Прошло свршено време (*Passato prossimo*) правилних и најфреквентнијих неправилних глагола

Императив најфреквентнијих правилних облика за неформално и формално обраћање у 2. лицу једнине и у 1. и 2. лицу множине. Најфреквентнији облици императива за учтиво обраћање (рецептивно)

Кондиционал глагола *potere* и *volere* у прва три лица једнине (рецептивно)

Предлози:

Најфреквентнији предлози и предлошки изрази просторних и временских односа *(davanti a, accanto a, fino a)*

Предлози спојени са чланом (рецептивно)

Прилози:

Најфреквентнији прилози и прилошки изрази за време *(già, adesso, presto, poi, prima (di), dopo, oggi, domani, ieri)* простор (*qui, qua, lì, là*), учесталост *(sempre, di solito, spesso, a volte, raramente, mai)* и начин (*chiaramente, esattamente, bene, male)*

Изражавање мишљења (*per me, secondo me)* Изражавање количине *(un chilo di, due etti di)*

Речце:

Речца *ci* и *ne*

Најфреквентнији везници (*e, o, perché, ma, però, mentre, anche*)

Реченица:

Интонација обавештајне, упитне, узвичне, заповедне, жељне реченице

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице:

Једнина и множина – продуктивно и рецептивно

Властите и заједничке именице у номинативу, дативу и акузативу Сложенице – род и грађење (рецептивно)

Чланови:

Нулти члан, одређени, неодређени, негациони, присвојни члан у номинативу, дативу и акузативу

Заменице:

Личне заменице у номинативу, дативу и акузативу Упитне заменице (*wer, was; wen, wem*)

Неодређена заменица *man* у номинативу и акузативу Показна заменица *das*

Везници:

Везници за независно сложене и зависно сложене реченице (продуктивно и рецептивно): *und, aber, oder, denn, dass, ob, weil*

Глаголи:

Презент слабих глагола и најфреквентнијих јаких глагола

Презент изведених глагола с наглашеним и ненаглашеним префиксима (продуктивно и рецептивно) Презент модалних глагола

Претерит помоћних и модалних глагола

Перфект слабих и најфреквентнијих јаких глагола Императив

Предлози:

Предлози с дативом и акузативом за означавање просторних, временских, модалних, инструменталних околности (*nach, vor, um, mit, ohne, für*) – продуктивно и рецептивно

Wechselpräpositionen – предлози с дативом уз глаголе мировања; предлози са акузативом уз глаголе кретања и премештања тела у простору (*an, auf, in, hinter, vor*)

Прилози:

Прилози за време и место (*donnerstags, da, dort, hier geradeaus, links, rechts*). Упитни прилози (*wo, wohin, woher, wie, wann*)

Бројеви:

Основни продуктивно, редни рецептивно

Синтакса:

Исказна, упитна, узвична реченица – положај глагола и ред речи Ред речи у реченици

Изражавање припадности с предлогом *von* + датив (рецептивно) Саксонски генитив уз лична имена

Негациона партикула *nicht*

РУСКИ ЈЕЗИК

Именице:

Предлошко-падежне конструкције: генитив *(у, около, без*), датив (*к*), акузатив (*в, на*), инструментал (*с, за*), локатив (*в, на*) Датив и инструментал именица без предлога

Конструкције за изражавање посесивности: у + ген. именица (*у мамы*); именица + именица у генитиву (*дом папы*)

Глаголи:

Садашње време у значењу будућег

Садашње време фреквентних глагола, као и глагола *жить, хотеть, есть* и *пить*

Садашње и прошло време глагола *заниматься* и *интересоваться*

Прошло време фреквентних повратних и неповратних глагола

Глаголи кретања (прошло и садашње време): *идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать, плыть/плавать*

Будуће време глагола *быть* и *стать* (+инструментал)

Изрази с глаголима *желать/пожелать (кому что), поздравлять/поздравить (кого с чем)*

Безлична употреба глагола *хотеться* и *нравиться*

Глагол *стоить* у изразима *сколько что стоит / это стоит*

Заповедни начин

Придеви:

Род, број и слагање с именицама

Прост компаратив *больше, меньше, лучше*

Кратки облици придева *согласен/согласна/согласны*

Заменице:

Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген. личних заменица (*у меня, у тебя, у неё, у него, у нас, у вас, у них)*

Датив личних заменица

Присвојне заменице: *мой, твой, наш, ваш, их.*
Слагање с именицама Упитне заменице

Прилози:

Фреквентни прилози за време, место и правац Упитни прилози (*где/куда*?)

Предикативи:

Безличне реченице с предикативима (*мне жарко, на улице холодно / надо, нельзя, нужно*, *можно)*

Модалне конструкције (личне и безличне): *Мне надо; я должен/должна*

Бројеви:

Основни бројеви до 1000
Редни бројеви до 100
Облици *час, часа, часов* и *год, года, лет* уз основне бројеве

Фонетика с прозодијом:

Гласовни систем
Интонациј

а

Реченица:

Просте и сложене реченице

Општа и посебна негација (*нет и не*)

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Именице:

Род и број именица са правилном променом

Придеви:

Род, број и место придева са правилном променом и сталним местом иза именице. Слагање именице и придева у роду и броју
Поређење придева (*plus/ moins/aussi* + придев + *que*)

Детерминанти:

Основне употребе одређеног и неодређеног члана Партитивни члан

Партитивно *de*

Сажети члан

Основни бројеви до 100, стотине до 1000 Редни бројеви до 20
Присвојни детерминанти (*mon, ma, mes, ton, ta, tes, son, sa, ses, notre, nos, votre, vos, leur, leurs*) Показни детерминанти (*ce, cet, cette, ces*)
Упитни детерминанти (*quel, quels, quelle, quelles*)

Именички квантификатори (*un kilo de, un litre de, un morceau de* и сл.) Прилошки квантификатори (*un peu de, beaucoup de, assez de, trop de*) Упитни кванитификатор: *combien de* (рецептивно**)**

Заменице:

Личне заменице у функцији субјекта
Заменица *on*
Презентативи (*c'est /ce sont, voilà, il y a*)

Глаголи:

Презент индикатива фреквентних правилних глагола

Презнет индикатива правилних глагола са променом у основи (*manger, acheter, appeler*) Презент индикатива правилних фреквентних повратних глагола

Презент индикатива најфреквентнијих неправилних глагола (нпр. *boire, prendre*) Императив фреквентних глагола (потврдни и одрични облик)

Наративни презент Перфекат правилних глагола

Перфекат најфреквентнијих неправилних глагола

Имперфекат глагола *avoir* и *être* у 3. лицу једнине (рецептивно)

Кондиционал учтивости (рецептивно) – у 1. и 2. лицу

једнине (*aimer, pouvoir, vouloir*) Глаголске перифразе (*le futur proche*)

Униперсоналне конструкције (*il est, il fait*) за исказивање хронолошког и метеоролошког времена Конструкција *il faut* са инфинитивом

Инфинитивне конструкције са глаголима: *aimer, détester, adorer, préférer*

Модални глаголи (*vouloir, pouvoir, savoir, devoir*) с допуном у инфинитиву

Глаголске конструкције са предлогом (f*aire de + sport/instrument, jouer à + sport, jouer de + instrument, aller à/ venir de*) Негација (*ne/ n'... pas*)

Предлози:

Фреквентни предлози и предлошке синтагме (*à, de, dans, près de, loin de, sur, à côté de, à gauche, à droite, chez* и сл.)

Прилози:

Фреквентни прилози за време (*aujourd'hui, demain, hier, il y a deux jours, souvent, toujours*) Прилози за количину/интензитет/квалитет (*beaucoup, très, assez, peu, trop, bien*).

Везници: *et, mais, ou*

Реченица:

Тотално питање постављено инверзијом Парцијално питање са постпозицијом упитне речи Парцијално питање (упитна реч+ *est-ce que)*
Ред речи у реченици
Узвичне реченице

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Именице:

Род и број

Исказивање припадности обликом *de* + именица

Придеви:

Род и број

Слагање придева уз именицу

Детерминанти:

Члан (одређени и неодређени)
Присвојни детерминанти

Показни детерминанти
Основни бројеви

Редни бројеви до 10

Квантификатори *mucho, poco, bastante*

Заменице:

Личне заменице
Упитне заменице

Ненаглашене заменице у служби неправог објекта уз глагол *gustar* (1. и 2. лице –продуктивно, остала лица рецептивно)

Глаголи:

Индикатив презента правилних глагола

Индикатив презента најфреквентнијих неправилних глагола (*ser, estar, tener, querer, poder, ir, venir*) Императив правилних глагола у 2. лицу једнине
Перифразе са инфинитивом (*ir a, tener que, hay que, deber*) Историјски презент (за описе у прошлости)

Безлични облик *hay*

Безлични глаголи и изрази за исказивање времена: *llover, nevar, hacer, hay*… Инфинитив уз глаголе *prohibir, permitir*
Изрази уз глагол *tener* (*hambre, sed, calor, frío*) Изражавање негације
Глаголи *gustar, encantar*

Употреба глагола и израза у презенту *parecer, tener razón, (no) estar de acuerdo con*

Предлози:

Предлози *a, de, con, en*

Прилози:

Најфреквентнији прилози за време, начин и место

Прилошки изрази за слагање и неслагање *sí, no, también, tampoco*

Реченица:

Тотално и парцијално питање и интонација

Саставне реченице уз везнике *y/e*, *también, tampoco, ni*

Раставне реченице уз везник *o/u*

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за шести разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за шести разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Ово дидактичко-методичко упутство односи се на све разреде другог циклуса основног образовања и васпитања. Садржај упутства јединствен је и уједначен за све четири године другог циклуса, а наставник, у складу са узрасним и језичким способностима ученика, самостално бира и примењује предложене методичке приступе, облике рада и активности који одговарају конкретном разреду. Оваква структура упутства омогућава флексибилност у планирању наставе, уз задржавање континуитета и систематичности у развоју језичких компетенција током читавог циклуса.

Савремена настава страних језика подразумева остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, као и примену дидактичких принципа којима се развија комуникативна компетенција на страном језику. Полазећи од датих исхода, дефинисаних тако да остварују јасну везу са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама, садржаја и језичких активности у комуникативним ситуацијама, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога касније развија и оперативне планове. У настави страних језика значај планирања условљен је и самом природом предмета: језик је целина састављена од

великог броја разнородних, али тесно испреплетаних појава, у чијем је усвајању неопходно обезбедити најрационалније коришћење расположивог времена.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Уместо фокуса на мале и изоловане јединице, наставник интегрише различите аспекте језика у оквиру ширих контекста и тема, чиме се омогућава дубље повезивање знања и развој

комуникативних компетенција на природан и спонтан начин. Да би планирање (глобално, оперативно) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова, контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима предмета.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

Савремена настава страног језика почива на два постулата: језик је средство комуникације, а језичка знања се развијају учешћем у језичким активностима (в. одељак Језичке активности). Самим тим, наставне активности морају бити осмишљене на начин који од ученика захтева употребу страног језика, у складу с њиховим степеном компетенције, когнитивним и афективним потребама. Језичка знања се развијају активним учешћем у комуникативном чину, због чега наставне активности увек полазе од специфичне комуникативне функције, односно теме (наведене у десној колони горње табеле – Теме и кључни појмови садржаја). Окосницу часа чини одабрана комуникативна функција која се обрађује и увежбава комбинацијом различитих наставних активности, а чија реализација води остваривању предвиђених исхода.

На принципима комуникативног приступа почива и „настава језика заснована на задацима” (енгл. *task-based language teaching*), дидактички модел према коме ученици решавају задатке чија успешна реализација захтева употребу страног језика. Циљеви задатака су увек јасно формулисани и с конкретним исходом који је

резултат активног учешћа ученика у наставној активности; задаци симулирају реалне ситуације у којима ће ученици користити језик; примарни циљ је комуникација (а не усвајање граматичких садржаја). Препорука је да се у спровођењу задатака прати тројака структура:

1. уводни део часа током којег се спроводи краћа активност загревања, а чији је примарни циљ активација претходних знања и усмеравање пажње ученика на тему и циљ часа;

2. централни део часа током којег ученици раде на задацима, индивидуално, у пару, групи или тиму (три до четири особе); у овој фази се дају смернице за израду задатка, потом се организује и модерира рад ученика на задатку, да би се на крају представили резултати рада;

3. завршни део часа током којег се усмерава пажња ученика на кључне аспекте задатака; у овој фази је важно указати на језичке садржаје који су коришћени током часа, увести активност за њихово додатно утврђивање и, свеукупно, подстаћи промишљање о језику анализом његових карактеристика, истицањем сличности и разлика

у језичким структурама и комуникативним праксама језика којима се ученици служе. Наставник проверава оствареност исхода помоћу планираних алата, а ученик вреднује сопствено напредовање.

С обзиром на то да се страни језик најчешће усваја у учионици, препоручује се осмишљавање активности које симулирају реалне ситуације и омогућавају ученицима практичну примену језика у контекстима блиским стварном животу. У наставку следе могуће наставне активности, тј. задаци.

Препоручене наставне активности

1. Попуњавање штампаних и дигиталних формулара, писање и слање имејлова и порука, размена информација путем различитих апликација за дописивање и друштвених мрежа под надзором наставника – администратора групе.

2. Креирање материјала различитог садржаја у складу с тематским областима, односно комуникативним ситуацијама (израда писаних или видео-упутстава за нпр. припремање хране, упутстава за употребу апарата итд.).

3. Осмишљавање и креирање позивница, честитки, порука захвалности и/или подршке, кратких објава итд.

4. Израда постера, плаката, промотивних видео-материјала (анимација, видео-записа) са обавештењима о предстојећим догађајима у школи или локалној заједници.

5. Истраживачке пројектне активности и представљање резултата у усменом или писаном облику, кроз различите медијске форме као што су презентације, аудио и видео-записи, папирни и дигитални постери, плакати, стрипови, кратки (документарни) филмови или анимације, уз повремену и сврсисходну примену вештачке интелигенције на креативан и критички промишљен начин.

6. Писање краћих текстова (слогани, краће песничке форме као што су акростих и калиграм, графити, римоване поруке, једноставни огласи, плакати итд.).

7. Израда једноставних акционих планова за решавање проблема у школи и ван школе (нпр. загађеност ваздуха, воде и тла, рециклажа, очување културне баштине и историјских споменика, вршњачко насиље, безбедност на интернету).

8. Израда подсетника или недељних и месечних планова активности са циљевима и конкретним задацима.

9. Писање извештаја или креирање кратких филмова (видео-записа) о актуелним догађајима (нпр. ученици истражују актуелни догађај у школи/локалној заједници, пишу кратак, једноставан извештај или снимају видео-записе као новинари и репортери).

10. Писање „историјских” извештаја (нпр. ученици пишу извештаје о прошлости из перспективе неке историјске личности).

11. Осмишљавање разговора у вези са свакодневним животом деце у прошлости и садашњости (нпр. ученици истражују свакодневни живот деце из неког периода у прошлости – начин забаве, свакодневне обавезе, породични односи и слично – затим симулирају разговор истичући сличности и разлике).

12. Замишљена путовања у прошлост (нпр. уз помоћ књига, слика, дигиталних мапа или виртуелних музеја и галерија, ученици „путују” кроз време, истражују историјски значајна места, утицај стародревних култура и цивилизација на савремени живот у својој и култури циљног језика, затим израђују презентације, кратке документарне филмове).

13. Израда класичних квизова на различите теме или квизова помоћу веб-алата.

14. Израда мапа за оријентацију у простору (нпр. карта за оријентиринг) и употреба дигиталних мапа.

15. Израда путање кретања од тачке А до тачке Б (нпр. ученици на мапи града обележе путању кретања и у пару једни другима говоре куда да се крећу).

16. Драмске активности (играње улога, симулација, импровизација, пантомима, замрзнуте слике и сл.).

17. Кинестетичке активности различитог типа (превођење песме/текста у покрет, осмишљавање кореографије уз рецитовање, певање итд.).

18. Размена мишљења и дискусија о одређеној теми уживо или помоћу сарадничких веб-алата (нпр. наставник пита ученике како се осећају када они или неко у одељењу добије добру или лошу оцену, шта раде када су срећни или тужни, како реагују када је неко у невољи или се лоше осећа).

19. Креирање кратких видео-записа помоћу веб-алата, у којима ученици износе своја мишљења о одређеној теми, а затим их упоређују са туђим и анализирају сличности и разлике.

20. Писање дневника у којем ученици бележе своја свакодневна осећања, размишљања, догађаје, утиске и слично, користећи речи и изразе које су усвојили. Наставници препуштају ученицима одлуку да ли ће садржај дневника поделити само са наставником или са свима у одељењу.

21. Креирање постера на тему осећања и значаја саосећања, при чему ученици, на пример, у

горњем делу постера напишу наслов попут „Моја осећања и саосећања”, у средишњем делу илуструју различита осећања уз кратке описе, а у доњем делу формулишу поруку која истиче важност разумевања и емпатије.

22. Тумачење временске прогнозе и анализирање климатских трендова уз помоћ различитих интернет извора, као и израда папирних или дигиталних постера о метеоролошким приликама одређеног подручја. Ученици могу усмено или писаним путем да представе извештаје о временским условима за различите дане или периоде, користећи визуелне приказе као што су табеле, симболи или графикони.

23. Креирање анкета о различитим темама, анализа и представљање резултата путем табела, графикона и дијаграма.

24. Писање једноставних чланака, блогова, коментара на различите писане и дигиталне објаве; креирање влогова.

25. Симулиране ситуације из свакодневног живота у учионици или виртуелном простору, као што су куповина (нпр. ученици претражују веб-сајтове, праве
спискове куповине у оквиру ограниченог буџета, читају их и образлажу своје изборе), посета лекару или зубару (описују симптоме, траже савете, добијају упутства), или одлазак у ресторан (наручују храну, реагују на понуђене опције, плаћају рачун) и сл.

Препоручене технике

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези с радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску итд.).

Разумевање говора: према упутствима наставника или са аудио-записа, повезивање појмова, повезивање делова слике, допуњавање информација недостајућим речима или изразима, селектовање тачних и нетачних тврдњи, утврђивање хронолошког редоследа догађаја, повезивање звучног записа са одговарајућим
илустрацијама или текстовима, предлагање одговарајућег наслова за садржај који чују, као и препознавање и издвајање кључних идеја.

Усмено изражавање: размена информација, тражење појашњења и провера разумевања, парафразирање, комбиновање циљног и полазног језика у
комуникацији (мешање кодова), као и коришћење невербалних средстава попут мимике и гестикулације; преношење и објашњавање садржаја између саговорника (медијација).

Разумевање прочитаног текста: уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, лице, глаголско време итд.);
препознавање везе између група слова и гласова; проналажење кључних речи у реченици (реч–фраза–реченица); одговарање на једноставна питања у вези с текстом (тачно/нетачно, вишеструки избор, питања отвореног типа, сажимање помоћу и без кључних речи и сл.); уочавање обележја различитих писаних докумената (новински чланак, чланак са интернета, књижевни текст и сл.); проналажење једноставне информације у писаним документима различитог типа (сликовни речник, садржај књиге, брошура итд.); извршавање прочитаних упутстава и налога.

Писано изражавање: писање по моделу и са смерницама, замена речи цртежом или сликом; проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење
„уљеза”, осмосмерке, укрштене речи и слично); повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама; одговори на отворена питања.

Технике које подстичу критичко мишљење: „олуја идеја” (brainstorming), мапа ума, „визуелно размишљање”, „скицирај да би разумео”; кооперативне технике рада (нпр. размисли–размени у пару–подели са осталима, експертске групе, ротационе станице).

Технике аналитичког размишљања: класификовање и упоређивање; попуњавање табела (по количини, облику, боји, годишњим добима, допадању/недопадању, умем/не умем да урадим итд.), израда графикона.

Кинестетичке и мануелне технике: транспоновање текста у други медиј, на пример, исказа у гест и геста у исказ, текста у песму, игру, драмски израз, ликовни израз; техника потпуног физичког одговора; игре примерене узрасту.

Различите форме рада: индивидуални рад, рад у паровима, рад у мањим групама и тимовима; подела улога у пројектним задацима итд.

Међупредметно повезивање: изучавање страног језика тесно је повезано са свим наставним областима; коришћење постојећих знања из различитих предмета у вези са одређеном темом подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад, пружа већу динамичност и подстиче интердисциплинарни приступ одређеној проблематици.

Технике исправљања језичког изражавања: у усменом изражавању ученика – отварање могућности за самокорекцију, постављање питања и потпитања,

понављање реченог на исправан начин, похваљивање труда да се учествује у комуникацији итд; у писаном изражавању ученика – појашњење различитих врста грешака и усмеравање ученика на самокорекцију, израда истог текста у различитим верзијама, давање коментара са смерницама за унапређивање итд.

Препоручени извори:

Класични, штампани извори: узрасно примерене енциклопедије, књиге, часописи за децу и младе, приче, легенде; кувари с рецептима; формулари; упутства за употребу; фото-албуми; планери; буклети; географске карте, атласи и мапе итд.

Дигитални извори: аудио/видео-записи, трејлери, пригодне рекламе, кратки филмови, анимирани филмови; интернет странице; дигитални формулари; друштвене мреже; електронске поруке; дигиталне енциклопедије; видео-туторијали; блогови; виртуелни музеји и галерије; дигиталне мапе итд.

Улога уџбеника у реализацији програма наставе и учења

Основна полазишна тачка и примарна смерница у планирању и извођењу наставе јесте програм наставе и учења, а не садржај уџбеника. Уџбеник је у функцији реализације програма наставе и учења те наставници, пре свега, прате захтеве програма, а не садржај уџбеника, и наставу заснивају на програмом дефинисаним

исходима учења. Садржајима у уџбенику се приступа селективно и у складу с предвиђеним исходима. Уџбеник служи као подршка у остваривању исхода, али се

процес наставе темељи на ширем спектру наставних активности и ресурса. Наставни материјал је разноврстан и подразумева аутентичне и прилагођене материјале из различитих текстуалних, дигиталних, аудио и аудио-визуелних извора (компјутерске презентације, слике, графикони, музичка остварења, филмови, поезија, вести, рекламе, блогови, влогови итд.) у вези с различитим темама. Уџбеник је, стога, само једно наставно средство које се прилагођава процесу наставе и учења. У том контексту, разноврсни додатни материјали, аутентични текстови, дигитални ресурси и активности засноване на реалним комуникативним ситуацијама треба да имају равноправно место у наставном процесу. Овакво схватање улоге уџбеника подстиче наставнике на креативност, прилагођавање наставе конкретном контексту и ученицима, као и на активно учешће у процесу осмишљавања и реализације наставе.

Садржаји који нису предвиђени програмом могу се такође обрађивати, али се они не оцењују, већ служе за проширивање и продубљивање знања у складу са мотивацијом, предзнањима, интересовањима и могућностима ученика.

РАЗВОЈ КОМУНИКАТИВНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности, важно је да се оне перманентно и истовремено унапређују у настави страних језика.

Усмене и писане активности које могу бити рецептивне, продуктивне и интерактивне, комбинују се на истом часу у циљу развоја одговарајуће комуникативне функције.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно разумео говор, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и

карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Приликом припреме задатака за проверу разумевања говора, потребно је узети у обзир више чинилаца који утичу на њихову тежину:

- личне карактеристике онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде;

- мотивацију и циљ слушања усменог текста;

- карактеристике и намере говорника;

- контекст и околности – повољни и неповољни – у којима се остварују слушање и разумевање;

- карактеристике и врста текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, усмени текстови који су праћени визуелним елементима сматрају се лакшим за разумевање, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају и остављају могућност да се пажња усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста;

- брзина говора, број говорника и смена њихових секвенци;

- јасноћа изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;

- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопштено говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број говорника и тема; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље” и слично); хронолошки след;
логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последица); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

Читање

Током читања или разумевања писаног текста ученик прима и обрађује, тј. декодира писани текст и схвата његово значење. Приликом избора текстова за
читање неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихова интересовања и мотивација и намере, карактеристике текста, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;

- читање ради информисаности;

- читање ради праћења упутстава;

- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и степен разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- опште информације;

- посебне информације;

- потпуне информације;

- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и сл.

Приликом осмишљавања задатака у вези с писаном продукцијом, потребно је узети у обзир различите чиниоце који утичу на њихову тежину:

- познавање лексике и ниво комуникативне компетенције;

- капацитет когнитивне обраде;

- мотивацију;

- способност преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневица и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези с различитим наставним предметима);

- писање личних порука и одговори на поруке;

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);

- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор или усмено изражавање посматра се с два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, уз поштовање принципа сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);

- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.). Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;

- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.;

- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање приликом неспоразума) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати низом активности, као што су:

- размена информација;

- спонтана конверзација;

- неформална или формална дискусија, дебата, полемика;

- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадња.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница циљног језика. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), степена формалности, паралингвистичких елемената и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за успешну комуникацију у активностима на циљном језику.

Интеркултурна компетенција, која је у тесној вези са социокултурном компетенцијом, подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између култура, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција односи се и на развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности јачањем свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација је активност у којој ученик не исказује сопствена мишљења или осећања, већ језички посредује између учесника у комуникацији који не могу непосредно да се споразумеју. Такође, медијацијом се садржај поруке преноси онима који немају приступ изворном тексту. Ова активност може бити усмена и писана, и укључује сажимање и преформулисање исказа и превођење. Што се тиче дословног превођења текстова, оно се не поставља ни као циљ ни као препоручена техника рада. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика с којег се преводи и језика на који се преводи. У овом програму с медијацијом су повезани поједини исходи који подразумевају језичку рецепцију, продукцију и интеракцију, а посебно примену социокултурне и интеркултурне компетенције.

Лингвистичка компетенција подразумева усвајање и учење граматике, лексике, фонетских и правописних карактеристика страног језика и представља један од предуслова овладавања страним језиком. Њихово усвајање

подразумева формирање језичких навика, разумевање језичких појмова, анализу и развој метакогнитивне свести која води унапређењу комуникативне компетенције и опште писмености.

ОПШТЕ СМЕРНИЦЕ ЗА ОБРАДУ И УВЕЖБАВАЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције тако да граматичке појаве треба посматрати с функционалног аспекта (тј. Примењивати функционални приступ), што подразумева да у наставу страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и друге облике комуникације, и то путем разноврсних језичких модела, применом и комбиновањем одговарајућих правила.

Граматичке категорије организоване су на начин који обезбеђује постепену прогресију језичких структура у складу с комуникативним циљевима: од једноставнијих ка сложенијим и од рецептивних ка продуктивним (према Заједничком европском оквиру за живе језике, од почетног нивоа учења А1 до нивоа А2, који се очекује по завршетку основношколског образовања). Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надграђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу с постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста. Треба, дакле, тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних и писаних активности, на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Подстицањем ученика на континуирану међусобну комуникацију на циљном језику, ученици експериментишу с различитим језичким средствима и постепено развијају самопоуздање и аутоматизам који су неопходни за њихову правилну и природну употребу. Предложене наставне активности (које обилују елементима игре) ослобађају ученике притиска формалних оквира учионице и, ослањајући се на машту и креативност својствене деци, додатно доприносе спонтаности и разноврсности наставног процеса, што је предуслов за потпуне и трајне резултате.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ РАЗВОЈА ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика остварује се у складу с Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Развој предметних и међупредметних компетенција прати се и вреднује континуирано, од почетка до краја образовног циклуса. Сврха континуиране евалуације је да омогући ученицима да лакше уоче у којим областима успешно напредују, а где је пак потребно уложити више труда. Бројчана оцена је само квантитативно (и недовољно информативно) мерило ученикових компетенција, те је важно да буде пропраћена коментарима и смерницама који ће указати на даља места развоја. У том смислу, кључна је улога формативне евалуације која садржи корисне повратне информације, како за ученика тако и за наставника, и то: а) информативну (о јаче/слабије развијеним компетенцијама); б) евалуативну (према унапред утврђеном објективном критеријуму); в) инструктивну (предлози за даље унапређивање компетенција) и г) мотивациону (охрабривање и подстицање). Квалитетна формативна евалуација помаже ученицима да развију своје стратегије учења и подстиче их да самостално планирају, прате и процењују сопствени напредак.

Како би успешно усвајали језичка знања на циљном језику, потребно је ученике подржати да страни језик користе у свим наставним активностима, без бојазни да ће направити грешку. У процесу овладавања језичким знањима очекивано је да ученици праве грешке, јер њихов језички систем још није стабилизован. Управо те грешке често представљају показатељ нове развојне фазе у језичкој продукцији будући да ученици испробавају нове обрасце и структуре које су им до тада можда биле познате само на рецептивном нивоу. Њих треба прихватати као део развојног процеса и деликатно их кориговати, односно проценити у којим ситуацијама наставник може пажљиво да исправи ученика када погреши. С друге стране, треба избегавати свако исправљање грешака које може да утиче на прекид комуникацијског тока и опадање мотивације и самопоуздања; такве грешке је потребно прибележити како би се ученику пружила одговарајућа, позитивно интонирана и правовремена повратна информација. Истовремено, ученицима треба пружити прилику за самокорекцију кроз пажљиво усмеравање или постављање питања која ће их подстаћи да самостално препознају и исправе грешку.

Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима те је неопходно да ученици познају критеријум за процену квалитета комуникативног задатка којим се баве, како би на одговарајући начин могли да усмере своје активности. Неопходно је да ученици разумеју да различити задаци захтевају примену различитих критеријума. Тако на пример, уколико је сврха задатка развој креативности (на пример, у почетним фазама креативног писања), потребно је фокус ставити на разраду теме, квалитет идеја и њихову кохеренцију, док је језичка тачност у другом плану. У

другачије постављеним задацима пак језичка тачност (лексичка и граматичка) имаће већи значај (на пример, у неформалној или формалној преписци, у вођеним саставима и сл.). Стога је потребно анализирати критеријуме за вредновање задатака – заједно са ученицима – и прилагођавати их непосредним образовним потребама и циљевима.

Приликом праћења и вредновања, узимају се у обзир разноврсне активности које одражавају степен развијености компетенције. Формативна евалуација обухвата континуирано праћење рада и ангажованости ученика у различитим облицима активности, од задатака и обавеза који се реализују на часу и код куће, до пројектних активности и других облика наставног рада, који сви заједно чине основу за праћење и вредновање развоја компетенција.

У оквиру сумативног оцењивања, типични тест за проверу знања требало би да укључи задатке за проверу разумевања усменог и писаног текста (вишеструки одговори, тачно/нетачно, повезивање и сл.), функционалне и контекстуализоване употребе лексичких и граматичких садржаја (задаци као што су текстови с празнинама, вишеструки одговори, допуњавање и сл.), као и задатак писане продукције. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика у усменој продукцији врши се путем активности монолошког излагања, дијалога и разговора у групи са вршњацима.

Укључивање свих ученика у процес вредновања доприноси развоју предметних компетенција и вештина за целоживотно учење. Ученици се подстичу да износе своје мишљење у виду конструктивних коментара, што истовремено развија њихову општу комуникативну компетенцију. Посебно значајни облици вредновања у настави страних језика су самооцењивање и вршњачка процена, који имају васпитно-образовну и мотивацијску улогу, јер омогућавају развој важних личних особина које су корисне не само у школском окружењу већ и у свакодневном животу. Ови облици процењивања подржавају развој ученика као целовитих личности обухватајући когнитивне, емоционалне, психосоцијалне и моралне аспекте. Треба, међутим, имати у виду да се активности самооцењивања и вршњачке процене поступно и контролисано уводе у процес наставе и учења, чиме се ученицима омогућава да постепено развију навику континуираног промишљања о сопственом и туђем учењу и напредовању.

Током процеса **самооцењивања** ученик развија метакогнитивне вештине: самосталност, самоконтролу и самоиницијативу, тј. вештине самосталног планирања, праћења и управљања процесом учења. Ученици су активни и ангажовани критички процењивачи, свесни својих способности и изазова са којима се суочавају. Знају које методе учења им највише одговарају, као и у којим условима и контекстима остварују најбоље резултате.

У наставку, дато је неколико предлога организационих модела у настави и учењу страних језика, који могу побољшати процес самооцењивања, развијати свест о учењу и охрабривати ученике да преузму активнију улогу у свом напредовању:

1. **Коришћење скала за самооцењивање**: Наставници могу понудити скале на основу којих ученици процењују своја знања и вештине (на пример: нумеричке скале од 1 до 5 или ненумеричке скале, као што су: „у потпуности сам савладао/ла – већином сам савладао/ла – углавном сам савладао/ла – делимично сам савладао/ла – нисам уопште савладао/ла") за одређене језичке компетенције. Ово може обухватити конкретне задатке, попут: „Колико добро разумем текст?" или „Колико се самоуверено осећам када говорим о одређеним темама?" и сл.

2. **Дневник учења**: Ученици могу да креирају свој дневник учења где ће чувати своје писане саставе и друге домаће задатке, као и водити евиденцију о процесу учења и напретку. Редовним прегледом овог материјала имаће прилику да прате свој развој, анализирају сопствене успехе и области које захтевају побољшање и/или већу пажњу. Дневник учења не само да пружа јасан увид у индивидуални напредак ученика већ их подстиче и на саморефлексију, постављање нових циљева и активно учешће у процесу учења.

3. **Самоанализа након активности**: Након завршених активности, као што су усмене или писане вежбе и задаци, ученици могу попуњавати кратке упитнике за самоевалуацију у којима ће промишљати о свом учењу. На пример, могу одговарати на питања попут: шта им је било најлакше, шта је најизазовније, шта би могли или су могли даураде боље, шта захтева додатну пажњу и труд итд. Овај процес развија свест о сопственом напредовању и учењу, подстиче критичко мишљење, помаже ученицима да идентификују области које је потребно унапредити и омогућава им да развијају сопствене стратегије учења.

4. **Упитници о учењу**: Наставник може поделити упитнике који помажу ученицима да размисле о својим навикама и стратегијама учења. Ови упитници могу укључивати питања као што су: „Које поступке примењујем да бих запамтио нове речи? / Како учим нове речи?" или „Како могу боље планирати своје време за учење?" и сл.

5. **Видео или аудио-записи**: Ученици могу снимати себе док говоре на страном језику, а затим преслушавати те снимке како би оценили свој изговор, течност говора и поштовање граматичких правила

током говора. Овај процес им омогућава да објективно сагледају свој напредак, уоче своје јаче стране и идентификују

аспекте на којима треба додатно да раде. Самоанализа путем оваквих снимака подстиче ученика на усмерену вежбу и циљно побољшање специфичних језичких активности.

6. **Циљеви за сваку наставну тему**: На почетку сваке наставне теме ученици могу поставити личне циљеве, нпр. З–Ж–Н табела (Знам–Желим да знам–

Научио/ла сам): ученици у првој колони запишу шта већ знају о одређеној теми, у другој шта би желели да науче, а у трећој шта су заиста научили. Приликом

анализе садржаја треће колоне, ученици разматрају да ли су и у којој мери успели да постигну своје циљеве учења. Ако нису успели да науче све што су планирали, наводе разлоге за то. Овим приступом подстиче се самосталност ученика и преузимање одговорности за сопствени процес учења, а наставнику омогућава боље планирање будућих наставних активности.

Још један од сегмената вредновања постигнућа и учења јесте **вршњачка процена**, тј. процењивање у оквиру групе, које не служи као основ за давање

бројчане оцене. Овај приступ подстиче критичко мишљење и развија осећај одговорности према објективној процени рада вршњака. Кроз процес вршњачке процене ученици се упознају с критеријумима процене, уче како да формулишу конструктивну повратну информацију, помажу вршњацима у саморегулацији процеса учења итд. Важно је да ученици од првог тренутка разумеју да сваки коментар мора бити образложен и аргументован, а не увредљив или усмерен на личност. Фокусирајући се на учинак, они уче како да подстакну вршњаке да побољшају своја знања и вештине.

Вршњачка процена најчешће се користи за вредновање пројектних задатака, а критеријуми за процену дефинишу се договором између наставника и ученика. У том процесу, наставник активно укључује ученике у одлучивање о томе који аспекти рада ће се процењивати (нпр. поштовање налога, релевантност информација, разумљивост изложених података, занимљивост презентације и сл.).

Следи неколико начина како се може применити вршњачка процена у настави страних језика.

1. **Процењивање писаних радова**: Ученици могу размењивати писане радове и давати једни другима повратне информације на основу унапред утврђених критеријума. Важно је да наставник обезбеди јасне смернице и примере како би повратне информације биле корисне, подржавајуће и усмерене ка унапређивању знања. На тај се начин подстиче сарадња и омогућава ученицима да уче једни од других. Посебно се препоручују у завршним разредима основне школе.

2. **Процењивање усмених вежби**: Након дијалога или говорних активности, ученици могу међусобно процењивати свој учинак, фокусирајући се на аспекте као што су јасноћа изговора, течност говора, употреба нових речи или граматичких структура. Вршњачка процена може бити конципирана као сугестија за побољшање, уз нагласак на похвале за успешно примењена језичка знања и конструктивне предлоге који ће помоћи у даљем развоју. Осим тога што подстиче

ученике да усмере пажњу на језичке аспекте у продукцији других ученика, овај начин процењивања подстиче позитивну интеракцију и развија критичко мишљење код ученика.

3. **Групне дискусије и презентације**: Након групних активности, свака група може дати повратне информације другим групама. Ова пракса помаже ученицима да развију способност објективнијег сагледавања квалитета рада, подстиче их да посматрају рад из различитих углова и мотивише да примењују

различите приступе у решавању задатака. Такође, дата активност побољшава вештине комуникације и вештине презентовања (јавни наступ), подстиче ученике да јасно и аргументовано изнесу своје примедбе, сугестије и похвале.

4. **Водич (упутство) за вршњачко процењивање**: Наставници, у договору са ученицима, могу креирати кратке водиче (или упутства) са питањима која ученици користе приликом вршњачког процењивања. Ови водичи треба да буду једноставни и јасни, а могу укључивати питања као што су: „Да ли је твој друг /

твоја другарица јасно и разумљиво говорио/говорила?"; „Да ли је користио/користила нове речи које смо учили?" или „Који део његовог/њеног излагања може бити побољшан? На који начин?". Оваква питања могу помоћи ученицима да се фокусирају на конкретне аспекте учења и да дају конструктивне повратне информације.

5. **Игре и квизови**: Вршњачко процењивање може бити интегрисано у такмичарске активности, као што су квизови и друге лудичке активности. Овакво процењивање подстиче развој критичког размишљања, помаже ученицима да побољшају вештине комуникације на страном језику и способности анализе и аргументације.

6. **Ротација улога**: Наставник може организовати да ученици наизменично преузимају различите улоге у процесу процене. На пример, једном недељно један пар ученика може имати улогу „модератора" вршњачког процењивања, што подразумева координирање дискусије, усмеравање пажње на важне аспекте и

подстицање смислене и садржајне расправе која води ка оснаживању сарадње и активном учешћу свих

ученика. Овај процес помаже ученицима да развију не само језичка знања већ и вештине као што су: преузимање одговорности за групу, комуникација, објективност.

7. **Међусобна подршка**: Вршњачко процењивање не мора се односити само на процењивање учинка већ може укључивати и међусобну подршку током

процеса учења. На пример, ученици у паровима или у малим групама размењују савете и помажу једни другима у усвајању наставних садржаја. На тај се начин подстиче сарадња, јача поверење и развија солидарност и способност ученика да размењују информације на конструктиван начин.

Приликом оцењивања као процеса учења, одговорност за учење подељена је између наставника и ученика, али бројчану оцену изводи наставник на основу јасно утврђеног критеријума, у складу с карактеристикама задатка.

Типични тест за проверу знања требало би да укључи задатке за проверу разумевања усменог и писаног текста (вишеструки одговори, тачно/нетачно, повезивање и сл.), функционалне и контекстуализоване употребе лексичких и граматичких садржаја (задаци као што су текстови с празнинама, вишеструки

одговори, допуњавање и сл.), као и задатак писане продукције. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика у усменој продукцији врши се путем активности монолошког излагања, дијалога и разговора у групи са вршњацима.

У оквиру процене вредновања наставе и учења предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења ликовне културе је да ученик кроз ликовни рад овлада основама ликовног језика и оспособи се за комуникацију визуелним средствима,

да континуирано развија стваралачко мишљење, естетске критеријуме, афинитет и позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа, ради личног развоја и продуктивног учешћа у савременом свету.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)
Учењем ликовне културе ученици овладавају основама визуелне писмености, опажања и представљања појава из свакодневног живота користећи се следећим појмовима из ликовне културе: карактеристике техника ликовног изражавања, ликовни елементи и принципи, уметничко наслеђе и савремена визуелна култура. Кроз индивидуални и групни стваралачки рад, ученици изграђују моторичке, аналитичке и комуникацијске вештине неопходне за разумевање савременог света. Ликовна култура подстиче развој критичког мишљења, истраживање, конципирање и реализацију креативних идеја уз коришћење различитих медија и техника изражавања, традиционалних и дигиталних алата, као и њихову одговорну примену у комуникацији и у свакодневном животу. Повезивањем са знањима из различитих области подстиче се способност употребе научних принципа, као и изражавања и тумачења концепата на матерњем или страном језику. Познавање универзалног језика уметности као и одговоран однос према културно-уметничкој баштини сопственог и других народа омогућавају развој интеркултуралности. Подстицањем сарадње и активним учествовањем у културном животу заједнице развија се иницијатива и предузимљивост.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Ученици повезују и користе у раду материјале и прибор са традиционалним техникама, бирају и описују медиј и одговарајућу технику/апликацију којом најефикасније могу да изразе своја запажања, идеје и имагинацију. Разматрају значај занимања у визуелним уметностима и утицај визуелне уметности на развој локалне и шире заједнице.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Ученици истражују и примењују у стваралачком раду изражајне могућности традиционалних материјала, алата, техника и савремених уређаја који се користе за обликовање визуелних садржаја. Обликују ликовне радове од рециклираних материјала, употребљених предмета и амбалаже. Повезују уметничка занимања са продуктом/делом визуелних уметности који уочавају у различитим ситуацијама.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Ученици изражавају своје идеје, доживљаје, осећања и машту, мотиве и поруке користећи различита средства и технике визуелних уметности. Указују на улогу визуелне уметности у очувању животне средине у различитим животним и радним ситуацијама. Идентификују избор средње школе и/или будућег занимања у односу на своја интересовања, могућности и способности изражавања техникама визуелних уметности.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

СПК 1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
• ЛИК.ОО.О.1.1. Повезују материјале и прибор са традиционалним техникама визуелних уметности које користе у раду. • ЛИК.ОО.О.1.2. Описују функцију основних алатки у одабраним дигиталним уређајима и апликацијама за цртање, обраду фотографија и анимацију. • ЛИК.ОО.О.1.3 Објашњавају на који начин визуелна уметност доприноси очувању животне средине. • ЛИК.ОО.О.1.4. Описују основне карактеристике занимања у визуелним уметностима.	• ЛИК.ОО.О.2.1 Истражују, у стваралачком раду, изражајне могућности традиционалних материјала, алата, техника и савремених уређаја који се користе за обликовање визуелних садржаја. • ЛИК.ОО.О.2.2. Обликују ликовне радове и импровизовани прибор од материјала за рециклажу и употребљених предмета и амбалаже. • ЛИК.ОО.О.2.3. Идентификују уметничка занимања и продукте/дела визуелних уметности које уочавају у различитим ситуацијама.	• ЛИК.ОО.О.3.1. Изражавају своје идеје, осећања и машту користећи одабране традиционалне технике и савремене уређаје и алате за обликовање визуелних садржаја. • ЛИК.ОО.О.3.2. Указују на улогу визуелне уметности у очувању животне средине у различитим животним и радним ситуацијама. • ЛИК.ОО.О.3.3. Разматрају избор средње школе и/ или будућег занимања у односу на своја интересовања и способности изражавања техникама визуелних уметности.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Ученици објашњавају примену елемената и принципа у компоновању визуелних уметности. Испољавају одговоран однос када објашњавају комуникативну функцију визуелних уметности и утицај на друштво и појединце. Објашњавају која искуства, садржаје и естетске доживљаје имају као подстицај за развијање креативних идеја. Објашњавају значај визуелних уметности, археолошког локалитета, музеја и експоната за културни идентитет, лични развој, као и развој локалне и шире заједнице.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Ученици плански примењују основна знања о материјалима, медијима, техникама, ликовним елементима, принципима, пропорцијама и плановима приликом обликовања ликовних радова. Препознају улогу и вредности визуелне уметности као саставни део свакодневног живота, нарочито као средство комуникације и као изражавање позитивне поруке која мотивише друге. Препознају и представљају појаве са којима се свакодневно срећу користећи начела компоновања док стварају ликовне радове. Самостално истражују различите изворе информација или наслеђе културе и користе одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудио-визуелне информације као подстицај за стварање оригиналног ликовног рада. Истражују самостално или у сарадњи са другима културне ресурсе у локалној и широј заједници.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Ученици тумаче садржај ликовних дела, визуелних информација у свом раду и радовима других, уочавајући различита значења и идеје. Описују усмено свој рад, естетски доживљај уметничких дела, својства материјала, техника и принципа компоновања (дизајна), природу и урбану средину користећи јасне и примерене појмове и изразе. Уважавају различитост у естетским доживљајима и начинима визуелног изражавања испољавајући разумевање и емпатију. Активно и аргументовано, предлажу посете установама културе или уметничким манифестацијама, прате и посећују догађаје културе у заједници. Реализују, самостално или у сарадњи са другима, једноставне ликовне пројекте који промовишу културу и уметност локалне или шире заједнице.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

СПК 1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

• ЛИК.ОО.С.1.1. Објашњавају примену принципа компоновања, пропорција, планова и перспективе у обликовању дела визуелних уметности. • ЛИК.ОО.С.1.2. Објашњавају комуникативну функцију визуелних уметности и њен потенцијал да утиче на друштво и појединце. • ЛИК.ОО.С.1.3. Објашњавају начин коришћења различитих садржаја као подстицај за развијање креативних идеја наводећи примере из сопственог искуства. • ЛИК.ОО.С.1.4. Објашњавају значај визуелних уметности за културни идентитет, лични развој и развој локалне и шире заједнице. • ЛИК.ОО.С.1.5. Повезују карактеристичан археолошки налаз са локалитетом и експонат са врстом музеја.	• ЛИК.ОО.С.2.1. Примењују плански основна знања о ликовним елементима, принципима компоновања, пропорцијама, плановима и перспективи приликом обликовања ликовних композиција. • ЛИК.ОО.С.2.2. Обликују визуелне садржаје који изражавају позитивне поруке и мотивишу друге. • ЛИК.ОО.С.2.3. Користе природу, уметничка дела и разноврсне текстуалне, аудио и аудио-визуелне садржаје као подстицај за стварање оригиналних ликовних радова. • ЛИК.ОО.С.2.4. Самостални или у сарадњу са другима истражују културне ресурсе у локалној и широј заједници.	• ЛИК.ОО.С.3.1.Тумаче садржај ликовних дела и визуелних информација са којима се срећу у различитим ситуацијама. • ЛИК.ОО.С.3.2. Описују усмено свој рад и естетски доживљај уметничких дела, дизајна, природе и урбане средине користећи примерене и јасне реченице и изразе. • ЛИК.ОО.С.3.3. Уважавају различитост у естетским доживљајима и начинима визуелног изражавања испољавајући разумевање и емпатију. • ЛИК.ОО.С.3.4. Активно и аргументовано предлажу посете установама културе или уметничким манифестацијама. • ЛИК.ОО.С.3.5. Самостално или у сарадњи са другима реализују једноставне ликовне пројекте који промовишу културу и уметност локалне или шире заједнице.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Ученици тумаче значај кључних карактеристика епохе, стила, правца или покрета у визуелним уметностима. Повезују водеће уметнике и њихова најпознатија дела смештајући их у епоху или друштвени контекст. Процењују и наводе повезаност визуелне уметности, науке и других врста уметности.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Ученици анализирају форму и садржај уметничког дела према одабраним критеријумима, користе релевантне изворе за истраживање и селектовање података и информација на матерњем и страном језику. Смишљају једноставне интердисциплинарне пројекте који обједињују различите врсте уметности или уметност и науку.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Ученици разумеју специфичности као и сличности различитих уметничких дисциплина. Активно траже места и изворе где могу додатно проширити знања и интересовања и развијати своје вештине. Прате и посећују догађаје културе у заједници, подстичу друге да се укључе у културни и уметнички живот заједнице или као публика или као учесници. Обликују презентације водећи рачуна о изражавању и оригиналности, ауторским правима и безбедности током рада на интернету и приликом преузимања садржаја са интернета.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

• ЛИК.ОО.Н.1.1. Објашњавају кључне карактеристике епохе, стила, правца или покрета у визуелним уметностима. • ЛИК.ОО.Н.1.2. Повезују водеће визуелне уметнике и њихова најпознатија дела смештајући их у одговарајућу епоху и друштвени контекст. • ЛИК.ОО.Н.1.3. Наводе примере повезаности визуелних уметности, других врста уметности и наука.	• ЛИК.ОО.Н.2.1. Анализирају форму и садржај уметничког дела према одабраним критеријумима. • ЛИК.ОО.Н.2.2. Користе релевантне изворе за истраживање и селектовање података и информација на матерњем и страном језику. • ЛИК.ОО.Н.2.3. Смишљају једноставне интердисциплинарне пројекте који обједињују различите врсте уметности или уметност и науку.	• ЛИК.ОО.Н.3.1. Активно траже места и изворе где могу додатно проширити знања и интересовања и развијати одабране вештине. • ЛИК.ОО.Н.3.2. Подстичу друге да се активно укључе у културни и уметнички живот заједнице. • ЛИК.ОО.Н.3.3. Обликују презентације водећи рачуна о ауторским правима и безбедности током рада на интернету и приликом преузимања садржаја са интернета.

Разред	пети
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ	**ТЕМА**
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	и кључни појмови садржаја програма
	ЛИКОВНА КУЛТУРА Ликовна култура; Сликарство; Вајарство.
- користи материјал и прибор за ликовно обликовање поштујући инструкције за њихову употребу и одржавање прибора и простора за рад;	**МАТЕРИЈАЛИ** Материјали за ликовно обликовање; Прибор.
- повеже ликовне области сликарство и вајарство са формом дела и основним материјалима;	
- нацрта линије различитих вредности комбинујући материјал, угао и притисак прибора/материјала на подлоге различитих формата;	**УМЕТНИЧКО ДЕЛО** Форма и садржај уметничког дела; Теме и мотиви.
- примени цртачке, сликарске и вајарске технике приказујући реалне, апстрактне и фантастичне облике на задату тему;	
- обликује ликовне радове импровизованим прибором;	**ЛИКОВНА КОМПОЗИЦИЈА** Ликовни елементи; Организација композиције; Планови.
- користи одабране визуелне, аудитивне и аудиовизуелне садржаје као подстицај за стварање оригиналног садржаја ликовног рада;	
- обликује ликовну композицију према једноставној, унапред задатој композиционој схеми;	
- конструише орнамент за одређену намену;	**РИТАМ** Ритам; Функција ритма.
- гради разноврсне ритмове понављањем и варирањем облика;	
- повеже археолошки налаз на територији Србије, са музејом или археолошким парком и географским положајем;	**УМЕТНОСТ ПРАИСТОРИЈЕ** Лепенски вир; Винча.
- тумачи једноставне визуелне информације из свакодневног живота;	
- опише свој доживљај ликовног дела на задатом, типском примеру;	
- изрази сликом своје утиске о опаженом, емоције, машту и позитивне поруке;	**ЛИНИЈА И ТЕКСТУРА** Линија; Текстура.
- уважи разлике у опажању и доживљавању визуелних садржаја.	
	АНИМАЦИЈА Апликативни програм за анимацију; Традиционална анимација.
	КУЛТУРА И УМЕТНОСТ У СТАРОМ ВЕКУ Култура и уметност првих цивилизација; Уметност старе Грчке;

	Уметност старог Рима; Виминацијум; Феликс Ромулијана.
	ОБЛИК Трансформација; Стилизовање; Апстраховање.
	ОРНАМЕНТИКА Орнамент.
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ СЛИКОМ Тумачење садржаја слике; Изражавање сликом.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења. Прво упутство је Опште упутство за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе. Друго је дидактичко-методичко упутство које изражава специфичности овог програма.

Развој ученика

Настава ликовне културе је индивидуализована и усмерена на целокупан развој ученика, пре свега на развијање визуелног опажања и памћења, стваралачког мишљења, еманципације, емпатије, свести о општем и личном добру, толеранције, способности сарадње, разумевања различитости (укључујући и разлике у визуелном опажању, разумевању и доживљавању уметничких дела), естетских доживљаја, моторике и индивидуалних способности.

Ликовно истраживање и стварање изрази су надахнућа, али и примене знања о ликовним елементима, њиховим односима и уметничком наслеђу, како би се могле задовољити одговарајуће потребе ученика и развијати ликовни језик. Нужно је развијати и побуде као што су: знатижеља; мотивисаност; отвореност за стицање нових искустава; осетљивост за проблеме; преузимање ризика; толеранција према нејасноћама; самопоуздање; а од спознајних функција флексибилност, оригиналност и визуелно памћење.

Креативност и култура стваралаштва

Креативност се не везује само за уметност и урођену даровитост. Сваки ученик има потенцијал за креативност који може да развије уколико му се пружи прилика. У складу са тим, све се чешће истиче потреба за учењем креативности и у настави се већ примењују неке технике за развој креативности (на пример, олуја идеја). Настава предмета *ликовна култура* има велики потенцијал за развијање креативности сваког ученика (не само у ликовном раду). Зато је важно да ученици постепено стичу свест о томе на који начин су долазили до идеја за рад, шта их је мотивисало, како су повезали појмове, знања, машту, индивидуално искуство..., као и да тај процес могу применити и у другим ситуацијама.

Основни услов за развој креативности у настави *ликовне културе* су мотивациони садржаји који подстичу интересовање, одушевљење, имагинацију и позитивну емотивну реакцију, као и настава која ученику (али и наставнику) обезбеђује задовољство у раду.

Уобичајени поступак који се примењује у настави је мотивациони разговор који омогућава да сваки ученик осмисли своју идеју (тему) за рад. Наставник може да испроба у пракси и следеће технике и поступке: постављање ликовног проблема (на пример, кретање облика) и нуђење више тема за рад од којих ученик треба да одабере ону која по његовом мишљењу одговара постављеном проблему (неке од тема треба да буду везане за појмове који нису у вези са кретањем, а може се десити да ученик пронађе неочекивану везу, односно оригинално решење); извлачење цедуља (2–3) на којима су исписани наизглед неспојиви појмови које треба повезати у смислену ликовну целину/ликовну причу; симулација ситуације у којој су ученици „дизајнери”, а наставник је „купац” који наручује продукт и поставља услове (на пример, тражи комбинацију три боје или једну боју која доминира...); асоцијације (од ученика се тражи оригиналан рад мотивисан једним појмом или сликом, звуком, појавом, поруком, текстом...).

Поред мотивационог разговора потребно је користити визуелне и аудиовизуелне мотивационе садржаје. Стандардни задатак који се деценијама примењује је обликовање ликовног рада на основу слушања и доживљаја музичке композиције. Иновативни и захтевнији задатак који се примењује у неким школама, односи се на сликање по узору на једноставно уметничко дело (нпр. Матисова мртва природа са акваријумом и рибицама). Захтев који наставник поставља је да се сваки

ликовни рад разликује од предлошка, али и да се ликовни радови ученика међусобно разликују. Наставник може да понуди смернице, нпр. да се радови разликују по бојама или распореду мотива или по томе што ће ученик додати још неки мотив или трансформисати мотив из предлошка... Задатак захтева међусобну сарадњу свих ученика, поређење радова у току рада и настојање да се не „краду" туђе идеје. Туђе идеје могу бити подстицај да се осмисли оригиналан рад.

У савременом свету све се више истиче захтев за развијањем културе стваралаштва, односно подстичу се и очекују иновације. Креативне и иновативне идеје се не рађају саме од себе. Култура стваралаштва се развија у настави, а пре свега је потребно постављати разноврсне налоге, питања и задатке који омогућавају

формирање начина мишљења, односно позитивног става и потребе за стваралаштвом (не само ликовном).

Визуелно опажање

Визуелно опажање, код ученика који немају сметње са видом, темељи се на знању, специфичностима културе, индивидуалном искуству и осећајима, као и физичким условима под којим се опажа. Не развија се спонтано, већ се учи, а процес је објашњен у стручној литератури. Осим примене процеса, са ученицима је потребно разговарати и о томе да су разлике у опажању нпр. боје нормалне и укратко објаснити шта све утиче на опажање у реалном и дигиталном окружењу.

Ликовне технике, материјал и прибор

Ликовне технике и материјал обрађују се кроз кратко упутство и савете током рада у оној мери која је неопходна, јер се учење заснива на самосталном (и у сарадњи са другима) истраживању изражајних могућности техника, прибора и материјала. Наставник указује ученицима и на основне карактеристике неког

материјала или прибора. На пример, уколико ученик црта и боји фломастерима, његов рад ће с временом бледети и нестати, а уколико користи перманентне маркере, треба да их користи према инструкцијама јер су поједини маркери токсични. Ученици могу да буду демотивисани уколико покушају да добију секундарне боје или жељени тон мешајући водене боје које садрже мању количину (неквалитетног) пигмента. Једно од решења је да заједно експериментишу позајмљујући

једни другима материјал. Употребљена амбалажа, уколико није припремљена (опрана, термички обрађена и сл.) садржи штетне микроорганизме.

Истраживање могућности материјала подразумева прављење импровизованог прибора од материјала из природе (гранчица, перо птице, слама...) и домаћинства (згужвана пластична или папирна кеса, предмети са израженом текстуром, штапићи за роштиљ или сладолед...), затим, обликовање материјалима за рециклажу, непотребним предметима и амбалажом..., као и развијање свести о томе да уметничка рециклажа доприноси штедњи и очувању животне средине.

Теорија обликовања/форме

Договорена теорија не постоји, већ се у литератури срећу различите поделе и тумачења. Од наставника се очекује да буде упознат са различитим тумачењима и да их критички процени. Теорија обликовања се може посматрати као отворени дијалог када је реч о уметничкој школи или факултету. Имајући у виду да би овакав приступ збунио и оптеретио ученике основне школе неопходно је задржати се на једноставним, основним информацијама. Програмом су предвиђени ликовни

елементи око којих не постоје значајна неслагања: линија, облик, боја, текстура, валер и принципи/начела компоновања: ритам, равнотежа, хармонија, јединство, доминанта, градација и контраст.

Композиционе схеме које се примењују у основној школи су: компоновање према хоризонталној, вертикалној и дијагоналној замишљеној правој; слободан распоред елемената/мотива и једна одабрана схема (пирамидална или кружна организација композиције).

У ликовном раду се примењују 3 плана. У осмом разреду ученици могу да буду информисани и о осталим плановима који се примењују код планирања кадра у фотографији, филму и стрипу.

Пропорције се постепено уче од петог до осмог разреда.

Културна и уметничка баштина

У настави ликовне културе уче се одабрани садржаји више хуманистичких и интердисциплинарних наука које су међусобно повезане: археологија, етнологија, херитологија и музеологија, конзервација и рестаурација, културологија, историја уметности, архитектура..., као и одабрани садржаји из физике, психологије, биологије, екологије... Одабрани садржаји подразумевају минимум информација које су у вези са ликовним задатком и исходом који ученици треба да достигну, а

које се не уче у настави других предмета или се не уче у датом разреду.

Уметничка баштина и споменици културе су визуелни примери који се користе као подстицај за стваралачки

рад, за тумачење садржаја дела, за разумевање контекста у ком је дело настало и његов значај за савремени живот...

Посебну пажњу треба посветити националним уметницима (укључујући уметнике различитог етничког порекла који су живели и стварали у Србији или за Србију), као и уметности националних мањина.

Медијска писменост и визуелна комуникација

Садржаји који омогућавају стицање медијске писмености односе се на читање (разумевање) садржаја слике и мултимедијалних садржаја. Имајући у виду да су ученици све раније изложени различитим садржајима на интернету, као и штетним (негативним) порукама које се провлаче кроз рекламе, игрице, музичке спотове, мимове и др. потребно је успоставити корелацију са садржајима предмета који обезбеђују медијско описмењавање, а пожељно је планирати и интегративну наставу.

Медијска писменост подразумева и способност визуелног споразумевања. Осим тумачења визуелних садржаја, слободног и спонтаног изражавања, ученици се оспособљавају да изражавају своје идеје, замисли, поруке, ставове, емоције, сећања, доживљаје... различитим средствима и техникама ликовних уметности.

Занимања

О уметничким занимањима се учи већ од првог разреда основне школе, а у седмом разреду се процењује колико ученика намерава да упише уметничку школу и упућују се на припреме за полагање пријемног испита.

У осмом разреду ученици се информишу о занимањима, односно образовним профилима где се примењују знања и вештине ликовног обликовања (цртање, сликање, вајање...), без ширења информација о програму образовног профила или о дужностима и задацима у оквиру занимања које не припада сектору културе, односно уметности.

Распоред садржаја

Наставник има већу слободу у избору садржаја, али је неопходно да води рачуна о следећем. Програм ликовне културе је припремљен тако да се садржаји постепено уводе од првог до осмог разреда, прате развој ученика и омогућавају хоризонталну и вертикалну корелацију са садржајима других предмета. У том смислу, није било значајног померања садржаја из једног разреда у други и није предвиђено да се исти појмови и садржаји објашњавају изнова у сваком разреду или сваком другом. Примера ради, о боји се учи од првог разреда основне школе; основне и изведене боје се именују у трећем разреду (уместо у четвртом), али се тек у шестом разреду објашњава, укратко, како је настала подела боја на основне и изведене, почев од Њутновог експеримента са једном призмом. Из тог разлога се не препоручује да ученици користе темпере које садрже магенту и цијан до седмог разреда, када се може више говорити о томе како опажамо магенту, које боје су основне у CMYK и RGB систему, како се мешају, где се примењују... и када се може успоставити хоризонтална корелација са садржајима програма *биологије* и *физике*. Укратко, о боји се учи у сваком разреду, али се садржаји о боји, задаци и активности ученика разликују, што важи и за све остале садржаје.

Планирање наставе и учења

Настава се планира у складу са Општим упутством за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе.

Остваривање наставе и учења

Настава и учење се реализују кроз кратак теоријски увод, уз одговарајуће визуелне и аудиовизуелне мотивационе садржаје који успостављају дијалошку методу рада, као и методу показивања и демонстрације, где се појашњава ликовни практичан рад. Не примењује се теоријско-практичан рад са строгом дефиницијом појмова, јер стриктне дефиниције појмова нису примерене за наставу ликовне културе. Објашњења треба да буду јасна и да одговарају предзнању и сазнајним способностима ученика. Теоријски садржаји се остварују кроз активну наставу која подразумева разговор наставника и ученика, објашњења која прате адекватни визуелни или аудиовизуелни садржаји, као и примену теорије у ликовном раду.

Настава је индивидуализована. Током обликовања ликовног рада, наставник обилази ученике, посматра процес, даје савете, објашњава појмове или подсећа на претходна објашњења. Пре почетка сваке наставне јединице, ученицима се мора објаснити сврха и начин учења садржаја. Уколико не знају зашто нешто уче и чему то служи, неће моћи да постигну исходе за крај разреда и стандарде, што је одговорност наставника.

У оквиру сваке теме, наставник примењује поступке који развијају опажање, доживљавање и разумевање уметничких дела и споменика културе, и организује активности које подстичу креативност ученика. Избор наставних метода, техника и поступака је слобода наставника, али и његова одговорност.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Током прва два часа наставник посвећује пажњу представљању и упознавању са ученицима. Потребно је објаснити шта ће се учити, зашто и кроз које активности. Важно је јасно рећи шта се очекује од ученика, шта ће се оцењивати, каквим прибором и материјалом ће радити, шта треба да припреме за рад током школске

године, на који начин се развија ликовна култура.

У наставку теме, пожељно је поставити питања и заједно са ученицима дати могуће одговоре који се односе на главне парадигме наставе ликовне културе: шта је уметност, ко ствара уметност и која је улога уметника у друштву? Пожељно је објаснити како се у данашње време постаје уметник. Ученицима треба предочити да они не стварају уметничка дела у традиционалном смислу, већ своје, оригиналне ликовне радове. У свакодневном говору, појам уметности често бива банализован, што није примерено за наставу ликовне културе, те је објашњење потребно разматрати онолико дуго колико је потребно да ученици разумеју овај појам.

За пети разред одабране су само 3 уже уметничке области, како се ученици не би оптеретили информацијама. Важно је да разумеју да уметничка слика није само штафелајна слика, да скулптура није само тродимензионални облик који се може посматрати са свих страна, већ обухвата и рељеф, да ликовна графика обухвата само отискивање (штампање) на папиру, не и на предметима.

У оквиру прве теме, ученици могу даураде један цртеж, самостално одређујући садржај ликовног рада и компонујући по осећају, без савета и инструкција наставника. Цртеж могу да доврше као домаћи рад. Овај рад може послужити наставнику да процени предзнања, вештине, способности и интересовања ученика.

Ликовни појмови: уметник, ликовна култура, штафелајна слика, фреска, мозаик, витраж, сликар, скулптура, рељеф, вајар, ликовна графика, графичар. Препоручени визуелни садржаји:

- Фигуре, фигурине и рељефи Мире и Саве Сандић (видео или презентација);
- „Бели анђео”, детаљ фреске Мироносице на гробу Христовом;
- Витражи из Градске куће у Суботици;
- Мозаици из Градске управе Крушевац;
- „Девојка у плавом”, Ђура Јакшић;
- „Цар Урош”, Христофор Жефаровић; графика Лазара Вујаклије.

МАТЕРИЈАЛИ

Препоручени материјал и прибор:

Школски прибор и материјал за цртање, сликање и вајање: блок, графитне оловке за цртање, туш и перо, туш и четка, стандардне темпере (без магенте), уљани пастел, акварел, глина.

Важно је да ученици користе стандардне темпере, како би се теорија боја постепено објашњавала од шестог до осмог разреда. Такође, потребно је објаснити како се користи прибор, својства материјала за обликовање (визуелна и тактилна), како да ученици одаберу школски прибор и материјал, као и разлику између материјала и технике. На пример, термин темпера односи се на технику (начин употребе), док термин темпере означава боје за сликање. Темпере се разређују водом и када се превише разреде, могу да имитирају акварел (акварел боје и акварел технику).

Појам пигмента је потребно једноставно објаснити, на пример као прах од ког се праве боје за сликање. У наредним темама могу се додавати занимљивости о производњи пигмената.

Ученици треба да прикупљају амбалажу, материјал из природе, предмете за једнократну употребу и предмете које имају у кући, а намеравају да баце, како би могли да реализују активности планиране за наредне теме.

У оквиру теме, ученици треба да ураде један ликовни рад једним од материјала који су објашњени, док ће остале материјале користити у наредним темама. Угљен и суви пастел се не препоручују за рад на часовима ликовне културе.

Ликовни појмови: прибор, материјал, техника, пигмент. Корелација: биологија (екологија).

УМЕТНИЧКО ДЕЛО

Свако уметничко дело има форму и садржај. У оквиру ове теме треба објаснити само форму и садржај ликовних дела, али се може направити и поређење са, на пример, књижевним делом. У овом контексту, *форма* је карактеристичан изглед дела, по коме препознајемо да ли је дело, на пример, скулптура или слика.

Ученицима је потребно прво показати очигледне примере урађене традиционалним материјалом и техником. У наредним разредима, биће могуће говорити о делима чија форма може изазвати конфузију.

Такође, важно је да ученици разумеју да термин акт у уметности не значи „голи људи”, већ представља неодевено људско тело. Ово је честа тема у ликовним уметностима јер је људско тело јединствено и уметницима је увек занимљиво. Оно што мотивише уметнике да одаберу ову тему је облик људског тела.

Потребно је јасно објаснити термин торзо како би ученици разумели да се не ради о оштећеној скулптури,

већ о намери уметника да не прикаже цело тело, већ само његов део, обично од грудног коша до кукова.

У оквиру ове теме, ученици треба даураде један ликовни рад, користећи неке од објашњених појмова и приступа. Ликовни појмови: портрет, аутопортрет, пејзаж, мртва природа, акт, фигура, фигурина, биста, торзо.

Препоручени визуелни садржаји:

- Портрет – Урош Предић (Михајло Пупин, Вук Караџић, Стеван Мокрањац или друга личност која је позната ученицима), Новак Радонић, Јован Јовановић Змај (у млађим годинама), Ђорђе Ђока Јовановић, Милован Глишић;

- Аутопортрет – Надежда Петровић, Милена Павловић Барили, Стеван Тодоровић (1854), Ђура Јакшић, Катарина Ивановић, Александар Дероко;

- Пејзаж – Сава Шумановић (сва годишња доба), Коста Миличевић, Острвца крај Крфа, 1918, Богдан Шупут, Поглед са Банстола, Неделько Гвозденовић, Мали предео, Милош Тенковић, Пејзаж са кравама, Надежда Петровић, Ресник;

- Мртва природа – Катарина Ивановић, Корпа с грожђем, Милица Бешевић, Мртва природа (1939), Мило Милуновић, Рибе на граделама, Милица Стевановић, Сунцокрет;

- Акт – Симеон Роксандић, Роб, Драгомир Арамбашић, фонтана Буђење испред павиљона Цвијета Зузорић у Београду, Паја Јовановић, Муни, Ксенија Дивјак, Полуакт.

Корелација: *српски језик и књижевност*, *музичка култура.*

ЛИКОВНА КОМПОЗИЦИЈА

Основни ликовни елементи који се уче у основној школи су: линија, боја, облик, текстура и валер. Важно је да ученици разумеју да су ликовни елементи делови ликовне композиције коју је уметник створио. На пример, физички простор није ликовни елемент јер га није осмислио и створио уметник.

Пожељно је напоменути да и сами уметници понекад тешко разликују шта су ликовни елементи, а шта нису. Често мешају ликовне елементе и принципе компоновања, ликовне елементе и мотиве, текстуру и структуру. Због сложене терминологије и теорије, неопходно је да наставник не збуњује ученике сложеним објашњењима или изразима који имају више значења, како у уметности, тако и у свакодневном животу.

У петом разреду, планови се објашњавају на очигледним примерима уметничких слика и рељефа (три плана), док се планови у фотографији и филму објашњавају тек у седмом и осмом разреду.

Композиционе схеме се објашњавају на очигледним примерима распореда мотива у односу на замишљену линију (хоризонтална, вертикална, дијагонална) или замишљени облик (пирамида, круг...). Такође, важно је објаснити и слободан распоред у композицији, где уметник сам осмишљава схему и не користи уобичајене композиционе схеме.

Појам формат се користи у контексту димензија подлоге за ликовни рад. У оквиру ове теме, ученици треба даураде један ликовни рад.

Ликовни појмови: ликовна композиција, ликовни елементи, планови, формат. Корелација: географија (простор).

РИТАМ

У оквиру теме ученици треба даураде више ликовних радова, разноврсним материјалима, техникама и поступцима, а обавезна активност је и цртање на основу посматрања структуре објекта из природе (нпр. пресечена главица купуса или црног лука) и обликовање ликовног рада на основу посматрања фотографије биљака, где је могуће видети структуру (грађу) биљке без пресецања.

Ликовни појмови: ритам у ликовним уметностима, ритам у природи и свакодневном животу, ритам у другим врстама уметности, ритам у архитектури. Корелација: музичка култура, биологија (грађа биљака).

УМЕТНОСТ ПРАИСТОРИЈЕ

Препоручени садржаји:

Најпознатије монументалне скулптуре (прве у Европи) из Лепенског вира и фигурине из Винче. Тачно објашњење чиме се баве археолози: реконструкцијом живота људи у прошлости, на основу научног испитивања археолошких налаза – остатака предмета и грађевина из далеке и ближе прошлости. Значај

очувања
археолошких налаза. Потребно је објаснити зашто се израђују верне копије археолошког локалитета или налаза које могу да посећују или разгледају туристи, док су пећине у којима се налазе оригинали затворене за туристе.

У оквиру теме, ученици могу да обликују сувенире меком масом, школском глином, вајарском глином или керамичком глином, у зависности од могућности и
опремљености школе. Могу да обликују цртеже материјалом из природе, импровизованим прибором, као и слике користећи искључиво тонове који су коришћени у праисторији. Једна од могућности је виртуелни обилазак археолошких паркова у Србији и виртуелни обилазак европских музеја који чувају археолошке налазе и излажу копије и реконструкције.

Ликовни појмови: Лепенски вир, Винча, културно наслеђе,
археологија, оригинал, копија. Препоручени визуелни садржаји:
- Монументалне скулптуре из Лепенског вира (прве у Европи);

- Фигурине из Винче;

- Цртежи и слике из пећина Шове, Ласко и Алтамира;

- Стоунхенџ;

- фигурине Венера.

Корелација: биологија (микроорганизми), историја (периодизација), географија (простор).

ЛИНИЈА И ТЕКСТУРА

Препоручени садржаји:

Објашњење разлике између ликовних појмова текстура и структура. Изрази: контурна линија, текстурна линија и структурна линија односе се на поступак цртања, не на врсте линија. Контурна линија или контура је затворена линија која описује облик. Израз текстурна линија односи се на различите врсте линија које се користе за цртање текстуре (стварне или замишљене). Израз структурна линија односи се на цртање облика без дефинисања контуре (нпр. цртање маслачка, јежа...).

У оквиру теме ученици треба да цртају
стварне и замишљене текстуре. Могућа
корелација: биологија (грађа бића), географија
(рељеф).
На крају полугодишта ученици могу да обликују честитке хоби техником коју бира и објашњава наставник (нпр. квилинг) и/или да конструишу тродимензионалне украсе за јелку или учионицу (нпр. да конструишу кућице од картона, које ће украсити лепљењем текстила, колаж папира, фолија...).

Могућа корелација: математика, техника и технологија.

АНИМАЦИЈА

Уколико школа не дозвољава употребу мобилних телефона или нема могућности да се тема реализује у кабинету за информатику или дигиталним таблама за
цртање у кабинету за ликовну културу, ученици треба да осмисле и нацртају карактер (главног јунака) за цртани филм или игрицу. Главног јунака треба да прикажу у најмање 3 положаја (стоји, седи, лежи) и 3 емотивна стања (срећан, љут, изненађен).

Ликовни појмови: илузија кретања, анимација, дизајн карактера.

Могућа корелација: информатика и рачунарство (рачунарство – анимације и игрице).

КУЛТУРА И УМЕТНОСТ У СТАРОМ ВЕКУ

Пожељно је објаснити како су се уметници образовали у првим цивилизацијама, које уже области ликовних уметности су сматране обичним занатом, која знања и вештине је имао архитекта, нпр. у старом Египту и какав је био његов друштвени положај у односу на нпр. сликара, како је дошло до тога да се занимања у садашњим областима ликовних уметности цене, у истој мери као и знања и вештине архитекте, шта је првобитно означавао појам уметност. Затим, какав утицај је
оставила култура и уметност старе Грчке и Рима на савремени живот.

Ученицима је неопходно указати на археолошки парк Виминацијум (који могу и да посете виртуелно) и археолошко налазиште, град Феликс Ромулијана. Препоручене активности ученика:
Оригиналан ликовни рад на основу доживљаја споменика културе и уметничких дела.

Ликовни појмови: уметност, култура, споменици културе, светска
баштина, архитектура, историја уметности. Препоручени визуелни
садржаји:
- мозаик из Феликс Ромулијане;

- грчка скулптура (Милоска Венера, Копљоноша);

- грчка керамика;

- биста римског цара;

- римски амфитеатар.

Корелација: историја (култура, друштво), географија (континенти).

ОБЛИК

Препоручене активности ученика: Оригинални ликовни радови, урађени према објашњењу (уз визуелне примере) поступака обликовања и преобликовања, стилизовања, апстраховања и трансформације једног облика у други. Начин посматрања облика из природе и свакодневног живота, уз вођени процес опажања.

Ликовни појмови: обликовање, преобликовање, апстракција, апстраховање, стилизовање, трансформација.

ОРНАМЕНТИКА

Орнаментику треба објаснити као скуп орнамената карактеристичних за одређену заједницу, културу или цивилизацију. Орнамент треба објаснити као украсну шару, која је симетрична целина и која се може користити као једна шара или шара која се понавља у низу. Као пример треба показати по један орнамент карактеристичан за одређене народе, почев од једноставних до сложених. Затим, орнаменте фресака са територије Србије.

Ученици треба да конструишу орнамент који је симетричан по хоризонталној, вертикалној и дијагоналној правој. У раду користе лењире и шестар, а подлога је папир издељен на једнаке квадрате. Важно је да у првој вежби сваки ученик конструише орнамент према предлошку који задаје наставник, а наставник демонстрира начин конструисања (може да покаже видео снимак) и помаже сваком ученику током рада. Други рад није вежба, већ стваралачки рад, где се од ученика очекује да самостално осмисли орнамент за одређену намену (нпр. за штампу на мајици, накит, декорацију кутије за накит, за ћилим...).

Ликовни појмови: орнамент,

декорација, симетрија. Корелација:

математика.

СПОРАЗУМЕВАЊЕ СЛИКОМ

Препоручени садржаји:

Начин споразумевања сликом од праисторије до данас, појава писма, покретне и непокретне слике са којима се ученик свакодневно среће, универзални знаци споразумевања (нпр. саобраћајни знаци). Намера уметника, јасне и прикривене поруке у уметничким делима. Манипулација сликом у медијима. Различити доживљаји и тумачења садржаја уметничког дела.

У оквиру теме ученици треба да изразе поруку, емоције и/или утиске о догађајима из свакодневног живота или о књижевним делима, сликом (у контексту видног поља).

Корелација: српски језик и књижевност.

Праћење и вредновање наставе и учења

Праћење и вредновање наставе и учења планира се у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању и Општим упутством за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе.

У настави ликовне културе препоручени елементи за формативно и сумативно оцењивање у петом разреду обухватају следеће аспекте:

- ***Однос према раду:*** ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава радни простор, не омета наставу и учење.

- ***Однос према себи:*** поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду и истрајан у извршавању задатака.

- ***Однос према другима:*** поштује договорена правила понашања, сарађује са другима, спреман је да помогне, уважава туђе ликовне радове и разлике у опажању, размишљању и доживљавању.

- ***Разумевање:*** разуме задатак, појмове, процесе и визуелне информације.

- ***Повезивање:*** успешно повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје и дела.

- ***Оригиналност:*** показује оригиналност у односу на туђе радове, као и у односу на сопствене претходне радове.

- ***Вербално изражавање:*** учтиво комуницира, јасно и кратко образлаже свој рад, идеје, утиске, опажања и

емоције.

- ***Употреба техника:*** успешно примењује одговарајуће процесе, контролише однос воде и боје, и правилно бира подлогу у складу са техником.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ наставе и учења музичке културе је да код ученика развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа, култури свога и других народа.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)
Ученик развија интересовања за музичку уметност кроз непосредно учешће у музичком догађају певањем, свирањем, активним слушањем и стварањем, као и стицањем основних знања из основа музичке писмености и развоја и улоге музике у човековом животу од праисторије до 20. века. Испољава одговоран однос према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа. Развијањем осетљивости за перцепцију музичког доживљаја негује потребу за истраживањем у оквиру стечених музичких знања кроз оригинално музичко изражавање у свакодневном животу кроз песму, игру, покрет и вршњачку комуникацију. Ученик ужива у музици, формира музички укус и њиме утиче на околину. Разуме како музика позитивно утиче на човеково здравље. Користи текст композиције на матерњем језику и језицима других народа, и кроз извођење музичког дела изражава емоције, имајући у виду одговоран однос према здрављу, природи и социјалном окружењу, негујући дух толеранције. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања, прати и учествује у музичком животу заједнице у улози публике или извођача, истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Учешћем у припреми и реализацији музичких догађаја на матерњем и језицима других народа, индивидуално или у ансамблу, ученик развија индивидуалност, одговорност, показује самопоуздање и изражава критичко мишљење о себи и другима. Повезује основне елементе музичке писмености (нотне вредности, метрику, ритам) са математичким операцијама. Учешћем у музичким активностима ученик поштује одређена правила понашања, развија осећање припадности колективу, самопоуздање, одговорност за своје поступке, суочава се са несигурношћу и сложеношћу стицања музичких вештина (певање, свирање, компоновање) и учења како учити.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Ученик повезује основна знања из музичке писмености интегришући је са математиком (пропорција, размер, разломак) кроз певање, свирање, слушање музике и музичко стваралаштво. Изучава појаву и развој музичких инструмената (ударачке, жичане, дувачке и инструменте са диркама) кроз кључне карактеристике музичких стилова, као и њихове изражајне могућности.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Ученик партиципира у музичком догађају у улози публике, уме да опише и објасни сопствени доживљај уважавајући другачије мишљење. Слушајући традиционалну музику, разуме значај очувања културне баштине. У улози извођача изражава се једноставним, кратким музичким нумерама и покретом, те примењује изражајна музичка средства која су детерминисана карактером музичког дела и тиме развија сопствене стваралачке способности и креативност. Вокално се правилно изражава контролишући ниво буке и поштујући културу певања. Разуме текст песме и обогаћује речник матерњег и језика других народа препознајући ритмичку и метричку везу између музике и речи.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
У свакодневном животу ученик примењује стечена музичка искуства и знања. Прати и учествује у музичком животу заједнице у улози публике. Учешћем у припреми музичког живота заједнице превенира вршњачко насиље и насилничко понашање, социјализује се, развија критичко мишљење и оспособљава се за повезивање наученог. Кроз песму, игру, покрет, развија сопствену координацију и моторику и остварује вршњачку комуникацију; схвата важност очувања културног наслеђа свога и других народа, развија осећање за тимски рад, индивидуалност, одговорност, показује самопоуздање.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво

СПК 1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- МУЗ.ОО.О.1.1. Примењују ноте, нотне вредности, ознаке за метар, динамику, темпо и остала изражајна средства музичке уметности. - МУЗ.ОО.О.1.2. Наводе кључне карактеристике одређеног музичког стила/правца (музичке форме, представнике и репрезентативна дела). - МУЗ.ОО.О.1.3. Дефинишу поделу инструмената према начину добијања звука и идентификују врсту инструмента према изгледу.	- МУЗ.ОО.О.2.1. Певају по слуху на матерњем и језику других народа са или без пратње ритмичких инструмената. - МУЗ.ОО.О.2.2. Изводе једноставну ритмичку пратњу коју су осмислили на ритмичким инструментима. - МУЗ.ОО.О.2.3. Реагују покретима и изражавају се ликовним илустрацијама за време слушања музике. - МУЗ.ОО.О.2.4. Препознају контрасте и поновљени музички материјал у примерима за слушање музике.	- МУЗ.ОО.О.3.1. Понашају се у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама. - МУЗ.ОО.О.3.2. Контролишу координацију и моторику кроз свирање и покрет. - МУЗ.ОО.О.3.3. Усмено или писмено описују осећања и утисак о музичком делу. - МУЗ.ОО.О.3.4. Учествују у припремању културних манифестација, испољавајући способност комуникације и сарадње са члановима тима. - МУЗ.ОО.О.3.5. Објашњавају важност очувања музичког наслеђа.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1
Користи музичку терминологију приликом праћења историјског развоја музике у оквиру одређених друштвено-историјских прилика, изучавајући стилске карактеристике музичких праваца у традиционалном, духовном и световном стваралаштву, током извођења, слушања музике и стваралаштва. Повезује присуство, улогу и значај музике са догађајима, како из свакодневног живота појединца, тако и друштва од праисторије, преко старих цивилизација до 21. века. Разматра феномен звука као акустичне појаве и у том контексту повезује знања из физике са акустиком простора, инструмената и фреквенцијом. Разуме утицај музике на осећања и с тим у вези уочава њен утицај и на ментално здравље.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Активно партиципира у музичком догађају извођењем, слушањем музике и музичким стваралаштвом. Повезује феномен културне баштине са местом традиционалне музике у прошлости и садашњости, изучавајући обреде, народне обичаје, ношње, традиционалне певачке групе и инструменте, народне игре свога и других народа. Осмишљава једноставне ритмичке и мелодијске аранжмане користећи народне музичке инструменте. Идентификује различиту естетику у делима за слушање музике у односу на одређени стил, жанр и музичке облике повезујући их са друштвено-историјским контекстом, природном и културном баштином. Препознаје и повезује естетске елементе у различитим уметностима (плес, глума, ликовна уметност) и у неуметничком домену као што су комуникација, медији, дизајн.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Користи стечена музичка искуства и знања приликом одабира музике за одређене животне догађаје. Бавећи се активно музицирањем, здравствено профитира кроз развој говорног апарата, органа за дисање, централног нервног система, као и мишићног система. Развија естетску перцепцију, ствара критеријуме за вредновање музике и способност изражавања сопствених погледа на музику, формира музички укус и тиме утиче на себе и околину.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- МУЗ.ОО.С.1.1. Користе музичку терминологију у тумачењу музичких појмова. - МУЗ.ОО.С.1.2. Представљају кључне карактеристике одређеног музичког стила/ правца у контексту друштвено-историјских прилика. - МУЗ.ОО.С.1.3. Повезују средства изражајног извођења са врстом, наменом и карактером композиције. - МУЗ.ОО.С.1.4. Тумаче коришћење инструмената, инструменталних група у музичком делу у односу на звучне специфичности и техничке могућности. - МУЗ.ОО.С.1.5. Идентификују међусобни утицај, сличности и разлике у начину изражавања између књижевности (опера, соло песма), сценског покрета (покрет и ритам…), ликовне уметности (боја, ритам, контраст, динамика, колористика, потез и изражајност) и музичке уметности.	- МУЗ.ОО.С.2.1. Разумеју улогу и место музике у народним обредима и обичајима свог и других народа. - МУЗ.ОО.С.2.2. Певају на матерњем и језику других народа са или без пратње ритмичких инструмената са нотног текста. - МУЗ.ОО.С.2.3. Препознају инструмент или групу у музичкој композицији. - МУЗ.ОО.С.2.4. Именују композиције различитих стилова и жанрова. - МУЗ.ОО.С.2.5. Изражавају доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност). - МУЗ.ОО.С.2.6. Импровизују једноставну мелодију и ритмичку пратњу користећи тело као инструмент. - МУЗ.ОО.С.2.7. Користе музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет.	- МУЗ.ОО.С.3.1. Примењују и контролишу технику певања (држање тела, дисање, говорни апарат, дикција, артикулација). - МУЗ.ОО.С.3.2. Учешћем у групном музицирању испољавају и развијају толеранцију, самопоуздање, мултикултуралност, осећај припадности, поштовање различитости. - МУЗ.ОО.С.3.3. Критички просуђују о утицају музике и звукова из окружења на здравље. - МУЗ.ОО.С.3.4. Образлажу мишљење о музичком делу, усмено или писано.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)
Анализом и синтезом музичке терминологије, кроз певање, свирање, слушање музике и музичко стваралаштво уочава међусобни утицај других уметности (књижевност, балет, ликовна и сценска уметност) и музике кроз различите стилове и њихову повезаност. Комбинујући звучне елементе музичких инструмената, реконструише изражајна средства музике, музичке форме и жанрове и смешта их у одговарајући стилски (историјски) контекст. Упознаје се са музичким школама и студијима, установама културе, као и са значајем учествовања у културном животу локалне заједнице. Користи ИКТ за самостално истраживање у области музике.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)
У области стваралаштва, као активан учесник креира нове музичке аранжмане (на већ познате мелодије, песме из различитих музичких епоха) примењујући принцип импровизације у домену мелодије и ритма, користећи понуђени музички материјал или осмишљавајући сопствени у задатим оквирима.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)
Партиципира у припреми и реализацији музичких догађаја на матерњем и језицима других народа индивидуално или у ансамблу. Испољава одговоран однос према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа. Вршњачком едукацијом, кроз моторичку и естетску перцепцију музичког догађаја, осмишљава

и
организује различите обуке, негујући правила тимског рада. Примењује ИКТ у певању, слушању музике и музичком стваралаштву. Прави избор ИКТ-а и користи их на одговоран и креативан начин у стварању музике.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- МУЗ.ОО.Н.1.1. Анализирају нотни текст (музички метар, тоналитет, темпо, динамику, ритмичке фигуре, ознаке за изражајно извођење) у циљу тумачења музичког дела. - МУЗ.ОО.Н.1.2. Анализирају извођачке и техничке могућности инструмената у музичком делу, колористику и боју тона, висину и покретљивост/ виртуозност. - МУЗ.ОО.Н.1.3. Представљају начин повезаности музике (тематски, стилски, жанровски и сл.) са другим уметностима и областима ван уметности (књижевност, сценски покрет, ликовна уметност, религија, историја, медицина, спорт...). - МУЗ.ОО.Н.1.4. Користе могућности ИКТ-а за самостално истраживање аудио и видео записа музичких емисија из живота композитора и израду презентација.	- МУЗ.ОО.Н.2.1. Идентификују утицај музике других епоха у делима савремене музике. - МУЗ.ОО.Н.2.2. Класификују избор музичких дела према тематском, литерарном или ликовном садржају. - МУЗ.ОО.Н.2.3. Комуницирају у групи импровизујући мање музичке целине гласом, мелодијским инструментом или покретом.	- МУЗ.ОО.Н.3.1. Учествују у креирању и реализацији културних манифестација, негујући тимску сарадњу и дајући критички осврт на изабране и/или изведене композиције. - МУЗ.ОО.Н.3.2. Користе могућности ИКТ-а за записивање нотног текста, уметање ритмичког модела као пратње, за коришћење предложене хармонизације и одабир инструмената према усклађености звука.

Разред	пети
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- класификује инструменте по начину настанка звука; - наведе начине и средства музичког изражавања у праисторији и античком добу; - искаже своје мишљење о значају и улози музике у животу човека;	**ЧОВЕК И МУЗИКА** Музика праисторије: улога музике, музички инструменти, ритуал, магијска моћ музике, покрет, ритам, обреди и обичаји у Србији. Музика старог века: музика у друштву, музика у храму, музика у ратовима, музика на двору, музички инструменти, нотација, прве лествице, химна, дитирамб, грчка трагедија.

- објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања; - реконструише у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику у смислу ритуалног понашања и пантеизма; - опише обредне и обичајне ритуале у Србији; - идентификује утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ и сл.); - идентификује и разликује визуелно и по звуку ритмичке и мелодијске удараљке; - објасни везу између избора врсте инструмента и догађаја, односно прилике када се музика изводи; - вербализује свој доживљај музике; - именује слушне примере, називе дела и ауторе; - идентификује ефекте којима различити елементи музичке изражајности (мелодија, ритам, темпо, динамика) утичу на тело и осећања; - анализира слушано дело у односу на гласове, музичке инструменте и извођачки састав; - упоређује различите слушне примере на основу елемената музичког дела; - анализира нотни текст обрађених песама; - примени правилну технику певања (правилно дисање, држање тела, артикулација); - унапреди сопствену координацију и моторику кроз самостално или групно извођење музике; - изводи различите ритмове користећи тело у комбинацији са покретом; - користи различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; - примени принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; - илуструје на тему музичких примера пратећи ток музичког дела; - користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; - изрази своје емоције осмишљавањем мањих музичких	**МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ** Тело као инструмент. Удараљке – ритмичке и мелодијске. **СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ** Опажање и анализа гласова и инструмената; вокалне и инструменталне музике; музичких састава, музичке литературе и критичко промишљање о музичком делу. **ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ И ОСНОВЕ МУЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ** Певање: певање по слуху, певање из нотног текста, певање уз покрет, ритам, мелодија, динамика, темпо, интонација, акценат, агогика, лествица, повисилица и разрешилица, шеснаестина ноте у групи, предтакт. Свирање: Орфов инструментариј, тело као инструмент, свирање из нотног текста, моторика, ритам. **МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО** Ритмичке и мелодијске допуњалке, вокална импровизација, ритмичке и мелодијске игре, кореографија, израда музичких инструмената, илустрација музике.

целина; - комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; - критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; - користи могућности ИКТ-а за слушање и извођење музике; - учествује у школским приредбама, манифестацијама и пројектима	

– понаша се у складу са правилима музичког бонтона.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указује на стално прожимање и садејство свих области и тема које су предвиђене програмом. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. У том смислу, основни методски приступ је од звука ка теорији.

Исходи по холистичком принципу обухватају различите сфере феномена музике и заједно рефлектују музичко биће у нама, те као такви јесу остварљиви за
сваког ученика. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају, као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног процеса, наставник остварује наставу и учење користећи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационих технологија, као и развијених модела мултимедијалне наставе.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика;
- Музички инструменти;
- Слушање музике;
- Извођење музике и основе музичке писмености;
- Музичко стваралаштво.

ЧОВЕК И МУЗИКА

Музика праисторије

Подтема се реализује кроз следеће садржаје:

- улога музике у првобитном друштву;
- човек и ритуал: улога музике у ритуалу (музичко-антрополошка истраживања);
- магијска моћ музике;
- елементи музичког тока: покрет, ритам (ритам као основа ритуала), коло/групни плес;
- покрет: порекло плеса;
- слушање/доживљај ритма телом;
- најстарија фолклорна музичка традиција у Србији и светске баштине.

Упознавање музике праисторије има за циљ да одгонетне начин настанка музике кроз упознавање са племенским ритуалима различитих делова света који су прожети покретом, ритмом и звуком. Дискусијом са ученицима доћи до закључка који су првобитни извори звука, од природе и животињског света, преко неартикулисаних гласова човека у праисторији, до већ формираних мелодијских и ритмичких линија у магијским обредима. Чињеница је да су ритам, музика и покрет (плес) били у функцији једни других, и као такву целину их треба изучавати, без изостављања било ког елемента од наведених. Како не постоје писани записи тог времена, из оправданих разлога, на основу пронађених материјалних извора (шупљих костију, издубљених делова дрвета, кожних мембрана…) обрадити различите изворе звукова и у њима препознати примитивне ритмичке и мелодијске инструменте. Важно је ученике усмеравати на самостално откривање сврхе ритуала и магијских плесова, обреда и церемонија уз музику упоређујући их са сазнањима о ритуалима који су били карактеристични за наше крајеве (додоле, коледа, лазарице…).

Музика старог века

Подтема се реализује кроз следеће садржаје:

- божанска природа музике;
- митолошка свест античког човека;
- музички атрибути богова;
- музика и држава;

- музика у храму и музика на двору;

- примери различитих инструмената и музичких облика у античким цивилизацијама;

- најстарији инструменти: тело, удараљке, дувачки, жичани;

- улога и место музике у античким цивилизацијама: Индија, Сумер/Вавилон, Кина, Египат, Грчка, Рим;

- појава првих нотација, пентатоника.

Цивилизације старог века које је потребно обрадити су источне цивилизације, Египат, Месопотамија, Индија, Кина, а посебан акценат ставити на Грчку и Рим.

Обзиром да се ради о робовласничком систему у свим цивилизацијама, поменути главне карактеристике, улогу музике у свакој од њих, музичке инструменте са обавезним аудио-визуелним примерима сваког од њих, као и појаву првих лествица (пентатоника, хроматика…). Важно је истаћи разлику музике на дворовима и у храмовима.

Када говоримо о Античкој Грчкој, мора се поменути да је то територија која не обухвата само Грчку, већ се простире и на сва остала подручја која су у античка времена била насељена Грцима: Кипар, егејска обала Турске, Сицилија, јужна Италија, као и сва разбацана насеља на обалама Јадранског, Медитеранског и Црног мора. Сазнања о музици тог времена и територија садржана су у расправама грчких филозофа и музичких теоретичара. Када је реч о музици Античке Грчке, треба истаћи појам муза, као корен речи од које је настала реч музика. Обавезно навести значај музике и постојање скале вредности по којој се одређивао квалитет музике, као и цитате грчких филозофа Платона и Аристотела. Кроз мит о Орфеју и Еуридици, обрадити инструмент лиру, а потом и аулос, диаулос и китару као

инструменте који су били обавезни школски предмет у грчким полисима. Митом о свечаностима посвећеним богу вина Дионису, ученици ће се упознати са појавом хора као групе певача, и појмом дитирамб, као хорском песмом. Важно је повезати дитирамб са настанком трагедије, као претече драмског живота у грчким амфитеатрима. Неизоставно је да се помене улога музике у филозофији и театру, као и да се објасни веза музике и математике, и музике и спорта (Олимпијада).

Када је реч о музици Рима, истаћи да су углавном користили грчке инструменте, а како су стално ратовали, појава трубе и рога може да се повеже са улогом инструмената и музике шире у ратним походима.

У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде усмерен на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљање о томе да ли је музика била уметност какву данас познајемо или и нешто више од тога.

Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект музичке културе за пети разред доприноси корелацији знања узимајући у обзир да одређени предмети покривају информисаност о немузичким аспектима праисторије и антике на детаљнији и специфичнији начин.

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Тема се реализује кроз следеће садржаје:

- удараљке – настанак, првобитни облик и развој;

- тело као инструмент;

- ритмичке удараљке као најједноставнија група инструмената;

- мелодијске удараљке.

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области музичке културе. Како су музички инструменти, уз људско тело и глас, једно од најстаријих

средстава изражавања, потребно је да се информације о њиховом настанку и развоју заснивају на историјском контексту и свакодневном животу људи. У том смислу, посебно је важно истражити улогу тела као инструмента и начин на који се људско тело користи за стварање звука и ритма. Овакав приступ омогућава ученицима да разумеју основне принципе музичког изражавања и да развијају сопствени осећај за ритам и музичку креативност.

Инструменти Орфовог инструментаријума могу бити полазна основа за класификацију инструмената у зависности од начина стварања звука (удараљке, дувачки и жичани). Посебан фокус је на инструментима из групе удараљки, као најједноставнијим и присутним од самог почетка музичког изражавања. При томе је потребно посветити пажњу ритмичким и мелодијским удараљкама истражујући њихове основне карактеристике, историјски развој и улогу у различитим музичким жанровима.

У настави треба тежити стицању знања о инструментима кроз непосредно искуство свирања, слушања и

анализе, а не фактографским набрајањем података.

Због тога је пожељно да се ученицима омогући практично искуство са што више различитих инструмената, чиме ће се омогућити развој моторичких вештина, слушне осетљивости и осећаја за разлике у боји звука, динамици и карактеру појединих инструмената. У том процесу, важно је подстицати ученике на експериментисање и импровизацију, чиме се развијају њихове креативне способности и самосталност у изражавању.

Важно је обратити пажњу на избор врсте инструмента у односу на његове особине и извођачке карактеристике у контексту историјских догађаја, обичаја и прилика. Овакав приступ подразумева истраживање у домену улоге музичких инструмената у различитим ритуалима, обичајима и догађајима кроз историју, али и препознавање њихове еволуције и адаптације у савременом контексту.

У томе, као и у примени знања из ове области, могу помоћи и доступне ИКТ апликације. Дигиталне платформе могу пружити додатне информације о звуку, пореклу, развоју и примени инструмената, као и омогућити ученицима да истражују и упоређују инструменте различитих култура и епоха. Коришћење ИКТ-а у

настави омогућава приступ широком спектру мултимедијалних ресурса, као што су аудио и видео записи, виртуелне презентације и интерактивне едукативне игре, које ученицима пружају прилику да активно учествују у процесу учења и самостално истражују музичке теме.

Уз помоћ дигиталних алата, наставници могу креирати виртуелне библиотеке које садрже различите музичке примере и материјале омогућавајући ученицима да дубље истраже и анализирају музичке инструменте, њихову структуру и начин свирања. Осим тога, коришћење дигиталних платформи омогућава лакшу и бржу

комуникацију између наставника и ученика, као и праћење њиховог напредовања кроз дигиталне алате за евалуацију.

Поред традиционалних метода, употреба дигиталних ресурса може обогатити наставни процес тако што ученицима омогућава виртуелне шетње кроз музеје и галерије, где могу визуелно и звучно доживети инструменте из различитих периода и култура. На овај начин, ИКТ доприноси развоју дигиталних компетенција ученика, подстиче њихову креативност и критичко мишљење.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Тема се реализује кроз:

- опажање и анализу елемента музичке изражајности у слушним примерима, укључујући темпо, динамику и тонске боје различитих гласова и инструмената;
- слушање вокалних, вокално-инструменталних и кратких инструменталних композиција, домаћих и страних композитора;
- слушање дела најстарије фолклорне традиције српског и других народа;
- слушање народних и уметничких дела инспирисаних фолклором народа и народности, различитог садржаја, облика и расположења, као и музичких прича.

Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-

инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав и изражајне могућности инструмената. Елементи музичке писмености нису сами себи циљ, већ су у функцији наведених циљева.

Ученик треба да има јасно формулисана упутства (активно слушање) на шта да усмери пажњу приликом слушања, како би могао да прати музички ток, опажа и анализира елементе (попут темпа, динамике, тонске боје различитих гласова и инструмената, извођачког састава, начина обликовања мелодије, специфичних

ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа" у процесу ученичке а/перцепције, па наставник може да проширује

опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела. У контексту праисторије и антике, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених елемената музичог дела и звучни и

карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Литература за слушање музике треба садржи вокалне, вокално-инструменталне и кратке инструменталне композиције, домаћих и страних композитора, дела најстарије фолклорне традиције српског и других народа. Посебну пажњу треба посветити слушању и уметничких дела инспирисаних фолклором народа и народности, различитог садржаја, облика и расположења, као и музичких прича.

Ова тема треба да садржи разноврсну музичку литературу са којом се ученици упознају, препознају слушане примере и познају називе дела и њихове ауторе.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања дела које су ученици слушали, подстичући креативност и критичко мишљење. У том смислу добро је подстицати дебату на тему естетске перцепције након одслушаног музичког дела и инсистирати на употреби музичке терминологије.

Препоручене композиције за слушање

Химне:

Државна химна;

Химна Светом Сави;

Химна школе.

Народне песме и игре:

Ј. Јовичић – Војвођанска свита;

С. Стевић – Бела вило (избор);

Коледарска песма;

Играј, играј Лазаро – Лазаричка;

Крстоноше крста носе – Крстоношке;

Орач оре равно поље – Краљичка;

Додолска песма.

Човек и музика:

Песме примитивних племена – Worldmusic; Афрички бубњеви;

Pagan drumming;

Vanuatu Women's Water Music;

Ритуална игра северноамеричких Индијанаца;

Композиције старог века: Byzantine Hymns Good Friday;

Звуци реконструисаних старогрчких инструмената- лира, аулос;

Грчка музика, Епитаф деи Сеикилос (Epitaphe dei Seikilios) Atrium musicae de Madrid; Египатски ситрум и хидрауличне оргуље;

Римски рог;

Месопотамска лира;

Кинеска музика, Zheng Qu (Планине и воде); Кинески инструменти гонг, шенг;

Кинеска мелодија заснована на пентатоници; Индијски инструменти: вина, саранги, нагара; Nam Myoho Renge Kyo –

The Lotus Sutra;

Српска музика кроз векове, Музика паганских Срба.

Композиције инспирисане музиком старих епоха:

Жан Филип Рамо, Les Indes Galantes: Les Sauvages (балет опера); Дворжак, Симфонија из Новог света 3. Став;

А. Хачатурјан, Игра сабљама из балета Гајана; Бела Барток, Алегро Барбаро;

Игор Стравински, Посвећење пролећа;

Рихард Штраус, опера Салома: Dance of the seven veils;

Оливије Месијан, композиције инспирисане звуцима птица; Клод Дебиси, Danses sacree et profane.

Домаћи композитори:

С. Мокрањац –II руковет;

С. Мокрањац – V руковет;

П. Коњовић – Велика чочечка игра из опере Коштана; М. Тајчевић – Балканске игре (избор);

С. Христић – игра Грлица, Биљана платно белеше из балета Охридска легенда; Љубица Марић, Бранково коло;

Љубица Марић, Праг сна;

Вера Миланковић, Сењачка рапсодија;

Вера Миланковић Eine kleine Pop music, Трио; Бора Дугић – Чаробна фрула (избор);

Бора Дугић, Игра скакаваца, Месечина.

Страни композитори:

А. Вивалди – Годишња доба (Пролеће, Лето, Јесен, Зима); Жан Филип Рамо, Hippolyte and Aricie: A la Chasse;

Јозеф Хајдн, Коњаник, Гудачки квартет, г-мол, оп.74, бр. 3, III став; Лудвиг ван Бетовен, Шеста симфонија;

Л. В. Бетовен – Менует из II става Сонатине у Ге-дуру оп. 49; В. А. Моцарт – Мала ноћна музика I и III став;

МозАртквартет Eine kleine World music;

Јоханес Брамс, Симфонија бр. 3, трећи став;

Рихард Вагнер, Танхојзер: Први чин, друга сцена У Венерином брду; Е. Григ – Буђење пролећа;

Едвард Григ, Пер Гинт, свита бр. 1; А. Дворжак – Хумореска;

Б. Сметана – Влтава;

М. Мусоргски – Слике са изложбе (избор); Арам Хачатуријан, Адађо из Спартакуса; К. Орф – 4 кратка комада за ксилофон; Лироj Андерсон Писаћа машина;

Хауард Шор, Господар прстенова (Isengard; Uruk Hai).

Видео примери за композиције:

П.И.Чајковски – Игра малих лабудова из балета Лабудово језеро; Pagan drumming;

Vanuatu Women's Water Music;

Nam Myoho Renge Kyo - The Lotus Sutra;

Рихард Штраус, опера Салома: Dance of the seven veils; Клод Дебиси, Danses sacree et profane;

Вера Миланковић, Сењачка рапсодија.

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ И ОСНОВЕ МУЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Научна истраживања указују да читање с листа једноставног ритмичког записа активира велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тимски рад и толеранцију) и фине моторичке вештине. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произилазити и из историјског контекста, важно је прилагодити начин извођења том контексту. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику (плес) и покрете који имају одговарајуће значење у музичком чину (обред).

Анализом музичких примера и заједничким музицирањем, неопходно је утврдити елементе музичке писмености обрађене у првом циклусу основног образовања, као што су: ноте и њихове вредности, тачка поред ноте, Це-дур лествица, знак за репетицију, прима и секунда волта, корона, прости тактови, темпо (adagio, andante, moderato, allegro) и динамика (p, mp, f, mf, crescendo, decrescendo). Тек затим, кроз примену на одговарајућим примерима музичких вежби и композиција, следи обрада нових елемената музичке писмености: разлике између дура и мола, а-мол лествица (природна и хармонска), појам предзнака – повисилица и разрешилица, шеснаестина ноте у групи и предтакт. Елементе музичке писмености обрађивати и конкретизовати искључиво кроз одговарајуће музичке примере.

Певање

Садржај подтеме реализује се кроз:

- вежбе за правилно дисање;
- вежбе за правилну дикцију;
- вежбе за распевавање;
- певање песама по слуху, самостално и у групи;
- певање песама из нотног текста солмизацијом, самостално и у групи;
- извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива (у стилу) музике старих цивилизација певањем;
- певање песама у комбинацији са покретом.

Главни критеријум за избор песама треба да буде квалитет музичког дела. Ученике не треба потцењивати избором поједностављеног литерарног и музичког садржаја. Што је музичко дело квалитетније, то је већа природна мотивација ученика да учествује у музичком догађају.

Пре почетка певања, потребно је спровести кратке вежбе за правилно дисање и распевавање, са посебним нагласком на правилну дикцију. Рад на песми
почиње анализом и радом на фрагментима. Током рада, наставник треба да указује на грешке и, колико је могуће, да их исправља, након чега се композиција изводи у целини. Приликом избора песама за певање, наставник треба да узме у обзир гласовне могућности ученика.

Ако је реч о извођењу песама из најстарије музичке фолклорне традиције, важно је неговати нетемперовани начин певања омогућавајући природним бојама
гласа да дођу до изражаја. Ово се може подстаћи пратњом која укључује природни или нетемперовани инструмент, као и људски глас. Такође, одређене песме могу захтевати специфичан стил извођења, као што је, на пример, грлено певање.

Свирање

Садржај подтеме реализује се кроз:

- свирање дечјих, народних и уметничких композиција из нотног текста, самостално и у групи;
- извођење дечијих, народних и уметничких игара;
- извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива (у стилу) музике старих цивилизација на инструментима или покретом.

Приликом свирања користити ритмичке и мелодијске инструменте (Орфов инструментаријум, као и друге доступне инструменте), а и само тело као инструмент. С обзиром на то да су ученици већ музички описмењени, свирање на мелодијским инструментима биће олакшано јер се могу користити нотни примери песама које су претходно обрађене уз помоћ солмизације. Примењујући принцип активног учешћа ученика на часу, свирањем се, поред осталог, развијају моторичке вештине,
координација и опажајне способности.

Свирање на ритмичким удараљкама, као што су штапићи, добош, триангл, маракас... и мелодијским удараљкама попут ксилофона и металофона, омогућава ученицима да разумеју основне принципе стварања и организације звука. Ово такође подстиче развој моторичких вештина и осећаја за динамику и ритам, као и
креативно музичко изражавање. Кроз практичан рад, ученици могу боље разумети конструкцију и начин настанка звука код различитих инструмената, што значајно доприноси њиховом музичком образовању. У том процесу, важно је подстицати ученике на експериментисање и импровизацију, чиме се развијају њихове креативне способности и самосталност у изражавању.

Препоручене композиције за певање и свирање Химне:

Државна химна;

Химна
Светом Сави;

Химна
школе.

Народне песме и игре:

Густа ми магла
паднала (по слуху);

Ајде, Јано (по
слуху);

Банатс
ко коло;

Повела
је Јела;

Девоја
чко коло;

Ти
једина;

У ливади
под јасеном;
Пред
Сенкином
кућом; Ми смо
деца весела;

Коларићу,
панићу;

Овим
шором,
јагодо;

Девојчица
платно бели овако;

Шетња.

Дечје песме:

Бајоне, Срећна Нова
свој деци света;

К. Орф, Динг, донг;

Д. Деспић,
Шума на киши;

М.
Милојевић, На
ливади;

Песма из Русије, Нека
увек буде сунце;

Песма из Финске,
Пролеће у шуми;

Песма из Белгије, Нек
свуд љубав сја;

Р. Роџерс,
Солмизација;

К. Бабић,
Веверица;

Стеван
Шром, Јагње
моје;

М. М.
Протић, Џиц;

Леонтина. Пат, Има
право свако дете;

Никола Грбић, Данас
нема чоколаде.

Свирање на Орфовим инструментима:

Вишњичица
род родила;

Дивна,
Дивна;

Дед` поиграј, медо;

Миодраг Илић Бели, Све је пошло наопачке.

МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО

Тема се реализује кроз следеће садржаје:

- креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима користећи притом различите изворе звука;

- креирање покрета уз музику коју ученици изводе;
- осмишљавање музичких питања и одговора, ритмичка допуњалка, мелодијска допуњалка са потписаним текстом, састављање мелодије од понуђених мотива;
- импровизација мелодије на задати текст;
- импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима;
- израда једноставних музичких инструмената;
- реконструкција музичких догађаја у стилу старих цивилизација.

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су
креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Музичко стваралаштво може се остварити кроз различите активности, као што су:

- музичка питања и одговори;
- компоновање мелодије на задати текст;
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива;
- импровизација игре/покрета уз одређену музику;
- илустрација доживљаја музике;
- израда музичких инструмената (функционалних или нефункционалних);
- музичко-истраживачки рад;
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката;
- осмишљавање музичких квизова;
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са певањем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драматизација;
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони…;
- учествовање у школским приредбама и манифестацијама.

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда (племенска музика, музика на двору, у храму, пригодна музика...).

Специфичности у праћењу и вредновању наставе и учења за предмет музичка култура

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет *музичка култура* синтеза
вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика укључују ниво његових постигнућа у односу на дефинисане исходе, као и рад, ангажованост, кооперативност, интересовање, став, умеће и креативност. Тако се могу добити различите оцене за исте задатке, јер се конкретни резултати упоређују са индивидуалним могућностима ученика. Оцене се формирају на основу постигнућа, али и односа ученика према раду, активности на часу, урађених задатака, учешћа у групним радовима, извођењима, пројектима, приредбама, манифестацијама…

Главни критеријум за процес праћења и процењивања је начин ученичке партиципације у музичком догађају, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером и краћим писаним проверама до 15 минута. Оцене са писане провере могу бити формативне или сумативне. Садржаји који се вреднују су: препознавања композиција, основа музичке писмености, музичких инструмената, историје
музике, као и проценом практичног рада и уметничким и стваралачким ангажовањем. Поред традиционалних начина оцењивања, треба вредновати и активности које подразумевају:

- допринос групном раду;

- израду креативних задатака на одређену тему;

- израду реферата, паноа, радова израђених са ИКТ алатима;

- рад на пројекту (решавање одређеног проблема и задовољавање конкретних потреба);

- специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове према извођењу и стваралаштву, способност концентрације, квалитета перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Вредновање у области „Музичко стваралаштво" треба да се фокусира на стваралачко ангажовање ученика, а не на квалитет насталог дела, јер су чак и најскромније импровизације и креативни изрази педагошки оправдани.

Узимајући у обзир циљ предмета, неопходно је да се оцена процеса и резултата учења спроводи кроз живи контакт ученика са музиком, било кроз извођење, стваралаштво или слушање музике. Теоријско знање треба да има примену у музичком изражавању и контакту са музиком. Како процес учења на сваком часу треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком пружа увид у квалитет процеса учења и вредновање постигнутих исхода. Проверу

елемената музичке писмености треба радити на одговарајућем музичком примеру. Диктате не треба практиковати ни задавати.

ИСТОРИЈА

Циљ наставе и учења историје јесте да ученик стекне основна знања о прошлости и гради компетенције неопходне за разумевање савременог света, развија вештине критичког мишљења и историјску свест као предуслов неговања личног идентитета, националног и других колективних идентитета, интеркултуралности, одговорног односа према културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици учењем историје: стичу знања о прошлости и садашњости и развијају вештине и ставове; оспособљавају се да ефикасно и одговорно комуницирају о историјским и другим темама у различитим ситуацијама школског и ваншколског окружења; развијају основне аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. Настава историје омогућава ученицима: овладавање основним научним принципима у истраживању и њиховој даљој примени у различитим ситуацијама, као и да, посредством специфичних историјских знања и вештина, комуникације на матерњем, али и употребом страних језика, пре свега у претраживању извора и информација на интернету, развијају лични и групне идентитете (национални, државни, европски). Настава и учење историје припрема ученике за одговорно учешће у демократском друштву брзих политичко-социјалних, технолошких и економских промена, оспособљава их да самостално, као и кроз удруживање и сарадњу, развијају способност комуникације и да на креативан и предузимљив начин доприносе да се, у складу са узрастом, одговори на савремене изазове на локалном, регионалном, европском и глобалном нивоу. Учење историје: омогућава упознавање са историјским и савременим променама и изградњу историјске свести утемељене у резултатима историјске науке; подстиче
изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, исказивање иницијативе и проактивног приступа у унапређивању
интеркултуралног дијалога и сарадње, одговорног односа према разноврсној културно-историјској баштини, као и толерантности према другачијим ставовима и погледима на свет.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици: користе основне појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације у образовном и свакодневном контексту; издвајају и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из прошлости и садашњости и повезују их са временским и просторним оквирима; именују раздобља прошлости, историјске периоде и уређују их према хронолошком редоследу; показују историјски простор на историјској карти; разликују узроке од последица кључних догађаја;
објашњавају значај научних открића, технолошких изума и уметничких дела за развој цивилизације.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици класификују историјске изворе и описују њихову улогу у реконструкцији прошлости; користе различите историјске и друге изворе информација у елементарном истраживању; издвајају, у изворима информација, податке који су кључни за тему на којој раде; читају податке са карте, из графикона и табела; препознају стереотипе, пропаганду и манипулацију у изворима; откривају различите погледе, вишеструке перспективе на исти догађај, појаву или личност;
идентификују историјске теме у уметничким и књижевним делима.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици разумеју различита значења појма историја и објашњавају повезаност историје са другим наукама и резултатима њиховог изучавања; препознају
историјске корене у савременим друштвеним појавама и институцијама; познају историјски развој људских права и објашњавају кључне појаве, догађаје и процесе као и улогу личности у њиховом развоју; објашњавају значај културно-историјског наслеђа и савремене историјске културе за формирање личног и групних идентитета; издвајају репрезентативне примере културно-историјског наслеђа сопственог и других народа; учествују у активностима чији је циљ неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје, као и очување културне баштине у непосредном окружењу.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ИСТ.ОО.О.1.1. Именују основне појмове историјске науке и појмове из историје цивилизације и повезују их са описима њиховог значења. - ИСТ.ОО.О.1.2. Користе основне појмове историјске науке и појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације, у дискусији, дијалогу или дебати о историјским темама уз уважавање мишљења саговорника. - ИСТ.ОО.О.1.3. Разликују и именују основне временске одреднице и наводе раздобља прошлости и историјске периоде према хронолошком редоследу. - ИСТ.ОО.О.1.4. Смештају годину у одговарајућу деценију, век, миленијум, еру, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период или век и рачунају временску удаљеност између догађаја. - ИСТ.ОО.О.1.5. Наводе и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из националне и опште историје. - ИСТ.ОО.О.1.6. Лоцирају на историјској карти простор одигравања појава, процеса и догађаја из националне и опште историје. - ИСТ.ОО.О.1.7. Разликују узроке од последица и описују их на примерима кључних појава, догађаја и процеса из националне и/или опште историје. - ИСТ.ОО.О.1.8. Наводе кључне научно- технолошке изуме и уметничка дела и објашњавају њихов значај за развој цивилизације.	- ИСТ.ОО.О.2.1. Именују историјске изворе према основној подели и наводе њихову улогу у реконструкцији прошлости. - ИСТ.ОО.О.2.2. Прикупљај информације из различитих извора и издвајају кључне податке у вези са одређеном темом. - ИСТ.ОО.О.2.3. Проналазе и читају једноставне и карактеристичне историјске информације дате у форми историјске карте (наведена легенда), табеле и/или графикона. - ИСТ.ОО.О.2.4. Препознају и описују пристрасности, стереотипе или пропаганду у садржајима извора и/или њиховом тумачењу. - ИСТ.ОО.О.2.5. Пореде различите изворе о истој историјској појави, догађају и/ или личности и идентификују сличности и разлике у њиховом представљању и/ или интерпретацији. - ИСТ.ОО.О.2.6. Препознају историјске теме у књижевним и уметничким делима и идентификују сличности и разлике у њиховој научној и уметничкој интерпретацији.	- ИСТ.ОО.О.3.1. Разликују историју као науку, наставни предмет и раздобље прошлости и објашњавају повезаност историје са другим наставним предметима. - ИСТ.ОО.О.3.2. Препознају на карактеристичним примерима историјске корене у савременим друштвеним појавама и институцијама. - ИСТ.ОО.О.3.3. Наводе и објашњавају значај кључних појава, догађаја, процеса и личности за развој људских права и друштва заснованог на њиховом поштовању. - ИСТ.ОО.О.3.4. Препознају и описују утицај различитих врста манипулација на појединце, групе и друштво у прошлости и садашњости. - ИСТ.ОО.О.3.5. Наводе и примерима илуструју културно-историјско наслеђе сопственог и других народа. - ИСТ.ОО.О.3.6. Препознају и описују утицај културно-историјске баштине на изградњу идентитета. - ИСТ.ОО.О.3.7. Објашњавају на карактеристичним примерима значај неговања сећања на кључне личности, догађаје и појаве из прошлости народа, државе и институција. - ИСТ.ОО.О.3.8. Учествују у активностима посвећеним очувању културно-историјске баштине у свом окружењу.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Ученици издвајају специфичности појмова из историје цивилизације и повезују их са појмовима из других наставних предмета; објашњавају утицај кључних појава, догађаја, процеса и личности на развој друштва, државе, привреде и културе у прошлости и садашњости; повезују и објашњавају узроке и последице појава, догађаја и процеса у различитим историјским периодима; доводе у везу и објашњавају међусобни утицај географских карактеристика, друштвених и културних појава, уметничких и научно-технолошких достигнућа у националној и општој историји у различитим временским и просторним оквирима.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
Ученици: селектују и процењују историјске изворе и друге изворе информација према релевантности и сазнајној вредности за одређену тему; идентификују вишеструке перспективе на одређене историјске појаве, догађаје и процесе; уочавају сложеност појединих историјских појава и процеса; анализирају сличности и разлике у изворима који се односе на исту појаву, догађај или личност; доводе у везу стереотипе и пропаганду са историјским околностима у којима су настали; разликују митове, легенде и уметничке представе од историјских чињеница; планирају и спроводе истраживање на одређену тему; представљају резултате истраживања усмено, писано у различитим симболичким модалитетима уз коришћење дигиталних технологија.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Ученици: објашњавају значај историје, као наставног предмета и као науке, за разумевање савремених друштвених токова, за изградњу историјске свести утемељене на резултатима историјске науке и за формирање ставова, личног и колективних идентитета; разумеју утицај стереотипа , пропаганде и различитих врста манипулације на појаве и догађаје током прошлости и садашњости; аргументовано дискутују о различитим темама и у различитим окружењима, уз уважавање мишљења и ставова саговорника; повезују културно-историјску баштину са историјским и савременим контекстом и учествују у организовању и спровођењу активности усмерених на развој културе сећања, уз поштовање традиције и културног идентитета различитих заједница.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ИСТ.ОО.С.1.1. Издвајају и описују специфичности основних појмова историјске науке и појмова из историје цивилизације. - ИСТ.ОО.С.1.2. Повезују основне појмове историјске науке и појмове из историје цивилизације са појмовима из других наставних предмета. - ИСТ.ОО.С.1.3. Прецизно одређују којој деценији, веку, миленијуму и историјском периоду припада одређена личност, појава, догађај и процес. - ИСТ.ОО.С.1.4. Описују кључне карактеристике појава, догађаја, процеса и личности и објашњавају њихов утицај на развој друштва, државе, привреде и културе.	- ИСТ.ОО.С.2.1. Селектују историјске изворе према основној подели и повезују их са местима где се чувају. - ИСТ.ОО.С.2.2. Издвајају и процењују прикупљене информације са становишта релевантности и сазнајне вредности за одређену тему. - ИСТ.ОО.С.2.3. Разврставају историјске информације у различитим симболичким модалитетима према релевантности за тему истраживања. - ИСТ.ОО.С.2.4. Анализирају стереотипе, пропаганду и пристрасност у изворима доводећи их у везу са историјским контекстом.	- ИСТ.ОО.С.3.1. Објашњавају значај историје (наука и наставни предмет) за формирање ставова и за лични развој; разумевање савремених друштвених токова. - ИСТ.ОО.С.3.2. Дискутују или дебатују у различитим окружењима* о историјским и савременим темама уз уважавање разлика у становиштима и мишљењима других. - ИСТ.ОО.С.3.3. Илуструју, на примерима из прошлости и садашњости, последице различитих врста манипулације на појединца, групе и друштво. - ИСТ.ОО.С.3.4. Идентификују улогу митова и легенди у изградњи идентитета.
- ИСТ.ОО.С.1.5. Препознају и лоцирају историјски простор на географској карти и на примерима описују како су одлике географског простора утицале на одређене историјске догађаје и процесе. - ИСТ.ОО.С.1.6. Објашњавају узроке и последице кључних појава, догађаја и процеса из националне и опште историје. - ИСТ.ОО.С.1.7. Доводе у међусобну везу друштвене, културне, научно-технолошке и уметничке појаве у националној и општој историји.	- ИСТ.ОО.С.2.5. Издвајају и анализирају сличности и разлике у изворима информација који се односе на исту историјску појаву, догађај или личност. - ИСТ.ОО.С.2.6. Разликују митове и легенде од историјских чињеница. - ИСТ.ОО.С.2.7. Разликују историјски наратив од уметничке представе о историјској личости, догађају, појави и процесу. - ИСТ.ОО.С.2.8. Планирају и спроводе истраживање одређеног историјског догађаја/појаве/личности. - ИСТ.ОО.С.2.9. Представљају резултате истраживања на различите начине и уз коришћење дигиталних технологија.	- ИСТ.ОО.С.3.5. Препознају значај локалне културне баштине у ширим цивилизацијским оквирима и учествују у њеном очувању и афирмацији. - ИСТ.ОО.С.3.6. Повезују културно-историјску и природну баштину са историјским и савременим контекстом и активно учествују у њиховом очувању. - ИСТ.ОО.С.3.7. Учествују у организовању и спровођењу заједничких активности у вези са културом сећања и залажу се за равноправност различитих заједница, њихових традиција и културног идентитета.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Ученици: имају развијен речник појмова и користе га за објашњавање специфичности појмова из историје цивилизације као и у комуникацији у школском и ваншколском окружењу; процењују значај историјских појава, догађаја, процеса и личности и повезују их са одговарајућим хронолошким и просторним оквиром; анализирају повезаност појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје и процењују значај те повезаности за развој друштва и државе у националним оквирима; формулишу аргументе и објашњавају узроке и последице промена које су кроз историју доживљавала друштва, државе, културе, привреда и народи; процењују утицај научно-технолошких и уметничких достигнућа на живот појединца и група у прошлости и садашњости.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Ученици: претражују изворе информација за одређену тему на матерњем и страном језику; критички просуђују историјске, али и савремене изворе информација, њихову садржину, веродостојност и поузданост; селектују и анализирају податке о догађају, појави, процесу, личности и постављају хипотезу; формулишу истраживачко питање и, у складу са његовом природом, бирају одговарајуће методолошке принципе историјске науке; доносе закључке и резултате представљају на различите начине – усмено, писано, табеларно, графички уз коришћење дигиталних технологија; реконструишу и приказују промене на историјско-географском простору поређењем историјских карата са савременим политичким картама; разликују научну од уметничке интерпретације историјског догађаја, појаве и/или личности.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Ученици: образлажу улогу и значај историјске науке за разумевање развоја друштва и његових савремених токова; разумеју значај цивилизацијских тековина за развој хуманистичког, демократског, инклузивног друштва заснованог на поштовању различитости и интеркултуралности; анализирају друштвене појаве и институције и идентификују промене које су током историјског развоја доживеле; изражавају критички став према различитим врстама манипулације и супротстављају им се користећи аргументе засноване на науци; покрећу и спроводе активности усмерене на неговање културно-историјске баштине и развој културе сећања.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

- ИСТ.ОО.Н.1.1. Наводе и објашњавају специфичности основних појмовова историјске науке и појмова из историје цивилизације, кључних појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје. - ИСТ.ОО.Н.1.2. Повезују личности, појаве, догађаје и процесе и смештају их у прецизне хронолошке и/или просторне оквире. - ИСТ.ОО.Н.1.3. Процењују значај појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје уз навођење специфичних детаља. - ИСТ.ОО.Н.1.4. Анализирају на карактеристичним примерима повезаност појава, догађаја, процеса и личности из националне историје са појавама, процесима, догађајима и личностима из опште историје и процењују значај те везе за државу и друштво у националном оквиру. - ИСТ.ОО.Н.1.5. Повезују појаве, догађаје и процесе са динамиком промена граница на одређеном простору у различитим историјским периодима. - ИСТ.ОО.Н.1.6. Аргументовано објашњавају, на примерима, узроке и последице промена које су кроз историју доживљавала друштва, државе, привреде, културе и народи. - ИСТ.ОО.Н.1.7. Повезују знања из историје са знањима из других наставних предмета при описивању и објашњавању научно-технолошких и уметничких достигнућа.	- ИСТ.ОО.Н.2.1. Анализирају значај историјских догађаја, појава, личности на основу мерила вредности времена одигравања, а не на основу савременог контекста. - ИСТ.ОО.Н.2.2. Одређују из ког историјског периода и са ког географског простора потиче историјски извор када је текст извора непознат ученику, али су у њему наведене информације о особинама периода или географског простора. - ИСТ.ОО.Н.2.3. Реконструишу промене на историјско-географском простору поређењем савремених политичких карата са историјским картама других периода. - ИСТ.ОО.Н.2.4. Постављају хипотезу о разлозима за појаву разлика у тумачењима исте историјске појаве, догађаја или личности у различитим изворима информација. - ИСТ.ОО.Н.2.5. Издвајају и наводе разлике у научној и уметничкој интерпретацији књижевног или уметничког дела.	- ИСТ.ОО.Н.3.1. Образлажу у различитим ситуацијама (околностима, контекстима) улогу и значај историјске науке за разумевање развоја друштва и његових савремених токова. - ИСТ.ОО.Н.3.2. Образлажу значај цивилизацијских тековина за развој хуманистичког, демократског, инклузивног друштва заснованог на поштовању различитости и интеркултуралности. - ИСТ.ОО.Н.3.3. Анализирају и приказују развој савремених друштвених појава и/или институција током прошлости и садашњости и наводе промене које су уочили. - ИСТ.ОО.Н.3.4. Изражавају и представљају ставове, засноване на научним аргументима, који се супротстављају различитим видовима манипулације.* - ИСТ.ОО.Н.3.5. Објашњавају и представљају значај научних достигнућа и уметничких дела у грађењу идентитета. - ИСТ.ОО.Н.3.6. Покрећу и спроводе активности које су усмерене на неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје из прошлости локалне средине/народа/државе.

Разред	пети
Недељни фонд часова	1
Годишњи фонд часова	36

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- разликује историју као науку, наставни предмет и раздобље прошлости; - именује основне појмове историјске науке и повеже их са њиховим значењем; - користи основне појмове историјске науке у излагању историјске нарације; - разликује и именује основне временске одреднице и наведе раздобља	**ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ** Прошлост, историја, хронологија, периодизација, историјски извори, историјско наслеђе. **ПРАИСТОРИЈА** Праисторија, камено доба, метално доба, Лепенски Вир, Винча, пећинска уметност, археологија.

прошлости и историјске периоде; - повеже дату појаву, догађај и/или личност са одговарајућим историјским периодом или веком;	
- смести дату годину у одговарајућу деценију, век, миленијум, еру; - лоцира одређене временске одреднице и важне историјске догађаје на временској ленти; - разликује начине рачунања времена у прошлости и садашњости; - израчуна временску удаљеност између догађаја; - именује историјске изворе према основној подели и препозна њихову улогу у реконструкцији прошлости; - повеже врсте историјских извора са установама у којима се чувају; - пореди различите изворе о истој историјској појави, догађају или личности; - лоцира на историјској карти простор одигравања процеса, појава и догађаја у периоду праисторије и старог века; - доведе у везу природне одлике простора са настанком цивилизација старог века, користећи историјску и географску карту; - чита податке дате у облику табеле и/или графикона; - прикупи и селектује податке из различитих историјских извора у елементарном истраживању и презентује резултате; - наведе и опише кључне појаве, догађаје и процесе из праисторије и историје старог века; - разликује узрок, повод и последицу историјског догађаја; - наведе најважније одлике државних и друштвених уређења у цивилизацијама старог века; - одреди место припадника друштвених слојева у државама старог века; - наведе кључне научно-технолошке изуме и	**СТАРИ ИСТОК** **Историјско-географске одреднице:** Стари исток, историјска карта, Средоземље, Месопотамија, Египат, Феникија, Јудеја, Нил, Еуфрат, Тигар. **Држава и политика:** Цивилизација, град-држава, Сумер и Акад, Вавилонско царство, стари Египат, Асирија, Персија, царство, фараон, Хамурабијев законик, Рамзес II, Мојсије, Нефертити. **Друштво:** Друштвено раслојавање, робовласништво. **Култура и наука:** Клинасто писмо, хијероглифи, алфабет, једнобоштво, многобоштво, јудаизам, пирамиде, храмови, Еп о Гилгамешу, научна знања, трговина, систем за наводњавање, робно-новчана привреда.
	АНТИЧКА ГРЧКА **Историјско-географске одреднице:** Балканско полуострво, Пелопонез, Олимп, Атика, Крит, Мала Азија, Велика Грчка. **Држава и политика:** Хелени, полис, Микена, Спарта, Атина, аристократија, демократија, народна скупштина, Тројански рат, грчко-персијски ратови, Пелопонески рат, Леонида, Перикле, Александар Велики. **Друштво:** Аристократе, демос, робови, спартанско васпитање. **Култура и наука:** Минојска култура, микенска култура, грчка митологија, хомерски епови, хеленизација, олимпијске игре, позориште, филозофија, беседништво, архитектура, Партенон, вајарство, хеленизам, Александријска библиотека, Херодот, Тукидид, Аристотел, грчка колонизација, поморство.
	АНТИЧКИ РИМ **Историјско-географске одреднице:** Апенинско полуострво, Картагина, Галија, Мезија, Панонија, Далмација, Константинопољ. Римско наслеђе на територији Србије: Сирмијум, Сингидунум, Виминацијум, Наисус. **Држава и политика:** Рим, Латини, Етрурци, римски краљеви, Римска република, Римско царство, принципат, доминат, провинције, сенат, конзули, народни трибуни, диктатор, грађански ратови, легије, Пунски ратови, Велика сеоба народа, Ханибал, Гај Јулије Цезар, Клеопатра, Октавијан Август, Трајан, Диоклецијан, Константин Велики, Теодосије Велики.

уметничка дела и објасни њихов значај за развој цивилизације; - разликује врсте писама цивилизација старог века; - наведе основна обележја религије у цивилизацијама старог века; - доведе у везу политичке и друштвене прилике са културним стваралаштвом датог периода;	

- разликује легенде и митове од историјских чињеница; - повеже знања из историје са знањима из других предмета; - илуструје примерима присуство наслеђа народа старог века у савременом свету; - учествује у активностима посвећеним очувању културно-историјске баштине у свом окружењу; - образложи значај учења историје за уважавање	**Друштво:** Патрицији, плебејци, гладијатори, варвари. **Култура и наука:** Легенда о Ромулу и Рему, римско право, романизација, римска митологија, хришћанство, Библија, латинско писмо, форум, Колосеум, календар, римски бројеви, Цицерон, Тацит, римски путеви, аквадукт, терме.

различитости и развијање интеркултуралности.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава специфичности предмета.

Програм предмета историја садржи: циљ предмета, стандарде образовних постигнућа за крај основног образовања, исходе за крај разреда, а за сваку од пет тематских целина и кључне појмове садржаја (појам наведен у оквиру једне теме може да се односи и на остале теме). Кључни појмови су у функцији остваривања исхода предвиђених програмом, а наставник има слободу у избору облика и метода наставе и активности ученика.

Концепт наставе засноване на исходима подразумева да ученици посредством кључних појмова садржаја предмета стекну не само знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје, уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја у праисторији или антици, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музејске збирке).

Ученици у други циклус основног образовања и васпитања улазе са елементарним знањима о прошлости, временским одредницама и историјским изворима, стеченим у претходним разредима, и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као прича богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести.

Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било", већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи" у свом уму, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору. Настава историје, због природе историјских извора, као и богатог културно-историјског материјалног и нематеријалног наслеђа, јесте погодно тло за увођење пројектне и амбијенталне наставе. Настава ван учионице, уколико се изводи у безбедном окружењу и уз примену одговарајућих стратегија учења, може представљати подстицајан приступ у развијању различитих вештина и компетенција ученика.

Треба искористити и утицај наставе историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном

систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно

коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

Изучавањем најстаријег историјског периода ученици ће да стекну основна знања о кључним аспектима политичких, друштвених, привредних и културних односа у најзначајнијим цивилизацијама старог века. Посебан акценат биће на узроцима и последицама најзначајнијих догађаја, као и на личностима које су их

покретале и обликовале. Потребно је разматрати и утицај географских и климатских фактора на живот људи. На овај начин, ученици ће добити могућност да боље разумеју историјске процесе, препознају узрочно-последичне везе и стекну целовиту слику о доприносу старовековних цивилизација развоју људског друштва и о присуству њихових тековина у савременом свету. Зато треба подстицати на повезивање прошлости и садашњости и на уочавање историјског наслеђа – шта су нам

оставили народи старог века, шта је све из те епохе и данас присутно (институције, демократија, закони, хришћанство, књижевност, античка митологија, позориште, филозофија, медицина, математика, физика, уметност, архитектура, беседништво, олимпијске игре...).

ГЕОГРАФИЈА

Циљ наставе и учења географије је да ученици кроз овладавање основним географским појавама и процесима развијају логичко мишљење, свест о

припадности Републици Србији, позитиван став према различитостима и оспособе за активно учешће у унапређивању и заштити животне средине, уз разумевање принципа одрживог развоја.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Учење географије има за циљ да оспособи ученике да препознају, именују, дефинишу, лоцирају, описују и објашњавају основне астрономске феномене, као и физичко-географске и друштвено-географске објекте, појаве и процесе у својој локалној средини и на Земљи, чиме овај наставни предмет доприноси развоју логичког мишљења и научног погледа на свет. Ученици се на настави географије обучавају да прикупљају податке о елементима географске средине применом различитих метода, користе научну литературу и изворе, као и једноставне технике за обраду и приказивање резултата у виду табела, графикона и карата, анализирају их и аргументовано дискутују о њима. Уз помоћ дигиталних и других алата, ученици стичу географске вештине које ће примењивати у реалним животним околностима и даљем школовању. На примерима економских, политичких, културних и еколошких појава и процеса у свету, географија доприноси да се ученици вредносно оријентишу и имају позитиван став према различитостима. Захваљујући настави географије моћи ће да уоче проблеме, предлажу решења и активно учествују у унапређивању и заштити животне средине и културног наслеђа. Стечена искуства ученици ће интегрисати и користити за решавање сложенијих географских задатака на основу чега ће моћи да сагледају сопствена професионална интересовања. Кроз различите облике вршњачке сарадње у настави
географије ученици развијају знатижељу, креативност и предузимљивост. На крају основног образовања ученици ће имати системски повезана географска знања, вештине и ставове потребне за даље школовање.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

На основном нивоу ученици описују облик и кретања планете Земље и овладавају појмовном структуром о географском омотачу (рељеф, тектонски покрети и ерозије, време и клима, океани и воде на копну, земљиште и биоми). У домену картографске писмености категоризују географске карте по различитим критеријумима. У области друштвене географије исправно користе појмове везане за природно и механичко кретање становништва, насеља, привреду и државу. Географске објекте, појаве и процесе упоређују и одређују њихову припадност географским регијама у Србији и свету.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

На основном нивоу ученици изводе закључке који су очигледни и засновани на експлицитно датим информацијама. Тумаче елементе географске карте и оријентишу се у простору. Очитавају вредности са аналогних и дигиталних мерних инструмената и податке са графичких приказа. У циљу географског закључивања, ученици
илуструју географске објекте, појаве и процесе цртежом, скицом или једноставнијим географским моделом.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

На основном нивоу ученици развијају научну писменост и апстрактно мишљење кроз усвајање појмовне структуре географије и сродних наука (астрономија, геологија, педологија, екологија, социологија, економија), што подразумева извођење дословних интерпретација односа и веза између објеката, појава и процеса у познатом просторном контексту. Одговорно се опходе према очувању животне средине и дају лични допринос у еколошким активностима групе и тима. Поседују
географска знања која им омогућавају извођење закључака и доношење одлука релевантних за приватни или живот заједнице.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

- ГЕО.ОО.О.1.1. Објашњавају својим речима предмет проучавања географије. - ГЕО.ОО.О.1.2. Упоређују небеска тела на основу положаја, физичких и хемијских особина. - ГЕО.ОО.О.1.3. Категоризују географске карте према размери, садржини, намени и просторном обухвату. - ГЕО.ОО.О.1.4. Класификују Земљине сфере и њихове елементе на основу главних физичко-географских одлика. - ГЕО.ОО.О.1.5. Дефинишу појам природних непогода. - ГЕО.ОО.О.1.6. Изводе закључке о демографском (природно и механичко кретање, структуре становништва), насеобинском (сеоска и градска насеља и урбанизација) и привредном развоју (привредне и ванпривредне делатности).	- ГЕО.ОО.О.2.1. Илуструју цртежом, скицом или моделом положај небеских тела у Сунчевом систему. - ГЕО.ОО.О.2.2. Очитавају вредности температуре ваздуха, ваздушног притиска и количине падавина помоћу аналогних и дигиталних мерних инструмената. - ГЕО.ОО.О.2.3. Очитавају податке са графикона, табела и тематских карата. - ГЕО.ОО.О.2.4. Одређују стране света помоћу компаса и природних и антропогених објеката у простору и на географској карти. - ГЕО.ОО.О.2.5. Препознају и читају математичке, географске и допунске елементе карте. - ГЕО.ОО.О.2.6. Уз помоћ апликација инсталираних на паметним телефонима и другим ИКТ уређајима одређују свој апсолутни и релативни положај.	- ГЕО.ОО.О.3.1. На личном примеру показују еколошки одговорно понашање (правилно одлагање отпада, рециклажа, учешће у активностима уређења околине). - ГЕО.ОО.О.3.2. Конструктивно учествују у раду групе за потребе проучавања географских карактеристика локалне заједнице. - ГЕО.ОО.О.3.3. Презентују породичне артефакте у циљу објашњавања географско-историјског контекста у коме су они настали (порекло породице и њихове миграције). - ГЕО.ОО.О.3.4. Анализирају занимања у којима географска знања имају важну улогу у циљу професионалне оријентације. - ГЕО.ОО.О.3.5. Адекватно поступају у ситуацијама када су изложени дејству природних непогода.
- ГЕО.ОО.О.1.7. Објашњавају основне политичко-географске појмове (држава, државна територија, географски положај и границе државе). - ГЕО.ОО.О.1.8. Одређују припадност географских објеката одређеној регији. - ГЕО.ОО.О.1.9. Упоређују географске одлике изабраних регија у Србији и свету. - ГЕО.ОО.О.1.10. Повезују објекте геонаслеђа и геодиверзитета са географским процесима којима они настају у Србији и свету. - ГЕО.ОО.О.1.11. Разликују категорије заштићених природних и културних добара и наводе примере у Србији и свету.	– ГЕО.ОО.О.2.7. Уз помоћ апликација инсталираних на паметним телефонима и другим ИКТ уређајима проналазе основне географске објекте у расположивим географским базама података.	

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
На средњем нивоу ученици објашњавају узроке и последице облика и кретања Земље, Сунца и Месеца. Ученици доводе у везу различи те појаве и процесе у географском омотачу и процењују стање животне средине. Анализирају факторе и динамику развоја друштвено-географских елемената простора. Идентификују, описују и објашњавају конститутивне елементе географских регија у Србији и свету. У домену картографске писмености упоређују садржаје географских карата по различитим критеријумима.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
На средњем нивоу ученици су оспособљени да посматрају географске појаве и врше мерења у познатом просторном контексту. У процесу усвајања географских знања конструишу једноставније географске моделе, који репрезентују просторне и односе величина релевантних географских објеката. Као изворе информација користе готове статистичке податке и приказе (графиконе, дијаграме), географске карте и релевантне научно-популарне и илустративне материјале. Израђују тематске карте (картограме) над основом коју представља нема карта. На основу расположивих статистичких података, врше једноставнија израчунавања (средње вредности, стопе промене географских величина, пропорције и размере). Ученици користе средства информационо-комуникационих технологија (ИКТ) као изворе информација и средства саопштавања резултата кроз мултимедијалне презентације.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
На средњем нивоу ученици анализирају информације о географском простору ради активног учешћа у доношењу одлука о уређењу свог насеља. Развијају друштвено прихватљиве ставове, користе научне концепте и примењују их у различитим животним ситуацијама. Проучавање географских одлика свог краја, Републике Србије и света у целини доприноси да ученици лакше доносе одлуке у вези са наставком школовања и избором будућег занимања. Заступају широку друштвену партиципацију и неговање различитости у заштити непосредне животне средине и обезбеђивању одрживог развоја.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ГЕО.ОО.С.1.1. Процењују повезаност географије са осталим природним и друштвеним наукама у истраживању просторних феномена. - ГЕО.ОО.С.1.2. Објашњавају облик, димензије и кретања Земље и њихове последице. - ГЕО.ОО.С.1.3. Упоређују, проналазе сличности и разлике у садржају, размери, намени и просторном обухвату географских карата. - ГЕО.ОО.С.1.4. Доводе у везу географске објекте са географским појавама у Земљиним сферама. - ГЕО.ОО.С.1.5. Анализирају просторну и временску дистрибуцију природних непогода у Србији и свету. - ГЕО.ОО.С.1.6. Пореде утицај различитих	- ГЕО.ОО.С.2.1. Утврђују односе величина и положаје планета на основу израђеног сопственог модела Сунчевог система. - ГЕО.ОО.С.2.2. Демонстрирају Земљина кретања и њихове најважније последице помоћу глобуса и других модела. - ГЕО.ОО.С.2.3. Израђују графиконе, табеле, схеме и тематске карте (картограме) над основом коју представља нема карта. - ГЕО.ОО.С.2.4. Изводе закључке о метеоролошким појавама на основу резултата мерења климатских елемената у географској средини. - ГЕО.ОО.С.2.5. Израчунавају вредности основних демографских показатеља (стопе наталитета, морталитета, природног прираштаја, имиграције, емиграције, миграционог салда, укупне промене броја становника и густине насељености) на основу готових статистичких података. - ГЕО.ОО.С.2.6. Одабирају изворе података релевантне за истраживање конкретне географске регије.	- ГЕО.ОО.С.3.1. Прикупљају и анализирају информације о стању животне средине и активно се укључују у уређење простора свог насеља. - ГЕО.ОО.С.3.2. Заступају друштвено прихватљиве ставове (поштовање различитости, толеранција итд.) у анализи географских феномена. - ГЕО.ОО.С.3.3. Анализирају географске специфичности свога краја у циљу идентификовања

географских фактора на развој и размештај становништва, насеља и привреде. - ГЕО.ОО.С.1.7. Анализирају факторе настанка и развоја држава у Европи и свету у ближој и даљој прошлости. - ГЕО.ОО.С.1.8. Изводе закључке о елементима географских регија у Србији, Европи и свету. - ГЕО.ОО.С.1.9. Идентификују узроке загађивања и предлажу мере заштите воде, ваздуха и земљишта у својој локалној средини, Србији и свету. - • ГЕО.ОО.С.1.10. Аргументују своје мишљење о примењеним мерама заштите природе у Србији и свету.	- ГЕО.ОО.С.2.7. Користе функције специјализованих званичних дигиталних алата за одређивање основних просторних карактеристика географских објеката (дужина, површина, растојање, обим итд.). - ГЕО.ОО.С.2.8. Изводе закључке о географским појавама на основу посматрања елемената географске средине. - ГЕО.ОО.С.2.9. Конструишу једноставније моделе управљања отпадом у својој локалној средини у циљу смањења употребе ресурса, а повећања рециклаже већ коришћених.	потенцијалних занимања. - ГЕО.ОО.С.3.4. Образлажу примену географских знања у свакодневном животу.

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

На напредном нивоу ученици изводе закључке о утицајима појава у Сунчевом систему на географски омотач Земље (плима и осека, Месечеве мене, метеоритски кратери...). Разумевањем физичко-географских и друштвено-географских структурних елемената географског простора, ученици идентификују и тумаче узрочно-последичне, просторне, временске, хоризонталне и вертикалне везе и односе међу њима. Процењују утицаје природних и антропогених процеса на стање квалитета животне средине. Повезивањем географије са релевантним садржајима из домена сродних наука (астрономија, геологија, биологија, педологија, екологија, социологија, економија), ученици развијају комплексна, системски условљена знања која су у функцији анализирања географског простора на локалном, националном, регионалном и глобалном нивоу.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

На напредном нивоу ученици планирају и спроводе географско истраживање уз одређену помоћ и подршку. Податке добијене анализом географских карата, посматрањем, мерењем и анкетирањем пореде са подацима из литературе. Утврђују узроке и последице проучаваних географских појава и резултате истраживања илуструју, демонстрирају и презентују у виду тематских карата, макета и/или модела. У процесу географског закључивања користе и средства ИКТ-а и то као:
изворе информација, алате за прикупљање и обраду података, мерне инструменте и средства за саопштавање резултата.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

На напредном нивоу ученици су оспособљени да аргументовано, уз уважавање ставова других, дискутују о сложенијим географским проблемима и да формулишу предлоге који на специфичан начин уважавају различите интересе и вредности. Критички анализирају стање географске средине и предлажу мере њене заштите. Вредновањем материјалног и нематеријалног културног наслеђа и учешћем у пројектима и организацији различитих манифестација, ученици негују осећање припадности свом народу и развијају однос поштовања према тековинама других народа.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ГЕО.ОО.Н.1.1. Изводе закључке о утицајима појава у Сунчевом систему на географски омотач Земље. - ГЕО.ОО.Н.1.2. Уочавају контрасте у области демографских промена, развоја привреде и процеса урбанизације у репрезентативним регијама Србије, Европе и света. - ГЕО.ОО.Н.1.3. Повезују процесе у Земљиним сферама са развојем и функционисањем друштва у репрезентативним регијама Србије, Европе и света. - • ГЕО.ОО.Н.1.4. Изводе закључке о утицајима природних и антропогених процеса на стање квалитета животне средине у својој локалној средини, Србији и свету.	- ГЕО.ОО.Н.2.1. Доносе закључке о просторним и узрочно-последичним везама између физичко-географских фактора (рељеф, клима, воде и земљиште) и друштвено-географских елемената (становништво, привреда, насеља и држава) на основу информација са географских карата. - ГЕО.ОО.Н.2.2. Осмишљавају климатолошки пројекат у локалној средини који укључује постављање истраживачких питања, избор метода, техника и ресурса (мерни инструменти и извори података), периода мерења, обраду података и извођење и презентацију закључака. - ГЕО.ОО.Н.2.3. Доводе у везу демографске промене са трансформацијом насеља и привредним развојем на основу израчунавања вредности друштвено географских показатеља. - ГЕО.ОО.Н.2.4. Спроводе истраживање појединих природних и/или друштвених појава у конкретној географској регији. - ГЕО.ОО.Н.2.5. Самостално изводе закључке о појединим појавама у географској средини на основу једноставних мерења и на друге начине прикупљених података о њима. - ГЕО.ОО.Н.2.6. Анализирају географске карте тумачењем размере, садржине, намене и просторног обухвата. - ГЕО.ОО.Н.2.7. Мере дужине и површине на географским картама крупног размера.	- ГЕО.ОО.Н.3.1. Дискутују о демографским (депопулација, емиграција), еколошким (загађење животне средине), економским (сиромаштво, незапосленост), урбаним (бесправна градња) и руралним (деаграризација) проблемима, тако што аргументовано износе свој став поштујући ставове других. - ГЕО.ОО.Н.3.2. Критички преиспитују мере заштите објеката културног наслеђа краја у коме живе. - ГЕО.ОО.Н.3.3. Предлажу мере заштите географског омотача на основу анализе промена у Земљиним сферама. - ГЕО.ОО.Н.3.4. Анализирају вредност незаштићених природних и културних објеката у месту у коме живе, које по њиховом мишљењу треба ставити под заштиту.

Разред	Пети
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	36 часова

ИСХОДИ	**ТЕМА**
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - опише предмет проучавања географије и препозна њен значај у свакодневном животу и локалном окружењу; - објасни основне појмове у вези са васионом и васионским телима: звезда, планета, сателит, комета, метеор;	и кључни појмови садржаја програма **ЧОВЕК И ПРОСТОР** Простор, географска средина, географија, физичка географија.

- објасни појам Сунчевог система и положај Земље у њему; - илуструје цртежом или моделом: Сунчев систем, Месечеве мене и појаве помрачења Сунца и Месеца; - опише облик Земље и препозна законитости Земљиног кретања; - разликује Земљине унутрашње сфере: језгро, омотач језгра и Земљина кора и опише њихове основне карактеристике; - именује и покаже на географској карти и глобусу континенте и океане; - објасни шта су литосферне плоче и повеже њихово кретање са појавом земљотреса и вулкана; - именује и разврста облике рељефа према начину постанка; - опише основна својства рељефа: морфометријска и динамичка; - повеже карактеристике рељефа са размештајем насеља и људским делатностима: пољопривреда, саобраћај, туризам; - опише различите хидрографске облике на Земљи: океане, мора, реке, језера, подземне воде и њихов међусобни однос; - објасни појаве везане за мора: разуђеност обала, физичка и хемијска својства и кретања морске воде; - наведе и одреди елементе реке служећи се географском картом и другим графичким прилозима и објасни њихов значај за живот људи; - наведе примере ефеката интеракције човека и воде; - реагује адекватно у случају изложености дејству природних непогода: земљотреса, одрона, клизишта, поплаве; - предложи мере за очување Земљиног географског омотача уважавајући различите потребе људи и њихове активности; - пронађе и користи информације из различитих извора, критички их разматра и вреднује.	**ВАСИОНА** Васиона, звезде, планете, мала небеска тела, Земља. **ЗЕМЉА (ОБЛИК, КРЕТАЊА И ГРАЂА)** Геоид, ротација, револуција, Земљино језгро, омотач језгра, Земљина кора, литосферне плоче. **РЕЉЕФ** Унутрашње силе, спољашње силе, тектонски покрети, ерозија, акумулација. **ВОДЕ** Океани, подземне воде, реке, језера, кружење воде у природи.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм географије за пети разред основне школе усклађен је са Стандардима образовних постигнућа за крај основног образовања који су постављени компетенцијски. То значи да се њима „пројектује" не само којим предметним знањима, већ и којим вештинама ученик треба да овлада, као и које вредносне ставове треба да усвоји по завршетку основне школе. У структури Стандарда, након опште предметне компетенције која описује сврху географије и њен допринос развоју

кључних компетенција за целоживотно учење, разрађују се три специфичне компетенције. Оне објашњавају шта знамо (предметно-научна знања, СПК 1), како то знамо (методолошка знања, односно вештине, СПК 2) и где примењујемо то што знамо (вредносни ставови, СПК 3).

Овај програм пружа преглед предметних исхода наставе и учења географије, које ученик треба да достигне до краја петог разреда како би се приближио

испуњавању прописаних Стандарда постигнућа за крај основног образовања. С обзиром на то да је циљ да се превазиђе усмереност на садржај, у табеларном делу су, поред обавезних исхода, наведени само кључни појмови садржаја (пет по наставној теми). Међутим, у дидактичко-методичком упутству дат је опширнији списак значајних појмова који чине појмовну структуру којом ученик треба да овлада у петом разреду, па чак и списак репрезентативних географских објеката. Ученици не треба да уче дефиниције напамет, већ да се фокусирају на дубоко разумевање појмова кроз контекст, примере и активну примену. Овакво учење омогућава

ученицима да боље повезују нове информације са већ постојећим знањем и да их лакше користе у различитим ситуацијама. Такође, у упутству се налази и предлог активности наставника и, што је још важније, ученика, које воде остваривању исхода учења, а потом и стандарда постигнућа.

Основна карактеристика наставе и учења географије јесте истицање исхода учења који представљају знања,

вештине и вредносне ставове које сви ученици треба да развију до краја разреда. У процесу учења, наставник код ученика развија истраживачки приступ у проучавању простора и подстиче их на активизам у непосредном окружењу.

1. Човек и простор

Циљ обраде теме Човек и простор је да се ученици упознају са појмом простора, његовим елементима и структуром, као и са географијом као науком која проучава простор и његове промене. Ученици треба да развију свест о повезаности човека и простора и утицају човека на животну средину.

Развој теме почиње дефинисањем простора кроз његове димензије – ширину, дужину и висину, уз истицање да се простор мења кроз време. Простор је испуњен географским објектима, појавама и процесима, како природним тако и антропогеним, чији просторни размештај подлеже одређеним законитостима. Ученици треба да се упознају са примерима природних и антропогених објеката (планине, реке, становништво), процеса (ерозија, миграције) и појава (земљотрес, глад, сиромаштво). Важан сегмент теме је анализа промене човековог доживљаја географских објеката, процеса и појава од праисторије до савременог доба. То подразумева разумевање како је човек препознавао пећине као оптимално станиште, камен као алатку, природне циклусе попут годишњих доба, како је формирао насеља и прилагођавао природу својим потребама, све до савременог доба и сајбер простора.

Наставник треба да представи географију као науку која проучава простор и човеков утицај на њега наглашавајући њен интердисциплинарни карактер, јер она припада и природним и друштвеним наукама. Потребно је истаћи значај географије за организовање, безбедност и развој појединца и друштва.

Појмови које ученици треба да усвоје су: простор, географија, географски објекат, географски процес, географска појава, географски омотач, физичка географија, друштвена географија и значај географије.

Обрада теме Човек и простор треба да подстакне **развој вредносних ставова** код ученика. Циљ је да ученици разумеју повезаност човека и природе кроз конкретне примере из њиховог окружења, попут посматрања дрвета у парку и анализе утицаја човека на његов опстанак. Развијање осетљивости према лепоти географских објеката може се постићи коришћењем фотографија, видео записа и прича о планинама, морима и језерима. Ученици треба да освесте ограниченост природних ресурса кроз једноставне примере воде, енергије и хране, уз организовање игара које демонстрирају потребу за праведном поделом ресурса.

Важно је подстаћи одговорно понашање ученика према животној средини кроз активно учешће у акцијама чишћења, садње дрвећа и рециклаже. Критичко размишљање се развија постављањем питања која подстичу размишљање о значају очувања шума, последицама загађења река и начинима смањења загађења ваздуха, уз охрабривање ученика да аргументују своје ставове. Толеранција се негује кроз разговоре о различитим културама и обичајима, истраживањем и презентацијама о начинима живота људи у другим земљама. Дискусија, рад у групи и играње улога су методе које могу допринети остваривању ових циљева, док улога наставника остаје кључна у моделовању позитивних вредности и промовисању поштовања према природи, људима и различитости.

Исход учења Ученик ће бити у стању да опише предмет проучавања географије и препозна њен значај у свакодневном животу и локалном окружењу је остварен ако ученик уме да дефинише географију као науку о простору и његовим елементима (објекти, процеси и појаве), да разликује природне и антропогене елементе простора и објасни њихове међусобне утицаје. Такође, ученик треба да уме да образложи значај географије за организовање, безбедност и развој друштва повезујући стечена знања са свакодневним животом. Коначно, очекује се да ученик уме да препозна ограниченост природних ресурса у односу на неограничене људске потребе, да објасни значај одрживог развоја, као и да анализира утицај човека на животну средину и предложи мере за заштиту и очување природе.

2. Васиона

Циљ обраде теме Васиона у петом разреду је да ученици стекну основна знања о структури и величини васионе, као и о небеским телима која је чине. Тема има за циљ да ученицима пружи разумевање да је васиона огроман и сложен систем који садржи различите објекте као што су: звезде, планете, астероиди, сателити, метеори и комете. Ученици се упознају са основним математичко-географским, односно астрономским појмовима у контексту сагледавања њиховог значаја за планету Земљу. Кроз изучавање Васионе, ученици развијају критичко мишљење анализирајући различите моделе и представе небеских тела, као што су цртежи Сунчевог система или макете планета и проверавајући њихову тачност и усклађеност са научним сазнањима.

Развој теме Васиона се одвија кроз поступно упознавање ученика са различитим појмовима везаних за васиону. Прво се упознају са појмовима астрономија и васиона, а потом и са васионским телима. Након тога, анализирају структуру Сунчевог система и положај Земље у њему. Применом илустративно-демонстративног и другихметода, ученицима се појашњавају појаве месечеве мене (фазе), помрачење Сунца и Месеца. На крају се представљају мала тела Сунчевог система. Током рада на теми битно је указати на начин истраживања васионског простора, као и на значај тих истраживања за живот људи на Земљи.

Појмови које ученици треба да усвоје су: астрономија, васиона (као и синоними са којима се ученици могу срести – свемир, космос, универзум), васионска тела, светлосна година, звезде, сазвежђа, Мали и Велики

медвед, Северњача, галаксије, Млечни пут, Сунчев систем, Сунце, планете, Земља, сателити, Месец, Месечеве мене, помрачење Сунца, помрачење Месеца, астероиди, комете, метеори.

Уочавањем сазвежђа Мали медвед и звезде Северњаче у њему, ученици стичу **основне вештине** оријентације у простору користећи небеска тела као оријентире. Анализирањем илустрација, фотографија и видео записа небеских тела и појава, они развијају вештине посматрања и тумачења визуелних информација.

Учење о планетама, звездама, галаксијама и малим телима Сунчевог система може их навести да истражују и користе различите изворе информација, што развија истраживачке вештине и информатичку писменост. Рад на пројектима везаним за васиону, као што је израда макета планета или презентација о изабраним темама, може подстаћи тимску сарадњу међу ученицима и развити њихове комуникацијске вештине. Коришћење софтвера за симулацију небеских појава или претраживање података о васиони доприноси развијању дигиталне писмености. Цртањем или израдом модела положаја небеских тела развијају се креативност, просторна свест и мануелне вештине (фина моторика и прецизност).

Тема Васиона не само да упознаје ученике са основним астрономским концептима и структурама свемира, већ има и потенцијал да **развија и негује вредносне ставове код ученика.** Обрада ове теме доприноси развоју различитих етичких, естетских и еколошких ставова, као и подстицању општег интересовања за науку и њену примену у животу. Упознавање са величином и сложеношћу свемира подстиче ученике на поштовање природе и свих живих бића. Ова тема може подстаћи ученике на развој интересовања за истраживање, као и на разматрање могућности за будућа открића у науци, али и развијање интердисциплинарног размишљања код ученика. Кроз разумевање васионе, људског места у њој и друштвене одговорности, ученици ће научити како поштовање, сарадња, истраживачки дух, као и одговорност према Земљи и васиони, чине важне теме за развој и формирање њиховог карактера.

Употреба ИКТ-а у наставној теми о Васиониможе омогућити ученицима лакше разумевање сложених астрономских појмова и подстаћи њихову креативност и заинтересованост за ову тему. Препоручује се наставнику, ако има могућности, да приликом обраде садржаја наставе и учења користи неке од доступних софтвера за симулацију положаја васионских тела (нпр. NASA'sEyesontheSolarSystem) или посматрање васионских тела (нпр. Stellarium, SkySafariили Celestia). На овај начин би се обезбедило интерактивно учење (ученици могу активно учествовати у процесу учења, што повећава њихову мотивацију и ангажованост), олакшало би разумевање сложеног концепта наставне теме и допринело би развоју критичког мишљења (нпр. анализирање података из симулација подстиче ученике да постављају питања и доносе закључке).

За проверу знања, уз помоћ наставника, ученици могу користити већ постојеће игре на платформама са бесплатним приступом (на пример Worldwall, Quizlet, Quizizz, Testmoz, learningapps).

Уколико у школи не постоје технички услови за примену ИКТ-а у настави, наставник може користити неке од предложених метода или техника које ће ученицима омогућити да разумеју основне астрономске концепте и структуру васионе. Тако, на пример, ученицимогу да прате васионске појаве као што су залазак Сунца и појава звезда, лоцирају на ноћном небу сазвежђе Мали медвед и звезду Северњачу, да помоћу ње одреде стране света и сл., или да у дворишту школе нацртају сунчани сат где ће посматрајући своју сенку моћи да прате кретање Сунца. Приликом обраде наставног садржај о Сунчевом систему, Месечевим менама и помрачењу Сунца и Месеца, а у циљу лакшег разумевања комплексног садржаја, потребно је да наставник демонстрира на моделу поменута кретања. Уколико школа не поседује готово наставно средство, може се применити техника **Театар у учионици**, где би ученици добили улоге Земље, Сунца и Месеца и потом уз наставникову помоћ демонстрирали кретања и уз адекватне дијалоге „између" ових небеских тела објаснили осталима мене, помрачења и последице.

За проверу разумевања представљених садржаја могу се примењивати бројне технике. Тако, на пример, за издвајање кључних појмова и систематизацију наставне теме може се користити техника **мапе ума**. За увођење ученика у садржај нове наставне јединице и обнављање претходне, може се користити метод **Игре у настави:** асоцијација, избаци уљеза (нпр. Венера, Земља, Марс, Јупитер), допуни низ (нпр. Меркур, _____, Земља), спајалица (Земља – планета, Сунце – звезда, Месец – сателит) итд.

Операционализација исхода за тему Васиона остварује се кроз конкретне, мерљиве задатке који се могу реализовати на часовима. На пример, исход

Ученик ће бити у стању да објасни основне појмове у вези са васионом и васионским телима: звезда, планета, сателита, комета, метеора, може се остварити кроз задатке као што су: дефинисање појма „васиона" и навођењем барем два синонима, дефинисањем појмова звезда, планета, сателита, комета, метеора, идентификовањем на основу слике/илустрације различитих васионских тела (звезда, планета, комета, метеора итд.), објашњавањем разлике између звезде и планете, планете и сателита, комете и метеора, навођењем барем једног примера за свако васионско тело (нпр.: Сунце је звезда, Земља је планета, Месец је сателит Земље, Халејева комета итд.), описивањем основних карактеристика сваког васионског тела (нпр. звезде емитују светлост и топлоту, планете круже око звезда, сателити круже око планета итд.), цртањем модела Сунчевог система и обележавањем Сунца, планета и њихових сателита на моделу, писањем кратког текста о одабраном васионском телу у коме ће применити научене појмове.

Исход Ученик ће бити у стању да објасни појам Сунчевог система и положај Земље у њему, може се остварити кроз задатке као што су: објашњење појма Сунчев систем, класификација планета на спољашње и

унутрашње, одређивање положаја Земље у Сунчевом систему. За остваривање наведеног исхода препоручује се коришћење географског атласа (уводног садржаја из домена астрономије) који може користити за визуелизацију и боље разумевање просторних односа. Исход

Ученик ће бити у стању да илуструје цртежом или моделом: Сунчев систем, Месечеве мене и појаве помрачења Сунца и Месеца, може се остварити кроз практичан рад. Наставник упућује ученике да кроз различит облик рада (индивидуални, рад у пару или групни рад) илуструју (мапом ума,цртежом или моделом) Сунчев систем, а касније да помоћу њега демонстрирају положај планета и других васионских тела у њему (сателита, астероида и др.).

3. Земља (облик, кретања и грађа)

Циљ обраде теме Земља (облик, кретања и грађа) у петом разреду је да ученици стекну основна знања о облику, димензијама, кретањима и грађи Земље, кроз разумевање законитости кретања Земље у васиони, као и основних карактеристика унутрашњих Земљиних сфера (концентрична грађа и физичко-хемијска својства). Разноврсним активностима ученици ће развијати вештине и компетенције, као и вредносне ставове о просторној расподели континената и океана на Земљи, као и узрочно-последичној повезаности појава и процеса у горњем слоју омотача језгра са појавама и процесима у Земљиној кори (удаљавање, сударање и подвлачење литосферних плоча, вулканизам и сеизмизам). Наставни процес обухвата примену интерактивних и савремених метода које омогућавају ученицима да истражују, разумеју и повезују физичко-географске карактеристике вулканских и трусних области са развојем и функционисањем друштва у конкретном простору, односно у репрезентативним регијама.

Развој теме Земља (облик, кретања и грађа) се одвија поступно. На почетку се ученици упознају са различитим схватањима и доказима о облику Земље, а затим развијају свест о стварном облику Земље разликујући и дефинишући појмове – сфера, елипсоид и геоид. Након тога, ученици се применом глобуса и

географске карте света упознају за изгледом Земљине површине, односно са просторном дистрибуцијом континената и океана на Земљи сагледавајући њихову величину и положај. У наставку они истражују Земљина кретања и повезују сложене утицаје положаја и кретања Земље у Сунчевом систему са последицама насталим услед њих. Пажња се затим усмерава на унутрашњу грађу Земље, кроз упознавање основних карактеристика унутрашњих Земљиних сфера (Земљино

језгро, омотач језгра и Земљина кора). На крају, ученици се упознају са појмом литосферне плоче повезујући њихово кретање са појавом земљотреса и вулкана на Земљи, а затим и са карактеристикама трусних и вулканских области, посебно анализирајући развој и функционисање друштва унутар њих.

Појмови које ученици треба да усвоје у оквиру теме Земља (облик, кретања и грађа) јесу: сфера (лопта), елипсоид, геоид, океани, континенти, ротација, револуција, Земљино језгро, омотач језгра, Земљина кора, стене, литосферне плоче, вулкани и земљотреси. Упознају се са појмовима повезаним са обликом Земље, попут глобуса, екватора и Земљиних полова; као и са појмовима повезаним са последицама Земљиних кретања, попут обданице, еклиптике, равнодневице, краткодневице, дугодневице, повратника, поларника, топлотних појасева. Ученици ће такође научити да препознају елементе вулкана (магматско огњиште, гротло, кратер и купу), као и појмове везане за појаву земљотреса (епицентар и хипоцентар). Наведене појмове илустровати примерима из Србије и света како би ученици боље разумели наведене појаве и процесе, али и последице настале услед њих.

Упознавање са репрезентативним географским објектима у Србији и свету омогућиће ученицима да продубе разумевање ове теме кроз конкретне примере. На глобалном нивоу, обрађиваће океане – Тихи, Атлантски, Индијски, Јужни и Северни ледени; као и континенте – Азија, Африка, Европа, Северна Америка, Јужна Америка, Антарктик и Аустралија. Потребно је ученике упознати са постојањем вулканских области на Земљи – Ватрени појас Пацифика, Средоземна вулканска област, Атлантска вулканска област, Источноафричка вулканска област; као и репрезентативне примере вулкана (Етна, Везув; Хекла, Фуџијама, Килиманџаро). Ови примери омогућиће ученицима да кроз симулације и дигиталне мапе виртуелно „путују" и упознају се са различитим репрезентативним објектима и областима широм света. При истраживању трусних области у Републици Србији треба издвојити просторе према степену угрожености – Велико Поморавље (троугао између Параћина, Свилајнца и Крагујевца), Западно Поморавље (Краљево, Чачак), Копаоничка област (централни део).

Развој вештина у овој наставној области укључује више различитих активности. Ученици ће кроз рад са глобусом, телуријумом и другим моделима развијати свест о облику Земље и изгледу Земљине површине, као и свест о начинима и последицама кретања Земље (нпр. како би лакше схватили смену обданице и ноћи на Земљи, ученици уз помоћ наставника могу извршити демонстрацију помоћу лампе и глобуса у замраченој учионици). Кроз рад са географским картама они ће учити

да се оријентишу у простору и да проналазе, именују и показују континенте и океане, границе литосферних плоча и вулкане на Земљи. Анализирањем фотографија и илустрација развијаће се вештине посматрања и тумачења визуелних информација. Креирањем скица, ученици ће визуелно представљати Земљин облик, начине

кретања и грађу Земље. На крају, ученици ће имати прилику да своје знање презентују усмено или писмено. То ће их научити да јасно и прецизно комуницирају своја сазнања и закључке.

Наставна тема Земља (облик, кретања и грађа), представља важну прилику и за **развој вредносних ставова** код ученика. Посматрајући слике Земље из свемира и проучавајући њену грађу, ученици могу развијати

поштовање према планети, али и свест о потреби очувања животне средине. Упоређивање старих схватања о Земљи као равној плочи са научним доказима о њеном сферном облику подстиче критичко мишљење и научну радозналост. Учење о вези између кретања литосферних плоча и појаве земљотреса, на пример у Јапану, или ерупције вулкана Етна у Италији, илуструје глобалну повезаност природних појава. Заједничким креирањем модела вулкана или презентација о одабраној вулканској области унапређују се вештине комуникације и сарадње. Наставници могу додатно подстицати ове вредносне ставове користећи интерактивне методе, повезујући наставне садржаје са реалним животом и подстичући критичко мишљење.

ИКТ у теми Земља (облик, кретања и грађа) значајно доприноси квалитету наставе омогућавајући ученицима да истражују свет на интерактиван начин, визуализују географске појаве и процесе, приступају разноврсним изворима информација и креативно изражавају своја знања.

За виртуелне посете Сунчевом систему ученици ће користити апликацију – онлајн модел на страници **https://www.solarsystemscope.com**. То ће им омогућити да на основу тродимензионалног интерактивног модела савладају појмове везане за кретање Земље у Сунчевом систему и да на непосредан и очигледан начин анализирају структуру унутрашњих Земљиних сфера.

Користећи географску карту, ученици ће моћи да именују и покажу континенте, океане, активне вулкане. Ово ће им помоћи да развију вештине рада са картом и боље разумеју просторне односе. Онлајн алате са интерактивним садржајима ученици могу користити чинећи учење забавнијим истовремено проверавајући своје знање.

Операционализација исхода за тему Земља (облик, кретања и грађа) остварује се кроз конкретне задатке на часовима. На пример, исход Ученик ће бити у стању да опише облик Земље и препозна законитости кретања Земље, може се разрадити кроз задатке као што су: дефинисање и разликовање појмова сфера, елипсоид и геоид; демонстрирање и описивање Земљиног кретања помоћу глобуса, телуријума и других модела; препознавање узрока и последица (законитости) Земљине ротације и револуције; упоређивање топлотних појасева на Земљи; навођење аргумената о томе како последице Земљиних кретања утичу на живот и рад људи на Земљи. Кроз рад са глобусом и географском картом света, ученици уче да именују и покажу екватор, полове, повратнике и поларнике; да издвоје и ограниче топлотне појасеве, да закључе у ком топлотном појасу се налази Србија, чиме развијају картографску писменост и разумевање просторних односа.

4. Рељеф

Циљ обраде наставне теме Рељеф у петом разреду је да ученици развијају способности да препознају и разумеју постанак различитих облика рељефа у својој околини и ширем простору. Такође, могу да препознају ефекте утицаја рељефа на животне и привредне активности човека, да користе знања о рељефу у свакодневним активностима као што су: екскурзије, извиђачке секције, боравак у приморју, планинарење, активности на снегу, вожња бицикла и активности у пољопривреди.

Развој теме рељеф почиње упознавањем ученика са процесима који доводе до формирања најкрупнијих облика рељефа на Земљи. На појмовном нивоу упознају се са процесима који доводе до њиховог формирања, као и самим облицима рељефа. Потом са спољашњим факторима стварања и обликовања рељефа, као и њиховим диверзитетом на Земљи. Након обрађивања основних облика рељефа анализирају се њихова својства сагледана кроз морфометријске и геодинамичке особине. Од морфометријских особина треба објаснити надморску висину, нагиб топографске површине и експозицију (северна, јужна, западна, источна, присојна, осојна страна). У наставку, посебно се пажња скреће на геодинамичке процесе, који поред тога што доводе до стварања облика могу утицати на безбедност човека, уколико је изложен њиховом дејству. То су одрони, клизишта и ерозија земљишта. На крају се анализирају ефекти утицаја рељефа на самог човека као индивидуе, на насеобинске и привредне активности.

Појмови које ученици треба да усвоје су: набирање, раседање, вулканизам, бора, планина, висораван, низија, котлина, ерозија, акумулација, одрон, клизиште, долина, клисура, кањон, ада, делта, алувијална раван, клиф, жало, вртача, пећина, јама, поље у красу, ледник, цирк, валов, дина, канал, брана, насип, површински коп, надморска висина, релативна висина, присојна страна, осојна страна, поплава, станиште, рељеф као препрека у простору, рељеф као спона у простору, насеље, премештање насеља.

Упознавање са репрезентативним географским објектима у Србији и свету омогућиће ученицима да продубе разумевање рељефа кроз конкретне примере. Репрезентативни облици рељефа у Србији су Панонска низија, Фрушка гора, Проклетије, Шар-планина, Ђердапска, Грделичка, Сићевачка клисура, Рајкова, Лазарева, Ресавска пећина, Делиблатска пешчара и други. На глобалном нивоу као најрепрезентативније облике рељефа ученици треба да упознају Хималаје, Анде, Алпе, Динариде, Карпате, Урал, Стеновите планине, Килиманџаро, Етну, Амазонску низију и други. Од ерозивних и акумулативних облика то су Велики кањон, СонДонг (највећа пећина на свету), Сахара, Арабијска пустиња, пустиња Гоби, Велика Аустралијска пустиња. Циљ је да ученици знају да лоцирају наведене објекте на географској карти и да се уз помоћ фотографија и сателитских снимака визуелно упознају са њиховим карактеристикама.

Учење о рељефу треба да допринесе развоју критичког мишљења, вештине решавања проблема, еколошке свести и одговорности. Вештине које се развијају у склопу наставне теме Рељеф подразумевају да ученик уме да

лоцира одређене објекте на карти Србије и света, да скицира уздужни и попречни профил одређеног облика рељефа и да користи интернет изворе за проналажење података о конкретним облицима рељефа. Развој критичког мишљења подразумева да ће ученик

знати да сагледа како облици рељефа утичу на човека, његове активности и животну средину. Развој еколошке свести допринеће да ученик разуме значај очувања одређених облика рељефа и његове улоге у очувању целокупног екосистема.

Неговање вредносних ставова у оквиру ове теме подразумева развој одговорног понашања према природи кроз практичне активности и едукацију о одрживости. Као пример се може узети потреба заштите пећина као аутономних екосистема и у ту сврху ограничавања броја посетилаца у уређеним пећинама Србије и у свету. Поред тога, као пример се могу узети и пешчаре чија се вредност повећава сађењем различите вегетације или алувијална раван као простор са плодним земљиштем, а који се често урбанизује и изграђује због чега се смањују природни ресурси за пољопривреду.

ИКТ у теми о рељефу подразумева коришћење интернета, одређених онлајн платформи и програма за тродимензионали приказ Земље заснован на сателитским снимцима. Коришћење интернета подразумева упознавање са релевантним адресама од стране наставника, путем којих ученик проналази и верификује информације о одређеним облицима рељефа. Зна да користи алате за визуелизацију, анализу и графичко представљање облика рељефа.

Операционализација исхода за тему Рељеф остварује се кроз конкретне задатке на часовима. На пример, исход Ученик именује и разврстава облике рељефа према начину постанка (тектонске, ерозивне и акумулативне) је остварен ако ученик уме да именује процесе који доводе до формирања облика рељефа, да их

класификује у зависности од начина постанка и да наведе примере за поједине облике рељефа.

Исход Ученик ће бити у стању да препозна основна својства рељефа: морфометријска и динамичка је остварен ако ученик зна да наведе висине тачака на Земљи, опише нагибе топографске површине, наведе главне експозиције и разликује карактеристике присојне и осојне стране, именује геодинамичке процесе и зна како да поступи у случају да је изложен њиховом дејству.

Исход Ученик ће бити у стању да повеже карактеристике рељефа са размештајем насеља и људским делатностима као што су: пољопривреда, саобраћај и туризам је остварен ако је ученик у стању да опише ефекте утицаја надморске висине, нагиба и експозиције на локацију насеља, покаже како рељеф утиче на позиционирање саобраћајница и кретање људи и објасни како су одређене привредне делатности распоређене у простору у зависности од рељефа. На примеру пољопривреде, ученик треба да објасни да је ратарство присутно у равничарским пределима, воћарство у брдским, а сточарство у планинским пределима.

Хидросфера

Циљ обраде теме Хидросфера у петом разреду је да ученици стекну основно разумевање појма воде на Земљи укључујући њену распрострањеност, значај и улогу у природи и животу људи. Кроз разноврсне активности, ученици ће развијати вештине и компетенције, као и вредносне ставове везане за очување и одговорно коришћење водних ресурса. Наставни процес обухвата примену интерактивних и савремених метода које омогућавају ученицима да истражују, разумеју и повезују
појаве и концепте везане за хидросферу са светом око себе.

Развој теме Хидросфера се одвија кроз поступно упознавање ученика са различитим појавама везаним за воде у природи. На почетку се обрађују појмови хидросфере и хидролошког циклуса, чиме се наглашава основни значај воде за живот на Земљи. Затим ученици истражују карактеристике океана и мора, тачније
њихово простирање, дубине и богатство живог света. У наставку се обрађују воде на копну, реке и језера, где ће ученици упознати њихове типове, карактеристике и важност за екосистеме и људске заједнице. Пажња се затим усмерава на подземне воде и значај који имају за снабдевање водом, након чега следи истраживање
ледника и снежног покривача у високим планинским подручјима. На крају, ученици стичу комплетно разумевање кружења воде у природи и значаја њеног очувања.

Појмови које ученици треба да усвоје су: хидросфера, хидролошки циклус, океан, море, река, језеро, подземна вода и ледник. Упознаће се са појмовима повезаним са морима, попут острва, полуострва, мореуза и залива, као и са појмовима у вези са рекама, као што су: извор, ушће, притока, корито, протицај, водостај, речни систем, речна мрежа и речни слив. Ученици ће такође научити да препознају типове језера, попут тектонских, ерозивних, акумулативних и вештачких. Сви ови појмови биће илустровани примерима из Србије и света како би ученици боље разумели разноликост и карактеристике водних облика на планети.

Упознавање са репрезентативним географским објектима у Србији и свету омогућиће ученицима да продубе разумевање хидросфере кроз конкретне примере. У Србији ће обрадити реке Дунав, Саву, Тису, Дрину и Мораву, као и језера - Ђердапско, Власинско и Палићко. На глобалном нивоу, обрађиваће океане: Тихи, Атлантски, Северни ледени, Индијски и Јужни, мора: Средоземно, Јадранско и Црно, као и велике реке попут Амазона, Волге, Нила и Мисисипија. Посебно ће истраживати велика светска језера, као што су Бајкалско језеро и Велика језера у Северној Америци. Ови примери омогућиће ученицима да кроз симулације
и
дигиталне мапе виртуелно „путују" и упознају се са различитим воденим површинама широм света.

Развој вештина у овој наставној области укључује више различитих активности. Ученици ће кроз рад са географским картама учити да се оријентишу у
простору и да проналазе наведене хидрографске објекте у Србији и свету. Анализирањем фотографија и илустрација развијаће вештине посматрања и тумачења визуелних информација. Креирањем скица, ученици ће визуелно представљати елементе хидросфере као што су: речни токови, сливови и језера. Претраживање информација из различитих извора, укључујући уџбенике, енциклопедије и интернет, развијаће вештине селекције и организације података. На крају, ученици ће имати прилику да своје знање презентују усмено или писмено, што ће их научити да јасно и прецизно комуницирају своја сазнања и закључке.

Неговање вредносних ставова биће остварено кроз проучавање значаја воде и развијање свести о потреби очувања водних ресурса. Кроз примере, као што је река Дрина, која представља природну границу Србије и Босне и Херцеговине (Републике Српске) и спаја Српски и друге народе у овим државама, ученици ће
учити о ширем друштвеном значају река. Разматрањем улоге Дунава као важног међународног воденог пута, упознаће се и са привредним аспектима значаја река за повезивања држава.

ИКТ у теми о Хидросфери значајно доприноси квалитету наставе омогућавајући ученицима да истражују свет на интерактиван начин, визуализују географске појаве и процесе, приступају разноврсним изворима информација и креативно изражавају своја знања.

Пожељно је да ученици користе апликације, односно програме за виртуелне екскурзије до различитих водених површина широм света, као што су: Амазон, Нил, Нијагарини водопади. Ово ће им помоћи да боље разумеју различите облике водених површина и њихове карактеристике.

За реализацију исхода из ове области може се користити апликација – онлајн карта на страници https://a3.geosrbija.rs/karte за креирање интерактивних мапа, где ће ученици моћи да обележавају реке, језера у Србији, додају слике и описе, цртају речне токове. Ово ће им помоћи да развију вештине рада са мапама и боље разумеју просторне односе.

Такође, могу се користити и различити онлајн алати за креирање квизова о хидросфери, који ће учење учинити забавнијим и интерактивнијим, а истовремено ће помоћи ученицима да провере своје знање.

Међупредметна повезаност градива, сваког предмета са осталим предметима је врло важна, као што је важна и сарадња међу наставницима, па тако наставник географије са наставницима технике и технологије и информатике и рачунарства може учествовати у креирању мултимедијалних презентација о различитим темама везаним за

хидросферу. Дигитални алати за цртање могу се користити за цртање шема речних мрежа, сливова и сл.

Пројектна настава обухвата разне истраживачке задатке, попут пројекта „Мојој реци треба пријатељ" који се фокусира на истраживање локалних река и стање њихове загађености/очуваности. Ученици ће прикупљати податке о квалитету воде, изворима загађења, уз помоћ паметних телефона и других уређаја

обележавати локације на којима уочавају дивље депоније/сметлишта и предлагати мере за побољшање стања. Овакав пројекат омогућава примену наученог у пракси, подстиче истраживачки дух и развија одговоран однос према природи.

Операционализација исхода за тему Хидросфера остварује се кроз конкретне задатке на часовима. На пример, исход учења Ученик ће бити у стању да

опише различите хидрографске облике на Земљи: океана, мора, реке, језера, подземне воде и њихов међусобни однос је остварен ако ученик уз помоћ географских карата и са фотографија препознаје и именује различите водене површине на Земљи: океане, мора, реке, језера и подземне воде. Такође, треба да уме да упореди њихове карактеристике, попут величине, салинитета и протицаја, и да разуме како су ови облици међусобно повезани у оквиру кружења воде у природи.

Исход учења Ученик ће бити у стању да објасни појаве везане за мора: разуђеност обала, физичка и хемијска својства и кретања морске воде је остварен ако ученик дефинише разуђеност обала, идентификује различите облике обала (заливи, полуострва, острва) и описује физичка и хемијска својства морске воде (температура, салинитет, кретање). Ученик треба да истражи како настају таласи, плима и осека, и морске струје, и како ти фактори утичу на живот у мору и приобаљу.

Исход учења Ученик ће бити у стању да наведе и одреди елементе реке служећи се географском картом и другим графичким прилозима и објасни њихов значај за живот људи је остварен ако ученик користећи географске карте, цртеже, шеме и фотографије река идентификује основне елементе реке (извор, ушће, ток, притоке) и анализира њихов значај за живот људи. Потребно је да зна како рељеф утиче на ток реке и како људи користе реке за водоснабдевање, наводњавање, саобраћај и туризам. Такође, ученик треба да буде у стању да дискутује о предностима и манама изградње хидроелектрана на рекама.

Исход учења Ученик ће бити у стању да наведе примере ефеката интеракције човека и воде, је остварен ако ученик кроз примере изградње брана, наводњавања и загађења препознаје и наводи позитивне и негативне ефекте интеракције човека и воде. Ученик треба да објасни последице прекомерне

експлоатације вода и да предложи мере за заштиту вода и одрживо коришћење водних ресурса. Дискусија о глобалним проблемима везаним за воду (несташица воде, поплаве, пораст нивоа мора) треба да му помогне да схвати значај очувања вода за будућност планете.

Исход учења Ученик ће бити у стању да реагује адекватно у случају изложености дејству природних непогода: земљотреса, одрона, клизишта, поплаве је остварен ако ученик уме да идентификује потенцијалне опасности од природних непогода у свом окружењу, наведе карактеристичне знаке који претходе природним непогодама (земљотрес, одрон, клизиште, поплава) и опише мере превенције и заштите од природних непогода. Такође, ученик ће моћи да демонстрира правилно

понашање у случају природних непогода (земљотрес, одрон, клизиште, поплава), објасни важност плана евакуације и поступања по упутствима надлежних органа у ванредним ситуацијама, као и да развије свест о личном доприносу у спречавању и ублажавању последица природних непогода.

Исход учења Ученик ће бити у стању да предложи мере за очување Земљиног географског омотача уважавајући различите потребе људи и њихове активности је остварен ако ученик уме да идентификује различите људске активности које утичу на животну средину (нпр.: пољопривреда, индустрија, саобраћај, туризам),

анализира позитивне и негативне последице тих активности на животну средину и људе, разматра различите перспективе и потребе људи у вези са коришћењем природних ресурса (нпр. потребе локалне заједнице, економски интереси, заштита природе). Такође, очекује се да ученик може да предлаже конкретне мере за очување природе и одговорно коришћење ресурса (нпр.: смањење загађења, рециклажа, штедња воде и енергије, заштита угрожених врста), аргументује своје ставове и предлоге користећи научне чињенице сходно свом узрасту и да активно учествује у тимском раду делећи идеје, слушајући друге и доприносећи

заједничком циљу. На овај начин, исход доприноси развоју: друштвено прихватљивих ставова (ученици уче да уважавају различитости и да сарађују са другима у циљу очувања животне средине), способности за конструктивно учешће у раду групе (подстиче се активно учешће у тимском раду, дељење идеја и заједничко

доношење одлука) и научне писмености (ученици користе научне чињенице и доказе да би аргументовали своје ставове).

Остваривањем исхода Ученик ће бити у стању да пронађе и користи информације из различитих извора, критички их разматра и вреднује, ученици ће научити да пажљиво проучавају информације о географским темама које проналазе у књигама, на интернету, у часописима или на телевизији. Важно је да схвате да нису све информације увек тачне и потпуне. Понекад, оне могу бити пристрасне, односно да фаворизују одређено мишљење. На пример, Google Earth, иако користан алат,

приказује границу између АП Косова и Метохије и остатка Србије на начин који није у складу са званичним

ставом наше државе. Уколико користи овај алат у настави, наставник стално треба на томе да потенцира. Учећи да критички размишљају о географским информацијама, ученици ће моћи да упоређују различите изворе, као што су карте, фотографије и текстови, и да сами проналазе најважније и најажурније податке. Такође, научиће да препознају када неко покушава да им

наметне своје мишљење. На тај начин ће формирати своје ставове о географским темама, засноване на чињеницама, и моћи да их аргументовано изнесу. Ово ће им помоћи да буду одговорни и активни чланови друштва који доносе одлуке на основу проверених информација.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе и учења математике је да ученик овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног, критичког и

креативног мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и примени стечена знања и вештине у другим наставним предметима, даљем школовању, решавању проблема из свакодневног живота и доношењу одлука.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици усвајају основне математичке концепте и знања, груписане у три велике међусобно повезане области: бројеви и алгебра (А), геометрија и мерење (Г), обрада података и случајност (С), развијају математичку функционалну писменост, критичко мишљење и стичу основе апстрактног мишљења, чиме постају припремљени за даље образовање. Оспособљени су да комуницирају користећи математички језик и симболе, као и за тумачење природних и друштвених појава и процеса са становишта математике. Решавају проблеме из свакодневног живота, доносе и образлажу одлуке, користећи математику, индивидуално или у сарадњи са другима. Ученици развијају истраживачки дух и креативност. Мотивисани су да уче, напредују и изграђују позитивне ставове према математици и науци уопште.
Развијају ставове о значају математичко-логичког резоновања као основе за доношење личних, друштвених, финансијских, еколошких и других одлука. Одговорно користе дигиталне технологије и податке за учење и решавање проблема. Прикупљају податке из поузданих извора, обрађују их, изводе закључке и презентују добијене резултате.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици су овладали базичним знањима из области бројеви и алгебра, геометрија и мерење, обрада података и случајност, што чини најнужнија знања потребна за свакодневни живот и даље школовање. Ученици су усвојили основне појмове у вези са природним, целим и рационалним бројевима и одређују вредности једноставнијих израза. Изводе основне поступке при раду са именованим бројевима, што им омогућује да разумеју квантитативне одлике објеката и процеса.
Ученици су овладали техником рада са основним алгебарским формама, одређују и проверавају решења једноставне линеарне једначине и неједначине, разликују директну и обрнуту пропорционалност и примењују својства пропорције. Објекте са заједничком особином представљају као скупове и елементарно користе скуповне операције и Венове дијаграме при закључивању. Као основ за разумевање односа објеката у реалном окружењу, ученици препознају и представљају геометријске објекте у равни и простору, познају и разликују њихова својства и односе припадања, одређују и упоређују мере. Користе Питагорину теорему у једноставнијим примерима. Усвојили су концепт подударности и симетричности и елементарно их користе. Једноставним анализама обрађују прикупљене нумеричке податке, одређују и приказују основне статистичке карактеристике. Разумеју концепт случајног догађаја и вероватноћу као меру случајности (неизвесности).

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици су овладали основним способностима комуникације користећи математички језик и симболе. Усвајају математичке појмове и концепте као менталне слике, користе конкретизацију, повезују познате чињенице на логичан начин. Учествују у методи вођеног откривања и едукативним играма које помажу и подстичу развој основних математичких вештина. Правилно користе геометријски прибор, калкулатор и едукативне софтвере на основном нивоу. Учећи математичке садржаје
развијају систематичност, упорност и стичу одговорност према сопственом напретку у учењу.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Овладавањем основним математичким знањима и вештинама ученици су оспособљени за сналажење у свакодневним ситуацијама (управљање новцем, мерење,
сналажење у простору, тумачење статистичких информација и сл.) и уједно припремљени за даље школовање у областима које захтевају само основне математичке компетенције. Свесни су примене математике у другим

дисциплинама и значаја математике за развој логичког, апстрактног и критичког мишљења сваког појединца.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- МАТ.А.ОО.О.1.1. Усвојили су појам скупа и изводе једноставне скуповне операције са два задата скупа. - МАТ.А.ОО.О.1.2. Извршавају и правилно користе рачунске операције, њихова својства и релације у скупу природних, целих и рационалних бројева. - МАТ.А.ОО.О.1.3. Изводе основне поступке при раду са општим бројевима. - МАТ.А.ОО.О.1.4. Користе директну и обрнуту пропорционалност у познатом контексту. - МАТ.А.ОО.О.1.5. Решавају једноставне линеарне једначине и неједначине. - МАТ.Г.ОО.О.1.6. Препознају основне геометријске објекте у равни и простору и знају њихова основна својства. - МАТ.Г.ОО.О.1.7. Израчунавају мерне величине једноставних геометријских објеката користећи одговарајуће формуле и Питагорину теорему. - МАТ.Г.ОО.О.1.8. Користе јединице мере за дужину, површину, запремину, масу, време и углове. - МАТ.Г.ОО.О.1.9. Изводе најједноставније геометријске конструкције. - МАТ.Г.ОО.О.1.10. Препознају подударне и симетричне геометријске фигуре у равни. - МАТ.С.ОО.О.1.11. Елементарно тумаче табеларно или графички представљене податке. - МАТ.С.ОО.О.1.12. Разумеју концепт случајног догађаја и користе класичну дефиницију вероватноће у најједноставнијим примерима.	- МАТ.ОО.О.2.1. Усвајају математичке концепте користећи менталне слике. - МАТ.ОО.О.2.2. Користе конкретизацију како би разумели апстрактне математичке појмове. - МАТ.ОО.О.2.3. Повезују познате чињенице како би извукли очигледне закључке. - МАТ.ОО.О.2.4. Примењују једноставне математичке процедуре при решавању математичког захтева једноставног познатог контекста. - МАТ.ОО.О.2.5. Учествују у методи вођеног откривања дајући одговоре на једноставна питања која их воде ка решењу. - МАТ.ОО.О.2.6. Учествују у играма које помажу да развију основне математичке вештине, а чине да градиво ученицима постане приступачно и учење занимљиво. - МАТ.ОО.О.2.7. Употребљавају геометријски прибор и калкулатор. - МАТ.ОО.О.2.8. Користе едукативне софтвере и апликације које пружају интерактивно искуство учења математике и решавања задатака. - МАТ.ОО.О.2.9. Усвајају основне математичке концепте кроз вежбу, упорност, уредност, систематичност и одговарајући интелектуални напор. - МАТ.ОО.О.2.10. Схватају да грешке нису неуспех, већ део процеса учења.	- МАТ.ОО.О.3.1. Користе основни математички језик. - МАТ.ОО.О.3.2. Стичу основне вештине које ће им бити корисне у свакодневним ситуацијама, као што су: мерење, управљање новцем и доношење одлука уопште. - МАТ.ОО.О.3.3. Имају темеље за даље школовање, у којем ће имати потребу за базичним аритметичким, алгебарским и геометријским знањима. - МАТ.ОО.О.3.4. Разумеју да је математичко знање важно за друге дисциплине и науке. - МАТ.ОО.О.3.5. Користе знања из алгебре и геометрије за разумевање облика и величина, као и за сналажење у простору, што им помаже да уоче и опишу околину, уметничка дела, архитектонска остварења и сл. - МАТ.ОО.О.3.6. Користе информације и статистичке податке за доношење личних одлука. - МАТ.ОО.О.3.7. Развијају самопоуздање у своје математичке способности за решавање реалних проблема. - МАТ.ОО.О.3.8. Развијају уредност, систематичност и прецизност.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Ученици су овладали ширим знањима из области бројеви и алгебра, геометрија и мерење, обрада података и случајност, и примењују их за решавање разноврсних математичких проблема. Уочавају бијекцију између скупа реалних бројева и бројевне праве. Заокругљују реалне бројеве и процењују грешку заокругљивања. Израчунавају и процењују вредност бројевног израза. Овладали су појмовима у вези са дељивошћу и примењују правила дељивости. Овладали су техником рада са сложенијим алгебарским формама: трансформишу целе алгебарске изразе, решавају линеарне једначине и неједначине, као и системе линеарних једначина. Разумеју појам линеарне зависности променљивих. Примењују тврђења о односима страница и углова троугла. Примењују Питагорину теорему на различите геометријске фигуре. Усвојили су концепт сличности. Врше основне конструкције и изометријске трансформације геометријских фигура. Сабирају и одузимају векторе. Одређују и процењују мере геометријских објеката у равни и простору. Анализирају и графички представљају прикупљене податке. Израчунавају вероватноћу догађаја у једноставнијим случајевима.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Ученици су математички функционално писмени. Користе аналогију за повезивање сличних математичких ситуација и проналажење решења у различитим, али сродним проблемима. Користе индуктивно закључивање, прелазе са конкретног на апстрактно мишљење. Развијају аналитичке вештине, логичко и критичко размишљање. Истражују различите приступе проблему уз подршку наставника или вршњака. Индивидуално и тимски реализују једноставније пројекте, користе одговарајуће софтвере у циљу усвајања, проширивања или продубљивања математичког знања. Ученици су отворени за критичко преиспитивање свог и туђег рада у циљу унапређења понуђених/добијених решења.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Ученици су оспособљени да адекватно користе математички језик у научној комуникацији, примењују математику при изучавању других наука (наставних предмета), доносе математички засноване одлуке у различитим областима личног и друштвеног контекста. Имају развијене математичке компетенције на нивоу који им омогућава успешан наставак школовања.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- МАТ.А.ОО.С.1.1. Формирају скупове према датим захтевима, и изводе скуповне операције у изразима са два скупа или више скупова. - МАТ.А.ОО.С.1.2. Имају шира знања о својствима природних, целих и рационалних бројева и усвојили су појам реалног броја, укључујући разлику између рационалних и ирационалних бројева. - МАТ.А.ОО.С.1.3. Решавају линеарне једначине и неједначине, као и системе линеарних једначина са две непознате. - МАТ.А.ОО.С.1.4. Уочавају зависност међу променљивим величинама и примењују линеарну функцију. - МАТ.Г.ОО.С.1.5. Израчунавају и процењују мерне величине геометријских објеката, користе разлагања на једноставније објекте, служе се различитим јединицама мере. - МАТ.Г.ОО.С.1.6. Користе Питагорину теорему за одређивање елемената геометријских фигура и тела. - МАТ.Г.ОО.С.1.7. Знају и користе основна тврђења (ставове подударности и сличности итд.) о геометријским фигурама (угао, троугао, четвороугао, многоугао и круг) у једноставнијим проблемима. - МАТ.Г.ОО.С.1.8. Конструишу једноставне геометријске фигуре. - МАТ.Г.ОО.С.1.9. Знају и користе основне изометријске трансформације и пресликавају фигуре конструкцијски или уз помоћ дате квадратне мреже. - МАТ.С.ОО.С.1.10. Анализирају и графички представљају једноставније скупове података. - МАТ.С.ОО.С.1.11. Примењују класичну	- МАТ.ОО.С.2.1. Користе аналогију како би повезали сличне математичке ситуације и пронашли решење у различитим, али сродним проблемима. - МАТ.ОО.С.2.2. Разлажу математички проблем на његове саставне делове (анализа), а затим те делове повезују у целовито решење (синтеза), што им омогућава да разумеју како различити делови математичких задатака међусобно утичу један на други и како се решења могу интегрисати у целину. - МАТ.ОО.С.2.3. Користе индуктивно закључивање за откривање правила/тврђења. - МАТ.ОО.С.2.4. Прелазе са конкретног на апстрактно мишљење. - МАТ.ОО.С.2.5. Истражују различите приступе проблему, уз подршку наставника или вршњака. - МАТ.ОО.С.2.6. Индивидуално и тимски реализују краће пројекте у којима решавају проблеме везане за реалне ситуације. - МАТ.ОО.С.2.7. Користе игре за дубље разумевање математичких појмова, развијање аналитичких вештина и логичког размишљања. - МАТ.ОО.С.2.8. Користе одговарајуће софтвере за решавање задатака и усвајање математичких концепата. - МАТ.ОО.С.2.9. Отворени су за критичко преиспитивање сопствених решења, али и за расправу о различитим методама решавања математичких проблема.	- МАТ.ОО.С.3.1. Адекватно користе математички језик и разумеју његову улогу у научној комуникацији. - МАТ.ОО.С.3.2. Приступају проблемима у свакодневним ситуацијама логично и систематски. - МАТ.ОО.С.3.3. Доносе математички засноване одлуке у вези са новчаним, еколошким и здравственим питањима. - МАТ.ОО.С.3.4. Имају темеље за даље школовање, у којем ће имати потребу за дубљим разумевањем алгебре и геометрије. - МАТ.ОО.С.3.5. Интегришу своје математичко знање у друге предмете, посебно у природним наукама, што им омогућава боље разумевање тих садржаја. - МАТ.ОО.С.3.6. Користе знања из алгебре и геометрије у техничком образовању, уметности и другим областима. - МАТ.ОО.С.3.7. Схватају употребу статистичких података у природним и друштвеним наукама. - МАТ.ОО.С.3.8. Имају развијену свест о сопственим аналитичким способностима.

дефиницију вероватноће у једноставнијим случајевима.		

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Ученици су овладали напредним знањима из области бројеви и алгебра, геометрија и мерење, обрада података и случајност. Оспособљени су за решавање сложенијих математичких проблема, показују дубље разумевање математичких појмова и концепата, као и прецизност у раду. Трансформишу сложеније целе алгебарске изразе. Проблеме из свакодневног живота решавају примењујући сложеније линеарне једначине, неједначине, системе и продужене пропорције. Интерпретирају својства линеарне функције задате аналитички или графички. Користећи својства геометријских објеката и тврђења о њиховим међусобним односима, доказују подударност и сличност троуглова, врше сложеније конструкције. Одређују квантитативна својства изучаваних геометријских објеката у равни и простору када потребни елементи нису непосредно дати. Прикупљају податке из поузданих извора, обрађује их, изводе закључке и презентују добијене резултате. Примењују основне особине вероватноће.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Ученици користе генерализацију, примењују анализу и синтезу за решавање комплекснијих математичких проблема, користе аналогију у односу на објекте, својства и поступке, као и апстракцију без ослањања на конкретизацију. Користе ИКТ алате за решавање сложенијих математичких задатака. Реализују пројекте где повезују различите дисциплине кроз једноставне математичке моделе. Заинтересовани су за учење математике и доживљавају га као интелектуални изазов.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Ученици јасно изражавају своје математичке мисли и идеје. Примењују аналитичке и логичке вештине у сложеним животним ситуацијама. Примењују сложенија математичка знања и вештине засноване на апстрактном закључивању при решавању проблема. Припремљени су за наставак образовања у дисциплинама које захтевају висок ниво математичких компетенција. Имају развијено апстрактно и критичко мишљење, аналитички расуђују, спроводе анализе података у контексту других области и доносе одговарајуће закључке. Користе математичко-логичка знања у конструктивном дијалогу о различитим друштвеним и природним појавама. Показују интелектуалну радозналост и љубав према математици.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- МАТ.А.ОО.Н.1.1. Користе скупове, скуповне операције и релације у садржајима из геометрије и алгебре. - МАТ.А.ОО.Н.1.2. Ефикасно манипулишу бројевним и целим алгебарским изразима. - МАТ.А.ОО.Н.1.3. Оспособљени су за елементарно математичко моделирање у познатом контексту. - МАТ.Г.ОО.Н.1.4. Израчунавају и процењују мерне величине геометријских објеката када потребни елементи нису непосредно дати. - МАТ.Г.ОО.Н.1.5. Конструишу геометријске фигуре, по потреби примењујући више познатих тврђења. - МАТ.Г.ОО.Н.1.6. Доказују геометријска тврђења, по потреби примењујући више познатих тврђења (Питагорина теорема и њен	- МАТ.ОО.Н.2.1. Користе генерализацију за формирање тврђења, које потом доказују. - МАТ.ОО.Н.2.2. Користе анализу и синтезу за решавање комплекснијих математичких проблема. - МАТ.ОО.Н.2.3. Користе аналогију у односу на објекте, својства и поступке (не само за сличност између једноставних проблема). - МАТ.ОО.Н.2.4. Користе апстракцију без ослањања на конкретизацију. - МАТ.ОО.Н.2.5. Користе ИКТ алате за решавање сложенијих математичких проблема. - МАТ.ОО.Н.2.6. Реализују пројекте у којима повезују различите дисциплине кроз	- МАТ.ОО.Н.3.1. Користе математички језик строго поштујући његову семантику и синтаксу. - МАТ.ОО.Н.3.2. Јасно изражавају своје математичке мисли и идеје. - МАТ.ОО.Н.3.3. Користе аналитичке и логичке вештине у сложенијим животним ситуацијама. - МАТ.ОО.Н.3.4. Припремљени су за наставак образовања у дисциплинама које захтевају висок ниво математичких компетенција. - МАТ.ОО.Н.3.5. Спроводећи поступке доказивања, развијају способност критичког мишљења и аналитичког расуђивања. - МАТ.ОО.Н.3.6. Користе математичко-логичка знања и вештине у критичком и конструктивном
обрат, Талесова теорема, ставови подударности и сличности, значајне тачке троугла, збир углова многоугла, и друго). - МАТ.С.ОО.Н.1.7. Анализирају сложеније скупове прикупљених података. - МАТ.С.ОО.Н.1.8. Користе класичну дефиницију вероватноће и основна својства вероватноће.	једноставне математичке моделе. - МАТ.ОО.Н.2.7. Користе игре у циљу развоја способности апстрактног и креативног размишљања, као и способности критичке анализе и решавања проблема. - МАТ.ОО.Н.2.8. Показују радозналост за апстрактне математичке концепте и виде их као интелектуални изазов.	дијалогу у вези са различитим друштвеним и природним појавама. - МАТ.ОО.Н.3.7. Спроводе анализу података у контексту других области и доносе закључке. - МАТ.ОО.Н.3.8. Имају развијену интелектуалну радозналост и љубав према математици.

Разрада СПК1

ОСНОВНИ НИВО

БРОЈЕВИ И АЛГЕБРА

МАТ.А.ОО.О.1.1. **Усвојили су појам скупа и изводе једноставне скуповне операције са два задата скупа.**

1.1. Знају да је скуп одређен својим елементима, умеју да запишу и Веновим дијаграмом представе скуп на основу особине његових елемената, знају шта је празан скуп.

1.2. Познају релације бити подскуп и једнакост скупова, тј. уочавају скупове који су у тим релацијама.

1.3. Одређују комплемент скупа у односу на задати скуп, који је његов надскуп.

1.4. Елементарно изводе скуповне операције пресек и унија за два скупа са малим бројем елемената.

1.5. Користе уређене парове.

МАТ.А.ОО.О.1.2. **Извршавају и правилно користе рачунске операције, њихова својства и релације у скупу природних, целих и рационалних бројева.**

2.1. Упоређују по величини бројеве истог записа помажући се сликом (бројевном правом) кад је то потребно.

2.2. Преводе децимални запис рационалног броја у разломак и обратно, у једноставнијим случајевима.

2.3. Одређују приближну вредност рационалног броја и процењују апсолутну грешку.

2.4. У једноставнијим случајевима усмено извршавају рачунске операције са природним бројевима користећи њихова својства.

2.5. Деле са остатком једноцифреним бројем и утврђују дељивост.

2.6. Примењују правила дељивости са 2, 5 и декадним јединицама.

2.7. Одређују супротан број, реципрочну вредност броја и апсолутну вредност броја.

2.8. Извршавају једну основну рачунску операцију са рационалним бројевима.

2.9. Одређују задати проценат неке величине.

2.10. Израчунавају степен датог броја у једноставним случајевима, посебно квадрат и куб броја.

2.11. Извршавају једну основну операцију са степенима у једноставним случајевима (множе и деле степене истих основа).

2.12. Рачунају усмено квадратни корен потпуних квадрата прве стотине.

2.13. Користе доступни софтвер за рачунање бројевних израза са више рачунских операција. МАТ.А.ОО.О.1.3. **Изводе основне поступке при раду са општим бројевима.**

3.1. По потреби трансформишу (преводе у сређен облик) једноставније целе алгебарске изразе, тако што сабирају, одузимају и множе мономе.

3.2. Израчунавају вредности једноставних целих алгебарских израза када се општим бројевима доделе конкретне вредности.

3.3. Одређују вредност линеарне функције дате таблицом или формулом.

МАТ.А.ОО.О.1.4. **Користе директну и обрнуту пропорционалност у познатом контексту.**

4.1. Одређују непознати члан дате пропорције.

4.2. У једноставним случајевима познатог контекста уочавају директно и обрнуто пропорционалне величине и формулом описују ту зависност. МАТ.А.ОО.О.1.5. **Решавају једноставне линеарне једначине и неједначине.**

5.1. Утврђују да ли је дати број решење задате једначине или неједначине.

5.2. Решавају основне типове линеарних једначина и неједначина; скуп решења неједначине представљају на бројевној правој.

ГЕОМЕТРИЈА И МЕРЕЊЕ

МАТ.Г.ОО.О.1.6. **Препознају основне геометријске објекте у равни и простору и знају њихова основна својства.**

6.1. Владају појмовима: дуж, полуправа, права, раван, угао, круг и кружница (кружна линија); уочавају њихове моделе у реалним ситуацијама.

6.2. Уочавају односе правих у равни, паралелне и нормалне праве.

6.3. Уочавају односе праве и кружнице.

6.4. Разликују врсте углова (оштри, прави, тупи).

6.5. За дати вектор уочавају и именују његове елементе (правац, смер и интензитет као дужину одговарајуће дужи).

6.6. Међу датим векторима препознају једнаке и супротне векторе.

6.7. Прецизно описују и класификују геометријске фигуре: троугао, четвороугао (квадрат, правоугаоник, паралелограм, ромб, трапез, делтоид), круг, и уочавају њихове основне особине.

6.8. Прецизно описују и на основу битних својстава класификују геометријска тела: коцка, квадар, права призма, права пирамида, прави ваљак, права купа, лопта.

МАТ.Г.ОО.О.1.7. **Израчунавају мерне величине једноставних геометријских објеката користећи одговарајуће формуле и Питагорину теорему.**

7.1. Усвојили су појам обима геометријске фигуре.

7.2. Усвојили су појам површине геометријске фигуре.

7.3. Израчунавају обим и површину квадрата, правоугаоника, троугла и круга на основу елемената који су непосредно дати.

7.4. За геометријску фигуру дату у квадратној мрежи процењују површину.

7.5. Усвојили су појам мреже и површине геометријског тела.

7.6. Рачунају површину коцке и квадра на основу елемената који непосредно фигуришу у датом задатку.

7.7. Уочавају осне пресеке коцке и квадра и рачунају њихове елементе и површину на основу елемената тих тела који су непосредно дати.

7.8. Усвојили су појам запремине геометријског тела.

7.9. Рачунају запремину коцке и квадра на основу елемената који непосредно фигуришу у датом задатку.

7.10. Израчунавају непознату страницу правоуглог троугла примењујући Питагорину теорему на основу елемената који су непосредно дати.

7.11. Примењују Питагорину теорему на квадрат, правоугаоник, коцку и квадар.

МАТ.Г.ОО.О.1.8. **Користе јединице мере за дужину, површину, запремину, масу, време и углове.**

8.1. Користе основне јединице мере за дужину, површину, запремину, масу и углове (степена мера).

8.2. Претварају веће јединице дужине, масе
и времена у мање и обрнуто. МАТ.Г.ОО.О.1.9.
Изводе најједноставније геометријске конструкције.

9.1. Конструишу круг датог полупречника.

9.2. Конструишу подударне дужи (преносе дужи) и конструкцијски сабирају дужи.

9.3. Конструишу подударне углове (преносе углове).

9.4. Конструишу нормалу на дату праву кроз дату тачку.

9.5. Конструишу праву паралелну датој кроз дату тачку.

9.6. Конструишу једнакостранични троугао и квадрат са датом страницом,
концентричне кругове са датим полупречницима. МАТ.Г.ОО.О.1.10**. Препознају подударне и симетричне геометријске фигуре у равни.**

10.1. Усвојили су појам подударности, тј. појам подударних фигура као оних које се (просторним) кретањем без деформација могу довести до поклапања; уочавају подударне троуглове.

10.2. Препознају осносиметричне фигуре, налазе осе симетрије.

10.3. Препознају централносиметричне фигуре, налазе центар симетрије.

10.4. На квадратној мрежи цртају осно и централносиметричне фигуре, пресликавају фигуре осном или централном симетријом.

ОБРАДА ПОДАТАКА И СЛУЧАЈНОСТ

МАТ.С.ОО.О.1.11. **Елементарно тумаче табеларно или графички представљене податке.**

11.1. Изражавају положај објеката у табели сврставајући их у врсте и колоне.

11.2. Одређују положај тачке у првом квадранту правоуглог координатног система ако су дате

координате и обратно.

11.3. Читају податак са графикона, дијаграма или из табеле, и одреде минимум или максимум приказане зависне величине.

11.4. Израчунавају мере централне тенденције (средња вредност, медијана и мод) за дате податке (у случају мањег броја података). MAT.C.OO.O.1.12. **Разумеју концепт случајног догађаја и користе класичну дефиницију вероватноће у најједноставнијим примерима.**

12.1. Разликују сигуран, немогућ и случајан догађај; случајне догађаје представљају као скупове елементарних исхода посматраног случајног експеримента.

12.2. У познатом једноставном контексту уочавају супротне случајне догађаје и процењују који је вероватнији.

12.3. Знају да је вероватноћа случајног догађаја број из интервала [0, 1], знају да је вероватноћа сигурног догађаја 1 и да је збир вероватноћа супротних догађаја једнак 1.

12.4. У познатом једноставном контексту (бацање једног новчића или једне коцкице за игру) рачунају вероватноће случајних догађаја.

СРЕДЊИ НИВО

БРОЈЕВИ И АЛГЕБРА

MAT.A.OO.C.1.1. **Формирају скупове према датим захтевима, и изводе скуповне операције у изразима са два скупа или више скупова.**

1.1. Одређују скуп на основу више заједничких особина његових елемената.

1.2. Извршавају скуповне операције у изразима са два или више скупова.

1.3. Користе Венове дијаграме при закључивању.

MAT.A.OO.C.1.2. **Имају шира знања о својствима природних, целих и рационалних бројева и усвојили су појам реалног броја, укључујући разлику између рационалних и ирационалних бројева.**

2.1. Утврђују да ли је дати природан број прост или сложен.

2.2. Одређују НЗС и НЗД за два природна броја.

2.3. Примењују критеријуме дељивости природних бројева са 4, 25, 3 и 9.

2.4. Изводе закључке о особинама дељивости користећи директни (нпр. ако је n паран број, онда је n^2 паран број) или индиректни доказ (нпр. ако је n^2 непаран број, онда је n непаран број).

2.5. Позитивне реалне бројеве идентификују са мерним бројевима дужина дужи и умеју да објасне да постоје дужи чије дужине нису рационални бројеви (нпр. дијагонала јединичног квадрата).

2.6. Користе бројевну праву за представљање реалних бројева (уочавају бијекцију између скупа реалних бројева и бројевне праве).

2.7. Упоређују по величини реалне бројеве, који могу бити записани у различитим облицима.

2.8. Израчунавају вредност једноставнијег израза са више рачунских операција различитог приоритета, укључујући ослобађање од заграда, са бројевима истог записа, а који може да укључује и апсолутну вредност.

2.9. Примењују процентни рачун у сложеним ситуацијама.

2.10. Одређују приближну вредност реалног броја или бројевног израза и процењују апсолутну грешку.

2.11. Израчунавају израз који укључује више операција са степенима (степен производа, степен количника, степен степена).

2.12. У једноставнијим случајевима одређују квадратни корен броја који није потпуни квадрат (квадратни корен производа и количника).

2.13. Користе доступни софтвер за рачунање сложених бројевних израза.

MAT.A.OO.C.1.3. **Решавају линеарне једначине и неједначине, као и системе линеарних једначина са две непознате.**

3.1. Састављају одговарајућу пропорцију за директно и обрнуто пропорционалне величине и одређују непознати члан пропорције.

3.2. Решавају сложеније линеарне једначине и неједначине примењујући правила која произилазе из својстава рачунских операција.

3.3. Утврђују да ли је дати уређени пар решење задатог система линеарних једначина са две непознате.

3.4. Решавају систем линеарних једначина са две непознате методом по избору (метода смене или метода супротних коефицијената). МАТ.А.ОО.С.1.4. **Уочавају зависност међу променљивим величинама и примењују линеарну функцију.**

4.1. Сабирају, одузимају и множе полиноме.

4.2. Уочавају зависност међу променљивама облика $y = ax$ и повезују је са директном пропорционалношћу.

4.3. Графички интерпретирају монотоност функције $f(x) = ax$.

4.4. У познатом контексту уочавају линеарну зависност међу променљивама облика $y = kx + n$.

ГЕОМЕТРИЈА И МЕРЕЊЕ

МАТ.Г.ОО.С.1.5. **Израчунавају и процењују мерне величине геометријских објеката, користе разлагања на једноставније објекте, служе се различитим јединицама мере.**

5.1. Сабирају и одузимају углове када су мере углова цели степени.

5.2. Израчунавају обиме и површине паралелограма, ромба, трапеза и делтоида када су неопходни елементи непосредно дати у задатку.

5.3. Скицирају мреже тростране и четворостране призме, и израчунавају површину и запремину у једноставнијим случајевима.

5.4. Скицирају мреже тростране и четворостране пирамиде, и израчунавају површину и запремину у једноставнијим случајевима.

5.5. Користе аналогије између својстава призме и ваљка, односно пирамиде и купе.

5.6. Скицирају мреже ваљка и купе, и израчунавају површину и запремину у једноставнијим случајевима.

5.7. Израчунавају површину и запремину лопте када је дат полупречник.

5.8. Пореде величине које су изражене различитим мерним јединицама и рачунају са њима.

5.9. Дату физичку величину исказују приближном вредношћу за изабрану јединицу мере.

МАТ.Г.ОО.С.1.6. **Користе Питагорину теорему за одређивање елемената геометријских фигура и тела.**

6.1. Одређују дужину дужи у правоуглом координатном систему користећи Питагорину теорему.

6.2. Примењују Питагорину теорему на једнакокраки и једнакостранични троугао.

6.3. Примењују Питагорину теорему на паралелограм, ромб, трапез и делтоид.

6.4. Примењују Питагорину теорему на призму, пирамиду, ваљак и купу у једноставнијим типичним случајевима, када су потребни подаци непосредно дати.

МАТ.Г.ОО.С.1.7. **Знају и користе основна тврђења (ставове подударности и сличности итд.) о геометријским фигурама (угао, троугао, четвороугао, многоугао и круг) у једноставнијим проблемима.**

7.1. Уочавају углове на трансверзали и њихове међусобне односе; разликују суплементне, комплементне, упоредне, унакрсне углове.

7.2. Одређују однос углова и страница у троуглу.

7.3. Уочавају сличне фигуре као оне које имају исти облик, тј. које се једна из друге могу добити пропорционалним умањењем или увећањем; уочавају сличне троуглове.

7.4. Директно примењују ставове подударности троуглова (нпр. доказују једнакост углова на основици једнакокраког троугла).

7.5. Користе битна својства паралелограма, ромба, трапеза и делтоида при решавању задатака.

7.6. Разликују врсте многоуглова (према броју темена, правилне многоуглове, конвексне и неконвексне) и примењују основна тврђења о угловима и дијагоналама многоуглова.

7.7. Разликују централне и периферијске углове круга, уочавају одговарајуће парове

тих углова и користе основна својства њихових мера. МАТ.Г.ОО.С.1.8. **Конструишу**

једноставне геометријске фигуре.

8.1. Конструкцијски сабирају и одузимају углове.

8.2. Конструишу симетрале дужи и углова.

8.3. Конструишу четири карактеристичне тачке троугла.

8.4. Изводе једноставније конструкције троуглова које су директна последица ставова подударности.

8.5. Сабирају и одузимају векторе (правило паралелограма).

МАТ.Г.ОО.С.1.9. **Знају и користе основне изометријске трансформације и пресликавају фигуре конструкцијски или уз помоћ дате квадратне мреже.**

9.1. Пресликавају фигуру осном и централном симетријом.

9.2. Транслирају фигуру за дати вектор.

9.3. Ротирају фигуру за дати усмерени угао.

9.4. Доказују Питагорину теорему разлагањем површина помоћу одговарајућих геометријских слика.

ОБРАДА ПОДАТАКА И СЛУЧАЈНОСТ

МАТ.С.ОО.С.1.10. **Анализирају и графички представљају једноставније скупове података.**

10.1. Одређују положај тачке у координатном систему ако су дате координате и обратно.

10.2. Дате/прикупљене податке о једном обележју сортирају, састављају одговарајуће табеле, и приказују одговарајућим графиконом (ручно, у једноставнијим случајевима или користећи софтвер, у случају већих скупова података).

10.3. Помоћу софтвера рачунају мере централне тенденције (средња вредност, медијана, мод) за веће скупове података.

10.4. На основу мера централне тенденције изводе једноставне закључке о прикупљеним подацима и појави коју репрезентују.

10.5. Примењују процентни рачун.

МАТ.С.ОО.С.1.11. **Примењују класичну дефиницију вероватноће у једноставнијим случајевима.**

11.1. У случају коначног броја једнаковероватних исхода разумеју вероватноћу случајног догађаја као однос броја повољних исхода за посматрани догађај и укупног броја могућих исхода.

11.2. Одређују вероватноћу случајног догађаја када је број једнаковероватних исхода мали, а контекст близак искуству ученика.

НАПРЕДНИ НИВО

БРОЈЕВИ И АЛГЕБРА

МАТ.А.ОО.Н.1.1. **Користе скупове, скуповне операције и релације у садржајима из геометрије и алгебре.**

1.1. Геометријске фигуре и тела схватају као скупове тачака и примењују на њих одговарајуће скуповне операције и релације.

1.2. Дискутују о скупу решења линеарне једначине у зависности од вредности коефицијената.

1.3. Систематично набрајају објекте са траженим својствима.

1.4. Примењују правило збира и производа (без формалног увођења ових правила) за одређивање броја елемената траженог скупа (нпр. броја дијагонала многоугла).

МАТ.А.ОО.Н.1.2. **Ефикасно манипулишу бројевним и целим алгебарским изразима.**

2.1. Одређују вредност, примењујући својства операција, сложенијег бројевног израза који поред основних рачунских операција укључује и степене и корене.

2.2. Одређују вредност сложенијег бројевног израза који може да садржи и вишеструке заграде, као и апсолутну вредност.

2.3. Према потреби трансформишу целе алгебарске изразе (примењују дистрибутивни закон, као и формуле за квадрат бинома и разлику квадрата).

2.4. Примењују тврђења о дељивости при доказивању, нпр. у

доказу да је $\sqrt{2}$ ирационалан број. МАТ.А.ОО.Н.1.3. **Оспособљени су**

за једноставно математичко моделирање у познатом контексту.

3.1. Примењују тврђења о дељивости у проблемским ситуацијама.

3.2. Примењују Еуклидов алгоритам.

3.3. За потребе решавања проблемских ситуација састављају и решавају одговарајуће продужене пропорције.

3.4. Графички интерпретирају својства (монотоност, нула и знак) линеарне функције $f(x) = kx + n$.

3.5. За потребе решавања проблемских ситуација, састављају и решавају сложене линеарне једначине, неједначине или системе линеарних једначина са две непознате; проверавају валидност решења.

3.6. Утврђују број решења датог система линеарних једначина са две непознате, по потреби користећи

графичку интерпретацију тог система.

ГЕОМЕТРИЈА И МЕРЕЊЕ

МАТ.Г.ОО.Н.1.4. **Израчунавају и процењују мерне величине геометријских објеката када потребни елементи нису непосредно дати.**

4.1. Користе Питагорину теорему и основна својства троугла, четвороугла, паралелограма и трапеза у сложенијим ситуацијама (нпр. одређују дужину ортогоналне пројекције дужи, рачунају обиме и површине геометријских фигура на основу елемената који нису непосредно дати у формулацији задатка, и друго).

4.2. Уочавају карактеристичне троуглове за правилне многоуглове и одређују њихове елементе, а на основу тога површине правилних многоуглова, као и елементе уписаних и описаних кругова око тих многоуглова.

4.3. Одређују дужину кружног лука, површину кружног исечка и кружног прстена.

4.4. Одређују или процењују површине произвољних геометријских фигура.

4.5. Израчунавају површину и запремину сложених фигура и тела насталих комбиновањем основних фигура и тела.

4.6. Процењују и заокругљују дате податке и рачунају са тим приближним вредностима; дају процену грешке при том рачуну. МАТ.Г.ОО.Н.1.5. **Конструишу геометријске фигуре, по потреби примењујући више познатих тврђења.**

5.1. Конструишу тангенте на кружницу из дате тачке.

5.2. Примењују својства троуглова и четвороуглова у сложенијим конструкцијским задацима, односно при конструисању троуглова и четвороуглова на основу елемената који нису непосредно дати у формулацији задатка.

5.3. Дискутују егзистенцију троугла и број решења у проблемима конструкције троугла.

МАТ.Г.ОО.Н.1.6. **Доказују геометријска тврђења, по потреби примењујући више познатих тврђења (Питагорина теорема и њен обрат, Талесова теорема, ставови подударности и сличности, значајне тачке троугла, збир углова многоугла, и друго).**

6.1. Уочавају односе правих и равни у простору.

6.2. Примењују подударност и сличност троуглова, повезујући тако разна својства геометријских објеката.

6.3. Користе Талесову теорему.

6.4. Примењују Питагорину теорему на круг.

6.5. Доказују једноставнија геометријска тврђења.

ОБРАДА ПОДАТАКА И СЛУЧАЈНОСТ

МАТ.С.ОО.Н.1.7. **Анализирају сложеније скупове прикупљених података.**

7.1. Анализирају карактеристике датог дијаграма (који може да садржи информације и о више обележја, нпр. стубични дијаграм који истовремено показује податке о обележју за оба пола, за различите градове, државе и слично) и доносе одговарајуће закључке.

7.2. Према природи података цртају (ручно и помоћу софтвера) одговарајуће дијаграме, који могу садржати информације о једном или два обележја.

7.3. За тему из познатог контекста самостално прикупљају и обрађују податке, састављају табеле и цртају дијаграме (ручно или помоћу софтвера). МАТ.С.ОО.Н.1.8. **Користе класичну дефиницију вероватноће и основна својства вероватноће.**

8.1. У случају коначног броја једнаковероватних исхода одређују вероватноћу случајног догађаја.

8.2. У случају коначног броја једнаковероватних исхода одређују вероватноћу уније два случајна догађаја.

Разред	пети
Недељни фонд часова	4 часа
Годишњи фонд часова	144 часа
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма

– израчуна вредност израза у скупу природних бројева користећи својства операција; – примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама; - изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке; - користи речи *и*, *или*, *не*, *ако…онда* у математичко-логичком смислу; - разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце; – одреди и примени НЗС и НЗД природних бројева; – анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким језиком; – нацрта праву паралелну датој правој; – упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски; – опише основне појмове у вези са кругом (полупречник, пречник, тангента, тетива); – одреди положај тачке и праве у односу на кружницу и круг; – користи геометријски прибор за цртање и конструисање; – користи софтвере за цртање и конструисање;	**ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ И ДЕЉИВОСТ** Први део Својства операција у скупу N_0. Дељење са остатком и дељивост у скупу N_0. Правила дељивости. Чиниоци и садржаоци природног броја. Скупови и скуповне операције. Други део Прости и сложени бројеви. Највећи заједнички делилац. Најмањи заједнички садржалац.
– прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој разломке (у оба записа); – преводи разломке из једног записа у други; – одреди приближну вредност броја; – израчуна вредност једноставнијег бројевног израза; – реши једноставну линеарну једначину и неједначину; – реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину;	**ОСНОВНИ ПОЈМОВИ ГЕОМЕТРИЈЕ** Тачке и праве. Однос правих у равни. Паралелност. Дужина дужи. Упоређивање дужи. Операције са дужима. Кружница и круг.
– одреди проценат дате величине; – примени размеру у једноставним реалним ситуацијама; - одреди аритметичку средину датих бројева; - прикаже прикупљене податке табелом и кружним или стубичастим дијаграмом и по потреби користи калкулатор или расположиви софтвер; - идентификује врсте углова; – измери дати угао и нацрта угао задате мере; – упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно; – разликује суседне, упоредне, суплементне, комплементне, унакрсне, углове на трансверзали, углове са паралелним крацима и користи њихова својства; - нацрта праву нормалну на дату праву; - идентификује осносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије; – преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру осном или централном симетријом; – конструише симетралу дужи, средиште дужи, симетралу угла и примењује њихова својства; – конструише праву која садржи дату тачку и нормална је на дату праву или паралелна датој правој; – идентификује централносиметричну фигуру и одреди њен центар симетрије;	**РАЗЛОМЦИ** Први део Разломци облика $\frac{a}{b}$ $(a \in N_0, b \in N_0)$. Проширивање, скраћивање и упоређивање разломака. Децимални запис броја. Упоређивање бројева у децималном запису. Заокругљивање бројева. Други део Рачунске операције с разломцима (у оба записа). Једначине и неједначине у скупу разломака. Трећи део Проценти. Аритметичка средина.

– анализира и образложи поступак решавања задатка; – користи математички језик за систематично и прецизно представљање идеја и решења; – преведе проблеме из свакодневног живота на математички језик и добијени математички модел реши водећи рачуна о реалном контексту; – користи конкретизацију за разумевање апстрактних математичких појмова; – повезује познате чињенице за извођење очигледних закључака; – примени једноставне математичке процедуре при решавању математичког захтева једноставног познатог контекста; – користи аналогију за повезивање сличних математичких ситуација и проналажење решења у различитим, али сродним проблемима; – разлаже математички проблем на његове саставне делове, а затим те делове повезује у целовито решење; – користи индуктивно закључивање за откривање правила/тврђења; – активно учествује у пројектним задацима и сарађује са осталим члановима групе.	Размера. **УГАО** Угао. Мерење углова. Суседни углови. Сабирање и одузимање углова. Упоредни, суплементни углови. Угао између две праве, нормалне праве, комплементни углови. Унакрсни углови. Углови на трансверзали. **ОСНА И ЦЕНТРАЛНА СИМЕТРИЈА** Осна симетрија. Оса симетрије фигуре. Симетрала дужи. Симетрала угла. Централна симетрија. Центар симетрије фигуре.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Основа за писање исхода и избор кључних појмова садржаја били су програми математике за основну школу, стандарди постигнућа ученика за крај обавезног основног и општег средњег образовања, међупредметне компетенције, циљ учења математике као и чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Најважнији ослонац наставницима у њиховој свакодневној пракси су исходи, јер они указују на то за шта би ученици требало да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина, и комуникацију математичким језиком. Сваки исход представља један степеник који води
ка достизању образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да осмишљава, подстиче и плански усмерава активност ученика. При обради нових
садржаја требало би се ослањати на постојећа искуства и знања ученика, које треба ставити у позицију да самостално изводе закључке коришћењем математичко-логичког резоновања, индукције, дедукције и аналогије. Примери треба да буду једноставни и добро објашњени да би их ученици што је могуће боље разумели.

Избор задатака би требало да буде разноврстан: поред задатака за увежбавање, ученици би требало да добијају и истраживачке и пројектне задатке, у којима ће примењивати стечена знања, али и долазити до нових сазнања. Поред тога, истраживачки и пројектни задаци најчешће подразумевају и рад у групи, чиме се подстиче вршњачко учење, сарадња и комуникација.

Важан сегмент у процесу решавања задатака, посебно проблемских је анализа добијеног решења: провера да ли је решење тачно, да ли је у контексту
постављеног проблема, а уколико није, потребно је пронаћи и исправити грешку; аргументовано образлагање решења; дискусија о другим начинима доласка до решења и слично.

Значајну улогу у настави математике имају и домаћи задаци. Редовно задавање домаћих задатака (уз обавезну повремену проверу од стране наставника),
анализа задатака које ученици нису умели да реше, педагошка мотивација ученика који редовно раде домаће задатке... помаже наставнику да стекне бољи увид у степен остварености исхода.

Ученици би требало да схвате да математика као наука није сама себи циљ, да многа математичка знања представљају основе других наука и да у том смислу математика има широку примену (информатика, физика, хемија и друге науке). Кроз погодно изабране примере треба ученике оспособљавати да математички моделују проблемске ситуације и да развијају стратегије за њихово решавање.

Кроз наставу математике је потребно код ученика развијати самопоуздање, истрајност, креативност, критичко мишљење, уважавање различитих приступа при решавању проблема, способност структурираног размишљања и анализе, радозналост и заинтересованост за истраживање.

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама. Предложени редослед тема није обавезујући за наставнике, већ само представља један од могућих модела. Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, обнављање и продубљивање, проверавање и систематизација градива) водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Природни бројеви и дељивост (34) Основни појмови геометрије (10) Разломци (54)
Угао (16)

Осна и централна симетрија (14) Пројектни задатак (4)

У програму су садржаји појединих тема подељени на два или три дела, због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Предложени редослед реализације тема:

Природни бројеви и дељивост – први део; Основни појмови геометрије;

Природни бројеви и дељивост – други део; Разломци – први део;

Угао;

Разломци – други део;

Осна и централна симетрија;

Разломци – трећи део.

Напомена: За обнављање градива, иницијалну проверу знања и анализу резултата иницијалне провере, планирана су 4 часа, а за реализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

Природни бројеви и дељивост

Ова тема представља природну везу са градивом првог циклуса и у оквиру ње треба проширити и продубити знања која су ученици раније стекли. Обновити својства скупова N и N_0 (укључујући појмове претходник и следбеник) и подсетити ученике на придруживање бројева тачкама бројевне праве.

Кроз разноврсне задатке са изразима, једначинама и неједначинама укључујући и реалистичне проблемске ситуације, наставити са изграђивањем појмова бројевни израз, променљива, израз с променљивом и придруживање.

Подсетити ученике да дељење у скупу природних бројева без остатка није увек могуће. Истаћи својства дељивости и анализирати дељивост збира, разлике и производа бројева. Обрадити правила дељивости декадним јединицама, као и бројевима 2, 5, 4, 25, 3 и 9. Правила дељивости декадним јединицама и бројевима 2, 5, 4 и 25 увести тако да ученици сами откривају законитости и активно се укључују у процес истраживања и учења, док за правила дељивости са 3 и 9 треба ученике добро изабраним примерима водити до правила. Такође, ученици треба да уоче и везе између ових правила (нпр. ако је број дељив са 10, дељив је и са 2 и са 5). На овом узрасту, нагласак треба да буде на примени, а не на формалном начину излагања.

Кроз конкретне примере, пре свега разматрањем подскупова скупова N и N_0, на интуитиван начин објаснити појам скупа и начине записивања скупова. Увести појмове елемент скупа, празан, коначан и бесконачан скуп, подскуп, једнакост скупова и скуповне операције (унија, пресек и разлика) за два скупа. Кроз наведене садржаје развијати код ученика правилно коришћење математичког језика и прецизност у изражавању. На подесним примерима илустровати математичко-логичку употребу речи: и, или, не, ако... онда, али без уопштавања и формализације. Скуповне операције над два скупа треба илустровати разноврсним примерима са природним бројевима, уз коришћење Венових дијаграма и без њих.

Осим тога, ученици треба да решавају задатке у којима се скуповне операције примењују на скупове делилаца, односно садржалаца бројева, што представља добар увод за увођење појмова највећи заједнички делилац и најмањи заједнички садржалац.

Неопходно је да се уведу појмови простог и сложеног броја, објасни поступак издвајања простих бројева помоћу Ератостеновог сита, као и поступак растављања природних бројева на просте чиниоце. Најпре увести појам заједничког делиоца, односно заједничког садржаоца бројева, а затим дефинисати појмове највећег заједничког делиоца и најмањег заједничког садржаоца. Упознати ученике са поступком њиховог одређивања и везом НЗД и НЗС. Приказати Еуклидов алгоритам на конкретним примерима. Ученике треба оспособити за примену НЗД и НЗС у проблемским задацима.

Основни појмови геометрије

Главни циљ теме јесте да успостави прелаз на више нивое разумевања геометрије, са нивоа визуелизације (на коме су базирани садржаји геометрије у првом циклусу), на нивое анализирања и апстракције (односно неформалне дедукције). Нови ниво подразумева описивање и репрезентације геометријских објеката на природном и формалном језику, анализирање односа међу објектима. Ученици усвајају елементе дедуктивног закључивања (правилно формулисање тврђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника и, или, ако...онда). Садржаје треба да прате задаци у којима се истиче правилно изражавање, договорено означавање, коректно цртање и којима се подстиче логичко-комбинаторно размишљање.

Полазећи од појмова тачке и праве, и односа припадања и распореда увести појам дужи и појам полуправе, и начине њиховог обележавања. Увести појам
отворене и затворене изломљене линије. Неформално истаћи очигледне истине које се односе на наведене појмове и односе. Уводити само геометријске појмове који припадају једној равни и интерпретирати их као линије и делове равни, а не као скупове тачака. За сваки уведени појам дати и графичку интерпретацију и обучити ученике како да га конструишу или нацртају.

Размотрити однос двеју разних правих у равни у зависности од броја њихових заједничких тачака. Као очигледну истину навести тврђење да за сваку праву и тачку ван ње постоји јединствена права која садржи ту тачку и нема заједничких тачака са датом правом. Појам паралелности увести само за праве које се не поклапају, и кроз задатке и повезивање са реалним објектима истаћи симетричност и транзитивност паралелности (без увођења тих термина).

Уочити области на које може бити подељена раван датим правим. Као посебно важне области (заједно са границом) истаћи троуглове и четвороуглове, и начине њиховог обележавања. Објаснити појам конвексне и неконвексне области. Не уводити појам многоугла. Обновити стандардне јединице мере за дужину и на интуитиван начин увести појам мерења дужи (дужине дужи) и повезати га са појмом растојања крајњих тачака дужи. Једнакост дужи увести као једнакост њихових дужина, увести појам средишта дужи и упоређивање дужи преко упоређивања њихових дужина. Обим фигуре дефинисати као дужину њене границе.

Увести појмове кружница, круг, центар, полупречник, тетива, лук и пречник. Размотрити узајамни однос праве и кружнице, и увести појам тангенте кружнице.
Однос две кружнице, односно два круга разматрати у конкретним задацима. Ученике обучити да конструктивно преносе, сабирају, одузимају и упоређују дужи. Конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање дужи повезати са мерењем дужи.

Ученици треба да савладају правилно коришћење геометријских инструмената (лењир и шестар). Геометријске објекте такође цртати и конструисати помоћу одговарајућег софтвера.

Разломци

Појам разломка, као дела целине, ученици су упознали у првом циклусу. Овде треба најпре обновити појмове као што су: бројилац, именилац, једнакост разломака, цели део броја, децимални део броја (десети део, стоти део). Затим увести појам разломка ($a \in N0$, $b \in N0$), правог односно неправог разломка, као и мешовитог броја. Претварање мешовитог броја у неправи разломак и обратно, повезати с поступком дељења са остатком.

Геометријску интерпретацију разломака уводимо помоћу бројевне праве. Примери за то треба да буду разноврсни, имениоци разломака не треба да буду већи од 10, а ученици треба да схвате важност избора јединичне дужи за прецизно приказивање датих разломака. Бројевну праву користити и за упоређивање разломака.

Проширивање и скраћивање разломака уводити на основу особине количника да се он не мења када се и дељеник и делилац помноже, односно поделе истим бројем различитим од нуле. Скраћивање разломка до несводљивог повезати с познатим поступком налажења највећег заједничког делиоца бројиоца и имениоца. На примерима показати да се скраћивање може извести и поступно, али да је претходни поступак ефикаснији.

Децимални запис разломака повезати с мерењем дужине, масе и запремине, коришћењем примера из свакодневног живота. Превођење разломака облика у децимални запис започети с разломцима чији је децимални запис коначан, а након тога увести и појам периодичног децималног записа. Обратно, превођење
децималног записа у разломак радити само у случају коначног децималног записа. Увежбати поступак заокругљивања бројева (како природних, тако и бројева датих у децималном запису).

Упознати ученике с различитим методама упоређивања разломака, као и бројева датих у децималном запису. Примери који се користе могу се илустровати помоћу кружних исечака или фигура у квадратној мрежи.

Сабирање и одузимање разломака увести свођењем на најмањи заједнички именилац. Множење разломака најлакше је илустровати у квадратној мрежи нпр. преко површине правоугаоника. Дељење разломка природним бројем објаснити кроз једноставне примере. Затим погодним визуелним примерима илустровати
дељење разломка разломком. Упознати ученике са појмом реципрочне вредности природног броја и разломка. На крају показати да је дељење разломком исто што и множење његовом реципрочном вредношћу.

Код сабирања, одузимања и множења децималних бројева користити аналогију са извођењем тих операција са природним бројевима. Код дељења увести прво дељење децималног броја природним, а након тога, кроз добро одабране примере, показати како се дељење децималних бројева своди на претходни случај.

Упознати ученике са чињеницом да својства рачунских операција која су важила у скупу природних бројева, важе и за разломке. Код израза се треба задржати на примерима који нису сувише сложени, јер је циљ увежбавање извођења рачунских операција и примена њихових својстава.

Приликом обраде једначина и неједначина треба се задржати на једноставнијим примерима и користити аналогију са решавањем једначина и неједначина у скупу природних бројева. Треба имати у виду да су исходи који се односе на изразе, једначине и неједначине развојног типа, те се код неједначина ограничити на примере у којима су непознати сабирак, умањеник, чинилац или дељеник. Такође не разматрати примере при чијем решавању би проблем правила чињеница да ученици не познају негативне бројеве.

Веома важан део ове теме су текстуални, проблемски задаци у којима се користе изрази, једначине или неједначине са разломцима и њиховим децималним записима. Могу се обрадити и разни проблеми из свакодневног живота (нпр. планирање кућног буџета) којим се, осим увежбавања операција са децималним записом бројева, ствара и основа за развој финансијске писмености. Такође, увести и примере у којима су подаци представљени табеларно или помоћу стубичастих или кружних дијаграма.

У делу који се односи на примену, потребно је ученике оспособити да процентни запис разломка, аритметичку средину и размеру повежу са проблемима из свакодневног живота.

Увођење процентног записа разломка пожељно је обрадити кроз визуелне представе (најпре квадрата подељеног на стотине, а затим произвољног правоугаоника или круга). Размотрити ситуације као што су израчунавања износа снижења или поскупљења неког производа, најпре за 10%, 25%, 50% и 75%, а након разумевања појма и концепта, и за било коју другу вредност процента. Кроз ове примере уједно се може увежбавати и превођење разломка из једног записа у други.

Аритметичку средину је пожељно обрадити и вежбати на конкретним примерима (оцене у дневнику, спорт, кроз истраживачке задатке и слично).

Важно је правилно формирање и разумевање појма размере. Оспособити ученике за њено коришћење у пракси: при цртању и читању разних планова и графикона; при одређивању растојања; при решавању проблема поделе у датој размери и при повећавању или смањивању слика. Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање с већ упознатим садржајима математике и других предмета.

Угао

Као увод у тему навести примере углова који су блиски искуству ученика (нпр. раскрснице, казаљке сата, спортски терени). Користити дигиталне алате, као и друга средства попут канапа, штапова, папирних модела, сата итд. како би ученици разумели појам угла на интуитивном нивоу, визуелизовали га, експериментисали њиме (цртају углове, померају их, мењају њихову величину...).

Угаону линију дефинисати као линију коју чине две полуправе са заједничким почетком. Истаћи разлику између конвексне и неконвексне области. Угао увести као део равни који чине угаона линија и једна од поменутих области, али даља разматрања ограничити само на конвексне углове. Упознати ученике са појмом опруженог угла. Углове означавати на различите начине ($\sphericalangle AOB$, $\sphericalangle aOb$, малим словима грчког алфабета).

Увести појам централног угла и објаснити појам одговарајућег лука и тетиве. Једнакост углова објаснити преко једнакости тетива одређених луковима једнаких полупречника. Увести појам надовезаних (суседних) углова, а затим конструктивно преносити, сабирати и одузимати углове.

Увести појам упоредних углова као посебан случај суседних углова, а прав угао као угао који је једнак свом упоредном углу. Класификовати углове (оштар, прав и туп). Увести појам унакрсних углова и инсистирати да ученици самостално (преносећи, мерећи, користећи прозирне папире за преклапање углова итд.) дођу до закључка о њиховој једнакости. Посебно истаћи појам узајамно нормалних правих. Мотивисати ученике да самостално или кроз рад у групи дођу до сазнања шта је растојање тачке од праве, као и растојање две паралелне праве. Оспособити ученике да користе геометријски прибор и одговарајући софтвер за цртање праве која садржи дату тачку и нормална је на дату праву, као и тангенте у датој тачки кружнице.

Увести мерне јединице којим се изражава величина угла: угаони степен, угаони минут и угаони секунд. Увежбати поступке претварања мерних јединица и рачунске операције са мерама углова. Код ученика развити вештину коришћења угломера за цртање угла задате мере и мерење датог угла. Увести појам суплементних и комплементних углова.

Увести појам трансверзале и углове са паралелним крацима. Истаћи углове које образује трансверзала двеју паралелних правих (не инсистирати на класификацији углова на трансверзали). Мотивисати ученике да самостално дођу до закључака о односу углова на трансверзали и о односу углова са паралелним крацима (једнаки или суплементни).

Осна и централна симетрија

При увођењу појмова осне и централне симетрије, кључно је обратити пажњу на практичне примере који ученицима омогућавају непосредно посматрање и експериментисање (ликови у огледалу, креирање слика пресавијањем листа папира, карте за игру, нека штампана слова), као и на питања која им постављамо како би развили основне представе о најважнијим својствима осне и централне симетрије. Мотивисати ученике да истражују примере примене симетрија у свакодневном животу и њеном значају у различитим областима (архитектура, биологија, ликовна уметност...).

У претходним разредима ученици су пресликавали једноставне геометријске фигуре на квадратној или тачкастој мрежи осносиметрично у односу на дату праву. Појам осносиметричне фигуре развијан је на опажајном нивоу – препознавањем симетричних фигура и доцртавањем започетог цртежа. Стога је пожељно наставити најпре са примерима у квадратној мрежи где су осе симетрије линије мреже, са циљем да ученици самостално дођу до основних особина осне симетрије, а затим прећи на примере без квадратне мреже. Осном симетријом пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике. Појам осносиметричне фигуре се такође усваја интуитивно, што значи да се низом примера указује да постоје фигуре које имају једну или више оса симетрија и фигуре које немају ту особину.

Увести појмове симетрале дужи и угла. Ученике научити да користећи геометријски прибор и одговарајући софтвер, конструишу симетралу дужи, средиште дужи, нормалу из дате тачке на праву, тангенту кружнице у датој тачки кружнице, симетралу угла, и примене њихова својства у проблемским задацима.

При увођењу централне симетрије користити аналогију са осном симетријом (оса симетрије – центар симетрије, осносиметрична фигура – централносиметрична фигура) Централном симетријом пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике. Истаћи основна својства централне симетрије.

Приликом цртања и конструисања фигура симетричних датим користити геометријски прибор и неки погодан софтвер.

Пројектни задатак

Програмом је планиран и пројектни задатак, по избору наставника и ученика. Примери могућих пројектних задатака:

1. „Симетрија у свету око нас”

Циљ пројекта: Ученици ће истраживати и примењивати концепт осне и централне симетрије у различитим контекстима, као што су: ликовна уметност, природа, архитектура и свакодневни живот. Кроз овај пројекат, ученици ће развијати математичке, дигиталне, креативне и комуникационе вештине, као и разумевање значаја симетрије у различитим областима.

Активност 1: Истраживање симетрије у природи и дизајну

Ученици ће истраживати и идентификовати примере симетрије у природи (нпр. симетрија у листовима, цветним латицама, телима животиња), као и примере симетрије у дизајну и архитектури (нпр. зграде, мостови, дизајн логотипа и уметничких дела).

Активност 2: Конструкције и симетрије

Ученици ће користити геометријски прибор или одговарајући софтвер да конструишу фигуре симетричне датим. Активност 3: Примена симетрије у ликовној уметности

Ученици ће направити ликовне радове који користе осну или централну симетрију. Ови радови могу бити апстрактни или базирани на природним мотивима. Активност 4: Презентација пројекта

На крају пројекта, ученици ће припремити презентацију у којој ће представити резултате пројекта.

2. „Рециклажом до заједничког излета”

Циљ пројекта је да ученици, кроз примену математичких знања и вештина, развију способност решавања проблема и свест о значају рециклаже за заштиту животне средине.

У оквиру пројекта, ученици сваке недеље прикупљају сировине за рециклажу, а од прикупљеног новца ће организовати излет на крају школске године. Ученике треба поделити у 4 групе, а пре почетка пројекта ученици треба да изаберу дестинацију на коју ће ићи на излет.

Припремне активности:

Прва група: прикупља информације о томе колико новца могу да добију за 1 kg старог папира, лименки и пластичне амбалаже, и бира најбољу понуду откупљивача рециклажних сировина.

Друга група: прикупља информације о ценама излета, како би знали колико новца треба да прикупе.

Трећа група: анкетира ученике о томе колико на недељном нивоу могу да донесу старог папира, лименки и пластичне амбалаже и на основу тога прави процену колико ће рециклажних сировина прикупити за једну недељу.

Четврта група: на основу резултата анкете, прави план колико ће им недеља бити потребно да зараде довољно новца за организовање излета. Активности током пројекта:

Сваке недеље, у дану који договоре, ученици доносе сировине за рециклажу, уз претходни договор са откупљивачем сировина да у договорено време преузме сировине које су ученици прикупили или се у пројекат укључују и родитељи који желе да помогну и да превезу сировине до откупљивача.

Прва група: прати колико је сировина прикупљено сваке недеље и колико је новца прикупљено; рачунају колико тај резултат одступа од процене која је направљена на почетку.

Друга група: на основу резултата до којих је дошла прва група коригује план прикупљања сировина, да ли је и колико потребно повећати количину која се прикупља на недељном нивоу.

Трећа група: истражује колико су прикупљањем сировина утицали на заштиту животне средине, колико су дрвећа спасили и слично. Четврта група: припрема презентацију или кратак филм о току и резултатима пројекта.

Како би се побољшале шансе за успешност пројекта, било би добро да се у пројекат укључе ученици целе генерације или више разреда, као и наставници других предмета, првенствено биологије и информатике и рачунарства.

БИОЛОГИЈА

Циљ наставе и учења биологије је да ученик овладавајући биолошким концептима, знањима и вештинама и практикујући основе научног приступа и методе развије способност разликовања научних од ненаучних објашњења биолошких појава и процеса, радозналост према природи, одговоран однос према себи и другима, сагледа биолошку разноврсност као природно богатство и усвоји концепт одрживог развоја као предуслов за опстанак и просперитет човечанства.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Учећи биологију у основном образовању ученици овладавају знањима и вештинама који им омогућавају да разумеју биолошке концепте и основне принципе
функционисања живота на Земљи, као и место и улогу човека у природи. Знања о грађи и функцији организама, наслеђивању, еволуцији и односима организама с окружењем доприносе разумевању биодиверзитета, порекла живота на Земљи, схватању повезаности организама и неживе природе и прихватању различитости.
Ученици сагледавају биолошку разноврсност као природно богатство и усвајају концепт одрживог развоја као предуслов за опстанак и просперитет човечанства. Практикујући основе научног приступа и метода, ученици могу да разликују научна од ненаучних објашњења природних појава. Кроз тимски истраживачки рад ученици развијају способност решавања проблема, иницијативу, сарадњу и етичко понашање, као и језичке, комуникацијске и дигиталне компетенције.
Анализирањем и интерпретирањем података и информација развијају критички однос према њиховој релевантности и поузданости извора. Могу да изаберу
креативне и адекватне начине да прикажу резултате рада и ставове у вези са значајним биолошким темама.
Изучавајући биолошке појаве и процесе, предлажући идеје и дискутујући о њима, ученици развијају радозналост према природи, апстрактно, креативно и критичко мишљење, способности планирања, вођења и вредновања сопственог учења, самопоуздање и истрајност. Развијају проактиван однос у очувању здравља и унапређивању животне средине и учествују у друштвеном животу на локалном нивоу у активностима везаним за биолошка и животна питања.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) На основном нивоу СПК 1 ученици усвајају елементарна знања из биологије која су неопходна за разликовање живих бића од неживе природе. Ученици разумеју да су сва жива бића грађена од ћелија у којима се обављају животни процеси. Упознају се са грађом људског тела, што омогућава лакше разумевање грађе и функционисања других живих бића, као и усвајање здравих животних навика. Како би боље упознали аспекте природе, уочавају примере утицаја човека на природу, пре свега у непосредној околини, што их усмерава да својим понашањем доприносе очувању животне средине. Спознају везу између квалитета свог живота и здравља и квалитета животне средине. Увиђајући повезаност између живе и неживе природе и улоге човека у њој, ученици схватају да су човеково здравље и добробит уско повезани са очувањем природе. Разумевањем кључних биолошких појмова, ученици развијају основе логичког и критичког мишљења неопходних за разумевање појава и процеса у природи и функционисање сопственог тела.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) На основном нивоу СПК 2 ученици овладавају вештинама неопходним за разумевање основних појмова и концепата о грађи, процесима и појавама код живих бића. Посматрају, уочавају, прате и описују појаве и процесе у природи и изводе једноставне експерименте о утицају спољашње и унутрашње средине на жива бића. Приликом огледа и теренског рада ученици примењују безбедносне процедуре како би заштитили себе и друге. Такође, активно и конструктивно учествују у раду групе или пара, поштујући правила заједничког рада и уважавајући разлике у мишљењу и ставовима. До информација долазе на различите начине, а у складу са својим интересовањима и могућностима. ИКТ користе за истраживање, презентацију резултата и ефикасну комуникацију и сарадњу. Овладавајући основним вештинама експерименталног и теренског рада, ученици формирају позитиван став према науци и научним начинима сазнавања и развијају мануелне, аналитичке и дигиталне вештине. Такође, остварују ближи контакт са природом и поштују живи свет око себе. Радом са другима развијају комуникацију и толеранцију.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) На основном нивоу СПК 3 сви ученици примењују стечена знања у свакодневном животу. Ученици разумеју промене кроз које пролазе у периоду пубертета. Имајући у виду могуће здравствене, породичне и социјалне последице болести зависности насталих злоупотребом психоактивних супстанци, ученици бирају и усвајају здраве стилове живота. Разумевање извора варијабилности омогућава прихватање различитости у изгледу, понашању и мишљењу. Ученици развијају хуман однос према животињама и у дискусијама аргументују значај дивљих и домаћих врста за човека. Развијају радозналост према природи и своја запажања о њој могу да представе на креативан начин и уз коришћење ИКТ-а, водећи рачуна о безбедности на интернету. Уочавају чиниоце и понашања који нарушавају природу и квалитет животне средине у ужој и широј околини. Своје ставове у погледу права на здраву животну средину и обавеза да је штите заснивају на научним доказима. Кроз тимски рад, усвајају форме понашања и правила комуникације засноване на толерантном и праведном приступу. Критички процењују рад свих чланова тима, као и сопствени рад и улогу у тиму.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*

- БИО.ОО.О.1.1. Примењују критеријуме за разликовање живих бића од неживе природе. - БИО.ОО.О.1.2. Идентификују положај, изглед и функцију органа у људском телу. - БИО.ОО.О.1.3. Примерима илуструју узроке и последице штетног деловања антропогеног фактора на живи свет и животну средину.	- БИО.ОО.О.2.1. Поштују безбедносна правила приликом практичног и теренског рада. - БИО.ОО.О.2.2. Активно учествују у тимском раду и уважавају мишљења других. - БИО.ОО.О.2.3. Проналазе на интернету и у литератури податке о адаптацијама карактеристичних врста на услове који владају у екосистемима типичним за Србију. - БИО.ОО.О.2.4. Посматрају, уочавају, прате и описују појаве у животу организама из окружења и презентују резултате истраживања. - БИО.ОО.О.2.5. Уз помоћ наставника изводе једноставне експерименте у којима се истражује утицај спољашње и унутрашње средине на процесе код живих бића.	- БИО.ОО.О.3.1. Избегавају ризична понашања и прихватају да су пубертетске промене (физичке, психичке, емоционалне и социјалне) део одрастања. - БИО.ОО.О.3.2. Развијају толеранцију, превазилазе предрасуде и промовишу социјалну укљученост јер разумеју заједничко порекло живих бића и утицај наследног материјала и средине на развој особина организама. - БИО.ОО.О.3.3. Усвајају навике и знања који доприносе заштити и очувању сопственог здравља и здравља других људи. - БИО.ОО.О.3.4. Развијају радозналост према природи. - БИО.ОО.О.3.5. Представљају на креативан начин право на здраву животну средину и обавезу да је штите од нарушавања. - БИО.ОО.О.3.6. Учествују у дискусијама и дебатама о значају дивљих и гајених врста за човека. - БИО.ОО.О.3.7. Конструктивно сарађују у активностима које имају за циљ очување здравља, животне средине и биодиверзитета непосредне околине. - БИО.ОО.О.3.8. Развијају способност вербалног изражавања чињеница, идеја, ставова и мишљења о биолошким појавама. - БИО.ОО.О.3.9. Критички и одговорно користе дигиталне технологије у активностима у вези са истраживањем биолошких појава и процеса. - БИО.ОО.О.3.10. Критички и конструктивно процењују свој рад и учење, као и рад других. - БИО.ОО.О.3.11. Развијају поверење у закључке засноване на научним доказима.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

На средњем нивоу СПК 1 ученици истражују особине живих бића и њихову разноликост и анализирају различите утицаје спољашње и унутрашње средине на животне процесе. На основу разумевања полног размножавања и механизма наслеђивања особина, објашњавају разноврсност живог света. Ученици доводе у везу порекло живог света са његовом разноврсношћу и са позицијом група организама на Дрвету живота. На примерима објашњавају природу биолошке еволуције и значај Дарвинове теорије за савремену науку и различите области људског деловања. Повезивањем грађе и функционисања живог света, уз примену математике и других природних наука, ученици објашњавају везу економичности грађе и функције на нивоима од ћелије до биосфере. Повезују узроке и последице глобалних промена на живи свет, животну средину и природне ресурсе. Разумевање последица деловања човека на животну средину, као и значаја очувања и заштите биодиверзитета, омогућава планирање активности које ученици могу да предузму за унапређивање стања и квалитета животне средине на личном нивоу, на нивоу заједнице и глобалном нивоу. Ученици идентификују факторе који унапређују или угрожавају здравље и критички процењују важност здравих животних навика у превенцији болести. Усвајањем основних биолошких концепата, као што су еволуција, екологија, заштита животне средине и очување здравља, ученици уочавају законитости на различитим нивоима организације живих бића и тако стичу систематски повезана биолошка

знања.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

На средњем нивоу СПК 2 ученици постављају једноставна истраживачка питања и користе једноставне методе и технике како би прикупили потребне податке (нпр. опсервирање, узорковање, мерење итд). Спроводе теренска истраживања и једноставне огледе о особинама и грађи живих бића, утицају животних навика на здравље и биолошким појавама и процесима у екосистемима. Прикупљене податке обрађују и анализирају и изводе закључке. Резултате истраживања представљају графички и табеларно, израдом модела биолошких објеката и процеса и на друге креативне начине. Микроскопирањем уочавају грађу организама на различитим нивоима биолошке организације. У истраживачком и експерименталном раду ученици примењују знања из математике, природних и друштвених наука. Из релевантних извора информација издвајају и реорганизују потребне информације и податке, развијајући вештине управљања подацима и ефикасног и безбедног коришћења ИКТ-а. Кроз истраживачки рад ученици усавршавају аналитичке вештине, развијају дивергентно мишљење и оспособљавају се да заузимају критички став према подацима и информацијама. Радећи у тиму, ученици развијају способност вредновања резултата рада.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

На средњем нивоу СПК 3 ученици развијају нове ставове и вештине које примењују у свакодневном животу и животу заједнице. Користе стечена знања из биологије, природних и друштвених наука, технике и технологије да коригују животне навике и побољшају квалитет сопственог живота. Ученици вреднују биодиверзитет као кључан услов за благостање људи. Дискутују о одрживом коришћењу природних ресурса, о здравим стиловима живота, производњи хране и добробити животиња. Критички процењују информације и податке из медија о климатским променама и изумирању биљних и животињских врста. Ученици разликују поуздане изворе информација од непоузданих, релевантне податке од ирелевантних, као и научна објашњења природних појава од ненаучних. У разговорима о различитим биолошким појавама и процесима развијају вештину јасног, прецизног и аргументованог изражавања идеја и ставова у усменој и писаној форми.

Ученици постављају реалне циљеве учења и рада, развијају способности планирања и организације посла и закључују на основу доказа. Процењују сопствене снаге и слабости и самоуверени су и истрајни у раду.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- БИО.ОО.С.1.1. Пореде ћелије према морфолошким и функционалним карактеристикама. - БИО.ОО.С.1.2. Објашњавају основе животних процеса на свим нивоима биолошке организације. - БИО.ОО.С.1.3. Повезују изглед, грађу и функционисање живих бића са условима животне средине на очигледним примерима. - БИО.ОО.С.1.4. Анализирају како различити фактори спољашње и унутрашње средине утичу на животне процесе. - БИО.ОО.С.1.5. Објашњавају значај полног размножавања и наслеђивања особина за разноврсност живог света. - БИО.ОО.С.1.6. Одређују положај главних група на Дрвету живота на основу познавања основних карактеристика организама, разликујући сличност и сродност међу њима. - БИО.ОО.С.1.7. Илуструју примерима еволуционе промене код живих бића условљене антропогеним фактором и другим утицајима спољашње средине. - БИО.ОО.С.1.8. Изводе закључак о значају и доприносу Дарвинове теорије савременој теорији еволуције и различитим областима људског деловања. - БИО.ОО.С.1.9. Увиђају узајамне утицаје између делова екосистема. - БИО.ОО.С.1.10. Описују циклусе кружења воде и угљеника у природи, пренос супстанце и енергије у екосистему. - БИО.ОО.С.1.11. Доводе у везу узроке и последице глобалних промена на живи свет, животну средину и природне ресурсе. - БИО.ОО.С.1.12. Критички вреднују важност здравих стилова живота у превенцији болести.	- БИО.ОО.С.2.1. Истражују допринос научника развоју биологије и значај научних открића за развој друштва. - БИО.ОО.С.2.2. Постављају једноставна истраживачка питања о биолошким појавама и процесима. - БИО.ОО.С.2.3. Користе једноставне методе, технике и процедуре за сакупљање и систематизацију података истраживања. - БИО.ОО.С.2.4. Графички и табеларно приказују резултате истраживања користећи научни језик. - БИО.ОО.С.2.5. Примењују знања из математике, природних и друштвених наука у истраживачком и експерименталном раду. - БИО.ОО.С.2.6. Користе више различитих релевантних извора информација током истраживачког рада. - БИО.ОО.С.2.7. Истражују живи свет на терену: прикупљају узорке, фотографишу, прате појаве и процесе, врше мерења. - БИО.ОО.С.2.8. Изводе једноставна истраживања о утицају животних навика на здравље (утицај буке на слух, физичка неактивност, неправилна исхрана). - БИО.ОО.С.2.9. Приказују односе, појаве и процесе у различитим екосистемима на различите креативне начине. - БИО.ОО.С.2.10. Микроскопирањем уочавају кључне структуре организама. - БИО.ОО.С.2.11. Користе критеријуме, организују податке и закључују на алгоритамски начин користећи дихотоме кључеве.	- БИО.ОО.С.3.1. Решавају проблеме одрастања повезујући их са физиолошким процесима који их узрокују. - БИО.ОО.С.3.2. Процењују сопствене животне навике у односу на елементе здравог начина живота и принципе одрживог развоја. - БИО.ОО.С.3.3. Артикулисано и аргументовано заступају научни поглед на свет у писаној и усменој форми. - БИО.ОО.С.3.4. Изражавају критички став према медијским садржајима који се баве здравим стиловима живота, климатским променама, загађивању животне средине и изумирању биљних и животињских врста. - БИО.ОО.С.3.5. Планирају, воде и вреднују сопствено учење, чиме развијају самопоуздање и истрајност.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

На напредном нивоу СПК 1 ученици повезују и примењују стечена знања у школским ситуацијама и свакодневном животу. Повезујући грађу и функционисање живог света, примерима илуструју деловање спољашњих и унутрашњих утицаја на одржавање хомеостазе организама. Развијају и негују лична интересовања у вези са одржањем хомеостазе и очувањем здравља. Ученици разумеју повезаност главних група организама на основу знања о функцији генетичког материјала, његовом преношењу кроз генерације и настанку нових врста под утицајем еволуционих механизама. Самостално и у сарадњи са другима истражују филогенетске низове, откривају и повезују сродничке односе између врста. Уочавањем промена у природи, а посебно промена под утицајем човека, ученици објашњавају развој екосистема и угроженост биодиверзитета. Анализирањем чинилаца који нарушавају квалитет животне средине могу да разумеју положај човека у природи, његову одговорност за стање животне средине и значај концепта одрживог развоја. Овладавањем одређених биолошких појмова, као што су хомеостаза, еволуциони механизми, специјација и одрживи развој, ученици развијају логичко и критичко мишљење неопходно за разумевање утицаја животне средине на промене биодиверзитета и на здравље човека.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

На напредном нивоу СПК 2 ученици на основу стечених знања, интересовања и информација из различитих извора постављају адекватне хипотезе на које ће моћи да добију одговоре применом научног приступа. Разумеју значај коришћења релевантних и поузданих података и информација за објашњавање појава и процеса у природи, у процесу учења, примени у раду, доношењу одлука и у свакодневном животу. Разликују податак/информацију од њиховог тумачења. Интерпретирају податке користећи текстуалне, математичке, графичке и аудио-визуелне форме. Ученици формулишу објашњења и закључке на основу резултата до којих су дошли. Презентују, дискутују и преиспитују резултате у светлу добијених коментара. Представљају закључке, ставове и мишљења усмено и писано, поштујући ограничења и контекст. Нова и претходно стечена сазнања и вештине повезују у јединствену целину. Примењују одговарајуће начине учења у складу са циљевима, садржајем, интересовањима, условима и расположивим временом. Кроз експериментален рад, ученици продубљују способност анализе и синтезе и развијају критичко мишљење.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

На напредном нивоу СПК 3 ученици кроз активности у вези са унапређивањем здравља и очувањем животне средине развијају иницијативу, креативност и бригу за друге. Разумеју утицај фармацеутских и других производа на здравље, тумаче декларације и упутства на производима, слушају савете стручњака и према њима поступају. Ученици дискутују о утицају биотехнологија на животну средину, здравље и квалитет живота. Практикују активности које подстичу бригу о природи и одрживи развој. Вреднују значај тих активности за свој будући живот, живот заједнице и живот будућих генерација. Ученици се активно укључују у планирање и реализацију друштвених акција у школи и заједници које су усмерене ка заштити, обнови и унапређењу животне средине и ка одрживом развоју. Како би развили и спровели активности за очување биодиверзитета, препознају проблем којим ће се бавити, рашчлањују проблемску ситуацију на делове и уочавају везе између њих.
Стечена научна знања и вештине омогућавају им активно укључивање у друштвени живот на локалном нивоу и доношење одлука заснованих на доказима и разумевању друштвених вредности и правила.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- БИО.ОО.Н.1.1. Илуструју примерима одржавање хомеостазе. - БИО.ОО.Н.1.2. Објашњавају функцију генетичког материјала у ћелији (хромозом, ДНК, РНК, ген) и пренос наследне информације кроз генерације. - БИО.ОО.Н.1.3. Конструишу филогенетски низ на основу истраживања сродничких односа појединих група и њиховог	- БИО.ОО.Н.2.1. Постављају хипотезе које ће моћи да провере користећи научни приступ за проучавање биолошких појава и процеса. - БИО.ОО.Н.2.2. Анализирају	- БИО.ОО.Н.3.1. Иницирају, осмишљавају и учествују у реализацији активности са циљем подизања свести о очувању здравља, квалитета животне средине и значају одрживог развоја. - БИО.ОО.Н.3.2. Израђују процедуре активности за очување биодиверзитета. - БИО.ОО.Н.3.3. Примерима илуструју

еволутивног порекла. - БИО.ОО.Н.1.4. Објашњавају настанак нових врста под утицајем еволуционих механизама. - БИО.ОО.Н.1.5. Објашњавају развој и еволуцију екосистема на задатим примерима. - БИО.ОО.Н.1.6. Критички вреднују антропогени утицај на животну средину и биодиверзитет. - БИО.ОО.Н.1.7. Анализирају значај концепта одрживог развоја за природу.	податке, објашњавају трендове и изводе закључке.	значај биотехнолошких производа и процеса у превенцији и лечењу многих болести, производњи хране и заштити животне средине. - БИО.ОО.Н.3.4. Учествују у интердисциплинарном решавању проблема у вези са одрживим развојем.

Разред	пети
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
– објасни разлику између живих и неживих тела начином организације делова материјала од којих се састоје; – упореди жива и нежива тела у погледу њихове отворености за улаз и излаз – објасни разлике у грађи бактеријске и људске ћелије; – повеже исхрану, дисање и излучивање са њиховим функцијама у расту, развићу и одржавању здравља;	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА** Биологија као наука о животу. Материјали од којих се састоје жива и нежива тела. Живо биће, организам, ћелија. Основни делови и типови ћелије. Основна својства живих бића.
– опише разлике између једноћелијских и вишећелијских организама у погледу – објасни разлику између процеса раста и процеса развића код вишећелијских – пронађе доступне информације из литературе и поузданих онлајн извора о открићима која су допринела развоју биологије; – креира, самостално или у групи, мултимедијалне садржаје којима се илуструју реакције организама на промене у спољашњој средини; – означи део који садржи информације о особинама које се преносе са родитеља на потомке на самостално урађеним илустрацијама грађе ћелије без и ћелије са – формулише једноставну претпоставку, осмисли процедуру и представи резултате истраживања утицаја спољашњих услова на развиће одабраних примера особина; – означи варијанте особина које представљају адаптације на датој илустрацији варијабилности неке особине у приказаној околини; – самостално илуструје, кроз причу, стрип или цртеж, Дарвиново путовање бродом Бигл;	**НАСЛЕЂИВАЊЕ ОСОБИНА, ЕВОЛУЦИЈА И ПОРЕКЛО РАЗНОВРСНОСТИ** Особина и варијанта особине. Наслеђивање особина. Врста. Варијабилност (различитост) особина унутар врсте. Адапта ција. Еволуц ија.
– идентификује заједничке особине вишећелијских живих бића на основу којих их групише у биљке, гљиве и животиње, користећи фотографије које је прикупио истраживањем непосредног окружења; – објасни међузависност живих и неживих компонената околине и њихову важност за одржавање живота на Земљи; – идентификује адаптације спољашње грађе различитих врста на услове живота у води, земљишту и на копну; – осмисли и, самостално или у групи, учествује у акцијама бриге о живим бићима у свом непосредном окружењу; пронађе примере негативних и позитивних ефеката људских активности на живи свет и околину; илуструје на конкретним примерима гајење врста и њихов значај за човека;	**ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ** Живе и неживе компоненте околине. Односи исхране. Сунчева енергија. Плодно земљиште. Биолошка разноврсност. Адаптације на живот у води, земљишту и на копну. Добробит животиња. Одговоран однос према живим Утицај људских активности на
– идентификује начине преношења заразних болести; – примењује основне мере заштите од заразних болести; – наведе примере утицаја одређених животних навика на здравље људи; – објасни промене које се јављају током пубертета као показатеље развоја способности за размножавање код људи; – прикаже резултате истраживања графички и табеларно користећи научни језик	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ** Начини преноса заразних Здрава исхрана и унос воде. Животне навике и здравље. Пубертет.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм биологије за пети разред је део спиралног програма наставе и учења биологије за основну школу и оријентисан је на учење, остваривање исхода и развој компетенција. Спирални програм наставе и учења подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик повезује ново знање са знањем и искуством стеченим у претходном разреду, уз постепено појачавање захтева, у смислу логичких и методолошких операција. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Треба имати у виду да ученици у пети разред улазе са знањем одређених биолошких појмова (нпр. орган, ланац исхране), са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима, али и да се по томе разликују и да на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Акценат наставе биологије у петом разреду је на разумевању основних концепата науке, материјалног јединства живе и неживе природе и јединства и разноврсности живог света. Такође, акценат је на расветљавању значаја биолошке разноврсности за природу и човека, као и значаја процеса који карактеришу живот у контексту односа који се успостављају у природи. То би требало да буде добра основа за даље учење биологије и осталих предмета из природне групе и развој научног и критичког приступа биолошким феноменима. Општа је препорука да ученици овог узраста све задатке обављају у пару или групи, чиме развијају способности сарадње и ненасилне комуникације, а наставник може да оствари много бољи увид у активности ученика. Све што ученици посматрају или истражују би требало да прикажу цртежом и на њему обележе кључне елементе.

Тема: Јединство грађе и функције као основа живота

У оквиру ове области ученици се упознају са концептима материјалног јединства живог и неживог света и јединства живог света у погледу његове ћелијске организације и основних својстава по којима се препознаје као живи свет: исхрана, дисање и излучивање; раст и развиће; размножавање; надражљивост и покретљивост; одржавање стабилности услова унутар тела и када се услови у околини мењају.

Остваривању исхода ученик ће бити у стању да објасни разлику између живих и неживих тела начином организације делова материјала од којих се састоје и упореди жива и нежива тела у погледу њихове отворености за улаз и излаз материјала спољашње средине потребно је поклонити велику пажњу зато што су полазна основа за разумевање атрибута живих бића, а нарочито исхране, дисања, излучивања, раста/развића и размножавања. Њихово остваривање треба да се ослони, осим на упутство у вези са овом области и на препоруке у другим областима, нарочито у области Живот у екосистему.

Пошто се појмови материја и супстанца уводе у каснијим разредима, када ученици почињу са изучавањем физике и хемије, њих не треба користити. Препорука је да се они замене термином који је ученицима 5. разреда близак, а који не омета касније разумевање – материјал. Наравно, ни појмове атома и молекула ученицима не треба помињати.

Рад на остваривању ових исхода треба започети од онога што је ученицима већ познато, да су окружени живим и неживим телима која могу да запазе на различите начине. Затим је потребно објаснити да су жива и нежива тела сачињена од различитих материјала, али чији су ситни, чак и неки голим оком невидљиви делови, исти. На пример, вода у мору, реци, језеру, сузама, зноју и крви су исти материјал. Такође, гас из ваздуха угљен-диоксид је исти онај који издишемо.

Разлике у особинама материјала потичу од разлика у врсти делића који их чине, као и од разлика у начинима на које су они међусобно повезани. Да би се ученицима олакшало да ово разумеју могу се користити аналогије, а кроз игру са лего коцкама, папиром, тканином и слично, при чему би једнако и различито обојене и обликоване делове повезивали чврсто или лабаво и градили различите објекте. Преко уочавања разлика у тако направљеним објектима, може се формулисати закључак: да врста делића и начин повезивања делића чине да материјали могу да имају различита својства (тврдо, мекано, црно, шарено итд).

Јасну разлику између неживих тела с једне и свих живих бића с друге стране, потребно је објаснити тиме да се одређене врсте материјала (чији делићи могу да се нађу и у неживој природи), у живим бићима повезују и слажу на јединствен и посебан начин, по коме су она добила име – организми. Односно, да одређени материјали када се организују на тај посебан начин граде сићушна тела која показују знаке живота – ћелије.

Дефиницију ћелије није довољно да ученици само меморишу, већ је потребно објаснити њено значење и

инсистирати на разумевању. Нпр. ћелија је основна јединица грађе организма, баш као што цигле изграђују кућу, а различити делићи материјала исте те цигле. Такође, јединица функције може да се објасни тако да функције које неки организам чине живим обављају његове ћелије, тј., увек су ћелије те које се хране, дишу, излучују, реагују, крећу се, расту и размножавају се, некад дајући једноћелијски, некад вишећелијски организам – који се онда још током свог раста и развија.

Разлике између живог и неживог је веома важно истаћи и у погледу отворености живих бића (ћелија) за узимање из, или одбацивање материјалних делића у њихову околину, повезано са способношћу живих тела да се одржавају (исхрана, дисање, излучивање), покрећу и расту. За илустрацију може да се искористи игра или вежба у којој би ученици пратили шта се дешава када заливају каменчић, а шта када заливају неку тек проклијалу биљчицу (чији раст могу брзо да запазе).

За остваривање исхода ученик ће бити у стању да објасни разлике у грађи бактеријске и људске ћелије у оквиру ове области, акценат треба да буде само на објашњавању грађе ћелија без и ћелија са органелама, не и детаљне функције било ког од ћелијских делова, и нарочито не на увођењу појмова прокариотска и еукариотска ћелија. Није потребно детаљно објашњавати грађу ћелија, али је важно да се ученицима уведу појмови: мембрана, цитоплазма, рибозоми и хроматин и да се предоче као заједнички и неопходни делови сваке ћелије, односно, да не постоји ћелија која нема ове делове и да су они зато основни. Приликом увођења и објашњавања ових, за ученике нових термина, потребно је користити што једноставнији језик. На пример, за опис мембране може да се каже да је омотач који се налази споља, тј. у додиру са спољашњом средином; за опис цитоплазме довољно је рећи да је густа течност, у највећој мери од воде, у коју су урођени унутрашњи делови ћелије; за опис рибозома довољно је рећи да су лоптаста телашца, а за опис хроматина да је кончасто телашце.

Ћелију са органелама на примеру људске ћелије у петом разреду треба описати само као већу и сложенију од ћелије која има основне делове. Сложеност треба објаснити тиме да је њена унутрашњост подељена на посебне одељке обављене мембранама. За упоређивање ћелија без и са органелама, може се користити аналогија са колибом и великом кућом (у колиби све активности, кување, спавање, купање морају да се одвијају на истом месту, а у кући за све ствари и активности постоје посебне просторије, па све може да се ради истовремено и брже).

Од органела ученицима петог разреда треба именовати само једро, и то као одељак (органелу) у коме се налази хроматин, одвојен од осталих делова ћелије. Једро не треба објашњавати као контролни центар процеса у ћелији, јер то ученици често, нарочито на овом узрасту, погрешно разумеју као место/собу одакле се свесно управља.

У остваривању исхода ученик ће бити у стању да повеже исхрану, дисање и излучивање са њиховим функцијама у расту, развићу и одржавању здравља, акценат је на значају поменутих процеса за друге функције организма. На почетку обраде садржаја у вези са овим функцијама потребно је увести појам хране као материјала који настаје у ћелијама, или га ћелија узима споља, и који се уситњавањем разлаже на најситније делове које било која ћелија може да користи за изградњу својих делова. Потребно је увести и појмове аутотрофи и хетеротрофи, односно поделу организама према томе како долазе до хране. У овом контексту је неопходно увести и појам фотосинтезе, али само као процес стварања хране од угљен-диоксида и воде у присуству сунчеве светлости који се одвија у ћелијама зелених делова биљака. Не треба уводити појмове хлорофил и хлоропласт.

Исхрану животиња (хетеротрофну) треба објаснити као узимање материјала других живих бића и њихову разградњу на најситније делове које ћелије хетеротрофа онда користе за изградњу својих делова. Може се објаснити појам варења код животиња као процес уситњавања хране до величине делића који могу да користе њихове ћелије за сопствену изградњу.

За разумевање функције дисања важно је да се ученицима освести чињеница да је за било коју изградњу, осим делића који ће ући у састав предмета који се гради, потребна и енергија да се делићи померају и спајају – да се изврши градња. Тада је потребно увести појам ћелијско дисање и објаснити га као процес који се обавља унутар ћелија, а представља наставак разлагања ситних делова хране, најчешће у присуству кисеоника, због чега се он зове и сагоревање. Ученици из искуства знају да је сагоревање праћено ослобађањем топлоте, због чега би онда лакше разумели да се ћелијским дисањем ослобађа енергија из хране, и да се та енергија онда користи за изградњу делова ћелије, мембране, хроматина, рибозома итд. Ћелијско дисање може да се приближи ученицима и преко огледа са свећом затвореном у чаши у којем ће видети да се свећа гаси када се потроши кисеоник у чаши, а да на зидовима чаше остаје кондензована вода која се приликом реакције сагоревања ослобађа. Потребно је нагласити ученицима да ћелије у овом процесу неће изгорети, јер се у њима сагоревање делића хране дешава веома споро и да се завршава настанком воде, невидљивог гаса угљен-диоксида и енергије (топлоте).

Објашњавање излучивања треба надовезати на ћелијско дисање јер је ту објашњено да се приликом сагоревања унутар ћелија ствара гас угљен-диоксид за

који су чули да се одстрањује у издаху, тј. избацује из тела. По аналогији, треба објаснити да се у процесима разградње и изградње унутар ћелија стварају и друге штетне материје и да се њихово одстрањивање из ћелија и целог тела назива излучивање. Процес излучивања треба објаснити и као важан за одржавање стабилног састава ћелија, без штетних материјала.

У активностима за остваривање исхода ученик ће бити у стању да опише разлике између једноћелијских и вишећелијских организама у погледу начина
размножавања потребно је да ученици разумеју да се сва жива бића размножавају помоћу ћелија, било њиховом деобом, било спајањем двеју ћелија – оплођењем.

Бесполно размножавање код једноћелијских организама треба објаснити на примеру бактерија и ради бољег разумевања, илустровати га бројним сликама, моделима, видео записима, и слично. Као примере бесполног размножавања код вишећелијских организама треба поменути само примере на биљкама. На пример, размножавање уз помоћ пелцера, луковице, кртолом може да се помене и због њиховог значаја у хортикултури и агрономији, а могуће је ове процесе искористити и за практичну активност. Веома је значајно не оптерећивати наставу свим начинима бесполног размножавања, већ је акценат на разумевању самог механизма таквог размножавања, тј. да бесполним размножавањем настају нове јединке које имају исти хроматин као и родитељ од којег су настале.

Полно размножавање треба објаснити као начин на који се размножавају сви вишећелијски организми, односно да вишећелијски организам настаје као једна ћелија која је настала спајањем две родитељске полне ћелије. Треба подсетити ученике на појам орган за који су чули у претходним разредима и онда дефинисати
полни орган као део тела вишећелијских организама чија је улога размножавање вишећелијског организма, због тога што се у њему стварају посебне, полне ћелије.
Може се поменути да код људи постоје различити, женски и мушки, полни органи (јајници и тестиси) и да они производе различите полне ћелије. Везано за полно размножавање биљака, треба само поменути њихове репродуктивне органе (само цвет, семе и плод код цветница) и њихове основне улоге, без грађе.

У остваривању исхода ученик ће бити у стању да објасни разлику између процеса раста и процеса развића код вишећелијских организама акценат је на томе да је, за разлику од раста који је својствен свим живим бићима (једноћелијским и вишећелијским), процес развића својствен само вишећелијским.

У објашњавању процеса раста неопходно га је повезати са исхраном и дисањем. У настави треба користити што више примера који ту повезаност илуструју, а који су ученицима блиски из искуства када било шта праве додавањем градивних делова (лоптица глине/снега на коју се лепе и сједињују парчићи глине/снега – ћелија расте, односно повећава се њена величина). Активност (игра) везана за раст ће ученицима олакшати да разумеју да је за повећање било ког постојећег
предмета потребан прилив новог материјала (добија се исхраном), као и енергија да се тај материјал уграђује у постојећу структуру (добија се дисањем). Нагласити да се то односи како на раст организама чије се тело целог живота састоји од само једне ћелије – једноћелијских организама, тако и на увећање (раст) сваке
појединачне ћелије у телу вишећелијског организма.

Чињеница да за разлику од једноћелијских, вишећелијска жива бића расту не само кроз раст појединачних ћелија, већ и уз додавање нових ћелија, може да се приближи и илуструје ученицима кроз игру прављења грађевине у коју се додају и причвршћују нове коцкице, које симболички представљају нове ћелије. Ово треба повезати и са оним што су ученици већ научили о репродукцији. Односно, да сва вишећелијска жива бића настају од једне ћелије и да се нове ћелије појављују (додају) захваљујући процесу размножавања постојећих ћелија. Може се задати и задатак да ученици формулишу претпоставке да ли постоји разлика у броју ћелија које чине тело бебе, детета и одраслог човека (или на примеру неког другог организма), а које би могли да провере истраживањем, у пару или групи, литературе или поузданих страница интернета које би им наставник препоручио. Наравно, ученици не треба да меморишу и знају велике бројеве, него само да их искористе за поређење.

Чињеницу да вишећелијска жива бића нису обичне гомиле огромног броја ћелија, него да се појављују у различитим облицима (човек, делфин, ружа, печурка и слично) може се дочарати кроз игру (нпр. слагањем истих коцкица у различите облике и слично). Односно, развиће треба објаснити као процес у коме ћелије, како се појављују током раста, постају међусобно различите и организују се у разне облике целовитих тела, али у исте оне који имају и њихови родитељи: беба се
развија у човека, мače у мачку, штене у пса итд. Тада наставник може да дефинише индивидуално развиће као процес који се одвија заједно са растом, али да представља организовање све већег броја ћелија у целине са одређеном улогом (органе), у којима ћелије раде различите „послове”, али који су важни за
преживљавање и размножавање целог организма.

У петом разреду није потребно објашњавати ткива и њихова својства, али је важно поменути органе вишећелијских живих бића јер су за њих ученици чули у претходним разредима. Није потребно објашњавати унутрашњу грађу ниједне појединачне врсте организма, него само објаснити појам орган као велику групу ћелија која се током развића организује тако да врши неку улогу која је важна за преживљавање свих ћелија, тј.

тела у целини. У циљу повезивања претходно наученог са новим градивом, наставник треба да осмисли занимљиву активност (игру, квиз или слично) у којој ће на основу наведене функције (нпр. орган животиња који може да вари (уситњава) храну за све ћелије у телу; орган биљке који производи храну за све ћелије у телу итд.) ученици сами именовати оне органе чије функције могу да препознају (црево, желудац, лист, корен и слично). Важно је нагласити да се полни органи и способност размножавања код људи развијају спорије у односу на

већину других органа и функција у телу. Такође, када су биљке у питању, ученици могу да на природним узорцима препознају зељаста и дрвенаста стабла, да их илуструју, сакупљају листове и описују њихове основне делове (лисна дршка, лисна плоча, лице и наличје) и слично.

На крају, било би добро повезати различите количине и врсту хране коју организми користе са величином организма и фазом живота у којој се организам налази, односно упитати ученике да ли различита жива бића у различитим фазама живота користе исте количине и врсте хране за раст и развиће и одржавање

здравља (нпр. једноћелијски и вишећелијски организми, или мали и велики вишећелијски организми, или човек у ранијим (беба, дете) и каснијим фазама у развићу (одрасли млади и одрасли стари човек) и слично). То би олакшало ученицима да касније разумеју и зашто се различитим узрастима људи препоручују различите

количине и врсте хране.

У оквиру остваривања исхода ученик ће бити у стању да пронађе доступне информације из литературе и поузданих онлајн извора о открићима која су

допринела развоју биологије истраживање треба усмерити на поуздане информације о открићу ћелије, као и изуме који су допринели настанку првих описа изгледа, грађе и релативне величине ћелија. Важно је подстицати ученике да током прикупљања података користе информације из различитих извора, при чему је значајна улога наставника у усмеравању на релевантне изворе као што су књиге, енциклопедије и одговарајуће интернет странице. С обзиром на то да се ученици на овом узрасту можда по први пут срећу са озбиљнијим претраживањем података, улога наставника је у постепеном увођењу ученика у коришћење претраживача на интернету путем избора одговарајућих кључних речи и указивању на чињеницу да нису све информације до којих могу да дођу претрагом тачне и поуздане, на

подстицању на читање текста са разумевањем, као и бележење и организацију пронађених информација. На овај начин, ученици ће бити подстакнути да критички преиспитају добијене информације и резултате на основу којих формирају закључке, као и где су можда грешили и како те грешке могу да исправе у будућим покушајима.

Препорука за остваривање овог исхода је упознавање ученика са животом људи који су својим пионирским истраживањима заснованим на личној иницијативи, радозналости и критичком размишљању дали кључни допринос разумевању ћелијске грађе живих бића, упркос одсуству озбиљније технолошке подршке у време у коме су живели и стварали. Ученици треба да истраже пример трговца и проналазача Антонија ван Левенхука који је почео да експериментише са увеличавајућим

сочивима ради побољшања свог свакодневног посла, тј. утврђивања квалитета влакана текстила које је продавао у својој радњи, а дошао до открића микро света за који нико до тада није знао омогућавајући и велики напредак знања у различитим областима науке. Акценат у остваривању овог исхода није на томе да ученици

информације усвајају напамет, већ на њиховом подстицању да по узору и уз помоћ наставника, и сами предложе и покушају да реализују могућа решења за израду једноставних инструмената за увеличање ситних предмета (нпр. коришћењем капи воде за увеличавање или израдом једноставне лупе од доступних материјала из свакодневног живота попут пластичних флаша, самолепљиве фолије преко посуде са водом у којој је посматрани предмет и слично). При остваривању овог исхода, ученици могу радити самостално или у пару, а резултате могу представити у облику скица, модела или презентације на паноу или у дигиталном формату, у

зависности од конкретних могућности, њихових индивидуалних интересовања, вештина и способности.

У остваривању исхода ученик ће бити у стању да креира, самостално или у групи, мултимедијалне садржаје којима се илуструју реакције организама на

промене у спољашњој средини потребно је повезати осетљивост, као основно својство живих бића, са покретљивошћу. Посматрајући организме из окружења, при

чему треба уводити мере опреза, као што су муве или друга жива бића, ученици уочавају њихове реакције и покрете када им приђемо. Требало би нагласити разлику између активног кретања код животиња и покрета биљака, као и да организми покретањем свог тела или његових делова остварују и друге животне функције. Као

једну од њих треба навести одржавање стабилности услова унутар тела.

Ученици могу да пронађу занимљиве фотографије и видео снимке на интернету који илуструју покрете биљака (на пример, стидљиве мимозе и мухоловке), да пронађу видео снимке или сами сниме покрете животиња (нпр. јутарње сунчање гуштера, дрхтање на хладноћи, склањање лавова у хлад у функцији одржавања

телесне температуре, као и трчање, скакање, летење, пливање, копање итд. у функцији потраге за храном, избегавања грабљивица, размножавања и слично). Од тих материјала могу да направе презентације, влогове и друге прилоге у складу са доступним условима, а који могу да се користе као наставно средство, подстицајно делују на учење јер су продукт интеракције ученика и наставника и олакшавају разумевање градива.

У огледима могу да посматрају раст биљке која клија из кртоле кромпира у кутији са отвором (према светлу), или шта се дешава са листовима биљке у саксији када је окренемо ка светлу или од њега, и слично.

Тема: Наслеђивање особина, еволуција и порекло разноврсности

Остваривање исхода из ове области доприноси промени концептуалне основе учења биологије, јер уводе филогенетско-еволуциони приступ који повезује све области знања у биологији. Такође, савремена сазнања из области наслеђивања и еволуције (генетика, молекуларна биологија, биотехнологија, медицина) су већ део опште културе, што познавање садржаја ове области чини неопходним у свакодневном животу.

Садржаји у овој области се надовезују на садржаје у области Јединство грађе и функције као основа живота, а остваривање исхода условљено је дефинисањем појма особина као посебног својства по коме јединке и/или врсте, иако све испољавају исте атрибуте живог, могу међусобно да се пореде (по коме се разликују или су сличне).

Уз то, за разумевање варијабилности особина унутар врста као предуслова за њихову еволуцију, као и појма адаптација, неопходно је јасно објаснити да једна иста особина може да постоји у много различитих варијанти код јединки неке врсте. Свако од објашњења ових појмова наставник треба да илуструје бројним примерима, пре свега на организмима чији су изглед и понашање познати свим ученицима (нпр. боја очију као особина може код различитих јединки да буде плава, браон, зелена итд; боја крзна може да буде бела, црна, браон, шарена итд).

У остваривању исхода ученик ће бити у стању да означи део који садржи информације о особинама које се преносе са родитеља на потомке на самостално урађеним илустрацијама грађе ћелије без и ћелије са органелама, наставник треба да се ослони на већ усвојена знања ученика о основним деловима ћелије и процесу размножавања. Од појмова везаних за наслеђивање особина, у петом разреду је неопходно увести само појам хроматина као дела који потомци добијају у родитељским ћелијама од којих настају, а који садржи информације о особинама родитеља. Односно, појаснити да потомци имају исте или сличне особине као родитељи, зато што су у ћелијама од којих су настали добили исти или сличан хроматин. Појмови ген, ДНК, Менделова правила наслеђивања и слично нису примерени узрасту и не треба да се уводе.

Методички се овај исход остварује постепено, најпре преко обележавања приказа најчешћег (лоптастог) облика ћелија, па потом преко различитих примера ћелија какве се могу наћи код човека и других вишећелијских организама (нервне, коштане, епителне), једноћелијских еукариота (амеба, бичар, квасац, једноћелијска алга), као и различитих облика бактерија (коке, бацили, спирили). Може се наводити које су ћелије у питању, али никако не треба захтевати од ученика да их меморишу. Циљ је да се прикаже разноврсност у микро-свету, али и да се укаже на разлику између оних организама чије ћелије имају органеле и оних које их немају. Не треба приказивати примере еукариотских ћелија које имају више једара (попречно-пругаста мишићна и трепљари), као ни оних које га немају (еритроцити), јер би то захтевало посебну пажњу у објашњавању могућих разлога за такву грађу, што није примерено узрасту. На крају петог разреда ученик би требало да самостално нацрта ћелију са њеним основним деловима и да лоцира део који садржи информације о особинама – хроматин у цитоплазми ћелије без органела, односно хроматин у једру ћелије са органелама.

У остваривању исхода ученик ће бити у стању да формулише једноставну претпоставку, осмисли процедуру и представи резултате истраживања утицаја спољашњих услова на развиће одабраних примера особина, изузетно је важно ученицима разјаснити да се све особине вишећелијских организама развијају, односно, мењају током развића или одрастања. Ову појаву ученици сами могу да илуструју на очигледним примерима из личног искуства, поређењем сопствених особина које су се мењале током одрастања, нпр. висина тела, боја и облик косе, облик носа итд. Током ове активности, ученицима треба обратити пажњу да се неке особине развијају дуже од других, и да је због тога код неких лакше (нпр. боја косе, висина тела, маса тела и сл.), а код других теже (боја очију) уочити утицај услова за развиће на то како ће особина у неком тренутку живота да изгледа. Овде је веома важно не правити поделу особина на наследне и ненаследне, него инсистирати на чињеници да се све особине (укључујући боју очију) развијају под утицајем информација које су јединке добиле у хроматину родитељских ћелија од којих су настале и, истовремено, под утицајем услова у којима се њихово развиће одвија.

Феномен утицаја срединских услова на варијанту особине коју ће јединка развити до неког тренутка посматрања (мерења) пожељно је обрадити кроз ученичко истраживање у пару или у групи. Један од експеримената који би могао да послужи је испитивање клијања семена пасуља (пожељно је да потичу од исте биљке, као у случају коришћења више пелцера са исте јединке, али свакако морају бити исте врсте) под условом који варирају (различито осветљење или влажност или температура итд), а који ће сами одабрати. Пре него што започне експериментални рад, потребно је да ученик истражи (у од наставника приложеној писаној литератури или препорученим страницама на интернету) како одабрани фактор иначе утиче на развој

биљке коју користи, или биљака уопште, како би могао сам или у групи да формулише претпоставку о исходу/резултату експеримента. Праћење неке особине (величина стабљике, број листова који су се развили итд.) треба

да се врши редовно, као и описивање промена (уколико дође до промене боје и изгледа листа, нпр.). Сва запажања ученици треба да уписују у табеле или представе графички. Закључак треба да садржи одговор на питање да ли је претпоставка потврђена или није. Веома је важно нагласити да резултат који не потврђује

претпоставку најчешће не значи да је експеримент лоше спроведен, него да и такав резултат може да отвори простор за даља истраживања. Такође, треба

уважавати и поклањати посебну пажњу интуитивним предлозима ученика у погледу услова чије би ефекте пратили (нпр. заливали би их чајем, газираним пићем или минералном водом). Поштовањем личне иницијативе и доприноса ученика постиже се да учење буде смислено, проблемско и дивергентно, а понекад помаже и у

разбијању погрешних уверења.

Треба имати на уму и да закључци о утицају фактора животне средине и индивидуалној варијабилности могу бити генерализовани и повезани са питањима из свакодневног живота. На овај начин би се помогло разумевање различитости између људи и развило разумевање разлога због којих животни стил сваког од нас (исхрана, физичка активност, пушење, наркоманија и сл.) утиче на наше особине (нпр. раст и формирање тела током одрастања и касније) и на потенцијална оболевања.

За остваривање исхода ученик ће бити у стању да означи варијанте особина које представљају адаптације у датој околини неопходно је увести појмове биолошке врсте и адаптације.

У петом разреду појам врсте је довољно објаснити као групу јединки које имају много заједничких особина и које у процесу размножавања могу да дају потомке сличних или истих особина. Потребно је да се посебно истакне да припадници исте врсте, иако имају много заједничких особина, никада нису потпуно исти.

Односно, да у оквиру било које врсте постоје различите варијанте истих особина. Ово је неопходно илустровати на примерима који су ученицима блиски, пре свега на примерима сличности и разлика особина унутар окота кућних љубимаца, домаћих животиња са којима су ученици у додиру, и слично. Закључак до кога би

ученици требало да дођу је да се особине јединки исте врсте разликују: 1) зато што се разликују информације о особинама које добијају од својих родитеља и 2) зато што се развијају под различитим условима средине (различито се хране, различито су активни, уредно или неуредно спавају итд.).

Користећи неки од примера варијабилности особина унутар врсте, наставник треба да објасни појам адаптације као варијанту одређене особине (у изгледу, кретању, и слично) која јединкама у некој конкретној околини омогућава да живе дуже и да зато оставе више потомака. На пример, одређена шара на телу је

адаптација јер се у датој околини јединке са таквом шаром лакше сакривају и прикрадају од јединки са другачијом шаром; агресивно/територијално/умиљато понашање јер се боље/више хране и чешће укрштају од јединки које се другачије понашају, и слично. Препорука је да се од ученика, уместо тачне и прецизне дефиниције адаптације, тражи разумевање овог појма које ће они испољити способношћу да наведу пример или међу понуђеним варијантама особина у некој конкретној околини означе ону која је адаптација. О адаптацијама треба говорити и у оквиру области Живот у екосистему.

У остваривању исхода ученик ће бити у стању да самостално илуструје, кроз причу, стрип или цртеж, Дарвиново путовање бродом Бигл потребно је у дијалогу са ученицима разјаснити да постоје различите врсте теорија, свакодневне, личне теорије о неким појавама и догађајима и научне теорије. Резултат дијалога би

требало да буде ученичко разумевање да је теорија, у сваком случају, нека врста објашњења, а да су биолошке теорије објашњења познатих, проверених података о некој биолошкој појави или процесу. Након тога, наставник треба да дефинише теорију еволуције као научно објашњење начина на који се врсте временом мењају и настају и да нагласи да ће о томе више учити у наредним разредима.

Чарлса Дарвина треба представити као научника чија се теорија еволуције и данас у биологији сматра тачним објашњењем начина на који се врсте мењају и настају једне од других у дуготрајном процесу еволуције, без улажења у објашњења тих процеса. Изузетно је важно нагласити само: 1) да је он био први научник

који је приметио да је за променљивост врста најважније да постоји варијабилност особина унутар врста и 2) да је био први који је претпоставио да све врсте имају једног заједничког претка. Ово треба поткрепити приказом Дарвиновог цртежа „I think”, који је послужио да се осмисли модел Дрво живота који данас користимо.

У петом разреду, потребно је да се ученици кроз истраживачки рад упознају са Дарвиновим путовањима која су га подстакла да касније формулише своју

научну теорију. Ученик може самостално или у групи да направи причу која може бити у писаној есејској форми, у виду презентације, игроказа (нпр. Интервју са Дарвином) или дискусија (нпр. Путовање са Дарвином). Могу да се користе и стрипови, илустрације, панои, или, у сарадњи са наставницима географије, неме карте на којима би се приказивала путања брода Бигл.

За остваривање активности „Интервју са Дарвином”, потребно је активно учешће и ученика и њихових наставника. Дарвин може бити наставник, а ученици су у улози новинара који су претходно истражили Дарвинов рад током његовог путовања бродом Бигл (сакупљање узорака биљака, животиња, камења и фосила). Њихов задатак је да спреме питања за Дарвина, да га интервјуишу и да након тога, у сарадњи са наставницима српског језика, направе новински чланак о томе.

Илустрације и фотографије за тај чланак треба да припреме сами ученици. Овакав материјал може да се постави на сајту школе или школском часопису и да представља вредан материјал за учење и промоцију добре праксе.

Препоручује се и активност „Путовање са Дарвином”, у оквиру које наставник треба да подели ученике у две групе и да свака група добије исту локацију, неку од оних на којима је био Дарвин током свог путовања (нпр. Канарска острва, Чиле, Галапагос или Маурицијус). Прва група има задатак да цртежом представи живи свет дате локације који је постојао у време када је Дарвин био на локацији, а о чему ће сазнати из књиге „Путовање једног природословца око света” Чарлса Дарвина. Друга група треба цртежом да прикаже живи свет на истој локацији данас, а о чему ће сазнати вођеном претрагом одговарајућих страница интернета.

У оквиру садржаја који је везан за остваривање исхода ученик ће бити у стању да идентификује заједничке особине вишећелијских живих бића на основу којих их групише у биљке, гљиве и животиње, користећи фотографије које је прикупио истраживањем непосредног окружења, не треба уводити бинарну номенклатуру, појам домена нити таксономске категорије између врсте и царства.

На почетку обраде садржаја потребно је ученицима једноставно објаснити смисао биолошке класификације као начина да се сагледа разноврсност живог света (тј., биолошка разноврсност) настала у процесу еволуције. Биолошка класификација ученицима треба да се појасни поређењем са њима познатим поступцима за

сагледавање и описивање разноврсности предмета у неком простору. На пример, када желе да сазнају и опишу шта све од предмета имају у соби/стану, вероватно

све играчке групишу заједно и одвајају их од одеће, прибора за школу, обуће и других група предмета. Исто тако, када научници желе да сазнају и опишу каква све жива бића постоје на Земљи, они различита жива бића групишу у различите групе, а слична у исту групу. Тада, наставник треба да објасни да је свако одвајање по групама на основу неких заједничких карактеристика, класификација, а да је биолошка класификација одвајање живих бића у веће или мање групе на основу

сличности и разлика посебних особина: оних које су свима заједничке у оквиру групе, а различите од особина свих осталих група (дијагностичких). У том смислу, потребно је и довољно навести дијагностичке особине на основу којих ће ученици вршити разврставање фотографисаних организама у биљке, животиње и гљиве, при чему није неопходно уводити сам појам „дијагностички”.

У активностима везаним за остваривање овог исхода потребно је да ученици истражују своју околину и да фотографишу врсте које могу да виде. У циљу јачања ученика да употребљавају знање, једна од активности треба да буде да на моделу Дрво живота које би се конструисало од погодних тканина, чичак траком

постављају минијатурне моделе и слике врста из окружења које су сами направили, и слично.

Тема: Живот у екосистему

Активности у овој области треба да омогуће да се жива бића проучавају у амбијенту у којем реално живе и да се код ученика развија осећање одговорности за заштиту природе и биолошке разноврсности, као и свест о властитом положају у природи и потреби одрживог развоја. Наставници, у сарадњи са ученицима, могу да осмисле активности на почетку школске године и да прате њихово остваривање дуже време или током читаве године, а на часовима планираним за ову област да се само представљају резултати. На интернету, коришћењем речи WebQuest, project-based learning, thematic units, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање

условима рада, могу користити.

За остваривање исхода ученик ће бити у стању да објасни међузависност живих и неживих компонената околине и њихову важност за одржавање живота на Земљи, потребно је увести само неке односе између живих бића (у вези са исхраном и размножавањем) и утицаја неких неживих компоненти околине у којима се жива бића налазе (сунчева светлост, плодно замљиште, вода), без помињања поделе на факторе климе, земљишта и рељефа и без увођења појмова биотички и

абиотички фактори. Појам ланац исхране може да се уведе јер су ученици за њега чули у претходним разредима. За обраду ланаца исхране могу се користити часови вежбе на којима би ученици сами састављали ланце исхране, у којима би карике биле жива бића која знају из свакодневног живота и о којима су учили у млађим разредима, без увођења појмова произвођач, потрошач и разлагач.

Остваривање исхода ученик ће бити у стању да идентификује адаптације спољашње грађе различитих врста на услове живота у води, земљишту и на копну,

надовезује се на садржај и активности у области Наслеђивање особина, еволуција и порекло разноврсности. У области Живот у екосистему, акценат је на ученичком истраживању спољашњих особина живих бића из непосредног окружења и њиховом односу са условима средине у којој живе. Часови утврђивања и часови вежбања могу се искористити за радионичарски рад, при којем ће свака група истраживати адаптације задате

врсте, описивањем, цртањем, склапањем слагалица, и слично.

Треба користити карактеристичне примере организама који живе у води (само копнене воде), на копну и под земљом. Приликом остваривања овог исхода потребно је истаћи да су адаптације, уставри, варијанте особина карактеристичне за врсте које насељавају станишта у којима владају одређени услови, и да зато сличне адаптације уочавамо код припадника и веома различитих група живих бића ако оне живе под сличним условима (нпр. бело крзно сисара и перје птица у поларним пределима, и слично). Важно је задржати се само на спољашњој грађи, без помињања унутрашње грађе или физиолошких процеса.

У остваривању исхода ученик ће бити у стању да осмисли и, самостално или у групи, учествује у акцијама бриге о живим бићима у свом непосредном окружењу, након разговора са наставником, посете стручњака или посете институцији (нпр. Завод за заштиту природе), било би добро да ученици дају предлоге за акцију.

Потребно је да осмисле све њене етапе као што су: набавка материјала, израда нацрта, израда продукта (нпр. кућица за птице или хотел за инсекте), постављање на претходно одабрано место итд. У овим активностима пожељно је да наставник успостави сарадњу са колегама које остварују програм предмета техника и технологија. Неке од акција могу бити: садња дрвећа, по потреби заливање младица током летњих месеци, израда кућица и хранилица за птице, израда и постављање хотела за инсекте, и слично. Циљ је да кроз ове активности ученици развију емпатију и одговоран однос према живим бићима у свом окружењу, као и да стичу навику да учествују у заштити биолошке разноврсности.

У достизању исхода ученик ће бити у стању да пронађе примере негативних и позитивних ефеката људских активности на живи свет и околину акценат је на негативном деловању. Приликом помињања позитивних ефеката никако не треба помињати црвене књиге, али се могу поменути начини да се одређене врсте и подручја природних богатстава штите (само национални паркови). Заштита ван станишта се може користити без употребе термина ex situ и са напоменом да је негативни утицај довео многе врсте до ивице нестанка. У петом разреду ученици треба само да наброје начине на које активности људи угрожавају живи свет и околину (загађење: само о депонијама, саобраћају, димњацима; прекомерни лов и риболов; сеча шума). Ученици примере могу да налазе и фотографишу у свом непосредном окружењу.

У достизању исхода ученик ће бити у стању да илуструје одговорно гајење врста и њихов значај за човека, потребно је развити свест код ученика о одговорном гајењу биљних и животињских врста и разумевање њиховог значаја за човека кроз практичне примере и вођене активности. Одговорно гајење биљних врста може се обрадити на примерима лековитих и зачинских биљака (чајеви, зачини) кроз вођено истраживање о њиховом значају за здравље човека и зашто је важно да се непознате биљке не беру у природи, и слично. Ученици могу у групама да истражују како се ове биљке узгајају у баштама или саксијама.

У делу о одговорном гајењу животињских врста ученицима треба објаснити у које сврхе се гаје животиње (на фармама, у зоо-вртовима, делфинаријумима, циркусима, као кућни љубимци итд.), шта значи „добробит животиња”, као и концепт Пет слобода добробити животиња (слобода од глади и жеђи, нелагодности, бола, повреда или болести, страха и узнемирености и слобода изражавања нормалног понашања), тј., шта значи одговорно поступање према животињама и заштита животиња од злостављања и занемаривања. Овај исход се може остварити кроз низ активности: дискусију са ученицима уз коришћење одговарајућих аудиовизуелних средстава; учењем о бризи о животињама у свакодневном животу (нпр. може се позвати ветеринар да говори и/или покаже правилну негу кућних љубимаца или домаћих животиња, храњење, неговање итд.); кроз активност играње улога (нпр. ученици могу да играју улоге власника кућних љубимаца или заштитника животиња, учећи како да задовоље потребе животиња); кроз студије случаја (нпр. о спашеним животињама, напуштеним кућним љубимаца и сл.); кроз посете локалним азилима за животиње или фармама итд. Циљ ових активности је да се код ученика развије емпатија и свест о значају одговорног поступања према животињама.

Тема: Човек и здравље

Општа препорука је да се за обраду садржаја теме Човек и здравље повремено организују предавања стручњака (психолога, лекара), зависно од карактеристика локалне заједнице и годишњег плана школе.

У достизању исхода ученик ће бити у стању да идентификује начине преношења заразних болести и примењује основне мере заштите од заразних болести, ученике би требало упознати са појмовима епидемија и пандемија. Препорука је да се на овом узрасту не обрађују узрочници болести, него општи симптоми заразних болести (нпр. повишена температура, цурење из носа итд.) и начини преношења (нпр. директним контактом, зараженим предметима или индиректно, ваздухом, преко хране, воде или животиња) и које су мере превенције које треба предузети (нпр. лична хигијена, хигијенска припрема и правилно складиштење хране, коришћење воде из проверених извора, примена мера при коришћењу јавних тоалета и купалишта, изолација када смо болесни, избегавање јавних скупова током пандемије, и слично). У вези са вакцинацијом, са којом су сва деца већ имала искуство, у 5. разреду је довољно објаснити да је она важна мера за спречавање развоја и

ширења заразних болести.

За достизање исхода ученик ће бити у стању да наведе примере утицаја одређених животних навика на здравље људи, акценат је на основним чињеницама о здравој исхрани, води као најздравијем пићу, умереној и редовној физичкој активности итд. На овом узрасту је важно објаснити само штетност енергетских, заслађених и газираних пића, претеране употребе мобилних телефона и рачунара, конзумирања брзе хране и недовољног спавања и физичке неактивности. Овај садржај је посебно прикладан за примену метода које развијају смислено и проблемско учење. Односно, наставник треба да помогне ученицима да осмисле једноставна истраживања о проблемима везаним за горе наведене штетне навике, могуће и као истраживачки рад. На пример, ученицима се може задати да истраже и прикупе податке о томе када и због чега је направљено прво енергетско пиће, колико су она данас доступна (цена, понуда, да ли је дозвољена продаја малолетницима),ураде анкету, и слично. Резултате својих истраживања треба да презентују одељењу и израђују постере, флајере и слично, са јасним порукама о штетности.

У достизању исхода ученик ће бити у стању да објасни промене које се јављају током пубертета као показатеље развоја способности за размножавање код људи, ученик треба да разуме да се током пубертета дешавају промене које су природне и везане за развој способности за размножавање (тј. полне зрелости). Полна зрелост се развија релативно споро и често се изједначава са завршетком процеса развића. Међутим, нарочито када су људи у питању, погрешно је изједначавати достизање биолошке способности за размножавање са развојем способности да се брине о добробити потомства. Требало би обрадити промене током пубертета (укључујући промене у понашању) које могу да препознају, и повезати их са неопходношћу одржавања личне хигијене и хигијене животног простора. Потребно је нагласити да се особине понашања, као и све друге, код људи и животиња разликују, развијају, и током живота мењају. Било би добро илустровати примерима да се код различитих јединки, нпр. типична мушка или женска маљавост развијају различитом брзином, и то повезати са закључком да је логично и да се нагон за размножавањем и понашање везано за то, развијају код неких раније, а код других касније.

Исход ученик ће бити у стању да прикаже резултате истраживања графички и табеларно користећи научни језик доприноси развоју општих компетенција и интеграцији биологије са другим наукама и математиком и потребно га је остваривати постепено и радећи на свим садржајима у којим ученици спроводе истраживања и прикупљају податке. Препорука је да се ИКТ опрема користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, у складу са опремљеношћу школе и оспособљености ученика за њено коришћење.

Од понуђених истраживачких активности у свим областима, наставник може да одабере 1–2 које ће остваривати у виду пројектне наставе. Такође, наставник може и сам да осмисли пројектни задатак у складу са специфичностима ученика са којима ради и условима које школа и локална заједница могу да обезбеде.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Циљ наставе и учења технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Циљ учења технике и технологије јесте да ученици развију техничко-технолошку писменост и стваралачко и логичко мишљење кроз стицање теоретског и практичног знања израдом практичних радова и пројеката реализованих самостално или тимски, уважавајући личне способности и вештине сваког ученика. Реализацијом практичних вежби ученици развијају фине моторичке вештине, стичу знања о различитим техничким материјалима и принципима рада основних алата и уређаја. Израдом предмета/модела коришћењем одговарајућих техника, поступака и алата, ученици развијају креативност, иновативност, као и способност за тимски рад, сарадњу, толеранцију, способност слушања мишљења других и конструктивно решавање конфликата. Кроз развој техничког стваралаштва стичу реалне искуствене техничке основе за будуће школовање и живот. Одговорно и флексибилно се односе према одрживом коришћењу постојећих ресурса и разматрају
начине за проналажење нових – чистих извора енергије. Воде рачуна о смањењу отпада и емисије штетних гасова, о неопходној рециклажи материјала, заштити и
очувању животне средине и о екологији. Ученици, као учесници у саобраћају, стичу вештине препознавања, процене и избегавања ризичног понашања и опасности. Развијају интересовања за технолошке процесе у грађевинарству, пољопривреди, машинству, електротехници, електроници, роботици, мехатроници. Имају јасан став о потреби поштовања саобраћајних прописа. Ученици проширују стечена информатичка знања и схватају потребу њихове примене у различитим свакодневним животним ситуацијама. Развијају истраживачки дух и способност претраживања, критичког анализирања и систематизације информација у електронском облику уз употребу одговарајућих средстава ИКТ-а. Кроз реализацију различитих пројеката и задатака стичу увид у сопствена професионална интересовања, стичу искуства и самопоштовање и поступају предузимљиво, иницијативно и одговорно.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Познавањем најважнијих достигнућа и личности у техници и технологији, ученици уочавају повезаност техничко-технолошког напретка са развојем друштва и унапређивањем квалитета живота људи. На основу познавања врсте, особина и начина обраде повезују материјале са могућностима њихове употребе у свакодневном животу. На основу врсте машина наводе појам и функцију коју обављају. Наводе конструктивне елементе који чине један грађевински објекат и објашњавају њихову улогу. Ученици разумеју важност заштите животне средине и штетност утицаја загађивача ваздуха, воде и земљишта.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Мере и контролишу основне физичке величине правилном применом прибора и инструмената за мерење и контролу. Праве разлику између правилног и неправилног коришћења електричних уређаја и машина. Цртају једноставне предмете скицом и техничким цртежом примењујући правила техничког цртања. Примењују основна знања из области технике и технологије коришћењем апликација из Office пакета и других доступних апликација. Употребом савремених техничких и технолошких
достигнућа увиђају значај технике и технологије у свакодневном животу.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Праћењем техничко-технолошког развоја, развијају радозналост, интересовање за наставак школовања за различита занимања. Стечена знања у руковању алатима и уређајима вешто користе за једноставне поправке примењујући мере заштите на раду. Учествују у активностима које доприносе развоју свести о потреби заштите животне средине и рециклаже, чиме развијају сопствену личност (самопоштовање, иницијативност, очување здравља) и одговорно понашање у друштву. Графичка решења саопштавају путем техничких цртежа. Применом правила рационалног коришћења енергије у домаћинству дају допринос уштеди кућног буџета. Развијају
предузетничке вештине, стичу одговоран однос према свом и раду других уважавањем различитости и међусобном толеранцијом.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ТЕХ ОО.О.1.1. Повезују врсте, својства и начин обраде са употребом материјала. - ТЕХ ОО.О.1.2. Познају основне врсте машина у зависности од функција које обављају. - ТЕХ ОО.О.1.3. Препознају основне карактеристике и конструктивне елементе грађевинских објеката. - ТЕХ ОО.О.1.4. Наводе главне загађиваче ваздуха, воде и земљишта и описују њихов утицај на животну средину.	- ТЕХ.ОО.О.2.1. Мере и контролишу основне физичке величине правилном применом прибора и инструмената за мерење и контролу. - ТЕХ.ОО.О.2.2. Праве разлику између правилног и неправилног коришћења електричних уређаја и машина. - ТЕХ.ОО.О.2.3. Цртају једноставне предмете скицом и техничким цртежом примењујући правила техничког цртања. - ТЕХ.ОО.О.2.4. Примењују основна знања из области технике и технологије коришћењем апликација из Office пакета. - ТЕХ.ОО.О.2.5. Употребом савремених техничких и технолошких достигнућа увиђају значај технике и технологије у свакодневном животу.	- ТЕХ.ОО.О.3.1. Примењују мере заштите на раду ради сопствене и сигурности осталих учесника у процесу рада. - ТЕХ.ОО.О.3.2. Израђују једноставне моделе и макете самостално или у тиму, у циљу развоја и усавршавања мануелних вештина и радних навика. - ТЕХ.ОО.О.3.3. Примењују правила безбедности као активни учесници у саобраћају. - ТЕХ.ОО.О.3.4. Применом правила рационалног коришћења енергије у домаћинству штеде кућни буџет. - ТЕХ.ОО.О.3.5. Препознају своје способности и афинитете према различитим занимањима у области технике.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)
Ученици објашњавају начине обраде техничких материјала издвајајући битне карактеристике традиционалне и савремене технологије обраде материјала. На основу стечених знања из електротехнике, рачунарства и мехатронике, анализирају и врше избор дигиталних и техничких уређаја. Користе стечена теоријска и практична знања о деловима и принципима рада малих кућних апарата за њихово одржавање и поправку једноставних кварова. Уважавајући правила унутрашњег и спољашњег уређења грађевинског објекта, ученици објашњавају начин опремања ентеријера и екстеријера. Анализирају да ли је коришћење одређене технике и технологије у складу са принципима очувања животне средине и природних ресурса на Земљи. Ученици познају примере примене ИКТ-а у области управљања саобраћајним системима и безбедности путника и робе. На основу знања из електротехнике објашњавају начине производње, трансформацију и пренос електричне енергије од места производње до својих крајњих корисника.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)
На основу анализе симулиране саобраћајне ситуације увиђају потенцијалне сигурносне ризике за учеснике у саобраћају. Самостално или тимски израђују техничку документацију у оквиру мини пројекта користећи прибор за техничко цртање или рачунарске апликације. На основу техничких цртежа израђују 3Д моделе користећи одговарајуће софтвере. Састављају и симулирају рад једноставних електричних шема ради провере стечених знања о електричним инсталацијама и повезивању саставних електричних елемената. Анализирају примере примене вештачке интелигенције претрагом интернета и других расположивих ресурса.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Конструкторским моделовањем предмета које су сами креирали или по понуђеном конструктивном решењу, презентују моторичке, организацијске вештине, алгоритамски приступ. Применом мера штедње енергије и употребом енергетски ефикасних уређаја стичу корисне навике мотивишући друге да их следе. Анализом техничко-технолошког развоја развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за различита занимања. Ученици креирани производ маркетиншки представљају у школи и локалној заједници ради промоције својих предузетничких вештина. Смисао учења садржаја наставног предмета Техника и технологија је, између осталог, повезивање и практична примена стечених знања из различитих предмета. Иницирају и учествују у активностима које доприносе развоју свести

о потреби заштите животне средине и рециклаже, чиме развијају сопствену личност (самопоштовање, иницијативност, очување здравља) и одговорно понашање у друштву. Графичка решења саопштавају путем техничких цртежа испољавајући креативност и оригиналност.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ТЕХ.ОО.С.1.1.Пореде традиционалне и савремене технологије обраде материјала. - ТЕХ.ОО.С.1.2. Користе стечена знања из електротехнике, рачунарства и мехатронике за анализу и одабир дигиталних и техничких уређаја. - ТЕХ.ОО.С.1.3. Познају основне делове, принцип рада и начин одржавања апарата и уређаја у домаћинству. - ТЕХ.ОО.С.1.4. Познају и поштују правила унутрашњег и спољашњег уређења грађевинског објекта.	- ТЕХ.ОО.С.2.1. На основу анализе симулиране саобраћајне ситуације, увиђају потенцијалне сигурносне ризике за учеснике у саобраћају. - ТЕХ.ОО.С.2.2. Самостално или тимски израђују техничку документацију у оквиру мини пројекта користећи прибор за техничко цртање или рачунарске апликације. - ТЕХ.ОО.С.2.3. На основу техничких цртежа израђују 3Д моделе користећи одговарајуће софтвере.	- ТЕХ.ОО.С.3.1. Користе стечена знања за идентификовање квара на једноставним кућним уређајима и инсталацијама. - ТЕХ.ОО.С.3.2. Примењују знање о енергетски ефикасним уређајима при куповини уређаја. - ТЕХ.ОО.С.3.3. Креирају рекламни материјал ради промоције самостално или тимски израђеног пројекта. - ТЕХ.ОО.С.3.4. Повезују стечена знања из технике и технологије са сродним садржајима из других наставних предмета.
- ТЕХ.ОО.С.1.5. Анализирају да ли је коришћење одређене технике и технологије у складу са принципима очувања животне средине. - ТЕХ.ОО.С.1.6. Повезују примере примене ИКТ-а у управљању саобраћајним системима са безбедношћу у саобраћају. - ТЕХ.ОО.С.1.7. Објашњавају начине производње, трансформацију и пренос електричне енергије.	- ТЕХ.ОО.С.2.4. Састављају и симулирају рад једноставних електричних шема ради провере стечених знања о електричним инсталацијама и повезивању саставних електричних елемената. - ТЕХ.ОО.С.2.5. Анализирају примере примене вештачке интелигенције претрагом интернета и других расположивих ресурса.	– ТЕХ.ОО.С.3.5. Иницирају и учествују у активностима рециклаже и заштите животне средине у локалној заједници.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)
На основу критичке анализе карактеристика електричних машина и уређаја, ученици креирају иновативне моделе машина и уређаја. Кроз развој техничког стваралаштва повезују конструкцију различитих врста робота са њиховом наменом. Ученици на основу знања о дигиталним и техничким уређајима прате развој основних компоненти рачунара, таблет уређаја и паметних телефона.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)
На основу анализе конструкторског модела, предлажу мере за његово унапређење уз уважавање естетских компоненти. Анализирају конструкцију и управљање робота користећи доступан школски рачунарски интерфејс. Састављају и управљају роботом помоћу интерфејса, користећи основе вештачке интелигенције. Уочавају међусобну повезаност најважнијих подсистема (погонски, преносни, управљачки и кочиони) код возила друмског саобраћаја и саобраћајних средстава.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Конструкторским моделовањем предмета које су сами креирали презентују моторичке, организацијске вештине, алгоритамски приступ и др. Креираним моделима могу управљати вештачком интелигенцијом, чиме усвојена знања добијају функционални значај. Анализом техничкотехнолошког развоја развијају радозналост и интересовање за наставак школовања за различита занимања.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ТЕХ.ОО.Н.1.1. На основу критичке анализе карактеристика електричних машина и уређаја, креирају, самостално или тимски, иновативни електромеханички модел машине или уређаја. - ТЕХ.ОО.Н.1.2. Повезују основе конструкција различитих врста робота са њиховом наменом. - ТЕХ.ОО.Н.1.3. Познају развој основних компоненти рачунара, таблет уређаја и паметних телефона.	- ТЕХ.ОО.Н.2.1. На основу анализе конструкторског модела, предлажу мере његовог унапређења уз уважавање естетских компоненти. - ТЕХ.ОО.Н.2.2. Анализирају конструкцију и управљање робота користећи доступан школски рачунарски интерфејс. - ТЕХ.ОО.Н.2.3. Састављају и управљају роботом помоћу интерфејса, користећи основе вештачке интелигенције. - ТЕХ.ОО.Н.2.4. Уочавају међусобну повезаност најважнијих подсистема (погонски, преносни, управљачки и кочиони) код возила друмског саобраћаја и других саобраћајних средстава.	- ТЕХ.ОО.Н.3.1. Анализирају расположиве информације при куповини техничког уређаја. - ТЕХ.ОО.Н.3.2. При реализацији сопствених идеја, претходно представљених техничким цртежом или употребом одговарајуће апликације, користе расположиве интерфејс технологије. - ТЕХ.ОО.Н.3.3. Креирају програме за управљање процесима и уређајима на даљину помоћу ИКТ-а. - ТЕХ.ОО.Н.3.4. Прате достигнућа у области вештачке интелигенције ради личног усавршавања (стицање информација о примени у свакодневном животу).

Разред	пети
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - наведе најважнија достигнућа и личности у техници и технологији; - објасни повезаност техничко-технолошког напретка са развојем друштва и унапређивањем квалитета живота људи; - наведе примере коришћења технике и технологије у конкретним свакодневним ситуацијама; - разликује основне области човековог рада, производње, пословања и занимања у техничко-технолошком подручју; - препозна своје афинитете према различитим занимањима у области технике и технологије; - организује радно окружење у кабинету; - наведе безбедне начине коришћења техничких апарата и дигиталних уређаја; - анализира да ли је коришћење одређене технике и технологије у складу са принципима очувања животне средине; - наведе основне функције, сврху и начин коришћења дигиталних уређаја (паметни телефон, таблет, лаптоп, рачунар, паметни сат) у личном, образовном и друштвеном контексту; - објасни важност једнаког приступа свих чланова заједнице дигиталним уређајима и интернету;	**ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ** Појам и значај технике и технологије. Главне гране технике. Занимања у области технике и технологије. Организација рада у кабинету. Дигитални уређаји и системи. Дигитална комуникација. **САОБРАЋАЈ** Историјски развој, значај и врсте саобраћаја. Правила понашања у саобраћају. Саобраћајна култура. Дигиталне технологије

- наведе основну структуру и карактеристике дигиталних система (хардвер, софтвер, мреже); - објасни како дигитални системи раде заједно у уређајима као што су рачунари и паметни телефони; - анализира како би изгледао живот људи без саобраћаја; - класификује врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени; - наведе професије у подручју рада саобраћаја; - направи везу између савременог саобраћаја и коришћења дигиталних технологија;	у саобраћају. **ТЕХНИЧКО ЦРТАЊЕ** Формати техничких цртежа.

- разликује безбедно од небезбедног понашања пешака, возача бицикла и дечијих возила; - наведе правила понашања учесника у саобраћају (пешак, возач бицикла и дечијих возила); - наведе врсту заштитне опреме потребне за управљање бициклом и дечијим возилима;	Размера. Типови и дебљине линија. Геометријско цртање. Елементи котирања. **РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА** Природни ресурси. Прерада и обрада природних материјала. Заштита животне средине.
- аргументује неопходност коришћења сигурносних појасева на предњем и задњем седишту аутомобила; - направи везу између места седења у аутомобилу и узраста ученика; - одговорно се понаша као путник у возилу; - показује поштовање према другим учесницима у саобраћају; - анализира симулирану саобраћајну незгоду на рачунару и идентификује ризично понашање пешака и возача бицикла; - правилно користи прибор за техничко цртање; - црта самостално геометријске фигуре скицом и техничким цртежом; - правилно чита технички цртеж; - повеже својства природних материјала са применом; - опише технологију производње текстила, папира и вештачке коже; - сече, спаја и врши заштиту лако обрадивих материјала (текстил, папир, вештачка кожа) у складу са правилима коришћења; - користи алате и прибор за механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега) водећи рачуна о безбедности; - креира план израде једноставног производа и план управљања отпадом; - примени мере заштите на раду ради сопствене и сигурности осталих учесника током извођења практичног рада; - самостално изради једноставне моделе у циљу развоја и усавршавања мануелних вештина и радних навика; - учествује у активностима које доприносе развоју свести о потреби заштите животне средине и рециклаже; - самостално пронађе информације потребне за израду предмета/модела користећи дигиталне уређаје и сервисе; - прикаже графичка решења путем скице или техничког цртежа; - одабере материјале и алате за израду предмета/модела - измери, обележи и оцрта предмет/модел; - ручно изради једноставан предмет/модел користећи папир и/или дрво, текстил, кожу и одговарајуће технике, поступке и алате; - користи апликације из Office пакета и других доступних апликација за креирање документа реализованог решења; - самостално представи пројектну идеју, поступак израде и решење/производа; - креира рекламни материјал ради промоције самостално или тимски израђеног предмета; - покаже иницијативу и јасну оријентацију ка остваривању циљева и постизању успеха; - планира активности које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну	**ОД ИДЕЈЕ ДО РЕАЛИЗАЦИЈЕ** Алгоритам *Од идеје до реализације.* Техничка документација. Израда предмета/модела ручном обрадом. Презентовање предмета/модела.

процену трошкова; - активно учествује у раду пара или мале групе у складу са улогом и показује поштовање према сарадницима; - пружи помоћ у раду другим ученицима; - процењује остварен резултат и развија предлог унапређења функционалости и естетике израђеног предмета/модела.	

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и
професионалног развоја.

Програм наставе и учења за пети разред оријентисан је на остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет техника и технологија. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: животно и радно окружење, саобраћај, техничко цртање, ресурси и производња и од идеје до реализације.

Ученици у пети разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у оквиру предмета свет око нас и природа и друштво, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања и овладавање
вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Код ученика узраста 11, 12 година постоји природна радозналост за технику и технологију, као и потреба да нешто сами стварају својим рукама. То треба искористити на прави начин и учинити реализацију овог предмета што више повезаним са свакодневним животом ученика. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе.

Ученици треба да уоче како разноврсне технологије могу позитивно утицати на очување околине, али и нарушити природни склад. На овај начин они развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања
савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

С обзиром да је настава технике и технологије теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, уколико одељење има више од 20 ученика. Програм наставе и учења треба остваривати на спојеним часовима.

Животно и радно окружење

Упознавање основних области човековог рада, производње, послова и занимања у области технике и технологије треба реализовати уз активну улогу ученика и примену одговарајућих медија. Подстаћи ученике да идентификују најважнија достигнућа у техници и технологији, као и личности које су допринеле да до њих дође.

Омогућити ученицима да уоче везу између техничко-технолошког напретка и развоја друштва, односно унапређивања квалитета живота људи. На примерима из свакодневног живота самих ученика указати на значај технике и технологије.

Омогућити ученицима да идентификују одређена занимања којима се људи баве и послове који се обављају у оквиру тих занимања, као и техничка средства која се при томе користе. На тај начин ће препознати своје склоности према појединим занимањима у области технике. Оваквим приступом ученици ће упознати
основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју и развити критички однос који укључује разматрање ширег контекста технике и њеног утицаја на човека и планету Земљу с еколошког, економског, културолошког и социолошког аспекта.

Упознати ученике са техником, техничким достигнућима и значајем технике и технологије. Указати на значај наставе технике и технологије у циљу стицања техничке културе, тј. техничке писмености и неопходност усвајања одређених знања о техничким уређајима који нас окружују, добробитима коју доносе, начину
рада, могућим опасностима, развијањем вештина које омогућују креативност и иновативност у дизајнирању и изради техничких средстава, као и њихово сигурно и правилно коришћење. На овај се начин ученици посредно упознају са разним професијама што им може помоћи при опредељивању за будуће школовање и
професионалну каријеру.

Кроз активну наставу и примену мултимедија указати на правилну употребу техничких уређаја и апарата у домаћинству (усисивач, миксер, разне грејалице и др.) и евентуалне последице у случају њиховог неправилног коришћења или неисправности.

Реализација садржаја треба да буде интерактивна и практична, како би ученици разумели и систематизовали основне појмове везане за дигиталне технологије и њихову примену у свакодневном животу. Препоручује се да настава буде заснована на искуственом учењу, у којој ученици кроз практичне задатке и пројекте
користе дигиталне алате, уређаје и системе. Ученицима треба пружити прилику да се непосредно упознају са дигиталним уређајима из окружења (рачунар, таблет, паметни телефон, паметни сат и сл.), њиховим основним функцијама и компонентама. Демонстрирати рад са доступним уређајима, а затим подстицати ученике да истражују њихове карактеристике (као што су брзина процесора, типови меморије, капацитет и брзина HDD/SSD итд.). На пример, ученици би требало да
идентификују главне карактеристике појединих компоненти, како одређене компоненте утичу на перформансе целог система, као и њихову примену у свакодневном животу. Након тога, ученици могу да креирају постер или дигиталну презентацију и представе резултате свог истраживања.

Ученицима указати да је приступ дигиталним ресурсима и технологијама важан за равноправност, образовање, запошљавање, комуникацију и друштвено укључивање. Објаснити да неједнак приступ дигиталним алатима може довести до дигиталног јаза, што за последицу има негативан утицај на образовне и животне могућности појединаца.

С обзиром да се кабинет за технику и технологију и рад у њему разликује од других кабинета у школи, ученици треба да упознају специфичност рада, распоред и организацију радних места, као и правила понашања и рада у кабинету. Посебну пажњу треба посветити безбедности на раду приликом коришћења алата и прибора. Указати на ситуације које могу, због непоштовања правила понашања или неправилне употребе алата и прибора, бити потенцијалне опасности, као и на
примену мера заштите на раду.

Препоручени број часова за реализацију ове наставне теме је 12.

Саобраћај

Ова област је изузетно важна јер се ученици петог разреда осамостаљују и шире радијус свог кретања, а статистика говори да у нашој земљи још увек велики број деце страда у саобраћају. По природи њиховог узраста још увек нису довољно пажљиви у саобраћају где могу бити пешаци, путници, возачи бицикла и дечијих возила. Зато је тежиште исхода на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају. Познавање врсте заштитне опреме

при вожњи бицикла и других дечијих возила, као и неопходност коришћење сигурносних појасева у возилу је важан исход који треба постићи. Ученици треба да се на интересантан и очигледан начин упознају са правилима и прописима кретања пешака и бициклиста у саобраћају, начинима регулисања саобраћаја и безбедном кретању од школе до куће, да упознају хоризонталну, вертикалну и светлосну сигнализацију. За реализацију ових наставних садржаја треба користити одговарајуће мултимедије, а за практично увежбавање могу се користити полигони у оквиру школе, рачунарске симулације или саобраћајне макете које могу израдити и ученици на редовним часовима, ваннаставним активностима или код куће.

Међу исходима се налазе они исходи који нису лако проверљиви у условима учионице. Примери таквих исхода су: показује поштовање према другим

учесницима у саобраћају; одговорно се понаша као путник у возилу. Они су нашли своје место у програму јер су значајни за циљ технике и технологије, али за проверу њихове остварености потребне су одређене ситуације. Зато наставник при планирању часова треба да осмисли активности у којима ће се симулирати

ситуације при чему ће ученици да демонстрирају начин исказивања поштовања према другим учесницима у саобраћају, као и да покажу одговорност као путници у возилу.

Објаснити да дигиталне технологије чине саобраћај безбеднијим тако што помажу возачима да избегну гужве и несреће, побољшавају управљање саобраћајем у градовима и чине возила паметнијим, као и безбеднијим. Ученике упознати са тиме да дигиталне технологије као што су: апликације, паметни семафори и аутономна возила већ пружају боље решења за безбедност на путу.

Ученици имају прилику да упознају разне професије у области регулисања друмског саобраћаја и могућности и процене сопствених потенцијала и интересовања у вези са тим професијама.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 14.

Техничко цртање

Техничко цртање представља универзални језик и основу техничке писмености у графичким комуникацијама у свим подручјима технике и свакодневном животу.

Технички цртеж је средство размене информација у техници, од његовог настанка до производње, тј. од идеје до реализације. Ученици развијају вештине читања и израде једноставнијих техничких цртежа. Треба да науче како се скицом може изразити идеја и како се применом правила (стандарда) израђује технички цртеж.

Ученици треба да упознају стандарде формата папира и правилно коришћење основног прибора за техничко цртање (оловка, гумица, лењир, троугаоници, шестар) увежбавањем приликом цртања геометријских фигура (паралелне линије, нормалне линије, кружнице и сл.). Упознати ученике са типовима и дебљинама линија у

зависности од њихове сврхе. Потребно је да сваки ученик самостално нацрта једноставан технички цртеж у одређеној размери користећи одговарајуће врсте линија, као и елементе котирања.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 10.

Ресурси и производња

Тежиште ове теме је на енергији и материјалима. Ученике треба упознати са појмом природних ресурса на Земљи наглашавајући њихов значај за живот и рад, као и потребу за њиховим очувањем и одрживим коришћењем. Изворе енергије који су познати ученицима, попут воде, ветра и Сунца, представити као важне

ресурсе за живот, технолошке процесе и производњу, без уласка у техничке детаље. Акценат ставити на начине коришћења и претварања енергије из наведених извора у облике који су познати ученицима.

Објаснити критеријуме за поделу материјала на природне и вештачке, како би боље разумели начине и могућности њиховог коришћења. На елементарном

нивоу објаснити основна својства материјала (физичка, хемијска, технолошка и механичка) користећи примере дрвета, папира, текстила и коже. Нагласити примену наведених материјала у свакодневном животу, раду и индустријској производњи. Посебну пажњу посветити обради материјала. Демонстрирати начине коришћења различитих алата и прибора за обраду материјала, након чега ученике треба поступно уводити у практичан самосталан рад како би се упознали са техникама

коришћења и развили основне вештине. Припрема за обраду и правилно руковање алатима и прибором је кључна за сигурност ученика. Перманентно указивати на мере безбедности приликом извођења основних операција: обележавање, сечење, бушење, равнање и брушење. Препорука је да ученици, након стицања основних знања, самостално осмисле и направе најмање три једноставна модела, повезујући сврху и начин функционисања модела са својствима материјала које користе.

Упознати ученике са врстама материјала који се могу рециклирати, као и са процесима који се користе за њихову прераду. Кроз конкретне примере, као што су рециклажа пластике, стакла или електронске опреме и уређаја, објаснити значај правилног одлагања отпада и процеса раздвајања материјала. Показати како рециклажа доприноси очувању природних ресурса, смањењу загађења и одрживом коришћењу енергије мотивишући ученике да примене стечена знања у свакодневном животу.

Настава се реализује кроз комбинацију предавања и практичних вежби. Ученици у практичним вежбама треба да буду подстакнути да самостално изражавају своје идеје, а улога наставника је да их усмерава на правилан избор материјала, алата и оптималан редослед операција. Овакав приступ настави чини обраду материјала не само техничким задатком, већ и средством за развој креативности и практичних вештина.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 20.

Од идеје до реализације

У овом делу програма ученици реализују заједничке пројекте примењујући знања и вештине из области обликовања и обраде материјала, техничког цртања и употребе дигиталних технологија. Циљ наставне теме је постављање циљева и приоритета, планирање, доношење одлука, тимски рад, комуникацијске вештине, као и развијање упорности, позитивног односа према раду, способностима решавања проблема, самопроцењивања и критичког мишљења.

Препорука је да се пројекти реализују у паровима или малим групама.

Наставник упознаје ученике са правилима рада у групи, поделом посла и одговорностима, са динамиком и роковима за реализацију пројектних активности.

Ученици се сами опредељују за одређену активност у оквиру групе. Пружа им се могућност да реализују своју идеју која је у складу са њиховим интересовањима и способностима, при чему се постиже потпуна диференцијација и индивидуализација наставе. Ученици самостално истражују информације за пројектни задатак користећи дигиталне уређаје, налазе решење, формирају идеју, израђују техничку документацију, планирају и реализују сопствени производ. Идентификација и избор материјала и алата за реализацију пројекта врше се уз подршку наставника. У том процесу, ученици усвајају и примењују знања, развијају вештине, ставове, одговорност и самосталност. Препорука је да се користе материјали и технологије које су ученици упознали у претходној области уз примену свих мера заштите на раду. Ученици самостално врше мерење и обележавање водећи рачуна о економичној употреби материјала. Обрада материјала може се вршити индивидуално, али је препорука да ученици раде у пару, чиме развијају способност сарадње и социјалних вештина. Током реализације поступака обраде материјала ученици морају да воде рачуна о сопственој и безбедности осталих ученика. По завршетку, ученици самостално представљају производ/модел, усмено образлажући ток реализације, процењујући оствареност резултата и предлог унапређења, након чега креирају рекламу за свој производ. Тежиште оваквог рада није на квалитету коначног продукта, већ на процесу који има своје кораке и на сарадничким односима у раду у групи. Наставник је ту пажљиви посматрач, помагач када је то потребно, давалац повратне информације и неко ко охрабрује. Ученицима јасно треба указати да се и на неуспелим продуктима може много научити ако се схвати где су грешке направљене. Дискутовати са ученицима и о цени понуђених решења. Нагласити важност доброг планирања буџета потребног за његову реализацију, као и негативних последица лоших прорачуна. На тај начин ученике полако оспособљавати да размишљају предузетнички и развијати им основне компетенције везане за финансијску писменост.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 16.

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Циљ наставе и учења информатике и рачунарства је да ученик овладавајући знањима и вештинама које се односе на управљање информацијама, безбедну дигиталну комуникацију, стварање дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма, развија логичко, критичко и креативно мишљење; самопоуздање у коришћењу дигиталних технологија на рационалан, етичан и безбедан начин; позитиван однос према иновацијама и способност примене стечених знања у решавању проблема из свакодневног живота, учењу других предмета и одговорном доношењу одлука.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици су изградили позитиван став према коришћењу дигиталне технологије и примењују знања и вештине из ове области у циљу ефикасног обављања различитих послова и задатака из школског и свакодневног живота. Технологију користе на безбедан начин, свесни последица њене непримерене и прекомерне употребе, водећи рачуна о свом физичком и психичком здрављу, о другим корисницима, као и о животној средини. Поседују знања и вештине које им омогућавају да из различитих домаћих и иностраних извора проналазе информације уз свест да неке од њих нису поуздане. Формално и неформално комуницирају коришћењем различитих видова дигиталне комуникације, поштујући правила језичког и дигиталног правописа, пристојне и етичне комуникације. Дигитални садржај и програме користе на етичан начин поштујући ауторска права и интелектуалну својину. Познају поступке за пријављивање непримереног садржаја и понашања на интернету. Уређују и креирају дигиталне садржаје коришћењем одговарајућих уређаја и програма. Прикупљају податке, врше њихову основну обраду, графички их приказују, анализирају и доносе одговарајуће закључке. Применом алгоритамског начина размишљања и програмирања развијају апстрактно мишљење и решавају једноставније проблеме из области математике, физике, хемије и других наука, као и из свакодневног живота. Креирају једноставне програме којима аутоматизују познате поступке, у складу са узрастом. Познају принципе и предности технологијом потпомогнутог сарадничког рада (нпр. у „облаку”) на решавању одређених проблема из школског и друштвеног окружења, чиме се стварају услови за квалитетно функционисање у савременом, информационом друштву, као и за даље школовање и целоживотно учење.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици имају свест да се дигитални уређаји састоје од хардвера (физичких делова) и софтвера (програма) и да функционишу као јединство ова два елемента. У стању су да самостално или уз помоћ наставника аутоматизују процес извођења основних аритметичких операција над табеларно записаним подацима како би ефикасно вршили потребна израчунавања. Применом алгоритамског начина размишљања, ученици могу да представе решење једноставног проблема издвајајући улазне податке, дефинишући начин њихове обраде и приказујући очекивани резултат.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Користећи одговарајућу дигиталну технологију, ученици самостално креирају и чувају текстуалне, графичке, аудио, видео и мултимедијалне датотеке ради ефикаснијег обављања различитих задатака из школског живота. Формално и неформално комуницирају коришћењем различитих видова дигиталне комуникације, поштујући правила језичког и дигиталног правописа, пристојне и етичне комуникације. Самостално претражују интернет, проналазе информације и преузимају их на свој дигитални уређај ради даље обраде и анализе. У стању су да, логичким мишљењем и анализом, одаберу одговарајући понуђени рачунарски програм који представља аутоматизацију датог алгоритамског решења.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

За потребе решавања задатака ученици проналазе и критички приступају информацијама које се налазе на интернету. Они користе дигиталне технологије како би ефикасно учествовали у групном раду. Обезбеђују дуготрајно функционисање дигиталних уређаја примењујући правила физичке и софтверске заштите. Имајући у виду неопходност заштите животне средине, ученици одлажу неисправне дигиталне уређаје на еколошки начин.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ИНФ.ОО.О.1.1. Разликују хардвер од софтвера и именују основне компоненте дигиталних уређаја. - ИНФ.ОО.О.1.2. Самостално или уз помоћ наставника, аутоматизују процес извођења основних рачунских операција над табеларно записаним подацима. - ИНФ.ОО.О.1.3. Представљају решење једноставног проблема помоћу алгоритма који садржи излистане улазне податке, дефинисан начин њихове обраде и приказан очекивани резултат (излаз).	- ИНФ.ОО.О.2.1. Креирају, едитују, форматирају и чувају текстуалне, графичке, аудио, видео и мултимедијалне датотеке. - ИНФ.ОО.О.2.2. Самостално претражују интернет, проналазе информације и преузимају их на свој дигитални уређај. - ИНФ.ОО.О.2.3. Путем интернета остварују безбедну и примерену комуникацију са другим корисницима. - ИНФ.ОО.О.2.4. Препознају који од понуђених програма (визуелних и текстуалних) је креиран на основу датог алгоритма.	- ИНФ.ОО.О.3.1. Користећи дигиталне технологије, ефикасно учествују у групном раду. - ИНФ.ОО.О.3.2. Обезбеђују правилно и дуготрајно функционисање дигиталног уређаја, примењујући правила физичке и софтверске заштите. - ИНФ.ОО.О.3.3. Препознајући штетност електронског отпада, одлажу га на еколошки исправан начин.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)
Имајући у виду предности одабраног окружења, ученици су у стању да одаберу одговарајући сервис или софтвер како би задатак решили на ефикасан начин. У стању су да организују податке у дигиталном окружењу на различитим медијумима како би обезбедили њихову адекватну доступност. Како би били у стању да донесу одлуке утемељене на подацима, оспособљени су да у програмима за табеларне прорачуне правилно користе операције и функције. Познајући концепт умрежавања дигиталних уређаја и појам и карактеристике интернета, ученици поседују информатичка знања и дигиталну писменост која им омогућава да из различитих извора проналазе информације уз свест да све оне нису нужно поуздане. Кроз препознавање и навођење ситуација из свакодневног живота, објашњавају појам и улогу вештачке интелигенције у савременом свету. Примењујући и развијајући апстрактно мишљење, аутоматизују алгоритамски осмишљено решење једноставног проблема креирајући програм применом основних елемената синтаксе и семантике одабраног програмског језика.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)
Ученици креирају или спроводе адаптацију текстуалних, графичких и мултимедијалних датотека у одговарајућем софтверу или сервису примењујући акције форматирања, уређивања и уметања различитих додатних елемената у циљу стварања дигиталних продуката за сопствене или потребе познате публике. Користећи одговарајуће опције одабраног програма, графички представљају табеларно записане податке чинећи их читљивијим широј публици. Критички се односе према подацима и информацијама које су пронашли на интернету, у оквиру различитих домаћих и иностраних извора. Дигиталне продукте и програме других аутора користе на етичан начин уз навођење извора и атрибуција, поштујући ауторска права и интелектуалну својину. Путем интернета остварују комуникацију са другим корисницима на безбедан начин, штитећи свој и туђи идентитет, уважавајући правила дигиталног правописа и нетикеције, показујући емпатију и доприносећи решавању конфликата у инклузивном, мултикултуралном и подржавајућем окружењу. Креирају и тестирају рачунарске програме у визуелном и текстуалном програмском језику, аутоматизујући решавања узрасту примерених проблема из школског и свакодневног живота, потенцијално доприносећи порасту квалитета живота у локалној заједници.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)
Проналажењем поузданих података и информација на интернету, ученици продубљују своја знања из свих наставних предмета. Поседују способност да своје закључке презентују у дигиталном формату. Доприносе богатству интернет ресурса јавно делећи резултате свог или групног рада и промовишући националну културу, језик и писмо. У стању су да успоставе везу између отварања података и стварања услова за развој иновација.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ИНФ.ОО.С.1.1. Описују разлику између софтвера и сервиса. *- ИНФ.ОО.С.1.2. Организују податке у дигиталном окружењу на различитим медијумима.* *- ИНФ.ОО.С.1.3. Правилно примењују аритметичке операторе и уграђене функције над табеларно записаним подацима.* *- ИНФ.ОО.С.1.4. Објашњавају концепт умрежавања рачунара и интернета.* *- ИНФ.ОО.С.1.5. Процењују валидност информација пронађених*	*- ИНФ.ОО.С.2.1. Креирају или адаптирају датотеке у одговарајућем софтверу примењујући акције уметања елемената - слике, табеле, графиконе и друге садржаје.* *- ИНФ.ОО.С.2.2. Табеларно записане податке представљају графиконом користећи одговарајућу опцију програма за табеларне прорачуне.* *- ИНФ.ОО.С.2.3. Информацијама које проналазе на интернету приступају критички.* *- ИНФ.ОО.С.2.4. Информације пронађене на интернету користе у складу са ауторским правима, уз навођење извора и атрибуција.*	*- ИНФ.ОО.С.3.1. Постављају резултате свог или групног рада на интернет ради дељења са другима.* *- ИНФ.ОО.С.3.2. Успостављају везу између отварања података и стварања услова за развој.* *- ИНФ. ОО.С. 3.3. Препознају позитиван утицај вештачке интелигенције на савремен живот људи и умеју да наведу неколико примера.*

на интернету. *- ИНФ.ОО.С.1.6. Кроз навођење примера примене својим речима објашњавају појам вештачке интелигенције.* *- ИНФ.ОО.С.1.7. Примењују основне елементе синтаксе и семантике одабраног визуалног или текстуалног програмског језика.*	*- ИНФ.ОО.С.2.5. На безбедан начин, штитећи лични идентитет, комуницирају путем интернета уважавајући правила дигиталног правописа и нетикеције.* *- ИНФ.ОО.С.2.6. Креирају и тестирају рачунарски програм, којим аутоматизују решавање проблема примереног узрасту.*	

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Имајући свест о потенцијалу вештачке интелигенције да промени устројство света у коме живимо, ученици критички промишљају о утицају вештачке интелигенције на живот људи. У одабраном визуелном или текстуалном програмском језику смислено користе библиотеке, функције и сложеније типове података за стварање програма који на ефикаснији начин аутоматизују проблеме из школског и свакодневног живота.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Самостално или у сарадњи са другима ученици креирају, деле и организују дигиталне садржаје у облаку свесни предности приступа информацијама са било ког места и у било ком тренутку. На основу анализе прикупљених података, ученици су у стању да самостално доносе одговарајуће закључке. Пре него што своје дигиталне продукте поделе јавно путем интернета, лиценцирају их применом Си-си (енгл. Creative Commons) лиценце и на тај начин доприносе етичком коришћењу отворених дигиталних ресурса.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Ученици поседују искуство рада у дигиталном окружењу, у хетерогеним тимовима у оквиру којих су развили вештине комуникације на јасан и ефикасан начин. У стању су да сараднички осмисле фазе групног рада, организују га и управљају његовим спровођењем, преиспитујући своје одлуке и постигнућа. Кроз групни рад, смисленим и одговорним коришћењем потенцијала дигиталне технологије у узрасту примереној мери, доприносе квалитету живота у локалној заједници.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ИНФ.ОО.Н.1.1. Критички размишљају о утицају вештачке интелигенције на живот људи. - ИНФ.ОО.Н.1.2. Користе библиотеке, функције и сложеније типове података за креирање сложенијих рачунарских програма.	- ИНФ.ОО.Н.2.1. Самостално или у сарадњи са другим ученицима креирају, деле и организују дигиталне садржаје у облаку. - ИНФ.ОО.Н.2.2. Коришћењем одговарајућих програма анализирају прикупљене (отворене) податке и доносе одговарајуће закључке. - ИНФ.ОО.Н.2.3. Штите дигиталне продукте свог или тимског рада одговарајућом Сиси лиценцом.	– ИНФ.ОО.Н.3.1. Израђују дигитална решења узрасту примерених реалних проблема (еколошких, културолошких, здравствених итд.) и тиме унапређују квалитет живота у локалној заједници.

Разред	пети
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- наведе примену информатике и рачунарства у савременом животу; - разликује хардвер, софтвер и сервисе; - креира, уређује и чува основне типове датотека; - организује датотеке у фасцикле; - претражује интернет, проналази информације и критички их процењује; - препозна ситуације у којима се нарушавају ауторска права;	**ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ** Информатика и рачунарство. Употреба ИКТ. Хардвер, софтвер и сервиси. Израда дигиталних садржаја. Организација датотека.

- разликује безбедно и пожељно понашање на интернету од непожељног и небезбедног и реагује на исправан начин; - образложи потребу за заштитом сопствених и туђих личних података и приватности у дигиталној комуникацији; - планира време које проводи испред екрана у циљу заштите менталног и физичког здравља; - доводи у везу значај правилног одлагања дигиталног отпада и заштиту животне средине; - наведе редослед корака у решавању једноставног логичког проблема; - креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу са унапред задатим параметрима; - сврсисходно примени програмске структуре, логичке и математичке операторе и блокове наредби; - анализира програм и проналази и отклања грешке; - учествује активно и ефикасно у изради конкретног задатог пројектног задатка примењујући технологију.	**ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ** Интернет претрага и процена извора. Ауторска права и лиценце. Заштита личних података. Онлајн идентитет. Безбедна комуникација. Заштита здравља и животне средине. **РАЧУНАРСТВО** Алгоритам. Визуелно програмирање. Програмске структуре. Тестирање програма и отклањање грешака.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Програм наставе и учења предмета информатика и рачунарство, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу (енгл. Teaching Helix). То је иновативни концепт у образовању који се користи за структурирање процеса учења и подучавања на начин који је итеративан и прогресиван. У питању је идеја спиралног развоја знања – ученици се континуирано враћају на претходно научене теме, али сваки пут са дубљим разумевањем и ширим контекстом. Уместо да се теме обрађују линеарно (једном и никада више), ученици се кроз различите нивое образовања враћају на исте концепте. Свако ново излагање теми додаје више сложености и омогућава боље повезивање са претходним знањем. Повратак на познате теме у новом светлу помаже ученицима да се
осећају сигурније и мотивисаније, а спирални приступ доприноси и трајнијем задржавању знања.

Програм наставе и учења предмета информатика и рачунарство оријентисан је на остваривање исхода и развој компетенција. Исходи говоре о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи овај предмет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије, Дигитална писменост и Рачунарство.

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник
треба да реализује наставу у рачунарском кабинету и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник препозна и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама ученика.

Наставник у току петог разреда, ради стварања прилика да ученици практично примењују оно што су научили, те развијају међупредметне компетенције и
остварују корелације са другим предметима, реализује са ученицима два пројектна задатка, који прате наставне теме Информационо-комуникационе технологије и Дигитална писменост, односно Рачунарство.

Обрада тема из различитих области треба да садржи и мање задатке који ће се на крају спојити и чинити завршни рад у оквиру пројекта.

Наставник стога осмишљава фазе и планира динамику рада на сваком пројектном задатку како би ученици уочили сврсисходност стечених знања и вештина у оквиру овог предмета. Зато је значајно да се у фази планирања (за наставника је ово прва фаза) одреде приоритети пројектног задатка који доводе до остваривања предвиђених исхода, као и да се ученицима понуде конкретне теме пројектног задатка у договару са наставницима унутар одељењског, али и унутар других
стручних већа предметне наставе.

Настава се реализује у рачунарском кабинету/дигиталној учионици. Наставник треба да скрене пажњу на правила која важе при коришћењу рачунара и остале опреме у кабинету (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара, уредност радног места), путем демонстрација и доследним праћењем поштовања ових правила.

Током реализације наставе рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који
немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их у рачунарском кабинету повезати са ученицима који су дигитално спретнији и радити на поспешивању вршњачког учења. Захтевање од ученика да користе наставне материјале за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике потребно је обезбедити алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

С обзиром на то да је настава информатике и рачунарства теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 групе, уколико одељење има више од 20 ученика.

Информационо-комуникационе технологије

Реализацију ове тематске целине наставник треба да започне иницијалном проценом како би утврдио ниво предзнања ученика. Иницијална процена може да буде реализована у комбинованом формату – кроз самопроцену ученика и разговор о релевантним праксама и искуствима са којима долазе у пети разред.
Самопроцена не треба да траје дуже од десетак минута. На пример, на припремљена питања ученици могу

да одговарају заокруживањем одговарајућег емотикона: Одлично знам; Знам донекле; Треба ми помоћ. Поред самопроцене, за наставника је драгоцено и да, кроз разговор са ученицима, стекне слику о њиховим праксама и навикама када је употреба дигиталне технологије у питању – које уређаје најчешће користе, шта на њима конкретно раде и у којој мери их употребљавају за учење, а у којој мери за забаву. Такође, наставник треба да сазна какве су навике ученика када је у питању правилно и безбедно коришћење дигиталних уређаја.

Након часа, а на основу анализе самопроцене ученика и увида у њихове рутине и искуства, наставник ће моћи да прилагоди план даљих активности.

Појмове информатика, рачунарство и информационо-комуникационе технологије наставник уводи једноставним језиком, кроз примере из реалног живота, на начин који одговара узрасној групи. Подстиче ученике да објасне начине на које се употребљавају дигитални уређаји у свакодневном животу (школа, здравство, трговина, пословање, интернет ствари – енгл. Internet of Things), као и да процене добробити или опасности које проистичу из такве употребе. На сличан начин наставник уводи појмове хардвер, софтвер и сервиси омогућавајући ученицима да промишљају о дигиталним уређајима као јединству ова три елемента.

Представљање хардвера као опипљивих делова рачунара од којих су неки сакривени у кућишту, неки видљиви (монитор, екран, тастатура, миш) треба да доведе

ученике и наставника у ситуацију да упоређују различите дигиталне уређаје (таблете, мобилне телефоне, лаптоп и десктоп рачунаре) и наводе њихове различитости (нпр. физичка тастатура и виртуална тастатура и сл.). Пожељно је представити ученицима на који начин се формира дигитална слика на екрану дигиталног уређаја уз увођење појмова пиксел и резолуција. Представљање софтвера треба да објасни сврху системских и апликативних програма на узрасту примерен начин

ослањајући се на искусво ученика да се за апликације наводи на ком оперативном систему раде (а онда оперативни систем даје упутства за рад хардверу).

Наставник може да представи појам сервиса кроз дискусију на тему – Какве могућности добијамо када је наш рачунар повезан на интернет? Закључак до кога треба доћи јесте да наше искуство и доживљај који имамо при коришћењу дигиталних уређаја заједно формирају хардвер, софтвер и сервиси. Правилна употреба и одговоран однос према свакоме од њих (нпр. заштита од прегревања или редовно ажурирање софтвера) јесу важне теме о којима треба разговарати са ученицима. Наставник треба да наведе ученике да размишљају и како би у будућности технологије могле да допринесу општем благостању и очувању природе. Дискусију би требало завршити закључком да је наша стварност дубоко дотакнута технологијом, те да је дигитална компетенција значајна за квалитет будућег живота људи.

Треба нагласити да нити један од уведених појмова не треба формално дефинисати, већ га треба повезати са искуством ученика и реалним животом. На исти начин треба проверавати ниво разумевања ученика.

Наставник наставља рад са ученицима осмишљавајући неколико тема од којих они бирају ону која им је најинтересантнија и доследно је обрађују кроз

стварање одговарајућих дигиталних садржаја (кратког текста, слике, звучног и видео-записа), а све у циљу креирања мултимедијалне презентације на завршетку.

Кроз рад ученика на креирању и чувању дигиталних садржаја наставник уводи и промовише потребу за организацијом датотека која је заснована на логици која

омогућава њихово лакше проналажење. На тај начин ученици ће бити у прилици не само да организују датотеке у фасцикле по темама или типу (слика, текст…), већ и да образложе како им таква организација олакшава рад.

У петом разреду ученици треба да прошире своја знања о дигиталним сликама. Наставник уводи појмове растерска и векторска графика представљајући их као два начина записа дигиталних слика. У складу са инфомацијама добијеним након анализе резултата иницијалне процене знања, наставник прилагођава наставни садржај потребама конкретних ученика. Задатак наставника треба да буде представљање нових начина уређивања слика као што су промена величине и опсецање (енгл. *crop*), као и да демонстрира везу између квалитета слике и количине меморијског простора који она заузима. Међутим, уколико је потребно, наставник може да крене од представљања основних алата одабраног програма (четкице, гумице и сл.), а све у циљу креирања и адекватног чувања слике која ће ученицима

послужити као један од ресурса за израду мултимедијалне презентације. Након чувања креиране слике у одговарајућој фасцикли, наставник треба да укаже ученицима на тип датотеке која садржи слику (нпр. jpg, png).

Ученици треба да прошире и своја знања о уређивању дигиталног текста – да се упознају са дигиталним правописом и у складу са тим доследно примењују правила како традиционалног, тако и дигиталног правописа и у ситуацијама када нису на часовима информатике. Наставник може да припреми текст који се тиче

обрађиване теме тако да он садржи дигиталне и традиционалне правописне грешке и постави га у одговарајући фолдер. На ученицима је да текст пронађу, отворе, исправе и сачувају. У складу са инфомацијама добијеним након анализе резултата иницијалне процене знања, наставник може да стави пред ученике и захтеве који обухватају уређивање текста (додавање текста, брисање, копирање, селектовање, поравнање, промена фонта, боје, величине слова, курзив, подебљан текст,

убацивање слике). Након чувања креиране слике у одговарајућој фасцикли, наставник треба да укаже ученицима на тип датотеке која садржи слику (нпр. docx, txt).

Снимање звука и видео-записа, сходно могућностима, започети демонстрацијом употребе уређаја који је на располагању (камера, микрофон, звучници, мобилни телефон итд.). Обухватити најосновније технике у процесу снимања (покрени, заустави, сачувај, обриши) и репродукције (покрени, паузирај, заустави, пусти од почетка, подеси јачину звука). У вежби чувања аудио/видео-записа скренути пажњу на различите типове датотека у конкретном програму (нпр. mp3, mp4, avi).

Избегавати снимање ученика ради очувања њихове приватности и безбедности.

Код израде мултимедијаних презентација треба узети у обзир да програм за израду презентација у значајној мери комбинује функционалности програма за обраду текста и програма за векторску графику, па се исти концепти не морају два пута уводити, већ тамо где је погоднije. На пример, неки аспекти форматирања текста не морају да се објасне у програму за обраду текста уколико ће се објаснити у програму за израду презентација. Такође, у програму за израду презентација користите раније креирани текстуални, графички, звучни и видео-садржаји. Кроз разговор са ученицима и кроз примере различито конципираних презентација доћи до појма квалитетна презентација. Нагласити да је особа која презентује значајнија од изгледа дигиталне мултимедијалне презентације. Презентер преноси поруку публици, док му мултимедијална презентација служи као подршка. У том смислу, наставник треба да промовише мултимедијалне презентације које не садрже слајдове препуне текста, непотребна набрајања и одсуство фокуса. Поруке попут Добра слика вреди колико хиљаду речи! или Мање је често више! треба да буду водиље ученицима при изради мултимедијалних презентација. Увежбавање чувања и организовања датотека треба доследно да се практикује.

Приликом праћења напредовања и оцењивања при креирању и чувању дигиталних садржаја акценат треба ставити на познавање практичних вештина и квалитет продукта рада ученика, без инсистирања на формалном дефинисању појмова.

Дигитална писменост

Реализација ове наставне теме може да започне десетоминутном иницијалном самопроценом предзнања ученика спроведеном на исти начин као у области ИКТ.

Након тога, кроз разговор са ученицима, наставник треба да стекне слику о њиховим досадашњим искуствима када је коришћење интернета у питању – шта најчешће раде када су на интернету, колико времена тамо проводе, како траже информације, како знају да ли је нешто тачно или нетачно, да ли комуницирају са другим људима на мрежи, да ли деле слике и слично. Дискусију наставник може да заврши постављањем питања попут: Шта вам се највише свиђа, а шта вас највише брине у вези са коришћењем интернета?; Да можете нешто да промените у начину на који користите интернет, шта би то било? Након часа, а на основу анализе самопроцене ученика и закључака до којих је дошао током дискусије, наставник ће моћи да прилагоди план даљих активности.

Појмове интернет, веб-прегледач и веб-претраживач наставник уводи имплицитно повезујући их са искуством које ученици имају. Напомиње да квалитет информација које на интернету проналазимо зависи од мудрог избора кључних речи које уносимо у поље за претрагу и познавања напредних техника претраживања. Наставник наглашава потребу за критичким односом према дигиталном садржају који се налази на интернету. Упућује ученике да се запитају да ли је извор информација које су пронашли поуздан, да ли је име аутора видљиво, да ли је текст написан без правописних грешака и сл. Важно је да ученици разумеју да утврђивање поузданости извора на интернету није лак задатак. Наставник треба да посаветује ученике да, поред примене научених техника, потраже и помоћ одраслих како би били сигурни да је извор веродостојан. Добро би било да наставник прикаже сајт који не задовољава параметре који га класификују као поузданог и да са ученицима пронађе доказе његове непоузданости.

Разговор о садржајима који се налазе на интернету наставник наставља наглашавањем да они имају свог власника. Уводи појмове аутор и ауторска права правећи паралелу са власништвом над књигама, уметничким сликама, музиком. Представља ученицима С и СС лиценце информишући их да се дигитални садржаји који нису видно лиценцирани нити једном лиценцом не сматрају слободним за преузимање, већ напротив – заштићени лиценцом којом аутор садржаја задржава сва своја права. Наставник потцртава обавезу етичког коришћења туђих дела. Приказује ученицима неколико лиценцираних и нелиценцираних садржаја и препушта ученицима да одреде на који начин могу да их користе.

Наставник упознаје ученике са правилима понашања на интернету (енгл. Netiquette) представљајући их као спој здравог разума, уобичајене љубазности и захтева дигиталне технологије и културе које су формулисали корисници интернета. За утврђивање ове теме пожељно је организовати квиз на тему безбедно – небезбедно и пожељно – непожељно понашање на интернету, као и представити ученицима неколико реалних ситуација, те кроз дискусију доћи до описа и

образложења примерених реакција оних који у тим ситуацијама учествују.

Кроз разговор, наставник указује ученицима на скуп који чини личне податке (име, презиме, адреса, број телефона, слика, локација) и објашњава важност њихове заштите и приватности у дигиталном окружењу. Важно је да ученици разумеју потенцијалне ризике који настају дељењем личних података, сопствених и туђих, са непознатим корисницима интернета, као и негативне последице које могу наступити. Наставник подстиче ученике да искажу своја запажања, али и

искуства у употреби интернета и комуникацији на интернету, користи прилику да истакне различите елементе који представљају онлајн идентитет. Разговара са

ученицима о томе како нас други виде на интернету. Једна од активности за ученике, ради повезивања знања, може бити израда текстуалних докумената на тему:

Сигурна и одговорна комуникација на интернету, Пет најважнијих правила за безбедан интернет, Како да интернет постане сигурнији за децу, Како препознати узнемиравање на интернету и сл.

Корелацију са другим предметима (нпр. физичко и здравствено васпитање, биологија) треба остварити упоређивањем већ усвојених знања о здравим животним навикама са навикама које ученици имају при свакодневном коришћењу дигиталних уређаја (рачунара, телефона, таблета...), а које могу лоше утицати на њихово здравље. Ученике треба усмерити ка разумевању ризика који проистичу из ситуација на које их родитељи и наставници свакодневно упозоравају (лоше држање, дуго гледање у екран, одвлачење пажње, губљење времена и сл.). Наставник може да припреми структуру документа за планирање времена проведеног испред

екрана у оквиру кога треба да издвоји део у којем ће ученици поставити своје досадашње дневне навике, затим део у коме ученици треба да испланирају време које ће у току дана провести уз употребу технологије и део у коме ће записати своја запажања при спровођењу свог плана. Ученицима треба нагласити да у свом дневном распореду издвоје добре и лоше стране употребе технологије, па да на основу тога направе план за рационално и сврсисходно коришћење технологије. На

ученицима је да овакав план покушају да спроведу (на пример у току од недељу дана) и да запишу, односно искажу своја запажања о томе колико им је било тешко или лако да га реализују. На овај начин ученици имају прилику да уоче и неке примере негативног утицаја који технологија има (на пример, план није спроведен у потпуности/ученик је морао додатно да користи технологију из различитих разлога/има или нема времена за друге (физичке или умне) активности у току дана и сл).

Наставник може да користи неки од дигиталних алата за прављење листе или облака речи како би са ученицима направио списак ИКТ уређаја које свакодневно користе. Са ученицима треба разговарати о искуствима употребе оваквих уређаја, количини оваквих уређаја у њиховом окружењу (породичном, школском…),

разлозима за престанак употребе неких уређаја, о томе шта се дешава са уређајима када се они више не користе. Различитим илустрацијама (слике, инфографици, скулптуре од електричног и електронског отпада као што је WEEE man, и сл), показати ученицима од којих се материјала ови уређаји састоје, истичући да неки од њих могу да садрже опасне материје које, ако се неправилно одлажу, угрожавају животну средину и здравље људи. Указати на ризике као што су загађење воде,

земљишта и ваздуха. Упутити ученике да се присете да ли су негде видели да се ови уређаји могу рециклирати, а ако нису, онда да истраже могућности на које све начине се ови уређаји могу одложити у циљу заштите животне средине. Наставник може поставити задатак ученицима да у групи или у пару израчунају колико

електричног и електронског отпада (кућни апарати, батерије, мишеви, тастатуре, даљински управљачи, мобилни телефони, рачунари, монитори…) једно домаћинство направи у неком временском периоду (годину дана, пет или десет година), да истраже како се неправилно одлагање оваквог отпада може манифестовати у њиховој животној средини, а на који начин глобално, да размотре примере и решења за одлагање оваквог отпада која доприносе очувању животног окружења.

Рачунарство

Реализацију ове тематске целине наставник треба да започне иницијалном проценом за утврђивање нивоа знања ученика из области програмирања и

алгоритамског начина размишљања. Овај тест, у форми самопроцене, помоћи ће наставнику да прилагоди наставу потребама конкретних ученика и утврди основна знања која су ученици стекли у прва четири разреда, у оквиру предмета Дигитални свет. Тиме ће се направити веза између претходних активности ученика и нових концепата који укључују програмирање.

На основу утврђеног нивоа знања ученика, наставник наставља са увођењем основних појмова као што су програм и програмирање. Кроз овај процес, ученици ће разумети како се технологија коју користе може применити не само као алат, већ и као средство за стварање нове вредности, односно као средство за решавање проблема. Затим, наставник може да прикаже кратке мотивационе филмове са платформи као што су Code.org, TED-Ed или YouTube, који илуструју како

програмирање утиче на побољшање квалитета свакодневног живота и решавање проблема.

Демонстрација пажљиво одабраних анимација и рачунарских игрица такође ће помоћи ученицима да

развију свест о томе да могу сами да креирају своје игрице. Примери едукативних игрица са портала као што су petlja.org (Карел робот из материјала за Дигитални свет) или сличних образовних извора могу се користити како би се ученицима омогућило да решавају једноставне проблеме кроз игролике активности, нпр. учешћем у манифестацији Hour of Code.

Током овог процеса наставник треба да уведе појам алгоритма као кључног концепта у решавању проблема. Наглашава и даје примере како се алгоритми могу описати на разне начине: дијаграмом тока, псеудокодом, препричано обичним језиком, као и кроз програм креиран у једном од визуелно оријентисаних програмерских алата. Ученици ће искористити своје претходно знање као корисници технологије (рачунара, паметних телефона...) како би направили везу између процеса програмирања и коначног производа – игрице или анимације. Учиће како да дефинишу проблем речима, разлажу задатке на мање кораке и користе блокове наредби у програмирању. Поред тога, објаснити како се наредбе попут покрени, понављај или ако-онда користе за решавање проблема, како би ученици могли схватити основне принципе алгоритамског начина размишљања. Кроз овај процес, код ученика се развијају стратегије за решавање свакодневних проблема, јер сваки задатак који себи поставимо у животу решавамо корак по корак, алгоритамски.

Наставник може сам да одабере програмско окружење за визуелно програмирање (нпр. Scratch, MakeCode, Stencyl, AppInventor, Alice и сл.), у коме ће ученицима омогућити да практикују алгоритамско решавање проблема и учити их основама програмирања. Програмско окружење треба да буде интуитивно и приступачно, тако да ученици могу одмах почети да раде на пројектима, без потребе за детаљним теоријским уводом или упознавањем са сложеним програмерским концептима.

У зависности од изабраног програмског окружења потребно је да наставник прилагоди сва следећа објашњења специфичностима тог алата.

Кроз активну наставу и укљученост у процес креирања програма од првих часова, ученици ће поступно усвојити предвиђене појмове, знања и вештине.

Погодан пример, приликом упознавања са радним окружењем је да ученици за конкретан лик и конкретну сцену, поређају блокове наредби тако да се кликом на лик појави нека порука (нпр.: „Здраво ја сам…”). Овај задатак ће им помоћи да разумеју основне принципе визуелног програмирања, као што су: избор објеката, слагање блокова налога методом превуци и пусти, и покретање програма. У овом процесу, научиће како да изаберу објекте из библиотеке, као и како да промене њихова својства и особине, као што су величина, позиција и изглед. Током овог процеса, ученици ће се упознати са појмовима као што су наредба, алгоритам, пројекат и сценарио. Пример ће им омогућити и да схвате како да пишу програме ређајући блокове, што је први корак у разумевању концепта алгоритамског размишљања.

Подизати ниво сложености у складу са појмовима који се уводе: пројекат и сценарио и направити везу са појмовима задатак и писање приче. Довести у везу поступак решавања задатка са писањем програма, и повезати појмове сценарио и алгоритам. Увести појмове: Објекат–лик (библиотека објеката, подешавање особина и својства за изабрани објекат), Објекат–позорница (библиотека позорница, подешавање позадине позорнице, координатни систем сцене), алати (умножи, исеци–обриши, увећај, умањи) и датотека програма (најчешће се користи термин – пројекат). За рад са програмским окружењем код куће пожељно је припремити кратко упутство за коришћење и, ако је потребно, упутство за преузимање и инсталирање изабраног алата. Уколико програмско окружење подржава онлајн верзију, ученицима треба објаснити како да користе и ту могућност. Када усвоје основне концепте, могу прећи на израду сопствених објеката и сцена, уместо да користе само предефинисане опције из библиотека. Овај приступ ће им омогућити да развијају креативност и самостално истражују алате и технике визуелног програмирања.

Демонстрирати на сваком примеру следеће технике: креирање пројекта (нови пројекат, изабрати објекат чије се активности дефинишу, као и објекте који дефинишу његову околину, дефинисати почетни положај објекта и својства објекта – у неким окружењима информација о објекту), једноставна подешавања (употребу алата: увећај, умањи, умножи, исеци, окрени, промени боју...), задавање изабраног кретања или понашања (из палете блокова: управља догађајем, за задате акције одговарајући догађај...), чување пројекта (именовање, избор локације), поновно отварање (затварање, проналажење, покретање) и модификацију пројекта (измену неког елемента: оријентацију, боју, величину и сл., проналажење и исправљање грешака, чување измена у пројекту). Поред тога, треба демонстрирати и указати на различите функционалности које су доступне у категоријама блокова, као што су блокови за кретање, изглед и активности које објекат треба да реализује према предвиђеном сценарију. Примери могу обухватити ситуације као што су избегавање препрека кретањем објекта, као и дијалог између два лика који разматрају појмове које су научили из овог и других предмета.

Упознати ученике са категоријама блокова и начином задавања параметара (трајање догађаја, број понављања, промену угла, промену положаја…). Унос података преко тастатуре користити за промену параметара у оквиру блок-наредбе. Применом различитих функционалности објеката ученици треба да уоче

информације о близини објеката, њиховој величини и просторним односима. На конкретном примеру демонстрирати утицај промене параметара на извршавање програма. Демонстрирати функције едитовања објеката, едитовања и управљања програмом (измене у редоследу блокова, обједињавање блокова који се понављају у петље или гранање), тестирање и праћење сваког корака приликом извршавања програма. Тестирање програма и отклањање грешака обухвата проверавање

исправности скрипти кроз различите сценарије, препознавање логичких грешака (нпр. погрешан редослед блокова) и њихово исправљање. Ученике треба подучити да идентификују ситуације у којима пројекат ради, али не постиже жељени ефекат, и да промене или додају блокове како би испунили задатак. Практичне

активности укључују тестирање кретања ликова, интеракција и анимација, уз постепено унапређивање пројеката кроз анализу и експериментисање.

Појам промењљиве може се увести кроз пример који ученицима омогућава да на конкретан начин виде примену у свакодневном животу. Нпр. сходно узрасту и у корелацији са математиком за пети разред креирати програм који рачуна колико боје је потребно за фарбање зида у соби. У овом примеру, ученици ће користити

променљиве као што су дужина и ширина зида, а програм ће израчунати површину (дужина × ширина) и затим на основу те вредности одредити колико литара боје је потребно да се зид потпуно офарба (нпр. ако 1 литар покрива 10 квадратних метара). Ово ће ученицима помоћи да разумеју како промењљиве раде, како се

додељују вредности, и како операције као што су множење и додела могу бити коришћене за решавање стварних проблема.

Поступно кроз примере увести појмове: линијска, циклична и разграната структура, као што су: промена позадине или лика у односу на догађај, креирање реченице од речи и слика, разврставање објеката у скупове (жива и нежива природа, планете, реке...), упоређивање вредности две промењљиве, понављање кретања и мелодије док се не додирне други објекат, одређивање просечне температуре на основу пет бројева који представљају измерене температуре од

понедељка до петка, налажење најлакшег ранца од дата три, одређивање просечне висине или тежине дечака и девојчица у групи (за напредније…) и слично.

Без обзира на конкретне примере који се користе, важно је да се обавезно обраде мале серије података, односно низови који се састоје од неколико елемената и да се изврше основне статистичке операције попут израчунавања броја елемената, збира, просека, минималне и максималне вредности.

Потребно је разговарати са ученицима о различитим типовима структура које се користе у програмирању и објаснити им када је најбоље користити сваку од њих. Структуре као што су линијска, циклична и разграната представљају основне начине организације програма. Линијска структура је најједноставнији облик програмирања, где се сви кораци извршавају један за другим, редом. На пример, ако желимо да направимо програм који израчунава обим и површину правоугаоника, у овом случају програм ће једноставно обавити све кораке у постављеном редоследу (дефинисање дужине, ширине, множење и сабирање).

Нагласити ученицима да линијску структуру користе када знају тачно који кораци треба да се изврше и када нема потребе за променом редоследа. Циклична

структура се користи када треба да поновимо одређени корак више пута. Ово је корисно на пример, када треба да се израчуна просек неких бројева, као што су

температуре у току недеље. У овом случају, можемо поновити операцију додавања док не саберемо све температуре, а затим операцију дељења настављамо након ове цикличне структуре. Напоменути ученицима да цикличну структуру користе када имају групу сличних операција које треба да се изврше више пута. Разграната структура је корисна када треба да направимо одлуке у програму, односно да одаберемо различите опције у зависности од неких услова. На пример, ако правимо

програм који проверава да ли је број паран или непаран, можемо користити разгранате структуре које ће одредити који ће се блок наредби извршити у зависности од тога да ли је број дељив са 2. Нагласити ученицима да разгранату структуру користе када је потребно одлучивање, а од избора зависи која грана програма ће бити

извршена у даљем току програма.

Током разговора са ученицима, важно је размотрити конкретне примере за сваку од ових структура и упутити их да разумеју када је најпогоднije користити сваку од њих. Ово ће им помоћи да разумеју како да изаберу одговарајућу структуру за решавање различитих проблема у програмирању.

Поступак корак по корак до решења проблема треба да послужи за систематизацију поступка израде пројекта. Она треба да обухвати разумевање појма пројекта, израду сценарија и алгоритма, ређање блок-наредби, тестирање рада програма, исправљање грешака, дељење са другима преко интернета. Демонстрирати поступак постављања пројекта на интернет. Указати на могућност преузимања готових пројеката са интернета ради проналажења најбољег решења за сопствени пројекат, уочавање туђих и својих грешака, као и за добијање нових идеја.

Појмове из теме Рачунарство ученик не треба да формално дефинише, већ треба да их препознаје у задатим програмима, али и употребљава у програмима које самостално ствара.

Пројектна настава

При реализацији првог пројектног задатка са ученицима, ставити нагласак на разраду пројектног задатка – од израде плана до представљања решења.

Наставник представља унапред испланиране фазе пројектног задатка и упознаје ученике са роком за завршетак имајући у виду време, сложеност теме, расположиве ресурсе (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина ИКТ и Дигитална писменост, техничка опремљеност школе, други релевантни фактори). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник координира процесом, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења за конкретне активности на реализацији задатка.

При представљању фаза пројекта ученицима, наставнику може послужити следећи пример:

- Фаза 1: представљање тема, формирање група и одабир теме;
- Фаза 2: Одабир материјала и средстава, разматрање додатне подршке предметног наставника у зависности од теме;
- Фаза 3: Планирање времена и избор стратегије за решавање задатка у складу са роком за предају рада;
- Фаза 4: Прикупљање и проучавање материјала, израда задатка и припрема за излагање;
- Фаза 5: Представљање резултата пројектног задатка, дискусија и процена/самопроцена урађеног (наставник обезбеђује услове за што успешније излагање, усмерава дискусију, ставља ученицима на располагање алат и/или табелу за самопроцену учешћа у изради пројекта и врши евалуацију урађеног са прецизном повратном информацијом).

Пројектни задаци се баве реалним темама из школског или свакодневног живота, а са добро испланираним активностима, може се очекивати да ученици успешно израде и представе решење пројектног задатка. Акценат је на подстицању иницијатива и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика. Циљ је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:

- израда интервју-а или чланака за школски часопис или сајт школе (на теме: занимљивости из света спорта, уметности, науке...);
- израда упутства или туторијала за потребе вршњачког учења (како да подесите, како да измените, како да решите овај задатак, како да користите програм...);
- израда правила понашања (на теме: у спортској сали, у кабинету..., за безбеднији рад на интернету, за креирање сигурне лозинке, заштите рачунара од злонамерних програма, заштите здравља...).

Додатна мотивација за ученике може бити избор најбољих радова за: школски часопис, сајт школе, огласну таблу (одељење гласа – вредновање, самовредновање), а да остале радове постављају на пано у рачунарском кабинету…

Добар пример сумирања научених поступака је израда и чување документације пројектног задатка (у посебном фолдеру у виду датотека различитог типа, као што су: текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл.)

Други пројектни задатак се реализује по фазама које су већ описане.

За пример могу послужити следеће теме: Направи калкулатор или Креирај програм за израчунавање...(математика), Прича из космоса, Испричај причу о месту у коме живиш или Туристички водич кроз… (географија), Интервјуиши другаре о будућим занимањима (у форми стрипа), Замеси хлеб (од њиве до трпезе)... Ученици такође, могу позајмити већ урађени пројекат, преузети га са интернета и прилагодити свом сценарију. Идеја за пројектни задатак може бити и израда квиза и теста за проверу знања, понављање, утврђивање, систематизацију градива из целог предмета.

Ученици пре прикупљања материјала израђују сценарио (причу или алгоритам за конкретан задатак), разрађују кораке и описују поступак решавања пројектног задатка. Део задатка је и чување материјала употребљеног за решавање пројектног задатка. Очекивани продукт другог пројектног задатка је програм (једноставан или сложенији) који представља одговор на проблемску ситуацију коју решавају.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења физичког и здравственог васпитања је да ученик континуирано развија физичку писменост унапређујући физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Предмет физичко и здравствено васпитање омогућава ученицима да учествују у разноврсном, безбедном и развојно-прикладном физичком вежбању и физичким активностима, које доприносе њиховом физичком и менталном здрављу, школском постигнућу, стицању социјалних вештина и здравих животних навика. Учењем предмета физичко и здравствено васпитање ученици унапређују физичке способности, стичу разноврсне моторичке вештине и оспособљавају се да их користе у различитим условима и животним ситуацијама. Уче основне кретне концепте и стратегије и принципе вежбања. Оснажују се да постављају личне циљеве у домену физичке форме, физичке активности, исхране и других здравих животних навика, које су неопходне за безбедно и компетентно бављење физичким активностима и за формирање основа здравог животног стила. Учествовањем у разноврсним индивидуалним и групним кретним активностима, ученици изграђују самопоуздање,
формирају ставове и систем вредности, развијају сарадничке вештине, емпатију и толеранцију, преузимају иницијативу и одговорност, конструктивно комуницирају и схватају значај фер-плеја. Упознају термине везане за физичку активност и здравље. Охрабрују се да изражавају креативност покретом, да разумеју и вреднују
своје културно наслеђе у области спорта, рекреације и плеса и да буду отворени за различите културе и традиције. Решавају проблемске ситуације у контексту
физичке активности. Упознају се са научним и технолошким аспектима физичке активности и здравља и критички преиспитују утицај личних и срединских фактора на физичку активност, безбедност, здравље појединаца, група и друштва. Одговорно користе различите изворе информација и дигиталне технологије ради унапређивања личног и јавног здравља, као и заштите животне средине.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици успешно тумаче основне препоруке за физичку активност деце и адолесцената и могу да илуструју различите типове физичке активности адекватним примерима. Разумеју тренутне промене у организму настале као последица различитих физичких активности и адекватно реагују на знаке прекомерног физичког оптерећења. Познају правила безбедног извођења једноставних физичких вежбања, од загревања до смиривања функција организма. Демонстрирају добру
контролу покрета приликом извођења основних и специфичних моторичких вештина. Придржавају се правила игре/активности и кроз ефективну комуникацију и сарадњу доприносе безбедној и позитивној атмосфери за вежбање.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

**Ученици активно учествују у разноврсним индивидуалним и групним физичким активностима, сарадничког и такмичарског карактера. Баве се и физичком
активношћу у природи при чему се одговорно односе према животној средини. Избором адекватне стратегије решавају различите кретне проблеме. Конструктивно комуницирају са вршњацима и исказују осећања одговарајућим вербалним и невербалним средствима (плес, покрет). Унапређују сопствене моторичке способности редовним учествовањем у различитим вежбањима.**

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

**Ученици достижу и одржавају оптималан ниво физичке форме повезане са здрављем. Испуњавају минималне здравствене препоруке за физичку активност и
вреднују њен значај за здравље. Вешто изводе и комбинују основне моторичке вештине у различитим ситуацијама. Користе типичне вежбе за развој моторичких способности. Примењују основне хигијенске и безбедносне мере током физичке активности и воде рачуна о заштити животне средине. Познају карактеристике правилног обрасца исхране. Адекватно користе основне термине из области физичког вежбања, спорта и физичке активности.**

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ФЗВ.ОО.О.1.1. Дају типичне примере за различите типове физичке активности. - ФЗВ.ОО.О.1.2. Тумаче основне препоруке за физичку активност деце и адолесцената. - ФЗВ.ОО.О.1.3. Препознају и описују промене које настају у организму током физичке активности. - ФЗВ.ОО.О.1.4. Демонстрирају правилно загревање на почетку вежбања и смиривање организма на крају вежбања. - ФЗВ.ОО.О.1.5. Препознају знаке прекомерног физичког оптерећења и адекватно реагују. - ФЗВ.ОО.О.1.6. Примењују правила безбедног ношења, постављања, коришћења и одлагања опреме и реквизита за вежбање. - ФЗВ.ОО.О.1.7. Демонстрирају добру контролу и координацију покрета приликом извођења основних моторичких вештина. - ФЗВ.ОО.О.1.8. Демонстрирају добру контролу и координацију покрета приликом извођења једноставнијих специјализованих моторичких вештина. - ФЗВ.ОО.О.1.9. Придржавају се правила игре/ активности и прихватају исход игре/активности.	- ФЗВ.ОО.О.2.1. Активно учествују у разноврсним индивидуалним и групним физичким активностима, сарадничког и такмичарског карактера. - ФЗВ.ОО.О.2.2. Баве се физичком активношћу у природи при чему се одговорно односе према животној средини. - ФЗВ.ОО.О.2.3. Редовно учествују у различитим вежбањима ради унапређивања моторичких способности. - ФЗВ.ОО.О.2.4. Бирају одговарајуће стратегије при решавању различитих кретних проблема. - ФЗВ.ОО.О.2.5. Користе одговарајућа вербална и невербална средства (плес, покрет) да искажу осећања и комуницирају са вршњацима.	- ФЗВ.ОО.О.3.1. Редовно се баве физичком активношћу у складу са препорукама јавног здравља, примењујући основне хигијенске и безбедносне мере. - ФЗВ.ОО.О.3.2. Адекватно користе основне термине из области физичког вежбања, спорта и физичке активности у различитим ситуацијама. - ФЗВ.ОО.О.3.3. Пореде карактеристике правилне и неправилне исхране. - ФЗВ.ОО.О.3.4. Анализирају и вреднују своју свакодневну физичку активност. - ФЗВ.ОО.О.3.5. Примењују адекватне вежбе за унапређивање моторичких способности. - ФЗВ.ОО.О.3.6. Одржавају личну и колективну хигијену током вежбања. - ФЗВ.ОО.О.3.7. Користе и комбинују разноврсне основне моторичке вештине у различитим ситуацијама (игра, спорт, рекреација, свакодневне животне ситуације). - ФЗВ.ОО.О.3.8. Поштују друге учеснике у физичкој активности и сарађују са њима без обзира на разлике (пол, способности и др.). - ФЗВ.ОО.О.3.9. Вреднују допринос физичке активности здрављу и благостању.
- ФЗВ.ОО.О.1.10. Ефективно комуницирају и сарађују током физичке активности. - ФЗВ.ОО.О.1.11. Придржавају се правила понашања доприносећи безбедној и позитивној атмосфери за вежбање.		

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)
Ученици успешно анализирају користи од редовне физичке активности и значај моторичких способности за добро здравље и учествовање у спорту. Препознају развојне промене и њихов утицај на бављење физичком активношћу. Могу да објасне како промене фреквенције, интензитета, трајања и типа физичке активности утичу на њене ефекте. Анализирају утицај срединских фактора на физичку активност и здравље људи и адекватно користе неопходну опрему за боравак у природи. Успешно демонстрирају технике помагања, чувања себе и других приликом вежбања. Познају стручну терминологију у области физичке активности, вежбања и спорта. Користећи основне математичке концепте и научне принципе, ученици изводе једноставна антропометријска и моторичка мерења и анализирају значај моторичких способности за здравље и учествовање у спорту. Успешно објашњавају кључне карактеристике правилног извођења моторичких вештина које демонстрирају у различитим условима у складу са постављеним задацима. Имају добру контролу и координацију покрета приликом извођења и сложенијих специфичних моторичких вештина. Објашњавају основне принципе правилне исхране и препознају штетне утицаје употребе психоактивних супстанци, допинга и енергетских пића на здравље. Идентификују занимања повезана са здрављем, физичким васпитањем и спортом и елементе националног наслеђа у физичкој активности, спорту и плесу.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)
Приликом учења моторичких вештина могу да идентификују добре и слабе стране извођења, као и да користе повратне информације ради побољшања контроле и координације тела. Аргументовано дискутују о утицају физичке активности на здравље и благостање. Користе концепте мерења да одреде удаљеност, брзину, висину, фреквенцију, број понављања, трајање активности, паузе и сл. приликом вежбања. Анализирају утицај коришћења дигиталних технологија на здравље и благостање деце и адолесцената.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)
Ученици превазилазе минималне здравствене препоруке за физичку активност. Идентификују сопствене потребе и интересовања у домену физичке форме и физичке активности и уз одговарајућу помоћ праве план побољшања. Вешто изводе специфичне моторичке вештине у разноврсним спортским и рекреативним активностима. Примењују поступке прве помоћи приликом спортских повреда. Примењују основне принципе правилне исхране. Показују толеранцију и фер-плеј у контексту физичке активности. Адекватно користе шири вокабулар из области физичког вежбања, спорта и физичке активности у различитим ситуацијама. Укључују се у промоцију физичке активности и здравља у школи. Вреднују национално наслеђе у физичкој активности, спорту и плесу.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ФЗВ.ОО.С.1.1. Анализирају користи од редовне физичке активности. - ФЗВ.ОО.С.1.2. Анализирају значај моторичких способности за добро здравље и учествовање у спорту. - ФЗВ.ОО.С.1.3. Демонстрирају технике помагања, чувања себе и других приликом вежбања. - ФЗВ.ОО.С.1.4. Објашњавају како промене фреквенције, интензитета, трајања и типа физичке активности утичу на њене ефекте. - ФЗВ.ОО.С.1.5. Анализирају утицај срединских фактора (температура, влажност ваздуха, загађеност ваздуха/ воде, УВ зрачење, ветар и др.) на физичку активност и	- ФЗВ.ОО.С.2.1. Идентификују добре и слабе стране сопственог извођења моторичке вештине ради побољшања извођења. - ФЗВ.ОО.С.2.2. Дају вршњацима повратне информације о извођењу моторичких вештина ради побољшања извођења. - ФЗВ.ОО.С.2.3. Користе повратне информације ради побољшања контроле и координације тела приликом извођења моторичких вештина. - ФЗВ.ОО.С.2.4. Аргументовано дискутују о утицају физичке активности на здравље и благостање. - ФЗВ.ОО.С.2.5. Користе концепте	- ФЗВ.ОО.С.3.1. Редовно се баве физичком активношћу на нивоу који превазилази основне препоруке јавног здравља. - ФЗВ.ОО.С.3.2. Правилно реагују у случају повреде приликом физичке активности. - ФЗВ.ОО.С.3.3. Користе и комбинују специјализоване моторичке вештине у разноврсним ситуацијама (игра, рекреација, такмичење, свакодневне животне активности). - ФЗВ.ОО.С.3.4. Критички се односе према употреби психоактивних супстанци, допинга и енергетских пића. - ФЗВ.ОО.С.3.5. Примењују основне принципе правилне

здравље људи. - ФЗВ.ОО.С.1.6. Демонстрирају добру контролу и координацију покрета приликом извођења сложенијих специјализованих моторичких вештина.	мерења да одреде удаљеност, брзину, висину, фреквенцију, број понављања, трајање активности, паузе и сл. приликом вежбања.	исхране у свакодневном животу. - ФЗВ.ОО.С.3.6. Примењују принципе толеранције и фер-плеја у физичкој активности и спорту.

- ФЗВ.ОО.С.1.7. Демонстрирају моторичке вештине у различитим условима у складу са постављеним задацима. - ФЗВ.ОО.С.1.8. Објашњавају кључне карактеристике правилног извођења моторичких вештина. - ФЗВ.ОО.С.1.9. Изводе једноставна антропометријска и моторичка мерења, користећи основне математичке концепте. - ФЗВ.ОО.С.1.10. Препознају развојне промене и њихов утицај на бављење физичком активношћу. - ФЗВ.ОО.С.1.11. Познају стручну терминологију везану за физичку активност, вежбање и спорт. - ФЗВ.ОО.С.1.12. Објашњавају основне принципе правилне исхране. - ФЗВ.ОО.С.1.13. Користе одећу, опрему и једноставна средства и алате на безбедан начин приликом боравка у природи. - ФЗВ.ОО.С.1.14. Препознају штетне утицаје употребе психоактивних супстанци, допинга и енергетских пића. - ФЗВ.ОО.С.1.15. Идентификују занимања повезана са здрављем, физичким васпитањем и спортом. - ФЗВ.ОО.С.1.16. Идентификују елементе националног наслеђа у физичкој активности, спорту и плесу.	– ФЗВ.ОО.С.2.6. Анализирају утицај коришћења дигиталних технологија на здравље и благостање деце и адолесцената.	- ФЗВ.ОО.С.3.7. Препознају ризик седентарних активности и коригују свој образац дневних активности у складу са тим. - ФЗВ.ОО.С.3.8. Учествују у догађајима који промовишу физичку активност и здравље у школи, при чему се одговорно односе према животној средини. - ФЗВ.ОО.С.3.9. Вреднују национално наслеђе у физичкој активности, спорту и плесу, као и наслеђе других. - ФЗВ.ОО.С. 3.10. Адекватно користе шири вокабулар из области физичког вежбања, спорта и физичке активности у усменој и писаној комуникацији у различитим ситуацијама.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)
Ученици објашњавају повезаност физичке активности, начина исхране и здравља и критички анализирају сопствени образац исхране. Познају основну терминологију физичке активности на страном језику.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)
Безбедно и ефективно користе дигитална, научна и технолошка знања, као и принципе различитих наука за прикупљање и анализу информација о физичкој активности, исхрани и здрављу, из различитих извора на матерњем и другим језицима. Истражују како учествовање у активностима у природи доприноси личном здрављу и здрављу заједнице. Учествују у организацији школских такмичења и манифестација који промовишу физичку активност и здравље. Вреднују поузданост информација из различитих извора, које се односе на физичку активност, исхрану и здравље.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)
Редовно се баве физичком активношћу ради оптимизације здравља. Бирају активности у складу са сопственим потребама и интересовањима и подстичу друге на физичку активност. Полазећи од разноврсних специфичних моторичких вештина, креирају решења у одабраним спортским и рекреативним активностима. Самостално праве лични план побољшања физичке активности и моторичких способности. Користе одговарајуће термине из матерњег и других језика ради претраге дигиталних и других извора информација из области физичке активности и здравља. Укључују се у догађаје и активности промоције физичке активности и здравља у локалној заједници. Доносе одлуке у вези са физичком активношћу, исхраном и здрављем, засноване на релевантним информацијама. Негују толеранцију и фер-плеј и промовишу заштиту животне средине у свом

окружењу.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- ФЗВ.ОО.Н.1.1. Познају основну терминологију физичке активности на страном језику. - ФЗВ.ОО.Н.1.2. Критички анализирају сопствени образац исхране. - ФЗВ ОО.Н.1.3. Објашњавају повезаност физичке активности, начина исхране и здравља.	- ФЗВ.ОО.Н.2.1. Вреднују поузданост информација из различитих извора, које се односе на физичку активност, исхрану и здравље. - ФЗВ.ОО.Н.2.2. Истражују како учествовање у активностима у природи доприноси личном здрављу и здрављу заједнице. - ФЗВ.ОО.Н.2.3. Адекватно користе различите изворе информација о физичкој активности, исхрани и здрављу на страном језику. - ФЗВ.ОО.Н.2.4. Учествују у организацији школских такмичења и манифестација који промовишу физичку активност и здравље. - ФЗВ.ОО.Н.2.5. Адекватно користе дигитална и технолошка знања, као и принципе различитих наука за прикупљање и анализу информација о физичкој активности, исхрани и здрављу.	- ФЗВ.ОО.Н.3.1. Са самопоуздањем се редовно баве физичком активношћу у складу са сопственим потребама и интересовањима. - ФЗВ.ОО.Н.3.2. Решавају проблемске ситуације, креирајући различита решења у одабраним спортским и рекреативним активностима. - ФЗВ.ОО.Н.3.3. Учествују у догађајима који промовишу физичку активност, здравље и заштиту животне средине у локалној заједници. - ФЗВ.ОО.Н.3.4. Уз одговарајућу помоћ креирају и спроводе план за побољшање или очување сопственог нивоа физичке активности и моторичких способности и прате његове ефекте. - ФЗВ.ОО.Н.3.5. Праве одговорне изборе у вези са физичком активношћу, исхраном и здрављем. - ФЗВ.ОО.Н.3.6. Подстичу друге да се баве физичком активношћу ради очувања здравља. - ФЗВ.ОО.Н.3.7. Идентификују понуду спортских и рекреативних активности и ресурса у локалној средини. - ФЗВ.ОО.С.3.8. Користе одговарајуће термине из различитих језика ради претраге дигиталних и других извора информација из области физичке активности и здравља. - ФЗВ.ОО.С.3.9. Уз одговарајућу помоћ креирају и спроводе план правилне исхране.

Разред	пети
Недељни фонд часова	3 часа
Годишњи фонд часова	108 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- примени једноставне комплексе простих и општеприпремних вежби; - изведе вежбе (разноврсна природна и изведена кретања) и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама; - упореди резултате тестирања са вредностима за свој узраст и сагледа сопствени моторички напредак; - комбинује и користи достигнути ниво усвојене технике	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ** Развој снаге, аеробне издржљивости, покретљивости, координације, брзине. Тестирање и праћење физичког развоја и

кретања у спорту и свакодневним животним ситуацијама; - доводи у везу развој физичких способности са атлетским дисциплинама; - одржава равнотежу у различитим положајима и кретањима;	моторичких способности.

- користи гимнастичке вежбе за развој моторичких способности; - користи елементе технике у игри; - примени основна правила мини рукомета/рукомета и футсала у игри; - учествује на унутародељенским такмичењима; - изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу; - игра народно коло; - изведе кретања у различитом ритму; - изведе основне кораке плеса из народне традиције других култура; - контролише и одржава тело у води; - преплива 25 m слободном техником; - скочи у воду на ноге; - примени мере безбедности и поштује правила понашања у воденој средини и око ње; - поштује правила понашања у просторима за вежбање у школи и ван ње, као и на спортским манифестацијама; - примени мере безбедности током вежбања; - одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима у просторима за вежбање; - поштује правила тимске и спортске игре у складу са етичким нормама; - сарађује током физичког вежбања и игре; - на социјално прихватљив начин реагује у конфликтним ситуацијама; - користи различите изворе информација за упознавање са разноврсним облицима физичких и спортско-рекреативних активности;	**МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТОВИ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ** **Атлетика** Ходања, трчања, скакања, бацања, тробој. Полигон. **Спортска гимнастика** Вежбе на тлу. Прескоци и скокови. Вежбе на греди, на вратилу, на разбојима, на круговима. Пењања.
- прихвати сопствену победу и пораз у складу са „фер-плејом”; - примени научено у физичком и здравственом васпитању у ванредним ситуацијама; - уврсти једноставна вежбања у свој распоред дневних активности; - наведе основе прве помоћи; - наведе примере утицаја физичког вежбања на здравље; - разликује здраве и нездраве намирнице и њихову енергетску вредност; - направи недељни јеловник уравнотежене исхране уз помоћ наставника и израчуна трошкове; - примени здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања; - чува животну средину током вежбања; - користи различите и поуздане изворе информација које се односе на очување здравља и здравих животних навика, - заступа мишљење да прекомерна употреба дигиталних уређаја није здрава.	**Спортске игре** **Футсал:** Вођење и контрола лопте. Примање и додавање лопте. Шутирање на гол. Основе игре у нападу (откривање). Одузимање лопте. Основе игре у одбрани (покривање). Вежбе са два и три играча. Игра. Прав ила. **Рукомет/мини рукомет:** Вођење лопте. Хватања и додавања лопте. Шутирања на гол. Принципи индивидуалне одбране. Принципи колективне одбране. Правила игре.

	Полигон.
	Плес и ритмика Покрети уз ритам и уз музичку пратњу. Ритмичке вежбе са и без реквизита. Скокови кроз вијачу. Народно коло.
	Програми по избору Скијање, клизање, бадминтон, стони тенис, оријентиринг, јацент, борења.
	Пливање Обука непливача, технике пливања, игре у води, самопомоћ у води.
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА **Физичко вежбање и спорт** Сврха физичке активности и вежбања. Значај развоја физичких способности за здравље. Правилно понашање према учесницима у игри. Чување и одржавање простора и средстава за вежбање. Постављање и склањање справа и реквизита неопходних за вежбање. Препознавање насиља у физичком васпитању и спорту. „Фер-плеј”, навијање, победа, пораз, решавање конфликтних ситуација. Физичко вежбање и естетика. Поуздани извори информација из области вежбања. физичког и здравственог васпитања и спорта. Планирање дневних активности. Значај развоја физичких способности за сналажење у ванредним ситуацијама. **Здравствено васпитање**

	Физичка активност, вежбање и здравље. Основни принципи вежбања. Утицај различитих врста физичке активности на организам. Придржавање здравствено-хигијенских мера пре, у току и после вежбања. Основе прве помоћи. Утицај правилне исхране на здравље и развој. Вежбање и исхрана. Значај вежбања и играња на чистом ваздуху. Вежбање и чување животне средине. Поуздани извори информација из области очувања здравља и здравих животних навика. Утицај прекомерне употребе дигиталних уређаја на здравље.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Концепција физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних активности и самосталног вежбања ученика, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода и стандарда овог васпитно-образовног подручја.

У процесу реализације физичког и здравственог васпитања неопходно је да ученик развија **физичку писменост** која обухвата не само моторичке вештине и способности, већ и мотивацију, знање, разумевање, као и ставове неопходне за бављење сврсисходним физичким активностима током целог живота.

У складу са савременим схватањима улоге школе и наставника у образовно-васпитном процесу, да би се достигао циљ физичког васпитања неопходно је да наставник предузме следеће кораке:

- да омогући сваком ученику да се осећа безбедно (и пријатно) током наставе физичког васпитања, али и да јасно дефинише правила (шта очекује од ученика, а шта им даје заузврат);

- да упозна сваког ученика, његову личност (психосоцијалне карактеристике), навике у вежбању, физичке способности, интересовања, како би могао да му прилагоди приступ у планирању активности, не само у настави, него и ван ње;

- да на примерима и акцијама (практичним и очигледним активностима) континуирано наглашава важност одговарајуће физичке активности (физичког вежбања) и моторичких способности, као и здравих навика (одговарајућа исхрана, хигијена, одмор и др.);

- да научи ученике разноврсне вештине, технике, начине и правила кретања у спорту и рекреацији и да им унапређује физичке способности (нарочито оне које су повезане са добрим здрављем) и подстакне их да самостално вежбају;

- да повеже вештине, технике и физичке активности које се обрађују током наставе са реалним животом ученика ван школе (где, када и како се те и сличне активности могу упражњавати) и научи их да прате показатеље сопствене физичке активности ван школе;

- да нађе начине за добијање повратне информације о ефикасности претходних акција на бављење ученика физичким вежбањем (физичком активношћу) ван наставе физичког и здравственог васпитања, као и на њихова теоријска знања, уверења, ставове о важности доживотног бављења физичком активношћу.

Садржаји који се реализују у настави физичког и здравственог васпитања служе да бисмо ученике научили вредностима физичког вежбања (зашто вежбати) и начинима физичког вежбања (како вежбати), у складу са њиховим индивидуалним способностима. Образовни исходи се могу достићи на различите начине, коришћењем наведених вежбања, као и других које наставник изабере, у складу са предзнањима, способностима и интересовањима ученика, као и материјално-техничким условима за реализацију наставе.

Програм петог разреда базиран је на знањима, вештинама, ставовима и вредностима усвојеним током првог циклуса основног образовања и васпитања.

Настава физичког и здравственог васпитања уважава индивидуалне карактеристике ученика које се узимају као критеријум за диференцирани приступ, па самим тим неопходно је упутити ученика или групу ученика на олакшане или проширене садржаје у наставној и ваннаставној организацији рада.

Одређене програмске садржаје потребно је реализовати према полу.

Обавезни организациони облици рада су:

Наставне активности:

А. Часови физичког и здравственог васпитања.

Ваннаставне активности:

Б. Секције;

В. недеља школског спорта;

Г. активности у природи (крос, зимовање, летовање - камповање...); Д. школска и ваншколска такмичења;

Ђ. коративно-педагошки рад и допунска настава.

ОБАВЕЗНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

I. **Физичке способности**

Развијање физичких способности које се континуирано реализује у уводној, припремној и основној фази часа.

Уводна фаза часа не треба увек да се ради у стриктно фронталном облику рада, јер и кроз ове фазе часа ученике треба научити важним принципима дозирања оптерећења, а оно је увек индивидуалног карактера. На пример, у уводној фази часа ученицима се може дати могућност да достигну одређени пулс (или осећај пријатне задиханости) путем: 1. брзог ходања, 2. спорог трчања или 3. бржег трчања, што се може реализовати у три колоне, по ободу терена.

Припремна фаза часа не мора увек садржати једноличне вежбе обликовања, већ се може радити у пару, уз музику, игре огледала (опонашања покрета) уз додавање когнитивно захтевних елемената као што је забрањен покрет (покрет који се не сме поновити, опонашати). Дозирање оптерећења током припремне фазе часа треба да буде што више индивидуализовано, у складу са горенаведеним упутствима за уводну фазу часа (нпр. олакшавати и отежавати захтеве за ученике којима је основна верзија вежбе претешка или прелака).

Основна фаза часа се такође користи за развој физичких способности. То значи да осим критеријума избора садржаја који омогућавају да се ученици обуче за примену вештине коју могу и желе да примењују ван школе, треба имати на уму и критеријум стимулативности датог садржаја за развој одређене моторичке способности. Методе и облике рада наставник бира у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад:

- подстицање ученика на самостално вежбање;

- учвршћивање правилног држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део Годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016), подаци се уносе на националну платформу за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности.

II. **Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине**

Усвајање моторичких знања, умења и навика остварује се кроз примену наведених програмских садржаја атлетике, гимнастике, спортских игара, плеса, ритмичке гимнастике, пливања, али и свих осталих садржаја који имају потенцијал за развој физичких способности и велику вероватноћу примене ван школе.

Усвајање моторичких знања, умења и навика се реализује применом основних дидактичко-методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода.

Усвојена знања, умења и навике треба да омогуће ученицима њихову примену у спорту, рекреацији и специфичним животним ситуацијама.

Стицање знања, умења и навика је континуирани процес индивидуалног напредовања ученика у складу са његовим антрополошким статусом. Ученицима који нису у стању да усвоје неке од садржаја, задају се вежбања слична, али лакша од предвиђених, или предвежбе.

Уколико ученик не достигне предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду.

Усавршавање неких моторичких задатака је континуирани процес, без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научених игара итд.).

У раду са напреднијим ученицима реализују се проширени садржаји или садржаји из наредних разреда. Кроз процес реализације програма неопходно је пратити способности ученика за поједине спортове и упућивати их на укључивање у систем спорта.

III. **Физичка и здравствена култура**

Достизањем исхода ове наставне области, ученици стичу знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежбању, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту, рекреацији и здрављу.

Посебно планиране и осмишљене информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу. Достигнути исходи у области физичка и здравствена култура треба да обезбеде предуслове да се ученици и у своје слободно време баве физичким вежбањем, из уверења да је оно корисно.

Ова наставна област остварује се кроз све организационе облике рада у физичком и здравственом васпитању и обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и физичким способностима, здрављу и раду; развијање и неговање фер-плеја; препознавање негативних облика понашања у спорту и навијању; вредновање естетских вредности у физичком вежбању, рекреацији и спорту; развијање креативности у вежбању; очување животне средине, као и развијање и
неговање здравствене културе ученика.

Поред наведеног у овој области потребно је радити на неговању патриотских вредности (народне традиције и мултикултуралности), формирању правилног односа према различитостима, чувању материјалних добара, неговању друштвених вредности итд.

План и програм ваннаставних активности предлаже Стручно веће и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Секције

Формирају се према интересовању ученика. Наставник сачињава посебан програм узимајући у обзир интересовања ученика, материјалне и просторне услове рада, индивидуалне карактеристике и способности ученика. Уколико је неопходно, секције се могу формирати према полу ученика. Ученик се у сваком тренутку може укључити у рад секције.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, развоја свести о важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

- Такмичења у спортским дисциплинама прилагођеним програмским садржајима, могућностима и интересовањима ученика;
- приказ групних и индивидуалних моторичких вештина са и без реквизита (нпр.: гимнастички елементи, прескакање вијаче, жонглирање и сл.);
- приказ индивидуалних и групних плесних тачака;
- приказ нових спортова и рекреативних активности (сарадња са спортским и рекреативним организацијама);
- сарадничке физичке активности (нпр. акције пешачења у природи и скупљања смећа, сабирање пређених километара или корака у одељењу и сл.);
- ђачке трибине и радионице (о здрављу, начинима борбе против хипокинезије, трибине „за и против вежбања” о разлозима због којих неко вежба а неко не, о историји физичке културе, спорту, рекреацији, „фер-плеју”, последицама насиља у спорту, технолошким достигнућима у вежбању и спорту и др.);
- културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (нпр. ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Стручно веће физичког и здравственог васпитања у сарадњи са другим стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе физичког и здравственог васпитања, буду укључени у организацију ових активности. Недеља школског спорта може бити организована поводом неких националних или
међународних догађаја, као што су Олимпијске игре, Европска недеља спорта, Европски дан школског спорта, и др.

Г. Активности у природи (кросеви, зимовање, летовање)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа организује активности у природи:

- крос (време, место и дужину стазе одређује Стручно веће);
- зимовање – организује се за време зимског распуста (обука скијања, клизања, краћи излети са пешачењем или на санкама и др.);
- летовање – организује се за време летњег распуста у трајању од најмање седам дана (логоровање, камповање итд.);
- остале активности у природи (нпр. пешачке туре са обиласком историјски значајних места, пешачке туре са чишћењем природе, оријентиринг, организована вожња бицикала, ролера и сл.).

Д. Школска и ваншколска такмичења

Школа организује и спроводи обавезна унутаршколска спортска такмичења, као интегрални део процеса физичког васпитања према плану Стручног већа, и то
у:

- спортској гимнастици (у зимском периоду);
- атлетици (у пролећном периоду);
- најмање једној спортској игри (у току године).

Школа може планирати такмичења из других спортских грана или игара, уколико за то постоје услови и интересовање ученика (плес, оријентиринг, бадминтон,
између две или четири ватре, полигони, групни плесни састави, састави са прескакањем вијаче итд.).

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са наставним планом и програмом.

Један ученик може наступати за школу највише у једној спортској игри и појединачној дисциплини из атлетике и спортске гимнастике.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

- потешкоће у савладавању градива;
- смањене физичке способности утврђене на основу моторичког тестирања које се реализује на почетку школске године;
- лоше држање тела;
- здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних основних програмских садржаја које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности.

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

- уочавање постуралних поремећаја;
- саветовање ученика и родитеља;
- организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;
- организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом који одређује врсту вежби и степен оптерећења.

Ослобађање ученика од наставе физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину, на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са ослобођеним ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и у корелацији са садржајима других предмета. Такође, у договору са лекаром, са овим ученицима је могуће радити вежбе које доприносе развоју физичких способности не угрожавајући здравље ученика (нпр. вежбе координације око-рука или друге вежбе које погодују здравственом стању ученика).

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност и да:

- суде, воде статистику, региструју резултат или прате ниво активности ученика на часу или школском такмичењу;
- направе едукативни постер или електронску презентацију, припреме репортажу са спортског догађаја;
- снимају час за потребе школе и на други начин помажу наставнику у организацији наставних и ваннаставних активности. Препоручени исходи за ученика ослобођеног од практичног дела наставе јесу да ће по завршетку теме он бити у стању да:
- наведе важност здравих животних навика (адекватне исхране, одмора, одржавања добрих физичких способности и сл.);

- дефинише основна здравствено-хигијенска правила вежбања;

- презентује и анализира информације о физичком вежбању, спорту, здрављу;

- наведе основна правила гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања;

- учествује у организацији Недеље школског спорта и школских такмичења.

Планирање образовно-васпитног рада

Планирање васпитно-образовног рада треба да буде усмерено на достизање образовних исхода како је наведено у Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе. Посебну пажњу неопходно је обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током целе године.

Облици наставе

Предмет се реализује кроз следеће облике наставе:

- теоријска настава (до 4 часа);

- практична настава
(104 часа).

Теоријска настава

Посебни теоријски часови могу се организовати у ситуацијама када не постоје услови за реализацију наставе у просторима за вежбање или алтернативним објектима, и као први час у полугодишту. На тим часовима детаљније се обрађују садржаји предвиђени темама Физичко вежбање и спорт и Здравствено васпитање, уз могући практичан рад у складу са условима.

Максималан број часова без практичног рада не би требало да буде већи од четири (4) у току школске године.

При планирању теоријских садржаја неопходно је узети у обзир: исходе и садржаје програма, интересовања и претходна знања и искуства ученика, исходе и садржаје других предмета (корелацију – међупредметне компетенције).

Практична настава

Број часова по темама планира се на основу процене наставника, претходних знања и искустава ученика, материјално-техничких и просторних услова.

Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију, могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови. Оквирни број часова по темама:

1. Атлетика (20);

2. Гимнастика (20);

3. Основе тимских и спортских игара:

- Футсал (10)

- Мини рукомет; (20)

4. Ритмика и плес (8);

5. Пливање (10);

6. Програм по избору (12);

7. Тестирање и мерење (8).

Области програма физичког и здравственог васпитања: Спортска гимнастика, Атлетика, Плес и ритмика остварују се реализацијом основних и проширених садржаја.

Основни садржаји су они које је неопходно спровести у раду са ученицима узимајући у обзир сензитивне периоде развоја физичких способности, тренутне способности ученика, материјално-техничке и просторне услове.

Проширени садржаји су они који се бирају и реализују у раду са ученицима (групама или појединцима) који су савладали основне садржаје узимајући у обзир ниво достигнутости исхода, потребе и интересовања ученика, као и услове за рад.

Физичке способности

Планирање рада на развоју физичких способности мора бити у складу са резултатима моторичког тестирања ученика на почетку школске године. Наставник

препоручује ученицима шири избор физичког вежбања, прилагођеног не само тренутном нивоу физичких способности, него и интересовањима ученика и условима за вежбање које ученик има ван школе, а не само у њој. При планирању кондиционог вежбања у основној фази часа треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају примарном задатку основне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање (обраду и утврђивање) конкретне моторичке форме. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући и интервални метод, кружни тренинг и др.), прилагођене индивидуалним карактеристикама ученика. У раду са ученицима примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежбања. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимизацији интензитета рада. Акценат се ставља на оне моторичке активности којима се најуспешније супротставља последицама хипокинезије (активности које развијају аеробну издржљивост, брзину, снагу). Упоредо са практичним вежбањем, ученике треба упознавати са појмом датих физичких способности и њиховим значајем за добро здравље, функционалност у обављању свакодневних активности, успешно бављење спортом. Осим тога, ученике треба упућивати на активности које унапређују те способности, а које није могуће извести у школским условима. На тај начин наставник треба да подстиче ученике да физичке способности развија и ван школе, активностима које су му доступне и занимљиве.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика:

1. Развој снаге:

- без и са реквизитима;
- кроз вежбе у пару или групи;
- на справама и уз помоћ справа.

2. Развој аеробне издржљивости:

- брзо ходање;
- истрајно и интервално трчање;
- вежбање уз музику – аеробик;
- плес и плесне активности;
- тимске и спортске игре;
- други модели вежбања.

3. Развој покретљивости:

- без и са реквизитима;
- уз коришћење справа;
- уз помоћ једног или више сувежбача.

4. Развој координације:

- учење нових моторичких форми (пре свега у основној фази часа);
- извођење координационо захтевних вежби у различитом ритму и променљивим условима (нпр. извођење покрета екстремитетима у различитим равнима);
- вежбе са реквизитима (прескакање вијаче на различите начине, манипулација лоптом, палицом, обручем);
- полигони спретности;
- плесне кореографије, и др.

5. Развој брзине и експлозивне снаге:

- трчања (спринтерска трчања, хваталице, штафетне игре, сарадничке игре са трчањем, трчања са променом правца и сл.);
- једноставне и сложене кретне структуре које се изводе максималним интензитетом из различитих почетних положаја, на команду различитим чулним надражајима (нпр. старт из различитих положаја на звучни, визуелни и тактилни стимулус);
- штафетне игре и извођење вежби максималном брзином, где је оптерећење сопствено тело, делови тела или реквизит (бацања, скокови, ударци, акробатика, шутирања, кроз садржаје из атлетике, гимнастике, тимске и спортске игре, и др.).

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање, а за оне са којима се програм реализује по индивидуалном образовном плану (ИОП-у),

неопходно је обезбедити одговарајуће услове узимајући у обзир њихове могућности.

Праћење физичког развоја и моторичких способности спроводи се на почетку и крају школске године, у простору телесног састава (посебно телесне масноће), аеробне издржљивости (процена аеробног капацитета), мишићне снаге, издржљивости у мишићној снази, гипкости и агилности. У Приручнику за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања детаљно је објашњен модел континуираног праћења физичког развоја и

моторичких способности у настави физичког и здравственог васпитања, као и батерија тестова, критеријумске референтне вредности за ученике датог узраста и пола, затим начин њиховог тумачења, организација и протокол тестирања, као и педагошке импликације.

Моторичке вештине, спортови и спортске дисциплине

1. Атлетика

Основни садржаји:

Истрајно трчање: вежбе технике; континуирано и интервално трчање;

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања (ниски скип, високи скип, забацивање потколеница, загребајући корак итд.), ниски старт и фазе трчања;

Скок увис прекорачном техником; техника скока увис кроз фазе (залет, одскок, прелазак летвице и доскок). Обучавање технике врши се у целини, а по потреби рашчлањивањем на фазе;

Бацање лоптице у даљ: обучавање кроз фазе (залет и избачај) и усвајање вежбе у целини. Корелација са вежбама из рукомета (доножни корак, замах и техника избачаја дугим замахом).

Проширени садржаји:

Ови садржаји се примењују у раду са ученицима који су савладали обавезне садржаје применом одговарајуће методике рада.

- Техника штафетног трчања (штафетне игре, начини измене палице и др.);
- Скок удаљ – основни елементи згрчне технике – реализовати кроз фазе;
- Бацање кугле масе 2 kg – из места и бочна варијанта технике;
- Бацање „вортекса" удаљ;
- Тробој – кроз одељењско такмичење применити три дисциплине које су ученици савладали (трчање, бацања и скокови).

2. Спортска гимнастика

Основни садржаји:

Ученике је пожељно поделити према способностима. Поставити више радних места. На сваком часу увести нови задатак уз понављање претходних. Док једна група обрађује нови садржај, остале групе понављају обрађене садржаје. Промена радних места врши се након одређеног броја понављања. Нпр. група које није прошла неки задатак на часу исти ће реализовати на следећем часу. Ученику који не може да изведе задату вежбу даје се олакшани задатак. Након неколико

обрађених наставних јединица ове наставне теме, планом предвидети садржаје других наставних тема (спортска или тимска игра и др.), у циљу интензификације наставе. Гимнастички полигон осмислити према степену усвојености обрађених садржаја и претходних знања.

- Вежбе на тлу: колут напред, колут назад, став на лопатицама – „свећа", мост из лежања на леђима; вага претклоном и заножењем; став на шакама уз помоћ; премет упором странце – „звезда".
- Прескок: разношка (до 110 cm);
- Вежбе у упору:

паралелни разбој – наскок у упор, издржај, њих у упору, предњихом до седа разножно пред рукама, приножити једном до седа ван, саскок;

- Вежбе у вису (доскочно вратило, кругови – њих и саскок у зањиху; љуљање и саскоци);
- Пењања (шипка, канап, морнарске лествe – до 4 m висине);
- Ниска греда:

боком поред греде, суножним одскоком наскок на греду суножно (једна нога мало испред друге), различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока, вага претклоном и заножењем, саскок згрчено;

- гимнастички полигон састављен од обрађених
програмских садржаја. Проширени садржаји:

Могу се реализовати кроз часове на којима се реализују обавезни садржаји, као диференцирани облик рада са напредним ученицима који нпр. прескачу козлић по дужини уместо ширини, раде летећи колут након колута напред. Овакве моделе могуће је применити на све садржаје спортске гимнастике.

- Вежбе на тлу: колут напред и назад – варијанте (нпр. из става раскорачног колут напред до става раскорачног, из става раскорачног колут назад до става раскорачног, колут летећи); мост заклоном;

- Висока греда: наскок у упор предњи, упор одножно десном (левом) окретом за 90 степени удесно и прехватом бочно (палчеви су окренути један према другом), упор клечећи на десној са заножењем левом (мала вага); основна кретања из претходних разреда на ниској греди извести на средњој или високој греди;

- Трамболина или одскочна даска: скокови – предњи пружени и згрчени;

- Прескок „разношка" – козлић постављен по дужини (110 cm);

- Коњ са хватаљкама – упори и издржаји;

- Вежбе у упору: паралелни разбој – наскок у упор, њих и предњихом сед разножно пред рукама, саседом сножити, њих и предњихом саскок предношка;

- Коњ са хватаљкама – упори и издржаји;

- Вежбе у вису: дохватно вратило – вис завесом о потколено, наупор јашући и саскок одношка.

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Мали фудбал:

- Вођење и контрола лопте;

- Примање лопте и додавање лопте различитим деловима стопала;

- Шутирање на гол и основе игре у нападу (откривање);

- Одузимање лопте и основе игре у одбрани (покривање);

- Вежбе са два и три играча;

- Игра са применом основних правила за мали фудбал.

3.2. Рукомет – Мини рукомет

- Обучавање елемената технике и тактике са лоптом:

- држање лопте једном и обема рукама, плитки и дубоки хват;

- вођење лопте у месту са променом висине вођења, променом руке, променом положаја, бочним и дубинским кретањем, праволинијски, са променом брзине и руке којом се води, променом правца кретања, вођење у кретању са заустављањем у два корака, дриблинг над пасивним и активним противником (игра „1 на 1");

- додавање лопте једном руком „кратким замахом" (смер напред, укосо, у страну), „дугим замахом" уз примену неког од залета (бочни–доножни, бочни–заножни);

- хватање лопте у висини груди и главе, хватање непрецизно бачених лопти (бочних, изнад висине главе, у висини колена), хватање котрљајућих лопти, хватање и додавање лопте у кретању;

- шутирање – чеони шут и скок шут у даљ и вис;

- финтирање – једнострука финта у јачу страну.

- Обучавање индивидуалних елемената технике и тактике без лопте:

у фази напада – позиционирање играча, утрчавање у празне просторе, промена смера кретања, откривање за пријем лопте;

у фази одбране – одбрамбени став и кретање у ставу, заустављање нападача, одузимање лопте од противничког нападача, пресецање путање лопте код додавања, блок;

елементи технике голмана – основни став, кретање на голу, одбрана високих и ниских лопти, одбрана шутева са позиције крила, одбрана седмерца.

- Обучавање групних и колективних елемената тактике игре:

У петом разреду акценат треба ставити на **мини рукомет** односно:

- игру уз индивидуалну одбрану „човек на човека" (пресинг);

- игру на два гола (3 на 3, 4 на 4);

- игра 6 на 6 уз примену основних правила уважавајући усвојени ниво претходно обучаваних елемената.

Позиционирање играча у нападу и одбрани 6:0, укрштања играча у фази напада, игра 5:1 и 5+1 треба радити тек када већина ученика савлада мини рукомет. Сложеније елементе технике и тактике могуће је обрадити у делу програма под називом „Програм по избору" или у наредном разреду.

- Обучавање елемената технике и тактике играча са лоптом:
- вођење лопте: вежбе вођења (кроз ноге, поред и испред тела), вођење две лопте;
- додавање лопте: додавање „дугим замахом" – чеони залет, додавање лопте изведеним начинима, додавања са изменом места;
- хватање лопте: хватање једном руком;
- шутирање: бочни шут са отклоном, шутирање пивотмена, шут са крилне позиције;
- финтирање: једнострука финта у „слабију страну";
- извођење слободног ударца;
- полигон спортских игара **(**полигон се састоји од усвојених елемената спортских игара и осмишљава га наставник).

4. Плес и ритмика

Основни садржаји:

Планирати вежбе које је неопходно поновити из програма млађих разреда (докорак, галоп, дечији поскоци, полкин корак...). Дати могућност ученику или групи ученика да изаберу музику и осмисле ритмичку вежбу на основу усвојених елемената. Са вијачом применити „скокове кроз вијачу", прескакање вијаче галопом и суножним поскоцима. Обрадити прве две варијанте народног кола „Моравац".

Проширени садржаји:

Вежбе са вијачом усложнити наизменичним прескоцима на левој и десној нози и у кретању. Планирати вежбе са обручем које садрже окретања око разних делова тела, кортљања по тлу и провлачења. Вежбе са лоптом превасходно треба да обухвате манипулцију њом, као и бацања. Обрадити основне варијанте народног кола из краја у коме се школа налази.

Препорука:

Садржаје Атетике или Спортске гимнастике треба планирати са два часа, а трећи час треба планирати спортску игру (рукомет/минирукомет или футсал).

5. Пливање

Наставна тема Пливање реализује се у школама у којима за то постоје услови или у објектима изван школе.

Уколико не постоји могућност реализације наставе пливања у овом разреду, број часова намењен овој наставној теми распоређује се другим наставним темама предвиђеним Програмом.

Приликом реализације садржаја Пливања формирати групе пливача и непливача.

Садржаји ове наставне области се односе на вежбе дисања, рад ногу, „пловак", одржавање у месту, завеслаји (краул и леђни краул), скок на ноге и изрон, самопомоћ у води (окретањем на леђа), пливање техником краула или леђног краула.

6. Програми по избору

Програм по избору одређује Стручно веће у складу са могућностима школе и потребама ученика. Програми по избору могу бити: Кошарка, Јаџент, Бадминтон, Стони тенис, Оријентиринг, Борења, Клизање; Скијање и друге активности у складу са могућностима школе.

Осим школских услова за извођење програма, основни критеријум за избор програма је његов потенцијал за вежбање ученика ван наставе и за развој физичких способности повезаних са добрим здрављем (аеробна издржљивост, снага), као и координације.

7. Физичка и здравствена култура

У приближавању сврхе физичког вежбања ученицима пре свега треба назначити здравствене користи физичких способности, а онда и друге функције физичке активности (социјализација, самоактуализација, игра, разонода, естетске вредности и сл.). Ученицима треба кроз теоријске информације на часу (нпр. зашто је одређена физичка способност важна за добро здравље или сналажење у ванредним околностима), али и кроз практичне активности (нпр. моторичко тестирање, затим организовану шетњу природом са удружењем људи оболелих од дијабетеса и сл.) приближити сврху физичког вежбања и користи добрих физичких способности.

Такође, континуирано треба обрађивати и остале теме. Правилно понашање према учесницима у игри треба

подстицати кроз сарадничке активности, а не само кроз такмичарске (нпр. скок удаљ из места може да се вежба по принципу игре „Где ја стадох, ти продужи”, уз обавезну допунску вежбу док ученици чекају свој ред, а циљ може бити да се обори одељенски рекорд у укупној дужини скокова свих ученика у одељењу. На овај начин се утиче и на развој међупредметних компетенција ученика, као што су математичке компетенције у вези са мерењем дужине и јединицама мере). Теме у вези са препознавањем насиља у физичком васпитању и спорту треба обрађивати управо кроз такмичарске и сарадничке активности, којима се наглашава важност заједништва и задовољења основних потреба сваког ученика за сигурношћу и припадношћу. Такође, треба користити актуелне и архивске примере из спорта који указују на значај фер-плеја и правилно разумевање победе и пораза, али и на негативне последице кршења правила и угрожавања добробити других учесника у активности, игри. Уважавање својих потреба, али и потреба других треба да буде централно место планирања активности које обрађују теме такмичења, навијања, решавања конфликтних ситуација, поштовања различитости, разумевања естетике и сл.

Осим односа према друштвеном окружењу, велику пажњу треба посветити и правилном односу према природи и уопште околини (не бацати смеће током вежбања, не ломити гране и сл). Инсистирање на одговорном односу према справама, реквизитима, просторима за вежбање, а нарочито природи током активности напољу – треба да буде приоритет планирања активности. Наставник често може истовремено достизати исходе у вези са физичком активношћу, односно развојем физичких способности и исходе у вези са правилним односом према околини. Повезивање преношења справа и реквизита са вежбама снаге, а активности чишћења природе са вежбама издржљивости (нпр. „плогинг”) добар је пример истовременог достизања исхода, односно функционалних знања која ученицима могу користити и за разумевање могућности планирања вежбања кроз своје свакодневне активности ван школе.

Теме у вези са принципима правилне исхране треба обрађивати у сагласности са темама са којима се могу повезати на логичан начин (нпр. вежбе снаге, исхрана и повећање мишићне масе, вежбе издржљивости као средство чишћења организма и храна која помаже у чишћењу организма од масти, трошењу шећера и сл.). Тему хигијене треба обрађивати континуирано и инсистирати на одржавању личне хигијене и хигијене простора.

Током наставе је најлакше обрадити теме које се тичу правила спортских и других игара, која треба усвајати постепено и кроз активности, игру. Поједине теме није могуће обрађивати стално (нпр. прва помоћ), али наставник континуирано треба да указује на безбедносне мере током наставе, нарочито приликом извођења моторичких садржаја који носе повећани ризик од повреда.

На овом узрасту процедура хитног обавештавања у случају повреде је од велике важности. Ученик треба одмах да обавести наставника на часу или дежурног наставника у дворишту.

Континуирано скретати пажњу ученицима да прекомерна употреба електронских уређаја штетно утиче на њихово здравље и упућивати их на проверене и поуздане изворе информација које се не односе само на дигиталне, већ и на писане изворе који се односе на вежбање и здравље.

У обрађивању свих тема треба користити разноврсне облике рада, методе и садржаје. Осим вежбања у школи, ученицима треба указивати на важност њиховог вежбања ван школе, упућивати их на различите могућности вежбања, на поуздане изворе информација о вежбању. На тај начин наставник ствара атмосферу континуираног достизања циља физичког васпитања, у чему једнаку улогу имају и наставник и ученик.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике часова: – јасноћа наставног садржаја;
- оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;
- избор рационалних облика и метода рада;
- избор вежби оптималне образовне вредности;
- функционална повезаност свих делова часа – унутар једног и више узастопних часова једне наставне теме. Уколико на часу истовремено вежбају два одељења, настава се спроводи одвојено за ученике и ученице.

Приликом избора облика рада неопходно је узети у обзир просторне услове рада, број ученика на часу, број справа и реквизита и динамику обучавања и увежбавања наставног задатка.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији рационалне организације и интензификације часа, као и достизања постављених исхода.

Праћење, вредновање и оцењивање

Оцењивање ученика се спроводи у складу са Правилником о оцењивању. Стручно веће је у обавези да донесе Критеријуме оцењивања на почетку сваке школске године.

Исходи представљају добру основу за праћење и процену постигнућа ученика, односно креирање захтева којима се може утврдити да ли су ученици достигли оно што је описано одређеним исходом.

У процесу оцењивања пожељно је користити лични картон ученика (евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења личног картона ученика су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања (формативно оцењивање), представља увид у различите аспекте учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране ученика).

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе физичког и здравственог васпитања, препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

- Активност и однос ученика према физичком и здравственом васпитању који обухвата:
- вежбање у адекватној спортској опреми;
- редовно присуствовање часовима физичког и здравственог васпитања;
- учествовање у ваннаставним активностима, и др.
- Приказ једног од усвојених комплекса општеприпремних вежби (вежби обликовања);
- Достигнут ниво постигнућа моторичких знања, умења и навика (напредак у усавршавању технике).

Атлетика:

Приказ технике спринтерског и истрајног трчања, приказ технике, скока увис (прекорачна техника – маказице); Спринтерско трчање 30–50 m на време;

Бацање лоптице до 200 g удаљ;

Истрајно трчање у трајању од 6 минута;

Трчање школског кроса.

Спортска гимнастика:

Вежбе на тлу: колут напред, колут назад, став о шакама уз помоћ, мост из лежања, став на лопатицама – „свећа”; Прескок: разношка уз помоћ;

Вежбе на греди, вратилу, разбоју, двовисинском разбоју и круговима

- паралелни разбој: наскок у упор са узвишења (шведска клупа, сандук, столица), предњихом сед разножно, приножити једном и саскок саседом,
- ниско вратило: упор одскоком, издржај, саскок у почетни положај;
- вратило/кругови: њих и саскок предњихом;
- пењања: приказ технике пењања уз шипку и конопац.

Рукомет:

Вођење лопте праволинијски, са променом правца кретања (левом и десном руком); Хват и додавање лопте у висини главе и рамена;

Шутирање једном техником (шут са земље или шут из трокорака).

Футсал:

Додавање унутрашњом страном стопала и примање лопте ђоном и унутрашњом страном стопала; Вођење и шут на гол;

Додавање, примање лопте и шут на гол из кретања.

Плес и ритмика:

Замаси, кружења, трчања, поскоци и скокови без реквизита, поскоци и скокови кроз вијачу. Народно коло „Моравац” (прва и друга варијанта).

Пливање:

Контрола и одржавање тела у води, самопомоћ у води.

Индивидуални напредак моторичких способности сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом оцењивања узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности, као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе, наставник прати и вреднује:

- познавање основних правила гимнастике, атлетике, спортске игре, пливања и основних здравствено-хигијенских правила вежбања;
- учешће у организацији ваннаставних активности.

Педагошка документација

- Дневник рада за физичко и здравствено васпитање;
- Планови рада физичког и здравственог васпитања, План рада стручног већа, Годишњи план (по темама са бројем часова), Месечни оперативни план, План ваннаставних активности и праћење њихове реализације;
- Писане припреме: форму и изглед припреме сачињава сам наставник уважавајући временску артикулацију остваривања, циљ часа, исходе који се реализују, конзистентну дидактичку структуру часова, запажања након часа;
- Радни картон наставник води за сваког ученика. Радни картон садржи податке о стању физичких способности са тестирања, оспособљености у вештинама, напомене о специфичностима ученика и остале податке неопходне наставнику.

Педагошку документацију наставник сачињава у електронској или писаној форми.

ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

Циљ наставе и учења грађанског васпитања је да ученик изучавањем основних принципа, вредности и процедура грађанског друштва постане свестан својих права и одговорности, осетљив за потребе појединаца и заједнице и спреман да активно делује у заједници уважавајући демократске вредности.

Разред	пети
Недељни фонд часова	1 час
Годишњи фонд часова	36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** **и кључни појмови садржаја**
- разликује жеље од потреба и повезује их са правима; - штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; - учествује у доношењу правила рада групе и поштује их; - аргументује потребу посебне заштите права детета; - на примеру препозна да ли су права детета уграђена у документе којима се уређује рад школе;	**ЉУДСКА ПРАВА** **Права детета** Потребе, жеље и права. Права и правила у учионици. Права детета у документима о заштити права Посебност права детета и људска права. Конвенција о правима детета. Врсте права. Права у дигиталном окружењу (право на приватност, безбедност). Показатељи остварености и кршења дечијих права. Конвенција о правима детета у документима која се односе на школу.

- наведе примере и показатеље остварености и кршења дечијих права из историјских догађаја, књижевних дела, свакодневног живота; - наведе основна права у дигиталном окружењу и примере њиховог кршења; - искаже свој став о значају правила за функционисање заједнице; - наведе начине демократског одлучивања; - објасни улогу и одговорност појединца и група у заштити дечијих права; - одговорно се понаша у дигиталном окружењу; - тражи помоћ у ситуацији кршења сопствених или туђих права или неког вида насиља; - прихвати и дружи се са ученицима у групи без обзира на уочене сличности или разлике ; - препозна предрасуде, стереотипе, дискриминацију, нетолеранцију по различитим основама, као и говор мржње на примерима из свакодневног живота и дигиталног окружења; - разликује врсте насиља и могуће начине реаговања; - прави разлику између безбедног и небезбедног понашања на друштвеним мрежама; - анализира сукобе из различитих углова препознајући потребе учесника сукоба и предлаже решења прихватљива за све стране у сукобу; - образложи предности конструктивног начина решавања сукоба; - учествује у препознавању проблема у својој школи који се тичу дечијих права; - прикупља податке користећи различите изворе и критички их процењује; - активно учествује у тиму поштујући правила тимског рада; - у дискусији примени вештину активног слушања, износи свој став заснован на аргументима, комуницира на неугрожавајући начин; - креира дигитални или други садржај (постере, инфографике или видео записе) за потребе извођења акције; - учествује у планирању и извођењу акције, процени њене ефекте и препозна пропусте.	**ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО** **Заједнице којима припадамо** Права и функционисање заједнице Заједнице којима припадамо. Школа као заједница.Одлучивање у учионици и школи.Гласање и консензус као демократски начини одлучивања. Одговорности и обавезе у заједници. Одговорност деце и одраслих. Одговорно понашање у дигиталном окружењу. **ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ** **Сукоби и насиље** Наши идентитети, сличности и разлике (раса, пол, национална припадност, друштвено порекло, вероисповест, политичка или друга уверења, имовно стање, култура, језик, старост и инвалидитет). Стереотипи и предрасуде. Дискриминација. Толеранција. Говор мржње. Сукоби и начини решавања сукоба. Предности конструктивног решавања сукоба. Врсте насиља: физичко, активно и пасивно, емоционално, социјално, сексуално, дигитално. Реаговање на насиље. **ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ** **Акција у школи у корист права детета** Идентификација проблема и тражење могућих решења проблема. Планирање и извођење акције. Анализа акције и вредновање ефеката.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за пети разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности. Ова два упутства се допуњују и заједно дају наставнику целовиту слику о овом програму, начину планирања и остваривања, као и о праћењу и вредновању напредовања ученика. Осим тога, додатну помоћ наставници могу добити консултујући следеће

материјале који су доступни у електронској форми. Сет од 3 књиге Савета Европе Референтни оквир компетенција за демократску културу (РОКДК). На сајту Завода за унапређивање образовања и васпитања доступан је Приручник за наставнике грађанског васпитања у другом циклусу основног образовања и васпитања који даје шири увид у област из којих су теме програма, појашњење кључних појмова садржаја, речник, примере подстицаја и активности, листу ресурса; материјали за

реализацију грађанског васпитања разврстани по врстама права, као и Приручник за наставнике Наши ученици у свету критичког мишљења и медијске писмености.

Садржај програма за 5. разред је подељен на четири области (Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету и Грађански активизам) које се налазе у свим програмима грађанског васпитања за други циклус основног образовања и васпитања, јер се ради о концепту спиралног програма. Теме по областима се спирално развијају, што значи да се постојећи садржаји из разреда у разред проширују и продубљују, а многи исходи се надграђују или се, ако су у питању вештине, унапређују. Типични примери таквих исхода су они који се односе на комуникацију. Активно слушање и конструктивно реаговање су исходи који се постепено унапређују кроз бројне активности и садржаје. Слично је и са јачањем осетљивости за потребе и права других, препознавање дискриминације, одговорно понашање у дигиталном окружењу и других исхода који се не могу брзо и лако остварити обрадом само једног програмског садржаја и најчешће се тичу вештина.

Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји јака повезаност.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада, али увек имајући у виду исходе које треба остварити. Сазнајни исходи се најлакше достижу (нпр. наведе начине демократског одлучивања), али тек кад су остварени исходи који се

односе и на ставове и вештине, општи циљ програма може се достићи у потпуности. Зато није довољно познавати принципе конструктивне комуникације, већ треба и комуницирати на такав начин. У овом програму постоје многи исходи који су вештине и манифестују се у понашању ученика, али треба имати у виду да је за њихово остварење потребно више времена и више прилика да се научено непосредно практикује. Образовање за демократију није исто што и образовање о демократији.

Зато овај програм тежиште не ставља на знања, већ на вештине применљиве у свакодневном животу у демократској заједници, на демократске ставове и вредности о универзалности права, једнакости, слободи и одговорности, социјалној осетљивости и припадности заједници, уз спремност да се активно делује за сопствену добит, као и добит других. Пуно простора у програму добили су садржаји који се односе на дигитално окружење из разлога што пракса показује да се код ученика у петом

разредуповећава интересовање за нове дигиталне технологије; важно је да се у том периоду поставе темељи одговорног односа према њиховом коришћењу, способност да се разликује безбедно од небезбедног дигиталног окружења, као и да се повеже њихова злоупотреба са кршењем људских/дечијих права.

Прегледом исхода може се видети да међу њима има и оних који нису лако проверљиви у условима учионице. Примери таквих исхода су: штити своја права на начин који не угрожава друге и њихова права; одговорно се понаша у дигиталном окружењу; у ситуацији кршења сопствених или туђих права или неког вида

насиља тражи помоћ. Они су нашли своје место у програму јер су значајни за циљ Грађанског васпитања, али за проверу њихове остварености потребне су одређене ситуације. Зато наставник при планирању часова треба да осмисли активности у којима ће се симулирати ситуације кршења права или насиља и у којима ће ученици имати прилику да демонстрирају вештину којом штите своја права на начин који не угрожава друге и њихова права или да препознају насиље и наведу коме би се

обратили за помоћ. Остваривање овако постављених исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада, као и одабир и коришћење одговарајућих

техника рада са ученицима. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дебате, дискусије, пројекте, истраживања, промоције, покретање акција, као и да сами осмисле неке друге активности. За ученике петог разреда, посебно оне који по први пут похађају *грађанско васпитање*, неке од ових техника рада могу бити новина те их треба постепено навикавати да и они имају улогу активних креатора наставе.

Садржај грађанског васпитања има природну везу са другим предметима као што су српски/матерњи језик, историја и информатика и рачунарство, што даје могућност за међупредметно планирање. То се види у исходима који се односе на препознавање поштовања/кршења људских права у неким историјским догађајима и књижевним делима које ученици читају. Посебно је јака корелација са садржајима тематске целине

Дигитална писменост (кључни појмови: интернет претрага и процена извора, ауторска права и лиценце, заштита личних података, онлајн идентитет, безбедна комуникација заштита здравља и животне средине) која се налази у програму предмета информатика и рачунарство.

Посебну пажњу треба обратити на последњу област програма где се претходно стечена знања и вештине интегришу и практикују. Акције треба да буду мале и изводљиве, али да имају све неопходне кораке. Ученике треба охрабривати када наиђу на тешкоће и јасно указивати да су и неуспешне акције такође добре, јер њиховом анализом долазимо до увида који су кораци били погрешни. Бројни су примери тема у оквиру којих се могу осмислити акције у школи у корист права детета. На пример, вршњачка подршка је важан сегмент укупне подршке инклузивног образовања, тако да је укљученост ученика у овај сегмент живота и рада школе веома значајан. Он се огледа управо у заједничком промишљању наставника и ученика на тему како осмислити план подршке, како га најуспешније реализовати водећи рачуна о потребама конкретног ученика обухваћеног инклузивним образовањем. Не треба заборавити на инклузију у дигиталном свету која се односи на приступ дигиталном окружењу а тичу се не само превазилажења различитих облика дигиталне искључености, него и вештина које су потребне будућим грађанима да би могли да учествују у дигиталним просторима.

У програму грађанског васпитања продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте као што су: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања, представе и друго. Могу се користити при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради са ученицима. Продукти се могу користити и ван групе, на пример: за потребе изложбе у холу школе, школских новина, сајта школе, у раду ученичког парламента, у локалној заједници или локалним медијима.

За реализацију наставе овог програма и остваривање дефинисаних исхода, врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем даје пример и доприноси стварању демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратне информације и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ, већ и начин да се остваре жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости, уз обавезу да поштује и уважи друге и другачије погледе и мишљења. Реализација програма треба да се одвија у складу са принципима интерактивних односа (активне, проблемске и истраживачке наставе), са сталним рефлексијама на одговарајуће појаве из друштвеног контекста (прошлости и још више садашњости). Наставник треба да подстиче код ученика способност да разумеју сопствену одговорност у ситуацијама дискриминације и насиља, као и да бирају конструктивне начине реаговања на њих.

Конвенција о Правима детета учинила је децу субјектима права, уместо објектима заштите. То у пракси значи да дете има право да захтева да му држава обезбеди остваривање свих гарантованих права и то се у почетку реализује преко одраслих, а касније самостално, у односу на године и зрелост детета.

Планирање наставе грађанског васпитања захтева извесну флексибилности и промишљање могућих токова активности на часу у зависности од ученичких интересовања. У условима у којима нема класичних предавања наставника и контролних задатака, динамика часа у већој мери зависи од ученика и њихових реакција, што није увек могуће у потпуности предвидети. Уколико ученици покажу посебно интересовање за неки садржај (на пример, активност о опасностима на интернету), наставник их свакако неће прекидати како би прешао на следећи садржај. То се исто односи и на сваку дискусију у којој ученици имају потребу да још нешто кажу, изнесу своје мишљење или се супротставе туђем. Подразумева се да наставник води рачуна о динамици активности, али истовремено се стара да не угрози учешће ученика својим претерано директивним приступом, јер у грађанском васпитању сам процес учења директно је повезан са остваривањем исхода.

Да би се то постигло, ученике треба пажљиво уводити у садржаје програма и мотивисати их да раде на њима. За те потребе користе се подстицаји. У горе наведеном Приручнику за наставнике грађанског васпитања постоји избор подстицаја за сваку област програма, али наставник их може и самостално припремити. Они се могу наћи у различитим изворима (текстови, фотографије, статистички подаци, карикатуре...). За реализацију појединих тема могу се користити филмови јер активирају когнитивну и афективну страну личности и подстицајно делују на ученике да искажу мисли, осећања и ставове. Не треба занемарити ни интернет и различите социјалне мреже, јер су то облици комуникације који су блиски младима и на којима се могу препознати и анализирати многи проблеми живота у савременом свету, али и разговарати о говору мржње, нетолеранцији, другим облицима кршења права, као и дигиталном насиљу. Најбољи су они подстицаји који код ученика изазивају когнитивни несклад, потребу да пронађу информације, уђу у расправу и уколико су неки аргументи јаки, промене мишљење. У том узрасту ученици нису још увек довољно оснажени да аргументују своје мишљење, али то је управо оно што треба да вежбају и у чему треба да напредују. Зато је важно да наставник ученицима често постави питање: „Зашто тако мислиш?”. Независно који садржај је у питању,

наставник треба што чешће да поставља питања која је унапред припремио, као на пример: Ко доноси одлуку о томе? Шта су предности, а шта недостаци такве одлуке? Где се све таква одлука примењује? Када је то применљиво, а када није? Зашто није дозвољено да свако доноси самостално одлуку о томе? Како се могу проверити последице такве одлуке?

Због статуса изборности сасвим је извесно да ће групе у петом разреду бити хетерогене по искуству у области грађанског васпитања. Пракса показује да се најчешћа промена изборног програма дешава на преласку из првог у други циклус основног образовања и васпитања. Неколико првих часова су прилика да се ученици међусобно боље упознају, размене знања, ставове, вредности и вештине о демократском функционисању неке заједнице, као и да се уведу у садржаје

којима ће се бавити током петог разреда. Посебну пажњу треба обратити на ученике који се по први пут сусрећу са грађанским васпитањем. На основу утврђених потреба ученика, наставник планира реализацију наставе за сваку конкретну групу. Таква ситуација неуједначеног предзнања је прилика за вршњачко учење, јер током часа грађанског васпитања ученици уче једни од других и доприносе настави својим школским и ваншколским искуством, знањима и вештинама.

Исходи грађанског васпитања доприносе развоју више међупредметних компетенција, као што је нпр. комуникација, јер се при раду на свим садржајима инсистира на исказивању сопственог мишљења, осећања, ставова, и то на начин који не угрожава друге. Такође, постоји и допринос развоју међупредметних

компетенција решавање проблема и баратање подацима, што се посебно препознаје у последњој области програма, у којој је предвиђено да ученици реализују акцију по избору. Ученици се оснажују да препознају проблеме у свом окружењу, као да и активно траже решења.

Приликом учења о универзалним вредностима не смемо заборавити колико у данашње време дигитални свет обухвата друштвену стварност. Модернизација

дигиталне технологије ће довести да грађанско васпитање, као изучавање вредности, буде део дигиталног грађанског васпитања. Исходи који су били пре ове теме треба доводити у везу и са понашањем на интернету, као што то треба чинити и са осталим предметима, где је могуће. Дигитално грађанско васпитање има своје

области и исходе који кореспондирају са грађанским васпитањем, али и указују на одређене специфичне појаве у дигиталном свету, три области (Бити онлајн / Добробит оналајн / Права онлајн) разгранати у 10 домена који се ослањају на компетенције за демократску културу.

Извори Министарство просвете (https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2022/04/D-8-Savet-Evrope-Prirucnik-Obrazovanje-za-digitalno-gradjanstvo.pdf) Savet Evrope (https://rm.coe.int/16809382f9, www.digitalcitizenship.net), Australia Vlada Novog Južnog Velsa (www.digitalcitizenship.nsw.edu.au), Global Citizen (https://

globaldigitalcitizen.org), Media Smarts (http://mediasmarts.ca/digital-media-literacy)

Чињеница да се програм описно оцењује не умањује потребу наставника да континуирано прати напредовање ученика у достизању исхода које започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Ту се не мисли ни на какво писмено или усмено пропитивање, довољан је разговор у групи. У односу на ту почетну процену, наставник прати даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а

ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак, као и напредак других ученика у групи. *грађанско васпитање* пружа могућност за неговање саморефлексије (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстицање саморегулације процеса учења кроз постављање личних циљева

напредовања и планирања како да се остваре, што доприноси развоју кључне компетенције за целоживотно учење. У наставку се налази списак могућих показатеља напредовања ученика: начин на који ученик учествује у активностима; како прикупља податке; како образлаже и брани своје ставове; какав је квалитет

постављених питања; способност да се нађе веза међу појавама; навођење примера; промена мишљења у контакту са аргументима; разликовање чињеница од интерпретације; извођење закључака; прихватање другачијег мишљења; примена наученог; предвиђање последица; креативност решења; како ученици међусобно сарађују; како решавају сукобе мишљења; како једни другима помажу; испољавање иницијативе; начин превазилажења тешкоћа; присуство критичког, а не

критизерског мишљења.

ДРУГИ СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења страног језика јесте да ученик усвајањем функционалних вештина и знања о језичком систему и култури развије комуникативну
компетенцију и општу, функционалну и дигиталну писменост и оспособи се за усмену, писану и мултимодалну комуникацију; изгради свест о поштовању културних и индивидуалних различитости, формира критичко мишљење и вредносне ставове, унапређује креативност и стратегије учења и рада у контексту целоживотног учења.

Стандарди образовних постигнућа за крај основног образовања

Општа предметна компетенција (ОПК)

Општа предметна компетенција или вишејезична комуникативна компетенција обухвата поседовање свести о језицима као комуникационим средствима, стицање основне језичке писмености и њено континуирано развијање, као и схватање повезаности између језика и култура. Она омогућава ученицима да се користе језичким средствима у циљу обављања усмене и писане комуникације на језицима које уче, у приватном, јавном и образовном контексту. Поседовање вишејезичне комуникативне компетенције ученицима омогућава проналажење, прикупљање, обрађивање, критичку обраду и коришћење извора и садржаја информација примерених узрасту, потребама и интересовањима. Знања, умења и ставови који чине вишејезичну комуникативну компетенцију чине основ за развој критичког
мишљења и расуђивања, креативности и естетичког осећаја. Она омогућава ученицима постепено укључивање у разноврсне активности интеркултурног карактера, уз поштовање индивидуалних, групних и колективних идентитета и различитости и развијање емпатије и друштвено одговорног деловања. Учењем страних језика, користећи различите технике, ученици унапређују стратегије учења, развијају функционалну и дигиталну писменост и оспособљавају се за целоживотно учење и
употребу страних језика у разноврсним комуникативним контекстима.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици познају изговор фреквентних, понављаних и меморисаних гласова, као и неких најчешћих гласовних група. Ученици исправно записују најчешће увежбане речи и језичке конструкције. Познају ограничени репертоар најфреквентнијих основних правила морфолошких облика и једноставних синтаксичких структура. Користе елементарне и најфреквентније речи и изразе за исказивање основних комуникативних активности у школском и ваншколском контексту. Познају основне стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју вербалне и невербалне елементе најједноставнијих порука на страном језику. Разумеју главне сличности и разлике најфреквентнијих лексичких елемената матерњег и страних језика из приватног и образовног домена. Познају основне појаве и процесе који одликују свакодневицу културâ језика који уче, као и најзначајније личности и дела из историје и савременог доба културе језика
који уче. Ученици познају и разумеју основне природне и друштвене специфичности културе страног језика који уче, основне сличности и разлике између своје и стране културе.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици препознају и разумеју вербалне и невербалне садржаје најједноставнијих порука на страном језику и примењују најосновније стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју основне појмове и једноставне информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у школском и ваншколском контексту и тумаче њихова експлицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, прибегавајући матерњем и другим језицима које користе. Уз помоћ и подршку проналазе, селектују, прикупљају и повезују језичке, културолошке и друге информације из различитих извора, укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања из различитих школских садржаја.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у елементарним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју најфреквентније речи и изразе из свакодневног спорог и разговетног говора, као и најједноставније писане текстове у линеарној и хипертекстуалној форми, реализују најосновније видове писане и усмене продукције и интеракције који се тичу њихових непосредних искуствених доживљаја и сфера интересовања (поздрављање, представљање, добродошлица, опраштање, захваљивање,
пружање и размена основних података и информација). Ученици примењују базичне стандарде и правила интеркултурне комуникације. На најједноставнији начин приступају обради информација и развијају

функционалну и дигиталну писменост и базичне стратегије учења и рада.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Основни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- CJ2.OO.O.1.1. Препознају основне интонацијске схеме и изговарају једноставније гласове и најчешће гласовне групе и уз наглашену интерференцију и одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што може значајно да отежава разумљивост порука и комуникацију. - CJ2.OO.O.1.2. Препознају одређена основна правописна правила и записују фреквентне и увежбане краће речи уз неправилности које могу да ометају разумевање. - CJ2.OO.O.1.3. Препознају једноставније граматичке елементе и конструкције уз грешке и омашке које могу повремено да ометају комуникацију. - CJ2.OO.O.1.4. Препознају ограничен репертоар најједноставнијих синтаксичких структура, уз грешке и омашке које могу значајно да ремете комуникацију у искуствено блиским ситуацијама. - CJ2.OO.O.1.5. Препознају елементарни вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које могу значајно да ремете комуникацију. - CJ2.OO.O.1.6. Препознају положај циљног језика у глобалном контексту и уочавају суштинске разлике између заједницâ које користе циљни и матерњи језик. - CJ2.OO.O.1.7. Препознају основне сличности и разлике	- CJ2.OO.O.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања најједноставнијих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета), уз одговарајућу подршку. - CJ2.OO.O.2.2. Користе страни језик у најједноставнијој усменој и писаној комуникацији често прибегавајући основним стратегијама компензације, планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере уз одговарајућу подршку и употребу дигиталних алата. - CJ2.OO.O.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и користе најједноставније текстуалне, визуелнотекстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. - CJ2.OO.O.2.4. Интерпретирају значења најједноставније усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама и изводе закључке о комуникативној намери ослањајући се на типичну невербалну комуникацију, односно на основне карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир лексике и сл.). - CJ2.OO.O.2.5. Реагују на једноставна питања у интеркултурној комуникацији и учествују у размени информација у вези са културом свакодневице, ослањајући се у већој мери на стратегије компензације. - CJ2.OO.O.2.6. Идентификују и пореде најзначајније појаве и процесе у контексту (властите)	- CJ2.OO.O.3.1. Разумеју најфреквентније речи и фразе, лична и друга имена, бројеве, најуобичајеније интернационализме и друге основне лексичке елементе у оквиру једноставних, кратких, јасно контекстуализованих усмених исказа уколико се саопштавају споро и разговетно. - CJ2.OO.O.3.2. Разумеју и прате најједноставнија усмена упутства која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно артикулисана, као и јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење, уколико укључују и визуелне елементе. - CJ2.OO.O.3.3. Разумеју најопштији смисао кратких монолошких прилога уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања. - CJ2.OO.O.3.4. Разумеју основни смисао најједноставније конверзације, тј. - предмет разговора који прате, уколико саговорници говоре довољно разговетно и споро. - CJ2.OO.O.3.5. Разумеју појединачне речи и општи смисао у визуелно подржаним рекламним порукама. - CJ2.OO.O.3.6. Разумеју појединачне речи и општи смисао најједноставнијих текстова у популарној музици. - CJ2.OO.O.3.7. Разумеју кратке и једноставне поруке у белешкама и електронским порукама које се односе на свакодневне ситуације (имејл, СМС). - CJ2.OO.O.3.8. Разумеју општи смисао и понеки суштински детаљ у најједноставнијим

властите и културе језика који уче, уочавају појаве и процесе из свакодневне културе и традиције, о којима се повремено обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.	културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру садржаја школских предмета уз примену традиционалних и савремених видова комуникације и одговарајућу подршку. - CJ2.OO.O.2.7. Промишљају улогу језикâ у свакодневним активностима из домена властитог интересовања и користе страни језик при решавању задатака у вези са садржајима школских предмета.	врстама нефикционалних текстова (натписи, огласи, вести, кратки извештаји, сервисне информације, временске прогнозе, брошуре, проспекти, рекламе, стрипови), уколико су праћени илустративним елементима и препознатљивим начином графичког обликовања. - CJ2.OO.O.3.9. Разумеју најопштији смисао и најважније информације у познатим и једноставним врстама књижевних текстова прилагођених узрасту и интересовањима (прозни и поетски текстови, кратке приче, дечје песме). - CJ2.OO.O.3.10. Разумеју најважније информације из инфографикона и других једноставних визуелно-текстуалних приказа. - CJ2.OO.O.3.11. Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи из једноставнијих

		извора информација. – CJ2.OO.O.3.12. Учествују у интеракцији уз помоћ и подршку, користећи најједноставнија језичка средства (приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, размене основних личних података, тражења и добијања информација, предмета, услуга). – CJ2.OO.O.3.13. Именују и описују људе и ствари из свог непосредног окружења или везане за лична искуства (породица, кућни љубимци, место становања, школа, хоби), користећи најједноставнија језичка средства и уз помоћ и подршку саговорника. – CJ2.OO.O.3.14. Постављају најједноставнија питања личне природе (о блиским темама, потребама, интересовањима, предметима у нечијем поседу) и одговарају на слична питања саговорника. – CJ2.OO.O.3.15. Најједноставнијим језичким средствима исказују допадање и недопадање, слагање и неслагање, молбе и извињења. – CJ2.OO.O.3.16. Пишу најједноставније податке о себи и лицима из свог блиског окружења у обрасцима, упитницима или табелама. Повезују неколико кратких исказа у везани текст о блиским темама. – CJ2.OO.O.3.17. Писаним путем формулишу најједноставније информације о себи или траже информације о другима, састављају кратке и једноставне поздраве и поруке (као СМС, путем електронске поште или друштвених мрежа), као и сажете белешке о информацијама од непосредног личног интереса (нпр. списак за куповину). – CJ2.OO.O.3.18. На страном језику преносе саговорнику понеку кључну информацију из јавних натписа и краћих текстова опште информативне природе (плаката, транспарената, јеловника...). – CJ2.OO.O.3.19. На матерњем језику саопштавају основну тему и најопштији садржај кратког усменог исказа и писаног текста на страном језику.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици углавном исправно артикулишу већину гласова и гласовних група и гласовних група, уз ограничења акценатско-интонацијске природе. Ученици исправно записују већину гласова и гласовних комбинација и познају основна правописна правила. Познају најфреквентније основне морфолошке облике и једноставније синтаксичке структуре. Користе ограничени репертоар готових израза и вишечланих конструкција за исказивање основних комуникативних активности у школском и ваншколском контексту. Познају основне стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју вербалне и невербалне елементе једноставних порука на страном језику. Разумеју главне сличности и разлике најфреквентнијих лексичких елемената матерњег и страних језика из
приватног и образовног домена. Ученици поседују основна знања о разликама у свакодневном животу сопствене и културе страног језика и разумеју да су разлике последица сложености и разноликости култура. Познају и разумеју основне појаве и процесе који одликују свакодневицу културâ језика који уче, као и најзначајније природне и друштвене специфичности културе језика који уче.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици препознају, разумеју и тумаче вербалне и невербалне садржаје једноставних порука на страном језику и примењују основне стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју важне појмове и једноставне информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у школском и ваншколском контексту и тумаче њихова експлицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, ослањајући се на знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују и повезују језичке, културолошке и друге информације из различитих извора, укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама,
укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања из различитих области личних и образовних интересовања.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у рутинским и увежбаним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју фреквентне речи, изразе, фразе и краће усмене исказе и
једноставне текстове на познате теме, реализују кратке и увежбане видове писане и усмене продукције и интеракције, уз употребу познатих и рутинских фраза и формулација (постављање питања и давање одговора, саопштавање и размена ограниченог спектра информација) у приватном, јавном и образовном домену.
Ученици учествују у основној интеркултурној комуникацији, негујући позитиван и отворен став према различитостима, препознају и избегавају најкритичније табуе и неспоразуме у комуникацији. На једноставан начин приступају обради информација и развијају функционалну и дигиталну писменост и основне стратегије учења и рада.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Средњи ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици:	*Ученици:*	*Ученици:*
- CJ2.OO.C.1.1. Познају основне интонацијске схеме и углавном разумљиво изговарају једноставније гласове и најчешће гласовне групе и уз наглашену интерференцију и одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што може значајно да отежава разумљивост порука и комуникацију. - CJ2.OO.C.1.2. Познају важнија правописна правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које могу да ометају разумевање. - CJ2.OO.C.1.3. Познају и користе ограничен репертоар најфреквентнијих основних правила и образаца за грађење граматичких облика променљивих врста речи (нпр. облике правилне множине именица или основне просте облике за време код глагола), уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију. - CJ2.OO.C.1.4. Познају и повремено користе ограничени репертоар основних и једноставнијих синтаксичких структура (као што су просте и независно сложене реченице), уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију. - CJ2.OO.C.1.5. Разумеју и користе најједноставнији и најфреквентнији вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији	- CJ2.OO.C.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања једноставних усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу са комуникативном намером, и то у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета) уз одговарајућу подршку. - CJ2.OO.C.2.2. Користе страни језик у једноставној усменој и писаној комуникацији примењујући основне стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере уз одговарајућу подршку и употребу дигиталних алата. - CJ2.OO.C.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и користе једноставне текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и процењују њихов значај за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. - CJ2.OO.C.2.4. Интерпретирају значења једноставне усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама и изводе закључке о комуникативној намери ослањајући се на типичну невербалну комуникацију, односно на основне карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир лексике и сл.).	- CJ2.OO.C.3.1. Разумеју фреквентне речи и изразе у јасно контекстуализованом говору, као и у кратким саопштењима на блиске теме. - CJ2.OO.C.3.2. Разумеју једноставне усмене савете и упутства која се односе на личне информације, непосредне потребе и блиско окружење уз подршку визуелних елемената (оријентација у простору, употреба апарата, правила игре). - CJ2.OO.C.3.3. Разумеју глобални смисао кратких, спорим ритмом изговорених и јасно артикулисаних монолошких прилога уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања. - CJ2.OO.C.3.4. Разумеју предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, о познатим/блиским темама, о непосредном друштвеном окружењу и природној средини. - CJ2.OO.C.3.5. Разумеју основни смисао и појединачне речи, једноставне фразе и предвидљиве конструкције у кратким и једноставнијим рекламним порукама на познате теме, уколико не садрже игру речи или неко конотативно/скривено/метафорично значење. - CJ2.OO.C.3.6. Разумеју појединачне речи, једноставне фразе и предвидљиве конструкције у популарној музици. - CJ2.OO.C.3.7. Разумеју кратке поруке које се односе на једноставне информације и непосредно окружење (писма, мејлови, СМС...). - CJ2.OO.C.3.8. Разумеју општи смисао и најважније информације у једноставним врстама текстова прилагођених узрасту и интересовањима (извештаји, огласи, временске прогнозе и сл.) уз

на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију. - CJ2.OO.C.1.6. Препознају основне принципе функционисања језичких система и разлике између заједницâ које користе циљни и матерњи језик. - CJ2.OO.C.1.7. Поседују основна знања у вези са властитом и културама језикâ које уче, разумеју најфреквентније појаве и процесе из свакодневне културе и традиције о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем у оквиру вршњачке групе.	- CJ2.OO.C.2.5. Учествују у интеркултурној комуникацији размењујући основне информације и ставове у вези са културом свакодневице, уз примену вишејезичних ресурса и уважавање основних правила учтивости. - CJ2.OO.C.2.6. Идентификују и пореде значајне појаве и процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације и уз одговарајућу подршку. - CJ2.OO.C.2.7. Промишљају улогу језикâ у свакодневним активностима из домена личног интересовања и користе страни језик за проучавање главних природних и друштвених феномена и за релативно успешно решавање задатака у вези са садржајима школских предмета.	одговарајуће илустративне елементе, као и поруке личне природе са неколико суштинских информација (нпр. писма, мејлови итд.). CJ2.OO.C.3.9. Разумеју општи смисао и важније информације у једноставнијим врстама књижевних текстова прилагођених узрасту и интересовањима (прозни и поетски текстови, кратке приче). - CJ2.OO.C.3.10. Разумеју и проналазе важније информације из инфографикона и других једноставнијих визуелнотекстуалних приказа. - CJ2.OO.C.3.11. Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи из једноставнијих извора информација. - CJ2.OO.C.3.12. Успостављају и накратко одржавају друштвени контакт користећи једноставна језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, размене основних информација о личности и непосредном окружењу, плановима, обавезама, услугама.
		- CJ2.OO.C.3.13. Користећи једноставна језичка средства, укратко описују или представљају људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности, догађаје уз помоћ наставника или саговорника и уз евентуалне краће паузе/застајкивање. - CJ2.OO.C.3.14. Постављају једноставна питања о темама које одговарају личним интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговарају на слична питања саговорника. - CJ2.OO.C.3.15. Постављају и одговарају на питања која се односе на изражавање допадања и недопадања, слагања и неслагања и формулишу љубазне молбе, извињења, упутства и савете користећи једноставна језичка средства. - CJ2.OO.C.3.16. Пишу једноставне податке о себи и лицима из блиског окружења у обрасцима, упитницима или табелама, повезују неколико исказа у кратак, везани текст о блиским темама и састављају текстове од понуђеног језичког материјала на блиске теме у којима описују себе, своју породицу и непосредно окружење користећи једноставну лексику и фреквентне кохезивне елементе.

		- CJ2.OO.C.3.17. Писаним путем достављају/траже основне информације о себи и другима, састављају краће белешке о важним информацијама и тренутним потребама, кратке и једноставне поруке у личном обраћању (нпр. СМС, мејл, објаве на друштвеним мрежама) у којима се захваљују, извињавају или нешто честитају. - CJ2.OO.C.3.18. На страном језику преносе саговорнику општи смисао и најважније информације краћих и једноставнијих писаних текстова и усмених исказа информативне природе. - CJ2.OO.C.3.19. На матерњем језику преносе саговорнику општи смисао и најважније појединости јавних натписа и кратких текстова информативне природе (плаката, транспарената, јеловника...), саопштавају основну тему и најопштији садржај кратког усменог исказа на страном језику.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1) Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, уз поштовање акценатско-интонацијске природе, уз евентуалне неправилности које не ометају комуникацију. Познају и примењују фреквентна правописна правила. Записују речи и изразе с релативном ортографском тачношћу, тако да не долази до неспоразума. Познају и користе одређени број сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које повремено ремете комуникацију. Познају кључне стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју главне сличности и разлике фреквентнијих лексичких елемената и (морфосинтаксичких) конструкција матерњег и страних језика. Познају и разумеју релевантне сличности и разлике између своје и културе језика који уче и препознају најкритичније табуе и неспоразуме у комуникацији. Ученици поседују најопштија знања о свакодневном животу, друштву и развоју циљне културе, разумеју утицај основних природних и друштвених појава на процесе у властитој и циљној култури, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК2) Ученици препознају, разумеју и тумаче вербалне и невербалне садржаје једноставнијих порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују кључне стратегије и средства, укључујући дигиталне алате. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у школском и ваншколском контексту и разликују њихова експлицитна и/или имплицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, примењујући по потреби знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују, класификују и повезују језичке, културолошке и друге информације и критички бирају различите врсте извора укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања у приватном и образовном домену.
Специфична предметна компетенција 3 (СПК3) Ученици учествују у уобичајеним, свакодневним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју једноставније писане и усмене исказе, као и кратке текстове о познатим и блиским темама, појавама и догађајима, реализују узрасно и искуствено примерене видове писане и усмене продукције и интеракције (давање и тражење, тј. размена информација о личностима, догађајима, појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења) уз успостављање базичног али ефикасног социјалног контакта. Ученици прихватају разлике које постоје између властите и културе језика који уче и умеју да прилагоде понашање основним конвенцијама у комуникацији. Негују став отворености према култури страног језика и поседују основне вештине за критичко истраживање и разумевање појава властите културе и

културе (културâ) језика који уче. На сврсисходан начин приступају обради информација и развијају функционалну и дигиталну писменост и адекватне стратегије учења и рада.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:

Напредни ниво		
СПК 1	**СПК 2**	**СПК 3**
Ученици: - СЈ2.ОО.Н.1.1. Разумљиво изговарају већину гласова и гласовних група, уз могућу интерференцију и друга одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што повремено може да отежава разумљивост порука и комуникацију. - СЈ2.ОО.Н.1.2. Познају већину правописних правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које повремено могу да ометају разумевање (написаног).	*Ученици:* - СЈ2.ОО.Н.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања једноставнијих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу с текстуалном врстом и комуникативном намером, и то у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета). - СЈ2.ОО.Н.2.2. Користе страни језик у једноставнијој усменој и писаној комуникацији ослањајући се повремено на стратегије компензације и планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере уз употребу релевантних дигиталних алата.	*Ученици:* - СЈ2.ОО.Н.3.1. Разумеју основни смисао и кључна појединости у кратким саопштењима на блиске теме. - СЈ2.ОО.Н.3.2. Разумеју краће усмене савете, упутства, молбе итд. који се тичу личних потреба и интересовања (нпр. оријентација у простору, сналажење на јавним местима, употреба уређаја и апарата, правила игре и сл.) који су, по потреби, праћени визуелним елементима. - СЈ2.ОО.Н.3.3. Разумеју основни смисао и главне информације споријих, јасно артикулисаних монолошких излагања и прича о познатим и узрасно адекватним темама уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања.

- CJ2.OO.H.1.3. Познају и користе ограничен репертоар основних правила и образаца за грађење граматичких облика променљивих врста речи (нпр. облике правилне множине именица или основне просте облике за време код глагола), уз грешке и омашке које повремено могу да ремете комуникацију. - CJ2.OO.H.1.4. Познају и користе ограничени репертоар основних и једноставних синтаксичких структура (као што су просте и независно сложене реченице), уз грешке и омашке које могу повремено да ремете комуникацију. - CJ2.OO.H.1.5. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које могу повремено да ремете комуникацију. - CJ2.OO.H.1.6. Препознају основне принципе функционисања језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, најмаркантније сличности и разлике између заједницâ које користе циљни и матерњи језик. - CJ2.OO.H.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језикâ које уче, разумеју и објашњавају важније појаве и процесе из свакодневне културе и традиције о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.	- CJ2.OO.H.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и користе текстуалне, визуелнотекстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. - CJ2.OO.H.2.4. Интерпретирају значења једноставније усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама, постављају основне хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери, ослањајући се на невербалну комуникацију, односно на карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир лексике и сл.). - CJ2.OO.H.2.5. Успостављају интеркултурну комуникацију и размењују основне информације и ставове, као и лична уверења у вези са културом свакодневице уз примену вишејезичних ресурса и уважавање фреквентнијих правила учтивости. - CJ2.OO.H.2.6. Идентификују, анализирају и пореде значајније појаве и процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру личних интересовања и садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације и одговарајућу подршку. - CJ2.OO.H.2.7. Промишљају улогу језикâ у свакодневним активностима и користе страни језик за проучавање природних и друштвених феномена и за релативно успешно решавање задатака у приватном, јавном и образовном домену.	- CJ2.OO.H.3.4. Разумеју основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са)говорника о блиским и познатим темама, уколико се говори разговетно и умереним темпом. - CJ2.OO.H.3.5. Разумеју основни смисао и главне информације краћих медијских садржаја који не садрже игру речи или неко конотативно/скривено/метафорично значење), као и тему и основну поруку кратких телевизијских репортажа и документарних филмова помажући се визуелним информацијама. - CJ2.OO.H.3.6. Разумеју општи смисао и фреквентне фразе, формулације и изразе у текстовима популарне музике. - CJ2.OO.H.3.7. Разумеју општи смисао и релевантне информације на блиске теме у краћим текстовима једноставне садржине, порукама, писмима, имејловима о познатим и узрасно адекватним темама. - CJ2.OO.H.3.8. Разумеју општи смисао, важније идеје и поруке једноставних линеарних и хипертекстуалних врста (адаптирани, поједностављени и скраћени информативни и књижевни текстови, новинске вести, брошуре, проспекти, кратке репортаже, кратки прилози на друштвеним мрежама) са интернета или из других писаних медија у складу са узрастом и интересовањима. - CJ2.OO.H.3.9. Разумеју општи смисао, информације, главне идеје и поруке једноставнијих фикционалних прича и других форми из области књижевности за младе прилагођених узрасту и интересовањима. - CJ2.OO.H.3.10. Разумеју и селектују потребне информације из инфографикона и других визуелно-текстуалних приказа. - CJ2.OO.H.3.11. Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи и потребне информације из једноставнијих извора информација са циљем претраживања (онлајн) речника, енциклопедија, брошура и интернет страница. - CJ2.OO.H.3.12. Иницирају и/или одржавају разговор и интеракцију са једним саговорником или више саговорника на блиске и познате теме. Уз минималну помоћ саговорника, траже одређени предмет, услугу, објашњење планова и обавеза, повезујући неколико краћих исказа у смислену

		целину. - CJ2.OO.H.3.13. Описују себе и своје непосредно окружење, школски контекст и свакодневни (приватан) живот, свакодневне активности и навике, искуства из прошлости, претходне и планиране активности и догађаје, уз евентуалне краће паузе у говору. На једноставан начин и укратко излажу на задату тему или резимирају краћи текст (прочитан или одслушан) ослањајући се по потреби и на језичка средства која се у њему појављују. - CJ2.OO.H.3.14. Постављају неколико повезаних питања у низу у вези с личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама; одговара на слична питања саговорника. - CJ2.OO.H.3.15. Исказују допадање и недопадање, слагање и неслагање, молбе и извињења, упутства, захтеве, савете, забране образлажући своје ставове и мишљење једноставнијим језичким средствима. - CJ2.OO.H.3.16. Састављају краће сажете текстове од неколико повезаних реченица о себи, друштвеном и природном окружењу, аспектима приватног и школског живота; пореде људе, ствари и појаве користећи фреквентне кохезивне елементе. Писаним путем траже и преносе детаљније информације, обавештења или податке о себи и другима.
		- CJ2.OO.H.3.17. Састављају једноставна лична и електронска писма, поруке, мејлове у којима се са пријатељима и познаницима договарају о активностима, постављају или одговарају на питања на узрасно релевантне теме. Једноставним језичким средствима описују теме и догађаје из приватног, јавног и образовног домена и препричавају кратке (прочитане или одслушане) текстове, ослањајући се на језичка средства која се у њима појављују. - CJ2.OO.H.3.18. На страном језику саопштавају основне информације добијене од трећег лица или пренете путем писаних или усмених текстова у вези с блиским комуникативним ситуацијама и познатим темама. - CJ2.OO.H.3.19. На матерњем језику преносе саговорнику тему, општи смисао и најважније информације краћих и

		једноставнијих писаних текстова (новинских и књижевних) и кратких усмених исказа опште информативне природе, примерене узрасту и интересовањима.

Разред	Пети
Недељни фонд часова	2 часа
Годишњи фонд часова	72 часа

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ТЕМА** и кључни појмови садржаја програма
- разуме једноставне кратке дијалоге, разговоре и писане текстове који се односе на поздрављање, представљање и размену основних личних података, уколико учесници у комуникацији користе стандардни језик и једноставна језичка средства; - упути поздрав и отпоздрави, у складу са основним правилима учтивости, користећи најједноставнија језичка средства; - представи себе и другог користећи најједноставнија језичка средства; - размени основне личне податке, уз евентуалну помоћ саговорника;	**Поздрављање и отпоздрављање** **Представљање себе и других** **Тражење основних личних података (о саговорницима; о трећим лицима)** **Пружање и размена основних личних података о себи и другима**

– примени прикладне облике ословљавања у основној интеракцији формалног и неформалног типа уважавајући најупадљивије сличности и разлике у културама свог и циљног језика;	
- разуме једноставне текстове који се односе на опис живих бића, предмета, места, појава; - опише жива бића, предмете, места, појаве, користећи најједноставнија језичка средства; - наведе основне карактеристике живог и неживог света; - препозна основне географске одлике и именује најзначајније географске одреднице земаља где се користи циљни језик; - разуме и тумачи основне информације из узрасно примерених инфографикона и других најједноставнијих текстуалних приказа (табеле, дијаграми, мапе, формулари и сл.).	**Описивање живих бића, предмета, места и појава**
- разуме једноставно формулисан позив и реагује на њега прихватањем или одбијањем; - упути позив на заједничку активност користећи најосновније функционално прикладне моделе и обрасце учтивости;	**Упућивање позива за учешће у заједничкој активности** **Прихватање позива за учешће у заједничкој активности** **Одбијање позива за учешће у заједничкој активности** **Захваљивање на позивима за учешће у заједничкој активности**
- разуме кратке конвенционалне молбе и захтеве, изразе захвалности, извињења и жаљења, исказане једноставним језичким средствима и реагује на њих; - упути кратке конвенционалне молбе и захтеве, изразе захвалности, извињења и жаљења користећи најједноставнија језичка средства; - разуме једноставније формулисана обавештења у вези са уобичајеним свакодневним ситуацијама; - пружи најједноставније формулисана обавештења у вези са уобичајеним свакодневним ситуацијама; - затражи потребно обавештење у вези са уобичајеним свакодневним ситуацијама користећи најједноставнија језичка средства;	**Упућивање молби, захтева, обавештења.** **Упућивање израза захвалности, извињења, жаљења**
- разуме и следи једноставна упутства у вези са уобичајеним свакодневним ситуацијама из усмених, писаних и електронских извора; - затражи упутства у вези са уобичајеним свакодневним ситуацијама користећи најједноставна језичка средства; - пружи најједноставнија упутства у вези са уобичајеним свакодневним ситуацијама;	**Давање упутстава** **Тражење упутстава**
- разуме најједноставније конвенционалне честитке и захвали се на њима водећи рачуна о конвенцијама култура циљног језика; - упути најједноставније пригодне честитке водећи рачуна о конвенцијама култура циљног језика;	**Упућивање честитки** **Захваљивање на честиткама и узвраћање**
- разуме једноставне исказе и кратке текстове о уобичајеним, свакодневним активностима и способностима; - опише уобичајене, свакодневне активности и способности користећи најједноставнија језичка средства;	**Описивање активности и способности у садашњости**
- разуме једноставно формулисане свакодневне исказе у вези с непосредним и конкретним жељама, потребама, осетима и емоцијама и реагује на њих; - изрази и размени информације о непосредним и конкретним жељама, потребама, осетима и емоцијама користећи најједноставнија језичка средства;	**Исказивање жеља, потреба, осета, емоција**

- разуме једноставно формулисане информације и питања о положају предмета, објеката и бића у простору, правцу и смеру кретања и одговори на њих; - размени основне информације о положају предмета, објеката и бића у простору, правцу и смеру кретања користећи најједноставнија језичка средства;	**Одређивање положаја и просторних односа** **Исказивање правца и смера кретања**
- разуме једноставна обавештења о хронолошком времену; - затражи и пружи најједноставније информације о хронолошком времену; - опише дневни/недељни распоред активности користећи најједноставнија језичка средства; - уочи сличности и разлике у начину записивања и саопштавања датума и времена, као и у начину читања сата у културама свог и циљног језика	**Исказивање хронолошког времена и сатнице**
- разуме једноставно формулисана упозорења и правила понашања; - саопшти најједноставније формулисана упозорења и правила понашања;	**Саопштавање упозорења и правила понашања**
- разуме једноставно формулисане информације који се односе на припадање и поседовање; - затражи информације у вези са припадањем и поседовањем користећи најједноставнија језичка средства; - саопшти и размени најједноставније формулисане информације у вези с припадањем и поседовањем;	**Изражавање припадања и поседовања**
- разуме једноставно формулисане исказе којима се изражава допадање и недопадање; - саопшти и размени најједноставније формулисане исказе којима се изражава допадање и недопадање; - разуме једноставно формулисане исказе којима се изражавају интересовања; - саопшти и размени најједноставније формулисане исказе којима се изражавају интересовања;	**Изражавање допадања и недопадања Изражавање интересовања**
- разуме једноставно формулисане исказе којима се изражава слагање и неслагање и уочи основне принципе учтиве комуникације и међусобног уважавања; - изрази слагање и неслагање користећи најједноставнија језичка средства, поштујући принципе учтивости и међусобног уважавања; - разуме и размени уобичајене гестове и графичке симболе којима се поткрепљује (не)слагање и (не)допадање у најједноставнијој комуникацији у мултимодалном контексту;	**Изражавање слагања и неслагања**
- разуме једноставно формулисане информације које се односе на количину, број елемената, цену; - саопшти и размени информације које се односе на количину, број елемената и цену користећи најједноставнија језичка средства.	**Изражавање количине и бројева**

ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Савремена настава страних језика подразумева комуникативно-интерактивну парадигму чији је циљ развој комуникативне компетенције у активностима усмене и писане комуникације. Језичке активности се, дакле, односе на сваку употребу језика – било да се ради о слушању, читању, говору или писању – у контексту реалних комуникативних ситуација.

Ученици слушају и читају једноставније текстове различитих жанрова и узрасно примерених функционалних стилова (дијалоге, прилагођене научно-популарне, информативне, инструктивне и књижевне текстове, песме, новинске чланке, нелинеарне текстове, блогове, објаве на друштвеним мрежама и слично), који се односе на програмом предвиђене тематске области, односно комуникативне ситуације.

Ученици размењују информације које се односе на дате комуникативне ситуације у усменој или писаној комуникацији, реагују на тражену/добијену информацију, траже додатна објашњења, договарају се, преговарају, изражавају осећања, саосећање, захвалност, саопштавају своје ставове, мишљења, жеље, планове, описују/пореде бића, места, појаве, догађаје у прошлости и садашњости, сличности и разлике у културама свог и циљног језика, тумаче табеле и графиконе, истражују и презентују резултате својих истраживања користећи различите медије итд.

У комуникацији на страном језику, ученици комбинују конвенционалне медије (штампани медији, ТВ, радио) и информационе технологије како би развили знања и вештине прилагођене изазовима савременог доба и успешно комуницирали у школском и ваншколском контексту.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Тематске области су оквирне и могу се по потреби прилагођавати динамици наставног процеса и циљној групи, исте су за све језике, прожимају се и надограђују у сва четири разреда другог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа у вези с конкретном темом. Теме се бирају у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим приступима у настави страних језика, тако да свака тема чини одређени ситуациони комплекс у оквиру којег се систематски развијају сви аспекти језичке компетенције. Препоручује се да се приликом обраде изабраних тема континуирано ради на продубљивању интеркултурне компетенције, чиме се повезује језички развој с разумевањем различитих аспеката друштвеног живота, вредности и културних конвенција како земаља у којима се говори циљни језик тако и Србије.

ЧОВЕК И ДРУШТВО

Свакодневни живот (свакодневне активности; организација времена и обавеза; слободно време, забава, разонода и хобији; празници, куповина, мода и облачење, животни простор, становање, путовања, транспорт и превозна средства, оријентација у простору и сл.); међуљудски односи (породица, пријатељи, вршњачки односи, односи према старијима, наставницима; конвенције понашања и опхођења, бонтон; солидарност, поштовање и разумевање различитости, толеранција и емпатија, пријатељство, љубав, брига о другоме; вредности, норме, етички и грађански принципи; уважавање различитости (индивидуалних и групних); уверења, ставови, стереотипи и предрасуде; однос према духовности; вербална и невербална комуникација; организација друштвених односа (деца и омладина; права и обавезе; омладинске и волонтерске организације, волонтерски и хуманитарни рад, активизам, помоћ старијима и немоћнима, институције); људи и догађаји (обични људи-хероји, занимљиве животне приче и догађаји).

ОБРАЗОВАЊЕ И СВЕТ РАДА

Школа (школски системи, школски живот; образовање и васпитање, права и обавезе ученика; образовање за све, школске размене у земљи и иностранству, целоживотно учење); свет рада (будућа занимања; пословни односи, улоге и одговорности; радни простор; планирање и организовање посла, начини решавања проблема, предузетничке иницијативе младих, биографије значајних појединаца).

КУЛТУРА, УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

Свет културе и уметности; историја (свет кроз векове, значајни историјски догађаји, историјске личности); живот и дела славних личности из света културе и уметности, жене које су обележиле националну и светску културу и уметност; награде за достигнућа у различитим областима културе и уметности; књижевност, визуелне уметности, позориште, музика, филм, стрип; очување материјалне и нематеријалне културне баштине, локалне и међународне акције/организације за очување традиције и заштиту културно-историјских споменика и места.

НАУКА И ТЕХНИКА

Свет науке, научна достигнућа, иновације и нове технологије; живот и дела знаменитих личности из света науке и технике; награде за достигнућа у различитим областима науке и технике; допринос жена у области науке и технике; развој/распрострањеност/примена/ позитивне и негативне стране модерне технологије.

ПРИРОДА И ЕКОЛОГИЈА

Живи свет, географске особености, клима и временске прилике; природни феномени; екосистеми, биодиверзитет, развијање еколошке свести и очување животне средине, утицај човека на животну средину, глобално загревање, климатске промене, обновљиви извори енергије; одговоран однос према биљном и животињском свету, угрожене биљне и животињске врсте, организације/покрети за заштиту природе и животиња.

МЕДИЈИ И КОМУНИКАЦИЈА

Конвенционални/традиционални и нови медији, дигитални свет и савремени облици комуникације и информисања, тражење и провера информација, критичко читање, презентовање пројеката и резултата истраживања, поштовање ауторских права, модерна средства комуникације, медијска култура, информације, лажне
информације и дезинформације, утицај медија на свакодневни приватни и јавни живот.

ЖИВОТНЕ НАВИКЕ И ЗДРАВЉЕ

Здравље (физичко и психичко здравље човека, здраве животне навике, рекреација, животни циклуси); исхрана (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света, исхрана и здравље); спорт (спортови, спортске манифестације, позната спортска такмичења, познате личности из света спорта, толеранција, фер-плеј, историјат спортских догађаја, савремени спортски догађаји, млади и спорт).

СРБИЈА И СВЕТ

Србија – моја домовина (традиција, обичаји, прославе, празници, култура различитих мањина, дух заједништва и међусобног уважавања, историјски догађаји, географске карактеристике, становништво, туристичке атракције); свет (заједнички живот народа, глобализам; људи, језици, региони и земље у којима се говори циљни језик, познати градови, знаменитости); интеркултурни контакти (миграције, боравак и живот у иностранству).

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Именице:

Бројиве и небројиве именице

Множина именица – правилна и најчешћи облици неправилне множине

Заменице:

Личне заменице у функцији субјекта Личне заменице у функцији објекта **Детерминатори:**

Основне употребе одређеног и неодређеног члана Присвојни придеви
Показни придеви/заменице (*this, that, these, those*)

Квантификатори (*some, any, no, much, many, a lot of*) Саксонски генитив са именицом у једнини и множини Бројеви (основни и редни бројеви 1–100)

Глаголи:

Егзистенцијално *There is/are*

Глаголи *have got, to be* за давање описа *Have got/Have* за изражавање поседовања
Императив
The Present Simple Tense глагола *to be*

The Present Simple Tense за изражавање сталних и уобичајених радњи у садашњости

The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи у садашњости Основне употребе модалних глагола *can, could, may, must/mustn't*

Предлози:

Основни предлози за време, место и правац кретања

Прилози:

Прилози за учесталост – *usually, often…* и
њихов положај у реченици Прилози за место и
време

Упитне речи:

Питања са *Who/What (time/day)/When/Where/Which/Whose/Why/How (old/much/many)*

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Фонетика:

Изговор и писање гласова са
одговарајућим графемама Правила
читања и писања

Именице:

Род
и број
Члан
Члан (одређени и неодређени) (рецептивно)

Придеви:

Род, број

Најфреквентнији описни придеви

Слагање придева и именице у роду и
броју (рецептивно) Присвојни придеви
(*mio, mia, tuo, tua …*) (рецептивно)

Заменице:

Личне заменице у служби субјекта

Наглашене и ненаглашене личне заменице за директни и индиректни
објекат за 1. и 2. лице једнине. Показне заменице (*questo/quello*)
(рецептивно)
Упитне речи (*chi, che, che cosa, come, dove di dove, quanto, quando, perché*)

Бројеви:

Основни бројеви до 100

Глаголи:

Садашње време правилних глагола све три
конјугације (рецептивно) Садашње време
најфреквентнијих неправилних глагола
(рецептивно)

Садашње време модалних глагола у 1. и 2. другом
лицу једнине (рецептивно) Садашње време глагола
piacere
Изрази са глаголима: *avere (fame/freddo/sete/paura/caldo/fretta/sonno, avere mal di testa/gola, essere bravo a /in)*

Императив најфреквентнијих глагола у 2. лицу једнине и у 1. и 2.
лицу множине (рецептивно) Кондиционал глагола *volere* у прва три
лица једнине (рецептивно)
esserci

Предлози:

Најфреквентнији предлози и предлошки изрази за изражавање просторних и временских односа *(davanti a, accanto a, fino a)*

Прилози:

Најфреквентнији прилози и прилошки изрази за време (*adesso, poi, prima, dopo, oggi, domani*), простор (*qui, qua, lì, là*), учесталост *(sempre, di solito, spesso, mai*) и начин (*bene, male*)

Везници:

Најфреквентнији везници (*e, o, perché, anche*)

Реченица:

Интонација обавештајне и упитне реченице

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Именице:

Бројиве и небројиве (заједничке у једнини и множини (рецептивно); властите, градивне)

Члан:

Нулти, неодређени, одређени, негациони, присвојни члан у номинативу и акузативу; нулти члан

Заменице:

Личне у номинативу и акузативу; неодређена заменица *man*; показна заменица *das;* **упитне заменице** – *wer*; *wen* (рецептивно); *was*

Глаголи:

Презент слабих, најфреквентнијих јаких (*essen, geben, nehmen, lesen, fahren, sprechen*) и модалних глагола; императив, потврдни и одрични облици; модални глаголи (*möcht-, könnt-*) за љубазно исказане молбе, упутства, жеље (искључиво рецептивно!)

Предлози:

За просторне и временске односе (*in, an, auf, aus, für, ohne, um; vor, nach*); предлози са акузативом уз глаголе кретања и дативом уз глаголе мировања (Wechselpräpositionen) – рецептивно

Везници:

(*und, aber, oder*)

Прилози:

За време и место (*jetzt, immer, spät: geradeaus, links, rechts*); **упитни прилози** (*wann, wie, wo, woher, wohin*)

Основни бројеви:

Продуктивно до 100, рецептивно без ограничења**; редни бројеви** – рецептивно (за датуме);

Реченица:

Изјавна, упитна, узвична, заповедна – ред речи; положај личног глаголског облика;

Предикативи:

Именице и придеви као именски део предиката уз копулативне глаголе.

РУСКИ ЈЕЗИК

Именице:

Генитив именица с предлогом *из*

Датив именица без предлога и с предлогом

Акузатив и локатив именица с предлозима *в/на*

Инструментал именица с предлогом *с*

Локатив с предлозима *в/на*

Конструкције за изражавање посесивности: у + ген. именица (*у мамы*); именица + именица у генитиву (*дом папы*)

Глаголи:

Садашње време фреквентних глагола
(прва и друга конјугација) Садашње време у
значењу будућег
Заповедни начин
фреквентних глагола
Прошло време
фреквентних глагола
Глаголи кретања (садашње време): *идти/ходить, ехать/ездить, лететь/летать*

Глагол *хотеть*

Глагол *любить*

Безлична употреба глагола *нравиться*

Придеви:

Род, број и слагање са именицама

Заменице:

Личне заменице: *я, ты, он/она, они*
(номинатив, генитив и датив) Упитне
заменице и прилози: *кто, как, сколько*
Присвојне заменице: *мой, твой, наш, ваш, их*

Конструкције за изражавање посесивности: у + ген. личних заменица *(у меня, у тебя, у неё, у него, у нас, у вас, у них)*

Прилози:

Показни прилог: *это*

Фреквентни прилози за време, место и правац

Предикативи:

Предикатив *можно*

Бројеви:

Основни бројеви 1−100

Облици *час, часа, часов* уз бројеве до 12

Фонетика с прозодијом:

Гласовни
систем
Интонациј
а

Реченица:

Просте реченице

Безличне
реченице
Општа
негација

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Фонетика:

Гласовни систем
француског језика
Интонација
Алфабет

Именице:

Оновно правило грађења женског
рода именица Правилна множина
именица

Придеви:

Основно правило грађења женског рода
најфреквентнијих описних придева Правилна множина
придева
Слагање именице и придева у роду и броју

Упитни придев *quel, quelle* у устаљеним упитним реченицама

Детерминанти:

Одређени члан (*le, la, l', les*)

Употреба одређеног
члана испред датума Нулти
члан испред имена дана у
недељи
Употреба одређеног члана иза глагола: *aimer, détester, préférer, adorer*

Неодређени члан (*un,*

une, des) Сажети
члан (рецептивно)
Основни бројеви до 100

Прилози:

Фреквентни прилози за време (*souvent, toujours, aujourd'hui, demain*) (рецептивно) Прилози за количину (*beaucoup, peu*) (рецептивно)
Везник: *et, mais*

Реченица:

Ред речи у обавештајној реченици
Узвичне реченице
Тотално питање постављено интонацијом и упитним изразом *est-ce que*

Питања без инверзије с простим упитним заменицама *qui* и *que* у једноставним питањима

Устаљена питања без инверзије са *qu'est-ce que*

Питања без инверзије са постпозицијом упитног прилога: *comment, où, quand* у једноставним устаљеним питањима

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Правопис:

Знаци интерпункције

Писање слова и словних група

Именице:

Род и број

Исказивање припадности обликом *de* + именица

Придеви:

Род и број

Слагање придева уз именицу

Детерминанти:

Члан (одређени и неодређени)
Присвојни детерминанти
Показни детерминанти
Основни бројеви до 100 Редни бројеви до 10
Квантификатори *mucho, poco, bastante*

Заменице:

Личне заменице

Упитне заменице *qué, quién(es), cómo, de dónde, dónde, cuál, por qué, cuánto(s)*

Ненаглашене заменице у служби неправог објекта уз глагол *gustar* (1. и 2. лице једнине –продуктивно, остала лица рецептивно)

Глаголи:

Индикатив презента правилних глагола

Индикатив презента најфреквентнијих неправилних глагола (*ser, estar, tener, querer, poder*) Безлични облик *hay*
Изражавање негације
Глагол *gustar*
Предлози:
Предлози *a, de, con, en*

Прилози:

Најфреквентнији прилози за време, начин и место

Прилошки изрази за слагање и неслагање *sí, no, también, tampoco*

Реченица:

Проста реченица

Тотално и парцијално питање и интонација

Саставне реченице уз везнике *y/e, también, tampoco, ni*

Раставне реченице уз везник *o/u*

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Смернице за остваривање овог програма дате су у два упутства која се допуњују и заједно чине целовиту слику о начину планирања, остваривања, праћења и вредновања наставе и учења – Општем упутству за остваривање програма наставе и учења за шести разред основне школе које се односи на све обавезне предмете и налази се на почетку документа Програм наставе и учења за шести разред основне школе и у овом дидактичко-методичком упутству које изражава његове специфичности.

Ово дидактичко-методичко упутство односи се на све разреде другог циклуса основног образовања и васпитања. Садржај упутства јединствен је и уједначен за све четири године другог циклуса, а наставник, у складу са узрасним и језичким способностима ученика, самостално бира и примењује предложене методичке приступе, облике рада и активности који одговарају конкретном разреду. Оваква структура упутства омогућава флексибилност у планирању наставе, уз задржавање континуитета и систематичности у развоју језичких компетенција током читавог циклуса.

Савремена настава страних језика подразумева остваривање исхода уз појачану мисаону активност ученика, као и примену дидактичких принципа којима се развија комуникативна компетенција на страном језику. Полазећи од датих исхода, дефинисаних тако да остварују јасну везу са стандардима, општим и међупредметним компетенцијама, садржаја и језичких активности у комуникативним ситуацијама, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога касније развија и оперативне планове. У настави страних језика значај планирања условљен је и самом природом предмета: језик је целина састављена од великог броја разнородних, али тесно испреплетаних појава, у чијем је усвајању неопходно обезбедити најрационалније коришћење расположивог времена.

Планирању се може приступити аналитички и синтетички. Аналитичка метода подразумева рашчлањавање програма до нивоа наставних јединица које се затим распоређују у плану за одређени временски период. Синтетичка метода препоручује обрађивање наставне грађе по ширим целинама. Уместо фокуса на мале и изоловане јединице, наставник интегрише различите аспекте језика у оквиру ширих контекста и тема, чиме се омогућава дубље повезивање знања и развој комуникативних компетенција на природан и спонтан начин. Да би планирање (глобално, оперативно) било функционално и квалитетно, треба водити рачуна о предвиђеном годишњем фонду часова, контексту у коме се реализује настава и образовним захтевима предмета.

ПРЕПОРУКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

Савремена настава страног језика почива на два постулата: језик је средство комуникације, а језичка знања се развијају учешћем у језичким активностима (в. одељак Језичке активности). Самим тим, наставне активности морају бити осмишљене на начин који од ученика захтева употребу страног језика, у складу с њиховим степеном компетенције, когнитивним и афективним потребама. Језичка знања се развијају активним учешћем у комуникативном чину, због чега наставне активности увек полазе од специфичне комуникативне функције, односно теме (наведене у десној колони горње табеле – Теме и кључни појмови садржаја). Окосницу часа чини одабрана комуникативна функција која се обрађује и увежбава комбинацијом различитих наставних активности, а чија реализација води остваривању предвиђених исхода.

На принципима комуникативног приступа почива и „настава језика заснована на задацима” (енгл. task-based language teaching), дидактички модел према коме ученици решавају задатке чија успешна реализација захтева употребу страног језика. Циљеви задатака су увек јасно формулисани и с конкретним исходом који је резултат активног учешћа ученика у наставној активности; задаци симулирају реалне ситуације у којима ће ученици користити језик; примарни циљ је комуникација (а не усвајање граматичких садржаја). Препорука је да се у спровођењу задатака прати тројака структура:

1. уводни део часа током којег се спроводи краћа активност загревања, а чији је примарни циљ активација претходних знања и усмеравање пажње ученика на тему и циљ часа;

2. централни део часа током којег ученици раде на задацима, индивидуално, у пару, групи или тиму (три до четири особе); у овој фази се дају смернице за израду задатка, потом се организује и модерира рад

ученика на задатку, да би се на крају представили резултати рада;

3. завршни део часа током којег се усмерава пажња ученика на кључне аспекте задатака; у овој фази је важно указати на језичке садржаје који су коришћени током часа, увести активност за њихово додатно утврђивање и, свеукупно, подстаћи промишљање о језику анализом његових карактеристика, истицањем сличности и разлика у језичким структурама и комуникативним праксама језика којима се ученици служе. Наставник проверава оствареност исхода помоћу планираних алата, а ученик вреднује сопствено напредовање.

С обзиром на то да се страни језик најчешће усваја у учионици, препоручује се осмишљавање активности које симулирају реалне ситуације и омогућавају ученицима практичну примену језика у контекстима блиским стварном животу. У наставку следе могуће наставне активности, тј. задаци.

Препоручене наставне активности

1. Попуњавање штампаних и дигиталних формулара, писање и слање имејлова и порука, размена информација путем различитих апликација за дописивање и друштвених мрежа под надзором наставника – администратора групе.

2. Креирање материјала различитог садржаја у складу с тематским областима, односно комуникативним ситуацијама (израда писаних или видео-упутстава за нпр. припремање хране, упутстава за употребу апарата итд.).

3. Осмишљавање и креирање позивница, честитки, порука захвалности и/или подршке, кратких објава итд.

4. Израда постера, плаката, промотивних видео-материјала (анимација, видео-записа) са обавештењима о предстојећим догађајима у школи или локалној заједници.

5. Истраживачке пројектне активности и представљање резултата у усменом или писаном облику, кроз различите медијске форме као што су презентације, аудио и видео-записи, папирни и дигитални постери, плакати, стрипови, кратки (документарни) филмови или анимације, уз повремену и сврсисходну примену вештачке интелигенције на креативан и критички промишљен начин.

6. Писање краћих текстова (слогани, краће песничке форме као што су акростих и калиграм, графити, римоване поруке, једноставни огласи, плакати итд.).

7. Израда једноставних акционих планова за решавање проблема у школи и ван школе (нпр. загађеност ваздуха, воде и тла, рециклажа, очување културне баштине и историјских споменика, вршњачко насиље, безбедност на интернету).

8. Израда подсетника или недељних и месечних планова активности са циљевима и конкретним задацима.

9. Писање извештаја или креирање кратких филмова (видео-записа) о актуелним догађајима (нпр. ученици истражују актуелни догађај у школи/локалној заједници, пишу кратак, једноставан извештај или снимају видео-записе као новинари и репортери).

10. Писање „историјских” извештаја (нпр. ученици пишу извештаје о прошлости из перспективе неке историјске личности).

11. Осмишљавање разговора у вези са свакодневним животом деце у прошлости и садашњости (нпр. ученици истражују свакодневни живот деце из неког периода у прошлости – начин забаве, свакодневне обавезе, породични односи и слично – затим симулирају разговор истичући сличности и разлике).

12. Замишљена путовања у прошлост (нпр. уз помоћ књига, слика, дигиталних мапа или виртуелних музеја и галерија, ученици „путују” кроз време, истражују историјски значајна места, утицај стародревних култура и цивилизација на савремени живот у својој и култури циљног језика, затим израђују презентације, кратке документарне филмове).

13. Израда класичних квизова на различите теме или квизова помоћу веб-алата.

14. Израда мапа за оријентацију у простору (нпр. карта за оријентиринг) и употреба дигиталних мапа.

15. Израда путање кретања од тачке А до тачке Б (нпр. ученици на мапи града обележе путању кретања и у пару једни другима говоре куда да се крећу).

16. Драмске активности (играње улога, симулација, импровизација, пантомима, замрзнуте слике и сл.).

17. Кинестетичке активности различитог типа (превођење песме/текста у покрет, осмишљавање кореографије уз рецитовање, певање итд.).

18. Размена мишљења и дискусија о одређеној теми уживо или помоћу сарадничких веб-алата (нпр. наставник пита ученике како се осећају када они или неко у одељењу добије добру или лошу оцену, шта раде када су срећни или тужни, како реагују када је неко у невољи или се лоше осећа).

19. Креирање кратких видео-записа помоћу веб-алата, у којима ученици износе своја мишљења о

одређеној теми, а затим их упоређују са туђим и анализирају сличности и разлике.

20. Писање дневника у којем ученици бележе своја свакодневна осећања, размишљања, догађаје, утиске и слично, користећи речи и изразе које су усвојили. Наставници препуштају ученицима одлуку да ли ће садржај дневника поделити само са наставником или са свима у одељењу.

21. Креирање постера на тему осећања и значаја саосећања, при чему ученици, на пример, у горњем делу постера напишу наслов попут „Моја осећања и саосећања", у средишњем делу илуструју различита осећања уз кратке описе, а у доњем делу формулишу поруку која истиче важност разумевања и емпатије.

22. Тумачење временске прогнозе и анализирање климатских трендова уз помоћ различитих интернет извора, као и израда папирних или дигиталних постера о метеоролошким приликама одређеног подручја. Ученици могу усмено или писаним путем да представе извештаје о временским условима за различите дане или периоде, користећи визуелне приказе као што су табеле, симболи или графикони.

23. Креирање анкета о различитим темама, анализа и представљање резултата путем табела, графикона и дијаграма.

24. Писање једноставних чланака, блогова, коментара на различите писане и дигиталне објаве; креирање влогова.

25. Симулиране ситуације из свакодневног живота у учионици или виртуелном простору, као што су куповина (нпр. ученици претражују веб-сајтове, праве
спискове куповине у оквиру ограниченог буџета, читају их и образлажу своје изборе), посета лекару или зубару (описују симптоме, траже савете, добијају упутства), или одлазак у ресторан (наручују храну, реагују на понуђене опције, плаћају рачун) и сл.

Препоручене технике

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези с радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску итд.).

Разумевање говора: према упутствима наставника или са аудио-записа, повезивање појмова, повезивање делова слике, допуњавање информација недостајућим речима или изразима, селектовање тачних и нетачних тврдњи, утврђивање хронолошког редоследа догађаја, повезивање звучног записа са одговарајућим
илустрацијама или текстовима, предлагање одговарајућег наслова за садржај који чују, као и препознавање и издвајање кључних идеја.

Усмено изражавање: размена информација, тражење појашњења и провера разумевања, парафразирање, комбиновање циљног и полазног језика у
комуникацији (мешање кодова), као и коришћење невербалних средстава попут мимике и гестикулације; преношење и објашњавање садржаја између саговорника (медијација).

Разумевање прочитаног текста: уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, лице, глаголско време итд.);
препознавање везе између група слова и гласова; проналажење кључних речи у реченици (реч–фраза–реченица); одговарање на једноставна питања у вези с текстом (тачно/нетачно, вишеструки избор, питања отвореног типа, сажимање помоћу и без кључних речи и сл.); уочавање обележја различитих писаних докумената (новински чланак, чланак са интернета, књижевни текст и сл.); проналажење једноставне информације у писаним документима различитог типа (сликовни речник, садржај књиге, брошура итд.); извршавање прочитаних упутстава и налога.

Писано изражавање: писање по моделу и са смерницама, замена речи цртежом или сликом; проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење
„уљеза", осмосмерке, укрштене речи и слично); повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама; одговори на отворена питања.

Технике које подстичу критичко мишљење: „олуја идеја" (brainstorming), мапа ума, „визуелно размишљање", „скицирај да би разумео"; кооперативне технике рада (нпр. размисли–размени у пару–подели са осталима, експертске групе, ротационе станице).

Технике аналитичког размишљања: класификовање и упоређивање; попуњавање табела (по количини, облику, боји, годишњим добима, допадању/недопадању, умем/не умем да урадим итд.), израда графикона.

Кинестетичке и мануелне технике: транспоновање текста у други медиј, на пример, исказа у гест и геста у исказ, текста у песму, игру, драмски израз, ликовни израз; техника потпуног физичког одговора; игре примерене узрасту.

Различите форме рада: индивидуални рад, рад у паровима, рад у мањим групама и тимовима; подела улога у пројектним задацима итд.

Међупредметно повезивање: изучавање страног језика тесно је повезано са свим наставним областима;

коришћење постојећих знања из различитих предмета у вези са одређеном темом подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад, пружа већу динамичност и подстиче интердисциплинарни приступ одређеној проблематици.

Технике исправљања језичког изражавања: у усменом изражавању ученика – отварање могућности за самокорекцију, постављање питања и потпитања,
понављање реченог на исправан начин, похваљивање труда да се учествује у комуникацији итд; у писаном изражавању ученика – појашњење различитих врста грешака и усмеравање ученика на самокорекцију, израда истог текста у различитим верзијама, давање коментара са смерницама за унапређивање итд.

Препоручени извори:

Класични, штампани извори: узрасно примерене енциклопедије, књиге, часописи за децу и младе, приче, легенде; кувари с рецептима; формулари; упутства за употребу; фото-албуми; планери; буклети; географске карте, атласи и мапе итд.

Дигитални извори: аудио/видео-записи, трејлери, пригодне рекламе, кратки филмови, анимирани филмови; интернет странице; дигитални формулари; друштвене мреже; електронске поруке; дигиталне енциклопедије; видео-туторијали; блогови; виртуелни музеји и галерије; дигиталне мапе итд.

Улога уџбеника у реализацији програма наставе и учења

Основна полазишна тачка и примарна смерница у планирању и извођењу наставе јесте програм наставе и учења, а не садржај уџбеника. Уџбеник је у функцији реализације програма наставе и учења те наставници, пре свега, прате захтеве програма, а не садржај уџбеника, и наставу заснивају на програмом дефинисаним
исходима учења. Садржајима у уџбенику се приступа селективно и у складу с предвиђеним исходима. Уџбеник служи као подршка у остваривању исхода, али се
процес наставе темељи на ширем спектру наставних активности и ресурса. Наставни материјал је разноврстан и подразумева аутентичне и прилагођене материјале из различитих текстуалних, дигиталних, аудио и аудио-визуелних извора (компјутерске презентације, слике, графикони, музичка остварења, филмови, поезија, вести, рекламе, блогови, влогови итд.) у вези с различитим темама. Уџбеник је, стога, само једно наставно средство које се прилагођава процесу наставе и учења. У том контексту, разноврсни додатни материјали, аутентични текстови, дигитални ресурси и активности засноване на реалним комуникативним ситуацијама треба да имају равноправно место у наставном процесу. Овакво схватање улоге уџбеника подстиче наставнике на креативност, прилагођавање наставе конкретном контексту и ученицима, као и на активно учешће у процесу осмишљавања и реализације наставе.

Садржаји који нису предвиђени програмом могу се такође обрађивати, али се они не оцењују, већ служе за проширивање и продубљивање знања у складу са мотивацијом, предзнањима, интересовањима и могућностима ученика.

РАЗВОЈ КОМУНИКАТИВНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких активности, важно је да се оне перманентно и истовремено унапређују у настави страних језика.
Усмене и писане активности које могу бити рецептивне, продуктивне и интерактивне, комбинују се на истом часу у циљу развоја одговарајуће комуникативне функције.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно разумео говор, ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и
карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Приликом припреме задатака за проверу разумевања говора, потребно је узети у обзир више чинилаца који утичу на њихову тежину:

- личне карактеристике онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде;

- мотивацију и циљ слушања усменог текста;

- карактеристике и намере говорника;

- контекст и околности – повољни и неповољни – у којима се остварују слушање и разумевање;

- карактеристике и врста текста који се слуша итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:
- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, усмени текстови који су праћени визуелним

елементима сматрају се лакшим за разумевање, због обиља контекстуалних информација које се аутоматски процесуирају и остављају могућност да се пажња усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста;

- брзина говора, број говорника и смена њихових секвенци;

- јасноћа изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;

- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Уопштено говорећи, без обзира на врсту текста који се слуша на страном језику, текст се лакше разуме ако поседује следеће карактеристике: ограничен број говорника и тема; једноставне просторне релације (нпр. једна улица, један град) уместо неодређених формулација („мало даље" и слично); хронолошки след;
логичке везе између различитих исказа (нпр. узрок/последица); могућност да се нова информација лако повеже са претходно усвојеним знањима.

Читање

Током читања или разумевања писаног текста ученик прима и обрађује, тј. декодира писани текст и схвата његово значење. Приликом избора текстова за
читање неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихова интересовања и мотивација и намере, карактеристике текста, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;

- читање ради информисаности;

- читање ради праћења упутстава;

- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и степен разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- опште информације;

- посебне информације;

- потпуне информације;

- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и сл.

Приликом осмишљавања задатака у вези с писаном продукцијом, потребно је узети у обзир различите чиниоце који утичу на њихову тежину:

- познавање лексике и ниво комуникативне компетенције;

- капацитет когнитивне обраде;

- мотивацију;

- способност преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневица и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези с различитим наставним предметима);

- писање личних порука и одговори на поруке;

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);

- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор или усмено изражавање посматра се с два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, уз поштовање принципа сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);

- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.). Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;

- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др;

- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање приликом неспоразума) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати низом активности, као што су:

- размена информација;

- спонтана конверзација;

- неформална или формална дискусија, дебата, полемика;

- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадња.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница циљног језика. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), степена формалности, паралингвистичких елемената и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за успешну комуникацију у активностима на циљном језику.

Интеркултурна компетенција, која је у тесној вези са социокултурном компетенцијом, подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између култура, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција односи се и на развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности јачањем свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација је активност у којој ученик не исказује сопствена мишљења или осећања, већ језички посредује између учесника у комуникацији који не могу непосредно да се споразумеју. Такође, медијацијом се садржај поруке преноси онима који немају приступ изворном тексту. Ова активност може бити усмена и писана, и укључује сажимање и преформулисање исказа и превођење. Што се тиче дословног превођења текстова, оно се не поставља ни као циљ ни као препоручена техника рада. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика с којег се преводи и језика на који се преводи. У овом програму с медијацијом су повезани поједини исходи који подразумевају језичку рецепцију, продукцију и интеракцију, а посебно примену социокултурне и интеркултурне компетенције.

Лингвистичка компетенција подразумева усвајање и учење граматике, лексике, фонетских и правописних карактеристика страног језика и представља један од предуслова овладавања страним језиком. Њихово усвајање подразумева формирање језичких навика, разумевање језичких појмова, анализу и развој метакогнитивне свести која води унапређењу комуникативне компетенције и опште писмености.

ОПШТЕ СМЕРНИЦЕ ЗА ОБРАДУ И УВЕЖБАВАЊЕ ГРАМАТИЧКИХ САДРЖАЈА

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције тако да граматичке појаве треба посматрати с функционалног аспекта (тј.

Примењивати функционални приступ), што подразумева да у наставу страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и друге облике комуникације, и то путем разноврсних језичких модела, применом и комбиновањем одговарајућих правила.

Граматичке категорије организоване су на начин који обезбеђује постепену прогресију језичких структура у складу с комуникативним циљевима: од

једноставнијих ка сложенијим и од рецептивних ка продуктивним (према Заједничком европском оквиру за живе језике, од почетног нивоа учења А1 до нивоа А2, који се очекује по завршетку основношколског образовања). Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надграђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу с постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста. Треба, дакле, тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних и писаних активности, на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима и задацима, стандардима и исходима наставе страних језика. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Подстицањем ученика на континуирану међусобну комуникацију на циљном језику, ученици експериментишу с различитим језичким средствима и постепено развијају самопоуздање и аутоматизам који су неопходни за њихову правилну и природну употребу. Предложене наставне активности (које обилују елементима игре) ослобађају ученике притиска формалних оквира учионице и, ослањајући се на машту и креативност својствене деци, додатно доприносе спонтаности и

разноврсности наставног процеса, што је предуслов за потпуне и трајне резултате.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ РАЗВОЈА ЈЕЗИЧКИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика остварује се у складу с Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Развој предметних и међупредметних компетенција прати се и вреднује континуирано, од почетка до краја образовног циклуса. Сврха континуиране евалуације је да омогући ученицима да лакше уоче у којим областима успешно напредују, а где је пак потребно уложити више труда. Бројчана оцена је само квантитативно (и недовољно информативно) мерило ученикових компетенција, те је важно да буде пропраћена коментарима и смерницама који ће указати на даља места развоја. У том смислу, кључна је улога формативне евалуације која садржи корисне повратне информације, како за ученика тако и за наставника, и то: а) информативну (о

јаче/слабије развијеним компетенцијама); б) евалуативну (према унапред утврђеном објективном критеријуму); в) инструктивну (предлози за даље унапређивање компетенција) и г) мотивациону (охрабривање и подстицање). Квалитетна формативна евалуација помаже ученицима да развију своје стратегије учења и подстиче их да самостално планирају, прате и процењују сопствени напредак.

Како би успешно усвајали језичка знања на циљном језику, потребно је ученике подржати да страни језик користе у свим наставним активностима, без бојазни да ће направити грешку. У процесу овладавања језичким знањима очекивано је да ученици праве грешке, јер њихов језички систем још није стабилизован. Управо те грешке често представљају показатељ нове развојне фазе у језичкој продукцији будући да ученици испробавају нове обрасце и структуре које су им до тада можда

биле познате само на рецептивном нивоу. Њих треба прихватати као део развојног процеса и деликатно их кориговати, односно проценити у којим ситуацијама наставник може пажљиво да исправи ученика када погреши. С друге стране, треба избегавати свако исправљање грешака које може да утиче на прекид

комуникацијског тока и опадање мотивације и самопоуздања; такве грешке је потребно прибележити како би се ученику пружила одговарајућа, позитивно

интонирана и правовремена повратна информација. Истовремено, ученицима треба пружити прилику за самокорекцију кроз пажљиво усмеравање или постављање питања која ће их подстаћи да самостално препознају и исправе грешку.

Развој компетенција наставници прате заједно са својим ученицима те је неопходно да ученици познају критеријум за процену квалитета комуникативног

задатка којим се баве, како би на одговарајући начин могли да усмере своје активности. Неопходно је да ученици разумеју да различити задаци захтевају примену различитих критеријума. Тако на пример, уколико је сврха задатка развој креативности (на пример, у почетним фазама креативног писања), потребно је фокус

ставити на разраду теме, квалитет идеја и њихову кохеренцију, док је језичка тачност у другом плану. У другачије постављеним задацима пак језичка тачност (лексичка и граматичка) имаће већи значај (на пример, у неформалној или формалној преписци, у вођеним саставима и сл.). Стога је потребно анализирати

критеријуме за вредновање задатака – заједно са ученицима – и прилагођавати их непосредним образовним потребама и циљевима.

Приликом праћења и вредновања, узимају се у обзир разноврсне активности које одражавају степен

развијености компетенције. Формативна евалуација
обухвата континуирано праћење рада и ангажованости ученика у различитим облицима активности, од задатака и обавеза који се реализују на часу и код куће, до пројектних активности и других облика наставног рада, који сви заједно чине основу за праћење и вредновање развоја компетенција.

У оквиру сумативног оцењивања, типични тест за проверу знања требало би да укључи задатке за проверу разумевања усменог и писаног текста (вишеструки одговори, тачно/нетачно, повезивање и сл.), функционалне и контекстуализоване употребе лексичких и граматичких садржаја (задаци као што су текстови с празнинама, вишеструки одговори, допуњавање и сл.), као и задатак писане продукције. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика у усменој
продукцији врши се путем активности монолошког излагања, дијалога и разговора у групи са вршњацима.

Укључивање свих ученика у процес вредновања доприноси развоју предметних компетенција и вештина за целоживотно учење. Ученици се подстичу да износе своје мишљење у виду конструктивних коментара, што истовремено развија њихову општу комуникативну компетенцију. Посебно значајни облици вредновања у
настави страних језика су самооцењивање и вршњачка процена, који имају васпитно-образовну и мотивацијску улогу, јер омогућавају развој важних личних особина које су корисне не само у школском окружењу већ и у свакодневном животу. Ови облици процењивања подржавају развој ученика као целовитих личности
обухватајући когнитивне, емоционалне, психосоцијалне и моралне аспекте. Треба, међутим, имати у виду да се активности самооцењивања и вршњачке процене поступно и контролисано уводе у процес наставе и учења, чиме се ученицима омогућава да постепено развију навику континуираног промишљања о сопственом и туђем учењу и напредовању.

Током процеса **самооцењивања** ученик развија метакогнитивне вештине: самосталност, самоконтролу и самоиницијативу, тј. вештине самосталног планирања, праћења и управљања процесом учења. Ученици су активни и ангажовани критички процењивачи, свесни својих способности и изазова са којима се суочавају. Знају које методе учења им највише одговарају, као и у којим условима и контекстима остварују најбоље резултате.

У наставку, дато је неколико предлога организационих модела у настави и учењу страних језика, који могу побољшати процес самооцењивања, развијати свест о учењу и охрабривати ученике да преузму активнију улогу у свом напредовању:

1. **Коришћење скала за самооцењивање**: Наставници могу понудити скале на основу којих ученици процењују своја знања и вештине (на пример:
нумеричке скале од 1 до 5 или ненумеричке скале, као што су: „у потпуности сам савладао/ла – већином сам савладао/ла – углавном сам савладао/ла – делимично сам савладао/ла – нисам уопште савладао/ла”) за одређене језичке компетенције. Ово може обухватити конкретне задатке, попут: „Колико добро разумем текст?” или „Колико се самоуверено осећам када говорим о одређеним темама?” и сл.

2. **Дневник учења**: Ученици могу да креирају свој дневник учења где ће чувати своје писане саставе и друге домаће задатке, као и водити евиденцију о процесу учења и напретку. Редовним прегледом овог материјала имаће прилику да прате свој развој, анализирају сопствене успехе и области које захтевају
побољшање и/или већу пажњу. Дневник учења не само да пружа јасан увид у индивидуални напредак ученика већ их подстиче и на саморефлексију, постављање нових циљева и активно учешће у процесу учења.

3. **Самоанализа након активности**: Након завршених активности, као што су усмене или писане вежбе и задаци, ученици могу попуњавати кратке упитнике
за самоевалуацију у којима ће промишљати о свом учењу. На пример, могу одговарати на питања попут: шта им је било најлакше, шта је најизазовније, шта би могли или су могли даураде боље, шта захтева додатну пажњу и труд итд. Овај процес развија свест о сопственом напредовању и учењу, подстиче критичко мишљење,
помаже ученицима да идентификују области које је потребно унапредити и омогућава им да развијају сопствене стратегије учења.

4. **Упитници о учењу**: Наставник може поделити упитнике који помажу ученицима да размисле о својим навикама и стратегијама учења. Ови упитници могу укључивати питања као што су: „Које поступке примењујем да бих запамтио нове речи? / Како учим нове речи?” или „Како могу боље планирати своје време за
учење?” и сл.

5. **Видео или аудио-записи**: Ученици могу снимати себе док говоре на страном језику, а затим преслушавати те снимке како би оценили свој изговор, течност говора и поштовање граматичких правила током говора. Овај процес им омогућава да објективно сагледају свој напредак, уоче своје јаче стране и идентификују
аспекте на којима треба додатно да раде. Самоанализа путем оваквих снимака подстиче ученика на усмерену вежбу и циљно побољшање специфичних језичких активности.

6. **Циљеви за сваку наставну тему**: На почетку сваке наставне теме ученици могу поставити личне циљеве,

нпр. З–Ж–Н табела (Знам–Желим да знам–
Научио/ла сам): ученици у првој колони запишу шта већ знају о одређеној теми, у другој шта би желели да науче, а у трећој шта су заиста научили. Приликом
анализе садржаја треће колоне, ученици разматрају да ли су и у којој мери успели да постигну своје циљеве учења. Ако нису успели да науче све што су планирали, наводе разлоге за то. Овим приступом подстиче се самосталност ученика и преузимање одговорности за сопствени процес учења, а наставнику омогућава боље планирање будућих наставних активности.

Још један од сегмената вредновања постигнућа и учења јесте **вршњачка процена**, тј. прооцењивање у оквиру групе, које не служи као основ за давање
бројчане оцене. Овај приступ подстиче критичко мишљење и развија осећај одговорности према објективној процени рада вршњака. Кроз процес вршњачке процене ученици се упознају с критеријумима процене, уче како да формулишу конструктивну повратну информацију, помажу вршњацима у саморегулацији процеса учења итд. Важно је да ученици од првог тренутка разумеју да сваки коментар мора бити образложен и аргументован, а не увредљив или усмерен на личност. Фокусирајући се на учинак, они уче како да подстакну вршњаке да побољшају своја знања и вештине.

Вршњачка процена најчешће се користи за вредновање пројектних задатака, а критеријуми за процену дефинишу се договором између наставника и ученика. У том процесу, наставник активно укључује ученике у одлучивање о томе који аспекти рада ће се процењивати (нпр. поштовање налога, релевантност информација, разумљивост изложених података, занимљивост презентације и сл.).

Следи неколико начина како се може применити вршњачка процена у настави страних језика.

1. **Процењивање писаних радова**: Ученици могу размењивати писане радове и давати једни другима повратне информације на основу унапред утврђених критеријума. Важно је да наставник обезбеди јасне смернице и примере како би повратне информације биле корисне, подржавајуће и усмерене ка унапређивању знања. На тај се начин подстиче сарадња и омогућава ученицима да уче једни од других. Посебно се препоручују у завршним разредима основне школе.

2. **Процењивање усмених вежби**: Након дијалога или говорних активности, ученици могу међусобно процењивати свој учинак, фокусирајући се на аспекте као што су јасноћа изговора, течност говора, употреба нових речи или граматичких структура. Вршњачка процена може бити конципирана као сугестија за побољшање, уз нагласак на похвале за успешно примењена језичка знања и конструктивне предлоге који ће помоћи у даљем развоју. Осим тога што подстиче
ученике да усмере пажњу на језичке аспекте у продукцији других ученика, овај начин процењивања подстиче позитивну интеракцију и развија критичко мишљење код ученика.

3. **Групне дискусије и презентације**: Након групних активности, свака група може дати повратне информације другим групама. Ова пракса помаже ученицима да развију способност објективнијег сагледавања квалитета рада, подстиче их да посматрају рад из различитих углова и мотивише да примењују
различите приступе у решавању задатака. Такође, дата активност побољшава вештине комуникације и вештине презентовања (јавни наступ), подстиче ученике да јасно и аргументовано изнесу своје примедбе, сугестије и похвале.

4. **Водич (упутство) за вршњачко процењивање**: Наставници, у договору са ученицима, могу креирати кратке водиче (или упутства) са питањима која
ученици користе приликом вршњачког процењивања. Ови водичи треба да буду једноставни и јасни, а могу укључивати питања као што су: „Да ли је твој друг/твоја другарица јасно и разумљиво говорио/говорила?”; „Да ли је користио/користила нове речи које смо учили?” или „Који део његовог/њеног излагања може бити
побољшан? На који начин?”. Оваква питања могу помоћи ученицима да се фокусирају на конкретне аспекте учења и да дају конструктивне повратне информације.

5. **Игре и квизови**: Вршњачко процењивање може бити интегрисано у такмичарске активности, као што су квизови и друге лудичке активности. Овакво процењивање подстиче развој критичког размишљања, помаже ученицима да побољшају вештине комуникације на страном језику и способности анализе и аргументације.

6. **Ротација улога**: Наставник може организовати да ученици наизменично преузимају различите улоге у процесу процене. На пример, једном недељно један пар ученика може имати улогу „модератора” вршњачког процењивања, што подразумева координирање дискусије, усмеравање пажње на важне аспекте и
подстицање смислене и садржајне расправе која води ка оснаживању сарадње и активном учешћу свих ученика. Овај процес помаже ученицима да развију не само језичка знања већ и вештине као што су: преузимање одговорности за групу, комуникација, објективност.

7. **Међусобна подршка**: Вршњачко процењивање не мора се односити само на процењивање учинка већ може укључивати и међусобну подршку током

процеса учења. На пример, ученици у паровима или у малим групама размењују савете и помажу једни другима у усвајању наставних садржаја. На тај се начин подстиче сарадња, јача поверење и развија солидарност и способност ученика да размењују информације на конструктиван начин.

Приликом оцењивања као процеса учења, одговорност за учење подељена је између наставника и ученика, али бројчану оцену изводи наставник на основу јасно утврђеног критеријума, у складу с карактеристикама задатка.

Типични тест за проверу знања требало би да укључи задатке за проверу разумевања усменог и писаног текста (вишеструки одговори, тачно/нетачно, повезивање и сл.), функционалне и контекстуализоване употребе лексичких и граматичких садржаја (задаци као што су текстови с празнинама, вишеструки одговори, допуњавање и сл.), као и задатак писане продукције. Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика у усменој продукцији врши се путем активности монолошког излагања, дијалога и разговора у групи са вршњацима.

У оквиру процене вредновања наставе и учења предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

4.ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

За ученике којима је потребна додатна подршка због тешкоћа у приступању, укључивању и учествовању у образовању и васпитању, планирају се и спроводе мере за отклањање физичких, комуникацијских и социјалних препрека (мере индивидуализације), односно доноси индивидуални образовни план.

4.1. Индивидуални образовни план за ученике са тешкоћама у учењу, сметњама у развоју и инвалидитетом, односно за ученике у ризику од раног напуштања школовања

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је због сметњи у развоју и инвалидитета, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна образовна подршка.

Индивидуални образовни план је посебан акт који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку 2) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности, 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и 6) сагласност родитеља. ИОП се израђује према образовним потребама детета, ученика, односно одраслог, и може да буде прилагођени програм наставе и учења (ИОП 1) и измењени програм наставе и учења за један, више или све предмете (ИОП 2).

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељенски старешина, предметни наставник, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник, при планирању рада у одељењу, усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

4.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја учења (ИОП 3). Индивидуални образовни план је посебан акт који у овом случају има за циљ оптимални развој и задовољавање образовно-васпитних потреба ученика који постижу резултате који превазилазе очекивани ниво образовних постигнућа.

Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима укључује:

1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку 2) педагошки профил ученика, у којем су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности, 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и 6) сагласност родитеља.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминатно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА ОД ЗНАЧАЈА ЗА НАЦИОНАЛНУ МАЊИНУ

У настави предмета од значаја за националну мањину (историја, музичка култура и ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

ХОР И ОРКЕСТАР

Свака основна школа је обавезна да организује рад хорова. Хорови могу бити организовани као хор разреда првог циклуса, хор разреда другог циклуса, хор на нивоу школе, од првог до осмог разреда, или разредни хор.

Оркестар може да се образује у зависности од услова школе. Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. Могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина, као и мешовити оркестри.

Рад са хором/оркестром представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника. Рачуна се као саставни део обавезне наставе, а вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по 3 часа недељно, односно по 108 часова годишње. Часови хора/оркестра изводе се континуирано од почетка до краја школске године и део су радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор/оркестар.

Рад са хором/оркестром има образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Развија се дечји глас, правилно држање, дисање, интонација, изговор и артикулација.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, саваладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

Утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој) је веома значајан. Учествовање у хору/оркестру у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који певају, односно свирају показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, учествовање у групном музицирању подстиче и доживотну љубав према музици.

ХОР

Наставник формира хор на основу провере слуха и певачких способности ученика, дикције и осећаја за ритам, након чега следи класификовање певача по гласовима. Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет двогласних и трогласних композиција, а cappella или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности, и примереног литерарног садржаја.

Садржај рада:

- одабир и разврставање гласова;
- вежбе дисања, дикције и интонације;
- хорско распевавање и техничке вежбе;
- интонативне вежбе и решавање појединих проблема из хорске партитуре (интервалски, хармонски, стилски);
- музичка и психолошка обрада композиције;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
- остваривање програма и наступа према годишњем програму школе.

На часовима хора, наставник треба да укаже на грађу и важност механизма који учествује у формирању тона у оквиру певачког апарата. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално

заступљене. Препоручује се комбиновано дисање, нос и уста истовремено, и то трбушно, дијафрагматично дисање.

Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговетан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове песме или композиције прво се приступа детаљној анализа текста. Уколико је текст на страном језику, ученици морају научити правилно да читају текст, изговарају нове, непознате гласове који не постоје у матерњем језику и упознају се са значењем текста. У оквиру анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова у зависности од дела такта у коме се налазе и мелодијског тока. Следи анализа нотног текста и усвајање мелодије у фрагментима. Ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обатити пажњу на динамику и агогику.

Обрађене композиције треба изводити на културним манифестацијама школе (Дан школе, Свечана послава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова, како у земљи, тако и ван ње.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА РАД ХОРА

Химне:

Државна химна

Химна
Светом Сави
Химна школе

Традиционалне и песме домаћих аутора:

Дум
дага дум
Ерген дедо
Фатише коло врањске девојке

,Ајде Јано, коло
да играмо Пуче
пушка
Три
девојке
Тај
таврље
Традиционална песма из
Славоније, Моја Диридика
Традиционална руска песма,
Каљинка
Мањифико, Пукни, зоро

Традиционална песма, Уродиле
жуте крушке Традиционална песма,
Чај горо, лане моје
Традиционална песма, Заспо Јанко

Стеван Стојановић Мокрањац,
У Будиму граду Збирка хорских
композиција, Варај Данке
Збирка хорских композиција,
Живкова ташта Нишка бања,
аранжман Ник Пејџ
Станиша Коруновић, Цвеће

Светолик Пашћан
Којанов, Зимска песма
Биљана Мандић, Љубичица
Владимир Ђорђевић, Веће врана

Стеван Стојановић Мокрањац,
Ал` је леп овај свет Марко Тајчевић,
Пошла румена

Жарко Петровић,
Серенада Београду Даворин
Јенко, Востани Сербије
Никола Грбић,
Ово је Србија
Драган Пантић,
Симонида
Константин Бабић,
Чај горо
Ју рок мисија, За
милион година Плави
оркестар, Сава тихо тече
Александра Ковач,
Божић је
Саша Илић,
Плава птица Бане
Опачић, Заволи
Р.М.Точак-М.Глишић/М.Гавриловић, Даире

Духовне песме:

Ми
лешевк
а Бели
анђео
Ударало у
тамбуру ђаче
Помози нам, Боже
драги Помози нам,
вишњи Боже
Јосиф
Маринковић, Оче
наш Вера
Миланковић, Оче
наш
Непознат аутор,
Бројаница Светог Саве
Непознат аутор, Пред
иконом Светог Саве
Непознат аутор, Радуј се
(ускршња песма) Хор
манастира Богородице, Деца
неба Текст Свети Николај,
Источниче живоносни

Страни композитори:

Јохан Себастијан Бах, Ах, што волим

Волфганг Амадеус Моцарт,
Лаку ноћ (Bona nox) Ђовани да
Нола, Chi la gagliarda
Лудвиг ван Бетовен,
Ода радости Дмитри
Бортњански, Многаја
љета Дарко Краљић,
Чамац на Тиси Арсен
Дедић, Кад би сви
Харолд Арлен, Изнад дуге
(Over The Rainbow) Хозе Марти,
Guantanamera
Џо Дасин, Champs Elysées

Боб Марли, Don’t
Worry, Be Happy Дин
Мартин, Volare
Традиционална песма изГрчка, Mi mou

thimonis matia mou Традиционална песма из
Енглеске, Green sleeves
Нена, 99 Luftballons

Јапанска дечја песма,
Tanabata Sama Ричард
Роџерс: Edelweiss
Традиционална песма из Италије,
L'inverno se n'è andato Песма из
Француске Мачји канон

На репертоару хора могу се наћи и вишегласне песме које су предложене у Препорученим композицијама за певање и свирање, нарочито ако је реч о разредном хору.

ОРКЕСТАР

Садржаји рада:

- избор инструмената и извођача у формирању оркестра;

- избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;

- техничке и интонативне вежбе;

- расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);

- спајање по групама (I-II; II-III; I-III);

- заједничко свирање целог оркестра, ритмичко-интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана водити рачуна о врсти ансамбла, узрасту ученика и њиховим извођачким способностима. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостало или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

У свакој основној школи има ученика чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити само оним што им пружа редовна настава. За такве ученике може се организовати додатна настава или секције где се могу укључити у разне групе.

У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање

- групе певача

- „Мала школа инструмента" (клавир, гитара, тамбуре...)

- групе инструмената

- млади композитори

- млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе)

- музичко-креативне радионице (прављење музичких инструмената, илустрације везане за наставу музичке културе и школске музичке догађаје, ажурирање школског сајта, креирање, организација и реализација музичких догађаја...)

- ритмичке радионице (модерни и традиционални плес, ритмичке игре, „бит боксинг" – вокалне перкусије, игре чашама, штаповима...)

- посете концертима у школи и ван ње (концерти еминентних уметника, концерти у организацији Музичке омладине или неког другог удружења, концерти ученика музичких школа, пријатеља школе, пројекције музичких филмова...)

- музички уредник.

Програм рада треба прилагодити индивидуалним могућностима, зрелости и нивоу претходног знања сваког ученика.

MAĐARSKI JEZIK

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv*oktatásának **célja**, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használjaa különfelé kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőkészségét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becsülje a nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára és az élethosszig tartó tanulásra.
Osztály	**Ötödik**
Évi óraszám	**180 óra**

TERÜLET/TEMATIKAI EGYSÉG	**KIMENET** A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz:	**TARTALOM**
IRODALMI ISMERETEK	- Felismeri a tantervben előírt alapművek címét és szerzőjét. - Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. - Meghatározza az irodalmi mű témáját, fő motívumait és szereplőit, összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. - Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat. - Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. - Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. Különbséget tesz szerző és narrátor/lírai én között. - Különbséget tesz az epikus közlés alapformái az elbeszélés, aleírás és a dialógus között. - Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét. - Felismeri az idézetet a szövegben. - Felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot, metaforát, ismétlést, költői kérdést. - Elhelyezi a tantervben előírt kötelező irodalmi műveket az alapvető irodalmi kontextusokban (magyar irodalom/világirodalom, régi/újabb/kortárs, szóbeli/szerzői). - Képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákkal való illusztrálására: motívum, téma, fabula, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb.	**NÉPKÖLTÉSZET** **Feldolgozásra szánt szövegek** **Kötelező szövegek** 1. Hat különböző tájegységhez kapcsolódó népdal feldolgozása (pl. *Megizentem* (népdal) - Bartók Béla gyűjtése, *Úgy tetszik, hogy* (népdal) - Kodály Zoltán gyűjtése) 2. *Kőmíves Kelemenné* (népballada) 3. *Tündérszép Ilona és Árgyélus* 4. H. C. Andersen: *Ateáskanna* - Andersenhatásaamagyarirodalomra; Atárgymintmesehős (beszámoló); 5. MészölyMiklósegymeséje: *Tréfásmese/Akisjátszótársak/Vidám ésszomorú/Atoronymeséje* (műmese) 6. *A csodaszarvas* (monda) **Kiegészítő és ajánlott szövegek** 1. *Szent Száva* (Jung Károly fordítása) - A Szent Száva-legenda magyar irodalmi kapcsolatai 2. Csáth Géza: *Bartók Béla* (részlet) 3. *Az Ezeregyéjszaka legszebb meséi*ből: *Az ökör és a szamár/A halász és a szellem vagymásmese* 4. Grimm-mese: *Holle anyó* 5. Boldizsár Ildikó: *Boszorkányos mesék* (egy mese feldolgozása) 6. Berg Judit meséi 7. Pilinszky János: *A nap születése* 8. *Mátyás király meg a csókai földesúr/Székké változott Juliska* (Penavin Olga gyűjtése)/Raffai Judit: *Vajdasági történetek Mátyás királyról* (válogatás). 9. *A tordai hasadék* (népmonda) 10. Hiedelemmondák elvarázsolt lényekről, mitikus állatokról virágokról, lidércről, elásott kincsről, kötésről és oldásról, ördögösökről stb. - kapcsolni

	- Az irodalmi művekben a szövegrészletek, a hősök és a helyzetek alapján felismeri a műnemet és a műfajt. - Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mítosz, elbeszélő költemény, dal, tájleíró költemény, ballada, elbeszélés, novella, regény, levél, episztola, mesejáték. - Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: meseelem, meseformula, bevezetés, kibontakozás, bonyodalom, tetőpont, megoldás, valószerű és valószerűtlen elemek, konfliktus. - Megnevezi a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás. - Felismeri és megnevezi a rímfajtákat és a refrént, hasonlatot, metaforát, megszemélyesítést, ellentétet, fokozást, hangutánzást és hangulatfestést. - Felismeri és értelmezi a tanterv által kötelezően előirányzott egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál. - A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója. - Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. - Képes esztétikai élmény átélésére. - Változatos olvasási stratégiákat alkalmaz. - Tudatosan gyűjt információkat (nyomtatott, audiovizuális, elektronikus forrásokból) iskolai feladataihoz. - Könyvtárba jár és önállóan választ irodalmi alkotást, képes naplót vezetni vagy portfóliót összeállítani olvasmányairól.	összehasonlító elemzésként a népmesékhez, mítoszokhoz. **Irodalmi alapfogalmak** A szöveg formája: vers, próza.Műnemek: líra, epika, dráma. Műköltészet és népköltészet. Szerző (költő, író), lírai én, elbeszélő. Műfaji ismeretek: dal, tájleíró költemény, ballada, mese, monda, anekdota, elbeszélés, regény, levél, mesejáték. Az ütemhangsúlyos verselés. Az időmértékes verselés alapjai: a rövid és hosszú szótag fogalma. Mesetípusok, a népmese jellemzői. Mesemondás. Mesepoétika.
		LÍRA **Feldolgozásra szánt szövegek** **Kötelező szövegek** 1. Kosztolányi Dezső: *Mostan színes tintákról álmodom* 2. Arany János: *Családi kör* 3. Weöres Sándor: *Ballada három falevélről* 4. Nemes Nagy Ágnes: *Tavaszi felhők* 5. Nagy László: *Csodafiú-szarvas* 6. Domonkos István: *Néha így, néha úgy* 7. Tari István: *Amikor a villámnak szaga volt* Petőfi Sándor: 8. Petőfi Sándor: *Szülőföldemen*/*A négyökrös szekér*

		9. Petőfi-átírások, Petőfi-paródiák, - parafrázisok: pl. Lackfi János (*Apám kakasa*, *Megy Béla bá Trabanton*), Weöres Sándor, Varró Dániel stb. **Kiegészítő és ajánlott szövegek** 1. Fehér Ferenc: *Színes vers* 2. Domonkos István: *Bizonyítványom/S.O.S.* 3.Tóth Árpád: *Láng* 4. Kosztolányi Dezső: *Nyárfa/Este, este* 5. Kányádi Sándor: *Szarvas-itató* 6. Weöres Sándor: *Egérrágta mese/Fülemüle* 7. Tari István: *Ablakomban* 8. Kovács András Ferenc gyermekversei (pl. *Egértánc*) 9. Petőfi Sándor: *Én/István öcsémhez/Két vándor/Nemzeti dal/Apám mestersége, s az enyém/Reszket a bokor/Pató Pál úr/Szeretlek kedvesem/A természet vadvirága/A márciusi ifjak/Dalaim/A természet vadvirága/A XIX. század költői/Minek nevezzelek?/* **Irodalmi alapfogalmak** A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A motívumok és költői képek mint a lírai mű kompozíciójának elemei. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rím. Kötött és szabad vers. Szóképek és stíluseszközök: hasonlat, megszemélyesítés, metafora, ellentét, fokozás, költői jelző, ismétlés, hangutánzás és hangulatfestés. Költői kérdés. **EPIKA** **Feldolgozásra szánt szövegek** **Kötelező szövegek** 1. Tersánszky Józsi Jenő*: Ákombákom tanár úr* (részlet) 2. Gárdonyi Géza: *Apám* 3. Karinthy Frigyes: *Röhög az egész osztály/Magyarázom a bizonyítványom* 4. Németh István: *Faliórák* 5. Csáth Géza: *Szombat este* 6. Darvasi László: *Trapiti, avagy a nagy tökfőzelékháború* (részlet) 7. Tóth Krisztina: *A Mikulás három élete* Mitológia: 8. Kalevala: *A világ keletkezése* 9. *Daidalosz és Ikarosz* (görög mítosz) - Ikarosz a kortárs irodalomban **Kiegészítő és ajánlott szövegek** 1. Gyurkovics Tibor: *A tanár úr notesza* 2. Fox: *Majom-sziget* (részlet) 3. Domonkos István: *Via Italia!* (részlet) 4. Mirnics Zsuzsa: *Órásköz 12* (részlet) 5. Nógrádi Gábor: *Hogyan neveljünk?* 6. Kosztolányi Dezső: *Petőfi Sándorka* 7. Majtényi Mihály: *Megy a juhász a szamáron*

		(novella) **Irodalmi alapfogalmak** Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: egyes szám harmadik személyű és egyes szám első személyűelbeszélés; jellemzés; párbeszéd. Leírások (táj-, személy-, tárgyleírás). Az epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei: beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás, erkölcsiség. **DRÁMA** **Feldolgozásra szánt szövegek** **Kötelező szövegek** 1. Szabó Palócz Attila: *Zöldleveli Kótyonfitty, a kalandor béka legnagyobb szerelme,* mesejáték 2. Berg Judit: *Üdv néked, Arthur, nagy király* **Kiegészítő és ajánlott szövegek** 1.*Kitrikoty* Mészöly Miklós dramatizált meséje 2. Horváth Péter: *Bendegúz iskolába megy*/az *Indul a bakterház*nyomán/ Projektmunka-javaslatok irodalomból: - óriások és törpék a mesékben, - kígyó az irodalomban (pl. Biblia, Kis herceg, magyar hitvilág, mesék, mondák stb.), - ló motívum különböző népek kultúrájában (kapcsolódva ősi temetkezési szokásunkhoz, Attila, országvásárlás stb.) és az irodalomban, - kortárs gyermekirodalmi projekt, - repülés az irodalomban, - apaszövegek, - a folyó vagy a hajó szerepe az irodalomban, - tanár- diák viszony az irodalomban, - évszakok az irodalomban, - boszorkányszótár, - Petőfi-szótár, - 12 legszebb magyar versem magyarázatokkal, - a szöveg és a kép összefüggéseinek feltárása, - a régió és a lakóhely irodalmi emlékei stb. **Irodalmi alapfogalmak** Drámai műfajok: komédia, tragédia; egyfelvonásos; rádiódráma. A drama jellemzői: felvonás, jelenet, szereplők. Népi dramatikus játékok/farsang, betlehemezés stb./ **ISMERETTERJESZTŐ ÉS INFORMATÍV SZÖVEGEK** (2 mű kiválasztása) 1. Egy szabadon választott tanulmány a mese és a hiedelemvilág kapcsolatáról (pl. Dömötör Tekla, Nagy Olga, Voigt Vilmos, Penavin Olga, Raffai Judit) 2. Illyés Gyula: *Petőfi Sándor* (részletek, főként diákéveiből) vagy Margócsy István: *Petőfi-kísérletek* (részlet)./Válogatás a Petőfi-kultusszal, a

			reformkori kávéházakkal és öltözködéssel (huszárok, fegyverek, divat) kapcsolatos szövegekből. 3. *A világ keletkezése* (bibliai történet) - ismeretterjesztő szöveg/Bibliai szólások: júdáscsók, bábeli zűrzavar, matuzsálemi kor, hétpecsétes titok, pálfordulás, tamáskodik stb./ 4. *Fej fej mellett* (nyest.hu) - szótörténeti kérdések 5. Válogatás könyvekből, enciklopédiákból és gyermeklapokból **HÁZI OLVASMÁNY** **Kötelező szövegek** 1. Petőfi Sándor: *János vitéz* 2. Lázár Ervin: *Szegény Dzsoni és Árnika* 3. Egy szabadon választott vagy ajánlott műfeldolgozása a kortárs irodalomból olvasónapló vagy portfólió formájában **Ajánlott szövegek** 1. Lengyel Dénes: *Régi magyar mondák* 2. *Volt egyszer egy…* 3. Janikovszky Éva: *Égig érő fű* 4. Astrid Lindgren: *Juharfalvi Emil/Juharfalvi Emil újabb csínyei/Harisnyás Pippi* 5. Mándy Iván: *Csutak színre lép/Csutak és a szürke ló* 6. *Macskamenyasszony* - határon túli magyar népmesék és mondák 7. Erich Kästner: *A repülő osztály/Emil és a detektívek* 8. Varró Dániel: *Túl a Maszat-hegyen* 9. Békés Pál: *A kétbalkezes varázsló/A Félőlény* 10. Luis Sachar: *Stanley, a szerencse fia* 11. Renè Goscihny: *A kis Nicolas* 12. Jules Verne: *Kétévi vakáció* 13. Nógrádi Gábor: *Petepite* 14. J. K. Rowling: *Harry Potter és a Bölcsek Köve* 15. George Lucas: *Csillagok háborúja* 16. William Kotzwinkle: *E. T. a földönkívüli* Projektmunka vagy portfólió: - A feldolgozott művek filmes kapcsolatai stb.
NYELVI ISMERE-TEK	Az egyszerű mondat Az egyszerű mondat szerkezete, mondatrészek Nyelvhelyes-ségi ismeretek	- Felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka és logikai minőségük szerint. - Megkülönbözteti az egyszerű és az összetett mondatot. - Felismeri, megnevezi a tőmondatot, az egyszerű bővített és a hiányos mondatot (alany, állítmány). - Mondatátalakítást végez (zsugorítás stb.) a beszédhelyzetnek és a kommunikációs szándéknak megfelelően szóban és írásban. - Felismeri, megnevezi a mondat fő	- A mondatfajták és kifejezőeszközeik; helyes használatuk. - A névszói és névszói-igei állítmány; birtokos jelző. - Írásjelek az egyszerű mondat végén. - Nyelvhelyességi hibák: suksükölés, nákolás. - Az -e kérdőszó, félrecsúszott toldalékok stb. - Az egyes mondatfajták helyes kiejtése. - Nyelvünk szóbeli és írásbeli öröksége (szólások, közmondások, szállóigék).

		részeit (állítmány és alany), valamint az alapvető bővítményeket (tárgy, hely-, idő- és módhatározó, minőség-, mennyiség- és birtokos jelző). - Aláhúzással tud nem bonyolult szerkezetű bővített mondatot elemezni. - Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt. Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés). A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani.	
	A hangok és betűk A hangok rendszere, a magyar ábécé Magán- és mássalhangzó-törvények J hang kétféle jelölése Helyesírási alapelvek	- Ismeri a magánhangzók felosztását a nyelv vízszintes mozgása alapján, a hangrend és illeszkedés törvényszerűségeit. - Ismeri és alkalmazza a szótagolás és elválasztás szabályait. - Fel tudja osztani a mássalhangzókat a zöngésség szempontja szerint, felismeri a részleges hasonulás, a teljes hasonulás és az összeolvadás egyszerűbb eseteit. - Ismeri és alkalmazza a betűrend szabályait. - Felismeri, megnevezi, alkalmazza a helyesírási alapelveket. - Alkalmazza a helyesírás-ellenőrző programot.	- A beszédhangok keletkezése, hangképzési folyamat. - A öznyelvi normához alkalmazkodó szabatos kifejezésmód. - A magánhangzókról: rövid-hosszú, magas-mély magánhangzók. - A magánhangzók illeszkedése, helyesírási és helyes ejtési gyakorlatok. - Mássalhangzók: a rövid-hosszú, zöngés és zöngétlen mássalhangzók. - A mássalhangzók egymás mellé kerülésekor létrejövő hangtani változások-hasonulások (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés és kiesés) a szavakban, ezek felismerése révén a helyesírás megerősítése. - Az egység keretén belül a j hang kétféle jelölésére vonatkozó helyesírási gyakorlatok. - A magyar helyesírás négy alapelvének alkalmazása. - Az alapvető helyesírási szabályok készségszintű alkalmazása.
	A szavak hangalakja és jelentése A szavak szerkezete Szóelemek	- Felismeri, megnevezi az egyjelentésű, többjelentésű, rokon-és ellentétes jelentésű, azonos alakú, hasonló alakú valamint a hangutánzó és a hangulatfestő szavakat. - Felismeri, megnevezi, csoportosítja a szavakat szerkezetük alapján. - Felismeri és megnevezi a szóelemek fajtáit (szótő, toldalék).	- Az egyjelentésű, többjelentésű, azonos alakú, rokon-és ellentétes jelentésű, hasonló alakú, hangutánzó és hangulatfestő szavak. - A szavak szerkezete (egyszerű és összetett szavak, többszörösen összetett szavak). - Képző: -i, -ság/-ség, -ó/-ő. - Jel: a közép- és felsőfok jele: -bb, a múlt idő jele: -t, -tt, a többes szám jele: -k, felszólító mód jele: -j, feltételes mód jele: -na/-ne, -ná/-né. - Rag: tárgy-, birtokos-, idő-, mód- és helyhatározó ragok. - A szótő és toldalék határa,a kötőhang(zó). - A toldalékos szavak helyesírása.
	Sajtó és információ-keresés	- Felismeri és megnevezi a nyomtatott és elektronikus média fajtáit. - Tájékozódik, információkat talál a különféle dokumentumtípusokban, korosztálynak szóló kézikönyvekben. - Képes nyelvileg kifejtett (explicit) és nem kifejtett (implicit) információkat kiszűrni a szövegből. - Képes az alapinformációk és eszmék	- A média: nyomtatott és elektronikus médiumok (újságok, televízió, rádió, világháló - honlapok, hírportálok). - A hír fogalma és jelentősége. - Közösségi média. - Tájékozódás, információkeresés (betűrend, tartalomjegyzék, utalók használatával) a különféle dokumentumtípusokban (könyv, folyóirat, AV és online dokumentum), korosztálynak szóló

		összehasonlítására két vagy több rövid, egyszerű szövegben. - A rendelkezésére álló információkat értékeli, tárolja, rendszerezi. - Képes az interneten való kommunikációra és együttműködésre.	kézikönyvekben (szótár, lexikon, enciklopédia), ismeretterjesztő forrásokban. - Írói szótárak.
	Helyesírás	- Ismeri a helyesírási alapelveket és *A magyar helyesírás szabályai*nak használati módját.	- A mondatvégi írásjelek, az összetett mondatok tagolása. - A magyar helyesírás alapelvei. - A toldalékok helyes kapcsolása a szavakhoz, a zöngés és zöngétlen mássalhangzók. - Szótőkeresési gyakorlatok néhány gyakori hasonulás megfigyeltetésével. - Szóelemző, szótagoltató, toldalékoló, toldaléktalanító, válogató, másoló tollbamondás valamint komplex emlékezetből írás. - Helyesírási táblázatok, fürtábrák, folyamatábrák stb. - A régies írású tulajdonnevek helyes ejtése és írása, a j hang kétféle jelölése. - Az elválasztás szabályai. - Digitális írástudás, e-nyelvhelyesség: az e-dokumentumok létrehozásához szükséges nyelvi és szedési szabályrendszerek együttese, elektronikus szövegek létrehozása (pl. beszámolók, könyvismertetők, vázlatok, saját könyv, eseményre invitáló meghívók, listák, e-mail, egyszerűbb űrlapok kitöltése). - A magyar és valamely tanult, ismert idegen nyelv szerkezete közötti hasonlóságok és különbségek. - A helyesírást segítő kézikönyvek (helyesírási szabályzat, szótár, digitális szótárak stb.) önálló használata.
	Nyelv-helyesség	- Felismeri és alkalmazza az állandósult szókapcsolatokat. - Képes olyan szövegeket létrehozni, amelyekben a téma, a kompozíció, a tartalom és a stílus megfelelnek a feladatnak, a szöveg rendeltetésének és a címzettnek (célközönségnek).	- Az egyes mondatfajták helyes kiejtése. A hosszú és rövid hangok (mássalhangzók és magánhangzók) helyes ejtése (gyakorlatok). - Az állandósult szókapcsolatok (szólások, közmondások, szállóigék) az írásban és a beszédben.
NYELV-KULTÚRA	A szóbeli kifejező-készség fejlesztése	- Értelmes és szabatos beszédre, helyes artikulációra törekszik, igyekszik betartani az igényes nyelvhasználat szabályait és elsajátítani a kódváltás alapvető képességét. - Egyszerű szerkezetű szóbeli vagy írásbeli szövegeket tud alkotni a leírás, az elbeszélés és a kifejtés eszközeit alkalmazva (és a célközönség összetételét szem előtt tartva). - Képes egyszerű szöveget alkotni szóban vagy írásban, amelyben valamely irodalmi élményét írja le, vagy egy valós, hétköznapi, illetve képzeletbeli témát fejt ki. - Különböző céllal (pl. informálódás,	- Események és élmények időrendi sorrendben történő elmondása közös, illetve egyéni vázlat alapján. - A természetben levő tárgyak és jelenségek, a mozgásában levő állatok és személyek bemutatása. - Sikeresebb irodalmi portrék és a megírásukhoz felhasznált nyelvi kifejezőeszközök. A közvetlen környezetből választott egyén bemutatása. - Rövidebb szövegek tartalmának összefoglalása szem előtt tartva az esemény időrendjét és mozzanatait (bevezetés, a cselekmény kezdete, a cselekménymozzanatok kiemelése, a tetőpont és a befejezés). - A szóbeli elbeszélés: film, tévéadás, szabadon választott dinamikus jelenetek elmondása. - A nyelvi-stilisztikai kifejezőeszközök a leíró jellegű

		tanulás, önfejlesztés, esztétikai élmény átélése, szórakozás) képes rövidebb, egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket (pl. egyszerű szakszövegeket, tudománynépszerűsítő ismeretterjesztő szövegeket stb.) olvasni és saját szavaival elmondani. - Meg tudja fogalmazni véleményét, és igényes nyelvhasználatra törekedve (kódváltási képességéhez mérten a sztenderd nyelvváltozat - vagy legalább a regionális köznyelv - normájához igazodva) nyilvános beszédhelyzetben képes kifejteni gondolatait.	részletekben (versben és prózában egyaránt). - A retorika alapelvei (a konkrét fogalmak megnevezése nélkül).
	Az írásbeli kifejezőkészség fejlesztése	- Ismeri és készségszinten használja a kibővített magyar ábécé nyomtatott és írott betűit, valamint az írásjeleket, egyszerűbb példákban alkalmazni. - Törekszik értelmes, nyelvtanilag helyes mondatokat alkotni. - Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés). - A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. - Tud levelet írni, s képes különféle űrlapokat és formanyomtatványokat kitölteni, amelyekkel a mindennapi életben találkozik. - Képes figyelemmel követni és megérteni a nyelv, az irodalom vagy valamely egyéb művelődési terület tárgyköréből tartott előadásokat, s tud jegyzetet készíteni. - Meghatározott műfajokban témának, kommunikációs alkalomnak megfelelő kritikus, egyéni szemléletű, nyelvi-stilisztikai szempontból példás szövegeket, beszámolót alkot. - Beszámolóját prezentációval/poszterrel teszi szemléletesebbé. - Valós vagy képzeletbeli tapasztalatokat, szereplőket, illetve eseményeket bemutató fogalmazást tud írni.	- Önálló elbeszélő fogalmazás készítése a tanult nyelvi és helyesírási tudnivalók alkalmazásával, felhasználva az anyaggyűjtés módjait. Az írás folyamatának megtapasztalása, folytonos ön- és társreakció. Az írásmű üzenetének, céljának, befogadójának megfelelő szókincs használata. - Önálló vázlatkészítés elolvasott irodalmi vagy ismeretterjesztő szövegről. - Kérdések és írásbeli válaszok megfogalmazása a tanult olvasmányok, megnézett filmek, színházi előadások, meghallgatott zeneművek alapján. - Szövegszerkesztés: elbeszélés, leírás, levél. - Élménybeszámoló közösen elkészített vázlat alapján, különös tekintettel a párbeszéd helyes alkalmazására. - A leírás megadott vázlat alapján (A tájleírás sorrendjének megoldása a távolitól közeli felé, vagy fordítva. Rész-egész viszonya valamilyen sorrend szerint. Tárgy-és személyleírás, jellemzés. Nem felsoroljuk a tulajdonságokat, hanem megelevenítjük. Lehetséges témák:falu télen, az én szobám, a gyümölcsös tavasszal, a rét stb.). - A fogalmazási ismeretek (a téma meghatározása, az anyag kiválasztása és elrendezése, a legfontosabb szerkezeti részek megjelölése és az anyag szerkezeti részek szerinti csoportosítása). - Szövegalkotás az internetes műfajokban (pl. e-mail, komment). Az írás nem nyelvi jeleinek (betűforma, nagyság, sorköz, margó, távolság, színek, kiemelések stb.) megismerése. A kézzel írt és a számítógépes szövegek különbözőségei és hasonlóságai. - Az önálló és a tanári segítséggel történő anyaggyűjtés módjai. - Nyolc házi írásbeli feladat a tanév folyamán, melyeket az órán elemeznek. - Négy iskolai dolgozat - kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).

A tanterv megvalósításának módja: Az előző években szerzett nyelvi ismeretek elmélyítése. A szófajok fogalma. Fajtáik, képzésük, ragozásuk. Az egyes szófajok írásmódjának megismerése, gyakorlása. A szófajokról tanultak rendszerezőismétlése. Lírai és epikus alkotások értelmezése. A kifejező olvasás gyakorlása. A néma olvasás gyakorlása előre

megadott feladat alapján. A leírás, a jellemábrázolás, a tartalommondás gyakorlása. Önálló szövegalkotás vázlat alapján. Párbeszédek alkalmazása. Fogalmazási tudnivalók: az anyag kiválasztása, elrendezése. A film (közös elemzés).

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**
PROGRAM A - za učenike čiji maternji jezik pripada neslovenskim jezicima i koji žive u homogenim sredinama (osnovni nivo standarda)	
Cilj	**Cilj** nastave i učenja *srpskog kao nematernjeg jezika* jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	**peti**
Godišnji fond časova	**108 časova**

OBLAST/TEMA	**ISHODI** Po završenoj oblasti/temi učenik će biti u stanju da:	**SADRŽAJI**
JEZIK	- upotrebljava 100-150 novih reči i iskaza - imenuje predmete i bića i pripisuje im karakteristične osobine - u pismenom i usmenom iskazu upotrebi proste rečenice s gramatičkim subjektom i glagolskim predikatom u prezentu, perfektu i futuru I; rečenice s pravim i nepravim objektom, frekventnim priloškim odredbama za mesto, vreme i način; imperativ sa značenjem molbe i zapovesti - iskaže potrebu, mogućnost i želju - uočava rod i broj imenica, kongruenciju atributa s imenicom u tipičnim primerima - razume rečenice sa odredbom za uzrok, sredstvo i društvo, kvantifikativne konstrukcije iskazane osnovnim brojem i imenicom	**Osnovni sadržaji:** Leksika: 100-150 novih reči (imenice, glagoli, pridevi, prilozi za vreme i način, najfrekventniji povratni glagoli, osnovni brojevi do 100, redni brojevi) Proste rečenice s iskazanim gramatičkim subjektom (imenice sva tri roda i oba broja, lične zamenice) i glagolskim predikatom u prezentu, perfektu i futuru I (sva tri lica u jednini i množini) Imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola) u funkciji molbe i zapovesti Personalne proste rečenice s kopulativnim predikatom (frekventne imenice i pridevi u funkciji leksičkog dela predikata) Imenica u akuzativu u funkciji direktnog/pravog objekta (u jednini i množini) Imenica u dativu u funkciji indirektnog/nepravog objekta (objekta namene) uz glagole davanja i govorenja Priloške odredbe za mesto iskazane genitivom imenica s predlozima *ispred*, *iza*, *iznad*, *ispod*, *pored* Kazivanje punih sati Priloške odredbe za vreme: nazivi meseci u lokativu s predlogom *u* Priloške odredbe za način iskazane načinskim prilozima Složeni glagolski predikat s modalnim glagolima: *trebati*, *morati*, *moći*, *smeti*, *želeti* **Prošireni sadržaji:** Personalne proste rečenice s neiskazanim gramatičkim subjektom (imenice sva tri roda i oba broja, lične zamenice) i glagolskim predikatom u prezentu, perfektu i futuru I (sva tri lica u jednini i množini) Lična zamenica u akuzativu u funkciji direktnog/pravog objekta (u jednini i množini), naglašeni i nenaglašeni oblici ličnih zamenica u akuzativu Lična zamenica u dativu u funkciji indirektnog/nepravog objekta (objekta namene) uz glagole davanja i govorenja; naglašeni i nenaglašeni oblici ličnih zamenica u dativu Kongruentni atribut iskazan opisnim pridevom i prisvojnom zamenicom uz imenice u funkciji subjekta, objekta i leksičkog

		dela kopulativnog predikata Priloške odredbe za mesto iskazane genitivom ličnih zamenica s predlozima *ispred*, *iza*, *iznad*, *ispod*, *pored* Precizno određivanje vremena rečima koje označavaju vremenske jedinice (*sat*, *čas*, *minut*) Imenice u instrumentalu za iskazivanje sredstva i društva Priloška odredba za uzrok iskazana genitivom s predlogom *zbog*; uzročne rečenice s veznicima *jer* i *zato što* Kvantifikacija iskazana osnovnim brojem i imenicom Leksika (tipični vidski glagolski parovi, osnovni brojevi do 1000, redni brojevi)
KNJIŽEVNOST	- razume sadržaj kratkog književnog adaptiranog teksta - formuliše kratke odgovore na jednostavna pitanja o pročitanom tekstu (ko, šta, gde, kada, kako) - primeni kratke rečenične modele iz književnih tekstova u svakodnevnom životu - reprodukuje kazujući ili pevajući kratke odlomke iz odabranih književnoumetničkih i drugih tekstova	**Adaptirani tekstovi:** Vladimir Ličina: *Vesna i torba* L. Kaminski: *Zakasnio sam* Dušica Lukić: *U biblioteci* Vesna Vidojević Gajović: *Spomenici* Dragan Lukić: *Trgovina* Jovanka Jorgačević *Kako je nastao đuveč u rerni* "Politika za decu": *Prijatelji* Mira Alečković: *Pas u soliteru* Rade Obrenović: *Požurite, opet ćemo zakasniti* Dragomir Đorđević: *Opet škola* Dragan Lukić: *Smeha deci* Aleksa Mikić: *Hrabar dečak* Vesna Vidojević Gajović: *Kišna priča* Iz "Poletarca" Dušana Radovića: *Juče, danas, sutra* Ratomir Damjanović: *Slepi Jovan puca penale* Šaljiva narodna priča: *Zec na spavanju* Dragan Lukić: *Jabuka* Olga Stanković: *Junak dana* **Sa spiska nastavnik bira 10 tekstova za obradu.** **Po slobodnom izboru (uzimajući u obzir kvalitet grupe i sastav), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi.**
JEZIČKA KULTURA	- razume jednostavna pitanja, kratke jasne naloge i informacije bitne za zadovoljenje svakodnevnih životnih potreba (npr. u porodici, školi itd.); - razume sadržaj kratkog kontinuiranog govorenog teksta (do 5-6 prostih rečenica) saopštenog standardnim jezikom, izgovorenog razgovetno, sporim tempom[1] - iskaže molbu, izvinjenje, čestitanje, zahvalnost, koristeći forme učtivog obraćanja - ispriča događaj u kojem je učestvovao u nekoliko rečenica - prepriča kratak jednostavan narativni tekst[2] - učestvuje u kratkom dijalogu o temama iz svakodnevnog života, poštujući osnovna načela vođenja razgovora - čita naglas i razume kraći poznat tekst[3] pisan ćirilicom ili latinicom - izdvaja eksplicitne informacije i izvodi jednostavne zaključke na	Osnovni sadržaji tematskih oblasti: I. Lično predstavljanje: *datum svog rođenja* II. Porodica**:***porodični status: oženjen, udata* III. Mesto za život**:***nazivi prostorija; delovi nameštaja* IV. Život u kući**:***pribor za ličnu higijenu; svakodnevne aktivnosti u kuhinji, sobi, kupatilu; slaviti* V. Ljudi: *odnosi među ljudima; vrste osećanja; fizičke karakteristike; psihičke karakteristike; profesije u okruženju* VI. Zdravlje*: najčešće bolesti; razboleti se, ozdraviti* VII. Obrazovanje**:***(omiljeni) školski predmeti; školski nameštaj; školski pribor; igre; (omiljeni) sport* VIII. Hrana i piće: *gladan, žedan; (omiljena) hrana i piće; vrste voća i povrća* IX. Odeća i obuća: *imati na sebi, nositi* X. Kupovina: *cene; plaćanje* XI. Saobraćaj i život u gradu: *načini kretanja; orijentacija (levo, desno, pravo); cilj putovanja; važni objekti* XII. Priroda: *(omiljene) domaće i divlje životinje; kućni ljubimci; vremenske prilike* XIII. Vreme: *precizno iskazivanje vremena (sat i minut)* XIV. Nesemantizovana leksika: *osnovni brojevi do 1000; redni brojevi; modalni glagoli; predlozi (iznad, ispod, iza, pored, zbog)*

	osnovu pročitanog teksta - piše kratak jednostavan narativan i ekspozitorni tekst[4] - piše kratku poruku, čestitku, pozivnicu, obaveštenje, poštujući jezičku i ortografsku normu.	
		Prošireni sadržaji tematskih oblasti: I. Lično predstavljanje: *datum rođenja* II. Porodica:*šira porodica* III. Mesto za život: *nazivi prostorija; delovi nameštaja; kućni aparati; dvorište; bašta* IV. Život u kući: *aktivnosti u kuhinji, u sobi, u kupatilu; pribor za ličnu higijenu; praznici* V. Ljudi: *odnosi među ljudima; vrste osećanja; fizičke karakteristike; psihičke karakteristike; profesije u okruženju* VI. Zdravlje*: stanje; najčešće bolesti* VII. Obrazovanje:*(omiljeni) školski predmeti; školski nameštaj; školski pribor; aktivnosti na času i na odmoru; igre; (omiljeni) sport* VIII. Hrana i piće: *gladan, žedan; (omiljena) hrana i piće* IX. Odeća i obuća: *obući, skinuti, imati na sebi, odevanje prema godišnjim dobima* X. Kupovina: *cene; plaćanje* XI. Saobraćaj i život u gradu: *prevozna sredstva, načini kretanja, grad, važni objekti: orijentacija u prostoru; cilj putovanja; delovi grada; važni objekti* XII. Priroda: *(omiljene) domaće i divlje životinje; kućni ljubimci; zoološki vrt; vremenske prilike* XIII. Vreme: *precizno iskazivanje vremena (sat i minut); prilozi za vreme* XIV. Nesemantizovana leksika: *osnovni brojevi do 1000; redni brojevi; modalni glagoli; predlozi (iznad, ispod, iza, pored, zbog); veznici (jer, zato što)* **Kratki adaptirani književnoumetnički i neumetnički tekstovi usklađeni s potrebama i interesovanjima učenika i temama iz programa (porodica, škola, svakodnevne aktivnosti...) ili zvučni zapisi.**

Način ostvarivanja programa: Sve aktivnosti nastave srpskog jezika kao nematernjeg se planiraju i organizuju tako da budu u funkciji nekog od navedenih zadataka koji se ne bi mogao ostvariti bez upotrebe nastavnih sadržaja. Pri tom, zadaci treba da sadrže različite mogućnosti rešenja kako bi svi učenici, u skladu sa svojim sposobnostima, interesovanjima i poznavanje/nepoznavanjem srpskog jezika, mogli učestvovati u njegovom ostvarivanju. Kada je zadatak govornog ili životnog karaktera i blizak iskustvu i interesovanjima učenika, pojačava se motivacija, želja, potreba i volja za ulaganjem napora.

IZBORNI NASTAVNI PREDMETI

Tantárgy:	**HITOKTATÁS - KATOLIKUS HITTAN**
Évi óraszám:	**36**
Osztály:	**Ötödik**

TÉMA	CÉLOK	EREDMÉNYEK A téma feldolgozása után a tanuló:	A TÉMÁKON BELÜLI AJÁNLOTT TARTALOM	AJÁNLOTT MÓDSZEREK
I	• Megismerni és	• a közös aktivitások	**1.** Én és a többiek -	• Elmélkedés és

A KÖZÖSSÉG EREJE	elfogadni azokat az alapszabályokat, melyek lehetővé teszik a jó egymás közötti viszony kialakulását és a zökkenőmentes munkát a hittanos csoportban • Megismerni a hit és a bizalom jelentőségét az emberek közötti kapcsolatokban és az Istennel való kapcsolatunkban	során készen áll az együttműködésre • jobban megérti a hit fontosságát a közösség kialakulásában	együtt	beszélgetés • Életből vett példák arra, hogyan fogadták el magukat és egymást az emberek a hit segítségével
II ISTEN MEGSZÓLAL A TÖRTÉNELEMBEN - ŐSATYÁK	• Megismerni a Biblia keletkezésére vonatkozó tényeket (szóbeli átadás, leírás, a Biblia világa, Isten szava, a szent szövegek sugalmazottsága, az emberről szóló beszéd) • Megismerni a különbségeket az Ó- és Újszövetség között (ígéretek könyvei, beteljesedés könyve) • Megismerni hitünk ősatyáit, Ábrahámot, Izsákot és Jákobot, valamint barátságukat, szövetségüket Istennel • Megismerni a Mózes által kötött szövetséget - Isten barátságát és törődését népe iránt • Megismerni Istent, mint Szabadítót, aki szabadságra vezeti az embert	• megérti a nomád életmódnak és istenképének jellegzetességeit • megérti az Isten és jelenléte iránti nyitottság fontosságát • megismeri a zsidó nép történetének legfontosabb eseményeit • mindinkább úgy tekint az imádságra, mint az Istennel való beszélgetésre • felismeri az első Pászka jelentőségét a pászka mai ünneplése szemszögéből • megérti a Tízparancsolat értelmét és jelentőségét, és kibővíti azt a ma érvényes szabályokkal, értékekkel (ökológia...) • felismeri a keresztény és a zsidó vallás közötti összefüggést • figyel Isten vezetésére az életében	**2.** A Biblia: a szavak és az élet különleges könyve **3.** Hogyan megismerni és megérteni a Szentírást **4.** Ábrahám tapasztalatai Istenről **5.** Isten megjelenik Jákobnak **6.** A rabság földjén **7.** Isten megjelenik Mózesnek - Égő csipkebokor **8.** Az első Pászka **9.** Szövetség Istennel **10.** Isten népe hazatér **11.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• Izrael történetének elmesélése • Bibliai szövegek olvasása • Képek, diapozitívek, térképek használata • A bibliai és a mai tapasztalatok összekapcsolása • Elmélkedés a gyökereket bemutató képről • Időszerű parancsok leírása, páros - vagy csoportmunka • Kvíz a tudás felmérésére és a tananyag megerősítésére
III A VÁLASZTOTT NÉP KIRÁLYAI	• Megismerni Dávid történetét és Istennel való kapcsolatát • Megismerni Dávid és Jonathan barátságának nagyságát • Figyelni és keresni a bölcsességet, mint ahogyan azt Salamon király tette • Megismerni és megérteni Izrael népének történelmét, melynek vezére Dávid király és az új Dávid, Jézus Krisztus	• képes rá, hogy megnyíljon és átvegye Dávid emberi és hitbeli értékeit - az Istenbe vetett bizalmat, a vele való barátságot, a bűnbánatot • megnyílik az igaz baráti kapcsolat felé • megérti és elsajátítja a "bölcsesség" szó jelentését • képes saját élményekből, cselekedetekből fakadó	**12.** Dávid igazságos király - Dávid és Saul **13.** Dávid, a vezeklő király **14.** Salamon, a bölcs király **15.** Várakozás az igazságos uralkodóra (Messianizmus) **16.** A várakozás beteljesedése - Jézus Krisztus születése **17.** Ismétlés és a félévi osztályzatok lezárása	• Történelmi tények elmesélése • Izrael földrajzi jellegzetességeinek megismerése - térkép segítségével • Szemléltetés képek és diapozitívek segítségével • Film • Kiválasztott bölcs mondások felfedezése és magyarázata • Dávid csillagot készítünk karácsonyra

		példákat felhozni a bölcs viselkedésre • felismeri Jézus eredetének jelentőségét - Dávid király leszármazottja (Dávid csillaga)		
IV **A PRÓFÉTÁK - ISTEN HÍRNÖKEI**	• Megismertetni a diákokkal a próféta kifejezést és a próféták küldetését • Felfedezni a tanulókkal a próféták meghívását, küldetését, életét és tevékenységét • Rámutatni, hogy ma is léteznek és működnek közöttünk próféták, és nekünk is prófétai küldetésünk van • Megismerni, hogy Jézus a legnagyobb próféta, benne teljesedett be a Messiásról szóló összes jóslat és ígéret	• érti a próféta kifejezés jelentését • felismeri, hogy a próféták mindig határozottan és híven tanúskodtak az igazságról • megérti, hogy ma is élnek és tevékenykednek próféták (az igazság, a remény,a béke, a megtérés és a megbocsájtás, az Isten iránti bizalom és hit hírnökei) • belátja, hogy Isten őt is prófétai küldetésre hívta	**18.** A próféták - a szövetség őrei (Isten nevében szólnak: Sámuel) **19.** Illés - az Isten jogainak és a szegények védnöke **20.** Isten a szellőben jelenik meg **21.** Az "ötödik evangélista" - Izajás **22.** A remény és imádság prófétája - Dániel **23.** Isten minden embert szereti - Jónás **24.** Keresztelő Szent János - az utolsó ószövetségi próféta (Mt 11,1-15; 3,1-12) **25.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• Elbeszélés és magyarázat Rövid ösztönző filmek megtekintése • Bibliai szövegek feldolgozása • Aktualizació: a nap igaz és hamis prófétái • A próféták táblázatos bemutatása • Feladatlapok, kérdőívek • Képzőművészeti kifejezés • Dijapozitivek egyes prófétákról
V **JÉZUS KRISZTUS AZ ÚJ KIRÁLYSÁG MEGALAPÍTÓJA**	• Felismerni Isten Országának értékeit a béke és szeretet megvalósításában • Belátni, hogy Jézus élete minden embert választás elé állít • Megismerni Jézus üzenetének, emberek iránti álláspontjának eredetiségét (a bűnösökhöz, betegekhez, kitaszítottakhoz, pogányokhoz... fordul)	• érti az "Isten Országa" kifejezést • önállóan megtalál szövegrészeket az Újszövetségben • érti, hogy Jézus Dávid leszármazottja • megnyílik Isten Országa értékei előtt: a béke, az igazság és a szeretet előtt • képes magát beleélni mások helyzetébe	**26.** Jézus az új ország örömhírét hirdeti **27.** Jézus másokkal szemben - a találkozások megváltoztathatnak (Lk 7,36-50; 5,12; Mk 10,46-52) **28.** Jézus - szokatlan király (Mt 22,34; 5,43; Lk 6,37-38. 41-42) **29.** Jézus tanítványai - az igazság és szeretet tanúi	• Bibliai szövegek olvasása és magyarázata • Beszélgetés - olyan példák felfedezése, melyek során az embereknek segítségre van szükségük • Bibliai szövegek önálló megtalálása - ÚSZ • Fényképek és művészi képek felhasználása (Köder)
VI **AZ EMBER IMÁDSÁGGAL ÉS ÉNEKKEL FORDUL ISTEN FELÉ**	• Megismerni az Isten felé fordulás legfontosabb módjait (imádság, ének, áldozat és felajánlás) • Megismerni az imádság helyeit (sátor, templom, "lélekben és igazságban", egyedüllét...) • A figyelmet a keresztény imádságok tartalmára és fajtáira összpontosítani • Átélni és	• érti az imádság jelentését • elfogadja az imádkozás különböző formáit • megnyílik az imádsággal kapcsolatos tapasztalatok felé • képes rövid, személyes imát szerkeszteni	**30.** Különböző alkalmakkor fordulunk Istenhez **31.** Dávid zsoltárai (Zsolt 27) **32.** Az imádság - betekintés lelkünk mélyére (az imádság formái, módjai és ideje)	• Magyarázat Bibliai szövegek feldolgozása és értelmezés • Zsoltárfeldolgozás • Zsolt 27 képzőművészeti kefejezése • Az imádság módjainak szemléltetése testmozgással és gesztusokkal • Fényképek és diapozitivek

	megtapasztalni, hogy Isten az, akihez megtérünk			• Templomlátogatás • Egyéni ima szerkesztése • Imafeldolgozás hangszeres zenével
VII MÁS VALLÁSOK SZENT KÖNYVEI	• Megismertetni a diákokat a többi világvallás szent könyvével • Megismerni, hogy Isten a különböző kultúrák és idők embereihez különbözőképpen szól	• megérti, hogy az emberek különböző vallási kultúrával és szertartásokkal rendelkeznek • elfogadja, hogy minden ember Isten gyermeke és a másik ember testvére • megérti, hogy Isten emberek iránti szeretete határtalan	**33.** Isten különböző módokon és időben szól a népekhez **34.** A judaizmus szent könyve - a Tóra **35.** Az iszlám szent könyve - a Korán **36.** A feldolgozott tanegységek ismétlése és az osztályzatok lezárása	• Bemutatás • Beszélgetés • Szemléltetés • Képek • Kérdőív, feladatlap

Naziv predmeta		**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**
PROGRAM A - za učenike čiji maternji jezik pripada neslovenskim jezicima i koji žive u homogenim sredinama (osnovni nivo standarda)		
Cilj		**Cilj** nastave i učenja *srpskog kao nematernjeg jezika* jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred		**peti**
Godišnji fond časova		**108 časova**
OBLAST/TEMA	**ISHODI** Po završenoj oblasti/temi učenik će biti u stanju da:	**SADRŽAJI**
JEZIK	- upotrebljava 100-150 novih reči i iskaza - imenuje predmete i bića i pripisuje im karakteristične osobine - u pismenom i usmenom iskazu upotrebi proste rečenice s gramatičkim subjektom i glagolskim predikatom u prezentu, perfektu i futuru I; rečenice s pravim i nepravim objektom, frekventnim priloškim odredbama za mesto, vreme i način; imperativ sa značenjem molbe i zapovesti - iskaže potrebu, mogućnost i želju - uočava rod i broj imenica, kongruenciju atributa s imenicom u tipičnim primerima - razume rečenice sa odredbom za uzrok, sredstvo i društvo, kvantifikativne konstrukcije iskazane	**Osnovni sadržaji:** Leksika: 100-150 novih reči (imenice, glagoli, pridevi, prilozi za vreme i način, najfrekventniji povratni glagoli, osnovni brojevi do 100, redni brojevi) Proste rečenice s iskazanim gramatičkim subjektom (imenice sva tri roda i oba broja, lične zamenice) i glagolskim predikatom u prezentu, perfektu i futuru I (sva tri lica u jednini i množini) Imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola) u funkciji molbe i zapovesti Personalne proste rečenice s kopulativnim predikatom (frekventne imenice i pridevi u funkciji leksičkog dela predikata) Imenica u akuzativu u funkciji direktnog/pravog objekta (u jednini i množini) Imenica u dativu u funkciji indirektnog/nepravog objekta (objekta namene) uz glagole davanja i govorenja Priloške odredbe za mesto iskazane genitivom imenica s predlozima *ispred*, *iza*, *iznad*, *ispod*, *pored* Kazivanje punih sati

	osnovnim brojem i imenicom	Priloške odredbe za vreme: nazivi meseci u lokativu s predlogom *u* Priloške odredbe za način iskazane načinskim prilozima Složeni glagolski predikat s modalnim glagolima: *trebati*, *morati*, *moći*, *smeti*, *želeti* **Prošireni sadržaji:** Personalne proste rečenice s neiskazanim gramatičkim subjektom (imenice sva tri roda i oba broja, lične zamenice) i glagolskim predikatom u prezentu, perfektu i futuru I (sva tri lica u jednini i množini) Lična zamenica u akuzativu u funkciji direktnog/pravog objekta (u jednini i množini), naglašeni i nenaglašeni oblici ličnih zamenica u akuzativu Lična zamenica u dativu u funkciji indirektnog/nepravog objekta (objekta namene) uz glagole davanja i govorenja; naglašeni i nenaglašeni oblici ličnih zamenica u dativu Kongruentni atribut iskazan opisnim pridevom i prisvojnom zamenicom uz imenice u funkciji subjekta, objekta i leksičkog dela kopulativnog predikata Priloške odredbe za mesto iskazane genitivom ličnih zamenica s predlozima *ispred*, *iza*, *iznad*, *ispod*, *pored* Precizno određivanje vremena rečima koje označavaju vremenske jedinice (*sat*, *čas*, *minut*) Imenice u instrumentalu za iskazivanje sredstva i društva Priloška odredba za uzrok iskazana genitivom s predlogom *zbog*; uzročne rečenice s veznicima *jer* i *zato što* Kvantifikacija iskazana osnovnim brojem i imenicom Leksika (tipični vidski glagolski parovi, osnovni brojevi do 1000, redni brojevi)
KNJIŽEVNOST	- razume sadržaj kratkog književnog adaptiranog teksta - formuliše kratke odgovore na jednostavna pitanja o pročitanom tekstu (ko, šta, gde, kada, kako) - primeni kratke rečenične modele iz književnih tekstova u svakodnevnom životu - reprodukuje kazujući ili pevajući kratke odlomke iz odabranih književnoumetničkih i drugih tekstova	**Adaptirani tekstovi:** Vladimir Ličina: *Vesna i torba* L. Kaminski: *Zakasnio sam* Dušica Lukić: *U biblioteci* Vesna Vidojević Gajović: *Spomenici* Dragan Lukić: *Trgovina* Jovanka Jorgačević *Kako je nastao đuveč u rerni* "Politika za decu": *Prijatelji* Mira Alečković: *Pas u soliteru* Rade Obrenović: *Požurite, opet ćemo zakasniti* Dragomir Đorđević: *Opet škola* Dragan Lukić: *Smeha deci* Aleksa Mikić: *Hrabar dečak* Vesna Vidojević Gajović: *Kišna priča* Iz "Poletarca" Dušana Radovića: *Juče, danas, sutra* Ratomir Damjanović: *Slepi Jovan puca penale* Šaljiva narodna priča: *Zec na spavanju* Dragan Lukić: *Jabuka* Olga Stanković: *Junak dana* **Sa spiska nastavnik bira 10 tekstova za obradu.** **Po slobodnom izboru (uzimajući u obzir kvalitet grupe i sastav), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi.**
JEZIČKA KULTURA	- razume jednostavna pitanja, kratke jasne naloge i informacije bitne za zadovoljenje svakodnevnih životnih potreba (npr. u porodici, školi itd.); - razume sadržaj kratkog	Osnovni sadržaji tematskih oblasti: I. Lično predstavljanje: *datum svog rođenja* II. Porodica**:***porodični status: oženjen, udata* III. Mesto za život**:***nazivi prostorija; delovi nameštaja* IV. Život u kući**:***pribor za ličnu higijenu; svakodnevne*

	kontinuiranog govorenog teksta (do 5-6 prostih rečenica) saopštenog standardnim jezikom, izgovorenog razgovetno, sporim tempom[1] - iskaže molbu, izvinjenje, čestitanje, zahvalnost, koristeći forme učtivog obraćanja - ispriča događaj u kojem je učestvovao u nekoliko rečenica - prepriča kratak jednostavan narativni tekst[2] - učestvuje u kratkom dijalogu o temama iz svakodnevnog života, poštujući osnovna načela vođenja razgovora - čita naglas i razume kraći poznat tekst[3] pisan ćirilicom ili latinicom - izdvaja eksplicitne informacije i izvodi jednostavne zaključke na osnovu pročitanog teksta - piše kratak jednostavan narativan i ekspozitorni tekst[4] - piše kratku poruku, čestitku, pozivnicu, obaveštenje, poštujući jezičku i ortografsku normu.	*aktivnosti u kuhinji, sobi, kupatilu; slaviti* V. Ljudi: *odnosi među ljudima; vrste osećanja; fizičke karakteristike; psihičke karakteristike; profesije u okruženju* VI. Zdravlje*: najčešće bolesti; razboleti se, ozdraviti* VII. Obrazovanje**:***(omiljeni) školski predmeti; školski nameštaj; školski pribor; igre; (omiljeni) sport* VIII. Hrana i piće: *gladan, žedan; (omiljena) hrana i piće; vrste voća i povrća* IX. Odeća i obuća: *imati na sebi, nositi* X. Kupovina: *cene; plaćanje* XI. Saobraćaj i život u gradu: *načini kretanja; orijentacija (levo, desno, pravo); cilj putovanja; važni objekti* XII. Priroda: *(omiljene) domaće i divlje životinje; kućni ljubimci; vremenske prilike* XIII. Vreme: *precizno iskazivanje vremena (sat i minut)* XIV. Nesemantizovana leksika: *osnovni brojevi do 1000; redni brojevi; modalni glagoli; predlozi (iznad, ispod, iza, pored, zbog)*
		Prošireni sadržaji tematskih oblasti: I. Lično predstavljanje: *datum rođenja* II. Porodica**:***šira porodica* III. Mesto za život: *nazivi prostorija; delovi nameštaja; kućni aparati; dvorište; bašta* IV. Život u kući: *aktivnosti u kuhinji, u sobi, u kupatilu; pribor za ličnu higijenu; praznici* V. Ljudi: *odnosi među ljudima; vrste osećanja; fizičke karakteristike; psihičke karakteristike; profesije u okruženju* VI. Zdravlje*: stanje; najčešće bolesti* VII. Obrazovanje**:***(omiljeni) školski predmeti; školski nameštaj; školski pribor; aktivnosti na času i na odmoru; igre; (omiljeni) sport* VIII. Hrana i piće: *gladan, žedan; (omiljena) hrana i piće* IX. Odeća i obuća: *obući, skinuti, imati na sebi, odevanje prema godišnjim dobima* X. Kupovina: *cene; plaćanje* XI. Saobraćaj i život u gradu: *prevozna sredstva, načini kretanja, grad, važni objekti: orijentacija u prostoru; cilj putovanja; delovi grada; važni objekti* XII. Priroda: *(omiljene) domaće i divlje životinje; kućni ljubimci; zoološki vrt; vremenske prilike* XIII. Vreme: *precizno iskazivanje vremena (sat i minut); prilozi za vreme* XIV. Nesemantizovana leksika: *osnovni brojevi do 1000; redni brojevi; modalni glagoli; predlozi (iznad, ispod, iza, pored, zbog); veznici (jer, zato što)* **Kratki adaptirani književnoumetnički i neumetnički tekstovi usklađeni s potrebama i interesovanjima učenika i temama iz programa (porodica, škola, svakodnevne aktivnosti...) ili**

		zvučni zapisi.

Način ostvarivanja programa: Sve aktivnosti nastave srpskog jezika kao nematernjeg se planiraju i organizuju tako da budu u funkciji nekog od navedenih zadataka koji se ne bi mogao ostvariti bez upotrebe nastavnih sadržaja. Pri tom, zadaci treba da sadrže različite mogućnosti rešenja kako bi svi učenici, u skladu sa svojim sposobnostima, interesovanjima i poznavanje/nepoznavanjem srpskog jezika, mogli učestvovati u njegovom ostvarivanju. Kada je zadatak govornog ili životnog karaktera i blizak iskustvu i interesovanjima učenika, pojačava se motivacija, želja, potreba i volja za ulaganjem napora.

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV - anyanyelvápolás**
Cél	A magyar nyelv oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a Magyar nyelvet, helyesen használja a különböző kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt, fejlessze a kulcskompetenciákat.
Osztály	**ötödik**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
-felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait -megismeri egyes magyar irodalmi szövegek szerb, ill. délszláv műfordításait és néhány délszláv alkotó művének magyar fordítását -megiseri néhány Magyar író életrajzát -felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat -megérti az irodalmi mű témáját, felismeri szereplőit, összefogalja, reprodukálja a cselekményt -megkülönbözteti a népköltésztet a műköltészettől, aszépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől -felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét -meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét -felismeri a költői jelzőt, megszemélyesítést, hasonlatot -képes a következő szépirodalmi szövegelemek meghatározására és példákal aló illusztrálására:téma,a cselekmény helye és ideje, főszereplő,mellékszereplő stb. -ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mese, tájleíró költemény, elbeszélés, regény, level, mesejáték -megnevezi és a gyakorlatban is alkalmazza a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás -felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formal -képes vázlat készítésére,és a vázlat alapján beszélni a szövegről -nyelvtudásának szintje alapján eljut a rövidebb és/vagy hosszabb szövegek megértéséig	**IRODALOMISMERETEK**	**Irodalmi alapfogalmak** A szöveg formája: vers, próza Műnemek: lira, epika és dráma **LÍRA** **Feldolgozásra szánt szövegek** 1. Tamkó Sirató Károly: Tengerecki Pál 2. Fehér Ferenc: Őszi vers és őszversek a magyar irodalomban 3. Petőfi Sándor: Szülőföldemen és/vagy valamelyik szerelmes verse 4. Petőfi Sándor: Arany Lacinak 5. Kosztolányi Dezső: A játék 6. Kosztolányi Dezső: A doktor bácsi 7. József Attila: Betlehemi királyok (zenei feldolgozás is) *8.*Tandori Dezső egy verse **Kiegészítő, választható szövegek** 1. Ady Endre: Balzsam tündér postája 2. Domonkos István: Tessék engem megdicsérni, Béci 3. Tolnai Ottó: Puccs 4. Varró Dániel: Miért üres a postaláda mostanába? **Irodalmi alapfogalmak** A költő és a lírai én. Lírai műfajok. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rím. Stíluseszközök: hasonlat, megszemélyesítés, költői jelző. **EPIKA** **Feldolgozásra szánt szövegek – kötelező szövegek** 1. Egy kortárs Magyar szöveg feldolgozása pl. Tóth Krisztina novellája vagy tárcája, darvasi László Trapiti, avagy a nagy tökfőzelékháború (részlet), Berg Judit egy meséje stb. 2. Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven pl. Exupéry: A kis herceg, J.K. Rowling: Harry Potter és a bölcsek köve, Pamela Lyndon Travels: A csudálatos Mary stb. 3. Egy kortárs vajdasági magyar novella feldolgozása 4. Tamási Áron: Vándormadár lennék 5. Janikovszky Éva: Kire ütött ez a gyerek? (részlet) 6. Egyszer volt Budán kutyavásár 7. Mátyás és a bolond (Mátyás-mesék a Vajdaságban, délszláv vonatkozások)

-a szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója -képes esztétikai élmény átélésére -tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait - különböző beszédhelyzetekben nyelvtudásának megfelelően képes egyszerű és/vagy összetettebb/bonyolult információkat kérni és adni -képes megérteni az alapvető információkat, amelyek a mindennapi kommunikációs helyzeteben hangzanak el -nyelvtudádsának megfelelően képes a szituatív kódváltás alkalmazására -használja a megfelelő udvariassági formákat -megértia hangzó,multimédiás anyagok lényegeés információit -részt vesz szerepjátékokban -tudatosul benne, hogy a magyar nyelv aglutináló nyelv -képes alapszintű kontrasztív gondolkodásra, összevetésre -felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka szerint -felismeri és megnevezi az alapszófajokat (ige, főnév, melléknév, személyes, birtokos, kérdő és mutató névmás) -ismeri és alkalmazza az igeidőket és igemódokat -ismeri és alkalmazza az alanyi és tárgyas ragozást -ismeri és alkalmazza a melléknevek fokozását -felismeri és agyakorlatban alkalmazza a fő mondatrészeket, tárgyat, hely-, idő-, mód-, eszköz- és társhatározót, minőség-, mennyiség- és birtokos jelzőt -meglülönbözteti az egyszerű és összetett szavakat -képes az elsajátított nyelvi modellek alkalmazására		8. Márkus szekrénye 9. A kis fánkocska (láncmese) 10. Nagy Lajos: A macska (részlet) 11. A csodaszarvas (monda) 12. Mikszáth Kálmán: A bádi csoda vagy Bede Anna tartozása (részlet) – anyanyelvápolói szinten 13. Gárdonyi Géza: Egri csillagok (részlet) – anyanyelvápolói szinten 14. Lázár Ervin: A hétfejű Tündér vagy A kisfiú meg az oroszlánok (részlet(15. Néhány magyar ró életrajzának és délszláv kapcsolatainak feldolgozása: Petőfi Sándor, Kosztolányi Dezső, József Attila stb. **Kiegészítő, választható szövegek** 1. Érdekességek a tűzhányókról 2. A rózsákról 3. Néhány szó Erdélyről 4. Minecraft 5.Mátyás király 6. Az udvari bolond 7. A farsangi fánk története 8. A macska mint szakács 9. A macskákról 10. A betlehemezés 11. Régi falusi lakadalmas szokások 12. A Nagy Könyv 13. Karinthy Frigyes: Fejtörő **Irodalmi alapfogalmak** Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok. Az elbeszélésmód sajátosságai: eyes szám harmadik személyű és egyes szám első személyű elbeszélés, jellemzés, párbeszéd. Leírások (táj-, epikai művek szerkezeti egységei. A szereplők jellemzésének eszközei:beszéd, tettek, külső tulajdonságok, életfelfogás. Néhány Magyar vers és/vagy szöveg megtanulása fejből. Projektmunka: -faliújság, poszter készítése -magyar és szerbműfordítások elemzése, összsevetése az eredeti szöveggel -évszak- és ősz-versek a Magyar irodalomban -játékmutívumot középpontba állító szövegek a Magyar és a délszláv irodalomban **DRÁMA ÉS FILM** Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok *Lúdas Matyi, Vuk, Mindenki, A légy c. animációs film, Abigél (részlet) stb.*
-képes többszöri olvasás után megérteni egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket -tud rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket hangosan olvasni és reprodukálni, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra -képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján képes összefoglalni a sz9veg lényeges információit -képes megfogalmazni a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeket -képes a nem lineáris szövegek befogadására -megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót -ismeri és alkalmazza a helyesírási	**KOMUNIKÁCIÓ**	Egyirányú és kétirányú kommunikáció. Témakörök: család, iskola, környezet és lakóhely, szabadidőtevékenységek, bolt, kórház, vásárlás, tudomány és technika (Magyar tudósok és találmányok) stb. A hallásértés kialakítása és fejlesztése. Udvariassági formák: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, telefonálás, útbaigazítás, értesítés, meghívó, születésnapi gratuláció, jókívánság kifejezése stb. Részvétel roved interakciókban, abszédszándékok nonverbális elemekkel támogatottkifejezése. Kommunikáció begyakorolt beszédfordulatokkal. A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia, jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése. A hangzó és multimédiás anyagokban bizonyos

alapelveket -képes rövid szövegek másolására - képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS, stb.) -ismeri és alkalmazza az elválasztás szabályait -képes 10-12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazás írására -hangalak és jelentés alapján felismeri a rokonértelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű szavakat -felismeri a közmondásokat, szólásokat, jeles ünnepeket -szókincsét kb. 250-300 további új lexikai egységgel gazdagítja		információk lokalizálása. Szerepjátékok.
	NYELVI ISMERETEK	Mondatfajták és kifejezőeszközeik, helyes használatuk. Alany, állítmány, tárgy, hely-, idő-, mód-, eszköz- és társhatározó, minőség-, mennyiség- és birtokos jelző (cask alapszinten) Az irányhármasság: a hol?, hová?, honnan? kérdésre válaszoló helyhatározóragok, névutók, -kor időhatározórag. Ige. Igeragozás. Igeidők. Igemódok. Igekötők. Főnév, tulajdonnév, köznév, a főnév többes száma, a főnév tárgyesete. Melléknév. A melléknév fokozása. Személyes, birtokos, kérdő és mutate névmás (cask a legegyszerűbb alapesetek). A szavak szerkezete (egyszerű, összetett).
	OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRTÉS	Tanári minta alapján a szavak, szószerkezetek, mondatok helyes felolvasása a szupraszegmentális jegyek (ritmus, hangsúly, hanglejtés) helyes felhasználásával. Szövegek hallgatása és megértése, a tanult témák keretében. Az ismert szavak néma olovasása és megértése. Az új szövegben az ismeretlen elemek azonosítása, jelentésük tisztázása. Szövegfeldolgozó feladatok megoldása. Nem lineáris szövegek feldolgozása (pl. állatkerti belépőjegyek, menetrendek, képregények, nyelvtani táblázatok, gondolattérképek, pókhálóábrák, diagramok, grafikonok stb. Egy-egy cikk feldolgozása a vajdasági magyar gyermeksajtóból (Mézeskalács,Jó Pajtás)
.	**HELYESÍRÁS**	Írott, nyomtatott minta alapján szavak, szókapcsolatok, később mondatok másolása. Rövid szavak leírása tollbamondás alapján. Rövid szavak, mondatok leírása emlékezetből (pl.képekhez kapcsolva). Rövid szövegek másolása. Mintaszöveg alapján egyszerű, röved szövegek: pl. képeslap, meghívó, SMS írása. Helyesírási alapelvek. Az elválasztás szabályai. A tulajdonnevek helyesírása. Magán- és mássalhangzók időtartama. J- hang kétféle jelölése. A múlt idő jele és a tárgyrag írása.
	SZÓKÉSZLET	Szóalkotás. Rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű, szavak a választott szövegben. Állandósult szókapcsolatok. Jeles ünnepek. Megismerkedés az életkornak megfelelő szinten a magyar kultúra alapvető műveltségelemeivel (hires emberek, helyek, szokások, ünnepek stb.)

A program megvalósításának módja: A tanulók tevékenysége: Olvasásfejlesztés, szövegértés, irdodalomelméleti fogalmak elsajátítása, szövegalkotás, szókincsbővítés, vers- és szövegtanulás, elbeszélés, a kommunikációs készségek fejlesztése, film- és színművészet, házi feladatok, írásbeli dolgozatok

MAĐARSKI JEZIK

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	- a leíró nyelvtan (szófajok) alapvető fogalmainak és összefüggéseinek megtanítása, - a helyesírás és helyes, tiszta beszéd fejlesztése, - a szóbeli és szövegbeli szövegszerkesztés (fogalmazás) szabályainak megtanítása. A magyar nyelv és irodalom tanításának feladata az értő és kifejező olvasás készségének kialakítása. Célunk, hogy a tanuló önálló véleményt nyilvánítson a tanultakról, tudatosodjon benne, hogy egy-egy irodalmi szöveg kapcsán többféle értelmezés is elképzelhető, s ennek megfelelően érveljen, beszámolók készítésével bővítse ismereteit. Más művészeti ágakkal korelációban is felismerje és értékelje a tanultakat.
Osztály	**hatodik**
Évi óraszám	**144 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
- a tanulók önállóan ismerjék fel és határozzák meg a tanult szófajokat, - az eddig megszerzett helyesírási ismeretek elmélyítésére és új nyelvtani ismeretek alkalmazására, - önálló beszámoló, vélemény kialakítására az irodalmi művekről valamint színházi előadásokról, filmről, - szerezzen jártasságot a vázlatkészítésben, tudja kiemelni az olvasottak/ hallottak lényegét, - önálló véleményalkotásra, valamint a nézőpont megvédésének képességére, - a lexikonok, szótárak, kézikönyvek, monográfiák, a könyvtár önálló használatára, s ennek megfelelően egy-egy felmerülő problémához tudjon akár önállóan is kellő mennyiségű és színvonalas szakirodalmat összegyűjteni, - a műköltészeti alkotások különböző műfajainak és ezek sajátosságainak felismerésére, - irodalomelméleti ismereteik bővítésére, - irodalmi élményei más művészeti	**IRODALOMISMERETEK**	Irodalmi olvasmányok Az irodalmi olvasmányok jegyzékében kiemelten megjelenő szövegek feldolgozása kötelező, a többi szöveg feldolgozásra, olvasásra, ismeretszerzésre javasolt. **I.** Az első csoportba tartozó olvasmányok átmenetet képeznek az V. osztályos népköltészeti tananyag és a VI. osztályos olvasmányanyag között. **Arany János balladái** Legendák a Képes Krónika nyomán **Helytörténeti monda** (vidékünkről) Monda Kinizsi Pálról (egyéb **történelmi személyről** szóló monda is lehetséges Toldi alakjának összehasonlításához) **Arany János: Toldi** (a mű részletesebb feldolgozásával) Jókai Mór: A legvitézebb huszár/ Székely asszonyok/ A két menyasszony Heltai Gáspár fabulái **II.** A második csoportot Kosztolányi Dezső az adott korcsoportnak értelmezhető és

ágakkal kapcsolatot találjonak, - a beszédkészség, íráskészség, önellenőrzés kialakítására. - a tanuló felismeri a szófajok fajtáit, helyesen használja őket szóban és írásban, - a tanuló az ismeretlen szövegeket is folyamatosan tudja olvasni, ki tudja emelni a lényegi tartalmát, az epikus művek hőseit jellemezni tudja, - következetesen tudja használni a megszerzett stilisztikai, verstani, műfajelméleti ismereteit, - véleményt tud nyilvánítani a látott/halott/ olvasottakról, - a tanuló önállóan is információkat tud szerezni a tananyaghoz, igazolva ezzel, hogy jártas a kézikönyvek, lexikonok, enciklopédiák és az internet világában, - megtudja különböztetni az irodalmi alkotásokat formájuk és műnemük szerint, valamint a tanult műfajok jellemzőit, - a tanuló továbbra is aktívan részt vesz az alkotás folyamatában (elemzésével, gyűjtéssel, párbeszédbe való bekapcsolódással, véleményének kinyilvánításával, fogalmazásával).		elemezhető olvasmányai alkotják. **Kosztolányi Dezső: Aranysárkány (regényrészlet),** A kulcs/ Házi dolgozat/ Esti Kornél **novella** **Nyelv és lélek c. kötetből** válogatás **Bölcsőtől a koporsóig** (akár mind a 4 fejezetéből) **A Kosztolányi család levelezéseiből** **Versek:** A szegény kisgyermek panaszaiból (A doktor bácsi, Már néha gondolok a szerelemre, Az iskolában hatvanan vagyunk, Este, este..., A játék, stb.; Pasztellek (Faszti); Magyar szonettek (a szonett forma). **Csacsi rímek** (válogatás) **Esti Kornél rímei** (válogatás) **Zsivajgó természetből:** Fák beszéde, Állatok beszéde, Madarak beszéde. **III.** **Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk** (a mű részletes feldolgozásával, a filmhez kapcsolódó címszavak tárgyalására is alkalmas) Lázár Ervin: Csapda **Danilo Kiš: Korai bánat című kötetéből** (részletek) Mándy Iván: Kék dívány Kinőttelek (versek kamaszoknak: Kányádi Sándor, Szabó Lőrinc, Tamkó Sirató Károly, Zelk Zoltán, Csorba Piroska...) **Szabó Lőrinc: Tücsökzene** (részletek) **Szűcs Imre: Szerelemről komolyan** Böndör Pál: Regina és a szemtelen fiúk **Dušan Radović** **Kortárs magyar gyermekirodalomból** (pl.

		Friss tinta! c. antológiából) Tandori Dezső, Kiss Ottó, Kukorelly Endre gyerekversei **Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen** (Naptárvers) Babits Mihály: Aranygaras (részlet) **Fekete István:** A három uhu és más történetek (más természetleírás is lehetséges) Tordon Ákos: Körülöttem forgott a világ (részlet) Mészöly Miklós: Gyigyimóka (novella) Gobby Fehér Gyula: Az ujjak mozgása (novella) **Németh István: Színötös** (novella) Molnár Ferenc/ Karinthy Frigyes/ Szép Ernő/ Heltai Jenő/ Fehér Klára **karcolatai** közül Mikszáth Kálmán: A néhai bárány/ Az aranykisasszony Lengyel József: A könyv, a kert és a gyermek **Juhász Gyula: Tiszai csönd** **Ivo Andrić: Aska és a farkas** *A tankönyv az illusztrációs anyag mellett tartalmazzon még:* - Életrajzi lexikont a szerzőkről - Irodalmi és irodalomelméleti fogalomtárat - Kézikönyv ismertetőt - Ismeretterjesztő olvasmányokat. Kötelező olvasmány(2): Arany János: Toldi Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk A tanuló a felajánlott olvasmányok közül

		szabadon választhat 3-at: Móra Ferenc: A rab ember fiai Szász Imre: Kisanna Erdőországban Németh István: Bühüm meg a lotyogi Fekete István: A koppányi aga testamentuma/ Csutak/Bogáncs/ Téli berek Janikovszky Éva: Velem mindig történik valami/ Égig érő fű Erich Kästner: A két Lotti Kontra Ferenc: A halász fiai Babits Mihály: Aranygaras Bálint Ágnes: Hajónapló/ Szeleburdi család Nagy Katalin: Szív a kerítésen/ Intőkönyvem története Twain, Mark: Huckleberry Finn kalandjai/ Tom Sawyer kalandjai Böszörmény Gyula: Gergő és az álomfogók Varró Dániel: Szívdesszert Ende, Michael: Momo/ A varázslóiskola Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem... Lamb, Charles-Lamb, Mary: Shakespeare mesék Fazekas Mihály: Lúdas Matyi *Irodalomelméleti ismeretek:* - a műfaji ismeretek megerősítése, szonett, karcolat, mint új műfaj, - szóképek:metafora, szimbólum, illetve az 5. osztályban tanultak megerősítése, - a költői nyelv sajátosságainak ismertetése (műelemzés), - az ellentét és fokozás,

		- a lírai én fogalma, - az elbeszélő fogalma, - tér és idő fogalma, - a motívum, - irónia, - az irodalmi hős tulajdonságai, jellemzés. *Taneszközök:* Magyar irodalmi lexikon Magyar értelmező kéziszótár Rokon értelmű szavak szótára Idegen szavak és kifejezések szótára Irodalmi fogalomtárak Enciklopédiák Aktuális könyvajánlatok A világháló Napilapok, folyóiratok, a diákok által is olvasott magazinok Oktató jellegű televíziós műsorok stb. *Fogalmazási gyakorlatok:* A fogalmazás szóban és írásban is világos mondatszerkesztésű, célratörő legyen. Az olvasott művekről értelmesen, világosan és összefüggően kell beszámolnia a tanulóknak. - 4 írásbeli dolgozat- 4 óra megírásra, 8 óra javítás (4-közös, 4-egyéni) Írásgyakorlatot bármikor végezhetünk iskolai óra ill. házi feladat keretében is. *Feladatok:* - a vázlatkészítés a hallott olvasmányról illetve az írandó fogalmazás vázlatának elkészítése. - egy kiválasztott tanítási egység

		keretében ismertessük meg a tanulókat a filmkészítés szakszavaival. Nézzünk és elemezzünk közösen filmet! Megtanulandó: 2 vers és egy epikus alkotás részlete.
	NYELVI ISMERETEK	Az ötödik osztályban tanult nyelvtani tananyag ismétlése. (4 óra) I. ***A szavak és szófajok*** (2 óra) Alsó tagozatban már tanultak a diákok a szófajokról. Felvezetjük az évi témát, átismételjük a már tanultakat. II. ***Ige*** (8 óra) Az ige fogalmának ismertetése mellett visszautalva a 3. osztályos tananyagra felelevenítjük, hogy mit fejezünk ki az igealakokkal, gyakoroltatjuk az igemódokat és igeidőket, valamint az ige ragozását. Az ikes igék. Itt tanítjuk az igekötőket illetve a segédigét. A feladatokban az igék helyesírása is fontos szerepet kap. III. ***Névszók*** (18 óra) A névszókról már tanultak a gyerekek alsó tagozatban, valójában ismétlés az anyagrész, azzal, hogy a nyelvtan rendszerében most már megtanulják elhelyezni a fogalmakat, a feladatok nehézsége (részletessége) pedig az adott korcsoportot célozza meg. Itt tanulják (ismétlik): a *főnevet* (6 óra) (köznév és tulajdonnév, valamint a tulajdonnév alfajai), illetve a főnevek helyesírását gyakoroljuk be. A *melléknév* (2 óra) fogalma, a melléknév fokozása, helyesírása a tananyag, emellett mutassunk rá a melléknevek sokszínűségére az irodalmi olvasmányokon keresztül. A tanulókat különböző nyelvi gyakorlatok elvégzése és feladatlapok kitöltése által sarkalljuk a szabatos, a nyelvi kifejezésmódot melléknevekkel színesebbé tevő élőbeszédre és írásra. A *számnév* (2 óra) foglama, a számnév felosztása (határozott, ezen belül a tőszámnév, törttszámnév valamint a sorszámnév fogalma/ és a határozatlan számnév), helyesírása. A *névmások* (6 óra) A névmás fogalma. A személyes névmás, visszaható névmás, kölcsönös névmás, birtokos névmás, mutató névmás, kérdő névmás,

		vonatkozó névmás, az általános és a határozatlan névmás fogalma, szabályai, helyesírási tudnivalók. IV. ***Igenevek*** (2 óra) A főnévi-, melléknévi- és számnévi igenevek. V. ***Határozószók*** (2 óra) A hely-, idő-, mód- és állapothatározószók. VI. ***Viszonyszók*** (2 óra) A névelő, névutó, kötőszó és módosítószó (szóértékű) már tanult anyagrész az alsó tagozatból. Akár év közben is csatolni tudjuk egy-egy témához a viszonyszók valamelyikét. Az igekötőket és segédigéket eleve az igék tanításakor vesszük át. Minden viszonyszó átvételekor nyelvi gyakorlatokkal tudatosítsuk használati körüket és szerepüket. VII. ***Mondatszók*** (1 óra) Az indulatszók (mondatértékűek). *Félévi és évvégi összefoglalások+4 óra* *Ellenőrzés+5 óra* *Helyesírás* Az általános iskolában eddig szerzett jártasságok és készségek birtokában a tanulóknak további jártasságra kell szert tenniük helyesírási alapelveink érvényesítésében. A közkeletű szókészlet leírásakor a készség fokára kell eljutniuk a tanulóknak a főnevek, melléknevek, számnevek, névmások, határozószók, igekötők, névutók, kötőszók és indulatszók írásában; a vessző használatában kötőszók előtt és indulatszók után. A nyelvtani szabályok felismeréséig szövegeken alkalmazott gyakorlatokkal jussanak el a tanulók a fokozatosság elvét érvényesítve.

A tanterv megvalósításának módja: A 6. osztályos nyelvtani tananyagot a szófajok rendszere alkotja. Az irodalomtanításnál a tanár szabadon választhat szöveget, ami feldolgozásra kerül. A kiválasztásnál figyelembe kell vennie az osztály fejlettségi szintjét, valamint ügyelnie kell, hogy a választott olvasmányok hatékonyan járuljanak hozzá a tantervben megjelölt cél és feladatrendszer eléréséhez.

MATERNJI JEZICI SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV - anyanyelvápolás**
Cél	A *magyar nyelv* oktatásának és tanulásának **célja**, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.
Osztály	**hatodik**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. - Felismeri és megkülönbözteti a prózai és a verses formákat – Meghatározza az irodalmi mű témáját, szereplőit, összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. – Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. Különbséget tesz a szerző és a narrátor/lírai én között. – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. – Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét. – Felismeri a költői jelzőt, a megszemélyesítést, a hasonlatot, a metaforát, az iróniát, a fokozást, a túlzást és a hiperbolát. – Meghatározza és példákkal illusztrálja a következő szépirodalmi szövegelemeket: a téma, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb. – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mese, tájleíró költemény, elbeszélés, novella, regény, levél, napló, életrajz, önéletrajz, ballada, dráma. – Megnevezi és a gyakorlatban is alkalmazza a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás. – Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál. – A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója. – Képes esztétikai élmény átélésére. – Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. – Többszöri olvasás után megérti az	**ÁLTALÁNOS NYELVISMERET**	A magyar nyelv területi régegződése és változatati: - a köznyelv, - a nyelvjárások, - a szaknyelvek, - a gyermeknyelv, - a diáknyelv.
	IRODALOMISMERETEK	Az irodalomismeret keretében be kell mutatni a magyar gyermekirodalom néhány alkotását, különös tekintettel a vajdasági magyar írókra: Majtényi Mihály, Fehér Ferenc, Német István, Deák Ferenc, Kosztolányi Dezső, művei kerüljenek bemutatásra a tanár megítélésére bízva a válogatást. Esetleg, a tanulók nyelvismeretének szintjét megítélve a tanár háziolvásmányként is feladhat egy-egy rövidebb elbeszélést vagy műrészletet.
		Ajánlott irodalom: 1. Kosztolányi Dezső (1975) Mostan színes tintákról álmodom, Budapest: Móra 2. Idő, idő, tavaszidő (1971) Újvidék: Fórum 3. Németh István (1976): Lepkelánc 4. Jung Károly (1975) Újvidék: Fórum 5. Majtényi Mihály: A földgömb 6. Herceg János: Három halász meg egy molnár (elbeszélés) 7. Herceg János: Vas Ferkó a vitéz kovács (mese) 8. Kortárs magyar gyermekirodalomból (pl. Friss tinta! c. antológiából) 9. Fehér Ferenc: Az én nyuszim (1961), Szeptemberi útravaló (1968) 10. Szélördög - vajdasági népmesék **Házi olvasmány (javaslat):** Fazekas Mihály: Lúdas Matyi Benedek Elek: A kék liliom - a tanár válogasson a mesék közül A NEMZETI KULTÚRA ELEMEI - A magyarok eredete és őshazája (eredetmondák ismertetése) - A honfoglalás

egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. – Hangosan olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket,ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra. – Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján összefoglalja a szöveg lényeges információit.		- A magyarok Vajdaságban - Magyar népi, egyházi és nemzeti ünnepek. - Magyar népi szokások bemutatása. A témakörök és azok feldolgozásánk szintje feleljen meg a gyermek életkorának. A szövegek, amelyeket a az órán feldolgoznak legyenek érthetőek, egyértelműek. A válogatás a vajdasági magyar gyermekirodalom művein alapuljon.
– Megfogalmazza a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeit. – Képes a nem lineáris szövegek befogadására. – Megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót.	**KOMUNIKÁCIÓ**	- A szövegalkotás célja, - a kommunikáció funkciói. (Példák alapján történik bemutatásuk.) - A köszöntések, a jókívánságok kifejezése. - Gratulálás formái. - Üdvözletek küldése
– Különböző beszédhelyzetekben nyelvtudásának megfelelően egyszerű és/vagy összetettebb/bonyolult információkat kér és ad. – Megérti azokat alapvető információkat, amelyek a mindennapi kommunikációs helyzetekben hangzanak el. – Nyelvtudásának megfelelően alkalmazza a szituatív kódváltást. – Használja a megfelelő udvariassági formákat. –Megérti a hangzó, multimédiás anyagok lényeges információit. – Részt vesz szerepjátékokban. – Kommunikációs alapismeretek elsajátítása – Alapszinten kontrasztív módon gondolkodik, összevet. – Felismeri és megnevezi az alapszófajokat (ige, főnév, főnévi igenév, melléknév, számnevek, névmások, határozószók). – Ismeri és alkalmazza az igeidőket és igemódokat. – Ismeri és alkalmazza az alanyi és tárgyas ragozást. – Ismeri és alkalmazza a melléknevek fokozását. – Képes az elsajátított nyelvi modellek alkalmazására.	**NYELVTAN**	A szintagmák fogalma és megfigyelése. - A magyar nyelv rétegződése, a főbb nyelvváltozatok, a nyelvjárások, a diáknyelv sajátosságai. - A szótövek. - A toldalékok típusai, funkcióik. - Az igekötős igék. - A főnév többes száma. - A névelő és a névutók - A rokonértelmű és az ellentétes jelentésű melléknevek. - A melléknevek mondatbeli szerepe. - A határozott és határozatlan számnév és mondatbeli viselkedésük.
– Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. – Hangosan olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra. – Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján összefoglalja a szöveg lényeges információit.	**OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRTÉS**	*Olvasásfejlesztés* - a tanulók ösztönzése a ritmus, a hangerő és a hangszín érzékeletetésére olvasás közben - a kifejező olvasás gyakorlása - a némaolvasás gyakorlása előre megadott feladatok alapján *Szövegértés* - a szövegösszefüggés megértése - a leírás jellemzőinek megfigyelése, különös tekintettel a képszerű részekre, valamint azokra

– Megfogalmazza a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeit. – Képes a nem lineáris szövegek befogadására. – Megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót.		a kifejezésekre, amelyek a különböző érzetek felkeltését hivatottak biztosítani - a külső és belső tényezők, körülmények, állapotok hatásának megfigyelése a szereplők cselekedeteire - a konfliktusokat ábrázoló szövegrészletek elemzése, a kiváltóok meghatározása, a megoldás lehetősége stb. *Irdodalomelméleti fogalmak elsajátítása* - a téma, - a költői nyelv alapvető tényezői - a körülmény, a helyzet, a hangulat, a benyomás, a következtetés fogalmainak tisztázása, azok megkeresése a szövegekben *Szövegalkotás* - a tanuló közvetlen környezetének a megfigyelése és szóbeli leírása - természeti jelenségek és történések megfigyelése és élő szóban való leírása - személyek megfigyeltetése és leírása - a jól tagolt elbeszélések fő részeinek megfigyelése, a szövegkoherencai elemeinek tudatosítása és használata - kérvény megfogalmazása - üdvözlőlapok írása valamilyen ünnep alkalmából *A szövegek műfajával kapcsolatos gyakorlatok* - az eseményekre és személyekre vonatkozó leírás alkalmazása - a kérvényírás formai jellemzői - a táviratírás jellemzői - üdvözlőlapok írásának formái
– Ismeri és alkalmazza a helyesírási alapelveket. – Képes rövid szövegek másolására. – Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.) – Ismeri és alkalmazza az elválasztás szabályait. – Képes 10-12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazás írására.	**HELYESÍRÁS**	- A magyar betűrend, a szűkebb és a teljes magyar ábécé, a betűrendezés alapjai. - A nagy kezdőbetű írásának helyes használata. - A szóhatárok felismerése, az egybeírás és különírás.
– Hangalak és jelentés alapján felismeri a rokon értelmű és az ellentétes jelentésű szavakat. – Felismer (egyszerűbb) közmondásokat, szólásokat. –Szókincsét kb.250–300 további új lexikai egységgel gazdagítja.	**SZÓKÉSZLET**	*Szókincsbővítés* - a szövegben felbukkanó ismeretlen kifejezések kiemlése, - az ismeretlen kifejezések jelentésének megkeresésére irányuló gyakorlatok - ritka és szép szavak folyamatos feljegyzése és megfelelő szövegkörnyezetben való alkalmazása - szómezők gyűjtése *Vers- és szövegtanulás* - a diák életkornak megfelelő, a vajdasági magyar gyermekirodalom néhány versének vagy szövegrészletének megtanulása *Elbeszélés* - a diákok életével kapcsolatos események, történések elmondása - személyek és állatok külső tulajdonságainak

		leírása megfigyelés alapján *A kommunikációs készségek fejlesztése* - táviratírás - kérvényírás - üdvözlőlap írása - telefonbeszélgetések lebonyolítása *Film- és színművészet* - a fő- és mellékszereplők felismerése és jellemzése - vizuális és akusztikai hatások megfigyelése - a jelenet és felvonás megfigyelése a drámaműben

A program megvalósításának módja: A tanulók tevékenysége: Olvasásfejlesztés, szövegértés, irdodalomelméleti fogalmak elsajátítása, szövegalkotás, szókincsbővítés, vers- és szövegtanulás, elbeszélés, a kommunikációs készségek fejlesztése, film- és színművészet, házi feladatok, írásbeli dolgozatok

Tantárgy: Hitoktatás – Katolikus hittan

Osztály: 6. osztály

Évi óraszám: 36 óra

Témakör	**Célok**	**Eredmények (A tanuló…)**	**Ajánlott tartalom (Témák)**	**Ajánlott módszerek**
I. BEVEZETÉS	• Az idei tananyag és munkamódszerek megismertetése.	• Felfogja a tananyag jelentőségét saját életére és a keresztény hitben való növekedésére.	**1.** A VI. osztályos tananyag ismertetése a diákokkal.	• Előadás • Beszélgetés
II. JÉZUS KRISZTUS – ISTEN FIA	• A megtestesülés és Jézus ifjúságának megismerése. • Keresztelő Szent János küldetésének és Jézus megkeresztelkedésének megértése.	• Érti a megtestesülés fogalmát és Jézus Istenfiúságát. • Felismeri Mária szerepét.	**2.** Isten, aki emberré lett **3.** Mária szerepe **4.** A názáreti	• Bibliaolvasás és -elemzés (páros munka) • Képelemzés (képzőművészet, dia)

Témakör	**Célok**	**Eredmények (A tanuló…)**	**Ajánlott tartalom (Témák)**	**Ajánlott módszerek**
		• Tudatosítja saját istengyermeksségét.	Jézus **5.** Keresztelő Szent János **6.** Megkeresztelkedés a Jordánban **7.** Ismétlés	• Keresztségi fogadalom felelevenítése
III. JÉZUS – A HIT TANÍTÓMESTERE	• Jézus tanításának (Hegyi beszéd) és a példabeszédeknek a megismerése. • Isten Országa értékeinek megértése.	• Elfogadja Jézus értékrendjét, érti az új fogalmakat. • Magára vonatkoztatja a példabeszédeket (ő a „jó föld”). • Felismeri saját talentumait.	**8.** Hegyi beszéd **9.** Zakeus **10.** „Ti vagytok a világ világossága” **11-15.** Példabeszédek: Magvető, Sziklára épített ház, Elveszett juh/fiú, Talentumok, Mennyegző	• Problémamegoldás, csoportmunka • Példabeszédek dramatizációja • Kollázs készítés • Művészi reprodukciók elemzése • Új példabeszédek

Témakör	Célok	Eredmények (A tanuló…)	Ajánlott tartalom (Témák)	Ajánlott módszerek
			16-17. Ismétlés és félévi zárás	írása
IV. JÉZUS MEGBOCSÁJT ÉS GYÓGYÍT	• Csodák és a hit kapcsolatának megértése. • Elmélkedés a megbocsájtásról, emberi tévedésekről és a kibékülésről.	• Belátja az emberi gyengeséget és a megbocsájtás nagyságát. • Érti a „Nem vagyok méltó...” mondat szentmisei jelentőségét. • Kész a megbocsájtásra.	**18.** A vak Bartímeus **19-20.** A római százados hite **21.** A béna meggyógyítása **22.** Megbocsájtás és szeretet (Mária Magdolna) **23.** Ismétlés	• Bibliai szövegfeldolgozás • Mondatkirakó („nem vagyok méltó...”) • Játék (hideg-meleg) • Énektanulás
V. JÉZUS KRISZTUS – A MEGVÁLTÓNK	• A Nagyhét eseményeinek, Jézus szenvedésének, halálának és feltámadásának megértése. • A Mennybemenetel fogalmának	• Érti Jézus áldozatát és a feltámadás győzelmét. • Felismeri, hogy ő is meg van hívva Jézus szolgálatára.	**24.** Bevonulás Jeruzsálembe **25.** Utolsó vacsora **26.** A	• Keresztúton való részvétel • Húsvéti panó, bárány készítése (csoportmunka)

Témakör	Célok	Eredmények (A tanuló…)	Ajánlott tartalom (Témák)	Ajánlott módszerek
	tisztázása.	• Érti, hogy Jézus és az Atya egyek.	lábmosás **27.** Szenvedés és halál **28.** Húsvét **29.** A tanítványok küldetése **30.** Mennybemenetel **31.** Ismétlés	• Ó- és Újszövetségi Pászka összehasonlítása • Képelemzés (Sieger Köder)
VI. AZ EGYHÁZ – ISTEN ÚJ NÉPE	• Az egyház létrejöttének, közösségének és szolgálatainak megismerése. • Ökumenikus kitekintés (egység a különbözőségben).	• Belátja a közösség fontosságát. • Ismeri az egyházi szolgálatokat. • Kész az aktív plébániai részvételre.	**32.** Az egyház (Jézus tanítványai) **33.** Adományok és szolgálatok **34.** Pásztorok (apostolok, szerzetesek)	• Asszociáció az egyház bibliai képeire • Látogatás egy közeli szerzetesrendbe • Film/fotók megtekintése

Témakör	Célok	Eredmények (A tanuló…)	Ajánlott tartalom (Témák)	Ajánlott módszerek
		• Érti a Szentlélek irányító szerepét.	**35.** Hívek a világban, Egyház és egyházak (ökumené) **36.** Év végi ismétlés, zárás	• Beszélgetés a plébániai életről

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**
PROGRAM A - za učenike čiji maternji jezik pripada neslovenskim jezicima i koji žive u homogenim sredinama (osnovni nivo standarda)	
Cilj	Cilj nastave srpskog jezika jeste da svi učenici produktivno ovladaju srpskim jezikom u okviru predviđene jezičke i leksičke građe, da upoznaju elemente kulture naroda koji govore tim jezikom i osposobe se za sporazumevanje, druženje i zbližavanje sa pripadnicima većinskog naroda i drugih nacionalnosti.
Razred	**šesti**
Godišnji fond časova	**108 časova**

OBLAST/TEMA	**ISHODI** Po završenoj oblasti/temi učenik će biti u stanju da:	**SADRŽAJI**
JEZIK	– razume i koristi predviđeni leksički fond - razume i koristi gramatičke usvajanje u predhodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; – primeni u govoru i pisanju pravila: rod i broj imenica u odgovarajućem padežu, kongruenciju atributa sa imenicom u tipičnim primerima; – sastavi rečenice sa odredbom za sredstvo i društvo; -iskaže osobine pojma i način	Oko 100 punoznačnih i pomočnih reči. Gramatički sadržaji iz predhodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj lekciji). Imenice u genitive s predlozima od i do u funkciji odredbi za mesto i vreme. Prilozi rano , kasno, uvek, nikad, često, retko, dugo, zimi, leti. Kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu. Imenica u instrumentalu sa značenjem sredstva i društva. Komparativ i superlative prideva i priloga. Nazivi zemalja i regija izvedeni sufiksima –ija, -ska.

	vršenja radnje u različitom stepenu;	
KNJIŽEVNOST	– savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; – iskaže sopspstvenu doživjaj književnog; – odredi temu, glavni motiv i likove; – prepriča (uz pomoć nastavnika i postavljanih pitanja) kratak narativni tekst; – prepozna i imenuje osećanja lirskog junaka; – dramatizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; -prepozna slične motive u književnim delima na maternjem jeziku;	Milan Šika: “Reči kojjima se pozdravljamo” (iz knjige „Priče o rečima”) Narodna bajka: “Bik i zec” Narodna lirska pesma: „Majka Jovu u ruži rodila” Vladimir Anrić: “Košarkaš”, “Daj mi krila jedan krug” Narodna priča: “Svijetu se ne može ugoditi” Narodna bajka: “Biberče” (ili strip K. Lobačeva) Dragan Lukić: “Gde je torba”, „Šaputanje” injstvu” Nikola Tesla: “Priča o detinjstvu” (odlomak) Gvido Tartalja: “Mikica ide na izlet” Vojislav Donić: “Školske reči” Igor Kolarov: “SMS priče: uputstvo za upotrebu knjige” Izbor iz časopisa za decu Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koji nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 8 tekstova za obradu.
JEZIČKA KULTURA	– razume pitanja , naloge, i informacije u vezi sa svakodnevnim aktivnostima, ljudskim osobinama i postupcima; – ispriča događaj u kojem je učestvovao u nekoliko rečenica – prepriča kratak jednostavan narativni tekst; – učestvuje u kratkom dijalogu o temama iz svakodnevnog života, poštujući osnovna načela vođenja razgovora; – iskaže molbu, izvinjenje, čestitanje, zahvalnost, koristeći forme učtivog obraćanja; – čita kraće tekstove sa poznatom gramatikom i uglavnom poznatom leksikom, a značenje nepoznatih reči određuje na osnovu konteksta; – piše kratak jednostavan narativni i ekspozitorni tekst; -piše kratku poruku, čestitku, pozivnicu, obaveštenje, poštujući jezičku i ortografsku normu.	I. **Lično predstavljanje:** osnovne informacije o sebi – omiljene lične aktivnosti II. **Porodica i ljudi u okruženju:** Opis članova porodice i ljudi u okruženju (fizičke i psihičke karakteristike) **Život u kući:** Pokućstvo (posteljina, posuđe, kućni aparati); uobičajene dnevne aktivnosti tokom radne nedelje i vikenda; praznicii proslave u porodici III. **Hrana i piće:** Omiljena hrana i piće; začini; vrste mesa IV. **Odeća i obuća:** opis odeće i obuće; održavanje odeće i obuće V. **Zdravlje:** aktivnosti za očuvanje zdravlja VI. **Obrazovanje:** omiljeni školski predmeti; dan škole; aktivnosti na času i na odmoru; osnovni pojmovi iz biologije VII. **Priroda:** Čuvanje prirode; geografski pojmovi i nazivi država VIII. **Sport i igre:** Sportski rekviziti i osnovna sportska terminologija **Kupovina:** Cene; mesto kupovine; plaćanje IX. **Naselja, saobraćaj i javni objekti:** Orijentacija u prostoru, način kretanja; delovi grada; cilj putovanja; bolnica; bibilioteka X. **Vreme:**

		Iskazivanje vremena ustajanja, odlaska u kreveti uzimanja osnovnih obroka XI. **Komunikativni modeli:** Raspoloženje; predlaganje; prihvatanje/neprihvatanje preloga

Način ostvarivanja programa: Nastavnik planira, vodi i organizuje nastavni process (odabira sadružinu rada, leksiku, nastavne metode, oblike rada, tipove i broj vežbi, itd.), koordinira radom učenika da bi se što uspešnije ostvarivali postavljeni zadaci. Nastava mora biti postavljena tako da se svakom učeniku omoguće što češće verbalne aktivnosti jer se samo govorenjem može produktivnog ovladati jezikom.Neobično je važno da se poštuje princip individualizacije u radu, s obzirom na to da je znanje jezika veoma heterogeno i među učenicima jednog odeljenja. Da bi se uticaj maternjeg jezika isključio (nastava srpskog jezika organizuje se bez učeššća maternjeg jezika, direktnom metodom, što znači da je jezik komunikacije na časovima srpski.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
ЗА ПРЕДМЕТ СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ 7. РАЗРЕД
ПЕРИОД 2026-2030.

Напомена: Све евентуалне корекције плана наставе српског језика биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.

СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Сврха програма образовања

- Квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, здравствене, физичке, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.
- Развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учешће у економском, друштвеном и културном животу и допринос демократском, економском и културном развоју друштва.

Циљеви и задаци програма образовања су:

- развој интелектуалних капацитета и знања деце и ученика нужних за разумевање природе, друштва, себе и света у коме живе, у складу са њиховим развојним потребама, могућностима и интересовањима;
- подстицање и развој физичких и здравствених способности деце и ученика;
- оспособљавање за рад, даље образовање и самостално учење, у складу са начелима сталног усавршавања и начелима доживотног учења; - оспособљавање за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот;
- развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина;
- омогућавање укључивања у процесе европског и међународног повезивања;
- развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине;

- усвајање, разумевање и развој основних социјалних и моралних вредности демократски уређеног, хуманог и толерантног друштва; - уважавање плурализма вредности и омогућавање, подстицање и изградња сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све;
- развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као и етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост; - поштовање права деце, људских и грађанских права и основних слобода и развијање способности за живот у демократски уређеном друштву; - развијање и неговање другарства и пријатељства, усвајање вредности заједничког живота и подстицање индивидуалне одговорности.

СРПСКИ ЈЕЗИК (VII разред)
Циљ и задаци

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.
Задаци наставе српског језика:

- развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује;
- основно описмењавање најмлађих ученика на темељима ортоепских и ортографских стандарда српског књижевног језика; - поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика;
- упознавање језичких појава и појмова, овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског

језика; - оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и у различитим комуникационим ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника и читаоца);
- развијање осећања за аутентичне естетске вредности у књижевној уметности;
- развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање, богаћење речника, језичког и стилског израза;
- увежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког и изражајног) и читања у себи (доживљајног, усмереног, истраживачког); - оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумевање, свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова; - упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за децу; - поступно, систематично и доследно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног текста; - развијање потребе за књигом, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања; навикавање на самостално коришћење библиотеке (одељењске, школске, месне); поступно овладавање начином вођења дневника о прочитаним књигама;
- поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм);

- усвајање основних теоријских и функционалних појмова из позоришне и филмске уметности
- упознавање, развијање, чување и поштовање властитог националног и културног идентитета на делима српске књижевности, позоришне и филмске уметности, као и других уметничких остварења;
- развијање поштовања према културној баштини и потребе да се она негује и унапређује;
- навикавање на редовно праћење и критичко процењивање емисија за децу на радију и телевизији;
- подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво;
- подстицање, неговање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, језичка, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.); - васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности; - развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима.
Оперативни задаци:
- упознавање појма синтагма
- упознавање развоја књижевног језика
- упознати расправу као облик усменог и писменог изражавања
- осамостаљивање за анализу лирских, епских и драмских дела
- усвојити појмове специфичне за филмску и сценску уметност
- систематизовати градиво из свих програмских подручја

Садржаји програма	Обрада	Утврђивање	Систематизација	Укупно
Језик Граматика Правопис	33 32 1	18 16 2	10 8 2	61 56 5
Књижевност Школска лектира Домаћа лектира	34 25 9	10 7 3	5 4 1	49 36 13
Култура изражавања Говорно изражавање Писмени изражавање	7 2 5	17 6 11	10 3 7	34 11 23
Укупно	74	45	25	144

Редни број теме	Назив теме	Кључни појмови	Компетенције Опште међупредметне компетенције	Предметни исходи	Стандарди	Начини и поступци остваривања програма (Дидактичко-методичко упутство)	Начин провере остварености исхода

1.	Граматика	Врсте речи -Значење и употреба падежа -Појам и врсте синтагме - Појам актива и пасива - Подела реченица према комуникативној функцији -Независне предикатске реченице у напоредном односу - Конгруенција -Кратки акценти -Словенски језици и порекло српског језика	- Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама -Комуникација	систематизовати граматичке категорије променљивих речи (род, број, падеж, вид, степен поређења, лице) систематизујемо стечена знања о падежима и њиховим значењима -различите врсте синтагми(именичка, апозиција, апозитив) појам пасива који се гарди уз помоћ речце се и пасив сграђен са трпним придевом појам комуникативне функције реченица -Посебно уочити на датим примерима различите врсте односа (саставни, раставни, супротни, искључни, закључни) -Наставник објашњава појам конгруенције -На карактеристичним примерима демонстрирају се кратки силазни и кратки узлазни акценти -Стварање старословенскиг језика (Ћирило и Методије,старословенска писма)	СРП.ОО.О.1. 3. Разликују променљиве и непроменљиве речи, именују врсте речи и разврставају их према основним граматичким категоријама. СРП.ОО.О.1. 5. Препознају основне реченичне чланове; разликују независне од зависних предикатских реченица; разликују врсте независних реченица према њиховој комуникативној функцији. СРП.ОО.С.1. 10. Доследно примењују правописна правила и уочавају грешке у свом и туђем тексту. → СРП.ОО.С.1. 7. Уочавају синтагме и умеју да анализирају једноставније реченице грађене по основним моделима; познају врсте зависних реченица и разумеју њихову	Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: На датим примерима препознају и подсећају се основних значења појединих падежа -Уочавање примера падежне синонимије у задатим реченицима - Ученици уочавају слагање речи и одступање (неправилности) у изражавању ако се одступи од слагања реченичних делова -Ученици повезују градиво историје и српског језика -Упознају се са одликама старословенског писма Увођење ученика у главне појмове граматике, српског језика прво теоријски, а потом и практично, применом на примерима Самоевалуација и евалуација Корелација:историја,веронаука,традиција,страни језици	*Формативно,* *свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Домаћи задатак Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова*

					функцију. СРП.ОО.Н.1.4. Проналазе и именују делове речи у вези са облицима речи (граматичку основу и наставак за облик); знају основна значења падежа, именују личне и неличне, просте и сложене глаголске облике и правилно их употребљавају у писању и говору.		
2.	Правопис	Велико слово, знакови интерпункције, писање речце НЕ	- Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција	Задатим примером утврдити стечена знања о правопису - На задатом примеру навести ученике да уоче правилну употребу великог слова, писања речце НЕ, употребу зареза, тачке и зареза, неколико тачака, цртице.	СРП.ОО.О.1.8. Знају правописна правила и примењују их у једноставнијим примерима. СРП.ОО.С.1.10. Доследно примењују правописна правила и уочавају грешке у свом и туђем тексту.	Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: текстова, табела Самоевалуација и евалуација Кроз практичне примере ученици показују могућност да самостално користе правописне знаке -Дата правописна правила ученици примењују у говорној култури Корелација: страни језици,	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Рад на тексту групни рад Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак Писана провера-вежба*

						информатика	
3.	Писмено изражавање	Писмене вежбе и домаћи задаци, провере знања	- Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција	-Различитим темама развијати ученичку писану културу - Занимљивим избором тема мотивисати ученике на испољавање креативности - Одређеним темама мотивисати ученике да што више читају и пишу - Систематизацијом обрађеног градива мотивисати ученике да усвоје граматичка правила из области врста речи, падежа, реченице, правописа и теорије књижевности	*СРП.ОО.О.1.8.* СРП.ОО.О.3.1. Користе знања из језика како би се правилно, јасно и примерено комуникативној ситуацији изражавали писаним и усменим путем. СРП.ОО.О.3.3. Пишу примењују ћи различите форме казивања и различите функционалне стилове. СРП.ОО.О.3.3. Пишу примењују ћи различите форме казивања и различите функционалне стилове. СРП.ОО.С.2.9. Организују говорени или писани текст (осмишљавају и преобликују план, структурирају и преуређују садржај, повезују делове у	Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: Ученици развијају своју писменост -Ученици подстичу своју стваралачку моћ и развијају кретивност - Одговарањем на различите теме ученици негују врлине и позитивне вредносне системе - Многобројним примерима ученици евалуирају своје знање - Ученици практично примењују усвојена теоријска знања о речима, реченици и падежима - Самостално примењују правописна правила Самоевалуација и евалуација	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак- Радна свеска Писана провера-вежба*

					складну говорену или писану це лину). СРП.ОО.С.1.10. Доследно примењују правописна правила и уочавају грешке у свом и туђем тексту.	Корелација: веронаука, народна тра диција, историја, музичко	

4.	Усмено изражавање	Говорне вежбе, изражајно казивање стихова, јачање вербалног самопоуздања	Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција	Различитим говорним вежбама наставник код ученика развија говорну културу -Наставник подстиче ученике и упућује их на изражајно казивање стихова -Давањем слободе ученицима да се самостално изражавају наставник развија ученичко самопоуздање	СРП.ОО.О.3.1. Користе знања из језика како би се правилно, јасно и примерено комуникативној ситуацији изражавали писаним и усменим путем. СРП.ОО.О.3.3. Пишу примењују ћи различите форме каз ивања и различите функционалне стилове. СРП.ОО.О.3.3. Пишу примењују ћи различите форме каз ивања и различите функционалне	Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: Јавним излагањем ученици развијају реторич ке способности -Изражајним казивањем стихова потврђују лепоту народног стваралаштва -Самосталним изражавањем ученици богате речник и побољшавају свакодневну комуникацију Самоевалуација и евалуација Корелација: реторика, историја,	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика* *Самоевалуац ија и евалуација на крају месеца и током појединих часова* *Презентације ученика, панои* *Домаћи задатак* *Писана провера-вежба деба та*

					стилове.		

5.	Књижевност	Лирика, епика	- Компетенција за учење - Рад са подацима и информацијама - Комуникација - Дигитална компетенција - Естетичка компетенција	Заинтересовати ученике за поједине писце појединостима из приватног живота. -Занимљивим приступом датим песмама мотивисати ученике да читају и факултативне садржаје -Тематско-мотивском анализом наводити ученике да уочавају многобројна стилска изражајна средства - Композицијском анализом упознати ученике са знањима о стиху, строфи и рими -На датим тесктовима наставник демонстрира приповедне поступке (дескрипција, нарација, дијалог, монолог, унутрашњи монолог)	СРП.ОО.О.1.10. Повезују прочитана књижевна дела са њиховим ауторима; самостално саопштавају основну садржину дела, основну тему, главни мотив дела и његове главне ликове, време и место радње; разликују основне форме казивања. СРП.ОО.О.1.11. Класификују текстове према различитим критеријумима: књижевни/некњижевни текст, народна/ауторска књижевност; дело у прози/дело у стиху; књижевни род (епски, лирски, драмски). СРП.ОО.С.1.14. Именују различите облике казивања (приповедање у 1. и 3. лицу, хронолошко и ретроспективно; описивање, врсте описа; монолог, унутрашњи монолог и	Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: Изражајним читањем ученици утичу на говорну културу -Читањем самостално доносе закључке о стваралаштву појединих писаца -Уочавањем стилских средстава ученици вреднују литерарни поступак -На примеру песме стичу и примењују знања о строфи, стиху и рими. -Читањем различитих приповедних врста ученици развијају позитиван став о прозном стваралаштву -Познавањем стваралачког опуса неког писца ученици самостално закључују о вредностима тих дела -	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак Провера*

				-На примерима из свакодневног живота наводити учен ике да усвоје знања о приповедним поступцима - Поређењем различитих текстова упутити ученике да препознај у различите приповедне врсте -Мотивисати ученике да праве разлику између народног и уметничког стваралаштва и износе лични став о томе -На конкретним примерима из дела наводити ученике да дате ситуације повезују са онима из свакодневи це и да правилно вреднују поступке ликова	дијалог), језичко стилска изражајна средства, као и врсте стиха, строфе и риме приликом интерпретације и анализе СРП.ОО.С.1.12. Уочавају у делу лирске, епске и драмске елементе; именују основне књижевне (песма, приповетка, роман...) и књижевно-научне врсте (биографију, аутобиографију, дневник, путопис, мемоаре и научно-популарне текстове). СРП.ОО.С.1.14. Именују различите облике казивања (приповедање у 1. и 3. лицу, хронолошко и ретроспективно; о писивање, врсте описа; монолог, унутраш њи монолог и дијалог), језичко стилска изражајна средства, као и врсте стиха, строфе и риме приликом интерпретације и анализе књижевних дела. СРП.ОО.С.1.13. Разликују аутора књижевног дела од наратора, драмско г лица или лирског субјекта; књижевни текст од неуметничког текста који	Читајући уче да препознају оно што ће их лично највише заинтересовати и подстаћи да се тиме додатно баве -На основу анализе дела стичу знања о приповедним поступцима, пер спективи приповедача -Упоређују народно и уметничко про зно стваралаштво и уочавају сличн ости и разлике Самоевалуац ија и евалуација Повезивање са савременошћ у Корелација су другим предметима: српски, ликовно, вер онаука, географија	

					обрађују исте/слич не теме, ликове и догађаје.		

Неки од препоручених начина прилагођавања програма образовања ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)
- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
-

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању: Сл. гласник РС, бр. 34/2019, 59/2020 и 81/2020				
Шта пратимо	Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време

Степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођени х стандарда постигнућа у току савладавања програма предмета ;	процењују се: вештине изражавања и саопштавања ; разумевање, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са подацима и рад на различитим врстама текстова; уметничко изражавање; вештине, руковање прибором и технологијам а и извођење радних задатака.	ученик који остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену одличан (5);	- Формативно оцењивање: Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника -Комисија ученика и наставница	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања 5 Ко не зна одговор -	Свакодневно бележење током годин е
				Учесталост јављања и распоред јављања по месецима	Пресек стања по тромесечју
		ученик који остварује значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално, испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и део захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа уз мању помоћ наставника, односно захтева који су одређени индивидуалним образовни м планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену врло добар (4);	- Усмено одговарање	Свеобухватност одговора Хронолошка прецизност Хоризонтално и вертикално повезивање гради ва	По потреби, бар једном у полугодишту
			-Редовност доношења домаћег - Ученици воде евиденцију	За три недоношења домаћег -1 у свеску, а након опомене и у дневник	Свакодневно током године праћење
			Прегледање свески	Уредност Све забележено са часова	На крају наставне године
		ученик који остварује напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално испуњавања захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовни м планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену добар (3);	- Писане провере Ученици дају самопроцену оцене	Бодовање: 40-54%-2 55-69%-3 70-84%-4 85-100%-5	Након сваке теме
			- Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученик а)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резулта та рада група (пано, табела...)	По потреби
		ученик који остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и испуњавања уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа	- Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена	Прва три пара која ураде добијају +5	По потреби

		постигнућа, односно захтеве који су одређени индивидуалним образовним планом и			

		прилагођеним стандардима постигнућа и, добија оцену довољан (2);	осталих ученика)		
			Читалачки дневник	Уредно вођење + Изузетно детаљно,свеобухватно и комплетно 5	Крај школске године
Ангажовање ученика у настави.	интересовање и мотивацију за учење и напредовање. активно учествовање у постављеним задацима, и исказано одговоран однос према раду, настави, сарадњу са другима	веома висок степен ангажовања ученика (5) висок степен ангажовања ученика (4) уз ангажовање ученика (3) ангажовање ученика (2)	Вођење евиденције од стране наставника о: -Јављању на часовима (учесталост и активност по месецима) -Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти) -Учешћу на такмичењима -Посета културно-историјским институцијама и догађајима (позориште) -Несебичном пружању помоћи другим ученицима -Израда паноа, различитих врста излагања	-Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано -Учесталост јављања и активност по месецима - Учествује, помаже другима, израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација.. .) -Спреман је да помогне другима -Иницијатива и квалитет продукта	-Пресек стања по тромесечјима

SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK

PROGRAM A
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste ospobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.

Razred **Sedmi**

Godišnji fond časova **108**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i koristi predviđeni leksički fond; – razume i koristi gramatičku materiju usvajanu u prethodnim razredima; – razume značaj glagolskog vida za razlikovanje značenja u ti- pičnim slučajevima; – savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njiho- vom tumačenju; – iskaže sopstveni doživljaj književnog dela uz obrazloženje; – odredi temu, motive i likove, glavni događaj, vreme i mesto dešavanja radnje; – tumači odnose među likovima u tekstu; – razume ulogu humora u delu; – razlikuje pripovedanje u prvom i trećem licu; – dramatizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; – iznese jedan argument zbog čega bi književno delo preporučio drugu;	**KNJIŽEVNOST**	Dositej Obradović: „Lav i lisica” Narodno predanje: „Sveti Sava otkriva prozore” Narodna lirska ljubavna pesma po izboru; Narodna epska pesma po izboru (adaptirani odlomak); Izbor zagonetki i poslovica; Dušan Radović: „Zašto ljudi rade” Voja Carić: „Fizika” Branislav Nušić: „Čas geografije” (odlomak) Milovan Danojlić: „Ljubavna pesma” Jovanka Jorgačević: „Radna navika” Ljubivoje Ršumović: „Domovina se brani lepotom” Slobodan Stanišić: „Voleo sam školu i u školi” Alek Marjano: „Na kraju krajeva dođe i kraj školske godine” Izbor iz časopisa za decu Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi. Nastavnik bira 8 tekstova za obradu.
	JEZIK	Oko 100 novih punoznačnih i

– prepozna slične motive u književnim delima na maternjem jeziku; – razume informacije bitne za zadovoljenje svakodnevnih životnih potreba; – razume sadržaj kratkog govorenog ili pisanog teksta; prati glavnu ideju u svakodnevnoj komunikaciji i povezuje uzrok i posledicu; – u nekoliko kontinuiranih rečenica opiše sebe i ljude iz okruženja; ispriča neki događaj; saopšti svoje namere, želje i potrebe; – adekvatno koristi komunikativne modele za najčešće govorne činove; – pismeno ili usmeno prenese kratke informacije dobijene od drugih – normalnim tempom čita i razume leksički i gramatički poznat tekst pisan ćirilicom ili latinicom, a pojedinačne ne-poznate reči određuje na osnovu konteksta; – piše kraće tekstove u skladu sa ortografskom normom na zadate teme i organizuje ih u smisaone celine.		pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i no- voj leksici); Imenice u genitive s predlozima sa, iz, oko, između u funkciji odredbe za mesto; Imenice u genitivu s predlozima pre i posle u funkciji odredbe za vreme; Lokativ u funkciji nepravog objekta uz glagole govorenja i mišljenja; Imeničke, brojne i priloške sintagme sa značenjem količine; Kongruencija atributa i imenice u dativu, instrumentalu i lokativu; Najfrekventnije zbirne imenice izvedene sufiksom -je; Tvorba imenica za označavanje mesta (prostora i prostorija) na kojem se vrši rad- nja izvedenih sufiksima -ište/-lište, -onica; Etnici (u okruženju);
	JEZIČKA KULTURA	I. Lično predstavljanje: osnovne informacije o sebi – nacio- nalna ili etnička pripadnost II. Porodica i ljudi: odnosi među članovima porodice i prijateljima III. Život u kući: opis prostora u kojem se provodi najviše vremena (lični kutak)

		– njegovo održavanje i uređenje IV. Hrana i piće: hrana biljnog i životinjskog porekla V. Odeća i obuća: materijali od kojih se pravi odeća i obuća; oblačenje mladih VI. Zdravlje: zdrav način života VII. Obrazovanje: specijalizovane učionice; pismeni zadaci, kontrolni zadaci; osnovni pojmovi iz matematike i fizike VIII. Priroda: raznovrsnost biljnog i životinjskog sveta; opisivanje vremen- skih prilika IX. Sport: timski i individualni sportovi, poznati sportisti X. Kupovina: kupovina u tržnim centrima XI. Naselja, saobraćaj, javni i uslužni objekti: značajni građevinski objekti – kulturnoistorijski spomenici; pozorište, bioskop XII. Vreme: vremenski raspored dnevnih aktivnosti XIII. Kultura, umetnost, mediji: film, televizijska i radio emisija za decu; osnovni muzički instrumenti, koncert XIV. Komunikativni modeli: prijatnost/neprijatnost; fizičke tegobe

Način ostvarivanja programa: Aktivnosti srpskog kao nematernjeg jezika planiraju se i organizuju tako da budu u funkciji

nekog zadatka koji se, bez upotrebe tog jezika, ne bi mogao ostvariti. Pritom, zadatak treba da sadrži različite mogućnosti rešenja, kako bi svi učenici (u skladu sa svojim sposobnostima, interesovanjem i poznavanjem/ nepoznavanjem srpskog jezika) mogli učestvovati u njegovom ostvarivanju. Kada je zedatak govornog ili životnog karaktera i blizak iskustvu i interesovanjima učenika, pojačava se motivacija, želja, potreba i volja za savladavanjem srpskog jezika.

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV**
Cél	A *magyar nyelv* oktatásának és tanulásának **célja**, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőkészségét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becsülje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítse a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára, az önmegértésre és az élethosszig tartó tanulásra..
Osztály	**hetedik**
Évi óraszám	**144 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– Felismeri a tantervben előírt alapművek címét és szerzőjét. – Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. – Meghatározza az irodalmi mű témáját, fő motívumait és szereplőit; összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. – Felismeri és megkülönbözteti a prózai és verses formákat, a műnemeket: líra, epika, dráma. – Az irodalmi művekben a szövegrészletek, a hősök és a helyzetek alapján felismeri a műnemet és a műfajt. – Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. Különbséget tesz szerző (költő, író) és a lírai én/elbeszélő között. – Különbséget tesz az epikus közlés alapformái, az elbeszélés (narráció), a leírás, az elbeszélői reflexió és a dialógus között. – Meg tudja állapítani az irodalmi művek cselekményének helyét és idejét, megnevezi a főszereplőket, a mellékszereplőket. – Felismeri az idézetet a szövegben. – Felismeri és megnevezi az ismétlés különböző formáit, a hasonlatot, szóhalmozást, felsorolást, ellentétet,	**IRODALOMISMERETEK**	ÚT A) A szülőföldtől a nagyvilágig Kötelező szövegek *Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek...* (a népköltészet és jellegzetességei: szóbeliség, szájhagyomány, változatképződés, egyéni-közösségi szerzőség, fokozott hagyománytisztelet, népdal és popzene, újfolklór elemek: pl. Lokomotív GT: *Neked írom e dalt*). Johann Wolfgang Goethe: *Vándor éji dala* (műnem: líra, lírai én, dal, motívum, megszemélyesítés, metafora, toposz). Szabó T. Anna: *Útravaló* (népies motívumok, népiesség, jelentésátvitel, metafora). Szövegek és kapcsolódási pontok *Őszi harmat után…* (búcsúének, kuruc költészet, változatok, népivé válás, népiesség: folklorizáció és folklorizmus). Nemes Nagy Ágnes: *Madarak* (A madár mint *toposz* a világ- és a magyar irodalomban. Holló. Albatrosz. Daru. Edgar Allan Poe, Samuel Taylor Coleridge, Charles Baudelaire; *Ballada, balladás dal*: Gulyás József: *Várakozás*. Fehér Ferenc: *Daru-ballada*).

fokozást, túlzást, iróniát, felkiáltást, költői kérdést, megszólítást, a szokatlan szórendet, az áthajlást, a költői jelzőt, az állandó jelzőt. – Felismeri és megnevezi a megszemélyesítést, a jelentésátvitelt, a metaforát, a szimbólumot, a toposzt, a szinesztéziát, az allegóriát. – Felismeri és megmagyarázza a hangutánzást és hangulatfestést, az impresszionista kifejezésmódot, a denotatív és konnotatív jelentést. – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: versciklus, múzsa, hangulatkép, életkép, idill, látomás, (nép)dal, elégia, óda, himnusz, tájleíró költemény, a szonett. – Felismeri és megnevezi a rímfajtákat, a refrént, az alliterációt, az asszonáncot. – Megkülönbözteti a kötött és a szabad verset. – Felismeri a különböző verselési formákat: az ütemhangsúlyos verselést, az időmértékes verselés alapjait (rövid és hosszú szótag). – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: ballada, novella, filmnovella, elbeszélés, interjú, riport, regény, napló, önarckép, rövidtörténet, karcolat, útleírás, tudományos-fantasztikus mű, tanulmány, esszé. – Meg tudja állapítani az elbeszélésmód sajátosságait (egyes szám harmadik személyű és én-elbeszélés). – Felismeri és megnevezi az epikai közlésformákat: elbeszélés, párbeszéd, monológ, leírások (táj-, személy-, környezet-, tárgyleírás). – Meg tudja fogalmazni az epikai művek szerkezeti egységeit (bevezetés, kibontakozás, bonyodalom, tetőpont, megoldás). – Felismeri, megnevezi a szereplők jellemzésének eszközeit: cselekmény, beszéd, külső tulajdonságok, írói közlés, környezetrajz. Belső történések. – Felismeri és megnevezi a paródiát, a komikum változatait, a groteszk ábrázolásmódot. – Felismeri és megmagyarázza a plánokat, az irodalmi és a technikai forgatókönyvet. – Ismeri és megmagyarázza a következő fogalmakat: színház, színművészet, katarzis, drámai műnem, drámai műfajok (tragédia, komédia, színmű), felvonás, jelenet, drámai szereplők, monológ, dialógus. – Felismeri és értelmezi a szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban		B) Idegen világok felfedezése Kötelező szövegek Amerika felfedezése: *Kolumbusz útinaplója/ Kolumbusz* *hajónaplója* (részletek) Szövegek és kapcsolódási pontok *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): *Az Újvilág hajósai*. Kolumbusz, Vespucci, Magellán (ismeretterjesztő irodalom – részletek). *Kolumbusz az* *irodalomban és a filmművészetben* (pl. Radnóti Miklós: *Kolumbusz*; Nagy Abonyi Árpád *Kolumbusz és én;* Karinthy Frigyes: *A másik Kolumbusz stb.;* pl. *1492 – A Paradicsom* *meghódítása* (1992) és egyéb aktuális filmek (filmkultúra, filmnyelv, filmforgatókönyv, filmzene, életrajzi film, filmdráma). Kolumbusz tojása (szólás). *Utazók, felfedezők*. Kenneth Roberts: *Északnyugati átjáró* (regény és film*: Északnyugati átjáró*, 1940. Rendezte: King Vidor; a sarkkutatók története, dokumentumfilm: *James Cook* *kapitány utolsó utazása*). *Indiánregények és -történetek* (*James* *F. Cooper-regények*. A westernfilm: pl. *Farkasokkal táncoló*. 1990. Rendezte: Kevin Costner). Híres magyar utazók szövegei (Kőrösi Csoma Sándortól Székely Tiborig). Az indián mint metafora. *Vikingek az irodalomban és a filmművészetben.* pl. *Viking* (2016). Rendezte: Andrei Kravchuk. Mándy Iván: *A viking* *sisak*. *Párizs mint a művészvilág és a bohém életmód központja*. Ady Endre Párizs-versei. Radnóti Miklós Párizs-képe (Páris, Ikrek hava (részletek) stb.). C) Műfaj és műfajköziség Kötelező szövegek Orbán Ottó: *Óda a népdalhoz* (ódai műfajok, a klasszikus óda) Szövegek és kapcsolódási pontok Petőfi Sándor: Nemzeti dal – újraolvasás, újraértelmezés (műfaji értelmezés, rapszódia, szimbólumok, forradalmi líra, Petőfi utóélete. Petőfi-epigonok, -palimpszesztek. Parti Nagy Lajos: *Grafitnesz*. Orbán Ottó és Petri György Petőfi-versei). Kölcsey Ferenc: *Hymnus* (himnusz, a nemzeti himnusz, a

megállapít, véleményt formál. – Elhelyezi a tantervben előírt kötelező irodalmi műveket az alapvető irodalmi kontextusokban (magyar irodalom/világirodalom, régi/újabb/kortárs, szóbeli/ szerzői). – Képes az irodalmi művek összehasonlító vizsgálatára. – Változatos olvasási stratégiákat alkalmaz A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója. – Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. – Képes esztétikai élmény átélésére, befogadására. – Tudatosan gyűjt információkat (nyomtatott, audiovizuális, elektronikus forrásokból) iskolai feladataihoz. – Könyvtárba jár, és önállóan választ irodalmi alkotást, képes naplót vezetni vagy portfóliót összeállítani olvasmányairól.		*Marseillaise* története: *Allonsanfan*, 1974. Rendezte: Vittorio Taviani, Paolo Taviani; Friedrich Schiller: *Az örömhöz*/ Ludwig van Beethoven: *IX. szimfónia. Örömóda*. Vörösmarty Mihály: *Szózat*. A *Szózat* megzenésítése. Kölcsey- és Vörösmartyátírások). *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): Az *Amazing Grace* (*Csodálatos kegyelem*) története, kultusza, zenéje. Rabszolgakereskedelem az irodalomban és a filmkultúrában. Kultuszfilmek és filmsorozatok. Az *Amazing* *Grace* a mai zenei kultúrában. *Popzene és népköltészet*. Énekelt versek. Fesztiválok, fesztivalizáció. Freddie Mercury és a *Tavaszi szél vizet áraszt…*, *Bohém rapszódia* (*Bohemian Rhapsody*), 2018. Rendezte: Bryan Singer és más aktuális zeneszámok, énekelt versek. D) A Titanic-legenda Kötelező szövegek *A Titanic-történet.* Walter Lord: *A Titanic pusztulása* (*A Night* *to Remember*) – részlet. Munk Artúr: *Köszönöm addig is…* (a Titanic mentéséről szóló részletek). Szövegek és kapcsolódási pontok A Titanic-történet irodalmi és dokumentatív feldolgozásai: Beryl Bainbridge *Közelebb hozzád, Istenem* (*Every man for* *himself*). Robert Ballard és a Titanic megtalálásának története. A bestseller fogalma és sajátosságai: Danielle Steel: *Erősebb* *a szeretetnél*. Dékány András: *S.O.S. Titanic*. A *Titanic*-zene: James Horner/Selin Dion: *My Heart Will Go On*/*A szívem visz* *tovább.* *Közelebb, közelebb, Uram, hozzád!* (*Hadd menjek, Istenem,* *mindig feléd! /Nearer My God to Thee*) (zsoltárének, himnusz.). A *Mózes könyvé*n alapuló szöveg megzenésítésének története és a Titanic-legenda. *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): A *Titanic*, 1997. Rendezte: James Cameron. A filmlegenda. *Titánok*. Mitológia. *A titánok harca*. 2010. Rendezte: Louis Leterrier. Ady Endre: *A tűz csiholója*. E) Égtenger, világtenger Kötelező szövegek Petőfi Sándor: *Föltámadott a tenger* (az allegória: fokozás és ellentét). Fenyvesi Ottó: *Blues az óceán felett* (zene és irodalom,

		a tenger/óceán mint toposz). Szövegek és kapcsolódási pontok Az utazás kellékei, tárgyai, utazó hősök. Szindbád az utazó. Jonathan Swift: *Gulliver utazásai* (ismétlés és újabb részletek). Jókai Mór: *A jövő század regénye* (részlet). Antoine De Saint- Exupéry: *A kis herceg*. Szenteleky Kornél: *Útitarisznya*. Weöres Sándor: *A teljesség felé* (részletek). Karinthy Frigyes: *Utazás a* *koponyám körül*. *Kulcsfogalmak/fogalmak és jelenségek:* • utazás, vándor, kereső/archetipikus hős, hajózás és felfedezések, Argonauták, Odüsszeia, mitikus világkép; irodalmi térképek, útinapló, útleírás; műnem: epikus beszédmód, elbeszélés/elbeszélő, az elbeszélés változatai: regény, napló, filmfeldolgozások; • a líra, a líra nyelve, a lírai beszélő: népköltészet, népdal, ütemhangsúlyos verselés: felező tizenkettes, énekelt versek, vers és dallam, vers és ritmus; • valóság és fikció, regény és referenciális mozzanatok, a dokumentum változatai és megjelenési formái (dokumentumregény, -film), urbánus legendák, bestseller, szakirodalom. • KALAND A) Határok és határátlépések Kötelező szövegek Móricz Zsigmond: *Hét krajcár* (a novella és változatai, műfaji és szerkezeti sajátosságok, az elbeszélő és a hős; a játék és a valóság kettőssége). Szövegek és kapcsolódási pontok Szirmai Károly: *A holló* (a rövidtörténet, műfaji és szerkezeti sajátosságok, látomásosság, metaforikus elbeszélésmód, toposzok és szimbólumok). Juhász Erzsébet: *Határregény* (a regény egyik fejezete); (a novellai kiképzésű regény, műfajköziség; határ, idegenség, a vonat mint szimbólum, Közép-Európa és Monarchia-élmény). B) Kettős tükör Kötelező szövegek Kettős tükör: Dragomán György: *A fehér király* (részlet) (az elbeszélői látószög – fiú). Dragomán György: *Máglya* (részlet) (az elbeszélői látószög – lány). (A gyermek perspektívájából láttatott valóság, történelem: egy

		fiú és egy lány beszél a világról, a megélt traumákról. Lehetőség a párhuzamos és csoportmunkára; a többszólamúság, az eltérő látószög elfogadtatása, a hasonlóságok felismerése stb.). Szövegek és kapcsolódási pontok Kontra Ferenc: *Gimnazisták* (részlet) – iskolatörténet, iskolaregény, korkép, történelem. (Iskolaregények (részletek): A debreceni kollégium a magyar irodalomban: Jókai Mór: *És* *mégis mozog a föld…,* Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*, Perjéssy-Horváth Barnabás: *Kollégium-blues* stb.; Kaffka Margit: *Hangyaboly*, Szabó Magda: *Abigél*, Ottlik Géza: *Iskola* *a határon*, *Buda*). Sirbik Attila: *St. Euphemia* (részlet) (kamaszkor, lázadás, kópéöntudat). Legendák, összehasonlítás: Kontra Ferenc: *Angyalok* *regénye*. *Gion Nándor ifjúsági regényei* (bandázás, felnőtté válás). C) Az utazás-élmény megörökítése Kötelező szövegek Kosztolányi Dezső: *Apámmal utazunk a vonaton* (interpretációs gyakorlat). Szövegek és kapcsolódási pontok *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): Kosztolányi Dezső: *A vonaton*. Esti Kornél mint utazó hős. Nagy Abonyi Árpád: *Budapest, retour*. Szirmai Károly: *Veszteglő vonatok a sötétben*. Juhász Erzsébet *Határregény*ének vonatkozó részletei. Agatha Christie: *Gyilkosság az Orient-expresszen* – a bűnügyi történet mint irodalmi műfaj, bestseller, a leghíresebb krimiíró és leghíresebb regénye – filmfeldolgozások (pl. *Gyilkosság* *az Orient-expresszen*, 2017, Rendezte: Kenneth Branagh, videojátékok (Agatha Christie: *Murder on the Orient Express*, 2006), sorozatok (pl. *Poirot*). Ismeretterjesztő szöveg az Orient Express útjáról. D) Ez is irodalom Kötelező szövegek A szórakoztató irodalom: Rejtő Jenő: *Piszkos Fred, a kapitány.* A Rejtő-kultusz: a kaland, a légiós és a háborús regény; Rejtő Jenő–Korcsmáros Pál: *Piszkos Fred, a kapitány* – képregényváltozat, hangoskönyv, társasjáték (pl. Aczél Zoltán–

		Árvai Péter, 2005). Szövegek és kapcsolódási pontok Charles Lorre: *Az ellopott legionista* (a légiós regény, a *Koczkás* *Pierre-történetek,* a digitális könyv). *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): Regények és történetek filmen. A filmadaptáció. *Három testőr* *Afrikában*, filmvígjáték (1996). Rendezte: Bujtor István. *Kulcsfogalmak/fogalmak és jelenségek:* • kaland, játék, utazás, vándorlás, küzdelem, harc, háború; elbeszélés, elbeszélő, az elbeszélés változatai, kisepikai prózaműfajok: klasszikus elbeszélés, novella, rövidtörténet (short story), karcolat, tárca/újságnovella; a kalandregény és típusai; kalózregény. • FANTASZTIKUM A) Fikció, fantasztikum és valóság Kötelező szövegek Karinthy Frigyes: *A fotografált gondolat*. Karinthy és a fantasztikum. Michael Crichton: *Őslénypark* (*Jurassic Park*) – részlet (a tudományos–fantasztikus irodalom/sci-fi, műfajalkotó sajátosságok, filmfeldolgozások / kultuszfilmek, -sorozatok, videojátékok; őstörténet). Szövegek és kapcsolódási pontok Hász Róbert: *Ígéretföld* – részlet (negatív utópia, világirodalmi összefüggések: Orwell, Huxley, westernfilm-áthallások, -utalások: *Délidő*, 1952. Rendezte: Fred Zinnemann; zenei áthallások a regényben: Yves Mondtand: *Hulló levelek* / *Lexfeuilles*; nagy filmzenék és -slágerek, slágerszövegek: pl. Dimitri Tiomkin, Ennio Morricone, Vangelis). A fantasztikum néhány aktuális filmművészeti alkotásban (pl. Suzanne Collins: *Az éhezők viadala* – részlet. *Az éhezők viadala*/ The Hunger Games, 2012. Rendezte: Garry Ross; küzdelem, áldozat, lehetetlen küldetés, rossz világ, igazságtalanság, kegyetlenség, horror stb.). B) Tudomány és fantasztikum Kötelező szövegek Tudomány és fantasztikum: Ottlik Géza: *A Valencia-rejtély* (részlet). *A csillagok háborúja* (*Star Wars*) 1977–, George Lucas at al. (ismeretterjesztő szöveg, részletek). (űropera/ űrodüsszeia, regény, filmforgatókönyv,

		filmtörténet, filmkritika, médiafranchise). Szövegek és kapcsolódási pontok Hősök és hősiesség a magyar irodalomban: Kinizsi Pál, Mátyás király, Zrínyi Miklós, Dobó István stb. Az egri hősök és az egri nők: Gárdonyi Géza: *Egri csillagok* (részlet). Hős és vándormotívum kapcsolata. Szuperhősök és szuperemberek: pl. *Terminátor 2. – Az ítélet napja* (*Terminator 2 – Judgent Day*), 1991. Rendezte: James Cameron (akciófilm, thrillerfilm, sci-fi film, posztapokaliptikus film, disztópikus film; a magányos hős: egy 14. századi terminátor, Toldi, westernhősök, revolverhősök: *Wyatt Earp, Doc Holliday* – filmfeldolgozások 1946-tól napjainkig); Góliát, Akhilleusz és a legújabb, a diákok által kedvelt szuperhősök az irodalomban és más művészeti ágakban. Jules Verne és a tudományos-fantasztikus regény. Virtuális valóság: *Ready Player One*, 2018. Rendezte: Steven Spielberg. (sci-film, disztópikus film; könyvadaptáció: Ernest Cline: *Ready Player One* – magyarul: Roboz Gábor fordítása, virtuális valóság). Számítógépes játék és irodalom: *Assassin's Crade-játékok*, Jade Raymond és Patrice Désilets (videojáték-sorozat, tudományos fantasztikum, sci-fi, film- és könyvfeldolgozások). *Halálos iramban* (*The Fast and the Furious*), 2001. Rendezte: Rob Cohen. Wiz Khalifa: *See you again* (*Újra látni foglak*) (thriller/ akciófilm, slágerszöveg). Kilépés a képregényből: Képregényhősök (szuperhősképregények). Marvel-képregények. A vajdaságban kiadott képregények. Publicisztikai szöveg egy tudományos felfedezésről, kiállításról, ismert tudósokról, kísérletekről (hír, interjú, riport vagy tárca). *Fogalmak/kulcsfogalmak és jelenségek:* • sci-fi irodalom: fantázia, utópia/negatív utópia (disztópia), virtuális valóság, katasztrófafilm, horror; abszurd, fantasztikum; interjú, riport. • A SZERELEM NYELVE A) Szerelem és szubjektum Kötelező szövegek *Szerelem, szerelem…* (szerelmi dal: a vágyakozás, a magány

		kifejezése, a metaforikus beszéd eszközei és alakzatai). Szövegek és kapcsolódási pontok *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): A modern folklór jelenségei: népdalfeldolgozások, *Sebestyén Márta* és a *Deep Forest*; a *Csík zenekar*, a *Parno Graszt* és más folklór együttesek tevékenysége; a népies rockzene: *Bijelo Dugme*; a népies giccs: a műnépdal, a giccsparódia: MC Hawer és a Tekknő: *Utcára nyílik a kocsmaajtó* – rapzene, videoklip). B) A babonától a frivol történetig Kötelező szövegek *Sári bíróné (A halálra táncoltatott lány…)* – a népballada: lírai, epikai és drámai elemei, a ballada konstruktív jegyei. Szövegek és kapcsolódási pontok *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): Arany János: *Tetemre hívás* (az értelmezés lehetőségei: a babonától a frivol történetig; műballada; Arany János megzenésített versei, a hangoskönyvek, az Arany János-év pályázatainak multimediális anyagai). A magyar film hőskora: *Körhinta,* 1956. Rendezte: Fábri Zoltán. Szövegalapja: Sarkadi Imre*: A kútban* (novella). C) Szerelem és intertextusok Kötelező szövegek Csokonai Vitéz Mihály*: Az éj és a csillagok* (jelentésátvitel, metafora, szimbólumok). Szövegek és kapcsolódási pontok *Projektmunka vagy portfólió* (javaslatok): *Csokonai-versek, -átírások*. Petőfi Sándortól a *Halott pénz*ig. A *Red Bull Pilvaker – A Szavak Forradalma*-jelenség. D) Múzsa és magány Kötelező szövegek Juhász Gyula: *Milyen volt…* (az elégia: sajátosságai és nyelve, az Anna-versek története és jelentései, a ciklus, a múzsa stb.). Műfaji gazdagság József Attila szerelmi költészetében: József Attila: *Mikor az uccán átment a kedves…* (idill, életkép: pillanatok, mozzanatok, jelképek). József Attila: *Tedd a kezed…* Szövegek és kapcsolódási pontok A magány élményének megjelenítései a magyar költészetben. Három változat elemzése és értelmezése: József Attila: *Tél*. Tóth Árpád: *Lélektől lélekig*. Balázs Imre József: *Saját világok* (nyelvi jelenségek, mondattípusok, igeidők-

		és módok a jelentésalkotásban). E) Szonett és szonett-átírások Kötelező szövegek A szonett. Nemes Nagy Ágnes: *Rózsafa* (a szonett és változatai: petrarcai, shakespeare-i szonett, szonettkoszorú, mesterszonett; az idő-élmény) Szövegek és kapcsolódási pontok Varró Dániel: *Őszi szonett.* Lackfi János: *Szösz-szonett.* Kovács András Ferenc: *József Attila szonettje* stb. F) Sokszínű szerelem Kötelező szövegek Tolnai Ottó: *Mi volt kérded a legszebb Dániában?* (objektív líra, leíró vers, gondolatritmus). Grecsó Krisztián: *Megyek utánad* – részlet (szerelemtörténet és családregény). Szövegek és kapcsolódási pontok A tizenévesek szerelme az irodalomban és más művészeti ágakban (pl. Janikovszky Éva: *Milyen színű a Móni haja?*) Lovagi szerelem: Walter Scott: *Ivanhoe* (részlet) és más kapcsolódási pontok: *Ivanhoe*, 1958, Rendezte: Richard Thrope. *Fogalmak/kulcsfogalmak és jelenségek:* • szerelmi líra, képi és nyelvi alakzatok a versben, magány a szonett mint versforma; elégia, életkép, pillanatkép, a szerelem tematikája a balladában; szerelmes regény és film; a szubjektum magánya, az idő mint élmény; impressziók. • NAPLÓ A) Napló és önreprezentáció Kötelező szövegek Csáth Géza: *Egy gimnazista naplójából.* Karinthy Frigyes gyerekkori naplója (a napló mint átmeneti műfaj, rokon műfajai: önéletrajzi regény, emlékirat, úti jegyzet, irodalmi levél, vallomás). Szövegek és kapcsolódási pontok Anna Frank naplója és feldolgozásai: képregény, filmek, múzeum, új kutatások. Sue Townsend*: A 13 és 3/4-ed éves Adrian Mole titkos naplója* – részlet (a fiktív napló, a gyermeki látszószög és irodalmi beszédmód, humor és irónia). Kötelező szövegek Janikovszky Éva: *Kire ütött ez a gyerek?* (önarckép, a humor változatai: groteszk; az önjellemzés irodalmi változatai, a jellemábrázolás: jellemregény, jellemvígjáték stb.)

		Tini-írás: Békés Pál: *Vattacukor* (társadalombírálat a gyermek látószögén keresztül, utalások, allúziók irodalmi szövegekben, Garaczi László Lemúr-sorozata I–IV. Szövegek és kapcsolódási pontok Leiner Laura: *Szent Johanna gimi* (részlet) (szórakoztató irodalom, regénysorozat) és egyéb kortárs szövegek. B) Mozi és irodalom Kötelező szövegek Film, mozi, irodalom: Mándy Iván: *Csutak a mikrofon előtt* (részlet). A plánok (képsíkok), az irodalmi és a technikai forgatókönyv. Szövegek és kapcsolódási pontok Csutak a mikrofon előtt, 1977. Rendezte: Katkics Ilona (a filmfeldolgozások, filmek elektronikus hordozókon és interneten). Mándy Iván: *Régi idők mozija* (a film és a mozi hőskora: filmtörténet, mozitörténet, a filmművészet sajátosságai és elemei, mozifilm, kultuszfilm, a filmművészet és az irodalom együtt hatása, filmes eszköztár az irodalomban, filmcsillagok, Oscar-díj, Cannes stb.) Kötelező szövegek Babits Mihály: *Mozgófénykép* / *Vasárnapi impresszió, autón* (a rögzített pillanat, „filmkockák” versben, az „epikus váz” a versben, impresszió/impresszionizmus, szinesztézia). *Fogalmak/kulcsfogalmak és jelenségek:* • a naplóírás, a napló mint műforma: változatai, az irodalmi napló sajátosságai: naplóregény, napló és levél (episztola, fiktív levél, misszilis levél), konfesszió; dokumentum és fiktív napló, önarckép. • JÁTÉK A) Játék-narratívák Kötelező szövegek William Shakespeare: *Ahogy tetszik* (részlet) (műnem: a dráma, alapműfajai és műfajváltozatai, színháztörténet, színjátszás, színpad, színészek, sztárok stb.). Örkény István: *Tóték* (dobozolás). Beregi Tamás: *Gladiátorok a számítógépen* (ismeretterjesztő szöveg, esszé; virtuális valóság, cyberspace, számítógépes játékok). Szövegek és kapcsolódási pontok *Gladiátorok* (filmen, irodalomban és a képzőművészetben:

		Spartacus, 1960. Rendezte: Stanley Kubrick / Howard Fast azonos című könyve, *Spartacus-filmek* és -sorozatok (2004, 2010, 2016). A korhatáros film kérdése. Harc, vér, bosszú a filmen és a számítógépes játékok világában. Az internet és a közösségi oldalak helyes használata.). *Hálózati lények* (*Ananovától T-Babe*-ig, *Transformers*-sorozat. 2007 – Rendezte: Michael Bay, Travis Knight, képregények- és rajzfilmosorzat, videojátékok; *Mátrix*-filmek. 1999. Rendezte: Lilly Wachowski és Lana Wachowski). B) Labdarúgás és irodalom Kötelező szövegek Futballregények és filmek: Nick Hornby: *Fociláz* (részlet). Szövegek és kapcsolódási pontok Modern „gladiátorok". Futball a magyar irodalomban. Futballregények: Esterházy Péter, Darvasi László, Kukorelly Endre. Az Aranycsapat legendája. Sport, irodalom és film kapcsolata: Válogatás Tarján Tamás *Tizenegy dressz (Focinovellák)* című kötetéből; *Régi idők focija*, 1973. Rendezte: Sándor Pál.; J. K. Rowling: *Harry Potter* (regény és filmadaptációk) A tudósítás mint műfaj. *Fogalmak/kulcsfogalmak és jelenségek:* • műnem: a dráma, alapműfajai és műfajváltozatai, színháztörténet, színjátszás, színpad, színészek, sztárok. • ismeretterjesztő szöveg, esszé; virtuális valóság, cyberspace, számítógépes játékok. • modern „gladiátorok"; futball a magyar irodalomban; futballregények. *HÁZI OLVASMÁNY* Ajánlott közös olvasmányok: Balladaválogatás Anne Frank naplója Csáth Géza ifjúkori naplóiból Fekete István egy regénye Antoine de Saint-Exupéry: *A kis herceg* Németh István: *Házioltár* Varró Dániel: *Bögre azúr* Krinthy Frigyes: *Tanár úr, kérem* Jókai Mór: *A jövő század regénye* Radnóti Miklós: *Ikrek hava* Grecsó Krisztián: *Harminc év napsütés* Garaczi László: *Pompásan buszozunk!* Tóth Krisztina: *Pixel* Tóth Krisztina: *Párducpompa* Az ajánlott olvasmányok közül a tanár kiválaszt 4 olvasmányt (differenciáltan is feladhatja a tanulók

		érdeklődésének és nem összetételének megfelelően).
	NYELVI ISMERETEK	A szófajok ismétlése: A 6. osztályban tanult nyelvtani tananyag ismétlése. • A MONDAT FOGALMA, FAJTÁI A mondatról tanultak ismétlése. A mondat fogalma, fajtái a kifejezett tartalom és a beszélő szándéka szerint. A kijelentő, a felkiáltó, a kérdő (kiegészítendő, eldöntendő), a felszólító és az óhajtó mondat. A mondatok logikai minősége. Az állító és a tagadó mondat. A mondatok osztályozása szerkezetük szerint. Az egyszerű és az összetett mondat. • A SZÓSZERKEZETEK A mondatrész és a szószerkezet (szintagma) fogalma. A mondatrészek jelölése. A halmozott mondatrészek. A szószerkezetek fajtái: a hozzárendelő (alany-állítmányi), az alárendelő és a mellérendelő szószerkezet. AZ EGYSZERŰ MONDAT SZERKEZETE *A mondat fő részei* Az állítmány és az alany. Az állítmány fogalma, fajtái (igei, névszói, névszói-igei állítmány), az állítmány szófaja. Az alany fogalma, fajtái (határozott, határozatlan, általános alany), a megszólítás a mondatban, az alany szófaja, kihagyása. Az alany és az állítmány egyeztetése (számbeli, személybeli és értelmi egyeztetés). *A bővítmények* A tárgy, a határozó és a jelző. A tárgy fogalma, fajtái (jelölt, jelöletlen, határozott, határozatlan tárgy), kifejezőeszközei. A tárgyas szószerkezet. A határozók fogalma és rendszere. A határozók leggyakoribb kifejezőeszközei: ragtalan névszó, ragos névszó, névutós névszó, határozószó. A határozós szószerkezet. A határozók fajtái: helyhatározó, időhatározó, módhatározó, állapothatározó, eszközhatározó, társhatározó, okhatározó, célhatározó, részeshatározó, állandó határozó mint vonzat. Vonzattévesztés. A jelzők fogalma és fajtái. A jelzők kifejezőeszközei. A jelzős szószerkezetek. A minőségjelző, kijelölő jelző, mennyiségjelző, birtokos jelző.

		Az értelmező. *Kulcsfogalmak/fogalmak és jelenségek:* szófaj, mondat, mondatrész, alany, állítmány, tárgy, határozó, jelző, szószerkezet, halmozott mondatrész, ágrajz, helyesírás, nyelvhelyesség
Felismeri és megnevezi, rendszerezi a tanult szófajokat, megfelelően használja őket az írott és beszélt szövegben. – Felismeri és megnevezi a mondatfajtákat a beszélő szándéka és a logikai minőségük szerint. – Felismeri, megnevezi a mondatfajtákat szerkezetük szerint (egyszerű mondat: tőmondat, bővített, hiányos mondat, összetett mondat). – Mondatátalakítást végez a beszédhelyzetnek és a kommunikációs szándéknak megfelelően szóban és írásban. – Felismeri, megnevezi, jelölni tudja a szószerkezeteket: a hozzárendelő (alany-állítmányi), az alárendelő és a mellérendelő szószerkezetet. – Jelölni tudja a mondatrészeket, aláhúzással és szerkezeti ábrával/ágrajzzal tud bővített mondatot elemezni. Felismeri, megnevezi, ábrázolja a halmozott mondatrészeket. – Felismeri, megnevezi az igei, névszói, névszói-igei állítmányt, a határozott, határozatlan, általános alanyt, a megszólítást a mondatban, a tárgy fajtáit (jelölt, jelöletlen, határozott, határozatlan tárgy), a tárgyas szerkezetet, a határozós szerkezetet (hely-, idő-, mód-, eszköz-, társ-, állapot, ok-, cél-, állandó határozó), a jelzős szerkezetet (minőség-, mennyiség-, birtokos jelző), az értelmezőt, az alárendelő és a mellérendelő (halmozott) szintagmát. – Ábrázolni tudja az egyszerű mondat szerkezetét. Tudja egyeztetni az alanyt és az állítmányt (számbeli, személybeli és értelmi egyeztetés). Helyesen használja a mutató névmási kijelölő jelzős és a mennyiségjelzős szószerkezeteket. – Érthető, nyelvtanilag kifogástalan mondatokat szerkeszt. A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani. – Felismeri a magyar és valamely tanult, ismert idegen nyelv szerkezete közötti hasonlóságokat és különbségeket – Felismeri, megnevezi és következetesen alkalmazza a helyesírási alapelveket, valamint a helyesírási szabályok többségét. – Tudja helyesen használni az írásjeleket, az összetett mondatok írásakor jól	**NYELVKULTÚRA**	HELYESÍRÁS ÉS NYELVHELYESSÉG Az egyszerű mondat központozása, az írásjelek (vessző, kettőspont, idézőjel, gondolatjel, kötőjel) használata, szerepének részletesebb megismerése, gyakoroltatása. Az igekötős igék helyesírása. A -t végű igékkel kapcsolatos nyelvhelyességi tudnivalók. Az igék toldalékolása során előforduló teljes hasonulás gyakorlása. A tulajdonnevek helyesírási szabályainak felelevenítése és alkalmazása. A tanult helyesírási szabályok alkalmazása a határozós szószerkezetek körében; pl.: -ba, -be, -ban, -ben ragok használata; -val, -vel, -vá, -vé ragok hasonulása. A földrajzi nevekből, intézmény- és személynevekből alkotott jelzők/melléknevek helyesírása. A sorszámmal kifejezett jelzők/melléknevek helyesírása. Az értelmező és a vesszőhasználat. A különírás és az egybeírás. Az ly-os szavak helyesírása. A magyar nyelv szerkezetének összehasonlítása a tanult idegen nyelv hangtani, szótani szerkezetével (kontrasztív gyakorlatok). Információk gyűjtése, adatok elrendezése, lexikonhasználat. Helyesírási táblázatok, fürtábrák, folyamatábrák készítése stb. Nyelvi tudatosság és nyelvi tervezés. • KOMMUNIKÁCIÓ A kommunikáció fogalma és fajtái. Az írásbeli és a szóbeli közlésmód. A kommunikáció tényezői. Kommunikációs célok. Alkalmazkodás a kommunikáció tényezőihez: cél, alkalom, partnerek, a köztük lévő viszony előre tervezett és spontán helyzetekben. A nonverbális kommunikáció. • KÖNYV-, KÖNYVTÁR- ÉS INTERNETISMERET Nyomtatott és elektronikus médiumok (újságok, televízió, rádió, világháló – honlapok, hírportálok, blogok, vlogok). A hír fogalma és jelentősége. Közösségi média. Tájékozódás, információkeresés (betűrend, tartalomjegyzék,

központoz.
– Megfigyeli, helyesen jelöli a hosszú és rövid hangokat a tőhangváltást mutató főnevek és igék esetében, a hangkapcsolatokat, helyesen írja a tulajdonneveket, a földrajzi nevek bonyolultabb eseteit, az -i képzős mellékneveket; az igekötős igék, a -t végű igék, a toldalékos igék, a névutós szerkezetek, az alanyos, tárgyas, határozós és birtokos szószerkezetek, összetételek, az értelmező, az ly-os szavak helyesírásában magabiztos.
– Ismeri és alkalmazza a szótagolás és elválasztás, a betűrend, az egybeírás és a különírás szabályait.
– Ismeri A magyar helyesírás szabályainak használati módját.
– Alkalmazza a helyesírás-ellenőrző programot.
– Felismeri és megnevezi a kommunikáció fajtáit, tényezőit és céljait.
– Felismeri és megnevezi a nyomtatott és elektronikus média fajtáit.
– Ismeri a korosztályának szánt fontosabb sajtótermékek fajtáit, formáit és szerkezeti jellemzőit.
– Tájékozódik, információkat talál a különféle dokumentumtípusokban, korosztálynak szóló kézikönyvekben.
– Képes nyelvileg kifejtett (explicit) és nem kifejtett (implicit) információkat kiszűrni a szövegből.
– Képes az alapinformációk és eszmék összehasonlítására két vagy több rövid, egyszerű szövegben.
– A rendelkezésére álló információkat értékeli, tárolja, rendszerezi.
– Képes az interneten történő kommunikációra és interakcióra.
– Felismeri és alkalmazza az állandósult szókapcsolatokat.
– Képes olyan szövegeket létrehozni, amelyekben a téma, a kompozíció, a tartalom és a stílus megfelelnek a feladatnak, a szöveg rendeltetésének és a címzettnek (célközönségnek).
– Egyszerű szerkezetű szóbeli vagy írásbeli szövegeket tud alkotni a leírás, az elbeszélés és a kifejtés eszközeit alkalmazva (és a célközönség összetételét szem előtt tartva).
– Képes szöveget alkotni szóban vagy írásban, amelyben valamely irodalmi élményét írja le, vagy egy valós, hétköznapi, illetve képzeletbeli témát fejt ki,
interjút készít valós vagy képzelt személyekkel.
– Tud jellemzést, naplót, könyvismertetőt és más típusú szövegeket alkotni (pl. rövid önéletrajz, kérvény, meghívó).
– Különböző céllal (pl. informálódás, tanulás, önfejlesztés, esztétikai élmény

utalók használatával) a különféle dokumentumtípusokban
(könyv, folyóirat, AV és online dokumentum), korosztálynak
szóló kézikönyvekben (szótár, lexikon, enciklopédia),
ismeretterjesztő forrásokban.
A kézzel írt és a számítógépes szövegek különbözőségei és
hasonlóságai.
A számítógépes szövegszerkesztés néhány szabálya.
Digitális írástudás, e-nyelvhelyesség: az e-dokumentumok
létrehozásához szükséges nyelvi és szedési szabályrendszerek
együttese, elektronikus szövegek létrehozása (pl. beszámolók,
könyvismertetők, vázlatok, saját könyv, eseményre invitáló
meghívók, listák, e-mail, egyszerűbb űrlapok kitöltése).
Fórum, blogbejegyzés, komment írása.
A helyesírást segítő kézikönyvek (helyesírási szabályzat,
szótár, digitális szótárak stb.) és a helyesírási programok önálló használata.
SZÖVEGÉRTÉS, SZÖVEGALKOTÁS, SZÖVEGMONDÁS
A szöveg fogalma. Szövegösszefüggés. A szöveg hangzása.
Beszédhangsúly, szórend, hanglejtés, beszédszünet.
Mondatrészek, tartalmak kiemelése szórenddel, hangsúllyal.
Kifejező olvasás, próza- és versmondás (legalább 3–4 memoriter
számonkérése).
Anyaggyűjtés, szerkesztés (vázlatkészítés), általános
szerkesztési elvek, kidolgozás. Közlésfajták (elbeszélő, leíró
közlésfajta, párbeszéd). Szövegfajták (vita, riport, interjú,
napló, könyvismertető). Különböző típusú fogalmazások
(elbeszélés, leírás, jellemzés, napló, interjú, könyvismertető,
meghívó, önéletrajz, kérvény). Rövidebb szövegek tartalmának
összefoglalása szem előtt tartva az esemény időrendjét és
mozzanatait. A cselekvés, történés lefolyásának módjához
kötődő igék, határozók gyűjtése, párhuzamos történetek írása. A
nyelvi-stilisztikai kifejezőeszközök a leíró jellegű részletekben
(versben és prózában egyaránt).
Kreatív írásgyakorlatok:
Kortárs írókkal, művészekkel, tudósokkal készült interjúk
elemzése. Interjúk íratása.
Önálló vázlatkészítés elolvasott irodalmi vagy

átélése, szórakozás) képes rövidebb, egyszerűbb szépirodalmi és nem szépirodalmi szövegeket (pl. egyszerű szakszövegeket, tudománynépszerűsítő ismeretterjesztő szövegeket stb.) olvasni és saját szavaival elmondani. – Meg tudja fogalmazni véleményét, értelmes és szabatos beszédre, helyes artikulációra törekszik, figyel a szöveg jó hangzására (beszédhangsúly, szórend, hanglejtés, beszédszünet). – Meg tudja különböztetni a nemzeti nyelv sztenderd változatát a regionális köznyelvtől és a nyelvjárástól. – Igényes nyelvhasználatra törekedve értelmes, nyelvtanilag helyes mondatokat alkot. Kódváltási képességéhez mérten a sztenderd nyelvváltozat – vagy legalább a regionális köznyelv – normájához igazodva nyilvános beszédhelyzetben (vita, hozzászólás) képes kifejteni gondolatait. – Ismeri és alkalmazza az írásbeli szövegalkotás követelményeit: az anyaggyűjtés módjait, a szerkesztést (vázlatkészítés), az általános szerkesztési elveket, a kidolgozást. – Írásban tudja a szöveget tagolni (cím, bekezdések) és makroszerkezeti egységekre osztani (bevezetés, tárgyalás, befejezés), illetve ezeket kreatív módon alkalmazni. – A szövegben felfedezett hibákat képes kijavítani.		ismeretterjesztő szövegről. Kérdések és írásbeli válaszok megfogalmazása az olvasmányok, filmek, színházi előadások, zeneművek alapján. A szövegek és képek párhuzamba állítása. A jegyzetelési technika kialakítása (kulcsszavas vázlat, tételmondatos vázlat, grafikusan ábrázolt vázlat). Szóbeli elbeszélés a retorika elemeinek alkalmazásával: film, tévéadás, szabadon választott dinamikus jelenetek közlése. Vita. Az érvelés gyakorlása (személyes példán, mások tapasztalatán, oksági viszonyokon alapuló, a kritika és a humor eszközeit felhasználó érvelés). Az állandósult szókapcsolatok (szólások, közmondások, szállóigék) írásban és a beszédben. E-mail, SMS írása. Különféle nyomtatott és elektronikus űrlapok kitöltése. Nyolc házi írásbeli feladat a tanév folyamán és azok órán való elemzése, közös értékelése, elbírálása. Négy iskolai dolgozat – kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra). *Kulcsfogalmak/fogalmak és jelenségek:* beszédművelés, artikulált nyelvi magatartás, szóbeli és írásbeli szövegalkotás, szövegértés,szövegmondás,íráskészség, helyesírás, nyelvhelyesség, médiaismeret, kommunikáció.

A tanterv megvalósításának módja: Az előző években szerzett nyelvi ismeretek elmélyítése. Az egyszerű és összetett mondat fogalma. A szószerkezet fogalma. A mondatrészek szerepe a mondatban. Az írásjelekre vonatkozó helyesírási szabályok elmélyítése. Az igekötős alakulatok írásmódja. A –val, -vel, -vá. –vé ragos szavak hasonulásos alakjainak írásmódja. Rendszerező ismétlés. Epikai művek feldolgozása (lírai elemek, ok-okozati viszonyok, a fabula jellegzetességei, a szerkezet, a jellemábrázolás). Lírai alkotások feldolgozása(motívumok, költői képek, stílus). Drámai művek feldolgozása (párbeszéd, monológ, cselekmény,szereplők, időés tér viszonya). A sajtó műfajainak és stílusának megfigyeltetése. Önálló szövegalkotás vázlat alapján. Külső és belső leírás terv alapján. Irodalmi szereplőjellemzése. Vázlatkészítés az irodalmi alkotás alapján. Napló írása. Levél írása.

MATERNJI JEZICI SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV - anyanyelvápolás**
Cél	A *magyar nyelv* oktatásának és tanulásának **célja**, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.
Osztály	**hetedik**

Évi óraszám	**72 óra**	
KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
– Felismeri az irodalmi mű jellemző vonásait. - Felismeri és megkülönbözteti a prózai és a verses formákat – Meghatározza az irodalmi mű témáját, szereplőit, összefoglalja, reprodukálja a cselekményt. – Megkülönbözteti a népköltészetet a műköltészettől, a szépirodalmi szöveget a nem szépirodalmi szövegektől. Különbséget tesz a szerző és a narrátor/lírai én között. – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. – Meg tudja állapítani a cselekmény helyét és idejét. – Felismeri a költői jelzőt, a megszemélyesítést, a hasonlatot, a metaforát, az iróniát, a fokozást, a túlzást és a hiperbolát. – Meghatározza és példákkal illusztrálja a következő szépirodalmi szövegelemeket: a téma, a cselekmény helye és ideje, főszereplő, mellékszereplő stb. – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: monda, mese, tájleíró költemény, elbeszélés, novella, regény, levél, napló, életrajz, önéletrajz, ballada, dráma. – Megnevezi és a gyakorlatban is alkalmazza a leírás formáit: személyleírás, tárgyleírás, tájleírás. – Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, a hősök jellemvonásait, s velük kapcsolatban megállapít, véleményt formál. – A szépirodalmi művek tudatos, igényes olvasója. – Képes esztétikai élmény átélésére. – Tiszteli a nemzeti irodalom és kultúra hagyományait. – Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. – Hangosan olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket,ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra. – Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak	**IRODALOMISMERETEK**	**LÍRA** **Feldolgozásra szánt szövegek** 1. Radnóti Miklós: *Éjszaka* 2. Weöres Sándor: *Őszi zápor* (részlet) és/vagy más gyermekverse 3. Petőfi Sándor: *Csatadal* 4. Arany János: *Családi kör* 5. Pilinszky János: *Téli ég alatt* 6. Nemes Nagy Ágnes: *Tavaszi felhők* (zenei feldolgozása is) 7. Kosztolányi Dezső: *Kip-kop, kövecznek* **Kiegészítő, választható szövegek** **1.** Ady Endre: *Balzsam tündér postája* **2.** Domonkos István: *Tessék engem megdicsérni; Béci* **3.** Tolnai Ottó: *Puccs* **4.** Varró Dániel: *Miért üres a postaláda mostanába?* **5.** Petőfi Sándor: *Reszket a bokor, mert...* **6.** Ács Károly: *Valaki verset olvasott* **7.** Fehér Ferenc: *Apám citerája* **8.** Varró Dániel: *Pakolgató* vagy *Maszat-hegyi naptár* **9.** Weöres Sándor: *Ó, ha cinke volnék* **10.** Weöres Sándor: *Újévi jókívánságok* **11.** Kiszámolók **12.** Varró Dániel: *Nem, nem, hanem* **13.** *Honfoglalás* Kortárs költők alkotásai. Néhány magyar költő rövid életrajza és délszláv kapcsolatainak feldolgozása (pl. Petőfi Sándor, Arany János) Néhány magyar irodalmi szöveg szerb, illetve délszláv fordítása. **Irodalmi alapfogalmak** Műnemek: líra. A szöveg formája: a verses forma. Műfaji ismeretek: a dal, a szabadvers. Stíluseszközök: pl. a megszemélyesítés, a költői jelző, a hiperbola, a fokozás, a metafora, a hasonlat, a hangutánzás és a hangulatfestés. A költői és a lírai én. A lírai formanyelv jellemzői: képiség, ritmus, szerkezet. Rímfajták. **EPIKA** **Feldolgozásra szánt szövegek – kötelező szövegek** 1. Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása 2. Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven 3. Csáth Géza: *Egy vidéki gimnazista naplójából* 4. Illyés Gyula: *Petőfi Sándor* (részlet) 5. *Rúzsa Sándor* (zenei feldolgozása is) 6. Gion Nándor: *A kárókatonák még nem jöttek*

alapján összefoglalja a szöveg lényeges információit. – Megfogalmazza a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeit. – Képes a nem lineáris szövegek befogadására. – Megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót.		*vissza* (részlet) 7. Janikovszky Éva: *A tükör előtt (Egy kamasz monológja)* 8. Gobby Fehér Gyula: *Az ujjak mozgása* 9. Méhes György: *Duci bácsi* **Kiegészítő, ismeretterjesztő, választható szövegek** *1. Arany János: Mátyás anyja* *2. Kőmíves Kelemenné* *3.* Mikszáth Kálmán: *Akik ugatnak* *4. Görög Ilona (A csudahalott)* *5.* Móra Ferenc: *A csókai csata* *6.* Karinthy Frigyes: *Röhög az egész osztály* (részlet) *7.* Nógrádi Gábor: *Hogyan neveljük szüleinket?* *8.* Herceg János: *Medvetánc* (részlet) *9.* Németh István: *Színötös* *10. A szilvás gombóc* (mese) **Irodalmi alapfogalmak** Szerző és elbeszélő. Epikai műfajok: a napló, az életrajz és az önéletrajz, a novella és az elbeszélés. A leírás (táj-, személy- és tárgyleírás). A komikum és az irónia. A jellemzés fajtái pl. párbeszédben, az önjellemzés. Az epikai művek szerkezeti egységei. **Nemzeti kultúra** **Kötelező témák:** Híres magyar személyiségekről szóló írások (pl. Árpád magyar fejedelem, Szent István király, Mátyás király, Kossuth Lajos, gróf Széchenyi István stb.) Mondák (pl. a török dúlás idejéből, A fehér ló mondája, Mátyás királyról stb.) **Kiegészítő, választható szövegek:** 1. A magyar népviselet 2. A magyar néptánc – a csárdás (pl. *Az a szép*) 3. Népszokások (pl. húsvét, pünkösd, mindenszentek és a halottak napja, karácsony stb.) 4. Idénymunkálatokhoz kötött népi szokások (pl. kukoricafosztás, szüret) Válogatás a kortárs epikai alkotásokból. **Projektmunka:** – magyar és szerb műfordítások elemzése, összevetése az eredeti szöveggel, – gyermekversek a magyar és a délszláv irodalomban (pl. Jovan Jovanović Zmaj és Arany János vagy Weores Sándor), – ünnepek a magyar és a délszláv kultúrában, - híres ételek a magyar és a délszláv kultúrában (összehasonlítás), - hangszerek a magyar és a délszláv kultúrában (poszter, videovagy hanganyag készítése), - magyar és délszláv népviselet, - magyar történelmi személyiségek (pl. Mátyás király), - magyar személyek a délszláv történelemben (pl. Hunyadi János / Sibinjani Janko) - Mutasd be a családodat! - családfa készítése, a

		családtagok jellemzése - A kedvenc sportom / sportolóm - Hova szeretnél elutazni? Mutasd be a kedvenc országodat! - Mutasd be a szülőhelyedet! - Szervezzünk meg egy utazást! stb. - Védett állatok Szerbiában és pl. Magyarországon - Mit tehetünk a Föld megmentése érdekében? **DRÁMA ÉS FILM** Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok (pl. lucázás, betlehemezés stb.) **Választható filmek** Mancs (részlet), Egri csillagok, Gusztáv, Magyar népmesék, Mesék Mátyás királyról stb.
– Különböző beszédhelyzetekben nyelvtudásának megfelelően egyszerű és/vagy összetettebb/bonyolult információkat kér és ad. – Megérti azokat alapvető információkat, amelyek a mindennapi kommunikációs helyzetekben hangzanak el. – Nyelvtudásának megfelelően alkalmazza a szituatív kódváltást. – Használja a megfelelő udvariassági formákat. –Megérti a hangzó, multimédiás anyagok lényeges információit. – Részt vesz szerepjátékokban. – Kommunikációs alapismeretek elsajátítása	**KOMUNIKÁCIÓ**	A kommunikáció tényezői A non-verbális kommunikáció A szupraszegmentális tényezők – szerb–magyar kontrasztív összevetés A kommunikációs helyzetek: a beszélgetés, a felszólalás, azérvelés és a vita. A levélírás. Témakörök: információkérés- és adás, tanácskérés- és adás, egyszerű felszólítások alkalmazása. Családtagok, irodalmi alkotások hőseinek, filmek / színházi előadások hőseinek bemutatása és jellemzése. Környezet/lakóhely, tárgyak, videojátékok bemutatása, munkafolyamatok elmesélése. Szabadidős tevékenységek bemutatása. Nyári élmények elmesélése. Utazás megtervezése: keressük meg a legrövidebb / legolcsóbb utazási módot, vásároljunk jegyet, béreljünk hotelt / szobát,szervezzük meg a programot! (dramatizált játék, képregény,videó készítése) Vásárlás dramatizálása (pl. hangszer, ruházat). Ki vagyok én? - egy ismert ember életrajza (múlt idő, E/1), jellemzés. Naplóírás (valós vagy kitalált személy) stb. A hallás utáni szövegértés fejlesztése. Udvariassági formák: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, telefonálás, útbaigazítás, értesítés, meghívó, születésnapi gratuláció,jókívánság kifejezése stb. Részvétel rövid interakciókban, a beszédszándékok egyszerű kifejezése.
– Alapszinten kontrasztív módon gondolkodik, összevet. – Felismeri és megnevezi az alapszófajokat (ige, főnév, főnévi igenév, melléknév, számnevek, névmások, határozószók). – Ismeri és alkalmazza az igeidőket és	**SZÓFAJTAN**	A magyar és a szerb nyelv szerkezetének összehasonlítása. A szófajok – kontrasztív összevetés. A főnevekre vonatkozó tudás elmélyítése: a főnév fajtái, mondatbeli elhelyezése és toldalékolása. A névmásokra vonatkozó tudás elmélyítése. A személyes, kérdő, mutató és vonatkozó névmás. A névmások szövegszervező szerepének megfigyelése,alkalmazása a szövegalkotásban. A határozószók és mondatbeli szerepük. A névutók és mondatbeli szerepük.

igemódokat. – Ismeri és alkalmazza az alanyi és tárgyas ragozást. – Ismeri és alkalmazza a melléknevek fokozását. – Képes az elsajátított nyelvi modellek alkalmazására.		A kötőszavak. Információk gyűjtése, adatok elrendezése, lexikonhasználat. Helyesírási táblázatok, fürtábrák, folyamatábrák stb. készítése, ún. nehéz szavak jegyzékének készítése.
– Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. – Hangosan olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint mondatformálásra. – Képek, kérdések, vázlat és kulcsszavak alapján összefoglalja a szöveg lényeges információit. – Megfogalmazza a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeit. – Képes a nem lineáris szövegek befogadására. – Megismeri a vajdasági magyar gyermeksajtót.	**OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRTÉS**	Tanári minta alapján a szavak, szószerkezetek, mondatok helyes felolvasása a szupraszegmentális jegyek (ritmus, hangsúly, hanglejtés) helyes felhasználásával. Szövegek hallgatása és megértése, a tanult témák keretében. A kifejező és a néma olvasás gyakorlása, az egyszerűbb szövegek megértése kifejező és néma olvasás után. Az egyszerűbb átvitt értelmű szavak és szókapcsolatok megértésének gyakorlása. Ismeretlen elemek azonosítása új szövegekben, jelentésük tisztázása. Szövegfeldolgozó feladatok megoldása. Nem lineáris szövegek feldolgozása (pl. képregények,táblázatok, gondolattérképek, pókhálóábrák, diagramok,grafikonok stb.) Egy-egy cikk feldolgozása a vajdasági magyar gyermeksajtóból (Jó Pajtás)
– Ismeri és alkalmazza a helyesírási alapelveket. – Képes rövid szövegek másolására. – Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.) – Ismeri és alkalmazza az elválasztás szabályait. – Képes 10-12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazás írására.	**HELYESÍRÁS**	Nyomtatott minta alapján szavak, szókapcsolatok, mondatok másolása. Mondatok, szövegrészek leírása tollbamondás alapján. Szavak, szószerkezetek, mondatok leírása emlékezetből (pl.képekhez kapcsolva). Az igekötők helyesírása. A rövid és a hosszú magánhangzók és mássalhangzók megkülönböztetése. Az igemódok helyesírása: kijelentő mód, feltételes mód, felszólító mód és a határozott ragozás. Az elválasztás szabályai – az eddig megszerzett tudás elmélyítése. A tulajdonnevek helyesírásának gyakorlása, elmélyítése. A helyesírási szabályzat használata. A leggyakoribb nyelvi hibák. A vessző helyes használata.
– Hangalak és jelentés alapján felismeri a rokon értelmű és az ellentétes jelentésű szavakat. – Felismer (egyszerűbb) közmondásokat, szólásokat. –Szókincsét kb.250–300 további új lexikai egységgel gazdagítja.	**SZÓKÉSZLET**	Szóalkotás. Rokon értelmű, többjelentésű, ellentétes jelentésű, hangutánzó szavak a választott szövegben, azok stílusértéke. Állandósult szókapcsolatok.

A program megvalósításának módja: A tanulók tevékenysége: Olvasásfejlesztés, szövegértés, irodalomelméleti fogalmak elsajátítása, szövegalkotás, szókincsbővítés, vers- és szövegtanulás, elbeszélés, a kommunikációs készségek fejlesztése, film- és színművészet, házi feladatok, írásbeli dolgozatok

Tantárgy:		**HITOKTATÁS - KATOLIKUS HITTAN**		
Évi óraszám:		**36**		
Osztály:		**Hetedik**		
TÉMA	**CÉLOK**	**EREDMÉNYEK**	**A TÉMÁKON BELÜLI**	**AJÁNLOTT**

		A téma feldolgozása után a tanuló:	**AJÁNLOTT TARTALOM**	**MÓDSZEREK**
I **BEVEZETÉS**	• Bemutatni a tanulóknak az idei tananyagot és munkamódszert • Újra megéli a közösség jelentőségét a hittanos csoportban	• Újra megéli a közösség jelentőségét a hittanos csoportban • Kedvet kap a hittan órákhoz	**1.** Tanulás közben közösséget és barátságot építünk	• Elbeszélés • Páros munka - vonalakkal egy képzelt képet rajzolunk • Csoportmunka - tempera: mindenki egy más szinű ecsetvonást hagyva a vásznon, közös képet készítünk
II **APOSTOLI IDŐK**	• Megismerkedni a Szentírás szövegeivel (ApCsel), melyek Krisztus közösségének kialakulásáról szólnak • Megismerni és megérteni, hogy a Szentlélek működik a közösségben • Megismerni a jeruzsálemi első keresztény közösség életét és körülményeit • Felismerni, hogy az egyházat a Szentlélek vezeti • Felismerni a megtérés erejét • Megismerni, hogy az Evangélium - az Örömhír minden emberhez szól • Megismerni, hogyan terjedt el a kereszténység a Római Birodalom területén	• felismeri a Szentlélek jeleit a szövegben • érti a fogalmakat: Szentlélek, Pünkösd • megérti Szent Péter alakjának jelentőségét a közösségben • megérti Krisztus tanítványi közösségének összetartozását, mely abban nyilvánul meg, hogy összegyűlnek a kenyértörésre. Látja a kapcsolatot e között és a mai szentmise között. • érti az "evangelizáció" szó jelentését • belátja, hogy Krisztus tanítványa gyakran nehézségekbe és meg nem értettségbe ütközik a hite miatt • megérti, hogy ma is vannak keresztényüldözések • azonosul Krisztus állhatatos tanítványaival	**2.** Az egyház a Szentlélek erejéből született - Pünkösd (Mt 28,18-20; ApCsel 2,1-11) **3.** Az első kerszténye élete Ap Csel 2,42-47) **4.** A vértanúk vére a kereszténység magja - Szent István első vértanú (ApCsel 6,1-15; 7,54-60; 8,1-2) **5.** Szent Pál megtérése (ApCsel 8,3; 9,1-19) **6.** Az első pogányok megkeresztelkedése - Péter és Kornéliusz (ApCsel 10,1-48) **7.** Jeruzsálemből a világba (evangelizáció és az I. Jeruzsálemi zsinat 50-ben) **8.** Az apostolok üldözése **9.** Egyházüldözések - élet a katakombákban (Néró, Deciusz, Diokletiánusz) **10.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• Előadás és beszélgetés • Szentírási szövegek elemzése • diapozitívek, képek • prezentáció: a szentek jelképei • művészi reprodukciók: Caravaggio - Szent Pál megtérése, Szent Péter keresztrefeszítése • prezentació: a keresztség szentségének jelképei • katakombák, kolosszeumok képei • az első keresztény közösség jelképének bemutatása és rajzolása • bibliai atlasz használata
III **A SZABADSÁG ÖRÖME ÉS VESZÉLYE**	• Megismerni a történelmi tényeket, melyek a kersztény hit szabad gyakorlásához • Közelebb hozni Konstantin császárt és a milánói ediktum tartalmát a diákokhoz • Megismerni az egyházi tanítás meghatározásának okait és jelentőségét az eretnekség terjedésének	• megérti a keresztények örömét a milánói ediktum kihirdetése után • látja a hitigazságok önkényes magyarázatának veszélyeit • ismeri a szerzetesrendek kialakulását és érti azok jelentőségét és szerepét • érti a fogalmakat: theológia, dogma, eretnekség, zsinat • érti az zsinatok működési módját és jelentőségét	**11.** Az egyház kilép a katakombákból (Galerio ediktuma a toleranciáról 311-ben és Konstantin milánói ediktuma 313-ban) **12.** Az evangéliumi tanácsok tanúi (Remete Szent Antal és Szent Benedek) **13.** Az apostoli atyák - a keresztény tanítás védelmezői **14.** Egyetemes egyházi	• a milánói ediktum szövegének bemutatás és elemzése • ezen időszakhoz tartozó képek, diafilmek, szentek, atyák bemutatása • a Hitvallás elemzése • Kérdőív a tudás felmérésére

	visszaszorítása érdekében • Megismerkedni az első négy zsinat határozataival • Megtanulni a niceai-konstantinápolyi hitvallást	• jobban érti a niceai-konstantinápolyi hitvallást, melyet a szentmisén is mondunk	zsinatok **15.** A niceai-konstantinápolyi hitvallás **16.** A tanulók tudásának felmérése és a félévi osztályzatok lezárása	
IV A NÉPEK EVANGELIZÁLÁSA	• Megismerni, hogyan terjedt el az Evangélium a különböző népek körében • Az egyháztörténelem neves személyeinek és eseményeinek helyes módon történő megismerése • Megismerni a misszionáriusok működését a mi területeinken • Megismerni az okokat, melyek Krisztus egyházának szakadásához vezettek • Megismerni a Jézus által hirdetett megbocsájtás és megbékélés fontosságát	• belátja a misszionáriusok, szerzetesek fontos szerepét a népek evangelizálása során • felismeri és érti a tömeges megkeresztelkedés negatív következményeit • csodálattal és tisztelettel tekint a személyekre, akik népünk megkeresztelkedésében közreműködtek • látja az egyház emberi és isteni elemeit, és azt, ahogyan az emberi gyengeség ellenére (nyugtalanságok, vádak, szakadások, háborúk) él benne Krisztus hívása és ideálja • megérti, hogy mi keresztények mindannyian testvérek vagyunk	**17.** Új hajtások az Egyház törzsén (a germánok, írek, angolok csatlakozása az egyházhoz) **18.**Népünk bekapcsolódása az Egyházba: Szent István és kora **19.** Szent László - a keresztény lovag mintaképe **20.** Szentek népe vagyunk: szent Erzsébet, szent Margit **21.** Az új világ nagyjai: Prohászka Ottokár, Bogner Mária, stb. **22.** Kersztény Európa (Nagy Károly) **23.** A keleti egyház - a szakadás gyógyítatlan sebei és a mai közeledés **24.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• Előadás, beszélgetés történelmi atlasz felhasználásával • elbeszélés a szentek képei bemutatása közben • képzőművészeti kifejezés, csoportos munka - kollázs: Szent István • ima a keresztények egységéért • történelmi események elmesélése és magyarázata • képek, diapozitívek, képeskönyvek használata
V A KÖZÉPKORI EGYHÁZ VILÁGOSSÁGA ÉS ÁRNYOLDALAI	• Megismerni a középkori egyház gyengeségének néhány fontos jellemzőjét, valamint a világi hatalomnak az egyház belső életébe való beavatkozását • Megismerni az egyház belső megújulását • Megismerni a szerzetesrendek életét, melyek új lelkületet visznek az egyházba (az első egyetemek, a teológia fejlődése...) • Megismerni a keresztes hadjáratok okait és következményeit • Megismerni az inkvizició kialakulásának okait és	• látja az egyházi megújulásban a pozitív törekvéseket • felismeri a környezetében működő szerzetesrendek nagyságát és jelentőségét (ferencesek, kármeliták) • érti az egyházban kialakuló jó törekvéseket és válságokat • felismeri az egyházban nem csak az emberit, hanem a Szentlélek vezetését is • azonosul azokkal a személyekkel, akik az Evangélium szellemében éltek	**25.** Az egyház nagy megújulása (Cluny, VII. Gergely pápa) **26.** Jézus szegénységének követői (ferencesek, domonkosok, kármeliták) **27.** Harcok Krisztus szülőföldjéért (keresztes hadjáratok, katar mozgalom, inkvizíció, a pápaság válsága) **28.** Fény a sötétségben (Sziennai Szent Katalin, Kapisztrán Szent János)	• Megbeszélés: előre elkészített argumentumok alapján az egyház történelmének fényes és sötét oldalairól • történelmi térképekkel és táblázatokkal való munka • közeli szerzetesrend meglátogatása • szentek képzőművészeti bemutatása

	körülményeit • Megismerkedni azon személyiségekkel, akik fényt hoztak az egyház életének ezen időszakába			
VI NAGY ÚJÍTÁSOK	• Megismerni az okokat, melyek Luther Márton tiltakozásához és az újabb szakadáshoz vezettek • Megtanulni, hogy a katolikus megújhódás a zsinat határozataival kezdődik	• belátja a gyerekek és a felnőttek hitbeli tanításának fontosságát • megérti, hogy az egyházat minden nehézség ellenére a Szentlélek vezeti	**29.** Az egyháznak megújulásra van szüksége - Luther Márton tiltakozása **30.** Katolikus megújulás (Tridenti zsinat, jezsuiták, missziós tevékenység)	• előadás és magyarázat a témához illő képek alapján • fényképpel, diafilmmel való munka • kérdőív a tudás felmérésére, a fogalmak elsajátítására
VII AZ ÚJ SZÁZAD EGYHÁZA	• Megélni az egyház vallási-kultúrális és szellemi-hitbeli dimenzióját és küldetését a mai időben • Felfedezni az "egyház új arcának" eseményeit, tényeit és tanúságtételeit a mi időnkben (zsinati irányelvek) • Közelebbről megismerni II. János Pál pápa és Teréz anya életét és jelentőségét	• elfogad néhány történelmi tényt • belátja a II. Vatikáni zsinat jelentőségét • megérti a pápa szerepét a II. Vatikáni zsinaton • megéli II. János Pál pápa nagyságát és Teréz anya törekvéseit a szegények, betegek és gyerekek gondozására	**31.** Az egyház a felvilágosodás és a forradalom kihívásai előtt **32.** Az egyház új arca a XX. században (II. Vatikáni zsinat, XXIII. János pápa, VI. Pál) **33.** Példaképeink: II. János Pál és Teréz anya	• előadás, magyarázat • képek, fényképek (pápa), diapozitívek használata • együtt olvassuk Teréz anya imáját • páros munka: saját imát írunk • közös plakátot készítünk: Városunk embereinek szükségletei
VIII HOGY MINDNYÁJAN EGY LEGYENEK	• Megismerni az Evangélium üzenetének erejét az egyház életében, valamint a folyamatos megújulás szükségét a Szentlélek vezetése által • Röviden megismerkedni az ökumenizmus fogalmával	• beleéli magát Jézus imájába • jobban megérti az egyház pozitív törekvéseit • imádkozik az egyházért	**34.** Jézus kívánsága és imája búcsúzáskor (Jn..... Ef 4,2-6) **35.** Ökumenikus mozgalom és ima a keresztények egységéért **36.** A felgolgozott tanegységek ismétlése - Tudásfelmérés és az év végi osztályzatok lezárása	• bibliai szöveg elemzése • beszélgetésre és kommentálásra ösztönző előadás • a keresztények egységéért mondott közös ima • a tudás felmérése kvíz vagy kérdőív segítségével

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
предмета енглески језик за 7. разред
за период 2026-2030.године

Напомена: Све евентуалне корекције програма наставе и учења историје биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.

Циљеви основног образовања и васпитања

ЗОСОВ

Члан 21.

Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања иуспостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговањаи развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите идобробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научнимсазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом,развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене наукеи технологије;

10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад,способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућегживота; 12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства; 13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компентенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности заживот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције иуважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање инеговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијањеинтеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања упредвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије каодржаве засноване на знању.

ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТА

Циљ учења *ЕНГЛЕСКОГ језика* у основном образовању заснива се на потребама ученика које се остварују овладавањем комуникативних вештина и развијањем способности и метода учења страног језика.

Циљ наставе страног језика у основном образовању стога јесте: развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, његових хуманистичких, моралних и естетских ставова, стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији, стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика. Током основног образовања, ученик треба да усвоји основна знања из страног језика која ће му омогућити да се у једноставној усменој и писаној комуникацији споразумева са људима из других земаља, усвоји норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који учи, као и да настави, на вишем нивоу образовања и самостално, учење истог или другог страног језика.

Предметни исходи	**Стандарди**	**Опште међупредметне Компетенције компетенције**	**Назив теме/ садржај**	**Кључни појмови садржаја**	**Начини и поступци остваривања програма (Дидактичко-методичко упутство)**	***Начин провере остварености исхода***

- разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе; - поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једноставна језичка средства; - постави и одговори на једноставнија питања личне природе; - у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;	ПСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких , јасно контекстуализованих усмених исказа. ПСТ.1.1.3. Разуме и прати једноставна упутства и обавештења која се односе на познате ситуације, а исказана су спорим темпом и разговетно. ПСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасно контекстуализована питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење. ПСТ.1.1.5. Разуме основни смисао најједноставније конверзације, тј. предмет разговора који прати, уколико саговорници говоре довољно разговетно и споро. ПСТ.2.1.9. Разуме краће поруке личне природе са неколико	**- Компетенција за учење - Комуникација - Рад са подацима и информацијама**	Introductory Unit Број часова:2 Изглед и одећа,дневне рутине,слободне активности	**колски простор и активности. кола.. Ш Представљање. Поздрављање. Ш**	Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, шема, графикона, ПППТ Увпђеое ушеника у главне ппјмпве. Читаое, писаое, увежбаваое правилнпг из гпвпра и ритма реши крпз песме и брзалице. Демпнстративнп – експериментална: учбеник , радна свеска, ЦД, кпмпјутер, прпјектпр, табла, првп тепријски, а пптпм и практишнп, применпм на примерима, а пптпм и сампсталнп даваое примера пд стране ушеника Кприщћеое учбеника: тестпви, видеп записи са питаоима, ППТ; едмпдп платфпрме и др. Кпристити метпде/технике и пблике рада, кпје активирају ушенике и у кпјима су сампсталнији у раду: анализа слика	*Формати вно, свакоднев но оцењивањ е усмених одгов ора ученика Самоевал уација и евалуациј а на крају месеца и током појединих часо ва Домаћи задатак*

	суштинских информација (писма, мејлови итд.) ПСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности. ПСТ.2.1.25. Писменим путем тражи или преноси детаљнија обавештења и				ППТ, видео материјали Обезбеђивање корелације са сродним предметима: географија, ликовно, музичко васпитање-, верска настава грађанско васпитање историја,српски језик Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: карикатура, илустрација, табела, ППТ, питања Посета локалном музеју и културно-историјским споменицима, галеријама историјском архиву или видео материјал Коришћење е-уџбеника, едмодо платформе и др.	

	податке личне природе. ПСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са) говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом. ПСТ.3.3.1. Разуме основне слично сти и разлике између своје и циљних култура у различитим аспектима свако дневног живота и прихвата постојање разлика.				Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђив ање корелације са сродним предметима: музичка култур а, верска настава, грађанско васпитање,српс ки језик Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, инт ернета, енциклопедија, ради израде паноа, кратких записа, кратких излагања Коришћење е-уџбеника, едмодо платформе и др. Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације	
- разуме једноставна оба вештења о простору и оријентацији у простору и реагује на њих; - тражи и пружи кратка и једноставна оба вештења о оријентацији у простору; -	ПСТ.1.1.6. Препознаје лична и друга имена, као и најуобичајеније интернационализ ме, разуме фреквентн е речи и изразе. ПСТ.1.1.7. Разуме кратке и једноставне	**информац ијама; Естетичка компетенц ија; Кпмпетенц ија за ушеое; Рад са пдацима и**	**Our world Комуникација Дигитална компетенција Брпј шаспва:10 Карактерис тике града,снала жеое у прпстпру,да ваое упутстава,г**	**Новац. Оријента ција у простору .**	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђива ње корелације са сродним	*Формати вно, свакоднев но оцењивањ е усмених одговора ученика Самоевал уација и евалуациј а на крају месеца и*

опише непосредни простор у којем се креће	поруке у белешкама, електронским порукама (мејл, СМС). ПСТ.1.1.8. Разуме најједноставнија упутства, уколико укључују и		**радски и сепски живпт**		предметима:српски језик, ликовна култура, биологија Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија, ради израде паноа, кратких записа,	

	визуелне елементе. ПСТ.1.1.9. Разуме општи смисао и главне информације у најједноставнијим врстама текстова (натписи, огласи, вести, кратки извештаји, сервисне информације, временске прогнозе, брошуре, проспекти, рекламе, стрипови), уколико су праћени илустративним елементима и препознатљивим начином графичког обликовања. ПСТ.2.1.18. На једноставан начин тражи од саговорника предмет, објашњење, услугу ПСТ.2.1.10. Разуме најједноставније савете и упутства који се тичу непосредних потреба (оријентација у простору, употреба апарата, правило игре), праћена визуелним елементима. ПСТ.2.1.19. Једноставним средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности ПСТ.2.1.26. Пише једноставне поруке (у личном обраћању) и објаве (на социјалним мрежама), као и кратка писма пријатељима и познаницима да би изразио захвалност, извињење и слично. ПСТ.3.3.1. Разуме основне сличности и разлике између				кратких излагања Коришћење е-уџбеника, едмодо платформе и др. Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације	*током појединих часова Домаћи задатак Писана провера вежба 10. мин*

	своје и циљних култура у различитим аспектима свако дневног живота и прихвата постојање разлика					
разуме једноставније предлоге и одговори на њих; - упути једноставан предлог; - пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање - разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; - изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - разуме жеље планове и намере и реагује на њих; - размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопшти шта он/она или неко други жели, планира, намерава;	ПСТ.1.1.10. Чита наглас (изражајно) кратке и једноставне текстове (показујући да прати њихов општи смисао). ПСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средстава приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника. ПСТ.1.1.12. Саопштава саговорнику основне информације о себи и најближем окружењу (породица, кућни љубимци, место становања, школа, хоби). ПСТ.1.1.13. Најједноставнијим језичким средствима тражи од	**Рад са ппдацима и инфпрмацијам а Дигитална компетенција Комуникација Естетичка компетенција; Кпмпетенција за ушеое;**	**My feelings Брпј шаспва:10 Свиђаоа/несвиђаоа Планпви,намере,жеље**	**Превоз, спорт, изражавање свиђања/несвиђања, хоби, бројеви**	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима оделења и предзнањима ученика Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима: српски језик, физичко васпитање, верска настава и грађанско васпитање. Осмишљаваое дпдатнпг материјала Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: карикатура, илустрација, шеме-мапе ума из уџбеника, табеле, ППТ, видео записи и др. Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија... Коришћење е-уџбеника и едмодо платформе Израђује помоћна наставна средства: паное, карте, шеме, лозе...	*Формати вно, свакоднев но оцењивањ е усмених одговора ученика Самоевал уација на крају месеца и током појединих часова* *Домаћи задатак Писана провера вежба контролн и задатак у децембру*

	саговорника одређени предмет. ПСТ.2.1.4. Разуме краћа саопштења и питања која се односе на блиску и познату					

	тематику. ПСТ.2.1.21. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање. ПСТ.3.1.13. Описује себе и околину, школски контекст и приватан живот, свакодневне навике, претходне и планиране активности и догађаје. ПСТ.3.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему и појединачне информације					

	нешто опширнијег усменог исказа, примереног узрасту и интересовањима.					
- разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о спорту,здрављу,болестима и повредама,начинима лечења,здравим навикама,рекреацији.	ПСТ.1.1.6. Препознаје лична и друга имена, као и најуобичајеније интернационализме, разуме фреквентне речи и изразе. ПСТ.1.1.7. Разуме кратке и једноставне поруке у белешкама, електронским порукама (мејл, СМС). ПСТ.1.1.8. Разуме најједноставнија упутства, уколико укључују и визуелне елементе. ПСТ.1.1.9. Разуме општи смисао и главне информације у најједноставнијим врстама текстова (натписи, огласи, вести, кратки	**Рад са пидацима и инфпрмацијама Дигитална компетенција Естетичка компетенција; Кимпетенција за ушеое;**	**Health Брпј шаспва:10 Ппвреде, бплести, ппсета лекару, прпблеми тинејчера, сппрт и рекреација Комуникација**	**Повреде, болести, спорт,Сензације•**	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења и предзнањима ученика Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима:српски језик, верска настава, музичка култура. Коришћење разноврсних техника сумирања градива: ленте времена, мапе ума, табеле Проверавање знања граматичких појмова, кроз испитивање писмено и усмено Коришћење уџбеника	*Формати вно, свакоднев но оцењивањ е усмених одговора ученика, сумирање постиг ну ћа усменог ангажова ња крајем децембра Самоевал уација на крају месеца и током појединих часова*

	извештаји, сервисне информације,				и едмодо платформе, квиза, игре викторине	

	временске прогнозе, брошуре, проспекти, рекламе, стрипови), уколико су праћени илустративним елементима и препознатљивим начином графичког обликовања ПСТ.2.1.17. У оквиру размене информација са саговорником о темама од непосредног личног интереса повезује неколико реченица у смислену целину ПСТ.2.1.29. На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег усменог исказа. ПСТ.2.2.4. Поседује ограничени репертоар готових израза и вишечланих					*Домаћи задатак Писана провера писмености у марту*

	конструкција за исказивање свакодневних конкретних активности и потреба. ПСТ.3.1.21. На једноставан начин описује догађаје и обављене активности.					
разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (здрава исхрана,рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком	ПСТ.1.1.8. Разуме најједноставна упутства, уколико укључују и визуелне елементе. ПСТ.1.1.9. Разуме општи смисао и главне информације у најједноставнијим врстама текстова (натписи, огласи, вести, кратки извештаји, сервисне информације,	**Естетичка компетенција; Компетенција за учење; Рад са подацима и информацијама**	**FOOD Дигитална компетенција Брпј шаспва:10 Комуникација Храна,здрава исхрана,непбишна јела,навике у исхрани у разлишитим државама,рецепти**	**Градови, породица, бројеви**	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења и предзнањима ученика Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима:српски језик, верска настава, историја, географија. Коришћење разноврсних техника сумирања градива: ленте времена, мапе ума, табеле Проверавање знања	*Формати вно, свакоднев но оцењивањ е усмених одговора ученика Самоевал уација на крају месеца и*

или без ње; - да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи/прави, напише рецепт и сл.) - разуме једноставнија питања и одговори на њих; - разуме обавештења о простору и величинама; - опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима	временске прогнозе, брошуре, проспекти, рекламе, стрипови), уколико су праћени илустративним елементима и препознатљивим начином графичког обликовања. ПСТ.2.1.20. Поставља једноставнија питања о темама које одговарају његовим интересовањима (слободно време, хоби, школа, породица, другови) и одговара на слична питања саговорника ПСТ.2.2.3. Познаје и/или користи једноставније граматичке елементе и конструкције. ПСТ.3.1.1. Разуме саопштења, упутства, молбе итд. који се тичу његових потреба и интересовањаСТ.3.1.2. Разуме основни смисао и главне информације из разговора двоје или више (са) говорника, уколико се говори разговетно и умереним темпом.				граматичких појмова, кроз испитивање писмено и усмено Коришћење уџбеника и едмодо платформе, квиза, игре викторине	*током појединих часова Домаћи задатак Писана провера 15 минута*

- разуме честитку и одговори на њу; - упути пригодну честитку; - разуме и, примењују ћи једноставнија језичка средс тва, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;	ПСТ.1.1.4. Разуме споро и разговетно артикулисана јасн о контекстуализован а питања која се односе на непосредне личне потребе и интересовања, породицу, блиско окружење. ПСТ.1.1.10. Чита наглас (изражајно) кратке и једноставне текстове	**Кпмпетен ција за ушеое; Рад са ппдацима и инфпрмац ијам**а **Естетичка компетенц ија;**	**Festivals Дигитална компетенциј**а **Брпј шаспва:10 Комуникациј**а **- прпславе,празници, знаш ајни дпгађаји,празнишне активнпсти**	**месеци и годишњ а добаБро јеви,**	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења и предзнањима ученика **јфјгхјзгјзгхјдфгздиуГ** Користити разноврсне **хуфхфхфхххххххх** технике/метод е и облике рада .Обезбеђ ивање корелације са сродним предметима:ср пски језик, верска настава, историја, географија. Коришћење разноврсних техника сумирања гра дива: ленте времена, мапе ума, табеле	*Формати вно, свакоднев но оцењивањ е усмених одговор а ученика Самоевал уација на крају*

- разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање; - разуме једноставнија питања и одговори на њих; - разуме обавештења о простору и величинама; - опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима	(показујући да прати њихов општи смисао). ПСТ.1.1.16. Најједноставнијим језичким средствима саопштава шта воли, а шта не и поставља иста/таква питања саговорнику. ПСТ.1.1.24. На матерњем језику саопштава основну тему и најопштији садржај кратког писаног текста на страном језику. ПСТ.2.1.10. Разуме најједноставније савете и упутства који се тичу непосредних потреба (оријентација у простору, употреба апарата, правило игре), праћена визуелним елементима ПСТ.2.1.21. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање ПСТ.2.1.25. Писменим путем тражи или преноси детаљнија обавештења и податке личне природе. ПСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење.				Проверавање знања граматичких појмова, кроз испитивање писмено и усмено Коришћење е уџбеника и едмодо платформе, квиза, игре викторине .	*месеца и током појединих часова Домаћи задатак Писана провера-писмени задатак почетком маја*

разуме једноставан опис живих бића, предмета, места и појава; - опише жива бића, предмете и места и појаве једноставним језичким средствима;	ПСТ.1.1.1. Разуме најједноставније речи, имена, бројеве (нпр. цене, датуме, изразе за количину и меру) и успева да их запише, уколико му се саопштавају или диктирају полако и разговетно и уколико су јасно контекстуализовани. ПСТ.1.1.11. Успоставља и одржава друштвени контакт користећи најједноставнија језичка средства приликом поздрављања, представљања, добродошлице, окончања комуникације, захваљивања, извињавања, давања података о себи, распитивања о основним подацима који се тичу саговорника. ПСТ.1.1.14. Најједноставнијим језичким средствима, уз употребу увежбаних фраза, именује и описује људе и ствари из свог непосредног окружења или везане за лична искуства. ПСТ.1.2.2. Правилно записује познату лексику.		**Environment** **Брпј шаспва:10** **Проблеми животне средине,екологија,врем енске прилике,угрожене врсте(биљни и животињски свет)**	**Слободно време,одећа,игра**	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима о дељења и предзнањима ученика Користити разноврсне технике/методе и облике рада .Обезбеђивање корелације са сродним предметима:српски језик, верска настава, историја, географија. Коришћење разноврсних техника сумирања градива: ленте времена, мапе ума, табеле Проверавање знања граматичких појмова, кроз испитивање писмено и усмено Коришћење е уџбеника и едмодо платформе, квиза, игре викторине .	*Формати вно, свакоднев но оцењивањ е усмених одговора ученика Самоевал уација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак Писана провера писмени задатак почетком маја*

	ПСТ.2.1.5. Разуме предмет краће усмене интеракције о личним и породичним стварима, непосредном друштвеном окружењу, природној средини. ПСТ.2.1.19. Једноставним					

	средствима описује или представља људе, предмете у свакодневној употреби, места, уобичајене активности ПСТ.2.3.2. Познаје основне елементе у области умећа живљења (начин обраћања и поздрављања, тачност, конвенције и сл.). ПСТ.3.1.15. Објашњава зашто му се нешто допада или не допада, зашто се слаже или не слаже, зашто нешто воли или не; на једноставан начин износи и образлаже своје ставове и мишљење					
- разуме позив и реагује на њега; - упути позив на заједничку активност; разуме краће текстове у којима се описују актуелни догађаји - размени информације у вези саактуелним догађајима; - опише у неколико краћих, везаних исказа догађај -	ПСТ.1.1.2. Разуме значење најфреквентнијих речи, фраза и других основних лексичких елемената у оквиру једноставних, кратких, јасно контекстуализованих усмених исказа. ПСТ.1.1.6. Препознаје лична и друга имена, као и најуобичајеније интернационализме, разуме фреквентне речи и изразе. ПСТ.1.1.14. Најједноставнији	**Комуникација Дигитална компетенција Рад са подацима и информацијама Естетичка компетенција; Компетенција за учење;**	**Communication Брпј шаспва:10 Интернет,друштвене мреже, медији,вербална и невербална комуникација**	**летовање,Слободне активности, музика,познате личности**	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења и предзнањима ученика Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима:српски језик, верска настава, историја, географија, музичка култура . Коришћење разноврсних	*Прегледање свески Самоевалуација и евалуација Провера*

разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; - опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;	м језичким средствима, уз употребу увежбаних фраза, именује и описује људе и ствари из свог непосредног окружења или везане за лична искуства. ПСТ.1.1.17. Пише најједноставније податке о себи и лицима из свог				техника сумирања градива: лента времена, мапе ума, табеле Проверавање знања граматичких појмова, кроз испитивање писмено и усмено Коришћење уџбеника и едмодо платформе, квиза, игре виктори не :	

	блиског окружења, у обрасцима, упитницима или табелама. ПСТ.2.1.10. Разуме најједноставније савете и упутства који се тичу непосредних потреба (оријентација у простору, употреба апарата, правило игре), праћена визуелним елементима. ПСТ.2.1.21. Исказује допадање и недопадање, слагање и неслагање. ПСТ.2.1.30. На матерњем језику саопштава основну тему и најважније информације краћег писаног текста. ПСТ.3.1.14. Поставља неколико повезаних питања у низу, на познате теме у вези са личним потребама, интересовањима, обавезама, жељама, уз евентуалну помоћ и понављање; одговара на слична питања саговорника.					

Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)
- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- и све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ
Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика
Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању: 34/2019-177

Шта пратимо		Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време
прилагођених стандарда постигнућа у току савладавања Степен остварености циљева и прописаних, односно програмапредмета;	процењују се: вештине изражавања и саопштавања; разумевање, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са подацима и рад на различитим врстама текстова; уметничко изражавање; вештине, руковање прибором, алатом и технологијама и извођење радних задатака.	Оцену одличан (5) добија ученик који: – у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; – лако логички повезује чињенице и појмове; – самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; – решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује; .	- Формативно оцењивање: Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор -	Свакодневно бележење током године
			-Комисија ученика и наставница	Учесталост јављања на часу по месецима	Пресек стања на полугодишту (сваких 16 часова)
			- Усмено одговарање	Свеобухватност одговора Хронолошка и појмовна прецизност Сналажење на карти Хоризонтално и вертикално повезивање градива Самосталност у одговарању	По потреби, бар једном у полугодишту
		Оцену врло добар (4) добија ученик који: – у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; – самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; – решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује;	-Редовност доношења домаћег -Ученици воде евиденцију	За три недоношења домаћег -1 у свеску, а након опомене и у дневник За редовно доношење домаћег задатка-5	Свакодневно током године, праћење/ пресек стања за тромесечје

		Оцену добар (3) добија ученик који: – у довољној мери показује способност употребе информ ација у новим ситуацијама; – у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; – већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решав а поједине проблеме; – у довољној мери критички расуђује;			
			Квиз на кахуу, или други он-лајн квиз	Првопласирани +5 Другопласирани ++ Трећепласирани +	По једном у полугодишту
			Прегледање свески	Уредност Све забележено са часова	На крају наставне године
				Бодовање:	Након сваке теме

		Оцену довољан (2) добија ученик који: – знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз минималну примену; – у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључк е који се заснивају на подацима; – понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује;	- Писане провере Ученици дају самопроцену оцене	40-54%-2 55-69%-3 70-84%-4 85-100%-5	(4 провере које се раде цео час - по две у полугодишту и бар две провере до 15 минута једна у првом и једна у другом полугод ишту)
			- Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележен о у свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање рез ултата рада, продуката група (пано, табела...)	По потреби
		Недовољан (1)			

		добија ученик који: – знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене; – не изводи закључке који се заснивају на подацима; – критички не расуђује; .	- Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)	Прва три пара која прваураде задатак добијају +5 Сви парови који ураде задатак добијају + Парови који не раде задато на часу добијају -	По потреби
			-Сналажење на карти	За показаних 5 појмова за један минут -оцена 5 За 4 -4 3-3 2-2 1-1	На крају школске године
Ангажовање ученика у настави	интересовање и мотивација за учење и напредовање. активно учествовање у постављеним задацима, и исказано одговоран однос према раду, настави, сарадњу са другима	– показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања.(5)	Вођење евиденције од стране наставника о: -Јављању на часовима (учесталост и активност по месецима) -Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти) - Учешћу на такмичењима -Посета културно историјским институцијама и догађајима -Несебичном пружању помоћи и другим ученицима -Израда паноа, ППТ, различитих врста	-Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано -Учесталост јављања и активност по месецима -Учествује и израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...) -Спреман је да помогне другима -Иницијатива и квалитет продукта	-Пресек стања по тромесечјима
		– показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања. (4)			
		– показује делимични степен активности и ангажовања (3)			
		– показује мањи степен активности и ангажовања.((2)			
		– не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање (1)		излагања	

Општа предметна компетенција (ОПК)

Општа предметна компетенција или вишејезична комуникативна компетенција обухвата поседовање свести о језицима као комуникационим средствима, стицање основне језичке писмености и њено континуирано развијање, као и схватање повезаности између језика и култура. Она омогућава ученицима да се користе језичким средствима у циљу обављања усмене и писане комуникације на језицима које уче, у приватном, јавном и образовном контексту. Поседовање вишејезичне комуникативне компетенције ученицима омогућава проналажење, прикупљање, обрађивање, критичку обраду и коришћење извора и садржаја информација примерених узрасту, потребама и интересовањима. Знања, умења и ставови који чине вишејезичну комуникативну компетенцију чине основ за развој критичког мишљења и расуђивања, креативности и естетичког осећаја. Она омогућава ученицима постепено укључивање у разноврсне активности интеркултурног карактера, уз поштовање индивидуалних, групних и колективних идентитета и различитости и развијање емпатије и друштвено одговорног деловања. Учењем страних језика, користећи различите технике, ученици унапређују стратегије учења, развијају функционалну и дигиталну писменост и оспособљавају се за целоживотно учење и употребу страних језика у разноврсним комуникативним контекстима.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици углавном исправно артикулишу већину гласова и гласовних група, уз ограничења акценатско-интонацијске природе. Ученици исправно записују већину гласова и гласовних комбинација и познају основна правописна правила. Познају најфреквентније основне морфолошке облике и једноставније синтаксичке структуре. Користе ограничени репертоар готових израза и вишечланих конструкција за реализацију основних комуникативних активности у школском и ваншколском контексту. Познају основне стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју вербалне и невербалне елементе једноставних порука на страном језику. Разумеју главне сличности и разлике најфреквентнијих лексичких елемената матерњег и страних језика из приватног и образовног домена. Ученици поседују основна знања о разликама у свакодневном животу сопствене и културе страног језика и разумеју да су разлике последица сложености и разноликости култура. Познају и разумеју основне појаве и процесе који одликују свакодневицу културâ језика који уче, као и најзначајније природне и друштвене специфичности културâ језика који уче.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици препознају, разумеју и тумаче вербалне и невербалне садржаје једноставних порука на страном језику и примењују основне стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју важне појмове и једноставне информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у школском и ваншколском контексту и тумаче њихова експлицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, ослањајући се на знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују и повезују језичке, културолошке и друге информације из различитих извора, укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања из различитих области личних и образовних интересовања.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)
Ученици учествују у рутинским и увежбаним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју фреквентне речи, изразе, фразе и краће усмене
исказе и једноставне текстове на познате теме, реализују кратке и
увежбане видове писане и усмене продукције и интеракције, уз употребу
познатих и рутинских фраза и формулација (постављање питања и давање
одговора, саопштавање и размена ограниченог спектра информација) у
приватном, јавном и образовном домену. Ученици учествују у основној
интеркултурној комуникацији, негујући позитиван и отворен став према
различитостима, препознају и избегавају најкритичније табуе и
неспоразуме у комуникацији. На једноставан начин приступају обради
информација и развијају функционалну и дигиталну писменост и основне стратегије учења и рада. **Основни ниво**
СПК 1 СПК 2 СПК 3 Ученици:
– CJ1.OO.O.1.1. Познају основне интонацијске схеме и углавном
разумљиво изговарају већину гласова и
најчешће гласовне
групе уз
интерференцију и друга одступања од
артикулационих и
прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што може да отежава разумљивост порука и комуникацију.
– CJ1.OO.O.1.2. Познају важнија правописна правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које могу – CJ1.OO.O.2.1.
Примењују основне стилове и стратегије разумевања
једноставних усмених, писаних и
мултимодалних
текстова, у складу са комуникативном
намером, и то у
приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета), уз одговарајућу
подршку.
– CJ1.OO.O.2.2.
Користе страни језик у једноставној усменој и писаној комуникацији прибегавајући, по потреби, основним
– CJ1.OO.O.3.1. Разумеју фреквентне речи и изразе у јасно контекстуализованом говору, као и у кратким саопштењима на блиске теме.
– CJ1.OO.O.3.2. Разумеју једноставне усмене савете и упутства која се односе
на личне информације, непосредне потребе и блиско окружење уз
подршку визуелних
елемената (оријентација у простору, употреба
апарата, правила игре). – CJ1.OO.O.3.3. Разумеју глобални смисао кратких, спорим ритмом изговорених и јасно артикулисаних монолошких прилога уз да ометају разумевање. – CJ1.OO.O.1.3. Познају и користе ограничен
репертоар
најфреквентнијих
основних правила и
образаца за грађење
граматичких облика
променљивих врста
речи (нпр. облике
правилне множине
именица или основне
просте облике за време код глагола), уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију.
– CJ1.OO.O.1.4. Познају и повремено користе ограничени репертоар основних и једноставнијих
синтаксичких структура (као што су просте и независно сложене
реченице), уз грешке и омашке које могу да ремете комуникацију. – CJ1.OO.O.1.5. Разумеју и користе

најједноставнији и
најфреквентнији
вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које могу да ремете
комуникацију
– CJ1.OO.O.1.6.
Препознају основне принципе
функционисања
језичких система и разлике између
заједницâ које користе циљни и матерњи језик. – CJ1.OO.O.1.7.
Поседују основна знања стратегијама
компензације,
планирања излагања и саопштавања,
организације текста и самопровере, уз
одговарајућу подршку и употребу дигиталних алата.
– CJ1.OO.O.2.3.
Претражују,
идентификују по
релевантности и
користе једноставне текстуалне, визуелно текстуалне и
мултимедијалне изворе и садржаје и
процењују њихов
значај за потребе
информисања,
естетског доживљаја, забаве и решавања проблема.
– CJ1.OO.O.2.4.
Интерпретирају
значења једноставне усмене и писане
поруке у вези са
блиским, познатим и узрасно примереним темама и изводе
закључке о
комуникативној
намери ослањајући се на типичну невербалну комуникацију, односно основне карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир
лексике и сл).
– CJ1.OO.O.2.5.
Учествују у
интеркултурној
комуникацији,
размењујући основне информације и ставове у вези са културом
свакодневице, уз
одговарајућу визуелну подршку, паузе и
понављања.
– CJ1.OO.O.3.4. Разумеју предмет краће
усмене интеракције о личним и породичним стварима, о
познатим/блиским темама, непосредном друштвеном окружењу, природној средини.
– CJ1.OO.O.3.5. Разумеју основни смисао и
појединачне речи,
једноставне фразе и
предвидљиве конструкције у кратким и једноставнијим рекламним порукама на познате теме, уколико не садрже игру речи или неко конотативно / скривено / метафорично значење. – CJ1.OO.O.3.6. Разумеју појединачне речи,
једноставне фразе и
предвидљиве конструкције у популарној музици. – CJ1.OO.O.3.7. Разумеју кратке поруке које се
односе на једноставне информације и непосредно окружење (писма, мејлови, СМС...).
– CJ1.OO.O.3.8. Разумеју општи смисао и најважније информације у
једноставним врстама текстова прилагођених узрасту и интересовањима (извештаји, огласи, временске прогнозе и сл.) уз одговарајуће

илустративне елементе, као и поруке личне природе са неколико суштинских информација (нпр. писма, мејлови итд.).
у вези са властитом и културама језикâ које уче, разумеју
најфреквентније појаве и процесе из
свакодневне културе и традиције, о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем у оквиру
вршњачке групе.
примену вишејезичних ресурса и уважавање основних правила
учтивости.
– CJ1.OO.O.2.6.
Идентификују и пореде значајне појаве и
процесе у контексту
(властите) културе и
културâ заједница чији
језик уче, у оквиру
садржаја школских
предмета, уз примену традиционалних и
савремених видова
комуникације и
одговарајућу подршку. – CJ1.OO.O.2.7.
Промишљају улогу
језикâ у свакодневним активностима из
домена личног
интересовања и
користе страни језик
за проучавање главних природних и
друштвених феномена и за релативно
успешно решавање
задатака у вези са
садржајима школских предмета.
– CJ1.OO.O.3.9. Разумеју општи смисао и важније информације у
једноставнијим врстама књижевних текстова
прилагођених узрасту и интересовањима (прозни и поетски текстови, кратке приче).
– CJ1.OO.O.3.10. Разумеју и проналазе важније
информације из
инфографикона и других једноставнијих визуелно текстуалних приказа
(табела, дијаграма, мапа, формулара, формула...).
– CJ1.OO.O.3.11.
Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи из
једноставнијих извора информација.
– CJ1.OO.O.3.12.
Успостављају и накратко одржавају друштвени контакт користећи
једноставна језичка
средства приликом
поздрављања,
представљања,
добродошлице, окончања комуникације,
захваљивања, извињавања, размене основних
информација о личности и непосредном окружењу, плановима, обавезама, услугама.
– CJ1.OO.O.3.13. Користећи једноставна језичка
средства, укратко описују или представљају људе, предмете у свакодневној употреби, места,
уобичајене активности, догађаје, уз помоћ
наставника или
саговорника и евентуалне краће паузе/застајкивања. – CJ1.OO.O.3.14.
Постављају једноставна питања о темама које
одговарају личним
интересовањима (слободно време, хоби, школа,
породица, другови) и
одговарају на слична
питања саговорника.
– CJ1.OO.O.3.15.

Постављају и одговарају на питања која се односе на изражавање допадања и недопадања, слагања и неслагања и формулишу љубазне молбе, извињења, упутства и савете,
користећи једноставна језичка средства.
– СЈ1.ОО.О.3.16. Пишу једноставне податке о себи и лицима из блиског
окружења у обрасцима, упитницима или табелама, повезују неколико исказа у кратак, везани текст о блиским темама и
састављају текстове од понуђеног језичког
материјала на блиске теме у којима описују себе, своју породицу и непосредно окружење, користећи једноставну лексику и фреквентне кохезивне елементе.
– СЈ1.ОО.О.3.17. Писаним путем достављају/траже основне информације о себи и другима, састављају краће белешке о важним информацијама и тренутним потребама, кратке и
једноставне поруке у
личном обраћању (нпр.
СМС, мејл, објаве на
друштвеним мрежама) у
којима се захваљују,
извињавају или нешто
честитају.
– СЈ1.ОО.О.3.18. На
страном језику преносе
саговорнику општи смисао
и најважније информације
краћих и једноставнијих
писаних текстова и усмених
исказа информативне
природе.
– СЈ1.ОО.О.3.19. На
матерњем језику преносе
саговорнику општи смисао
и најважније појединости
јавних натписа и кратких
текстова информативне
природе (плаката,
транспарената,
јеловника...), саопштавају
основну тему и најопштији
садржај кратког усменог
исказа на страном језику.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, уз поштовање акценатско-интонацијске природе, уз евентуалне неправилности које не ометају комуникацију. Познају и примењују фреквентна правописна правила. Записују речи и изразе с релативном ортографском тачношћу, тако да не долази до неспоразума. Познају и користе одређени број сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које повремено ремете комуникацију. Познају кључне стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост.

Разумеју главне сличности и разлике фреквентнијих лексичких елемената и (морфосинтаксичких) конструкција матерњег и страних језика. Познају и разумеју релевантне сличности и разлике између своје и културâ језика који уче и препознају најкритичније табуе и неспоразуме у комуникацији. Ученици поседују најопштија знања о свакодневном животу, друштву и развоју циљне културе, разумеју утицај основних природних и друштвених појава на процесе у властитој и циљној култури, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици препознају, разумеју и тумаче вербалне и невербалне садржаје једноставнијих порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују кључне стратегије и средства, укључујући дигиталне алате. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимедијалних текстова у школском и ваншколском контексту и разликују њихова експлицитна и/или имплицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, примењујући по потреби знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују, класификују и повезују језичке, културолошке и друге информације и критички одабирају различите врсте извора, укључујући традиционалне и савремене медије. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања у приватном и образовном домену.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици учествују у уобичајеним, свакодневним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју једноставније писане и усмене исказе, као и кратке текстове о познатим и блиским темама, појавама и догађајима, реализују узрасно и искуствено примерене видове писане и усмене продукције и интеракције (давање и тражење, тј. размена информација о личностима, догађајима, појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења) уз успостављање базичног али ефикасног социјалног контакта. Ученици прихватају разлике које постоје између властите и културе језикâ које уче и умеју да прилагоде понашање основним конвенцијама у комуникацији. Негују став отворености према култури страног језика и поседују основне вештине за критичко истраживање и разумевање појава властите културе и културе (културâ) језика који (које) уче. На сврсисходан начин приступају обради информација и развијају
функционалну и дигиталну писменост и адекватне стратегије учења и рада. **Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања:**

Средњи ниво
СПК 1 СПК 2 СПК 3
Ученици:
– СЈ1.ОО.С.1.1. Разумљиво изговарају већину гласова и гласовних група, уз могућу интерференцију и друга одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што повремено може да отежава разумљивост порука и комуникацију.
– СЈ1.ОО.С.1.2. Познају већину правописних
– СЈ1.ОО.С.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања једноставнијих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу с текстуалном врстом и комуникативном намером, и то у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета).
– СЈ1.ОО.С.3.1. Разумеју основни смисао и кључне појединости у кратким саопштењима на блиске теме.
– СЈ1.ОО.С.3.2. Разумеју краће усмене савете, упутства, молбе итд. који се тичу личних потреба и интересовања

(нпр. оријентација у простору, сналажење на јавним местима, употреба
уређаја и апарата,
правила игре и сл.) који правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које
повремено могу да
ометају разумевање. – CЈ1.ОО.С.1.3. Познају и користе ограничен репертоар основних правила и образаца за грађење граматичких облика променљивих врста речи (нпр. облике правилне множине
именица или основне просте облике за време код глагола), уз грешке и омашке које
повремено могу да
ремете комуникацију. – CЈ1.ОО.С.1.4. Познају и користе ограничени репертоар основних и једноставних синтаксичких структура (као што су просте и независно сложене
реченице), уз грешке и
омашке које могу да повремено ремете
комуникацију.
– CЈ1.ОО.С.1.5. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и
мултимодалној
комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које могу повремено да ремете комуникацију.
– CЈ1.ОО.С.1.6.
Препознају основне принципе
функционисања
језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници,
– CЈ1.ОО.С.2.2. Користе страни језик у
једноставнијој усменој и писаној комуникацији ослањајући се
повремено на стратегије компензације,
планирања излагања и саопштавања,
организације текста и самопровере, уз
употребу релевантних дигиталних алата.
– CЈ1.ОО.С.2.3.
Претражују,
идентификују по
релевантности и користе
текстуалне, визуелно текстуалне и
мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема. – CЈ1.ОО.С.2.4.
Интерпретирају значења једноставније усмене и писане поруке у вези са блиским, познатим и узрасно примереним темама, постављају основне хипотезе и изводе закључке о
комуникативној намери, ослањајући се на
невербалну
комуникацију, односно на карактеристике
текста (нпр.
интерпункција,
емотикони, одабир лексике и сл).
– CЈ1.ОО.С.2.5.
Успостављају
интеркултурну
комуникацију и
размењују основне информације и ставове, су, по потреби, праћени визуелним елементима. – CЈ1.ОО.С.3.3.
Разумеју основни смисао и главне информације споријих, јасно артикулисаних
монолошких излагања и прича о познатим и
узрасно адекватним
темама, уз одговарајућу визуелну подршку, паузе и понављања.
– CЈ1.ОО.С.3.4. Разумеју основни смисао и главне информације из разговора двоје или више
(са)говорника о блиским и познатим темама, уколико се говори разговетно и умереним темпом.
– CЈ1.ОО.С.3.5. Разумеју основни смисао и главне информације краћих медијских садржаја
(радио и телевизијских емисија, подкаста или других аудио-визуелних записа, као и краћих рекламних порука које не садрже игру речи или неко конотативно/
скривено / метафорично значење) о блиским
темама, као и тему и основну поруку кратких телевизијских репортажа и документарних филмова помажући се визуелним информацијама.
– CЈ1.ОО.С.3.6. Разумеју општи смисао и
фреквентне фразе,
формулације и изразе у текстовима популарне музике.

– CJ1.OO.C.3.7. Разумеју општи смисао и
релевантне информације на блиске теме у краћим најмаркантније
сличности и разлике између заједницâ које користе циљни и
матерњи језик.
– CJ1.OO.C.1.7. Поседују знања у вези са
властитом и културама језикâ које уче,
разумеју и објашњавају важније појаве и
процесе из свакодневне културе и традиције о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.
као и лична уверења у вези са културом
свакодневице, уз
примену вишејезичних ресурса и уважавање фреквентнијих правила учтивости.
– CJ1.OO.C.2.6.
Идентификују,
анализирају и пореде значајније појаве и
процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру
личних интересовања и садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и
савремених видова
комуникације и
одговарајућу подршку.
– CJ1.OO.C.2.7.
Промишљају улогу
језикâ у свакодневним активностима и користе страни језик за
проучавање природних и друштвених феномена и релативно успешно решавање задатака у приватном, јавном и
образовном домену. текстовима једноставне садржине, порукама, писмима, мејловима о познатим и узрасно
адекватним темама.
– CJ1.OO.C.3.8. Разумеју општи смисао, важније идеје и поруке
једноставних линеарних и хипертекстуалних врста (адаптирани,
поједностављени и
скраћени информативни и књижевни текстови, новинске вести, брошуре, проспекти, кратке
репортаже, кратки
прилози на друштвеним мрежама) са интернета или из других писаних медија у складу са
узрастом и
интересовањима.
– CJ1.OO.C.3.9. Разумеју општи смисао,
информације, главне идеје и поруке
једноставнијих
фикционалних прича и других форми из области књижевности за младе прилагођених узрасту и интересовањима.
– CJ1.OO.C.3.10. Разумеју и селектују потребне информације из
инфографикона и других визуелно-текстуалних приказа (табела,
дијаграма, мапа,
формулара, формула...). – CJ1.OO.C.3.11.
Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи и потребне информације из
једноставнијих извора информација са циљем претраживања (онлајн)
речника, енциклопедија, брошура и интернет страница.
– CJ1.OO.C.3.12.
Иницирају и/или
одржавају разговор и интеракцију са једним саговорником или више саговорника на блиске и познате теме. Уз
минималну помоћ
саговорника, траже
одређени предмет, услугу, објашњење планова и обавеза, повезујући
неколико краћих исказа у смислену целину.
– CJ1.OO.C.3.13. Описују себе и своје непосредно окружење, школски контекст и приватан живот, свакодневне
активности и навике, искуства из прошлости, претходне и планиране активности и догађаје, уз евентуалне краће
паузе у говору. На једноставан начин и укратко излажу на задату тему или
резимирају краћи текст (прочитан или одслушан), ослањајући се по потреби и на језичка средства која се у њему
појављују. – CJ1.OO.C.3.14.
Постављају неколико повезаних питања у низу, у вези с личним
потребама,
интересовањима,
обавезама, жељама, и одговарају на слична питања саговорника.
– CJ1.OO.C.3.15. Исказују допадање и недопадање, слагање и неслагање, молбе и извињења,
упутства, захтеве, савете, забране, образлажући своје ставове и мишљење једноставнијим језичким средствима.

– CJ1.OO.C.3.16.
Састављају краће сажете текстове од неколико повезаних реченица о себи, друштвеном и природном окружењу, аспектима приватног и школског живота, пореде људе, ствари и појаве користећи фреквентне кохезивне елементе. Писаним путем траже и преносе детаљније информације,
обавештења или податке о себи и другима.
– CJ1.OO.C.3.17. Писаним путем траже и преносе детаљније информације, обавештења или податке о себи и другима,
састављају једноставна лична и електронска писма, поруке, имејлове у којима се са пријатељима и познаницима договарају о активностима,
постављају или
одговарају на питања на узрасно релевантне теме. Једноставним језичким средствима описују теме и догађаје из приватног, јавног и образовног
домена и препричавају кратке (прочитане и
одслушане) текстове, ослањајући се на језичка средства која се у њима појављују.
– CJ1.OO.C.3.18. На страном језику саопштавају основне информације добијене од трећег лица или пренете путем писаних или усмених текстова у вези с блиским комуникативним ситуацијама и познатим темама.
– CJ1.OO.C.3.19. На матерњем језику преносе саговорнику: тему, општи смисао и најважније информације краћих и једноставнијих писаних текстова (новинских и књижевних) и кратких усмених исказа опште информативне природе, примерене узрасту и интересовањима.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1)

Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, чак и у тежим и неувежбаним комбинацијама гласова, уз поштовање акценатско интонацијске природе, или уз евентуалне мање неправилности које не угрожавају комуникацију. Познају и примењују фреквентна правописна правила. Записују речи и изразе с релативном ортографском тачношћу, тако да не долази до неспоразума. Познају и користе одређени број сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које углавном не ремете комуникацију. Познају различите стратегије и средства комуникације и развијају функционалну и дигиталну писменост. Разумеју главне сличности и разлике фреквентних лексичких елемената и (морфосинтаксичких) конструкција матерњег и страних језика. Разумеју, прихватају и знају да
објасне разлике које постоје између властите и културâ језика који уче и знају да прилагоде понашање основним конвенцијама. Ученици поседују темељна знања о свакодневном животу, друштву и развоју стране културе, разумеју утицај природних и друштвених појава на процесе у властитој и култури страног језика, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом и другим најближим културама.
Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)

Ученици препознају, схватају и интерпретирају вербалне и невербалне садржаје порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују различите стратегије и средства, укључујући дигиталне алате. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимедијалних текстова школском и ваншколском контексту и тумаче њихова експлицитна и/или имплицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема користе страни језик, повезујући га са знањима и вештинама из матерњег и других језика које користе. Проналазе, селектују, прикупљају, обрађују, класификују и повезују језичке, културолошке и друге информације и критички приступају различитим врстама извора, укључујући традиционалне и савремене медије.

Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући дигитално окружење, у циљу решавања проблема и повезивања знања у приватном, јавном и образовном домену. Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3)

Ученици учествују у разноврсним рецептивним комуникационим ситуацијама, разумеју тематски и узрасно адекватне писане и усмене исказе, као и текстове о блиским темама, појавама и догађајима, реализују узрасно примерене видове писане и усмене продукције и интеракције (садржајна размена информација о личностима, догађајима, појавама, исказивање ставова, идеја и мишљења, допадања и недопадања) уз релативно спонтано успостављање ефикасног социјалног контакта. Прихватају и поштују разлике које постоје између властите културе и културе/културâ језика који/које уче и умеју да прилагоде вербално и невербално понашање основним конвенцијама. Негују став отворености и радозналости према култури језика који уче и поседују узрасно адекватне вештине за критичко истраживање и разумевање појава властите културе и културе (културâ) језика који (које) уче. На сврсисходан и делотворан начин приступају обради информација, развијају и унапређују функционалну и дигиталну писменост и комплексније стратегије учења и рада.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај основног образовања

Напредни ниво

СПК 1 СПК 2 СПК 3

Ученици:

– СЈ1.ОО.Н.1.1. Исправно изговарају већину гласова и гласовних група, уз евентуалне утицаје других језика које користе, првенствено матерњег и повремена одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације).

– СЈ1.ОО.Н.1.2. Познају правописна правила и примењују их у писаној продукцији.

– СЈ1.ОО.Н.1.3. Познају и користе ограничен

– СЈ1.ОО.Н.2.1. Примењују основне стилове и стратегије разумевања различитих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу са текстуалном врстом и комуникативном намером, у приватном, јавном и образовном домену (који се тиче садржаја школских предмета).

– СЈ1.ОО.Н.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији користећи креативно стратегије компензације и примењујући

– СЈ1.ОО.Н.3.1. Разумеју смисао и важне информације у краћим усменим саопштењима на блиске и узрасно релевантне теме.

– СЈ1.ОО.Н.3.2. Разумеју усмена упутства, препоруке, савете који се односе на сналажење на јавним местима (нпр. руковање апаратима и уређајима, упозорења, безбедносне информације и сл.) уколико се говори разговетно и умереним темпом.

– СЈ1.ОО.Н.3.3. Разумеју основни смисао и репертоар правила и образаца за грађење граматичких облика који укључују и

најфреквентија
одступања од
морфолошких правила и правила творбе речи. – CJ1.OO.H.1.4. Познају и користе ограничени репертоар основних и фреквентних правилно формираних
синтаксичких структура у циљу кохерентне
комуникације.
– CJ1.OO.H.1.5.
Разумеју и користе релативно адекватан вокабулар у усменој, писаној и
мултимодалној
комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена. – CJ1.OO.H.1.6. Познају основне принципе
функционисања
језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, важније сличности и разлике између заједницâ које користе циљни и
матерњи језик.
– CJ1.OO.H.1.7.
Поседују темељна
знања у вези са
властитом и културама језикâ које уче,
разумеју, тумаче и пореде појаве и
процесе из
свакодневне културе и традиције о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.
различите стратегије планирања излагања и саопштавања,
организације текста и самопровере, уз
употребу релевантних
дигиталних алата.
– CJ1.OO.H.2.3.
Претражују,
идентификују по
релевантности и
селективно користе текстуалне, визуелно текстуалне и
мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост, за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања
проблема.
– CJ1.OO.H.2.4.
Интерпретирају
значења једноставније усмене и писане поруке у вези са блиским,
познатим и узрасно примереним темама, постављају хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери у складу са њеним
друштвеним, културним, временским и
просторним контекстом. – CJ1.OO.H.2.5.
Успостављају
интеркултурну
комуникацију,
размењују релевантне информације и ставове, као и лична уверења у вези са културом свакодневице, уз
примену вишејезичних ресурса и уважавање правила учтивости.
релевантне информације јасно артикулисаних монолошких излагања, прича, презентација и предавања на узрасно адекватне и блиске теме (из домена науке,
уметности, економије, технологије и осталих области људског
деловања), уз одговарајућу визуелну подршку.
Идентификују идеје, интерпретације, узрочно последичне везе, разликују чињенице од мишљења и ставова.
– CJ1.OO.H.3.4. Разумеју општи смисао, кључне информације, позиције, идеје и ставове из разговора двоје или више (са)говорника о блиским и познатим темама, уколико се говори разговетно и умереним темпом.
– CJ1.OO.H.2.6.
Идентификују,

анализирају и тумаче појаве и процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру личних интересовања и садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације.
– CJ1.OO.H.2.7. Промишљају улогу језикâ у разноврсним друштвеним активностима и користе страни језик у циљу решавања проблема и повезивање знања у приватном, јавном и образовном домену.
– CJ1.OO.H.3.5. Разумеју основни смисао и могу да издвоје главне информације из аутентичних медијских садржаја (подкаста, радио и телевизијских емисија о познатим, друштвено и узрасно адекватним темама – нпр. репортажа, научно популарних, документарних, играних, анимираних филмова, едукативних садржаја и спотова) које слушају/гледају у смисленим целинама. Разумеју општи смисао и упадљиве детаље рекламних порука и препознају ставове и тачке гледишта изречене у њима, предрасуде, стереотипе, као и различите облике медијске манипулације и убеђивања.
– CJ1.OO.H.3.6. Разумеју општи смисао, фреквентне фразе и изразе сложенијих, разговетних текстова популарне музике.
– CJ1.OO.H.3.7. Разумеју општи смисао и могу да издвоје релевантне информације у порукама, писмима и имејловима о блиским темама које се односе на различите узрасно адекватне теме и на актуелне друштвено релевантне теме од значаја за њихово непосредно школско окружење, ужу или ширу заједницу.
– CJ1.OO.H.3.8. Разумеју општи смисао, идеје, детаље, информације и поруке различитих врста текстова (прилагођени информативни и књижевни текстови, новинске вести, брошуре, проспекти, репортаже, прилози на друштвеним мрежама) са интернета или из других писаних медија у складу са узрастом и интересовањима, откривајући значења непознатих речи и конструкција на основу смисла читавог текста и садржаја појединачних делова. Идентификују идеје, интерпретације, узрочно-последичне везе, разликују чињенице од мишљења, препознају предрасуде, стереотипе, као и најупадљивије начине медијске манипулације и убеђивања.
– CJ1.OO.H.3.9. Разумеју општи смисао, детаље, идеје, експлицитно изражена осећања, жеље, расположења и поруке, идентификују и анализирају идеје и ставове аутора, интерпретације, различите перспективе, предрасуде, стереотипе, у узрасно примереним књижевним текстовима и прилагођеним и адаптираним верзијама белетристике за младе. – CJ1.OO.H.3.10. Разумеју, проналазе, селектују, интерпретирају и евалуирају информације из различитих визуелно текстуалних приказа (инфографикона, табела, дијаграма, графикона, мапа, формулара, формула...).
– CJ1.OO.H.3.11. Идентификују и на основу релевантности издвајају кључне речи и потребне информације из различитих извора информација

критички процењујући релевантност, поузданост и кредибилност извора. – CJ1.OO.H.3.12. Спонтано учествују у једноставнијој интеракцији са двоје или више саговорника у оквиру дијалога, дискусија и дебата, разматрају
различите перспективе, исказују своје мишљење пружајући објашњења и поткрепљујући га аргументима, излажу ставове и идеје у вези са блиским, релевантним (личним и
друштвеним) темама прилагођеним узрасту и интересовањима, поштујући друштвено прихваћене норме
комуникације.
– CJ1.OO.H.3.13. Релативно течно и с одређеном
лакоћом описују себе и околину, школски контекст и приватан живот,
свакодневне навике,
искуства/догађаје из
прошлости и планове за будућност. Спонтано и детаљно излажу на задату тему (из узрасно и
интересно примерених и блиских области људског деловања) и одговарају на питања која се односе на
смисао и значај теме, кључне информације и податке, основне поруке и једноставне интерпретације, користећи разноврсна језичка
средства.
– CJ1.OO.H.3.14. Учествују у неформалном и
формалном разговору (нпр. са наставницима,
службеним лицима и сл.), постављају по неколико питања у низу (у вези са личним потребама,
интересовањима,
обавезама, жељама) и одговарају на њих, уз евентуалну помоћ и
понављање.
– CJ1.OO.H.3.15.
Комплекснијим језичким средствима исказују
допадање и недопадање, слагање и неслагање, молбе, извињења,
упутства, савете, захтеве, забране, упутства; износе образложења, ставове, мишљење, аргументацију, по потреби тражећи помоћ саговорника (вербалним и невербалним средствима). – CJ1.OO.H.3.16. Пишу краће текстове/приче од неколико логички повезаних реченица на реалан или фикционалан начин о узрасно
релевантним темама од локалног, националног и глобалног значаја (о себи, аспектима приватног и школског живота као и о друштвеном и природном окружењу). Резимирају и/или парафразирају
одслушан или прочитан адаптиран или прилагођен текст (на једноставне и узрасно примерене теме из домена науке, уметности, економије, технологије и осталих области људског деловања), ослањајући се и на језичка средства која се у њему појављују. Описују и тумаче податке из табела, графикона, инфографика, брошура и сл.
– CJ1.OO.H.3.17. Прецизно описују искуства,
активности и догађаје из садашњости и прошлости у виду дескриптивних и наративних текстова
користећи познате
сложеније језичке
структуре и адекватну лексику. Пишу обична и електронска писма у којима са пријатељима и
познаницима договарају активности и обрађују узрасно релевантне теме поштујући друштвено прихваћене норме
комуникације, различите културолошке особености и мултикултуралност.
Описују себе, околину, школски контекст и
приватан живот,
свакодневне навике,
претходне и планиране активности, искуства и догађаје, резимирају или препричавају краћи
(прочитан или одслушан) текст, у извесној мери користећи и језичка
средства која се у њему појављују.
– CJ1.OO.H.3.18. На
страном језику у сажетом виду саопштавају

информације добијене од трећег лица или пренете путем писаних или усмених текстова у вези с
релативно блиским
комуникативним
ситуацијама и познатим темама.
– СЈ1.ОО.Н.3.19. На
матерњем језику
саопштавају смисао, тему и детаљније информације усменог исказа или писаног текста (новинског,
књижевног, интернет прилога), примереног узрасту и интересовањима, као и информације, упутства, молбе, савете и сл. добијене од трећег
лица.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
предмета ликовна култура 7. разреда
за период 2026/2030.године

Напомена: Све евентуалне корекције програма наставе и учења ликовне културе биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.

Циљеви основног образовања и васпитања

ЗОСОВ

Члан 21.

Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења; 8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компентенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања; 18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТА

Циљ наставе и учења ***ликовне културе*** је да се ученик развијајући стваралачко и креативно мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и решавање проблема и да изграђује позитиван однос према уметничком наслеђу и културној баштини свог и других народа.

Предметни исходи	**Стандарди**	**Компетенције Опште међупредметне комп**	**Назив теме / садржај**	**Кључни појмови садржаја**	**Начини и поступци остваривања програма (Дидактичко методичко**	***Начин провере остварености исхода***

		етенц и је			**упутство)**	
– Разуме појам простора и препознаје га у свакодневном животу, као и у различитим видовима уметничког изражавања – користи традиционалне техникеи одабрана савремена средства за ликовна истраживања; – изражава, одабраним ликовним елементима, емоције, стање или имагинацију; – обликује композиције примењујући основна знања о пропорцијама и перспективи; – користи, сам или у сарадњи и са другима, одабране изворе, податке и информације као подстицај	**Основни ниво** ЛК.1.1.1. разликује и користи (у свом раду) основне меди-је, материјале и технике (цртање, сликање, ваја-н>е) визуелних уметности ЛК.1.1.2. изводи дводимензионалне и тродимензионалне радове ЛК. 1.1.3. описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак) ЛК.1.3.3. познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр. музеј, галерија, атеље, уметничка радионица...) **средњи ниво**	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација	**ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА (4о+8ов+4в+4еа =20)** **Композиција** Принципи компоновања (ритам, контраст, равнотежа, јединство, хармонија, доминанта); врсте композиција (пирамидална, вертикална, хоризонтална, дијагонална, овална, спирална, слободна) **Арабеска** Појам, врсте, принципи и начини конструкције, израда арабеске **Пропорције** Односи величина, пропорције људске фигуре, пропорц	Композиција Елементи композиције Принципи компоновања Арабеска Пропорције Простор Пропорције Кроки Контрапост Анфас Полупрофил Профил Ентеријер Екстеријер Амбијент Склад Естетика Дизајн Рециклажа	Наставник ученике анимира различитим врстама презентација, штампаним фотографијама и репродукцијама уметничких дела како би им приближио основне појмове простора, ликовних елемената, принципа компоновања и различитих врста композиција. Радом на тексту и путем визуелних примера из уџбеника ученици самостално, или у пару истражују одређену тему, а затим путем дискусије изводе закључке и разматрају могуће идеје за реализацију ликовних задатака. Наставник ј	*Формативно, свакодневно оцењивање ученика* *Индивидуални рад ученика* *Мапа радова ученика* *Практични рад* *Усмена провера* *Индивидуална естетска анализа* *Естетска анализа кроз дискусију* *Процењивање рада у пару и у групи* *Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова* *Домаћи задатак* *Сумативно оцењивање*

за стваралачки рад;			ије порт рета, кроки **Простор**		ош путем туторијала	

– представи своје и радове других, кратко, аргументовано и афирмативно; – користи одабране информације као подстицај за стваралачки рад опише свој рад, естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела	ЛК.2.1.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...) 2.2.1. одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт **напредни ниво** ЛК.3.1.2. одабира адекватна средства материјал, технику, поступак) помоћу којих ће на најбољи начин реализовати своју (одабрану) идеју ЛК.3.2.4. уочава међусобну повезаност елемената, принцпмл и садржаја на свом раду и на радовима других ЛК.3.2.2. изводи радове са одређеном намером, користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат ЛК.3.3.3. користи друга местаи изворе да би проширио своја знања из уметности	Одговоран однос према околини	Појам и врсте простора (унутрашњи и спољашњи, микро и макро); простор у ликовним уметностима; **Амбијент** Елементи који чине амбијент (дизајн ентеријера, атмосфера, корисници, утицај амбијента на расположење, активност и учење, обликовање школског простора, поставка изложбе). **Перспектива** Врсте перспектива: нагомилавање; вертитакална; инверзна; иконолошка (семантичка); линеарна (централна, угаона, птичија, жабља); ваздушна, колористичка и полиперспектива.		на YouTube-у ученике упознаје са различитим ликовним техникама. Подстиче ученике да самостално и слободно исказују своја мишљења о уметничким делима. Покреће дискусије естетске анализе на крају наставне целине развијају ући код ученика естетски начин размишљања уз уважавање туђих мерила вредности и ставова. У зависности од ликовног задатка, у току часа организује се индивидуални практични рад, рад у пару, или по групама. Наставник активно учествује у процесу рад а ученика својим саветима и коректурама. Поред ових најчешће примењивани х метода рада, наставник ученике упућује	

					на одговоран однос према средини у којој живе и раде, па у складу са тим подстиче их да дају свој допринос активним планирањем пројектне наставе усмерене ка	

					естетском уређењу просторија школе и школског дворишта. Ученицима ће бити омогућен и додатни рад код куће, а материјале за домаће ликовне	

					задатке имаће прилику да виде на Google classroom.	
– идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука – изрази своје замисли и позитивне поруке одабраном ликовном техником – разговара о одабраним идејама, темама или мотивима у уметничким остварењима различитих култура и епоха; – препозна различите врсте фотогра	**Основни ниво** ЛК. 1.1.3. описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак) ЛК.1.3.3. познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр. музеј, галерија, атеље, уметничка радионица. ЛК. 1.3.1. описује разлике које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода ЛК. 1.3.2. зна да наведе различита занимања за која су по-требна знања и вештине стечени	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација Одговоран однос	**КОМУНИКАЦИЈА (2о+3ов+3в+2еа=10)** **Комуникативна улога уметности** (теме, мотиви и поруке у визуелним уметностима; улога уметности у свакодневном животу). **Фотографија** Историја фотографије (појам, врсте фотографија и техника фотографисања); примена фотографије у свакодневном животу; дигитална фотографија. **Кадрирање** Портрет (анфас, полупрофил и профил); аутопортрет; однос мотива и простора у	Визуелне поруке Тема Мотив Знак Симбол Метафора Фотографија Експозиција Бленда Фокус Савремена комуникација Кадар Анимација Сцена Дизајн светла Дизајн звука Сценографија Костимографија Менаџер Презентација	Наставник ученике анимира различитим врстама презентација, штампаним фотографијама и репродукцијама уметничких дела како би им приближио различите начине визуелне комуникације. Радом на тексту и путем визуелних примера из уџбеника ученици самостално, или у пару истражују одређену тему, а затим путем дискусије изводе закључке и разматрају могуће идеје за реализацију ликовних задатака. Наставник још путем туторијала на YouTube-у	*Формативно, свакодневно оцењивање ученика* *Индивидуални рад ученика* *Мапа радова ученика* *Практични рад* *Усмена провера* *Индивидуална естетска анализа* *Естетска анализа кроз дискусију* *Процењивање рада у пару и у групи* *Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова* *Домаћи задатак* *Сумативно оцењивање*

фија; – самостално креира своје фотографије успешно користећи начине кадрирања и технику фотографисања; – уважава себе и друге	учењем у визуелним уметностима (нпр. костимограф, дизајнер, архитекта...) **средњи ниво** 1.3.1. лоцира		којем се он налази; динамика кадра **Анимација**		ученике упознаје са различитим ликовним техникама. Подстиче ученике да самостално и слободно изражавају своја	

када снима, обрађује и дели дигиталне фотографије; – прави, самостално или у тиму, презентације о одабраним темама повезујући кључне текстуалне податке и визуелне информације; – разматра својаи нтересовања и могућности у односу на занимања у визуелним уметн остима.	одабрана уметничка дела у историј-ски и друштвени контекст 2.1.1. познаје и користи (у свом раду) основне из-ражајне могућн ости класичних и савремених медија, техника и материјала визуелних умет-ности **напредни ниво** ЛК.3.2.2. изводи радове са одређеном наме ром, користећи основ не визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат ЛК.3.2.4. уочава међусобну повезаност елемената, принцпмл и садржаја на свом раду и на радовима другиh ЛК.3.3.1. анализира одаб рана уметничка дела у Односу на време настанка и према културној Припадности (описује основне карактеристике, намеру уметника...) ЛК.3.3.2. описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности	према околини Предузи мљивост и оријента ц ија ка предузет ништву	Врсте анимација (фенакистоскоп, праксиноскоп, цртани филм, компијутерска ани мација); дизајн карактера анимираних ликова; **Покрет, игра, звук** Обједињавање игре, покрета и звука (ритуални плесови, карневал и, циркуске представ е, драмска и филмска уметност, перфор манс и хепенинг); Организација сцене **Презентација** Презентовање тема из ликовне уметности путем PowerPoint-a.		мишљења о уметничким делима. Пок ређе дискусије естетске анализе на крају наставне целине развијају ћи код ученика естетск и начин размишљања уз уважавање туђих мерила вредности и ставова. У зависности од ликовног задатка, у току часа организује се индивидуалн и практични рад, рад у пару, или по групама. Наст авник активно учествује у процесу рад а ученика својим савет има и коректурама. Ученици добиј ају практичне зада тке у којима повезујући текстуалне и визуелне информације презентују резултате св ог тимског рада. Ученицима ће бити омогућен и додатни рад код куће, а материјале за домаће ликовне задатке имаће прилику да	

					виде на Google classroom.	

– учествује у заједничком креативном раду који обједињује различите уметности и/или уметност и технологију; – предлаже идеје за уметничку рециклажу, хуманитарне акције кроз ликовно стваралаштво или обилазак места и установа културе;	**Основни ниво** ЛК. 1.1.3. описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак) ЛК.1.3.3. познаје места и изворе где може да прошири своја знања веза на за визуелне уметности (нпр. музеј, галерија, атеље, уметничка радионица. ЛК. 1.3.2. зна да наведе различита занимања за која су потребна знања и вештине стечени учењем у визуелним уметностима (нпр. костимограф, дизајнер, архитекта...) **средњи ниво** 2.1.1. познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и	Рад с подацима и информацијама Решавање проблема Сарадња Компетенција за учење Естетичка компетенција Комуникација Одговоран однос према околини Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	**УМЕТНОСТ ОКО НАС (1о+3ов+1в+1еа=6)** **Уметност и технологија** Савремена средства израза (видео продукција ликовних дела, инсталације, амбијентална уметност, дигитална фотографија, уметност рециклаже. **Моје место, мој крај** Институције културе, значајни споменици и ликовни стваралаштво Западне Србије. **Уметничке школе и занимања** Преглед средњих школа и факултета за развијање ликовних вештина и знања; врсте занимања ликовних и примењен	Савремена уметност Амбијентална уметност Дигиталне технологије Музеј Галерија Атеље Уметничке организације и удружења Уметничка занимања Уметничко наслеђе	Доминантан циљ ове области јесте да ученике упозна са савременим средствима ликовног израза и приближи им уметност њиховог краја. У те сврхе, наставник поред наставних метода и дидактичкихсредстава који су горе наведени користи демонстрације употребе савремених техничких средстава у уметничком изразу. Организује посете галерији.музеју, Уметничкој школи и УВУУ како би ученици из прве руке добили информације о савременом ликовном стваралаштву, али и стваралаштву претходних периода. Битно је код ученика развити могућност разумевања утицаја друштвених околности на резултате	*Формативно, свакодневно оцењивање ученика* *Индивидуални рад ученика* *Мапа радова ученика* *Практични рад* *Усмена провера* *Индивидуална естетска анализа* *Естетска анализа кроз дискусију* *Процењивање рада у пару и у групи* *Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова* *Домаћи задатак* *Сумативно оцењивање*

	материјала визуелних умет ности **напред ни ниво** ЛК.3.2.4. уочава међусобну повезаност елемената, принцпмл и садржаја на свом раду и на радовима другиh		их уметности (сликарство, вајарство, графика, фот ографија, сценографија, костимограф ија, уметничка керамика, индустријс ки и графички дизајн, дизајн ентерије ра и екстер ијера, архитектура , пејзажна ар хитектура...).		уметничких израза. У овој области је предвиђен и практичан ра д ученика кроз који би се реализовала пројектна настава усмерена ка естетском ур ређењу просторија	

	ЛК.3.2.2. изводи радове са одређеном намером, користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат ЛК.3.2.3. користи тачне термине (нпр. текстура, ритам, об лик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове дру\их		**Уметничко наслеђе** (савремено уметничко стваралаштво нашег краја).		школе и школског дворишта. За те потребе би ученици користили материјале за рециклажу.	

Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима

којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања,)
- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима
  - размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
  - коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
  - и све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ **Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика**					
Шта пратимо		Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време
Степен остварености циљева и прописаних, односно	Процењују се: вештине ликовног изражавања и разумевање,	ученик који остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално	Формативно оцењивање: бележење активности ученика на часу у	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор -	Свакодневно бележење током године

прилагођених стандарда постигнућа у току савладавања програма предмета;	примена и вредновање научелних поступака и процедура; рад са различитим врстама ликовних материјала и рад на различитим врстама ликовних задатака; уметничко изражавање; вештине, руковање прибором, алатом и технологијама и извођење радних задатака.	испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалним образовним планом и прилагођеним стандардима постигнућа, добија оцену одличан (5);	табелу евиденције наставника		
			Комисија ученика и наставника	Учесталост јављања на часу по месецима	Пресек стања на полугодишту
			-Усмено одговарање	Свеобухватност одговора Хоризонтално и вертикално повезивање градива Самосталност у одговарању	По потреби, или жељи ученика
		ученик који остварује значајан напре			

		дак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално, испуњавања захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и део захтева са напредног нивоа посебних стандар да постигнућа уз мању помоћ наставника, односно захтева који су одређени индивидуалн им образовним планом и прилагођени м стандардима постигнућа, добија оцену врло добар (4);	- Практичан рад	Оцена се одређује кроз естетску анализу наставника и ученика заједно, неретко учешћем и осталих ученика у разреду. Рад који у потпуности задовољава естетске критеријуме у складу са ликовним задацима (оцена 5) Углавном задовољава и види се уложени труд (оцена4) Делимично задовољава – испод прага могућности ученика (оцена 3) Мала количина уложеног труда (оцена2) Нимало уложеног труда (оцена 1)	Након реализације наставне јединице
		ученик који остварује напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално испу њавања захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу посебних стандар да постигнућа, односно захтева који су одређени индивидуалн им образовним планом и прилагођени м стандардима постигнућа,	Свеска из ликовне ку лтуре	Потпун садржај наставних је диница уз визуелно уобличавање садржаја (оцена 5) Потпун садржај наставних јединица без визуелног	На крају наставне године, по жељи ученика (није обавезна)

		добија оцену добар (3);			

				уобличавања садржаја (оцена 4) Свеске са непотпуним садржајем се не узимају у разматр ање	
			Бодовање активности везаних за посете култ урним догађајима	Усмени извештај о посети галер ији, музеју, позоришту и ли другој културној манифестацији поткрепљен до казима (краћим рефератом у свесци, каталогом, фотографијама. ..), уз смислено излаг ање доноси ученику 15 бодова. 30 бодова је оцена 5	Током школске године (зависи од активности ученика)
		ученик који остварује минималан нап редак у савладавању програма предмета и испуњавања уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа постигнућа, одн осно захтеве који су одређени индив идуалним образовним пла ном и прилагођеним стандарди ма постигну ћа и, добија оцену довољан (2);	- Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих уч еника)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно пр оцењивање резултата рада група	По потреби
		Недовољан (1) добија ученик који : − знања која је остварио нису			

		ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене; − не изводи закључке који се заснивај у на подацима; − критички не расуђује;			
Ангажовање ученика у настави	одговоран однос према раду, постављеним задацима, и исказано интересовање и мотивацију за учење и напредовање. активно	− показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања (5)	Вођење евиденције од стране наставника о: -Јављању на часовима (учесталост и активност по месецима) -Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти)	-Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано -Учесталост јављања и активност по месецима -Учествује, помаже другима, израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и	-Пресек стања по тромесечјима
		− показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања (4)			
		− показује делимични степен акти вности и ангажовања (3)			

	учествовање у настави, сарадњу са другима	− показује мањи степен активности и ангажовања (2)	-Учешћу на такмичењима -Посета културно историјским институцијама и догађајима -Несебичном пружању помоћи другим ученицима -Израда паноа, ППТ, различитих врста излагања	ваннаставним активностима (такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...) -Спреман је да помогне другима -Иницијатива и квалитет продукта	
		− не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање (1)			

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

предмета музичка култура за 7. разред

за период 2026-2030.године

Напомена: Све евентуалне корекције програма наставе и учења музичке културе биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.

Програм је израђен према одредбама чланова 60. и 61. ЗОСОВ-а (88/2017) и чланова 26/а и 28.

Закона о основном образовању у васпитању (Просветни гласник бр. 9. од 30. октобра 2017, стране

85-88.) и члана 26/а Закона о основном образовању у васпитању.

А коригован је у складу са ЗОСОВ-ом од "Службени гласник РС" бр. 88 од 29. септембра 2017, 27 од 6. априла 2018 - др. закони, 10 од 15. фебруара 2019, 6 од 24. јануара 2020, 129 од 28. децембра 2021, 92 од 27. октобра 2023, 19 од 6. марта 2025.

Циљеви основног образовања и васпитања
Члан 21. ЗОСОВ

Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања иуспостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговањаи развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите идобробити животиња; 6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научнимсазнањима и образовној пракси; 7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом,развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене наукеи технологије; 10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад,способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућегживота; 12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства; 13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компентенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности заживот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције иуважавање различитости; 16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање инеговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијањеинтеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања упредвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије каодржаве засноване на знању.

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност,

стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и
других народа.

наставни предмет	**Музичка култура**	**недељни** фпнд шаспва	1
врста предмета: пбавезни		**гпдишои** фпнд шаспва	**36**

пбласт/тема		**месец**										пбрада	за пстале типпве шаспва е	све га
		IX	**X**	**XI**	**XII**	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**			
1.	Чпвек и музика	3	2	2		2	1	1		1		7	5	12
2.	Музишки инструменти							3	3	1		6	1	7
3.	Извпђеое музике	2	2	1	3	1	1	1	1	1	1	13	1	14
4.	Слущаое музике										1		1	1
5.	Музишкп стваралаштвп			1	1									2
укупан брпј шаспва														36

ПРАВИЛНИК

о стандардима образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања и за крај основног образовања“Службени гласник РС” број 104 од 25. децембра 2024.

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА (ОПК)

Ученик развија интересовања за музичку уметност кроз непосредно учешће у музичком догађају певањем, свирањем, активним слушањем и стварањем, као и стицањем основних знања из основа музичке писмености и развоја и улоге музике у човековом животу од праисторије до 20. века. Испољава одговоран однос према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа. Развијањем осетљивости за перцепцију музичког доживљаја негује потребу за истраживањем у оквиру стечених музичких знања кроз оригинално музичко изражавање у свакодневном животу кроз песму, игру, покрет и вршњачку комуникацију. Ученик ужива у музици, формира музички укус и њиме утиче на околину. Разуме како музика позитивно утиче на човеково здравље. Користи текст композиције на матерњем језику и језицима других народа, и кроз извођење музичког дела изражава емоције, имајући у виду одговоран однос према здрављу, природи и социјалном окружењу, негујући дух толеранције. Ученик у свакодневном животу примењује стечена музичка искуства и знања, прати и учествује у музичком животу заједнице у улози публике или извођача, истражује могућности ИКТ-а за слушање, стварање и извођење музике. Учешћем у припреми и реализацији музичких догађаја на матерњем и језицима других народа, индивидуално или у ансамблу, ученик развија индивидуалност, одговорност, показује самопоуздање и изражава критичко мишљење о себи и другима. Повезује основне елементе музичке писмености (нотне вредности, метрику,

ритам) са математичким операцијама. Учешћем у музичким активностима ученик поштује одређена правила понашања, развија осећање припадности колективу, самопоуздање, одговорност за своје поступке, суочава се са несигурношћу и сложеношћу стицања музичких вештина (певање, свирање, компоновање) и учења како учити.

СПЕЦИФИЧНЕ ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Ученик повезује основна знања из музичке писмености интегришући је са математиком (пропорција, размер, разломак) кроз певање, свирање, слушање музике и музичко стваралаштво. Изучава појаву и развој музичких инструмената (ударачке, жичане, дувачке и инструменте са диркама) кроз кључне карактеристике музичких стилова, као и њихове изражајне могућности.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2)Ученик партиципира у музичком догађају у улози публике, уме да опише и објасни сопствени доживљај уважавајући другачије мишљење. Слушајући традиционалну музику, разуме значај очувања културне баштине. У улози извођача изражава се једноставним, кратким музичким нумерама и покретом, те примењује изражајна музичка средства која су детерминисана карактером музичког дела и тиме развија сопствене стваралачке способности и креативност. Вокално се правилно изражава контролишући ниво буке и поштујући културу певања. Разуме текст песме и обогаћује речник матерњег и језика других народа препознајући ритмичку и метричку везу између музике и речи.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) У свакодневном животу ученик примењује стечена музичка искуства и знања. Прати и учествује у музичком животу заједнице у улози публике. Учешћем у припреми музичког живота заједнице превенира вршњачко насиље и насилничко понашање, социјализује се, развија критичко мишљење и оспособљава се за повезивање наученог. Кроз песму, игру, покрет, развија сопствену координацију и моторику и остварује вршњачку комуникацију; схвата важност очувања културног наслеђа свога и других народа, развија осећање за тимски рад, индивидуалност, одговорност, показује самопоуздање.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Користи музичку терминологију приликом праћења историјског развоја музике у оквиру одређених друштвено-историјских прилика, изучавајући стилске карактеристике музичких праваца у традиционалном, духовном и световном стваралаштву, током извођења, слушања музике и стваралаштва. Повезује присуство, улогу и значај музике са догађајима, како из свакодневног живота појединца, тако и друштва од праисторије, преко старих цивилизација до 21. века. Разматра феномен звука као акустичне појаве и у том контексту повезује знања из физике са акустиком простора, инструмената и фреквенцијом. Разуме утицај музике на осећања и с тим у вези уочава њен утицај и на ментално здравље.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) Активно партиципира у музичком догађају извођењем, слушањем музике и музичким стваралаштвом. Повезује феномен културне баштине са местом традиционалне музике у прошлости и садашњости, изучавајући обреде, народне обичаје, ношње, традиционалне певачке групе и инструменте, народне игре свога и других народа. Осмишљава једноставне ритмичке и мелодијске аранжмане користећи народне музичке инструменте. Идентификује различиту естетику у делима за слушање музике у односу на одређени стил, жанр и музичке облике повезујући их са друштвеноисторијским контекстом, природном и културном баштином. Препознаје и повезује естетске елементе у различитим уметностима (плес, глума, ликовна уметност) и у неуметничком домену као што су комуникација, медији, дизајн.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Користи стечена музичка искуства и знања приликом одабира музике за одређене животне догађаје. Бавећи се активно музицирањем, здравствено профитира кроз развој говорног апарата, органа за дисање, централног нервног система, као и мишићног система. Развија естетску перцепцију, ствара критеријуме за вредновање музике и способност изражавања сопствених погледа на музику, формира музички укус и тиме утиче на себе и околину.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК 1) Анализом и синтезом музичке терминологије, кроз певање, свирање, слушање музике и музичко стваралаштво уочава међусобни утицај других уметности (књижевност, балет, ликовна и сценска уметност) и музике кроз различите стилове и њихову повезаност. Комбинујући звучне елементе музичких инструмената, реконструише изражајна средства музике, музичке форме и жанрове и смешта их у одговарајући стилски (историјски) контекст. Упознаје се са музичким школама и студијима, установама културе, као и са значајем учествовања у културном животу локалне заједнице. Користи ИКТ за самостално истраживање у области музике.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК 2) У области стваралаштва, као активан учесник креира нове музичке аранжмане (на већ познате мелодије, песме из различитих музичких епоха) примењујући принцип импровизације у домену мелодије и ритма, користећи понуђени музички материјал или осмишљавајући сопствени у задатим оквирима.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК 3) Партиципира у припреми и реализацији музичких догађаја на матерњем и језицима других народа индивидуално или у ансамблу. Испољава одговоран однос према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа. Вршњачком едукацијом, кроз моторичку и естетску перцепцију музичког догађаја, осмишљава и организује различите обуке, негујући правила тимског рада. Примењује ИКТ у певању, слушању музике и музичком стваралаштву. Прави избор ИКТ-а и користи их на одговоран и креативан

начин у стварању музике.

Предметни исхпди	**Стандарди**	**Кпмпетенције Ппште међупредмет не кпмпетен ције**	**Назив теме/ садржај**	**Кључни ппјмпв и**	**Начини и ппступци садржај а пствариваоа прпграма (Дидактичк п метпдичкп упутствп)**	***Начин провере оств арености исх ода***
-ппвеже разлишите видпве музишкпг изражаваоа са друштвенп-истпријски м амбијен тпм у кпме су настали ; – наведе изражајна средстава музишке уметнпсти карактерист ишна за перипд барпка и класицизма ; – упши пснпвне карактерист ике музишкпг стваралащ тва у барпку и класицизм у; – преппзна инструмен т или групу према врсти кпм ппзиције у пквиру датпг музишкпг	– МУЗ.ОО.О .1.2. Наводе кљ учне карактерис тике одређ еног музичког стила/пра вца (музичке форме, представ нике и репрез ентативн а дела). – МУЗ.ОО. О.3.5. Објашњавају важност очувања музичког наслеђа. – МУЗ.ОО.С. 2.1. Разумеју ул огу и место музике у народним обредима и обичајима свог и других на рода. – МУЗ.ОО.С.1. 2. Представљај у кључне карактерист ике одређеног музичког	**- кпмпетенциј а за учеое - кпмуникаци ја - естетичка кпмпетенција -рад са ппдацима и инфпрмација ма -сарадоа**	**ЧПВЕК И МУЗИКА** Барпк Рпђеое ппере Клаудип Мпнтеверди Облици впкалнп инструмен талне музике (пр атпријум, кантата). Инструмен тална музика: сп листишкп, камернп и пркестар скп музицираое. Инструмент ални пблици: сви та, кпншертп грпсп. Антпнип Вивалди, Јпхан Себ астијан Бах и Гепрг Фридрих Хендл. Класицизам Ппјам спнате и симфпније. Ж анрпви класишне музике – ппера, црквени жанрпви, симфпнијс	барпк, пратп ријум, кантат а, свита, кпнше ртпгр псп, класи цизам, спнат а, симф пнија, камерна музика.	Кпристит и метпде /техни ке и пблике рада кпје активирају ушени кеда буду сампс талниј и у раду: анализа музишки х примера, фптпгра фија, ППТ, видеп матарија ла. Инсист ираое на кпр елациј и са другим предмети ма: истприја, ликпвна култура, гепграфи ја. Кприщће ое ЛОГОС-	*Фпрмативнп, свакпдневнп пцеоиваое усмених пдгпвпра и залагаоа ученика. Сампевалуација и евалуација на крају пплугпдишта и тпкпм ппједних часпва Дпмаћи задатак*

стила; – пбјасни какп је музика ппвезана са другим уметнпстима и пбластима ван уметнпсти (музика и религија; технплпгија записиваоа, штампаоа нпта; извпђашке и технишке мпгућнпсти инструмената;	стила/ правца у контекст у друштвено историјских прилика. – МУЗ.ОО.С.1.5. Идентификују међусобни утицај, сличности и разлике у начину изражавања између књижевности (опера, соло песма), сценског покрета (покрет и ритам…), ликовне уметности (боја, ритам, контраст, динамика, колористика, потез и изражајност) и музичке уметности. – МУЗ.ОО.С.2.4. Именују композиције различитих стилова и жанрова. – МУЗ.ОО.Н.1.3. Представљају начин повезаности музике (тематски, стилски, жанровски и сл.) са		ка, кпнцертантна, камерна (ппсебнп гудашки квартет), сплистишка музика. Јпзеф Хајдн, Вплфганг Амадеус Мпцарт и Лудвиг ван Бетпвен. Развпј српске црквене музике.		пвпг е учбеника: видеп и аудип записи, квизпви, ППТ.	

	другим уме тностима и областима в ан уметности					

	(књижевност, сценски покрет, ликовна уметност, религи ја, историја, медицина, спорт...). – МУЗ.ОО.Н.1.4. Користе могућно сти ИКТ-а за самостално истраживање ау дио и видео записа музичких емисија из живота композитора и израду презентација. – МУЗ.ОО.Н.2.1. Идентификују утицај музике других епоха у делима савремене музике.					

- препзна врсту жишаних инструме нта пп изгледу и звуку; – ппище нашин дпбија оа тпна кпд ж ишани х инструме ната; -пбјасни какп је музика ппвезана са други м уметнпс тима и пбластима ван уметнпст и (музика и религи ја; технплпг ија записива оа, штампаоа нпта; извпђаш ке и технишк е мпгућнп сти инструме ната;	– МУЗ.ОО.О.1.3. Дефинишу поделу инструмената према начину добијања звука и идентификују врсту инструмента према изгледу. – МУЗ.ОО.С.1.4. Тумаче коришћењ е инструмената, ин струменталних група у музичком делу у односу на звучне специфичности и техничке могућности. – МУЗ.ОО.С.2.3. Препознају инструмент ил и групу у музичкој композицији. – МУЗ.ОО.С.1.4. Тумаче коришћењ е инструмената, ин струменталних група у музичком делу у односу на звучне специфичности и техничке могућности. – МУЗ.ОО.Н.1.2. Анализирају извођачке и техничке могућности инструмената у музичком делу, колористику и боју тона, висину и покретљивост/ виртуозност.	**- кпмуни кација - естетич ка кпмпете нција - кпмпете нција за учеое -рад са ппдацима и инфпрма цијама - сарадоа дигитална** **кпмпетенц ија**	**МУЗИ ЧКИ ИНСТРУМЕН ТИ** Жишани : трзалаш ки и гудаш ки. Градитељске щкпле. Ппјам симфпнијскпг пркестра Српски нарпдни музишки ин струменти.	мелпдиј а, ритам, инстру менти, симфпн ијски пркеста р, градите љи	Кпмбинпвао е разлишити х врста дид актишкпг материјала: видеп и звушниј записа, фпт пграфија, ППТ, дпсту пне ИКТ апликације. Кпристити претхпдна знаоа уше ника. Ппвезати са истпријским кпнтекстпм. Кприщћеое ЛОГОС-пвпг е учбеника	*Фпрмативнп, свакпдневнп пцеоиваое усмених пдгпвпра и залагаоа ученика. Сампевалуација и евалуација на крају пплугпдишта и тпкпм ппјединих часпва*
– разликује музишке фпрме барпка и	– МУЗ.ОО.О.3.3. Усмено или писмено описују осећања и утисак о музичком делу. – МУЗ.ОО.О.2.3. Реагују	**- кпмуни кација - естетич ка кпмпетенц ија**	**СЛУШ АОЕ МУЗИКЕ** Елементи музишке	мелП дија	мика, темпП , ппкреОснпвни метпдски ритаМ динА , , приступ је пд звука	*Фпрмативнп, т свакпдневнп пцеоиваое*

					ка теприји.	

класицизма; – идентификује репрезентативне музишке примере најзнашајнијих представника барпка и класицизма; – идентификује елементе музике барпка и класицизма кап инспирацију у музици савременпг дпба;	покретима и изражавају се ликовним илустрацијама за време слушања музике – МУЗ.ОО.О.2.4. Препознају контрасте и понављени музички материјал у примерима за слушање музике. – МУЗ.ОО.С.1.3. Повезују средства изражајног извођења са врстом, наменом и карактером композиције. – МУЗ.ОО.С.3.3. Критички просуђују о утицају музике и звукова из окружења на здравље. – МУЗ.ОО.С.	**- кпмпетенција за учеое** **- пдгпвправан пднпс према здрављу**	изражајнпсти: темпп, динамика, тпнске бпје разлишитих гласпва и инструмента. Слущаое светпвне и духпвне музике барпка и класицизма. Слущаое впкалних, впкалнп-иструменталних и инструменталних кпмппзиција, дпмаћих и страних кпмппзитпра. Слущаое дела традиципналне нарпдне музике.		Јаснп фпрмулисати упутства какп би ушеници знали на щта да усмере пажоу приликпм слущаоа. Пстепенп прпщиривати ппажајни капацитет кпд ушеника усмеравају ћи их на специфишнпсти музишкпг дела пре слущаоа. Ушенишка знаоа из разлишитих пбласти ппвезати и ставити у функцију разумеваоа дела, ппдстишући креативнпст и критишкп мищљеое. Кпристити ислустрације, ППТ и ИКТ када је мпгуће. Пподстицати ушенике на изнпщеое свпг мищљеоа уз аргументпванп пбразлагаое.	*усмених пдгпвпра и активнпсти ученика. Сампевалуација и евалуација на крају пплугпдишта и тпкпм ппјединих часпва*

	2.5. Изражавају доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност). – МУЗ.ОО.С. 3.4. Образлажу мишљење о музичком делу, усмено или писано. – МУЗ.ОО.Н. 2.2. Класификују избор музичких дела према тематском, литерарном или ликовном садржају					
– извпди музишке примере кпристећи глас, ппкрет и инструменте, сампсталнп и у групи; – кпристи музишке пбрасце у псмишљаваоу музишких целина крпз певаое, свираое и ппкрет;	– МУЗ.ОО.О. 1.1. Примењују ноте, нотне вредности, ознаке за метар, динамику, темпо и остала изражајна средства музичке уметности. – МУЗ.ОО.О	**- естетичка** **кпмпетенција - сарадоа - кпмуникација - пдгпвпран пднпс према здрављу - кпмпете**	**ИЗВПЂЕОЕ МУЗИКЕ** Певаое песама пп слуху и из нптнпг текста (сплмизацијпм) сампсталнп и у групи. Певаое песама у кпмбинаци	мелпдија, ритам, динамикатексттемпП	Кпристити , метпде/технике и пблике рада кпји ппдстишу ушенике за сампстални рад, рад у пару или групи. , Крпз пдгпварајуће примере музишких вежби и	*Фпрмативнп, свакпдневнп пцеоиваое активнпсти ученика, певаоем и свираоем. Сампевалуација и евалуација на крају*

– кпмуницира у групи импрпвизујући маое музишке целине гласпм, инструментпм или ппкретпм; – ушествује у креираоу	.2.1. Певају по слуху на матерњем и језику других народа са или без пратње ритмичких инструмената. – МУЗ.ОО.О.3.1. Понашају се у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама.	**нција за учеое - дигитална**	и са ппкретпм. Певаое и свираое из нптнпг текста нарпдних и уметни шких		кпмппзиција пбрадити и елементе музишке писменпсти. Обратити пажоу на правилнп дисаое, пплпжај тела и дикцију.	

щкплских приредби, дпгађаја и прпјеката; – изрази дпживљај музике језик пм других уметнпсти (плес, глума, писана или гпвпрна реш, ликпвна уметнпст); – ушествује у щкплским пр иредбама и манифестација ма; – примеоује принцип сарадое и међуспбнп г ппдстица оа у заједнишкпм музицираоу; – ппнаша се у складу са правилим а музишкпг бпнтпна у разлишитим музишким приликама;	– МУЗ.ОО.О.3.2. Контролишу координацију и моторику кроз свирање и покрет. – МУЗ.ОО.О.3.4. Учествују у припремању културних ма нифестација, испољавајући способност к омуникације и сарадње са члановима тима. – МУЗ.ОО.С.1.1. Користе муз ичку терминологиј у у тумачењу музичких појмова. – МУЗ.ОО.С.3.1. Примењују и контролишу технику певања (држање тел а, дисање, говорни апарат, дикција, артикулација). – МУЗ.ОО.С.2.2. Певају на матерњем и језику других народ а са или без пратње ритми чких инструмената са нотног текста. – МУЗ.ОО.С.3.2. Учешћем у групном музицирању испољавају и развијају тол еранцију,	**кпметенција**	кпмппзиција на инструменти ма Орфпвпг инс трументарија и/или на другим инструментим а. Извпђеое једнпставнији х музишких примера у вези са пбрађенпм темпм. Извпђеое (певаое или свираое) једнпставних ритмишких и мелпдијских репрезентати вних примера (пдлпмака/те ма) у стилу музик е барпка, класицизма.		Узети у пбзир гласпвне мпгу ћнпсти ушеника.За ин струменталнп музицираое кпристити рит мишке и мелпдијске ин струменте. Мпгу се кпристити нптни примери кпји су сплмизацијпм пбрађени. Прим ењивати принцип активн пг ушещћа ушеника на шасу. Кприщћеое аудип или видеп снимака или матрица када је мпгуће. Ппсета кпнцерта, у складу са мпгућнпстима	*пплугпдишта и тпкпм ппјединих часпва*

	самопоуздање, мултикултурална лност, осећај припадности, поштовање различитости. – МУЗ.ОО.Н.1.1. Анализирају нотни текст (музички метар, тоналитет, темпо, динамику, ритмичке фигуре, ознаке за изражајно извођење) у циљу тумачења музичког дела. – МУЗ.ОО.Н.3.1. Учествују у креирању и реализацији културних манифестација, негујући тимску сарадњу и дајући критички осврт на изабране и/или изведене					
– критишки прпсуђује утицај	– МУЗ.ОО.О.2.2. Изводе једноставну ритмичку пратњу коју су осмислили на ритмичким инструментима.	**- естетичка кпмпетенција - кпмуникација**	**МУЗИЧКП СТВАРАЛАШТВП**	мелпдија	мика, тампп Кпристити ритам дина метпде/технике и пблике рада кпји	*Фпрмативнп, свакпдневнп* *награђиваое*

музике на здравље; – кпристи мпгућнпсти ИКТ-а за сампстал нп истраживао е, извпђеое и стваралащтвп.	– МУЗ.ОО.С.2.6. Импровизују једноставну мело дију и ритмичку пратњу користећи тело као инструмент. –МУЗ.ОО.С.2.7. Користе музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет. – МУЗ.ОО.Н.2.3. Комуницирају у групи импровизујући мање музичке целине гласом, мелодијским инструментом или покретом. – МУЗ.ОО.Н.3.2. Користе могућности ИКТ-а за записивање нотног текста, уметање ритмичког модела као пратње, за коришћење предложене хармонизације и одабир инструмената према усклађености звука.	**-сарадоа** **-** **кпмпетенција за учеое** **-пдгпвпранпднпс према здрављу**	Креираое ппкрета уз музику кпју ушеници извпде. Креираое ритмишке пратое. Рекпнструкција музишких дпгађаја у стилу барпка и класицизма.		ппдстишу ушенике на музишкп стваралащтвп, сампсталнп, групнп и у пару. Кпристити кпрелацију са ликпвнпм кутурпм. Креативна упптреба мултимедија: ППТ, ИКТ, аудип и видеп снимци, мпбилни телефпни.	*ученика за билп кпји пблик музичкпг стваралаштва.* *Сампевалуација и евалуација на крају пплугпдишта и тпкпм ппјединих часпва*

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ **Упутствп за фпрмативнп и сумативнп пцеоиваое ученика** Правилник п пцеоиваоу ушеника у пснпвнпм пбразпваоу и васпитаоу: Сл. гласник РС, бр. 34/2019, 59/2020 и 81/2020					
Шта пратимп		Критеријуми пцеоиваоа	Ппступак	Инструменти пцеоиваоа	Време
Степен пстваренпсти циљева и прпписаних, пднпснп прилагпђених стандарда	прпцеоују се: вештине изражавао а и саппштава оа; разумевао е, примена	Оцену пдлишан (5) дпбија ушеник кпји: − у пптпунпсти ппказује сппспбнпст трансфпрмације знаоа и примене у нпвим ситуацијама; − лакп логишки повезује шиоенице и појмове; – сампсталнп извпди закључке кпји се	- Фпрмативнп пцеоиваое: Свакпдневнп бележеое активнпсти ушеника на шасу у свеску евиденције наставника	За питања основног нивоа + За питања средњег нивоа ++ За давање комплетног, потпуног одговора на питања напредноог нивоа +++	Свакпдневнп бележеое тпкпм гпдине

ппстигнућа у тпку савладавааоа прпграма предмета;	и вреднпваое наушених ппступака и прпцедура; рад са ппдацима и рад на разлишитим врстама текстпва; уметнишкп изражаваое; вештине, рукпваое прибпрпм, алатпм и технплпгијама и извпђеое радних задатака.	заснивају на ппдацима; − рещава прпблеме на нивпу стваралашкпг ми щљеоа и у пптпунпсти критишки расуђује;		(+5)	
			- Усменп пдгпвараое	Свепбухватнпст пдгпвпра Хрпнплпщка прецизнпст Хпризпнталнп и вертикалнп ппвезиваое градива Сампсталнпст у пдгпвараоу	Пп пптреби
		Оцену врлп дпбар (4) дпбија ушеник кпји: − у великпј мери ппказује спспспбнпст примене знаоа и логишки повезује шиоенице и појмове; − сампсталнп извпди закључке кпји се заснивају на ппдацима; − рещава ппједине прпблеме на нивпу стваралашкпг мищљеоа и у знатнпј мери критишки расуђује;	- Дпнпщеоа дпмаћег	Бележење у свеску евиденције наставника и у електронски дневник	Свакпдневнп праће ое
		Оцену дпбар (3) дпбија ушеник кпји: − у дпвпљнпј мери ппказује спспспбнпст упптребе инфпрмација у нпвим ситуацијама; − у знатнпј мери логишки повезује шиоенице и појмове; − већим делпм сампсталнп извпди закључке кпји се заснивају на ппдацима и делимишнп сампсталнп рещава ппједине прпблеме; − у дпвпљнпј мери критишки расуђује;			

			Прегледаое свески	Уреднпст и ташнпст Све забележенп са шаспва	На крају пплугпдишта и наставне гпдине

	Певаое и/или свираое песама и/или кпмппзиција	Ушесталпст активнпсти на шаспвима Ритмишка и мелпдијска прецизнпст Ангажпваое сампсталнп и у пару/групи Активнп ушещће у раду	Пресек стаоа свакпг месеца	
Оцену дпвпљан (2) дпбија ушеник кпји: – знаоа кпја је пстварип су на нивпу репрпдукције, уз минималну примену; – у маопј мери логишки повезује шиоенице и појмове и искључивп уз ппдрщку наставника извпди закључке кпји се заснивају на ппдацима; – ппнекад је сампсталан у рещаваоу прпблема и у недпвпљнпј мери критишки расуђује;	Преппзнаваое слущаних и пбрађених кпмппзиција	Прецизни пдгпвпри Сампсталнпст у пдгпвараоу	Свакпдневнп бележеое тпкпм гпдине	
	Музишкп ствараое	Ангажпваое и труд Ппщтпваое задатпг материјала и инструкција Сарадоа у пару или групи	Свакпдневнп бележеое тпкпм гпдине	
Недпвпљан (1) дпбија ушеник кпји: – знаоа кпја је пстварип нису ни на нивпу преппзнаваоа и не ппказује сппспбнпст репрпдукције и примене; – не извпди закључке кпји се заснивају на ппдацима; – критишки не расуђује; .	- Групни рад (ппсматраое наставника, излагаое група, прпцена псталих ушеника)	Сарадоа у групи (сви шланпви су укључени, сви имају задатп забележенп у свескама...) Степен знаоа свих шланпва групе Квалитативнп и квантитативнп прпцеоиваое резултата рада група (панп, табела...)	Пп пптреби	
	- Рад у пару (ппсматраое наставника, излагаое парпва, прпцена псталих ушеника)	Прва три пара кпја прва ураде задатак дпбијају +5 Сви парпви кпји ураде задатак дпбијају +	Пп пптреби	

Ангажпваое ушеника у настав и	напредпвао е. активнп ушествпваое у настави, сарадоу са	– ппказује изузетну сампсталнпст уз изузетнп виспк степен активнпсти и ангажпваоа.(5)	Впђеое евиденције пд стране наставника п:	-Све щтп је рађенп на шасу налази се у свескама	-Пресек стаоа пп трпмесешји ма

	пдгпвпран пднпс према раду, ппстављеним задацима, и исказанп интереспваое и мптивацијуза ушеое и другима	− ппказује велику сампсталнпст и виспк степен активнпсти и ангажпваоа.(4) − ппказује делимишни степен активнпсти и ангажпваоа (3) − ппказује маои степен активнпсти и ангажпваоа.((2) − не ппказује интереспваое за ушещће у активнпстима нити ангажпваое (1)	-Брпју јављаоа на шаспвима -Брпју успещнпсти у групнпм раду, раду у пару -Ушещћу у хпру, приредбама, ваннаставним активнпстима -Несебишнпм пружаоу ппмпћи другим ушеницима -Израда панпа, ППТ, прпјектних задатака, разлишитих врста излагаоа	-Брпј и квалитет дпбрпвпљнпг ушещћа у разним наставним и ваннаставним активнпстима (приредбе, кпнцерти, наступи, израда панпа, краткп предаваое, впћеое квиза, израда аспцијација. ..)	

Програм наставе и учења из историје за седми разред

за период 2026-2030. године

Напомена: Све евентуалне корекције програма наставе историје биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције

(Израђен је на основу програма наставе и учења за 7. разред ОШ, у Просветном гласнику број 15, од 30. августа 2018. године) **А коригован је у складу са ЗОСОВ-ом од** "Службени гласник РС", бр. 88 од 29. септембра 2017, 27 од 6. априла 2018 - др. закони, 10 од 15. фебруара 2019, 6 од 24. јануара 2020, 129 од 28. децембра 2021, 92 од 27. октобра 2023, **19 од 6. марта 2025.**

ЗОСОВ

Циљеви образовања и васпитања

Члан 8.

Основни циљеви образовања и васпитања су:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју детета, ученика и одраслог;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој детета, ученика и одраслог, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) шири обухват деце предшколским васпитањем и образовањем и свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања; 4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког детета, ученика и одраслог, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, међупредметних компетенција и стручних компетенција у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада и развојем савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота; 12) развијање позитивних људских вредности;

13) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства; 14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ПРАВИЛНИК

о стандардима образовних постигнућа за крај првог циклуса основног образовања и за крај основног образовања "Службени гласник РС", број 104 од 25. децембра 2024.

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици учењем историје:

стичу знања о прошлости и садашњости и развијају вештине и ставове;

оспособљавају се да ефикасно и одговорно комуницирају о историјским и другим темама у различитим ситуацијама школског и ваншколског окружења; развијају основне аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. **Настава историје омогућава ученицима:**
овладавање основним научним принципима у истраживању и њиховој даљој примени у различитим ситуацијама,

као и да, посредством специфичних историјских знања и вештина, комуникације на матерњем, али и употребом страних језика, пре свега у претраживању извора и информација на интернету, развијају лични и групне идентитете (национални, државни, европски).

Настава и учење историје припрема ученике за одговорно учешће у демократском друштву брзих политичко-социјалних, технолошких и економских промена, оспособљава их да самостално, као и кроз удруживање и сарадњу, развијају способност комуникације
и да на креативан и предузимљив начин доприносе да се, у складу са узрастом, одговори на савремене изазове на локалном, регионалном, европском и глобалном нивоу.

Учење историје:

омогућава упознавање са историјским и савременим променама

и изградњу историјске свести утемељене у резултатима историјске науке;

подстиче изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, и

сказивање иницијативе и проактивног приступа у унапређивању интеркултуралног дијалога и сарадње,

одговорног односа према разноврсној културно-историјској баштини, као и толерантности
према другачијим ставовима и погледима на свет. Специфичне предметне компетенције су инкорпориране кроз исходе и стандарде.

Редни број
ТЕМА Месец О У П С Укупно IX X XI XII I II III IV V VI

1. Основи проучавања прошлости Европа, свет и српски народ
3 1 2 1 1 4 4 5 1,5 5,5 0,5 1 1 9 5 2 2,5 18,5

2.
на почетку индустријског доба (од средине XVIII до средине XIX века)

3.Европа, свет и српски народ у другој половини XIX века

4.Европа, свет и српски народ на почетку XX века

Уводни и завршни часови
(иницијално тестирање,
закључивање оцена...)
3 7,5 2,5 3,5 6 3 0,5 0,5 14 9 1 2,5 26,5 5 7 6,5 0,5 10 6 1 2 19

1 1 1 1 4 4

Укупно 8 8 9 9 4 6 9 7 8 4 35 21 4 12 72 * О- обрада; у -утврђивање; п-провера знања; с-систематизација

Предметни исходи	**Стандарди**	**Опште међупредметне компетенције**	**Назив теме / садржај**	**Кључни појмови садржаја**	**Начини и поступци остваривања програма (Дидактичко методичко упутство)**	***Начин провере остварености исхода***
- Ученици класификују историјске изворе и описују њихову улогу у реконструкцији прошлости; -Именују историјске периоде и уређују их према хронолошком редоследу; -Користе основне појмове из историје цивилизације: век, историја, историјски периоди, Стари век, Средњи век, Нови век, Савремено доба хронолошке границе периода	– ИСТ.ОО.О.1.1. Именују основне појмове историјске науке и појмове из историје цивилизације и повезују их са описима њиховог значења. – ИСТ.ОО.О.1.3. Наводе историјске периоде према хронолошком редоследу. – ИСТ.ОО.О.2.1. Именују историјске изворе према основној подели и наводе њихову улогу у реконструкцији прошлости. ИСТ.ОО.С.2.1. Селектују историјске изворе према основној подели	**- Рад са подацима и информацијама** **- Комуникација** **- Компетенција за учење**	**1. тема Основи проучавања прошлости (2о+1у=3)** Основне одлике, хронолошки и просторни оквири периода од Индустријске револуције до завршетка Првог светског рата. Историјски извори за изучавање периода од Индустријске револуције до завршетка Првог светског рата и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио и визуелни).	Историјски извори, историјски периоди, архив, музеј, Новивек	Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: уџбеника, илустрација, шема, графикона Посета локалном музеју и културно-историјским споменицима новог века, историјском архиву, евентуално виртуелна посета музеју, локалитету и з новог века... Проналажење примера извора за период Новог века од стране ученика Коришћење БИГЗ-овог е - уџбеника: ГУГЛ учионице и других платформи ради постављања: записа у свесци, тестова (кахут и др.), видео записа са питањима, ППТ, домаћих задатака и др.	*Иницијално тестирање Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика посматрањем наставника Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак*

	и повезују их са местима где се чувају (музеј, архив, библиотека, место постанка)					

- Користи основне историјске појмове - Сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту (Наполеон, Карађорђе. Милош Обреновић, Петровићи) - Повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени) - Доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима: Прва инд.револуција, Француска револуција, Први српски устанак - Приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена у Новом веку (Источно питање, Српска револуција) - Препознаје основне карактеристике различитих идеолог	– ИСТ.ОО.О.1.5. Наводе и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.О.1.6. Лоцирају на историјској карти простор одигравања појава, процеса и догађаја из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.О.1.7. Разликују узроке од последица и описују их на примерима кључних појава, догађаја и процеса из националне и/или опште историје. – ИСТ.ОО.О.2.6. Препознају историјске теме у књижевним и уметничким делима и идентификују сличности и разлике у њиховој научној и уметничкој интерпретацији. – ИСТ.ОО.О.3.3. Наводе и објашњавају значај кључних појава, догађаја, процеса и личности за развој људских права и друштва	**Рад са подацима и информацијама** **Комуникација** **Естетичка компетенција;** **Компетенција за учење;**	**2. тема Европа, свет и српски народ на почетку индустријског доба (од средине XVIII до средине XIX века)** (11о+6у+2п+2,5с=21.5) Индустријска револуција (парна машина и њена примена; промене у друштву – јачање грађанске и појава радничке класе). Политичке револуције (узроци, последице и обележја, европске монархије уочи револуција, просветитељске идеје, примери америчке и француске револуције; појмови уставности и поделе власти, Декларација о правима човека и грађанина, укидање феудализма). Наполеоново доба (Наполеонова владавина, ратови, тековине, Бечки конгрес). Свакодневни живот и култура (промене у начину живота). Источно	Револуција (индустријска, политичка, национална: Први и Други српски устанак), индустријско доба, Источно питање, људска права, уставност, Сретењски устав, уставна и парламентарна монархија, република, либерализам, национализам	Користити методе/технике и облике рада, које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду: анализа слика, историјске карте, историјских извора, различитих графичких организатора, ППТ, видео материјали, пројектна настава; израда шема и др. Корелација са сродним предметима: српским језиком (Почетак буне на дахије, Бој на Мишару) географија (Европе и Србије), веронаука (по католичавање, унијаћење, исламизација), ликовно (мотиви Наполеона, подизање устанака и др.), музичко (Ероика), грађанско (људска права, национално ослобођење) кроз интегративну наставу и тематско повезивање Стално коришћење историјске карте Комбиновање различитих врста дидактичког	*Формативно,* *свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Посматрање наставника Процењивање* *рада у пару и у групи Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Дебата Учествовање у неговању сећања Мини истраживачки задаци (пројктни задаци) Домаћи задатак Писана провера Есеј, прича*

ија: национа лизам - Поштуј е правила заједни чког рада и препознаје своје место и улогу у групи - Уважава саговорника реагујући на оно што говори, а не на његову личност -Изражава своје ставове на аргументован начин - Препознаје историјску подлогу савремених ин ситуција и друштвених појава (грађанска пра ва, парламентариз ам, уставност) -Наведе специфичност и друштвених појава, процес а, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку: просветитељ ство, парламентар изам, људска прав а - Анализирају ћи дате примере уочава утицај науч но-технолошког развоја на	заснованог на њиховом поштовању. – ИСТ.ОО.О.3.5 . Наводе и примерима и луструју културно-историјско наслеђе сопст веног народа (Ћеле кула, Орашац, Так ово) – ИСТ.ОО.О.3.6 . Препознају и описују утица ј културно-историјске баштине на изградњу идентитета. – ИСТ.ОО.С.1.3. Прецизно одређују којој деценији, веку, миленијуму и историјском пе риоду припада одређена личност, појава , догађај и процес. – ИСТ.ОО.С.1.4. Описују кључне карактеристике појава, догађаја, процеса и личности и објашњавају њихов утицај на развој друштва, државе, привреде и културе. – ИСТ.ОО.Н.1.1 . Наводе и објашњавају с пецифичности основних појмовима ис торијске науке и појмова из историје циви лизације,		питање и балкански нар оди (политика великих сила, борба балканских народа за ослобођење). Живот Срба под османском и хабзбуршк ом влашћу. Српска револуција 1804– 1835 (основна обележја, ток Првог и Другог српског устанка, последице и значај). Развој модерне српске државе (аутон омија Кнежевине Србије, успост ава државе, оснивање обра зовних и културних установа). Црна Гора у доба владичанства (основна обележја државног и друштвеног уређења). Истакнуте личности: Џејмс Ват, Волтер, Катарина II, Марија Терези ја, Робеспјер, Наполеон Бон апарта, вожд Карађорђе, кне з Милош, кнегиња Љубица, Доси теј Обрадовић, Вук Караџић, прота Матеја		материјала: кар икатура (Наполеон, Источно питање), илустрација (П рва индустријска рев.), карикату ра, ППТ, квиз на кахуу и др. Посета локалном музеју и културно - историјски м споменицима, историјском а рхиву, евентуално виртуелна пос ета Упућивање ученика на коришћење уџбеника, додатне литера туре, интернет страница (Српска историјска читанка) , енциклопедиј а, ради израде паноа, кратких записа, кратких излагања Постављање ученика у различите ситу ације евалуације и самоевалуације Обележавањ е Првог и Другог срп ског устанка Коришћење БИГЗ-овог е - уџбеника: ГУГЛ учионице и других платформи ради постављања: записа у свесци, тестов	

промене у друштвени м и привредним односима и природно м окружењу - Пореди положај и начин живота припадника р азличитих друштвених слојева и група у индустријск о доба - Изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском, на основу датих примера - Уочава пристрасност, пропаганду и стереотипе у садржајима историјских извора - Анализира и процењује ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја - Упоређује , анализира и уочава разлике и змеђу свог и ставова других - Уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом свету: људска	кључних појава, догађаја, проц еса и личности из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.Н.1.2. Повезују личности, пој аве, догађаје и процесе и смештају их упрецизне хронолошке и/или просторне окв ире. – ИСТ.ОО.Н.1.3. Процењују значај појава, догађаја , процеса и личности из националне и опште историје уз навођење спец ифичних детаља. – ИСТ.ОО.Н.2.3. Реконструишу промене на историјско-географском простору поређ ењем савремених политичких карата са историјским картама других периода. – ИСТ.ОО.Н.3.6. Покрећу и спроводе актив ности које су усмерене на неговање сећањ а на значајне личности, појаве и догађаје из прошлости локалне средине/народа/д ржаве-Сретење		Ненадовић, Петар I и Петар II Петровић Његош, Сава Текелија, митрополит Стефан Стра тимировић.		а (кахут и др.), видео записа са питањима, ППТ, домаћих задат ака и др. Хибридна настава.	

права, идеје просветитељства, одвајање цркве од државе. -Употреби податке у једноставном истраживању -Презентује самостално или у групи резултате једноставног истраживања, заснованог на коруишћењу одабраних историјских извора и литературе, користећи ИКТ						

-Доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима: Источно питање, Берлински конгрес, Централне силе, уједињење Немачке и Италије -Изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском на основу датих примера : Велика источна криза, Берлински конгрес -Препознаје основне карактеристике различитих идеологија: расизам, социјализам -Анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике -Користи основне историјске појмове (наведене) - На карти показује места где су се десили одређени догађаји:	– ИСТ.ОО.О.1.5. Наводе и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.О.1.6. Лоцирају на историјској карти простор одигравања појава, процеса и догађаја из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.О.1.7. Разликују узроке од последица и описују их на примерима кључних појава, догађаја и процеса из националне и/или опште историје. – ИСТ.ОО.О.2.4. Препознају и описују пристрасности, стереотипе или пропаганду у садржајима извора и/или њиховом тумачењу. – ИСТ.ОО.О.2.5. Пореде различите изворе о истој историјској појави, догађају и/ или личности и идентификују сличности и разлике у њиховом представљању и/ или интерпретацији. – ИСТ.ОО.О.3.6. Препознају и описују утицај културно-историјске баштине на изградњу идентитета: краљевина, химна – ИСТ.ОО.С.1.4. Описују кључне карактеристике појава, догађаја, процеса и личности	**Дигитална Сарадња; Комуникација; Одговоран однос према здрављу; Естетичка компетенција; Компетенција за учење; Рад са подацима и информацијама; компетенција;**	**3. тема Европа, свет и српски народ у другој половини XIX века** (12о+8,5у+1п+2,5с=24) Рађање модерних држава, међународни односи и кризе (револуције 1848/49 – „пролеће народа”, политичке идеје, настанак модерне Италије и Немачке, успон САД и грађански рат, борба за колоније у Африци и Азији, Персија, Индија, Кина, опадање Османског царства). Промене у привреди, друштву и култури (Друга индустријска револуција, људска права и слободе – право гласа, укидање робовласништва, положај деце и жена; култура, наука, образовање, свакодневни живот).	Друга индустријска револуција, социјализам, колонијализам, империјализам, расизам, уставност, парламентаризам, национализам,људска права, расизам, антисемитизам, Берлински конгрес, Независност Србије и Црне Горе, 1878, Источно питање.	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења Користити разноврсне технике/методе и облике рада Корелација са сродним предметима: географија (колоније, Балкан), ликовно (карикатуре, романтизам, импресионизам) и музичко васпитање, верска настава, грађанско васпитање, кроз интегративну наставу и тематско повезивање Коришћење уџбеничких текстова, историјских извора и њихова анализа Стално коришћење историјске карте Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: карикатура (односи између великих сила), илустрација (Друга индустријска револуција), питања, филмова (Пролазак воза кроз станицу), ППТ	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика П роцењивање рада у пару и групи (нпр пројектна настава, активности...) Самоевалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задаци П исана провера Вежба 15 минута Индивидуални рад: мини истраживање (пројектни задаци), панои, предавања и др. Учествовање у неговању сећања Посматрање наставника Сумативно оцењивање*

Берлински конгрес, ширење гран ица земаља на Балкану - Сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту: Ото фон Бизмарк, Михаило, Милан и Александар Обреновић, Никола Петровић - Самостално или у групи реализује једноставне з адатке - Доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретни м примерима: Велика источна криза, Центр алне силе - Приказује на историјској карти динамику ра зличитих историјских појава и промена у новом веку: колонијализа м, ослобађање балканских државица, урицај Русије и А-У - Пореди положај и начин живота припадника	и објашњавају њихов утицај на развој друштва, државе, привреде и културе. – ИСТ.ОО.С.2.8. Планирају и спроводе истраж ивање одређеног историјског дога ђаја/појаве/лично сти. – ИСТ.ОО.С.2.9. Представљају резултате истражи вања на различите начине и уз коришћење дигиталних технологија – ИСТ.ОО.Н.1.1. Наводе и објашњавају специ фичности основних појмова историјске науке и појмова из историје цивилиза ције, кључних појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.Н.1.2. Повезују личности, појаве, догађаје и процесе и смештају их упрецизне хронолошке и/или просторне оквире. – ИСТ.ОО.Н.1.3. Процењују значај појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје уз навођење специфич них детаља. – ИСТ.ОО.Н.2.3. Реконструишу промене на историјско-географском простору поређење м савремених политичких карата са		Књажевина и Краљевина Србија и њено окружење (развој државних установа и политичког живота, унутрашња и спољна политика, међународно признање – Берлински конгрес; културна и просветн а политика, свакоднев ни живот; положај Срба под хабзбурш ком и османском влашћу). Истакнуте личности: Ђузепе Га рибалди, Ото фон Бизмарк, Наполеон III, краљица Викторија, Абрахам Линколн, Карл Маркс, браћа Лимијер, Алфред Нобел, кнез Александар Карађорђеви ћ, кнез Михаи ло, краљ Милан, краљица Наталија и краљ Александа р Обреновић ,		, шеме Упућивање ученика на коришћење уџбеника, додатне литер атуре, интернета, енциклопедија, ради израде паноа, кратких записа, кратких излага ња Коришћење БИГЗ-овог е - уџбеника: ГУГЛ учионице и других платформи ради постављ ања: записа у свесци, тестова (кахут и др.), видео записа са питањима, ППТ, домаћих зада така и др. Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуаци је Коришћењ е ресурса локалне исто рије: Ткачница и Хидроцент рала, чесма на Краљев им водама Обележавање добијања Независности Србије на Берлинском конгресу Хибридна настава.	

различитих друштвених слојева и група у индустриј ско доба - Уочава пристрасност, пропаганду и стереотипе у садржајима историјских извора - Анализира и процењује ближе хронолошк о порекло извора на основу садржаја - Упоређу је, анализи ра и уочава разлике између свог и ставова других - Уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом свету - Употреби податке из табеле у једноставном истраживањ у: демографски подаци и др. - Наведе специфичнос ти друштвених појава, проце са, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у	историјским картама других периода. – ИСТ.ОО.Н.3.6. Покреће и спроводе активност и које су усмерене на неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје из прошлости локалне средине/народа/ државе- Независност С рбије		књаз Ник ола Петровић, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Никола Пашић, Стојан Новаковић , патријарх Јосиф Рај ачић, Катарина Ивановић, Светозар Милетић, Бењамин Калај, Алекса Шантић			

новом веку - Анализирај ући дате примере уочава утицај нау чно- технолошк ог развоја на промене у друштве ним и привредни м односима и природн ом окружењу -Повезује визуелне и текстуалне информације са одговарајући м историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни): карикатуре везане за колонијализа м - Презентује самостално или у групи резултате јед ноставног истраживања , заснованог на коруишће њу одабраних историјских извора и литературе , користећи ИКТ						

,

- Доводи у везу узроке и последице историјск их догађаја, појава и процеса на конкре тним примерим а:Анексио на криза, Ба лкански ратови, Сарајевск и атентат, Први свет ски рат - Користи основне историјске појмове - Сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту: Петар I и Александ ар Карађорђев ић, Николај II Романов, Вилхелм II, Вудро Вилсон - Наведе специфично сти друштвених појава, проц еса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку: интереси ве ликих сила и савеза; Балкански ратови, Први светск и рат	– ИСТ.ОО.О.1.5. Наводе и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.О.1.6. Лоцирају на историјској карти простор одигравања појава, процеса и догађаја из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.О.1.7. Разликују узроке од последица и описују их на примерима кључ них појава, догађаја и процеса из националне и/или опште историје. – ИСТ.ОО.О.2.4. Препознају и описују пристраснос ти, стереотипе или пропаганду у садржајима извора и/или њиховом тумачењу. – ИСТ.ОО.С.1.4. Описују кључне карактеристике појава, догађаја, процеса и личности и објашњавају њихов утицај на развој друштва, државе, привреде и културе. – ИСТ.ОО.С.2.3. Разврставају историјске информ ације у различитим симболичким мода литетима према релевантности за тему истраживања. – ИСТ.ОО.С.2.8. Планирају и спроводе истражи вање одређеног историјског догађ аја/појаве/личност и. – ИСТ.ОО.С.2.9. Представљају	**Комуни икација ; Одгово рно учешће у демокр атском** **Рад са подаци ма и информ ацијам а друштву; Дигита лна компет енција;** **Компет енција за учење; Естети чка компет енција;**	**4. тема Европа, свет и српски народ на почетку XX века** (110+5, 5у+1п+3с=20 ,5) Међународни односи и кризе (формира ње савеза, сукоби око колонија, Руско-јапански рат, Мароканск а криза, Анексиона криз а, Либијски рат, балкански рато ви). Култура, наука и свакодневни ж ивот (Светска изложба у Паризу, примена научних достигнућа, положај жена). Краљевина Србија и њено окружење (Мајски преврат, полити чки живот, унутрашња и спољна политика; појава југословенства, наука, култура, свакод невни живот, положај Срба под аустроугарском и османском влашћу, Црна Гора – доношење устава, проглашење кра љевине; учешће Србије и Црне Горе у балканским ратовима). Велики рат (узроци и повод, савезн	Колонија лизам, империја лизам, Балканск и ратови, Антанта, Централ не силе, Цер, Колубар а, Велики рат, људска права, Церска битк[a] Ко лубарска битка, Албанск а Голгота, спомени чко наслеђе, Дан примирј а	Припремањ е наставника за часове, водећи рачуна о особености ма одељењ а Користити разноврсне технике/ методе и облике рада.. Корелац ија са сродним предметим а: географија (Европа, Србија), ликовно (слике Првог све тског рата) и музичко васпитање (Марш на Дрину, Тамо далек о), верска настава, грађанско в аспитање (људска права, право на слободу), српски језик (Плава гро бница) кроз интегратив ну наставу и тематско повезивање Коришћење уџбеничких текстова, и сторијских извора и њихова ана лиза Стално коришће ње историјс	*Формативно,* *свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Пр оцењивање* *рада у пару и групи Самоевалуа ција на крају месеца и током појединих ч асова Домаћи задатак П исана провера Карта Индивидуални* *рад: панои, ППТ - мини истраживањ е (пројектни задаци):Моја* *породица у Првом светском рату; личности. догађаји Учествова ње у неговању сећања Посматра ње наставника Сумативно оцењивање*

- Уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе - Анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја - Уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву: односи између великих сила, позиција Србије - Пореди различите историјске изворе и класификује их на основу њихове сазнајне вредности: уметничке слике илустрације, текстове, карикатуре, разгледнице и др. - Препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне	резултате истраживања на различите начине и уз коришћење дигиталних технологија – ИСТ.ОО.Н.1.1. Наводе и објашњавају специфичности основних појмова историјске науке и појмова из историје цивилизације, кључних појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.Н.1.2. Повезују личности, појаве, догађаје и процесе и смештају их упрецизне хронолошке и/или просторне оквире. – ИСТ.ОО.Н.1.3. Процењују значај појава, догађаја, процеса и личности из националне и опште историје уз навођење специфичних детаља. – ИСТ.ОО.Н.2.1. Анализирају значај историјских догађаја, појава, личности на основу мерила вредности времена одигравања, а не на основу савременог контекста. – ИСТ.ОО.Н.3.6. Покрећу и спроводе активности које су усмерене на неговање сећања на значајне личности, појаве и догађаје из прошлости локалне средине/народа/државе-Балкански ратови, Први		иштва и фронтови, Србија и Црна Гора у рату; преломнице, ток и последице рата; аспекти рата – технологија рата, пропаганда, губици и жртве, глад и епидемије; човек у рату – живот у позадини и на фронту; живот под окупацијом и у избеглиштву; Велики рат у сећању). Истакнуте личности: Алберт Ајнштајн, Пјер и Марија Кири, Сигмунд Фројд, Михајло Пупин, Никола Тесла, Хенри Форд, Вилхелм II, Николај II Романов, Вудро Вилсон, краљ Петар и престолонаследник Александар Карађорђевић, Јован Цвијић, Надежда Петровић, Арчибалд Рајс, Милунка Савић, Флора Сендс, Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бојовић, Јанко Вукотић, Драгутин Димитријевић Апис.		ке карте Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: карикатура, илустрација, филмова (Крунисање Петра I, Први светски рат), ППТ, шеме Упућивање ученика на коришћење уџбеника, додатне литературе, интернета, енциклопедија, ради израде паноа, кратких записа, кратких излагања, ППТ Коришћење БИГЗ-овог е-уџбеника: ГУГЛ учионице и других платформи ради постављања: записа у свесци, тестова (кахут и др.), видео записа са питањима, ППТ, домаћих задатака и др.	

личности и догађаје из историје држ аве и друштва: спомeничко наслеђе Бал канских ратова, 11. новембар - Приказује на историјској карти динамику различитих историјски х појава и промена у новом веку: Балкански ратови и Први светски рат , Србија, Краљевина СХС - Уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву - Повеже визуелне и текстуалне информациј е са одговарајућ им историјски м контекстом: прелазак Срба преко Албаније и др. - Уочава улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног	светски рат				Постављањ е ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуац ије Коришћење ресурса локалне ис торије: 29. октобра ослобођење Ужица у Првом светском рату, 15. децемб ра помен испред споменика 1300 каплара. Обележава ње победе Србије у Првом светском рату-11. новембар Хибридна настава.	

идентитета у прошлости: "Тамо далеко", *Време смрти*, *Дан шести* и др. - Раздваја битно од небитног у историјској нарацији - Презентује самостално, или у групи , резултате једноставног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе користећи ИКТ :						

-Користе основне појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације у образовном контексту; - Показују историјски простор на историјској карти; - Представљају резултате истраживања усмено, писано у различитим симболичким модалитетима	– ИСТ.ОО.О.1.1. Именују основне појмове историјске науке и појмове из историје цивилизације и повезују их са описима њиховог значења. – ИСТ.ОО.О.1.2. Користе основне појмове историјске науке и појмове из историје цивилизације у излагању историјске нарације, у дискусији, дијалогу или дебати о историјским темама уз уважавање мишљења саговорника. – ИСТ.ОО.О.1.4. Смештају годину у одговарајућу деценију, век, миленијум, еру, а појаву, догађај и личност у одговарајући историјски период или век и рачунају временску удаљеност између догађаја. – ИСТ.ОО.О.1.5. Наводе и описују кључне појаве, догађаје, процесе и личности из националне	**Рад са подацима и информацијама, Комуникација**	**Систематизација Историјска карта, личности, догађаји... (3 с)**	Сви наведени	Коришћење разноврсних техника сумирања градива: ленте времена, мапе ума, табеле Проверавање знања историјско-географских појмова, кроз испитивање на карти Коришћење уџбеника, Гугл платформе, кахут квиза и др.	*Иницијално тестирање Карта - провера градива из целокупне историје 7. разреда извлачење цедуљица са 5 појмова, које треба да покажу за 45 секунди Прегледање свески Израда ленти времена Самоевалуација и евалуација*

	и опште историје. – ИСТ.ОО.О.1.6. Лоцирају на историјској карти простор одигравања појава, процеса и догађаја из националне и опште историје. – ИСТ.ОО.Н.1.2. Повезују личности, појаве, догађаје и процесе и смештају их упрецизне хронолошке и/или просторне оквире.					

Неки од препоручених начина прилагођавања програма образовања ученицима којима је потребна додатна образовна подршка: - просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)

- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка, као и надареним ученицима - размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ
Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика

Шта пратимо		Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време
Степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођених стандарда постигнућа у току савладавања програма предмета;	процењују се: вештине изражавања и саопштавања; разумевање, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са подацима и рад на различитим	Оцену одличан (5) добија ученик који: − у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; − лако логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у	- Формативно оцењивање: Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника -Комисија ученика и наставница	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор -	Свакодневно бележење током године
				Учесталост јављања и распоред јављања по месецима	Пресек стања по тромесечју

	врстама текстова; уметничко изражавање; вештине, руковање прибором, алатом и технологијама и извођење радних задатака.	потпуности критички расуђује;			
		Оцену врло добар (4) добија ученик који: − у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује;	- Усмено одговарање	Свеобухватност одговора Хронолошка прецизност Сналажење на карти Хоризонтално и вертикално повезивање гра дива	По потреби, бар једном у полугодишту
			-Редовност доношења дома ћег-Гугл учионица	За редовно доношење домаћег задатка оцене 1-5	Током године, праћење/ пресек стања на полугодишту
		Оцену добар (3) добија ученик који: − у довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; − у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; − већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; − у довољној мери критички расуђује;	Прегледање свески	Уредност Све забележено са часова	На крају наставне године
		Оцену довољан (2) добија ученик који: − знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз минималну примену; − у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника	- Писане провере - Ученици дају самопроцену о цене	Бодовање: 40-54%-2 55-69%-3 70-84%-4 85-100%-5	4 пута годишње, по две по полугодишту (у ванредној ситуацији по 1 контролна по пол.)

		изводи закључке који се заснивају на подацима; − понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује;	- Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада група (пано, табела...)	По потреби
		Недовољан (1) добија ученик који: − знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене;	- Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)	Прва три пара која ураде добијају +5 Остали који успешно ураде + Ометају друге и не раде задато -	По потреби

		− не изводи закључке који се заснивају на подацима; − критички не расуђује;	-Сналажење на карти	За показаних 5 појмова -5 за 45 секунди За 4 -4 3-3 2-2 1-1	На крају школске године
Ангажовање ученика у настави·	одговоран однос према раду, постављеним задацима, и исказано интересовање и мотивацију за учење и напредовање. активно учествовање у настави, сарадњу са другима	− показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања (5)	Вођење евиденције од стране наставника о: -Јављању на часовима (учесталост и активност по месецима) -Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, продукти) -Учешћу на такмичењима - Посета културно историјским институцијама и догађајима, Данима сећања, обележавању важних датума -Несебичном пружању помоћи другим ученицима -	-Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано -Учесталост јављања и активност по месецима -Учествује и израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација,...) -Спреман је да помогне другима -Иницијатива и квалитет продукта -Сећање	-Пресек стања по тромесечјима
		− показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања (4)			
		– показује делимичну степен активност и и ангажовања (3)			
		− показује мањи степен активности и			

		ангажовања (2)	Израда паноа, ППТ, различитих врста излагања - -Пројектне активности	на важне догађаје - иницира и учествује	
		− не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање (1)			

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
предмета **ГЕОГРАФИЈА** за 7. разред

за период 2026-2030.године

Напомена: Све евентуалне корекције програма наставе и учења географије биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.

Циљеви основног образовања и васпитања

ЗОСОВ
Члан 21.
Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:
1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије;
10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота; 12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства; 13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компентенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;
16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

Циљ учења *географије* је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским , насеобинским, политичко географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

Ред. број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА	Број часова по теми	Број часова за	
			обраду	остале типове часова
I	РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА	3	3	0
II	ГЕОГРАФСКЕ РЕГИЈЕ ЕВРОПЕ	20	14	6
III	АЗИЈА	17	11	6
IV	АФРИКА	12	8	4
V	СЕВЕРНА АМЕРИКА	6	4	2
VI	ЈУЖНА АМЕРИКА	5	3	2
VII	АУСТРАЛИЈА И ОКЕАНИЈА	4	3	1
VIII	ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ	5	1	4
	УКУПНО ЧАСОВА	72	47	25

Предметни исходи	**Стандарди**	**Компетенције Опште међупредметне компетенције**	**Назив теме / садржај**	**Кључни појмови садржаја**	**Начини и поступци остваривања програма (Дидактичко методичко упутство)**	**Начин провере остварености исхода**

–приказује на немој карти: океане, мора, облике разуђености обале, низије, планине, реке, језера, државе, градове – класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију – анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; – објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; – проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; – укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у	ГЕО.ОО.О.1.7. Објашњавају основне политичко-географске појмове (држава, државна територија, географски положај и границе државе). – ГЕО.ОО.О.1.8. Одређују припадност географских објеката одређеној регији. – ГЕО.ОО.О.1.9. Упоређују географске одлике изабраних регија у Србији и свету. – ГЕО.ОО.О.1.10. Повезују објекте геонаслеђа и геодиверзитета са географским процесима којима они настају у Србији и свету. – ГЕО.ОО.О.1.11.	Компетенција за учење; Рад са подацима и информацијама Естетичка компетенција; Комуникација	РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА(2О+1) Регионална географија принципи регионализације. хетерогеност и хомогеност географског простора. ГЕОГРАФСКЕ РЕГИЈЕ ЕВРОПЕ (15 О + 8 У) Јужна Европа – културно цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела. Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка – основне географске карактеристике. Средња Европа – културно цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Немачка – основне географске карактеристике. Западна Европа – културно цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Француска и Уједињено	Регионална географија РЕГИЈЕ ЕВРОПЕ	Користити методе/технике и облике рада, које активирају ученике и у којима су самосталнији у раду: ППТ, видео материјали, пројектна настава Обезбеђивање корелације са сродним предметима. Стално коришћење географске карте Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: илустрација, табела, ППТ, питања.. Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак Писана провера 15 мин. Са немом картом*

одабраним држа вама; – тумачи и израђује тематске карте становништ ва по континентима, регијама и одабраним државама; – описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; – доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; – уз помоћ географске карте објашњава спе цифичности појединих просторних це лина и описује различите начине издваја ња регија; – објасни формирање политичке карте света; – објашњава узроке и последице глобалних феном ена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демог рафска експлозија и пренасељеност, - препознаје негативне утицаје човека на животну	Разликују категорије заштићени х природних и културних добара и наводе примере у Србији и свету. – ГЕО.ОО. О.2.7. Уз помоћ апликација инсталира них на паметним телефоним а и другим ИКТ уређајима проналазе основне географске објекте у расположи вим географск им базама података. – ГЕО.ОО.С. 1.6. Пореде утицај различити х географск их фактора на развој и размештај становниш тва, насеља и привреде. – ГЕО.ОО.С. 1.7. Анализира ју факторе настанка и развоја држава у Европи и свету у		Краљевство – основне географске карактеристик е. Северна Европа – природни рес урси и економски развој, народ и, политичка подела. Норвешка – основне географске кара ктеристике. Источна Европа – културно цивилизацијс ке тековине, етничка хетерогеност, природни ресурс и и економски развој, политичк а подела. Руска Федерација – основне геогр афске карактеристик е. Европска унија – пример интеграционих процеса.			

средину настале услед специфичности развоја пољопривреде,	ближој и даљој прошлости.					

рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама; – истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету болести и епидемије	– ГЕО.ОО.С.1.8. Изводе закључке о елементима географских регија у Србији, Европи и свету. – ГЕО.ОО.С.1.9. Идентификују узроке загађивања и предлажу мере заштите воде, ваздуха и земљишта у својој					

	локалној средини, Србији и свету.					
– доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; – уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија – препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама; -објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографска експлозија и пренасељеност, болести и епидемије, политичка нестабилност; – доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко географским одликама простора; – препознаје	– ГЕО.ОО.С.2.5. Израчунавају вредности основних демографских показатеља (стопе наталитета, морталитета, природног прираштаја, имиграције, емиграције, миграционог салда, укупне промене броја становника и густине насељености) на основу готових статистичких података. – ГЕО.ОО.С.2.6. Одабирају изворе података релевантне за истраживање конкретне географске регије. – ГЕО.ОО.С.2.7. Користе функције специјализованих званичних дигиталних алата за одређивање основних просторних карактеристика географских	Компетенција за учење; Рад са подацима и информацијама Естетичка компетенција; Комуникација	АЗИЈА (8 О+6У) Географски положај, границе и величина Азије. Природне одлике Азије. Становништво Азије. Насеља Азије. Привреда Азије. Политичка и регионална подела. Југозападна Азија – природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела. Јужна Азија – културно цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација, политичка подела. Југоисточна Азија – природни ресурси и економски развој, политичка подела. Источна Азија – културно цивилизацијске	АЗИЈА	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима. Стално коришћење географске карте и географског атласа и неме карте Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: питања, ППТ, видео-записа..е уџбеника Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија, ради израде паноа, кратких записа, кратких излагања Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика Самоевалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак Писана провера вежба 15 минута Карта – појмови*

негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама; – анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи; – изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије у државама чија се привреда заснива највише на експлоатацији нафте и угља; – описује улогу међународних организација у свету	објеката (дужина, површина, растојање, обим, итд.). – ГЕО.ОО.С.2.8. Изводе закључке о географским појавама на основу посматрања елемената географске средине. – ГЕО.ОО.С.3.2. Заступају друштвено прихватљиве ставове (поштовање различитости, толеранција, итд.) у анализи географских феномена. – ГЕО.ОО.С.3.4. Образлажу примену географских знања у		тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Централна Азија – природни ресурси, политичка подела, насеља и становништво.			

	свакодневном животу – ГЕО.ОО.Н.1.2. Уочавају контрасте у области демографских промена, развоја привреде и процеса урбанизације у репрезентативним регијама Србије, Европе и света. – ГЕО.ОО.Н.1.3. Повезују процесе у Земљиним сферама са развојем и функционисањем друштва у репрезентативним регијама Србије, Европе и света. – ГЕО.ОО.Н.1.4. Изводе закључке о утицајима природних и					

	антропогених процеса на стање квалитета животне средине у својој локалној средини, Србији и свету.					
–приказује на немој карти: океане, мора, облике разуђености обале, низије, планине, реке, језера, државе, градове – класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију – анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; – објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; – проналази податке о бројном	– ГЕО.ОО.Н.2.1. Доносе закључке о просторним и узрочно-последичнимвезама између физичкоге ографских фактора (рељеф, клима, воде и земљиште) и друштвеногеограф ских елемената (становништво, привреда, насеља и држава) на основу информација са географских карата. ГЕО.ОО.Н.2.3. Доводе у везу демографске промене са трансформацијом насеља и привредним развојем на основу израчунавања вредности друштвеногеогра фских показате ља. – ГЕО.ОО.Н.2.4. Спроводе истраживање појединих природних и/или друштвених појава у конкретној географској	Компетен ција за учење; Рад са подацима и информац ијама Естетичка компетен ција; Дигитал на компе нција омуни ација	АФРИКА (4 О+2У) Географски положај, границе и величина Африке. Природне одлике Африке. Становништво Африке. Насеља Африке. Привреда Африке. Политичка и регионална подела. Афрички Медитеран и Сахарска Африка. Подсахарска Африка.	АФРИКА	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима. Стално коришћење географске карте и атласа Комбиновање различитих врста дидактичког материјала :,питања, ППТ, видео-записа.. Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија, ради израде паноа,презента	*Формативно,* *свакодневно оцењивање усмених одговора ученика, сумирање постигнућа усменог ангажовања крајем децембра Самоевалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак Писана провера Карта-појмови*

стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; – укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; – тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама;	регији. – ГЕО.ОО.Н.2.5. Самостално изводе закључке о појединим				ција, кратких записа, кратких излагања Постављање ученика у различите ситуације евалуације и самоевалуације	

– описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; – доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; – уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија; – објасни формирање политичке карте света; – објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографска експлозија и пренасељеност, - препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама; – истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету болести и епидемије – доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; – уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија – препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама; -објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографска експлозија и пренасељеност, болести и епидемије, политичка нестабилност; – доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко географским одликама простора; – препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним	појавама у географској средини на основу једноставних мерења и на друге начине прикупљених података о њима. – ГЕО.ОО.Н.2.6. Анализирају географске карте тумачењем размере, садржине, намене – ГЕО.ОО.Н.3.1. Дискутују о демографским (депопулација, емиграција), еколошким (загађење животне средине), економским (сиромаштво, незапосленост), урбаним (бесправна градња) и руралним (деаграризација) проблемима, тако што аргументовано износе свој став поштујући ставове других. – ГЕО.ОО.Н.3.2. Критички преиспитују мере заштите објеката културног наслеђа краја у коме живе. – ГЕО.ОО.Н.3.3. Предлажу мере заштите географског омотача на основу анализе промена у Земљиним сферама. – ГЕО.ОО.Н.3.4. Анализирају вредност незаштићених природних и културних објеката у месту у коме живе, које по њиховом мишљењу треба ставити под заштиту.					

континентима, регијама и у одабраним државама; – анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи; – изводи закључак о						

могућим решењима за коришћење чистих извора енергије – описује улогу међународних организација у свету						
–приказује на немој карти: океане, мора, облике разуђености обале, низије, планине, реке, језера, државе, градове – класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију – анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; – објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; – проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; – укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; – тумачи и израђује		Компетенција за учење; Рад са подацима и информацијама Естетичка компетенција; Дигитална компетенција Комуникација	СЕВЕРНА АМЕРИКА Географски положај, границе, величина и регионална подела Северне Америке. Природне одлике Северне Америке. Становништво Северне Америке. Насеља Северне Америке. Привреда Северне Америке. Политичка подела. (5 О+3 У) ЈУЖНА АМЕРИКА (4 О+ 2У) Географски положај, границе и величина Јужне Америке. Природне одлике Јужне Америке. Становништво Јужне Америке. Насеља Јужне Америке. Привреда Јужне Америке. Политичка подела.	СЕВЕРНА, ЈУЖНА АМЕРИКА	Припремање наставника за часове, водећи рачуна о особеностима одељења и предзнањима ученика Користити разноврсне технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима: Стално коришћење географске карте и атласа Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: мапе ума из уџбеника, табеле, ППТ, видео записи и др. Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија...	*Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика, сумирање постигнућа усменог ангажовања крајем маја Самоевалуација на крају месеца и током појединих часова Домаћи задатак Писана провера-Карта Индивидуални рад, пројектни и задаци-панои, мини предавања*

тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; – описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; – доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; – уз помоћ географске карте објашњава специфи чности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија; – објасни формирање политичке карте света; – објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографс ка експлозија и пренасељеност, - препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед						

специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћај а и туризма на проучаваним контине нтима, регијама и у одабраним државама; – истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету болести и епидемије – доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; – уз помоћ географске карте објашњава специфичн ости појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија – препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударс тва, енергетике, индустрије, саобраћај а и туризма на проучаваним контине нтима, регијама и у одабраним државама; -објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције , демографска експлозија и пренасељеност, болести и епидемије, политичк а нестабилност; – доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским,						

економским и политичко-географским одликама простора; – препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударс тва, енергетике, индустрије, саобраћај а и туризма на проучаваним контине нтима, регијама и у одабраним државама; – анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи; – изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије у државама чија се привреда заснива највише на експлоатацији нафте и угља; – описује улогу међународних организација у свету						
–приказује на немој карти: океане, мора, облике разуђености обале, низије, планине, реке, језера, државе, градове – класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за		Компет ен ција за учење, комуни ка ција и сарадња ,	АУСТРАЛИЈ А И ОКЕАНИЈА (4О+ 2У) Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије.	АУСТР А ЛИЈА, ОКЕАН И ЈА,	Припрем ање наставни ка за часов е, водећи рачуна о особеностима одељења и предзнањима ученика Користити разноврсне	*Карта - провера градива из 7 разреда-извлачење цеду љица са 5 појмова, које треба да покажу за 1*

наведену територију – анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу; – објашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента; – проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабраним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету; – укаже на узроке и последице кретања броја становника, густине насељености, природног прираштаја, миграција и специфичних структура становништва по континентима, регијама и у одабраним државама; – тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабраним државама; – описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабраним државама; – доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава;		Рад са подацима и информацијама, Дигитална, Естетичка	Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија – основна географска обележја. Политичка и регионална подела. ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ (2О+1У) Основна географска обележја СИСТЕМАТИЗАЦИЈА (3) 44 ОБРАДА 25 УТВРЂИВАЊЕ 3 СИСТЕМАТИЗАЦИЈА 72 часа годишње	ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ	технике/методе и облике рада Обезбеђивање корелације са сродним предметима: Стално коришћење географске карте и атласа Комбиновање различитих врста дидактичког материјала: мапе ума из уџбеника, табеле, ППТ, видео записи и др. Упућивање ученика на коришћење додатне литературе, интернета, енциклопедија... Коришћење разноврсних техника сумирања градива: мапе ума Проверавање знања географских појмова, кроз испитивање на карти Коришћење уџбеника и каху квиза	*минут Прегледање свески Самоевалуација и евалуација Провера*

– уз помоћ географске карте објашњава специф ичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија; – објасни формирање политичке карте света; – објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографс ка експлозија и пренасељеност, - препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, руд арства, енергетике, индустрије, саобра ћаја и туризма на проучаваним конт инентима, регијама и у одабраним држава ма; – истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процес е у Европи и свету болести и епидемије – доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; – уз помоћ географске карте објашњава специф ичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија						

– препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама; -објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографска експлозија и пренасељеност, болести и епидемије, политичка нестабилност; – доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко географским одликама простора; – препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабраним државама; – анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и упоређује их са сличним примерима у нашој земљи; – изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије – описује улогу међународних организација у свету							

Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

· просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)
· што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима · размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи.
· коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
· и све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ

Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању: 34/2019-177					
Шта пратимо		Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време
Степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођених стандарда постигнућа у току савладавања програма предмета;	процењују се: вештине изражавања и саопштавања; разумевање, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са подацима и рад на различитим врстама текстова; уметничко изражавање; вештине, руковање прибором, алатом и технологијама и извођење радних задатака.	Оцену одличан (5) добија ученик који: − у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; − лако логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује; .	- Формативно оцењивање: Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор -	Свакодневно бележење током године
			-Комисија ученика и наставница	Учесталост јављања на часу по месецима	Пресек стања на полугодишту
			- Усмено одговарање	Свеобухватност одговора Хронолошка и појмовна прецизност Сналажење на карти Хоризонтално и вертикално повезивање градива Самосталност у одговарању	По потреби, бар једном у полугодишту
		Оцену врло добар (4) добија ученик који: − у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава поједине	-Редовност доношења домаћег - Ученици воде евиденцију	За три недоношења домаћег -1 у свеску, а након опомене и у дневник За редовно доношење домаћег задатка-5	Свакодневно током године, праћење/ пресек стања за тромесечје

		проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује;			
		Оцену добар (3) добија ученик који:			
		− у довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; − у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; − већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; − у довољној мери критички расуђује;	Квиз на кахуу, или други он-лајн квиз	Првопласирани +5 Другопласирани ++ Трећепласирани +	По једном у полугодишту
			Прегледање свески	Уредност Све забележено са часова	На крају наставне године
		Оцену довољан (2) добија ученик који: − знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз минималну примену; − у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључке који се заснивају на подацима; − понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује;	- Писане провере Ученици дају самопроцену оцене	Бодовање: 40-54%-2 55-69%-3 70-84%-4 85-100%-5	Након сваке теме (4 провере које се раде цео час - по две у полугодишту и бар две провере до 15 минута-једна у првом и једна у другом полугодишту)
		Недовољан (1) добија ученик који:	- Групни рад (посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика)	Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада, продуката група (пано, табела...)	По потреби

		− знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене;	- Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова, процена осталих ученика)	Прва три пара која прваураде задатак добијају +5 Сви парови који ураде задатак добијају + Парови који не раде задато на часу добијају -	По потреби	
		− не изводи закључке који се заснивају на подацима; − критички не расуђује; .	-Сналажење на карти	За показаних 5 појмова за један минут - оцена 5 За 4 -4 3-3 2-2 1-1	На крају школске године	
Ангажовање ученика у настави	одговоран однос према раду, поста вљеним задацима, и исказано интересовање и мотивацију за учење и напредовање. активно учествовање у настави, сарадњу са другима	− показује изузетну само сталност уз изузетно висок степен активно сти и ангажовања.(5) − показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања. (4) − показује делимични степен активно сти и ангажовања (3) − показује мањи степен активности и ангажовања .(2) − не показује интересовање за учешће у активностима ни ти ангажовање (1)	Вођење евиденције од стране наставника о: -Јављању на часовима (учесталост и активност по месецима) -Успешности у групном раду, раду у пару (ангажовање, пр одукти) -Учешћу на такмичењима -Посета културно историјским институцијама и догађајима -Несебичном пружању помоћи другим ученицима - Израда паноа, ППТ, различити х врста излагања	-Све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано -Учесталост јављања и активност по месецима -Учествује и израђује самостално или у сарадњи са другима продукте рада -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (та кмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...) -Спреман је да помогне другима -Иницијатива и квалитет прод укта	-Пресек стања по тромесеч јима	

Предмет: ФИЗИКА

Разред: Седми (7.)

Годишњи фонд часова: 72

Недељни фонд часова: 2

Програм је израђен на основу Правилника о плану наставе и учења за седми разред основног образовања (Сл. гласник РС, 12/2018, 3/2019, 5/2019, 12/2019) и Закона о основном образовању.

1. ЦИЉЕВИ УЧЕЊА ПРЕДМЕТА

- **Упознавање** са природним појавама и основним законима природе.
- **Стицање** основа научне писмености и усвајање научног метода.
- **Оспособљавање** за уочавање физичких феномена кроз истраживање.
- **Примена** физичких закона у свакодневном животу и раду.

2. ПЛАН РЕАЛИЗАЦИЈЕ И БРОЈ ЧАСОВА

(Ова табела је прилагођена за А4 формат и неће прелазити маргине)

Бр.	Наставна област / Тема	Укупно	Лаб.	Време реализације
1.	Сила и кретање	25	3	Септембар, октобар, новембар
2.	Кретање под дејством силе теже. Трење	12	2	Децембар, јануар
3.	Равнотежа тела	11	1	Фебруар, март
4.	Механички рад и енергија. Снага	15	2	Април, мај
5.	Топлотне појаве	9	1	Мај, јун
	УКУПНО	**72**	**9**	**Септембар – Јун**

3. САДРЖАЈИ ПРОГРАМА (Кључни појмови и вежбе)

1. Сила и кретање

- **Садржај:** Сила као узрок промене брзине, убрзање, Други и Трећи Њутнов закон, равномерно променљиво кретање (тренутна и средња брзина, графици).
- **Лаб. вежбе:** Одређивање убрзања куглице низ жљеб; Провера Другог Њутновог закона (Атвудова машина/колица).

2. Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења

- **Садржај:** Слободно падање, хитац навише/наниже, бестежинско стање. Силе трења (мировања, клизања, котрљања) и отпор средине.
- **Лаб. вежбе:** Одређивање убрзања тела које слободно пада; Одређивање коефицијента трења клизања.

3. Равнотежа тела

- **Садржај:** Слагање и разлагање сила, врсте равнотеже. Полуга и момент силе. Сила потиска, Архимедов закон и услови пливања.
- **Лаб. вежбе:** Одређивање густине чврстог тела применом Архимедовог закона.

4. Механички рад и енергија. Снага

- **Садржај:** Механички рад силе теже и трења. Кинетичка и гравитациона потенцијална енергија. Закон о одржању механичке енергије. Снага и коефицијент корисног дејства.
- **Лаб. вежбе:** Одређивање рада силе на различитим подлогама; Провера закона одржања енергије.

5. Топлотне појаве

- **Садржај:** Молекули и кретање, топлотно ширење, температура и унутрашња енергија. Количина топлоте, специфични топлотни капацитет, топлотна равнотежа и агрегатна стања.
- **Лаб. вежбе:** Мерење температуре мешавине после успостављања топлотне равнотеже.

4. ИСХОДИ УЧЕЊА И КОМПЕТЕНЦИЈЕ

Уместо широке матрице, исходи су сажети у кључне вештине које ученик стиче:

- **Теоријско знање:** Разликује скаларне и векторске величине, препознаје инерцију, силе потиска и трења, те повезује појмове рада, снаге и енергије.
- **Анализа и примена:** Примењује Њутнове законе, Архимедов закон и законе одржања енергије на примере из окружења. Разуме промене агрегатних стања приликом грејања/хлађења.
- **Математичко решавање:** Решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из кинематике, динамике, равнотеже и енергије.
- **Експериментални рад:** Самостално изводи експерименте, користи мерне инструменте, прикупља податке и приказује их табеларно и графички.
- **Међупредметне компетенције:** Развој компетенција за учење, комуникацију, решавање проблема, дигиталне вештине, као и одговоран однос према здрављу и околини.

5. СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА

Широка табела стандарда је пребачена у прегледне целине по нивоима:

- **Основни ниво:** Ученик препознаје основне силе (гравитација, трење) и врсте кретања. Чита мерне скале, користи основне јединице (СИ) и поштује правила безбедности у лабораторији. Зна да агрегатно стање зависи од температуре.
- **Средњи ниво:** Разуме концепт густине, еластичне силе и силе потиска. Користи префиксе, претвара јединице и интерпретира графиконе. Схвата везу између механичког рада, енергије и температуре.

- **Напредни ниво:** Примењује услове равнотеже полуге и комплексне математичке формулације (равномерно промењљиво кретање). Самостално доноси релевантне закључке на основу експеримената и препознаје грешке мерења.

6. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА НАСТАВЕ И ВРЕДНОВАЊЕ

- **Облици и методе рада:** Настава се ослања на поступност и очигледност. Користе се демонстрациони огледи (стратегија: *предвиди-посматрај-објасни*), решавање проблема (физичка анализа, рачунање, дискусија), лабораторијске вежбе, пројектна настава и истраживачки домаћи задаци.
- **Праћење и оцењивање:** Наставник континуирано прати напредовање кроз усмена испитивања, писмене провере, контролне вежбе и практичан рад. Оцењује се и учешће у пројектној настави. На почетку године је обавезна иницијална процена знања.
- **Инклузија (ИОП):** Просторно, садржајно и методичко прилагођавање програма уз вршњачку подршку за ученике којима је потребна додатна помоћ.

7. ДОПУНСКИ И ДОДАТНИ РАД

- **Допунска настава (око 11 часова годишње):** Намењена стицању минимума основних знања (препознавање ознака физичких величина, претварање јединица, читање мерних скала, препознавање основних сила).
- **Додатни рад (око 11 часова годишње):** Намењен проширивању знања кроз сложеније физичке појаве, истраживачке задатке и припрему ученика за такмичења, уз максимално подстицање талената.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА – МАТЕМАТИКА, VII РАЗРЕД
ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА
СЕДМИ РАЗРЕД
2026–2030. година

Елемент програма	Детаљан садржај
САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	Квадрат рационалног броја лажење једначине $x^2 = a$, $a > 0$ тојање ирационалних бројева (нпр. решење једначине $x^2 = 2$) лни бројеви и бројевна права дратни корен и једнакост $\sqrt{(a^2)} = \|a\|$ имални запис реалног броја ближна вредност реалног броја олутна грешка овна својства операција с реалним бројевима кција директне пропорционалности $y = kx$, $k \in R\setminus\{0\}$ дужена пропорција.
БРОЈ ЧАСОВА	7 + 12
КОМПЕТЕНЦИЈЕ – ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ	Компетенција за целоживотно учење муникација с подацима и информацијама тална компетенција лажење проблема адња. Општа предметна компетенција (ОПК) ецифична предметна компетенција 1 (СПК1) ецифична предметна компетенција 2 (СПК2) ецифична предметна компетенција 3 (СПК3).
ИСХОДИ	Ученици ће бити у стању да: израчунавају степен датог броја у једноставним случајевима, посебно квадрат и куб броја ршавају једну основну операцију са степенима у једноставним случајевима (множе и деле степене истих основа) унају усмено квадратни корен потпуних квадрата прве стотине итивне реалне бројеве идентификују са мерним бројевима дужина дужи и објасне да постоје дужи чије дужине нису рационални бројеви (нпр. дијагонала јединичног квадрата) исте бројевну праву за представљање реалних бројева (уочавају бијекцију између скупа реалних бројева и бројевне праве) ређују по величини реалне бројеве који могу бити записани у различитим облицима дноставнијим случајевима одређују квадратни корен броја који није потпуни квадрат (квадратни корен производа и количника) ређују вредност сложенијег бројевног израза који поред основних рачунских операција укључује и степене и корене исте математички језик строго поштујући његову семантику и синтаксу.
ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ	MAT.A.OO.O.1.2 T.A.OO.C.1.2 T.A.OO.H.1.2 T.OO.H.3.1 T.OO.C.2.3.

КЉУЧНИ ПОЈМОВИ	Квадрат рационалног броја дратни корен ционални бројеви лна бројевна права ближна вредност реалног броја олутна грешка ектна пропорционалност дужена пропорција.
НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	Увести појам квадрата рационалног броја p/q и илустровати га површином квадрата. Цртати дужи чији је мерни број дати рационални број, а затим објаснити пример када мерни број није рационалан. Увести појам ирационалног броја и доказати колика је страница квадрата чија је површина 2. Кроз одговарајуће примере објаснити узајамно једнозначну везу између тачака на правој и реалних бројева. Саопштити разлику рационалних и ирационалних бројева кроз примере. Објаснити приказивање децималних разломака са неограниченим бројем децимала који представљају изабрани ирационални број. Објаснити да се за рачунање са реалним бројевима користе исти принципи као у пољу рационалних бројева. Увести појам приближне вредности и апсолутне грешке за све реалне бројеве. Правила заокругљивања реалних бројева увести на конкретним примерима и посматрањем могућих граница/интервала у зависности од прецизности. Реализовати основна својства операције кореновања у R+ на примерима, посебно збир, разлику, производ и количник корена. Увести функцију директне пропорционалности y = kx на конкретним примерима блиским искуству ученика (нпр. однос пута и времена при константној брзини). Реализовати тематску јединицу продужена пропорција кроз конкретне примере (подела дате суме у датој размери, одређивање углова троугла ако је дат њихов однос, присуство метала у легурама). Посебну пажњу поклонити вези продужене пропорције са класичном двојном пропорцијом.
НАЧИН ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНОСТИ ИСХОДА	Активност на часу ени одговор мене провере ћи задаци гки одговори у оквиру решавања задатка пред таблом раживачки задатак ос према раду ћење активности на свим пољима рада глед и оцена постигнутих знања о реалним бројевима на тесту.

Елемент програма	Детаљан садржај
САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	Питагорина теорема (директна и обрнута) ниje примене Питагорине теореме

	струкције тачака на бројевној правој које одговарају бројевима √2, √3, √5 итд. тојање између две тачке у координатном систему.
БРОЈ ЧАСОВА	9 + 12
КОМПЕТЕНЦИЈЕ – ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ	Компетенција за целоживотно учење муникација с подацима и информацијама тална компетенција лавање проблема адња. Општа предметна компетенција (ОПК) цифична предметна компетенција 1 (СПК1) цифична предметна компетенција 2 (СПК2) цифична предметна компетенција 3 (СПК3).
ИСХОДИ	Ученици ће бити у стању да: израчунавају непознату страницу правоуглог троугла применом Питагорине теореме на основу непосредно датих елемената мењују Питагорину теорему на квадрат, правоугаоник, коцку и квадар ређују дужину дужи у правоуглом координатном систему користећи Питагорину теорему мењују теорему на једнакокраки и једнакостранични троугао мењују теорему на паралелограм, ромб, трапез и делтоид исте Питагорину теорему и основна својства троугла, четвороугла, паралелограма и трапеза у сложенијим ситуацијама (нпр. одређују дужину ортогоналне пројекције дужи, рачунају обиме и површине геометријских фигура на основу елемената који нису непосредно дати у формулацији задатка) исте индуктивно закључивање за откривање правила/тврђења.
ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ	МАТ.Г.ОО.О.1.7 Т.Г.ОО.С.1.6 Т.Г.ОО.Н.1.4 Т.ОО.С.2.3 Т.ОО.Н.3.1.
КЉУЧНИ ПОЈМОВИ	Питагорина теорема т Питагорине теореме тагорине тројке.
НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	Као мотивацију користити историјске податке о потреби човека за употребом и конструкцијом правоуглих троуглова током изградње различитих објеката. На примеру египатског троугла експериментом са конопцем, цртежом или симулацијом на динамичком софтверу упознати ученике са теоремом, затим је исказати и дати комплетан доказ. У вежбању инсистирати на различитим ознакама катета и хипотенузе и различитим положајима правоуглог троугла. Упознати ученике са карактеристичним Питагориним тројкама и напоменути да их има бесконачно много. Формулисати обрт Питагорине теореме и применити га у задацима. Показати примену

	теореме на конструкције дужи чији је мерни број ирационалан број и примену на квадрат, правоугаоник, једнакокраки и једнакостранични троугао, ромб и правоугли и једнакокраки трапез. Увежбавати примену на једнакокраки правоугли троугао и правоугли троугао са углом од 30°. Увежбавати одређивање растојања двеју тачака у координатном систему.
НАЧИН ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНОСТИ ИСХОДА	Посматрање и праћење ангажовања ученика дукти ученикових активности мена провера ено испитивање ћи задаци ос према раду ажовање на креативном домаћем задатку ажовање у групном раду на постигнутих знања о Питагориној теореми.

Елемент програма	Детаљан садржај
САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	Први део: степен чији је изложилац природан број ен декадне јединице чији је изложилац цео број рације са степенима ен производа, количника и степена. Други део: полиноми и операције (мономи, сређени облик, трансформације збира, разлике и производа полинома у сређени облик полинома) драт бинома и разлика квадрата тављање полинома на чиниоце коришћењем дистрибутивног закона, формуле за квадрат бинома и разлику квадрата мене.
БРОЈ ЧАСОВА	20 + 27
КОМПЕТЕНЦИЈЕ – ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ	Компетенција за целоживотно учење муникација с подацима и информацијама тална компетенција лавање проблема адња. Општа предметна компетенција (ОПК) цифична предметна компетенција 1 (СПК1) цифична предметна компетенција 2 (СПК2) цифична предметна компетенција 3 (СПК3).
ИСХОДИ	Ученици ће бити у стању да: израчунавају степен датог броја у једноставним случајевима, посебно квадрат и куб броја ршавају једну основну операцију са степенима у једноставним случајевима (множе и деле степене истих основа) потреби трансформишу једноставније целе алгебарске изразе у сређени облик, тако што сабирају, одузимају и множе мономе

	ачунавају вредности једноставних целих алгебарских израза када се општим бројевима доделе конкретне вредности ачунавају израз који укључује више операција са степенима (степен производа, степен количника, степен степена) ирају, одузимају и множе полиноме ма потреби трансформишу целе алгебарске изразе применом дистрибутивног закона, као и формула за квадрат бинома и разлику квадрата ражују различите приступе проблему, уз подршку наставника или вршњака ıо изражавају своје математичке мисли и идеје.
ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ	MAT.A.OO.O.1.2 .T.A.OO.O.1.3 .T.A.OO.C.1.2 .T.A.OO.C.1.4 .T.A.OO.H.1.2 .T.OO.C.2.5 .T.OO.H.3.2.
КЉУЧНИ ПОЈМОВИ	Степен ıен степена ıен збира, разлике и количника ıен са изложиоцем нула или негативним бројем ином драт бинома ика квадрата.
НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	Упознати ученике са степенима чији је изложилац конкретан природан број и операцијама са таквим степенима. Решавати одговарајуће задатке са степенима и објаснити практичност примене ових знања у физици и другим наукама. Упознати ученике са појмом алгебарског израза уз израчунавање вредности једноставнијих израза. Објаснити појам полинома (моном као специјалан случај полинома). Решавати полиноме на основу познатих закона рачунских операција с бројевима. Објаснити растављање полинома на чиниоце типа $ax + bx$, $a^2 - b^2$, $a^2 + 2ab + b^2$, уз наглашавање сврхе трансформација. Кроз примену растављања на чиниоце објаснити решавање једначина облика $ax^2 + bx = 0$ и $x^2 - c^2 = 0$.
НАЧИН ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНОСТИ ИСХОДА	Активност на часу ени одговор мене провере ıаћи задаци тки одговори у оквиру решавања задатка пред таблом давање/излагање раживачки задатак ос према раду ћење активности на свим пољима рада на постигнутих знања о целим и рационалним алгебарским изразима.

Елемент програма	Детаљан садржај
САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	Појам многоугла те многоуглова р углова многоугла ј дијагонала многоугла вилни многоуглови (појам, својства, конструкције) м и површина многоугла ишна дуж троугла оцентар и тежиште троугла жење примене ставова подударности.
БРОЈ ЧАСОВА	6 + 15
КОМПЕТЕНЦИЈЕ – ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ	Компетенција за целоживотно учење муникација с подацима и информацијама тална компетенција лавање проблема адња. Општа предметна компетенција (ОПК) ецифична предметна компетенција 1 (СПК1) ецифична предметна компетенција 2 (СПК2) ецифична предметна компетенција 3 (СПК3).
ИСХОДИ	Ученици ће бити у стању да: користе аналогију у односу на објекте, својства и поступке исте знања из алгебре и геометрије у техничком образовању, уметности и другим областима дају појмовима дуж, полуправа, права, раван, угао, круг и кружница (кружна линија) и уочавају њихове моделе у реалним ситуацијама ликују врсте углова (оштри, прави, тупи) ликују врсте многоуглова (према броју темена, правилне, конвексне и неконвексне) и примењују основна тврђења о угловима и дијагоналама многоуглова струишу карактеристичне тачке троугла авају карактеристичне троуглове за правилне многоуглове и одређују њихове елементе, а на основу тога површине правилних многоуглова, као и елементе уписаних и описаних кругова око тих многоуглова.
ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ	МАТ.ОО.Н.2.3 Т.ОО.С.3.6 Т.Г.ОО.О.1.6 Т.Г.ОО.С.1.7 Т.Г.ОО.С.1.8 Т.Г.ОО.Н.1.4.
КЉУЧНИ ПОЈМОВИ	Многоугао оцентар иште зови подударности.
НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	Ослањајући се на раније стечена знања о геометријским фигурама, дефинисати многоугао као део равни ограничен многоугаоном линијом. Објаснити зависност збира углова и броја дијагонала многоугла од броја његових страница. Кроз одговарајуће примере обрадити конструкцију неких

	правилних многоуглова (са 3, 4, 6, 8... страница). Објаснити могућност цртања правилних многоуглова са 9, 10 итд. страница уз коришћење угломера. Разликовати конструкцију од приближног цртања (скице). На примерима илустровати ситуације када конструктивни задатак има више решења или нема решења, без инсистирања на таквим задацима. Израчунавање обима и површине многоугла илустровати разноврсним примерима и задацима. Посебну пажњу посветити израчунавању површине правилног шестоугла. Укључити практичне примене рачунања површина.
НАЧИН ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНОСТИ ИСХОДА	Посматрање и праћење ангажовања ученика дукти ученикових активности мена провера ено испитивање аћи задаци ос према раду ажовање на креативном домаћем задатку ажовање у групном раду на постигнутих знања о многоуглу.

Елемент програма	Детаљан садржај
САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	Централни и периферијски угао у кругу м круга и број π кина кружног лука ршина круга, кружног исечка и кружног прстена ација.
БРОЈ ЧАСОВА	8 + 13
КОМПЕТЕНЦИЈЕ – ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ	Компетенција за целоживотно учење муникација с подацима и информацијама тална компетенција лавање проблема адња. Општа предметна компетенција (ОПК) цифична предметна компетенција 1 (СПК1) цифична предметна компетенција 2 (СПК2) цифична предметна компетенција 3 (СПК3).
ИСХОДИ	Ученици ће бити у стању да: усвајају математичке концепте користећи менталне слике вију интелектуалну радозналост и љубав према математици дају појмовима дуж, полуправа, права, раван, угао, круг и кружница (кружна линија) и уочавају њихове моделе у реалним ситуацијама авају односе праве и кружнице струишу круг датог полупречника ликују централне и периферијске углове круга, уочавају одговарајуће парове тих углова и користе основна својства њихових мера ређују дужину кружног лука, површину кружног исечка и кружног прстена

	еђују или процењују површине произвољних геометријских фигура струишу тангенте на кружницу из дате тачке мењују Питагорину теорему на круг.
ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ	МАТ.ОО.О.2.1 Т.ОО.Н.3.8 Т.Г.ОО.О.1.6 Т.Г.ОО.О.1.9 Т.Г.ОО.С.1.7 Т.Г.ОО.Н.1.4 Т.Г.ОО.Н.1.5 Т.Г.ОО.Н.1.6.
КЉУЧНИ ПОЈМОВИ	Круг иферијски угао трални угао ација жни исечак жни прстен ј π.
НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	Кроз предавање увести појам централног и периферијског угла круга и кроз доказ објаснити њихов однос. На адекватан начин објаснити обим и површину круга. Кроз примере на моделима, експерименталним путем објаснити сталност односа обима и пречника круга, уз увођење броја π. Извести обрасце за дужину кружног лука, површину кружног исечка и површину кружног прстена. У практичним израчунавањима користити приближну вредност 3,14, али повремено радити и са проценама 3,142 7 У делу теме који се односи на ротацију ограничити се на ротације једноставнијих фигура око задате тачке и за задати угао. Објаснити позитиван и негативан смер ротације и урадити неколико примера ротације у координатном систему. Важно је да ученици уоче да се дужине дужи и величине углова не мењају при ротацији.
НАЧИН ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНОСТИ ИСХОДА	Посматрање и праћење ангажовања ученика дукти ученикових активности мена провера ено испитивање ћи задаци ос према раду ажовање на креативном домаћем задатку ажовање у групном раду на постигнутих знања о кругу.

Елемент програма	Детаљан садржај
САДРЖАЈИ ПРОГРАМА	Средња вредност ијана .

БРОЈ ЧАСОВА	1 + 2
КОМПЕТЕНЦИЈЕ – ОПШТЕ И МЕЂУПРЕДМЕТНЕ	Компетенција за целоживотно учење муникација с подацима и информацијама тална компетенција лавање проблема адња. Општа предметна компетенција (ОПК) цифична предметна компетенција 1 (СПК1) цифична предметна компетенција 2 (СПК2) цифична предметна компетенција 3 (СПК3).
ИСХОДИ	Ученици ће бити у стању да: користе аналитичке и логичке вештине у сложенијим животним ситуацијама исте одговарајуће софтвере за решавање задатака и усвајање математичких концепата ажавају положај објеката у табели сврставајући их у врсте и колоне ају податак са графикона, дијаграма или из табеле и одређују минимум или максимум приказане зависне величине ачунавају мере централне тенденције (средња вредност, медијана и мод) за дате податке ликују сигуран, немогућ и случајан догађај и случајне догађаје представљају као скупове елементарних исхода посматраног случајног експеримента.
ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ	MAT.OO.H.3.3 T.OO.C.2.8 T.C.OO.O.1.11 T.C.OO.O.1.12 T.C.OO.C.1.10 T.C.OO.H.1.7.
КЉУЧНИ ПОЈМОВИ	Средња вредност ијана .
НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА	Тему реализовати као пројектни задатак. Циљ је да ученици овладају појмовима средња вредност, медијана и мод и увере се у применљивост обраде података у свакодневној пракси. Препоручује се прикупљање, обрада и анализа података добијених анкетом. Теме треба да буду блиске узрасту ученика (нпр. коришћење ИКТ од стране ученика, расподела слободног времена, еколошка свест младих). Број питања у анкети не мора бити велики, највише 5–6 рак не треба да буде премали ни превелик. Дате/прикупљене податке о једном обележју сортирати, саставити табеле и приказати графиконом, ручно или помоћу софтвера. Помоћу софтвера рачунати мере централне тенденције за веће скупове података. На основу мера централне тенденције изводити једноставне закључке о прикупљеним подацима и појави коју репрезентују. Примењивати процентни рачун. За тему из познатог контекста ученици самостално прикупљају и обрађују

	податке, састављају табеле и цртају дијаграме, ручно или помоћу софтвера.
НАЧИН ПРОВЕРЕ ОСТВАРЕНОСТИ ИСХОДА	Посматрање ћење ангажовања ученика дукти ученикових активности ос према раду ажовање на пројектном задатку ажовање у групном раду.

Елемент програма	Детаљан садржај
ОЦЕНА 5 – ОДЛИЧАН	У потпуности показује способност трансформације и примене знања у новим ситуацијама акоћом логички повезује чињенице и појмове остално изводи закључке засноване на подацима ава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује азује изузетну самосталност и веома висок степен активности и ангажовања.
ОЦЕНА 4 – ВРЛО ДОБАР	У великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове остално изводи закључке засноване на подацима ава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује азује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања.
ОЦЕНА 3 – ДОБАР	У довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама атној мери логички повезује чињенице и појмове им делом самостално изводи закључке засноване на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме овољној мери критички расуђује азује делимични степен активности и ангажовања.
ОЦЕНА 2 – ДОВОЉАН	Знања су на нивоу репродукције, уз минималну примену

	ањој мери логички повезује чињенице и појмове и уз подршку наставника изводи закључке засноване на подацима екад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује азује мањи степен активности и ангажовања.
ОЦЕНА 1 – НЕДОВОЉАН	Знања нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене изводи закључке засноване на подацима тички не расуђује оказује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање.

Елемент програма	Детаљан садржај
Формативно оцењивање	Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску/евиденцију наставника ници и наставник прате напредовање.
Вредновање решеног задатка на табли	Задатак основног нивоа: + дњег нивоа: ++ редног нивоа: +++. Скала из извора: 15 плусева – оцена 2 - оцена 3 - оцена 4 - оцена 5. Када се сваки задатак вреднује са једним +, а ученик може да ради више задатака: 7 плусева – 2 - 3 - 4 - 5. За неангажовање ученика у сакупљању плусева оцена 1 се у принципу избегава, али је предвиђена ако ће остварити образовно-васпитни циљ побољшања радних навика.
Усмено одговарање	Свеобухватност одговора цизност и поступност изонтално и вертикално повезивање градива. По потреби, бар једном у полугодишту.
Домаћи задаци	Редовност доношења домаћег задатка ници воде евиденцију и пријављују наставнику. За три минуса оцена 1 у свеску, а након опомене и у дневник. После пресека стања претходни минуси се углавном бришу, уз аутономију наставника да неки минус остане ако процени да ученик није прихватио одговорност и кориговао однос према предметним обавезама.
Писмене провере	Бодовање: 0–29% – оцена 1 49% – оцена 2 69% – оцена 3 89% – оцена 4 100% – оцена 5. Реализују се након сваке теме.
Групни рад и рад у пару	Посматрање наставника, излагање група и процена осталих ученика. Процењују се сарадња у групи, укљученост свих чланова и квалитативни и квантитативни резултати рада (пано, табела, дијаграм, истраживачки задатак и сл.).

Прегледање свески	Уредност и садржај: све што је рађено на часу налази се у свескама и уредно је написано. Праћење током године и преглед на крају наставне године.
Самосталност и ангажовање	Утисак о укупном раду ученика уз образложење наставника: јављање на часовима ешност у групном раду/раду у пару шће на такмичењима ада паноа, предавање, презентација и различитих врста излагања ност, прецизност и свеобухватност одговора ученост у обраду, повезивање и закључивање ажовање на различитим изворима знања ученост у допунску наставу.
Активности и продукти	Све што је рађено на часу сталост јављања и активност по месецима агање другима остална или сарадничка израда продуката рада ј и квалитет добровољног учешћа у наставним и ваннаставним активностима (такмичења, пано, кратко предавање, вођење квиза, асоцијације и сл.) цијатива и квалитет продукта.
Време праћења	Свакодневно током године сек стања на полугодишту и по потреби пре тога ћи пресек стања крају школске године или полугодишта, у зависности од инструмента.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
предмета биологија за 7. разред
за период 2027-2030.године

историје биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.

Програм је израђен према одредбама чланова Закона о основама система образовања и васпитању, (""Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025))" члан 61 и Закона о основном образовању ("Сл. гласник РС", бр. 55/2013, 101/2017, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 129/2021, 92/2023 и 19/2025) члан 27., 28.

редни брпј теме	тема/пбласт	укупнп	МЕСЕЦИ										пбрадаа	ппнављаое	вежбе	систематизација	укупнп
			IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI					
I	НАСЛЕЂИВАОЕ И ЕВПЛУЦИЈА	12	I	I									5	6	0	1	12
II	ППРЕКЛП И РАЗНПВРСНПСТ ЖИВПГ СВЕТА	12		II	II								6	5	0	1	12
III	ЈЕДИНСТВП ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАП ПСНПВА ЖИВПТА	32			III	III	III	III	III	III			14	13	5	2	34
IV	ЖИВПТ У ЕКПСИСТЕМУ	8								IV	IV		4	3	0	1	8
V	ЧПВЕК И ЗДРАВЉЕ	6									V	V	4	1	0	1	6
	УКУПНП	72											33	28	5	6	72

ЗОСОВ Циљеви основног образовања и васпитања

Члан 21.

Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња; 6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије; 10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства; 13) развијање позитивних људских вредности;
14) развијање компентенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости; 16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

Циљ: Циљ наставе и учења биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином и биолошких процеса развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем

Предметни исходи	**Стандарди**	**Опште међупредметне компетенције**	**Назив теме / садржај**	**Кључни појмови садржаја**	**Начини и поступци остваривања програма (Дидактичко-методичко упутство)**	**Начин провере остварености исхода**

-прикупи и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења; - упореди полно и бесполно размножавање; - идентификује разлике између митозе и мејозе на основу промене броја хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији; - шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према Менделовом правилу;	БИ.1.3.1. БИ.1.3.2. БИ.1.3.3. БИ.1.3.4. БИ.1.3.5. БИ.1.3.6. БИ.1.3.7. БИ.1.3.10. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.1.6.3. БИ.1.6.4. БИ.2.3.1. БИ.2.3.2. БИ.2.3.3. БИ.2.3.4. БИ.2.3.6. БИ.2.6.1 БИ.2.6.3 БИ.3.3.1. БИ.3.3.3. БИ.3.3.5. БИ.3.3.6.	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Естетичка компетенција Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА (5о+0в+6у+1=12).** - Деоба ћелије (хромозоми, настајање телесних и полних ћелија. - ДНК и појам гена (алел, генотип, фенотип). -Прво Менделово правило, крвне групе, трансфузија и трансплантација. - Наслеђивање пола. -Наследне болести. - Животни циклуси биљака и животиња. Смена генерација. Једнополни и двополни организми. Значај и улога полног размножавања.	– Ћелијске органеле – Ћелијски метаболизам – Једро – ДНК – Ген – Хромозом – хроматиде – Кариотип – Ћелијски циклус – Хаплоидан и диплоидан број хромозома – Хомологи хромозоми – Митоза – Мејоза – Кариограм – Генски локус – Генски алел Доминантни и рецесивни алели – Менделова правила наслеђивања – Телесни и полни хромозоми – Наследне болести	-Потребно је повезати знања ученика о појмовима гена и ДНК и њиховом положају у ћелији прокариота и еукариота. - Уводи се појам хромозома (од чега се састоје, како изгледају у деоби и ван ње, улога хромозома у контролу и метаболизму ћелије, при чему је појам метаболизма познат из претходног разреда). На примеру људског кариограма, објаснити парове хромозома и да хромозоми једног пара се називају хомологи хромозоми. - Најприкладније је да ученици користе моделе деоба које могу сами да направе. На основу модела ученик може да опише ток сваке деобе, да их упореди	· Иницијално тестирање · Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика · Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова · Домаћи задатак · лабораторијске вежбе · проблемски задаци · Писана провера – објективни тестови са допуњавањем кратких одговора – задаци са означавањем – задаци вишеструког избора – спаривање појмова задаци есејског типа

					и да направи тавелу разлика митозе и мејозе. - Важно је надовезати садржај о размножавању на садржај који се односи на ћелијске деобе. Бесполно размножавање треба повезати са митозом и настанком идентичних ћелија, због чега су потомци генетички и дентични једном родитељу. Потребно је дати примере бесполног размножавања код биљка и животиња. Полно размножавање треба повезати са мејозом, деобом којом настају гамети, чијим спајањем ће се гени родитеља искомбиновати, у јединствену комбинацију коју свака јединка носи. -Ток развића вишећелијских организама објаснити на моделу човека, а ученици	

					самостални м истраживањ ем треба да дођу до података о животним циклусима животиња из непосредног окружења. -Објаснити појам генотипа кроз постојање два алела за један ген на хомологим хромозомим а (један наслеђен од маме, а други од тате), а фенотипа на видљивим о собинама. -Треба дати шему наслеђива ња неке особине (светле оч и/тамне очи) у једној генрацији и на њој објаснити Менделов о правило. - Као примере промена стања организма или наслед них болести могу се навести болести које зависе : само од наслеђених гена (срасли прсти, једна врста патуљастог раста), од наслеђених гена и начина жи	

					вота (дијабетес), оне које су везане за полне хро мозоме (хемофилија), болести које су одређене в ећим бројем гена и такође зависне од начина живота (шизофренија), или су последица прмене у броју хром озома (Даунов синдром).	

- упореди организме на различитим позицијама на «дрвету живота» према начину на који обављају животне процесе; - користи микроскоп за посматрање грађе гљива, биљних и животињских ткива;	БИ.1.1.3. БИ.1.1.4. БИ.1.2.1. БИ.1.2.2. БИ.1.2.3. БИ.1.2.4. БИ.1.2.5. БИ.1.2.6 БИ.1.2.7. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.1.6.3. БИ.1.6.4. БИ.2.2.1. БИ.2.2.2. БИ.2.2.3. БИ.2.2.4. БИ.2.2.5. БИ.2.2.6. БИ.2.6.1. БИ.2.6.3. БИ 3.1.3. БИ.3.2.1. БИ.3.2.2. БИ.3.2.3.	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Естетичка компетенци Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА (14о+5в+13у +1с=34)** - Појам симетрије типични примери код једноћелијских и вишећелијских организама. -Симетрија, цефализација и сегментација код животиња. - Присуство/ одсуство биљних органа. -Ћелије са специфичном функцијом: мишићне, крвне, нервне, ћелије затварачице... - Грађа и улога ткива, органа, органских система и значај за функционисања организма. - Компаративни преглед грађе главних група биљака, гљива и животиња. -	- Асиметрија Двобочна и зрачна симетрија - Чланци - Једноћелијске еукарије - Гљиве - Мицелију м-хифе - Хитин - Спорангија плодоносно тело Животни процеси биљака - Васкуларне биљке - Биљна ткива - Смена генерација - Спорофит гаметфит - Цвет - Монокотиледоне и дикотиледоне биљке Творна и трајна ткива - Епител - Пресвлачење - Рожнне творевине - Егзо и еноскелет - Локомоторни систем - Животињска ткива - Чула - Нервни систем - Обезбеђивање енергије - Варење - Системи за транспорт - Нефридија - Мокраћа - Оплођење -	- Акценат треба да буде на ученичком истраживању основних принципа организације живих бића и значају ткива, органа и органских система и за функционисање организма. Симетричност тела треба обрадити као особину која се јавља у свим групама живих организама (једноћелијских и вишећелијских), са типичним примерима радијалне (зрачне), билатералне (двобочне) симетрије и асиметрије. Код обраде симетрије/ асиметрије једноћелијских органи зама користити примере познатих врста које су обрађиване у претходним разредима. Посебно обратити пажњу на појаву симетрије/асиметрије код биљака (симетрија цвета, листа...), као и на облике симетрије код животиња, како би се разумео значај симетрије тела за живот у воденој и копненеој средини. Цефализацију(овај стручни појам не треба користити) код животиња би требало описати као груписање главних органа за пријем и спровођење информација у предњем делу тела, јер овај део тела први ступа у контакт са спољашњом средином. -Главне групе једноћелијских еукариотских организам треба обрадити кроз упоредни преглед грађе и сличности/ разлике основних животних функција код једноћелијске алге, амебе, бичара, трепљара. Не ићи у детаљније систематске поделе у	· Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика · Сумирање постигнућа усменог ангажовања крајем децембра · Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова · Домаћи задатак · проблемски задаци · Писана провера – објективни тестови са допуњавањем кратких одговора – задаци са означавањем – задаци вишеструког избора – спаривање појмова

				Ембрионално развиће - Потпуно и непотпуно развиће - Ларва Стални и прелазни домаћин	оквиру групе Протиста. -Сличности и разлике у грађи ткива и органа значјних за обављање основних вегетативних процеса (исхрана, дисање и излучивање) биљака обрадити паралелно, тј. компаративним прегледом грађе методки одбраних представника (вишећелијска алга, маховина, папрат, голосеменица, скриве носеменица). -Компаративни преглед грађе и функцијеживотиња тр еба реализовати кроз обраду на методски одабраним представни цима, који су од раније били познати ученицима -Компаративни преглед грађе главних група гљива : плесни, квасци и печурке треба обрадити кроз преглед сличности и разлика у обављању основних животних процеса на методски одабраним представницима. Са гљивама треба обрадити и лишајеве, ко пример обострано корисне заједниц организама.	

- разврста организме према задатим критеријумима применом дихотомних кључева; - повеже принципе систематике са филогенијом и еволуцијом на основу дана шњих и изумрлих врста-фосили;	БИ.1.1.5. БИ.1.2.2. БИ.1.3.8. БИ.1.3.9. БИ.1.6.1 БИ.2.1.3. БИ.2.1.4. БИ.2.3.5. БИ.3.3.5.	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Естетичка компетенција Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА (6о+0в+5у+2с=12)** -Основни принципи система тике (Карл Лине, биномна номенклатура). Приказ разноврсноти живо та кроз основне систематск е категорије до нивоа кола и класе). -Докази еволуције, фосили и тумачење филогенет ских низова (предачке и потомачке форме, прелазни фосили)	- бинарна номенкл атура - таксономс ке категори је - фауна - разноврсн ост и систематика животи ња - кичмењац и и бескичм ењаци	-Увод у сустематику би требало засновати на приказ основн их принципа систематике, навођењем основних сист ематских категорија, као и спомињањем биномне номе нклатуре. На основу биномне номенклатуре се може демнстрирати принцип-врсте унутар једног рода, а затим се по истом прниципу може појаснити при падност родова једној фамилији, фамилија по реду итд. - Систематику треба обрадити мање детаљно, а инсистират и на правилима примен, односно прак тичној примени дихотомног кључа, чиме би ученици, након демонстрациј е одговрајућих примера од стране наставника, били оспособљени да сами разврст авју жива бића и на основу задатих дритери јума одреде њихову	· Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора уче ника · Самоевалуациј а и евалуација на крају месеца и током појединих ч асова · Домаћи задатак · лабораторијс ке вежбе · проблемски задаци · Писана провера – објективни тестови са допуњавањем кратких одговора – задаци са означавањем – задаци вишеструког избора – спаривање појмова

					позиције на дрвету живота. - Основне принципе систематике, кроз порекло и диверзификацију група организам од заједничког претка, треба ислустровати приказом прелазних фосила.	
идентификује основне односе у биоценози на задатим примерима; илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције; упореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима; - повеже утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној области- биому с аживотним формама које га насељавају;	БИ.1.1.2. БИ.1.1.5. БИ.1.2.5. БИ.1.2.7. БИ.1.4.1. БИ.1.4.2. БИ.1.4.6. БИ.1.4.8. БИ.1.5.7. БИ.1.6.1. БИ.1.6.2. БИ.2.1.4. БИ.2.3.6. БИ.2.4.1. БИ.2.4.2. БИ.2.4.3. БИ.2.4.7. БИ.2.4.8.	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Естетичка компетенција Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос	**ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ (4о+0в+3у+1с=8)** -Састав и структура популације. Популациона динамика (природни прираштај и миграције; -Абиотички фактори и биотички односи као чиниоци природне селекције (адаптације). -Мреже исхране. Животне области. - Конвергенција и дивергенција животних форми.	- Биолошки и еколошки нивои организације - Биоми - Популација особине - Регулација бројности - Мреже исхране - Симбиоза - Мутуализам - Паразитизам - Коменсализам - Компетиција - Сексуалн	- Препорука је да се користе теренска истраживања у паровима/групи. - Ученици треба да прикупе податке о различити врстама које живе на различитим стаништима. Није неопходно да знају назив врсте, довољно је да их разликују. -Знања о еколошким факторима треба да повежу са природном селекцијом. - Потребно је проширит	· Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика · Сумирање постигнућа усменог ангажовања крајем децембра · Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова · Домаћи задатак · проблемски задаци · Писана провера – објективни

				а селекција - Биодиверзитет - Национални паркови - IN-SITU и EX-	и и продубити знања о трофичким односима и ланцима исхране. Обрада треба да буде праћена радионичарским, односно групним радом. -Потребно је обрадити комплекс еколошких фактора који одређују распрострањење 8 основних животних области на копну (тундре, тајге, лишћарске листопадне шуме, медитеранске шуме и макије, саване, кишне тропске шуме , степе и пустиње). - Грађа органа за варење// начин исхране може се повезати са актерима ланаца исхране/мреже исхране. Слично је и са подударношћу опрашивача и цветова, у	

анализира разлику између сличности и сродности организама на примерима конвергенције и дивергенције; - идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране; - предложи акције заштите	БИ.2.5.4. БИ.2.6.1. БИ.3.1.5. БИ.3.3.6. БИ.3.4.7. БИ.3.6.1. БИ.3.6.2.	према здрављу	- Заштита природе. Заштита биодиверзитета.	SITU заштита	оквиру исте области. - На основу позитивних примера деловања човека на животну средину, ученици треба да осмисле предлоге (који се односе на стање у сцвих 8 копнених	тестови са допуњавањем кратких одговора − задаци са означавањем − задаци вишеструког избора − спаривање појмова

биодиверзитета и учествује у њима:	БИ.3.6.4.				животних области, као и у воденим биомима), уз напомену да свака акција није уједно и добра акција.	
- анализира задати јеловник са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране; - идентификује поремећаје исхране на основу типичних симптома (гојазност, анорексија, булимија); - планира време за рад, одмор и рекреацију; - доведе у везу измењено понашање људи с акоришћењем психоактивних супстанци; аргументује предности вакцинације; примени поступке збрињавања лакших облика крварења; - расправља о различитости међу људима са аспекта генетичке варијабилности, толеранције и прихватања различитости.	БИ.1.5.1. БИ.1.5.2. БИ.1.5.4. БИ.1.5.7. БИ.1.5.8. БИ.1.5.12. БИ.2.5.1. БИ.2.5.2. БИ.2.5.3. БИ.2.5.4. БИ.2.5.5. БИ.3.5.1. БИ.3.5.2. БИ.3.5.3. БИ.3.5.6. БИ.3.5.7.	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Естетичка компетенција Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ (4о+1у+0в+1с=6)** -Примери наследних болести. - Особине и грађа вируса. Болести изазване вирусима. - Имунитет. Вакцине. - Пулс и крвни притисак. - Прва помоћ, повреде крвних судова (практичан рад). - Принципи уравнотежене исхране и поремећаји у исхрани. - Значај правилног чувања, припреме и хигијене намирница, тровање храном. -Промене у адолесценцији. - Здрави стилови живота (сан, кондиција...). -Последице болести зависности (наркоманија)	- инфекција, епидемија и пандемија - антиген и антитело - имунитет - вакцине - кондиција - физичка форма - РЕМ и НРЕМ фаза - Гојазност, анорексија и булимија - Пубертет - Толеранција - Болести зависности	-Требало би обрадити особине и грађу вируса, ко и начине преношења и превенције најчешћих вирусних болести. Пожељно је да то буду болести против којих постоји вакцина. Истовремено, то је и прилика да се ученици подсете путева преношења и начина превенције најчешћих бактеријских болести (6. разред). -При обради имунитета и вакцинације требало би се задржати на основном објашњењу настанка имунитета без дубљег залажења у механизме настанка антитела. - Током обраде правила чувања и припремања намирница наставник би требало да упути ученике да повежу сазнања са оним што им је познато	· Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика · Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова · Домаћи задатак · лабораторијске вежбе · проблемски задаци · Писана провера – објективни тестови са допуњавањем кратких одговора – задаци са означавањем – задаци вишеструког избора – спаривање појмова

					о бактериама (6.разред) и гљивама (раније 7.разред). - Потребно је да ученик зна да коришћење психоактивних супстанци доводи до физичке и психичке зависности, у којој је то мери штетно за појединца, породицу, друштво, ко и да зна коме се треба обратити за помоћ и лечење од зависности. Могу се емитовати едукативни филмови.	

Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка: - просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих...)

- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима - размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- и све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Провера остварености стандарда ученичких постигнућа (остварености исхода)					
Шта пратимо			Поступак и инструменти оцењивања	Критеријуми	Време
Степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођених стандарда постигнућа у току савладавања програ	текстова; уметничко изражавање; вештине, руковање прибором, алатом и технолог	Оцену одличан (5) добија ученик који: − у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; − лако логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава	- Свакодневно бележење активности ученика на часу у свеску евиденције наставника - Усмено одговарање, свеска евиденције наставника -Редовност доношења домаћег, свеска	Број јављања: За јављање + За јављање више пута ++ За давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања +5 Ко не зна одговор -	Свакоднев но бележење током године
				Учесталост по месецима	Пресек стања по тромесечју

ма предмета;	ијама и извођењ е радних задатака . Процењују се: вештине изражавања и саопштавања; разумевање, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са подацима и рад на различитим врстама	проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује;	евиденције - Писане провере, свеска евиденције - Групни рад (посматрање наставника, излагање група), свеска евиденције - Рад у пару (посматрање наставника, излагање парова), свеска евиденције -Сналажење на зидним сликама , шемама		
		Оцену врло добар (4) добија ученик који: − у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; − самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; − решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује		Свеобухватност одговора Сналажење на зидним сликама, пиродном материјалу Хоризонтално и вертикално повезивање градива	По потреби, бар једном у полугодишту
				За три недоношења домаћег -1 у свеску Прегледање свески	Свакодневно током године праћење/ пресек стања за тромесечје На крају наставне године
		Оцену добар (3) добија ученик који: − у довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; − у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; − већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; − у довољној мери критички расуђује;		Бодовање: 35-49%-2 50-74%-3 75.89%-4 90-100%-5	Након сваке теме
		Оцену довољан (2) добија ученик који: − знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз минималну примену; − у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључке који се заснивају на подацима; − понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује;		Сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у свескама...) Степен знања свих чланова групе Квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада група (пано, табела...)	По потреби
				Прва три пара која ураде добијају +5	По потреби

		Недовољан (1) добија ученик који: − знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене; − не изводи закључке који се заснивају на подацима; − критички не расуђује;			На крају школске године
Ангажовање ученика у настави.	постављеним задацима, и исказано учествовање у настави, сарадњу са учење и напредовање. активно интересовање и мотивацију за Одговоран однос према раду, другима	− показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања.(5)	Вођење евиденције од стране наставника о: -Броју јављања на часовима -Броју успешности у групном раду, раду у пару -Учешћу на такмичењима, посета културно-историјским институцијама -Несебичном пружању помоћи другим ученицима..	-Све што је рађено на часу налази се у свескама -Број и квалитет добровољног учешћа у разним наставним и ваннаставним активностима (такмичења, израда паноа, кратко предавање, вођење квиза, израда асоцијација...)	-Пресек стања по тромесечјима
		− показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања. (4)			
		− показује делимични степен активности и ангажовања (3			
		− показује мањи степен активности и ангажовања.(2)			
		− не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање (1)			

ХЕМИЈА

Циљ наставног предмета:

Циљ учења хемије је:

- да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, -прибором и супстанцама, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, -да развије способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животној средини.

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компентенције	Назив теме	Кључни појмови	Начини и поступци остваривања програма	Начини провере остварености исхода
– идентификује и објашњава појмове који повезују хемију са другим наукама и различитим професијама, и принципима одрживог развоја;		Компетенција за учење Комуникација Сарадња Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	ХЕМИЈА КАО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА НАУКА И ХЕМИЈА У СВЕТУ ОКО НАС 2+1	Предмет изучавања хемије. Везе између хемије и других наука. Примена хемије у различитим делатностима и свакодневном животу. Супстанца. Врсте супстанци: хемијски елементи, хемијска једињења и смеше..	- Ученици идентификују појмове који повезују хемију са другим наукама и различитим професијама, кроз различите примере из савременог живота (на пример, производња и прерада хране, производња лекова, нових врста грађевинских и изолационих материјала, козметичких производа, средстава за хигијену, конзерванса, боја, лакова). - Ученици би требало да уоче да је развијеност хемијске	Формативно, сумативно, самоевалуација Лабораторијске вежбе, експеримент Дискусија на часу, мапе појмова, Критички прикази, проблемски задаци.

					производње значајан показатељ нивоа развијености друштва, да хемијски производи представљају стално окружење савременог човека, са свим добитима и ризицима. -Хемија као природна наука, заједно са физиком и биологијом, пружа могућност комплексног сагледавања природе и доприноси да ученици формирају позитиван став према њеном очувању. -У оквиру теме ученици идентификују да је предмет изучавања хемије супстанца. На основу претходног знања разликују супстанцу и физичко тело, класификују супстанце према сложености састава на хемијске елементе и хемијска једињења, и сазнају да се елементи и једињења у природи могу наћи	

					као чисте супстанце и као састојци смеша. - Демонстрациони м огледима ученици посматрају узорке хемијских елемената, једињења и смеша, познатих из	

					свакодневног живота	
– правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговорано однос према здрављу и животној средини; – експериментално појединачно и у групи испита, опише и објасни физичка и хемијска својства супст	ХЕМ.ОО.О.1.3. На основу хемијских симбола, формула, назива и својстава разликују метале од неметала и елементе од једињења. ХЕМ.ОО.О.1.4. Разликују хемијске и физичке промене супстанци и илуструју их примерима из свакодневног живота. ХЕМ.ОО.О.2.1. Правилно рукују лабораторијски	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Решавање проблема Сарадња Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	ХЕМИЈСКА ЛАБОРАТОРИЈА 3+4	Хемијска лабораторија и експеримент. Лабораторијско посуђе и прибор. Физичка и хемијска својства супстанци. Физичке и хемијске промене супстанци. **Демонстрација и огледи:** демонстрирање правилног руковања лабораторијским посуђем и прибором, и правилног извођења основних лабораторијских техника рада; испитивање физичких и хемијских својстава и	-Ученици усвајају основна правила понашања у хемијској лабораторији, мерама опреза при руковању супстанцама, лабораторијским посуђем и прибором, мерама заштите себе и других, заштите животне средине, и мерама прве помоћи у случају повреде при раду. - У демонстрационим огледима ученици уочавају које се лабораторијско посуђе и прибор користи у експерименталном раду, како се правилно	Формативно, сумативно, самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, проблемски задаци, писана

анци, и физичке и хемијске промене супстанци; – повезује физичка и хемијска својства супстанци са применом у свакодневном животу и различитим професијама;						

.	м посуђем и прибором. ХЕМ.ОО.О.2.2. Према упутству за оглед испитују својства супстанци, мере масу и запремину, испитују растворљивост, киселинско базна својства раст вора, и изводе поступке за раздвајање састојака смеша (декант овање, цеђење, испаравање и одвајање помоћу магнета).			промена супстанци.	њиме рукује - У демонстрацио ним огледима ученици уоча вају и разликују физичка и хемијска својства супст анци, и физичке и хемијске проме не супстанци. - Ученици експериментал но испитују и описују физич ка и хемијска својс тва супстанци, као и физичке и хемијске промене суп станци.	провера
- налази потребне информације у различи тим изворим а корис тећи основну хемијску терминоло гију и симболику ; – представљ а структуру атома, молекула и јона помо ћу модела, хемијск их симбол а и форм	ХЕМ.ОО.О.1.1. Описују честичну структуру супстанци и врсте изграђивачких честица (атоми, молеку ли, јони). ХЕМ.ОО.С.1.1. Повезују распоред електрона у	Компет енција за уче ње Рад са подацим а и инфор мацијама Комуник ација Одговор н о учешће у демократ ском друштву Естетичк а компетен ција	АТОМ И И ХЕМИ ЈСКИ ЕЛЕМ ЕНТИ 5+5	Атоми хемијских елемената. Хемијски симболи. Грађа атома: атомско језгро и електро нски омотач. Атомски и масени број, изотопи. Распоред електрона по нивоима у атомима елемената.	Ученици о атому, о структури атома и субатомским честицама користе различите мо деле атома (слике, тродимензионал не и анимиране моделе атома доступне преко савремених и нформационо комуникацион их технологиј а, ИКТ). - Потребно је да ученици упореде	Формативн о, суматив но, самоевалуациј а и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, дом аћи задаци, проблемски задаци, дебате,

ула; – повезује распоред електрона у атому елемента с положајем						
елемента у Периодном систему елемената и својствима елемента; – разликује хемијске елементе и једињења на основу хемијских симбола и формула .	атомима елемената с положајем елемената у Периодном систему и својствима елемената. ХЕМ.ОО.Н.1.2. Према положају елемената у Периодном систему пишу распоред електрона у атомима метала и неметала атомског броја до 20 и предвиђају својства елемената.	Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу		Периодни систем елемената (ПСЕ), закон периодичности и веза између броја и распореда електрона по нивоима у атомима елемената и положаја елемената у ПСЕ. Племенити гасови. Својства и примена. **Демонстрација и огледи:** формулисање претпоставке о честичној грађи супстанци. **Вежба IV:** одређивање валентног нивоа и броја валентних електрона.	наелектрисање и масу протона, неутрона и електрона, а потом наелектрисање, масу и величину атомског језгра и електронског омотача. -Ученици примењују појмове атомски и масени број у описивању структуре атома -Учећи о изотопима важно је да ученици уоче да атоми једне врсте, тј. једног хемијског елемента, могу да се разликују према броју неутрона. Уз то, потребно је да уоче различиту заступљеност изотопа у природи и да познају каква је	истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, проблемски задаци, писана провера

					њихова практична примена. - Ученици учећи разликују врсте хемијских елемената: метале, немета ле, металоиде и племените гасове. Они би требало да уоче: када је максимално попуњен валентни ниво , распоред електрона у	

					атомима племенитих гасова, да шематски представљају распоред електрона по енергетским нивоима, и да повезују распоред електрона у атому елемената са положајем елемента у Периодном систему елемената. Учећи о племенитим гасовима ученици би требало да повезују структуру атома са својствима елемената, применом, као и са заступљеношћу њихових слободних атома у природи.	
-препознаје тип хемијске везе у супстанцама и повезује га са својствима тих супстанци; -- објашњава настајање ковалентне везе на једноставнији	ХЕМ.ОО.О.1.2. Препознају тип хемијске везе на основу хемијских формула и назива супстанци, и повезују са својствима тих супстанци. ХЕМ.ОО.С.1.2. Повезују	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократс	МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА 5+4	Ковалентна веза: молекули елемената и молекули једињења. Атомска и молекулска кристална решетка. Јонска веза и јонска кристална решетка. Валенца.	-Ученици настављају да повезују својстава и структуре супстанци, да уоче веома малу заступљеност слободних атома у природи, тј. да	Формативно, сумативно, самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате,

м примерима; -- разликује поларну и непола рну ковалентн у везу; --разуме квалитативн о и квантитат ивно значење хе мијских формула; --разликује молекулске,		ком друштву Естетичка компетенц ија		Хемијске формуле и називи. **Демонстрац ион**	су само атоми племенити х гасова сло бодни. – - Удруживање атома у стабилне молекуле, односно гр ађење ковалентне	истраживачки

електронске и структурне формуле и разуме њихово значење; - објашњава настајање молекула елемената и молекула једињења; - објашњава настанак јонске везе на примерима; -разуме да је хемијска формула једињења са јонском везом најмањи бројчани однос јона у јонској кристалној решетки; -разуме разлике и сличности између атома и јона по броју и врсти субатомских честица; - разуме појам кристалне решетке и разликује атомске, молекулске и јонске кристалне решетке на примерима; -повезује честичну структуру супстанце и агрегатно стање које она има при нормалним	структуру атома с формирањем јона и молекула, типом хемијске везе и својствима супстанци. ХЕМ.ОО.Н.1.1. Представљају структуру атома и јона симболички и помоћу цртежа модела, и објашњавају разлику у наелектрисању атома и јона према врсти и броју елементарних честица (протона, неутрона и електрона). ХЕМ.ОО.Н.1.3. Помоћу Луисових симбола и формула представљају формирање ковалентне везе у молекулима елемената и једињења. ХЕМ.ОО.Н.1.4.	Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу		**и огледи:** својства супстанци са ковалентном и јонском везом. **Лабораторијска вежба V:** упоређивање својстава супстанци са јонском и супстанци са ковалентном везом.	везе, ученици уче на примерима: водоника, хлора, кисеоника, азота, хлороводоника, воде и амонијака, а о јонској хемијској вези на примерима: натријум-хлорида, натријум-оксида и магнезијум-хлорида Учећи о хемијској вези могу користити моделе атома, молекула, јона, кристалних решетки доступних преко савремених ИКТ. Они закључују и различита својстава супстанци са јонском и ковалентном везом: растворљивост, температура топљења, и агрегатно стање при стандардним условима. -Ученици пишу формуле и називе супстанци користећи појам валенце..	радови, решавање проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, проблемски задаци, писана провера

условима; -уочава и објашњава зависност својстава хемијских једињења од типа хемијске везе и врсте кристалне решетке; - уочава, анализира, објашњава и закључује о разликама у својствима						

једињења са поларном и неполарном ковалентном везом на основу огледа; -примењује правила писања хемијских формула на основу валенце елемената -разликује молекулске, електронске и структурне формуле и разуме њихово значење; -одређује валенце елемената на основу хемијске формуле; на основу модела напише хемијску формулу.	Објашњавају како тип хемијске везе у неорганским и органским супстанцама утиче на физичка и хемијска својства супстанци.					
-разликује хомогене и хетерогене смеше; -наводи примере смеша из свакодневног живота - објашњава по чему се разликују чисте супстанце од смеша и илуструје то примерима -објасни процес растварања супстанце и квантитат	ХЕМ.ОО.О.1.5. Описују квалитативни и квантитативни састав (масени удео изражен у процентима), својства и практичну примену смеша и раствора. ХЕМ.ОО.О.2.2. Према упутству за оглед испитују својства супстанци, мере масу и запремину,	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву	ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ 6+5	Смеше: хомогене и хетерогене. Раствори – хомогене смеше. Растварање и растворљивост. Вода и ваздух – хомогене смеше у природи. Масени процентни састав смеша. Раздвајање састојака смеша: декантовање, цеђење и одвајање помоћу маг	Ученици формирају појмове: хетерогена и хомогена смеша, раствори и растворљивост, разликују квалитативни и кванитативни састав смеша и представљају квантитативни састав смеша преко масеног процентног састава. У	Формативно, сумативно, самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијс

ивно значење ра створљивос ти супстанце; -схвата значај воде за живи свет и разликује је дињење воде од вода у природи; -изводи израчунава ња у вези с масеним процентн им саставом раствора;	испитују растворљивос т, киселинск о	Естетичк а компетен ција Решавањ е проблема Сарадња Дигитални а компетен ција		нета. **Демонстрац ион и огледи:** састав и својства смеша; раст вори и њихова својства; ра створљивос т;	демонстрацио ним огледим а ученици би требало да уоче да је састав смеша произ вољан, да састојци смеша не мењају својства у смешама и да својства смеша зависе од	ке вежбе, критички

	базна својства раствора, и изводе поступке за раздвајање састојака смеша (декантовање, цеђење, испаравање и одвајање помоћу магнета). ХЕМ.ОО.С.1.3. Разли кују на основу растворљивости супст анци незасићен, засићен и презасићен раствор. ХЕМ.ОО.С.1.4. Израч унавају масени удео (у процентима) супстанци у смеши, као и масу растворене супстанце и растварача у раствору на основу масеног удела или растворљивости. ХЕМ.ОО.С.2.1. Испи тују како температура, мешање и уситњеност супстанце утичу на брзину њеног	Одговор ан однос п према околини Одговор ан однос п према здрављу		незасићени, засићени и презасићени раствори; раздвајање састојака смеша. **Лабораторијска ве жба VI:** испитивање растворљивости суп станци. **Лабораторијска ве жба VII:** раздвајање састојака смеша: декантовање , цеђење и одвајање помоћу магнета.	заступљености састојака у смешама. Они би требало да виде како се припремају раствор и, на пример припремање презасићеног раствора натријум- ацетата и кристализацију растворене супстанце. - Демонстрирање огледа којим се показује да у води има раствореног кисеоника, растварање калијум- перманганата и јода у води и неполарним растварачима („хемијски коктел”) Демонстрационим о гледима показује се раздвајање састојака смеша : декантовање, цеђење и одвајање помоћу магнета. -Познајући појам хомогених и хетерогених смеша , ученици треба да препознају воду за пиће, ваздух, али и речну воду или морску воду, као	прикази, проблемски задаци, писана пр овера

	растварања. ХЕМ.ОО.Н.1.6. Објашњавају примену поступка дестилације за раздвајање састојака смеша.				примере хомогених смеша. Упоређујући различите узорке вода у природи и разматрајући различите природне или деловањем човека изазване промене у њиховом саставу, треба да уоче када вода и ваздух представљају хомогене, а када хетерогене смеше. При томе, важно је да разликују воду као једињење (чиста супстанца), од примера вода у природи које су смеше (изворска, морска, речна, језерска, подземна, минерална вода, атмосферска и отпадна вода). Ученици би требало да објасне шта се раствара у води, да схвате значај воде за живот, и да је чувају од загађења. Важно је да знају су неке супстанце загађујуће за ваздух, али и да се могу предузети мере у циљу спречавања	

					загађивања ваздуха. Израчунавања у вези са масеним процентним саставом смеша ученици треба да у највећој мери повезују са саставом комерцијалних производа (на пример, медицинска средства, прехрамбени производи, средства за одржавање хигијене).	
- напише једначине хемијских реакција и објасни њихово квалитативно и квантитативно значење; - квантитативно тумачи хемијске симболе и формуле.	ХЕМ.ОО.С.1.5. Одређују коефицијенте у једначинама хемијских реакција применом закона о одржању масе. ХЕМ.ОО.С.1.9. На основу датих једначина једноставних хемијских реакција разликују реакције: синтезе и	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Естетичка компетенција Решавање проблема Сарадња Дигитална	ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ 3+5	Хемијске реакције. Закон о одржању масе. Хемијске једначине. **Демонстрациони огледи:** мерење и упоређивање укупне масе супстанци пре и после хемијске реакције у отвореном и затвореном реакционом систему. **Вежба VIII:** састављање једначина хемијских реакција.	Ученици уче квалитативно и квантитативно значење хемијске једначине којом се представља одређена хемијска промена, примењују значење коефицијента и разликују коефицијент од индекса. -Закон о одржању масе ученици треба да разумеју са становишта честичне структуре супстанце, тј. да је маса супстанце	Формативно, сумативно, самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијске

					пре и после хемијске реа кције иста, јер је	

	анализе бинарних једињења, ХЕМ.ОО.С.2.2. Идентификују и описују показатеље хемијске реакције у изведеним огледима (настајање гаса, формирање талога, промена боје).	компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу			број атома пре и после хемијске реакције исти. Најбоље је учити кроз демонстрационе огледе: сагоревање свеће, реакције између натријум-хидрогенкарбоната и сирћетне киселине, реакције између натријум- хлорида и сребро- нитрата, и баријум- хлорида и натријум- сулфата ученици -Ученици треба да усмене и текстуалне описе хемијских реакција преводе у симболички запис, тј. да записују једначине хемијских реакција, разликују реактанте од производа хемијске реакције и одређују коефицијенте у хемијској једначини. -Ученици би требало да уоче топлотне ефекте при физичким и хемијским променама супстанци, тј. да се током промена ослобађа или троши	вежбе, критички прикази, проблемски задаци, писана провера

					топлота на пример, при растварању натријум хидроксида и растварању амонијум-хлорида у води. -При писању хемијских формула супстанци и записивању једначина хемијских реакција ученици уче и како се пишу хемијске формуле у програмима за обраду текста и посебним програмима креираним за ту сврху.	
-квантитативно тумачи хемијске симболе и формуле користећи појмове релативна атомска и молекулска маса, количина супстанце и	ХЕМ.ОО.Н.1.5. Изводе стехиометријска израчунавања масе, количине и броја честица реактаната и производа хемијских реакција.	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву	ИЗРАЧУНАВАЊА У ХЕМИЈИ 5+7	Релативна атомска и релативна молекулска маса. Количина супстанце и мол. Моларна маса. Закон сталних односа маса. Масени процентни састав једињења. Израчунавања на основу једначина хемијских реакција. **Лабораторијске вежбе:**	Ученици формирају појмове: релативна атомска маса, релативна молекулска маса, количина супстанце, мол, моларна маса. Ученици на основу назива или хемијске формуле супстанце и зрачунавају релативне	Формативно, сумативно, самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање

моларна маса;		Естетичка компетенција Решавање проблема		**ијска вежба IX:** мерење масе	молекулске масе задатих супстанци користећи таблицу ПСЕ. Лабораторијска	

		Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу		супстанце и израчунавање моларне масе и количине супстанце.	вежба предвиђа да ученици на техничкој ваги измере масу одређене супстанце, а затим да израчунају количину супстанце, и обрнуто, да за задату количину супстанце израчунају масу те супстанце, а онда и да је измере помоћу ваге. Важно је да током израчунавања ученици успостављају везе између масе супстанце, количине супстанце и броја честица, да изводе израчунавања на основу хемијских формула – израчунавање масеног елементарног процентног састава једињења, израчунавања на основу хемијских једначина, на основу односа количине, масе и броја честица учесника у	проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, проблемски задаци, писана провера

					хемијској реакцији.	

-опише и објасни физичка и хемијска својства водоника и кисеоника; -разликује оксиде, киселине, хидроксиде и соли на основу хемијске формуле и назива, и опише основна својства ових класа једињења; - представља хемијским једначинама хемијске реакције оксидације; - индикатори ма испита и на pH скали процени киселост раствора; -тумачи ознаке са амбалаже супстанци/комерцијалних производа.	ХЕМ.ОО.О.1.6. На основу формула, назива и својстава разликују најважније представнике класа неорганских једињења: оксида, киселина, база и соли. ХЕМ.ОО.С.1.7. На основу назива пишу формуле најважнијих представника класа неорганских и органских једињења, и именују једињења на основу формуле. ХЕМ.ОО.Н.1.7. Пишу и објашњавају једначине хемијских реакција метала, неметала, оксида, киселина, база и	Компетенција за учење Рад са подацима и информацијама Комуникација Одговорно учешће у демократском друштву Естетичка компетенција Решавање проблема Сарадња Дигитална компетенција Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	ВОДОНИК И КИСЕОНИК, И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА. СОЛИ 6+6	Водоник. Кисеоник. Оксидација, сагоревање и корозија. Оксиди: хемијске формуле, називи и основна својства. Киселине: хемијске формуле, називи и основна својства. Хидроксиди (базе): хемијске формуле, називи и основна својства. Мера киселости раствора: pH скала. Неутрализација – хемијска реакција киселина и хидроксида (база). Соли: формуле и називи. **Демонстрациони огледи:** испитивање кисело-базних својстава раствора помоћу индикатора; реакција неутрализације. **Лабораторијска вежба X:**	- Ученици идентификују појмове који повезују хемију са другим наукама и различитим професијама, кроз различите примере из савременог живота (на пример, производња и прерада хране, производња лекова, нових врста грађевинских и изолационих материјала, козметичких производа, средстава за хигијену, конзерванаса, боја, лакова). - Ученици би требало да уоче да је развијеност хемијске производње значајан показатељ нивоа развијености друштва, да хемијски производи представљају стално окружење савременог човека, са свим добитима и ризицима. -Хемија као природна наука, заједно са физиком	Формативно, сумативно, самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, проблемски задаци, писана провера

	соли, повезују их с добијањем појединих једињења и практичном применом.			испитивање кисело-базних својстава раствора помоћу индикатора.	и биологијом, пружа могућност комплексног сагледавања природе и доприноси да ученици формирају позитиван став према њеном очувању. -У оквиру теме ученици идентификују да је предмет изучавања хемије супстанца. На основу претходног знања разликују супстанцу и физичко тело, класификују супстанце према сложености састава на хемијске елементе и хемијска једињења, и сазнају да се елементи и једињења у природи могу наћи као чисте супстанце и као састојци смеша. - Демонстрацијиони м огледима ученици посматрају узорке хемијских елемената, једињења и смеша, познатих из свакодневног живота	

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднује се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове формиране у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напредовања ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног разумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај начин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакту у свакодневном животу.

Праћење напредовања ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честични и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области садржаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку корисне податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике би требало охрабривати да презентују, објашњавају и бране стратегије које користе у решавању проблема. Тиме се они подстичу да реструктуирају и организују садржај на нов начин, издвајају релевантан део садржаја за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компоненти, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резоновање ученика, као и да пружа повратне информације. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења буду усаглашени са очекиваним исходима, и да се од ученика не очекују знања и вештине које у настави нису имали прилике да развију.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредовање ка бољим постигнућима.

ПЛАН ДОПУНСКЕ НАСТАВЕ

Редни број
теме
ТЕМА Број часова

3	АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ	2
4	МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА	2
5	ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ	1
6	ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ	1
7	ВОДОНИК И КИСЕОНИК И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА. СОЛИ	1
УКУПНО		7

ПЛАН ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

Редни број теме	ТЕМА	Број часова
3	АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ	2
4	МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА	2
5	ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ	2
6	ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ	1

7	ВОДОНИК И КИСЕОНИК И ЊИХОВА ЈЕДИЊЕЊА. СОЛИ	1
УКУПНО		8

Програм наставе и учења из технике и технологије за седми разред

за период 2026-2030. године

Циљ учења технике и технологије јесте да ученици развију техничкотехнолошку писменост и стваралачко и логичко мишљење кроз стицање теоретског и практичног знања израдом практичних радова и пројеката реализованих самостално или тимски, уважавајући личне способности и вештине сваког ученика. Реализацијом практичних вежби ученици развијају фине моторичке вештине, стичу знања о различитим техничким материјалима и принципима рада основних алата и уређаја. Израдом предмета/модела коришћењем одговарајућих техника, поступака и алата, ученици развијају креативност, иновативност, као и способност за тимски рад, сарадњу, толеранцију, способност слушања мишљења других и конструктивно решавање конфликата. Кроз развој техничког стваралаштва стичу реалне искуствене техничке основе за будуће школовање и живот. Одговорно и флексибилно се односе према одрживом коришћењу постојећих ресурса и разматрају начине за проналажење нових – чистих извора енергије. Воде рачуна о смањењу отпада и емисије штетних гасова, о неопходној рециклажи материјала, заштити и очувању животне средине и о екологији. Ученици, као учесници у саобраћају, стичу вештине препознавања, процене и избегавања ризичног понашања и опасности. Развијају интересовања за технолошке процесе у грађевинарству, пољопривреди, машинству, електротехници, електроници, роботици, мехатроници. Имају јасан став о потреби поштовања саобраћајних прописа. Ученици проширују стечена информатичка знања и схватају потребу њихове примене у различитим свакодневним животним ситуацијама. Развијају истраживачки дух и способност претраживања, критичког анализирања и систематизације информација у електронском облику уз употребу одговарајућих средстава ИКТ-а. Кроз реализацију различитих пројеката и задатака стичу увид у сопствена професионална интересовања, стичу искуства и самопоштовање и поступају предузимљиво, иницијативно и одговорно.

Годишњи фонд часова: 72

Недељни број часова: 2

Предметни исходи	Стандарди	Опште/ специфичне међупредметне компетенције	Назив теме/садржаја	Кључни појмови садржаја	Начин и поступци остваривања програма (дидактичко методичко упутство)	Начин провере остварености исхода

повеже развој машина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада; повеже ергономију са здрављем и конфором људи при употреби техничких средстава; анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине; истражи могућност и смањења трошкова енергије у домаћинству; повеже занимања у области производних техника и технологија са сопственим	ТЕХ.ОО.О.3.4. Применом правила рационалног коришћења енергије у домаћинству у штеде кућни буџет. ТЕХ.ОО.С.1.5. Анализирају да ли је коришћење одређене технике и технологије у складу са принципима очувања животне средине. ТЕХ.ОО.С.3.4. Повезују стечена знања из технике и технологије са сродним садржајима из других наставних предмета.	Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу Дигитална Компетенција Компетенција за учење Комуникација	**Животно и радно окружење** 6 часова (4 обрада+2 остали) Појам, улога и развој машина и механизама. Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде. Утицај дизајна и правилне употребе технички х средстава на здравље људи. Зависност очувања животне средине од технологије.	Енергија Машине Механизми и Екологија	Фронтални, индивидуални, групни(упару) Различитим методама, подстичући истраживачки начин рада, постојеће знање ученика о техници и технологији проширити користећи различите изворезнања. Развој технике повезивати са историјским епохама и догађајима. - Упознавање подручја човековог рада и производње, занимања и послова у области технике и технологије треба реализовати уз активну улогу ученика и примену одговарајућих медија. Омогућити ученицима да идентификују одређена занимања којима се људи баве и послове који се обављају у оквиру тих занимања као и техничка средства која се при томе користе. - Уз активну улогу ученика и примену мултимедија указивати	Формативно, свакодневно оцењивање. Бележење усмених одговора ученика, уредност записаног у свесци, уредност радног места, систематичност, залагање, самоиницијативност.

					на правилну употребу и евентуалне последице у случају непридржавања упутстава за коришћење и неисправности техничких апарата у домаћинству	

разликује врсте транспортних машина; повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом; провери техничку исправност бицикла; демонстрира поступке одржавања бицикла или мопеда;	ТЕХ.ОО.О.3.3. Примењују правила безбедности као активни учесници у саобраћају.	Компетенција за учење Решавање проблема	**Саобраћај** 6 часова (4 обрада+2 остали) Машине спољашњег и унутрашњег транспорта. Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони). Исправан бицикл/мопед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају.	Унутрашњи транспорт Спољашњи транспорт Подсистем возила Бицикл Мопед	Фронтални, индивидуални и групни – Ученици треба да се на интересантани очигледан начин упознају са правилима и прописима кретања пешака и бицикла у јавном саобраћају, начине регулисања саобраћаја и безбедна кретање од школе до куће. Тежиште ове теме је на: безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају и употреба заштитне опреме при вожњи бицикла и других дечијих возила, као и коришћење сигурносних појасева у возилу је најважнији исход који треба постићи. – За реализацију ових наставних садржаја, а за практично увежбавање могу се користити полигони у оквиру школе или саобраћајне макете које	Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика, уредност записаног у свесци и радног места, Израда саобраћајних знакова или раскрснице: сложеност(2-5) Квалитет израде (2-5) Решавање етестова, као провера исхода. Самоевалуација и евалуација на крају месеца и током појединих часова.

					могу урадити ученици на редовним часовима или у раду слободних активности као и коришћењем рачунарске симулације	
самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и	ТЕХ.ОО.О.2.3. Цртају једноставне предмете скицом и техничким цртежом примењујући	Компетенција за учење Решавање проблема	**Техничка и дигитална писменост** 18 часова	Цртање у машинству Ортогонална пројекција	Фронтални, индивидуални, групни(упару) – Увежбати изражавање идеје скицом и техничким цртежом.Објаснити како се	Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика, уредност и тачност

просторно приказивање; користи CAD технологију за креирање техничке док ументације; образложи предности употр ебе 3D штампе у изради тродимензиона лних модела и макета; управља моделима кор истећи рачунар; обја сни улогу основних компоненти рач унара, таблета, паметних телефона и осталих савремених ИК Т уређаја;	правила техничког ц ртања. ТЕХ.ОО.С.2.3 . На основу техничких цр тежа израђују 3Д моделе користећи од говарајуће софтвере. ТЕХ.ОО.С.2.5. Анализирају примере примене ве штачке интелигенције претрагом интернета и других распо ложивих ресурса. ТЕХ.ОО.С.3.4. Повезују стечена знањ а из технике и технологиј е са сродним садржајима из других наставних предмета. ТЕХ.ОО.Н.1.2. Повезују основе конструкција различитих врста робота са њиховом на меном. ТЕХ.ОО.Н.3.4. Прате достигнућа у области вештачке инт елигенције ради личног усавршавања (стицање информација о примени у свакодневном животу).	Дигит ална писме ност	(2 обрада+16 остали) Специфично сти техничких цртежа у машинс тву. Ортогонално и просторно приказивање предмета. Коришћење функција и алата програма за CAD. Основне компоненте ИКТ уређаја. Управљање и контрола кор ишћењем рачунарске технике и интерфеј са. Вештачка интелигенција – појмови; примери технологија управљаних вештачком интелигенцијо м.	CAD Компонент е ИКТ Вештачка интелиген ција	променом правила (стандарда) израђује технички цртеж. Упознати уче нике, кроз практичну примену, са: врстам а линија, форматимапап ира,размеро м, правилима котирања... – Оспособити ученике инсиситирати на правилном коришћењ у прибора за техничко цртање и развоју вештине њиховог коришћња. Потребно је да сваки ученик самостално нацрта једнос таван технички цртеж у одређеној размери корис тећи одговарајуће в рсте линија као и елементе котирања. - Примена информаци оно комуникаци оних технологија у техници првенствено се односе на правилно и безбедно коришћење дигиталних ур ећаја (рачунар, лаптоп, таблет	скица, техни чких цртеж а.

					, мобилни телефон, тв, дигитални фотоапарат, в еб камера) а потом и на овладавање вештинама об раде дигиталне слике на рачунару у циљу стицања одгов арајућих компетенција које се односе на документовање и дизајн. – Вежбати у пару пренос података између рачуна ра и екстерних уређаја (мобилни телефон, фотоапарат) а да сваки ученик самостално	

					реализује процедуре током рада на рачунару. Реализовати једноставну вежбу уметања фотографије у одговарајући програм за обраду текста и уређивање документа. Где год је	

					то могуће, треба користити Интернет претрагу и приступ online ресурсима.	
аргументује значај рационалног коришћења расположивих ресурса на Земљи; идентификује материјале који се користе у машинству и на основу њихових својстава процењује могућност примене; користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења; врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата, прибора и машина и примени одговарајуће мере заштите на раду; објасни улогу одређених елемената машина и	ТЕХ ОО.О.1.1. Повезују врсте, својства и начин обраде са употребом материјала. ТЕХ ОО.О.1.2. Познају основне врсте машина у зависности од функција које обављају ТЕХ ОО.О.1.4. Наводе главне загађиваче ваздуха, воде и земљишта и описују њихов утицај на животну средину. ТЕХ.ОО.О.2.1. Мере и контролишу основне физичке величине правилном применом прибора и инструмената за мерење	Компетенци ја за учење Дигитална Компетенци ја Решавање проблема Дигитална писменост Одговоран однос према околини Одговоран однос према здрављу	**Ресурси и производња** 20 часова (16 обрада+4 остали) Рационално коришћење ресурса на Земљи и очување и заштита животне средине. Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др.). Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила). Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде). Елементи машина и механизама (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи). Производне	Материјали у машинству Мерење и контрола Екологија Обрада материјала Обрада материјала Машине	Фронтални, индивидуални, групни – Надограђујући се на раније знања ученика, упознати их са појмом природних ресурса на Земљи и са значајем њиховог очувања. Тежиште ове теме је на енергији и материјалима. Назначити основне изворе енергије као важан ресурс за живот људи, технолошке процесе и производњу без улажења у детаље. Упознати ученике са начином коришћења и претварања у неке корисне облике њима већ познатих извора енергије воде, ветра и Сунца. – Други важан ресурс су материјали. Упознати ученике са појмом и поделом материјала (природни, вештачки)	Формативно, свакодневно оцењивање усмених одговора ученика, уредност и тачност скица, техничких цртежа. Доношење и правилна (економична) употреба материјала и алата.

механизама на једноставном примеру; образложи значај примене савремених машина у машинској индустрији и предности	и контролу. ТЕХ.ОО.С. 1.1. Пореде традицио налне и саврем ене технологије обраде		машине: врс те, принцип рада, појединачна и серијска про изводња. Појам, врсте, намена и конструкција робота		. Врсте и својства материјала (физичка, хемијска и механичка): дрво, папир, текстил, кожа објаснити на елементарно м нивоу. Начин обраде материјала (пр инципи деловања алата	

роботизације производних процеса; објасни основе конструкције робота; класификује погонске машине – моторе и повеже их са њиховом применом;	материјала. ТЕХ.ОО.С.3.4. Повезују стечена знања из технике и технологије са сродним садржајима из других наставних предмета. ТЕХ.ОО.Н.2.2. Анализирају конструкцију и управљање робота користећи доступан школски рачунарски интерфејс. ТЕХ.ОО.Н.2.3. Састављају и управљају роботом помоћу интерфејса, користећи основе вештачке интелигенције. ТЕХ.ОО.Н.2.4. Уочавају међусобну повезаност најважнијих подсистема (погонски, преносни, управљачки и кочиони) код возила		(механика, погон и управљање). Погонске машине –		за механичку обраду материјала, испитивање материјала). Припрема за обраду. Приказати правилно коришћење алата за ручну обраду материјала, извођење операција и заштита на раду: обележавање, сечење, завршна обрада (бушење, равнање, брушење). Избор материјала, операција и алата и редоследа њихове примене. Рециклажа материјала и заштита животне средине. Поступно увођење ученика у рад са алатом обезбеђује да обрада материјала постаје средство креативног изражавања, а не циљу настави технике и технологије. – Упознавати ученике са професијама из ове	

	друмског саобраћаја и других саобраћајних средстава.				области. – На крају ове области, ученици треба да направе план израде и самостално израде најмање три једноставна модела. Програм се реализује у форми предавања	
самостално/ тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта; изради производ у складу са принципима	ТЕХ ОО.О.1.1. Повезују врсте, својства и начин обраде са употребом материјала.	Одговоран однос према околини и Одговоран однос према	**Конструкторско моделовање** 22 часова (2 обрада+20 остали) Проналажење информација,	Природни ресурси, материја, енергија, материјал и Обрада	Препорука је да се пројекти реализују у паровима или малим групама. Наставник упознаје ученике са правилима рада у групи,	Формативно, свакоднев но оцењивање етапа у изради практичног рада ученика. Критеријуми за

безбедност и на раду; тимс ки представи идеју, потупак израде и производ; креира рекламу за израђен производ; врши е коресподенци ју у складу са правилима и препорука ма са циљем унапр еђења продаје; про цењује свој рад и рад других на основу поста вљених критеријума (прецизност, педантност и сл.).	ТЕХ.ОО.О.3.1. Примењују мере заштит е на раду ради сопствене и сигурности осталих учесник а у процесу рада. ТЕХ.ОО.О.3.2. Израђују једноставне моделе и макете самостално или у тиму, у циљу развоја и усавршавања мануелних вештина и радних навика. ТЕХ.ОО.С.2.2. Самостално или тимски израђују техничку документациј у у оквиру мини пројекта користећи прибор за техничко цртањ е или рачунарске апликације. ТЕХ.ОО.С.3.3. Креирају рекламни матер ијал ради промоције самостално или тимски израђеног про јекта. ТЕХ.ОО.Н.2.1. На основу анализе конструкторск ог модела, предлажу мер е његовог унапређења уз уважавање естетских	здрав љу Сарад ња Решав ање пробл ема	стварање идеје и дефинисање задатка. Самостала н/тимски рад на пројекту. Израда техничке документације изабраног модела ручно или уз помоћ рачунарски х апликација. Реализација пројекта - израда модела коришћењем алата и машина у складу са принципима безбедности на раду. Представљање идеје, поступака израде и производа. Процена сопственог радарада и рада других на основу постављених критеријума. Употреба електронск е коресподенције са циљем унапређења прои звода. Одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. Креирање рекламе за израђен производ .		поделом посла и одговорностима, са динамиком и роковима за реализациј у пројектних а ктивности. Ученици се сам и опредељују за одређену активност у оквиру групе. Пружа им се могућност да реализују свој у идеју која је у складу са њиховим интересовањи ма и способ ности ма при чему се постиже потпу на диференцијација и индивидуализац ија наставе. Ученици самостално истражују ин формације за пројектни зад атак користећи информационо комуникационе технологије, налазе решење, формирају идеју, израђуј у техничку документацију, планирају и реализују сопствени производ. ентификација и избор материјала и алата за реализацију	вредновање завршеног практичног рада: Оригиналн ост (0-10) Сложе ност (0-10) Техничка документац ија (0-10) Избор материјала (0- 10) Тачност израде(0-10) Квалит ет спојева(0- 10) Естетски изглед(0-10) Функци оналност (0-10) Употребна вредност(0-10) Презентациј а (0-10)

					пројекта врше се уз подршку наставника. У том пр оцесу, ученици усваја ју и примењ у знања, развијају вештине, став ов е, одговорност и самостално ст. Пре порука је да се користе материјали и технологије ко је су ученици упознали у претходној области. Ученици самостално врше мерење и обележавање. Обрада материјала може се	

	компоненти. ТЕХ.ОО.Н.3.2. При реализацији сопствених идеја, претходно представљених техничким цртежом или употребом одговарајуће апликације, користе расположиве интерфејс технологије.				вршити индивидуално али је препорука да у ченици раде у пару, чиме развијају способност сарадње и социјалних вештина. По завршетку, ученици самостално представљају производ/моде л, усмено образлажући ток реализације, процењујући оствареност	

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ

Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика

Елементи	Усвојеност програма и садржаја	Радне навике и вештите	Самостал ности креативност	Поступак	Инструменти оценњивања	Време
Одличан (5)	Означава, преобикује, разликује, расправља, сажима, успоређује,	конкретно логички закључује, примењује релевантне информације у	Активан, потпуно самосталан одговоран, Иновативан,	Формативно оцењивање: Свакодневно бележење	Ангажовање на часу:стално++ повремено+ ретко – Уредност	Свакоднев но бележење током године

О Ц Е Н Е		предвиђа, одлично познаје градиво, логички излаже, повезује целине и одговара без помоћи наставника.	извршење задатака, с лакоћом користи методе, инс трументе, алате и материјал, изразито прецизан и уредан, комуницир а, сарађује и радо помаже д ругима, у потпуности примењује мере заштите на раду и уз потребан прибор за рад доноси и додатне прилоге на наставне часове везане уз обрађено градиво (штампа не прилоге, линкови на интернет у, в ластите PPT и сл.)	увек се придржава општих правила п онашања и стално води рачуна о мерама за штите на раду.	активности ученика на часу у свеску евиденције наставника Прегледање свески Редовност доношења прибора и материјала Ученици воде Евиденцију Прегледање практичн ог рада рађено самостално или у пару Групни рад (посматрање наставни ка, представљањ е пројекта практич ног рада, излагање група, процена по утврђеним критери јумима)	све забележено са часова, Урађени графички радови: користи оба лењира+ + користи један лењир + За три недоношења прибора и материјала 1 у свеску, а нако нопомене и у дневник За редовно доношењ е прибор а и материјал а 5 Критеријуми за вреднова ње практично г рада Оригиналнос	На крају сваке вежбе и крају наставне године Свакодне вно током го дине, праћење/ пресек стања за троме сечје

	Врло добар (4)	Ученик зна да објасни главну идеју, описује, показује, одабира, ређа, разликује, излаже градиво тачно и разговетно, врло добро разуме постављено питање и наставник ретко помаже.	Логички размишља и примењује закључке при извршењу конкретних задатака, самостално користи техничку документацију, лако изводи рутинске покрете, правилно користи инструменте, алат и материјал, придржава се општих правила понашања, тачан, прецизан, примењује мере заштите на раду и редовно доноси потребан прибор.	Одговоран при извршавању задатака, води рачуна о заштити на раду и понекад брзоплет.		т (0-10) Сложеност (0-10) Техничка документација (0-10) Избор материјала (0-10) Тачност израде (0-10) Квалитет спојева (0-10) Естетски изглед (0-10) Функционалност (0-10) Употребна вредност (0-10) Презентација (0-10) Максимално 100 40-54 (2) 55-69 (3) 70-84 (4)	
	Добар (3)	Ученик набраја, описује, издваја, добро разуме постављено питање наставник делимично помаже	Једноставно логички размишља, углавном самостално користи техничку документацију, изводи једноставне рутинске покрете, комуницира и углавном сарађује, води рачуна о заштити на раду, придржава се општих правила понашања, донекле је прецизан и ретко не доноси потребан прибор за рад.	Углавном одговоран при извршавању задатака, самостално ради уз повремену помоћ и надзор, греши и понекад не заинтересован.		85-100 (5)	

	Довољан (2)	Ученик идентификује и препознаје основне појмове и кључне речи, даје пример, али не зна да објасни главну идеју, градиво излаже без реда уз велику помоћ наставника и тешко разуме постављена питања.	Не размишља логички, има тешкоће у разумевању техничке документације и у примени средстава рада, минимално је прецизан, делимично води рачуна о заштити на раду и често не доноси потребан прибор за рад.	Потребна стална помоћ и надзор, углавном неодговоран при извршавању задатака површан, недовољно заинтересован, реагује на опомене.			
	Недовољан (1)	Ученик препознаје основне појмове и кључне речи.	Не завршава ни минимум задатих задатака и на час долази без потребног прибора.	Омета друге у раду, непоштује договорена правила, пасиван и незаинтересиран			

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Наставни предмет техника и технологија намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја. Програм наставе и учења за седми разред оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет техника и технологија. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: животно и радно окружење,
саобраћај, техничка и дигитална писменост, ресурси и производња и конструкторско моделовање.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Настава се не планира према структури уџбеника, јер ученици не треба да уче лекције по реду, већ да истражују уџбеник као један од извора података и информација како би развијали међупредметне компетенције. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода. Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика. С обзиром да је настава технике и технологије теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, са највише 20 ученика. Програм наставе и учења треба остваривати на спојеним часовима.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Ученици у седмом разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у предходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике

и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине. Животно и радно окружење Уз помоћ мултимедије на занимљив начин упознати ученике са развојем и значајем машина и њиховом доприносу побољшању квалитета живота и рада. На тај начин увести ученике у област машинства коју ће изучавати у седмом разреду. Да би се достигли исходи за ову област потребно је повезивати садржаје осталих области са примерима са којима се ученици готово свакодневно срећу, стимулисати их да препознају утицај технологије на живот и рад у свом окружењу као и да стекну знања о томе како су људи до сада решавали проблеме у борби за преживљавање. Појам и улогу машина и механизама и њихово коришћење у окружењу треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије.

Потребно је упутити ученике да проналазе и откривају предности и противречности убрзаног развоја технологије методом истраживачког рада у групама. Посебну пажњу треба обратити утицају технологије на животну средину, а нарочито на експлоатацију сировина, загађење ваздуха производњу токсичних отпада и њихов утицај на климатске промене. Препорука је да се што више користе мултимедијални материјали, како готови, тако и израђени од стране ученика. На животну средину веома утиче и енергетска ефикасност. Да би ученици што лакше усвојили појам уштеде енергије, потребно је упутити их да на примеру свог домаћинства истраже колика је потрошња енергије, који су највећи потрошачи и шта би било најбоље учинити да би се потрошња смањила. Ово је потребно остварити задајући ученицима да прикупе и обраде податке о потрошњи појединих доступних уређаја и укупној количини потрошене енергије на месечном нивоу. У зависности од средине, може се истраживати и потрошња горива (грејање, самостални превоз, пољопривредне машине) и могућности уштеде. У оквиру активности у којима користе машине и алате ученици су готово свакодневно изложени утицају дизајна на конфорно и безбедно руковање машинама и уређајима.

Без дубљег задирања у појам ергономије објаснити ученицима како је добар дизајн предуслов за квалитетнији и безбеднији рад, као и на који начин се треба прилагодити (став, правилно држање, безбедна растојања од машина, екрана, квалитетна и добро подешена столица и радни сто и др.) ради постизања конфора и очувања здравља. Уз помоћ одговарајућих медија упознати ученике са професијама (занимањима) у области производних техника и технологија машинског комплекса. Препоручени број часова је 6. Саобраћај Област која се односи на саобраћај се реализује у континуитету као важна компонента саобраћајног васпитања. На почетку реализације ове области подсетити ученике да су у претходним разредима учили о саобраћајним системима, намени, функционисању и организацији саобраћаја у оквиру саобраћајних објеката, као и о правилима и прописима за регулисање друмског саобраћаја која се, пре свега, односе на пешаке и бициклисте као учеснике у саобраћају. Посебно нагласити да је тежиште исхода у претходна два разреда било на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају.

У седмом разреду тежиште је на саобраћајним средствима која се користе и њиховим најважнијим подсистемима (погонски, преносни, управљачки и кочиони). У складу са исходима ову област треба реализовати у два корака. У првом кораку фокус је на основним деловима саобраћајних средстава и њиховим најважнијим подсистемима друмског саобраћаја са безбедносног аспекта. Други део треба реализовати у области Ресурси и производња са аспекта елемената машина и механизама (елементи за пренос снаге и кретања, елементи за везу, специјални елементи) и са енергетског аспекта (погонске машине и мотори). Уз помоћ мултимедије упознати ученике са машинама и њиховим главним карактеристикама спољашњег (бицикли, мопеди/мотоцикли, аутомобили, камиони, аутобуси, возови, бродови, авиони) и унутрашњег транспорта (дизалице, виљушкари, транспортери, лифтови). При реализацији ових садржаја посебно назначити наведене подсистеме код бицикла, мопеда и аутомобила.

Оспособити ученике да самостално провере и подесе техничку исправност бицикла (упављачки, преносни и кочиони систем, пнеуматике, висину седишта, осветљење и др.) и демонстрирају поступке одржавања бицикла или мопеда. За остваривање ових исхода користити школски бицикл и постер мопеда. Препоручени број часова је 6. Техничка и дигитална писменост . Ова област се ослања на усвојена знања ученика из техничког цртања у претходним разредима. Проширити знања тако што ученике упознати са специфичностима техничких цртежа у машинству (котирање, пресеци и упрошћавање). Упознати и оспособити ученике за ортогонално и просторно (аксонометријско) приказивање предмета. Пожељно је да сваки ученик изради модел једноставног предмета, тако што ће прво нацртати технички цртеж у одређеној размери, затим на тањем картону развијену мрежу истог коју ће на крају исећи и склопити. Тиме ученици на очигледним примерима лакше доживљавају осећај просторног приказивања предмета.

Упознати и оспособити ученике за коришћење рачунарских апликација за CAD. У оквиру апликације

ученици најпре креирају модел користећи 2D приказ на основу података које читају са техничког цртежа. Коришћењем 3D модела ученици активирају основне технике дизајна са циљем самосталног креирања техничког цртежа у складу са стандардима. У овом делу посебно објаснити предности употребе 3D штампе, као модерне технологије у производњи тродимензионалних модела и макета. уређаја. Уколико временски оквир дозвољава, можете се позабавити и начином функционисања појединих компоненти, али на елементарном нивоу препоручено коришћењем рачунарских симулација и анимација. Код ученика треба развити свест о значају коришћења рачунарске технике у апаратима, уређајима и производним процесима и објаснити појам и улогу интерфејса у управљању и контроли.

Уколико школа поседује одговарајућу опрему, реализовати вежбе у којима ће ученици управљати моделом користећи рачунар и интерфејс, у супротном исту активност реализујте коришћењем рачунарских симулација. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства. Препоручен број часова за реализацију ове области је 18.

Ресурси и производња Упознати ученике са значајем рационалног коришћења ресурса и принципима очувања животне средине. Уколико има могућности, организовати посету установи или погону чија је делатност директно или индиректно везана за наведене принципе. Поставити ученицима задатак за самосталан рад у оквиру кога ће у свом домаћинству истражити у којој мери и на који начин се они остварују. Уз практичне примере и реалне моделе навести ученике да закључе који се материјали најчешће користе у машинству и због којих њихових својстава.

Не треба заборавити ни велики значај нових савремених вештачких материјала који су омогућили огроман напредак у техници и технологији. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом хемије. Демонстрирати правилно коришћење прибора за мерење и контролу у машинству и реализовати практичне вежбе са истима. Ученици треба да науче да рукују помичним мерилом и микрометром. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом физике. Објаснити улогу елемената машина и механизама и демонстрирати њихов рад на моделу или путем рачунарске симулације. Обраду ових садржаја повезати са подсистемима код возила друмског саобраћаја и садржајима из енергетике тако да ученици могу да схвате међусобне односе погонских и преносних елемената у саобраћајним средствима. Потребно је увести ученике у карактеристике обраде материјала који се користе у машинству, практично демонстрирати операције и реализовати једноставну вежбу водећи рачуна о безбедности ученика.

Представити ученицима савремене технологије обраде материјала (плазма технологија, обрада ласером, електроерозија и др.) кроз мултимедијалну презентацију или кроз посету производном погону који их користи. Упознати ученике са савременим производним машинама у машинској индустрији и значајем њихове примене у појединачној и серијској производњи. Увести појам роботике и објаснити њен значај у савременој индустрији. Уколико постоји могућност, демонстрирати рад школског робота или користити рачунарску симулацију. Упознати
ученике са основама конструкције робота (механика, погон и управљање) и улогом појединих делова.

Роботику повезати са наставним садржајима као што су информатичка технологија, машине и механизми, енергетика и технологија обраде материјала. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства. Поред материјала, други ресурс који је неопходан за производњу и рад машина и механизама је погонска енергија која се јавља у различитим облицима и изворима, те је трансформационим променама треба прилагодити могућем коришћењу. Ученицима представити класификацију погонских машина – мотора и илустровати њихову примену на практичним примерима из ученикове окружења. Уз помоћ мултимедије упознати ученике са принципом рада и основним деловима СУС мотора.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 20. Конструкторско моделовање У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредновања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва - од идеје до реализације. Ова тема се односи на израду модела разних машина и уређаја који су засновани на основним елементима и принципима рада машина и механизама (елементима за везу, за пренос снаге и кретања, специјални елементи). То се односи на моделовање производних машина, саобраћајних средстава, транспортних машина и уређаја, претварача енергије и др. Један од аспекта употребе рачунара и периферних уређаја је и у функцији управљања техничким системима и процесима (интерфејс – систем веза са рачунаром) и конструкцијом робота. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства. Пошто се ученици слободно опредељују за одређену активност у оквиру дате теме, један од корака ка дефинисању свога пројекта, је проналажење информација, стварање идеје и дефинисање

задатка. Потребно је да ученици користе податке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ и адекватну литературу.

Исто так, мора се водити рачуна о принципу економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. У пројект се може укључити и више ученика (тимски рад) уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче. У сврху боље координације чланова тима треба упутити ученике на употребу електронске коресподенције са циљем унапређења рада на реализацији пројекта. Избор модула активности прилагодити постојећим условима рада тј. опремљености кабинета за технику и технологију алатима и материјалом. Приликом израде техничке документације изабраног модела, ручно или уз помоћ рачунарских апликација, примењивати научено: просторно приказивање предмета, ортогонално пројектовање као и специфичности техничког цртања у области машинства. Треба настојати да се остварује континуитет информатичке писмености с циљем да ученици науче да користе рачунар за цртање и израду презентација.

По завршетку радова треба организовати представљање идеје од које се пошло, поступака израде и готовог производа. У овој етапи се врши и процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.). На основу утрошеног материјала, енергије и рада реализатори (појединац или тим) треба да искажу оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. У складу са предузетничким аспектима, реализатори треба да израде и одговарајуће материјале за рекламе за израђени производ. Препоручен број часова за реализацију ове области је

22. УПУТСТВО ЗА ФОРМАТИВНО И СУМАТИВНО ОЦЕЊИВАЊЕ Васпитно-образовни исходи оквир су за вредновање и оцењивање, а својом структуром садрже сазнајну , психомоторичку и афективну компоненту. Сазнајне компоненте – теоријска и чињенична знања, разумевање и примена; могу се вредновати током извођења задатака на настави и као резултат рада попут техничких цртежа, резултата испитивања својстава и мерења мерних величина, током ученичког извештавања, презентовања, образлагања и објашњавања сопственог рада. Психомоторичке компоненте– умећа и вештине, од имитације и манипулације до прецизације(Самосталнопрецизно извођење операције или манипулације вреднује се ниво усвојених вештина руковања прибором и алатима, мерним инструментима и различитим техничким средствима. Вреднују се резултати рада као што су технички цртежи, скице, техничка документација, резултати мерења и испитивања. Оцењују се само радови које ученик изради у школи током наставе. Афективне компоненте– самосталност и одговорност, ниво самосталности при обављању задатака. Вреднује се савесност и редовност у раду, преузимање одговорности према раду, радним задацима, средствима, другим ученицима и наставнику. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, обавља се са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).Приликом сваког вредновања постигнућа ученику ће се дати повратна информација која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Пошто наставник са ученицима договори показатеље на основу

којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу.

На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима планира се процес учења и бирају погодне стратегије учења. Праћење и информисање ученика о напредовању врши се континуирано дијагностички, формативно и сумативно. Напредовање ученика пратимо писаним белешкама, а ниво усвојености васпитнообразовних исхода бројчаном оценом. На крају наставне године изражава се закључна оцена наставног предмета која укључује све компоненте.

Програм наставе и учења за предмет физичко и здравствено васпитање за седми разред

2026-2030. година

Циљ наставе и учења физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.
Разред: седми
Недељни фонд часова: 3
Годишњи фонд часова: 108

Р.б. теме	**Наставна тема**	**Обучавање**	**Остали типови**	**Број часова по теми**
1	Теоријски део	2	0	2
2	Тестирања	10	0	10
3	Атлетика	11	0	11
4	Одбојка (Спортске игре)	11	13	24
5	Кошарка (Спортске игре)	12	0	12
6	Рукомет (Спортске игре)	12	0	12
7	Футсал (Спортске игре)	12	0	12
8	Гимнастика	2	13	15
9	Плес и ритмика	3	3	6
10	Полигони	4	0	4
	Укупно часова	**69**	**29**	**108**

Наставне теме / месеци	**IX**	**X**	**XI**	**XII**	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**
Теоретски део	1	1								
Тестирања	5									5
Атлетика	7	4								
Одбојка		14	6	4						
Кошарка			6	6						
Рукомет				6	6					
Футсал					4	3	5			
Гимнастика						6	6	3		
Плес и ритмика								6		
Полигони								2	1	1

Детаљни програм наставе и учења

ТЕМА И САДРЖАЈ (Фонд часова)	**КОМПЕТЕНЦИЈЕ, ИСХОДИ И СТАНДАРДИ**	**КЉУЧНИ ПОЈМОВИ И НАЧИН ОСТВАРИВАЊА**	**НАЧИН ПРОВЕРЕ ИСХОДА**
ТЕОРИЈА **Садржај:** - упознавање са планом и програмом - хигијена **Фонд часова: 2**	Компетенције: - компетенција за учење - комуникација - рад са подацима и информацијама - одговоран однос према здрављу - сарадња - решавање проблема **Исходи:** Ученици ће бити у стању да: - објасни својим речима сврху и значај вежбања - користи основну терминологију вежбања **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.3.1., ФЗВ.ОО.С.1.4., ФЗВ.ОО.С.2.4., ФЗВ.ОО.С. 3.10., ФЗВ.ОО.Н.2.1., ФЗВ.ОО.Н.2.5.	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, превенција, исхрана, спортско рекреативне активности. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са основним појмовима: здравље, хигијена, исхрана, здрави стилови живота. Упућивање на значајне изворе знања (литература о здрављу, исхрани, уџбеник из биологије, интернет...); израда паноа на одређену тему; упознавање са значајним датумима (Светски дан хране, Дан здравља); међупредметна корелација – ученика са базичним моторичким способностима и методама за њихово побољшање. Израда личних картона за евиденцију реализације програма вежбања и праћење напретка.	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање ученика кроз практичан рад на часу или усмено одговарање. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта и током појединих часова.
ТЕСТИРАЊА	Компетенције:	Кључни појмови:	Активност на часу.

Садржај: - висина-тежина - скок у даљ - 4 х 10м - трбушњаци - бип тест - претклон **Фонд часова: 10**	- компетенција за учење - комуникација - рад са подацима и информацијама - одговоран однос према здрављу - сарадња - решавање проблема - ОПК, СПК1, СПК2, СПК3 **Исходи:** Ученици ће бити у стању да: - упореди резултате тестирања са вредностима за свој узраст и сагледа сопствени моторички напредак - комбинује и користи достигнути ниво усвојене технике кретања у спорту и свакодневном животу **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.5., ФЗВ.ОО.О.2.1., ФЗВ.ОО.О.2.3., ФЗВ.ОО.О.3.4., ФЗВ.ОО.О.3.8., ФЗВ.ОО.С.2.1., ФЗВ.ОО.С.2.3., ФЗВ.ОО.С.1.9., ФЗВ.ОО.Н.3.4., ФЗВ.ОО.Н.3.5.	Здравље, физичка активност, вежбање, превенција, исхрана, спортско рекреативне активности. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са тестовима моторичких способности и начином њиховог извођења. Припрема наставника за часове тестирања, припрема и провера мерних инструмената и реквизита. Упознавање ученика са индивидуалним планом вежбања, вођењем личне евиденције о реализацији вежбања у ванчасовним активностима.	Формативно, свакодневно оцењивање ученика кроз практичан рад на часу или усмено одговарање. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта и током појединих часова.
АТЛЕТИКА **Садржај:** - припрема за крос - техника ниског старта - техника високог старта - спринтерско трчање - истрајно трчање - скок у вис - скок у даљ	Компетенције: - Исте као претходно + ОПК, СПК1, СПК2, СПК3 **Исходи:** - комбинује и користи достигнути ниво усвојене технике кретања у спорту и свакодневном животу	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, Трчања, скокови, бацања. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са основним појмовима – атлетика, атлетске дисциплине,	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање ученика кроз практичан рад на часу или усмено одговарање. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта

- бацање лоптице(кугле) у даљ - одељенски крос **Фонд часова: 11**	- доводи у везу развој физичких способности са атлетским дисциплинама - објасни својим речима значај атлетике - примени основна правила атлетике и мере безбедности **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.4., ФЗВ.ОО.О.1.5., ФЗВ.ОО.О.2.1., ФЗВ.ОО.О.2.3., ФЗВ.ОО.О.3.7., ФЗВ.ОО.С.1.4., ФЗВ.ОО.С.1.6., ФЗВ.ОО.Н.2.4., ФЗВ.ОО.Н.3.3.	вишебоји. Примена различитих метода и дидактичких средстава у усвајању моторних вештина и умења значајних за учење и побољшање технике трчања, скокова, прескока. Примена помоћних средстава у настави (схеме, тлоцрти, дијаграми, графикони, видео записи). Упућивање на додатне изворе.	и током појединих часова.
ОДБОЈКА **Садржај:** Одбојкашки ставови; одбијање лопте прстима; одбијање лопте чекићем; школски сервис; тенис сервис; смечирање; блокирање; игра уз примену правила. **Фонд часова: 24**	Компетенције: - Исте као претходно **Исходи:** - користи елементе технике у игри - примењује основна правила одбојке у игри - учествује на унутародељењским такмичењима - примени мере безбедности током вежбања - објасни својим речима значај одбојке за свестрани развој **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.4., ФЗВ.ОО.О.1.3., ФЗВ.ОО.О.2.4., ФЗВ.ОО.О.3.7., ФЗВ.ОО.С.1.3., ФЗВ.ОО.С.1.6., ФЗВ.ОО.Н.3.2.	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, прсти, чекић, сервис, основна правила игре, технички елементи. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са историјатом одбојке. Примена одговарајућих методских поступака за обучавање ученика ради усвајања основних облика кретања и контроле лопте. Примена фронталног рада, индивидуалног и групног рада; упознавање са индивидуалном, групном и тимском тактиком. Учење правила игре кроз суђење на турнирима. Израда	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање кроз практичан рад на часу или усмено одговарање. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта и током појединих часова.

		паноа. Одлазак на школска такмичења.	
КОШАРКА **Садржај:** Основни кошаркашки ставови, Хватање и додавање лопте, Вођење лопте, Десни двокорак, Пивотирање, Спајање елемената у целину, Финте шута и додавања, Блокаде, Укрштено додавање осмице, Контра напад, Скок шут, Игра са применом правила. **Фонд часова: 12**	Компетенције: - Исте као претходно **Исходи:** - користи елементе технике у игри - примењује основна правила кошарке у игри - учествује на унутародељењским такмичењима - примени мере безбедности током вежбања - објасни значај кошарке за свестрани развој **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.4., ФЗВ.ОО.О.1.3., ФЗВ.ОО.О.2.4., ФЗВ.ОО.О.3.7., ФЗВ.ОО.С.1.3., ФЗВ.ОО.С.1.6., ФЗВ.ОО.Н.3.2.	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, основна правила игре, технички елементи, шутирања. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са историјатом кошарке. Примена одговарајућих методских поступака за обучавање. Примена фронталног, индивидуалног и групног рада. Упознавање са тактиком. Учење правила игре кроз суђење на одељенским турнирима; упућивање ученика на израду паноа. Одлазак на школска кошаркашка такмичења.	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање кроз практичан рад. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта.
РУКОМЕТ **Садржај:** Основни елементи рукомета (хватање, вођење, додавање), Шутирање на гол, Игра са применом основних правила и елемената технике. **Фонд часова: 12**	Компетенције: - Исте као претходно **Исходи:** - користи елементе технике у игри - примењује основна правила рукомета у игри - учествује на унутародељењским такмичењима - примени мере безбедности - објасни значај рукомета	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, основна правила игре, технички елементи, шутирања. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са историјатом рукомета. Обучавање основних облика кретања и	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање кроз практичан рад. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта.

	Стандарди: ФЗВ.ОО.О.1.4., ФЗВ.ОО.О.1.3., ФЗВ.ОО.О.2.4., ФЗВ.ОО.О.3.7., ФЗВ.ОО.С.1.3., ФЗВ.ОО.С.1.6., ФЗВ.ОО.Н.3.2.	контроле лопте кроз фронтални, индивидуални и групни рад. Учење правила игре и примена знања кроз суђење на турнирима. Израда паноа. Одлазак на такмичења.	
ФУТСАЛ **Садржај:** Контрола лопте у месту и кретању; вођење и додавање, ударци по лопти унутрашњом, хрптом и спољашњом страном стопала. Ударци главом; пријем лопти; игра уз примену правила. **Фонд часова: 12**	Компетенције: - Исте као претходно **Исходи:** - користи елементе технике у игри - примењује основна правила футсала у игри - учествује на унутародељењским такмичењима - примени мере безбедности - објасни значај футсала **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.4., ФЗВ.ОО.О.1.3., ФЗВ.ОО.О.2.4., ФЗВ.ОО.О.3.7., ФЗВ.ОО.С.1.3., ФЗВ.ОО.С.1.6., ФЗВ.ОО.Н.3.2.	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, основна правила игре, технички елементи, шутирања. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са историјатом футсала. Обучавање основних облика кретања и контроле лопте. Учење правила игре и примена знања кроз суђење на турнирима. Израда паноа. Одлазак на такмичења.	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање кроз практичан рад. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта.
ГИМНАСТИКА **Садржај:** Колут напред, Колут назад, Разножно, Летећи колут, Прескок, Ходање по греди, Разношка и згрчка, Вага, Ниска греда, Партер, Став у упору, Премет странце, Мост, Чеона вага, Гимнастички полигон, Вежбе на тлу, Трчање, поскоци вијача.	Компетенције: - Исте као претходно **Исходи:** - одржава стабилну и динамичку равнотежу у различитим кретањима, изводи ротације тела - користи елементе гимнастике у свакодневним животним	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, струњаче, елементи на тлу и справама, безбедност. **Начин остваривања:** Упознавање са појмом гимнастике, историјатом, дисциплинама. Указати на значај за правилан психо-физички	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање кроз практичан рад. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта.

Фонд часова: 15	ситуацијама и игри - процени сопствене могућности за вежбање у гимнастици **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.5., ФЗВ.ОО.О.2.1., ФЗВ.ОО.О.1.7, ФЗВ.ОО.О.3.8., ФЗВ.ОО.О.1.10., ФЗВ.ОО.С.1.3., ФЗВ.ОО.С.1.7., ФЗВ.ОО.Н.3.3.	развој. Упознавање са појмовима чување, асистирање и помагање ради безбедности. Припрема и провера справа. Омогућавање међупредметне корелације (Историја - античка Грчка, Олимпијске игре; Музичка култура - музика за саставе). Посета гимнастичким такмичењима.	
ПЛЕС И РИТМИКА **Садржај:** Народно коло, Плес, Обруч, техника држања и избацивања. **Фонд часова: 6**	Компетенције: - Исте као претходно **Исходи:** - изведе кретања, вежбе и кратке саставе уз музичку пратњу - игра народно коло по избору из краја у коме живи - изведе кретања у различитом ритму **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.5., ФЗВ.ОО.О.2.1., ФЗВ.ОО.О.1.7, ФЗВ.ОО.О.3.8., ФЗВ.ОО.О.1.10., ФЗВ.ОО.С.1.3., ФЗВ.ОО.С.1.7., ФЗВ.ОО.Н.3.3., ФЗВ.ОО.С.1.16., ФЗВ.ОО.О.1.7.	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање, традиција, култура, музика, игра. **Начин остваривања:** Упознавање са историјатом плеса – балет, народни, латино-амерички, спортски, стандардни плесови. Рад у паровима и групама (извођење заједничке кореографије, одељенско такмичење). Израда паноа. Посета наступима плесних група и фолклорних удружења. Међупредметна корелација – Музичка култура.	Активност на часу. Формативно, свакодневно оцењивање кроз практичан рад. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта.
ПОЛИГОНИ **Садржај:**	Компетенције: - Исте као претходно	Кључни појмови: Здравље, физичка активност, вежбање,	Активност на часу. Формативно, свакодневно

- гимнастички полигон - полигон спортских игара **Фонд часова: 4**	**Исходи:** - унапређују моторичке способности, техничке вештине и сарадње - пређу полигоне у складу са својим могућностима - демонстрира полигон - примени правилну технику извођења - поштује редослед савладавања препрека **Стандарди:** ФЗВ.ОО.О.1.5., ФЗВ.ОО.О.2.1., ФЗВ.ОО.О.1.7, ФЗВ.ОО.О.3.8., ФЗВ.ОО.О.1.10., ФЗВ.ОО.С.1.3., ФЗВ.ОО.С.1.7., ФЗВ.ОО.Н.3.3.	агилност, координација, равнотежа, експлозивна снага. **Начин остваривања:** Упознавање ученика са појмом полигони. Припрема и организација простора пре часа (постављање справа, безбедносна провера, просторна организација), поступак реализације кроз све делове часа, примена методичких принципа у пракси.	оцењивање кроз практичан рад. Самоевалуација и евалуација на крају полугодишта.

Напомена: Све евентуалне корекције програма наставе и учења физичког и здравственог васпитања биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.

Неки од препоручених начина прилагођавања програма наставе и учења ученицима којима је потребна додатна образовна подршка:

- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај ученика приликом вежбања, избор вежби за учење и вежбање, прилагођавање вежби, начина и врста оцењивања,)
- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја
- и све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем

Програм наставе и учења из информатике за седми разред

за период 2026-2030. године

Одељења: VII-1, 2, 3, 4

Циљ је да ученици изграде позитиван став према коришћењу дигиталне технологије и примењују знања и вештине из ове области у циљу ефикасног обављања различитих послова и задатака из школског и свакодневног живота. Технологију користе на безбедан начин, свесни последица њене непримерене и прекомерне употребе, водећи рачуна о свом физичком и психичком здрављу, о другим корисницима, као и о животној средини. Поседују знања и вештине које им омогућавају да из различитих домаћих и иностраних извора проналазе информације уз свест да неке од њих нису поуздане. Формално и неформално комуницирају коришћењем различитих видова дигиталне комуникације, поштујући правила језичког и дигиталног правописа, пристојне и етичне комуникације. Дигитални садржај и програме користе на етичан начин поштујући ауторска права и интелектуалну својину. Познају поступке за пријављивање непримереног садржаја и понашања на интернету. Уређују и креирају дигиталне садржаје коришћењем одговарајућих уређаја и програма. Прикупљају податке, врше њихову основну обраду, графички их приказују, анализирају и доносе одговарајуће закључке. Применом алгоритамског начина размишљања и програмирања развијају апстрактно мишљење и решавају једноставније проблеме из области математике, физике, хемије и других наука, као и из свакодневног живота. Креирају једноставне програме којима аутоматизују познате поступке, у складу са узрастом. Познају принципе и предности технологијом потпомогнутог сарадничког рада (нпр. у „облаку”) на решавању одређених проблема из школског и друштвеног окружења, чиме се стварају услови за квалитетно функционисање у савременом, информационом друштву, као и за даље школовање и целоживотно учење.

Годишњи фонд часова: 36
Недељни број часова: 1

ТЕМА, САДРЖАЈ И КЉУЧНИ ПОЈМОВИ	**КОМПЕТЕНЦИЈЕ, ИСХОДИ И СТАНДАРДИ**	**НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (Дидактичко методичко упутство)**	**НАЧИН ПРОВЕРЕ ИСХОДА**
Назив теме: ИКТ **Фонд часова:** 11 (4 обрада + 7 остало) **Садржај:** - Обележавање логичке структуре и генерисање прегледа садржаја текстуалног документа - Карактеристике рачунарске графике - Рад у програму за растерску графику - Рад у програму за векторску графику - Коришћење алата за снимање екрана	**Компетенције:** - компетенција за учење - естетичка компетенција - комуникација - одговоран однос према здрављу - предузимљивост и оријентација ка предузетништву - рад са подацима и информацијама - сарадња - дигитална компетенција **Исходи:**	**Дидактичко-методичко упутство:** Наставну тему Информационо-комуникационе технологије започети радом на документу који представља својеврсну рекапитулацију онога што су ученици учили у претходна два разреда. Наставник припрема текстуални документ, даје инструкције о даљем раду и	- Рад на часу - Реализација вежби - Реализација пројеката - Одговори ученика - Дигитална свеска - Ангажовање ученика - Домаћи рад

Кључни појмови: Структура текста, Растерска графика, Векторска графика, Трансформација слике, Гиф, Видео запис.	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: - разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста; - користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста; - објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; - креира растерску слику у изабраном програму; - креира векторску слику у изабраном програму; - користи алате за уређивање и трансформацију слике; - креира гиф анимацију; - креира видео-запис коришћењем алата за снимање екрана; - чува и организује податке локално и у облаку. **Стандарди:** ИНФ.ОО.О.2.1. - Креирају, едитују, форматирају и чувају текстуалне, графичке, аудио, видео и мултимедијалне датотеке. ИНФ.ОО.С.1.2. - Организују податке у дигиталном окружењу на	локацији на којој је документ постављен. Ученици треба да пронађу и отворе овај документ у изабраном текст процесору, да прочитају текст и логички га уреде, доделе му одговарајуће стилове, идеално до 3 нивоа дубине. Наставник треба да представи технику израде прегледа садржаја текстуалног документа, а ученици да је примене на документу који су логички структурирали. На овај начин, ученици се осврћу на раније научено смислено користећи нову технику израде прегледа садржаја текстуалног документа. У сегменту креирања и обраде дигиталне слике, ученицима треба објаснити карактеристике векторског и растерског представљања слике на рачунару. Представити RGB и CMYK палете боја, указати на везу избора палете у односу на намену: RGB – за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно CMYK палете боја за	

	различитим медијумима.	припрему за штампање. На овом месту погодно је увести и питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у контексту конкретне потребе – штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике, без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије. Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Увести појам и сврху слојева. Објаснити да је у неким програмима за растерску графику текст векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Трансформисати слој са текстом у растер и увећати га. Тражити од ученика да уоче разлике. Показати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја,	

		подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева. Представити алате за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Увести могућност примене Филтера. Издвојити филтере попут Blur (замућеност) и Sharpen (оштрина) и позвати ученике да осмисле ситуације у којима је пожељно користити један, односно други филтер (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Показати основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превратање слике у целини). Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-апарата). Упознати ученике са карактеристикама радног окружења одабраног програма (инсталираног	

		локално на рачунару или у „облаку”) за креирање и обраду векторске графике. Посебну пажњу посветити: алатима за селекцију, пројектовању цртежа као и припреми за цртање. Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења основних алата (означавање, брисање, копирање, груписање и разлагање, премештање, ротирање, симетрично пресликавање, поравнање). Поновити поступак векторизације, применити га на изабрану растерску слику. У договору са наставником ликовне културе, креирати текстуалне задатке који ће навести ученике да трагају за уметником, пронађу описано дело и векторизују га. Разговарати са ученицима о појму „покретна слика”. Нагласити да покрет заиста не постоји. Увести појам „фрејм” и	

		дефинисати потребан број фрејмова који се смењују у једној секунди за стварање илузије непрекидног кретања. Разговарати са ученицима о видео камери – да ли камера снима покрет или је у питању изузетно брз фото-апарат. Представити карактеристике формата слике gif. Објаснити поступак чувања и приказа анимација (није их могуће прегледати у традиционалним програмима за преглед слика). Демонстрирати њихово уграђивање у мултимедијалну презентацију. У одабраном алату за израду 2Д анимација, на већ припремљеној групи слика сачуваној у gif формату, омогућити ученицима да направе анимирану слику. Разговарати са ученицима о изворима информација које користе док уче. Поред уџбеника, охрабрити их да испричају лична искуства везана за интернет као извор информација, видео туторијале, разговоре са одраслим особама. Утврдити каква су искуства ученика	

		када је учење коришћењем видео-туторијала у питању (формално и неформално). Коришћењем одабраног програма за снимање екрана демонстрирати снимање кратког видео туторијала, приказати резултат ове активности и задати смернице за израду кратког видео-туторијала, који ученици треба самостално да сниме и сачувају. Уколико услови у учионици утичу на квалитет снимљеног звука, могуће је уз помоћ програма за обраду звука отклонити недостатке (нпр. програм Audacity) или организовати снимање звука у бољим условима.	
Назив теме: ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ **Фонд часова:** 5 (3 обраде + 2 остало) **Садржај:** - Електронска пошта, креирање налога, слање и пријем поште. **Кључни појмови:** Подаци у облаку, Мрежно окружење, Електронска пошта (контакти, безбедност, нежељена пошта), Рад на дељеним документима (текстуалним	**Компетенције:** - компетенција за учење - естетичка компетенција - комуникација - рад са подацима и информацијама - сарадња - дигитална компетенција **Исходи:** - одговорно и правилно користи ИКТ уређаје у мрежном окружењу; - разликује основне интернет сервисе; - примењује поступке и правила	**Дидактичко-методичко упутство:** У складу са општим методичким препорукама за предмет. Рад са ученицима кроз примере коришћења електронске поште, креирање налога и заједнички рад на дељеним документима у облаку уз поштовање ауторских права и правила безбедности на интернету.	- Рад на часу - Реализација вежби - Реализација пројеката - Одговори ученика - Дигитална свеска - Ангажовање ученика

документима / презентацијама / упитницима...) у облаку.	за безбедно понашање и представљање на мрежи; - приступа Интернету, самостално претражује, проналази и процењује информације и преузима их на свој уређај поштујући ауторска права; - објасни поступак заштите дигиталног производа/садржаја одговарајућом CC лиценцом; - објасни поступак прикупљања података путем онлајн упитника; **Стандарди:** ИНФ.ОО.О.2.2., ИНФ.ОО.О.2.3., ИНФ.ОО.С.1.5., ИНФ.ОО.С.2.3., ИНФ.ОО.С.2.4., ИНФ.ОО.Н.2.1.		
Назив теме: РАЧУНАРСТВО **Фонд часова:** 18 (8 обрада + 10 остало) **Садржај:** - Основне аритметичке операције - Уграђене функције - Ниске (стрингови) - Структуре података - Гранање - Понављање - Основни алгоритми **Кључни појмови:**	**Компетенције:** - компетенција за учење - одговорно учешће у демократском друштву - комуникација - предузимљивост и оријентација ка предузетништву - рад са подацима и информацијама - решавање проблема - сарадња - дигитална компетенција **Исходи:** - креира једноставан	**Дидактичко-методичко упутство:** У складу са општим методичким препорукама за предмет. Фокус на решавање алгоритамских проблема, разлагање проблема на мање целине и практично програмирање у изабраном програмском окружењу уз употребу уграђених функција и структура података.	- Рад на часу - Реализација вежби - Реализација пројеката - Одговори ученика - Дигитална свеска - Ангажовање ученика - Домаћи рад

Програмски језик, Рачунарски програм, Алгоритми, Логичке операције, Оператори, Гранање, Понављање.	програм у текстуалном програмском језику; - користи математичке изразе за израчунавања у једноставним програмима; - објасни и примени одговарајућу програмску структуру (наредбе доделе, гранања, петље); - користи у оквиру програма нумеричке, текстуалне и једнодимензионе низовске вредности; - разложи сложени проблем на једноставније функционалне целине (потпрограме); **Стандарди:** ИНФ.ОО.О.1.3., ИНФ.ОО.С.1.7., ИНФ.ОО.С.2.6., ИНФ.ОО.Н.1.2.		
Назив теме: ПРОЈЕКТНА НАСТАВА **Фонд часова:** 2 (0 обраде + 2 остало) **Садржај:** - Рад са изабраним текстуалним програмским језиком у области 2Д графике - Основне карактеристике изабране графичке библиотеке - Методе за исцртавање основних геометријских	**Компетенције:** - одговорно учешће у демократском друштву - комуникација - предузимљивост и оријентација ка предузетништву - рад са подацима и информацијама - сарадња - дигитална компетенција **Исходи:** - сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и	**Дидактичко-методичко упутство:** Реализација пројектних активности у оквиру тимова, где ученици примењују претходно стечена знања из програмирања и рада са 2Д графиком за креирање функционалног дигиталног производа. Нагласак на сарадњи и презентацији решења.	- Рад на часу - Реализација вежби - Реализација пројеката - Одговори ученика - Дигитална свеска - Ангажовање ученика - Домаћи рад

облика. Подешавање боја и положаја објеката - Примена петљи и случајно генерисаних вредности на исцртавање геометријских облика **Кључни појмови:** Пројектни рад, Тимски рад.	обради материјала, представљању пројектних резултата и закључака; - користи могућности које пружају рачунарске мреже у сфери комуникације и сарадње; - креира, објављује и представља дигиталне садржаје користећи расположиве алате; - вреднује процес и резултате пројектних активности. **Стандарди:** ИНФ.ОО.О.3.1., ИНФ.ОО.С.3.1., ИНФ.ОО.Н.2.3., ИНФ.ОО.Н.3.1.		

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ

Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика

Шта пратимо	**Критеријуми оцењивања**	**Поступак и инструменти оцењивања**	**Време**
Степен остварености циљева и прописаних, односно прилагођених исхода постигнућа у току савладавања програма предмета. Процењују се: вештине разумевања, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са подацима и рад на различитим задацима; вештине, руковање алатима и	**Оцену одличан (5) добија ученик који:** - у потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; - лако логички повезује чињенице и појмове; - самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; - решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у	- Свакодневно бележење активности ученика на часу (практичан рад као и усмено одговарање) у евиденције наставника: број јављања (тачни одговори): за једно јављање / тачно одрађен задатак +, за јављање више пута / више тачних задатака ++, за давање комплетног, потпуног одговора на тежа питања / проналажење других решења за задатак 5, ко не зна одговор – (три	- континуирано - након завршетка теме - по потреби

технологијама и извођење радних задатака.	потпуности критички расуђује; **Оцену врло добар (4) добија ученик који:** - у великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; - самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; - решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује; **Оцену добар (3) добија ученик који:** - у довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; - у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; - већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; - у довољној мери критички расуђује; **Оцену довољан (2) добија ученик који:** - знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз	минуса 1), домаћи задаци: за 3 неодрађена домаћа задатка 1. **Напомена: водити рачуна о:** - свеобухватности одговора - сналажењу у одговарајућим и наменским програмима и апликацијама - хоризонталном и вертикалном повезивању градива **- Писане онлајн провере, квизови:** Бодовање: 35-49% оцена 2; 50-74% оцена 3; 75-89% оцена 4; 90-100% оцена 5 **- Групни рад** (посматрање наставника, излагање група), свеска евиденције: сарадња у групи (сви чланови су укључени, сви имају задато забележено у електронским свескама...), степен знања свих чланова групе, квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада група (апликација, табела...). **- Рад у пару** (посматрање наставника, излагање парова), свеска евиденције: Прва два пара која ураде добијају +	

	минималну примену; - у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључке који се заснивају на подацима; - понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује; **Недовољан (1) добија ученик који:** - знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене; - не изводи закључке који се заснивају на подацима; - критички не расуђује;	или 5 (у зависности од тежине задатка)	
Ангажовање и активности ученика у настави	**Оцену одличан (5) добија ученик који:** - показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања. **Оцену врло добар (4) добија ученик који:** - показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања.	Вођење евиденције од стране наставника о: - Броју јављања на часовима - Броју успешности у групном раду, раду у пару - Учешћу на такмичењима - Сналажење у апликацијама и програмима Све што је рађено на часу налази се у свескама или фолдерима или у облаку, дропбоксу	- континуирано - након завршетка теме - по потреби

	Оцену добар (3) добија ученик који: - показује делимични степен активности и ангажовања. **Оцену довољан (2) добија ученик који:** - показује мањи степен активности и ангажовања. **Недовољан (1) добија ученик који:** - не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање.	(у зависности од захтева).	

НЕКИ ОД ПРЕПОРУЧЕНИХ НАЧИНА ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА УЧЕНИЦИМА КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА:
- просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (нпр. размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих)
- што већа индивидуализација наставе, а посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и надареним ученицима
- размена искустава и сарадња са члановима Већа и стручним сарадницима у школи...
- коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја и све друго што ће се применити у складу са конкретним случајем.

OSMI RAZRED

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА (2026–2030)

СРПСКИ ЈЕЗИК – 8. РАЗРЕД

1. СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Сврха програма образовања:

- **Квалитетно образовање и васпитање**, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, здравствене, физичке, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.
- **Развијање знања, вештина, ставова и вредности** које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе, поштује друге особе и уз активно учешће доприноси демократском и културном развоју друштва.

Циљеви и задаци програма образовања:

- Развој интелектуалних капацитета и знања нужних за разумевање природе, друштва и себе.
- Оспособљавање за самостално учење, рад и доношење одлука о будућем животу.
- **Развијање свести о државној и националној припадности**, неговање српске традиције, као и традиције националних мањина.
- Усвајање основних социјалних и моралних вредности толерантног друштва и поштовање људских права и слобода.

2. СРПСКИ ЈЕЗИК – ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе:

Да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика (усмено и писмено правилно изражавање) и да се оспособе да тумаче одабрана књижевна, позоришна и филмска остварења.

Оперативни задаци:

- Савладавање главних правила **акценатске норме** књижевног језика.
- Систематизација градива из претходних разреда (граматика и правопис).
- Формирање критеријума за самосталан избор и процену уметничких дела.
- Овладавање техником писања реферата и расправом као обликом изражавања.

3. САДРЖАЈИ ПРОГРАМА (Фонд часова)

Област	Обрада	Утврђивање	Систематизација	Укупно
Језик (Граматика и Правопис)	44	37	7	**88**
Књижевност (Школска и Домаћа лектира)	60	45	15	**120**
Култура изражавања (Говорно и Писмено)	32	3	29	**64**
УКУПНО	**136**	**85**	**51**	**272**

4. ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА

Тема и Кључни појмови	Исходи и Стандарди (Шта ученик зна и уме)	Компетенције	Активности и Начин провере
1. Језик	**Исходи:** Објашњава настанак српског језика;	За учење, Комуникација,	**Активности:** Анализа текстова,

Тема и Кључни појмови	Исходи и Стандарди (Шта ученик зна и уме)	Компетенције	Активности и Начин провере
Развој књижевног језика, Фонетика, Морфологија, Синтакса, Акценатска норма, Правопис (спојено/одвојено писање, интерпункција).	именује дијалекте; препознаје моделе грађења речи; примењује правописну и акценатску норму. **Стандарди:** СРП.ОО.О.1.5, СРП.ОО.Н.1.2, СРП.ОО.С.1.10.	Дигитална, Естетичка.	комбиновање дидактичких материјала, самостално коришћење правописа. **Провера:** Формативно оцењивање усмених одговора, домаћи задаци, писане провере.
2. Језичка култура Функционални стилови, Лексикологија, Расправа и есеј, Језичке и говорне вежбе, Изражајно казивање.	**Исходи:** Пише поштујући карактеристике функционалних стилова; пише приказ и есеј; користи речник и енциклопедију; повезује информације из текста. **Стандарди:** СРП.ОО.О.3.3, СРП.ОО.С.2.9.	Рад са подацима, Комуникација, Естетичка.	**Активности:** Писање, јавно излагање (реторика), рад у групи. **Провера:** Евалуација на крају месеца, домаћи задаци, дебате.
3. Књижевност Лирика, Епика, Драма, Научно-популарни текстови, Књижевно-теоријски појмови.	**Исходи:** Тумачи значења, језичке и естетске особине текста; разликује аутора од наратора; уочава слојевитост дела; повезује дела са историјским контекстом. **Стандарди:** СРП.ОО.О.1.11, СРП.ОО.С.1.14.	За учење, Комуникација, Естетичка.	**Активности:** Рад на тексту, изражајно читање, упоређивање дела. **Провера:** Писана провера, групни рад, формативно оцењивање.

5. ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ И ОЦЕЊИВАЊЕ

Оцена / Критеријум	Поступак и Инструменти	Време провере
Одличан (5): Веома значајан напредак, потпуно самостално испуњава захтеве са основног, средњег и већину са напредног нивоа.	Свакодневно бележење активности (јављање, тачни одговори на тежа питања).	Свакодневно / Пресек по тромесечју
Врло добар (4): Значајан напредак, испуњава захтеве уз мању помоћ наставника.	Усмено одговарање (свеобухватност, прецизност), прегледање свески (уредност).	По потреби / На крају године
Добар (3): Напредак у савладавању основног и већег дела средњег нивоа.	Писане провере (Бодовање: 55-69%), Групни рад (сарадња у групи).	Након сваке теме
Довољан (2): Минималан напредак, испуњава захтеве основног нивоа уз помоћ наставника.	Рад у пару, Писане провере (Бодовање: 40-54%).	По потреби

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**

PROGRAM A

ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj	**Cilj** učenja *srpskog kao nematernjeg jezika* jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	**Osmi**
Godišnji fond časova	**68 časova**

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičku materiju usvajanu u prethodnim razredima; - koristi osnovne vrste zavisnih rečenica; - sastavlja složenije sintagme;	JEZIK	Oko 100 novih punoznačnih i pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici); Zavisne rečenice: vremenska (s veznikom *kad*), namerna (s predikatom u prezentu), izrična (s veznikom *da*) i odnosna (sa zamenicom *koji* u funkciji subjekta); Tvorba najfrekventnijih prideva izvedenih sufiksima *-ski* i -(*i*)*ji*;
- savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; - iskaže sopstveni doživljaj književnog dela uz obrazloženje; - odredi temu, motive i likove, glavni događaj, vreme i mesto dešavanja radnje; - razume i imenuje odnose među likovima u tekstu; - razume ulogu humora u delu; - razlikuje pripovedanje u prvom i trećem licu; - dramatizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; - iznese jedan argument zbog čega bi književno delo preporučio drugu; - prepozna slične motive u književnim delima na maternjem jeziku;	KNJIŽEVNOST	Narodna bajka po izboru (adaptirana) Narodna priča: "Tamni vilajet" (adaptirana) Narodna lirska obredna pesma po izboru Narodna epska pesma po izboru (adaptirani odlomak) Stevan Raičković: "Selidba" (odlomak) Miroslav Antić: "Plava zvezda" Jasminka Petrović: "Moja porodica" (odlomak iz romana "Ovo je najstrašniji dan u mom životu") Milan Šipka: "Vežba" (iz knjige "Priče o rečima") Dobrica Erić: "Vašar u Topoli" (odlomci) Jasminka Petrović: "Kroz trnje do zvezda" (odlomak iz knjige "Kaži teti "Dobar dan"") Stanislav Živković: "Čudesni život slike" (odlomak iz knjige "Život slika") Izbor iz časopisa za mlade Konstruisani tekstovi o Đavoljoj varoši ili Vinči **Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi.** **Nastavnik bira 6 tekstova za obradu.**
- razume informacije bitne za zadovoljenje svakodnevnih	JEZIČKA	**I. Lično predstavljanje**: osnovne informacije o

životnih potreba; - razume sadržaj kratkog govorenog ili pisanog teksta; prati glavnu ideju u svakodnevnoj komunikaciji i povezuje uzrok i posledicu; - u nekoliko kontinuiranih rečenica opiše sebe i ljude iz okruženje; ispriča neki događaj; saopšti svoje namere, želje i potrebe; adekvatno koristi komunikativne modele za najčešće govorne činove; - pismeno ili usmeno prenese kratke informacije dobijene od drugih; - normalnim tempom čita i razume leksički i gramatički poznat tekst pisan ćirilicom ili latinicom, a pojedinačne nepoznate reči određuje na osnovu konteksta; - piše kraće tekstove u skladu sa ortografskom normom na zadate teme i organizuje ih u smisaone celine.	KULTURA	sebi - kratka biografija **II. Porodica i ljudi**: ljudske vrline i mane **III. Život u kući**: održavanje stambenog prostora (krečenje, popravke); planiranje i organizacija poslova i obaveza u kući; porodična okupljanja **IV. Hrana i piće:** pripremanje hrane; zdrave navike u ishrani **V. Odeća i obuća**: estetska komponenta izgleda, nakit i modni detalji **VI. Zdravlje**: adolescencija, opasnosti od bolesti zavisnosti **VII. Obrazovanje**: mogućnosti daljeg školovanja, vrste srednjih škola, zanimanja; osnovni pojmovi iz hemije **VIII. Priroda**: ekologija, zaštita prirode **IX. Sport:** aktuelne i tradicionalne sportske manifestacije; ponašanje na sportskim manifestacijama **X. Kupovina**: kupovina u specijalizovanim prodavnicama (prodavnica sportske opreme, knjižara...) **XI. Naselja saobraćaj, javni i uslužni objekti:** kulturnoistorijski spomenici; korišćenje javnog prevoza, ponašanje u saobraćaju; muzej, galerija **XII. Vreme**: vremenski raspored nedeljnih aktivnosti **XIII. Kultura, umetnost, mediji:** pozorišna predstava; internet i društvene mreže (prednosti i mane) **XIV. Komunikativni modeli:** psihološka stanja i raspoloženja; davanje saveta
Obavezna su dva pismena zadatka u toku školske godine (u drugom i u četvrtom klasifikacionom periodu).		

Način ostvarivanja programa: Sve aktivnosti nastave srpskog jezika kao nematernjeg se planiraju i organizuju tako da budu u funkciji nekog od navedenih zadataka koji se ne bi mogao ostvariti bez upotrebe nastavnih sadržaja. Pri tom, zadaci treba da sadrže različite mogućnosti rešenja kako bi svi učenici, u skladu sa svojim sposobnostima, interesovanjima i poznavanje/nepoznavanjem srpskog jezika, mogli učestvovati u njegovom ostvarivanju. Kada je zadatak govornog ili životnog karaktera i blizak iskustvu i interesovanjima učenika, pojačava se motivacija, želja, potreba i volja za ulaganjem napora.

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM**
Cél	A magyar nyelv és irodalom oktatásának és tanulásának célja, hogy a tanuló ápolja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban; az

irodalmi művek olvasása és értelmezése révén fejlessze képzelőerejét, esztétikai-művészeti tudatosságát és kifejezőkészségét, kritikai és erkölcsi ítélőképességét; alapvető tájékozottságot szerezzen az irodalomtörténet és -elmélet, az általános és magyar nyelvészet, valamint a mediális írásbeliség terén; az interdiszciplinaritás jegyében összefüggésbe hozza a nyelvet és irodalmat más művészeti ágakkal és tudományterületekkel; bevezesse a tanulót a tudományos gondolkodásmódba; értékelje és becsülje a nemzeti értékeket és hagyományokat, fogadja el a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; alapozza meg és bővítse a kulcskompetenciákat, amelyek képessé teszik őt a minőségi életvitelre, a munkára, az önmegértésre és az élethosszig tartó tanulásra.

Osztály Nyolcadik
Évi óraszám 136 óra

MENET tematikai egységek/területek ldolgozása után a tanuló a ovetkezőkre képes:	TERÜLET/ TEMATIKAI EGYSÉG	TARTALOM
telemmel olvas irodalmi-művészeti övegeket és más típusú szövegeket, ülönböző olvasási technikákat kalmazva; telmezi a szépirodalmi szövegek lentését, nyelvi, esztétikai és rukturális sajátosságait, közben egfelelő terminusokat és poétikai galmakat használ; elolvasott művek alapján kritikusan ondolkodik a valóságról; emeli az irodalmi mű univerzális tékeit és összeköti őket saját pasztalatával és életkörülményeivel; szeköti az 5–8. osztályos kötelező nanyagban szereplő írókat és műveket; a konkrét szöveg interpretációja során lfedezi a műnem és műfaj alapvető llemzőit, valamint a szöveg nyelvi-ilisztikai jellegzetességeit; lismeri az irodalmi mű rétegeit és a űfajközi átszövődéseket; sszeköti az irodalmi műveket a rténelmi vagy más megfelelő ontextussal; eghatározza a periódust, amelyben az ó alkotott; ülönbséget tesz az irodalmi szöveg erzője és a narrátor vagy lírai én között; lismeri a nemzeti értékeket és ápolja a rténelmi és kulturális örökséget, tiszteli ját nemzetének és más nemzeteknek a játosságait; szt vesz az irodalmi művek, valamint ldolgozásuk és interpretálásuk ódjának kiválasztásában; asználja az előző osztályokban ldolgozott nyelvtani anyagot, és szeköti az új ismeretekkel; egmagyarázza a magyar irodalmi nyelv letkezését és fejlődését; egérti az irodalmi nyelv jelentőségét a agyar nemzeti kultúra és történelem emszögéből; esorolja a magyar nyelvet a megfelelő yelvcsaládba és nyelvtípusba; meri a magyar nyelv (vázlatos) rténetét;	IRODALMI ISMERETEK	MŰFAJOK EGYKOR ÉS MOST (a ballada mint köztes műfaj: lírai, epikai és drámai elemei; a balladás dal, a rockballada, a filmballada; a népballada, a műballada: az Arany-ballada; típusok: régi típusú balladák, új típusú balladák, a középkori balladaforma; témák: csudahalott, szégyenbe esett lány, hűtlen feleség, falba épített feleség, betyárballadák stb.; történelmi balladák, lélektani balladák, népies balladák, vígballadák stb.; prózai epiko-ballada: a Mikszáth-novella, a Mészöly-novella; a zenei ballada stb.) (a himnusz változatai: ódai műfaj, egyházi és nemzeti himnuszok, a himnikus ének, a himnusz mai időben, szerelmi dal a popzenében) A) A ballada változatai (a mai baladás dal) Kötelező szövegek: Orbán Ottó: Hallod-e, te sötét árnyék (a mai balladás dal, „köztes műfajok”, műfaji keveredések: ballada és népdal, retorikai és stiláris jellemzők: megszólítás és „felelgetős” forma, tropikus alakzatok; a „sötét árnyék”-metafora felfejtése, értelmezése: az „ég és föld”-ellentét és szublimációja; a létvers) Tóth Krisztina: Program (szövegek párbeszéde, szövegköziség). Mikszáth Kálmán: Bede Anna tartozása (a novella balladás nyelve, műfajok keveredése: balladai elemek a történetben, lírai mozzanatok; az elbeszélői hang, az elbeszélői szemszög; bajjelző rekvizitumok; külső világ – lelki világ ellentéte; Kinek a balladája, kinek a története?) Fehér Anna balladája (népballada) – Fehér Anna. Drámai rockballada a homályos időkből. Bródy János–Szörényi

lismeri a mai magyar nyelv főbb tegeit (regionális változatok, alektusok, szociolektusok, regiszterek); egnevezi a magyar nyelvjárásokat; egérti az aktuális szerbiai elvviszonyokat; lismeri a szóösszetétel fajtáit, valamint szóképzés és egyéb, ritkább szóalkotási ódokat; étválasztja a képzett szavak szetevőit, és felismeri képzésük apvető módjait; vetkezetesen alkalmazza a helyesírási ormákat; egkülönbözteti az összetett mondat jtáit (ezen belül megnevezi az alá- és ellérendelő mondatfajtákat); lismeri a különbséget az írott nyelvi özlés (publicisztikai, tudományos, vatalos stílus) és a szóbeli közlés stílusa özött; ásban és beszédben tiszteletben tartja a lönböző funkcionális stílusok llegzetességeit; lismeri a szó és a lexéma közötti lönbséget; lismeri a metaforát és a metonímiát int szótani mechanizmusokat, és egérti a mindennapi kommunikációra llemző többjelentésű szavak értelmét; egérti az archaizmusok és eologizmusok jelentését; asználja a nyomtatott és elektronikus ótárakat, enciklopédiákat és xikonokat; lismeri a tömegkommunikáció szerepét befolyását; jékozódik a világháló és egyéb korszerű ommunikációs technológiák által eghonosított műfajok és elvi/nyelvhasználati formák között; opagandaszövegekben felismeri a anipulációt; írást, jellemzést, rövidebb esszét ír; egkülönbözteti a szöveg és a könyv szeit – beleértve a tárgy- és évmutatót, az idegen szavak és fejezések jegyzékét, bibliográfiát, és kalmazza ezeket; sszeköti a szövegben ismertetett formációkat, következtetéseket von le szöveg alapján.		Levente (1988) (népköltészet és hivatásos irodalom kapcsolata: a folklorizáció és a folklorizmus). Témák, projektfogalmak: Kádár Kata (a népballada: akadályozott szerelmesek története; „Kádár Kata-történetek” filmen, pl. Szőts István rendezésében 1944, Kodály Zoltán zenéje). A 19. századi, romantikus ballada: Arany János: Tengeri-hántás. Ágnes asszony. Vörös Rébék (a bűn és bűnhődés motívuma – bűnügyi történet, rémképek, látomások az irodalomban – Arany János: V. László. A walesi bárdok. Marc Chagall festményei, Zichy Mihály illusztrációi). Balladaszerűség és „balladatörés” (fogalomalkotás: Göndör András/Györke Ildikó) (Mikszáth Kálmán: A Tót atyafiak – Jó palócok novellái; Az a fekete folt, Lapaj, a híres dudás, A bágyi csoda, Szegény Gélyi János lovai; Mészöly Miklós: Ballada az úrfiról és a mosónő lányáról, Fakó foszlányok nagy esők évadján) Edda Művek: A hűtlen (zene és irodalom, az árulás és a hűtlenség motívuma: mitológia, Biblia, művészetek – hivatásos irodalom, folklór irodalom, popkultúra és újfolklór, Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez, Petőfi Sándor: A hűtlenhez, Vajda János: Húsz év múlva; Szív Ernő: Meghívás a Rienzi Mariska Szabadió Klubba) Szerelem első vérig. Film. Rendezte: Dobray György, Horváth Péter. 1985. (Tinédzserfilm, filmnovella, filmzene; szerelmi dráma, szerelmes film, legendás szerelmek színpadon, filmen: Shakespeare: Romeo és Júlia; Othello stb.) Groteszk, vicces, parodisztikus és morbid a szerelmi költészetben (pl. Csokonai Vitéz Mihály: Szerelemdal a csikóbőrös kulacshoz, Petőfi Sándor: Megy a juhász szamáron…, Petri György: Sári, ne vigyorogj rajtam, Varró Dániel: Email; a „csudahalott” motívuma a népköltészetben stb.) B) „Himnusz minden időben” Kötelező szövegek: Nagy László: Himnusz minden időben (a himnusz, a himnikus szerelem

		versnyelve; ünnepélyesség, magasztos hangvétel, érzelmi túlfűtöttség; a himnusz egykor és ma: a vallásos énektől az SMS-versekig [Varró Dániel]). Koncz Zsuzsa—Bródy János: Ha én rózsa volnék (a himnusz mint érzelmi és létbeli állapot, hovatartozás és identitás kifejezésére alkalmas versnyelv; klasszikus műfajok a popkultúrában) Témák, projektfogalmak: Alternatív irodalom – alternatív zene: Kispál és a Borz: Csillag vagy fecske, Ocho Macho: Jó nekem, Szabó Benedek és a Galaxisok, Vad Fruttik (Likó Marcell) (a klasszikus versnyelv és alternatív zenei irányzatok összefonódása). VALLOMÁS, ÖNREFLEXIÓ, ARS POETICA A) Életrajzi regény, családregény Kötelező szövegek: Herceg János: Módosulások (önéletrajzi regény, a szülőváros mint tér, szerző és elbeszélő az önéletrajzi regényben, az elbeszélő szerepe és beszédmódja). Grendel Lajos: Nálunk, New Hontban (szülőföldregény, helyszínrajz, a családregény hagyománya az irodalomban, intertextusok és a reflektált előzmények, előképek, múltképek és jelenkor, az időszembesítő beszédmód az irodalomban, költészetben: múltreprezentáció és időszembesítés a költészetben stb.). Grecsó Krisztián: Mellettem elférsz (nemzedékregény, nevelődési regény). Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Vasagyi Mária: Silentium album (novellai kiképzésű regény, novelláskötet és/vagy regény, műfajok párbeszéde: a balladai hang az elbeszélésben, városi folklór, színház és színpad az elbeszélésben, új mítoszok: a Sárkánysor legendája). Gulyás József: Ludas könyve (a napló mint összetett műfaj, emlékkönyv, album, breviárum, Palics-történetek: Tolnai Ottó regényei). B) Egyéni látószög – kollektív történet Kötelező szövegek: Juhász Erzsébet: Határregény (a novellák alkotta regény, határregény mint új

		műfaj, a határ jelentései az irodalomban, a vonat jelentésköre az irodalomban – Szirmai Károly: Veszteglő vonatok a sötétben, Markovits Rodion: Aranyvonat, Esti Kornél – Bolgár kalauz, Borbély Szilárd: Egy bolgár kalauz) Oravecz Imre: Ondrok gödre (szociográfia és irodalom, nemzedékek, nemzedéki konfliktusok megjelenítése a regényben, szegénység, nincstelenség, hatalom és lázadás az egyéni/kollektív történetben) Kontra Ferenc: Álom hídja (alteregó az irodalomban, egyéni sors és kollektív történelem, outsiderek, „peremvidéki élet” a regényben) Modulok: (az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Esterházy Péter: Egyszerű történet vessző száz oldal (metafizikai lét, transzcendencia, álom, képzelet, valóság és történelem) Németh István: Házioltár (családi krónika, a regény és a novella kölcsönhatása) Király Kinga Júlia: Apa Szarajevóba ment (sorstörténet a családi és a társadalmi lét színterén, devianciák és testképek) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Mészáros Márta: Napló-trilógia (Napló gyermekeimnek, Napló szerelmeimnek, Napló apámnak, anyámnak). Filmdráma. Rendezte: Mészáros Márta. 1982, 1987, 1990. (Az irodalom és a film nyelve, beszédmódja: hasonlóságok, különbözőségek). C) Vallomás az irodalomról és a költészetről (ars poetica, programvers, vallomásvers) József Attila: Karóval jöttél (önreprezentáció és önmegszólítás a versben, József Attila: Születésnapomra, Születésnapomra-átiratok, -palimpszesztek). Nemes Nagy Ágnes: Mesterségemhez (a létezés intellektuális birtokbavétele, Nemes Nagy Ágnes: A vers mértana) Orbán Ottó: Ég és föld között (szubjektív versbeszéd, a személyesség központi szerepe, vallomás és létvers)

		Modulok: (az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Baka István: Liszt Ferenc éjszakái /Liszt Ferenc éjszakája a Hal-téri házban (palimpszeszt, a költőelőd és mintakép, az előkép megszólítása, utalások, Vörösmarty-reflexiók, Vörösmarty Mihály: Liszt Ferenchez/A vén cigány) Tandori Dezső: A 65. mezőről (létvers, költői lét, önkép, önarckép) Parti Nagy Lajos: Létbüfé (alteregó – alakmás – kitalált költő: Dumpf Endre) Babics Imre: Abrak a vadnak, ablak a vaknak (természetképek, feloldódás a természetben, természetmisztika és költői lét). Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Ég és föld között (archaikus népi imádságok, misztérium, a kétszintes dráma, a művészregény. Herceg János regényei, Vasagyi Mária Cézár c. regénye, Republic: Ég és föld között/Szállj el kismadár) Álom-téma és „belső utazás” az irodalomban (régi irodalom: Csokonai Vitéz Mihály: Álom/A pillangóhoz, Csongor és Tünde – álomjelenetek, képzelet, varázslás, tündéries/túlvilági képek, látomás és jóslás, S. T. Coleridge: Ének a vén tengerészről/Kubla Kán, Csáth Géza: A varázsló kertje, Füst Milán költészete: groteszk és torzítás az álomban, Egy bánatos kísértet panasza/A részeg kalmár) TÖRTÉNELEM A) Város/falu a történelemben és az irodalomban Kötelező szövegek: Gion Nándor: Virágos Katona (regényfolyam, tetralógia, múltreprezentáció, történelmi narratíva, az elbeszélő szerepe és beszédmódja, referenciális és fiktív a regényben, családtörténet, az irodalmi terek: Zöld utca, Szív stb., Rojtos Gallai István, Török Ádám a Gion-opusban és a vajdasági magyar irodalomban, a „virágos katona”-metafora értelmezése). Tolnai Ottó: A két steril pohár

		(Palicsfürdő Tolnai Ottó regényvilágában, a lecsúszottak, peremvidéken élők, kisemberek története; alteregók a regényben). Modulok: (az előző két tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Végel László: Neoplanta, avagy az ígéret földje (városregény, anekdota, két elbeszélő: kettős perspektíva, beöltözés, bűn és bűntelenség, Lazo Pavletić és az író az Újvidék-trilógiában). Vasagyi Mária: Pokolkerék (csatornaregény, fiktív napló, a történelem utánképzése, teremtett nyelv, szótár a regényben, mítoszok és legendák, kép az irodalmi szövegben) Domonkos István: Újvidék (gyerekirodalom és groteszk képalkotás) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: A város megjelenítése a vajdasági magyar irodalomban (Szabadka: Kosztolányi Dezső, Csáth Géza műveiben, Palics: Tolnai Ottó regényírása, Szathmári István novellisztikája, Újvidék: Gobby Fehér Gyula Telep-történetei; Tekergők, A sötét árnyéka, A tűz közepéből, Meglepnek más arcok: Újvidéki Dekameron I–IV., a Végel-trilógia: Bűnhődés, Neoplanta, avagy az Ígéret Földje, Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja, Balázs Attila: Kinek Észak, kinek Dél, Zombor: Papp Dániel: Tündérlak Magyarhonban, Herceg János regényírása, novellisztikája, Vasagyi Mária: Fabelladomi, avagy rege a HÁZról és körülötte egy s másról). Csatornaregények, -történetek (Molter Károly: Tibold Márton, Majtényi Mihály: Császár csatornája, Élő víz, Bordás Győző: Fűzfasíp, Csukódó zsilipek, Vasagyi Mária: Pokolkerék; Szenteleky Kornél novellái, Herceg János: Régi dolgainkról) B) Háború, holokauszt-történetek Kertész Imre: Sorstalanság (tudatregény, nevelődési- és fejlődésregény, holokauszt-téma, személyes történet, irodalmi Nobel-díj) Schindler-listája (Schindler's List). Film. Rendezte: Steven Spielberg. Forgatókönyv: Steven Zaillian. 1993 –

		Thomas Keneally: Schindler bárkája [listája]. Regény. Fordította: Walkóné Békés Ágnes. 1994, 2006 (film, filmdráma, filmforgatókönyv, adaptáció, regény és film, a holokauszt-téma filmen, táborregények és filmek, szörnyűség és borzalom a filmen és a regényben, a filmsztár, Oscar-díj, Golden Globe-gála és díj). Modulok: (az előző két tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Anne Frank naplója (napló: az életrajz elbeszélésének módozata, háborús napló, a holokauszt-történet megjelenítésének változata, trauma és tragédia, emlékezet és utóélet). Ryan közlegény megmentése [Saving Private Ryan]. Film. Rendezte: Steven Spielberg. Forgatókönyv: Robert Rodat. 1998. Saul fia [Son of Saul]. Filmdráma. Rendezte: Nemes Jeles László. Forgatókönyv: Nemes Jeles László és Clara Royer). 2015 Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Értelmezési gyakorlatok: Végel László: Temetetlen múltunk (a regény értelmezése). Mezei Márk: Utolsó szombat (a regény értelmezése). Danyi Zoltán: A dögeltakarító/ Jászberényi Sándor: A lélek legszebb éjszakája (traumairodalom) KOPÉREGÉNYEK, ISKOLAREGÉNYEK, KAMASZKOR Csavargók, kópék, mákvirágok Kötelező szöveg: Tersánszky Józsi Jenő: Kakuk Marci ifjúsága (kópéregény, realista és naturalista kifejezésmód, regényfolyam: a Kakuk Marci-sorozat). Modul: (az előző tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Szilasi László: A harmadik híd (a perem- és underground világ ábrázolása, szociológiai szempont, műfajtípusok keveredése: szociográfia és bűnügyi regény).

		Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Krúdy Gyula: Rezeda Kázmér szép élete (az irodalmi alteregó/alakmás, a „szerelem művészete”, Rezeda Kázmér és Császár Fruzsina története; az irodalmi „batár” története: Krúdy Gyula, Majtényi Mihály, Juhász Erzsébet opusában). Majtényi Mihály: Garabonciás – Bige Jóska házassága (a csavargó és a garabonciás jelensége a vajdasági magyar irodalomban; Majtényi Mihály, Herceg János, Tolnai Ottó, Gobby Fehér Gyula, Sirbik Attila stb. prózájában) Herceg János: Szülőföldem (Viharban. Tó mellett város. Kekez Tuna és Pálinka Ördög: látomás és vízió az elbeszélésben) Üvegtigris I–III. Filmvígjáték. Rendezte: Rudolf Péter, Kapitány Iván. Írta: Büss Gábor Olivér. 2001–2010 (karakterek a filmen, összefüggő történetek: filmsorozat/filmtrilógia. A folytathatóság kérdése a filmen: Lesz-e Üvegtigris IV. és stb.?, Filmek, kultuszfilmek, adaptációk, sorozatfilm-változatok: példák a nemzetközi filmiparból: Csillagok háborúja, Terminátor, Keresztapa, Halálos iramban stb.). Iskolaregények, kamasztörténetek, szerelmek története és versnyelve Kötelező szövegek: Garaczi László: Hasítás (iskolaregény – kamasztörténet – nevelődési regény, korrajz, irodalmi nyelv – regionális köznyelv – szleng – diáknyelv az irodalomban, az Egy lemúr vallomásai-sorozat a Garaczi-opusban) Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet? (a szerelmes vers és az ars poetica) Németh István: Felhőnézők (novella) Modul: (az előző három tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Péterfy Gergely: A golyó, amely megölte Puskint (kamasztörténet – családtörténet – korrajz; másság, deviancia, eltérés megjelenítése az irodalomban és a művészetekben; a Puskin-hatás és -legenda, Tatjana levele Anyeginhez/Anyegin-történet stb.)

		Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Problematikus életkor. Tinédzsertörténetek. Tabuk és tabutörés. Kortárs erőszak. Testiség. Devianciák. Beavatástörténetek. A problémakibontó regény és film (Ottlik Géza: Iskola a határon. Totth Benedek: Holtverseny. Válogatás a Szívlapát című kortárs versantológiából. Kálmán Gábor: Janega Kornél szép élete / Gotham City mint emblematikus hely a filmen, Eufória [Euphoria]. Tinidráma, televíziós sorozat. Írta és rendezte: Sam Levinson. HBO. 2019.) Nyolcadik osztály [Eighth Grade]. Írta és rendezte: Bo Burnham. 2018) SCI-FI, VIRTUÁLIS VALÓSÁG, KIBERTÉR A) Mítosz, mese, hősköltemény, verses novella/regény Kötelező szöveg: Szálinger Balázs: Fehérlófia (verses dráma, bábjáték; mítosz – hősköltemény –tündérmese – modern mese; az átirat és a színpadi adaptáció, újraírás és alkotás; összművészeti jelenségek; a mitikus és a modern világkép, eposz és eposzparódia, beavatási képek, mitikus hős és modern ember; Arany László feldolgozása, Jankovics Marcell animációs filmje) Modul: (az előző tétel és téma alternatívájaként működtethető egységek) Térey János: Átkelés Budapesten: Elfordulás (verses elbeszélés: verses novella – verses regény; előzmények a magyar irodalomban: Arany János, Arany László opusa; összművészeti jelenségek: „nem látott képek és nem hallott dallamok” [Szegedy-Maszák Mihály fogalomalkotása] az irodalomban, Muse: Starlight, szövegfordítás és kitalált idézet a szövegben; számítógépes nyelv és „installáció” a szövegben) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Toldi Miklós, a 14. századi Terminátor („egy magatartás története” [fogalom: Lengyel Balázs] a múltban és a jelenben: Odüsszeiától Űrodüsszeiáig, a régi irodalom aktualizációja; Terminátor 2. – Az ítélet napja. Sci-fi akciófilm. Rendezte: James Cameron. 1991) Fordított perspektíva: a Terminátor-sorozat (futurisztikus világkép,

		fantasztikum, a „gépek lázadása”, a Terminátor előképei és rokonai az irodalomban és a filmművészetben, a filmsztár jelensége; valóságshow, celeb-jelenség, influencerek és bloggerek, You Tube-jelenségek, a Facebook világa stb.) Avatárok (Tasnádi István drámaszövegei pl. Kettős:játék, Avatár című film, Word of Warcraft univerzum története, számítógépes játékok és az újgenerációs társasjátékok történetvezetése és világépítése/bővítése, kiegészítők mint fejezetek/epizódok, szuperhősök és alteregóik, alternatív univerzumok) HUMOR AZ IRODALOMBAN A) Groteszk és irónia Kötelező szövegek: Nagy Lajos: A bogár / A gólya (humor, irónia, karcolat; áltudományos hangvétel, logikai ficamok; szellemes történet és anekdota, vicc, szóvicc, favicc stb.) Örkény István: Hírek és álhírek („egyperces” novella, humoreszk, paródia; a groteszk és az abszurd az irodalomban; Örkény István: Tóték (az abszurd komédia; Isten hozta, őrnagy úr! Filmszatíra. Rendezte: Fábri Zoltán. 1969) Esterházy Péter: Akartok-e rabok lenni?(az Esterházy-féle „anekdot”, humor és irónia) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Az epigramma, a gnóma, a xénia (Kazinczy Ferenc Tövisek és virágok-jától Jászberényi Sándor Rossz versek című művéig). A gúnyvers, a gagyi vers, a „rossz vers” (a csasztuska, a limerick, nonszensz költészet, a slam poetry; trash-szövegek; a „mém” és a „stand up”) B) Hangversek, képversek, játékversek Kötelező szövegek: Nagy László: Tűz (verskép és képvers, Weöres Sándor egysoros versei és hangversei, Tamkó Sirató Károly: Két ló a betonon, Ivo Andrić: Lili Lalauna, Guillaume Apollinaire képversei stb.)

		Zene, kép, vers (Paul Verlaine: Őszi chanson, Domonkos István: Kuplé, Fenyvesi Ottó „rock and roll”-versei; a megzenésített vers, az énekelt vers stb.) Kapcsolódó témák, projektfogalmak: Varró Dániel: SMS-versek (műhelymunka) Weöres Sándor: Rongyszőnyeg (műhelymunka) József Attila: Klárisok (értelmezési modellek) A haiku (Kosztolányi Dezső, Tandori Dezső, Pap József, Bogdán József stb. versei) HÁZI OLVASMÁNY Ajánlott közös olvasmányok: Závada Pál: A fényképész utókora Balázs Imre József: Kirándulás a felhőben / Álomfarsang, Hanna hinta Kollár Árpád: Milyen madár Válogatás a Szívlapát versantológiából Rejtő Jenő: A tizennégy karátos autó Rakovszky Zsuzsa: Célia Krusovszky Dénes: A fiúk országa Grecsó Krisztián: Vera Garaczi László: Hasítás Márton László: Két obeliszk Végel László: Balkáni szépség, avagy Slemil fattyúja J. R. R Tolkien: A hobbit/A Gyűrűk Ura Mark Haddon: A kutya különös esete az éjszakában Az ajánlott olvasmányok közül a tanár kiválaszt 4 olvasmányt (differenciáltan is feladhatja a tanulók érdeklődésének és nemi összetételének megfelelően). FOGALMAK/ KULCSFOGALMAK ÉS JELENSÉGEK – ballada, balladás dal, himnusz, novella, filmnovella, életrajzi regény, családregény, önéletrajzi regény, szülőföldregény, nemzedékregény, művészregény, városregény, csatornaregény, tudatregény, táborregény, nevelődési- és fejlődésregény, bűnügyi regény, iskolaregény, napló, emlékkönyv, album, breviárum, határregény, ars poetica, programvers, vallomásvers, létvers, archaikus népi imádságok, misztérium, kétszintes dráma, filmdráma, filmforgatókönyv, adaptáció,

			szociográfia, mítosz, mese, hőskölteméný, verses novella/regény – szövegek párbeszéde, szövegköziség, népköltészet, hivatásos irodalom, folklorizáció, folklorizmus, folklór irodalom, popkultúra, újfolklór, tinédzserfilm, filmzene, groteszk, abszurd, paródia, morbid, alternatív irodalom, alternatív zene, alteregó, átirat, palimpszeszt, regényfolyam, referenciális, fiktív, családtörténet, traumairodalom
	NYELVI ISMERETEK	Nyelvtan	A 7. osztályban tanult nyelvtani anyag ismétlése. A nyelv – a beszélt és az írott nyelv alapvető tulajdonságai. TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ A tömegkommunikáció fogalma és formái. A tömegkommunikáció műfajai: sajtó-, rádiós és televíziós műfajok, a világháló és mobil kommunikáció formái és műfajai. A tömegkommunikáció szerepe és hatása. A tömegkommunikáció befolyása és a világháló által lehetővé vált manipulációk, veszélyek. AZ ÖSSZETETT MONDAT Az összetett mondat fogalma. Az összetett mondat fajtái: az alá- és mellérendelő összetett mondat. Az alárendelő összetett mondat fajtái: − az állítmányi alárendelő összetett mondat; − az alanyi alárendelő összetett mondat; − a tárgyi alárendelő összetett mondat; − a határozói alárendelő összetett mondat és fajtái; − a jelzői alárendelő összetett mondat és fajtái. A mondatrend. Az idézés fogalma. A mellérendelő összetett mondat fajtái: − kapcsolatos mellérendelő összetett mondat; − ellentétes mellérendelő összetett mondat; − választó mellérendelő összetett mondat; − következtető mellérendelő összetett mondat; − magyarázó mellérendelő összetett mondat. A többszörösen összetett mondat. Az írásjelek helyesírása az összetett mondatok használatában.

			A SZÓALKOTÁS A szókészlet gyarapodásának módozatai: a szóösszetétel és a szóképzés. A szóösszetétel. Az elő- és utótag. A szóösszetétel fajtái: alá- és mellérendelő összetett szavak. A többszörös összetételek. A szóképzés. A szóelem fogalma. Az alapszó és a származékszó fogalma. Az igék és a névszók, valamint az igenevek képzésének lehetőségei. A továbbképzett szavak. A ritkábban használt szóalkotási módok: − mozaikszó-alkotás − szóelvonás − szórövidülés (és a szó továbbképzése). A MAGYAR NYELV TÖRTÉNETE A magyar nyelv eredete. A magyar nyelv helye a világ nyelvei között. Nyelvrokonaink. A legfontosabb nyelvtörténeti korszakok (megfelelő korabeli szövegek bemutatásával). A magyar szókincs eredete. Helyesírásunk története. A mai magyar nyelv rétegzettsége: a nyelvváltozatok. A MAI MAGYAR NYELV RENDSZERE A magyar nyelvtani rendszer felépítése, elemei. A hang és a betű, a szó, a szószerkezet, a mondat és a szöveg rendszerező áttekintése: Hangtan: a hangok felosztása és a hangváltozások. Alaktan: a szófajok felosztása (csoportok, fajták, alfajok – kategóriák, jelentések, funkciók). Mondattan: mondatrészek (szerkezetük és funkciójuk); mellérendelő és alárendelő mondat.
		Helyesírás és nyelvhelyesség	Az összetett mondatok helyesírása: a tagmondatok meghatározása. Az összetett mondatok központozásának a gyakoroltatása. Az írásjelek használata. Az idézés és a párbeszéd írásmódjának helyes alkalmazása. Az idézőjel használata. Az összetett szavak helyesírása: egybeírás és kötőjelhasználat. Az egybe- és különírás alkalmazásának a gyakorlása. Gondolat- és kötőjel; egyéb írásjelek. A mozaikszók helyesírása. A tulajdonnevek helyesírási ismereteinek bővítése. Idegen nevek írásmódja, az átvétel és átírás elvei.
			Irodalmi és egyéb szövegtípusok a nyelvkultúra fejlesztésének funkciójában.

	NYELVKULTÚRA	Különböző funkcionális stílusokban írt szövegek: publicisztikai stílus (riport, interjú); adminisztratív stílus (kérvény, panasz, befizetőlap, formanyomtatványok, önéletrajz; bürokratikus nyelvezet); tudományos stílus (más tantárgyak tankönyveiből vett példák; terminusok használata). Lexikológia: egy- és többjelentésű (poliszém) szavak; a metafora és metonímia mint a jelentésváltozás és új jelentések létrejöttének mechanizmusa; szinonímia, antonímia és homonímia; kiavult és új szavak – archaizmusok és neologizmusok; szótár, lexikon, enciklopédia. Propagandaszövegek (reklámok és hasonlók). Értekezés és esszé írása adott témára. Leírás (könyv, film, színházi előadás és hasonlók). Olvasás- és beszédgyakorlatok: értelmező-művészi (kifejező olvasás, versmondás); felvett beszélgetés elemzése; interjú; értekezés (vita); tények és kommentárok interpretálása. Helyesírási gyakorlatok: tollbamondás, a szövegben előforduló helyesírási hibák felismerése és magyarázata; idegen nyelvekből származó nevek írása (informatikai terminusok, e-mail stb.); az összetett szavak és szószerkezetek írásmódja; a gondolat- és kötőjel írásmódja; a vessző a mellérendelő mondatokban. Nyelvi gyakorlatok: a szövegben előforduló hibák felismerése és kijavítása; hiányos szöveg kiegészítése. Szótani-jelentéstani gyakorlatok: mondatok kiegészítése homonimákkal; a megfelelő szinonima keresése; antonimalánc; a metafora és a metonímia jelentésének meghatározása a szövegben; archaizmusok és neologizmusok értelmezése; lexémák definiálása. Írásbeli gyakorlatok és házi feladatok, valamint azok órán való elemzése, közös értékelése, elbírálása. Négy iskolai dolgozat – kettő félévente (az írásmű kidolgozása egy óra, elemzés és javítás két óra).

A tanterv megvalósításának módja: Az előző években szerzett nyelvi ismeretek elmélyítése. (A tömegkommunikáció.) Az egyszerű és az összetett mondat fogalma. Az összetett mondat fajtái. A szótan. A hangtan. Szóalkotás: szóösszetétel, szóképzés, a szóalkotás más módjai. Általános nyelvismeret: a magyar nyelv eredete, a régi magyar nyelv, nyelvemlékek, nyelvrokonság, történelmi korszakok. A helyesírási szabályok alkalmazása az írásjelekre vonatkozóan. Az írásjelek használatának gyakorlása. A helyesírási szabályok alkalmazása. Tartalomjelölés. A helyesírási alapelvek. Betűrendbe szedés Epikai művek feldolgozása (elbeszélés, regény, elbeszélőköltemény, ballada) Lírai alkotások feldolgozása (költői képek, stílus). Drámai művek feldolgozása (párbeszéd, monológ, cselekmény, szereplők, idő és tér viszonya). Az irodalmi alkotás nyelvi-stiláris értékeinek felismerése. Önálló szövegfeldolgozás, szövegalkotás, vázlatkészítés. Egyéni élmény és mások élményeinek elmondás. Szóbeli arcképfestés. Humoros írás. Egy könyv bíráló jellegű bemutatása, ismertetése. Kérvény és önéletrajz írása. Önálló alkotások írása.

Tantárgy:	**Hitoktatás – katolikus hittan**			
Évi óraszám:	**34**			
Osztály:	**Nyolcadik**			
TÉMA	**CÉLOK**	**EREDMÉNYEK** A téma feldolgozása után a tanuló:	**A TÉMÁKON BELÜLI AJÁNLOTT TARTALOM**	**AJÁNLOTT MÓDSZEREK**
I ISMERJÜK MEG ÉS ÉPÍTSÜK KI ÉLETÜNKET	• Jobban megismerni magunkat és másokat, valamint fejleszteni a közösségi szellemet, szolgálatot és barátságot • Megismerni, hogy az ember testi-lelki szerkezetével az igaz szeretet szolgálatára hivatott • Megismerni a keresztény álláspontot a szexualitásra és szerelemre vonatkozólag	• úgy tekint a serdülőkorra, mint fontos átmeneti időszakra a felnőtté válás folyamatában • érti és elfogadja az igaz barátság jeleit és követelményeit • elfogadja a keresztény álláspontot a nemiségről, szexualitásról és szerelemről	**1.** Valami új felé tartva **2.** A barátság öröme és a szeretet útja (szerelembe esés, házasság, lelki hivatások)	• Előadás, magyarázat • Életből és közvetlen környezetből vett példák a konfliktusos helyzetekre és a közösségre vonatkozóan • A fiatalok szerelmi- és nemi életével foglalkozó tömegtájékoztatási eszközök, pl. újságcikkek , fölhasználása • Olvasás és elemzés 1Kor 13,1-
II AZ EMBER KERESI AZ ÉLŐ ISTENT	• Belátni a tényt, hogy habár különböző módokon, de minden ember Istent keresi • Megismerkedni Isten keresésével az új vallási mozgalmakban • Kialakítani a vallásos magatartást és az Istenbe vetett személyes hitet, melyet Atyánktól kapunk	• belátja, hogy az ember természetéből fakadóan vallásos lény • különbséget tud tenni az igazi vallásosság és a vallásosság hibás formái között (szekták) • érti a vallás jelentőségét az emberre és életére nézve	**3.** Minden ember keresi Istent **4.** A vallásosságtól a Istenhitig **5.** Az ember Istenről alkotott felfogása (istenképek, ateizmus és vallási közömbösség) **6.** Istenkeresés az új vallási mozgalmakban	• Előadás és magyarázat képek alapján • A világon élő emberek vallásosságára vonatkozó statisztikai adatok bemutatása és értékelése • Beszélgetés • Horoszkóp szemléltetése és elemzése • Filmek, diapozitívek
III A VILÁG ÉS	• Megérteni a világ és az ember teremtéséről szóló bibliai elbeszélés	• felismeri a Teremtés könyvének főbb	**7.** Isten kinyilatkoztatja	• A szimbolumok bemutatása és

AZ EMBER TITKA A SZENTÍRÁS FÉNYÉBEN	jelentését • Megérteni, hogy a bűn az ember szabad akaratának helytelen használata következményeként jött létre • Felismerni az ember méltóságát és szépségét mint Isten képmását • Megismerni, hogy az ember ellen elkövetett bűn egyben Isten ellen elkövetett bűn is • Felébreszteni és kialakítani a tudatot, hogy az ember felelős a teremtett világért és annak fejlődéséért	mondandóját • érti az első és második teremtéstörténet üzenetét • belátja, miben hasonló az ember Istenhez • érti a képek üzenetét: kert, jó és rossz tudásának fája, kígyó... • megérti, hogy életünket és a világot ajándékba kaptuk és kötelességünk erről tanúságot tenni az emberek előtt	magát (a természet Istenről beszél) **8.** A bibliai- és tudományos világkép kapcsolata **9.** Az ember Isten képmása (Ter 1,27) **10.** Ellenszegülés Istennek és viszály az emberek között(Ter 2-11) **11.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	magyarázata • Bibliai szöveg feldolgozása – páros munka • Fényképek és képek használata • Bibliai szöveg összevetése a tudományos ismeretekkel • A képzőművészeti alkotások elemzése – Biblia a művészetben • Beszélgetés az emberről, mint Isten képmásáról bibliai szöveg elemzése alapján • Kolázs: Bűn Istennel szemben és bűn az emberrel szemben • A bábeli toronyról szóló szentírási szöveg időszerűsítése • Szentírási szövegek olvasása, elemzése és bemutatása • Csoportos munka szentírási szöveg alapján • Elépzelt riport Jézussal vagy más bibliai személyekkel („Tékozló fiú“...)
IV ISMERJÜK MEG JÉZUS KRISZTUSBAN A VALÓSÁGOS ISTENT	• Megismerni a neveket és címeket, melyek Jézusra vonatkoznak, személyéről és küldetéséről beszélnek • Elvezetni a Krisztussal és üzenetével való találkozásra és kialakítani a személyes hibeli meggyőződést • A Jézusról kialakított kép elmélyítése, kitisztítása • Felismerni Jézus Krisztusban a valóságos Istent és a valóságos embert	• Érti Isten megtestesülésének titkát • Érzékeli, hogy Jézus nyilvános működése az ember felé irányul • Felismeri Jézus mérhetetlen szeretetét az emberek iránt • A feltámadást a halál felett aratott győzelemként éli meg • Jobban érti és megéli az egyház krisztológiai tanítását	**12.** Megtestesült Isten **13.** A földön járva jót cselekedett **14.** Mindhalálig szeretett minket **15.** Feltámadás – győzelem a halál felett **16.** Jézus Krisztus valóságos Isten és valóságos ember **17.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• Beszélgetés a témáról: „mindhalálig szeretett bennünket“ a húsvéti misztérium fényében • Néhány krisztológiai kifejezés elemzése a Hitvallásban
V KRISZUTS	• Megismerni az első keresztény közösség megalakulását	• Megéli az egyházat mint a hívők közösségét	**18.** Ősegyház **19.** Egyház,	• Előadás, magyarázat

MISZTIKUS TESTE – AZ EGYHÁZ	• Megismerni a Szentlélek működését és az apostolok szerepét az első keresztény közösségben • Megélni Pál apostol képét az Egyházról,mint Krisztus titokzatos testéről • Megérteni a fogalmakat: szent, katolikus és apostoli • Egyházkép az ortodox egyháztanban	• felismeri, hogy a közösség a Szentlélek működése, a hit és a keresztség által növekszik • felismeri a tagokat, mint Isten ajándékait az Egyház életéért • megérti, hogy neki is fontos szerepe van az egyházközösségben, a plébánia életében	amely keresztel **20.** Pál egyházképe **21.** Az egyház – szent, katolikus és apostoli **22.** Egyházkép az ortodox egyháztanban **23.** A feldolgozott tanegységek ismétlése	• Szentírási szöveg feldolgozása • Kollázs: Az egyház képe – csoportos munka • Fogalmak elemzése és asszociáció - sztikerek
VI A BÉRMÁLÁS – A KERESZTÉNY KÜLDETÉS EREJE	• Felismerni a Szentlélek működését a történelemben és hatását az emberek cselekedeteire • Megismerni, hogy a Szentlélek a megváltás történetén keresztül működik (ÓSZ, ÚSZ, az egyház története a mai napig) • Tudatosítani, hogy a bérmálás szentségekor a Szentlélek ajándékait kapjuk • Megnyílni a Szentlélek működése előtt • Megtanulni, melyek a Szentlélek ajándékai • Megérteni, hogy rajtunk keresztül működik a Szentlélek • Belátni és megismerni a munka jelentőségét és értékét az emberek életében	• Összeköti a keresztség és bérmálás szentségét • felismeri és megkülönbözteti a Szentlélek és a démonok működését a világban (példákon keresztül) • felismeri a Szentlélek működését a szentek életében, az egyházban, a mai emberek életében • ismeri a bérmálás szentségének jeleit és szertartását • készen áll a keresztény tanúságtételre a Szentlélek ereje által, melyet a keresztény nagykorúság szentségének felvételekor kapott • a keresztény értelmezésben vett munkára merítsen erőt	**24.** Bérmáláskor megkapjuk a Szentlelket (a keresztség személyes megerősítése) **25.** Szentlélek az Ószövetségben **26.** Szentlélek Jézus életében **27.** A Szentlélek működése az Egyházban **28.** A bérmálás szentségének megünneplése **29.** A Lélek által élünk és tevékenykedünk – Isten ajándékai köteleznek minket **30.** A hivatás kiválasztása **31.** A munka szerepe a szemály fejlődésében és előrehaladásában **32**. A plébánia – a hit és élet közössége **33.** A feldolgozott tanegységek ismétlése **34.** Az év végi osztályzatok lezárása	• Előadás, magyarázat és beszélgetés • Asszociáció a következő fogalmakra: lélek, Szentlélek – sztikerek használata • Meghatározott bibliai szövegek olvasása és elemzése • Plakát: A Szentlélek jelképei • A bérmálás szertartásának elemzése • A keresztelés és a bérmálás összevetése • Példák a különböző hivatású keresztények életéből • Felkészülés a bérmálás felvételének megünneplésére az Egyházközösségben • Véleménykutatás: Mi szeretnél lenni, miért pont ezt a foglalkozást választottad?

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV A NEMZETI KULTÚRA ELEMEIVEL, ANYANYELVÁPOLÁS**
Cél	A *magyar nyelv* oktatásának és tanulásának **célja**, hogy a tanuló ápolja vagy idegen nyelvként tanulja a magyar nyelvet, helyesen használja a különféle kommunikációs szituációkban, beszédben és írásban. Ismerje meg, értékelje és becsülje a magyar nemzeti értékeket és

	hagyományokat, elfogadja a különböző kultúrákat és fejlessze az interkulturális kommunikációt; fejlessze a kulcskompetenciákat.
Osztály	**Nyolcadik**
Évi óraszám	**68 óra**

KIMENET A tematikai egység/terület feldolgozását követően a diák képes lesz a következőkre:	**TERÜLET / TEMATIKAI EGYSÉG**	**TARTALOM**
– Az előző évfolyamokon tanult irodalmi fogalmakat összefüggésbe hozza az új tananyaggal, és mindezt felhasználja az irodalmi mű elemzése során. – Megkülönbözteti az irodalmi műfajokat. - Bemutatja a műfajok jellemző tulajdonságait. – Meghatározza a mű témáját, szereplőit, röviden elmondja a cselekményt. – Felismeri az epikai, drámai és lírai szövegek beszélőjét. - Megkülönbözteti az E/1 és az E/3 személyű narrátort. - Kérdések és kulcsszavak alapján összefoglalja a szöveg lényeges információit. – Megállapítja a cselekmény helyét és idejét. – Meghatározza és példákkal illusztrálja a mű témáját, a főszereplőt, a mellékszereplőket stb. Érti és megnevezi a szereplők közötti viszonyokat. - Felismeri a mű alaphelyzetét, a kibontakozást, a feszültséget, a csattanót. – Ismeri és megnevezi a következő fogalmakat: líra, elégia, eposz, óda. – Megnevezi és a alkalmazza a leírás formáit: a személyleírást, a	**IRODALMI ISMERETEK**	**LÍRA** **Feldolgozásra szánt szövegek** 1. Juhász Gyula: *Milyen volt....* 2. Tolnai Ottó: *Nam hangzott hasonló édes hang* 3. Radnóti Miklós: *Tétova óda* 4. Ady Endre: *A Tűz csiholója* 5. Arany János: *Toldi* (részlet) 6. József Attila: *Tél* 7. Kosztolányi Dezső: *Negyven pillanatkép* (részletek a ciklusból) 8. Áprily Lajos: *Március* 9. Petőfi Sándor: *Föltámadott a tenger* 10. József Attila: *Születésnapomra* 11. Babits Mihály: *Vasárnapi impresszió, autón* **Kiegészítő, választható szövegek** Kortárs költők alkotásai. Néhány magyar költő rövid életrajza és délszláv kapcsolatainak feldolgozása Néhány magyar irodalmi szöveg szerb, illetve délszláv fordítása. **Irodalmi alapfogalmak** Műnemek: líra. Lírai műfajok: óda, eposz, elégia. A szöveg formája: az időmértékes verselés, a betűrím, az áthajlás. Műfaji ismeretek: a dal, a szabadvers. Stíluseszközök: pl. a megszemélyesítés, a költői jelző, a hiperbola, a fokozás, a metafora, a hasonlat, az irónia, a túlzás, az allegória, a szinesztézia. A lírai formanyelv jellemzői: a szimbolizmus kifejezésmódja, az impresszionista kifejezésmód **EPIKA** **Feldolgozásra szánt szövegek – kötelező szövegek** 1. Egy kortárs magyar szöveg feldolgozása 2. Egy világirodalmi szövegrészlet feldolgozása magyar nyelven 3. Móricz Zsigmond: *Hét krajcár* 4. Német István valamelyik riportja

tárgyleírást, a tájleírást. – Felismeri és értelmezi az egyszerű szövegek konfliktushelyzeteit, röviden jellemzi a hősöket és kifejti a véleményét velük kapcsolatban. – Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb szövegeket. – Hangosan, megfelelő tempóban olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb szövegeket, ügyelve a helyes artikulációra, hangsúlyra, hanglejtésre, valamint a mondatformálásra. - Megérti a humor szerepét az irodalmi művekben. – Megfogalmazza a szöveghez kapcsolódó egyéni élményeit, és meg is indokolja. Összehasonlítja saját és a társa olvasmányélményeit. – (Tanári segítséggel) előad irodalmi művek részleteit, dialógusait. – Röviden megindokolja, miért ajánl egy-egy irodalmi művet olvasásra. – Felismeri az azonos motívumokat a magyar és a szerb irodalmi művekben.		5. Kontra Ferenc valamelyik novellája (részlet) 6. Terék Anna valamelyik drámarészlete 7. Egy esszé (pl. Harmath Károlytól) 8. Egy tanulmány (részlet) 9. Nagy Lajos: *Pesti gyermek egy napja* 10. Gelléri Andor Endre: *Egy fillér* **Kiegészítő, ismeretterjesztő, választható szövegek** *1.* Déry Tibor valamelyik elbeszélése *2.* Válogatás Örkény egyperces novellái közül *3.* Szathmáry István: A fa **Irodalmi alapfogalmak** Műnemek: epika, dráma. Epikai műfajok: elbeszélés, novella, riport, esszé, tanulmány. A leírás (táj-, személy- és tárgyleírás). A komikum, az irónia, a groteszk. A jellemzés fajtái pl. párbeszédben, az önjellemzés. Az epikai művek szerkezeti egységei. **DRÁMA ÉS FILM** Népszokásokkal kapcsolatos dramatikus játékok(pl. lucázás, betlehemezés stb.) **Választható filmek** Egri csillagok, A kárókatonák még nem jöttek vissza, Árvácska, Fehér Isten, Kincsem stb.
– Felismeri a magyar nemzeti jelképeket - Megismeri a magyar kultúra kiemelkedő személyiségeit (zeneszerzők, festők) - Megismeri a legfontosobb magyar művészeti értékeket. - Megismeri a legismertebb magyar filmművészeti alkotásokat. – Megismeri és összehasonlítja a magyar és a szerb ünnepi népszokásokat.	**A NEMZETI KULTÚRA ALAPJAI**	**Kötelező témák:** A magyar nemezti jelképek (a zászló, a címer, a himnusz) A magyar film Híres magyar zeneszerzők Híres magyar festők **Kiegészítő, választható szövegek:** Éredekességek a magyar történelemből Magyar történelmi hősök, amelyek jelen vannak a magyar irodalomban is (pl. Kinizsi Pál, Dobó István, Bethlen Gábor) A magyar konyha (néhány magyar ételkülönlegesség receptje) Népszokások (pl. húsvét, mindenszentek, karácsony stb.) Fejtörők, nyelvi játékok Kvízjáték **Projektmunka:**

- Össze tudja vetni a kortárs magyar és szerb kultúra kiemelkedő egyéniségeinek tevékenységét.		– a magyar és a szerb nemzeti jelképek összevetése - a magyar és a szerb filmek - zeneszerzők a magyar és a délszláv kultúrában (poszter, video- vagy hanganyag készítése), - rövid magyar és szerb művek vagy szövegrészek fordításának elemzése, összevetése az eredeti szöveggel, – ünnepek a magyar és a délszláv kultúrában, - híres ételek a magyar és a délszláv kultúrában (összehasonlítás), - magyar és szerb történelmi személyiségek (egy-egy történelmi korszakban) - Milyen középiskolában szeretnéd folytatni tanulmányaid? - Mi szeretnél lenni/Mivel szertnél foglalkozni? - Mivel töltöm a szabadidőm? - A kedvenc filmem. - Hol voltunk kirándulni Szerbiában? – foglald össze az ott látottakat. - Képzeld el hogy idegenvezető vagy, mutasd be helyiséged nevezetességeit. - Hogyan hasznosíthatjuk újra a hulladékot?
– Megfelelően alkalmazza a kommunikációs modelleket a leggyakoribb beszédszituációkban. – Üzeneteket továbbít írásban vagy szóban. - Megérti a mindennapi eseményekről szóló beszélgetések témáját, megérti az okokat és a következményeket; kérdéseket tesz fel, válaszol, önállóan elmondja véleményét. - Elolvassa a rövidebb ismeretlen szövegeket, megérti mondanivalóját, ha a téma közel áll az érdeklődési köréhez, illetve ha mindennapi eseményekről szólnak. - Megérti a mindennapi témákkal foglalkozó műsorokat. – Rövid médiaszöveget alkot (hírt, interjút, riportot). – Bejelent valamilyen eseményt. – Nyelvtudásának megfelelően alkalmazza a szituatív kódváltást az elektronikus médiában. – Használja a megfelelő udvariassági formákat.	**KOMMUNIKÁCIÓ**	A beszédhelyzet összetevői A beszélő és hallgató szempontjai A tömegkommunikáció Az írott sajtó és az elektronikus média A tömegkommunikációs eszközök műfajai: a hír, a tudósítás, az interjú, a riport, a hirdetés. Nem verbális kódok a tömegkommunikációban. A felolvasás. Az írásjelek és a felolvasás. Szövegértés. **Témakörök**: Információadás, kérdések megfogalmazása, egyszerű hírek közlése. Filmbemutató bejelentése. Színházelődás bemutatójának bejelentése. Híres festők tárlatának bejelentése és rövid beszélgetés a szerzővel Fontos esemény beharangozása a sajtóban. Sporteseményről való tudósítás. Riport. Rövid útleírás. Hirdetés készítése egy kedvenc árucikkről. A kedvenc videojáték reklámozása vagy bemutatása. Hogyan készüljünk fel egy interjúra? A hallás utáni szövegértés fejlesztése. Udvariassági formák az elektromos médiában: köszönés, bemutatkozás, bemutatás, elköszönés, megköszönés, bocsánatkérés, értesítés, jókívánság kifejezése stb. Kapcsolatteremtési formák a tömegkommunikációban. Rövid tájékoztató szövegek létrehozása (napi hírek, helyszíni jelentések). A diákok anyanyelve hatására előállt interferencia jelenségek javítására irányuló képességek fejlesztése. Bizonyos információk lokalizálása a tömegkommunikációs eszközökben. Szerepjátékok: bemondó, riporter, interjúkészítő....

– Bemutatja önmagát és a környezetében lévő embereket, elmesél történéseket, tolmácsolja saját kívánságait, bemutatja céljait. – Nyelvtudásának megfelelően megfogalmaz egy hírt. – Felismer alapvető nem verbális kódokat. – Részt vesz szerepjátékokban.		**Projektmunkák**: – Hogyan kell elkészíteni a kedvenc ételemet? – A(z egészséges) táplálkozás és az egészséges életmód az életemben. – A ház / lakás fenntartása, munkák megszervezése (mester hívása, nagytakarítás, mindennapi feladatok). – Egy családi összejövetelünk bemutatása. – Az öltözködés, a kiegészítők és a divat: mi a szép? –Egészség és a tinkor: a függőség veszélyei. – Oktatás: továbbtanulási lehetőségek, melyik szakma érdekel. – A környezetvédelem és én. – A környezetem: régiók jellemzői, nemzeti parkok. – Én és a sportesemények (Hogyan viselkedjünk egy sporteseményen?) – Vásárlás – szaküzletben (sportbolt, könyvesbolt): kedvenc (internetes) vásárlóhelyem bemutatása, vásárlási szituáció. – Én és a közlekedés. Hogyan viselkedjünk utazás közben? (vasút, repülő, autóbusz...) Gyalogosként a közlekedésben. – Kedvenc múzeumom, kiállításom bemutatása. – Kedvenc filmem / színielőadásom: történetmesélés – Az internet: jelen lenni a közösségi hálón. Előnyök és hátrányok. – Tudásszerzés a világhálón: Hogyan és mit keresek? – Általános emberi tulajdonságok, tanácsok. Milyen vagyok, ha....? – Érdekes történelmi események. - Mivel töltöm a szabadidőm? - A kedvenc filmem.
– Alapszinten kontrasztív módon gondolkodik, összevet. – Érti és használja az előző osztályokban elsajátított nyelvtani szerkezeteket. – Használja az egyszerűbb összetett mondatokat. - Meg tudja fogalmazni a egyszerű mondat mibenlétét és fajatáit. - Felismeri az összetett mondatokat, ismeri felosztásukat. - Tudja mi az alárendelt összetett mondat, és fel tudja sorolni fajtáit. -Tudja mi a mellérendelő összetett mondat és ismeri felosztását. - Ismeri a többszörösen összetett	**MONDATTAN**	Az egyszerű mondat. Az összetett mondat A magyar és a szerb összetett mondatok felosztásának különbségei. Az alárendelő összetett mondat fogalma és a tagmondatok kapocsolódása egymáshoz: állítmányi, alanyi, tárgyi, határozói, jelzői. A mellérendelő összetett mondatok fogalma és fajtái: kapcsolatos, ellentétes, választó, magyarázó, következtető. Az alárendelő és melléredelő összetett mondatok a magyarban és a szerbben (különbségek és hasonlóságok). A többszörösen összetett mondat a magyarban és a szerbben. A magyar és szerb szórend közötti hasonlóságok és különbségek. Szószerkezeti különbségek a magyarban és a szerbben. A tagmondatok közötti és a mondatok végén levő írásjelek használata a magyarban és a szerbben.

mondat fogalmát - Össze tudja vetni a magyar és a szerb összetett mondatok jellemzőit. - Ismeri a mondatok szerkezeti felosztását. – Megfelelően használja a magyar szórendet, reflektál az anyanyelvén megjelenő különbségekre. –Megfelelően használja a mondatok közötti írásjeleket. – Nyelvtanilag helyes mondatokat alkalmaz, a kommunikációs szituációtól függően.		
– Felismeri és megnevezi a nyelvi jeleket. - Tagolni tudja a szöveget, elemeire bontani. - Megismerkedik a konnexitással a szöveget összekötő elemekkel. - Alkalmazni tudja a konnexitást rövid szövegek létrehozásakor. - Megismerkedik a szövegkohézió fogalmával.	**ÁLATALÁNOS NYELVÉSZET**	A nyelv mint jelrendszer. A szöveg fogalmának megállapítása. A szöveg tartalma és természete. A szöveg tagolása. A szövegkonnexitás fogalmának mint a szövegösszekötő elemek összességének a bemutatása. A szövegkohézió (globális és lineáris).
– Többszöri olvasás után megérti az egyszerű és/vagy összetettebb ismeretlen szövegeket. – Hangosan olvas és reprodukál rövidebb és/vagy hosszabb, szövegeket – Önállóan összefoglalja a szöveg lényeges információit. – Képes a nem lineáris szövegek befogadására.	**OLVASÁS ÉS SZÖVEGÉRTÉS**	Ismeretlen szövegek helyes felolvasása. Szövegek hallgatása és megértése, a tanult témák keretében. A kifejező és a néma olvasás gyakorlása, az egyszerűbb ismeretlen szövegek megértése kifejező és néma olvasás után, szótárhasználattal. Az új szavak megértésére irányuló stratégiák alkalmazása. Az egyszerűbb átvitt értelmű szavak és szókapcsolatok megértésének gyakorlása. Ismeretlen elemek azonosítása új szövegekben, jelentésük tisztázása.
		Mondatok, szövegrészek leírása tollbamondás alapján.

– Alkalmazza a helyesírási alapelveket. – Képes rövid szövegek alkotására (képeslap, meghívó, SMS stb.) – Alkalmazza az elválasztás szabályait. – 10-12 mondatos és/vagy hosszabb fogalmazásokat ír.	**HELYESÍRÁS**	Az írásjelek használata. A tagmondatok közötti írásjelek begyakoroltatáa. Egyéb írásjelek használatának tudatosítása: idézőjelek, kis- és nagykötőjelek, gondolatjelek. A korrábban megtanult szabályok begyarkoroltatása: elválasztás, tulajdonnevek írása stb. A helyesírási szabályzat használata. A vessző helyes használata.
– Érti és használja a megtanulandó szavakat, szókincset. – Képes szómezőket alkotni. - Képes jelentésmezőket alkotni. – Szókincsét kb.250–300 további új lexikai egységgel gazdagítja. - Tudatosodik benne a magyar és szerb frazémák használatának módja: az egyezések, hasonlóságok és különbségek	**SZÓKÉSZLET**	Szómezők alkotása az elsajátított képzési módok segítségével. Jelentésmezők kialakítása. Szótárhasználat – az ismeretlen szavak kikeresése. Azonos struktúrájú és jelentésű szólások, közmondások gyűjtése projektmunka keretében.
– Felismeri a helytelen beszédjelenségeket. – Helyesen használja a viszonyragokat.	**BESZÉDMŰVELÉS**	Suksükölés és nákolás. Rávezetni a diákokat hogy vegyék észre és javítsák a hibákat. Sok ilyen jellegű gyakorlatot kell megoldani. A viszonyragok helyes használatának gyakorlása.

A tanterv megvalósításának módja: A készségek fejlesztése komplex módon történik, úgy, ahogy azok a valós kommunikációs helyzetekben természetes módon összekapcsolódnak. A nyelv elsajátítása továbbra is, minden esetben kontextusba ágyazva, konkrét beszédszituációkban valósul meg, melyekben a verbális és a nem verbális elemek, a szociokulturális tudás természetes egységet alkotnak. Ezért az oktatás is komplex módon folyik. A motiváció fenntartása miatt fontos, hogy a tanuló a fejlettségi szintjének megfelelő, változatos, érdekes és értelmes, kihívást jelentő tevékenységek során sajátítsa el a nyelvet, és a feldolgozásra kerülő témakörök megfeleljenek a tanulók érdeklődésének, igényeinek és szükségleteinek. A nyelvtani szerkezeteket továbbra is kontextusba ágyazva sajátítják el, majd fokozatosan megfigyeltetjük a nyelv szabályrendszere és az anyanyelvükhöz hasonló, illetve attól eltérő nyelvi jelenségeket. A magyar nyelv agglutináló jellegéből fakadóan a sikeres tanulás feltétele a grammatikai jelenségek tudatosítása.

Naziv predmeta	**SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK**

PROGRAM A

ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj	**Cilj** učenja *srpskog kao nematernjeg jezika* jeste osposobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	**Osmi**
Godišnji fond časova	**68 časova**

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičku materiju usvajanu u prethodnim razredima; - koristi osnovne vrste zavisnih rečenica; - sastavlja složenije sintagme;	JEZIK	Oko 100 novih punoznačnih i pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici); Zavisne rečenice: vremenska (s veznikom *kad*), namerna (s predikatom u prezentu), izrična (s veznikom *da*) i odnosna (sa zamenicom *koji* u funkciji subjekta); Tvorba najfrekventnijih prideva izvedenih sufiksima *-ski* i -(*i*)*ji*;
- savladane (već usvojene) sadržaje iz književnosti povezuje sa novim književnoumetničkim tekstovima i koristi ih u njihovom tumačenju; - iskaže sopstveni doživljaj književnog dela uz obrazloženje; - odredi temu, motive i likove, glavni događaj, vreme i mesto dešavanja radnje; - razume i imenuje odnose među likovima u tekstu; - razume ulogu humora u delu; - razlikuje pripovedanje u prvom i trećem licu; - dramatizuje (uz pomoć nastavnika) odlomak proznog teksta u kratkim dijalozima; - iznese jedan argument zbog čega bi književno delo preporučio drugu; - prepozna slične motive u književnim delima na maternjem jeziku;	KNJIŽEVNOST	Narodna bajka po izboru (adaptirana) Narodna priča: "Tamni vilajet" (adaptirana) Narodna lirska obredna pesma po izboru Narodna epska pesma po izboru (adaptirani odlomak) Stevan Raičković: "Selidba" (odlomak) Miroslav Antić: "Plava zvezda" Jasminka Petrović: "Moja porodica" (odlomak iz romana "Ovo je najstrašniji dan u mom životu") Milan Šipka: "Vežba" (iz knjige "Priče o rečima") Dobrica Erić: "Vašar u Topoli" (odlomci) Jasminka Petrović: "Kroz trnje do zvezda" (odlomak iz knjige "Kaži teti "Dobar dan"") Stanislav Živković: "Čudesni život slike" (odlomak iz knjige "Život slika") Izbor iz časopisa za mlade Konstruisani tekstovi o Đavoljoj varoši ili Vinči **Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi.** **Nastavnik bira 6 tekstova za obradu.**

- razume informacije bitne za zadovoljenje svakodnevnih životnih potreba; - razume sadržaj kratkog govorenog ili pisanog teksta; prati glavnu ideju u svakodnevnoj komunikaciji i povezuje uzrok i posledicu; - u nekoliko kontinuiranih rečenica opiše sebe i ljude iz okruženje; ispriča neki događaj; saopšti svoje namere, želje i potrebe; adekvatno koristi komunikativne modele za najčešće govorne činove; - pismeno ili usmeno prenese kratke informacije dobijene od drugih; - normalnim tempom čita i razume leksički i gramatički poznat tekst pisan ćirilicom ili latinicom, a pojedinačne nepoznate reči određuje na osnovu konteksta; - piše kraće tekstove u skladu sa ortografskom normom na zadate teme i organizuje ih u smisaone celine.	JEZIČKA KULTURA	**I. Lično predstavljanje**: osnovne informacije o sebi - kratka biografija **II. Porodica i ljudi**: ljudske vrline i mane **III. Život u kući**: održavanje stambenog prostora (krečenje, popravke); planiranje i organizacija poslova i obaveza u kući; porodična okupljanja **IV. Hrana i piće:** pripremanje hrane; zdrave navike u ishrani **V. Odeća i obuća**: estetska komponenta izgleda, nakit i modni detalji **VI. Zdravlje**: adolescencija, opasnosti od bolesti zavisnosti **VII. Obrazovanje**: mogućnosti daljeg školovanja, vrste srednjih škola, zanimanja; osnovni pojmovi iz hemije **VIII. Priroda**: ekologija, zaštita prirode **IX. Sport:** aktuelne i tradicionalne sportske manifestacije; ponašanje na sportskim manifestacijama **X. Kupovina**: kupovina u specijalizovanim prodavnicama (prodavnica sportske opreme, knjižara...) **XI. Naselja saobraćaj, javni i uslužni objekti:** kulturnoistorijski spomenici; korišćenje javnog prevoza, ponašanje u saobraćaju; muzej, galerija **XII. Vreme**: vremenski raspored nedeljnih aktivnosti **XIII. Kultura, umetnost, mediji:** pozorišna predstava; internet i društvene mreže (prednosti i mane) **XIV. Komunikativni modeli:** psihološka stanja i raspoloženja; davanje saveta
Obavezna su dva pismena zadatka u toku školske godine (u drugom i u četvrtom klasifikacionom periodu).		

Način ostvarivanja programa: Sve aktivnosti nastave srpskog jezika kao nematernjeg se planiraju i organizuju tako da budu u funkciji nekog od navedenih zadataka koji se ne bi mogao ostvariti bez upotrebe nastavnih sadržaja. Pri tom, zadaci treba da sadrže različite mogućnosti rešenja kako bi svi učenici, u skladu sa svojim sposobnostima, interesovanjima i poznavanje/nepoznavanjem srpskog jezika, mogli učestvovati u njegovom ostvarivanju. Kada je zadatak govornog ili životnog karaktera i blizak iskustvu i interesovanjima učenika, pojačava se motivacija, želja, potreba i volja za ulaganjem napora.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – 8. РАЗРЕД

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА (ЗОСОВ Члан 21.)

Основни циљеви укључују:

1. Обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика и нулта толеранција према насиљу.
2. Развијање свести о важности здравља, одрживог развоја и заштите животне средине.
3. Развијање кључних компетенција за целоживотно учење, тимски рад и самоиницијативу.
4. Развијање позитивних људских вредности, поштовање права детета и уважавање расне, националне и културне различитости.
5. Неговање националног идентитета и поштовање светске културне баштине.

2. ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТА – ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења енглеског језика заснива се на овладавању комуникативним вештинама. Ученик треба да усвоји знања која ће му омогућити да се у једноставној усменој и писаној комуникацији споразумева са људима из других земаља, усвоји норме вербалне комуникације и развије позитиван однос према другим културама.

3. ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА

Назив теме и Садржај	**Исходи и Стандарди**	**Компетенције**	**Активности и Провера**
Introductory Unit (2 часа) Školski prostor i aktivnosti, škola, predstavljanje i pozdravljanje.	**Исходи:** Разуме краће текстове (поздрављање, тражење информација); представља себе и друге; одговара на питања личне природе. **Стандарди:** ПСТ.1.1.2, ПСТ.1.1.3, ПСТ.2.1.19.	За учење, Комуникација, Рад са подацима.	**Активности:** Комбиновање илустрација, шема, графикона и PowerPoint презентација; песме, брзалице, читање, писање и вежбање правилног изговора. **Провера:** Формативно оцењивање, домаћи задаци.
Our world (10 časova) Karakteristike grada, snalaženje u prostoru, davanje uputstava, gradski i seoski život, novac.	**Исходи:** Оспособљеност за сналажење у простору, опис градског и сеоског окружења, давање упутстава. **Стандарди:**	Комуникација, Решавање проблема, Сарадња.	**Активности:** Анализа карикатура, илустрација, табела и видео материјала; посета локалном музеју, галеријама или историјском архиву.

Назив теме и Садржај	Исходи и Стандарди	Компетенције	Активности и Провера
	ПСТ.2.1.25.		**Провера:** Праћење рада у пару и групи, кратке провере.
My feelings (10 časova) Sviđanja i nesviđanja, planovi, namere, želje, prevoz, sport, hobi i brojevi.	**Исходи:** Изражавање личних ставова, жеља, намера и планова везаних за свакодневне активности. **Стандарди:** ПСТ.2.1.19, ПСТ.3.1.2.	За учење, Иницијатива и предузетништво.	**Активности:** Израда помоћних наставних средстава (паноа, карата, шема, лоза) и коришћење дигиталних платформи. **Провера:** Online квизови (Kahoot), усмено одговарање.
Health (10 časova) Povrede, bolesti, poseta lekaru, problemi tinejdžera, sport i rekreacija.	**Исходи:** Разумевање и коришћење лексике везане за здравље, повреде, спорт и рекреацију. **Стандарди:** ПСТ.3.3.1.	Здравствена писменост, Критичко мишљење.	**Активности:** Коришћење техника сумирања градива (ленте времена, мапе ума, табеле) и квизова. **Провера:** Формативно праћење, писмене провере.
FOOD (10 časova) Hrana, zdrava ishrana, neobična jela, navike u ishrani u različitim državama i recepti.	**Исходи:** Упоређивање културних навика у исхрани, разумевање и писање једноставних рецепата. **Стандарди:** ПСТ.2.1.25.	Компетенција за учење, Естетичка компетенција.	**Активности:** Истраживање корелације са историјом и географијом, израда тематских паноа и рад са е-уџбеницима. **Провера:** Евалуација израђених паноа, усмени одговори.
Festivals (10 časova)	**Исходи:** Описивање празничних обичаја, значајних догађаја и	Грађанска компетенција, Естетичка компетенција.	**Активности:** Изражајно читање кратки текстова, играње језичких игара и

Назив теме и Садржај	Исходи и Стандарди	Компетенције	Активности и Провера
Proslave, praznici, značajni događaji, praznične aktivnosti, meseci, godišnja doba i brojevi.	временских одредница. **Стандарди:** ПСТ.3.1.2.		квизова викторине. **Провера:** Квизови знања, праћење активности на часу.
Environment (10 časova) Problemi životne sredine, ekologija, vremenske prilike i ugrožene vrste (biljni i životinjski svet).	**Исходи:** Дискутовање о еколошким проблемима, заштити животне средине и временским приликама. **Стандарди:** ПСТ.3.3.1.	Одрживи развој, Решавање проблема, Комуникација.	**Активности:** Анализа еколошких текстова, израда презентација и повезивање са градивом биологије и географије. **Провера:** Презентација радова, писмена провера.
Communication (10 časova) Internet, društvene mreže, mediji, verbalna i neverbalna komunikacija, letovanje i slobodne aktivnosti.	**Исходи:** Разумевање медијских садржаја, безбедне комуникације на интернету и врста комуникације. **Стандарди:** ПСТ.2.1.25, ПСТ.3.3.1.	Дигитална компетенција, Комуникација.	**Активности:** Успостављање контаката, дискусије о безбедности на интернету и обрада медијских садржаја. **Провера:** Сумативна писмена провера (део од 4 веће провере годишње), евалуација дискусија.

Plan evaluacije i ocenjivanja

- **Elementi formativnog praćenja:** Svakodnevno beleženje aktivnosti na času (javljanje donosi poene poput +, ++, +5, dok nedonošenje domaćeg zadatka donosi opomene), praćenje rada u paru i grupi, kao i redovno vođenje i urednost sveski.
- **Elementi sumativnog ocenjivanja:** Realizacija pismenih provera (ukupno 4 veće provere tokom školske godine koje traju ceo čas – po dve u svakom polugodištu, uz kraće provere do 15 minuta), online kvizovi putem platformi poput Kahoot-a i usmeno odgovaranje.
- **Skala ocenjivanja na pismenim proverama:**
    - 40–54% osvojenih bodova = Dovoljan (2)

- 55–69% osvojenih bodova = Dobar (3)
- 70–84% osvojenih bodova = Vrlo dobar (4)
- 85–100% osvojenih bodova = Odličan (5)

ЛИКОВНА КУЛТУРА – 8. РАЗРЕД

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА (ЗОСОВ Члан 21.) Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

1. обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
2. обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3. свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
4. развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
5. развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
6. континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
7. развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8. пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
9. развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије;
10. развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
11. оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
12. развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
13. развијање позитивних људских вредности;
14. развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
15. развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;
16. развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
17. повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
18. повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

2. ЦИЉЕВИ ПРЕДМЕТА – ЛИКОВНА КУЛТУРА Циљ наставе и учења ликовне културе је да се ученик развијајући стваралачко и креативно мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и решавање проблема и да изграђује позитиван однос према уметничком наслеђу и културној баштини свог и других народа. *(Напомена: о – обрада новог градива, в – вежбање, у – утврђивање. Због специфичности предмета, већина часова је комбинована).*

3. ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА

Назив теме и Садржај	Исходи и Стандарди	Компетенције	Активности и Провера
КОМПОЗИЦИЈА	**Исходи:**	– Рад с подацима и информацијама	**Активности:** Наставник ученике анимира различитим врстама презентација, штампаним фотографијама и репродукцијама уметничких

Назив теме и Садржај	Исходи и Стандарди	Компетенције	Активности и Провера
(7о + 8в + 1у = 16 часова) **Садржај:** – Композиција – Принципи компоновања (ритам, контраст, равнотежа, јединство, хармонија, доминанта) – Врсте композиција (пирамидална, вертикална, хоризонтална, дијагонална, овална, спирална, слободна) – Елементи композиције – Пропорције, Простор, Склад, Естетика, Дизајн, Рециклажа	– Бира одговарајући прибор, материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција, ставова и порука. – Користи разноврсне податке и информације као подстицај за стваралачки рад. – Примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу. – Представи своје и радове других кратко, аргументовано и афирмативно. – Опише свој рад, естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела. **Стандарди:** – **Основни ниво:** ЛИК.ОО.О.1.1, ЛИК.ОО.О.1.2,	– Решавање проблема – Сарадња – Компетенција за учење – Естетичка компетенција – Комуникација – Одговоран однос према околини	дела како би им приближио основне појмове простора, ликовних елемената, принципа компоновања и врста композиција. Радом на тексту и путем визуелних примера ученици самостално или у пару истражују тему, а затим кроз дискусију изводе закључке. Наставник користи YouTube туторијале за упознавање са техникама, подстиче самостојно исказивање мишљења и организује индивидуални рад, рад у пару или групама уз активне савете и коректуре. Подстиче се естетско уређење просторија школе и дворишта кроз пројектну наставу, а материјали за домаће задатке објављују се на Google Classroom-у. **Провера:** Формативно свакодневно оцењивање, индивидуални рад ученика, мапа радова, практични рад, усмена провера, индивидуална естетска анализа, естетска анализа кроз дискусију, процењивање рада у пару и групи, самоевалуација и евалуација на крају месеца, домаћи задатак и сумативно оцењивање.

Назив теме и Садржај	Исходи и Стандарди	Компетенције	Активности и Провера
	ЛИК.ОО.О.1.3, ЛИК.ОО.О.1.4, ЛИК.ОО.О.2.1, ЛИК.ОО.О.2.2, ЛИК.ОО.О.2.3, ЛИК.ОО.О.3.1, ЛИК.ОО.О.3.2, ЛИК.ОО.О.3.3. – **Средњи ниво:** ЛИК.ОО.С.1.1, ЛИК.ОО.С.1.2, ЛИК.ОО.С.1.3, ЛИК.ОО.С.1.4, ЛИК.ОО.С.1.5, ЛИК.ОО.С.2.1, ЛИК.ОО.С.2.2, ЛИК.ОО.С.2.3, ЛИК.ОО.С.2.4, ЛИК.ОО.С.3.1, ЛИК.ОО.С.3.2, ЛИК.ОО.С.3.3, ЛИК.ОО.С.3.4, ЛИК.ОО.С.3.5. – **Напредни ниво:** ЛИК.ОО.Н.1.1, ЛИК.ОО.Н.1.2, ЛИК.ОО.Н.1.3, ЛИК.ОО.Н.2.1, ЛИК.ОО.Н.2.2, ЛИК.ОО.Н.2.3, ЛИК.ОО.Н.3.1, ЛИК.ОО.Н.3.2, ЛИК.ОО.Н.3.3.		
НАСЛЕЂЕ (6о + 3в + 1у = 10 часова) **Садржај:**	**Исходи:** – Идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука.	– Рад с подацима и информацијама – Решавање проблема – Сарадња	**Активности:** Доминантан циљ је упознавање са светским и националним културним наслеђем и савременим средствима израза. Наставник користи демонстрације савремених техничких средстава и организује посете галерији, музеју, Уметничкој школи и УВУУ како би ученици добили информације из прве руке. Подстиче се разумевање утицаја друштвених околности на

Назив теме и Садржај	Исходи и Стандарди	Компетенције	Активности и Провера
– Културна баштина (значај, заштита и промоција наслеђа) – Најзначајнија уметничка остварења и уметници, локалитети и споменици на територији Србије и у свету – Моје место, мој крај: Институције културе, значајни споменици и ликовни стваоци Западне Србије – Уметничко наслеђе (савремено уметничко стваралаштво нашег краја) – Теме, Мотиви, Ангажована уметност, Наслеђе, Промоција, Презентација (PowerPoint)	– Изрази своје замисли и позитивне поруке одабраном ликовном техником. – Разговара о одабраним идејама, темама или мотивима у уметничким остварењима различитих култура и епоха. – Учествује у заједничком креативном раду који обједињује различите уметности и/или уметност и технологију. – Прави, самостално или у тиму, презентације о одабраним темама повезујући кључне текстове и визуелне информације. **Стандарди:** обухваћени су стандардима основног, средњег и напредног нивоа за визуелне уметности (повезивање епоха, стилова, археолошких налаза, музеја и културног идентитета).	– Компетенција за учење – Естетичка компетенција – Комуникација – Одговоран однос према околини – Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	уметност, као и истраживачки рад и пројектна настава у циљу промоције културне баштине свог краја. **Провера:** Формативно свакодневно оцењивање, индивидуални рад, мапа радова, практични рад, усмена провера, естетска анализа кроз дискусију, процењивање рада у пару и групи, евалуација на крају месеца, домаћи задатак, усмени извештај о посети културним догађајима и сумативно оцењивање.
КОМУНИКАЦИЈА	**Исходи:**	– Рад с подацима и информацијама	**Активности:** Наставник анимира ученике презентацијама, штампаним

Назив теме и Садржај	Исходи и Стандарди	Компетенције	Активности и Провера
(5о + 3в = 8 часова) **Садржај:** – Комуникативна улога уметности (теме, мотиви и поруке у визуелним уметностима; улога уметности у свакодневном животу) – Визуелне поруке, Тема, Мотив, Знак, Симбол, Метафора, Персонификација, Алегорија, Хералдика	– Разумевање комуникативне улоге уметности и визуелних порука. – Способност ефикасног повезивања текстова и визуелних информација кроз практичне задатке и тимски рад. **Стандарди:** обухваћени су стандардима основног, средњег и напредног нивоа који се односе на комуникативну функцију уметности и објашњавање њеног потенцијала да утиче на друштво и појединце.	– Решавање проблема – Сарадња – Компетенција за учење – Естетичка компетенција – Комуникација – Одговоран однос према околини – Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	фотографијама и репродукцијама. Ученици самостално или у пару истражују тему, изводе закључке и раде практичне задатке у којима повезују текстове и визуелне информације, презентујући резултате тимског рада. Користе се YouTube туторијали и дигитални ресурси путем Google Classroom-а. **Провера:** Формативно оцењивање, праћење рада у пару и групи, практични рад, естетска анализа кроз дискусију, домаћи задатак и сумативно оцењивање.

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ И ОЦЕЊИВАЊА

Шта пратимо: Степен остварености циљева и прописаних стандарда постигнућа у току савладавања програма предмета; вештине ликовног изражавања и разумевање, примена и вредновање научених поступака и процедура; рад са различитим врстама ликовних материјала и извођење радних задатака; руковање прибором, алатом и технологијама.

Критеријуми оцењивања (Оцене):

- **Одличан (5):** Ученик остварује веома значајан напредак, потпуно самостално испуњава захтеве на основном и средњем нивоу, као и већинину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа (или индивидуалног образовног плана). Рад у потпуности задовољава естетске критеријуме.

- **Врло добар (4):** Ученик остварује значајан напредак, потпуно самостално испуњава захтеве на основном и средњем нивоу, део захтева са напредног нивоа уз мању помоћ наставника. Рад углавном задовољава и види се уложени труд.
- **Dobar (3):** Ученик остварује напредак, самостално испуњава захтеве на основном и већи део на средњем нивоу. Рад делимично задовољава – испод прага могућности ученика.
- **Dovoljan (2):** Ученик остварује минималан напредак и уз помоћ наставника испуњава захтеве у већем делу основног нивоа постигнућа. Мала количина уложеног труда.
- **Nedovoljan (1):** Ученик чија знања нису ни на нивоу препознавања, не показује способност репродукције и примене, не изводи закључке, не критички расуђује и не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање.

Поступци и инструменти оцењивања:

- **Формативно оцењивање:** Бележење активности ученика на часу у табелу евиденције наставника (Број јављања: + за једно јављање, ++ за више пута, +5 за комплетан одговор на тежа питања, – ко не зна одговор). Прати се учесталост јављања по месецима, активност, успех у групном раду, израда паноа, презентација, као и несебична помоћ другим ученицима.
- **Усмено одговарање:** Хоризонтално и вертикално повезивање градива, самосталност у одговарању.
- **Практичан рад:** Оцена се одређује кроз естетску анализу наставника и ученика заједно.
- **Свеска из ликовне културе:** Прати се потпун садржај наставних јединица уз визуелно уобличавање садржаја (није обавезна, ради се по жељи ученика на крају школске године).
- **Посете културно-историјским институцијама:** Усмени извештај о посети галерији, музеју, позоришту или другој културној манифестацији поткрепљен доказима (краћим рефератом у свесци, каталогом, фотографијама) уз смислено излагање доноси ученику бодове (30 бодова је оцена 5, при чему посета носи 15 бодова).
- **Групни рад и ангажовање:** Посматрање наставника, излагање група, процена осталих ученика, оцена степена знања свих чланова групе и квалитативно-квантитативно процењивање резултата рада.

Нормативни и правни оквир музичке културе у осмом разреду:

У српском образовном систему, програм наставе и учења предмета музичка култура за 8. разред за период 2026–2030. године израдила је предметна наставница мр Александра Тијанић. Програм је заснован на одредбама чланова 60. и 61. Закона о основама система образовања и васпитања (ЗОСОВ) и чланова 26/а и 28. Закона о основном образовању и васпитању, уз усклађивање са допунама објављеним у „Службеном гласнику РС“. Предмет се реализује са фондом од 1 недељног часа, односно 34 обавезна часа на годишњем нивоу.

Тематска структура програма и расподела часова

Тематска јединица / Тема	**Септембар–Октобар (IX–X)**	**Новембар–Децембар (XI–XII)**	**Јануар–Фебруар (I–II)**	**Март–Април (III–IV)**	**Мај–Јун (V–VI)**	**Укупан број часова**
1. Човек и музика	2 (IX) + 4 (X)	2 (XI) + 2 (XII)	-	4 (III) + 3 (IV)	3 (V)	17 часова (+3 утврђивања = 20)
2. Музички инструменти	-	1 (XI) + 4 (XII)	-	-	4 (III) + 1 (IV)	5 часова

Тематска јединица / Тема	Септембар–Октобар (IX–X)	Новембар–Децембар (XI–XII)	Јануар–Фебруар (I–II)	Март–Април (III–IV)	Мај–Јун (V–VI)	Укупан број часова
3. Извођење музике	2 (IX)	2 (XI) + 2 (XII)	-	-	-	6 часова
4. Слушање музике	-	1 (XI)	-	1 (I) + 1 (II) + 1 (III) + 2 (IV)	-	3 часа
5. Музичко стваралаштво	-	-	-	-	-	Интегрисано / Пројектно
Укупно	**4**	**10**	**2**	**9**	**9**	**34 часа**

Тематски садржаји, уметничке епохе и музички стилови

- **Романтизам, импресионизам и савремено доба:** Програм детаљно обрађује програмску и апсолутну музику, соло песму, клавирску минијатуру, као и националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго). Истакнути композитори обухватају имена као што су Сметана, Дворжак, Шопен, Лист, Шуберт, Шуман, Паганини, Верди, Пучини, Росини, Чајковски, Бородин, Мусоргски и Мокрањац. Импресионизам је представљен делима Равела и Дебисија, док савремено доба акценат ставља на жанрове попут џез музике, популарне музике, апстрактне музике и појма импровизације кроз стваралаштво Стравинског, Прокофјева, Коњовића и Константина.
- **Музички инструменти и акустика:** Фокус је стављен на дувачке инструменте (дрвени и лимени дувачки инструменти), проучавање начина добијања тона, као и повезивање физичких особина звука (фреквенција, акустика простора) са техничким могућностима инструментаријума.
- **Слушање музике и естетски развој:** Анализа елемената музичке изражајности (темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената) кроз слушање световне и духовне музике романтизма, импресионизма и савременог доба, укључујући и традиционалну народну музику.
- **Извођење музике и ритмичке специфичности:** Певање по слуху и из нотног текста (солмизацијом), соло и у групи, са посебним акцентом на певање песама у мешовитим тактвима (7/8, 5/8) који су карактеристични за балканско и српско музичко наслеђе.
- **Музичко стваралаштво и импровизација:** Креирање покрета уз музику, осмишљавање ритмичке пратње, реконструкција историјских музичких догађаја и израда дувачких инструмената од доступних материјала.

Компетенције и нивои постигнућа ученика

- **Основни ниво:** Ученик повезује музичку писменост са математиком (пропорција, разломак), препознаје основне карактеристике музичких стилова, користи правилно гласовни апарат и поштује правила музичког бонтона и тимског рада у циљу превенције вршњачког насиља.
- **Средњи ниво:** Користи музичку терминологију у друштвено-историјском контексту, повезује акустику са физиком, разуме утицај музике на ментално здравље, повезује културну баштину са народним обичајима и ношњама, те препознаје повезаност музике са другим уметностима и медијима.
- **Напредни ниво:** Самостално анализира и синтезује музичку терминологију, уочава међусобни утицај књижевности, балета, ликовне и сценске уметности са музиком, креира нове музичке аранжмане применом импровизације, користи ИКТ на креативтан начин за записивање нотног текста и вршњачку едукацију.

План евалуације и критеријуми оцењивања

Оцењивање се спроводи у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Службени гласник РС“, бр. 34/2019, 59/2020 и 81/2020) кроз формативно и сумативно праћење.

- **Одличан (5):** Потпуно показује способност трансформације знања, логички повезује чињенице, самостално изводи закључке и решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења.
- **Врло добар (4):** У великој мери примењује знања, логички повезује појмове и у знатној мери критички расуђује.
- **Добар (3):** У довољној мери користи информације у новим ситуацијама, делимично самостално решава проблеме.
- **Довољан (2):** Знања су на нивоу репродукције уз минималну примену и сталну подршку наставника.
- **Недовољан (1):** Знања нису ни на нивоу препознавања, без показане способности репродукције и примене.

Праћење обухвата усмено одговарање, редовно вођење свески, певање и свирање, учешће у групном раду и ваннаставним активностима (хор, приредбе), као и укупан труд, ангажовање и мотивацију ученика.

Програм наставе и учења из историје за ОСМИ разред

за период 2026-2030. године

(Израђен је на основу програма наставе и учења за 8. разред ОШ, у Просветном гласнику број 11, од 15. августа 2019. године. Коригован у складу са ЗОСОВ-ом од "Службени гласник РС", бр. 88 од 29. септембра 2017, и накнадним изменама закључно са 19 од 6. марта 2025.)

I. ЗОСОВ - Циљеви образовања и васпитања (Члан 8.)

Основни циљеви образовања и васпитања су:

1. **Обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју** детета, ученика и одраслог;
2. **Обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења**, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
3. **Шири обухват деце** и свеобухватна укљученост ученика у систем;
4. **Развијање здравих животних стилова**, свести о важности здравља и безбедности;
5. **Развијање свести о одрживом развоју**, заштити животне средине и добробити животиња;
6. **Континуирано унапређивање квалитета** образовања заснованог на провереним научним сазнањима;
7. **Развијање компетенција за сналажење** и активно учешће у савременом друштву које се мења;
8. **Пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој** сваког појединца;
9. **Развијање кључних и стручних компетенција** за целоживотно учење и потребе тржишта;
10. **Развој свести о себи, стваралачких способности**, критичког мишљења и мотивације за учење;
11. **Оспособљавање за доношење ваљаних одлука** о избору даљег образовања и занимања;
12. **Развијање позитивних људских вредности**;
13. **Развијање осећања солидарности**, разумевања и конструктивне сарадње;
14. **Поштовање права детета**, људских права и грађанских слобода у демократском друштву;
15. **Поштовање расне, националне, културне и друге равноправности** и уважавање различитости;
16. **Развијање личног и националног идентитета**, припадности Републици Србији, поштовање културне баштине;
17. **Повећање ефикасности употребе ресурса** образовања и васпитања;
18. **Унапређивање образовног нивоа становништва** као државе засноване на знању.

II. ПРАВИЛНИК о стандардима образовних постигнућа

за крај основног образовања ("Службени гласник РС", број 104 од 25. децембра 2024.)

Општа предметна компетенција (ОПК):

Ученици учењем историје **стичу знања** о прошлости и садашњости, **оспособљавају се да ефикасно комуницирају** о историјским темама и **развијају аналитичке вештине** за критичко сагледавање савременог света. Настава омогућава **овладавање научним принципима**, коришћење информација за развој личног и групног идентитета (национални, државни, европски), те **припрема за одговорно учешће у демократском друштву** и проактиван приступ у интеркултуралном дијалогу.

III. ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА И РАСПОРЕД ПО ТЕМАМА

Бр.	ТЕМА	Број часова					Распоред по месецима									
		О	У	П	С	Ук.	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
1.	Основи проучавања прошлости	2	1	0,5		**3,5**	3	0,5								
2.	Европа, свет и српски народ у југословенској држави (између два светска рата)	10	8	1	1	**20**	4	8	7,5	0,5						
3.	Други све	7	6	1	1	**15**			1	7,5	2	4	0,5			

Бр.	ТЕМА	Број часова					Распоред по месецима									
		О	У	П	С	Ук.	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
	тски рат															
4.	Европа, свет и српски народ у југословенској држави (Хладни рат)	7	5	1	1	**14**						3	8,5	2	0,5	
5.	Европа, свет и српска држава и народ у савременим про	5	5	0,5	1	**11,5**								4	7,5	

Бр.	ТЕМА	Број часова					Распоред по месецима									
		О	У	П	С	Ук.	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
	цесима															
	Уводни и завршни часови (тестирање, оцене)	2			2	**4**	1			1						2
	УКУПНО	**31**	**25**	**4**	**8**	**68**	**8**	**8**	**9**	**9**	**2**	**7**	**9**	**6**	**8**	**2**

IV. ОПЕРАТИВНИ ПЛАН - ПРЕДМЕТНИ ИСХОДИ И СТАНДАРДИ

Напомена: Табела је прилагођена формату А4. Неважни делови су избачени, а суштина је максимално истакнута ради прегледности.

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржај	Кључни појмови	Начини и поступци (Дидактика)	Начин провере
- Класификују ист. изворе. - Именују историјске периоде. - Користе основне појмове (век, Савремено доба итд).	**ИСТ.ОО.О.1.1.** Основни појмови **ИСТ.ОО.О.1.3.** Ист. периоди **ИСТ.ОО.О.2.1.** Ист. извори **ИСТ.ОО.С.2.1.** Селекција извора	Компетенција за учење; Дигитална; Рад са подацима; Комуникација	**1. Основи проучавања прошлости (3,5 часа)** - Одлике периода од Првог светског рата до данас. - Извори (материјални, писани, аудио-визуелни, дигитални).	Историјски извори, периоди, архив, музеј, Савремено доба	- Комбиновање уџбеника, илустрација. - Посета локалном музеју, архиву (може виртуелна). - Коришћење е-уџбеника, Гугл учионице (тестови).	Иницијално тестирање; Формативно оцењивање; Посматрање; Самоевалуација; Истраживачки задаци;

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржај	Кључни појмови	Начини и поступци (Дидактика)	Начин провере
						Домаћи.
- Доводи у везу узроке и последице ратова. - На карти показује места догађаја. - Сагледа значај историјских личности. - Препознаје карактеристике идеологија. - Уочава пропаганду и стереотипе.	**ИСТ.ОО.О.1.5.** Кључне појаве **ИСТ.ОО.О.1.6.** Лоцирају на карти **ИСТ.ОО.О.1.7.** Узроци и последице **ИСТ.ОО.О.2.4.** Стереотипи и пропаганда **ИСТ.ОО.С.1.4.** Утицај на друштво	Одговорно учешће у демократском друштву; Естетичка; Комуникација; Сарадња	**2. Европа, свет и српски народ у југосл. држави (20 часова)** - Последице Великог рата; Револуције. - Стварање југословенске државе. - Тоталитарне идеологије, кризе. - Југословенска краљевина (политика, економија, култура). - *Личности:* Лењин, Пикасо, Хитлер, Александар I, Никола Пашић итд.	Октобарска револуција, Версајски уговор, Друштво народа, фашизам, нацизам, комунизам, диктатура, Велика економска криза.	- Анализа слика, карте, графичких организатора. - Корелација са српским језиком, географијом, ликовним. - Посета локалном музеју. - Рад у Гугл учионици (Кахут квизови). - Ресурси локалне историје (ослобођење Ужица).	Формативно оцењивање; Процењивање рада у групи; Дебата; Мини истражи вачки задаци; Писана провера.
- Повезује визуелне и текстуалне информације. - Објашњава појмове геноцид и Холокауст. - Препознаје пропаганду и формулише став. - Дискутује о превенцији конфликта.	**ИСТ.ОО.С.1.6.** Узроци и последице **ИСТ.ОО.С.2.4.** Анализа стереотипа **ИСТ.ОО.С.2.8.** Планирање истраживања **ИСТ.ОО.Н.3.6.** Култура сећања	Дигитална; Естетичка; Рад са подацима; Комуникација; Учење	**3. Други светски рат (15 часова)** - Свет у рату (узроци, ток, фронтови). - Страдање цивила, Холокауст. - Југославија у рату (подела, геноцид, антифашистичка борба). - Последице рата (ОУН). - *Личности:* Рузвелт, Черчил, Хитлер, Тито, Недић, Д. Будисављевић.	Други светски рат, гето, Холокауст, геноцид, Аушвиц, Јасеновац, људска права, расизам, антифашизам.	- Рад са различитим историјским изворима. - Гледање филмова (Дечак у пругастој пицами, Дара из Јасеновца, Халијард). - Хибридна настава и рад на паноима. - Обележавање места страдања (21. октобар, 27. јануар, 22. април).	Формативно оцењивање; Пројектни задаци (Моја породица у ДСР); Вежба 15 мин; Учешће у неговању сећања.
- Доводи у везу узроке и последице (распад Југославије,	*(Наставак стандарда предвиђених планом)*	Сарадња; Грађанска одговорн	**4. Европа, свет и српски народ у периоду Хладног рата (14 часова)**	Хладни рат, блоковска подела, Несврстани, ОУН,	- Корелација са географијом, ликовним и музичким (Елвис Присли,	Формативно оцењивање; Панои,

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржај	Кључни појмови	Начини и поступци (Дидактика)	Начин провере
Бомбардовање Србије). - Сагледа значај истакнутих личности. - Процењује изворе на основу садржаја.		ост; Комуникација	- Свет после Другог светског рата (блоковска подела, деколонизација). - Освајање свемира, популарна култура. - Југославија (једнопартијски систем, самоуправљање, несврстаност). - *Личности:* Кенеди, Ганди, Мендела, Тито, Ћилас, Иво Андрић.	деколонизација, атомска енергија, СФРЈ.	Битлси). - Филмови, карикатуре, шеме. - Коришћење ресурса локалне историје (Кадињача, Титов споменик).	ППТ презентације (Моја породица у СФРЈ); Писана провера; Карта.

1. тема: Први светски рат и стварање југословенске државе

Елементи програма	Садржај и погодности за реализацију
Исходи	Доводи у везу узроке и последице Првог светског рата; користи основне историјске појмове; лоцира на историјској карти кључне фронтове, војне операције и територијалне промене; сагледа улогу и значај истакнутих личности (владара, војсковођа, политичара).
Кључни садржаји теме	* Узроци и почетак Првог светског рата (Сарајевски атентат, ултиматум). * Ратна жаришта, фронтови и положај Србије (Церска и Колубарска битка, Албанска голгота, борбе на Солунском фронту). * Слом Централних сила и стварање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1918).
Истакнуте личности	Гаврило Принцип, краљ Петар I Карађорђевић, војвода Живојин Мишић, војвода Путник, Вудро Вилсон, Никола Пашић.
Основни појмови	Први светски рат, Антанта, Централне силе, рововски рат, Албанска

Елементи програма	Садржај и погодности за реализацију
	голгота, Солунски фронт, југословенска држава, Версајски мировни систем.
Међупредметна корелација и облици рада	Географија (историјска карта, промене граница), Српски језик и књижевност (ратна књижевност, сведочанства), Ликовна култура (ратни плакати). Комбиновање фронталног, групног рада и индивидуадних истраживања.
Праћење и оцењивање	Формативно свакодневно праћење усмених одговора, рад са историјском картом, израда тематских паноа или дигиталних презентација, писана провера знања.

2. тема: Свет и југословенска држава између два светска рата

Елементи програма	Садржај и погодности за реализацију
Исходи	Објашњава последице Версајског система и узроке Велике економске кризе; препознаје карактеристике фашизма, нацизма и ауторитарних режима; анализира унутрашње и спољнополитичке прилике у Краљевини СХС / Југославији.
Кључни садржаји теме	* Свет после Првог светског рата и Велика економска криза (1929). * Појава фашизма у Италији и нацизма у Немачкој. * Парламентарни живот, криза демократије и шестојануарска диктатура у Краљевини СХС. * Спољна политика Краљевине Југославије и атентат у Марсељу (1934).
Истакнуте личности	Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, краљ Александар I Карађорђевић, Франклин Рузвелт, Владко Мачек, Стојан Димитријевић.
Основни појмови	Фашизам, нацизам, Велика економска криза, шестојануарска диктатура, Краљевина Југославија, тоталитаризам, ревизија мировних уговора.
Међупредметна	Географија (политичка карта Европе у међуратном периоду), Грађанско

Елементи програма	Садржај и погодности за реализацију
корелација и облици рада	васпитање (демократија у односу на диктатуру), Ликовна култура (пропагандни плакати). Коришћење уџбеника, докумената и историјских извора.
Праћење и оцењивање	Процењивање рада у пару, усмено излагање и анализа историјских извора (текстови и карикатуре из епохе), кратки тестови знања.

3. тема: Други светски рат

Елементи програма	Садржај и погодности за реализацију
Исходи	Доводи у везу узроке, ток и последице Другог светског рата на глобалном нивоу и у југословенском простору; препознаје развој антифашистичких покрета; анализира страдање цивила, холокауст и последице ратних разарања.
Кључни садржаји теме	* Избијање и ширење Другог светског рата. * Априлски рат 1941, окупација и комадање Југославије. * Народноослободилачки покрет (НОП) и равногорски покрет; развој устанка и грађански рат. * Страдање цивилног становништва, концентрациони логори (Јасеновац, Бањица) и холокауст. * Кључни догађаји завршетка рата, ослобођење земље и тековине АВНОЈ-а.
Истакнуте личности	Адолф Хитлер, Јосип Броз Тито, Драгољуб Дража Михаиловић, Винстон Черчил, Јосиф Стаљин, Франклин Рузвелт.
Основни појмови	Други светски рат, фашизам, антифашистичка борба, Народноослободилачка војска (НОВЈ), окупација, колаборација, холокауст, геноцид, концентрациони логор, АВНОЈ.

Елементи програма	Садржај и погодности за реализацију
Међупредметна корелација и облици рада	Географија (ратне операције и промене граница), Књижевност (сведочанства и књижевна дела о рату), Ликовна и музичка култура (партизанске песме, уметност отпора). Анализа документарних филмова и архивских материјала.
Праћење и оцењивање	Праћење учешћа у дискусијама, домаћи задаци (мини-истраживања о локалној историји у рату), писмена провера знања и тестови евалуације.

Основне информације о програму

- **Предмет:** Географија за 8. разред
- **Период важења:** 2026–2030. година
- **Годишњи фонд часова:** 68 часова (43 часа обраде, 23 часа утврђивања и 2 часа систематизације)

Структура тематских целина

Редни број и назив теме	**Обрада**	**Утврђивање**	**Укупно часова**
1. Географски положај, границе и величина територије Србије	4	2	6
2. Физичко-географске одлике Србије	16	9	25
3. Друштвено-географске одлике Србије	17	9	26
4. Природна и културна баштина Србије	3	1	4
5. Географија завичаја	1	1	2
6. Срби у региону и дијаспори	2	1	3
Укупно	**43**	**23**	**68**

Дидактичко-методички приступ

- **Методе рада:** Комбиновање тематских карата, дигиталних е-уџбеника, видео записа, презентација и пројектне наставе у локалној средини.
- **Корелација:** Повезивање садржаја са сродним наставним предметима уз сталну употребу географског атласа и неме карте.
- **Образовна подршка:** Просторно, садржајно и методичко прилагођавање за ученике којима је потребна додатна подршка, уз подстицање индивидуализације и вршњачке помоћи.

План евалуације и оцењивања

- **Формативно оцењивање:** Свакодневно праћење активности ученика, усмених одговора, редовности израде домаћих задатака и рада у групама или паровима.
- **Сумативно оцењивање:** Четири тематске писане провере знања, кратке провере (до 15 минута), провере сналажења на географској карти и дигитални квизови (Кахут).
- **Критеријуми:** Оцене од 1 до 5 формулишу се на основу степена остварености исхода, логичког повезивања појмова, самосталности у закључивању и примене знања у новим ситуацијама.

Предмет: ФИЗИКА

Разред: Осми

Годишњи фонд часова: 68

Недељни фонд часова: 2

Програм је израђен на основу **Правилника о програму наставе и учења за осми разред основног образовања и васпитања** (*Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник, 11/2019*) и **Закона о основном образовању и васпитању**, а у складу са **Законом о основама система образовања и васпитања**.

Циљ учења предмета Физике јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основе научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

1. Планирани број часова по темама и време реализације

Редни број и назив наставне области/теме	Број часова	Лаб. вежбе	Укупно часова	Време реализације
1. Осцилаторно и таласно кретање	6	2	8	септембар
2. Светлосне појаве	13	2	15	октобар, новембар
3. Електрично поље	10	0	10	новембар, децембар
4. Електрична струја	15	3	18	јануар, фебруар, март
5. Магнетно поље	6	0	6	април
6. Елементи атомске и нуклеарне физике	8	0	8	мај
7. Физика и савремени свет	3	0	3	јун

Редни број и назив наставне области/теме	Број часова	Лаб. вежбе	Укупно часова	Време реализације
УКУПНО	**61**	**7**	**68**	

2. Садржаји програма наставе и учења

Тема	Садржај, Огледи и Лабораторијске вежбе
Осцилаторно и таласно кретање	**Садржај:** Осцилаторно кретање (опруга, клатно). Амплитуда, период, фреквенција. Закон о одржању механичке енергије. Механички таласи. Таласна дужина, брзина. Звук и звучна резонанција. **Огледи:** Осциловање клатна и опруге. Осциловање жица и ваздушних стубова (ксилофон, флаше с водом). Извор звука. Таласна машина. Звучна резонанција. **Лаб. вежбе:** 1. Мерење периода осциловања клатна/тега. 2. Одређивање убрзања Земљине теже помоћу математичког клатна.
Светлосне појаве	**Садржај:** Карактеристике светлости. Праволинијско простирање (сенка, помрачење). Закон одбијања. Равна и сферна огледала. Брзина светлости. Индекс и закон преламања. Тотална рефлексија. Призма и сочива. Лупа и микроскоп. **Огледи:** Сенке. Хартлијева плоча. Преламање светлости (штапић у води). Преламање кроз призму. Преламање кроз сочиво, око и корекција вида. **Лаб. вежбе:** 1. Провера закона одбијања (равно огледало). 2. Одређивање жижне даљине сабирног сочива.
Електрично поље	**Садржај:** Наелектрисавање тела. Елементарна количина наелектрисања. Закон о одржању наелектрисања. Кулонов закон. Електрично поље (линије сила, хомогено/нехомогено). Рад силе и Напон. Електричне појаве у атмосфери.

Тема	Садржај, Огледи и Лабораторијске вежбе
	Огледи: Наелектрисавање изолатора. Електрофор, клатно, електроскоп. Линије сила (гриз у уљу). Фарадејев кавез. Инфлуентна машина. Модел громобрана.
Електрична струја	**Садржај:** Једносмерна/наизменична струја. Извори струје (EMS). Мерење струје и напона. Омов закон за део и цело коло. Отпорност. Рад и снага. Џул-Ленцов закон. Везивање отпорника. Струја у течностима и гасовима. Мере заштите. **Огледи:** Амперметар у колу. Реостат, потенциометар (графитна мина). Омметар. Загревање проводника. Раствор соли, лимун као батерија. Гајслерове цеви, Теслин трансформатор. **Лаб. вежбе:** 1. Зависност струје од напона (график). 2. Одређивање отпорности (амперметар и волтметар). 3. Еквивалентна отпорност (серијско и паралелно везивање).
Магнетно поље	**Садржај:** Магнетно поље сталних магнета и Земље. Магнетно поље струје. Дејство на струјни проводник. Допринос Николе Тесле и Михајла Пупина. **Огледи:** Линије сила потковичастог магнета. Компас. Ерстедов оглед. Електромагнет. Узајамно деловање паралелних проводника.
Елементи атомске и нуклеарне физике	**Садржај:** Структура атома. Нуклеарне силе. Природна радиоактивност (алфа, бета, гама зраци). Заштита од зрачења. Вештачка радиоактивност. Фисија и фузија. Примена. **Огледи:** Детекција радиоактивног зрачења (школски Гајгер-Милеров бројач).
Физика и савремени свет	**Садржај:** Значај физике за друге науке и медицину (ултразвук, ЕКГ, скенер, МРИ, Гама нож). Физика и савремене технологије (интернет, нанофизика).

Кључни појмови садржаја: осцилације, таласи, звук, светлост, електрично поље, магнетно поље, електрична струја, атом, атомско језгро, радиоактивност.

3. План остваривања исхода по темама

*(Легенда за табелу: **1**-Осцилације; **2**-Светлост; **3**-Ел. поље; **4**-Ел. струја; **5**-Магнетно; **6**-Атомска; **7**-Савремени свет)*

По завршетку осмог разреда ученик ће бити у стању да:	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
Повезује физичке величине које описују осцилације и таласе	+						
Описује карактеристике звука (ултра/инфразвук) и примену	+						
Демонстрира и објасни осциловање клатна, опруге, жица	+						
Анализира примере одбијања и преламања светлости (огледала, сочива)		+					
Демонстрира и објасни појаву сенке, рад ока и корекцију вида		+					
Примењује мере заштите од буке и Сунчевог зрачења	+	+					
Демонстрира узајамно деловање наелектрисаних тела			+				
Прикаже електрично поље, израчуна силу, повеже напон и поље			+	+			
Објасни провођење струје кроз метале, течности и гасове				+			
Наводи и користи различите изворе струје (EMS) и				+			

По завршетку осмог разреда ученик ће бити у стању да:	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
зна рециклажу							
Повеже елементе кола, мери јачину/напон, одређује отпорност				+			
Описује ефекте при протицању електричне струје				+	+		
Описује деловање паралелних проводника, електромагнет, електромотор					+		
Објасни принцип рада компаса и Земљиног магнетног поља					+		
Користи компас и апликације за оријентацију					+		
Препозна наизменичну струју, рачуна потрошњу, поштује безбедност				+			
Објасни структуру атомског језгра и нуклеарне силе						+	
Опише радиоактивност, зрачења, примену и мере заштите						+	
Разликује фисију и фузију и наводи могућности примене						+	+
Решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке	+	+	+	+	+	+	+

4. Међупредметне компетенције

Компетенција	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
Компетенција за учење	+	+	+	+	+	+	+
Одговорно учешће у демократском друштву							+
Естетичка компетенција	+	+					
Комуникација	+	+	+	+	+	+	+
Одговоран однос према околини				+		+	+
Одговоран однос према здрављу	+	+		+		+	+
Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	+	+					
Рад са подацима и информацијама	+	+	+	+	+	+	+
Решавање проблема и сарадња	+	+	+	+	+	+	+
Дигитална компетенција	+	+	+	+	+	+	+

5. Преглед стандарда постигнућа ученика

Основни ниво	**Средњи ниво**	**Напредни ниво**
Силе и кретање:	**Силе и кретање:**	**Силе и кретање:**

Основни ниво	Средњи ниво	Напредни ниво
• Препознаје смер електростатичке/магнетне силе. • Рачуна средњу брзину, пут или време.	• Препознаје еластичну силу, силу потиска и инерцију. • Зна појмове осцилаторног кретања.	• Примењује односе величина за осцилаторно кретање. • Зна како се мењају брзина/положај при осциловању. • Препознаје особине звука и светлости (одбијање/преламање).
Електрична струја: • Препознаје да струја тече кроз проводнике. • Препознаје магнетне ефекте струје.	**Електрична струја:** • Разликује проводнике и изолаторе. • Зна елементе струјног кола. • Рачуна отпор, јачину или напон (Омов закон). • Препознаје топлотне ефекте, рад и снагу струје.	**Електрична струја:** • Зна како се везују отпорници и инструменти у колу. • Мери јачину струје и напон.
Мерење и експеримент: • Чита мерну скалу и подеоке.	**Мерење и енергија:** • Користи изведене SI јединице и префиксе.	**Мерење и експеримент:** • Претвара изведене јединице у SI систем.

Основни ниво	Средњи ниво	Напредни ниво
• Препознаје инструменте (дужина, маса, време, темп.). • Користи основне SI јединице. • Има мануелне способности за лабораторију. • Поштује правила безбедности.	• Зна да кин/пот. енергија зависе од брзине/висине. • Чита табеларне и графичке приказе. • Врши уопштавања на основу експеримента.	• Зна шта је грешка мерења. • Доноси релевантан закључак на основу мерења.

6. Начин и поступци остваривања наставе и учења

Садржаји су оријентисани на исходе, уз поштовање **поступности** и **очигледности** (демонстрациони огледи).

Програмски садржаји се реализују кроз:

1. **Излагање садржаја уз демонстрационе огледе:** Дефинисање нових појмова, формулисање закона након ученичковог запажања и презентовање закона у математичкој форми.
2. **Решавање проблема:** Концептуални и квантитативни задаци (физичка анализа, израчунавање у SI систему, дискусија резултата).
3. **Лабораторијске вежбе:** Увод, мерење, анализа резултата и извођење закључака, уз процену грешке за директно мерене величине.
4. **Друге начине рада:** Пројектна настава (најмање једном у полугодишту), радионице, истраживачки задаци, вршњачко учење и домаћи задаци.
5. **Систематско праћење:** Континуирано евидентирање рада ученика, усмених одговора и логичког закључивања.
6. **Међупредметну корелацију:** Са математиком, биологијом, хемијом, информатиком и техником.

Праћење и вредновање: Оцењивање се врши континуирано кроз усмено испитивање, писмене провере, контролне вежбе, практичне вештине и пројектну наставу. На почетку године спроводи се **иницијална процена**.

Подршка ученицима: Индивидуализација наставе просторним, садржајним и методичким прилагођавањем (нпр. размештај седења, прилагођени задаци).

7. Допунска настава и додатни рад

Циљ допунске наставе је стицање минимума основних знања уз додатну помоћ.

Додатни рад обухвата сложеније појаве, припрему за такмичења и рад са заинтересованим ученицима.

Наставна тема	Часови (Допунска / Додатна)	Време реализације
Осцилаторно и таласно кретање	2 / 2	септембар
Светлосне појаве	3 / 3	октобар, новембар
Електрично поље	2 / 2	новембар, децембар
Електрична струја	4 / 4	јануар, фебруар, март
Магнетно поље	2 / 2	април
Елементи атомске и нуклеарне физике	1 / 1	мај
Физика и савремени свет	1 / -	јун

(Напомена: Број часова је оријентациони и зависи од потреба ученика).

Годишњи план и програм рада из математике за 8. разред

1. Законски оквир и прописи

Овај план и програм наставе и учења конципиран је у складу са следећим важним документима:

- **Закон о основама система образовања и васпитања**.
- **Правилник о плану и програму наставе и учења за осми разред основне школе**.
- **Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању**.

Општи циљ наставе: Оспособљавање ученика за решавање проблема, развијање логичког и апстрактног мишљења, као и примена математичких модела у свакодневном животу и даљем школовању.

2. Стандарди постигнућа и компетенције

Очекивани исходи: По завршетку осмог разреда, ученик ће бити у стању да:

- Примењује својства геометријских објеката (призма, пирамида, ваљак, купа, лопта).
- Решава линеарне једначине, неједначине и системе линеарних једначина.
- Разуме и графички представља функционалне зависности.
- Примењује појам сличности у геометријским задацима.

3. Годишњи фонд часова и тематске целине (План рада)

Табела у наставку је прилагођена А4 формату за лакше штампање и прегледност.

Редни број	Наставна тема / Област	Број часова
1.	**Сличност троуглова**	12
2.	**Тачка, права и раван**	12
3.	**Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом**	24
4.	**Призма**	16
5.	**Пирамида (Гула)**	16
6.	**Линеарна функција**	14
7.	**Системи линеарних једначина са две непознате**	15
8.	**Ваљак, купа, лопта**	27
	УКУПНО ГОДИШЊЕ:	**136 часова**

4. План оцењивања и вредновања ученика

Оцењивање се врши континуирано током школске године, обухватајући формативно и сумативно вредновање, у складу са важећим Правилником о оцењивању.

Врста провере	Опис и динамика
Писмени задаци	**Четири писмена задатка** у току школске године (по два у сваком полугодишту). Трајање израде је 45 минута.
Контролне вежбе (до 15 мин)	Провера остварености исхода након обраде мањих целина. Не морају се нужно најављивати.
Усмено испитивање	Обавезна је **најмање једна оцена у полугодишту** на основу усменог одговора, учешћа или презентације.
Активност на часу	Редовна израда домаћих задатака, залагање на часу, групни рад и континуирано напредовање.

5. Напомене за извођење наставе

- План је у потпуности прилагођен **редовном календару образовно-васпитног рада**.
- Часови систематизације и утврђивања градива су интегрисани у оквиру сваке наведене тематске целине.
- Све табеле и планови су оптимизовани за стандардну употребу у педагошкој администрацији.

6. Учешће и ангажованаст ученика у настави

- **Постављени задаци и интерес:** Праћење ученичке мотивације за учење и напредак кроз активност на часу.
- **Неангажованост и несамосталност:** За случај неангажоваости ученика и несамосталности чак ни уз пружену помоћ, **оцена (1) се у принципу избегава**, али је предвиђена уколико ће она постићи свој образовно-васпитни циљ – да ученик побољша своје радне навике, самосталност и ангажовање.
- **Редовност прибора:** Редовност доношења прибора, збирки и свески.
- **Систем минус бодова:**
  - Ученици воде евиденцију и пријављују наставнику.
  - За три минуса – **оцена (1) у свеску**, а након опомене и у дневник.
  - Након пресека стања претходни минуси се углавном бришу уз аутономију наставника да неки минус оставе ако је процена да ученик није прихватио одговорност и кориговао однос према предметним обавезама.

7. Извод из Правилника о оцењивању ученика

(Део из Правилника о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, „Службени гласник РС”, бр. 10/24)

Врста оцењивања	**Опис и карактеристике**
Формативно оцењивање	Редовно праћење и процена напретка у остваривању прописаних исхода, стандарда постигнућа и ангажовања. Евидентира се у педагошкој документацији у електронском и/или писаном облику (начин како учи, степен самосталности, сарадња).
Сумативно оцењивање	Вредновање постигнућа ученика на крају програмске целине или полугодишта. Оцене добијене сумативним оцењивањем су по правилу **бројчане**.

- **Критеријуми за бројчану оцену:** Бројчана оцена из обавезних предмета утврђује се на основу: **остварености исхода, самосталности и ангажовања ученика**.
- **Начини провере:** Ученик се оцењује на основу усмене провере, писмене провере и практичног рада. У току полугодишта **најмање једна оцена** треба да буде на основу усмене провере.
- **Активност и резултати рада:** Посебно се вреднују излагања, модели, цртежи, постери, учешће у дебатама, есеји, домаћи задаци, пројектни рад и портфолио.
- **Број оцена:** Ученику који није оцењен најмање четири пута у току полугодишта (односно најмање два пута ако је недељни фонд један час) **не може да се утврди закључна оцена**, изузев у случају угрожености безбедности и здравља.

8. Корелација са другим предметима

Корелација са градивом изучаваним у претходним разредима:

- **Ликовна култура**
- **Техника и технологија**

- **Информатика и рачунарство**
- **Српски језик**
- **Физика**
- **Географија**
- **Хемија**

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПРЕДМЕТА БИОЛОГИЈА ЗА 8. РАЗРЕД

Период реализације: 2027–2030. године

Напомена: *Све евентуалне корекције програма наставе и учења биологије биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме или на неки други одговарајући начин у складу са природом корекције.*

ПРАВНИ ОСНОВ ИЗРАДЕ ПРОГРАМА

Програм је израђен према одредбама:

● Закона о основама система образовања и васпитању *("Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025),* **члан 61.**

● Закона о основном образовању *("Сл. гласник РС", бр. 55/2013, 101/2017, 10/2019, 27/2018 - др. закон, 129/2021, 92/2023 и 19/2025),* **чланови 27. и 28.**

1. ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА И ГОДИШЊИ ФОНД ЧАСОВА

Р. бр.	Тема / Област	Обр.	Пон.	Веж.	Сист.	Укупно	Месеци
I	**ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА**	13	7	3	1	24	IX, X, XI, XII
II	**ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ**	5	2	1	1	9	I, II
III	**ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОГ СВЕТА**	3	1	0	2	6	III, IV
IV	**НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА**	4	3	0	1	8	IV
V	**ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ**	8	6	0	7	21	V, VI
	УКУПНО ЧАСОВА	**33**	**19**	**4**	**12**	**68**	**IX – VI**

2. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА (ЗОСОВ, члан 21.)

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и

изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другими и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

ЦИЉ НАСТАВЕ И УЧЕЊА БИОЛОГИЈЕ: Циљ наставе и учења биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином и биолошких процеса развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

3. ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА ПО ТЕМАМА

ТЕМА: ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА (24 часа: 13о + 3в + 7у + 1с)

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржај и Кључни појмови	Дидактичко-методичко упутство	Начин провере исхода

Ученик ће бити у стању да: – повеже грађу ћелијских органела са њиховом улогом у метаболизму ћелије; – повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних животних функција; – идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе; – илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и промена у спољашњој средини.	БИ.1.2.1; БИ.1.2.2; БИ.1.2.3; БИ.1.2.4; БИ.1.2.5; БИ.1.2.6; БИ.1.2.7; БИ.2.1.1; БИ.2.1.2; БИ.2.2.1; БИ.2.2.4; БИ.2.2.7; БИ.2.2.8; БИ.2.2.9; БИ.3.1.1; БИ.3.1.2; БИ.3.2.4; БИ.3.2.6; БИ.3.2.7; БИ.3.3.2.	• Компетенција за учење • Рад са подацима и информацијама • Комуникација • Одговорно учешће у демокр. друштву • Естетичка компетенција • Решавање проблема • Сарадња • Дигитална компетенција • Одговоран однос према околини • Одговоран однос према здрављу	**Садржаји теме:** Улога и значај појединих ћелијских органела у метаболизму ћелије (једро, ендоплазмични ретикулум, рибозоми, хлоропласти, центриоле, лизозоми). Матичне ћелије – ћелије програмиране за различните функције. Принцип економичности грађе и функције живих бића. Улога и значај ензима. Ендокрини систем и хуморална регулација. Регулаторна улога хормона биљака и животиња. Надражљивост, проводљивост, контрактилност. Чулно-нервни систем животиња. Рефлексни лук. Поремећаји функције ендокриног и нервног система и чула. Неуротрансмитери, нервни импулси, драж, надражај. Хомеостаза – принцип повратне спреге. Фотосинтеза, ћелијско дисање, транспирација, температурна регулација. **Кључни појмови:** *Ћелијски метаболизам, Ензими, Протеински носачи, Активан и пасиван транспорт, Матичне ћелије, Диференцијација ћелија, Праг дражи, надражај, Електролит, јонски канали, Неуротрансмитер, Рефлекс, рефлексни лук, ЦНС, ПНС, АНС, Симпатикус и парасимпатикус, Хормони, Ендокрине*	Нагласити да се особине живог налазе у структури – ћелији и да је живот успостављен током еволуције ћелија. Увести појмове који повезују ћелијску грађу и специфичну функцију (надражљивост, проводљивост, контрактилност) и диференцијацију (матичне ћелије). За однос површине и запремине, објаснити принцип економичности (интрамембрански систем, набори митохондрија, цревне ресице, алвеоле, шкржни листићи, вијуге мозга) за бољу енергетску ефикасност. Обрадити кроз истраживачки рад ученика и разговор са стручњаком (лекар, генетичар). Хомеостазу и физиолошке одговоре повезати са физиком (притисак, брзина), хемијом (неуротрансмитери, хормони, ензими) и роботиком (Техника и технологија). Извести кратке вежбе/демонстрације рефлекса (ока, хватања леђира, пателарни) и варљивости чула.	• Иницијално тестирање • Формативно свакодневно оцењивање усмених одговора • Сумирање постигнућа • Самоевалуација и евалуација • Домаћи задатак • Проблемски задаци • Писана провера (тестови са допуњавањем, означавањем, вишеструким избором, спаривањем појмова)

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржаји и Кључни појмови	Дидактичко-методичко упутство	Начин провере исхода
			жлезде, Полни хормони, Менструални циклус, Хомеостаза, повратна спрега, Неурална, хуморална и хормонална стимулација, Терморегулација, Екто и ендотермни организми, Хибернација и естивација, Биљни хормони, Фотосинтеза, Дисање, Транспирација, Еутрофикација.		

ТЕМА: ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ (9 часова: 5о + 1в + 2у + 1с)

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржаји и Кључни појмови	Дидактичко-методичко упутство	Начин провере исхода
Ученик ће бити у стању да: – одговорно се односи према свом здрављу; – изрази критички став према медијским садржајима који се баве здравим стиловима живота; – повеже промене настале у пубертету са деловањем хормона; – идентификује поремећаје у рада органа и система органа изазваних нездравим начином живота.	БИ.1.5.1; БИ.1.5.2; БИ.1.5.4; БИ.1.5.5; БИ.1.5.6; БИ.1.5.7; БИ.1.5.8; БИ.1.5.9; БИ.1.5.10; БИ.1.5.11; БИ.1.5.13; БИ.2.1.4; БИ.3.2.8; БИ.3.5.1; БИ.3.5.2; БИ.3.5.3; БИ.3.5.4; БИ.3.5.5; БИ.3.5.6; БИ.3.5.8.	• Компетенција за учење • Рад са подацима и информацијама • Комуникација • Одговорно учешће у демокр. друштву • Естетичка компетенција • Решавање проблема • Сарадња • Дигитална компетенција • Одговоран однос према околини • Одговоран однос према здрављу	**Садржаји теме:** Резултати стандардних лабораторијских анализа крви и урина. Биолошки смисао адолесценције (родни и полни идентитет у контексту хормонске активности и индивидуалне генетичке варијабилности). Заштита од полно преносивих болести, контрацепција. Одговорност за сопствено здравље. Поремећаји у раду система органа: гушавост, дијабетес, мигрена, мождани удар, мултипла склероза, душевне болести, мане ока. **Кључни појмови:** *Пубертет-промене, Амигдала, Емпатија, Контрацепција, Стерилитет, Абортус, Полне болести, Гушавост, Дијабетес, Мигрена, Мождани удар, Мултипла склероза, Душевна болест.*	Указати на превенцију и путеве преношења болести. Развијати толеранцију према оболелима (нпр. особама са ХИВ-ом). Процена ставова кроз чек-листу. Обрадити штетне утицаје спољашњих фактора (прегласна музика, слушалице, рачунари). Вежба читања лабораторијских анализа (еритроцити, хемоглобин, гвожђе, леукоцити, шећер, урин) – циљ је преспознавање референтних вредности на симулираним подацима. Критичка анализа медијских садржаја, дијета, адитива, лековитих и физиолошки активних продуката (мед, прополис, биљни екстракти) кроз дебате и корелацију са Хемијом. Пубертет и хормоне повезати са темама пола, рода и сексуалности (Грађанско васпитање), уз наглашавање генетичке варијабилности ради спречавања дискриминације и насиља. Истраживање нездравих начина живота (исхрана, физичка пасивност, ПАС, злоупотреба стероида).	• Формативно свакодневно оцењивање • Самоевалуација и евалуација • Домаћи задатак • Лабораторијске вежбе • Проблемски задаци • Писана провера (тестови објективног типа, означавање, вишеструки избор, спаривање)

ТЕМА: ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОГ СВЕТА (6 часова: 3о + 0в + 1у + 2с)

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржаји и Кључни појмови	Дидактичко-методичко упутство	Начин провере исхода
Ученик ће бити у стању да: – доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети; – истражи давно нестале екосистеме.	БИ.1.5.1–БИ.1.5.13; БИ.2.1.4; БИ.3.2.8; БИ.3.5.1–БИ.3.5.8.	• Компетенција за учење • Рад са подацима и информацијама • Комуникација • Одговорно учешће у демокр. друштву • Естетичка компетенција • Решавање проблема • Сарадња • Дигитална компетенција • Одговоран однос према околини • Одговоран однос према здрављу	**Садржаји теме:** „Календар живота", еволуција различитих група организама кроз геолошка доба и велика изумирања. Значај алги (цијанобактерија) и биљака за продукцију O_2 и озонског омотача, као заштита од УВ зрака и услов за развој осталих живих бића. Строматолити. Излазак из воде на копно. **Кључни појмови:** *Календар живота, Коеволуција, Геолошка доба (Прекамбријум, Палеозоик, Мезозоик, Кенозоик), Велика изумирања, Теорија ендосимбиозе, Строматолити, Озонски омотач.*	Повезати стечена еколошка знања са историјом Планете (тектонске промене, клима, састав атмосфере). Податке о геофизичким процесима пратити описом развоја живог света кроз геолошка доба. Користити стручне називе: Прекамбријум, Палеозоик, Мезозоик и Кенозоик. Знања о постанку живог света повезати са продукцијом кисеоника и настанком озонског омотача. Реализовати пројектне задатке (истраживање и презентације несталих шума карбона, мора камбријума итд.).	• Формативно свакодневно оцењивање • Самоевалуација и евалуација • Домаћи задатак • Лабораторијске вежбе • Проблемски задаци • Писана провера (тестови објективног типа, означавање, вишеструки избор, спаривање)

ТЕМА: НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА (8 часова: 4о + 0в + 3у + 1с)

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржај и Кључни појмови	Дидактичко-методичко упутство	Начин провере исхода
Ученик ће бити у стању да: – повеже промене које се догађају организму током животног циклуса са активностима гена; – повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције.	БИ.1.1.5; БИ.1.3.8; БИ.1.3.9; БИ.1.3.10; БИ.2.3.6; БИ.2.5.4; БИ.3.1.5; БИ.3.2.3; БИ.3.2.5; БИ.3.3.5; БИ.3.3.6.	• Компетенција за учење • Рад са подацима и информацијама • Комуникација • Одговорно учешће у демокр. друштву • Естетичка компетенција • Решавање проблема • Сарадња • Дигитална компетенција • Одговоран однос према околини • Одговоран однос према здрављу	**Садржаји теме:** Улуткавање и пресвлачење инсеката. Пубертет и адолесценција човека. Цветање, плодоношење и сазревање плодова биљака. Теорија еволуције. Постанак нових врста кроз еволуционе процесе. Еволуција човека. **Кључни појмови:** *Генотип, Фенотип, Јувенилни хормони, Теорије еволуције, Дарвинизам, Специјација, Мутација-мутаген, Природна селекција, Миграција, Проток гена, Генетички дрифт, Аустралопитекус, Спретан човек, Усправан човек, Неандерталац, Кромањонац.*	Истраживање и описивање промена током животног циклуса (потпуна и непотпуна метаморфоза инсеката, развиће ракова, риба, водоземаца; развиће човека). Морфолошке и физиолошке промене повезати са хормонским променама и активирањем регулаторних гена. Објаснити улогу ДНК и гена у синтези протеина (ензими, хормони, структурни протеини) без транскрипције и транслације. Процес специјације објаснити кроз алопатрички модел (географска изолација -> адаптација -> акумулација мутација -> репродуктивна изолација -> нове врсте). Презентовати Дарвинову теорију еволуције, природну селекцију и модел 'Дрво живота'. Еволуција човека: порекло из Африке, миграције и адаптације. Нагласити да у биолошком смислу не постоје људске расе, већ континуирана варијабилност.	• Формативно свакодневно оцењивање • Самоевалуација и евалуација • Домаћи задатак • Лабораторијске вежбе • Проблемски задаци • Писана провера (тестови са допуњавањем, означавањем, вишеструким избором, спаривањем, есејски задаци)

ТЕМА: ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ (21 час: 8о + 0в + 6у + 7с)

Предметни исходи	Стандарди	Међупредметне компетенције	Назив теме / Садржај и Кључни појмови	Дидактичко-методичко упутство	Начин провере исхода
Ученик ће бити у стању да: – установи узрочно-последичну везу између губитака врста у екосистему и негативних последица у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране; – критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи; – повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије; – истражи присуство инвазивних врста у својој околини и вероватне путеве насељавања; – истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју.	БИ.1.4.1–БИ.1.4.8; БИ.2.4.3; БИ.2.4.4; БИ.2.4.5; БИ.2.5.6; БИ.2.4.8; БИ.2.4.9; БИ.3.4.1–БИ.3.4.8.	• Компетенција за учење • Рад са подацима и информацијама • Комуникација • Одговорно учешће у демокр. друштву • Естетичка компетенција • Решавање проблема • Сарадња • Дигитална компетенција • Одговоран однос према околини • Одговоран однос према здрављу	**Садржаји теме:** Еволуција и развој екосистема. Концепт климакса. Циклуси кружења основних супстанци у природи (H_2O, C, N) и њихова повезаност. Азотофиксација, микориза, симбиоза, симбионтски организми (лишајеви). Ограниченост ресурса (капацитет средине) и одрживи развој. Нестанак врста и фактори угрожавања (H.I.P.P.O. концепт). Типични екосистеми Србије. Ретке и угрожене врсте Србије. Интродукције, реинтродукције и инвазивне врсте. **Кључни појмови:** *Сукцесија, Деградација, Пионирске врсте, Прелазни стадијуми – климакс заједница, Циклус кружења, Азотофиксација, Микориза, Нитрификационе бактерије, Нектон, планктон, бентос, Биоиндикатори, Биомониторинг, Чисте и мешовите шуме, Лишћарске и четинарске шуме, Покровност.*	Акценат је на тежњи ка усаглашавању производње и потрошње органске супстанце. Увести концепт климакса као равнотеже у преносу енергије и супстанце, и појам природне сукцесије (од пионирске до климаксне заједнице). Представити кружење воде, угљеника и азота кроз мреже исхране. Обрадити H.I.P.P.O. концепт угрожавања биодиверзитета, анализирати карактеристичне екосистеме Србије, ретке/угрожене врсте и утицај инвазивних врста на локалне екосистеме.	• Формативно свакодневно оцењивање • Самоевалуација и евалуација • Домаћи задатак • Лабораторијске вежбе • Проблемски задаци • Писана провера (тестови са допуњавањем, означавањем, вишеструким избором, спаривањем појмова)

1. Исходи и стандарди постигнућа

- **Исход 1:** Критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи.
- **Исход 2:** Повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије.
- **Исход 3:** Истражи присуство инвазивних врста у својој околини и вероватне путеве насељавања.
- **Исход 4:** Истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју.
- **Образовни стандарди: БИ.3.4.7; БИ.3.4.8**

2. Наставни садржаји и кључни појмови

- **Основне теме:** H.I.P.P.O. концепт; Типични екосистеми Србије; Ретке и угрожене врсте Србије; Интродукције, реинтродукције и инвазивне врсте; Последице глобалних промена.
- **Еколошки појмови:** Шумска стеља, детритус, аспект, степе, планинске рудине, ливаде и пашњаци, монокултура, урбани екосистем, дезертификација, ареал, ендем, космополит.
- **Ресурси и заштита:** Аутохтона и алохтона врста, инвазивне врсте, интродукција, реинтродукција, биоакумулација, природни ресурси, еколошки отисак, капацитет средине, одрживи развој, зелена енергија и економија.
- **Глобалне промене:** Глобално загревање, фреони, озонске рупе, киселе кише, Црвене књиге и Црвене листе.

3. Упутство за реализацију и активности ученика

- **Кружење супстанци:** У свим активностима обавезно је обухватити **произвођаче, потрошаче и разлагаче**, као и циклусе кружења супстанци у екосистемима и биосфери.
- **Одрживи развој и еколошки отисак:** За разумевање ових концепта обрађује се **капацитет средине** (бројност, биомаса, диверзитет). Указује се да се неограничен раст не може одржати у ограниченим условима. Препоручује се израчунавање личног еколошког отиска путем онлајн калкулатора и дискусија о промени животних навика.
- **Обновљиви извори енергије:** Организује се дебата о предностима и негативним ефектима употребе обновљивих извора енергије (**ветропаркови, деривационе минихидроелектране**) и развоју нових технологија.
- **Карактеристичне врсте Србије:** Кроз пројектне задатке (на терену или претраживањем литературе) ученици истражују везу између чинилаца и присутности врста. *Предложене врсте:* банатски божур, храст лужњак, буква, рамонда, трска, маслачак, белоглави суп, орао белорепан, сова ушара, вук, шакал, врабац, пастрмка, младица, кечига, моруна.
- **Инвазивне и алохтоне врсте:** Истраживање инвазивних врста (**амброзија, багремац - *Amorpha fruticosa*, кисело дрво, папирни дуд - *Broussonetia papyrifera*, сибирски брест, свиленица - *Asclepias syriaca*, азијска бубамара, шимширов мољац - *Cydalima perspectalis***) и познатих алохтоних врста (**гугутка, бизамски пацов, нутрија, бабушка, багрем**). Повезати са мрежама исхране.
- **H.I.P.P.O. концепт:** Анализа фактора нестанка врста:
  - **H** - *Habitat alteration* (измене или промене станишта)
  - **I** - *Invasive species* (инвазивне, алохтоне врсте)
  - **P** - *Pollution* (загађење)
  - **P** - *Population growth* (раст људске популације)
  - **O** - *Overexploitation* (претерана експлоатација ресурса)
  - *Пројектни задатак:* израда **„Црвене књиге“** за локалне врсте са IUCN листе.

4. Прилагођавање програма (ИОП и додатна подршка)

- **Просторно, садржајно и методичко прилагођавање:** Размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања и домаћих задатака.
- **Индивидуализација наставе:** Посебан рад са ученицима којима је потребна додатна подршка, као и са надареним ученицима.

- **Вршњачка подршка:** Укључивање вршњака у савладавање програмских садржаја.
- **Сарадња:** Редовна размена искустава са члановима Стручног већа и стручним сарадницима школе.

5. Провера остварености стандарда и критеријуми оцењивања

Критеријуми за формирање оцена (1–5)

Оцена	Критеријуми за формирање оцене
Одличан (5)	У потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; лако логички повезује чињенице и појмове; самостално изводи закључке; решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује.
Врло добар (4)	У великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице; самостално изводи закључке; решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује.
Добар (3)	У довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; у знатној мери логички повезује чињенице; већим делом самостално изводи закључке и решава проблеме; у довољној мери критички расуђује.
Довољан (2)	Знања су на нивоу репродукције уз минималну примену; у мањој мери логички повезује чињенице и искључиво уз подршку наставника изводи закључке; понекад је самосталан у решавању проблема.
Недовољан (1)	Знања нису ни на нивоу препознавања; не показује способност репродукције и примене; не изводи закључке и критички не расуђује.

Поступак, инструменти и бодовање

Поступак / Инструмент	Критеријум / Бодовање	Време / Учесталост
Писане провере знања	**35–49%** (2) | **50–74%** (3) | **75–89%** (4) | **90–100%** (5)	Након сваке теме

Поступак / Инструмент	**Критеријум / Бодовање**	**Време / Учесталост**
Усмено одговарање и активност	Јављање (**+**), више пута (**++**), потпун одговор на тежа питања (**+5**), не зна (**-**)	Свакодневно / месечно
Редовност домаћих задатака	За три недоношења домаћег задатка уписује се **-1** у евиденцију	Континуирано праћење
Групни рад и рад у пару	Прва три пара са тачно урађеним задатком добијају **+5**	По потреби / тромесечје

Оцењивање ангажовања ученика

Ниво ангажовања	**Опис односа према раду и настави**
Изузетан (5)	Показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности, мотивације и иницијативе.
Висок (4)	Показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања у свим облицима рада.
Делимичан (3)	Показује делимичан степен активности и ангажовања, повремено се укључује у рад.
Мањи (2)	Показује мањи степен активности и ангажовања, потребни су додатни подстицаји.
Непостојећи (1)	Не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање у настави.

ЦИЉ НАСТАВНОГ ПРЕДМЕТА

Циљ учења хемије је да ученик развије **систем основних хемијских појмова** и **вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама**, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за **решавање проблема у свакодневном животу** и наставку образовања, да развије способности **апстрактног и критичког мишљења**, способности за сарадњу, тимски рад, и **одговоран однос према себи, другима и животној средини**.

ТЕМА 1: МЕТАЛИ, ОКСИДИ И ХИДРОКСИДИ

Елемент програма	**Садржај и смернице**
Фонд часова	**5 + 5** (обрада + утврђивање)
Предметни исходи	– Наведе **примену метала и руда** у свакодневном животу; – Пише **формуле једињења** на основу назива; – Опише **физичка и хемијска својства** метала, оксида и хидроксида и наводи примену у свакодневном животу; – Пише **једначине хемијских реакција** сагоревања, растварања метала и оксида метала у води; – Израчуна **масу и количину супстанце** користећи пропорције.
Стандарди	**ХЕМ.ОО.О.1.2.**
Међупредметне компетенције	Компетенција за целоживотно учење, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Сарадња, Решавање проблема, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини.
Кључни појмови и садржаји	**Метали у неживој и живој природи.** Општа физичка и хемијска својства метала. **Алкални и земноалкални метали.** Гвожђе, бакар, алуминијум, олово и цинк, њихове легуре и практична примена. **Оксиди метала и хидроксиди**, својства и примена.

Елемент програма	Садржај и смернице
Демонстрациони огледи и вежбе	– **Демонстрациони огледи:** реакција Na, K, Mg и Ca са водом; реакција MgO и CaO са водом и испитивање својстава насталог раствора помоћу лакмус-хартије; испитивање електропроводљивости раствора натријум-хидроксида. – **Лабораторијска вежба I:** испитивање физичких својстава метала (агрегатно стање, боја, проводљивост топлоте и електричне струје, магнетичност, тврдоћа и густина гвожђа, алуминијума и бакра); реакција метала са киселинама (разблажена HCl са Mg, Fe, Zn).
Начини и поступци остваривања програма	На почетку теме ученици разматрају **заступљеност метала у неживој и живој природи** и значај добијања метала из руда уз заштиту животне средине. Повезују **облике налажења метала са структуром атома** и положајем у ПСЕ. Важност катјона метала за живе организме повезује се са Биологијом (Na^+, K^+, Ca^{2+}). Разматрају се **реакције са кисеоником (сагоревање, рђање)**, реактивност алкалних и земноалкалних метала, заштита од корозије и легура (**бронза, месинг, челик, дуралуминијум, силумини**).
Начини провере остварености исхода	**Формативно и сумативно оцењивање**, самоевалуација и евалуација. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, писана провера.

ТЕМА 2: НЕМЕТАЛИ, ОКСИДИ И КИСЕЛИНЕ

Елемент програма	Садржај и смернице
Фонд часова	**4 + 6** (обрада + утврђивање)
Предметни исходи	– Наведе **примену неметала** и њихових једињења у свакодневном животу; – На основу закона сталних односа маса и састава раствора одреди **односе маса елемената**;

Елемент програма	Садржај и смернице
	– Опише **физичка и хемијска својства неметала**; – Луисовим симболима представи **(не)поларну ковалентну везу**; – Изведе мерења и одреди својства супстанци; – Пише **једначине сагоревања неметала** и растварања оксида у води; – Пише формуле, називе и **једначине дисоцијације неорганских киселина**.
Стандарди	**ХЕМ.ОО.О.1.2.**
Међупредметне компетенције	Компетенција за целоживотно учење, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Сарадња, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини.
Кључни појмови и садржаји	**Неметали у неживој и живој природи.** Општа физичка и хемијска својства. **Халогени елементи, сумпор, азот, фосфор и угљеник.** Оксиди неметала и киселине, својства и примена.
Демонстрациони огледи и вежбе	– **Демонстрациони огледи:** добијање SO_2 и испитивање својстава; правилно разблаживање концентроване H_2SO_4; добијање CO_2; испитивање електропроводљивости дестиловане воде и HCl; базна својства воденог раствора амонијака. – **Лабораторијска вежба II:** испитивање физичких својстава неметала.

Елемент програма	Садржај и смернице
	– **Лабораторијска вежба III:** доказивање киселости неорганских киселина помоћу лакмус-хартије.
Начини и поступци остваривања програма	Повезивање структуре атома неметала са реактивношћу. **Алотропске модификације** (сумпор, фосфор, угљеник, кисеоник). Разликовање оксида који не реагују са водом (CO, N_2O, NO) од оних који граде киселине. Доказивање киселости (H^+ јон). Писање формула кисеоника и бескисеоничних киселина ($H_2SO_4, HNO_3, H_3PO_4, H_2CO_3, HCl, H_2S$).
Начини провере остварености исхода	**Формативно и сумативно оцењивање**, дискусија, мапе појмова, домаћи задаци, лабораторијске вежбе, проблемски задаци, писана провера.

ТЕМА 3: СОЛИ

Елемент програма	Садржај и смернице
Фонд часова	**3 + 5** (обрада + утврђивање)
Предметни исходи	– **Именује соли** на основу назива и валенце метала и киселинског остатка; – Пише **једначине реакција за добијање соли**; – Изводи **стехиометријска израчунавања** (пропорције, маса, количина супстанце); – Пише **реакције дисоцијације соли** (катјони и анјони); – Одреди **растворљивост соли у води** на основу експеримента;

Елемент програма	Садржај и смернице
	– Наведе **примену соли** у свакодневном животу.
Стандарди	**ХЕМ.ОО.О.1.2.**
Међупредметне компетенције	Компетенција за целоживотно учење, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Сарадња, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини.
Кључни појмови и садржаји	**Добијање соли.** Формуле и називи соли. **Дисоцијација соли.** Физичка и хемијска својства соли. **Примена соли.**
Демонстрациони огледи и вежбе	– **Демонстрациони огледи:** реакција неутрализације ($HCl + NaOH$); метали са киселинама; реакције $CaCO_3 + HCl$, $FeCl_3 + NaOH$, $AgNO_3 + NaCl$. – **Лабораторијска вежба IV:** добијање соли и испитивање растворљивости; добијање $BaSO_4$; доказивање CO_2 и настајање $CaCO_3$.
Начини и поступци остваривања програма	Систематизација знања о киселинама и базама ради писања формула неутралних и киселих соли ($NaHCO_3$). Примена кухињске соли ($NaCl$, физиолошки раствор). **Корелација са Географијом** ($CaCO_3$ и $Ca(HCO_3)_2$ у крашком рељефу) и саставом воде за пиће. Повезаност свих класа неорганских једињења.
Начини провере остварености исхода	**Формативно и сумативно оцењивање**, провера лабораторијских вежби, мапе појмова, проблемски задаци, писана провера.

ТЕМА 4: ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА И ЊИХОВА ОПШТА СВОЈСТВА

Елемент програма	Садржај и смернице
Фонд часова	**2 + 1** (обрада + утврђивање)
Предметни исходи	– Одреди **физичка и хемијска својства органских једињења**;

Елемент програма	Садржај и смернице
	– Пише **формуле органских једињења** у зависности од низа и везе; – Одреди број **примарних, секундарних, терцијарних и кватернарних С атома**; – Наведе **примену органских једињења**.
Стандарди	**ХЕМ.ОО.О.1.8.** (Разликовање главних класа органских једињења).
Међупредметне компетенције	Компетенција за целоживотно учење, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Сарадња, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини.
Кључни појмови и садржаји	**Својства атома угљеника** и многобројност органских једињења. **Функционалне групе** и класе органских једињења. **Општа својства органских једињења.**
Демонстрациони огледи и вежбе	– **Демонстрациони огледи:** упоређивање својстава органских и неорганских једињења; доказивање угљеника у органским супстанцама.
Начини и поступци остваривања програма	Увод у органску хемију. Ученици упоређују састав и својства органских и неорганских супстанци. Упознају се са специфичностима **атома угљеника (четворовалентност, везивање у низове и прстенове)** и класификацијом према функционалним групама.
Начини провере остварености исхода	**Формативно оцењивање**, дискусија на часу, домаћи задаци, израда мапа појмова.

ТЕМА 5: УГЉОВОДОНИЦИ

Елемент програма	Садржај и смернице
Фонд часова	**5 + 5** (обрада + утврђивање)
Предметни исходи	– Класификује **угљоводоничке на основу назива**;

Елемент програма	Садржај и смернице
	– Наведе **примену деривата нафте**; – Пише **формуле и називе алкана и алкил-група**; – Примењује **IUPAC правила** за разгранате низове; – Пише и именује **изомере низа и положаја**; – Упореди физичка својства угљоводоника; – Пише **једначине реакција:** адиције, сагоревања, супституције и полимеризације.
Стандарди	**ХЕМ.ОО.О.1.8.**
Међупредметне компетенције	Компетенција за целоживотно учење, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Сарадња, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини.
Кључни појмови и садржаји	**Подела угљоводоника.** Номенклатура. **Изомерија.** Физичка и хемијска својства. **Полимери. Нафта и земни гас.**
Демонстрациони огледи и вежбе	– **Демонстрациони огледи:** испитивање растворљивости и сагоревање n-хексана (медицински бензин); разликовање засићених и незасићених угљоводоника (реакција са $KMnO_4$). – **Вежба V:** састављање модела молекула угљоводоника (до 6 C атома), писање структурних формула и именовање.
Начини и поступци остваривања	Нафта и земни гас као извори енергије. Израда модела молекула. Разлике у реактивности алкана, алкена, алкина и

Елемент програма	Садржај и смернице
програма	ароматичних угљоводоника. Хемијске реакције: **сагоревање, супституција (метан), адиција (етен, етин), полимеризација**. Примена пластичних маса, тефлона, фреона. Фракциона дестилација нафте.
Начини провере остварености исхода	**Формативно и сумативно оцењивање**, провера израде модела, истраживачки радови, писани тест.

ТЕМА 6: ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА С КИСЕОНИКОМ

Елемент програма	Садржај и смернице
Фонд часова	**5 + 5** (обрада + утврђивање) *(Препоручено укупно: 8 часова)*
Предметни исходи	– Пише формуле **алкохола, карбоксилних и масних киселина**; – Примени правила номенклатуре за алкохоле, киселине и естре; – Прикаже **хемијска својства органских једињења с кисеоником**; – Наведе примену и **последице прекомерне употребе (алкохолизам)**; – Пише **једначине естерификације** и именује естре.
Стандарди	**ХЕМ.ОО.О.1.2.**
Међупредметне компетенције	Компетенција за целоживотно учење, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Сарадња, Решавање проблема, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини.
Кључни појмови и садржаји	**Алкохоли** – номенклатура, својства, примена. **Карбоксилне киселине.** Масне киселине. **Естри** – номенклатура, својства, примена.

Елемент програма	Садржај и смернице
Демонстрациони огледи и вежбе	– **Демонстрациони огледи:** добијање алкохола алкохолним врењем; доказивање киселости карбоксилних киселина; добијање етил-етаноата. – **Лабораторијска вежба VI:** физичка и хемијска својства органских једињења са кисеоником; растворљивост у води и неполарним растварачима; реакција етанске и лимунске киселине са $NaHCO_3$.
Начини и поступци остваривања програма	Повезивање функционалних група са својствима. IUPAC и тривијални називи. Карбонилна једињења као производи оксидације (метанал/формалдехид, пропанон/ацетон). **Превенција алкохолизма и утицај на здравље** (корелација са Биологијом). Сличности органских и неорганских киселина.
Начини провере остварености исхода	**Формативно и сумативно оцењивање**, лабораторијске вежбе, дебате, критички прикази, писана провера.

ТЕМА 7: БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА

Елемент програма	Садржај и смернице
Фонд часова	**5 + 5** (обрада + утврђивање)
Предметни исходи	– Описује својства **масти, уља, угљених хидрата, витамина, амино-киселина и протеина**; – Пише једначине **сапонификације, естерификације и каталитичке хидрогенизације**; – Класификује **угљене хидрате** по сложености; – Пише **настајање пептидне везе** и одређује број молекула воде;

Елемент програма	Садржај и смернице
	– Израчунава моларну масу или процентни састав; – Повезује улогу ових једињења са **здрављем и правилном исхраном**.
Стандарди	**ХЕМ.ОО.О.1.2.**
Међупредметне компетенције	Компетенција за целоживотно учење, Комуникација, Рад са подацима и информацијама, Дигитална компетенција, Сарадња, Одговоран однос према здрављу, Одговоран однос према околини.
Кључни појмови и садржаји	**Масти и уља. Угљени хидрати:** моносахариди (*глукоза, фруктоза*), дисахариди (*сахароза, лактоза*), полисахариди (*скроб, целулоза*). **Амино-киселине. Протеини. Витамини.**
Демонстрациони огледи и вежбе	– **Демонстрациони огледи:** *(наставак у следећем делу...)*
Начини и поступци остваривања програма	Ученици сазнају о хемијском саставу хране, значају масти, уља, шећера и протеина у живим организмима, њиховом метаболизму и правилницима здраве исхране.
Начини провере остварености исхода	**Формативно и сумативно оцењивање**, истраживачки радови о исхрани, писане провере.

ТЕМА: ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА (5+5 часова)

Очекивани исходи и стандарди:

- Пише једначине хемијских рекција сапонификације, естерификације и каталитичке хидрогенизације.
- Класификује угљене хидрате према степену сложености.
- Пише настајање пептидне везе и одређује колико молекула воде настаје.
- На конкретним примерима задатака израчунава моларну масу биолошки важног органског једињења, масу или процентни састав.
- Наведе заступљеност у природи и улоге масти и уља, угљених хидрата, протеина у живим организмима и доведе их у везу са здрављем и правилном исхраном људи.
- **ХЕМ.ОО.О.1.3.** На основу хемијских симбола, формула, назива и својстава разликују метале од неметала и елементе од једињења.
- **ХЕМ.ОО.О.1.6.** На основу формула, назива и својстава разликују најважније представнике класа неорганских једињења: оксида, киселина, база и соли.
- **ХЕМ.ОО.С.1.7.** На основу назива пишу формуле најважнијих представника класа неорганских и органских једињења, и именују једињења на основу формуле.

- **ХЕМ.ОО.С.3.1.** Повезују употребу материјала са њиховим физичким својствима (нпр. тврдоћа, температура топљења, температура кључања, растворљивост, топлотна проводљивост) и хемијским својствима (нпр. склоност ка рђању, запаљивост).
- **ХЕМ.ОО.Н.1.7.** Пишу и објашњавају једначине хемијских реакција метала, неметала, оксида, киселина, база и соли, повезују их с добијањем појединих једињења и практичном применом.

Међупредметне компетенције:

- Компетенција за целоживотно учење.
- Комуникација.
- Рад са подацима и информацијама.
- Дигитална компетенција.
- Сарадња.
- Одговоран однос према здрављу.
- Одговоран однос према околини.

Наставни садржаји:

- Моносахариди (глукоза и фруктоза), дисахариди (сахароза и лактоза), полисахариди (скроб и целулоза).
- Амино киселине. Протеини. Витамини.
- **Демонстрациони огледи:** сапонификација масти – сапуни.
- **Лабораторијска вежба VII:** испитивање растворљивост масти и уља, и угљених хидрата у води; доказивање скроба; денатурација протеина.

Упутство за реализацију (Смернице за наставнике):

Ученици уче о саставу, структури, својствима и значају масти и уља, угљених хидрата, протеина и витамина. Од ученика се не очекује да пишу структурне формуле триацилглицерола, већ да описују и објашњавају својства ових једињења, и њихових смеша, да наводе биолошки и технички значај масти и уља, и примену ових једињења као сировина или полупроизвода у даљој хемијској преради (на пример, добијање маргарина из уља и производња сапуна). Ученици могу да припреме есеј о енергетској улози масти и уља у живим бићима, значају правилне исхране, и значају незасићених масних киселина у исхрани.

На основу хемијске једначине процеса фотосинтезе, ученици могу да уоче да од једноставних неорганских молекула, угљеник(IV)-оксида и воде, под одређеним условима, настају сложени молекули органског једињења (глукозе). Они би требало да грађење полисахарида сагледају као начин да се енергија складишти, да опишу скроб и целулозу као природне полимере, изграђене различитим повезивањем истих моносахаридних јединица и да познају градивну и заштитну улогу целулозе у биљкама. На примерима скроба и целулозе ученици могу да уоче како разлика у структури доводи до разлике у својствима. Важно је да они познају заступљеност угљених хидрата у природи и њихову примену у свакодневном животу: сахарозе у прехрамбеној индустрији, скроба у прехрамбеној и фармацеутској индустрији, памука и целулозе у текстилној индустрији. На примеру сахарозе и инвертног шећера ученици могу обновити разлику између једињења и смеша, а на примеру кристализације меда, кристализацију презасићеног раствора.

Ученици уче о амино киселинама као једињењима која у свом молекулу садрже две функционалне групе: карбоксилну и амино групу, и о настајању пептидне везе, као функционалне групе полипептида и протеина. Важно је да познају значење појмова: амино киселина, α-амино киселина, протеинска амино-киселина и есенцијалне амино киселине, као и да познају биолошки значај протеина, њихову градивну и каталитичку функцију у организму. На основу огледа ученици би требало да уоче да под дејством топлоте и киселина долази до денатурације протеина.

У оквиру теме треба да науче да се исхраном уноси шест главних врста супстанци неопходних људском организму (протеини, угљени хидрати, масти и уља, витамини, минерали и вода), о важности правилне исхране, као и о поремећајима исхране.

Начини праћења и вредновања:

Самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, писана провера.

ТЕМА: ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗЕЛЕНА ХЕМИЈА (3+4 часова)

Очекивани исходи и стандарди:

- Рукује супстанцама с комерцијалним производима у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи, придржава се правила о начину чувања производа и одлагању отпада.
- Критички процени последице људских активности које доводе до загађивања воде, ваздуха и земљишта.
- Наведе загађујуће супстанце ваздуха, земљишта и воде и опише њихов утицај на животну средину.
- Објасни значај планирања и решавања проблема заштите животне средине.
- **ХЕМ.ОО.О.3.2.** Према пиктограмима на амбалажи правилно, безбедно и рационално користе супстанце/комерцијалне производе, складиште их и одлажу отпад.
- **ХЕМ.ОО.С.3.2.** Описују утицај супстанци које загађују ваздух, воду и земљиште на здравље и животну средину, као и мере заштите.

Међупредметне компетенције:

- Компетенција за целоживотно учење.
- Комуникација.
- Рад са подацима и информацијама.
- Дигитална компетенција.
- Сарадња.
- Одговоран однос према здрављу.
- Одговоран однос према околини.

Наставни садржаји:

- Загађивачи, загађујуће супстанце и последице загађивања.
- Рециклажа. Зелена хемија.

Упутство за реализацију (Смернице за наставнике):

У оквиру теме ученици сазнају да развој производа и процеса хемијске индустрије, поред доприноса побољшању квалитета живота, може имати и штетно дејство на животну средину и здравље животиња и људи. Требало би да на основу својстава супстанци разматрају њихов утицај на околину и жива бића, идентификују главне неорганске и органске загађујуће супстанце ваздуха, воде и земљишта и начине како оне доспевају у животну средину. Важно је да ученици сагледају значај руковања супстанцама и комерцијалним производима у складу са ознакама на амбалажи, као и правила о начину чувања производа и одлагања отпада.

Такође би требало да ученици сагледају проблем нагомилавања отпада и значај рециклаже. У оквиру ове теме ученици сазнају о принципима зелене хемије као одрживе хемије, чији је циљ прилагођавање хемијских производа и процеса очувању животне средине и здравља људи. Требало би да ученици дискутују начине за превенцију загађења животне средине, смањење количине отпада и коришћење обновљивих извора сировина и енергије. Ова тема се може реализовати кроз активности у оквиру различитих мини пројеката, које ће ученици радити у току школске године, и презентовати након реализације сваког пројекта.

Начини праћења и вредновања:

Формативно, сумативно, самоевалуација и евалуација на крају области и на појединим часовима. Дискусија на часу, мапе појмова, домаћи задаци, проблемски задаци, дебате, истраживачки радови, решавање проблема, лабораторијске вежбе, критички прикази, писана провера.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднује се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове формиране у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напредовања ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног разумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај начин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакту у свакодневном животу.

Праћење напредовања ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честични и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области садржаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку корисне податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике би требало охрабривати да презентују, објашњавају и бране стратегије које користе у решавању проблема. Тиме се они подстичу да реструктуирају и организују садржај на нов начин, издвајају релевантан део садржаја за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компоненти, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резоновање ученика, као и да пружа повратне информације. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења буду усаглашени са очекиваним исходима, и да се од ученика не очекују знања и вештине које у настави нису имали прилике да развију.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредовање ка бољим постигнућима.

ПЛАНОВИ НАСТАВЕ (Табеларни приказ)

ПЛАН ДОПУНСКЕ НАСТАВЕ

Редни број теме	ТЕМА	Број часова
1.	Метали, оксиди и хидроксиди метала	1

Редни број теме	ТЕМА	Број часова
2.	Неметали, оксиди неметала и хидроксиди	2
3.	Соли – добијање, својства и примена	1
5.	Угљоводоници	2
6.	Органска једињења са кисеоником	1
7.	Биолошки важна органска једињења	1
УКУПНО		**8**

ПЛАН ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

Редни број теме	ТЕМА	Број часова
1.	Метали, оксиди и хидроксиди метала	1
2.	Неметали, оксиди неметала и хидроксиди	2
3.	Соли – добијање, својства и примена	2
5.	Угљоводоници	1
6.	Органска једињења са кисеоником	1
7.	Биолошки важна органска једињења	1

Редни број теме	ТЕМА	Број часова
УКУПНО		**8**

ПЛАН ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

ТЕМА	Број часова
Структура супстанце	1
Хемијске везе, валенца	1
Раствори	1
Метали, неметали, соли	1
Угљоводоници	1
Кисеонична органска једињења	1
Биолошки важна једињења	1
Стехиометријски задаци	1
УКУПНО	**8**

(за период 2026-2030. године)

Циљ учења технике и технологије јесте да ученици развију техничко-технолошку писменост и стваралачко и логичко мишљење кроз стицање теоретског и практичног знања израдом практичних радова и пројеката реализованих самостално или тимски, уважавајући личне способности и вештине сваког ученика.

Реализацијом практичних вежби ученици развијају фине моторичке вештине, стичу знања о различитим техничким материјалима и принципима рада основних алата и уређаја. Израдом предмета/модела коришћењем одговарајућих техника, поступака и алата, ученици развијају креативност, иновативност, као и способност за тимски рад, сарадњу, толеранцију, способност слушања мишљења других и конструктивно решавање конфликата. Кроз развој техничког стваралаштва стичу реалне искуствене техничке основе за будуће школовање и живот. Одговорно и флексибилно се односе према одрживом коришћењу постојећих ресурса и разматрају начине за проналажење нових – чистих извора енергије. Воде рачуна о смањењу отпада и емисије штетних гасова, о неопходној рециклажи материјала, заштити и очувању животне средине и о екологији.

Ученици, као учесници у саобраћају, стичу вештине препознавања, процене и избегавања ризичног понашања и опасности. Развијају интересовања за технолошке процесе у грађевинарству, пољопривреди, машинству, електротехници, електроници, роботици, мехатроници. Имају јасан став о потреби поштовања саобраћајних прописа. Ученици проширују стечена информатичка знања и схватају потребу њихове примене у различитим свакодневним животним ситуацијама. Развијају истраживачки дух и способност претраживања, критичког анализирања и систематизације информација у електронском облику уз употребу одговарајућих средстава ИКТ-а. Кроз реализацију различитих пројеката и задатака стичу увид у сопствена професионална интересовања, стичу искуства и самопоштовање и поступају предузимљиво, иницијативно и одговорно.

- **Годишњи фонд часова:** 68
- **Недељни број часова:** 2

ПРЕГЛЕД ТЕМА, ИСХОДА И МЕТОДИЧКИХ УПУТСТАВА

Назив теме, часови и кључни појмови	**Предметни исходи и стандарди**	**Начин остваривања програма и провера**
ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ *(6 часова: 5 обрада + 1 остали)* **Кључни појмови:** техника и технологија, занимање – организација, заштита, безбедност професије.	**Исходи:** Процењује значај електротехнике, рачунарства и мехатронике у животном/радном окружењу; анализира опасности од неправилног коришћења електричних апарата; образлаже важност енергетске ефикасности; повезује професије са сопственим интересовањима. **Стандарди:** ТЕХ.ОО.О.2.2., ТЕХ.ОО.О.3.4., ТЕХ.ОО.О.3.5.,	**Остваривање:** Обрађују се садржаји везани за електротехнику, рачунарство и мехатронику. Приказати развој ових грана и њихову повезаност. Правилну употребу електричних апарата у домаћинству представити на практичним примерима са акцентом на уштеду енергије. Анализирати могуће опасности приликом коришћења.

Назив теме, часови и кључни појмови	Предметни исходи и стандарди	Начин остваривања програма и провера
	ТЕХ.ОО.С.1.3., ТЕХ.ОО.С.3.1., ТЕХ.ОО.Н.3.1.	**Провера:** Формативно, свакодневно оцењивање. Бележење усмених одговора, уредност свеске и радног места, систематичност.
САОБРАЋАЈ *(6 часова: 5 обрада + 1 остали)* **Кључни појмови:** саобраћај, саобраћајна средства, значај саобраћаја, копнени, водни.	**Исходи:** Упореди карактеристике електричних и хибридних саобраћајних средстава са конвенционалним; разуме значај електричних и електронских уређаја у саобраћајним средствима. **Стандарди:** ТЕХ.ОО.О.3.3.	**Остваривање:** Преглед класичних саобраћајних средстава заокружити електронским подсистемима, као и хибридним возилима. Истраживачки рад: предности и недостаци електричних возила. Приказати електронске системе (сензори, убризгавање) и телекомуникације. **Провера:** Свакодневно оцењивање, израда саобраћајних знакова/раскрснице. Решавање тестова.
ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ *(18 часова: 6 обрада + 12 остали)* **Кључни појмови:** Техничко цртање, прибор, скица, формати, линије, котирање, ИКТ, форматирање.	**Исходи:** Користи доступне телекомуникационе уређаје; класификује компоненте ИКТ уређаја; процени значај управљања процесима помоћу ИКТ; црта електричне шеме користећи симболе. **Стандарди:** ТЕХ.ОО.О.2.3., ТЕХ.ОО.С.1.2., ТЕХ.ОО.С.2.4., ТЕХ.ОО.Н.1.3., ТЕХ.ОО.Н.3.2.	**Остваривање:** Упознати ученике са основним симболима у електричним шемама. Демонстрирати рад са софтвером за симулацију рада електричних кола. Креирати вежбу за цртање електричне шеме и коришћење симулације. Управљање електромеханичким моделима користећи ИКТ. **Провера:** Усмени одговори, уредност и тачност скица, техничких цртежа.
РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	**Исходи:** Користи софтвере за симулацију; састави електромеханички модел; објасни систем производње,	**Остваривање:** Упознати ученике са електроенергетским системом. Објаснити производњу, трансформацију и пренос

Назив теме, часови и кључни појмови	Предметни исходи и стандарди	Начин остваривања програма и провера
(22 часова: 17 обрада + 5 остали) **Кључни појмови:** Скица, технички цртеж, техничко цртање, прибор за техничко цртање.	трансформације и преноса електричне енергије; анализира значај обновљивих извора енергије; користи мултиметар. **Стандарди:** TEX.OO.O.2.1., TEX.OO.C.1.7.	електричне енергије уз мултимедију (хидроелектране, термоелектране, итд.). Посебно истаћи обновљиве изворе (соларне, ветроелектране) и дело Николе Тесле. **Провера:** Уредност и тачност скица. Правилна и економична употреба материјала и алата.
КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ *(16 часова: 0 обрада + 16 остали)* **Кључни појмови:** Природни ресурси, материја, енергија, материјали.	**Исходи:** Самостално/тимски истражује и осмишљава пројекат; креира документацију; састави производ према осмишљеном решењу; састави и управља једноставним школским роботом; процењује свој рад. **Стандарди:** TEX.OO.O.3.1., TEX.OO.C.2.2., TEX.OO.H.1.1.	**Остваривање:** Кроз практичан рад ученици примењују претходна знања кроз моделовање електричних машина и уређаја. Извођење огледа са електропанелима. У оквиру пројекта могуће је израдити модел ветрогенератора. Коришћење интерфејса за управљање. **Провера:** Вредновање практичног рада: Оригиналност (0-10), Сложеност (0-10), Документација, Квалитет спојева, Естетски изглед, Функционалност.

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ И ОЦЕЊИВАЊА

Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика

Оцена	Усвојеност програма и садржаја	Радне навике, вештине, самосталност и креативност	Поступак и инструменти оцењивања
Одличан (5) *(85-100*	Означава, преобликује,	Логички закључује, с лакоћом користи	**Формативно:** Свакодневно бележење у

Оцена	**Усвојеност програма и садржаја**	**Радне навике, вештине, самосталност и креативност**	**Поступак и инструменти оцењивања**
бод.)	разликује, сажима, предвиђа. Одлично познаје градиво, логички излаже, повезује целине и одговара без помоћи наставника.	алате. Активан, потпуно самосталан, иновативан. У потпуности примењује мере заштите на раду.	свеску евиденције наставника. **Инструменти:** Прегледање свески, практичних радова, презентација пројеката. **Време:** Свакодневно током године.
Врло добар (4) *(70-84 бод.)*	Објашњава главну идеју, описује, одабира. Излаже тачно и разговетно, врло добро разуме питање. Наставник ретко помаже.	Логички размишља, самостално користи техничку документацију. Лако изводи рутинске покрете. Одговоран, али понекад брзоплет.	**Инструменти:** Праћење редовности доношења прибора. Излагање група. Праћење уредности и цртања.
Добар (3) *(55-69 бод.)*	Набраја, описује, издваја. Добро разуме питање, али наставник делимично помаже у излагању.	Једноставно логички размишља, углавном самостално користи документацију. Самостално ради уз повремену помоћ и надзор.	**Инструменти:** Квалитет практичног рада према утврђеним критеријумима (естетика, функционалност).
Довољан (2) *(40-54 бод.)*	Идентификује основне појмове, даје пример, али не зна да објасни идеју. Градиво излаже без реда уз велику помоћ наставника.	Не размишља логички, има тешкоће са средствима рада. Потребна стална помоћ, углавном неодговоран или недовољно заинтересован.	**Време:** На крају сваке вежбе и пресек стања за тромесечје.
Недовољан (1) *(испод 40)*	Препознаје само основне појмове и кључне речи.	Не завршава ни минимум задатака. На час долази без прибора. Омета друге, непоштује правила, пасиван.	**Белешке:** За три недоношења прибора/материјала 1 у свеску, након опомене и у дневник.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Наставни предмет **Техника и технологија** намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и рад у свету који се технички и технолошки брзо мења.

Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја. Програм наставе и учења за **осми разред** оријентисан је на остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет техника и технологија. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема:

1. Животно и радно окружење
2. Саобраћај
3. Техничка и дигитална писменост
4. Ресурси и производња
5. Конструкторско моделовање

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРЕДМЕТ ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ 2026-2030. година

Разред: осми
Недељни фонд часова: 3
Годишњи фонд часова: 102

Циљ наставе и учења: Циљ наставе и учења физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада.

Фонд часова по темама

Р.б.	**Наставна тема**	**Број часова (обучавање / остало)**	**Укупно часова**
1	Теоријски део	2 / 0	2
2	Тестирања	10 / 0	10
3	Атлетика	12 / 0	12
4	Одбојка	3 / 9	12
5	Кошарка	2 / 10	12
6	Рукомет	0 / 12	12
7	Футсал	0 / 12	12
8	Гимнастика	1 / 11	12
9	Плес и ритмика	1 / 5	6
10	Полигони	0 / 6	6
11	Активности по избору ученика	0 / 6	6

Месечни план

Наставне теме	**IX**	**X**	**XI**	**XII**	**I**	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**
Теоријски део	1	1								
Тестирања	5	5								
Атлетика	7	5								
Одбојка			12							
Рукомет				12						
Гимнастика					10	2				
Кошарка						6	6			
Плес и ритмика							6			
Футсал								4	8	
Полигони								2	2	2
Активности по избору	1	1	2							2

1. ТЕОРИЈА (2 часа)

Садржаји	**Исходи**	**Кључни појмови**	**Начин реализације и провере**
- упознавање са планом и програмом - хигијена	Ученици ће бити у стању да: - објасни сврху и значај вежбања - користи основну терминологију	Здравље, физичка активност, вежбање, превенција, исхрана, рекреација.	Упознавање са основним појмовима: здравље, хигијена, исхрана. Израда личних картона. Провера: Формативно оцењивање, усмено одговарање.

2. ТЕСТИРАЊА (10 часова)

Садржаји	**Исходи**	**Кључни појмови**	**Начин реализације и провере**
- висина, тежина - скок у даљ - 4 х 10м - трбушњаци	Ученици ће бити у стању да: - упореди резултате тестирања са вредностима за свој узраст - сагледа сопствени моторички напредак.	Здравље, физичка активност, вежбање, превенција, исхрана.	Упознавање са тестовима моторичких способности и начином њиховог извођења. Упознавање са индивидуалним планом вежбања. Провера: Практичан рад, формативно оцењивање.

3. АТЛЕТИКА (12 часова)

Садржаји	**Исходи**	**Кључни појмови**	**Начин реализације и провере**
- припрема за крос - техника ниског и високог старта - спринтерско трчање - истрајно трчање - скок у вис и скок у даљ - бацање лоптице/кугле - одељенски крос	Ученици ће бити у стању да: - комбинује технику кретања - доводи у везу развој способности са атлетским дисциплинама - објасни значај атлетике и примени мере безбедности.	Трчања, скокови, бацања, здравље, физичка активност.	Усвајање моторних вештина технике трчања, скокова, прескока. Примена помоћних средстава у настави. Провера: Практичан рад, формативно оцењивање, евалуација на крају полугодишта.

4. ОДБОЈКА (12 часова)

Садржаји	Исходи	Кључни појмови	Начин реализације и провере
- одбојкашки ставови - одбијање лопте прстима и чекићем - школски и тенис сервис - смечирање и блокирање - игра уз примену правила	Ученици ће бити у стању да: - користи елементе технике у игри - примењује основна правила одбојке - учествује на унутародељењским такмичењима.	Прсти, чекић, сервис, основна правила игре, технички елементи.	Примена одговарајућих методских поступака за обучавање технике и тактике. Учење правила кроз суђење на турнирима. Провера: Практичан рад, формативно оцењивање.

5. КОШАРКА (12 часова)

Садржаји	Исходи	Кључни појмови	Начин реализације и провере
- кошаркашки ставови, хватање и додавање - вођење лопте, десни двокорак, пивотирање - финте шута, блокаде, укрштено додавање - контра напад, скок шут - игра са правилима	Ученици ће бити у стању да: - користи елементе технике у игри - примењује основна правила кошарке - објасни значај кошарке за свестрани развој.	Основна правила игре, технички елементи, шутирања.	Обучавање кретања и контроле лопте. Тимска тактика. Учење правила кроз суђење. Провера: Практичан рад, одељенски турнири.

6. РУКОМЕТ (12 часова)

Садржаји	Исходи	Кључни појмови	Начин реализације и провере
- основни елементи (хватање, вођење, додавање) - шутирање на гол - игра са применом основних правила	Ученици ће бити у стању да: - користи елементе технике у игри - примењује основна правила рукомета у игри.	Основна правила игре, технички елементи, шутирања.	Примена методских поступака за обучавање технике и тактике. Провера: Практичан рад, формативно оцењивање.

7. ФУТСАЛ (12 часова)

Садржаји	Исходи	Кључни појмови	Начин реализације и

			провере
- контрола лопте у месту и кретању - вођење и додавање, пријем лопти - ударци унутрашњом и спољашњом страном стопала - ударци главом - игра уз примену правила	Ученици ће бити у стању да: - користи елементе технике у игри - примењује основна правила футсала.	Основна правила игре, технички елементи, шутирања.	Обучавање кретања и контроле лопте. Индивидуална и тимска тактика. Провера: Практичан рад, суђење, формативно оцењивање.

8. ГИМНАСТИКА (12 часова)

Садржаји	**Исходи**	**Кључни појмови**	**Начин реализације и провере**
- колут напред, назад, летећи колут - прескок, разношка и згрчка - ходање по греди, вага, чеона вага - став у упору, премет странце, мост - гимнастички полигон, вијача	Ученици ће бити у стању да: - одржава стабилну и динамичку равнотежу - изводи ротације тела - користи елементе гимнастике у животним ситуацијама.	Стручања, елементи на тлу и справама, безбедност.	Вежбе на справама и тлу. Чување, асистирање и помагање ради безбедности ученика. Провера: Практичан рад на часу.

9. ПЛЕС И РИТМИКА (6 часова)

Садржаји	**Исходи**	**Кључни појмови**	**Начин реализације и провере**
- народно коло - плес - обруч, техника држања и избацивања	Ученици ће бити у стању да: - изведе кретања и кратке саставе уз музичку пратњу - игра народно коло по избору.	Традиција, култура, музика, игра.	Упознавање са балетом, народним, спортским и стандардним плесовима. Заједничке кореографије. Провера: Практичан рад, формативно оцењивање.

10. ПОЛИГОНИ (6 часова)

Садржаји	**Исходи**	**Кључни појмови**	**Начин реализације и провере**
- гимнастички полигон - полигон	Ученици ће бити у стању да: - унапређују	Агилност, координација, равнотежа,	Постављање справа, безбедносна

спортских игара	моторичке способности, техничке вештине и сарадњу - пређу полигоне у складу са својим могућностима - поштује редослед савладавања препрека.	експлозивна снага.	провера, просторна организација. Провера: Практичан рад.

11. АКТИВНОСТИ ПО ИЗБОРУ УЧЕНИКА (6 часова)

Садржаји	**Исходи**	**Кључни појмови**	**Начин реализације и провере**
- спортске игре - индивидуалне активности - рад у паровима или групама - вежбе снаге	Ученици ће бити у стању да: - примењује сложеније техничко-тактичке елементе изабране гране - усваја навику редовног одржавања хигијене - поштује принципе фер плеја.	Физичка култура, спортски и такмичарски дух.	Слобода у одабиру активности са циљем стварања трајних здравих навика. Провера: Практичан рад, формативно оцењивање.

Напомена о прилагођавању програма

Све евентуалне корекције програма наставе и учења физичког и здравственог васпитања биће праћене и евидентиране кроз месечне планове и дневне припреме. **Препоручени начини прилагођавања за ученике којима је потребна додатна подршка:**

- Просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (размештај, избор вежби, прилагођавање оцењивања).
- Индивидуализација наставе, посебно са надареним ученицима и онима којима је потребна подршка.
- Коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја.

ПРАВИЛНИК И КРИТЕРИЈУМИ ОЦЕЊИВАЊА

Критеријуми за утврђивање оцена (степен остварености циљева и стандарда постигнућа):

Оцена	**Опис захтева и постигнућа**
Оцена 5 (Одличан)	Остварује веома значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности самостално испуњава захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа посебних стандарда постигнућа, уз веома висок степен ангажовања.
Оцена 4 (Врло добар)	Остварује значајан напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално, испуњава захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и део захтева са напредног нивоа уз мању помоћ наставника, уз висок степен ангажовања.
Оцена 3 (Добар)	Остварује напредак у савладавању програма предмета и у потпуности, самостално испуњава захтеве који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу постигнућа, уз ангажовање ученика и повремено ангажовање уз помоћ.
Оцена 2 (Довољан)	Остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и испуњава уз помоћ наставника захтеве који су утврђени у већем делу основног нивоа постигнућа. Минимално ангажовање ученика уз помоћ.
Оцена 1 (Недовољан)	Не остварује минималан напредак у савладавању програма предмета и ни уз помоћ наставника не испуњава захтеве који су утврђени на основном нивоу постигнућа.

Инструменти и поступци оцењивања у пракси

Праћење и бележење током године обухвата следеће поступке:

- Формативно оцењивање: редовно проверавање постигнућа и праћење владања ученика.
- Учествовање на кросу: оцењује се оценом 5.
- Вођење вежби обликовања и загревања: бележи се плус (+).
- Асистирање друговима приликом рада, подстицање других, помоћ око опреме: бележи се плус (+).
- Редовност доношења опреме: За три недоношења опреме бележи се минус у свеску, а након опомене и у дневник. За редовно доношење опреме добија се оцена 5.
- Вођење личне хигијене у току и након вежбања.

Део из ПРАВИЛНИКА о оцењивању

Део из ПРАВИЛНИКА о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању („Службени гласник РС”, бр 10/24):

Праћење развоја, напредовања и остварености постигнућа ученика у току школске године обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање... јесте редовно праћење и процена напредовања у остваривању прописаних исхода, стандарда постигнућа и ангажовања у оквиру обавезног предмета, изборних програма, активности. Формативне оцене се по правилу евидентирају у педагошкој документацији наставника у електронском и/или писаном облику, у складу са овим правилником.

ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ПРЕДМЕТ ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО 2026-2030. година

Разред: осми
Недељни фонд часова: 1
Годишњи фонд часова: 34
Циљ наставе и учења: Циљ је да ученици изграде позитиван став према коришћењу дигиталне технологије и примењују знања и вештине из ове области у циљу ефикасног обављања различитих послова и задатака из школског и свакодневног живота. Технологију користе на безбедан начин, свесни последица њене непримерене и прекомерне употребе, водећи рачуна о свом физичком и психичком здрављу, о другим корисницима, као и о животној средини. Поседују знања и вештине које им омогућавају да из различитих домаћих и иностраних извора проналазе информације уз свест да неке од њих нису поуздане. Формално и неформално комуницирају коришћењем различитих видова дигиталне комуникације, поштујући правила језичког и дигиталног правописа, пристојне и етичне комуникације. Дигитални садржај и програме користе на етичан начин поштујући ауторска права и интелектуалну својину. Познају поступке за пријављивање непримереног садржаја и понашања на интернету. Уређују и креирају дигиталне садржаје коришћењем одговарајућих уређаја и програма. Прикупљају податке, врше њихову основну обраду, графички их приказују, анализирају и доносе одговарајуће закључке. Применом алгоритамског начина размишљања и програмирања развијају апстрактно мишљење и решавају једноставније проблеме из области математике, физике, хемије и других наука, као и из свакодневног живота. Креирају једноставне програме којима аутоматизују познате поступке, у складу са узрастом. Познају принципе и предности технологијом потпомогнутог сарадничког рада (нпр. у „облаку”) на решавању одређених проблема из школског и друштвеног окружења, чиме се стварају услови за квалитетно функционисање у савременом, информационом друштву, као и за даље школовање и целоживотно учење.

Фонд часова по темама

Р.б.	Наставна тема	Број часова (обрада / остало)	Укупно часова
1	ИКТ	8 / 3	11
2	Дигитална писменост	4 / 2	6
3	Рачунарство	9 / 7	16
4	Пројектна настава	0 / 1	1
	УКУПНО	**21 / 13**	**34**

Оперативни планови по темама

1. ИКТ (11 часова: 8 обрада + 3 остало)

Категорија	Опис и детаљи
Предметни исходи	Ученик ће бити у стању да: - Реализује креативне пројекте који укључују избор, коришћење и комбиновање више апликација да би досегли изазовне циљеве; - Креира, поново користи, ревидира и проналази нову намену дигиталним продуктима; - Дизајнира, развија, објављује и представља радове помоћу ИКТ-а примењујући сарадничке активности.
Стандарди постигнућа	- ИНФ.ОО.О.1.2. Самостално или уз помоћ наставника аутоматизују процес извођења основних рачунских операција над табеларно записаним подацима. - ИНФ.ОО.С.1.3. Правилно примењују

	аритметичке операторе и уграђене функције над табеларно записаним подацима. - ИНФ.ОО.С.2.2. Табеларно записане податке представљају графиконом користећи одговарајућу опцију програма за табеларне прорачуне.
Међупредметне компетенције	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, одговоран однос према здрављу, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, сарадња, дигитална компетенција.
Садржаји / Теме	Радно окружење програма за табеларне прорачуне. Креирање радне табеле и унос података (нумерички, текстуални, датум, време...). Формуле и функције. Примена формула за израчунавање статистика. Сортирање и филтрирање података. Груписање података и израчунавање статистика по групама. Визуелизација података – израда графикона.
Кључни појмови	Табеле, Табеларни прорачуни, Формуле, Функције, Статистика, Сортирање, Филтрирање, Графикони.
Дидактичко-методичко упутство	Представити изабрани програм за табеларне прорачуне и његову примену у различитим областима (евиденције, израчунавање трошкова, прихода, расхода). Навести примере из реалног живота (обрада резултата контролног задатка, израчунавање успеха ученика, вођење месечног буџета). Поменути занимања која користе ове програме (економисти, рачуновође, инжењери).
Начин провере остварености	Рад на часу, реализација вежби, реализација пројеката, одговори ученика, дигитална свеска, ангажовање ученика, домаћи рад.

2. ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ (6 часова: 4 обраде + 2 остало)

Категорија	**Опис и детаљи**
Предметни исходи	Ученик ће бити у стању да: - Користи различите врсте технологије на сигуран, етички, одговоран и безбедан начин, водећи рачуна о онлајн идентитету и приватности; - Препознаје непримерени садржај и/или нежељене контакте и штити се од њих; - Активно учествује у спречавању електронског насиља и непримерене употребе ИКТ-а.
Стандарди постигнућа	- ИНФ.ОО.С.1.6. Кроз навођење примера примене својим речима објашњавају

	појам вештачке интелигенције. - ИНФ.ОО.Н.2.1. Самостално или у сарадњи са другим ученицима креирају, деле и организују дигиталне садржаје у облаку. - ИНФ.ОО.С.3.3. Препознају позитиван утицај вештачке интелигенције на савремен живот људи и умеју да наведу неколико примера. - ИНФ.ОО.С.3.2. Успостављају везу између отварања података и стварања услова за развој. - ИНФ.ОО.Н.1.1. Критички размишљају о утицају вештачке интелигенције на живот људи.
Међупредметне компетенције	Компетенција за учење, естетичка компетенција, комуникација, рад са подацима и информацијама, сарадња, дигитална компетенција.
Садржаји / Теме	Заштита личних података. Права детета у дигиталном добу. Отворени подаци. Вештачка интелигенција.
Кључни појмови	Заштита података, Отворени подаци, Вештачка интелигенција.
Дидактичко-методичко упутство	Отворити тему разговором о природи личних података и начинима делима и злоупотребе у дигиталном окружењу. Обрарадити тему вештачке интелигенције кроз два часа и један пројекат: 1. Појам и примена вештачке интелигенције; 2. Садашњост и будућност вештачке интелигенције – етичка питања.
Начин провере остварености	Рад на часу, реализација вежби, реализација пројеката, одговори ученика, дигитална свеска, ангажовање ученика, домаћи рад.

3. РАЧУНАРСТВО (16 часова: 9 обрада + 7 остало)

Категорија	**Опис и детаљи**
Предметни исходи	По завршетку области, ученици ће бити у стању да: - Коришћењем одговарајућег програмског језика и пратећег алата, решавају типове проблема познате из градива других предмета; - Коришћењем одговарајућих алата и уз изражавање поступка обраде у програмском коду, планирају и имплементирају обраду задатог скупа података, као и табеларну и графичку презентацију; - Решавају једноставне примере у Џупајтеру (Jupyter); - Сарађују са осталим ученицима, члановима групе; - Излажу и образлажу своја решења.

Стандарди постигнућа	- ИНФ.ОО.С.1.7. Примењују основне елементе синтаксе и семантике одабраног визуалног или текстуалног програмског језика. - ИНФ.ОО.С.2.6. Креирају и тестирају рачунарски програм, којим аутоматизују решавање проблема примереног узрасту. - ИНФ.ОО.Н.2.2. Коришћењем одговарајућих програма анализирају прикупљене (отворене) податке и доносе одговарајуће закључке.
Међупредметне компетенције	Компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, комуникација, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.
Садржаји / Теме	Програмски језици и окружења погодни за анализу и обраду података (Jupyter, Octave, R...). Унос података у једнодимензионе низове. Једноставне анализе низова података помоћу библиотечких функција (сабирање, просек, минимум, максимум, сортирање, филтрирање). Унос и представљање табеларно записаних података. Анализе и обраде табеларно записаних података.
Кључни појмови	Обрада података, Jupyter, Анализа табела.
Дидактичко-методичко упутство	Представити окружење Jupyter/Python, R studio ili Octave. Истаћи предности обраде података из програмских језика која допуњује класичне програме за табеларна израчунавања.
Начин провере остварености	Рад на часу, реализација вежби, реализација пројеката, одговори ученика, дигитална свеска, ангажовање ученика, домаћи рад.

4. ПРОЈЕКТНА НАСТАВА (1 час званично + 8 часова интегрисано током године)

Категорија	**Опис и детаљи**
Предметни исходи	Ученик ће бити у стању да: - Сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала, представљању пројектних резултата и закључака; - Користи могућности које пружају рачунарске мреже у сфери комуникације и сарадње; - Креира, објављује и представља дигиталне садржаје користећи расположиве алате; - Вреднује процес и резултате пројектних

	активности.
Стандарди постигнућа	- ИНФ.ОО.О.3.1. Користећи дигиталне технологије, ефикасно учествују у групном раду. - ИНФ.ОО.С.3.1. Постављају резултате свог или групног рада на интернет ради дељења са другима. - ИНФ.ОО.Н.3.1. Израђују дигитална решења узрасту примерених реалних проблема (еколошких, културолошких, здравствених итд.) и тиме унапређују квалитет живота у локалној заједници.
Међупредметне компетенције	Одговорно учешће у демократском друштву, комуникација, предузимљивост, рад са подацима и информацијама, сарадња, дигитална компетенција.
Садржаји / Теме	Пројектни задатак на тему прикупљања и анализе података. Пројектни задатак за тему Управљање дигиталним уређајима.
Кључни појмови	Пројектни рад, Тимски рад.
Дидактичко-методичко упутство	Осам часова током године предвиђено је за израду и евалуацију пројектних задатака. Наставник одабира распоред часова (нпр. сви на крају године, или 4 у првом и 4 у другом полугодишту). Теме надограђују међупредметне компетенције, подстичу креативност и повезују градиво са реалним животом.
Начин провере остварености	Рад на часу, реализација вежби, реализација пројеката, одговори ученика, дигитална свеска, ангажовање ученика, домаћи рад.

Критеријуми за утврђивање оцена (степен остварености исхода)

Оцена	Опис захтева и постигнућа
Оцена 5 (Одличан)	У потпуности показује способност трансформације знања и примене у новим ситуацијама; лако логички повезује чињенице и појмове; самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; решава проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у потпуности критички расуђује.
Оцена 4 (Врло добар)	У великој мери показује способност примене знања и логички повезује чињенице и појмове; самостално изводи закључке који се заснивају на подацима; решава поједине проблеме на нивоу стваралачког мишљења и у знатној мери критички расуђује.
Оцена 3 (Добар)	У довољној мери показује способност употребе информација у новим ситуацијама; у знатној мери логички повезује чињенице и појмове; већим делом самостално изводи закључке који се заснивају на подацима и делимично самостално решава поједине проблеме; у довољној мери критички расуђује.
Оцена 2 (Довољан)	Знања која је остварио су на нивоу репродукције, уз минималну примену; у мањој мери логички повезује чињенице и појмове и искључиво уз подршку наставника изводи закључке који се заснивају на подацима; понекад је самосталан у решавању проблема и у недовољној мери критички расуђује.
Оцена 1 (Недовољан)	Знања која је остварио нису ни на нивоу препознавања и не показује способност репродукције и примене; не изводи закључке који се заснивају на подацима; критички не расуђује.

Ангажовање и активности ученика у настави

Оцена	Ниво активности и ангажовања
Оцена 5 (Одличан)	Показује изузетну самосталност уз изузетно висок степен активности и ангажовања.
Оцена 4 (Врло добар)	Показује велику самосталност и висок степен активности и ангажовања.
Оцена 3 (Добар)	Показује делимични степен активности и ангажовања.
Оцена 2 (Довољан)	Показује мањи степен активности и ангажовања.
Оцена 1 (Недовољан)	Не показује интересовање за учешће у активностима нити ангажовање.

Поступак и инструменти оцењивања у пракси

Праћење и бележење током године обухвата следеће поступке:

- Свакодневно бележење активности ученика на часу (практичан рад и усмено одговарање): за једно јављање (+), за више пута (++), за комплетан одговор на тежа питања / проналажење других решења (5), за три минуса (1).

- Домаћи задаци: за 3 неодрађена домаћа задатка бележи се оцена 1.

- Писане онлајн провере и квизови: 35-49% (2), 50-74% (3), 75-89% (4), 90-100% (5).

- Групни рад и рад у пару: сарадња у групи, степен знања, квалитативно и квантитативно процењивање резултата рада (апликација, табела, презентација).

- Вођење дигиталне свеске и фолдера у облаку (Dropbox, Google Drive).

Прилагођавање програма ученицима којима је потребна додатна подршка

Препоручени начини прилагођавања програма наставе и учења:

- Просторно, садржајно и методичко прилагођавање наставног програма (размештај седења, избор градива за учење и вежбање, прилагођавање задатака, начина и врста оцењивања, домаћих задатака);
- Што већа индивидуализација наставе, посебно са ученицима којима је потребна додатна образовна подршка и са надареним ученицима;
- Размена искустава и сарадња са члановима стручног већа и стручним сарадницима у школи;
- Коришћење вршњачке подршке и помоћи у савладавању програмских садржаја.

I. ПРАВНИ ОКВИР И ОПШТИ ЦИЉЕВИ ОБРАЗОВАЊА

Школски програм је израђен у складу са Законом о основама система образовања и воспитања (*"Сл. гласник РС", бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 6/2020, 129/2021 и 92/2023*).

Члан 21. Циљеви основног образовања и васпитања

Основни циљеви основног образовања и васпитања јесу:

- Обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;
- Обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- Свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
- Развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- Развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
- Континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
- Развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
- Пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- Развијање кључних компетенција за целоживотно учење и међупредметних компетенција у складу са развојем савремене науке и технологије;
- Развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
- Оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
- Развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
- Развијање позитивних људских вредности;
- Развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- Развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;
- Развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- Повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;
- Повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

II. ПРОГРАМИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ИЗБОРНЕ ПРЕДМЕТЕ

1. ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

- **Годишњи фонд часова:** 36 часова (1 час недељно)
- **Видови наставе:** Теоретска настава (34 часа), Практична настава (2 часа)
- **Циљ наставе:** Пружање целовитог православлог погледа на свет и живот, уважавајући две димензије: историјску реалност Цркве и есхатолошки (будући) живот. Систематско упознавање православне вере у њеној доктринарној, литургијској, социјалној и мисионарској димензији у отвореном и толерантном дијалогу са светом.

ПЛАН И ПРОГРАМ – 7. РАЗРЕД (Православни катихизис)

Тема / Област	**Исходи (Ученик ће бити у стању да:)**	**Садржаји програма**	**Међупредметне компетенције & Кључни појмови**	**Начини реализације & Вредновање**
1. Увод и Богопознање *(5 часова)*	• Сагледа садржаје предмета у 7. разреду. • Уочи различите начине сазнавања и повеже личносно познање са познањем Бога. • Препозна да нам Христос открива Бога као заједницу три личности.	Бог као Света Тројица (Отац, Син и Свети Дух). Бог као конкретна личност, а не безлична сила. Нераздељивост Божанских личности. Личност као израз заједнице и слободе.	**Компетенције:** Компетенција за учење, Естетичка компетенција, Комуникација. **Појмови:** Бог, Личност, Света Тројица, Заједница, Љубав, Слобода.	Интерактивне методе, предавање, групна дискусија. **Вредновање:** Формативно бележење активности, усмена провера.
2. Јединство Цркве Христове *(7 часова)*	• Увиди да је Црква на Саборима решавала историјске и догматске проблеме. • Интерпретира Символ вере и препозна његову употребу на Крштењу и Литургији.	Сабори као израз јединства Цркве. Васељенски сабори. Символ вере. Христос као истинити Бог и истинити Човек (Богочовек). Решавање несугласица кроз дијалог.	**Компетенције:** Одговорно учешће у демократском друштву, Сарадња. **Појмови:** Црква, Васељенски сабори, Символ вере, Богочовек, Саборност.	Анализа текстова, дијалошка метода, рад у паровима. **Вредновање:** Праћење учешћа у дискусији.

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
	• Уочи појам Богочовека.			
3. Светотајински живот Цркве *(12 часова)*	• Препозна Крштење, Миропомазање, Покајање, Брак и Јелеосвећење. • Увиди да је Литургија извор свих Светих Тајни и Причешће њихов врхунац. • Разликује црквене службе.	Антрополошке последице вере у Бога. Човек као икона Божија. Свете Тајне у животу цркве (Крштење, Причешће, Покајање, Брак, Монаштво). Црквене службе: епископ, свештеник, ђакон, народ.	**Компетенције:** Решавање проблема, Естетичка компетенција, Комуникација. **Појмови:** Свете Тајне, Литургија, Причешће, Икона Божија, Службе у Цркви.	Практична настава у цркви (2 часа), мултимедијалне презентације. **Вредновање:** Формативно вредновање практичних задатака.
4. Српска Црква кроз векове *(12 часова)*	• Опширно објасни мисионарски рад Светих Кирила и Методија и значај Светог Саве. • Препозна евхаристијску симболику Крсне Славе.	Корени словенске писмености (Кирило и Методије). Просветитељска и автокефална улога Светог Саве. Српски светитељи. Крсна Слава и њена евхаристијска симболика (колач, вино, свећа).	**Компетенције:** Рад са подацима, Промовисање позитивних вредности друштва. **Појмови:** Свети Сава, Светитељи, Крсна Слава, Традиција, Културна баштина.	Пројектна настава („Сачувајмо ћирилицу“), истраживачки рад ученика. **Вредновање:** Оцењивање презентација и паноа.

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
	• Доживи српске светитеље као узоре.			

2. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

- **Годишњи фонд часова:** 36 часова (1 час недељно)
- **Циљ наставе:** Подстицање развоја критичког мишљења, одговорног деловања у демократском друштву, овладавање вештинама ненасилне комуникације, разумевање људских и дечијих права, као и активно учешће у животу заједнице.

ПЛАН И ПРОГРАМ – 7. РАЗРЕД (Грађанско васпитање)

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
1. Људска и дечија права и одговорност *(10 часова)*	• Разликује основна права из Конвенције о правима детета. • Повеже права са личним и друштвеним одговорностима. • Препозна облике кршења права у свакодневном животу.	Конвенција о правима детета UN. Универзалност људских права. Однос права и одговорности. Препознавање дискриминације, стереотипа и предрасуда у непосредном окружењу.	**Компетенције:** Грађанска компетенција, Комуникација. **Појмови:** Људска права, Дечија права, Конвенција, Одговорност, Равноправност.	Игролике активности, анализа текстова и видеа, дебате. **Вредновање:** Праћење активности на часу и израде досијеа права.

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
2. Демократске институције и учешће *(8 часова)*	• Опише улогу и структуру Ученичког парламента. • Идентификује начине учешћа младих у доношењу одлука на нивоу школе и локалне заједнице.	Демократија и доношење одлука. Улога ученичког парламента. Механизми учешћа грађана у локалној заједници. Процес гласања и већинско/консензусно одлучивање.	**Компетенције:** Одговорно учешће у демократском друштву, Тимски рад. **Појмови:** Демократија, Ученички парламент, Локална заједница, Учешће, Гласање.	Смишљање симулације седнице ученичког парламента. **Вредновање:** Вредновање тимског рада и аргументације.
3. Конфликти и ненасилно решавање *(10 часова)*	• Примени вештине конструктивног и ненасилног решавања сукоба. • Разликује асертивно, агресивно и пасивно понашање. • Учествује у медијацији вршњака.	Природа и узроци конфликата. Стили понашања у конфликту. Асертивна комуникација ("Ја-поруке"). Вршњачка медијација и ненасилно решавање сукоба.	**Компетенције:** Посредовање и решавање проблема, Комуникација. **Појмови:** Конфликт, Ненасилна комуникација, Асертивност, Вршњачка медијација, Емпатија.	Радионице, играње улога (role-play), вежбе комуникационих вештина. **Вредновање:** Формативно оцењивање практичног рада.
4. Екологија и одрживи развој	• Изради план еколошке акције у школи.	Заштита животне средине као грађанска дужност. Појам одрживог развоја. Управљање отпадом и рециклажа.	**Компетенције:** Одговорран однос према околини, Рад са подацима.	Израда мини-пројекта, акција уређења школског простора.

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
(8 часова)	• Препозна значај одрживог коришћења ресурса и заштите животне средине.	Еколошки активизам у заједници.	**Појмови:** Екологија, Одрживи развој, Еколошки активизам, Рециклажа, Ресурси.	**Вредновање:** Вредновање квалитета пројекта.

3. ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК (Други страни језик)

- **Годишњи фонд часова:** 72 часа (2 часа недељно)
- **Циљ наставе:** Стицање базичне језичке писмености, овладавање комуникативним вештинама (ниво A1.2/A2.1), развијање способности за самостално коришћење језика и упознавање са италијанском културом и цивилизацијом.

ПЛАН И ПРОГРАМ – 7. РАЗРЕД (Италијански језик)

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
1. Siamo tornati dalle vacanze! *(10 часова)*	• Описује прошле догађаје и летњи одмор. • Изражава мишљење, слагање и неслагање о туристичким дестинацијама.	*Passato prossimo* са глаголима *essere* и *avere*. Лексика: летовалишта, забавни парк Гардаленд, сеоски туризам.	**Компетенције:** Лингвистичка, Комуникација, Интеркултурална. **Појмови:** Vacanze, Gardaland, Passato prossimo, Туризам.	Слушање аудио записа, разговори у паровима. **Вредновање:** Формативно оцењивање, контролна вежба.
2. Voglio andare a vivere in campagna!	• Пореди живот на селу и у граду.	Поређење придева (*Comparativo*). Лексика: кућа, вишеспратница, екологија, Тоскана. Пословице о	**Компетенције:** Функционално-прагматичка, Дигитална.	Анализа текстова, аудио-визуелне вежбе.

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
(10 часова)	• Изражава просторне односе и учтиве молбе.	животињама.	**Појмови:** Città, Campagna, Toscana, Ambiente, Comparativo.	**Вредновање:** Писана провера – кратак есеј.
3. E tu, cosa farai da grande? *(10 часова)*	• Говори о будућим занимањима и професијама. • Води дневник и описује знамените личности из Тоскане.	*Futuro semplice* (правилни и неправилни глаголи). Лексика: професије, научни изуми, историјске личности Тоскане.	**Компетенције:** Професионална оријентација, Лингвистичка. **Појмови:** Professioni, Futuro, Scienza, Тоскана, Дневник.	Израда паноа о италијанским научницима и уметницима. **Вредновање:** Усмено излагање.
4. Feste, anche feste ma... solidarietà! *(10 часова)*	• Описује традиционалне италијанске празнике. • Разговара о волонтеризму и хуманитарним акцијама.	Датуми, редни бројеви. Лексика: италијански празници, Фиренца, волонтирање. Пословице о пријатељству.	**Компетенције:** Естетичка, Грађанска, Сарадња. **Појмови:** Feste, Solidarietà, Firenze, Volontariato, Датум.	Групни рад, израда честитки и презентација. **Вредновање:** Формативно праћење.
5. Viva lo sport e la vita sana! *(10 часова)*	• Именује делове тела и описује физичке тегобе. • Води телефонски разговор и описује карактер људи.	*Imperativo* (заповедни начин). Лексика: спорт, здравље, делови тела, телефонски разговор. Спортисти Тоскане.	**Компетенције:** Здрави стилови живота, Комуникација. **Појмови:** Sport, Salute, Corpo, Imperativo, Телефонирање.	Симулација телефонских разговора, играње улога. **Вредновање:** Контролни задатак.
6. Che fame, ragazzi!	• Наручује храну и пиће у ресторану/пицерији.	*Partitivo* (*del, della...*), глаголи *bere, mangiare*.	**Компетенције:** Интеркултурална, Рад са подацима.	Пројекат "Израда менија

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
(11 часова)	• Изражава мишљење о здравој и традиционалној исхрани.	Лексика: италијанска кухиња, мени, Сијена и традиција.	**Појмови:** Cibo, Ristorante, Partitivo, Cucina italiana, Siena.	за италијански ресторан". **Вредновање:** Писмени задатак.
7. Tutti in viaggio! *(11 часова)*	• Тражи и даје информације о превозним средствима и путовањима. • Описује знаменитости града Пизе.	Предлози са саобраћајним средствима (*in, a*). Лексика: путовања, куповина карата, Пиза.	**Компетенције:** Дигитална, Сналажење у простору. **Појмови:** Viaggio, Trasporti, Pisa, Biglietto, Предлози.	Анализа плана путовања и географских карата. **Вредновање:** Сумативно оцењивање.

4. РУСКИ ЈЕЗИК (Други страни језик)

- **Годишњи фонд часова:** 72 часа (2 часа недељно)
- **Циљ наставе:** Развијање комуникативне компетенције на руском језику (ниво A1.2/A2.1), овладавање граматичким и лексичким структурама, као и упознавање са културом и традицијом руског народа.

ПЛАН И ПРОГРАМ – 7. РАЗРЕД (Руски језик)

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
1. Кумиры молодёжи *(14 часова)*	• Описује спољашњи изглед, карактер и музичка интересовања.	Глаголи који захтевају Творителни падеж. Лексика: изглед, музика, оркестар, спорт, идоли младих.	**Компетенције:** Комуникација, Рад са подацима. **Појмови:** Изглед, Карактер, Музика,	Анализа слика, аудио записи, брзалице и песме.

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
	• Правилно употребљава глаголе *уметь, мочь, заниматься, увлекаться*.	Посвојне заменице и антоними.	Спорт, Творителни падеж.	**Вредновање:** Формативно бележење, домаћи задаци.
2. Счастливого пути *(14 часова)*	• Разуме језичке конструкције о железничком саобраћају и куповини карата. • Користи глаголе кретања и бројеве од 200 до 999.	Глаголи кретања (*идти, ехать*). Именице на *-ие, -ние, -ение*. Бројеви 200–999. Предлошко-падешке конструкције за правац.	**Компетенције:** Дигитална, Рад са подацима. **Појмови:** Железница, Карте, Глаголи кретања, Бројеви.	Демонстративно-експериментална метода, симулација куповине карте. **Вредновање:** Писмени задатак.
3. Летняя школа в России *(14 часова)*	• Описује породичне односе, старост чланова и стамбени простор. • Правилно користи редне бројеве од 40 и заповедни начин.	Именице 3. деклинације. Редни бројеви. Заповедни начин (Императив). Лексика: кухиња, храна, стабло породице. Глаголи *есть, дать*.	**Компетенције:** Компетенција за учење, Естетичка. **Појмови:** Породица, Становиште, Храна, Императив, Редни бројеви.	Израда породичног стабла, мапе ума. **Вредновање:** Контролна вежба.
4. Мы умеем веселиться *(15 часова)*	• Води разговор о празницима (Масленица), здрављу и посети лекару. • Изражава негацију и разликује глаголе *слушать/слышать*.	Повратни и прелазни глаголи. Употреба речи *можно, нельзя*. Лексика: народна традиција, Масленица, здравље, симптоми.	**Компетенције:** Здрави стилови живота, Културна свест. **Појмови:** Масленица, Празници, Здравље, Можно/Нельзя, Повратни глаголи.	Презентације о руским празницима, играње улога "Код лекара". **Вредновање:** Формативно оцењивање.

Тема / Област	Исходи (Ученик ће бити у стању да:)	Садржаји програма	Међупредметне компетенције & Кључни појмови	Начини реализације & Вредновање
5. В Сибири *(15 часова)*	• Говори о заштити животне средине и припремама за путовање. • Користи условне реченице са *если* и намерне са *чтобы*.	Зависне реченице (*если, чтобы*). Облик *нужен, нужна, нужно*. Глаголи неодређеног кретања. Лексика: Сибир, природа, екологија.	**Компетенције:** Еколошка компетенција, Комуникација. **Појмови:** Сибир, Екологија, Природа, Сложене реченице, Нужен/Нужна.	Географске мапе, видео-материјали о Сибиру. **Вредновање:** Сумативна провера знања.

III. СИСТЕМ ВРЕДНОВАЊА И ОЦЕЊИВАЊА УЧЕНИКА

Оцењивање је континуиран педагошки процес којим се прати оствареност прописаних исхода и стандарда постигнућа.

1. Критеријуми сумативног оцењивања (За све предмете)

- **Одличан (5):** Ученик остварује веома значајан напредак. У потпуности и самостално испуњава све захтеве на основном и средњем нивоу, као и већину захтева на напредном нивоу. Логички повезује чињенице, самостално изводи закључке и решава проблеме на нивоу критичког и стваралачког мишљења.
- **Врло добар (4):** Ученик остварује значајан напредак. У потпуности испуњава захтеве на основном и средњем нивоу, а уз мању помоћ наставника и део захтева на напредном нивоу. Примењује знање и самостално изводи закључке засноване на подацима.
- **Добар (3):** Ученик остварује напредак у савладавању програма. Самостално испуњава захтеве на основном нивоу и већи део захтева на средњем нивоу. Делимично самостално решава проблеме и показује довољан степен критичког расуђивања.
- **Довољан (2):** Ученик остварује минималан напредак. Уз помоћ наставника испуњава захтеве утврђене на основном нивоу. Задовољавајуће употребљава основне информације и показује минимално ангажовање.
- **Недовољан (1):** Ученик не остварује ни минималне захтеве за основни ниво постигнућа ни уз помоћ наставника, те је потребна додатна образовна подршка.

2. Инструменти и поступци оцењивања

Поступак праћења	Инструменти оцењивања	Време и учесталост
Усмена провера знања	Рубрике за учесталост и квалитет јављања, прецизност,	Континуирано на сваком часу; пресек на тромесечју.

Поступак праћења	Инструменти оцењивања	Време и учесталост
	самосталност.	
Писане провере *(тестови, контролни)*	Бодовне скале: • 40–54% = Довољан (2) • 55–69% = Добар (3) • 70–84% = Врло добар (4) • 85–100% = Одличан (5)	Након завршене теме (2–4 пута по полугодишту).
Групни и рад у паровима	Чек-листе за сарадњу, укљученост свих чланова и квалитет продукта.	По потреби током реализације пројеката.
Домаћи задаци и свеске	Вођење евиденције о редовности и уредности свеске.	Свакодневно праћење; преглед свески 3 пута у полугодишту.

IV. ПРИЛАГОЂАВАЊЕ ПРОГРАМА (ИОП И ДОДАТНА ПОДРШКА)

За ученике којима је потребна додатна образовна подршка (услед сметњи у развоју, инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу или изузетних способности), програм се прилагођава путем **Индивидуалног образовног плана (ИОП-1, ИОП-2, ИОП-3)**:

- **Просторно прилагођавање:** Адекватан размештај седења, уклањање физичких баријера, обезбеђивање подстицајног визуелног/акустичног окружења.
- **Садржајно и методичко прилагођавање:** Прилагођавање обима и сложености градива, дифференцијација задатака, коришћење асистивне технологије, додатни временски рок за израду задатака.
- **Вршњачка подршка:** Организовање рада у паровима ("систем другова") за савладавање наставних јединица.
- **Прилагођавање оцењивања:** Коришћење прилагођених тестова са увећаним фонтом, усне уместо писмене провере (и обрнуто), оцењивање у складу са индивидуално снимљеним стандардима.

ОСНОВНА ШКОЛА

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ИЗБОРНЕ ПРЕДМЕТЕ

8. РАЗРЕД (за период 2026–2030. године)

1. ЗАКОНСКИ ОКВИР И ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА (ЗОСОВ)
Програм је израђен према одредбама члана 67. став 1. ЗОСОВ-а (Службени гласник РС, бр. 88/17, 27/18-др. закон и 10/19). Према члану 21. Закона о основама система образовања и васпитања, основни циљеви су:

- Обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика.
- Обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења, развијање ненасилног понашања и нулта толеранција према насиљу.
- Развијање свести о значају одрживог развоја, заштите природе и еколошке етике.
- Развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења.
- Пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика.
- Развијање позитивних људских вредности, солидарности, разумевања и конструктивне сарадње.
- Развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне и узрасне равноправности.
- Неговање српског језика, традиције и културе, као и развијање интеркултуралности.

2. ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК – 8. РАЗРЕД Циљ наставе: Овладавање комуникативним вештинама, усвајање функционалних знања о језичком систему и култури, те оспособљавање за усмену и писану комуникацију уз позитиван однос према другим језицима.

Назив теме / Садржај	**Кључни исходи (Ученик уме да...)**	**Дидактичко-методичка упутства**
TEMPO: Che tempo fa? (Временске прилике и оријентација)	Разуме обавештења о простору; пита и одговара какво је време; изражава планове за будућност; користи футур и хипотетички период.	Коришћење е-уџбеника и дигиталних платформи. Корелација: географија, биологија.
SPORT: La settimana bianca (Спорт и слободно време)	Пита и каже којим спортом се бави; изражава мишљење; препричава догађаје; користи прошло време повратних глагола.	Рад са мапама ума, карикатурама и видео записима. Корелација: физичко васпитање.
TEMPO LIBERO: Ma che bella musica! (Музика и хобији)	Опише интересовања; изражава жаљење, задовољство, недопадање; правилно користи имперфекат и релативни суперлатив.	Израда паноа, табела, квизова. Корелација: музичка култура, српски језик.
FESTE: Carnevale! (Празници и традиција)	Честита празнике; изражава слагање и неслагање (глагол *piacere*); поштује норме учтивости.	Ленте времена и рад у групама. Корелација: историја, верска настава.

3. РУСКИ ЈЕЗИК – 8. РАЗРЕД Циљ наставе: Развијање сазнајних способности, оспособљавање за споразумевање са људима из других земаља, усвајање норми вербалне комуникације и стицање свести о сопственом културном наслеђу.

Назив теме / Садржај	Кључни исходи (Ученик уме да...)	Дидактичко-методичка упутства
1. В международном молодёжном лагере (У међународном кампу)	Води разговор о боравку у кампу; пише извештаје; користи повратне заменице и одричне прилоге (*никогда, нигде*).	Анализа слика, аудио материјали. Корелација: географија, историја.
2. СМИ в нашей жизни (Медији у нашем животу)	Води разговор о ТВ програму; износи став и аргументацију; описује филм; користи глаголе *хотеть, хотеться*.	Коришћење интернета за истраживање. Корелација: информатика, ликовна култура.
3. Планы на будущее (Планови за будућност)	Разговара о занимањима; пише радну биографију; правилно користи компаратив и суперлатив придева.	Рад у пару, симулација разговора за посао. Корелација: грађанско васпитање.
4. Из прошлого в будущее (Из прошлости у будућност)	Препричава догађаје; саставља званично писмо; описује емоционална стања; користи условне реченице (*если бы... то*).	Писање дневника, израда ленте времена. Корелација: српски језик.
5. Российский рок (Руски рок)	Разуме текстове са сајтова; представља омиљеног музичара; саставља анкету.	Слушање музике, израда "Топ листа". Корелација: музичка култура.

4. ВЕРСКА НАСТАВА (ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС) – 8. РАЗРЕД Фонд часова: 34 годишње (1 недељно). **Циљ наставе:** Пружање целовитог православног погледа на свет, упознавање вере у доктринарној, литургијској и социјалној димензији кроз толерантан дијалог.

Тема / Област	Кључни појмови и исходи	Начин остваривања програма
УВОД И ЧОВЕК ЈЕ ИКОНА БОЖИЈА	**Појмови:** Личност, слобода, заједница. **Исходи:** Разуме да је човек створена личност, разликује слободу од самовоље, вреднује поступке на основу заповести о љубави.	Теоријска настава у учионици; дијалошки приступ; мапе ума.
ЕВХАРИСТИЈСКИ ЕТОС	**Појмови:** Обожење, подвиг, врлине. **Исходи:** Увиђа вредност ближњег, спреман је да превазиђе конфликт кроз љубав.	Рад у групама, истраживачки приступ текстовима светих отаца.
ЛИТУРГИЈА	**Појмови:** Свето Причешће, Црква као	Практична настава

Тема / Област	Кључни појмови и исходи	Начин остваривања програма
	Тело Христово. **Исходи:** Схвата значај личне и саборне молитве; разуме динамику богослужбеног времена.	(учешће у литургијском сабрању); ППТ презентације.
ЦАРСТВО БОЖИЈЕ	**Појмови:** Други Христов долазак, Преображење. **Исходи:** Препознаје разлику између световног сликарства и иконе; правилно поштује светиње.	Пројектна настава: израда макете храма од различитих материјала.

5. ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ – 8. РАЗРЕД Циљ предмета: Да ученици стекну сазнања, формирају ставове, развију вештине и усвоје вредности које су претпоставка за компетентан, одговоран и ангажован живот у демократском друштву. Задаци предмета укључују стварање разноврсних могућности кроз практичне садржаје.

Назив теме	Кључни исходи (Ученик уме да...)	Начин остваривања програма
Људска и дечја права у пракси	Препознаје кршење права у локалној средини; аргументовано брани своја и туђа права; користи механизме заштите.	Дебате, симулације суђења, анализа студија случаја из медија.
Демократија и цивилно друштво	Разуме улогу институција; критички сагледава изборне процесе; иницира акције за побољшање живота у школи.	Пројектно учење: организација "школских избора" или хуманитарне акције.
Медијска писменост и дигитални траг	Разликује поуздане од лажних вести (fake news); одговорно користи друштвене мреже; штити своју приватност.	Анализа интернет портала, радионице о безбедности на интернету.
Решавање сукоба и ненасилна комуникација	Примењује технике медијације; контролише емоције у конфликтним ситуацијама; негује толеранцију.	Игре улога (Role-play), вршњачка едукација и тимски рад.

6. ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ И ОЦЕЊИВАЊА (ЗАЈЕДНИЧКИ КРИТЕРИЈУМИ) Праћење напредовања ученика врши се континуирано кроз формативно и сумативно оцењивање.

- **Одличан (5):** Веома значајан напредак; потпуно самостално испуњава захтеве; веома висок степен ангажовања; лако логички повезује појмове.

- **Врло добар (4):** Значајан напредак; самостално испуњава већину захтева; у великој мери показује способност примене знања.
- **Добар (3):** Напредак је висок, али делимично захтева помоћ; показује способност употребе информација.
- **Довољан (2):** Минималан напредак; испуњава захтеве искључиво уз помоћ наставника.

Инструменти оцењивања обухватају:

1. **Усмено одговарање и активност:** Свакодневно бележење јављања (+ и -).
2. **Писане провере:** Тестови након сваке теме (провере до 15 минута или цео час).
3. **Практичан и групни рад:** Квалитативно процењивање паноа, презентација, изражајног читања и израде макета.
4. **Домаћи задаци:** За три недоношења домаћег уписује се минус у свеску, након опомене и у дневник.

4. PROGRAM DOPUNSKE I DODATNE NASTAVE

PLAN DOPUNSKE, DODATNE I PRIPREMNE NASTAVE

Razred-predmet	dopunska	dodatna
1.razred	36	-
2. razred	36	-
3. razred	36	-
4.razred	36	36
Srpski j. – maternji	36	36
Srpski jezik, nematernji	36	36
Mađarski j.	36	36
Nemački j.	36	36
Engleski jezik	36	36
Matematika	36	36
Engleski	36	36
Istorija	36	36
Geografija	36	36
Biologija	36	36
Hemija	36	36
Fizika	36	36

Detaljniji programi dopunske i dodatne nastave se nalaze kod stručne službe.

5. PROGRAM KULTURNIH AKTIVNOSTI ŠKOLE

	Realizacija programa	Naziv programa	Sadržaj programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
1.	Početak školske godine	Prijem prvaka	Svečana priredba (recitacija, hor itd)	Viši razredi	Nastavnici maternjeg jezika
2.	Septembar	Školska i opštinska smotra recitacije povodom dana “Čepe Imre” - Aranyeso	Učenici nastupe sa unapred određenim sadržajima (poezije, pesma)	Zainteresovani i talentovani učenici od trećeg razreda i njihovi mentori	Direktor, nastavnice mađarskog jezika

3.	22. novembar	Dan škole	Svečana priredba (recitacija, ples, hor, različiti sadržaji), Izložba	Učenici škole, učiteljice, nsatavnice maternjeg jezika i muzičke kulture	Direktor, tim za kulturne aktivnosti
4.	27. januar	Sveti Sava	Svečana priredba	Učenici škole, radnici škole	Nastavnica srpskog jezika, tim za kulturne aktivnosti
5.	Februar	Karneval, povorka	Prikazivanje različitih maskova	Učenici škole, nastavnici, učitelji	Direktor škole
6.	Februar	Opštinska smotra recitacije	Učenici nastupe sa unapred određenim sadržajima (poezije, pesma)	Zainteresovani i talentovani učenici	Nastavnice mađarskog jezika
7.	8. mart	Dan žena	Svečana priredba što učenici pripremaju svojim mamama, bakama, Realizuje se ili u pozorištu ili svaki razred u svojo učionici.	Učenici, učiteljice, odeljenjske starešine.	Učiteljice, odeljenjske starešine.
8.	Mart	Dan sela	Učenici škole učestvuju u svečanoj priredbi povodom dana sela	Grupa učenika.	Mentor tih učenika. Organizuje se zajedno sa mesnom zajednicom.
11.	Početak juna	Matura	Svečani opraštaj osmaka	Učenici sedmog i osmog razreda	Odeljenjske starešine, Tim za kulturne aktivnosti
12.	U toku školske godine	Poseta pozorišta u Novom Sadu/ Subotici	Pogledati predstavu	Učenici viših razreda	Odeljenjske starešine, nastavnici mmaternjeg jezika
13.	U toku školske godine	Poseta Dečjeg pozorišta u Subotici	Pogledati predstavu	Učenici nižih razreda	Učiteljice
14.	U toku školske godine	Predstave u školi, pozorištu	Pogledati predstave u školi ili u pozorištu u Malom Iđošu	Svi učenici	Direktor, odeljenjske starešine
Dokumentacija: fotografije, izveštaji					

6. PROGRAM ŠKOLSKOG SPORTA I SPORTSKIH AKTIVNOSTI

1.	Realizacija programa	Naziv programa	Sadržaj programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
2.	Septebar	Jesenji kros	Trka	Učenici škole	Nastavnici fizičkog vaspitanja
3.	Oktobar	Nedelja školskog sporta	Utakmice (futbal, rukomet, odbojka), aerobik, štafetne igre	Učenici škole, nastavnici, učitelji	Tim za sportske aktivnosti
4.	U toku školske	Utakmice	Utakmice futbala,	Učenici	Nastavnici fizičkog

	godine		rukometa između naše sportske ekipe i goste	(rukometaši i futbaleri škole)	vaspitanja
5.	4 puta godišnje	Utakmice između učenika i nastavnika	Na zahtev učenika organizuju se utakmice između ekipe nastavnika i učenika	Ekipa nastavnika i učenika (futbal, odbojka)	Nastavnici fizičkog vaspitanja
6.	April	Nedelja školskog sporta	Utakmice (futbal, rukomet, odbojka), aerobik, štafetne igre	Učenici škole, nastavnici, učitelji	Tim za sportske aktivnosti
7.	Maj	RTS kors	Trka	Učenici škole	Nastavnici fizičkog vaspitanja
8.	U toku školske godine	Pokrenimo našu decu	15 minutne fizičke aktivnosti	1-4 razredi	Učiteljice

7. PROGRAM ZAŠTITE OD NASILJA, ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA I PROGRAM PREVENCIJE DRUGIH OBLIKA RIZIČNOG PONAŠANJA

	Sadržaj programa	Realizacija programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
1.	Predmet Fizičko i zdravstevno vaspitanje, Programi zdravstvenog vaspitanja, promovisanje zdravog životnog stila,	Predložene teme iz oblasti zdravstvenog vaspitanja shodno uzrasnom i obrazovnom nivou učenika i integrisanim tematskim planiranjem kroz obavezne i izborne predmete	Stručna služba, učitelji, nastavnici	Stručna služba
2.	Primena utvrđenih postupaka i procedura u situacijama nasilja	Tokom školske godine	učenici	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
3.	Evidentiranje slučajeva nasilja	Tokom školske godine	učenici	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
4.	Istraživanje o vrstama i učestalosti nasilja	Tokom školske godine	učenici	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
5.	Saradnja sa relevantnim službama	Tokom školske godine	Stučna služba, odeljenjske starešine	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
6.	Podrška učenicima koji trpe nasilje	Tokom školske godine	Učenici, odeljenjske starešine	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
7.	Rad sa učenicima koji vrše nasilje	Tokom školske godine	učenici	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
8.	Osnaživanje učenika koji su posmatrači nasilja da konstruktivno reaguju	Tokom školske godine	učenici	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
9.	Savetodavni rad sa roditeljima učenika	Tokom školske godine	Roditelji, odeljenjske starešine	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od nasilja
10.	Radioničarski rad: Oblici nasilja, adekvatne strategije	Tokom školske godine	učenici	Stručna služba, Tim za zaštitu učenika od

	rešavanja konflikta			nasilja
11.	Program: Zajedno i bezbedno kroz detinjstvo	Tokom školske godine	Učenici svih	Stručna služba, odeljenjske starešine, Zaposleni MUP-a
12.	Izrada i postupanje po Planu akcije trgovine decom i mladima u obrazovanju	Tokom školske godine	Stručna služba	Tim za zaštitu od nasilja

8. PLAN REAGOVANJA U KRIZNIM SITUACIJAMA

	AKTIVNOST	REALIZACIJA
1.	Prikupljanje podataka, procena potreba i obaveštavanje nadležnih organa	Tim prikuplja sve relevaantne informacije, proverava verodostojnost, obaveštava u zavisnosti od vrste kriznog događaja hitno obaveštava policiju, vatrogasce, hitnu pomoć i druge potrebne organe, odnosno službe
2.	Uspostavljanje saradnje sa spoljašnjom mrežom zaštite	Škola, odnosno direktor, hitno obaveštava spoljašnju mrežu zaštite, a potom u zavisnosti od vrste i obima kriznog događaja procenjuje da li samostalno može da postupa ili joj je potrebna pomoć i podrškas poljašnje mreže sa kojom sačinjava zajednički plan delovanja i izveštavanja
3.	Saradnja i zajedničko delovanje sa mobilnim timom za krizne intervencije	U skladu sa Pravilnikom, obimom, vrstom kriznog događaja i brojem žrtava, direktor škole odmah obaveštava Ministarstvo prosvete kako bi se angažovao Intersektorski mobilni tim za krizne situacije. Školski Tim za krizne sitaucije tada automatski postaje deo mobilnog tima
4.	Blagovremeno informisanje učenika, roditelja, zaposlenih i medija o događaju	Direktor ustanove priprema zvanične informacije i saopštenja za zaposlene, roditelje i učenike, dok će se saopštenja sa medije pripremati u saradnji sa nadležnom PR službom Ministarstva prosvete Republike Srbije.
5.	Psihosocijalna podrška učenicima i zaposlenima	Tim prati i identifikuje učenike i zaposlene kojima je potrebna psihosocijalna podrška nakon završetka kriznog događaja. Osnovna intervencija je psihološka prva pomoć i nju pružaju školski psiholog, pedagog i odeljenjske starešine uz kooridnaciju stručne službe Ukoliko

		postoji potreba, uključuju se i stručnjaci (psiholozi, psihijatri, psihoterapeuti) iz sistema zdravstvene zaštite dece i omladine.. Nakon stabilizacije uslova, realizuju se radionice i psihološka savetovanja grupno i individualno
6.	Izrada i realizacija plana rada ustanove u izmenjenim uslovima i stabilizacija rada u ustanovi	U saradnji sa Pedagoškim kolegijumom, Timom za obezbeđivanje kvaliteta rada škole, Timom za razvoj školskog programa i Timom za inkluzivno obrazovanje, za krizne intervencije, u zavisnosti od vrste i obima kriznog događaja, izrađuje plan rada škole u izmenjenim okolnostima u kojem mora jasno biti naznačeno: • aktivnosti/mere • realizatori • vreme realizacije • načini realizacije • načini evaluacije • izveštavanje Ukoliko je došlo do prekida realizacije nastave, Pedagoški kolegijum i Tim za krizne intervencije će izraditi poseban plan dalje realizacije o-v. rada, usvaja ga Nastavničko veće, Školski odbor donosi na vanrednoj sednici odluku, a potom se šalje na saglasnost Školskoj upravi Sombor.
7.	Organizacija eventualnih komemorativnih aktivnosti	U slučajevim smrtnih ishoda, Tim organizuje komemorativne aktivnosti vodeći računa o razvojnim karakteristikama učenika, kao i emotivnom stanju učenika i zaposlenih
8.	Praćenje realizacije plana i evaluacija	Tim prati realizaciju svih koraka i sprovedenog plana aktivnosti, korigujei revidira u skladu sa situacijom u ustanovi
9.	Vođenje dokumentacije i izveštavanje	Tim vodi dokumentaciju o svim sprovedenim aktivnostima i dostavlja je Školskoj upravi Sombor u roku od 15 dana od nastupanja stabilizacije rada u školi-povrataka u uobičajene aktivnosti i nastavni plan pre nastupanja kriznog događaja. Izveštaji o radu Tima za krizne događaje postaju sastavni deo Godišnjeg izveštaja o radu škole za datu školsku godinu

9. PROGRAM SLOBODNIH AKTIVNOSTI UČENIKA

SLOBODNE AKTIVNOSTI

UMETNIČKE SEKCIJE			
Recitacija	1 grupe	36 časova	Nastavnici maternjeg jezika
Literarna - Dramska	1 grupa	36 časova	Leštar Aniko, Vučinić Aleksandra Kovač Hana
Likovna	1 grupa	36 časova	Blaško Arpad
Kreativnost	1 grupa	36 časova	Sič Karolina
Hor i orkestar	1 grupa	36 časova	Kelemen Žolt
NAUČNE SEKCIJE			
Ekologija	1 grupe	36 časova	Bulatović Tamara
Matematika	1 grupa	36časova	Kormanjoš Adrea
TEHNIČKE SEKCIJE	1 grupa	36 časova	
Saobraćaj	1 grupa	36 časova	Vaš Zoltan
Multimedija	1 grupa	36 časova	Cekuš Atila
SPORTSKE SEKCIJE	1 grupa	36 časova	
Atletika	1 grupa	36 časova	Segedinski Igor
Rukomet	1 grupe	36 časova	Harangozo Ištvan
Futbal	1 grupe	36 časova	Harangozo Ištvan
Ples	1 grupa	36 časova	Kovač Hana

Detaljniji programi sekcije nalaze se kod stručne službe.

10. PROGRAM PROFESIONALNE ORIJENTACIJE U 7. I 8. RAZREDU

	SADRŽAJ RADA	**AKTIVNOSTI ZA REALIZACIJU RADA**	**SA KIM OSTVARUJEMO AKTIVNOST**	**KAKO REALIZUJEMO AKTIVNOST**	**DINAMIKA REALIZACIJA**	**REZULTA AKTIVNO**
1.	Informisanje srtučnih organa (nastavničko veće, savet roditelja, učenički parlament)	Izveštavanje o akcionom planu za prethodnu šk.godinu	Predsatvici škole koji su učestvovali na seminaru, nastavnčko veće	Predavanje	septembar	Informisano PO projektu
2.	Formiranje PO TIM-a	Razgovor sa razrednim starešinama 7. i 8. razreda	Predsatvici škole koji su učestvovali na seminaru, razredne starešine 7. i 8. razreda	Sednica	Septembar	Formiranos TIM-a
3.	Interne obuke za članove TIM-a	Detaljan izveštaj o seminaru PO, pokazivanje dobijene priručnike i	Članovi TIM-a	Radionica	Septembar	Pripremljen rad PO

		materijale, diskusija o prošlogodišnjim iskustvima				
4.	Informisanje učenika u 7.razredu	Razgovor na ČOS-u, deljenje brošure/flajere, Roditeljski sastanak	Članovi TIM-a, učenici 7. razred Razredne starešine, Pedagog, psiholog, roditelji	Stavljenje plakata na oglasnoj tabli, deljenje flajere/brošure, pokazivanje učenički portfolio, razgovor, demostracija Razgovor sa roditeljima, pokazivanje učenički portfolio	septembar septembar	Formiranje učenika ko učestvovati projektu; motivisanos učenika za u projektu
5.	Rad sa učenicima 7 i 8.razreda	Radionice	Članovi TIM-a, učenici 7i 8. razred	Radionice u blokovima	Tokom školske godine	Upoznavanj sebe, svojih sposobnosti puteve škol i karijere, u izbor zanimanja/s škole
6.	Evaluacija	Ispitivanje	Članovi Tima i učenici	Upitnik	Jun	Informacije značaju radioničarsk rada na izbo zanimanja
7.	Obaveštavanje Stručnih organa o postignutim rezultatima	Izlaganje	PP služba	Sednice Nastavničkog veća, Saveta roditelja, Školskog odbora	Jun	Informisano realizaciji Projekta

GODIŠNJI PLAN PROFESIONALNE ORIJENTACIJE ZA 7. RAZRED

Oblast učenja	**Broj časova**
1. SAMOSPOZNAJA	**8**
Samospoznaja: Ja o sebi	2
Želje, interesovanja, sklonosti	2
Moje sposobnosti	2
Samoprocena, tuđa procena	2
2. INFORMACIJE I ISTRAŽIVANJE Upoznavanje sa ponudom informacija i njihovim pribavljanjem, selekcijom i	**8**
Obrazovni sistem: škole u mom gradu, u mom okrugu, profili zahteva za	2
Mogućnosti zapošljavanja u mom životnom prostoru	2
Oblasti rada, kvalifikacioni okviri	2
Zanimanja i uloge polova: predrasude ili činjenice	2

3. MOGUĆNOSTI ŠKOLOVANJA I KARIJERE	**6**
Biografije zanimanja	2
Učenje po stanicama: Put sposobnosti- poređenje ličnih sposobnosti sa zahtevima školovanja i struke	3
Rad u vreme promena i uticaj novih tehnologija na tržište rada: upoznavanje sa novim mogućnostima školovanja i karijere	1
4. REALNI SUSRETI Upoznavanje sa zanimljivim mogućnostima školovanja i zanimanja	**4+15**
Priprema i naknadna obrada realnih susreta	4
Realni susreti: upoznavanje sa Danom otvorenih vrata- daljim školovanjem, sajmovima informisanja o zanimanjima, intervjuisanje eksperata, savetodavne ustanove itd.	15
5. (PRELIMINARNA) ODLUKA	**4**
Razmišljanje o argumentima za i protiv željenog zanimanja	2
Poređenje sopstvenih prednosti, sposobnosti, školskih ocena sa zahtevima školovanja i struke za željeno zanimanje	2
UKUPAN BROJ ČASOVA	**30+15**

GODIŠNJI PLAN PROFESIONALNE ORIJENTACIJE ZA 8. RAZRED

Oblast učenja	**Broj časova**
1. SAMOSPOZNAJA Moje prednosti, moja lična kompetencija, moj profil ličnosti	**8**
Proveravam svoja interesovanja, sposobnosti, podesnosti, strahovanja i nade, i razmišljam o svom životnom planiranju	3
Moj život za 10 ili 15 godina	2
Proveravam svoj profil ličnosti u odnosu na moje ključne kvalifikacije i socijalne kompetencije	3
2. INFORMISANJE O ZANIMANJIMA I PRETRAŽIVANJE Raspoložive informacije o školama i zanimanjima obraditi na strukturisan način	**6**
Selektivna analiza informativnog materijala o željenoj školi, odnosno mogućnostima karijere u odnosu na interesovanja	4
Iskoristiti ponudu informacija o potpuno novim strukturama i novim zahtevima svetu rada i zanimanja za odluku	2
3. MOGUĆNOSTI ŠKOLOVANJA I KARIJERE	**6**
Žene u struci, muškarci u struci: prepoznavanje stereotipnih uloga polova	2
Upoznati se sa zahtevima školovanja i struke u pogledu ključnih kvalifikacija i socijalnih kompetencija i moći izvršiti refleksiju u odnosu na sopstveni profil ličnosti	2
Poređenje: profil ličnosti-školski, odnosno profil zahteva zanimanja	2
4. REALNI SUSRETI Detaljnije se raspitujem o mogućnostima školovanja i karijere koje su mi	**6+15**
Priprema i naknadna obrada realnih susreta	6
Individualno raspitivanje u školi / praksa u školi	6
Raspitivanje u preduzeću, individualne mogućnosti za savetovanje u službi za zapošljavanje	7 (5+2)
Intervjui sa ekspertima iz škole i struke	2
5. ODLUKA	**4**
Još jednom proveravam- po mogućnosti uz uključivanje roditelja-svoj profil ličnosti, svoja realna iskustva i spoznaje sa profilom zahteva željenom škole	2
Poslednja pitanja o toku procesa odlučivanja: Šta je uticalo na tvoju odluku? škole su ti bile u užem izboru? Za koje si se odlučio? Zašto si se odlučio za tu školu? Da li ti je odluka bila laka? Donosim odluku o školi imajući u vidu izbor zanimanja i karijere	2
UKUPAN BROJ ČASOVA	**30+15**

11. PROGRAM ZDRAVSTVENE ZAŠTITE UČENIKA

	Realizacija programa	Sadržaj programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
1.	Maj	Lekarski pregled dece koji	Budući prvaci, roditelji	Predškolska ustanova,

		polaze u prvi razred		stručna služba škole, Dom zdravlja
2.	U toku školske godine	Redovni sistematski pregledi i vakcinacija	Predviđene grupe i njihove odeljenjske starešine	Dom zdravlja, stručna služba
3.	U toku školske godine	Redovan pregled kod zubara	Predviđene grupe i njihove odeljenjske starešine	Dom zdravlja, stručna služba
4.	Maj	Lekarski pregled osmaka, što je potreban za upis u srednje škole	Osmaci	Dom zdravlja, odeljenjske starešine
5.	U toku šolske godine	Različita predavanja o sačuvanju zdravlja	Predviđene grupe	Dom zdravlja, Crveni krst, stručna služba

12. PROGRAM SOCIJALNE ZAŠTITE UČENIKA

	Sadržaj programa	Realizacija programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
1.	Saradnja sa Centom za socijalni rad po različitim pitanjima	kontinuirano sednice	Direktor, stručna služba, pedagoški asistent, za socijalni rad	Stručna služba
2.	Saradnja sa porodicama sa slabijim socio-ekonomskim statusom	Kontinuirana tokom školske godine, razgovori, savetovanje	Stručna služba, pedagoški asistent, direktor	Stručna služba
3.	Saradnja sa Crvenim krstom u organizaciji akcije solidarnosti, u nabavku potrebnih obuća, odeća za učenike sa nižim SES-om.	Kontinuirano tokom školske godine	Učiteljice, odeljenjske starešine	Stručna služba
4.	Saradnja sa lokalnom samoupravom (obezbeđivanje besplatne užine, knjige učenicima iz porodice sa niži SES-om)	Kontinuirano tokom školske godine	Direktor škole. Stručna služba	Direktor škole

13. PROGRAM ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

	Sadržaj programa	Realizacija programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
1.	Formiranje ekološke sekcije za učenike	Tokom školske godine	Učenici viših razreda	Bulatović Tamara
2.	Akcija čišćenja okoline škole	Septembar, april	Učenici viših razreda - okolina škole, učenici niži razreda sređivanje školskih prostorija, drvorišta	Tim za ekologiju
3.	Predavanje učenicima o zaštiti životne sredine	I. polugodište, II polugodište	Učenici viših razreda, civilna organizacajia	Stručna služba
4.	Učešće u akcijama što organizuju civilna organizacija	U toku školske godine	Forum žena	Tim za ekologiju
5.	Učešće u akciji *Sat za našu planetu*	Mart	Učenici, radnici škole	Tim za ekologiju
6.	Obeležavanje Dana zemlje	22. april	Učenici škole	Selić Julijana
7.	Učešće na seminarima, različitim oblicima stručnog usavršavanja	U toku školske godine	Nastavnici škole	Stručna služba

14. SARADNJA SA LOKALNOM SAMOUPRAVOM

	Realizacija programa	Sadržaj programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
1.	U toku školske godine	Učešće predstavnika lokalne samouprave na začajnim dešavanjima što se organizuje u školi (prijem prvaka, dan škole, matura)	direktor	direktor
2.	U toku školske godine	Zajedničko učešće na različiti konkursima (po mogućnostima)	Direktor, predsednik školskog odbora	direktor
3.	U toku školske godine	Organizovanje stručnog usavršavanja	Direktor, stručna služba	direktor
4.	Septembar	Obezbeđivanje besplatne užine i udžbenika učenicima sa nižim SES-om	Direktor, stručna služba, centar za socijalni rad	direktor
5.	Jun	Prijem učenika sa Vukovom-diplomom, organizovanje eksurzije njima kao nagradu	Direktor, odeljenjske starešine osmaka	direktor

15. PROGRAM SARADNJE SA PORODICOM

	Sadržaj programa	Realizacija programa	Učesnici u realizaciji	Koordinator
1.	Roditeljski sastanci	4 puta godišnje	Roditelji, stručni saradnici	Odeljenjske starešine
2.	Individualni razgovori, prijem roditelja	Kontinuirana tokom školske godine	Roditelji, odeljenjske strešine, stručna služba	odeljenjske strešine, stručna služba
3.	Sednice saveta roditelja	Najmanje 4 puta godišnje	Članovi saveta roditelja, director, stručni saradnici	Psiholog, pedagog
4.	Dan otvorenih vrata za roditelja	II. polugodište	Roditelji, odeljenjske strešine	Stručna služba
5.	Uključivanje roditelja u razne akcije vezane za školu (Faršang, Ispraćaj osmaka)	Februar, jun	Savet roditelja, direktor škole	Predsednik saveta roditelja
6.	Poboljšanje saradnje sa roditeljima iz socijalno ugroženih porodica (poseta porodice, razgovori)	kontinuirano	Pedagoški asistent, stručna služba	Pedagoški asistent
7.	Redovno obaveštanje roditelja o pitanjima značajnih za naprdovanje deteta (Pismeni kontakti sa roditeljima koriste se za opravdanje izostanaka, molbe, ponude)	kontinuirano	Odeljenjske starešine, stručna služba	Stručna alužba
8.	Izgrađivanje dobre saradnje sa roditeljima koji imaju dete sa posebnim potrebama	kontinuirano	Stručna slučba, Tim za IOP	Stuna služba

16. PROGRAM RADA ŠKOLSKE BIBLIOTEKE

I PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE OBRAZOVNO-VASPITNOG, ODNOSNO VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1. Planiranje nabavke literature i periodičnih publikacija za učenike, nastavnike i stručne saradnike	Tokom godine
2. Izrađivanje godišnjeg, mesečnih i operativnih planova	Početak školske godine
3. Planiranje i programiranje rada sa učenicima u školskoj biblioteci	Početak školske godine
4. Izrada programa rada bibliotečke sekcije	Početak školske godine
II PRAĆENJE I VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNOG, ODNOSNO VASPITNO-OBRAZOVNOG RADA	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1. Učešće u izradi godišnjeg plana rada i samovrednovanja rada ustanove	Tokom godine
2. Odabiranje i pripremanje literature i druge građe za razne obrazovno-vaspitne aktivnosti	Tokom godine
3. Korišćenje saznanja I dostignuća savremene nauke, naučno proverene metode I rezultata sopstvenog istraživačkog rada	Tokom godine
4. Poboljšanje informacione, medijske i informatičke pismenosti korisnika razvijanjem kritičkog odnosa prema različitim informacijama i izvorima saznanja i osećanja za estetske vrednosti	Tokom godine
III RAD SA NASTAVNICIMA	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1.Saradnja sa nastavnicima na promociji čitanja radi zadovoljstva kroz sve oblike obrazovno-vaspitnog rada	Tokom godine
2.Saradnja sa nastavnicima u pripremanju učenika za samostalno korišćenje raznih izvora informacija	Tokom godine
3.Organizovanje nastavnih časova iz pojedinih predmeta u školskoj biblioteci	Tokom godine
4.Saradnja sa nastavnicima oko utvrđivanja godišnjeg plana obrade lektire, i korišćenja nastavničko-saradničkog dela školske biblioteke	Tokom godine
5.Korišćenje resursa biblioteke u procesu nastave	Tokom godine
6.Sistematsko informisanje korisnika školske biblioteke o novoizdatim knjigama, stručnim časopisima, o tematskim izložbama u vezi s pojedinim izdanjima, autorima, akcijama i jubilejima	Tokom godine
IV RAD SA UČENICIMA	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1.Priprema učenika za samostalno korišćenje različitih izvora saznaja i svih vrsta informacija u nastavi i van nje	Tokom godine
2.Pruža pomoć učenicima kod učenje van škole i usvajanju metoda samostalnog rada na tekstu i drugim materijalima	Tokom godine
3.Pruža pomoć učenicima upripremi i obradi zadate teme	Tokom godine
4.Upoznaje učenike sa metodama i tehnikama naučnog istraživanja i bibliografskog citiranja	Tokom godine
5.Radi na razvijanju pozitivnog odnosa prema čitanju i	Tokom godine

važnosti razumevanja teksta i omogućavanju pretraživanja i upotrebi svih izvora i osposobljavanju za samostalno korišćenje	
6.Stimuliše navikavanje učenika da pažljivo koriste ičuvaju bibliotečku građu, da razvijaju naviku dolaženja u školsku i javnu biblioteku i da uzimaju učešća u njenim aktivnostima	Tokom godine
7.Podstiče poboljšanje informacione,medijske i informatičke pismenosti učenika	Tokom godine
8.Radi sa učenicima u čitaonici, u radionicama za učenike, i na realizaciji školskih projekata	Tokom godine
V RAD SA RODITELJIMA, ODNOSNO STARATELJIMA	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1.Učešće na roditeljskim sastancima rad davanja informacija o čitalačkim interesovanjima i potrebama učenika	Tokom godine
2.Ostvarivanje saradnje sa roditeljima u vezi sa razvijanjem čitalačkih navika učenika	Tokom godine
VI RAD SA DIREKTOROM, STRUČNIM SARADNICIMA, PEDAGOŠKIM ASISTENTOM I PRATIOCEM UČENIKA	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1.Saradnja sa nastavnicima, pedagogom, psihologom, direktorom škole u vezi s nabavkom i korišćenjem knjižne i neknjižne građe, organizacijom rada školske biblioteke	Tokom godine
2.Informisanje stručnih veća, stručnih saradnika i direktora o nabavci nove stručne literature za predmete, didaktičko-metodičke i pedaoško-psihološke literature	Tokom godine
3.Informisanje o razvoju medijske i informatičke pismenosti,i upućivanje na kritički i kreativni odnos učenika prilikom korišćenja izvora	Tokom godine
4.Saradnja oko obezbeđivanja knjižne i neknjižne građe za školsku biblioteku koju koriste učenici, nastavnici i stručni saradnici	Tokom godine
5.Pripremanje i organizovanje kulturnih aktivnosti škole	Tokom godine
VII RAD U STRUČNIM ORGANIMA I TIMOVIMA	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1.Rad u školskim timovima na izradi godišnjeg i razvojnog plana škole i školskog programa	Tokom godine
2.Rad u stručnim timovima u skladu sa rešenjem direktora	Tokom godine
3.Rad u stručnim timovima u cilju promovisanja škole i prikupljanja sredstava za obnovu knjižnog fonda	Tokom godine
VIII SARADNJA SA NADLEŽNIM USTANOVAMA, ORGANIZACIJAMA, UDRUŽENJIMA I JEDINICOM LOKALNE SAMOUPRAVE	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1.Saradnja sa drugim školama, školskom, narodnom i drugim bibliotekama	Tokom godine
2.Saradnja salokalnom samoupravom po pitanju promocije rada biblioteke i škole	Tokom godine
3.Saradnja sa prosvetnim, naučnim, kulturnim i drugim ustanovama	Tokom godine
IX VOĐENJE DOKUMENTACIJE, PRIPREMA ZA RAD I STRUČNO USAVRŠAVANJE	
Sadržaji - program	***Vreme realizacije***
1.Praćenje i evidencija korišćenja literature u školskoj biblioteci	Tokom godine

2.Vođenje dokumentacije o radu školske biblioteke	Tokom godine
3.Stručno usavršavanje- učešće na seminarima, savetovanjima i drugim skupovima	Tokom godine

17. NAČIN EVALUACIJE ŠKOLSKOG PROGRAMA

Školski program se evaluira kontinuirano, i to na:
- Sednicama Nastavničkog veća, kontinuirano tokom školske godine
- Sednicama Odeljenjskog veća, kontinuirano tokom školske godine
- Posećivanjem časova (direktor, stručni saradnici, savetnici)

Školski odbor je na svojoj sednici od 15. septembra 2026. godine usvojio jednoglasnom odlukom Školski program 2027-2031 godine.

Mali Iđoš, 15.09.2026. godine

Direktor škole

_____

Filep Valentin

Pred. Školskog odbora

_____

Komaromi Kazmer